קבלה · ספרי קבלה נוספים

רפואה למכה

רבי שמשון באקי הקדמון

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רפואה למכה

רבי שמשון באקי הקדמון

מקור הטקסט: ויקיטקסט · רישיון: CC BY-SA 3.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רפואה-למכה/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמת המחבר 5
שיר השירים - פרק א 8
א' 8
ב' 25
ג' 40
ד' 56
ה' 70
ו' 85
ז' 90
ח' 100
ט' 110
י' 119
י"א 129
י"ב 135
י"ג 144
י"ד 147
ט"ו 156
ט"ז 165
י"ז 172
שיר השירים - פרק ב 184
א 184
ב 203
ג 215
ד 233
ה 242
ו 251
ז 256
ח 262
ט 270
י 284
יא 294
יב 300
יג 313
יד 325
טו 339
טז 345
יז 357
שיר השירים - פרק ג 365
א 365
פתיחתא דאיכה רבתי 376
מדרש פתיחתא דחכימי דאיכה רבתי -
א' 376
ב' 384
ג' 390
ד' 393
ה' 395
ו' 399
ז' 402
ח' 404
ט' 406
י' 409
י"א 413
י"ב 425
י"ג 429
י"ד 432
ט"ו 434
ט"ז 437
י"ז 441
י"ח 448
י"ט 451
כ' 454
כ"א 457

כ"ב 462
כ"ג 470
כ"ד 495
כ"ה 541
כ"ו 555
כ"ז 558
כ"ח 561
כ"ט 562
ל' 572
ל"א 577
ל"ב 582
ל"ג 585
ל"ד 605
ל"ה 624
ל"ו 634
ל"ז 637
ל"ח 640
ל"ט 677
מ' 692
מ"א 697

שחיבר איש טהור הרב האלקי
כתם זהב שמו נודע בשערים
חסידא ופרישא כמוהר"ר
שמשון באקי הקדמון זצוק"ל. תנצב"ה
מ"ץ בק"ק קסאלי יע"א ירבו כמותו בישראל ויורו המורים
לבאר היטב דברי שלמה המלך ע"ה בשיר השירים,
לחבר את האהל להיות אחד דברי ירמיהו הנביא ע"ה במגילת איכה.

הקדמת המחבר.

ברוך אלקינו שבראנו לכבודו, וכל ברואי מעלה ומטה לא בראם אלא בשביל עמו ישראל. ושבעה דברים שקדמו לעולם, מחשבתם של ישראל קדמה לכל, וכמבואר בדברי רז"ל. וכאשר ייסר איש את בנו, כאב את בן ירצה בדברי רצוי מרצה להם למען יטיבו דרכיהם, ולכן אפילו בדברי תוכחות כאשר הוכיח את ישראל, מלבד מה שלעולם הקדים **רפואה למכה**. וכאשר ברכם מא' ועד ת'. וכמבואר בדברי רז"ל בויקרא רבה פ' בחוקותי (לה, א). ולעולם פתח בברכה, ועד אשר לא יבואו דברי הרעה ודברים שבא מפורש בנבואת ירמיה דשמיה גרים אסתלקותא דנהורא, כמ"ש בזהר פ' תצוה (דף קע"ט ע"ב). ירי"ם י"ה. הקדים ושלח להם את ישעיהו דשמיה גרים לפורקנא ולאהדרא נהורא עלאה לאתריה, ונתנבא לישראל דברי טובות ונחמות, וכמו כן בתחלת נבואתו של ירמיהו הקדים לומר: הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר וכו'. אשר לפי דעתי נראה לפרש הנה היא נחמה גדולה על כל הרעה שעתיד להתנבאות, לפיכך צוהו האל ית' הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר, פי' שילך ויקרא הדברים האלו ברחובות ובשווקים עד כי יכנסו דברים האלו באזניהם, וגם יאמרו הדברים האלה אלו לאלו, וזהו לאמר לאחרים שיצוה להם שיאמרו דברים אלו לאחרים, וטעם הדברים כי פחד השי"ת פן בשמוע ישראל את דברי ירמיהו יאמרו כי משנאת ה' אותם רוצה להביא כל הדברים הרעים ההם, ועוונותיהם רבו למעלה ראש עד כי כל צדקותיהם אשר עשו לא תזכרנה, ולכן הקדים ה' בחסדו הגדול ואמר אל תפחדו כי הגם שאביא עליכם כל דברי ירמיהו מ"מ אנכי לא אשכחך וכבר זכרתי לך חסד נעוריך, וסוף דבר הרע מכלה עצמו וחצי כלים ואתה תגיל בה'. ולמען לא יטמאו בגילולי ובשקוצי אומות העולם, הקדים לומר קדש ישראל לה'. ובזה רוח הטומאה לא יוכל לשרות עליהם כי כל הקודם זכה, וכיון שמעיקרא הוקדשו לה' לא יגור במגורם רע, וכמו שאמרו בס' הזהר פ' תזריע דף נ"א

ע"ב ז"ל: ואי שמא קדישא נטיל אתר מקדמת דנא, כל רוחין וכל מזיקין דעלמא לא יכלין לאתחזאה ביה, כל שכן לאתקרבא בהדיה עכ"ל. וזהו קדש ישראל לה' וכיון שהם קדש אין רוח הטומאה שולט עליהם רק בקדושתם הם עומדים. עוד טעם אחר להבטיח את ישראל כי בשמו ית' יצאו מן הגלות אמר ראשית תבואתו, וזה כי הנה אז"ל במ' קדושין פ' האומר (דף נט, א): זבוני לא מזבנינא לה, דארעא קמייתא לא מסמנא מילתא. ואם כן הוא כיון שישראל הנה הם ראשית תבואתו הנה לא מסמנא מילתא לפניו ית' למכרם, וכן הוא אומר (ישעיה נ, א): איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו הן בעונותיכם נמכרתם וכו'. רוצה לומר שאתם בעצמכם על ידי עונותיכם נמכרתם ואני לא מכרתי אתכם, וכן אמרו גם כן בהקדמת מגילת אסתר (אסת"ר פתיחתא ג'): אמר רשב"י אתם יש לכם קנין באומות העולם, שנאמר (ויקרא כה, מה): וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו. אבל לאומות העולם אין להם קנין בכם, ולמה יש לכם קנין באומות העולם, על ידי שהקניתם אלה דברי הברית, ולמה אומות העולם אין להם קנין בכם, על ידי שלא קנו אלה דברי הברית עכ"ל. באופן דלא שייך בהו מכירה, וזה מן הטעם שיש להם לישראל התורה שנק' ראשית, וזה מלבד מה שנפרש. ולכן פי' במקום אחר (יחזקאל כ, לג): אם לא ביד חזקה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם. וזה מפני כי הוא האדון בעצמו, ומלבד לפי פשוטו אפשר גם כן לומר כי על ידי מה שהוא ית' מראה להם לישראל את ידו החזקה וחימה שפוכה ביסורין וגליות וכיוצא, על ידי זה הנה הם חוזרים למוטב ובזה ימלך ה' עליהם. וטעם היסורין כבר אמרו ז"ל כי הוא מפני כי להחליפם באומה אחרת אי אפשר. וכמו שרמז הוא ית' הדבר הזה להושע, וכמבואר בדברי רז"ל (פסחים פז א, רות רבה פתיחתא ג'). והעולה מכל זה, כי להיות קדש ישראל לה' לא יהיה כח ביד האומות לשלוט עליהם, והגם כי ילכו בגולה כבר קדם הוא ית' לזכות בהם וכל הקודם זכה, וזהו ג"כ שאמר הכתוב (תהלים עד, ב): זכור עדתך קנית קדם, שהיא זבינא קמייתא, ראשית תבואתו דווקא, וכיון שהם קדש לה' כמ"ש אין פחד האומות לנגד עיניהם, כי הנה הם מובטחים בזה כי הן הם גבורותיו הן הם נוראותיו, שע"י שמו הגדול המשותף בשמנו ישמר צאתנו ובואנו מעתה ועד עולם. ולהיות כי מחשבת ישראל קדמה לכל, מובטחים אנו כי לא יחליפנו ולא ימירנו דלא מסמנא מילתא, מלבד מ"ש כי אין לא"ה קנין בישראל, וא"כ הוא כל אוכליו יאשמו, פי' חייבים להביא קרבן אשם כמ"ש רש"י ורד"ק ז"ל. וזה להיות כי שמם הראשון עליהם, קדש ישראל לה' ולא יצאו לחולין ח"ו, ולכן חייבים להביא אשם כדין נהנה מן ההקדש. והנה דרך כלל אמרו במשנה (תרומות ז, ד): כל המשלם קרן וחומש התשלומין תרומה

וכו'. וכן אמרו גם כן (ויקרא כב, יד): ונתן לכהן את הקדש, קדש שאכל כדברי ר"ע בפ' ו' מס' תרומה (משנה ו'). וזהו שפי' ואמר כל אוכליו יאשמו כמ"ש חייבים להביא אשם, וידוע שהמביא את אשמו עד שלא הביא את גזלו לא יצא, וכיון שחייבים להביא אשם צריך בתחלה שיביאו מה שגזלו ומה שנהנו מן ישראל שהם קדש, והנה מה שאפשר בחזרה כבר נאמר (ישעיה סו, כ): והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה'. וכן הוא אומר (ישעיה ס, יז): תחת הנחשת אביא זהב וכו', אמנם תחת ר' עקיבא וחביריו מי מביא לנו תמורתם, כמשז"ל (ר"ה כג, א). ואם תאמר כי האומות עצמם יעמידו מהם אנשים צדיקים כמו ר' עקיבא וחביריו, לא לרצון יהיו לפני ה' תמורת ישראל כי אין משלמים ממין על שאינו מינו, ואפילו לר' אלעזר דאמר משלמים, דוקא דבר הראוי להיות קדש וגם מן היפה על הרע (תרומות ו, ו). וכאן אין שום א' מן האומות ראוי להיות קדש כמו ישראל, מלבד שאינו מן היפה על הרע כמ"ש, וכיון שאין בידם להשיב הגזלה אשר גזלו אין יכולים גם כן להביא את אשמם, ואין מי שיגין עליהם מן הפורענות רק רעה תבא אליהם נאם ה', כי כבר נאמר (יואל ד, כא): ונקתי דמם לא נקיתי. וכן הוא אומר (תהלים קי, ו): ידין בגוים מלא גויות וכו'. ולו חכמו ישכילו זאת האומות העולם היה כל א' מהם שומר את ישראל לבל יתנזק אפי' צפרנו של א' מהם יותר מכל כסף וזהב שבעולם, להיות כי אין להם לשלם אפי' חצי נזקו של א' מהם, וכיון שכן הוא על כל הדברים שאמרנו אין להם לישראל להצטער על כל דברי הרעה ונבואות הרעות, רק יטיבו דרכיהם וישובו עד ה' כמש"ה (הושע ו, א): לכו ונשובה עד ה' כי הוא טרף וירפאנו וכו'.

והנה בתחלת בריאתו של עולם, כאשר נרמז חרבן בית המקדש כמשז"ל (ב"ר ב, ה): והארץ היתה תהו ובהו, כמשז"ל שבו נרמז חרבן ב"ה, והביאו ראיה כמד"א (ירמיה ד, כג): ראיתי הארץ והנה תהו. הנה מלבד מ"ש אח"כ יהי אור זה מלך משיחנו כמאמרם ז"ל (רבינו בחיי בראשית א, ב). גם בדברים אלו רמז נחמה באומרו "היתה" לשעבר ולא להווה, שלא אמר והארץ הנה היא תהו ובהו. גם בחטא אדה"ר ע"ה ואמר לו אַיֶּכָּה, אֵיכָה כתיב (איכ"ר פתיחתא דחכימי ד'), רמז לו חרבן בית המקדש, וסוף דבר גזר עליו ל"ט קללות, סיים בנחמה ואמר (בראשית ג, יט): כי עפר אתה ואל עפר תשוב. כמשז"ל (ב"ר כ, י): א"ר שמעון בן יוחאי רמז לתחיית המתים מן התורה, כי עפר אתה ואל עפר תלך לא כתיב אלא תשוב ע"כ. הנה שרמז הנחמה אפילו בתוך דברי הקללה והתוכחה, ולאברהם אבינו ע"ה ג"כ כשאמר לו הב"ה (בראשית טו יג־יד): ועבדום וענו אותם וכו'. נאמר לו: ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. וכן אמר ה' למשה (שמות ג, יד):

אהיה אשר אהיה. ובסוף התוכחות של תורת כהנים נאמר (ויקרא כו, מה): וזכרתי להם ברית ראשונים וכו'. ובמשנה תורה נאמר (דברים כט, ט): אתם נצבים. כמ"ש רש"י ז"ל: היסורין מעמידים אתכם וכו'. מלבד מ"ש בזהר חדש על פ' (דברים כח, סא-סו): יעלם ה' עליך. [לשון העלמה, יכבוש ויכסה]. וכן על פ' והיו חייך תלואים וכו' ע"ש בפ' תבוא (דף צ"ה ט"ב וג'). זכינו לדין כי בכל מקום הקדים הב"ה **רפואה למכה**. וגדולה מזו אמרו ז"ל (תנחומא פ' וישב, ט): בא וראה שלא כמדת הב"ה מדת ב"ו, בשר ודם מכה באיזמל ומרפא ברטיה, והקב"ה במה שהוא מכה הוא מרפא. ולכן כל מה שהתנבא ירמיהו והכה את ישראל במגילת איכה, אפשר לפרש כי הקדים ורפא אותם שלמה המלך ע"ה בשיר השירים כמו שנפרש בעה"ו.

והנה לתת טעם למה הקדים שהע"ה כנז"ל, זה יובן עם מ"ש המקובלים ז"ל, כי ירמיהו היה גלגול שלמה המלך ע"ה. גם אז"ל (נדה ע' ע"ב) על פ' (ירמיה לב, לא): כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת, כי ביום שנתחנך בית המקדש באותה הלילה נשא שלמה את בת פרעה, ועלה בדעתו להחריב בה"מ והאריך להם וכו'. ולכן בראות שלמה הע"ה ברוח הקדש כי עתיד ב"ה ליחרב ויגלו ישראל לבין האומות, ראה להקדים להם **רפואה למכה**, ולא יקדמנו אחר לבקש רחמים על ישראל, ועל ידו יושר השיר הזה והיה לבני ישראל מנחת זכרון מזכרת נחת רוח ותנחומין ברחמים לפני ה' יזכרם לטובה ויזכר אהבתם שלא תאבד שארית יעקב, ולא לנצח ישכחם רק יאר פניו אליהם ותגלה עליהם מלכותו השתא בעגלא ובזמן קריב אכי"ר.

שיר השירים - פרק א

א'

שיר השירים:

שיר השירים אשר לשלמה.

איכה:

איכה ישבה בדד העיר רבתי עם היתה כאלמנה

רבתי בגוים שרתי במדינות היתה למס.

כלל גדול אמרו ז"ל (סנהדרין ק"ז ע"ב): "**לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת**". והנה כאב את בן ירצה כן עשה ה' צבאות עמנו, ובמה שהראה עצמו כדוחה אותנו בשמאל שהיא מגלת קנות אשר הנה היא בשמאל כמ"ש בזוהר פ' תרומה דף קמ"ג ע"ב. הקדים ורפא אותנו בשיר השירים שהוא בימין כנראה מדברי הזהר כנז"ל. ולזה רמזו ז"ל

(שהש"ר א, יא) באמרם: "**שיר השירים, המעולה שבשירים**". פי' כי שאר השירים הנה הם מצד השמאל וכמבואר בזוהר, אבל זה הנה הוא מצד הימין. והיתה כוונת שלמה בזה בראותו ברוח הקדש מ"ש הכתוב "**כי על אפי ועל חמתי וכו**'" (ירמיה לב, לא). וכמ"ש. ובזה ימשך כי עתידה השכינה להיות נקשרת בשמאל ואז נאמר איכה ישבה בדד כמ"ש בזוהר פ' הנז"ל, לכן הקדים וקשר אותה בימין, ע"ד מה שעשה דוד אביו ע"ה שאמר (תהלים קלב, ט): כהניך ילבשו צדק וכו' כמ"ש בזוהר פ' פינחס דף רמ"ב ע"א. גם בפ' ויצא דף קמ"ח ע"א. וכמ"ש גם כן על (תהלים טז, יא): נעימות בימינך נצח. ועפ"י אותו הדרך עצמו בא שהע"ה ואשלים עובדוי דדוד אביו, וכמו שאמרו בזוהר פ' תרומה כנז"ל, ותיקן בזה תקון גדול, באופן כי הגם אחרי כן בזמן החרבן גברו עוונות ונסתם הפתוח ונפתח הצנור השמאלי, מ"מ כבר היתה קשורה בימין, וכבר קרבנו ה' לעבודתו ומימינו אש דת לנו וכל הקודם זכה:

והנה כתב מהר"א אזולאי בס' חסד לאברהם (עין הקורא, נהר ס') ז"ל: "**ובעבור שפדיון הנפש אין מוצאה ממדת הדין אלא ממדת החסד, כדכתיב** (**משלי טז, ו**): **בחסד ואמת יכופר עוון וכו**'"[1]. עכ"ל. ולכן עד אשר לא יבואו ימי הרעה אשר על אותה שעה נאמר איכה ישבה בדד, ופירש"י ז"ל: "**מיושביה**" עכ"ל. ופי' מהר"א גלאנטי ז"ל (ס' קול בוכים): הם הנשמות המתראות בה עכ"ל. הקדים ע"י השיר הזה שהוא בימין כמ"ש, למען בזה יהיה פדיון לנפשות בני ישראל. וזה ע"ד משז"ל במדרש שוחר טוב (תהלים יח) והובאו בילקוט ע"פ ויעשו בני ישראל וכו' בשופטים סי' ו' (רמז ס'): כל מי שנעשה לו נס ואומר שירה בידוע שמוחלין על כל עוונותיו וכו'. ובסוף אומר ואלה דברי דוד האחרונים, והיכן הם הראשונים, אלא מלמד שמחל לו הב"ה. וזהו גם כן שאז"ל המשובח שבשירים. גם אז"ל: המסולסל שבשירים. ופי' הדבר לפי דרך זה שטבע החסד להתפשט כמים הנגרים. וכמשז"ל בס' הזוהר (ח"ג קצ"א ע"ב) על פ' (תהלים מב, ט): יומם יצוה ה' חסדו, יומא דכלהו יומי, יומא דאזיל עם כלהו יומי וכו'. וכן אמרו ג"כ בזוהר פ' פקודי דף רכ"ד ע"ב. כסף כל מה דאתפשט לתתא הכי הוא טב עכ"ל. וזהו המסולסל שבשירים, ששאר השירים שהם מצד השמאל עולים כטבע האש לעלות ואינם יורדים, אבל זה עולה ויורד והנה הוא משתלשל למטה, וזהו המסולסל שבשירים. ולהבין הדבר על מתכונתו צריך להביא דברי הזוהר של פ' תרומה ולפרש אותו במקצת עפ"י ההקדמות שבידינו מהאר"י זלה"ה ומאחרים נ"ע, וז"ל הזוהר דף קמ"ג ע"ב: שירתא דא איהי שירתא כללא דכל אורייתא, שירתא דעלאי ותתאי מתערין לגבה, שירתא דאיהי

[1] כי קו הדין אומר שהנפש החוטאת היא תמות, והכסף רומז למדת החסד, ולכן אין פדיון הנפש אלא בכסף וכו'.

כגוונא דעלמא דלעילא דאיהו שבת. שירתא דשמא קדישא עילאה אתעטר (ס"א אתער) בגיניה, וע"ד איהו קדש קדשים, מ"ט בגין דכל מילוי ברחימו וחדוה, אלא בגין דכוס של ברכה אתייהיב בימינא, כיון דאתייהיב בימינא כדין כל חידו וכל רחימו אשתכח, ובגין כך ברחימו וחדוה כל מילוי, בזמנא דהאי ימינא אתהדר לאחורא כד"א השיב אחור ימינו מפני אויב, כדין כוס של ברכה לא אתייהיב אלא בשמאלא, שריאו עלאי ותתאי קינה עלה למפתח עליה בשמאלא, ומאי קא אמרי איכ"ה א"י כ"ה, אי כוס של ברכה דאתר עלאה דהוית יתבא בגויה אתמנע ואתגרע מינך, בגיני כך שיר השירים דהוה מסטר דימינא דכל מילוי רחימו וחדוה, איכה דחסיר ימינא ואשתכח שמאלא, כל מילוי אינון קנטורין וקינין וכו' עכ"ל.

והנה בפי' מאמר (ישעיה מ, כו): שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה. פי' האר"י זלה"ה (בשער מאמרי רשב"י ד"א): כי כוס של ברכה הוא סוד ו"ק של בריאה, ולפי שאימא עלאה מקננא בבריאה, וכבר נודע שה' גבורות הם מבינה, שהיא נקראת בעל הגבורות, [וממנה] יצאו ובמקום הבריאה ושם ירדו וכו', ולפיכך צריך להגביהו מן הקרקע טפח, כי קרקע הוא מקום הגבורות הקשות שלא נמתקו בסוד העפר אשר יהיה בקרקע המשכן, מקום הקליפות, ולהפריד בין גבורות אלו, והנה בגמ' (ברכות נא, א) אמרו שצריך להגביהו טפח, ובזוהר (ח"ב קפ"ט ע"ב): אמרו זרת. וב' שיעורים אלו עולים למקום א' וכו'. והאריך לפרש ואמר כי שיעור זרת הוא ב' טפחיים בסוד אי' עלאה דמקננא בבריאה בג' ספירן עילאין וכו'. ע"ש כל הדרוש עכ"ל. עוד פי' ז"ל: ודע כי הכלה הכלולה מקום מוחותיה בת"ת שבת"ת, וזרועותיה למטה במקום נ"ה שבו וכו' עכ"ל. ובזה נבא לביאור המאמר, הנה לקמן פי' בזוהר (פ' תרומה קמ"ה ע"א), כי השירה הזאת היא למיעל לה (פי' למטרוניתא) לגבי חתן, ואעיל החתן לחופה במטרוניתא, ואעיל מילין דרחימו בינייהו וכו' עכ"ל. וזהו שאמר שירתא דא איהי שירתא כללא דכל אורייתא (ומהר"ם זכות נר"ו הקשה על זה (אגרות הרמ"ז ב') ואמר כי כל זה הנה הוא נגד כללות ענין שיר השירים, דהלא קיל"ן [מכמה מקומות] בזוהר חדש וישן, והזכירו הרח"ו זלה"ה (עץ חיים פי' ל"ד) בשער תקון הנוק' ובמקומות רבים, כי בבנין בית עולמים היו זו"ן שוים בכל קומתם וסיהרא באשלמותא, וגם ידוע שבהשתוות שני מלכים, אז נכנסים נה"י דאבא בז"א ונה"י דאי' ברחל. ובזה יצדק היותה בבחי' שיר מעולה, כי כל שיר הוא מצד הגבורה, ועיין בתיקונים תיקון י"ג דף כ"ז ב'. וכמו שפי' שם, ושיר זה הוא קה"ק, מפני שעולה עד ג' מוחין דזעיר, והוא הוא סוד כוס של ברכה, וכדאיתא בפ' כי תשא (זח"ב קפ"ט ע"ב), וגם על אותו מאמר פי' ענין נכון, והוא מכוון מאד לפי' מאמר

הזוהר פ' תרומה, כי אז היתה רחל כללא דכל אורייתא, דכל דייקא, שאז היא מתנהרת מכל יסוד אבא המבריח בכל קו האמצעי דז"א, לאפוקי בהיותה נגד החזה לבד שאז היא קדש סתם, בסוד רוח הקדש עכ"ל. ודבריו נוחים מיוסדים על אדני יסודות האמת. אבל מ"מ לא אפרש כל דברי המאמר, וכמ"ש בפנים להיות ההקדמות אמתיות. וכל זה דרך דרש. ודבריו נכונים בבית ראשון, ופי' שלי יפורש (... וזה) פנים בפנים מן החזה ולמטה, וכבר פירשתי לפי דרכו של מ"ו נר"ו איזה מאמרים בזוהר חדש וישן, גם במדרש [עפ"י] הרב הנ"ל בפתיחתא דחכימי, ובפרט במאמר הארוך ויקרא ה' צבאות וכו'. גם במדרש שם). כי כיון שהשירה הזאת היא רמז אל הכלה הכלולה אשר מקום מוחותיה הם בת"ת שבת"ת, וידוע כי ת"ת נק' תורה שבכתב והיא נק' תורה שבע"פ, ובהיותה בת"ת שהיא תורה שבכתב ובפרט ת"ת שבת"ת שהוא העיקר, אז הנה היא כללא דכל אורייתא, שירתא דעלאי ותתאי מתערין לגבה. כבר פי' אח"כ שהשירה הזאת הוא בסוד כוס של ברכה. והנה בכוס של ברכה אז"ל (ברכות נ"א, א): נותן עיניו בו. ופי' שצריך לתת עיניו בה להיות לה לעינים ולהאיר בה, ועוד שהעינים הם נ"ה שבחכמה ומשם נמשך האור לעינים, ושפתים הם נ"ה שבבינה סוד פומא. וצריך להאיר ולהמשיך לה רחמים מחכמה העליונה למתק גבורותיה ולמזגם ולמשוך מאור נ"ה שבחכמה למטה עכ"ל. וזהו שירתא דעילאי שהם נ"ה שבחכמה שהם עליונים, ותתאי שהם נ"ה דבינה שהם תחתונים בערך נ"ה דחכמה, מתערי לגבה כמ"ש. ואם נפרש תתאי על נ"ה דזעיר גם זה אמת שהם מאירים בה, שירתא דאיהי כגוונא דעלמא דלעילא דאיהי שבת כמו שפי' האר"י זלה"ה על פי' מאמר הנז"ל ז"ל, כמו שהא' ראשונה היא סוד ד"ו הרומזים לת"ת ומלכות דאצי', כן הא' אחרונה היא סוד ה' ת"ת ומלכות שבבריאה עכ"ל. א"כ השירה הזאת היא דוגמא לעלמא דלעילא שהיא אי', מן העולם ועד העולם והוא כמ"ש. והטעם פי' מפני שהיא שבת וזהו דאיהי שבת. ופי' בזוהר במקומות רבים שבת עליון ושבת תחתון, גם בהתחברה עם ג' אבות חג"ת שהם ש', וזה רמוז בש' גדולה של שיר השירים, וכמו שנפרש מאמר של שיר השירים בזוהר, והיא נקראת בת וזהו שב"ת. והנה בהתחברה בג' אבות הנה היא עולה על ידם אל הבינה, וכמבואר בכוונת ברכת הנהנין. וזהו כגוונא דעלמא דלעילא דאיהי שבת, והוא כמ"ש: שירתא דשמא קדישא עלאה מתעטרא בגיניה. הנה כו"ס בגימטריא אלקי"ם, והוא מל"א י"ה מצד החכמה הנק' קדישא, וברע"מ פ' עקב דף רע"ג ע"ב אמרו ז"ל: כוס דברכה מלכות, מצד הבינה נקראת אלקי"ם, ונקראת עטרה מצד הכתר עכ"ל. וכבר אז"ל ג"כ (ברכות נא, א): כוס של ברכה צריכה עטור. ובתקונים תקון מ"ז ז"ל (דף פ"ה ע"א): האי כוס צריך לסלקא

בדרגוי, עטור מסטרא דעטרה דאיהי כתר עלאה על רישא דצדיק, עטוף (כגון) עוטה אור כשלמה (תהלים קד, ב), מאי עוטה דא י' דאתעטף באור ואתעביד אויר, והאי דאתעטף איהו חכמה עכ"ל. וזהו דשמא קדישא מצד החכמה, עלאה מצד הבינה, מתעטרא מצד הכתר, בגיניה בשביל הכוס הזה של ברכה, וכן ע"י השיר הזה, וזהו אשר לשלמה, כי נתעטף כשלמה הזאת כמ"ש בתקוני', היינו כי החכמה שהיא י' של שם נתעטף באור הבא מן הכתר ואתעביד אויר. וזהו עוטה אור כשלמה, כי מה שהוא פנימי אל הכתר נעשה אור מקיף אל החכמה, וזהו עוטה אור כשלמה. וכן ג"כ אשר לשלמה. ולנוסחא אחרינא דקאמר אתער ג"כ הכל א', כי ע"י עלייתה בשיר הזה עד הכתר, הנה מתעורר הברכה ממקור העליון, וכמו שאנו אומרים נברך שאכלנו משלו, וע"ד איהו קדש קדשים, פי' כיון שעי"ז מתערים שלש ראשונות הנה היא קדש קדשים כמו שאמרו (עץ חיים היכל ז' שער מ"ו פ"א): קדש חד קדשים תרי. וכן ג"כ כיון שעי"ז מתעוררים ג' ראשונות שבבריאה ששם הוא היכל ק"ק, ולכן אמר וע"ד איהו קדש קדשים, מ"ט בגין דכל מילוי ברחימו וחדוה. פי' מנין אני אומר דשמא קדישא עילאה אתעטר בגיניה, בגין דכל מילוי ברחימו מצד החכמה ששם עיקר האהבה כידוע, וחדוה מצד הבינה כי מצדה יש מתוק הגבורות, ואין שמחה (פי' א[ה]בה), אלא בגין דכוס דברכה וכו'. ובס' תורת אמת הגיה: ודא בגין דכוס דברכה וכו'. ונכון, שהוא נותן טעם למה כל מילוי ברחימו וחדוה, בגין דכוס של ברכה אתייהיב בימינא ואזי חסד ה' מלאה הארץ. כיון דאתייהיב בימינא כדין כל חידו וכל רחימו אשתכח, מפני כי באור פני מלך חיים ועל פשעים תכסה אהבה שהוא החסד העליון המתפשט ויורד עד למטה. וכן אמרו בזוהר פ' תשא דף קפ"ט ע"ב ז"ל (ישעיה ב, ב): והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים, מאן ראש ההרים דא אברהם סבא, כהנא רבא ראש דכלא, ובגין דאיהו ראש ההרים דא אברהם קדמאה לשאר ההרים, כוס ברכה אצטריך למהוי מתקנא בימינא עכ"ל. והכוונה כי החסד העליון נק' אברהם והוא סבא כהנא רבא מצד א"א ששם הזקנה, ועתיק יומין יתיב, והוא הכהן הגדול מאחיו, שאר החסדים שתחתיו, ובהתגלות החסד הנז"ל כל מילוי ברחימו וחדוה ואין פחד אלקי' זו מדת הדין, רק ימצא חיים ואהבת חסד, וזה נמשך ע"י ברכת המזון שאנו אומרים נברך שאכלנו משלו, ואנו ממשיכים ממקור הברכות, בזמנא דהאי ימינא אתהדר לאחורא כד"א השיב אחור ימינו, כדין כוס של ברכה אתייהיב בשמאלא, כיון דאתייהיב בשמאלא שריאו עלאי ותתאי למפתח קינה עלה למפתח עליה בשמאלא, ומאי קאמרי איכה, א"י כ"ה אי כוס של ברכה דאתר עלאה דהוית יתבא בגויה אתמנע ואתגרע מינך עכ"ל. זה יובן במ"ש בזוהר [חדש] איכה

(דף נ"א ט"ד) ז"ל: פתחו אינהו ואמרו איכה ישבה בדד העיר, כתיב: כי יום מהומה ומבוסה וגו' (ישעיה כב, ה). כי יום, חד יומא אית ליה לקב"ה, רחימא דנפשיה כלילא מכל שאר יומין, שית יומין כלילן ביה והוא כללא דכלהו, ועל דאסגיאו חובין אסתלק לעילא לעילא לבי עלמא דחיין, כדין מתחות שפולי משכנא קם יומא דמרירו יומא דבכיה יומא דצערא, יומא דאקרי מהומה [ומבוסה] ומבוכה וכו' עכ"ל. והכוונה כמ"ש כי זה היום עשה ה' הוא החסד העליון אשר ע"י יצאו ממצרים, והנה זה היום הנז"ל אית ליה לקב"ה שהוא ז"א, והוא רחימא דנפשיה שהיא מלכות הנקראת נפש לז"א, ועיקר אהבתה של מלכות שמים הוא החסד הזה, כי ע"י הנה היא נבנית בסוד: והוכן בחסד כסא (ישעיה טז, ה). ובפרט כוס של ברכה שאמרנו שהם ו"ק דבריאה הנקרא כסא, וע"י החסד כשהוא בימין אז נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים כמ"ש, ואמר שהוא כלילא מכל שאר יומין, שהוא כללות החסדים כלם, שית יומין כלילן ביה והוא כללא דכלהו, פי' שיש בו מציאות החסדי' כלם, בין בבחינת אור ישר בין בבחינת אור חוזר, כיון דאסתלק לעילא וכו'. להבין זה צריך להקדים משז"ל בס' הזוהר במקום אחר (ח"ב פ"ג ע"ב): כי גאולת מצרים היתה מסטרא דיובלא ולא מיובלא ממש ע"כ. והטעם לזה מפני שהיו חסרי התקון. ובזה נבין משז"ל (איכ"ר פתיחתא דחכימי יח) על פי' השביעני מרורים הרוני לענה (איכה ג, טו). ממה שהשביעני מרורים בליל פסח הרוני לענה בליל תשעה באב עכ"ל. פי' כי ליל פסח הוא ממש בימי השבוע ליל ט' באב, וסי' נמסר בסדר א"ת ב"ש. אמנם קשה מה בא ללמדנו, אלא רמזו לנו כי להיותם ישראל חסרי התקון ולא היה להם שלימות, וכמו שאמרו (מכילתא פ' בא) ע"פ ואת ערום ועריה (יחזקאל טז, ז). מן המצוות. ואלולי שנגלה הב"ה בכבודו ובעצמו, וזה ע"י זכירת ברית אבות כמ"ש הכתוב: ויזכור אלקי' את בריתו וכו' (שמות ב, כד). לא היו נגאלים, ומפני זה נאמר: ואכלתם אותו בחפזון וכו' (שמות יב, יא). על מצות ומרורים יאכלוהו (במדבר ט, יא). לרמוז שעדיין היו עומדים במרירותם, וכמו שאמרו ג"כ ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם (שמות טו, כג). פי' ישראל היו מרים, ומפני זה לא היתה גאולה שלימה כמ"ש. וזהו ממה שהשביעני במרורים בליל פסח שהיו עדיין חסרי התקון כנז"ל, ולסבה זו לא היתה גאולה שלימה, זה היה סיבה שהרוני לענה בליל ט' באב, שחרב הבית וחזרו בגלות עד ירחמנו עושנו.

ונחזור לענין, כי להיותם חסרי התקון כמ"ש, לזה נתגלה החסד העליון הנז"ל, ובזה נגוף לא"ה ורפוא לישראל, וכל המשטינים והמקטרגים ידמו כאבן, ועל כל פשעים כסה אהבת הב"ה לישראל ולא היה נראה חסרונם, וכל זמן שהיה החסד הזה מתגלה היו

הרחמים מתגלים על ישראל, ולא היו יכולים הקליפות וא"ה לשלוט עליהם, וכאשר גברו עוונות ונסתלק החסד הגדול הזה, אז בהסתלק האור העליון נגלה ונראה חסרונם, וזהו ועל דגרמו חובין אסתלק לעילא לעילא וכו'. ואז בהסתלק הרחמים גברה מדה"ד וקם וכו'. וזהו ג"כ משז"ל (ויק"ר ז, א): קרוב לתשע מאות שנה היתה השנאה כבושה, עד שנגלתה עליהם בימי יחזקאל, ואומר להם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו (יחזקאל כ, ז). והם לא עשו כן, אלא וימרו בי ולא אבו שמוע וכו' (שם ח). וקשה היאך הוא ית' נוקם ונוטר ולמה לא הוכיחם מיד. אבל יתורץ עם מ"ש כי בעוד אהבתו ית' גבן הנה החסד הנז"ל היה כובש מדה"ד בחזקה ולא היו יכולים המקטרגים לקטרג ע"ז, וגם מדה"ד היתה כפופה תחת מדת החסד והרחמים, והשכינה קשורה בימין ושלטא ימינא וכל מילוי ברחימו וחדוה, אך כאשר נסתלק החסד הנ"ל כדין קם מתחות שפולי משכנא, שהוא מקום הגבורות החזקות כמ"ש למעלה בשם האר"י זלה"ה (בענין כוס של ברכה), קם יומא דמרירו, שהוא החסרון והפגם שהיה לישראל במצרים אז חזר ונתגלה בעוה"ר, וזהו קם יומא דמרירו כנז"ל. גם קם יומא דבכיה הוא יום ט' באב עצמו אשר עליו אמר הכתוב: ויבכו העם בלילה ההוא (במדבר יד, א). א"ל הב"ה אתם בכיתם בכיה של חינם, אני אקבע לכם בכיה לדורות (תענית כט, א). יומא דצערא הוא היום שנשתברו הלוחות, ואז אמר להם הב"ה: כי לא אעלה בקרבך (שמות לג, ג). וע"כ וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו. ואין לך צער גדול מזה. יומא דאקרי מהומה ומבוסה, הוא היום שנעשה בו העגל אשר בו בא שטן וערבב את העולם, כמאמרם ז"ל (שבת פט, א) על פ' כי בושש משה וכו' (שמות לב, א). ובהסתלק החסד העליון הנז"ל כל אלו הימים גברו עד כי נחרב הבית, ומפני חטאינו גלינו מארצנו:

ונחזור לענין לפי' דברי הזוהר של פ' תרומה, בזמנא דהאי ימינא אתהדר לאחורא כד"א השיב אחור ימינו וכו'. פי' שנסתלק החסד הזה כמ"ש, כדין כוס של ברכה אתייהיב בשמאלא, ששלט השמאל וקטרגה מדה"ד, כיון דאתייהיב בשמאלא שריאו עלאי ותתאי קינה עליה למפתח עליה בשמאלא. הכוונה בעוד שהיתה בימין היו הכל נהנים ממנה והיתה מ' פתוחה, ועתה נסתתמה מכל צדדיה וכמ"ש בזוהר פ' תזריע דף מ"ה ע"ב על פ' אל תראוני שאני שחרחורת (שה"ש א, ו). לא תיכלון למחמי לי, כי היא אוספת נתחיה אליה, ועתה ע"י הקינה הנה יורדים הדמעות, ושערי דמעות לא ננעלו שהם נ"ה דחכמה, וממתקים דיניה ופותחים אותה אעפ"י שהיא מצד השמאל, וזהו למפתח עליה בשמאלא, ומאי קאמרי איכה, א"י כ"ה, אי כוס של ברכה דאתר עלאה שהוא החסד העליון דהוית יתבא בגויה, אתמנע ואתגרע מינך, שנסתלק למעלה ואינו משפיע עוד

למטה, וזהו אוי לנו כי פנה היום שהוא החסד הנז"ל. בגיני כך שיר השירים דהוה מסטר ימינא דכל מילוי רחימו וחדוה כמ"ש, מפני כי אז היה שולט החסד כמ"ש, והרחמים והשמחה גוברים, איכה דחסיר ימינא ואשתכח שמאלא, כל מילוי אינון קנטורין וקינין, מפני כי בהסתלק החסד נתגלו כל אלו הדינין והשנאה אשר היתה כבושה, (והנה על פי' מאמר זה הקשה מהר"ם זכות נר"ו ז"ל על מ"ש לעיל כאמור), הכלל העולה כי כנגד מה שקנן המקונן באומרו איכה ישבה בדד מסטרא דשמאלא, הקדים ואמר שיר השירים מצד הימין שהוא הארת החסד, וזהו שאמרנו משז"ל המסולסל שבשירים, שהוא משתלשל ויורד כטבע החסד לכסות על כל פשעים באהבה מסותרת, ועי"ז אפילו בהיותם אח"כ בגלות ע"י השיר הזה יקבלו תנחומין, וכמ"ש פירש"י ז"ל בהקדמתו לשיר השירים, וכן ג"כ אמרו בס' הזוהר [חדש] של שיר השירים דף ה' ע"ג ז"ל: כתיב: הלוך ילך ובכה (תהלים קכו, ו). על חוביהון דישראל, מאן נושא משך הזרע, דא רזא דכורסייא דיקרא דאיהו נטיל משיכו דזרע קודשא עלאה למעבד פירין ואיבין בהאי עלמא, וכד אסתלק בקלא דישראל, אע"ג דלאו אינון זכאין עם כל דא קב"ה אמלי לה ואשקי לה משקיו דנחלא עמיקא ואשתלים מכל סטרין, כדין בא יבא ברינה, מגו דההוא שלימו וברכאן וקדושין דאשתלימת בקדמיתא, הלוך ילך ובכה על חוביהון דישראל, כד תב בא יבא ברינה וכו' עכ"ל. והכוונה נ"ל דרך דרש אם ניתן לידרש, כי הנה היסוד נק' נושא משך הזרע שהוא ממשיך האור מלמעלה, ונוטל החסד מלמעלה מן הדעת, וכמ"ש (זח"ב ק"י ע"א) על משכיל לאיתן האזרחי (תהלים פ"ט). וכבר ביארנו כי כשהכוס של ברכה שהם ו' קצוות דבריאה היא בימין, אז כל חדוה וכל רחימו אשתכח, וכשהיא בשמאל הוא להפך, וידוע ג"כ כי ו"ק דבריאה הם סוד הכסא.

ובזה נבא לביאור המאמר הלך ילך ובכה על חוביהון דישראל, כי בשביל העוונות צריך להמשיך סוד הבכיה והדמעות כמ"ש למעלה, וגם הלך ילך ובכה כי הנה הוא מסתלק ומשפיע סוד הבכיה והדין, נושא משך הזרע, מאן נושא משך הזרע דא רזא דכורסייא דיקרא, הנה ו"ק דבריאה שאמרנו הם כסא אל המלכות הנק' כבוד וזהו כסא הכבוד. וסוד כסא הכבוד ופנימיותו הוא החסד אשר עליו נאמר: והוכן בחסד כסא (ישעיה טז, ה). והנה החסד הזה נמשך ע"י היסוד וניתן במלכות, וכמ"ש בזוהר פ' בלק דף ר"ד ע"ב על פ' בקר אערוך לך ואצפה (תהלים ה, ד). וכבר פירשתיו במקום אחר, וזהו מאן נושא משך הזרע דא רזא דכורסייא דיקרא, שהוא היסוד הנז' שהוא סוד הכסא הנז' דאיהו נטיל משיכו דזרע קודשא עלאה שהוא סוד החסד הנז' היורד מסוד הדעת העליון, והזרע הנז' הוא נזרע במלכות להוליד נשמות ושפע בשאר העולמות, וזהו למעבד פירין

ואיבין בהאי עלמא, שהיא המלכות הנקראת עולם, וכן אמרו בזוהר פ' תרומה דף קס"ו ע"ב ז"ל: דכתיב: כי אמרתי עולם חסד יבנה (תהלים פט, ג). האי אור זרע ליה קב"ה בגנתא דעדנוי ועבד ליה שורין שורין. פי' דהאי צדיק דאיהו גופא דגנתא, ונטיל להאי אור וזרע ליה זרועא דקשוט ועביד ליה שורין שורין בגנתא, ואוליד ואצמח ועביד פירין ומנייהו אתזן עלמא, הה"ד: אור זרוע לצדיק וגו' (תהלים צז, יא). וכתיב: וכגנה זרועיה תצמיח (ישעיה סא, יא). מאן זרועיה, אילין דאור קדמאה דאיהו זרוע תדיר, השתא אוליד ועביד איבין וכו' עכ"ל. הנה שאור החסד ניתן אל המלכות ע"י היסוד, ושם אוליד ועביד איבין כמ"ש, וכד אסתלק שנסתלק החסד הנז' וגם היסוד, ואז שלטא שמאלא ח"ו, מ"מ בקלא דישראל ע"י תפלתם ותורתם וע"י שירות ותושבחות, אע"ג דלאו אינון זכאין עם כל דא קב"ה אמלי לה בסוד יתגדל ויתקדש שמיה רבא, שבתחלה מאל"ה נעשית אלקים, ואח"כ הוא בסוד המילוי יהא שמיה רבא, ואשקי לה משקיו דנחלא עמיקא שהוא יסוד הבינה הנשפע לה ע"י קולם של ישראל המעוררים הקול שהוא הת"ת, ע"י פתיחת השפתים שהם נ"ה דבינה, ועי"ז ברית שהוא היסוד הנה היא כרותה לשפתים שהם נ"ה כמ"ש, ואשתלים מכל סטרין פי' דקב"ה והנ"ל שהוא ז"א נעשה שלם בכל בחינותיו, ואז כדין בא יבא ברנה שהוא בא עם נה"י דבינה מגו דההוא שלימו, פי' שיבא הארה מפנימיות ומתוך אותו שלימו שהם נה"י דבינה המשלימים אל הז"א, מתוך אותו שלימו וברכאן היוצאים מנה"י הנז', ובפרט מהיסוד וקדושין שנכלל בתוכו נה"י דאבא שהם קדושים, ועי"ז בא יבא הז"א אל המלכות ברינה שהיא אי', בקדמיתא הלוך ילך ובכה וכו'. אפשר שבא לומר כי בתחלה הלוך ילך ובכה להמשיך שפע מנ"ה דאבא, וזה ע"י הבכיה והורדת הדמעות, כי שערי דמעות לא ננעלו, וזה על חוביהון דישראל כי לסבתם שערי תפלה ננעלו, ואח"כ עי"ז כד תב שחוזר ויורד למטה, בא יבא ברינה כמ"ש. העולה מזה כי בגלות הזה אע"ג דשכינתא אסתלקת אשר ע"ז נאמר איכה ישבה בדד וכו', מ"מ בקלא דישראל וכו' קב"ה אמלי לה וכו'. וע"ז נאמר שיר השירים כי ע"י השיר הזה ישפיע בהם הקב"ה שפע רב ויקרבנו אליו לעבודתו. וזהו המסולסל שבשירים, כדרך מי שמשלשל בבגדיו למטה[2] ופורס סוכת שלומו על חבירו, וסיום המאמר אומר: נאמר שירים ונשבח למי שעשאנו שיורים בעולם, המד"א: ה' בדד ינחנו (דברים לב, יב). עכ"ל. וכוונתו בפי' הכתוב שיר על השיורים שעשאנו ה' בעולם. ולפי דרכנו רמז לנו נחמה גדולה ע"ד משז"ל (מגילה כט, א): בכל מקום שגלו שכינה עמהם. באופן כי אעפ"י שבכל דור ודור עומדי' עלינו לכלותינו, הב"ה מצילנו מידם, וזהו ה' בדד ינחנו,

[2] רש"י שבת קי"ג א ד"ה ישלשל בבגדיו. כלפי מטה שיראו ארוכים, והוא מדת עשירים היושבים בביתם וכו'.

אפי' בשעה שישבה בדד ה' ינחנו, ובזה נודה למי שעשאנו שיורים בעולם, כי יקויים בנו מקרא שכתוב: והיה שארית יעקב וכו' (מיכה ה, ו-ז).
והנה הגם כי אמרו בזהר כמ"ש כי שיר השירים הוא בימין, יש עוד להביא ראיה ממ"ש בתקונים ז"ל תקון כ"א דף ס' ע"ב: בההוא זמנא אתקיים בישראל: לא יבוא עוד שמשך וירחך לא יאסף וגו' (ישעיה ס, כ). ואתער שיר השירים בעלמא ואדליק נהורא על זיתא ושרגא, דישראל אינון פתילה, אורייתא משחא, שכינתא שרגא, הה"ד: בהלו נרו עלי ראשי (איוב כט, ג). בההוא זמנא איתמר בשכינתא: וחלצה נעלו (דברים כה, ט). נעלו דקב"ה, לקיים ביה: של נעלך (שמות ג, ה). ואתייחד בשכינתיה, דאתקריאת חליצה ואיהו חלוץ הנעל וכו' עכ"ל. והנה האור הוא כינוי אל החסד, גם אמרו כי השירה היא בגרון, וכמ"ש בפי' שירה חדשה. והנה בענין: יומם יצוה ה' חסדו (תהלים מב ט). אמרו ז"ל (ס' זוהר הרקיע למהר"י צמח בפי' סבא דמשפטים להאר"י ז"ל): אמנם תכף אחר הגרון של א"א, קודם שיראה התפשטות הזרועות, שם הוא מקום חסד העליון הנק' יומם דכלהו יומי וכו', עד ואז אור הנמשך מהגרון ירד ונתלבש בחסד זה, ואז יוצאת הבינה מכח הגרון, כי הגרון הוא הבינה דא"א, והחכמה יצא מצד החסד ההוא, והנה זה החסד מתפשט אח"כ בכל החכמה ומן החכמה אל הבינה, ומתפשט בכל הבינה ואח"כ נכנס ז"א ומתפשט בכל גופו, וממנו מתפשט בכל המלכות בשעת הזווג וכו' עכ"ל. ולפי זה יאמר כי כאשר יבנה בית המקדש ותתיחד ירושלים של מטה עם ירושלים של מעלה כמ"ש למעלה, אז יתקיים בישראל לא יבא עוד שמשך וכו'. ויתער שיר השירים בעלמא, ועל ידי התעוררותו ירד שפע מגרון א"א כמ"ש, ואדליק נהורא שהוא סוד החסד העליון המאיר מסוף העולם עד סופו, ויתגלה חוורא בפום אמה וזהו על זיתא ושרגא שהיא השכינה כמו שאומר אח"כ, ועי"ז יתיחדו זו"ן כמ"ש אח"כ, בההוא שעתא איתמר בשכינתא וכו' ואתיחד בשכינתיה, וזה על ידי החסד הזה שהוא שובר הקליפות, וכמו שנפרש בפסוק [י']. באופן כי אעפ"י שעל ידי הגלות נאמר איכה ישבה בדד, השכינה מבלי יחוד, גם בדד אי' תתאה מאי' עלאה, מ"מ ע"י השיר הזה ירד אור מן הגרון ויאיר אימא עלאה בתתאה ויתפשט החסד העליון ויתיחדו קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו.
ובמדרש הנעלם בשיר השירים דף ב' ע"ב וג' ז"ל: פתח ואמר שיר השירים, ש' רברבא וכו', עד דאיהי מתיחדא ברזא דרתיכא עלאה, דאבהן אינון רתיכא עלאה, ואברהם ויצחק אחידן דא בדא וכלילן דא בדא, ויעקב עאל באמצעיתא ואסכים לתרין סטרין, וע"ד מתיחדן כלהו ברזא דעלמא עלאה, ובין כך תושבחתא דא ברזא דרתיכא עלאה איהי, דאתיחדא במלכא דשלמא כולא דיליה, ובג"כ איהי רברבא, ובג"כ אתיחדת בריש

ספרא, לאחזאה דכל ספרא על רזא דא אזלא ואתתקן וכו' עכ"ל. ופי' הענין בקצור כי השי"ן היא גדולה, להורות כי השכינה הנה היא מתחברת בג' אבות, ולכן היא גדולה להורות שכל שיר השירים הוא עד"ז, לחבר השכינה עם ג' אבות, וזה יהיה ג"כ כמ"ש כי אעפ"י שהשכינה ישבה בדד ולא עלתה להתחבר עם ג' אבות, וגם לא נתחברה עם צדיק יסוד עולם, ולא עם ז"א מלכא דשלמא דיליה וכמ"ש בפ' הבאים בעה"ו, מ"מ על ידי השיר הזה אשר בתחלתו יש השי"ן גדולה, תתיחד בג' אבות וז"א וצדיק יסוד עולם כנז"ל, ונפרש הפסוקי' בעה"ו. וזה עם מ"ש בזהר פ' ואתחנן (ח"ג רס"ח ע"א) ז"ל: ומאן דמנע אורייתא מיניה, כמאן דנסב מארי (ס"א שארה) דאתתא, ומנע ליה מינה, דהא אשתארת כארמלתא, הה"ד היתה כאלמנה ולא אלמנה עכ"ל. והטעם אפשר לומר כי ע"י התורה אדם ממשיך על נפשו רוח ונשמה, והנה אז"ל בס' הגלגולים, כי מי שיש לו נפש בלבד הוא דומה לאשה אבלה שמת בעלה, ודומה לשכינה בגלות וריחק הב"ה ממנה, כי הרוח הוא בעלה דנפש, ומזונותיה כמזונות הקצובים לאלמנה עכ"ל. באופן כי הנפש מבלי רוח הנה היא כאשה אלמנה, ועל ידי התורה גומל נפשו איש חסד, ומיחד קב"ה בשכינתיה, וכאשר האדם בטל מדברי תורה נשארה נפשו כאלמנה זו שאין לה כ"א מזונות קצובים, ולפי זה יצדקו ב' הגרסאות, בין למ"ד מארי דאתתא ובין למ"ד שארה, וכן ג"כ גורם לשכינה שתרד בגלות והיא ניזונת שלא על ידו, וכמ"ש על המשרה אשתו ע"י שליש וכו' (מס' כתובות ה, ח). וזהו בין שנפרש על נפשו של אדם, בין שנפרש על השכינה, ז"ש דהא אשתארת כארמלתא ולא ארמלתא וכו'. מפני שנסתלק בעלה ומזונותיה קצובים כמ"ש, ולפי מה שמפרש 'היתה כאלמנה' על בטול תורה נפרש הכתוב, וזה כאשר נדייק כי בתחלה אמר איכה ישבה בדד העיר רבתי עם, ואח"כ אמר היתה כאלמנה, וקשה לערבינהו ולימרינהו איכה ישבה בדד והיתה כאלמנה העיר רבתי עם ובגוים, וגם למה פרט בדד לרבתי עם, ואלמנה לרבתי בגוים, עוד נ"ל לדקדק למה כינה הישיבה לבדד, והיתה לאלמנה. ועם זה ידוייק ג"כ משז"ל (סנהדרין קד, א), ולמעלה בדברי הזהר ג"כ כאלמנה ולא אלמנה ממש. והנה כל זה יתורץ כאשר נקדים משאז"ל, כי כל מה שאדם מחדש דברי תורה בשעה שמוציא ד"ת מפיו נבראי' מלאכים, אשר אלו הנה הם סנגורים על האדם, ומלמדים עליו זכות ומשמרים אותו מכל רע, וכמ"ש גבי אלישע (תנדבא"ר ה'): והנה רכב אש וסוסי אש (מ"ב ב, יא), סביבות אלישע ומסייעים אותו לעסוק בד"ת. ע"ד שמצוה גוררת מצוה (מס' אבות ד, ב). גם ידוע מ"ש כי כשהאדם חוטא מסתלקים ממנו, וזה לפי שעה כי אח"כ חוזרים, מפני שאמרו (סוטה כ"א ע"א): עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה. עוד ידוע מאמרם ז"ל (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה, דף סח

א): אם תעזבני יום יומים אעזבך, משל לב' בני אדם וכו' (שנפטרים זה מזה, זה הולך דרך יום לצד מזרח, וזה הולך דרך יום לצד מערב נמצא שרחוקים זה מזה מהלך ב' ימים). וזה כי כמו שאדם מתרחק מד"ת כן ד"ת מתרחקים ממנו, וזהו הטעם שאמרו במשנה (מס' אבות ג, ח), כל השוכח דבר א' ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו. מפני כי כשהאדם יושב ומסירם מלבו, פי' יושב בטל ובזה מסיר ד"ת מלבו, וזה גורם ג"כ כי המלאכים שנבראו מדברי תורה שאמר, מתרחקים ממנו ונשאר יחיד, והנה הוא מתחייב בנפשו בזה שהוא הולך יחיד ומפני ה' יסתר ג"כ והיה כל מוצאו יהרגהו ח"ו, ולפי דברי ס' הזוהר שאמרנו למעלה, ידוייק 'מתחייב בנפשו' שמסתלקים ממנו הרוח והנפש כמ"ש (ראה זח"ג קנ"א ע"א).

ובזה נבא אל ביאור הכתוב אמר איכה ישבה בהתישבות הרבה זמן, בדד מבלי המלאכים שהיו מתלוים עמה, העיר רבתי עם שהיה לה הרבה שומרים, ע"ד רבים אשר אתנו (מ"ב ו, טז) כמ"ש, והשיב מפני שהיתה כאלמנה מבלי תורה כדברי ס' הזוהר (ח"ג רס"ח ע"א), ועתה אשר היא רבתי בגוים, כמשאז"ל (איכ"ר א, ד): רבתי בדעות. וכיון שיש לה דעת הרבה מוטל עליה להרבות בד"ת, והיא לא עשתה כן רק היתה כאלמנה ומנע מיניה ד"ת, וזה גרם ג"כ שהמלאכי' שהיו לה מקודם לכן ע"י ד"ת, נסתלקו ממנה ונשארה לבדה, ובזה אעפ"י שבתחלה היתה שרתי במדינות, ועליה נאמר משז"ל (ברכות נ"ח ע"א): ברוך שברא כל אלו לשמשני. (ברכות ו' ע"ב): וכל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה. עתה היתה למס, כדתנן (מס' אבות ג, ה): כל הפורק ממנו עול תורה נותנים עליו עול מלכות וכו'. ועתה על ידי שיר השירים אשר הוא רמז לדברי תורה, כמו שאמר הכתוב: זמירות היו לי חקיך וכו' (תהלים קיט, נד). וכן ג"כ אמרו ז"ל (סנהדרין צ"ט ע"ב): ר' עקיבא [אומר] זמר בכל יום זמר בכל יום וכו' (פירש"י: זמר בכל יום, היה מסדר למודך אע"פ שסדור בפיך כזמר, והוא יגרום לך שתהא לעולם הבא בשמחה ובשירים). ועי"ז האדם זוכה לתורה. וזהו שיר השירים שמתחבר שיר א' עם הרבה שירים, עד שאח"כ הנה הוא כנחל שוטף, ונעשה אדם שלם ע"י תורה שלימה שבידו וזהו אשר לשלמה, ובפרט אם נפרש למלך שהשלום שלו, ירצה למלך ממלכי רבנן (גיטין ס"ב ע"א), שהשלום שהיא התורה הנקראת שלום היא שלו. ויפורש ג"כ לפי דרך זה שיר מלשון שיראין, וכן אז"ל (מנחות ל"ט ע"ב): השיראין והכלך. וזהו שיר חד, השירים תרי (זח"ב קמ"ג ע"ב). שהם מחברים על ידי עסק התורה ועושים מהם לבושים שלימים וזהו אשר לשלמה, מלשון שַׁלְמָה וגם לשון שלימות. וזה ע"ד מ"ש בזוהר במקומות רבים (זח"ג ר"מ רנ"ד ע"א), ובפרט בתיקונים תקון כ וכ"א דף מ"ו ע"א ז"ל: ואית פסקות דאינון לבושין דמטרוניתא,

וחתכין לון לכמה סטרין, ולבתר דמתקנין לון בכמה פרוקין, לאתחזאה בהון מטרוניתא קדם מלכא וכו' עכ"ל. וכן ג"כ אמרו ברע"מ פ' כי תצא דף רע"ו ע"ב: וחתיכו לה כמה לבושין דאינון לבושי דהבא, בכמה פסקות וכו' עכ"ל. ולפי זה יאמר ג"כ שיר, כי התורה הנה היא שיר א'. פי' בגד אחד, כמ"ש וחתכו אותה ועשו ממנה השירים, כמה שיראין, וכל זה כוונתם היא לעשות אח"כ מזה לבוש שלם ושַׁלְמָה שלימה וזהו אשר לשלמה. ובמה שאמרנו יפורש משז"ל (איכ"ר א, א): בשעה שישראל עושים רצונו של מקום כתיב ואלבישך רקמה, ובזמן שאין עושי' רצונו של מקום מלבישן בגדי בדדין, הה"ד איכה ישבה בדד עכ"ל. וזה כי ע"י עסק התורה הנה הם עושים לבושים אל השכינה כמ"ש, וכמו כן השי"ת מלביש את ישראל חלוקא דרבנן, שהם רוח ונשמה באור פנימי ומקיף, ובפרט ע"י החדושים שהאדם מחדש, הנה הוא נעשה מעשה רוקם, וכמאמר הכתוב לרקמות תובל למלך (תהלים מה, טו). וכמו שנפרש בעה"ו. ועל זה נאמר: ואלבישך רקמה. אבל כשאין עושה רצונו של מקום אז מתלבש בהם החומריות והיצה"ר שולט בהם ח"ו, ומלביש אותם בגדים צואים, מלבד כי מסתלקים ממנו הרוח והנשמה כמ"ש ונשאר בדד, עוד מלבישים אותו בגדים צואים ורוחות רעות וכמה נחשים ועקרבים דאינון מערבלין מוחיה, וזהו ג"כ שאמרו (פתיחתא דחכימי כ"ג): וישוב העפר אל הארץ כשהיה. מבבל היו ושם חזרו, והרוח תשוב אל האלקי' וגו' זה רוח הקדש, כיון שנסתלק רוח הקדש גלו, וכיון שגלו היה ירמיה מקונן עליהם איכה ישבה בדד עכ"ל. ומלבד פשוטו אפשר לומר וישוב העפר אל הארץ כשהיה כי מפני העוונות נתעבה החומריות, ועי"ז חדלו מלהשכיל בלמודים, ואז נתערבבה מחשבתם והשכלתם, וזהו מבבל היו (ראה סנהדרין קט. אמר רב אויר מגדל משכח, אמר רב יוסף בבל ובורסיף סימן רע לתורה), מלשון: כי שם בלל ה' (בראשית יא, ט). ושם חזרו ואז והרוח תשוב וכו' זה רוח הקדש, שנסתלק הרוח וכל שכן הנשמה, וכיון שנסתלק כנז"ל גלו, כי אז אפי' בחי' הנפש יורדת למטה בגלות, חבושה בבתי כלאים, ועל זה היה ירמיה מקונן איכה ישבה בדד הנפש כנז"ל, ועוד נפרש בפ' הבא בעה"ו. וידוקדק ג"כ היות זה על ידי ירמיהו, שכן נרמז בשמו ירי"ם י"ה. וכמ"ש למעלה מ"ש בזוהר פ' תצוה (ח"ב קע"ט ע"ב). והנה להחזיר רוח הקדש למקומו, וכן להעלות הנשמה ממקום שנפלה, זה יהיה על ידי השיר, כמשז"ל כי השיר גורם לכל דבר רוחני וגרם שמיימי לעלות, וכן הוא אומר והיה כנגן המנגן (מ"ב ג, טו). וכן הוא אומר: ולפניהם [נבל] ותוף וחליל [וכנור] והמה מתנבאים (ש"א י, ה). וזהו שיר השירים אשר לשלמה.

ובמדרש הנעלם מדרש רות דף ל"ד ע"ד ז"ל: עיר קטנה דא אורייתא, ואנשים בה מעט (קהלת ט יד), למה היא קטנה, והכתיב: ארוכה מארץ מדה וגו' (איוב יא, ט), אלא משום דאנשים בה מעט הן, ובא אליה (איש) חכם דא שלמה המלך ע"ה דאתקין לה שרגא ואנהיר לה בנהירו במשליו וספריו, ומילט הוא את העיר בחכמתו מידא דאפקורסי' ומינים, דאיהו אתקין אזנים לתורה וכו' עכ"ל. ונפרש דבריו כפי מה שצריך לענייניו, כי אמר כי התורה נקראת עיר, והיא קטנה מפני שאנשים בה מעט, פי' המעיינים ועוסקים בה הם מעט, ולפיכך ובא אליה מלך גדול ובנה עליה מצודים גדולים שהם קושיות גדולות ע"ד פשט בלי הבנה מלא קושיות, וטעם הדבר כי הגם כי התורה עצמה אין ערך ליפיה ומעלתה, מ"מ לאו כולי עלמא דינא גמירי, ואין מי שיכיר גדולתה רק ישראל בזמן שהם עוסקי' בה, וכל זה ע"י תורה שבע"פ, כמו שנא' (ספרי פ' ראה): ושמרתם זו מקרא, ועשיתם זו משנה. ופרש"י ז"ל (דברים ד, ו-ט): ובזה תחשבו חכמים ונבונים לעיני העמים, ואח"כ הא אם תעוותו אותם מתוך שכחה תחשבו שוטים עכ"ל. וזה מפני שע"י התורה שבע"פ אדם מבין תורה שבכתב ומכיר מעלתה, ואם יבא אדם לערער על התורה או על איזה פרט מפרטיה, ידע מה שישיב לאפיקורוס. ובזה אפי' א"ה יכירו מעלת התורה, אעפ"י שלא יגיעו אליה מ"מ יאמרו רק עם חכם ונבון וכו'. והנה א"ה העוסקי' בתורה הנה לגבי דידהו נעשית סם המות, ואינם מבינים והיא מלאה קושיות וסתירות, וכשהם באים אצל ישראל, ומשיבים להם איזה תשובה נכונה בעיניהם, אעפ"י שדוחין אותם בקש כאשר הדין נותן, וכמשז"ל (ירושלמי ברכות פ"ט ה"א, סב ב): לאלו דחית (בקש) [בקנה]. מ"מ כיון שמשיבים להם שאלתם, הנה התורה נחשבת בעיניהם ומכירים מעלתה, ואמרו רק עם חכם ונבון וכו'. ובזמן שאין ישראל עוסקים בה ח"ו, אז תורה שבכתב מונחת בקרן זוית, ותורה שבע"פ מה תהא עליה, ובזה מעוותים אותה מתוך שכחה, ואין מי שיכיר מעלת תורה שבכתב, ולא נודע תורה שבע"פ, וישראל אעפ"י ששומרי' אותה, אעפ"י שאי אפשר כי אם לא למד לא עשה, מ"מ כיון שאינם יודעים אותה יחשבו שוטים, וז"ש במדרש הנעלם כנ"ל, עיר קטנה משום דאנשים בה מעט, והם מקטינים ערכה וחשיבותה, ולזה בא שלמה ומלט את העיר, יהב בה שזבותא דאתקין לה שרגא, היינו שעשה תקון אל התורה שבע"פ הנקרא נר, כמ"ש בזוהר פ' תרומה (ח"ב קס"ו) על פ' כי נר מצוה וכו' (משלי ו, כג). והיינו כי ע"י משליו וספריו עשה אזנים וסמניות, ללמוד ולהבין ולזכור תורה שבע"פ, כמ"ש (עירובין נד, ב): אין התורה נקנית אלא בסימנין. ובזה ומלט את העיר בחכמתו זו תורה שבכתב, והעולה מזה כי התורה נקראת עיר, והיא נמלטת ע"י מה שנעשה לה תקון ע"י הנר שהיא תורה

שבע"פ, כמ"ש בזהר פ' תרומה כנז"ל, כי כאשר יחדיו יתחברו תורה שבכתב ותורה שבע"פ יחדיו יאירו זה בזה, כדמיון האור והנר מחוברים יחד, כי נר מצוה ותורה אור. ובהתפרדם זה מזה, האור מסתלק ונעלם והנר חשך על פני כלו, ובזה יאמר הכתוב איכה ישבה בדד העיר רבתי עם, אותה העיר שהיא התורה הנקראת עיר, והיתה רבתי ע"י העם העוסקים בה. א"נ שהיו רבים עוסקים בה, עתה ישבה בקרן זוית, בדד מיושביה שהם אנשים העוסקים בה. א"נ מתורה שבע"פ, וזהו ג"כ היתה כאלמנה. רבתי בגוים כמ"ש למעלה בשם הזוהר פ' ואתחנן (ח"ג רס"ח ע"א), וזה ע"ד מ"ש במדרש (פתיחתא דחכימי ב'): כי מאסו את תורת ה' צבאות, זו תורה שבכתב, ואת אמרת קדוש ישראל נאצו, זו תורה שבע"פ. וכיון שהשליכו ד"ת לארץ התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה עכ"ל. ויש לדקדק היאך שייך לקונן איכה על השלכת ד"ת לארץ, וכן מ"ש וכיון שהשליכו ד"ת לארץ למה לא נקט לישנא דקרא והיל"ל וכיון שמאסו ד"ת וכו'. אבל כל זה יתורץ עם מ"ש כי כיון שמאסו תורה שבכתב ונאצו תורה שבע"פ, היינו שהרחיקו ובזו אותה בעוה"ר, הנה בזה נעימים נפלו בחבלים, וד"ת הנחמדי' מזהב ומפז רב נעשו מאוסים בעיני הבריות, ואין לך השלכת ד"ת לארץ יותר מזה, ועל זה קונן עליהם איכה ישבה בדד תורה שבכתב מתורה שבע"פ, והטעם הוא כי התורה אעפ"י שנתלבשה בלבוש נכרי כפי פשוטי הדברים, מ"מ הנה היא רומזת לדברי' עליונים, הגם כי הפשט לא יופשט, וכמו שהאריכו בזה בס' הזוהר פ' בהעלותך (ח"ג קמ"ט ע"ב; קנ"ב א' וב'; קנ"ו ע"א) ובמקומות אחרים אין מספר. והנה לדעת סודותיה ולהכיר מעלתה לא יוודע אלא ע"י תורה שבע"פ, ועפ"י ההקדמות המסורות לנו מרז"ל הלכה למשה מסיני, והכל נכלל בשם תורה שבע"פ, ועל ידה יכירו כי ד"ת הנה הם למעלה מן השמים בגבהי מרומים, וכאשר מאסו את תורת ה', ואמרת קדוש ישראל נאצו זו תורה שבע"פ, אז לא ידעו ולא יבינו ד"ת שבכתב אפי' לפי פשוטן של דברים, ואין לך השלכת ד"ת לארץ יותר מזה, פי' משליך ד"ת למקום חמרי ושפל ומארץ ידבר, ועל זה קונן עליהם איכה ישבה בדד בפי' א' בלבד לפי פשוטו, וכולי האי ואולי העיר רבתי עם שישבה יותר מששי' רבוא, פי' כפי נשמותיהם של ישראל, וזה ע"ד הפשט, מלבד שיש ג"כ ששים רבוא כנז"ל עפ"י שאר הדרכים, וכמו שאז"ל בס' הגלגולים (הקדמה י"ז). והנה בזהר [חדש] איכה (מדרש הנעלם דף נ"ב ע"א) אמרו ז"ל: ר' לויטס פתח ואיבה אשית וכו' (בראשית ג, טו). דבבו סגי הוה מן יומא דאתברי עלמא על עילא דעיטא דנחש, והוה כמין תדיר בין גדרין דעלמא, בין אינון גדרין דאורייתא, כל אינון דדשין בעקב באינון גדרין נשיך לון, ווי דאשכח, ווי דנשיך, וי על דבבו בישא דאתנטיר על דבבו בישא דהוות ליה בההיא אשה

דאקריא אשה יראת ה' וכו'. וסוף דבר פי' כי ר"ת א'יכה י'שבה ב'דד ה'עיר ר'בתי ע'ם ה'יתה היא איב"ה רע"ה, ואח"כ ר"ת למפרע [כ'אלמנה ר'בתי ב'גוים ש'רתי ב'מדינות ה'יתה ל'מס] ל"ה בשבר"ך. והגם כי כוונתו על אשת חיל שהיא השכינה, נוכל לפרש דבריו על תורה שבע"פ ג"כ, ופי' כי כל מי שעובר על מה שגדרו חכמים, ההוא נחש נשיך לון, ואז נכנס איבה רעה ח"ו וגורם שברון ח"ו, ואין שבר יותר קשה מהפרדת תורה שבכתב מתורה שבע"פ, ועי"ז נכנס הנחש ומפריד בין ישראל לאביהם שבשמים, ואין לך איבה גדולה מזו. והנה להכניס אהבה בין ישראל לאביהם שבשמים, אעיל שלמה ע"ה שירתא דא, וכמ"ש למעלה. וזה ע"י השיר הזה הכולל ב' שירים, תורה שבכתב ושבע"פ, וזה אפשר לומר שנרמז בזוהר חדש פ' חקת (פ"ב ע"א) ז"ל: ת"ח דוד רמז ליה להאי תושבחתא דשיר השירים על ידא דבני קרח, אלא דלא מטא זמנא דאיתמר, בג"כ כתיב למנצח על שושנים לבני קרח משכיל שיר ידידות וכו'. על שושנים אלין שית שנין דאתחברון בהאי שושנה [סומקא דאיהי שביעאה דכלא] וכו'. וידוע משז"ל (שבת פח, ב): אל תקרי שושנים אלא ששונים. וכן מ"ש כנז"ל אילין שית שנין. אפשר לפרש על ו' סדרי משנה שהם מתחברים עם הגמ' שהיא שביעית, הגם כי כוונת הזוהר הוא על השכינה, כבר אמרנו שהכל א', מלבד כי הגמ' היא במלכות. ויפורש הכתוב למנצח ע"ד (סנהדרין צט, ב): זמר בכל יום, וזה לאותם ששונים. א"נ למנצח לשון נצוח, כי ע"י מה ששונים יש להם כלי זין וכלי נגון שבזה הם מנצחים לאויביהם, והכלי הזה הוא לבני קרח, לישראל אשר הנה הם מקורחים בין האומות, ועי"ז משכיל ישכילו ויבינו בד"ת אשר היא נק' שיר, ואז ידידות נעשים ריעים זה לזה ואוהבים זה לזה, ויחדיו יתלכדו ולא יתפרדו תורה שבכתב ותורה שבע"פ, וגם אהבתה של תורה יכנס בלבו של אדם, ובמעמד שלשתם היינו תורה שבכתב ושבע"פ והאדם המחברם, יקנו שלימות והארה גדולה, וכל א' יוסיף אומץ בחבירו עד אין תכלית, ואז יהיה שיר חד הכולל שירים תרין, הא תלתא. ובזוהר הנז"ל אמרו שיר ידידות, רמז להאי שירתא דאקרי שיר כפול, שיר השירים הכא והכא שיר ידידות כולא חד, קב"ה וכ"י אקרון דודים, הה"ד שתו ושכרו דודים, בג"כ שיר ידידות דאינון דודים, דא משבחא לדא ודא משבחא לדא עכ"ל. וידוע דקב"ה וכ"י רמז לתורה שבכתב ותורה שבע"פ ודא משבחא לדא, כי כל א' מוסיף שבח לחבירו כמ"ש, וכן ג"כ מוסיף אהבה, וזה ג"כ רמזו בס' הזוהר פרשת תרומה (ח"ב קמ"ו ע"ב), שאמר כי שיר השירים הוא בהיכל אהבה, הנה כי ע"י שיר הכולל ב' שירים, תורה שבכתב ושבע"פ כמ"ש, עי"ז יהיה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים. וזהו אשר לשלמה, מלך שהשלום שלו, כי הוא יברך את עמו בשלום, ולא יהיה עוד שוד ושבר ולא

איבה ח"ו, רק אהבה ואחוה ושלום, וגם לשלמה לשון שלימות, וזהו ג"כ ת"ח מרבים שלום בעולם, אל תקרי בניך אלא בוניך. שהם עסוקים בבניינו של עולם, וקורא להם גודר פרץ. ואפשר שזהו ג"כ איכה ישבה בהתישבות בין האומות, השיב ואמר ע"י שיר השירים וכו'. שהם ד"ת כנז"ל, וכן ע"י התפילות שירות וזמירות עי"ז אשר לשלמה, נכנסי' לתוך האומות ויוצאי' שלמים.

והנה רז"ל במדרש ובהרבה מקומות (נדרים לב, ב) דרשו עיר (קהלת ט, יד), על גופו של אדם, וכמ"ש במדרש קהלת (קה"ר ט, ח) וכן ג"כ במדרש הנעלם (זוהר חדש) מדרש רות (ל"ד ע"ג), עיר קטנה זה הגוף וכו'. ולפי זה יפורש הכתוב על אדה"ר, וכמשז"ל במדרש (ב"ר יט, ט): והמה כאדם עברו ברית וכו' (הושע ו, ז). וזה כי ידוע מעלת אדה"ר קודם שחטא, איך היו כל הנשמות כלולים בו, וכיון שחטא קצתם נסתלקו ממנו, וקצתם נפלו בתוך הקליפות, וזהו איכה ישבה בדד העיר רבתי עם, אותה העיר קטנה אשר היתה רבתי עם כלולה מנשמות הרבה. וכן ג"כ היתה כאלמנה שנסתלק ממנו ההוא זיהרא עלאה, ואז נאמר וינפש, וי שלא זכה כי אם לנפש כמ"ש בס' תורת נתן, וכבר אמרנו מ"ש כי מי שיש לו נפש בלבד הרי הוא כאלמנה, וזהו היתה כאלמנה, רבתי בגוים שהיה שולט על כל הקליפות, וכל הגוים כאין היו נגדו, וכפי משז"ל רבתי בדעות. אפשר לומר כי אז הדעת היה יותר גדול בהיותו למעלה, כמ"ש בס' הגלגולים ובמקומות אחרים, וכשחטא ירד הדעת למטה ותשש כחו כנקבה, ועי"ז מה שהיה בתחלה שרתי במדינות שולט על הגבורות ועל מדה"ד, עתה היתה למס ששולט עליו כח סטרא אחרא וכח היצה"ר, ולפעמים הנה הוא גובר עליו וצריך כמה דברים להמלט ממנו.

ואפשר כי כנגד זה אמרו בזוהר [חדש] שיר השירים (ד, ע"ב): ודא זהרא כד אשתלים איהו שיר, [אדון שר] רבון, י' שלימו דאשתלים מכלא וכו'. אפשר שבא לרמוז כי ע"י השיר הזה ישתלם ההוא זיהרא ואז יחזור לקדמותו להיות רבון ושליט כאשר בתחלה, וכן ג"כ יצא העולם מקללתו של נחש, ויהיה ה' רבון ושליט על עולמו, גם רבון ממנא על כל חיילין ומשריין דרגין דלתתא. וכל זה דרך רמז כי דבריו עמקו מאד מאד, ואפשר ג"כ שרמזו בסוף דברי הזוהר שהבאנו למעלה, בא יבא ברינה וכו' ז"ל: בשעתא דבנה שלמה בי מקדשא ואשתלים עלמא תתאה כגוונא דעלמא עילאה, ישראל כלהו הוו זכאין ואסתלקו בכמה דרגין עלאין, כדין אסתלק כורסייא דיקרא בחדווא בכמה חדוון, בכמה עלויין, וכדין שיר השירים אשר לשלמה, סליקו בחדוה ונחיתו בחדוה, עלמין כלהו בחדוה וחבורא, בחדוא שיר לקב"ה, השירים לעילאין ותתאין, אשר לשלמה חבורא דעלמין כלהו בחדוא, למלכא דשלמא כלא דיליה עכ"ל. והנה ידוע מ"ש בס'

הגלגולים בענין עמידת העולמות קודם חטאו של אדה"ר, ואחר החטא ירדו ממדרגתן, וכמו שנביא לשונו בסוף הספר בפ' השיבנו ה' אליך וכו'. ועתה אמר כי שיר השירים רומז לעליית העולמות כנז"ל, ובפרט כדין אסתלק כורסייא דיקרא וכו'. שהוא סוד כסא הכבוד שהוא עולם הבריאה שנסתלק ועלה למעלה, וזהו אשר לשלמה שלימו וחדוה בכלהו עלמין, וכמ"ש ג"כ בס' חסד לאברהם (מעין א' עין כל, נהר ט"ו): כי כשנבנה ב"ה היה העולם קרוב אל התיקון מחטא עון אדה"ר, ואפשר ג"כ כיון שה' צבאות, שר ורבון ושליט על ישראל, בכל מקום שנלך אנחנו עבדיו, וכמ"ש בהקדמה קדש ישראל לה' וכו'. מלבד מה שפירשנו כאן, ובפרט בפתיחת ר"י ור' נחמיה, אין איכה אלא לשון תוכחה, ובפ' ישיחו בי יושבי שער ומקומות אחרים. ואפשר עוד לומר איכה ישבה בדד התחתונה מן העליונה וכו'. וכנגד זה אמר שיר השירים ע"ד מ"ש בהקדמת התיקוני' על פ' שמע ישראל ז"ל: שיר א"ל, שיר משמאלא שיר דלויים, א"ל מימינא דכהניא, עמודא דאמצעיתא, ישראל כליל תרוייהו, חכמה נחית בימינא דכהנא, וביה הרוצה להחכים ידרים, אימא נחית בקדושה דליואי משמאלא, וביה הרוצה להעשיר יצפין עכ"ל. הנה שע"י השיר ימשיכו שפע ויורידו הארת אי' למטה במלכות, ועי"ז יתיחדו שניהם ויבנה ערי יהודה ואלקים יושיע ציון אכי"ר.

ב'

שיר השירים:

ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין.

איכה:

בכה תבכה בלילה ודמעתה על לחיה אין לה מנחם מכל אוהביה
כל רעיה בגדו בה היו לה לאויבים.

מתוך דברי הזוהר פ' משפטים (ח"ב קכ"ד ע"ב) על פ' הנה אנכי שולח מלאך (שמות כג, כ). אשר נראה בבירור ענין הנשיקה מה היא, כי הנה הנשיקה בין אדם לחבירו הנה הוא מורה על חוזק האהבה שביניהם עד כי האוהב הנאמן יתלהב לשים פיו על פיו להודיע כי רוחו ונשמתו אליו יאסוף ונותנו במתנה, ואם לב חבירו ג"כ עליו באהבה עזה כמים הפנים לפנים, א' בא' יגשו בנשמתם ורוחם, כנחל שוטף יוסיפו הארה ואהבה זה בזה, יען כל א' מהם רוצה בקיומו של חבירו ולדבק נפשו בנפשו, עד כי יאמר עליהם במשל הדיוט, נפש א' בשתי גופים. אך אם הא' אוהב והב' שונא, וכל שכן אם שניהם שונאים זה לזה, על זה נאמר: ונעתרות נשיקות שונא (משלי כז, ו). כי לא יחפוץ השונא להתדבק ברוחו של נושק, וגם לא שידבק נפש הנושק בו, ולכן דומות למרובות והנם

למשא, ועתה מאהבת ישראל להב"ה אמרו לפניו ישקני מנשיקות פיהו. כמ"ש פירש"י ז"ל: מי יתן וישקני המלך שהשלום שלו וכו'. וכמ"ש ג"כ בזוהר פ' הנז', ובזה יהיה תקון לכמה דברים נאבדו מהם, והרגישו בחסרונם בפ' בכה תבכה בלילה, ובתחלה צריך להביא מ"ש במדרש (איכ"ר א, כג): בכה ומבכה אחרים עמה, בוכה ומבכה הקב"ה עמה, דכתיב: ויקרא ה' צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד (ישעיה כב, יב). בוכה ומבכה מלאכי השרת עמה, דכתיב: הן אראלם צעקו חוצה (ישעיה לג, ז). בוכה ומבכה שמים וארץ עמה, הה"ד שמש וירח קדרו (יואל ב, י). בכה בוכה ומבכה הרים וגבעות עמה, הה"ד ראיתי את ההרים וגו' (ירמיה ד, כד). בכה בוכה ומבכה שבעים אומות עמה. א"ר פנחס אותם שבעים פרים וכו'. בכה בוכה ומבכה כנסת ישראל עמה, הה"ד ותשא כל העדה וכו' (במדבר יד, א). עכ"ל. והנה מצינו לרז"ל במדרש חזית (שהש"ר א, א) אמרו: ישקני מנשיקות פיהו היכן נאמרה, ר' חנינא בר פפא אמר בים נאמרה, המד"א: לסוסתי ברכבי פרעה (שה"ש א, ט). ר' יודא בר' סימון אמר בסיני נאמרה, שנאמר שיר השירים. שיר שאמרו אותו השרים השוררים, שנאמר: קדמו שרים אחר נוגנים (תהלים סח, כו). תני משום ר' נתן הב"ה בכבוד גדולתו אמרה, שנאמר שיר השירים אשר לשלמה. למלך שהשלום שלו. רבן גמליאל אמר מלאכי השרת אמרוהו, שיר שאמרוהו שרים של מעלה. ר' יוחנן אמר בסיני נאמרה, שנאמר ישקני מנשיקות פיהו. ר' מאיר אומר באהל מועד נאמרה וכו'. רבנין אמרין בבית העולמים נאמרה וכו' עכ"ל. ואפשר לפרש כי גם זה לעומת זה כיוונו ז"ל, היות זה תיקון לזה וכמו שנפרש, וזה כי הכתוב אומר בכה תבכה בלילה.

והכוונה על הגלות הדומה ללילה ואור חשך באהלי תורה, וכמשז"ל (קה"ר יב, א) על וחשכו הרואות בארובות (קהלת יב, ג). אתה מוצא כשגלו ישראל לבין א"ה לא היה א' מהם יכול לסבר תלמודו עכ"ל. והנה כאשר נדקדק אומרו 'אתה מוצא' מה היא מציאה זו וגם היכן נמצאת, ואפשר שמדייק הכתוב שאמר 'וחשכו הרואות בארובות' היה לו לומר וחשכו הרואות סתם למה לו להזכיר 'בארובות', ולמה הזכיר בלשון נקבה, גם למה אמר ארובות לשון רבים, ומה הם ארובות הללו, ואגב זה נדייק ג"כ במדרש אומרו 'לא היה א' מהם' וכו' הי"ל לא היו יכולים וכו'. והתירוץ לכל זה הוא כי מפני שאמר למעלה ובטלו הטוחנות כי מעטו אלו משניות גדולות כגון משנתו של ר' עקיבא וכו'. אשר אלו בטלו מפני שאין מי שיעסוק בהם, והנה בעת היות ישראל על אדמתם היה אור התורה מתגלה עליהם, ובפרט ע"י בית המקדש, כי מציון תצא תורה (מיכה ד, ב). ואוירא דארעא מחכים (ב"ב קנח, ב). וזה היה שלא ע"י מסך רק באור ישר, דמיון השמש

המאיר לארץ באור בהיר ונתיב יושר, ובזמן הגלות חשך השמש בצאתו, והכוכבים שהם ישראל אספו נגהם, ואז נאמר (איכה ד, א): "תשתפכנה אבני קדש בראש כל חוצות". ותחת היותם שרויים על אדמתם ומקבלי' אור תורתו ית', וראו כל בשר יחדיו, עתה לא נכרו בחוצות, ואעפ"י שבכל מקום שגלו שכינה עמהם, הנה הוא ע"י התלבשות השכינה בשר ההוא אשר תשלח פארותיה להתלבש שם, והוא דמיון האור הנכנס דרך ארובה, ויען כי נתפזרו ישראל בין אומות רבות, לזה יקראו האורות האלו הבאים בשם ארובות רבות, ומשם תצא תורה לכל ישראל בכל מקום שהם, והנה לעתיד לבא נאמר: וכיונים אל ארובותיהם (ישעיה ס, ח). וכמ"ש בגמ' (חולין קמא, ב): זיל טרוף אקן כי היכי דלגבינהו. פי' דרך רמז כי השי"ת כנשר יעיר קנו זה קן צפור שמשם בן דוד בא, יפרוש כנפיו יקחהו, וכשיטרוף ויכה בידו על קן צפור זה אז ישאהו על אברתו, וזהו כי היכי דלגבינהו, ואז וכיונים אל ארובותיהם, ידאון נשרייא לקניהון, ודרך אותם הארובות יחזרו הניצוצות ויוכללו בשרשם ויאירו אור גדול כבתחלה, ותגלה ותראה מלכותו עלינו, וכמש"ה: וראו כל בשר יחדיו (ישעיה מ, ה).

ונחזור לענין, כי אמר הכתוב "וחשכו הרואות בארובות", פי' אפי' אותם העומדים כנגד ארובה ממש וצופים באורו ית' הנה עתה חשכו, וכל שכן העומדי' מן הצדדים, כי חשך משחור תארם, ואמר 'הרואות' לומר כי הנה הם בתאר נקבה, יען הנה הוא ע"י התלבשות השר כמ"ש, ועל זה אמר 'אתה מוצא', כלומר איני אומר מאומד ומשמועה או דרך נבואה, אלא אתה מוצא, הנה הוא דבר מצוי אצל כל א'. ולפי משז"ל (תדבא"ז ד'): כי לטובתם של ישראל נגזר עליהם שילמדו מתוך דוחק וכו'. כדי להשלים המירוק על חטאים. א"כ יצדק יפה לשון מציאה, ואמר בשעה [שגלו] ישראל לבין א"ה, שהיא א' קשה כשתים שגלו מא"י מקום הקדושה, ואוירא דארעא מחכים, וגם גלו לבין א"ה מקום טמאה ומפוזרים ומפורדים זה מזה, ולא היו יכולים להתכנס לאלפים ולרבבות, ברזל בברזל יחד, ולכן לא היה א' מהם יכול לסבור תלמודו, ועל זה בכו תבכה בלילה שהיא השעה שבה עיקר רינתה של תורה (שמו"ר מז, ה), ודמעתה על לחיה, הנה אז"ל (איכ"ר א, כה): על גבוריה, כד"א בשבט יכו על הלחי וכו' (מיכה ד, יד). אפשר לומר כי הכוונה על הגבורים בתורה, ועל העדרם בכו תבכה וכו', ונתן טעם לזה ואמר אין לה מנחם מכל אוהביה. כי בתחלה כשאדם לומד אז עליו נאמר: והיה ראשיתך מצער (איוב ח, ז). לשון צער, ומ"מ בהיותו גולה למקום תורה חביריו יקיימוה בידו, וכיון שהם בין האומות, א' גולה לצפון וא' גולה לדרום, אין מי שינחם את חבירו ויאיר עיניו בד"ת, ואם נפרש מנחם מלשון לך נחה את העם (שמות לב, לד). יפורש יפה. וא"כ כיון שכל א' נשאר במבוכתו,

הנה זה גורם שלא נמצא הלכה ברורה, ונעשית תורה כשתי תורות. וזהו כל רעיה בגדו בה היו לה לאויבים. פי' כל אותם העוסקי' בתורה שהם רעיה, בגדו בה פי' בתורה, שלא הבינו אותה כראוי, ולכן היו לה לאויבים פירוש בשבילה, כי תחת היותם אוהבים זה לזה, ע"ד אהבה בסופה (קידושין ל, ב). נשארו אויבים, וזה ע"ד משז"ל (סנהדרין כד, א): לא' קראתי נועם זו תלמוד ירושלמי, ולא' קראתי חובלים זו תלמוד בבלי. וכן ג"כ אמרו (פסחים קיג, ב): שלשה שונאים זה את זה וכו' וי"א אף תלמידי חכמים שבבבל. והנה על העדר התורה כמ"ש אפשר שלזה אמרו בוכה ומבכה שמים וארץ עמה, שנאמר שמש ירח קדרו. בוכה ומבכה הרים וגבעות עמה, שנאמר ראיתי את ההרים וכו'. וזה כי ידוע מ"ש בזוהר פ' בראשית (בהקדמה דף ה' ע"א): כי ע"י חדושי התורה נעשים שמים חדשים וארץ חדשה, ועתה כי אין מי שיחדש ד"ת אדרבה עוסקי' בדברים בטלים, הנה נעשה מזה רקיעי תהו ובהו וחשך, וזהו ראיתי את הארץ והנה תהו וכו' (ירמיה ד, כג). ועל זה שמים וארץ בוכים וזהו בוכה ומבכה שמים וארץ. גם על זה אמרו בוכה ומבכה הרים וגבעות עמה, שהם הת"ח כמ"ש בס' הזוהר על פ' שמעו הרים את ריב ה' (מיכה ו, ב). וכן ג"כ אמרו בינוקא פ' שלח לך (זח"ג קס"ג ע"א): כל אילין טורי רישי מתיבתי אינון. וזה מלבד לפי פשוטו ג"כ, כי ע"י ביטול תורה כל העולם כלו בצער, וכמש"ה אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה לג, כה). גם ע"י ביטול תורה נאמר ועצר את השמים וכו' (דברים יא, יז). אבל בהיות ישראל עוסקי' בתורה כראוי, הנה עליהם נאמר: והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע (דניאל יב, ג). פירוש כזהר אותו רקיע שנעשה ע"י קיום התורה ומצוותיה, אשר על זה נאמר: כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה וכו' (ישעיה סו, כב). כמ"ש בזוהר פ' בראשית. וכאשר ישמרו התורה כמ"ש אז ההרים והגבעות יפצחו רינה תמורת הבכיה שהיו בוכים כמ"ש בוכה ומבכה שמים וארץ. והנה זה נרמז בפ' ישקני מנשיקות פיהו וכו'. וכמו שפי' רש"י ז"ל: מי יתן וכו' עד וכן יעשה להבא. וז"ש בסיני נאמרה. כמו שבסיני כי כתבור בהרים וכו' (ירמיה מו, יח). כדי לקבל התורה (ילקוט שופטים ה, רמז מ"ז), כן יהיה תמיד על ידי עסק התורה, וזהו עיקר הרינה אשר יפצחו ההרים והגבעות, ויהיה פי' הכתוב כי בשמחה תצאו וכו' (ישעיה נה, יב). הוא נתינת טעם למ"ש כן יהיה דברי אשר יצא מפי וכו' שהם ד"ת שיוצאים מפיו ית', אעפ"י שעליהם נא' והיה ראשיתך מצער, מ"מ סוף דבר ואחריתך ישגא מאד, ויהפך אבלו לששון, וזהו כי בשמחה תצאו. כי אעפ"י שבהיותו נכנס בתחלה בגופה של הלכה, נכנס ונתקל בה, לסוף יוצא ואינו נתקל בה, וזהו כי בשמחה תצאו. וכן ג"כ ובשלום תובלון אעפ"י שבתחלה עליהם נאמר: את אויבים בשער

(תהלים קכז, ה). מ"מ סוף דבר: את והב בסופה (במדבר כא, יד). אהבה בסופה (קידושין ל, ב). וזהו ובשלום תובלון. וכמשז"ל (ע"ד יבמות יד, ב): ללמדך שאהבה ושלום ביניהם. ואז ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רינה ולא יבכו, הן שנפרש כפשוטו, וגם אם נפרש על ת"ח השמחים על חדושי התורה ועל קיומי וביטול הסותרים דבריה, וכמ"ש (מס' נגעים יא, ז): חכם גדול אתה שקיימת דברי חכמים. ואפשר שלזה רמזו ז"ל במדרש (שהש"ר א, ה): בפסוק ישקני וכו'. רבי נחמיה אמר שני חברים שהיו עסוקים בדבר הלכה זה אומר בית אב של הלכה וזה אומר בית אב של הלכה, אמר הב"ה משקיותהון (פי' מתנות כהונה: שקיותהון לשון תשוקה) על ידי. שהוא יחבר הד"ת וגם החברים והת"ח זה עם זה בשלום ואהבה וחבה, וזהו ישקני ידביקני, שאעקור הרים בשפתי הדומים לשחקים ששוחקים אבנים וטוחנים הרים ומדביקן זה לזה, וכן ג"כ ישקני יטהרני מטומאת ארץ העמים, ידביקני כד"א ידאון נשריא לקניהון. וכמו שאמרנו.

ובזהר [חדש] שיר השירים אמרו ז"ל דף ז' ע"ג: פתח ר' שמעון ואמר ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין, אורייתא דבע"פ היא אמרת לגבי אורייתא דבכתב דאיהי אזלת בתר אינון נשיקין דתורה דבכתב, בתר מתיקו דילה לאתחברא דא עם דא באינון נשיקין וכו'. ע"ש כי מתוך דברי הזוהר כנז' נראה כי הפסוק הזה הוא מורה על התחברות תורה שבכתב עם תורה שבע"פ, והנה הכתוב אומר בכו תבכה בלילה. ואז"ל (סנהדרין קד, ב): על עסקי לילה. והנה מדת יום רמז לתורה שבכתב, ומדת לילה רמז לתורה שבע"פ, ובמלת בכו כו' אפשר ג"כ שהוא רמז לו' סדרי משנה, ועתה יאמר בכו תבכה בשביל מדת לילה שהיא תורה שבע"פ, ודמעתה שהם דמעות המרים בטבעם כמשאז"ל, והוא רמז למ"ש ג"כ כי בסבת העונות נאמר וימררו את חייהם בחומר בק"ו וכו' וכמ"ש (זח"ג רכ"ט ע"ב), והנה דמעתה הנז' הם על לחיה, כמשז"ל על גבוריה. שהם הגבורים בתורה שנאבדו ממנה, אין לה מנחם וכו' כמו שפי' לעיל. והנה כנגד זה אמר ישקני מנשיקות פיהו וכו'. והם דברי תורה שבע"פ לגבי תורה שבכתב, וכפי דברי הזוהר שאמרנו דאזיל בתר מתיקו דילה, שהוא למתק המים המרים הנז', וזה כי ידוע כי יש מים מתוקים, מים מרים, מים מלוחים, ולכל המימות הנז' נרמזו ד"ת, ואפשר שזהו אז"ל (ב"ק פב, א): אין מים אלא תורה בלשון שלילה, לרמוז כי הגם כי ד"ת מתוקים מדבש ונופת צופים, מ"מ דומים למרים בפי מי שאינו עוסק בהם כראוי, והנה אז"ל (שהש"ר ה, יד): כל הנחלים הולכים אל הים (קהלת א, ז), זו תלמוד. וידוע כי מימי הים הם מלוחים ומרים, גם אמרו ז"ל (זח"א כ"ז ע"א): וימררו את חייהם בחומר בק"ו, ובלבנים בלבון ההלכה וכו'. גם על פסוק וילכו וכו' ולא מצאו מים (שמות טו, כב).

אמרו אין מים אלא תורה. ואח"כ ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם (שם כג). רמז לתורה שבע"פ שאין דני' הלכה עפ"י המשנה (רשב"ם ב"ב קל, ב ובנדה ז, ב), ואז ויורהו ה' עץ. שהוא תורה שבכתב, וכמ"ש בזוהר חדש ז"ל (פ' בשלח, מ"ח ע"ד): ויורהו ה' עץ דא תורה שבכתב, וישלך אל המים דא תורה שבע"פ עכ"ל. ובזה וימתקו המים. וז"ש במדרש (מכילתא בשלח א') על ויורהו ה' עץ: רשב"י אומר דבר מן התורה הראהו, שנא' ויורהו ה' עץ [וכתיב] ויורני ויאמר לי יתמך דברי לבך וכו' (משלי ד, ד). וכתיב עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג, יח) עכ"ל. אפשר שכוונת המדרש היא כמ"ש כי ע"י שהראהו דבר מן התורה, והביא לו ראיה ממנה עי"ז נתמתקו, ומביא ראיה ממ"ש יתמך דברי לבך. פי' יתמך דברי שהם דברי תורה שבכתב, יתמכו לבך שהיא תורה שבע"פ הנתונה בלבו של אדם, באופן שדברי תורה שבכתב הם המעמידים תורה שבע"פ, ומפני שאפשר לומר כי הגם שמעמידים אותה, היכן מצינו שיסיר מרירותה, לזה אמר עץ חיים היא למחזיקים בה, ואין לך מחזיק לתורה שבכתב יותר מתורה שבע"פ, ועתה אמר כי התורה שבכתב היא עץ חיים לתורה שבע"פ ועי"ז וימתקו המים. ועיין בתקוני הזהר (תקון כ' וכ"א) דף מ"ד ע"א: ויבאו מרתה וכו' עד וימתקו המים דא ה' בתראה. ועתה כדי למתק המים הנז' שהם דברי תורה שבע"פ, אמר ישקני וכו' כמ"ש דאזיל בתר מתיקו דילה, כי ע"י תורה שבכתב נתמתקו דברי תורה שבע"פ, ועי"ז כי טובים דודיך מיין, כמשז"ל (ע"ז לה, א): ערבים עלי דברי דודים יותר מד"ת. פי' כאשר ישקני מנשיקות פיהו תורה שבכתב כנז', אז נתמתקו ד"ת שבע"פ וניכרת מעלתם ביותר עד שערבי עלי וחשובים יותר מד"ת. וז"ש בזוהר הנז': כי טובים, דליקו ונציצו דבוצינין עלאין וכל שרגין מתתקנן ודלקין ונהרין כדקא יאות, ודא איהו דודיך עכ"ל. והוא ע"ד שפי' במקום אחר בפ' תרומה (זח"ב קס"ו ע"א) על פ' כי נר מצוה ותורה אור (משלי ו, כג), דא אורייתא דבע"פ דאיהי נהירא מגו אורייתא דבכתב, ואמר שם: אצטריך שרגא לאתקנא נהורא, אצטריך נהורא לאנהרא. והוא רמז למ"ש כי תורה שבכתב [ושבע"פ] שניהם צריכים זה לזה, וזהו שאומר ג"כ במדרש (שהש"ר א, ב), נעשו דברי תורה קרובים זה לזה, מלשון או דודו וכו' (ויקרא כה, מט). פי' אעפ"י כי למראית העין נראים ד"ת שפלים בעיני האומות, מ"מ או דודו או בן דודו יגאלנו, על דרך מ"ש (ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ה, יז.): ד"ת עניים במקומן ועשירים במקום אחר. או השיגה ידו מצד עצמו ובמקומו מיניה וביה, דבר הלמד מעניינו, וכמ"ש ג"כ יגעת ומצאת (מגילה ו, ב), ובזה ונגאל. וע"י התחברות תורה שבכתב ושבעל פה יאירו אור גדול וכל רואיהם יכירו מעלת לומדיה, ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה.

ובזוהר פ' ויקרא דף כ"ג ע"ב על פ' או הודע וכו'. מאן הודע ליה וכו' עד ומאן דקאים בפלגות ליליא, אורייתא מודעא ליה חוביה, ולא באורח דינא אלא כאמא דמודעא לבריה במלה רכיך וכו'. ואי תימא דוד מלכא דהוה קם בפלגות ליליא אמאי אתערו עליה בדינא, אלא שאני דוד דאיהו עבר במה דאתקשר ובעיא דינא, ובמה דעבר אתדן וכו'. עד דאתתקן כדקא יאות ואתענש עכ"ל. מכאן נראה כי להיות כי דוד חטא במדתו מדת לילה, לפיכך נענש ולא הועיל לו קימת חצות לילה, א"כ נוכל לומר כי להיות כי חטאו והפרידו תורה שבכתב מתורה שבע"פ, כי מאסו את תורת ה' ואמרת קדוש ישראל נאצו כמ"ש. ולכן אפי' בהיותם עוסקי' בתורה אחר חצות, התורה לא היה מודיע להם חובם, ועל כן בכו תבכה בלילה ודמעתה על לחיה, כבתולה חגורת שק על בעל נעוריה. וידוע כי תורה שבע"פ נקרא נער כמפורסם בזוהר (ח"א כ"ז ע"ב) במקומות רבים, וכן בגמ' (עירובין נג, ב): עלץ בנערה אהרנית וכו'. איכא דאמרי אשה ואיכא דאמרי מסכתא. ובעל נעוריה היא תורה שבכתב, וזהוא בכה תבכה בלילה ודמעתה על לחיה כמ"ש, ואפשר לפרש לחיה מלשון לחות ונערות, כי עיקר לחות תורה שבע"פ הוא ע"י תורה שבכתב, וכד אסתלק מינה איהי יבשה כמבואר בזוהר. ועל סילוקה של תורה כמ"ש, אין לה מנחם מכל אוהביה פי' מכל אוהביה אין לה מנחם זה משיח כמ"ש למעלה, ופי' הענין כמ"ש בתקונים על פ' ויזכור כי בשר המה (תהלים עח, לט). כי בכל דור ודור הב"ה שולח ת"ח הראוי להיות משיח אם יזכו ישראל, וז"ל בתקונים (תקון ל') דף ע"ג ע"ב: נתיב תניינא, ורוח אלקי' מרחפת וכו'. מאי ורוח, אלא בודאי בזמנא דשכינתא נחתת בגלותא וכו', עד בההוא זמנא ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב, ודא איהו רוחא דמשיח, וי לון מאן דגרמין וכו' עד דאיהו רוח הקדש ואיהו רוח חכמה וכו' עכ"ל. וזה ג"כ ע"ד משאז"ל (סנהדרין צ"ד.): בקש הב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג. ולזה אמר אעפ"י שיש לה לכ"י אוהבים רבים ות"ח העוסקי' בתורה וצדיקי' המגינים על הדור, מ"מ שום א' לא זכה להיות משיח ולנחם את ישראל, ובזה כל רעיה שהם האומות בגדו בה היו לה לאויבים, וזה להיות כמ"ש (סנהדרין קד, א) על רבתי בגוים, בכל מקום שהולכי' נעשים שרים לאדוניהם. יען הנה הם היושבי' ראשונה במלכות, וע"י יתרבה השפע עד אשר מהתמצית יש בו די והותר, וכמו שאירע בירידת יעקב למצרים, כי בזכותו פסק הרעב, וכל הארץ באו אל יוסף כי הוא המשביר, וכאשר מת יוסף וכל אחיו וכו' אז נעדר השפע, ולכן אמרו הבה נתחכמה לו וכו' (שמות א, י), וכאשר האריך בזה בס' חסד לאברהם (מעין א' עין כל, נהר י"א), וכן היה בגלותינו זה, כי מתחלה היו אוהבים הרומיים לישראל כי ע"י היו נוצחי' עפ"י הדין לשאר האומות, וכמ"ש בגמ' (ע"ז ח, ב):

כ"ו קרבי עבדו רומאי עם יווני וכו'. עד [אינך] (פי' רש"י: נופך) וס"ת מי נעשה בסיס לחבירו וכו'. וכאשר חטאו הורקנוס וארסטובלוס (רש"י שה"ש ו, יב) התחילו לשעבדם, עד כי סוף דבר הגלום מארצם, ועתה אמר להיות כי בכו תבכה בלילה ואין לה מנחם כמ"ש, לכן כל רעיה שהם האומות בגדו בה היו לה לאויבים, ויאכלו את ישראל בכל פה, וע"ז נאמר תחת אשר לא עבדת וכו'. ועבדת את אויביך אשר ישלחנו ה' בך ברעב ובצמא וכו' (דברים כח, מז-מח). פי' שהאויב יבא ברעב ובצמא ובעירום ובחוסר כל ומבקש למודו ואינו מוצא וחוזר על ישראל, ולכן ונתן עול ברזל וכו'. עוד אמרו במדרש (איכ"ר א, כג) על פ' זה, אזכרה נגינתי בלילה (תהלים עז, ז), זוכרת אני שירים ששרתי לפניך בלילות וכו'. אפשר לפרש על לילי החג, שאז היה שמחת בית השואבה שהיו משוררים בשירות ותשבחות, וזהו אזכרה נגינתי בלילה, ואז עם לבבי אשיחה שהוא הב"ה, צור לבבי וחלקי אלקי' לעולם (תהלים עג, כו), ואז ויחפש רוחי. פי' רה"ק, וכשאז"ל (ירושלמי סוכה פ"ה ה"א, כב, ב): למה נק' שמחת השואבה, שמשם שואבים רה"ק. ועתה בכה תבכה בשביל אותה לילה, ואפשר שלזה רמזו ז"ל (סנהדרין קד, ב): שכל הבוכה בלילה מזלות וכוכבים בוכים עמו. וידוע כי בחג נדונים על המים (מס' ר"ה פ"א ב), ואז"ל (יומא כא, ב): כי במוצאי יו"ט אחרון של חג כל העם תולים עיניהם בעשן המערכה, נוטה כלפי מזרח וכו'. באופן כי כל מעשה כל ימות השנה והנהגתה היה ניכר בליל חג, ומעת חסרנו כל אלו הבוכה על אותה הלילה הנה כוכבים ומזלות בוכים עמו, יען גם הם אבדו השפע הניתן להם, וזהו ג"כ אין לה מנחם מכל אוהביה, יען העולם ומלואו לא נברא רק בשביל ישראל, והנה הם חפצים להטיב להם, ובעת שאינם יכולים להטיב בוכים עמהם, יען הנה הם לוקים כמותם, וכל רעיה שהם האומות בגדו בה וכו' כמ"ש, וזהו בוכה ומבכה שבעי' אומות עמה, ע' פרים וכו'. והנה ה' ממעון קדשו השגיח על ישראל לתקן אלו הבכיות בפסוק ישקני מנשיקות פיהו, שהוא רמז לסודות התורה אשר ע"י ורוח אלקי' מרחפת על פני המים, זה רוחו של משיח, וכמ"ש בתיקוני' כנז', ועי"ז בכו לא תבכה ויהיה לה מנחם, כמ"ש ז"ל (ב"ר ל"ח, יד): כל מקום שנאמר אין - הות לה, אין לה מנחם והות לה, אנכי אנכי הוא מנחמכם. ע"ד משז"ל (ילקוט תהלים כז, רמז תש"ז): א"ר חמא בר חנינא אם התפלל אדם ולא נענה יחזור ויתפלל, שנא' קוה אל ה' וכו'. ולזה אמר אעפ"י שע"י התורה בכו תבכה בלילה כמ"ש, מ"מ ע"י שיעמיק אדם ויתמיד בתורה אז ושב ורפא לו, וזהו אנכי אנכי שני פעמים, רמז לתורה אנכי ה' אלקיך, הוא בדרך נסתר עלמא דאתכסיא הנק' הוא - מנחמכם, וזהו ישקני מנשיקות לשון רבים, וע"י הנשיקות ישאו ברכה מאת ה' וירד השפע בכל העולמות, וזהו כי טובים דודיך מיין,

כמ"ש בזוהר [חדש] שיר השירים דף ו' ע"ד ז"ל: והאי כד אתער באתערו דאינון פנים, באינון נשיקין עלאין למהוי דביקו ברזא עלאה ולאשלמא ולמיזן כל עלמין ולמהוי כלהו בחדוה, כמד"א ישקני מנשיקות וכו' עכ"ל. הורה בפי' לכל מה שאמרנו, ואפשר שלזה רמז באומרו באהל מועד נאמרה. על דעתיה [דר' מאיר דאמר באהל מועד נאמרה] יוריד לנו האש ויקבל קרבנותיו, כי ע"י הקרבן היה מכיר בעשן המערכה באותיות פורחות ענין הפגם שעשה, ועי"ז היה עושה התקון שצריך, וגם עתה ישקני מנשיקות פיהו, וע"י תורתו יורה לנו לאמר זה הדרך נלך בה.

ואמרו בס' הזוהר וגם מהר"א גלאנטי (ס' קול בוכים ע"פ קומי רוני בלילה), פי' על עסקי לילה (סנהדרין קד, ב). שהיא השכינה בעת היחוד, עד לא קבילת עליה דכורא נק' ליל, ומדקבילת עלה דכורא נק' לילה (זח"ב ל"ח ע"ב). וא"כ מלת לילה נאמר על הנקבה כאשר קבלה מן הזכר, והנה בשער הנבואה ורוח הקדש פי' האר"י זלה"ה הרבה בחינות בענין הנבואה, קול מקול, קול מדבור, ודבור מקול, ודבור מדבור וכו'. וכמ"ש לקמן בעה"ו. הצד השוה שבהם כי רוח האלקי מתלבש ברוח המתנבא, ונעשה נשמה אליו והם כדמיון זכר ונקבה, פי' כי רוח הנביא בעצמו הוא כדמיון נקבה, ורוח האלקי המתלבש בו הוא הזכר, וא"כ יאמר הכתוב בכו תבכה בלילה על עסקי לילה, שבתחלה כאשר היה רוח הקדש דמיון הזכר שורה על המתנבא, ומתלבש בו כעין זכר עם נקבה, היה נק' לילה שהוא שם אל הנקבה בהיותה מתיחדת עם הזכר. ועתה אבד השם הזה ע"י סילוק רה"ק, והנה אז"ל במדרש על פ' בכו תבכה בלילה, זהו שאמר הכתוב היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה וכו' (תהלים מב, ד). וקשה שהרי הכתוב אינו אומר כי אם בכו תבכה בלילה והיאך הוא מש"ה היתה לי דמעתי לחם יומם וכו'. אך זה יתורץ לפי דרכנו כאשר נקדים ג"כ משז"ל, כי ברוח הקדש יש בחינות רבות, יש מצד החסד, ויש מצד הגבורה, כמש"ה וירא ה' באהל בעמוד ענן (דברים לא, טו), וכיוצא מצד החסד, ומצד הגבורה נא' והיה בלבי כאש בוערת (ירמיה כ, ט), ועל שניהם נא' יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי (תהלים מב, ט). והנה כאשר נסתלקו שניהם נאמר היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה, והנה המדרש הרגיש בכתוב אומרו בכו תבכה בלילה שהוא על סלוק רה"ק מצד הדין, ואם זה בלבד נסתלק כנראה מפשט הכתוב למה תבכה, הלא עדיין נשאר מדת החסד שהיא גדולה ממנה, לזה הביא פ' היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה וכו'. ששניהם נסתלקו הן בחי' החסד וגם מצד הדין, ולפי זה יהיה פי' הכתוב בכו תבכה בלילה כי אפי' בחינת לילה נסתלקה וכל שכן מדת יום, וז"ש במדרש (איכ"ר א, כב): וכל אילין לא אעלית אל לבי, ואימת אעלית ללבי, באמר אלי כל היום איה אלקיך.

יען נסתלק מכל וכל בעוה"ר. וזהו ג"כ שמביא במדרש אח"כ אזכרה נגינתי בלילה שהוא רמז לרוח הקדש, וכמו שמסיים הכתוב עם לבבי אשיחה רמז אליו ית', צור לבבי וחלקי, וכן ג"כ ויחפש רוחי שהוא רה"ק כנז', ועתה בכו תבכה על עסקי לילה, ולכן כנגד זה בא שהע"ה ואמר ישקני מנשיקות פיהו וישפיע על כ"י רוח הקדש, וזה ע"ד משז"ל (שהש"ר א, ה): יוציא לי קול על הנשיקה ע"כ. פי' יוציא לי קול חדש שהוא רה"ק, קול מקול כמ"ש, וזה ע"י הנשיקות, וזהו ג"כ שאמרו ישקני ידביקני, כאדם שהוא משיק וכו'. שהוא לאדבקא רוחא ברוחא. גם מ"ש יזיינני כי ע"י רוח הקדש האדם מתגבר, וכמש"ה ורוח לבשה וכו' (דה"א יב, יט). ותרגם יונתן: ורוח גבורה. וזהו ג"כ שאמרו (שהש"ר א, א): ישקני ישרי עלינו רוח הקדש ונאמר לפניו שירות הרבה. וזה תמורת הבכיה אשר עליה נא' בכו תבכה בלילה על סלוק רוח הקדש כמ"ש. ולהבין הדבר על בוריו נפרש ג"כ מ"ש למעלה, תני משום ר' נתן הב"ה בכבוד גדולתו אמרה, שנא' שיר השירים אשר לשלמה, למלך שהשלום שלו עכ"ל. וצריך לדקדק מה הוא כבוד גדולתו ית', ואיך יצדק כינוי זה עם מ"ש אח"כ מלך שהשלום שלו, ולזה צריך להביא מ"ש האר"י זלה"ה בענין הנבואה ורה"ק ז"ל (שער רה"ק, ב' ע"ב): וז"ס בזאת יבא אהרן אל הקדש (ויקרא טז ג), שאין שום השגה לשום נביא וחוזה אלא על ידי נוקבא דז"א כנז' בתקוני' [תיקון י"ח ל"א ע"ב]. ועיקר הנבואה בנצח והוד וכו'. ואח"כ אמר וכל הנביאים משם מתנבאי', מב' פרקין תתאין דאי' בהיותם מתלבשים תוך נה"י דזעי'. והנה נמצא כי הנביאי' מושכים נבואתם מנה"י דזעי' עצמו ע"י נוק' דזעי' דיתבא תמן, ומשם נמשכת להם נבואתם, ואמנם יש נביאים שאינם מושכי' נבואתם מנה"י דזעיר עצמו אלא מפרצוף נוק' דזעי' לחוד היושבת כנגדם, ויש בהם י' ספירות גמורות, וב' בחי' אלו נק' אספקלריא מאירה ושאינה מאירה כנז' בתקון ל' (ע"ח). והאריך לבאר אספקלריא המאירה ושאינה מאירה ע"ש. ואח"כ אמר: והנה ג"כ בזעי' עצמו יש בו ב' בחי' אלו, כי כשיונקי' מצד הפנים של נ"ה שלו שהם חסדים כנודע, אז נק' אספקלריא המאירה, וכאשר יונקי' מן האחוריים נק' אספקלריא שאינה מאירה, כי הם גבורות עכ"ל. גם ביאר ואמר אח"כ כי הנבואה מצד ז"א, ורוח הקדש הוא מנוק', אך ג"כ יש בהם ג"כ שנק' נביאים, הכלל העולה מדבריו שכל הנביאי' הוא ע"י התלבשות נה"י דבינה בז"א, וזה ע"י המלכות נוק', ויש שאינם מושכים נבואתם רק מצד המלכות ונק' רה"ק. והנה הנבואה שהיא מצד המלכות הנק' רה"ק הנה היא מדת לילה, והנבואה שהיא מצד ז"א הנה היא מדת יום, ובפרט אותם שהם מהפנים מצד החסדים, והעולה על כולם מרע"ה שהוא מתרין פרקין קדמאין דנ"ה דז"א מצד הפנים יקרא יומם, והטעם כמ"ש במ"א, כי התלבשות הבינה בז"א הוא ע"י החסד, וכמ"ש יומא

דכולהו יומי, וכנר' מפי' מאמר מבראשית, וזה נ"ל שארז"ל (שמו"ר כ"ח, א): בשעה שעלה משה למרום בקשו מלאכי השרת לפגוע בו, עשה בו הב"ה קלסתרין של משה דומה לאברהם וכו' עכ"ל. וצ"ל מ"ש עשה בו הי"ל צר קלסתר פניו וכיוצא. אבל עם מ"ש יפורש יפה, כי להיות נבואת משה מצד הפנים מתרין פרקין קדמאין, והוא ע"י הבינה אשר הנה היא מתלבשת בז"א ע"י החסד וזהו עשה בו, אם שנפרש הב"ה בז"א או בבינה, קלסתרין פניו של משה שהיא הנבואה והקול והדבור שנתלבש בו, וזהו קלסתרין פניו, ע"ד חכמת אדם תאיר פניו (קהלת ח, א), דומה לאברהם שהוא מצד החסד, וזהו שמסיים המדרש: הוי ומשה עלה אל האלקי'. אם שנפרש אותו באי' או במלכות, אבל יותר יצדק בבינה שהיא האלקי' בה"א הידיעה, ויקרא ה' (ז"א) מן ההר, בזכות ההר זה אברהם וכו'.

והנה השכינה נקראת כבוד, וכמשז"ל (זח"א ל"ט ע"ב) ובפרט על פ' למען יזמרך כבוד (תהלים ל, יג). וז"ש הב"ה אם נפרש אותו באי' או בז"א, אבל כאן יצדק יותר בז"א, בכבוד גדולתו בהיותו מתלבש בשכינה הנק' כבוד, ע"י גדולתו שהיא מדת החסד, ואמר עשה שהשירה הזאת הנה היא מצד החסד כמ"ש, והארכנו בזה בפ' הקודם, וזהו שאז"ל שיר השירים אשר לשלמה, למלך שהשלום שלו. פי' למלך ז"א, שהשלום יסוד שלו, וידוע כי ע"י החסד נעשה היסוד, וכן אמרו ג"כ אברהם אב"ר מ"ה, והנה לפי מ"ש במדרש: הב"ה בכבוד גדולתו אמרה. צריך לפרש מהו שאמר הב"ה ישקני מנשיקות פיהו וכו'. והוא להלהיב נפש הצדיק לעסוק בתורה ובמצוות בכוונות הראויות, סוד ה' ליריאיו, אז עושה זווג למעלה ומייחד אורות עליונים עד כי יתלבש בו קולו ית', וכמ"ש על פסוק משה ידבר והאלקי' יעננו בקול (שמות יט, יט), וזהו ישקני מנשיקות פיהו כמ"ש, שהוא דבקות רוחא ברוחא, ופי' ואמר כי טובים דודיך מיין, פי' יותר טובים ומאירים הכוונות והיחודים הנק' דודים יותר מיינה של תורה, וכמ"ש ג"כ האר"י ז"ל, וע"י מה שישקני הב"ה בכבוד גדולתו כמ"ש, יתוקן מ"ש בוכה ומבכה הב"ה עמה, וזה כי ידוע מהות הבכיה כמו שפירש מהר"ם אלשיך ושאר מפרשים ז"ל, היותם המתקת הדינים, אך מ"מ ע"י הדמעות יורד הדין ועושה איזה פעולה, וכנראה מטבע הדמעות, והנה לסבת הגלות והחרבן וסילוק רה"ק כמ"ש והעדר היחודים, על זה מדת לילה בוכה ומורידה דמעות על ישראל, ובזה באים יסורים עליהם, וכמ"ש בכוונת ק"ש, ועי"ז נמתק הדין וזהו בוכה, ולהיות שאין מי שיעלה נשמתו ליחד למעלה, לזה גם מבכה הב"ה עמה, שהיא רוצה להמשיך שפע מלמעלה ואינה מושכת אלא מצד הגבורות, על דרך משז"ל (ברכות נט, א): מוריד שתי דמעות לים. וזהו בוכה ומבכה הב"ה עמה, ומביא ראיה לזה שנאמר

ויקרא ה' צבאות ביום ההוא וכו' (ישעיה כב, יב). לכאורה נראה דיותר טוב הי"ל פסוק במסתרים תבכה נפשי (ירמיה יג, יז). יען הוא דבר יותר תמיד כמ"ש מהר"ם קורדווירו זלה"ה על פ' זה בשער מהות והנהגה (פרדס שער ח פרק יב), מאמר מס' חגיגה (ה, ב) שאמרו שם: מקום יש לו להב"ה ומסתרים שמו ושם בוכה. ופי' ז"ל: שמשם בא עיקר התעוררות הדין והבכיה, גם מאמר מוריד שתי דמעות, מלת מוריד נראה שרומזת לזה שהב"ה [כב"יכול] ז"א מוריד מלמעלה ממנו שתי דמעות וכו', אבל כאשר נדייק פי' בכה תבכה בלילה לפי דרך זה נר' שיפה הביא ראיה מפ' ויקרא ה' ביום ההוא וכו'. וזה שהכתוב אומר בכו בוא"ו, פי' כב"יכול בכו הז"א הנקרא ו', תבכה בלילה מוריד הדמעות בתוך מדת לילה, פי' בפנימיותה, ועכ"ז לא נמתק הדין בחצוניות, רק ודמעתה על לחיה מבחוץ, ופי' הטעם הוא מפני כי אין לה מנחם מכל אוהביה, שהם שני היכלות, היכל אהבה רבה שחרית, ואהבה זוטא ערבית, ובהם יש יחוד ק"ש כמפורסם, ואילו היו כל ישראל עושים יחוד כראוי ומעלים נשמתם בסוד מ"נ מיד היה בא המשיח, ולהיות שאינם מיחדים לזה אין לה מנחם זה מלך המשיח, וכמו שאז"ל על פ' כי רחק ממני מנחם וכו' (איכה א, טז). ועתה אין לה מנחם כנז"ל מכל היכלות אהבה כמ"ש, ולכן כל רעיה שהם האומות, בגדו בה היו לה לאויבים, גלתה יהודה וכו'. כי כמעט כל הצרות באים מזה, וכמ"ש האר"י זלה"ה בכוונת ק"ש, ולזה כיון שהדין והבכיה הוא מבפנים ובחוץ, וכמ"ש ג"כ במדרש (פתיחתא דחכימי ז'): ואנו ואבלו וכו' (ישעיה ג, כו). אנינה מבפנים ואבילה מבחוץ. א"כ יפה הביא ראיה מפסוק ויקרא ה' ביום ההוא וכו' המורה על השפעת הדין בכל העולמות, וכמו שפי' מהר"ם קורדווירו זלה"ה בפי' מאמר שאמרו (ילקוט שמעוני ירמיה, רמז רצ"ב): שאני חרבן בית המקדש שאפילו מלאכי השרת בכו וכו'. ע"ש בס' הפרדס (שער ח', פרק יב). ועל זה אמרו ג"כ במדרש: בוכה ומבכה מלאכי השרת עמה. והטעם הוא מפני כי אין מי שייחד למעלה, וכמו שפי' מהר"א גלאנטי (ס' קול בוכים) על פ' דבק לשון יונק (איכה ד, ד). שעלה מטטרו"ן תת"ק רקיעין ונתן קולו וירד הב"ה ובכה עמו, וזהו בוכה ומבכה הב"ה עמה, בוכה מלאכי השרת עמה. והנה לתקון כל זה אמרו במדרש: רבן גמליאל אומר מלאכי השרת אמרוהו, על דעתיה דרבן גמליאל דאמר מלאכי השרת אמרוהו יתן לנו מנשיקות שנשק לבניו עכ"ל. ותמורת הדין שהוא משפיע ע"י הבכיה ישפיע לנו מרוחו הטהור וישקני מנשיקות פיהו וכו' הנעשות ע"י העלאת מ"נ והיות ישראל מיחדים למעלה, כי כאשר יעשו ישראל יחודים למעלה ויקיימו מאמרו ית', ישקני מנשיקות וכו' כמ"ש, אז יתיחדו ההיכלות זה בזה, אהבת עולם ואהבה רבה, וכמו שאמרו בהיכלות דפקודי (זח"ב רנ"ו ע"ב), ועל אותה

שעה נאמר בלע המות לנצח ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים (ישעיה כה, ח). בין מבפנים בין מבחוץ במהרה בימינו וכן יהי רצון אכי"ר.
והנה עפ"י כל הדרכים שאמרנו בכאן וגם מעבר לדף, נתבאר כל המאמר שאומר על בכה תבכה וכו' בוכה ומבכה וכו'. כי לתקון בוכה ומבכה הקב"ה עמה אמרו בשיר השירים הקב"ה בכבוד גדולתו אמרה, ולתקון בוכה ומבכה מלאכי השרת עמה אמרו מלאכי השרת אמרוהו, וכנגד שבוכה ומבכה שמים וארץ עמה אמרו באהל מועד נאמרה, כי מלבד מה שאמרנו נוכל לומר ג"כ כי כבר אמרו ז"ל, כי ביום שהוקם המשכן נתבסם העולם. גם אז"ל (שבת צט, א): נראים קרסים בלולאות ככוכבים ברקיע, וכן הוא אומר נוטה שמים כיריעה (תהלים קד, ב). וימתחם כאהל לשבת (ישעיה מ, כב). ועל מה שאמרו במדרש: בוכה ומבכה הרים וגבעות עמה, הנה כנגד זה אמרו בסיני נאמרה, אשר באותה שעה ההרים רקדו כאלים, כי כתבור בהרים וככרמל בים יבא (ירמיה מו, יח). שכלם שמחו לקראת ישראל ובאו בשמחה לקבל התורה, גם כנגד מה שאמרו בוכה ומבכה שבעים אומות עמה, נרמז נחמה לישראל בפ' כי טובים דודיך מיין, ואמרו חז"ל (שהש"ר א, ג): מיי"ן יותר משבעים אומות. אבל בשביל אומות העולם עצמם לא בא רמז נחמה עליהם לא בפסוק ולא במדרש, ונראה לי דאפשר ליתן טעם לזה, לפי שכל הדברים שבא להם צער וחסרון ובכיה עם ישראל, הכירו והרגישו בעצמם החסרון שהגיע אליהם ונצטערו ובכו עם ישראל, ולפיכך נרמז להם תקון כנגד זה על דרך כל המתאבל עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור (תענית יא, א). וכמ"ש הכתוב שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה (ישעיה סו, י). אבל לאומות העולם מ"ה, אעפ"י שהגיע להם חסרון ונזק גדול עד כי יצדק עליהם לומר בוכה ומבכה א"ה עמה, והנזק והחסרון שהגיע לא"ה הוא על דרך מ"ש ז"ל במדרש (שהש"ר ד, ב): אותם שבעים פרים שהיו מקריבים ישראל בחג על אומות העולם וכו'. ועתה נאבד מהם בעוה"ר. גם לפי האמת שליטת אומות העולם על ישראל רע להם ורע לעולם, וכמו שאמרו ז"ל (זח"ב צ"ה ע"ב; שער הגלגולים הקדמה ל"ח) על פ' עת אשר שלט האדם באדם (קהלת ח, ט). פי' אדם בליעל איש און באדם וכו' לרע לו. פי' של אדם בליעל. והנה מכל מקום בכל אלו החסרונות לא הכירו אומות העולם ולא הרגישו בדבר, אדרבה המה עזרו לרעה, וכמו שאמר הכתוב וקצף גדול אני קוצף על הגוים השאננים (זכריה א, טו). ואינם מרגישים בחסרונם, אדרבה אני קצפתי מעט וכו'. ולכן לא הקדימו להם רפואה יען לאומות כאלו המריעים ביותר לישראל אין להם שמירה אלא סכין, וכמו שאמרו בפרקי היכלות של ר' ישמעאל (פ"ה, ה): שיהיו כל שרי קרתא רבתא מוטלים במרום כגדיים וטלאים של יום הכפורים וכו'

ע"ש. נשאר עוד לנו לבאר מה שאמרו במדרש: בוכה ומבכה כנסת ישראל עמה. אשר לעומת זה אפשר לומר שאמרו ז"ל: רבנן אמרי בבית עולמים נאמרה. וזה כאשר נקדים מה שאמרו ז"ל בגמ' מסכת פסחים פ' ערבי פסחי' (קיח, ב) על פסוק מושיבי עקרת הבית (תהלים קיג, ט). אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבונו של עולם שמוני בניך כחולדה זו שדרה בעיקרי בתים וכו'. ופי' רשב"ם ז"ל: אמרה כנסת ישראל החשובים והזקנים שבהם אומרים על שאינם חשובים כל כך, כדמשמע אם הבנים שהאם צועקת על הבנים ששמוה עקרת הבית, שמוני בניך מרוב חטאתם בגלות עכ"ל. ואם כן יאמר בכו על כללות העם שהם בוכי' על חטאתם כנז', ומבכה את החשובים גם כן, הגם כי מצד עצמם לא היו ראוים לבכיה ח"ו, מכל מקום הצדיקים נתפסים בעון הדור, והנה הם כחולדה זו שדרה בעיקרי הבתים, כמו שאז"ל (ע"ז ח, ב): ארבעים שנה עד שלא חרב הבית גלתה לה סנהדרין וישבה לה בחניות וכו'. ומרוב חטאתם בגלות, א"ר טרפון תמיה אני אם יש בדור הזה מי שמקבל תוכחה (ערכין טז, ב), וכאשר ישקני מנשיקות פיהו בבית עולמים, אז ישובו שופטינו כבראשונה במקום המשפט, לשכת הגזית שמשם תצא הוראה ותוכחה לכל ישראל, זה נ"ל לומר לפי פירוש רשב"ם. אבל לפי מ"ש כי כנסת ישראל נקראת שכינתו ית' כאשר מתראי' בה ועולים בתוכה נשמותיהם של ישראל, וזוהי ממש כנסת ישראל ואז נקראת אם הבנים, ויהיה פירוש המאמר בניך שמוני כחולדה זו שדרה בעיקרי בתים שמצמצמת עצמה ונסתרת בשביל קטן העושה לה בגלות, ומתלבשת בשר שהוא עיקר בתיהם של א"ה. והנה בהיות ישראל צדיקים ומעלים נשמתם למעלה, הנה אז היא מתראית לפניו ית' ונעשית גדולה, כמ"ש על פ' חדשים לבקרים רבה אמונתך (איכה ג, כג), וכאשר אין מי שיעלה נשמתו בהר ה' אז עליה נאמר איכה ישבה בדד, ובכה תבכה בלילה שהוא זמן עליית הנשמות למעלה, וזהו בוכה ומבכה כנסת ישראל עמה שהיא השכינה הנקראת כ"י. גם בגלות נאמר ובפשעיכם שלחה אמכם (ישעיה נ, א). כי הנה היא גולה כדי ללקט נשמותיהם של ישראל, כמ"ש על פ' כי ה' אלקיך אש אוכלה (דברים ד, כד). וכמבואר בס' הכוונות ובמקומות אחרים, ואין להאריך בזה רק נאמר כי כנגד כל זה אמרו: בבית עולמים נאמרה. כי בשוב ה' שיבת ציון צדק ילין בה, לא לן אדם בירושלים ובידו עון (במד"ר כא, כא). באופן לא יהיה להם לשום א' מישראל שום דבר שיעכבם לעלות נשמתם למעלה, ויחדיו יראו במקום קדשו, ואז לא ישמע עוד בכי וקול צעקה, רק ישמח ה' במעשיו, ובא ה' אלקים כל קדושים מלאכי השרת עמו. ומציון תצא תורה ויעשו שמים חדשים וארץ חדשה, ונכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים, וינהרו אליו גוים וגם הנכרים שלא הרעו לישראל, ויחזר רה"ק וארון

הקדש והכרובים, ופניהם איש [אל] אחיו, ועי"ז ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך בין שני בדי ארון.

ובמדרש (איכ"ר א, כז): כל רעיה בגדו בה (איכה א, ב), אלו מיכאל וגבריאל וכו'. אפשר שקראם רעים, להיות כי המלאכי' הנה הם מתהוים מכח הנשיקין, וכבר ידוע כי הנשיקי' הם כחו"ב, גם ידוע שהם נקראי' ריעים, והנה כחו"ב עצמם אין בהם פגם ולא דין כלל ועיקר, אמנם בכחות הנמשכות מהם שהם המלאכי' אמר עתה כל רעיה בגדו בה וכו'. והזכיר מיכאל וגבריאל לומר שאפי' אלו שהם עיקר, זה נמשך מהחסד וזה מהגבורה מ"מ בגדו בה וכו'. וכנגד זה אמר ישקני וכו'. וזה כאשר נביא קצת מדברי הזוהר פ' תרומה (זח"ב קמ"ו ע"ב) שפי' פ' זה על ענין הנשיקין כמ"ש הרח"ו זלה"ה, ופי' אותו בסוד וישק יעקב לרחל וכו' (בראשית כט, יא). אמר ז"ל: מאן ישקני, ההוא דסתים גו סתימו עלאה, ואי תימא סתימא דכל סתימין ביה תליין נשיקין ונשיק לתתא, ת"ח סתימא דכל סתימין לית מאן דידע ליה, ואיהו גלי מיניה נהירו חד דקיק וסתים, דלא אתגלי בר בחד שביל דקיק דאתפשט מגויה, נהירו דנהיר לכלא. ודא אתערו דכל רזין עלאין ואיהו סתים, לזמנין סתים לזמנין אתגליא, ואע"ג דלא אתגליא כלל, ואתערו דסליקו דנשיקין ביה תליין, ומגו דאיהו סתים שירותא דתושבחתא בארח סתים איהו. ואי ביה תליין מה בעי יעקב הכא, דהא ביה תליין נשיקין, אלא ודאי הכי הוא, ישקני ההוא דסתים לעילא, ובמה בההוא רתיכא עלאה דכל גוונין תליין ומתחברן ביה, והאי איהו יעקב כמה דאמרי', דבקותא לאתדבקא במלכא בברא דיליה הוא. וע"ד כתיב ישקני מנשיקות פיהו עכ"ל. והכי פירושו: הוקשה לו אומרו ישקני ולא פירש מי הוא, וזהו מאן ישקני, והשיב ההוא דסתים גו סתימו עלאה, שהוא אבא המכוסה בתוך הבינה הנק' סתימו עלאה, ועתה הוקשה שזה סותר מ"ש למעלה וישק יעקב לרחל וכו'. ע"ש שהוא בהיכל אהבה, א"נ בהיכל הרצון וז"ש ואי תימא סתימא דכל סתימין ביה תליין נשיקין שהוא באבא כמ"ש, ונשיק לתתא זה אי אפשר, לזה תירץ ואמר ת"ח סתימא דכל סתימין לית מאן דידע ליה. שלא נתגלה הארתו, ואיהו גלי מיניה נהירו חד דקיק וסתים, שהוא יסוד אבא דלא אתגלי בר בחד שביל דקיק, שהוא יסוד אי' דאתפשט מגויה, פי' מתוך יסוד אי' נהירו דנהיר לכלא, ודא אתערו דכל רזין עלאין שבו סוד התורה וכל הסודות, ואיהו סתים שאינו מתגלה הארתו, לזמנין סתים לזמנין אתגלייא, ואע"ג דלא אתגלייא כלל, פי' לפעמים מתגלה הארתו, אמנם אינו מתגלה כי לעולם בא מכוסה, ועיין בסוד ארון וכפרת, ואתערו דנשיקין ביה תליין זה מבואר ומפרש סתים וכו'. ואי ביה תליין מה בעי יעקב הכא וכו'. ישקני ההוא דסתים לעילא שהוא אבא הסתום לעילא בבינה, וכמ"ש

בההוא רתיכא עלאה דכל גוונין תליין ומתחברן ביה והאי איהו יעקב, זה יובן במ"ש ז"ל על פ' כי יעקב בחר לו יה (תהלים קלה, ד). כי היסוד דאבא כשיורד בתוך ז"א אז עולי' לקראתו האחוריים שלו, כי הוא אורו ממש המלבישי' אורו ליעקב, [וזה] כי יעקב בחר לו י"ה שהוא אבא בוחר ובורר והעלה לו ליעקב, ובזה ישראל לסגולתו כשמזדווג יעקב עם רחל אז הם נעשים סגול עם יעקב עכ"ל. וז"ש כי אבא משפיע הארת הנשיקין, ובמה בההוא רתיכא עילאה דכל גוונין תליין ומתחברן ביה, פי' בתחלה אינון תליין, שהכלי שלו נתהוה מאחוריים דאבא, שנפלו בעת שבירת הכלי', ועתה מתחבר ביה, והאי איהו יעקב, וכמה דאמרינן דבקותא לאתדבקא במלכא בברא דיליה, כיון שהכלי והאורות שלו כמ"ש, כי טובים דודיך וכו' נת' במקום אחר. העולה מזה כי הגם כי כל רעיה שהם המלאכי' שבאי' מן הנשיקין בגדו בה, כאשר ישקני מנשיקות פיהו בהיכל אהבה או בהיכל הרצון, אז יקבלו המלאכי' הארה, והיה זה שלום על ישראל.

ג'

שיר השירים:

לריח שמניך טובים שמן תורק שמך
על כן עלמות אהבוך.

איכה:

גלתה יהודה מעני ומרב עבדה היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח
כל רדפיה השיגוה בין המצרים.

לריח שמניך וכו'. הפסוק הזה לפי פשוטו הנה היא רפואה למכת גלתה יהודה מעוני וכו'. אשר כנגד הגלות והטלטול אומר לריח שמניך, על דרך מ"ש במדרש (שהש"ר א, כב): משל לצלוחית של פלייטון מונחת צמיד פתיל ואין ריחה נודף וכו' [בא אחד וטלטלה ממקומה והיה ריחה נודף, אף כן אמר הקב"ה לאברהם, אברהם הרבה מעשים טובים יש לך, הרבה מצוות יש לך, טלטל עצמך בעולם ושמך מתגדל בעולמי]. וכנגד היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח אמר על כן עלמות אהבוך אלו האומות, והמשילה לשמן לומר לך כמ"ש ז"ל (שמו"ר ל"ו, א): מה השמן הזה אפילו אתה נותנו בכל משקין שבעולם לעולם הוא עליון, אף ישראל ונתנך ה' אלקיך עליון (דברים כח, א). א"כ אעפ"י שגלתה יהודה נמשלו לשמן שאינו מתערב ולעולם הוא עליון על כל האומות. אבל כאשר נדקדק אומרו לריח שמניך, מהו ריח שמניך, הנה הריח הוא דבר שהנשמה נהנית ממנו ולא הגוף. וכמ"ש ז"ל (ברכות מג, ב) על פ' כל הנשמה תהלל יה (תהלים קנ, ו). אזוהי דבר שהנשמה נהנית ממנו ולא הגוף, הוי אומר זה הריח. וכן אמרו בס'

חסד לאברהם (מעיין ד' הנק' עין יעקב נהר כ"ב) ז"ל: אמנם היות קיום העולם בריח או באור, אינו עתה אלא בעולם הנפשות או בעה"ב כנ"ל עכ"ל. והנה השמן הוא כנוי לסודות התורה, וכמו שאמרו בזוהר פ' שמיני ז"ל (זח"ג ל"ט ע"א): ר' אבא אמר מאתר חד נפקי יין ושמן וכו', עד מה בין האי להאי, שמן דאיהו בחשאי בלחישו תדיר אתי מסטרא דמחשבה דאיהו בלחישו תדיר ולא אשתמע ואיהו בחשאי עכ"ל. וידוע כי תורת ה' תמימה משיבת נפש והגוף גם כן, וכמה שאמרו (דב"ר ח, ד): נעשו דברי תורה קלורין לעין, מלוגמא למכה וכו'. והכתוב אומר ולכל בשרו מרפא (משלי ד, כב). והעוסק בה נקרא אוכל ושותה, והכתוב אומר בפי' לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי (משלי ט, ה). אמנם הכוונה בסודות עליונים יקרא מריח, והוא דבר שהנשמה נהנית ממנו ולא הגוף, ובפרט המכוין ומיחד יחודים למעלה, ומתבודדי' להשיג נבואה, צריך להפשיט רוחו ונשמתו מגופו, ועל קצתם נאמר ויפול על פניו. ותרדמה נפלה על אברם (בראשית טו, יב) וכיוצא. והנה כלפי שאמר הכתוב גלתה יהודה מעוני, הנה במדרש (פתיחתא דחכימי א') אמרו על פ' עניה ענתות (ישעיה י, ל). עניה מדברי נבואה. וא"כ מה שגלתה יהודה הוא מדברי נבואה, גם גלתה מרוב עבודה כמ"ש למעלה (פתיחתא דאיכ"ר כ"ג בשם מהר"י סרוק ז"ל) כי על ידי הקרבן היה מכיר הפגם, והכהן נותן לו התיקון, ועתה שגלתה היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח, שאפי' תחזור להתבודד ולבקש נבואה וכיוצא, הנה טומאת [ארץ] העמים הנה היא מעכבת, ובפרט בהיותם בחוצה לארץ, ולכן לא מצאה מנוח, ובפרט נוסף על זה כל רודפיה השיגוה בין המצרים, כי אפי' שתעלה נשמתה למעלה מ"מ מידי עלותה בית אל כמה וכמה מעיקי' ומסכי' מכאן ועד לרקיע ומשם ולמעלה, וכמ"ש (ס' הגלגולים בליקוטים ע"פ הצילה מחרב נפשי) שמידי עלות הנשמה למעלה, הדרך הטובה אינה אלא א', ויש ל"ו אלף דרכים ושבילים צרים הולכי' לגהינם, ובכל א' מהם יש כלב, וכעלות הנשמה למעלה אם היא מטה את הדרך אז הכלב צועק, ואז יוצאי' כמה מלאכי חבלה וחוטפי' הנשמה, וזהו כל רודפיה השיגוה בין המצרים.

וכלפי כל הדברים האלו, הקדים עתה ואמר כי לריח שמניך, פי' על ידי הכוונה שהיא דמיון הריח, שמניך שהם הסודות, טובים ומאירי'. פי' אדם כורת הקליפות, ולזה אמר דוד: זמירות היו לי חקיך בבית מגורי (תהלים קיט, נד). שאפי' תהיה בבית מגוריו שהם האומות, הנה התורה זמירות היו לי שבהם היה כורת אותם ועולה למקום שהיה רוצה, באופן כי בזה ימצא מנוח בעלותה בית ה'. וגם שמן תורק שמיך, כאדם שמריק מכלי אל כלי כן תשתפכנה אבני קדש וניצוצות שכינתו ית', ואהיה להם למקדש מעט בארצות

אשר באו שמה, ובזה אעפ"י שישבה בגוים תמצא מנוח לכף רגלה, וכמ"ש בזוהר פ' שמות (ב' ע"ב) ז"ל: כד עאלו לבבל חשיבו דלא יקומון לעלמין וכו'. ופי' המקובלי' ז"ל: כי חשבו היות כל כוונתם ויחודם להבל ולריק ח"ו, כיון שהיו ברשות האומות והשרים החצוניים, וזהו לדעתי כד עאלו לבבל, שנכנסו לתוכה והיו כמו מובלעי' בתוכה, ולכן מה עשה הקב"ה, תניא אמר ר' שמעון ביה שעתא קרא קב"ה לכל פמיליא דיליה וכו' עד כד נחתו אתפתחו שמיא. וזה נ"ל להורות מ"ש כי ברדת הקדושה אין דבר שיעכב ויעמד בפניה, וזהו אתפתחו שמיא ושראת רוח הקדש ביחזקאל, א"ל לישראל הא מאריכון הכא וכל חילי שמיא ורתיכתי' דאתו למידר עמכון, לא הימנוה עד דא"ל כל מה דחמא, וארא כך. ואמר ר' שמעון ביה שעתא חדו ישראל חדותא שלימתא בסייעתא דמאריהון דהוה עמהון, וכל חד מינייהו אעל רעותא דליביה ברחימותא סגיאה למיסר נפשיהון על קדושה דמאריהון עכ"ל. וזהו שמן תורק ובגולה הלך שמך שהיא השכינה, וכיון שהשכינה עמהם על כן עלמות שהם האומות אהבוך, והנה היא אהבה התלויה בדבר שהיא השכינה הנק' דבר, יען בסבתה הם מקבלי' השפע, וכמ"ש למעלה בפי' הקודם, ולכן בטל דבר, שהשכינה מסתלקת בעונותיהם של ישראל ח"ו, בטלה אהבה והצרות מצירות וכל רודפיה השיגוה וכו'. ועתה שהשכינה עמהם על כן עלמות אהבוך, ובמדרש (איכ"ר א, כח): גלתה יהודה וכו'. ואומות העולם אינם גולים, אלא אעפ"י שגולי' אין גלותם גלות, וא"ה שאוכלי' מפתן ושותים מיינם אין גלותם גלות, אבל ישראל שאינם אוכלים מפתם ואין שותין מיינם גלותם גלות, א"ה שהם מהלכין באסקפטיות שלהם אין גלותם גלות, אבל ישראל שהם מהלכין ויחפין גלותם גלות, לכן נאמר גלתה יהודה עכ"ל. הורה לנו מ"ש בתחילה, אמר אעפ"י שגולי' אין גלותם גלות, כי להיותם כלם תחת ממשלת שרי הטומאה, מה להם הכא מה להם התם, בכל מקום שהם הולכים טמא טמא יקראו, א"כ אין גלותם גלות, ואח"כ פי' ואמר א"ה שאוכלים מפתם ושותים מיינם ומקבלי' שפעם ע"י שרים, לא אכפת להם לקבל משר זה או משר אחר, אבל ישראל שהם מקבלי' שפעם מהשי"ת, ולכן הוצרכה השכינה להקדים ולרדת למצרים, ולכן באו ז' שני שבע מצדה וז' שני רעב להרעיב שרה של מצרים, וזהו והרעב היה על כל פני הארץ (בראשית מא, נו). ועיין בדברי מהר"ם אלשיך ז"ל בפי' התורה כי האריך הרבה בזה. ולכן גלותם גלות, כי מאין יבא השפע אליהם במקום טומאה, ואפי' אם יבא ע"י שתתלבש השכינה בשר, מ"מ נאמר היו צריה לראש, ובתחילה נוטלים האומות ואח"כ ישראל, ולכן גלותם גלות כיון שאין אוכלי' מפתם - לחם מגואל, ואין שותים מיינם - שבא מצד הטומאה, וזה שאומר הכתוב גבי אחז, ובעת הצר לו ויוסף למעול מעל בה'

הוא המלך אחז. ויזבח לאלקי דמשק המכי' בו ויאמר כי אלקי מלכי ארם הם מעזרים אותם להם אזבח ויעזרוני והם היו לו להכשילו ולכל ישראל. (דה"ב כח, כב־כג). ואז"ל (מגילה יא, א) הוא המלך אחז, הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו. ונראה שלמדו ממ"ש ויזבח לאלקי דמשק. ופי' דימה בעצמו היות תחת ממשלת הטומאה, וע"י עבוד הע"ז שלהם יקבל שפע ממקום שמקבלים האומות, וטעה בשתים כידוע למבין, וכמאמר הכתוב אותי עזבו מקור מים חיים וכו' (ירמיה ב, יג). ולכן אמרו הוא ברשעו מתחלתו ועד סופו.

ונחזור למ"ש בביאור המאמר, א"ה שהם מהלכין באסקפטיות. פרש"י מלשון צבים וכרכרות, שהם מרכבות, והכוונה שכולם הם מצד מרכבות הטומאה, ובכל מקום שגולים נעשו כמוהם, אבל ישראל שהם מהלכין יחפין, כי בהיותם על אדמתם אפי' בזמן הכעס נאמר הנה אנכי שולח מלאך וכו' (שמות כג, כ). שהוא מט"ט והוא מצד הקדושה העליונה, ועליו ועל סנדלפו"ן נאמר מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב (שה"ש ז, ב). והם דמיון מנעלים וסנדלים להגין על ישראל, מלבד מ"ש ז"ל (מ' אם כל חי ח"ג כ"ב), חנוך תופר מנעלים היה וכו'. וכבר פי' ז"ל בזה סודות גדולים, ועתה שגלו ישראל נמנעה השפעה זו מהם, ולכן יקראו הולכי' יחפי' ולכן גלותם גלות, וזהו שאומר לכך נאמר גלתה יהודה, לרמוז לנו שעל דבר זה מתאונן הכתוב, יען הם דברים נוגעי' לכבוד אלקי', וע"ז נאמר גלתה יהודה, וגם ע"ז הקדים רפואה באומרו לריח שמניך וכו'. וזה עפ"י הדרך שאמרנו, כי הריח היא דבר שהנשמה נהנית ממנו ולא הגוף, ומצד הריח באה ההשפעה לישראל, ומזה לא ירגישו ולא יקבלו א"ה מהשפע הזה, כפי מ"ש חכמי המחקר במשל הדיוט: אין החתול מריח ריח בשמים. ונניח דברים אלו ונביא ראיה מדברי רז"ל (סוטה מח, א) שאמרו הטהרה נטלה את הטעם ואת הריח. וע"ז אמרו בגמ' (שם מט, א): רב הונא אשכח תמרתא דחינוניתא וכו' עד א"ל בני טהרה יש בך וכו'. הנה שהטהור מרגיש בריח טוב אבל לא הטמא, וגם השמן אשר הנה (הוא) כנוי לסודות התורה כמ"ש, הנה לא שלטו בהם א"ה, וע"ז נאמר מגיד דבריו ליעקב וכו', לא עשה כן לכל וכו' (תהלים קמז, יט־כ). ובפי' אומר בס' אור נערב (ח"ה פ"ב): דמאן דלא עאל בקיומא קדישא לא יבין בסודות התורה, ואעפ"י שאומר איזה דברים שגנבו להם מישראל, מ"מ לא ידעו ולא יבינו עכ"ל. וכן אמרו ז"ל: מה השמן הזה אתה נותנו בכל מיני משקין לעולם הוא עליון ואינו מתערב. וכבר אמרנו שהוא כנוי לישראל, וכן הוא רמז לסודות התורה וכמ"ש. והסודות האלו הם עליוני' ואין יד הא"ה שולטת בהם, ואעפ"י שאמרו (שעה"כ דרוש תיקון חצות) שמיום ששרף אפוסטומוס הרשע את התורה נמסרו התורה וסודותיה

לחצוני' עכ"ל. חלילה לנו לומר שהם יודעי' מה שלא ידעו ישראל, ח"ו אדרבא בל ימשול זר במעין חתום, רק הכוונה שהסודות הם סגורי' אצלם ואין יכולת ביד ישראל להוציא את שלהם מתחת ידם זולתי בטורח גדול ע"י ערמה ותחבולה, דמיון ברכות ובכורה של עשיו וכיוצא, וזה נ"ל שרומז במשנה במס' טהרות (פ"ז, א): המוסר מפתחו לעם הארץ. פי' אם השי"ת מסר מפתח סודותיו לעם הארץ שהם האומות, מ"מ הבית טהור שלא מסר לו אלא שמירת המפתח, וחלילה להם ליכנס בתוכו כי יהיו נתפסי' כגנב, ועליהם נאמר (סנהדרין נז, א): אזהרתם זוהי מיתתם כידוע.

ונחזור לענין כי בסודות התורה לא הגיעה יד האומות, ואפשר שמפני טעם זה ר' ובית דינו התירו בשמן (ע"ז לה, ב). וכאשר האדם יטהר עצמו ויקדש עצמו במותר לו ויעסוק בתורה ובמצותיה בכוונה הראויה יוציא את בלעו מפי האומות, ואעפ"י שהמפתח ביד הבעלי' ואלילים אלמי' ובית ה' סגור מכל צדדיו, הנה מ"מ כל מי שיש לו טהרה וריח ע"ז נאמר לעיניהם חתור לך בקיר (יחזקאל יב, ה). ובפרט ע"י התפלה בכוונה הראויה בקדושה יפתחו לו שערי שמים ויראה מראות אלקי', וכמ"ש (פסיקתא דרב כהנא) על ויעתר יצחק וכו' ויעתר לו (בראשית כה, כא). ויחתר לו, משל לבן מלכים שהיה חותר אצל אביו ליטול ליטרא זהב, היה חותר מבחוץ ואביו חותר מבפנים. ע"ד הבא ליטהר מסייעים אותו (מנחות כט, ב). ואפשר שזה נרמז בכתוב שאומר חתר בחשך בתים יומם חתמו למו, והם לא ידעו אור (איוב כד, טז). ואז"ל (סנהדרין קט, א): שהיו הולכי' לריח אפרסמון וחותרי' בבתי' וכו'. ואעפ"י שפירשוהו באופן אחר בענין דור המבול לגנאי, נוכל לפרש אותו לשבח, כי הצדיק לריח שמן הטוב אעפ"י שהוא בחשך ובגלות מ"מ חתר בחשך בתים הסתומי' מכל צד ואין מי שיכול להכנס, וע"י חתירתו מבחוץ גם ה' יתן הטוב ויחתר לו מבפני', ועי"ז נפתחו השמים וארא מראות אלקים. וידוע כי שם אלקי' כנגד החשך, וזהו חתר בחשך בתים, ופירש ואמר מה שבבתים אלו יומם חתמו למו, יומם שהוא חסדו ית' הגדול מסטרא דאור קדמאה כמ"ש בפסוקים הקודמים, חתמו למו חתמו להם א"ה לעצמם, וסוגר ואין פותח זולתי ע"י חתירה כמ"ש. אבל אעפ"י שחתמו למו מ"מ אין להם לא"ה ידיעה מזה, ואינם יודעים מה שברשותם, וזהו והם לא ידעו אור. ויש רמז למ"ש בזוהר פ' משפטי' (ח"ב צ"ח סע"ב), וזהו כוונת הכתוב לריח שמניך טובים. שהצדיק מריח בהם והולך אחריהם ע"י הטהרה והקדושה כמ"ש, עי"ז שמן תורק שמך שהיא השכינה המריקה שפע על ראשו, ומתראה אליו כדברי הזוהר פ' משפטי' (ח"ב צ"ח סע"ב). וזהו נ"ל בכל עת אפי' בעת צרה והגלות, יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר כמ"ש, וסיים הפסוק ואמר על כן עלמות אהבוך. יפורש עלמות

מלשון העלם, ויהיה פי' על כן אותם הדברים הסודות נעלמות אהבוך, והוא ממש דברי הזוהר שאמרנו. והטעם מפני שמצא מין את מינו ונעור, ואפשר שלזה רמז במדרש ילקוט על פ' זה (שה"ש רמז תתקפ"א): ר' חדקא אומר מן הדא את למד שריח הצדיקים יפה וניכר משל רשעים, שכן הוא אומר: ויקח משה את עצמות יוסף עמו (שמות יג, יט). שהיה ריחו הולך, וכן אתה מוצא ביצחק: ראה ריח בני כריח שדה (בראשית כז, כז). שהיה ריחו של יעקב ניכר משל עשו, וכן אמרו בזוהר (ח"א קכ"ח ע"א) גבי מערת המכפלה, שהיה נראה לעפרון מלאה קוצין, ונתגלתה לאברהם. ואפשר שלזה כיון ר"ע באומרו (שהש"ר א, כ): רבותי חסרוה, ואני לא חסרתיה אלא כמריח באתרוג וכממלא מאמת המים ומדליק נר מנר. ופי' כמריח באתרוג שהוא מלכות, תורה שבע"פ. וכממלא מאמת המים שהוא תורה שבכתב, ומדליק נר מנר שהם ב' נרות של שבת, בינה ומלכות. גם אפשר שזהו המחלוקת (ע"ז סו, ב) אי ריחא מילתא היא אם לא, דלגבי האומות ריחא לא מילתא היא, וגבי ישראל ריחא מילתא ומשם ניזונים כמ"ש.

העולה כי אעפ"י שאין ישראל מקבלים שפע מא"ה, ואין אוכלים מפתם ואין שותים מיינם, וגם אינם תחת מרכבות הטומאה שלהם, והם הולכין יחפין כמ"ש, הנה הם ניזוני' מן הריח ומן האור, וזהו לריח שמניך טובים, פי' טובים מאירים כמ"ש לעיל, ועי"ז מקבלים השפע שמן תורק שמיך כמ"ש, על כן עלמות אהבוך דהיינו שיקבל הברכות משם, כמ"ש: ויתן לך האלקים מטל השמים (בראשית כז, כח). והנה מפשט הכתוב של גלתה יהודה וכו'. נר' שגלתה מעצמה מחמת העוני ורוב עבודה שהיתה לה בארצה, ולא יכלה לעמוד ולכך גלתה והלכה לגור באשר תמצא, והלכה וישבה לה בין הגוים, ומ"מ לא מצאה מנוח וכו'. כן נר' מפשט הכתוב, ולפי זה יקשה כי עינינו רואות היות הדבר בהפך, כי בעוד שהיו ישראל על אדמתם היה להם עושר גדול, עד כי עליהם נתנבא הנביא: כספם בחוצות ישליכו וזהבם לנדה יהיה (יחזקאל ז, יט). אשר מפני קושיא זו כל א' מהמפרשים ז"ל פי' מה שפירש, וכן במדרש אמרו (איכ"ר א, כח): מעוני - על שאכלו חמץ בפסח. וכמו שנפרש וכן הרבה. אבל מ"מ הפשט לא יופשט, וכן נפרש אותו בעה"ו. וזה עפ"י שאז"ל (סנהדרין כד, א) סימן לגסות הרוח עניות, מאי עניות עניות מתורה, ואין לך עניות כמו עניות התורה. וכן אמרו ג"כ (נדרים מא, א): אין לך עניות כמו עניות הדעת. גם אמרו (ויק"ר א, ו) דעה חסרת מה קנית. וקודם הכל צריך לדייק כי בתחילה התחיל בעיר, איכה ישבה בדד וכו', ועתה הזכיר יהודה. ואם מפני שיהודה היה יושב בירושלים למה לא הזכיר ג"כ שבט בנימין ודרך כלל הי"ל גלתה או גלו ישראל וכו'. אבל נר' שהכתוב לא עשה עיקר אלא משבט יהודה בלבד, וזה כאשר נקדים

מה שהובא בס' חסד לאברהם (מעיין ד' הנ"ל נהר י"ג) ז"ל: דע כי י"ב סגולות נבראו בעולם, וכל א' מהם ניתן לשבט א' ואלו הן: הא' סגולת הדיבור ליהודה, ולכן יהודה הנאחז בה יש לו סגולת הדבור. והכוונה נ"ל כי היתה יהודה לקדשו (תהלים קיד, ב). היא מדה אחרונה אשר הנה היא נקראת דבור, דבר דבור על אופניו (משלי כה, יא). א"ר אליעזר שהיה לו יתרון בכח [הדיבור] על כל [ה]אדם. הב' סגולת ההרהור והעיון בתורה לישׁשכר וכו' עכ"ל. והנה אז"ל (סנהדרין צט, ב): אדם לעמל נברא, שנאמר אדם לעמל יולד (איוב ה, ז). איני יודע אם לעמל פה ואם לעמל מלאכה, כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו (משלי טז, כו). הוי אומר לעמל פה נברא. ועדין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר והגית בו יומם ולילה וכו' (יהושע א, ח). הוי אומר לעמל תורה נברא עכ"ל. הנה כי עמל האדם לדבור, והדבור הנה הוא מיוחד לתורה, א"כ לא יגדל ההספד והקינה וְיִקָּרֵא גלות בעצם על העדר דברי תורה לשום א' מישראל כמו לשבט יהודה שיש לו כח הדבור יותר על כל אדם, וזה נ"ל ג"כ טעם למה ויגש אליו יהודה יותר מכל שאר השבטים, מלבד מה שאז"ל, ומטעם זה ג"כ ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות וכו' (בראשית מו, כח). ואז"ל (תנחומא פ' ויגש, יא): לתקן לו בית תלמוד.

ונחזור לענין, כי כיון שיש לו הדבור הנה הוא מרגיש בדבר ביותר, ולכן גלתה יהודה מעצמה והלכה לה מסבת עוני של תורה, וכמ"ש ז"ל (פתיחתא דאיכ"ר ב') ארשב"י אם ראית עיירות נתלשות ממקומן בארץ ישראל, על שלא החזיקו בשכר סופרים ומשנים עכ"ל. דקדק באומרו נתלשות ממקומן, שהם מעצמם נתלשות וגולים יושביה חוץ ממקומן, על שלא החזיקו וכו'. ונר' שכיון למ"ש גלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה ג"כ, כי מסיבת עוני של תורה נאמר וימררו את חייהם וכו' (שמות א, יד). כמ"ש למעלה, וסוף דבר את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך. ואחרי שגלתה כנ"ל היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח, דקדק באומרו היא דווקא שיש לה כח הדבור כמ"ש, ישבה קנתה לה התישבות בין הגוים יען הוא דבר חשוב אצלם יופי הדבור והמליצה, אבל מ"מ לא מצאה מנוח כי לא כאלה חלק יעקב, רק לעמלה של תורה נברא, ולכן כל רודפיה השיגוה בין המצרים, כי בעוד שישראל מקיימים מש"ה ושמרתם ועשיתם (דברים ד, ו). (פירש"י): ושמרתם זו משנה, ועשיתם כמשמעו. אז ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, כי ע"י שמירתה של תורה שבע"פ, ועשיר יענה עזות באופן כי כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי, אך כאשר תעוותו אותם מחמת שכחה תחשבו שוטים כמ"ש רש"י ז"ל (שם ט). ואז כל רודפיה השיגוה בכל מקום שהשטן

וא"ה מונין את ישראל, השיגוה והקשו עליה בין המצרים בסתירה מינה ובה מרישא לסיפא וממקום אחר וכיוצא, כמ"ש למעלה כיון שגלו ישראל וכו' לא היה א' מהם שיכול לסבור תלמודו וכמ"ש, באופן כי אעפ"י (ליהודה) שיש להם הדבור, מ"מ בגלות אינם יכולים ללמוד תורה, ובפרט שגלו מעוני עניות דתורה כמ"ש. הרי היא כמי שנסתלק מהם הדבור, ע"ד כמו שאמרו בזוהר (ח"ב כ"ה ע"ב) גבי משה, ואני ערל שפתים (שמות ו, יב), בגין דדבורא דיליה בגלותא הוי. וזהו ג"כ שאז"ל מעוני על שאכלו חמץ בפסח. פי' תחת היותם אוכלים המצה הנקראת לחם עוני, שעונים עליו דברים שהם דברי תורה (פסחים קטו, ב), להוציא הדבור מהגלות, אכלו חמץ בפסח כדי לתת כח אל היצה"ר, ולפיכך הוסר מהם הדבור וגלו.

ולתקן זה אמר לריח שמניך טובים, ע"ד מ"ש בזוהר חדש פ' חקת דף פ"ב על פ' רחש לבי דבר טוב (תהלים מה, ב) ז"ל: מאי טעמא רחש לבי, בגין דדבור בלא קול לא יכיל למללא, והאי לבי דאקרי דבור עד השתא לא אשתלימת, עד דאתא שלמה מלכא ובנא לה ביתא וכו'. עד השתא טוב ולא טובים, כיון דאתחבר קול עמו כדין טובים עכ"ל. והכוונה כי מדה אחרונה מלכות, תורה שבע"פ נקראת דבר דבור ג"כ כמ"ש ונקרא יהודה, ובלא קול שהיא הת"ת, תורה שבכתב לא יכילו למללא, וזהו גלתה יהודה מעוני, עניות דתורה כמ"ש, כיון דאתחבר קול עמו שהוא תורה שבכתב כדין טובים, השתא שראת למללא ונתקן הדבור, וזהו לריח שמניך טובים. הנה שב' פעמים הנ"ל נרמז תיקון הדבור שהיא השכינה בעצמה, וכמו כן הצדיקים הנאחזים בה ונמשכים ממנה ונקראים בשם יהודי'. ובזוהר חדש הנ"ל האריך הרבה בענין זה, והביא אח"כ פ' יפיפית מבני אדם וכו' (תהלים מה, ג). ובסוף אמר: אבל תא חזי האי קרא רזא עילאה אית ביה, לקביל מלכא עלאה אמרית ליה, יפיפית לעילא במשריין עילאין דאינון משבחן קמך, ולתתא באינון זכאי קשוט דקיימין בפלגות ליליא, והוצק חן בשפתותיך בשעתא דאתקרי ומקיש לתרע היכלי פתחי לי אחותי, על כן ברכך אלקים לעולם, אימא עילאה אעטרא בעטרין עלאין לעולם בגין ההוא בתראה, ובגינה קאמר דאיהו אנהיר לה, ד"א לעולם דא ימינא לעילא, דכתיב אתה כהן לעולם (תהלים קי, ד). וכל ברכאן ומשחא טבא שריין ביה ואוקימנא ליה, וע"ד כתיב על כן, האי כן אתחברת לעילא, אבל בזמנא דאתרחק מיניה האי עולם מאי כתיב: שאוג ישאג על נוהו (ירמיה כה, ל). דא מטרוניתא, בגין דאתמנעו מיניה ברכאן, דלא שריין ביה אלא כד האי נוהו אתחברת ביה, האי דכתיב שאוג ישאג על נוהו, לקבל דא כתיב: כי טובים דודיך מיין לריח שמניך טובים, מאי טעמא בגין דברכך אלקים לעולם עכ"ל. הרי בפי' אמר כי בזמנא דאתרחקת מינה מז"א הנקרא קול, האי

עולם שהיא השכינה הנקראת דבור כמ"ש, מאי כתיב שאוג ישאג על נוהו, והוא כדמיון הצועק בקול גדול ואינו מדבר, וכנגד זה כד אתחברת על כן ברכך אלקים לעולם, ולקבל דא כתיב כי טובים, לריח שמניך טובים, הנה כי לריח שמניך טובים הוא כנגד הדבור כמ"ש, אבל צריך לפרש המאמר כיד ה' הטובה, והוא יצילני משגיאות. ובזה תבין הדבר על בוריו, אמר שהפ' הזה שהוא יפיפית, וכבר פי' נתיפית בעליונים נתיפית בתחתונים, ופי' אותו על אברהם אע"ה, [פירש] עתה כי רזא עילאה אית ביה, פי' ידוע כי כל רז הוא ביסוד, הן שיהיה ביסוד א"א אבא או אי' או ז"א או נוק', ורזא עילאה הוא יסוד אי', ואמר אית ביה לומר אין כוונתו לומר שהפסוק רומז ליסוד, שהרי אח"כ אומר לקבל מלכא עילאה אמרית ליה, אלא אמר רזא עילאה אית ביה יש בתוכו רמוז יסוד הבינה כי משם בא היופי וכמ"ש, והביאו ראיה מפ' ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה (בראשית לט, ו). ואמר לקבל מלכא עלאה קאמר ליה, ידוע כי מלכא סתם יצדק בת"ת או במלכות, אבל מלכא עילאה לא יצדק כ"א בזעיר בעלותו אל אי' עילאה ונקרא כמוה. ואמר שהפ' הזה לקבל מלכא עילאה ז"א בעלותו אל הבינה קאמר ליה, אז השכינה נוק' אמר ליה יפיפית לעילא במשריין עילאין דאינון משבחן קמך, הנה המחנות האלו יפורשו בינה ותבונה, והטעם שנק' מחנות נ"ל ע"ד מ"ש בפי' התפילה על מילת ברוך ז"ל: כי הז"א נעשה ע"י כ"ב אתוון וכו'. ואח"כ אמר ואלו הם סוד להנחיל אוהבי יש (משלי ח, כא). כי י"ש עולמות הם בבינה וכולם בזעיר, ע"ש כי כמעט עם מ"ש שם יובן כל מה שנאמר, ואין כוונתי להאריך. והנה כאשר נחלק הבינה מהתבונה, ידוע כי התבונה היא שליש א' והבינה ב' שלישים, והנה שליש א' של ש"י עולמות אלו הם כמנין מחנ"ה, וב' מחנות הם כמניין או"ר, ואם נפרש משריין עלאין כולם בבינה העליונה, והוא בהיות הזעיר מקבל מחב"ד חג"ת דאי', והם ל"מ דצלם יצדק ג"כ, ואמר דאינון משבחן קמך שהם משפיעי' שבח שהיא בגימטריא ש"י קמך, פי' בג' ראשונות שהם לפני הז"א, וזהו כוונת הכתוב יפיפית, כי כל זה נמשך מן הארת יסוד בינה, ועיין היטב בפי' התפילה במלת ברוך ותבין כל מה שאמרנו, ולתתא באינון זכאי קשוט דקיימין בפלגות ליליא, אם נפרש כפשוטו כי ע"י עסק התורה בלילה הב"ה שהוא ז"א נכנס בגן עדן שהוא בינה ומשתעשע עם הצדיקים, וגם ע"י עסק התורה בלילה בזה יש כח לעשות אח"כ יחוד קריאת שמע ביום ואח"כ לגמור הזווג בעמידה, א"כ יפורש יפה נק' זכאי קשוט ע"ד מ"ש בזוהר במקום אחר, הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו. אבל נוכל לפרש על נ"ה דזעיר הנק' זכאי קשוט, שהם הצדיקים של ת"ת הנק' קשוט שהם עומדים, דקיימין בפלגות ליליא בחצי קומת המלכות, יען הנה היא מתחלת כנגד החזה שהיא ת"ת ז"א

מאחוריו, באופן דקיימין בחצי הנוק' הנק' לילה, ומהם באה שבח הזה, כנודע כי ע"י עליית פרקא קדמאה דנ"ה בחג"ת דז"א עי"ז מתגדל כידוע מקו המדה, וזהו יפיפית מבני אדם שהם הצדיקים זו"נ, מנ"ה דז"א שהם בני ז"א הנק' אדם כידוע, ועי"ז הוצק חן בשפתותיך בשעתא דאתקרי ומקיש לתרע היכל פתחי לי אחותי, וזה נרמז באדנ"י שפתי תפתח, כי בתחלה היתה הנוק' נע"ר, סוד ש"כ ניצוצין ולא היתה ראויה לזווג, ועתה נעשה נערה, וזה נעשה ע"י שיורד ה' אלפי"ן מן ה' שמות של אהי"ה שבבינה לה' פעמים דין ויעשו אדנ"י, וזהו הוצק ח"ן בשפתותיך שהוא שם חן שבבינה שיש בה שם ס"ג, ובהסיר השליש מה"א אחרת במלוי שהם נה"י דתבונה הנכנסים בז"א, נשאר כמנין ח"ן, ועתה זה החן הוצק בשפתותיך שהם נה"י דז"א, שאמר שפתותיך ולא אמר שפתיך לרמוז על נ"ה דבינה ג"כ הנכללים בתוכם, ועי"ז פתחי לי ונעשית נערה, יש בה פתח ראוי לזווג, ואמר על כן ברכך אלקים לעולם, אי' עלאה אעטרא לך בעטרין עלאין, פי' בינה עליונה שהיא אי' עילאה אח"כ עי"ז אעטרא לך בעיטרין עלאין שהם סוד המקיפי' שמהם נעשו חב"ד לזעיר בתחילה, וזהו על כן פי' על ז' ספירות הבנין של ז"א העולים כמנין כ"ן, ברכך שהם סוד הברכים שמשם בא הברכה שהם נ"ה דאי' הנק' אלקי', וזה לעולם (נמשכים) מלכות הנק' עולם, וזהו שאו' בגין ההוא עולם בתראה, ובגינה קאמר דאיהו אנהיר לה, דקדק באו' עולם בתראה שלא נפרש אותו בת"ת או בלאה או בבינה הנק' ג"כ עולם, לפיכך פירש ואמר עולם בתראה, ובגינה קאמר דאיהו אנהיר לה, שהיא מקבלת ע"י ז"א המאיר לה ונגדלת הימנה, ד"א לעולם דא ימינא, נ"ל דקשיא ליה לפרש לעולם בשביל עולם, ונוסף ע"ז לפי הדרך שפי' המאמר, ידוע כי כל הבנין המלכות אינו אלא מצד החסד, והוכן בחסד כסא (ישעיה טז, ה). וגם מצד החכמה, אבא יסד ברתא, ה' בחכמה יסד ארץ (משלי ג, יט). ולכן פי' לעולם דא ימינא לעילא, דכתיב אתה כהן לעולם, וכל ברכאן ומשחא טבא שריין ביה ואוקימנא ליה, וע"ד כתיב על כן, האי כן אתחברת לעילא. כי הענין פי' האר"י כי החסד העליון הנק' יומם, שא"ל הנה תכף אחר הגרון של א"א קודם שיראה התפשטות הזרועות, שמקום זה הוא ראשי כתפים, שם הוא מקום חסד העליון הנק' יומם וכו', ואז אור הנמשך מהגרון ירד ונתלבש בחסד זה, ואז יצא הבינה מכח הגרון, כי הגרון היא בינה דא"א, והחכמה יצא מצד החסד ההוא, והנה זה החסד מתפשט בחכמה, ומחכמה לבינה ומתפשט בכל הבינה, ואח"כ נכנס בז"א ומתפשט בכל גופו, וממנו מתפשט בכל המלכות בעת הזווג, עכ"ל האר"י זלה"ה. וזהו דקאמר דא ימינא לעילא שהיא החסד העליון כמ"ש, ואינו החסד התחתון הנק' ימין סתם, ופי' ואמר דכתיב אתה כהן לעולם, אם נפרש אותו בבינה או בז"א או במלכות הכל

אמת כמ"ש, וכל ברכאן שהיא השפעת נה"י, ומשחא טבא שהוא מצד החכמה, כידוע כי שמן הוא בחכמה. שריין ביה בהאי חסד, ואוקימנא ליה פירוש נתבאר במקום אחר, וע"ד כתיב על כן שהוא למעלה מז' ספירות הבנין, וזהו כד האי כן אתחברת לעילא, אבל בזמנא דאתרחק מיניה האי עולם מאי כתיב שאוג ישאג על נוהו, דא מטרוניתא בגין דאתמנעו מיניה ברכאן, דלא שריין ביה אלא כד האי נוהו דא מטרוניתא, בגין דאתמנעו מיניה ברכאן דלא שריין ביה אלא כד האי נוהו אתחברת ביה. כל זה מובן פי' על נוהו בשביל נוהו שהיא המלכות, וע"ז שאוג ישאג, וכמ"ש על ויחרד האיש וילפת (רות ג, ח), לקבל דא כתיב כי טובים דודיך מיין לריח שמניך טובים, ויהיה פי' הכתוב לפי דרכו ישקני מנשיקות פיהו שהיא הזווג העולה באו"א בסוד הנשיקין, ובזה כי טובים ומאירים דודיך, קול ודבור זו"ן שהם דודים, מיין מצד האי' שמשם בא היין המשומר בענביו, אבל יותר טובים ומאירים ע"י ריח שהיא מצד א"א, שמניך שהוא מצד החכמה כמ"ש, ואמר שמניך לשון רבים לרמוז אל החסד העליון המתלבש בו, וע"י נקראי' זו"ן טובים יען מתיחדים שני היסודות שלהם זה בזה שניהם כא' טובים, וזהו לריח שמניך טובים, וידוע כי בהזדווג אבא עם אי', לאבא יש יותר על אימא הדבור כמ"ש, וממנה נעשה המלכות, וזהו לריח שמניך טובים, שע"י השמן נעשה הדבור למלכות, וזהו מ"ש למעלה כי בתחלה רחש לבי דבר טוב לבד, ואח"כ ע"י שמניך טובים נתיחדו קול ודבור, וע"י זה שמן תורק שמיך, שמוציא הדבור לחוץ כמש"ה וידבר אלקי'. וכן במשה אלה הדברים אשר דבר, כי ע"י שפע או"א ניתן לה כח להשפיע בתחתונים, וזהו שמן תורק שמך, שהיא נקראת חכמה תתאה ויש בה השמן, ואפשר שזה רמוז במ"ש במדרש (שהש"ר א, כב): א"ר ברכיה אמרו ישראל לפני הב"ה, ממה שאתה מביא אורה לעולם. שהוא החסד העליון אורה קדמאה, לעולם שהיא בינה או מלכות, שמך מתגדל שנעשית אדנ"י כמ"ש לעיל, ובזוהר [חדש] שיר השירים דף י"א ע"ג על פ' זה אומר: פתח ר"ש ואמר כתיב וירח את ריח בגדיו ויברכהו וכו' (בראשית כז, כז). מאי חמא יצחק, דאע"ג דההוא מיכלא ומשתייא דאייתי ליה יעקב לא ברכיה עד זמנא דארח באינון לבושין וכו', עד כגוונא דא אינון לבושין בטופסא הוו לגבי עשו, כיון דאלביש לון יעקב אשתמודעו מאנין למאריהון, מיומא דעביד לון קב"ה לא סליקו ריחין עד זמנא דא דלבש לון יעקב, דהא אהדרו לבושין לדיוקנייהו, יעקב דיוקנא דאדם ודאי הוה ושפירו דיליה, בשעתא דחמו לבושין דיוקנא דאדם סליקו ריחא, תלת ריחין אסתלקו הכא, חד ריח בגדיו, ב' ריח בני וריח שדה אשר ברכו ה', וכלהו תלת סליקו לגביה דיצחק בשעתא דעאל יעקב לגביה, וכלהו כתיב בהאי קרא: ריח בגדיו היינו על כן עלמות אהבוך, ריח בני היינו שמניך טובים, ריח שדה

היינו שמן תורק שמך עכ"ל. גם בזוהר פ' תולדות (ח"א קמ"ב ע"ב) כתיב ז"ל: וכד הוה לביש להון עשו לא הוו סלקין ריחין כלל, כדין תב לבושיה לאתריה וסליקו ריחין, בגין דשופריה דיעקב שופריה דאדם הוה וכו', עד ודא הוא שופריה דיעקב ודאי, וכלא רזא עלאה עכ"ל. ויש להקשות כי לפי הנר' רשב"י שאל קושיא גדולה מאי חמא יצחק וכו' ולא השיב כלום על זה, אך לפי מ"ש יובן הכל, ותחלה צריך להקדים מ"ש המקובלים ז"ל, ובפרט בס' שערי אורה אמרו כי כוונת יצחק היה לברך את עשו למען יטול חלקו בעה"ז, ולכן א"ל הביאה לי ואוכלה וכו'. למען תהיה ברכה גשמית ע"י אכילה ושתיה לא זולת עכ"ל. ובזה לא היה חפץ יעקב רק בברכה רוחנית, וכמו שמדייק ג"כ ס' הזוהר שאומר דאילו אמר ואברככה ולא יתיר יאות, כיון דאמר לפני ה' בההיא שעתא אזדעזע וכו'. ונ"ל כי כוונת יצחק היה לברך את עשו מצד המלכות שמשם האכילה וזהו לפני ה', כמו שמדייק בזוהר פ' תרומה (ח"ב קס"ח ע"ב), ויעקב היה חפץ לקבל ברכה מצד בינה אי' עלאה, ולכן כדי לעשות [רצון] אביו ע"י אכילה ושתיה ולקבל ברכה רוחנית מצד אי', מה עשה ויגש לו ויאכל ויבא לו יין וישת, דברים רוחניים כמ"ש ז"ל בזוהר ובמקומות רבים, וכמ"ש יצחק אח"כ ואוכל מכל מעדנים שבעולם, וע"ז אז"ל (ב"ב טז, ב): ג' הטעימן הקב"ה מעין העה"ב, אברהם יצחק יעקב, וביצחק אמרו דכתיב ואוכל מכל. ואגב אורחיה בכל הדברים שעשה באותם המטעמים תקן הרבה דברים מענין חטא אדה"ר, וכמו שפירשתי במקום אחר, וכשהכיר יצחק בזה אמר בעצמו לא ידענה מה אדון ביה, אם לברך אותו ברכה רוחנית או גשמית, ואם יברך אותו ברכה רוחנית אפשר לא יהיה ממנו בעה"ז, גם לא הכיר אם נתקן חטא אדה"ר כראוי, אבל כאשר הריח ריח בגדיו הכיר היותו נזון מן האור ומן הריח, וראוי לקבל מצד אי' ומלמעלה ממנו, וגם הכיר כי נתקן חטא אדה"ר ע"י כראוי ולכן ויברכהו. ועד"ז נתיך קצת דברי ס' הזוהר, מאי חמא יצחק דאע"ג דההוא מיכלא ומשתיא קא אייתי ליה יעקב, דקדק באומרו ההוא מיכלא ומשתיא, למ"ש שלא היה לו מאכל גשמי רק מעין עה"ב, וא"כ הוא למה לא ברכו עד דארח וכו'. והשיב וכו' עד כגוונא דא אינון לבושין בטופסא הוו לגבי עשו וכו', ולא היו מעלים ריח, וזה כמ"ש בזוהר פ' תולדות, והטעם כמ"ש שבעוד שהבגדים ההם היו ביד עשו לא היה ניכר מעלתם ולא היו נותנים ריח, ועליו נאמר זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח (קהלת י, א). שלא נודע הדבר כ"א לבעליו, ואמר מיומא דעבד לון קב"ה לא סליקו ריחין. הנה ידוע כי הלבושים הם מצד אי' שמלבשת לזו"ן, ובפרט אלו הבגדים שהיו מצד האור של מעלה, מצד א"א שהוא החסד הראשון הנק' יומם, וזה נ"ל שהיא כוונת הזוהר פ' תולדות (ח"א קמ"ב ע"ב) באומרו: ת"ח וירח את ריח הבגדים

לא כתיב אלא את ריח בגדיו, כד"א עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה (תהלים קד, ב) עכ"ל. נר' שהוקשה לו כי בתחלה קראן בגדי עשו, ואם מפני שלא היו של עשו אלא של אדה"ר יותר טוב היה לו לומר ריח הבגדים, גם נ"ל שהוקשה לו שהיל"ל וירח בגדיו, למה אמר את ריח. ולכן פי' בגדיו בגדי וא"ו שהוא ז"א, ו' של שם, ואמר כד"א עוטה אור כשלמה וכו'. ובמאמר פירשתי זה הפ' דא שירותא דיומא קדמאה. וא"כ הבגדים האלו הם מצד הבינה, בהיות חסד עליון נכנס בה ומאירה לז"א מסטרא דאור קדמאה, וידוע ג"כ שמצד א"א בא הריח כמ"ש אשה ריח נחוח. וזה פשוט. והנה אעפ"י שהיה לובש אותם אדה"ר, כיון שחטא והמשיך עליו זוהמת הנחש ונעשו כתנות עור לא היו נותנים ריח עד שלבש אותם יעקב אע"ה ואז סליקו ריחא, וזה רמוז בזוהר פ' תולדות שהבאנו למעלה, וכיון שלבש אותם יעקב ונתנו ריח הכיר יצחק כי ע"י נתקן חטא אדה"ר, וגם כי הנה הוא ראוי לברכה מצד אי', וזה דקדק באומרו וירח את ריח בגדיו וכו' ויאמר ראה ריח בני כריח שדה וכו'. פי' וירח דבר אחר שלא נזכר בכתוב, וסמך על המבין שהוא ריח יעקב בעצמו, את פי' ריח בגדי וא"ו, כי עד עתה בגדי ז"א לא נתנו ריח ולא ניכר האור מהם אצל יצחק, ועתה וירח את ריח בגדיו ויברכהו, ואמר ראה כי משם הראיה מצד האור, ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'. וידוע כי הברכה שנותן ז"א שהוא ה' לנוק' שדה תפוחים הוא מצד אי', וזה ע"י החסד העליון, יומם יצוה ה' חסדו כמ"ש, וכיון שריח יעקב הוא כמו ריח שדה אשר ברכו ה', א"כ ראוי לברכה כמו השדה שמקבלת ברכה מצד אי' בהיותה מקבלת מא"א, וזהו ויתן לך האלקים מטל השמים וכו'. וזהו שאומר המאמר תלת ריחין אסתלקו, אעפ"י שמהכתוב נראה שהכל א', אומרו שהם שלשה וכל א' קבל תועלת מחבירו, וזהו שאמר אח"כ וכלהו תלת סליקו לגבי יצחק בשעתא דעאל יעקב לגביה, היינו ריח בגדי וא"ו, שנתנו ריח אצל יצחק והכיר שקבלו תיקון, וגם יעקב בעצמו והשכינה ג"כ, וכלהו כתיבי בהאי קרא, על כן עלמות הם בינה ותבונה שהם נעלמות בתוך ז"א ומקיפין אותו ג"כ מבחוץ, והם על כן, על ז' ספירות הבנין כידוע, אהבוך מצד החסד העליון אהבה רבה כידוע, ריח בני היינו שמניך טובים, כי יעקב בא מצד יסוד אבא היוצא בחזה, וע"י ריח שדה היינו שמן תורק כמ"ש. עוד פי' בזוהר פי' הפ' על יו"ט, אפשר שגם זה הוא תקון על מ"ש גלתה יהודה מעוני. וזה ע"ד מ"ש ז"ל במס' שבת (קמ"ה ע"ב), מפני [מה מועדים] שבבבל שמחים, מפני שעניים הם. באופן אעפ"י שגלתה מעוני, הנה לריח שמניך טובים שהם יו"ט, יקבלו שמחה וישמחו צדיקים בה', גם שם אמרו לריח שמניך אלו תפילין, ואפשר שגם זה תקון לגלות, כי עליהם נאמר וראו כל עמי הארץ וכו' (דברים כח, י). ובמדרש דרשו הרבה דברים על

סוף הפ', על כן עולמות וכו'. ונפרש אותם איך הנה הם נחמה לפ' גלתה יהודה, והנה אמרו על כן וכו' על שנתן לנו ביזת מצרים וביזת הים וביזת סיחון ועוג וביזת ל"א מלכים אנו אוהבים אותך. ונר' שפי' תורק מלשון וירק את חניכיו (בראשית יד, יד). שהוריקן בזהב. וגם אם נפרש אותו כפשוטו יפורש ע"ד מ"ש כי אלקים שופט זה ישפיל וזה ירים (תהלים עה, ח). במה שמשפיל לזה מרים לזה, ונוטל ממון מזה ונותן לזה. וזה כאדם שמריק מכלי אל כלי, והנה אעפ"י שגלתה מעוני והיא ישבה בגוים לא מצאה מנוח, מ"מ סוף השכר לבא, וכמו שביציאת מצרים יצאו ברכוש גדול, וכמו שאמר גביהה בן פסיסא לפני אלכסנדרוס מוקדון (סנהדרין צא, א): יתנו לנו שכרינו וכו'. כן לעתיד לבא מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו (תהלים עב, י). כל ממון שנטלו א"ה מישראל עתידים להחזיר (ב"ר עח, יב). וכל שכן הוא כמ"ש בזוהר פ' שמות ז' סע"א על פ' מצרים ירד עמי בראשונה לגור שם ואשור באפס עשקו (ישעיה נב, ד). אטיל לון בארעא דסייפי עלמא, ונטל לון ארעא דלהון, ומה מצראי דעבדו כל הני טבאן בישראל אתדנו בכל אינון דינין, אשור ואדום ושאר עמים דמעיקין לון עאכ"ו, וקטלין ונטלין ממוניהון, דקב"ה בעי ליקרא שמיה עלייהו, דכתיב והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי (יחזקאל לח, כג). התם במצרים במלכא חד, הכא בכל אומין דעלמא עכ"ל. וכמו כן אעפ"י שכל רודפיה השיגוה בין המצרים אפשר שהוא לתועלת ישראל כמו שאירע בביזת הים שהשיגו אותם חונים על הים ואין דרך לנטות ימין ושמאל, וכן ויצא סחון לקראתינו וכן ל"א מלכים. וזה היה סבה שנטלו את ממונם, ולפי דרך זה אפשר ג"כ לפרש תורק שמך מלשון וירק כפשוטו, שהוא לשון כלי זין. וכן היה בים וכמ"ש בזוהר (ח"ב נ"א ע"א) על פסוק ויסע מלאך האלקים (שמות יד, יט). אפקיד בידהא כל זינין רומחין דיליה וכו', כל אינון מאני מגיחי קרבא עכ"ל. ועל כל הדברים אעפ"י שגלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה, שמכבידי' עליהם האומות עד כי היא ישבה בגוים וכו'. מ"מ על כן עלמות אהבוך, לא אבדו סברם מן בריים ובטוחים וחזקים הם באהבתו, כי מאן דאחמי לן בעלאי הוא יחמי לן בתתאי בבי"א.

וגם בזוכרם הדבר הזה ישובו אל ה' מעבירות שבידם שעליהם גלו, כמו שאמרו מעוני על שעשקו שכר שכיר, ומרוב עבודה על שעבדו בעבד עברי, וכיון שהתנחמה במה שהוציאה ממצרים ונתן להם שכרם, לא יעכבו שכר שכיר וישלחו לחפשי, ע"ד כי גרים הייתם, מום שבך וכו'. עוד אמרו על שהעלמת מהם יום המיתה ויום הנחמה אהבוך. וזה לפי שאומר הכתוב היא ישבה בגוים. פי' זמן הרבה ולא מצאה מנוח, זה מלך משיחנו שהוא עיקר הנחמה, מ"מ כיון שגאולה נעלמת ובכל יום אנו מצפים לגאולה, אהבוך ולא

דחקה את הקץ ובטחה בישועתך, ד"א על כן עלמות אהבוך, בעלמות ובזריזות, הנה זה יהיה תיקון למ"ש ז"ל: היא ישבה בגוים וקנתה לה התיצבות, עד כי הגלות כמעט שב להם לטבע, ולכן אמר אהבוך בעלמות ובזריזות, וזה עפ"י הדרך שפי' למעלה על שמן תורק שמך, כי השכינה מתחלקת לניצוצות, ואהיה להם למקדש מעט, והבאנו ס' הזוהר פ' שמות ובסופו כתוב (ח"ב ב' ע"ב): וכל חד מינייהו עאל רעותא בליביה ברחימותא סגיאה למסר נפשיהון על קדושה דמריהון עכ"ל. וכמ"ש וע"י כי שמן תורק שמך שהיא השכינה עאל רעותא בליביה וכו'. וזהו עלמות אהבוך בעלמות ובזריזות, וזהו ג"כ שאומר אח"כ אלו בעלי תשובה, וזה ע"י שנכנס אהבת השכינה בלבם, וכמש"ה והבאתי אותם בארצות אויביהם או אז יכנע, וע"י התשובה יתכפרו כל העוונות שעליהם גלו כמ"ש על תיבת מעוני, ד"א על כן עלמות אהבוך זו כת השלישית שנא' והבאתי את השלישית באש וצרפתים כצרוף את הכסף וכו' (זכריה יג, ט). זאת הכת השלישית הם הבנוניים, והנה בגלות יש שלש כתות אצל צדיקים גמורים, ואלו לא קנו שום התישבות בין הגוים, ע"ד מה שאמרו טובתן של רשעים רעה היא וצער אצל צדיקים. וכמ"ש דהע"ה אעפ"י שהיו מכבדים אותו בברחו מפני שאול, והלך אצל מואב ואכיש, מ"מ היה מצטער ואומר כי גרשוני וכו' (ש"א כו, יט). ב' של רשעים גמורים, ואלו אחר שגלו אמרו נהיה ככל הגוים ח"ו, והג' של בנוניים ואלו קנו התישבות, אבל לא נחה דעתם בזה, ועדין לבם חרד על כי מפני חטאנו גלינו מארצנו, ועל אלו נאמר היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח, שאילו מצאה לא היתה חוזרת, ועל אלו נאמר והבאתי את השלישית וכו'. פי' כי ע"י כי שמן תורק שמך ונצוצות השכינה בגלות, על זה נאמר כי ה' אלקיך אש אוכלה, ומיסר אותם ביסורים עד כי אליו ישובו, ואז וצרפתים כצרוף את הכסף וכו' הוא יקרא בשמי וכו' (זכריה יג, ט). ויהיה פי' עלמות מלשון העלם, כי השכינה מסתרת אותם בכנפיה. ד"א על כן עלמות אהבוך אלו הגרי' וכו'. ע"ד מ"ש ז"ל (פסחים פז, ב): לא הגלה הב"ה את ישראל לבין א"ה אלא כדי שיתוספו עליהם גרים, שנא' ונלוה הגר עמהם וכו' (ישעיה יד, א). והם נעלמים תחת כנפי השכינה ככתוב אשר באת לחסות תחת וכו' (רות ב, יב). ד"א על כן עלמות אהבוך זה דורו של שמד, כי עליך הורגנו כל היום. אפשר שזה תיקון למ"ש מעוני על שעבדו ע"ז, כד"א קול ענות אנכי שומע (שמות לב, יח). כי הנה עיקר תיקון העבירה הוא להיות אדם מוסר נפשו על אותו דבר, וכיון שחטאו בע"ז הנה התיקון הוא למסור נפשו על ע"ז, ולכן דורו של שמד שמסרו נפשם ע"ז הוא תקונם. ויפורש הכתוב ע"כ עלמות לשון העלם, שנסתלקו במקום העלם, כמ"ש על ר"ע (מנחות כט, ב): כך עלה במחשבה. וכן אמרו (קה"ר ט, א): הרוגי מלכות אין לפנים ממחיצתם.

והם במקום נסתר ונעלם, וגם במקום האהבה, אהבה רבה וכמ"ש המקובלים ז"ל. ד"א ע"כ עלמות אלו ישראל, שנאמר כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבועה וגו' (דברים ז, ח). הנה על פ' ושמר ה' אלקיך את הברית ואת החסד (שם יב). פי' לשון גניזה, ואמרו (דב"ר ג, ד): כל מה שישראל אוכלים בעה"ז היא מכח ברכותיו של בלעם הרשע, אבל ברכת האבות משומרי' הם לעתיד לבא. עוד אמרו כל מה שישראל אוכלים בעה"ז בכח היסורי' שהם באים עליהם, אבל שכרם צרור ומזומן לעתיד לבא. עוד אמרו שם: האל הנאמן, מאמונתו של בשר ודם אתה יודע אמונתו של הקב"ה, מעשה בר' פנחס בן יאיר וכו', עד א"ל בואו וטולו אוצרותיכם, הוי מאמונתו של ב"ו אתה יודע אמונתו של הב"ה עכ"ל. והכוונה כי את אשר יאהב ה' יוכיח כדי להטיב לו ולתת לו שכרו משלם, ולא די זה אעפ"י שיש דברים שאדם אוכל מפירותיהם בעה"ז הנה הב"ה עושה מהפירות קרן, עד כי נותן להם בעה"ב פירות ופירי פירות עד סוף כל העולם, וכמ"ש מהר"ם אלשיך זצוק"ל על פי' להנחיל אוהבי יש (משלי ח, כא). אבל אינו נותן להם כלום בעה"ז למען ואוצרותיהם אמלא לעה"ב. וזהו שאומר אעפ"י שגלתה יהודה מעוני שהוא תכלית היסורין, כמ"ש ז"ל (תנחומא פ' משפטים, יא) על פ' השמר אל תפן אל און וכו' (איוב לו, כא). ומרוב עבודה והכבידו עליהם האומות, מ"מ ע"כ עלמות אהבוך שהם הש"י עולמות ופירותיהם הנעלמים ואינם נראים אפילו דוגמתן בעה"ז, וכן שבועת אבות וברכתם ע"כ אהבוך. וזהו ג"כ מ"ש אח"כ על שהעלמת מתן שכרם של צדיקים לעתיד לבא, ומ"ש בתחילה כי מאהבת ה' וכו' הוא על הפירות שאין אדם יודע כמה יהיו הפירות והשבח המגיע מהשכר הצפון, ואח"כ אמר שגם אינו יודע מהות השכר מה הוא ומפני זה אהבוך. עוד אמרו שם: הוא ינהגנו עלמות (תהלים מח, טו). בעלמות ובזריזות, לומר אעפ"י שכל רודפיה השיגוה מ"מ תשועת ה' כהרף עין, ובמהרה בימינו בקרוב יפדנו ויגאלנו.

דבר אחר כאילין עולמתא, לומר לך אעפ"י שגלו ישראל לבין א"ה, מ"מ הנה הם כבתולה, ושמם הראשון עליהם, בתולת ישראל. עוד אמרו עלמות עולם שאין בו מות, אעפ"י שמצרים א"ה לישראל בגלות, מ"מ את נפשם ישמרו, וכמ"ש מרע"ה אתם נצבים (דברים כט, ט). ופי' רש"י ז"ל: היסורים מעמידין אתכם. וסוף דבר בשני עולמות ינהגנו בעה"ז ינהגנו בעה"ב, בעה"ז כי ה' אלקיך ברכך וכו' והעבטת וכו'. אעפ"י שגלתה יהודה מעוני. פי' בכל מקום שיצאו ברכת ה' אתם ושולטים באומות, וזהו והעבטת וכו'. וכן בעה"ב ונחך ה' תמיד. אעפ"י שכל רודפיה שהם יצה"ר וחיילותיו השיגוה גם יכלו לה, לעתיד לבא ונחך ה' תמיד, והסיר לב האבן מבשרנו וינחנו במעגלי צדק למען שמו, ולמען תהיה

אחרית דבר טוב כראשיתו, הנני אומר כי הגם כי גלתה יהודה מעוני וכו'. ואין לה שפע משום צד, גם כל רודפיה השיגוה בין המצרים, וסתמו כל הדרכים ומעברות השפע בעה"ז, אדרבה הנה זה סיבה כי יתרבה השפע במאוד מאד, וקובץ על יד ירבה, עד כי לריח שמניך טובים. יבקע הר הזתים, יקלקלו וישברו המחיצות, ועי"ז שמן תורק שמך וירד השפע מלמעלה וישטוף המחיצות וכל המעכבים, ויעבר ה' על פניו ונגלה כבוד ה' בבי"א, והמבין יבין.

ד'

שיר השירים:

משכני אחריך נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך נזכירה דדיך מיין מישרים אהבוך.

איכה:

דרכי ציון אבלות מבלי באי מועד כל שעריה שוממין כהניה נאנחים בתולתיה נוגות והיא מר לה. דברי המתרגם בפסוק הזה ברור מללו דברי תנחומין על מה שמתאונן המקונן דרכי ציון אבלות וכו'. ז"ל: כד נפקו עמא דבית ישראל ממצרים הות מדברא שכינת מארי עלמא קדמהון בעמודא דעננא ביממא ועמודא דאשא בליליא, אמרו צדיקי דרא ההוא, רבון כל עלמא נגידנא בתרך ונהוי רהטין בתר אורח טובך וכו'. א"כ הוא אעפ"י שדרכי ציון אבלות מ"מ ופחדו אל ה' ואל טובו, וע"י עמוד הענן ביום ועמוד האש לילה גם כי אלך בגי צלמות לא אירא רע, וכמ"ש בס' הזוהר [חדש פ' אחרי מות דף ע"ד ט"ד] על הנשמה בעברה בגהינם בבאה לעה"ז ז"ל: ואזלו עמיה לגהינם ועמודא דעננא למיהך בהו ביממא על רישיה, ועמודא דאשתא בליליא עכ"ל. אבל נבוא להתכת קצת המלות, והנה הכתוב אומר דרכי ציון אבילות וצריך לדקדק למה הזכיר ציון ולא אמר העיר כמ"ש למעלה. ולתרץ נאמר כי ידוע כי ציון לשון סימן, וכן אז"ל (שהש"ר ג, כ): בנות ציון (שה"ש ג, יא). בנים המצויינים לי וכו'. וכן ג"כ (ברכות ח, א): אוהב ה' שערי ציון (תהלים פז, ב). המצויינים בהלכה וכו'. וכבר פי' עד עתה כל הענין, איכה ישבה עד כאן על בטול תורה, ובפרט על העדר והפרדת תורה שבכתב מתורה שבע"פ, ועתה כיון שגלתה יהודה מעוני לסבת עניות דתורה, פי' ואמר דרכי ציון אבילות דרכים המצויינים בהלכה אבילות, אם על הדרכים בעצמן שהיו לומדים בהם תורה, כמש"ה והולכי דרך שיחו (שופטים ה, י). גם אומר הכתוב: אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' (תהלים קיט, א). פי' כי ההולכים בתורת ה' הנה הם מתקנים את הדרכים וע"י תורתם והדרכים מתתקנים ומקבלים קדושה עד כי קדשתינהו לכלהו

שבילי דנהרדעא והיה ניכרת בהם הקדושה, באופן שהדרכים עצמם היו מצויינים, ועתה שבטל מהם העוסקים בתורה הנה הם אבילות. אבל נוכל לפרש על דרכי התורה הנק' הלכות מלשון הליכות כמ"ש מהר"ם אלשיך, והביא ראיה ממאמרם ז"ל (נדה עג, א), אל תקרי הליכות עולם לו אלא הלכות, ואמר שנקראת הלכה ע"ש שמוליך השפע עד למטה פה בעולם השפל עכ"ל. ועתה שגלתה יהודה מעוני של תורה, וכן ישבה בדד תורה שבכתב מתורה שבע"פ והיתה כאלמנה כמ"ש, הנה לא נמצאת הלכה ברורה בשום מקום וכו'. ואמר דרכי ציון שהם הדרכים המצויינים בהלכה והתורה נשפעת בהם הנה הם אבילות, ופי' הטעם ואמר מבלי באי מועד כי כשהיו הולכים לרגל היו מתאספי' לאלפים ולרבבות, וכל ספק שהיה להם היו מתרצים אותו הן עפ"י בית דין של ע"א יושבי לשכת הגזית שמשם הוראה יוצאה לכל ישראל, וגם כי היו דנים אלו כנגד אלו עד כי היו מחוורים הדברים כשמלה, וזש"ה הקהל את העם וכו' למען ישמעו ולמען ילמדו (דברים לא, יב). וקשה כי בקריאה בעלמא שהיה המלך קורא מתחלת אלה הדברים וכו' לא היו יכולים ללמוד הלכה למעשה מזה, אבל האמת כן הוא, מלבד הקריאה עוד היו מעמיקים בדברים כדי להוציא הדין לאמתו, ויש ראיה לזה בגמ' במקומות רבים במס' קדושין (נט, א): המתן עד שיעלה עמנו לרגל. ובמשנה במס' פרה פ' ז'. המוליך את החבל לדרכו כשר, שלא לדרכו פסול, זה הלך ליבנה שלש מועדות ובמועד הג' התירו לו הוראת שעה. ובמקומות הרבה אין מספר, הנה כשהיו מתאספים ברגל היו מלבנים ההלכות ומוציאים הדין לאמתו, ועתה מבלי באי מועד נתבטל הדבר עד כי לא נמצאת הלכה ברורה בשום מקום, וכמעט נעשית תורה כשתי תורות, וע"כ דרכים המצויינים בתורה אבילות מבלי באי מועד כמ"ש, גם מבלי באי מועד שאין מי שיקבע עתים לתורה אשר עליו אמרו נואף אשה חסר לב (משלי ו, לב). ארז"ל (סנהדרין צט, ב): זה הלמד תורה לפרקים וכו'. ולכן גם כל שעריה שוממין, הנה השערים הם מבוא ליכנס לפנים אל המקום אשר יבחר האדם לבא בתוכו, והנה עתה כי דרכי ציון אבילות כמ"ש, גם השערים שהם י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם וכיוצא, כגון ל"ב מדות של ר' יוסי הגלילי, וכמו כן חמשים שערי בינה, כל אלו שוממין אם נפרש אותו כפשוטו מלשון שממה, אבל יותר יצדק לפי דרכנו לפרש אותו מלשון שתיקה, כמו עמדתי משמים (ע"ד יחזקאל ג, טו). והנה כיון שדרכי ציון אבילות כמ"ש גם השערים שהם המדות כמ"ש הנה הם שוממי', כי זה תלוי בזה וזה גורם את זה, ובטול תורה גורם העלמת המדות והכללים, והעלמת הכללים כמ"ש גורם אבלות התורה, וזה נרמז במדרש חזית (שהש"ר א, ח): רב נחמן אמר לפלטין גדולה שהיו בה פתחי' הרבה, וכל שהיה נכנס בתוכה היה

טועה מדרך הפתח, בא פקח א' ונטל הפקעת ותלאה דרך הפתח, היו הכל נכנסי' ויוצאין דרך הפקעת וכו'. והכוונה כי התורה יש בה הרבה פתחים שהתורה נדרשת בהם, וזהו ר' פלוני פתח, והאדם הנכנס לתוכה הנה הוא טועה ונכנס במדה א' ויוצא במדה אחרת, ואפי' באותה מדה נכנס ונתקל בה, וכמ"ש שם (פסחים כח, א): שתק ר' יהודה. היינו דאמרי אינשי כפא דחטא נגרא בגויה נשרף חרדלא. ובמס' חגיגה אמרו (י, א): וליוצא ולבא אין שלום מן הצר (זכריה ח, י). אמר רב כיון שיוצא אדם מדבר הלכה אין לו שלום עכ"ל. וזה ג"כ ע"ד מ"ש בזוהר (ח"א כ"ז ע"א) על וימררו את חייהם (שמות א, יד). כמ"ש למעלה. ועפ"י דרך זה נפרש ג"כ דרך רמז המשנה שהבאנו למעלה: המוליך את החבל. כי הנה התורה הנה היא מושרשת בגבהי מרומים ויורדת ממדרגה למדרגה מעולם, צו לצו קו לקו עד הגיעה אל העולם השפל הזה, וכשהאדם [לא] מכוין להלכה אעפ"י שאלו ואלו דברי אלקים חיים ונוטל עליה שכר, מ"מ אינו מוריד כחה של תורה למטה, וראיה לדבר שאין הלכה כמותו ואין עושי' כדבריו. ובשער אשר התורה יורדת בו למטה, הגם כי לעולם הוא פתוח מ"מ אין יוצא ואין בא, וזהו כל שעריה שוממין. וגם זהו המוליך את החבל. שהוא הקו של תורה כמ"ש, לדרכו כשר, שלא לדרכו פי' שהוא דרך עקלתון פסול. וזהו ג"כ שהיו הכל טועים, בא פקח א' ונטל הפקעת ואעפ"י שנכנס ברחובות פלגי מימיה של תורה שהיא כפלטרין גדולה, מ"מ מקומו הראשון לא יניח, ולזה הוא יוצא דרך הפקעת, וזהו ג"כ שאומר במדרש משל לאחד שהוא נתון בתוך המים של תורה כמ"ש, והושיט לו הקברניט זה הקב"ה את החבל א"ל וכו'. כי בעוד החבל בידו יש לו חיים. הכלל העולה כי ע"ז דוה לב המקונן כי דרכים המצוייני' בהלכה אבלות מבלי באי מועד ועולים לרגל כמ"ש. א"נ שאין מי שילמד בזמן הראוי לו וקובע עתים לתורה ולכן כל שעריה שוממין כמ"ש, וכיון שכן הוא כהניה שהם אותם העוסקים בעבודה, הנה הם נאנחים יען אינם יודעים איכה יעבדו את ה', ודקדק באומרו כהניה כי בדברים שבין אדם למקום כל תיקו דאיסורא לחומרא, והרבה פעמים אין אדם יודע מה לעשות, וע"כ נאנחים בתולותיה שהם הת"ח כמ"ש, נוגות אם נפרש אותו כפשוטו לשון יגון, וגם כמ"ש במדרש לשון דונג, וכמ"ש (עירובין נג, א): אנן כאצבע לקירא. והיא מר לה שהתורה בעצמה מצטערת על זה, וכמ"ש ויבאו מרתה (שמות טו, כג). וכן היא אומרת: אל תקראנה לי נעמי קראן לי מרה (רות א, כ). ועל כל הדברים האלה הקדים ואמר כמ"ש משכני אחריך נרוצה. ואז"ל אם למקרא למקרא אם למשנה למשנה וכו'. ואעפ"י שירדה פלאים מתנאים לאמוראי' מאמוראי' לגאונים מגאונים לנגידים וכו'. (סוטה מט, א): ומיום שחרב בית המקדש שריו חכימיא למהוי כספרא וספרא כחזניא וחזניא כעמא

דארעא ועמא דארעא אזלא ומתבלא וכו'. מ"מ בכל מקום שהם אחריך נרוצה, ואעפ"י ששעריה שוממים כבר הביאני המלך חדריו, ואז"ל משל לבן מלכים שגלה, לעולם אינו בוש לחזור לבית אביו. וכיון שכבר הביאני חדריו אעפ"י ששעריה שוממין כמ"ש, הנה שממית בידים תתפש ובקל יכול לחזור ואז נגילה ונשמחה בך, ולא ישמע עוד זעקה ואנחה, גם נזכירה דודיך מיין. ואז"ל (ב"ב יב, ב): שאפי' לבו אטום כבתולה יין מפקחו. א"כ אעפ"י שבתולותיה שהם הת"ח כמ"ש ז"ל נוגות, מ"מ ע"י יינה של תורה יוסר מהם יגון ואנחה, והנה ארז"ל (שהש"ר א, לג): נזכירה דודיך מיין, כגון הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת וכו'. אפשר שזה כנגד מ"ש מבלי באי מועד וכמ"ש. וע"י שנזכיר הלכות פסח בפסח וכו' יגילו וישמחו צדיקים בה', ואז מישרים אהבוך, לא יבא שפעה של תורה בדרך עקלתון שע"ז נאמר והיא מר לה ע"ש וימררו את חייהם כמ"ש, עתה יבא בדרך ישר לא יכשלו בה ועי"ז אהבה בסופה, וזהו מישרים דרך ישר וע"ז אהבוך כמ"ש. א"נ דרכי ציון אבילות בין שנפרש ציון כפשוטו או שנפרש על התורה, שערים המצויינים, הנה יצדקו הדרכים על הצדקה והמשפט אשר ע"ז קנן ישעיה באומרו: איכה היתה לזונה וכו' מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה מרצחים (ישעיה א, כא). אם על היותם מעוותים משפט ומרבים שופכי דמים בישראל. וגם על הצדקה, כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו שופך דמים. ובשעת הגאולה נאמר: ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה (ישעיה א, כז). הנה על ציון יאמר: צדק ומשפט מכון כסאך (תהלים פט, טו). ועל התורה ג"כ אמר הכתוב: באורח צדקה אהלך בתוך נתיבות משפט (משלי ח, כ). וכמ"ש בפסיקתא על פסוק זה: התורה אומרת באיזה שביל אני מצוי בדרכן של עושה מצות, בתוך נתיבות משפט. א"ר הונא לסקופטי של מטרונא, כשהיא מהלכת בשוק משמטים סייף מלפניה וזיין מלאחריה, כך התורה דינין מלפניה ודינין מלאחריה, מלפניה: שם שם לו חק (שמות טו, כה). ומאחריה: ואלה המשפטים (שמות כא, א) עכ"ל. ולהבין המאמר הזה צריך להקדים כי לא כל אדם זוכה לבא אל תוכיות התורה ולדעת אותה על נקל זולתי לשלם, וכמשז"ל (שהש"ר א, כח) על הביאני המלך חדריו (שה"ש א, ד). מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך. וכמ"ש בעה"ו. ובפי' אמרו בזוהר פ' קדושים (ע' קכ"ג ע"א) ברע"מ ז"ל: ואית נטירין אחרנין כגון נחשים ועקרבין ושרפים, ונטרין ההוא טוב דלא ייעול תמן דלאו איהו ראוי למיעל, ואם לאו כל חייביא הוו עאלין ברזין דאורייתא, ובגין דא מאן דאיהו חייבא ויעול למנדע רזין דאורייתא, כמה מלאכי חבלה דאתקריאו חשך ואפלה נחשים ועקרבים חיות ברא אתקריאו ומבלבלין מחשבתיה דלא יעול לאתר דלאו דיליה, אבל מאן דאיהו טב כל אילין נטירין אינון לממריה, וקטגור נעשה סנגור וכו'

עכ"ל. ולכן כדי להגיע אל התורה, מלבד העיון הראוי צריך שני דברים, הא' קיום המצות שבזה את הטוב יקבל מאת ה', הבא ליטהר מסייעים אותו ויפתחו לו שערי צדק לבא אל היכל ה' בחדרי התורה. והב' לשמור עצמו מכל רע למען בו ירוץ לא יכשל מאבן נגף וצור מכשול, הוא שטן הוא יצה"ר וחיילותיו נחשים ועקרבים וכו' דאינון מערבבים מוחיה כמאמר הזוהר, ושנים אלו אשר נכללו בסור מרע ועשה טוב, הנה הם צדקה ומשפט כי ע"י הצדקה נאמר: אני בצדק אחזה פניך (תהלים יז, טו). וע"י המשפט אמרו (דב"ר ה, ה): במקום שיש דין אין דין. ונסתלקו המקטרגים. וזהו לדעתי כוונת הפסוק שאומר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא אשר דבר עליו. פי' ע"י צדקה ומשפט עי"ז ישמרו דרך ה' לבל יוסיף לבא בה ערל וטמא ולא שום מעכב, וזה יהיה סבה למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו, ולא יבוזו זרים יגיעו ח"ו. ובזה נבא אל כוונת המאמר, כי הוקשה לו בכתוב אומרו בארח צדקה אהלך היל"ל אלך. ולפיכך אמר התורה אומרת, כלומר אלמלא מקרא כתוב א"א לאומרו, אבל כיון שהתורה בעצמה אומרת כך גם לנו הותר האמירה לשמה, ודקדק ג"כ באומרו ואומרת, כלומר התורה מכרזת ומודעת לבני אדם ע"ד (אבות ו, ב): בכל יום ויום בת קול יוצאת וכו'. באיזה נתיב אני מצויה, בדרכן של עושה צדקות. התחיל בנתיב וסיים בדרך אעפ"י שהכתוב אומר ארח. וזה כי מלת ארח הוא כולל הן לנתיב הן לדרך, והנתיב הוא קטן ונעלם, והדרך היא גדולה ורחבה וגלויה ומפורסמת לכל, וכמשרז"ל (רבינו בחיי שמות לה, לה) והביאו ראיה מפסוק עמדו על דרכים וראו ושאלו לנתיבות עולם (ירמיה ו, טז). והנה התורה היא עומדת במקום נעלם דמיון הנתיבות והשבילים, וכמ"ש בזוהר פ' משפטים שהבאנו למעלה (ח"ב צ"ח סע"ב), והנה דרכם של עושה צדקות היא דרך ה' שאמרנו למעלה, ושם התורה מצויה אבל לא באמצע הדרך בפרהסיא אלא בהצנע ככלה בחופתה צנועה בארון בהיכלא טמירתא כמ"ש, והצדיק בעברו באותו הדרך שם ימצא את התורה בהצנע לכת, וזהו בארח צדקה אהלך ע"י אחרים שהם מוציאים אותו מהשביל ומוליכים אותו בדרך ההיא, והנה במדרש פ' משפטים (שמו"ר ל, ג) אמר בלשון הזה: והתורה אומרת באיזה נתיב אני מהלכת, בדרכן של עושה צדקות עכ"ל. ונראה דלא פליגי, רק כוונת המדרש לומר שהתורה ג"כ הנה היא מסייעת אל הצדיק ללכת בדרך ההוא ולהוליכו באותו שביל שהתורה בתוכו, וכוונת הפסיקתא לומר ששם התורה מצויה בתוך נתיבות משפט. א"ר הונא לסקופטי של מטרונא וכו'. הנה מטבע המלך או המלכה בלכתם במדינה הוא לקרב את קרוביו ואוהביו והטובים, לרחק את הרעים ושונאים, ולכן משמטים סייף מלפניה

ומאחריה, לשמר אותה ואוהביה וקרוביה, ולעשות דין עם הקמים נגדה, וכן התורה הדיני' מלפניה ומלאחריה, לומר לך איך הדינים הנה הם שומרים לבל יבא ערל וטמא מבית לפרכת, וגם הנה הם משמרים מכל רע לכל אוהבי התורה, וזהו שאמר הכתוב שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול (תהלים קיט, קסה). וכדברי הזוהר: אבל מאן דאיהו טוב כל אילין נטירין לממריה. והעושה משפט הנה הוא מאותם שהם שומרים את התורה והתורה מהלכת ביניהם וזהו בתוך נתיבות משפט, א"כ זכינו לדין כי דרכי התורה הנה הם צדקה ומשפט, וכאשר לא עשו משפט וצדקה כמש"ה: הפכתם לראש משפט ופרי צדקה ללענה (עמוס ו, יב). דקדק באומרו ופרי צדקה לרמוז על התורה הבאה מכח הצדקה, וכיון שאינם עושים צדקה נהפכה ללענה כמ"ש ויבאו מרתה, אז כאשר לא עשו כמ"ש נאמר דרכי ציון אבלות על בטול תורה ומצותיה, המחזיקי' ביד התורה ולומדיה, וכמ"ש ג"כ בזוהר פ' וישלח (דף קע"א ע"א): וכד לא אשתכח מאן דסמיך לאורייתא, כדין לא יהא הקול קול יעקב וכו' עכ"ל. ופי' ואמר מפני מה הם אבלות מבלי באי מועד, ע"ד מ"ש בזוהר פ' אמור (ע' ק"ג ע"ב): כי אברהם וה' צדיקייא ודוד מלכא באים לסוכה והם אושפיזין עלאין. ובבואם מברכים אותו הברכות הנז' שם, ואומר שם: ועכ"ד בעי למחדי למסכני, מ"ט בגין דחולקא דאינון אושפיזין דזמין, דמסכני הוא וכו', עד ולא יהיב לון חולקהון, כלהו קיימי מיניה ואמרי: אל תלחם את לחם רע עין (משלי כג, ו). אשתכח דההוא פתורא דתקין דיליה הוא ולאו דקב"ה, עליה כתיב: וזריתי פרש על פניכם וגו'. פרש חגיכם (מלאכי ב, ג). ולא חגי וכו' עכ"ל. וכן במקום אחר (ח"ב פ"ח ע"ב) בענין שאר יו"ט ג"כ אמר: ואי איהו חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני, עליה כתיב וזריתי פרש על פניכם וכו'. א"כ כיון שאדם אינו נותן צדקה, הנה הצדיקים האלו לא יבואו ביו"ט ויהפכו לו הברכה לקללה ח"ו, וע"כ אמר הכתוב דרכי ציון אבלות, מבלי הצדיקים שהם באים במועד, ולכן גם שעריה שוממים, שהעניים אינם באים שם וזה גורם חרבן הבית, וכמ"ש (תנחומא פ' ראה, יח): עשר בשביל שתתעשר. וההפך בהפך. וכן אמרו (כתובות סו, ב): מלח ממון חסר. ובמקומות רבים דומים לזה. גם שערי התורה במקום היות בו עוברים ושבים, הנה הם שוממים ועלתה לה השממית ומעכבת ההולכים בתורת ה', והנה היא ניטלת ע"י הצדקה, כמש"ה: שממית בידים תתפש (משלי ל, כח). ע"י מצות הצדקה הנעשית בידים תתפש, ואם אין עושה צדקה הנה הם שוממי' כמ"ש, גם כהניה נאנחים שאין מי שיתן להם המזונות, כמשז"ל (איכ"ר א, ל): בתולותיה נוגות. ע"ד מש"ה: בנות ישראל אל שאול בכינה וכו' (ש"ב א, כד). והיא מר לה, הנה אז"ל (איכ"ר א, ל): לערותה. ופי' מהר"א גלאנטי שנכנס רע בין ו'

לה'. ועפ"י דרכנו ג"כ שנכנס הרע בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ יען אין מי שישמור דרך ה' כמ"ש, ולכן נכנס רע ובזה היא מר לה, ותנחומין על כל זה אמר: משכני אחריך נרוצה וכו'. וזה עפ"י המדרש (שהש"ר א, כז) שאמר: ממה שֶׁגִּרִיתָ בי שכני הרעים אחריך נרוצה. והכוונה כי הרי כבר נאמר: הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית (ישעיה נח, ז). אז"ל (ב"ב ט, א): אם זכית הלא פרוס לרעב לחמך. פי' אתה מעצמך תפרוס לעניי ישראל, ואם לאו ועניים מרודים שהם עניי א"ה, תביא בית בעל כרחך, שיבואו האומות ויטלו בעל כרחך לפרנס בו ענייהם. והנה ידוע כי כל כוונת האומות המצרים לישראל הוא על עסקי ממון, ואפי' גוזרי' שמדות וכיוצא ח"ו, הכל הוא מפני שנותנים עיניהם בממון. וכן אז"ל ונפקא מינה לענין דינא, כמבואר בדברי הפוסקים. ועד"ז אמרתי דרך צחות, ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך (יחזקאל טז, ו). פי' ראה ה' בעוני כנסת ישראל שהיתה מתבוססת ונרמסת בשביל הדמים והמעות, וזהו מתבוססת בשביל דמיך, ואומר לך בדמיך חיי, שבמעות שתתן תקבל חיות ותושע יהודה וישראל ישכון לבטח ע"י שיתן מעות ויתכפר לו, וכפל הענין ואומר לך וכו' ב' פעמים, לרמוז חיי בעה"ז ובעה"ב ג"כ, וא"כ אעפ"י שדרכי ציון אבלות מבלי שיתן צדקה אשר ע"י ירימו מכשול מדרך ה', ודבר זה גורם כי ליוצא ולבא אין שלום זו תורה מן הצר, מ"מ ממה שגרית בי שכני הרעים שהם מצרים ומריעים לי, ונוטלים ממני ממון שלא כדין על זה אמר: אחריך נרוצה, וזה כמש"ה: ושמתי פקודתך שלום ונוגשיך צדקה (ישעיה ס, יז). וארז"ל (ב"ב ט, א): כל ממון שא"ה נוטלים מישראל שלא כדין, נחשב להם לישראל לצדקה. ויהיה כוונת הכתוב ושמתי פקדתך שלום זו התורה שנקרא שלום, וזה ע"י כי ונוגשיך שהוא הממון שנוטלי' האומות ע"י נגישה, צדקה תחשב לישראל. וזהו הטעם ג"כ למ"ש בתחלת המקרא: תחת הנחשת אביא זהב וכו'. כי הנה הוא ע"ד משאז"ל (סנהדרין ק, א): אדם נותן מלא עומסו [לעני] בעה"ז, והב"ה נותן לו מלא עומסו בעה"ב. גם על פי הדרך שאמרנו, וזהו ג"כ שאומר במד"ר (שהש"ר א, כז): ממה שנתת לי ביזת שכיני, ביזת מצרים, ביזת הים וכו' אחריך נרוצה. והוא ע"ד שפי' בפסוק הקודם. גם עפ"י הדרך שאמרנו כי כל כוונת האומות הגוזרים על ישראל אינה אלא על עסקי ממון יצדק משז"ל (ר"ה כג, א): על פ' זה: תחת הנחשת וכו', תחת ר' עקיבא וחביריו מי מביא לנו תמורתם. פי' בשלמא על השאר שראינו היות כוונתם על הממון, הנה בזה יקראו עוברים על דת לתאבון בשביל תאות הממון, אבל תחת ר' עקיבא וחביריו שלא באו אלא על עסקי נפשות מי מביא לנו תמורתם, וע"ז נאמר ונקיתי דמם לא נקיתי (יואל ד, כא). וידין בגוים מלא גויות (תהלים קי, ו).

ונחזור לענין ושמתי פקודתך שלום ונוגשיך צדקה. וע"י הממון שנוטלים מישראל הנה בזה הם נוטלים חלקם ומסתלקים מהקדושה, והדרך פנוי בין ישראל לאביהם שבשמים, וזהו לא ישמע עוד חמס שהם האומות והמקטרגים, בארצך שוד ושבר, ששברו המקטרגים והנחשים בגבוליך וקראת ישועה חומותיך שהם החומות השומרים הדרך לבל יכנסו זר פנימה יושעו מהאויב, ושעריך שהם השערים שהיו שוממים עתה ותהלה, ע"ד מש"ה: רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם (תהלים קמט, ו). וזהו ממה שגרית בי שכניה. וע"י אחריך נרוצה בדרך ישר לא נכשל כמ"ש. והטעם לזה כי השי"ת עשה זה החסד לישראל, כי ע"י צרת[ם] יחשב להם לצדקה כמ"ש. הנה פי' אותו המדרש על פ' זה ג"כ: ר' יודן אמר אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע על שנהגת עם שכנותי במדת הדין ועמי במדת הרחמים אחריך נרוצה, דא"ר ברכיה בשם ר' אלעזר וכו', עד א"ר תנחומא לא חלת יד ליד, אותם שלא פשטו ידיהם למצוות, אבל אלו פשטו ידיהם למצוות, ידי נשים רחמניות, כ"כ למה היו לברות למו על שבר בת עמי עכ"ל. והטעם כי ישראל קדושים, והנה הם חפצים במצוות אלא שיצרם תוקפם, וכמ"ש הרמב"ם ספ"ב מהל' גרושין (הלכה כ'), וכמו כן הנה הם חפצים לתת צדקה כמנהג בני ישראל רחמנים בני רחמנים, אלא שיצרם תוקפם וחמדת הממון גורם קלקולי הדברים, ולכן כאשר השי"ת מיסרם בממונם, לפחות אם אינם שבים יהרהרו תשובה בלבם, ולכן נחשב להם לצדקה, וע"י קבלת היסורים בעה"ז סר מהם כח המקטרג כמ"ש, והדרך פתוחה להם לעלות בית ה' ואל יהי מונע. גם אפשר שזהו מ"ש (שהש"ר א, כז) על פסוק זה: יאה מסכנותא לברתיה דיעקב כוורדא סומקא בקדלא דסוסיא חוורא. וע"ז אמר ר' אחא צריך יהודאה לחרובא עביד תתובא עכ"ל. והכוונה כי כמו שאמר עשר בשביל שתתעשר, כן מי שאינו מפריש מעשרותיו, וכמו כן מי שאינו מפריש צדקה כראוי כמ"ש (כתובות סז, א) גבי נקדימון בן גוריון: כדבעי ליה למעבד לא עבד. ובזה יראה בעיניו ולבבו יבין ושב ורפא לו, וזהו ממה שאתה ממסכנני אחריך נרוצה, ופי' ואמר הטעם מפני כי הביאני המלך חדריו עד שלא באתי לעולם, וכמ"ש בזוהר פ' ויקרא ע' י"ג ע"ב. ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה (ויקרא ה, א). והא אומינא לה באומאה דשמי דלא לשקרא בי, ואסהדית בה כד נחתת לעלמא, והוא עד מכמה זימנין דאסהדית ביה לנטרא פקודי, בג"כ הואיל ובר נש הוא, עד בשעתא דיתיב קמי מלכא וכו' עכ"ל. וכן בזוהר חדש מדרש הנעלם פ' אחרי מות בתחלתו (דף ע"ד ט"ג) על פסוק לך לך וכו' ז"ל: מארצך דא גנתא דעדן דלתתא, ומבית אביך דא גנתא דעדן דלעילא, אל הארץ אשר אראך דא ארעא חשוכה שפלה, ואחזיאו ליה כל גנתא דעדן, ואחזיאו ליה היכלין ובתין מדורין עלאין

וכמה היכלין דבסימין וכמה ביתין וכמה מדורין וכמה דרגין, וכל חלק וחלק שיש לו לצדיק בפני עצמו עכ"ל. גם בזוהר [חדש] שיר השירים (דף י' ט"ב) ע"פ הביאני וכו' אל חדרי ג"ע. הנה כי הנשמה קודם צאתה לאויר העולם הולכת בג"ע ובהיכלות, וגם בגהינם כמ"ש אח"כ ורואה שכר טוב של הצדיקים וגם פורענות של הרשעים, וע"ז קא מתמה הכתוב והוא עד או ראה וכו'. וכיון שעמדתי בהיכלות וחדרי מלכו של עולם קנו שם מציאות קדושה עד כי בקל חוזרים אצל השכינה, וזהו משכני אחריך נרוצה בכל הפי' שאמרנו, והטעם שארז"ל מפני כי הביאני המלך חדריו כבר, כמ"ש ונפשי יודעת מאד השכר המזומן לצדיקים, ואע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי, ולזה דרך מצוותיך ארוץ כי תרחיב לבי. ותדריכני בדרך תשובה, וכבר אמרנו שזה הוא כנגד כל שעריה שוממים, ואז נגילה ונשמחה בך, 'בך' בכ"ב אותיות התורה, וכל מה שאמרו במדרש וכו'. כמו שאמרנו למעלה.

הנה מהר"ר גלאנטי ז"ל פי' על מגילת איכה והפסוק הזה ג"כ על גלות שכינה, ולפי דרכו נפרש הכתוב הזה כפי דרכי האר"י ז"ל, וזה ידוע כי נקודת ציון היא בחינה העיקרית שבמלכות, והשאר באים בסוד תוספת, ועתה אמר כי כל הבאים אליה ונקראים דרכי ציון, הנה הם אבלות שהם בסוד הגבורות החזקות, וזה מבלי באי מועד שהם הנשמות המתראות בה בכל לילה, וע"י נעשית רבה כמ"ש חדשים לבקרים וכו' (איכה ג, כג). וכיון שחטאו ואין מי שיוכל להעלות נשמתו שם בסוד מ"נ כמ"ש: בידך אפקיד רוחי (תהלים לא, ו). זה גורם שהגבורות מתחזקות מאד והדין הווה ח"ו, וגם כל שעריה שוממים דתרעין דילה סתומות, ואמר שעריה לשון רבים לרמוז תרין תרעין פנימי וחיצון, בסוד עגולא ורבועא. כהניה שהם החסדים שלה נאנחים ע"י שאינם יכולים לפעול פעולתם, בתולותיה לשון רבים לרמוז על אי' ומלכות, ואמר בתולותיה בכינוי אליה לומר כי מ"ש גבי אימא דתרעין דילה סתומות מפני פחד החצונים, הוא על ענין מה שנוגע אל מלכות, אבל מצד עצמה או"א כחדא שריין כחדא מזדווגים ולא מתפרשן לעלמין. ואין להאריך עתה בזה, רק אמר כי בתולותיה הם נוגות מלשון יגון או לשון עגון כמ"ש מהר"א גלאנטי. והיא מר לה אעפ"י שהכתוב אומר: ותלכנה שתיהם (רות א, יט). מ"מ עיקר המרירות היא בה, שיש בה הש"כ דינים שעולים ב' פעמים כמנין 'תמר', וגם כי להיותה קרובה אל החצונים לכן 'והיא מר לה', כי למעלה לא יגורך רע ח"ו, ולזה בא שלמה המלך ע"ה בפסוק הזה ומדבר בלשון השכינה כאילו היא מדברת עם דודה בדברי תנחומין, כפי דברי הזוהר [חדש] בשיר השירים (דף י' ט"ב) וז"ל: ברזא דאתוון תליין עילאין ותתאין ועלמין כלהו, וקשורא דמילין הכי הוא, קישורא דתושבחתא לגבי נהורא

דעלה אמרה לגבי בעלה, אמצעיתא דאל"ף משכני עמך כמה דאיתמר. ואע"ג דאמרת דא באעת לאשתבחא לגביה, דאע"ג דאיהי תחותוי בשחותא לגבי אמצעיתא דאל"ף ושכיבת תחותיה, אמרת לאו אנא בכך, ואע"ג דאנא לגבך הכי, הביאני המלך חדריו, אבא בעילוייא וחביבו לגבי מלכא עילאה, בלא שחותה. דהא הביאני חדרין, באן אתר באת ה' דהא אתפשטותא דלעילא, רזא דמלכא עילאה את ה"א איהו, וההוא דעאל לגביה אנא איהי, ובגין כך אנא בתושבחתא סגי ובעילוייא יקירא ויקרא, אע"ג דאנא בשחותא לגבך ואנא לא חיישינא אלא למהוי גבך בשחותא, ואת דתשלוט עלי, ועל דא אע"ג דאהא יתיר בשחותא לגבך, אנא וחילי נגילה ונשמחה בך, חדווא ורעוא אית לן למהוי לגבך ולא לאתפרשא מינך, דהא כל חדוא ורעוא לאו איהי אלא בך, דהא לית חדוא ורעו לאתתא אלא בבעלה ולא באמה ואבוה, הביאני המלך חדריו. ולא קבילנא חדוה ורעו אלא בך. והכי פירושו כי בסוד האותיות תלויים כל העולמות עליונים ותחתונים, וכוונתו לומר כי האותיות גדולות בבינה, בינוניות בת"ת, קטנות במלכות. וגם יפורשו באופנים אחרים ואין להאריך. וכאן יפורש עיקר כוונתו לומר כי בסוד האל"ף שרומז לבינה ומלכות, תרין יודי"ן והוא"ו ת"ת באמצע, וגם עלמין כלהון כמ"ש, כי מלת עולם יצדק בזו"ן ובינה ותבונה ולאה ג"כ, ולכך פי' עלמין כלהו תלויים באות א', וקשורא דמילין הכי הוא, קשורא דתושבחתא לגבי נהורא דעלה אמרה לגבי בעלה אמצעיתא דאל"ף משכני עמך. פי' קשורא דתושבחתא הנה היא המלכות שהיא משבחת תמיד, כמש"ה: למען יזמרך כבוד וכו' (תהלים ל, יג). לגבי נהורא דעלה שהיא הבינה נהורא דעלה, והם שני יודי"ן שבאל"ף, יו"ד עליונה בינה, יו"ד תתאה מלכות, והיא אומרת לגבי בעלה ז"א, ו' שבשם, אמצעיתא דאל"ף משכני, אושיט ימינך לגבאי לקבל לי ולסלקא לי בסטרא דאתערותא דשמאלא וימינא לחבקא לי, פי' כי ע"י החסד יקבל אותה, בסוד והוכן בחסד כסא (ישעיה טז, ה). ולסלקא לי בסטרא דאתערותא דשמאלא שהיא נאחזת בגבורה ודא איהו משכני, ואח"כ אמר וע"ד משכני מכאן דרעוון וברכאן לא אשתכחו אלא באתר דדכר ונוקבא אשתכחו, ובגין כך משכני לגבך בקדמיתא, בגין דתקבל רעוא מאתר דכל רעותין אשתכחו, ולבתר אחריך נרוצה, נהא ברעוא. ופי' הענין בקצור, כי המלכות הנה היא נקודה בראש הבריאה בסוף האצילות, וע"י המשכת חו"ג בז"א ממנו למלכות הנה היא עולה בתחלה מאחורי ז"א עד היותה שוה כמוה וזהו משכני אחריך, ועי"ז מקבלים הרצון העליון שהוא מא"א, וזהו שאומר משכני לגבך בגין דתקבל רעוא מאתר דכל רעוין אשתכחו, וזהו נרוצה נקבל מהרצון, וזהו כמה דאיתמר. ואע"ג דאמרת דא וכו' עד לאו אנא בכך. פי' אעפ"י שבהיותה שוה כמוה היה ראוי שתקבל היא שפע

מלמעלה שלא ע"י, אמרת לאו אנא בכך. פי' לא איבעית לי. ואע"ג דאנא בכך הכי הביאני המלך חדריו, שהיא עולה אצל הבינה ונגדלו שלא ע"י הזעיר, כמ"ש בענין השינה ומאיר לאישון בת עין מצד א"א. ופי' הענין כי לפעמים הנה היא עולה אצל או"א מאחורי זעיר, בסוד אני ישנה. אני שניה לחכמה, וזהו אנא בעלויא וחביבו לגבי מלכא עילאה שהוא הבינה כמ"ש, וזהו בלא שחותא מבלי היות תחת הת"ת, ו' שבאל"ף, דהא הביאני חדרין, באן אתר באת ה'. וזהו ה' מלך. ומ"מ אנא לא חיישנא וכו'. ולא קבילנא חדוה ורעו אלא בך. וזהו נגילה ונשמחה בך. והטעם כמו שפירש אח"כ נזכירה דודיך מיין, כיון דנתחבר כחדא בההוא חדוה דילן ניהב חולקא לכל חד וחד מההוא חדוה דילן ונרוי לון, כד"א: יזכור כל מנחותיך (תהלים כ, ד). מיין מחדוה דילן. והענין כי כשהמלכות היא מקבלת שלא ע"י הזעיר, הנה הוא לצורך עצמה ואין בה כח להשפיע למטה, וגם לא להוציא נשמות. ויה"כ יוכיח שהיא עולה אל הבינה ולפיכך הוא אסור בזווג, וגם אין בו כח להשפיע למטה, וגם אין בו אכילה ושתיה, וכשהיא מקבלת מז"א ומתיחדת עמו הנה היא משפעת אל התחתונים, וזה כל ישעה וכל חפצה וזהו נגילה ונשמחה בך, ועי"ז נזכירה דודיך מיין כמ"ש, וזהו ג"כ כוונת הזוהר [חדש] פ' חקת (דף פ"ג ט"א) שהביא על פסוק זה: לקבל דא כתיב חגור חרבך על ירך גבור. דא חרב לה' מלאה דם (ישעיה לד, ו). לאתפרעא מחייביא דגרמין לה פרודא מלעילא, קרבין לגבך לרחמא עלמא ותתבסמון כחדא. וכד אתקריבת ביה אתלבש בהוד והדר, הה"ד: הוד והדר לבשת (תהלים קד, א). באינון לבושין דיקר דפרשת עליה אימא עילאה. וכוונתו מבוארת, חגור חרבך שהיא מלכות, על ירך שהוא בחצי ת"ת ששם קומת המלכות, גבור שהוא ז"א, ובזה הודך והדרך שהם נה"י דאי', הוד והדר, יסוד שנקרא הדר, וגם הוד ך' אפשר שהוא על נה"י דא"א שנרמזו באות ך' ארוכה כידוע, ולא אוכל להתאפק מלפרש מה שהובא במדרש (שהש"ר א, לא) שנראה שכוונו לכל זה ויותר בבירור, הגם כי כסו הדבר בדרך ספור דברים בעלמא ז"ל: תמן תנינן א"ר אידי מעשה באשה א' בציידן ששהתה עשר שנים עם בעלה ולא ילדה, אתון גבי רשב"י בעיין למשתבקא דין מן דין, א"ל חייכם כשם שנזדווגתם זה לזה במאכל ובמשתה כך אין אתם מתפרשים אלא מתוך מאכל ומשתה, הלכו כדבריו ועשו לעצמם י"ט וסעודה גדולה ושכרתו יותר מדאי, כיון שנתישבה דעתו עליו, א"ל בתי ראי כל חפץ טוב שיש לי בבית טלי אותו ולכי לבית אביך, מה עשתה היא לאחר שישן רמזה לעבדיה ושפחותיה וא"ל שאוהו במטה והוליכוהו לבית אבא, בחצי הלילה ננער משנתיה כיון דפג חמריה א"ל בתי היכן אני נתון, א"ל בבית אבא, א"ל מה אני בבית אביך, א"ל ולא אמרת לי כל חפץ טוב שיש בביתי טלי אותו ולכי

לבית אביך, אין לי חפץ טוב בעולם יותר ממך, הלכו להם אצל רשב"י ועמד והתפלל עליהם ונפקדו, ללמדך מה הקב"ה פוקד עקרות אף צדיקים פוקדים עקרות. והרי דברים ק"ו ומה אם בשר ודם על שאמר לב"ו שכמותו אין לי חפץ טוב בעולם ממך נפקדו, ישראל המחכים לישועת הב"ה בכל יום ואומרים אין לנו חפץ טוב בעולם אלא אתה עאכ"ו, הוי נגילה ונשמחה בך עכ"ל. והנה המאמר הזה הובא בילקוט בסגנון אחר, ונ"ל דלא פליגי ושניהם אל מקום א' הולכים, ומה שחסר זה מלא זה, האשה הזאת רומזת אל השכינה בזמן הגלות אשר אין לה שום יחוד להוציא נשמות חדשות, וזה הוא מצדנו בעוה"ר אשר גרמו אלו, וכדברי ס' הבהיר: משל למלך שהיה נותן לעבדיו פת חמה בכל יום, הניחוהו להתעפש וכו'. וזהו מעשה באשה א' בצידון. פי' שמצדנו שהתה עשר שנים עם בעלה ולא ילדה, הנה כל ספירה קרוי שנה, ספיר"ה בגימט' שנ"ה, ועשר שנים אפשר שרומז לעשר ספירות, וידוייק ג"כ שנים מלשון שנים, כי אעפ"י שהגדילה כמוהו, י' דידה בהדי י' דידיה, מ"מ לא ילדה נשמות חדשות, ולכן אתון גבי רשב"י וכו'. הנה בזוהר פ' פנחס (דף רמ"א ע"ב) אמרו ז"ל: ר"ש הוה אזיל לטבריא, פגע ביה אליהו וכו' עד (דף רמ"ב ע"א): באתריה לא אכיל ושתי, באתר דילה אכיל ושתי, הה"ד: באתי לגני וכו' (שה"ש ה, א). א"ל חייך מלה דא בעא קב"ה למימר, ובגין דלא למחזק טיבו לגרמיה קמי כנסת ישראל סליק מלה לגרמך. זכאה אנת בעלמא דמרך אשתבח בך לעילא, עלך כתיב: צדיק מושל יראת אלקים (ש"ב כג, ג). עכ"ל. מכאן נראה כי רשב"י נעשה סרסור הרבה פעמים ליחדא קב"ה ושכינתיה, דברים שהיה מכסה כבודו ית' ולא רצה לומר אותם, שלח אליהו ז"ל אצלו למען יגלה אותם, וכן עתה אתון גבי רשב"י למען ימצא להם איזה תיקון כאשר כן עשה וא"ל חייכם כשם שנזדווגתם זה לזה במאכל ומשתה, דקדק באומרו חייכם, כי עיקר השפעת זו"ן הוא ע"י החיים שהם המוחים הבאים לזו"ן, וזהו חייכם שהיא בינה. כשם שנזדווגתם זה לזה במאכל ובמשתה, נר' כי בכוונה אמר בתחלה במאכל ובמשתה, ואח"כ אמר מתוך מאכל ומשתה, וזה כי עיקר זווג זו"ן הוא ע"י השפע הנשפע להם מהבינה, והוא בסוד: אכלו ריעים שתו ושכרו דודים, אבל כשהדין הווה והמלכות צריך מיתוק הרבה, ולא יאמר הזעיר אליה הסבי עיניך מנגדי דאינון מוקדין מרוב תוקף הדינין, צריכה היא להתעלות יותר ממנו ועולה עד הבינה וניזונית מהפנימיות, וזהו יוה"כ אסור באכילה וכו' מטעם זה. וזהו כשם שנזדווגתם במאכל ומשתה כמ"ש כך אין אתם מתפרשי' אלא מתוך מאכל ומשתה שהוא פנימיות האכילה כמ"ש, וכוונתו היה כי עי"ז יתמתקו הדינין כאשר כן היה כמ"ש, והנה בילקוט אמר משל למלך שאמר לאשתו אי אפשי ביך וכו'. נראה כי כוונתו לרמוז למ"ש הסבי

עיניך מנגדי וכו'. וזהו אי אפשי ביך וכו'. כלומר איני יכול לסבול תגבורת הדינים שביך, הלכו בדבריו. אפשר לומר דווקא בדבריו שע"י דבריו ותורתו אומנותו הלכו ועשו לעצמן י"ט וסעודה גדולה, דווקא לעצמן שאין בא מזה שפע לתחתונים, כמו שהוא ביוה"כ שאין בו אכילה ושתיה רק ה' תפלות כנגד ה' דברים פנימיים, כמ"ש ושכרתו יותר מדאי, אפשר שהוא על הפלגת רבוי השתיה, כמ"ש על שכרו דודים שהכוונה על רבוי השתיה, לא דרך שכרות ח"ו, אף כאן כיון שעלתה המלכות למעלה ונהנית מהפנימיות, א"כ כל שפע הנשפע לזעיר מצד הבינה, בסוד שתו ושכרו דודים נשאר בז"א. וזהו ושכרתו יותר מדאי, ובזה כיון שנתישבה דעתו עליו, פי' ע"י חטא אדה"ר ירד הדעת למטה בין הכתפים, וגרם הרבה דברים שלא כסדר, ובפרט ירידת הגבורות קודם החסדים, וכיון שנתישבה דעתו עליו ולא בגופו, א"ל בתי ראי כל חפץ טוב שיש לי בבית, טלי אותו ולכי לבית אביך. ובילקוט אומר הרי כל שלי לפניך, טולי כל מה שתרצי וכל כלי טוב שאת יודעת קחי וצאי לבית אביך. והכל א' כי הכוונה כי אחרי שנגדל הזעיר ונתישבה דעתו עליו כמ"ש, אז מסתלקי' המוחין והארת א"א מן הזעיר ומאירים לנוקבא ונגדלת, וגם הנה היא נמתקת עי"ז, וזהו בתי ראי כל חפץ טוב, שהוא השפעת א"א, ובפרט יסוד א"א שיש לי בבית תבונה שהיא בינה תבונה, ותשובתו הרמתה כי שם בית ו', טלי אותו ולכי לבית אביך שהיא בית ה' עלאה בית לחכמה, וזהו ג"כ כוונת הילקוט: הרי כל שלי לפניך, שהם המוחין המסתלקי' ממנו כמ"ש טולי כל מה שתרצי. שהוא השפעת א"א רצון העליון, וכל כלי טוב שהוא יסוד אי' או אבא או א"א, שאת יודעת שעי"ז בא לה הדעת, הגם שהוא קל קחי לעצמך שלא ע"י, וצאי שהיא עולה דרך אחריו למקום הבינה בית אביה כמ"ש, מה עשתה לאחר שישן שנסתלקו המוחין מז"א כמ"ש, רמזה לעבדיה ושפחותיה. ובילקוט אומר: עבדי בית אביה, והכל א' שהם ישראל עבדיה ודאי, ובאי' מן הבינה, עבדי בית אביה, ורמזה להם כי ע"י כוונתם וע"י עסק התורה א"ל שאוהו במטה והוליכוהו לבית אבא, הכוונה כי בלילה עד חצות הוא זווג יעקב עם לאה מן החזה ולמעלה שהוא סוד עמידה של ערבית, ושם בחזה יש בחי' יסוד ששם מזדווג, ושם היא מטתו. וע"י קריאת שמע שאנו אומרים על המטה אנחנו מושכי' מחיצוניות או"א, וזהו לצורך זווג של חצות לילה, יעקב ולאה למטה מן החזה, וע"י עסק התורה ג"כ אחר חצות, ואח"כ תפלת שחרית הם מזדווגים זו"ן בשים שלום וזהו שאוהו במטה כמ"ש, והוליכוהו לבית אבא שגם הוא עולה עד או"א, בחצי הלילה דווקא ננער משנתיה שחוזרת הבינה להשפיע בו. א"נ כמ"ש בכוונות ר"ה, כיון דפג חמריה שנחזק מהגבורות שבו, א"ל בתי וכו'. עד א"ל בבית אבא, א"ל ומה אני בבית אביך, כי כל עיקר בנין הזעיר

הנה הוא ע"י הבינה כמ"ש כונן שמים בתבונה. א"ל וכו' כי עיקר כוונת המלכות היא להיותה מקבלת ע"י הזעיר כמ"ש בזוהר וכמ"ש למעלה, ואז הלכו להם אצל רשב"י והתפלל עליהם ונפקדו, והוא בסוד תפלת שחרית כמ"ש, וזהו מה הקב"ה פוקד עקרות אף צדיקים פוקדים עקרות דומה בדומה, כי הצדיקים מוסיפים כח בגבורה של מעלה, וע"י שמו ית' מתגדל מצד החסד ומתקדש מצד החכמה, כי ע"י אלו הפקידה באה והזווג הווה להוציא נשמות, ובילקוט אומר: נסתכלתי בעל קנינך, פי' קנינך שהוא מצד אימא, והיינו מ"ש בזוהר [חדש שה"ש דף י' ט"ב] על הביאני המלך חדריו. ולא מצאתי לי חמדה יפה יותר ממך, כך אמרו ישראל טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף, אעפ"י שכפי כוונת הענין השכינה היא שאמרה טוב לי תורת פיך ולא נזכרו ישראל, מ"מ המדרש אומר אמרו ישראל, כי תורה ומצוות שעושים ישראל וע"י התפלות שאומרי' בכוונה, הנה הם עצמם שאמרו בשביל השכינה טוב לי תורת פיך. הכוונה כי יש תורה מצד הבינה והיא חמדה גנוזה וזהו מפי הגבורה, גם יש תורה שבכתב מצד הת"ת חמדה סתם מפי עצמו, עצם ו'. ואעפ"י כי מצד הבינה היא יותר מעולה מ"מ טוב לי תורת פיך, מפי הז"א מאלפי זהב וכסף, פי' מכלילות החסדים והגבורות הנרמזי' בזהב וכסף, ואפילו הפנימיות שהוא בסוד תורה טוב לי לקבלו מפיך מאלפי זהב וכו'. ואומר ואתא מרבבות קדש (דברים לג, ב). פי' ואתא לישראל מרבבות קדש. פי' אחר שהביא ראיה מפסוק טוב לי תורת פיך, כי אין לשכינה חמדה יפה יותר וכו'. הביא ראיה כי ע"י עלית ז"א אל או"א יתיחד עם נוק', וזהו ואתא לישראל, מרבבות קדש שהוא חכמה הנק' קדש. א"נ ואתא מרבבות מן הרבבות שהם ישראל מהם בא הקדש שהוא אבא, כמ"ש שאוהו במטה וכו', כי ע"י קריאת שמע שישראל אומרי' ממשיכים מחצוניות א"א שאמרנו, וכיון שבא ז"א מצד החכמה. א"נ כיון שבא ע"י ישראל השפעת החכמה לז"א אז מתיחדי' אבא ויעקב וישראל, וזהו כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו, כמו שפי' האר"י ז"ל, כי אבא שהוא י"ה מתיחד עם יעקב וישראל ונעשים כעין סגול וזהו לסגולתו, ואז ה' מנת חלקי וכוסי. כי ע"י תקבל האכילה ושתיה, ועי"ז נגילה ונשמחה בך, ועל כל הדברים האלו נבאר כוונת הכתוב, כי אעפ"י שדרכי ציון נקודה פנימית כמ"ש, אבלות וזה מבלי באי מועד שהם הנשמות בלילה כמ"ש, מ"מ הנה היא אומרת אל הזעיר משכני אחריך ועולה דרך אחוריו ונגדלת ובאים כל שאר הספירות והם מקבלים מהרצון העליון ועי"ז נמתקין הדינים אפי' הגבורות החזקות, ואעפ"י שאין באי מועד מ"מ הביאני המלך חדריו, שהיא עולה אל הבינה שלא ע"י הז"א ונמתקת מיתוק אחר, ועי"ז נגילה ונשמחה בך, שתיחד עמה הזעיר ולא יהיו שעריה שוממין. וארז"ל (שהש"ר א, לב): בך בהקב"ה, בך בישועתך,

בך בתורתך, בך ביראתך. אפשר שכוונו למ"ש בך בהב"ה שהעיקר הוא בז"א כמ"ש, וע"י בא השמחה לכנסת ישראל, בך בישועתך שהוא השפעת א"א שבו הישועה, הארת ש"ע נהורין דא"א כידוע, בך בתורתך כמ"ש: טוב לי תורת פיך (תהלים קיט, עב). בך ביראתך, שהוא ע"י השפע הבא לז"א מצד הבינה ששם היראה, ה' ראשונה שבשם. גם אמרו בך בכ"ב אותיות התורה שהוא הארת ש"י עולמות שבאי' מכ"ב אותיות, כמ"ש בפסוק שעבר. וכאשר נגילה ונשמחה בך לא יהיו עוד כהניה נאנחים בתולותיה נוגות, רק נזכירה ונשפיעה לאחרים דודיך מיין, מצד היין המשומר מצד הבינה, ולא יקראו לה עוד מרה, רק נועם ואהבה, והאור יבא דרך ישר וזהו מישרים אהבוך.

ה'

שיר השירים:

שחורה אני ונאוה בנות ירושלם כאהלי קדר כיריעות שלמה.

איכה:

היו צריה לראש אויביה שלו כי ה' הוגה על רב

פשעיה עולליה הלכו שבי לפני צר.

בפי' אז"ל (איכ"ר א, לא): עד שלא חרבה ירושלים היתה מדינה חשובה כלום, משחרבה נעשית מטרופולין. וזהו: "היו צריה לראש". ועל פסוק זה אמרו (שהש"ר א, לז): בנות ירושלים, א"ר יוחנן עתידה ירושלם להעשות מטרופולין לכל המדינות, ולהמשיך כנהר אליה לכבודה, הה"ד אשדוד ובנותיה וחצריה עזה ובנותיה (יהושע טו, מז). ומצריה עד לשע, היא דעתיה דר' יוחנן דאר"י ונתתי אתהן לך לבנות (יחזקאל טז, סא). ולא מבריתך. מהו לבנות לכופרנין. ולא מבריתך. לא מן פרניך אלא מן פרנין דידי עכ"ל. וצריך לדקדק תחלה על פסוק היו צריה לראש שהיל"ל היו צריה ראשים, גם משז"ל ע"ז (סנהדרין קד, ב): כל המיצר לישראל נעשה ראש. היל"ל כל המיצר לישראל הוי ראש, אבל נ"ל כי כוונתם ז"ל, וגם כוונת הכתוב לומר כי לעולם אין האומות עולים במעלה, רק עליהם נאמר הן ארץ כשדים זה העם לא היה (ישעיה כג, יג). ואיוב אמר ובוז משפחות יחתני (איוב לא, לד). גם על אדום נאמר: בזוי אתה מאד (עובדיה א, ב). ונמשלה ליתוש הנק' (גיטין נו, ב): בריה קלה דמעלנא אית לה ומפקנא לית לה. ופי' מהר"א גלאנטי על פסוק עבדים משלו בנו פורק אין מידם (איכה ה, ח). דמעלנא אית לה, פי' שהיא מקבלת ואינה משפעת, שאין לה דבר אחר למטה ממנה להיות משפעת, וזהו עבדים משלו בנו אותם שפורק אין מידם עכ"ל. ואם שולטים על ישראל הוא מפני כי ה' מפני חטאינו הורידם למטה, במדרגה היותר שפלה, אבל האומות לא עלו. וזהו

ג"כ כוונת הכתוב שאומר: אם תגביה כנשר (עובדיה א, ד). אינו אומר אם תהיה גבוה כמו נשר, רק אם תגביה מעצמך ותתנשא לומר אני הוא המולך, אני הוא ואפסי עוד, משם אורידך. זה יהיה סבה כי משם אורידך נאם ה', כי הוא בסוד משז"ל (זח"ב צ"ה ע"ב): על פסוק (קהלת ח, ט): עת אשר שלט אדם בליעל באדם, לרע לו של אדם בליעל. והנה זה דומה למשז"ל (דב"ר א, י) על הנחש: שאמר הזנב לראש, עד מתי אתה מהלך תחלה, אני אלך תחלה, א"ל לך, הלך ומצא גומא של מים והשליכו לתוכה וכו', [מצא אש והשליכו לתוכו, מצא קוצים והשליכו לתוכם. מי גרם לו, על שהלך הראש אחר הזנב, כך כשהקטנים נשמעים לגדולים, הם גוזרים לפני המקום והוא עושה, ובשעה שהגדולים מהלכים אחר הקטנים הם נופלים] עכ"ל. וזהו היו צריה לראש שהיו עושין כמו שעושה הראש שהולך בתחלה, אבל לא היו ולא יהיו לראש ממש ח"ו, וזהו ג"כ מאמרם ז"ל: כל המיצר לישראל נעשה ראש מעצמו אבל אינו ראש ממש, והנה זהו טעות בידם כמ"ש כי הוא לרע להם. וכמ"ש ג"כ מצא גומא והשליכו לתוכה וזהו אויביה שלו, מלשון: לא תשלה אותי (מ"ב ד, כח). שהוא לשון טעות, כי טוב היה להם להשתעבד לישראל ולקבל מהם, ע"ד (אבות ד, טו): הוי זנב לאריות וכו'. וכן פי' מהר"א גלאנטי היו צריה לראש. והביא ראיה מן התקונים (תקון כ"כ"א, דף נ"ב סע"א). וכנגד זה קרא הכתוב לא"ה בנות ירושלים, לומר לך כי לעולם שמה הראשון עליה, וכל העיירות כלם נקראי' בנות ירושלים, ולעתיד לבא עתידה ירושלים להעשות מטרופולין לכל המדינות, ולהמשך כנהר אליה לכבודה, והגוים מעצמם יבואו אליה כמו שנפרש, כי הנה דברי המאמר הנם סתומים אצלי שאומר ולהמשך כנהר אליה לכבודה. אם הכוונה על העיירות עצמם שכל א' מהם תמשך כנהר אליה וזה נ"ל עיקר, או אם היא תמשך כנהר לכל א' וא' מהם, וגם אפשר לפרש ולהמשך מה שצריך להמשך שהוא השפע מאתו ית', כנהר אליה אל ירושלים, וזהו לכל הג' פירושים. עוד נוכל לפרש לכבודה, אם הוא לכבוד כל עיר ועיר, או לכבוד ירושלים, וזהו שמביא ראיה מהפסוק שאומר ונתתי אתהן לך לבנות, שהשי"ת בעצמו הוא הנותן, א"כ הוא ע"י שימשך אליה לכן הנני אומר כי שקולים הם ושלשתם אמת, כי ה' יתברך בכבודו ובעצמו ימשך אליה אל ירושלים כנהר וצוה אתה את הברכה, עד כי יפוצו מעיינותיה חוצה, לטהר באשבורן אל כל עיר ועיר, וכל העיירות ג"כ יקבצו לשם וימשכו אליה, כדי לקבל תוספת ברכה ממנה, וגם היא תקבל מהם ברכה וכבוד ע"ד: ברוך תהיה מכל העמים (דברים ז, יד). וכמ"ש ג"כ. וזהו שאומר הכתוב: הנני נוטה אליה כבוד גוים עכ"ל. כוונתו למ"ש שכלם יקבצו וימשכו אליה כנהר לכבודה, וכפי המתרגם שפי' וכנחל שוטף כבוד גוים (ישעיה סו, יב). וכנחל

מגבר יקר עממיא. נוכל לומר שהשי"ת יטה אליה כנחל שהוא מגבר יקר עממיא, שע"י השפעתו ית' מוסיף שבח ותשפיע אל כל הגוים ג"כ, כי באור פני מלך חיים לכל העולם, וזה נרמז בכתוב שאומר: בעת ההיא יקראו אליה וגו' ונקוו אליה כל הגוים (ירמיה ג, יז). ואמר ונקוו לרמוז כי גם היא תשלח מעינותיה, תטהר לכל הארצות. וזה כי כבר אמרו במשנה (מס' מקואות ח, א): ארץ ישראל טהורה וכו', מקואות העמים שבחוצה לארץ כשרים לבעלי קריים. פי' בלבד. והטעם מפני שחזקתם שאובים. ונ"ל דרך דרש ע"ד מ"ש בפ' הרואה (ברכות נח, א): [הרואה] חכמי א"ה אומר ברוך שנתן וכו'. ואינו אומר ברוך שחלק כמ"ש לחכמי ישראל, הטעם הוא כי להם יש הפסק דומיא דמתנה שיש לה הפסק, אבל לישראל אומר שחלק, שהחלק הוא כמו הצנור הנמשך מהנהר, וכן ג"כ חלקי ה' אמרה נפשי (איכה ג, כד). משא"כ באומות, וכן מקואות העמים חזקתם שאובים, שלא באו אפילו דרך המשכה, ועלייהו אמר אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות נשברים (ירמיה ב, יג). ועתה אומר אליה ונקוו כל הגוים, שיהיו כמו מקוה אליה בשביל ירושלים אשר תמשך כמו נהר אליהם לטהר באשבורן ולהטביל בכל שהוא, וזהו ונקוו אליה כל הגוים לשם ה', כי הנה הוא משפיע ולירושלים, כי יכירו באמת כי אין יכולת בידם לקבל הם בעצמם מה' יתברך כאשר עולה על רוחם להיות לראש, רק ילכו לירושלים וע"י יקבלו, ותמשך כנהר אל כל א' וא' כראוי לה לפי כבודה, וזהו ולא ילכו עוד אחרי שרירות לבם הרע. פי' ולומר נהיה לראש, רק לפניך ה' אלקינו יכרעו ויפולו, ולכבוד שמך שהיא כנסת ישראל או ירושלים שהיא כבוד שמו ית' יקר יתנו, ועד"ז יבא ג"כ הכתוב מדוייק שאומר ונתתי אתהן ולא אמר ונתתים, לומר כי ה' יתברך הוא הנותן, ולא מן פורניך אלא מן פרנין דידי. ובמכילתא אומר ולא מבייתיך ולא מפורניך אלא מפורני פורנין. וצריך להבין מה הוא פורנין דידה ופורנין דידיה, וגם הבנת המכילתא, והיאך נרמז זה במלת ולא מבריתך, וגם היאך הדבר הזה פי' להמשיך כנהר וכו', לכל הפירושים שאמרנו אינו דמיעוט לא מבייתיך ולא מפורניך, גם מהיכא קא סלקא דעתין שזהו מפרנין דידיה או דידה דאצטריך. והנה ידוע כי הרבה מיני כתובות יש, היינו המעות והתכשיטין שמביאה הכלה אל החתן מביתה או מבית אביה וזה יקרא בשם נדוניא, עוד מה שמוסיף לה החתן מדיליה וכל זה יקרא בשם כתובה. והנה יש מחלוקת בין הפוסקים בענין התוספת הזה אם יש לו דין מ"ש (מס' גיטין ה, א): הנכסים כתובת אשה מן הזבורית, או דין נדונייא שהוא בבנונית, אבל מנה מאתים וכמו כן התוספת שמוסיף החתן מעצמו שלא מחמת כלם הוא מן הזבורית. והנה המדרש כלל הכל הנדוניא והתוספת שהוא מחמת הנכסים במלת פרניך, יען הכל א' ואמר ולא

מבריתך. פי' אינו מן הכתובה אלא מן פורנין דידי שהוא התוספת שלי, וגם בזה אמר מן שהוא מעט כמו שנפרש, אבל המכילתא פרט אותם ואמר ולא מבייתך שהוא הנדונייא, ולא מפורנין שהוא התוספת על מה שמוסיף לה מעצמו, אין לו שיעור למעלה ויוסיף כרצונו, וכל שכן במתנה אם רצה להוסיף אפילו מאה מנה מוסיף, אבל יש לו שיעור למטה, לא יפחות ממנה מאת הנכסים, ופרט אותם כל א' לעצמו, אפשר שהוא סובר שיש חילוק ביניהם, כמ"ש ואמר אלא מפורני פורנין, פי' מן הפירות שיבואו מן התוספת שהוסיף לה, שהוא פורני פורנין. וידוע ג"כ שזהו ג"כ כוונת המדרש באומרו מן פירושו מקצת, והם הפירות שהוא פורני פורנין. ועתה צריך לדעת מה היא הכתובה שהכניסה כנסת ישראל אל הב"ה, ומה הוא התוספת האחר, והפירות הנמשכים ממנו שהוא פורני פורנין. והנה בפ' עקב אמרו (דב"ר ג, ד) על ושמר ה' אלקיך לך (דברים ז, יב). כל מה שישראל אוכלים הוא מכח היסורין. או מכח ברכותיו של בלעם הרשע, אבל ברכת אבות שמור. עוד אמרו (דב"ר ג, ז): ושמר וכו'. אר"ש בן חלפתא משל למלך שנשא מטרונא והכניסה שני אריסין, ואף המלך זקף לה ב' אריסין וכו', [אבדה מטרונה את שלה אף המלך נטל את שלו, לאחר ימים עמדה וכשרה את עצמה והביאה אותן שני אריסין אף המלך הביא את שלו. אמר המלך אלו ואלו יעשו עטרה ויתנו בראשה של מטרונה], כך אתה מוצא באברהם נתן לבניו שני אריסין שנאמר: כי ידעתיו וכו' (בראשית יח, יט). אף הב"ה זקף לה ב' אריסין חסד ורחמים, שנאמר: ושמר לך וכו' ונתן לך רחמי' וכו' (דברים יג, יח). [אבדו ישראל את שלהם שנאמר: הפכתם לראש משפט ופרי צדקה ללענה (עמוס ו, יב). אף הב"ה נטל את שלו שנאמר: כי אספתי את שלומי וגו' את החסד ואת הרחמים (ירמיה טז, ה). עמדו ישראל וכשרו את עצמן והביאו אותן שני אריסין, מנין שכך כתיב: ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה (ישעיה א, כז). אף הב"ה הביא את שלו, מנין שכך כתיב: כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה וגו' (ישעיה נד, י). וכיון שיביאו ישראל את שלהן והב"ה נותן את שלו אומר הב"ה], אלו ואלו יעשה עטרה בראשם של ישראל, שנאמר: וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים (הושע ב, כא) עכ"ל. הנה שישראל הביאו אל הב"ה מבית אביהם, אברהם אבינו ע"ה צדקה ומשפט, וע"ז הוסיף להם הב"ה ונתן להם חסד ורחמים, וזה היה בעת נתינת התורה וזהו שאמר למעלה לא ניתנה התורה אלא בזכות אברהם, גם ז"ש אמרה תורה: בארח צדקה אהלך (משלי ח, כ). והכתוב אומר: והיה עקב וכו' ושמר ה' אלקיך וכו'. הכל יהיה שמור, הן הברית והחסד בעצמם, גם הטפל להם שהוא צדקה ומשפט, ונרמזו במלת 'אז' לרבות כידוע, ו' של ואף לרבות הרחמים ג"כ שכל אלו הם שמורים,

והם נדונייא ותוספת על הנדונייא כנראה במדרש, והתוספת שעשה הב"ה לישראל מצד עצמו שלא מחמת הנדונייא הוא מש"ה אח"כ: ואהבך וברכך והרבך וכו' (דברים ז, יג). והנה כשיראו ישראל ירושלים היות מטרופולין וכו'. ולהמשך כנהר אליה כמ"ש, אפשר יחשבו ישראל שהעטרה שהיא בראש שאומר הכתוב וארשתיך וכו'. הוא הדבר הזה שיש בו צדקה וחסד אל ישראל מאת ה', ואל האומות מצד ישראל, וא"כ להם כיון שיש לו קצבה אפשר ימעט חלקם ח"ו, לזה אמר לה הב"ה ולא מבריתך, אינו מהטוב הגנוז אשר עליו נאמר: ושמר ה' אלקיך לך את הברית וכו'. עם כל הנלוים אליו כמ"ש במדרש אשר הנה בכלל כתובה ונדונייא, רק בכלל התוספת שהוא ואהבך וברכך והרבך וכו' שהוא דבר שאין לו קצבה כמ"ש, נפרש [ד]היינו בתחלה אמר ואהבך, פירוש מלבד הנדונייא עם התוספת שהוא לפי הדין, עוד מצד אהבה יוסיף לה וברכך, יעשה אותה כדמות ברכה שהנהר נכנס לתוכה והיא מתמלאת עד שהמים עוברים על פניה והולכים לכל צד וזהו והרבך. גם והרבך כמ"ש: הרחיבי מקום אהלך (ישעיה נד, ב). וכמשז"ל (ויק"ר י, ט): על פסוק ונקוו אליה כל הגוים (ירמיה ג, יז). באופן כי היות כבודו ית' נמשך אליה כנהר כמ"ש, וגם היותה נמשכת כנהר אל כל הערים, הוא ממה שהוסיף לה הקב"ה, וזהו וברך פרי בטנך וכו'. וכל זה הוא מלבד הבטחת האבות, וזהו על פי' מלבד האדמה אשר נשבע וכו'. גם מה שיבאו אליה כל הגוים וישעבדו עצמם תחת ישראל גם ימשכו אליה כנהר לכבודה של ירושלם, כל זה נרמז במ"ש אח"כ: ברוך תהיה מכל העמים (דברים ז, יד). ואמרו ז"ל (דב"ר ג, ו): אין דומה שבחה של מטרונא שמתקלסת מקרובותיה, אלא כשהיא מתקלסת מצרותיה. ולכן אפי' מן העמים ברוך תהיה. העולה מכל זה אעפ"י שהיו צריה לראש שהם רוצים להיות ראש מעצמם אעפ"י שהם זנב, מ"מ יקראו בנות ירושלים ומעצמם יכנעו והביאו את אחיכם מכל הגוים, וסיים הכתוב ואמר כי ה' הוגה על רוב פשעיה וכו'. גם על זה באה הנחמה במאמר זה: עתידה ירושלים ולהמשך כנהר אליה. וזה כאשר נפרש מהות הנהר מהו עפ"י הדרכים אשר פירשנו. והנה במדרש ילקוט פ' בלק (רמז תשע"א) אי' ז"ל: כנחלים נטיו (במדבר כד, ו). מה טבן של נחלים אצל בתי כנסיות ובתי מדרשות, אלא מה נחלים הללו בני אדם יורדין לתוכן כשהן טמאי' וטובלי' ועולים טהורים, כך בתי כנסיות ובתי מדרשות בני אדם נכנסי' לתוכן כשהן מלאי' עוונות ויוצאים מלאי' מצוות עכ"ל. והכוונה כי למעלה אמר מה טובו אהליך וכו' שהם בתי כנסיות ובתי מדרשות, וכוונת בלעם היה שיהיו כנחלים שיש להם הפסק, וכמ"ש ג"כ במדרש: בקש לכנותן בדבר שאין בו ממש, כנחל זה שמושך בימות הגשמים ופוסק בימות החמה, א"ל הקב"ה רשע לא כן אלא ניטיו, אין ניטוי אלא

נהר שנאמר: הנני נוטה אליה כנהר שלום וכו' (ישעיה סו, יב) עכ"ל. וכוונתו היתה כי אעפ"י שיהיה להם בתי כנסיות ובתי מדרשות בעמים אשר יבואו שם, מ"מ היה רוצה שיפסק חבל הקדושה הנמשכת לתוכם, ועי"ז יהיו צריה לראש כמ"ש: א"ל הב"ה רשע לא כך אלא נטיו. כי לעולם לא ירתק חבל הכסף, רק תרוץ גלת הזהב בקדושת ה' בבתי כנסיות ובתי מדרשות. והנה לעתיד לבא כל בתי כנסיות ובתי מדרשות שבח"ל עתידים להעקר ממקומם ולהשתל בארץ ישראל ואז תתרחב ארץ ישראל עי"ז, כמש"ה: הרחיבי מקום אהלך (ישעיה נד, ב). ויתרבה השפע ותהיה בברכה, ותחזור להשפיע אל כל עיר ועיר כראוי לה כמש"ה: והלכו גוים לאורך (ישעיה ס, ג). וכיון שהנהר הזה מימיו פרים ורבים ע"י בתי כנסיות ובתי מדרשות, א"כ אעפ"י שה' הוגה על רוב פשעיה מ"מ ע"י שימשך כנהר אליה יתכפרו העוונות, וזהו מה נחלים הללו יורדים לתוכן כשהן טמאים וטובלי' ועולים טהורים, אף בתי כנסיות וכו'. וכן על מ"ש: "עולליה הלכו שבי לפני צר", וארז"ל (איכ"ר א, לב): אלו תנוקות של בית רבן. כנגד זה אמרו במדרש (ילקוט פ' בלק רמז תשע"א): כגנות עלי נהר, אלו תנוקות של בית רבן וכו'. א"כ כשאומר הכתוב: הנני נוטה אליה כנהר שלום הם ד"ת. ואור חדש אשר על ציון יאיר, ומציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים.

ובמדרש אמרו (שהש"ר א, לה): שחורה אני ונאוה, שחורה אני במעשי ונאוה אני במעשה אבותי. כוונו למ"ש למעלה, אתה מוצא באברהם נתן לבניו שני אריסין שנאמר: כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וכו' ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט. וא"כ אעפ"י ששחורה אני במעשי ועי"ז היו צריה לראש כי ה' הוגה על רוב פשעיה, מ"מ הנה מעשה אבותי בידי לעשות צדקה ומשפט, וע"י צדקה תרומם גוי (משלי יד, לד). אלו ישראל (ב"ב י, ב). וכמש"ה במקום אחר: צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד (תהלים קיב, ט). ואז"ל ג"כ (ב"ב י, ב): במה תרומם קרנם של ישראל, בכי תשא את ראש, שהוא ונתנו וכו' כידוע. וגם ע"י המשפט הכתוב אומר בפי': כי מי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים (דברים ד, ז). קראו גדול בפני האומות על המשפטים צדיקים שיש לו. עוד אומר במדרש: שחורה אני בפני עצמי, ונאוה אני בפני קוני. אפשר כי כוונתו על מ"ש במדרש: וכנגדם זקף הב"ה שני אריסין חסד ורחמים וכו'. וא"כ אעפ"י שעוללי'ה הלכו שבי לפני צר מ"מ ויזכור להם בריתו וינחם כרוב חסדיו ויתן אותם לרחמים לפני שוביהם, וע"י החסד והרחמים ינצלו מכל רע. עוד יפורש הכתוב היו צריה לראש כאשר נדקדק כי בתחלה אמר צריה ואח"כ אמר אויביה. והנה החכם אלשיך בס' רוממות אל על תהילים פי' צרי ואויבי לי. פי' צרי הם יצה"ר וחיילותיו שהם מצירים אל הנפש,

ואויבי הם על בני אדם אויבי הגוף. ולפי זה היו צריה לראש, כי היצה"ר אשר משכנו בלב, עתה הוא וכל חיילותיו עלו עד הראש, וזה ע"ד מ"ש בזוהר רע"מ (ח"ג קכ"ג ע"א) והבאנו אותו למעלה ז"ל: ואית נטירין אחרנין, נחשים ועקרבים ושרפים, ואינון נטרין ההוא טוב וכו' ומבלבלין מחשבתיה. וכיון שהיו צריה לראש ומבלבלים אותו מלמעלה בתורה ותפלה, עי"ז אויביה שהם אותם שהם מזיקים את הגוף שלו, הנה הם יושבים בשלוה והשקט, והטעם כי ע"י עסק התורה ותפלה בכוונה הנה הוא עושה מלחמה עם המקטרגים, ורוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם, ורבים בזה. ולא די זה אלא גם המקטרגים עושים מלחמה אלו עם אלו, כמש"ה: ובעת החלו ברנה נתן ה' מארבים על בני עמון והר שעיר וכו' (דה"ב כ, כב). וזהו מ"ש על הכתוב שאומר: רבת שכנה לה נפשי עם שונא שלום (תהלים קכ, ו). כלומר דבר גדול הוא זה ששכנה לה נפשי עם עשו שהוא שונא שלום, שהוא התורה שנקראת שלום, כמ"ש על פסוק בקש שלום (תהלים לד, טו). זו התורה. ופי' אח"כ ואמר היאך שכנה לה נפשי וכו', הוא מפני כי אני שלום, אני עוסק בתורה שנקרא שלום. וגם הנה היא משימה שלום בעולם, וכי אדבר בדברי תורה אפי' ביני לבין עצמי, המה למלחמה זה עם זה. וכמ"ש מהר"א גלאנטי על פסוק זה, כי שתים נשים שהם אגרת ולילית, לעולם אינם פוגעות זו בזו רק ביה"כ ויש מלחמה עצומה ביניהם, ובין דא לדא עולה תפלותיהם של ישראל עכ"ל. והמלחמה הזאת שביניהם מלבד כי הוא חסד ה', אבל הנה הוא ג"כ כי כל ישראל כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו מלעסוק בתורה ותפלה, ועי"ז יש מלחמה בין המקטרגים האלו, וכאשר אינם עוסקי' ח"ו אז אויביה שלו יושבים בשלוה ח"ו, ופי' הטעם ואמר למה היו צריה לראש ואויביה שלו, מפני כי ה' הוגה על רוב פשעיה. והקשו המפרשי' על זה, וכל א' השיב לפי דרכו לא ראי זה כראי זה, הצד השוה שבהם כי אלו ואלו דברי אלקים חיים, כלם נכוחים למבין. אבל נ"ל להוסיף על דבריהם אחרי הרשות הנתונה דרוש וקבל שכר, כי הוקשה לו לפי דרכנו שאמר היו צריה לראש לבלבל מחשבתו בתורה ותפלה, יכול שהוא על מגן על שאין בידו מצות רבות, כי כן צריך זכות רב לבא אל הקדש פנימה וכמ"ש: בארח צדקה אהלך וכו' (משלי ח, כ). וכן בענין התפלה צריך זכות רב ג"כ ולא כל אדם זוכה, והשיב ת"ל כי ה' הוגה על רוב פשעיה. והוא ע"ד מ"ש הכתוב: השמן לב העם הזה ואזניו הכבד וכו' (ישעיה ו, י). שהוא כמו ויחזק ה' את לב פרעה (שמות ט, יב). וכמו שפי' הרמב"ם ז"ל בפרק ח' [מח' פרקים לאבות], כי הוא ית' שמו יודע החטאי' וכו', עד היה לחכמה מאת הי"ת, יודיעהו שהשי"ת יבטל בחירתו כשירצה לבטלה וכו', עד ולא יוכל למנוע נפשו להשיבה אל הבחירה, ע"ש כי האריך. וזהו ת"ל

כי ה' הוגה על רוב פשעיה, ומנע ממנו השגת הידיעה ודרכי התשובה, וזהו שאומר הכתוב טבעתי ביון מצולה ואין מעמד. פי' כל כך הורגל במדות רעות ונטבע בחומריות עד שאין בו כח להעמיד עצמו, וזהו ואין מעמד באתי במעמקי מים. פי' במעמקיה של תורה הנמשלה למים, ואפ"ה לא הועלתי בתקנתי כי שבולת שטפתני, יגעתי בקראי נחר גרוני, אם באתי להתפלל או לקרות בתורה אפילו בלא עיון הנה יגעתי בקראי נחר גרוני, וא"כ הוא כלו עיני מיחל לאלקי. כי הנה בורא ניב שפתים, אם נעשו שפתותיו של אדם תנובה מובטח לו שתפלתו נשמעת, וההפך כאשר יגעתי בקראי נחר גרוני אז כלו עיני מיחל לאלקי. ופי' הטעם לכל זה הוא מפני כי רבו משערות ראשי שנאי חנם, כי הנה הם הולכים עד הראש ומתגדלי' מן השערות אשר שם, וזהו רבו משערות שנאי חנם, והטעם שרבו וכו' הוא מפני כי עצמו מצמיתי שהוא שם לקבוץ השערות. והוא רמז אל רבוי העונות, ואמר 'עצמו' שהם גדולים ועצומים בכמות ואיכות, ועי"ז עצמו מצמיתי אויבי שקר, וזה יהיה סיבה כי אשר לא גזלתי אז אשיב, כי אפי' אם יעשה מצוות טורפין אותן בפניו שנאמר: מי בקש זאת מידכם וכו' (ישעיה א, יב). וניתנים לחצונים ח"ו, וזהו אשר לא גזלתי אז אשיב. וכל זה לסיבת גודל העוונות והפשעים, וזהו כי ה' הוגה על רוב פשעיה ועי"ז עולליה הלכו שבי לפני צר, אם נפרש התנוקות כפשוטו כמשז"ל, גם נוכל לפרש לשון פועל ומעללים ויהיה פי' כי ה' הוגה על רוב פשעיה ועי"ז עולליה, כל מעשיה ומצוותיה לא יכלו לעלות למעלה ולכן מעצמם הלכו לחצונים, וזהו הלכו שבי לפני צר. ודקדק באומרו לפני צר ולא אמר צרים ולא אויב כמ"ש היו צריה אויביה, כי נמסרו ביד הצר הגדול, הוא שטן הוא יצה"ר הוא שרו של עשו וחיילותיו, ועל כל זה בא שלמה ונחם ואמר: שחורה אני ונאוה, וזה כמ"ש במדרש (שהש"ר א, לו): ר' לוי בר חייתא אמר בה ג' שיטין, שחורה אני כל ימות השבוע, ונאוה אני בשבת. שחורה אני בכל ימות השנה, ונאוה אני ביום הכפורים. שחורה אני בעה"ז ונאוה אני בעה"ב עכ"ל. והכוונה כי אעפ"י שהיו צריה לראש ושליטתם מגעת אפי' לבטל מדברי תורה ח"ו, מ"מ אין שליטתם אלא בימות החול אבל ביום שבת שמתגלה בו הרצון העליון וכל הדינין אכפיין, אז כי הנה אויביך יאבדו ויתפרדו כל פועלי און, וילכו לנוקבא דתהומא רבא, אמר צדיק כתמר יפרח ולא ישלט בו יצה"ר, וזהו לדעתי נרמז במשנת (מס' שבת יז, ג): קנה של זתים אם יש קשר בראשו מקבל טומאה, ואם לאו אינו מקבל טומאה, בין כך ובין כך ניטל בשבת עכ"ל. ופירש הרע"ב קנה העשויה לבדוק זתים, והנה החיה הזאת נמשלה לקנה כמ"ש (סנהדרין כא, ב): גער חית קנה (תהלים סח, לא). ירד גבריאל ונעץ קנה בים. והיא עשויה לבדוק בה זתים, לנסות בה את ישראל ולצרפם ע"י יסורין, ובפרט

על ביטול תורה. וכמאמר יצחק, והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך (בראשית כז, מ). והנה זה הקנה של זתים, אם יש קשר בראשו ע"י איזה עון שקשור בו ככלב אז מקבל טומאה, יען יש בו בית קבול שמן שהוא התורה שנמשלה לשמן, ויש בו בית קבול שמעכב התורה אצלה ואינו מניחה אל ישראל, ולפיכך מקבל טומאה והנוגע בו טמא הוא ושולט כח היצה"ר עליו, ואם לאו אינו מקבל טומאה והנוגע בו טהור, בין כך ובין כך ניטל בשבת. מסירים אותו בשבת. וזה ע"י האור העליון המאיר בו, וא"כ אעפ"י ששחורה אני כל ימות השבוע, וזה ע"י שהיו צריה לראש, מ"מ נאוה אני בשבת, כי הנה הם מסתלקי' כמ"ש. א"נ הנה הם מסולקים יען ע"י קדושת השבת אם האדם הוא טהור אז כאשר בא לו נשמה יתירה, על כל פשעים תכסה הנשמה יתירה, וא"כ הוא היצה"ר מסתלק ממנו, וזהו ג"כ כנגד כי ה' הוגה על רוב פשעיה. וגם כל ימות השבוע אויביה שלו ולא ישראל כמ"ש בתיקוני' (תקון כ"כ"א דף נ"ב סע"א): אויביה שלו, אלין מדי וישמעאל וע' ממנן דאינון כלהו בשלוה בעותרא, וישראל בדוחקא בעניותא עכ"ל. הנה כי אויביה שלו לשון מיעוט, למעוטי ישראל, ובשבת יש להם מנוחה לישראל. שחורה אני כל ימות השנה ונאוה אני ביוה"ך, אפשר שהוא כנגד עוליה הלכו שבי לפני צר, אם נפרש כפשוטו לשון תנוקות, הנה ביוה"ך הוא רמז ליובל שמשם החירות בא, ואם נפרש לשון מעללים יפה אמר הכתוב כי ביום הזה יכפר (ויקרא טז, ל). וכן אמרו (יומא פה, ב): תשובה ויוה"ך מכפרים. וכיון שנתכפרו עוונותיו של אדם חוזר ולוקח כל אותם המצוות שלקחו החצונים, ומשניו אשליך טרף (איוב כט, יז). ודומה לזה כתב ג"כ הרמב"ם בהלכות תשובה. וא"כ אעפ"י שעולליה הלכו שבי לפני צר, נאוה אני ביוה"ך, ועי"ז מיד שאול אפדם. א"נ כאשר נפרש צר כמו במקום צר, וזה כי ידוע מ"ש (ירושלמי דתענית פ"ד ה"ג דף כא,ב): ברביעי היו מתענים על שלא תפול אסכרה בתנוקות. והנה בספר הזוהר פ' בלק (ח"ג ר"ב ע"ב) אומר: וישא את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים (בראשית לג, ה). האי קרא ברזא דחכמתא איתמר, ביומא דכפורי דבני עלמא קיימי בדינא קמי קב"ה לכפרא על חובייהו, וההוא מקטרגא קיימא עלייהו דחשיב לאובדא לון על חובייהו, שלחו ליה ההוא דורונא, וכדין כתיב אכפרה פניו במנחה ההולכת לפני. לבתר דמקבל דורונא זקיף ההוא מקטרגא עינוי, חמי לישראל כולהו מתענין בתעניתא ויחפי רגלין, חמי נשין חמי ינוקין, כלהו בתעניתא כלהו נקיין בנקיו, ויאמר מי אלה לך, שמא קדישא לך, מי אלה לך שאיל על ינוקי ואמר הילדים אשר חנן אלקים את עבדך. וכי אמאי אצטריך וכו'. עד אלא רוח קדשא אמר אינון ינוקי דלא חאבו ולא טעמו טעמא דחטאה, מסר לון בידא דההוא ממנא דילך וקטיל לון בלא חובא, כד"א: ומיד

עושקיהם כח (קהלת ד, א). ודא הוא את עבדך. כיון דשמע מההוא ינוקי מיד סליק לגבי קב"ה וכו', עד וקב"ה נטיל מילוי בכך וחס עלייהו ולא הוי אסכרה בתנוקות וכו', עד בעא לאפקא לון מן ידוי עכ"ל. העולה מדברי הזוהר כי ביוה"ך נצולים התנוקות מגזרת האסכרה, וזהו אעפ"י שעולליה הלכו שבי כמ"ש בזוהר. ומביא ראיה מיד עושקיהם כח, כמ"ש לפני צר שהוא הממונה על האסכרה שבאה במיצר הגרון, מ"מ נאוה אני ביום הכפורים, והנני נצולת מזה ויוצאה לחירות כמ"ש בזוהר. ונפרש דבר א' מהמאמר הזה שיש בו חדוש לענייניו, וזה שאומר: מי אלה לך, שמא קדישא לך, מי אלה לך. הדבר מובן כי הכוונה על שם אלקים, מי א"לה. ואמר מי אלה הוא לך, של יעקב ולא של עשו, והכוונה כי בשם אלקים נאחזים בו החצונים להיותו דינים ובחינת קטנות ויניקה, כי ראש זעיר בהיותו בבחי' יניקה הוא אלקים דיודי"ן ואחוריים דאלקים וא' של אלקי' וזהו ראש. ארז"ל (עץ חיים היכל ז"א שער י"ב פ"ה) ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלקים (ש"ב טו, לב). שהם המוחין של אלקים, ולפי שהחצונים נאחזי' בהם אז"ל (סנהדרין קז, א): בקש דוד לעבוד ע"ז. ועתה אמר עשו ליעקב: מי אלה לך, שמא קדישא לך, הם שני דברים, א' שמא קדישא, פי' אינו אלקי' אחרים ח"ו אלא אלקים קדושי' והוא לך ואין לאחרים חלק בו, וא"כ הוא אעפ"י שהיו צריה לראש אצל הראש הזה שהם האלקים שנאחזים החצונים, הנה עתה נאוה אני ביוה"ך, כי הנה הם מסתלקים משם ע"י העזאזל וזהו מי אלה לך. והיה צריך לבאר היאך מסתלקים, אבל אינו לענייניו, יעויין בספר אדם ישר של האר"י זלה"ה כי שם נתבאר יפה. עוד אפשר שחורה אני בכל ימות השנה, כי בהם אויביה שלו, ונאוה אני ביוה"ך כי אז יש מלחמה עצומה ביניהם כמ"ש למעלה (ממהר"א גאלנטי בס' קול בוכים). ואעפ"י כי ה' הוגה על רוב פשעיה, הנה ביום הזה יכפר כמ"ש. שחורה אני בעה"ז, ונאוה אני בעה"ב. הורה לנו נחמה גדולה, כי כל שליטת האומות ויצה"ר וחיילותיו אינו אלא על הגוף וכיוצא, וכמ"ש הכתוב: הכסיל חובק את ידיו ואוכל את בשרו (קהלת ד, ה). אבל על הנפש ע"ז נאמר: נפשנו כצפור נמלטה וכו' (תהלים קכד, ז). וזהו אעפ"י שהיו צריה לראש וכל הדברים הרעים שאירעו לישראל הנה הם בעה"ז, אבל לעה"ב נאוה אני ולא ישלוט בי יצה"ר. א"נ אפשר שזה ג"כ כנגד מש"ה: עולליה הלכו שבי לפני צר. ע"ד מ"ש בזוהר (ח"ב צ"ו ע"ב): דעשיק לה בעשיקו דגלגולא דטקלא וכו'. וז"ש ואי תימא דהאי סטרא עאל בההוא ינוקא, לאו הכי אלא נטלא ליה וחדאת בהדיה, ופרחת מן דא ועאל בההוא אתר וכו' עכ"ל. א"כ אעפ"י ששחורה אני בעה"ז, ע"י דמעת העשוקים ועוללים הלכו שבי לפני צר, מ"מ נאוה אני בעה"ב דפרחת מיניה, ולעם נכרי לא ימשל למכרה. ובמדרש אמרו (שהש"ר א, לה):

שחורה אני במצות, וימרו בי ולא אבו לשמוע אלי (יחזקאל כ, ח). ונאוה אני במצרים, בדם פסח ובדם מילה שנאמר: ואעבור עליך ואראך וכו' (יחזקאל טז, ו). אפשר שהכוונה לומר שחורה אני במצרים, כי אז היו צריה לראש ובלעו ישראל בתוכם כמשז"ל, עד שנכנסו במ"ט היכלות הטומאה, ואלו לא הוציא הב"ה וכו'. וזה היה ע"י כי וימרו בי ולא אבו לשמוע אלי, מתחלה היו מכניעים הקליפה בימי יעקב ויוסף ושולטי' עליהם, וכאשר חטאו וימרו בי ולא אבו שמע אלי, אזי חיים בלעום כמ"ש בס' חסד לאברהם. ונאוה אני במצרים בדם פסח ובדם מילה, כי עי"ז הכניעו את הקליפה, ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם. עוד אמרו (שם): שחורה אני בים, שנאמר: וימרו על ים בים סוף (תהלים קו, ז). ונאוה אני בים סוף, שנאמר: זה אלי ואנוהו (שמות טו, ב). אפשר לומר כי בקריעת ים סוף שאמר שרו של מצרים הללו עע"ז והללו עע"ז מה נשתנו אלו מאלו, ואם היו ישראל צדיקים באותה שעה היתה התשובה נכונה להשיב כי אין לך דבר עומד בפני התשובה, ואין הב"ה דן את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, אבל לפי שגם ישראל באותה שעה חטאו בע"ז היה מקום לקטרג, וע"ז היה קשה לפניו ית'. וכמ"ש קשה כמו קריעת ים סוף, והיה צער גדול לפניו. וזהו שחורה אני בים, שנאמר וימרו על ים בים סוף. ועי"ז היו צריה לראש. פי' היו מצירים אל השכינה שהיא ראש, והיתה מהלכת בראשם של ישראל, וגם באותה שעה אויביה שלו שהם שרו של עשו ומצרים, כמ"ש בזוהר פ' בשלח (ח"ב נ"א ע"א) על פסוק ויקח שש מאות רכב בחור (שמות יד, ז). ושניהם היו לראש. אמר ונאוה אני בים, שנאמר זה אלי ואנוהו. פי' כיון שהגיעו למדרגה זו שרמזו באצבע זה אלי, ודאי שבו בתשובה ונסתלקו כל החצונים, וגם אמירת זה אלי הנה היא תשובה גמורה לעע"ז, שהרי עתה הנה הם פוסלים כל האלהות ובוחרים בו ית', גם זה אלי ולא אלקי האומות, יען נסתלקו ממנו וזהו ונאוה אני בים. שחורה אני במרה, וילונו העם על משה לאמר מה נשתה (שמות טו, כד). וזה היה מפני כי לא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם, אין מים אלא תורה, ואז היו צריה לראש שעלו עד ראשם של ישראל וערבבו מוחייהו ולא יכלו להבין ד"ת, ונאוה אני במרה, ויורהו ה' עץ כמ"ש למעלה, וע"ז שם שם לו חק ומשפט והבינם ד"ת, ושם נסהו והעלהו למעלה ראש. שחורה אני ברפידים, שנאמר ויקרא שם המקום וכו' על ריב בני ישראל וכו' (שמות יז, ז). בענין חטא של רפידים אז"ל (תנחומא פ' יתרו, ג): שרפו ידיהם מד"ת, ולפיכך ויבא עמלק. ובזוהר אמרו ז"ל פ' בשלח (ח"ב ס"ד ע"ב): אלא הכי קאמר ר"ש בעו למנדע בין עתיקא סתימא דכל סתימין דאיקרי אין ובין ז"א. וע"ד לא כתיב היש ה' בקרבנו אם לא אלא היש ה' בקרבנו אם אין, אי הכי אמאי אתענשו, אלא

על דעבידו פירודא ועבידו נסיונא, דכתיב ועל נסותם את ה'. אמרו ישראל אי האי נשאל כגוונא חד, ואי האי נשאל כגוונא אחרא, מיד ויבא עמלק עכ"ל. וכן אמרו ג"כ באדרת נשא (ח"ג קכ"ט ע"א), ובפ' זו (ח"ב ס"ה ע"ב) אמר ז"ל: יש רעה חולה (קהלת ה, יב). האי מאן דיתיב בחולקא טבא וכו', כך ישראל קב"ה נטיל לון על גדפי נשרין, אסחר לון בענני יקרא, שכינתיה אזיל קמייהו, נחת לון מנא למיכל, אפיק לון מייא מתיקין, ואינון הוו אזלין עמיה בתסקופין, מיד ויבא עמלק עכ"ל. ובזוהר חדש לפ' זו דף מ"ח [ט"ב] ז"ל: מ"ט יהושע אגח קרבא בעמלק ולא משה ולא מן שאר עמא, אלא בגין דעמלק אתא עלייהו על ההוא חובא דשבתא דלא נטרו ליה, כמה דאתערו חז"ל אלמלא נטרו ישראל שבתא קמא לא שלטא עלייהו אומה ולשון. מה כתיב ויהי ביום הז' יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו (שמות טז, כז). וכתיב ויבא עמלק. ות"ח רזא דמלה, כד פקיד לון קודשא בריך הוא לישראל במרה על שבתא, בגין דאתיא מדת דינא לקטרגא על ההוא חובה דצדיק דזבינו ליה, ואיהו לקביל יומא דשבתא ואינון אפיקו ליה לחול, אמר קודשא בריך הוא הא אית לן רפואה להההוא חובה, אי אינון נטרין ליומא דשבתא דאיהו לקביל צדיק חי העולמים, והיינו דכתיב ויורהו ה' עץ חיים, דינטרון יומא דשבתא, ואינון אחילו ליה, כדין ויבא עמלק בההיא שעתא וכו'. ובסוף אמר: ת"ח ובגין ההוא חובה אתא עלייהו דדבר לון לאינון דהוו מבתר עננא, ונסיב מינייהו האי ברית קדישא וזריק ליה כלפי עילא, ואי לאו דאינון חאבו ביה לא הוה ליה סייעתא מלעילא למעבד הכי, אלא בגין לאחזאה לון, וישתמודעין חוביהון דחבו בההוא צדיק דנטר האי ברית, והשתא אחילו שבתא דאיהו לקבליה, דאיהו קאי לאגנא עלייהו מקמי מדת דינא עכ"ל. והנה שהם ד' דברים מרז"ל, שאמרו שהוא על שרפו ידיהם מד"ת, וא' הוא מה שאמר שהוא שאמרו היש ה' בקרבנו וכו'. ג' מ"ש אח"כ בזוהר שהוא על דאתו בתסקופי מילין, והד' מ"ש בזוהר חדש וגם בגמ' שהוא על שלא שמרו שבת ראשונה, ודוחק הוא לומר שהם מדרשים חלוקים. גם צריך לתת טעם למ"ש הזוהר כי שמירת שבת הוא להגן על מכירת יוסף, והיאך הוא מגין, ואגב ארחין נדקדק כי בכאן אומר: והיינו דכתיב ויורהו ה' עץ חיים, דינטרון יומא דשבתא, ולמטה מזה אומר כיון דאהדרו בתיובתא למריהון וקב"ה אוליף לון אורחוי דההוא אילנא דחיי, הה"ד ויורהו ה' עץ דא תורה שבכתב, וישלך אל המים דא תורה שבע"פ, והיאך יתקיימו דברים אלו. ועתה נפרש כל זה לפי מה שהשיגה דעתי הקצרה והבנתי מהקדמות האר"י ושאר המקובלים ז"ל. וה' יצילני משגיאות.

וזה ידוע כי חטא מכירת יוסף היה על שהורידוהו מבחי' גדלות לבחי' קטנות. וידוע ג"כ כי יוסף הוא יסוד דדכורא שהוא ז"א, וזהו: ויוסף הורד (בראשית לט, א). וידוע כי

במצרים היה ז"א בסוד קטנות, תלת גו תלת. והנה בליל פסח נתגדל הזעיר, וזה היה לפי שעה, וביום שביעי של פסח היה הזווג בסוד קטנות. ועיין בדרוש יום ז' של פסח (פע"ח שער חג המצות פרק ח') שביאר שם כי ע"ז נאמר: לא תשאל ולא תנסה את ה', והוא סוד האילה. ואח"כ אמר וז"ס מ"ש בפ' בשלח (זח"ב נ"ב ע"ב): מה תצעק אלי, בעתיקא תליא. פי' להיותו קטן אינו ראוי לזווג, אם לא שעתיקא בכחו הגדול מאיר בו בזעיר, כידוע שהזעיר הוא מלביש לנה"י דעתיקא, ואז מתעורר העתיקא להאיר בז"א, ובזה יכול הזעיר להזדווג, אבל שאר האורות של או"א אינם יכולים לזה אם לא היה העתיקא. ולכן ביה תליא מילתא עכ"ל. והנה שבת היא בינה, וע"י שמירת שבת כהלכתו עי"ז מושכים נה"י דאי' בזעיר, וע"י זה הנה הוא מתגדל ועולה, מלבד שאר עליות הז"א כידוע. והיה מזדווג עם המל' בבחי' גדלות כידוע במוסף שבת, גם ע"י עסק התורה, אין התורה מתקיימת אלא במ"י שהיא בינה, שממית עצמו עליה כידוע בדרוש של קו המדה. ובזה נבאר ונאמר כי כוונת ישראל היה שבקשו לדעת היש ה' בקרבנו אם אין, ועפ"י ההקדמות של האר"י זלה"ה שבידנו נ"ל דא"א לומר אלא עפ"י שאמרנו למעלה, כי בקשו ליחד ז"א בבחינת קטנות עם נוק', וזה אי אפשר להתיחד אלא ע"י עתיקא, כמ"ש למעלה מה תצעק אלי, אלי דווקא בעתיקא קדישא תליא. וזהו על נסותם את ה', שאם יתיחד בזה האופן פירוש בקטנותו, הוא סימן להארת עתיקא, וזה היה בפרודא שאין זה עיקר היחוד, אדרבא נק' נשיכה כמ"ש. וזה נקרא חלול שבת, שמוליך הארה לחצונים ומכניס הטומאה במקום הקדש, כמ"ש מחלליה מות יומת. עיין בזוהר פ' בראשית דף ו' ע"א. גם הנה הוא פירוד בין נה"י דאימא לז"א, יען אין לו השפעה רק מאחורי יסוד דאי' בבחינת חצוניות, ולא נכנסו בתוכו נה"י דאי' להגדילו, והוא ג"כ ביטול תורה כי ע"י עסק התורה נכנסי' נה"י דאי' בז"א, כמ"ש אין התורה מתקיימת וכו'. ובזה מדוייק ג"כ שאמרו מרפיון ידים שרפו ידיהם מד"ת, כי נה"י דאי' נכנסי' בחג"ת דז"א הרמוזים בידים, וכיון שנזדווג הז"א בקטנותו זה היה דומה בדומה לעוון מכירת יוסף, ועי"ז ויבא עמלק. וזהו משז"ל (פסיקתא דר"כ פ"ג, ח): עמלק עם־לק. שבא ללוק דמן של ישראל, מה דרכו של כלב ללקוק דם. שהוא סוד הדם המתהוה ע"י נשיכה, וכאשר גבר ישראל אז נאמר: ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב (שמות יז, יג). שהוא עפ"י אותה חרב לה' מלאה דם, שבא ללוק ובה נידון, ע"ד חופר גומץ בה יפול (קהלת י, ח). ועפ"י הדרך שאמרנו אין בזה סתירה בדברי הזוהר, שאומר בתחלה ויורהו ה' עץ חיים, דינטרון יומא דשבתא, למ"ש אח"כ: וקב"ה אוליף לון אורחוי דההוא אילנא דחיי, הה"ד ויורהו ה' עץ דא תורה שבכתב. כי הכל א' שהם נה"י דאי' שיש בהם שמירת שבת, וגם הנה הם

תורה שבכתב, פי' תורה שבתוך הכתב שהם חג"ת דז"א ששם היד כותבת, ונסיון בני ישראל שאמרנו שבקשו לדעת וכו'. אלו הם ג"כ תסקופי מילין, דא בעינא ודא לא בעינא כמ"ש הזוהר בפי', כי כוונתם היה על ענין התפלה, כמ"ש אי האי נשאל כגוונא דא ואי האי נשאל כגוונא דא. הכלל העולה כי על ריב בני ישראל פגמו ביוסף הצדיק יסוד עולם, ועי"ז ויבא עמלק. וזהו שאומר (שהש"ר א, לה): שחורה אני ברפידים וכו'. דע"י שחטאו ועי"ז היו צריה לראש, פי' קנו הויה צריה שהם עמלק וכל עמו לראש, בשביל הראש שהוא ראש צדיק, ונאוה אני ברפידים שנאמר: ויבן משה מזבח ויקרא שמו ה' ניסי (שמות יז, טו). הנה המזבח הוא רומז לד' אחרונות דזעיר. וידוע כי אלו באים בסוד תוספת ע"י נה"י דאי', וזהו ויקרא שמו ה' נסי, כי נס הם נ"ה כמ"ש (שבת קד, א): על מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדי'. וי' הוא היסוד ראש צדיק, חוורא בפום אמה, שנתגלה היסוד ובזה נתקן הכל, שנתגדל הז"א ונכנסו בו נה"י דאי', ועושה נקמה בעמלק ונסתלקו הצרים. שחורה אני בחורב שנאמר יעשו עגל בחורב (תהלים קו, יט). אז"ל (שבת פח, א): בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ס' רבוא של מלאכי השרת, ולכל א' מישראל קשר לו ב' כתרים, א' כנגד נעשה וא' כנגד נשמע, וכיון שחטאו ירדו ק"כ רבוא של מלאכי חבלה ופרקום עכ"ל. ובזה יאמר שחורה אני בעגל ועי"ז היו צריה לראש. פי' היו צריה והצרו לה לכנסת ישראל, לראש שהסירו הכתרים שבראשה. ונאוה אני בחורב, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, אעפ"י שזה היה קודם מעשה העגל מ"מ מייתי שפיר ראיי', שהרי כתוב במאמר (שם): אר"י עתיד הב"ה להחזירם לנו, שנאמר: ושמחת עולם על ראשם (ישעיה לה, י) עכ"ל. א"כ כיון שעתיד הב"ה להחזירם לנו נאוה אני בהם, וזהו ונאוה אני בחורב וכו'. שחורה אני במדבר שנאמר: כמה ימרוהו במדבר (תהלים עח, מ). וע"ז נאמר: וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי (במדבר יד, כב). ולפיכך נגזר עליהם, במדבר הזה יתמו ושם ימותו (שם לה). ועי"ז היו צריה לראש של ישראל, כמ"ש (במד"ר א, יא) על פסוק שאו את ראש (במדבר א, ב). כאדם האומר לקוסטינר סב רישיה דפלן, כך נתן לו רמז למשה שאם יזכו יעלו לגדולה וכו'. ואם לא יזכו שימותו כלם. וזהו היו צריה לראש ממש, ונאוה אני במדבר ובהקמת המשכן שנאמר: וביום הקים את המשכן (במדבר ט, טו). כי הנה בהקמת המשכן נאמר: ונתנו איש כופר נפשו (שמות ל, יב). ומהם נעשו האדנים, ועי"ז נאמר עליהם: אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח (תהלים נ, ה). ויש להם חלק לעה"ב, וזהו ונאוה אני במדבר בהקמת המשכן, ואז יסתלקו אויבינו. שחורה אני במרגלים שנאמר: ויוציאו דבת הארץ (במדבר יג, לב). ועי"כ ויניעם במדבר ארבעים שנה (במדבר לב, יג). ואויביה שהם הכנעניים שהיו בארץ ישראל, שלו

והאריכו בשלוותם עוד ארבעים שנה, וגם עי"ז וישמע הכנעני כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל, והיו צריה לראש, וישב ממנו שבי, ועוללים הלכו שבי לפני צר, גם עי"ז אמרו ישראל: נתנה ראש (במדבר יד, ד). ואז"ל (שוח"ט תהלים קו): שמינו דתן עליהם לראש. וידוע כי לעולם היו מצירים לישראל, כשאז"ל (שמו"ר א, כט): הם שטפלו על המן, הם שחטאו במתלוננים וכו'. וכל שכן למאן דאמר (שמו"ר כד, ב): שעשו להם ע"ז שתלך לראשם, אין לך היו צריה לראש יותר מזה. ונאוה אני ביהושע וכלב שנאמר: זולתי כלב בן יפונה ויהושע בן נון (דברים א, לו). אשר הם הכריתו את האמרי מפני בני ישראל, יהושע כמפורסם, וכלב הכתוב אומר (יהושע טו, יד): ויורש את הענקים וכו'. וגם הכריתו ע"ז מן הארץ, וכנגד נתנה ראש ג"כ נאמר: ויהס כלב (במדבר יג, ל). שחורה אני בשיטים שנאמר: וישב ישראל בשיטים וכו' (במדבר כה, א). אפשר לפרש כי בזה היו צריה לראש, כי כוונתם היתה להחטיא את משה ח"ו, וכמשז"ל (סנהדרין פב, א): גבי כזבי שאמרה לזמרי בן סלוא, בת מלך אני וכך צווני אבי, לא תשמעי אלא לגדול שבהם וכו'. וע"י פנחס נתקן הכל, אבל לא יצדק לומר בזה 'היו' כי לא נעשתה עצתם. רק נקדים משאז"ל (במד"ר כ, ד): ומה ראו ליטול עצה ממדין, כיון שהיו רואין את ישראל נוצחים שלא כדרך כל הארץ, אמרו מנהיג שלהם במדין נתגדל, נדע בהם מה מדתו, א"ל אין כחו אלא בפיו, אף אנו נבא עליהם וכו' עכ"ל. ועצת בלעם ג"כ היתה להחטיאם למען לא תקובל תפלתם לפני המקום, וזהו ג"כ ותקראן לעם (במדבר כה, ב). שנעשו כלם בעלי קראים, ובעל קרי אסור בתפלה. א"כ כל כוונתם היתה לבטל מהם התפלה, וזהו היו צריה לראש כמ"ש למעלה: כמה אינון דמערבבין מוחיה. גם אמרו (ברכות ה, א): אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש. וכנגד זה ונאוה אני בשיטים, ויעמד פינחס ויפלל (תהלים קו, ל). שעלה בתפלתו עד אריך אנפין כמשז"ל (ראה מ' אם כל חי ח"א פ' לד), ועי"ז השיב את חמתו ותקן הכל. שחורה אני בעכן שנאמר: וימעלו בני ישראל מעל בחרם (יהושע ז, א). ועי"ז ויכו מהם אנשי העי כשלשים וששה איש (שם ה). ואז"ל (ב"ב קכא, ב): זה יאיר הגלעדי שהיה שקול כרובה של סנהדרין, א"כ ע"י חטא עכן היו צריה לראש, ראש סנהדרין זה יאיר הגלעדי כמ"ש. ונאוה אני ביהושע שנאמר: בני שים נא כבוד לאלקי ישראל (יהושע ז, יט). ועי"ז אמר לו הב"ה אח"כ: ועשית לעי ולמלכה כאשר עשית ליריחו ולמלכה וכו' (יהושע ח, ב). שחורה אני במלכי ישראל. אפשר לפרש כמ"ש מהר"א גלאנטי, והביא מאמר התיקוני' (תיקון כ'־כ"א דף נ"ב סע"א) ז"ל: היו צריה לראש אינון ערב רב, אויביה שלו אלין מדי וישמעאל וע' ממנן דאינון כלהו בשלוה ועותרא, וישראל בדוחקא ועניותא. וכוונתו בקיצור בזמן

שהיו צריה לראש ופרנסים על הציבור ואינם מפקחין על הציבור, ואז אויביה שהם מדי וישמעאל שלו. ולפי דרך זה הם מלכי ישראל נקראי' צרים, שלא היו מפקחים על ישראל רק מכוונים להנאת עצמם. אבל יותר נוכל לפרש כמ"ש למעלה בשם מהר"ם אלשיך, כי צריה כינוי לאותם שהם מצירים אל הנפש, והנה מלכי ישראל הטעו את ישראל אחרי ע"ז, ומנעו אותם מלעלות לרגל, ועי"ז אויביה שלו ישבו בשלוה מדי וישמעאל וע' ממנן דאינון כלהו בשלוה ובעותרא כמפורסם, כמש"ה: כי אבדם מלך ארם (מ"ב יג, ז). והוא לחץ את בני ישראל בחזקה (שופטים ד, ג). ויתן מנחם לפול אלף ככר כסף להיות ידיו אתו להחזיק הממלכה בידו (מ"ב טו, יט). וכאלו רבים, עד כי לסבה זו לבסוף כי ה' הוגה על רוב פשעיה. עוללה הלכו שבי לפני צר, ויגל ישראל מעל אדמתו (מ"ב יז, כג). ונאוה אני במלכי יהודה שהיו משגיחין על ישראל, וכל ע"ז שבעולם אסא ויהושפט ביערום (חולין ו, ב). ויעמד שופטים בכל הארץ (דה"ב יט, ה). מלבד דברים רבים דרשו מעל ספר ה' וקראו.

עוד אומר הכתוב בנות ירושלים וכו' כבר פירשנו לעיל, אבל לפי המדרש שאומר (שהש"ר א, לז): בנות ירושלים, רבנן אמרי אל תקרי בנות ירושלים אלא בינות ירושלים, זו סנהדרי גדולה שהם יושבין ומבינין בכל שאלה ומשפט עכ"ל. נראה דהוקשה לו שהיל"ל ערי ירושלים, ולכך אמר אל תקרי וכו' וכוונתו לומר אעפ"י ששחורה אני, ע"י כי היו צריה לראש דאינון מערבבין מוחיה כמ"ש, מ"מ ונאוה אני ע"י בינות ירושלים אלו סנהדרין שהם מבינים וכו'. כאהלי קדר אעפ"י שהם בגלות, הנה הם מתרחבים כמו האהלים, וכן מעלים ריח ג"כ כמו אהלים נטע ה' (במדבר כד, ו). ועי"ז קדר הנה הם קודרים כהרים אל האומות, אשר הנה הם לראש וישראל מובלעים בתוכם, והנה הם כמו חיה שבלעה אדם מזויין, והנה הוא חותך בני מעיה ויוצא, כך ישראל הנה הם כאהלי קדר. כיריעות שלמה, פי' כל היסורין שבאי' על ישראל אינם מזיזים אותם ממקומם, אדרבה מחזיקי' אותם. וזהו שאומר במדרש (שהש"ר א, לח): כיריעות של מי שאמר והיה העולם, שמשעה שמתחם כאהל לא זזו ממקומם. וכוונתו כמ"ש (ב"ר ד, ב) על פי יהי רקיע, יחזק הרקיע, כמש"ה: עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו (איוב כו, יא). מלמד שהיו רופפי' וגער בהם ויבשו ועמדו, אף כאן ע"י גערה ויסורין לא יזוזו ממקומם, בני ישראל נחתין ובני ישראל סלקין, ומלכם בראשם ה' צבאות שמו.

ו'

שיר השירים:

אל תראוני שאני שחרחרת ששזפתני השמש

בני אמי נחרו בי שמני נטרה את הכרמים
כרמי שלי לא נטרתי.
איכה:

ויצא מבת ציון כל הדרה היו שריה כאילים
לא מצאו מרעה וילכו בלא כח לפני רודף.

הפסוק הזה כלו מקשה, וכפי דרכנו לא יצדק כי הנה נראה דאתא לנחומי על מש"ה ויצא מן בת ציון כל הדרה שהוא גלות שכינה, כמו שאז"ל (איכ"ר א, לב): גלו תנוקות גלתה שכינה עמהם. וצעורי קא מצער באומרו אל תראוני שאני שחרחורת וכו'. וזו קשה מן הראשונה. גם אומרו היו שריה כאילים לא מצאו מרעה וכו'. ועתה אומר: שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי. וכן בזוהר שיר השירים דף י"ז ט"ב על פסוק זה ז"ל: **השתא אית לאיסתכלא מאן דאתעסק בשיר איך אמר תרעומין וקנטורין, אלא ודאי טעמא קדמאה איהו רזא דתושבחתא** עכ"ל. ולקמן נביא זה הטעם הא' שאומר, ונראה שבשביל זה אמרו ז"ל (שהש"ר א, מא): ועוד ישראל אומרים לא"ה, נאמר לכם למה אנו דומים, משל לבן מלכים שיצא למדברה של עיר וקפחתו חמה על ראשו ונתכרכמו פניו, נכנס למדינה במעט מים ומעט מרחץ מן המרחציות, ונתלבן גופו וחזר ליופיו כמו שהיה, כך ישראל וכו'. ונראה לדקדק אומרו אומרי' ישראל, כוונתו לומר שאין אלו דברי השכינה המדברת עם ישראל, רק הם דברי ישראל לא"ה וזהו ישראל אומרי' לא"ה, והכוונה כי הנה הכתוב אומר ויצא מן בת ציון כל הדרה וכו'. והוה לי' כמו הקמח שניטל כל ההדר ונשאר הסובין שהוא השחור, ולכן אמרה אל תראוני שאני שחרחורת, כי לא נסתלק לגמרי רק במעט מים וכו' יחזור כמו שהיה. ונדקדק הכתוב שאמר ויצא מן בת ציון כל הדרה מהו ההדר הזה, וגם קשר הכתוב הזה שאומר אח"כ היו שריה כאיילים וכו'. והנה אז"ל (איכ"ר א, לג): כל הדרה אלו ת"ח. וכיון שיצאו ת"ח היו שריה כאיילים, לא מצאו מרעה היא התורה, ולכן וילכו בלא כח וכו'. והנה בזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיווה הוא הדרה, וכמ"ש המפרשי' ז"ל על מאמר זה. גם ידוע כי חכמת אדם תאיר פניו, ובהסתלק החכמה אז חשך משחור תארו, ובזה נבא אל כוונת המאמר: ישראל אומרי' לא"ה נאמר לכם למה אנו דומים, לבן מלכים שיצא למדברה של עיר. וזה ידוע כי העיר הוא דמיון הקדושה, עיר קטנה (קהלת ט, יד). והשדה הוא באמצע קרוב אל הקדושה, אבל המדבר הוא מקום מושב הקליפות. והנה אז"ל כי העושה מלאכה בשבת חייב מיתה יען ע"י שרשי נשמתו הכניס הקליפה בפנים, אבל היוצא חוץ לתחום הנה הוא יוצא אל מקום הקליפות, ואפילו למאן דאמר

תחומי' דאורייתא, אינו חייב רק מלקות, מפני כי בחזרתו אל מקום הקדושה בקל יתלבן, והנה ישראל דומין לבן מלכים שהיה בתוך העיר, זו תורה, ויצא למדברה של עירו, מקום שמם מקום הקליפות, וקליפותיה של תורה הם הסברות הזרות הבאי' אל האדם, וקפחתו החמה על ראשו הם הסברות הנ"ל. ובזה נתכרכמו פניו, וכאשר נכנס למדינה, פי' למקום דינה של תורה שהם הסנהדרין יושבי דינה של תורה המלמדים אדם דעת בכל בינה והשכל, כמ"ש למעלה על בינות ירושלים, ואז במעט מים זו תורה, ומעט מרחץ מן המרחצאות יתלבן גופו ויחזור לכמות שהיה, יען לא הכניס הטומאה למקום הקדש, רק הלך למקום טומאה, ובחזרתו למקום הקדושה יחזור לכמות שהיה, וא"כ הוא אל תראוני שאני שחרחורת אעפ"י שיצא מבת ציון כל הדרה ונשארה שחרחורת, מ"מ אל תראוני אל תסתכלו בי בבזיון כמ"ש רש"י ושאר המפרשי'. כי השחרות הוא מפני ששזפתני, ובמעט מים יחזור כמ"ש. אבל עדיין לא נחה דעתי בזה, ולכן צריך לפרש הפסוק הזה עפ"י הדרך שפי' בזוהר שיר השירים, וקודם לזה נביא משז"ל (איכ"ר א, לג) על פסוק ויצא מן בת ציון. מן בת כתיב, א"ר אחא יש לנו מנה א' יפה, זה הב"ה שכתוב בו: ה' מנת חלקי וכוסי (תהלים טז, ה). כל הדרה זה הב"ה שנאמר: הוד והדר לבשת (תהלים קד, א). ונ"ל לדקדק מה היא המנה יפה והיאך הוא, והיכן נרמז היופי בכתוב, וזה כי ידוע כי המדה הזאת נוק' דז"א, רחל עיקרו של בית, אין בה אלא מדה א' עיקרית, והשאר באים בסוד תוספת באופן זה, כי כשישראל עושים רצונו של מקום אז יש בה כל הי'. וכשחוטאי' מסתלקי' למעלה למען לא ישלוט הפגם בהם, ועתה אעפ"י שיצא מבת ציון כל ההדר, מ"מ עדיין הוא שלנו ולא שלטו בהם החצונים, ואמר יש לנו מנה א' שהם כל הט' ספירות שבאים לה בסוד תוספת, שבהיותם כלולים מעשר הם כמנין מ"ן, וזהו מ"ן ה'. ונוכל לומר שהיא ה' אחרונה, אבל יותר נ"ל מן ה' ראשונה, שאלו באים לה מצד הבינה ע"י הז"א, וזהו מנ"ה אחת יפה, והכל א' כי אלו באים לה מן הבינה ראשונה ע"י הז"א אל ה' אחרונה, והיא יפה מצד נקודת ציון שיש בשניהם, כי משם בא היופי. גם הנה היא יפה כי לא ישלוט בה פגם, גם הנה היא יפה מצד התורה ומצוות ומעשי' טובי', וזהו יש לנו ולא לאחרים, מנה א' יפה זה הב"ה. אם יפורש בבינה או בז"א הכל א' כמ"ש. והביא ראיה שנאמר: ה' מנת חלקי וכוסי וכו'. הדבר מובן כי ע"י שם ההוי"ה בא הכל אל המלכות, ותהיה כוונת הכתוב ויצא מן שהיא המנה היפה, יצאה מבת שהיא המלכות, בת עין, נקודה פנימית ציון שהוא היופי שבה, וגם כל הדרה שהם נה"י דאי' הנכנסי' בתוך ז"א ומגדילי' אותו עתה נסתלקו. וזהו אומרו זה הב"ה שנאמר הוד והדר לבשת. וידוע ממקומות רבים ובפרט בזוהר פ' משפטים, כי זה נאמר

על ז"א המלביש לנה"י דאי'. וזהו הדר ה'. והנה ידוע כי כשאלו מסתלקי' נשאר הז"א ישן, ואז אי' בונה את המלכות, כמ"ש למעלה משז"ל בברכת המפיל, ומתחדשים ספירותיה בסוד חדשי' לבקרים, עד שאח"כ חוזרים פנים אל פנים בשים שלום, וכל זה נעשה ע"י התחתונים ע"י ק"ש ומצות ותפלת שחרית, וז"ש **יש** לנו מנה א' יפה, כמ"ש **והיא יפה** וחדשה שנתחדשה וחזרה ליופיה כבראשונה, יפה כלבנה, ולכן הנה היא אומרת כנגד זה: שחורה אני ונאוה, כמ"ש בזוהר שיר השירי' דף י"ו בסופו, ובתחלת י"ז ז"ל: שחורה אני. ובתחלת דבריו ז"ל: **מסטרא דתתאי** וכו', **ויאמר אלקים יהי מארת חסר**, וזה כפי מה שהאריך למעלה בזה, **בגין דאתיהיב דוכתא לס"א לשלטאה**. כוונתו כי זה היה לפנות מקום לס"א לשלטאה, וזה כי בהגלות הפנים העליונים, באור פני מלך חיים ומסתלקים החצונים, אך כאשר תשת חשך ויהי לילה אז בו תרמוש כל חיתו יער, אך לא ישלטו בקדושה ח"ו, רק הנה הם מסך מבדיל, וזהו **וחפיא נהורא דסיהרא כהאי אגוזא דקליפה חפיא על מוחא בכל סטרין**, **דאתתקפת קליפה לבר**. הכוונה לומר כי שליטת הקליפה לכסות האור, והיא אינה נהנית ממנו ח"ו, רק הנה היא כמו קליפת האגוז השומרת הפרי, שאם יפול בטיט לא יתלכלך כמשז"ל (שהש"ר ו, יז). ואם נתחזקה היא לבר, חוץ ממקום הקדושה, **וכערלה על בריתי**, אפשר שאמר זה להורות כי הקליפה נמשכת ע"י עוונות התחתונים, כמ"ש (סנהדרין לח, ב): אדה"ר מושך בערלתו היה. ובקל יוכל האדם להסירה, דמיון הערלה של האדם, **ובגין כך אתחשכת נהורא דלעילא**. פירוש מפני כך נסתלקו הט' ספי' שלה למעלה, בשביל שלא יאחזו בהם הקליפות, כמ"ש כי הנקודה העיקרית אין להם אחיזה בה, כמ"ש: **בנות ירושלים**, **לגבי אינון אוכלוסין דלא הוו בקשוטהא באינון פנימאי**, **לפנימאי דקשיטו לה לא אמרת האי**, **אלא כד נפקת לבר לגבי שאר אוכלוסין אמרת**, **לפנימאי דידעי קישוטהא וקשיטו לה בכמה קשוטין עלאין היא אמרת לון שחורה אני ונאוה** עכ"ל. והכוונה לומר כי פ' שחורה אני ונאוה וכו', וגם פ' אל תראוני שאני שחרחורת, היא השכינה שאומרת לגבי המלאכים שהם אוכלסא החצונים שהם בסוד חצוניות, כמשז"ל (חגיגה ה, ב) על פ' הן אראלם צעקו חוצה (ישעיה לג, ז). ועתה שנתמעטה היא אומרת להם אל תראוני וכו'. אבל לישראל שהם בסוד הנשמות שהם הפנימיות, היא אומרת: **ישקני**, **כמה אנא יאות לקבלא נשיקין ממלכא**. וא"כ הוא אעפ"י שיצא מבת ציון כל הדרה, וישת חשך סתרה, אין זה כ"א להסתיר הדבר מפני המלאכי' המקטרגי', כיון שיש עוונות בתחתוני', אבל לגבי רחימה, אדרבא זה גורם אח"כ שתהיה עמו פנים בפנים. ואפשר לפרש ג"כ כי כוונתו על יחוד בשכמל"ו שהוא לרחל בהיותה עדיין בהיכל אהבה, וכמ"ש (פסחים נו, א):

שהוא משל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה, תאמר יש לה גנאי, לא תאמר יש לה צער, התחילו עבדיה הביאו לה בחשאי. ועיין בספר הכוונות היטב בענין זה כי אין כוונתי להאריך. רק העולה לענייננו הוא כי זה היחוד נעשה בחשאי, בהיותה עדיין נקודה בהיכל אהבה דבריאה, ושם בבריאה נאמר: ובורא חשך (ישעיה מה, ז). וזהו קדירה. וכל זה כדי להסתיר מהמלאכים שלא יקטרגו כפי דברי הזוהר, ומ"מ בזה הנה היא מזומנת לקבל נשיקין אח"כ בהיכל הרצון, כי שם נאמר: וישק יעקב לרחל (בראשית כט, יא). ואח"כ פי' עוד הזוהר ז"ל: **תו שחורה אני מסטרא דלתתא, ונאוה מסטרא דלכון** וכו', עד **ובגין כך אל תראוני שאני שחרחורת, לא תסתכלון בי כלל בכל אינון תקוני דילי דאינון בסטרא דתתאי**. נראה שכוונתו לומר כי השכינה אומרת אל המלאכים כי מצדם אין לה שום חסרון, אבל מצד התחתונים אעפ"י שעושי' לה איזה תקון, אומרת להם שאינו כלום, יען הנה היא בסוד נקודה, וזהו כאהלי קדר שהוא לשון קדרות, ואומרת אל תראוני וכו'. ואמר עוד: **דהא בגינהון נזיף בי שמשא**, שהוא הז"א, **ולאו איהו בלחודוי אלא בני אמי נחרו בי**. נה"י דאי' הנקראי' בנים, **בני אימי נחרו בי**, השפיעו בי מוחין דקטנות שהם ג' אלקי' שעולי' כמנין חר"ן. **אבהן דעלמא** שהם נכנסי' בחג"ת דז"א שהם האבות כידוע, **כד חמו קדושתא דילי מסטרא דתתאי** וכו', עד **בר חוטא חדא דחסד עלאה דאתמשיך עלה, והאי כרי בההוא קליפה ותבר חילה, ויהיב לה נוי ושפירו. ואיהי אמרת שחורה אני מסטרא דערלה, ונאוה מסטרא דההוא חוטא דאתמשך עלי**. והכוונה לומר כי גם היחוד העושה בעמידה בברכת אבות שהם מעלים אותה לאתחברא בבעלה, גם בזה אומרת אל המלאכים אל תראוני שאני שחרחורת, וזה מפני דרכי שלום. וגם שלא יעכבו, ואומר אח"כ שהנה היא אומרת האמת יען אין לה רק חוט של חסד שהוא שובר הקליפה, וזה כמ"ש על למען שמו באהבה, גם מ"ש אח"כ בזוהר: **ונאוה מסטרא דאור קדמאה**. הכוונה על החסד העליון הנק' יומם כמ"ש, וכל אלו הם נחמות גדולות אל מש"ה ויצא מבת ציון כל הדרה. כי אעפ"י שבזה שלטה הקליפה, מ"מ בחסד ה' בטחתי, אישי ישראל ותפלתם מהרה באהבה יקובל ברצון, ויושב בסתר עליון ישת חשך סתרו סביבותיו, סוכות כאהלי קדר. ושמרו את המלך בצאתו ובבואו לשלום על ישראל. ובזוהר חדש פ' חקת דף פ"ג [ט"ב] ז"ל: **אל תראוני שאני שחרחורת. מ"ט בגין דאתלבשנא בדינא למידן עלמא, ואמרת לבנהא דקריבין לה גו ביתא אל תראוני ודאי. אי אשתדלתון באורייתא דיהבית לכון לא תדחלון, ואי לא תשתדלון תגרמון לי דבני אמי נחרו בי, למיטר לאומי עלמא בגינכון דתתבדרון תמן** עכ"ל. גם זו נחמה היא על פ' ויצא מבת ציון כל הדרה, שאמרה להם השכינה לא תראו מזה כי ע"י עסק התורה הכל

יהא מתוקן, ואמר אי אשתדלתון, הכוונה שצריך להשתדל ולעמול ולהעמיק בשכלו בעסק התורה ועי"ז אל תראוני, אין לירא מפני שאני שחרחורת כי עי"ז תשברו אותה קליפה אשר סביבותי, וזהו ג"כ שמפרש הזוהר פ' זה חיציך שנונים וכו'. ומלבד מה שפי' שם בזוהר, נוכל לומר כאשר חציך כחצים ביד גבור הנה הם שנונים כמ"ש (מדרש אגדה): ושננתם (דברים ו, ז). שיהיו ד"ת משוננים בפיך. אז עמים תחתיך יפלו.

ז'

שיר השירים:

הגידה לי שאהבה נפשי
איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים
שלמה אהיה כעטיה על עדרי חבריך.

איכה:

זכרה ירושלם ימי עניה ומרודיה
כל מחמדיה אשר היו מימי קדם
בנפל עמה ביד צר ואין עוזר לה
ראוה צרים שחקו על משבתה.

דברי המפרשים פה א' והמדרש (שהש"ר א, מד) והמתרגם וס' הזוהר ג"כ (ח"ג ט"ז ע"ב) כי אלו הם דברי מרע"ה בשעת פטירתו, אמר אל הב"ה בעד ישראל הגידה לי וכו'. ולפי דרכנו צריך לפרש קודם פ' זכרה ירושלים, והכוונה כמ"ש למעלה בשם הזוהר (חדש איכה דף נ"א ט"ד) על פ' איכה ישבה בדד וכו'. כי יום מהומה וכו'. חד יומא אית לקב"ה וכו', ועל דגרמו חובין אסתלק לעילא וכו', כדין קם משפולי משכנא וכו' עכ"ל. וכבר עשו חז"ל (ס' דברי נחומים, איכה א, ז) משל על מש"ה (ירמיה ט, יא): מי האיש החכם ויבן זאת על מה אבדה ארץ על עזבם את תורתי, על ע"ז על ג"ע על ש"ד לא נאמר וכו'. ואמרו שהוא משל למנגן וכו' [של המלך, וכל מה שהיה עושה נזק לאחרים המלך מוחל לו, אבל כשחתכו ידו אז הרג אותו כיון דלא נשאר לו נחת רוח ממנו]. והנה בעוד שהיו ישראל עוסקי' בתורה על כל פשעים תכסה אהבתה של תורה, אבל כאשר בטלו התורה אז זכרה ירושלים ימי עניה שהם הימים שהיו במצרים, כמש"ה: ראיתי את עני עמי אשר במצרים (שמות ג, ז). וכמשז"ל (ויק"ר ז, א): קרוב לתשע מאות שנה היתה שנאה כבושה וכו'. ולסיבת בטול תורה ועזיבת המצוות לפיכך נשתעבדו בהם המצריים כמ"ש למעלה בפסוק (א'). והבאנו לשון ס' חסד לאברהם (מעין א' עין כל, נהר ט"ו) ע"ש. והנה בעוד שהיו עוסקי' בתורה לא היו נראי' אלו הימים, וכמו שהיה

ביציאת מצרים שנגלה החסד העליון שאמרנו למעלה, וכאשר נסתלק זה לסיבת בטול תורה כמ"ש למעלה, ויצא מבת ציון כל הדרה אלו ת"ח, והיו שריה כאילים לא מצאו מרעה של תורה, וילכו בלא כח כמ"ש אז זכרה ירושלים בגלות החל הזה ימי עניה שהיו לה במצרים כמ"ש, ומרודיה הימים שמרדה בהם, והם כל אותם הימים שנזכרו בזוהר (חדש איכה דף נ"א ט"ד): יומא דבכיה, יומא דאקרי מהומה ומבוסה וכו'. והם י"ז בתמוז וט' באב כמ"ש למעלה, ואחריהם נמשכו כל הימים שחטאה בהם והם ימי הרעה הנזכרים בזוהר איכה על פ' וזכור את בוראך וכו' (דף נ"ד ט"א). וגם זכרה ירושלים כל מחמודיה אשר היו לה מימי קדם שהם ד"ת כמ"ש במדרש (איכ"ר א, לד): כל מחמודיה אלו ד"ת שנאמר בהם: הנחמדים מזהב ומפז רב (תהלים יט, יא). והטעם שזכרה כל זה הוא בנפול עמה ביד צר ואין עוזר לה, ומשם הביאה ראיה והבינה כי השתרגו עלו על צוארה כל אלו הדברים שאמר, ובפרט בטול תורה, כי ידוע כי ע"י עסק התורה נבראים סנגורים ומסייעים לאדם, ובנפול עמה ביד צר ואין עוזר לה זכרה העוונות שבשביל זה נפלה, ובשביל בטול תורה אין עוזר לה, ועפ"י הדרך שאמרנו למעלה (פ' ה) בשם התקוני' (תיקון כ"כ"א דף נ"ב סע"א) על פסוק היו צריה לראש ז"ל: אינון ערב רב, אויביה שלו אילין מדי וכו'. והנה כבר אמרנו מ"ש בזוהר פ' וישלח (ח"א קע"א ע"א) על פ' וירא, כי לא יכול לו, ז"ל: וכד חמא דלא יכיל לה לאורייתא, כדין חליש תוקפא [ד]אינון דסמכין לה, וכד לא אשתכח מאן דסמיך לאורייתא כדין לא יהא הקול קול יעקב וכו' עכ"ל. וזהו זכרה ירושלים וכו' כמ"ש. והטעם בנפול עמה ביד צר והוא לראש עליה, ובזה אין עוזר לה לית מאן דסמיך לאורייתא. פי' לבני עמה העם המיוחד לה, אדרבא הנה הם עוזרים לאחרים כמ"ש בתקונים על אויביה שלו, ולכן זכרה וכו' ראוה צרים וכו'. גם זו רעה חולה גדלה עד לאין מרפא, הלא הוא ראוה צרים ע"ד מ"ש תורה: ורדו בכם שונאיכם (ויקרא כו, יז), (פסיקתא זוטרתי): איני מעמיד השונאים אלא מכם, שהם יודעים מסתורין שלכם. וכן ג"כ כאן ראוה צרים וידעו המסתורין שלה, ולכן נפלו מאיגרא רמא, גם שחקו על משבתיה אז"ל (איכ"ר א, לד): על ריב"ז ששבת מתוכה. והכוונה שאין עוזר לה לא לעמוד כנגד צרים, שהרי לא היה יכול לעמוד נגד הפריצים כידוע, כמ"ש (איכ"ר א, לא): בין וי לוה נמלט ריב"ז. ואח"כ כשיצא מירושלים גם זכותו לא היה יכול להגין וכו' מפני בטול תורה כמ"ש.

א"נ תנא והדר מפרש, היאך ראוה צרים שחקו, אמר על משבתיה פי' על שבתותיה, שהיא משנה מבגדי חול לבגדי שבת ועשה יותר מדאי, וזה גורם שהצרים נותנים עיניהם בממון וכו', הוא ג"כ מפני בטול תורה יען תחת היותם כל כבודה בת מלך פנימה, אם

בעלי מקרא יעסקו במקרא, אם במשנה במשנה, והולכים לטייל זה גורם ואין עוזר לה, והכתוב אומר: ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך (רות ג, ג), אלו בגדי שבת, וירדת הגרן מקום שהסנהדרין יושבי', ולא לשבת עם יושבי קרנות מושב לצים. והנה כל אלה ראתה עינו של מרע"ה, וכמשז"ל ויראהו ה' את כל הארץ וכו' עד הים האחרון (דברים לד, א־ב). ופירשו ז"ל (ספרי): עד היום האחרון. ולכן התפלל עליהם ימציא להם בכל דור ודור פרנס לפי דורו, וזהו אשר יצא לפניהם בזמן הגלות ח"ו, ואשר יבא לפניהם בזמן הגאולה וכו'. ועל כל אלה אמר אלקי הרוחות לכל בשר, שיהיה הולך עם דעתו של כל א' וא', וזה ג"כ לפי הצורך והשעה. ועתה אז"ל כי הנה הוא האומר אל השי"ת באותה שעה הגידה לי שאהבה נפשי. פי' הגידה לשון המשכה, וכן נראה מדברי הזוהר, גם נראה משם שהוא לשון קשר, מלשון בתר דאגידת ביה. ואמר המשך לי או קשר אותי עם ישראל שאהבה נפשי, פי' אומה שאהבה נפשי, אומה שנתתי נפשי עליה, כמ"ש כי נשמתו של מרע"ה הנה היא הולכת עם נשמותיהם של ישראל ומאירה בהם, וזהו אומה שאהבה נפשי, וגם נתן נפשו עליהם והיה רוצה להאיר בנשמותיהם למען על ידו יזכו לתורה, וזה בקש בשעת מיתתו אחרי שראה שאינו נכנס לארץ, שאילו היה נכנס בארץ היה מתקיים: נתתי את תורתי בלבם ועל לבם אכתבנה (ישעיה נא, ז). ולא היה מחלוקת בד"ת, גם לא היו גולים ישראל מעל אדמתם, ועתה שאינו נכנס אמר הגידה לי, כמ"ש איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים, שהוא עת צרה לצאן, א"א להם להתקיים ולעמוד אם לא אהיה עמהם בצרה וכו', וכל זה מרוב אהבתו את ישראל. והנה אמרו במדרש (שהש"ר א, מד): שלא אהיה כרועה הזה שנכנסו זאבים לתוך עדרו והוא עוטה את [בגדו] ויוצא עכ"ל. הנה אז"ל (ב"ר צט, ב): זאב ערבות ישדדם (ירמיה ה, ו), זו מדי. וכן אמרו ג"כ (ויק"ר יג, ה): בנימין זאב יטרף (בראשית מט, כז), מרדכי שבא מבנימין, זאב שהוא מדי יטרף. גם אמרו בענין גזרת המן ז"ל (אסת"ר ז, יח): מיד יצתה התורה בבגדי אלמנות ונתנה קולה בבכי לפני הב"ה עכ"ל. והטעם כי ע"י ישראל התורה מאירה, הן בענין פנימיות הן בענין חצוניותה שהוא דמיון המלבושי', ובהבטל ישראל ח"ו הנה התורה הנה היא כאלמנה, ובגדיה גם כן שהוא חצוניותה ופשטי דבריה הם בגדי אלמנות ח"ו. גם בזוהר אמרו פ' בראשית (ח"א כ"ג ע"ב): כל מאן דחאב כאילו אפשיט לשכינתא מלבושה, והאי איהו ענשא דאדם, וכל מאן דמקיים פקודין דאורייתא כאילו הוא לביש לשכינתא בלבושהא וכו' עכ"ל. והנה עפ"י הדברים אלו נאמר כי כוונת משה היתה לשמר את ישראל בגלות כמ"ש. ובפרט בגלות מדי אמר שלא אהיה כרועה הזה שנכנסו זאבים מדיים לתוך עדרו אלו ישראל, והוא עוטה את בגדו זו התורה כמ"ש

ויוצא, ולכן בקש ע"ז ואמר הגידה לי שאהבה נפשי. ובמדרש אמרו (שהש"ר א, מד): איכה תרעה בימי מלכיות, ואיכה תרביץ ע"י אחרים. ולכן פי' איכה תרעה בימי מלכיות והוא בזמן שהאומות שולטים על ישראל אבל עדיין הם שרויים על אדמתם, ושאל על אותה שעה איכה ירעה אותם, יען קשה יהיה להם לישראל לעסוק בתורה, וכמו שהיה בימי דבורה כמ"ש בתחלה: חדלו פרזון בישראל חדלו (שופטים ה, ז). ואח"כ שגברה ידם: שם יתנו צדקות ה' (שם יא). שהם ד"ת. ואיכה תרביץ בזמן הגלות בשעבוד מלכיות, שאז ההנהגה היא ע"י אחרים ע"י השר השולט בכל מקום שהם, ובזוהר שיר השירים (חדש דף י"ח ט"ג) אמרו: איכה תרעה בחרבן ראשון, איכה תרביץ בצהרים בחרבן שני. אפשר שלמדו ז"ל זה ממ"ש במקום אחר, כי מקדש ראשון היה בזכות אברהם ואמר איכה תרעה בחרבן ראשון, כי עד עתה בבניינו היה רועה אותם מצד החסד של אברהם שזן ומפרנס כל העולם כידוע, ועתה שחרב איכה תרעה. גם כנגד בית שני שהיה כנגד יצחק מדת הדין אמר איכה תרביץ בצהרים, וכל כוונתו של מרע"ה היתה שלא ישכחו ישראל את התורה. וכמ"ש: כי לא תשכח מפי זרעו (דברים לא, כא). ובכל דור ודור ישים אלקי' שופטי' בארץ להדריך את ישראל לעסוק בד"ת, וז"ש שלמה אהיה כעוטיה, ופי' במדרש (שהש"ר א, מד): שלא אהיה כאבל שהוא עוטה של שפמו ובוכה, כמד"א ועל שפם יעטה (ויקרא יג, מה). פי' שלא יהיה כאבל שהוא אסור בד"ת, רק עוטה על שפמו ושותק ובוכה מפני הצרות שארעו לו. וכבר אמרנו מה הוא הבכיה שהוא הורדת הדינין והשפעתם, וכן בקש מרע"ה שכיון שהוא מאיר ונותן נפשו על ישראל, אם לא יעסקו בתורה הנה הארתו בהם אינה ניכרת, והנה הוא כאבל זה ח"ו, שאל ובקש מהב"ה איכה ירעה איכה ירביץ וכו', וכל זה מרוב אהבתו את ישראל. ומלבד התשובה שבאה לו בפסוק שאחריו: אם לא תדעי לך וכו' כמשז"ל. עוד הועילה תפלתו כי אפילו בפ' שכנגד זה שהוא זכרה ירושלם, נרמז בו קצת נחמה וכמו שנפרש. זכרה ירושלם ימי עניה ומרודיה כמשז"ל (איכ"ר א, לד): בימי עניה זכרה מרדין שמרדה בהב"ה. הכוונה כי לא אירע לישראל כמו שאירע לפרעה וחביריו ח"ו, אשר עליהם נאמר: ויחזק ה' את לב פרעה (שמות ט, יב). רק בימי עניה זכרה מרדין שמרדה בהב"ה ומצדקת עליה את הדין, וגם הנה היא זוכרת כל מחמדיה אשר היו לה מימי קדם שהם ד"ת, ולא שכחה בכל זאת מכתב עוז חביון, ומפני שאומר כל מחמודיה פי' במדרש (איכ"ר שם) על שאר דברי חמדה, ואמרו: רבנין דהתם אמרי כד תוספון (פי' כשמלקין) כלה מדכרא שבעה יומין דמשתותא, ורבנין דהכא אמרי כד חפיא ברא מדכרא שלותא דבית אבוהי עכ"ל. ונ"ל כי כוונתו להודיע איך הכירה כי הכל הוא לסיבת העוונות והמרדין שמרדה בהב"ה,

ובתחלה אמר כד תוספון כלה וכו', כי הכלה הזאת חביבה היא, והכירה כי בעלה שלם ואינו משתנה מרצונו הטוב, ורק עוונותיה הטו אלה, וכמש"ה: דרכך ומעלליך (גרמו) [עשו] אלה לך (ירמיה ד, יח). וכשהיא לוקה אינה קוראה תגר ח"ו, רק מדכרא שבעה יומין דמשתותא, וזוכרת כמה היתה חביבה באותם הימי', וגם עתה לא זז מחבבה, רק הנה היא לוקה ומשתלמת על עוונותיה ואח"כ תחזור כבראשונה, וכמ"ש בהקדמה על פ' הלוך וקראת באזני ירושלם וכו'. ורבנין דהכא אמרי כד חפיא ברא וכו', הכוונה לומר כי הכירה ד"א יותר על העוונות, והוא כי מעצמם אהבו זרים ואחריהם הלכו, ובעזבם את ה' מדעתם ורצונם גלו מעל שלחן אביהם וילכו אחרי ההבל, וכאשר אכלו מפרי דרכם וזהו כד חפיא ברא מדכרא שלוותא דבי אבוהי, וזכרו השלוה שהיה להם עם הב"ה, וכל אלו הדברים הנה הם זוכרים ומצדיקי' עליהם את הדין בנפול עמה ביד צר ואין עוזר לה, הכירה כי הכל בהשגחה, כי מעצמה נפלה בתחלה ועי"ז אין עוזר לה, ואפשר שאלו הב' משלים נרמזו בכתוב, עניה הוא מ"ש כד חפיא ברא וכו', כי בצאתו מבית אביו אחזוהו ימי עוני, ומרודיה הוא רמז לאשה המורדת וזהו כד תוספון כלה וכו', וכיון שהצדיקה את הדין על עצמה, מאת ה' היתה כי ראוה צרים והכירו בחשיבותה ושחקו על משבתיה על שבתותיה. הנה אז"ל כי הקווי אל השמחה יקרא שחוק, והצרים היו מקוים אל השמחה ע"י שבתותיה, וזה כי ידוע כי יום ש"ק שמשמרי' ישראל בגלות הוא דמיון המלך שבא אצל אשתו בבית אחרים, וכמ"ש על המשרה אשתו ע"י שליש (מס' כתובות ה, ח־ט): ואוכלת עמו מלילי שבת [ללילי שבת]. והצרים הנ"ל הכירו במעלתה והניחו אותה לשמור מצוותיה, ובפרט השבת יען הכירו כי בשלומה יהיה להם שלום ע"י שיאיר ה' פניו אליה בביתם וברשותם. וגם זו תנחומין לישראל לשמור מצוות ה', וזה היה ע"י תפלת מרע"ה שהתפלל עליהם בפסוק הגידה לי כמ"ש.

א"נ נפרש הפסוק כפשוטו, זכרה ירושלים ימי עניה ומרודיה, כמשז"ל (זח"ב ב' ע"ב): בימי עניה ומרודיה, [מאן דרגיל] למסבל בצערא, ומאן דלא רגיל למסבל בצערא ואתי צערא לתרוייהו, ממאן הוי צערא יתיר, הוי אומר מאן דלא רגיל בצערא, כך כשירדו ישראל למצרים וכו' עד בני ציון היקרים עכ"ל. וכל זה זכרה בראות עצמה בצרה גדולה, והוא בנפול עמה ביד צר ואין עוזר לה, הכירה כי הנה כמשז"ל (שבת לב, א): אבב חנוותא נפישי אחי [ו]מרחמי, אבב בזיוני לא אחי ולא מרחמי. ונוסף על זה ראוה צרים אשר עד עתה לא ניתן להם רשות להסתכל בהם, וכמשז"ל (דבר"ר ד, ד): אין לך בית רובע בחללו של עולם שאין בו כמה אלפים מזיקין, וכל א' יש לו פרמה נתונה על פניו, וכשאדם חוטא מסירי' הפרמה מפניו ומסתכל בו ומזיקו. וכיון שראוה צרים כמ"ש

שחקו על משבתיה, כמשז"ל על שבתותיה. כי ביום שבת מסתלקי' החצונים ומתטמרין בנוק' דתהומא רבא, וכיון שעתה ראוה צרים וניתן להם רשות להזיק, לא איכפת להם והנה הם משחקים על השבת, כי כבר ניתן להם רשות כמ"ש. ועל כל אלה הדברים הקדים בנחמה פ' הגידה לי שאהבה נפשי, והם דברי כנסת ישראל לפני הב"ה, ע"ד מש"ה: הטה אלי אזניך ענני כי עני ואביון אני (תהלים פו, א). וכמ"ש בזוהר פ' בלק (ח"ג קצ"ה ע"א): על פ' תפלה לעני כי יעטוף (תהלים קב, א). וכמ"ש, וזה בראות עצמה בצרה בימי עניה ומרודיה, ונפל עמה ביד צר ואין עוזר לה, אז זכרה כל מחמודיה, ואמרה לית אנא מובד סברי מן בריי, והפכה עצמה כלפי הב"ה ואמרה נפשי הגידה לי, מלשון נגיד ונפיק כמ"ש שהוא לשון המשכה, המשך לי שפע שאהבה נפשי מהיכל אהבה שמשם המזון בא, וכמ"ש בהיכלות דפקודי (ח"ב רנ"ג ע"א): ששם יש שם של שד"י, והם סוד שני שדים. וכמ"ש: וע"ד אקרי שד"י, ובגין דמספקא מזונא לכלהו תתאי וכו'. ויהיה פי' הגידה לי שאהבה נפשי כמו הלחם אכל ראובן, וההמשכה שאמרה תהיה עי"ז איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים. פי' א"י כ"ה היינו ע"י יחוד ק"ש שעולה עד א' י', ויש בה כ"ה אתוון בפ' שמע וכ"ד בבשכמל"ו אשר עם הכולל הוא כ"ה, וכמ"ש (זח"ב י"ב ע"ב) על פסוק: ויפן כ"ה וכ"ה (שמות ב, יב). וזהו א"יכ"ה הוא עצמו תרעה את ישראל, אי כה תרביץ בצהרים, ודרך רמז רמוז תרעה בגימטריא תרע"א עם ד' אותיות השם, גם תרביץ בגימטריא שב"ת ובגימטריא א"ל אדנ"י [ומילוי] אדנ"י, וכל אלו הם רמוזים בכוונת ק"ש. והנה בזוהר בהיכלות דפקודי (ח"ב רנ"ג ע"ב) אמרו בהיכל זה ז"ל: מהכא נפקי תרין ממנן, ואקרון אהבה על שמא דהיכלא, ואלין קיימין לאשגחא על כל אינון דייחדי יחודא דמאריהון ומסרי נפשהון עליה ברחימו וסלקין ואסהידן לעילא עכ"ל. א"כ ע"י היכל אהבה ימשיך שפע יחוד ק"ש, וידוע ג"כ ששם היחוד. וא"כ אעפ"י שאין עוזר לה הנה ע"י א"י כ"ה תרעה, וע"י א"י כ"ה תרביץ בצהרים בתוקף הגלות, וכמ"ש למעלה בשם האר"י זלה"ה כי ע"י שנמסור נפשנו על יחוד ק"ש על קדושת שמו יש תקון קצת. וכל זה נעשה בהיכל אהבה כידוע, באופן שמהיכל אהבה נמשיך שפע ע"י יחוד ק"ש, איכה ועי"ז תרעה ותרביץ את ישראל בצהרים שהוא תוקף הגלות, ועי"ז שלמה אהיה בשלמות, וכמ"ש בזוהר (חדש שה"ש דף י"ח ט"ד): אהיה בשלם. כעוטיה, אם נפרש כדברי הזוהר (שם): אתעטיף בעטופא דקודשא עלאה דאיהו שמא קדישא י"ה. ופי' ע"י יחוד ק"ש אהיה בשלימות כאילו אני מלבשת לאו"א ועולה עד י"ה, אך לפי פשוטו ג"כ נוכל לפרש בשביל ישראל למטה, אעפ"י שבמצוות דלה והנה היא כימי עניה ומרודיה, מ"מ היא שתעמוד לה להצילה ולהיות בשלמות, ותקובל תפלתה ברצון כמ"ש בזוהר

(ח"ג קצ"ה ע"א) על תפלה לעני כי יעטוף, כי תעטוף מבעי ליה מאי כי יעטוף, אלא איהו עביד עטופא לכל צלותין דעלמא, ולא עאלין עד דצלותיה עאלו, וקב"ה אמר יתעטפון כל צלותין וצלותא דא תעול לגבאי, לא בעינא הכא בי דינא דידונון ביננא וכו' עכ"ל. וזהו שלמה אהיה כעוטיה שהיא מעטפת שאר התפלות, וזהו על עדרי חבריך אלין אינון דרגין קדישין כדברי הזוהר.

א"נ כמ"ש (זח"א קס"ה ע"ב): על פסוק: ונאספו שמה כל העדרים (בראשית כט, ג). אילין משריין וכו' אלין בצלותין ובבעותין. הנה שאל המתפללים קראם עדרים, א"כ אעפ"י שבימי עניה ומרודיה אין עוזר לה, מ"מ השי"ת הנה הוא עוזר דלים. [פירוש ב']: במדרש (שהש"ר א, מא): א"ר יצחק מעשה בקרתנית א' [שהיתה לה] שפחה כושית שירדה למלאת מן העין היא וחברתה, אמרה לחברתה חברתי למחר אדוני מגרש את אשתו ונוטלני לאשה, אמרה לה למה בשביל שראה ידיה מפוחמות, אמרה לה אי שוטה שבעולם וכו' [ישמעו אזניך מה שפיך מדבר, ומה אם אשתו שהיא חביבה עליו ביותר את אומרת מפני שראה ידיה מפוחמות שעה אחת רוצה לגרשה, את שכולך מפוחמת ושחורה ממעי אמך כל ימיך על אחת כמה וכמה. כך לפי שאומות העולם מונין לישראל ואומרים אומה זו המירו כבודם, שנאמר: וימירו את כבודם (תהלים קו, כ). אומרים להם ישראל ומה אם אנו לשעה כך נתחייבנו, אתם על אחת כמה וכמה] עכ"ל. אפשר שזהו כנגד מש"ה: וילכו בלא כח לפני רודף. בתיקונים תקון נ"ה (דף פ"ט ע"א) ובשאר מקומות ז"ל: ורזא דמלה ה' אלקינו ה' יד הגדולה, כוז"ו במוכס"ז כוז"ו יד החזקה, ואינון אי' עלאה ואי' תתאה, וכלא כ"ח פרקין דאיתמר בהון: ועתה יגדל נא כח אדנ"י (במדבר יד, יז). ודא: כח מעשיו הגיד לעמו (תהלים קיא, ו). כח מעשה בראשית. ועוד אית יד דאתקרי יד רמה ודא ידו"ד יו"ד ד"א וא"ו ד"א, ואיהי יד תניינא אדי"ד אל"ף ד"א יו"ד ד"א ודא כח, בזמנא דחבו ישראל אסתלק האי כח מנייהו ואיתמר בהון וילכו בלא כח לפני רודף עכ"ל. ומהר"א גלאנטי פירש המאמר הזה ע"פ דרכו יע"ש. ונוכל לומר כי ידוע כי ברכת "על נטילת ידים" הכוונה הוא בג' ידות, יד ימין הגדולה, ויד שמאל החזקה, וחבור הידים יד רמה. גם יש מים פסולים ומים כשרים, ובתחלה הם מים דאלקים כמבואר בס' הכוונות ואח"כ הם הג' ידות, וב' פעמים בכל י"ד הם כ"ח, והנה עיקר "נטילת ידים" הוא להסיר רוח הטומאה השורה על הידים, ועד דלא נטל ידוי רוח מסאבא שריא עלוי ומרעין רדפין אבתריה, ומדה של פורענות מזומנת לו כמבואר בזוהר במקומות רבים. ואפילו נטל פעם א' מ"מ יש רוח א' ששמו 'בת מלך' שמקפדת ואינה מסתלקת עד ג' פעמים, ולזה אמר הכתוב וילכו בלא כ"ח לפני רודף, וכמ"ש בזמנא דחאבו ישראל אסתלק האי

כח מנייהו ואיתמר בהון וילכו בלא כח לפני רודף עכ"ל. כוונתו שזלזלו בנטילת ידים שיש בהם כ"ח פרקין, וגם כן הכוונה הם ג' ידות כמ"ש הלכו בלא כח לפני רודף, דמרעין רדפין אבתריה ושאר דברי'. ועתה אמרו ישראל אל תראוני שאני שחרחורת, וכמ"ש במדרש: בשביל שראה ידיה מפוחמות, ששזפתני השמש מדת יום, שלא נטלתי ידי כראוי שחרית, ועי"ז בני אמי נחרו בי שהם אלקים שהם המים דאלקי' שאמרנו. א"נ בני אמי בני אומתי כמ"ש במדרש (שהש"ר א, מב). וזה ידוע משז"ל (ברכות יט, א): על כ"ד דברים מנדין את האדם, וא' מהם הוא המזלזל בנטילת ידים. וכמ"ש במס' עדיות (פ"ה, ו): את מי נדו, את אלעזר בן חנוך שפקפק בנטילת ידים. ועתה במעט מים וכו' יחזור להתלבן ולא ימות בנדויו ח"ו, ולכן אל תראוני שאני שחרחורת, יען כי קוי ה' יחליפו כח וכו'.

ובמדרש איכה (א, לג): וילכו בלא כח לפני רודף, ר' עזריה בשם ר' יהודה ברבי סימון אמר בזמן שישראל עושי' רצונו של מקום מוסיפין כח בגבורה של מעלה, כמה דאת אמר באלקי' נעשה חיל (תהלים ס, יד). ובזמן שאין ישראל עושי' רצונו של מקום כב-יכול מתישין כח גדול של מעלה, דכתיב: צור ילדך תשי (דברים לב, יח). ר' יהודה בר' סימון בשם ר' לוי בר פרטא בזמן שישראל עושי' רצונו של הב"ה מוסיפין כח בגבורה, כד"א: ועתה יגדל נא כח אד' (במדבר יד, יז). ובזמן שאין עושים רצונו של הב"ה כב-יכול מתישין כח גדול של מעלן, והולכי' גם הם בלא כח לפני רודף עכ"ל. וצריך לדקדק במאי פליגי, ולמה א' אומר מקום וא' אומר הב"ה, ולמה בראשונה אמר כד"א ואח"כ אמר דכתיב. ונל"ל דרך דרש וה' יצילנו משגיאות. כי הנה אמרו המקובלים ז"ל בדרוש המקיפים, כי בדעת ז"א יש ג' שמות ע"ב ס"ג ב"ן שעולים בגימטריא מקו"ם עם הכולל, גם שם ההוי"ה בהכאה יפ"י הפ"ה ופ"ו הפ"ה בגימטריא מקום, וזהו סוד שאמור ביעקב: ויפגע במקום (בראשית כח, יא). שהגיע עד שם עכ"ל. והנה אז"ל מהו במקום, במקום הנזכר במקום אחר (בראשית כב, ד): וירא את המקום מרחוק זה בית המקדש. והנה בית המקדש הוא המלכות, נוק' דז"א שעליה אמרו שאמר הכתוב: בחכמה יבנה בית (משלי כד, ג). שהם ב' פעמים או"ר בהסתלק הא', ו"ר ו"ר עולים בגימטריא בי"ת והוא בגימטריא שחו"ק [עם ב' כוללים], והם שני שלישי חסד שהם ב' פעמים כ"ד שהוא בגימטריא חי"ל, וז"ס: באלקים נעשה חי"ל (תהלים ס, יד). ובס' הכוונות (פרע"ח שער הזמירות פ"ה) בפ' פותח את ידיך פי' ז"ל: ובמלת רצון תכוין להמשיך מרצון העליון, שם דפ"ק שהוא האחוריים של ע"ב שהוא מיסוד אבא שבתוך רישא דזעי', ושם קס"א שהוא אדי"ד דיודי"ן, היסוד דאי' שבראש ז"א, ובשתי יסודות אלו תכוין להמשיך מזון ושפע

לעולמות, ועל ידם יתמתקו ב' בחי' הדינים המונעים הפרנסה, והם סוד ב' עינים הנז' בפ' הקודם [עיני כל אליך ישברו], ובעינים יש ב' דמעות שמהם יורד הדין, והם למטה בעינים של נוק' רחל, ותכוין להמתיק רחל שהיא נוק' תתאה וב' דמעות היורדי' בימא רבא היא [הנוק'], שהיא [ב' פעמים דמע"ה] בגימטריא ג"כ [רח"ל], וע"י רצון שהם דפ"ק וקס"א תמתיקם כנז' עכ"ל. ונ"ל דהכי פירושו, כי ב"פ דמע"ה שהם ב' דמעות עולים כמנין רח"ל, ולמעלה מזה אמרו ז"ל: אמנם כוונת שם זה בשחרית קודם ובא לציון, הוא בשם הוי"ה במילוי יודי"ן, כי הוא סוד החכמה דמתמן אתי מזונא עילאה כנז' בזוהר, והוא סוד פא"י ג"כ שהם ד' יודי"ן של שם ע"ב הנזכרי', והם בגימט' ומילוי המילוי של זה עכ"ל. הנה שבראש ז"א יש דפ"ק וקס"א בגימט' רצו"ן, ושם ג"כ בראשו יש הדעת ג"כ שיש בו ג' שמות בגימטריא מקו"ם, ומן הרצון הזה נמשך המזון שהוא בא משם ע"ב עם כ"ח אותיות המלוי, גם כתר הנוקבא הוא ב' שלישי החסד בגימטריא חו"ל. וזה נ"ל כוונת המאמר, בזמן שישראל עושי', פי' ממשיכים מלשון: עשו דדי בתוליהם (יחזקאל כג, ג). והם ממשיכי' מרצונו של מקום שהוא הרצון שבו, אז ז"א אשר שם המקום כנז', עי"ז מוסיפי' כח שהם כ"ח אותיות המילוי הנז' של ע"ב בגבורה, מלכות שהיא גבורה תתאה, והכח הזה הוא כמד"א באלקים שהוא מלכות, נעשה חיל כמ"ש. ובזמן שאין ישראל עושים רצונו של מקום מתישין כח גדול של מעלה דכתיב צור ילדך תשי, ר"ל כי ע"י המשכת הרצון נמשכים מימי החסד, שע"י נגדלים אברי קומת המלכות, היא נבנית מן הגבורות דמיון המים המגדילים את האילן. ובזמן שאין ישראל עושי' רצון הנז' מתישין כח ההגדלה הזאת דכתי' צור ילדך תשי כב-יכול לשון תשות, וכן הוא אומר ג"כ ותשכח תש כ"ח. אבל לדייק יפה ראית הכתוב, וגם ידוקדק פ' באלקים נעשה חיל, צריך להביא מ"ש בספר עץ חיים (שער י"ז פרק ד') וז"ל: בז"א יש בו הוי"ה, ונוק' יש בה שם אלקים במילוי ההי"ן שהוא בגימטריא צו"ר (ע"ה) והם דינין, ולהמשיך האור מז"א אליה צריך והכית בצור, שיכה אור היו"ד דהוי"ה דז"א ויהיה יפ"י ואח"כ יפ"ה ואח"כ הפ"ה ואח"כ הפ"ו, ואח"כ ופ"ו ואח"כ ופ"ה ואח"כ הפ"ה וכל זה בגימטריא צו"ר, ואז יוצא הארה לצור, אלקי' דההי"ן שבמלכות ע"כ. ועפ"י דרך זה יאמר הכתוב באלקי', בתוך שם אלקי' שהוא מלכות, שם אלקי': צור לבבי וחלקי (תהלים עג, כו), נעשה חיל שהיא הארת ז"א הנז', ודרך רמז ג"כ נאמר כי נעשה הוא בגימטריא תכ"ה, והוא שם קדוש ועי"ז והכית בצור, וזהו באלקים נעשה, תכ"ה, כמ"ש חיל, וזהו בזמן שעושי' רצונו של מקום שממשיכים הארת ז"א בנוק' אז נעשה חיל, ובזמן שאין עושי' מתישין כח גדול של מעלן, שאין בו מי שיכה ואומר לו גדל, וזהו צור ילדך שהיא המלכות היולדת נשמותיהם, תשי

יען הוא יחיד ואינו נמתק. ר"י בר סימון בשם ר' לוי בר פרטא בזמן שישראל עושי' רצונו של הב"ה, תואר הב"ה יצדק לפעמים על כללות האצילות, וכנראה ממ"ש בס' הכוונות על ואנו כורעין ומשתחוים וכו'. וכשישראל עושי' רצונו פי' שממשיכי' ממזל הח' שהוא נוצ"ר אותיות רצו"ן, וזה הוא מתגלה במנחת שבת כידוע, ואז מוסיפין כח בגבורה שהיא בינה, כמה דאת אמר ועתה יגדל נא כח אדנ"י, וזה כמ"ש בזוהר פ' שלח לך ע' קס"א ע"ב על פ' זה וז"ל: ת"ח כד אנהיר עתיקא קדישא סתימא דמוחא, ומוחא אנהיר ללבא בדרך נעם ה', והא אוקימנא ודא הוא כח ה', ההוא חילא דאתי מעתיקא קדישא סתימא דכל סתימין יגדל נא, דיתרבי ויסק לעילא לעילא ויתנגיד ויתמשך לתתא עכ"ל. הנה שדרשו פסוק זה על הארת ע"ק, וידוע כי מהארת נוצר חסד יבא השפע לאו"א, ושם בבינה של שניהם יש כח ה' שהם הכ"ח אתוון דע"ב דאבא ודס"ג באי', והם מתגדלי' שמתפשט הארתם לחוץ, וכשאין ישראל עושי' וכו' והולכי' גם הם בלא כח לפני רודף, שאפילו הכח התחתון אין להם, והכ"ח זה התחתון הוא יוד עם ה"י בגימט' כ"ה, ועוד קח ג' י' מן י' של מילוי ה"י הרי כ"ח, והוא בסוד חשבון לבד, ובזה מתלבשת כ"ח אותיות של מלוי המלוי, ועיין בשער או"א פ"ט. והם הולכים בלי הכח הזה לפני רודף. א"נ יפורש רצונו של מקום שהוא ליחד ה"ה עמהם, אז נאמר באלקי' נעשה חיל, וההפך בהפך, וכנגד זה אמרה כ"י אל תראוני שאני שחרחורת וכו'. (זח"ב ס"ב ע"א): אי אשתדלתון באורייתא תעיילי בעקרא דשרשא, וע"ד מזונא דילהון מההוא אתר קדישא קא אתיא עכ"ל. וימשכו מהרצון העליון והמוחין דז"א ויתיחדו זו"ן, וע"כ זה אין צריך להאריך, גם מ"ש אח"כ במדרש (איכ"ר א, לג): היה אדם אומר לחבירו השנני פרק א' ואומר אין בי כח, אמר להם הב"ה תבא לכם שעה ואני עושה לכם כך, וילכו בלא כח. התקון לזה הוא ע"י עסק התורה כמ"ש. עוד אמרו (פסיקתא דר"כ כה, א): א"ר אחא כשם שלא גלו אלא ברודף מלא כך אינן נגאלין אלא בגואל מלא, דכתיב ובא לציון גואל מלא כתיב. אפשר שזה נרמז בפסוק שחורה אני ונאוה אל תראוני שאני שחרחורת. ע"ד שפי' בזוהר [חדש] שיר השירי' (דף י"ז ט"ב): שזה נאמר על אות י' דאיהו נקודה א' חדא בלא רשימו אחרא, ע"ש כי האריך הרבה. ונ"ל לומר לפי דרך זה כי בשעת הגלות נתקבצו כל חלקי הקדושה ולא האירו כלל ולכן גלו ברודף מלא, ולעתיד לבא ג"כ יגאלו עד"ז, כי יתקבצו כל חלקי הקדושה, (מגילה כט, א): עתידים כל בתי כנסיות שבח"ל להעקר ממקומם ולהשתל בא"י. ואז אל תראוני שאני שחרחורת, כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה'.

ח'

שיר השירים:

אם לא תדעי לך היפה בנשים
צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיתיך
על משכנות הרעים.

איכה:

חטא חטאה ירושלם על כן לנידה היתה
כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה
גם היא נאנחה ותשב אחור.

הנה לא פי' הכתוב מהו שלא תדע, ואם הכוונה על פסוק שלמעלה הימנו שאמרה הגידה לי וכו' וכאן התשובה אם לא תדעי היל"ל צאי לך בעקבי הצאן, ולא היה צריך לומר אם לא תדעי כי כבר ידענו שלא ידעה כיון שהיא שואלת הגידה לי וכו'. ולכן להשיב זה צריך קודם לפרש פ' חטא חטאה ירושלים וכו' אשר אמר כי על חטא א' אשר חטאה ירושלים על כן לנדה היתה, וקשה כי הנה (יומא פו, ב): [עבר אדם עבירה פעם ראשונה מוחלין לו, שניה מוחלין לו, שלישית אין מוחלין לו, שנאמר] [הן] כל אלה יפעל אל פעמים ושלש (איוב לג, כט). ולמה על חטא א' בלבד, על כן לנדה היתה וכו'. והנה המתרגם תרגם חטא: חובא רבא. נראה שהרגיש זה ולפיכך פי' שהחטא היה גדול ובפעם א' בלבד על כן לנדה היתה. גם רז"ל במדרש (איכ"ר א, נז) הרגישו הדבר הזה ואמרו: חטאו בכפלים שנאמר חטא חטאה ירושלים וכו'. ולכל האופנים קשה כי היל"ל מהות החטא. ולכן נ"ל לומר חטא חטאה אותו החטא הידוע שהוא ביטול תורה אשר זהו החטא הגדול שבכלם אשר עליו אבדה ארץ כידוע (פתיחתא דאיכ"ר ב'), ובזה חטאו בכפלים כמש"ה: כי שתים רעות עשה עמי וכו' (ירמיה ב, יג). ואעפ"י שדרשו ז"ל (תענית ה, א): על שבחרו בע"ז. יצדק ג"כ על ביטול תורה ובחרו בחכמה חצונית, וקאי למש"ה למעלה: שמעו דבר ה' בית יעקב (ירמיה ב, ד). שפירשו ז"ל (פסיקתא דר"כ יד, ד): שמעו ד"ת. וזה כי מטבע האיש הישראלי הוא לעסוק בתורה עפ"י הי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, וזהו ללמוד וללמד לשמור ולעשות. אבל ללמוד ולדרוש בתורה עפ"י דרך הפילוסופיא זה אינו בטבע האיש הישראלי, וכמו שהאריך בזה הרב בעל חסד לאברהם בהקדמת ספרו ע"ש. גם אמר כי מה שראוי לאיש הישראלי הוא לאחוז בחכמה הפנימית כי היא שלהם, ולא בחצונית שאינה שלהם ורק היא חלק השדים וכיוצא, ומפני חטאם נתרחקו מן הפנימית ואל החצונית לא באו שאינה שלהם, ונשארו קרח מכאן ומכאן עכ"ל. וזש"ה כי שתים רעות עשה עמי, וזה דומה ג"כ למ"ש (יומא עב, ב): במטותא מינייכו לא תרתו

תרי גהינם. הוא יגע לריק. וזה הוא הפך למ"ש (ברכות כח, ב): אני עמל ומקבל שכר וכו'. ואפשר שלזה רמז הכתוב באומרו: לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלקיך (דברים טז, כא). ע"ד מ"ש בזוהר (ח"א מ"ט ע"א): כי אשרה מלשון אשר, ופירש אשר דכורא ואשרה נוק'. וידוע כי נופת תטופנה שפתי זרה וכו' ואחריתה מרה כלענה, ופי' ז"ל החכמה החצונית. ועתה אמר הכתוב לא תטע לך אשרה שלא יהיה נוטע מזאת החכמה שנר' מאושרת מכל עץ, כמו שאמרו (זח"א ל"ה סע"א): אית עצים, ישבעו עצי ה' (תהלים קד, טז). ואית עצים ומעץ הדעת טוב ורע וכו' (בראשית ב, יז). בגין דמותא שרייא ביה, (דברים טז, כא): וזאת האשרה כל עץ לא תטע אפי' אצל מזבח ה' אלקיך שהוא קיום המצוות, וזה כדי שלא לערב קדש בחול, ולא ישתה מים רעים ח"ו. ולכן ע"ז אומר הכתוב שמעו דבר ה' בית יעקב שמטתו שלמה, ונשמתם מצד הקדש אין להם לשמוע רק דבר ה' שהם ד"ת כמ"ש. וזהו ג"כ שאמר ישעיה: בית יעקב לכו ונלכה באור ה' (ישעיה ב, ה). והכוונה כי מטבע האיש הישראלי הוא להיותו דבק בו ית', חלקי ה' אמרה נפשי (איכה ג, כד). וכאשר ילך באור ה' יקרא הולך וקרב אליו, וגם השם ית' הולך וקרב אליו, (יומא לח, ב): הבא ליטהר מסייעין אותו. וזהו לכו ונלכה באור ה'. אך בלכתו באור החכמה החצונית, מלבד כי על זה נאמר: הוי האומרים לרע טוב שמים חשך לאור וכו' (ישעיה ה, כ). וכן הוא אומר: העוזבים אורחות יושר וכו' (משלי ב, יג). הנה לא יקרא הולך רק חוזר לאחוריו כמ"ש: נזורו אחור (ישעיה א, ד). וז"ש אח"כ: כי נטשת עמך וכו' (ישעיה ב, ו). כלומר מפני מה אני צריך להזהיר לישראל לכו ונלכה באור ה', הוא מפני כי נטשת עמך, מפני כי מלאו מקדם וכו' ובילדי נכרים ישפיקו. וזש"ה חטא חטאה ירושלים בכפלים, שעזבה ד"ת לעסוק בדברים בטלים חכמה חיצונית, על כן לנדה היתה, שנתרחקה מן הפנימיות ואל החצונית לא באה שאינה שלהם, לא באלה חלק יעקב ולכן כל מכבדיה הזילוה, וזה כי הכתוב אומר: ושמרתם ועשיתם (דברים ד, ו). ואז"ל (רש"י): ושמרתם זו משנה, ועשיתם כמשמעו. ועי"ז ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה. ואמר רש"י ז"ל: הא אם לא תשמרו אותם ותעוותו אותם מתוך שכחה תחשבו שוטים עכ"ל. נראה כיון לזה כי ע"י תורה שבע"פ ע"י זה ואמרו רק עם חכם ונבון וכו', אבל אם לא תשמרו ותעוותו אז דברי תורה שבכתב ע"י סברות זרות, וזה מתוך שכחה שאין אתם זוכרים תורה שבע"פ, תחשבו שוטים לעיני העמים כי יאמרו ידיהם רמה, כי החכמה הזאת היא שלהם ולא כאלה חלק יעקב, וזהו כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה, ולכן גם היא נאנחה מכל מה שעשתה, כי הכירה בחסרונה ותשב אחור, כמש"ה: אלכה ואשובה אל אישי הראשון וכו' (הושע ב, ט). אבל הדבר קשה ולא יכלה

כי אם בקושי גדול, מפני כי טומאתה בשוליה כמ"ש, ולכן כנגד זה אמר הכתוב: אם לא תדעי לך וכו'. פי' שאת יודעת איזה ידיעה לעצמך לך כנסת ישראל, יען הנה היא חצונית ולא כאלה חלק יעקב כמ"ש, וקראה יפה בנשים, פירוש שהיא יפה ונראית יפה בזה בפני האומות, מ"מ לא נחה דעתה בזה ע"ד שאמר ר' יהודה בן נקוסה במדרש קהלת (א, כה): התפללו על הכלי הזה שהיה מלא אבנים טובות ועכשו מלא פחמים. ולכן צאי לך בעקבי הצאן, בדרך שהלכו בה שאר הצאן אלו ישראל, ללמוד תורה על פי הדרכים המקובלים, ורעי את גדיותיך, אלו תנוקות של בית רבן, על משכנות הרועים, אותם שהם רועי ישראל ולא רועי אומות העולם, אשר עליהם נאמר: מגיד דבריו ליעקב וכו' (תהלים קמז, יט). וכמאמר ריב"ז לתלמידיו (ברכות כח, ב): מנעו בניכם מן ההגיון. כי א' מן הפירושי' הנאמרים בו, פירוש שהזהיר אותם שימנעו בניהם מחכמת הפילוסופיא, וכן רבים חללים הפילה כמפורסם.

א"נ חטא חטאה ירושלם וכו', ע"ד מ"ש בזוהר (ח"ג נ"ד ע"א) פ' מצורע על פ' ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים (ויקרא טו, כה). ופי' החכם משה קורדוואירו כוונת הזוהר, כי כוונתו לומר כי מלכות מעצמה הנה היא דין, וע"י עוונות הרשעים משפיעים בה דין אחר, ואם יוסיפו על חטאתם פשע, אז נאמר: ויספתי ליסרה אתכם וכו' (ויקרא כו, יח). אוסיף דינא על דינא ואתן דמא על דמא, שהוא דין יותר חזק עכ"ל. וז"ש חטא חטאה ירושלם פעמי' הרבה, ובשביל זה אוסיף דינא על דינא ע"כ לנדה היתה, וענין החטא הוא כמו שפי' מהר"א גאלאנטי ז"ל, שהוא על דלא אקדימת קסטא [מקל ורצועה] עכ"ל. גם נוכל לומר כי אעפ"י שלא יצדק בה חטא, מ"מ כיון שהרשעים גמורים, כי את מקדש ה' טמא ח"ו, הנה יקרא חטא מלשון: והייתי אני ובני שלמה חטאים (מ"א א, כא). והוא חסרון אצלה, כי הנה הוא כגבור לא יכול להושיע, וזהו חטא חטאה ירושלים ע"כ לנדה היתה, וזה גרם כי כל מכבדיה האלה וכו'. והטעם הוא כי לשתי סבות יכבדו את האדם, אם מצד עצמו ויחשבוהו לגדול בעיניהם, ואם מצד התועלת הנמשך ממנו, ועתה כי חטא חטאה ירושלים וכו' כל מכבדיה הזילוה, כי הנה מצד התועלת אמרו שאין בה תועלת יען הנה היא חרב לה' מלאה דם, חימה יוצאה סער מתחולל על ראש רשעים, שלא יכלה להציל עצמה ובפרט בניה, גם היא נאנחה להיותה משפעת דין קשה, ולפיכך ותשב אחור ע"ד מ"ש בזוהר (ח"ג נ"ד סע"א) פ' מצורע על פסוק: ביום רעה ראה (קהלת ז, יד). ולא תתחזי בשוקא ולא תפוק לבר בגין דלא ישרי עלך וכו'. ופי' דלא ישרי עלך פי' החכם משה קורדוואירו ז"ל, כי לא ימלט מא' משתים, או להיות נענש ח"ו ויש נספה בלא משפט, או להיות הוא בעצמו משלוחי הדין להזיק לאחרים. ולכן לא יפוק לבר, כי

כאשר ישב ימלט מזה. וזה נ"ל כוונת הכתוב שאומר ישב בדד וידום כי נטל עליו, ע"י שישב בדד ולא יתחבר עם אחרים עי"ז כי נטל עליו, ויש לו שכר שלא יזיק לשום אדם, וזהו גם היא נאנחה ויצר לה על הדבר הזה להוריד דין קשה ח"ו, ולפיכך ותשב אחור לבל יפגעו בה בני אדם, כי כוונתה להטיב לזולת ככל האפשר, והנה כנגד זה פי' הכתוב אם לא תדעי לך מלשון וידע אדם וכו' (בראשית ד, כה). אם לא תתיחדי ח"ו עם בעליך לסבת היותך נדה, כמש"ה על כן לנדה היתה.

שהיפה בנשים פי' אעפ"י שהיא בין הנשים, שאר נשי דעלמא שהם אשות הזמה והקליפות, שתים נשים זונות (מ"א ג, טז). מ"מ הנה היא יפה. וכמ"ש (סנהדרין מד, א): על כשושנה בין החוחים (שה"ש ב, ב). אסא דקיימא ביני חלפי אסא שמיה ואסא קרו ליה. א"נ היפה בנשים כמו שפירשו בזוהר פ' בלק (ח"ג קצ"ז ע"ב) ז"ל: היפה בנשים טבתא בטיבו, דעבידת טיבו לבנה בטמירו בגניזו, וקב"ה סגי טב עליה, כל מה דעבידת לבנהא בטמירו בגניזו, אע"ג דלא מכשרן עובדין עכ"ל. וא"כ אעפ"י שחטא חטאה ירושלים על דלא אקדימת קיסטא לבנהא כמו שפי' מהר"א גאלאנטי ז"ל, מ"מ שמה הראשון עליה, אדרבא בשביל זה נקראת היפה בנשים, ואם לא תדעי לך היפה בנשים, צאי לך בעקבי הצאן במקום היותר נסתרת, כמ"ש גם היא נאנחה ותשב אחור, עתה צאי לך להגן על בניך בעקבי הצאן שהוא בעקבות משיחא, אז צאי לך כמ"ש בזוהר חדש פ' חקת (דף פ"ד ט"א) ז"ל: א"ל קב"ה הא עיטא עילאה לך, צאי לך בעקבי הצאן, אילין זכאין שלימין דאתעטרו בהו קדמאי, ורעי את גדיותיך אינון דאתמשכון אבתרך ואינון חייבי דרא יתמשכנון בחובייהו, אלקי יתהון ברצועה ולא יוספון למחטי, ותטרי בניך דאזלי אבתריך דלא יתמשכון עליהון קשיא וכו' עכ"ל. הכוונה כי רוב הנשמות הנה הם מגולגלות, והם ניצוצות שבאים להתקן, והשרשים הנה הם בגן עדן והם מסייעים שיש בהם ממש לטהר ניצוציהם ולרחוץ רגליהם, ורוב הנשמות עתה הם מצד העקב וזהו בעקבות משיחא, והנה השכינה ג"כ טעם ירידתה בגלות היא כדי לאסוף נדחי ישראל אליה, והיא ג"כ מיסרת את ישראל ביסורין ובצירוף הגלות, וכל העומד בנסיון תאסף אליה הביתה, ואשר לא ישית לבו אל דבר ה' תייסרהו רעתו עד ישוב ורפא לו, או ילך לאבדון ח"ו וזהו הא עיטא עלאה לך, צאי לך בעקבי הצאן אילין זכאין שלמין דאתעטרו בהו קדמאי, הם הצדיקי' שכבר מתו שכבר נתעטרה בהם השכינה והעלתה מ"נ על ידם והם שלמין, ועתה אמר שתצא בעקבותיהם שהם ניצוצי עקביהם הבאים להתקן ולרחוץ בעה"ז, ובזה ורעי את גדיותיך אינון דאתמשכון אבתרך, תשמור אותם לבל ישלטו בהם החצונים ח"ו, גם את תהיה בעזרם להטהר ולגמור תקונם, ואינון חייבי

דרא יתמשכון בחובייהו, ע"ד: ותמוגנו ביד עונינו (ישעיה סד, ו). אלקי יתהון ברצועה ולא יוספון למחטי כמ"ש: או הודע אליו חטאתו וכו' (ויקרא ד, כג), מאן הודע ליה כמ"ש בזוהר פ' ויקרא (ח"ג כ"ג ע"ב), ועי"ז לא תהיה אחרית לרע, רק כלא בדינא דקשוט, שיהיה דין אמת לאמתו ועי"ז ישובו בתשובה שלימה, ואז תדעי לך ותתיחדי עם בעליך בבי"א וכן יהי רצון אמן.

א"נ לפי הדרך שאמר חטא חטאה וכו' שהוא על ביטול תורה, וידוע משאז"ל (אבות ג, ח): כל השוכח דבר א' ממשנתו וכו'. גם אמרו (יומא כא, א): מגמר בעתיקא קשה מדחדתא. והנה כאשר בטלו את התורה גרם להם כי כל מכבדיה הזילוה, כמ"ש גם היא נאנחה יען אז נאמר: וימררו את חייהם (שמות א, יד), (זח"א כ"ז ע"א): בק"ו ובלבון ההלכה וכו', וסוף דבר ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, וזהו גם היא נאנחה ותשב אחור, שלא יכלה ללמוד. והטעם מפני כי טמאתה בשוליה וכו', וכנגד זה אמר אם לא תדעי לך היפה הנשים וכו', וזה כמשז"ל (חגיגה ט, ב): אינו דומה שונה פרקו מאה פעמי' לשונה מאה וא', כי עד מאה פעמי' הוא בסוד השכחה, ומאה וא' הוא בסוד הזכרון, וזהו אם לא תדעי לך "היפה" בנשים שעולה כמנין מא"ה, "צאי" לך וכו' שהוא כמנין ק"א.

א"נ חטא חטאה ירושלים, הנה ארז"ל (זח"ג קפ"ח ע"ב): כי כאשר יתגבר הצנור השמאלי אשר ביסוד שממנו יוצא דין עכור על הימיני, אז קודם ח' לט' וזהו ח"ט, וההפך בהתגבר הימיני על השמאלי אז וישכן ישראל בטח (דברים לג, כח). גם אז"ל (סנהדרין ע, ב): עץ שאכל אדה"ר חטה היה. שפגם בכ"ב אותיות התורה שעולים כמנין חט"ה, והם כ"ב אותיות שהוולד נוצר בהם, וגם חטא בא' של שם אדנ"י ושל שם אהי"ה, כמ"ש (בס' התיקוני תקון י"ט, דף מ"ב ע"א) על פ' א"י הבל אחיך (בראשית ד, ט). ופירשו שחטא אדה"ר הנה הוא דומה לזה. והנה בעון העגל חטאו דמיון החטא של אדה"ר, וכמ"ש: והמה כאדם עברו ברית (הושע ו, ז). והמשיכו שפע וגבר הצנור השמאלי, ואז אמר משה: אנא חטא העם הזה חטאה גדולה (שמות לב, לא). שפגמו בחטא, וגם בה' אחרונה וזהו חטא חטאה ירושלים, בתחלה חטא שהגביר הצנור השמאלי כמ"ש (סנהדרין לח, ב): מושך בערלתו היה. ואח"כ חזר החטא פעם ב' במעשה העגל, ירושלם כי כל העוונות פוגמים בה, על כן לנדה היתה, כי גם היא פירסה נדה וניתן בה דינים ויוצא הדם ותוקף הדין.

א"נ כמשז"ל (איכ"ר א, לה): לטלטול. שנגזר עליה גלות. והנה היא גולה לסבת עוונות התחתונים. גם לטלטול כי הט' ספירות שבאי' בסוד תוספת הנה הם מסתלקים, והנה היא עולה ויורדת ואין לה מקום קבוע, כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה, כמשז"ל

ובפרט מהר"א גאלאנטי ז"ל שנכנס הרע בין ו"ה, ע'ר'ו'ה. גם היא נאנחה ותשב אחור, כי הנה ע"י אדה"ר אילו לא חטא היתה חוזרת פנים בפנים כיום שבת כמשז"ל, גם ישראל אילו לא חטאו ברדת משה מן ההר שני לוחות הברית על שתי ידיו, היה מחזיר רחל פנים אל פנים, וכמ"ש בס' אוצרות חיים כמ"ש פסוקי פ' עקב ע"ש. ועתה ע"י שחטאו גם היא נאנחה, ע"ד מ"ש (ברכות נח, ב): אנחה שוברת חצי גופו של אדם, שנאמר: ואתה בן אדם האנח בשברון מתנים (יחזקאל כא, יא). וזה יובן במ"ש ס' אוצרות חיים (שער רחל ולאה פרק ו') ז"ל: ועתה כשעלה משה לקבל הלוחות, רצה לקחתם מצד גוף של רחל אשר הוא כנגד ב' פרקים אמצעיים דנה"י שלו וכו' עכ"ל. וזהו גם היא נאנחה, שנשברו הלוחות שהיו מצד חצי גופו של ז"א הנקרא אדם, וזהו האנח בשברון מתנים שהם נה"י שלו כמ"ש, ועי"ז ותשב אחור שלא חזרה פנים בפנים עד זמן שנבנה בהמ"ק ראשון שאז חזרו פנים בפנים אפילו בימות החול, והנה כנגד זה אמר אם לא תדעי לך היפה בנשים, כמו מדבר עם השכינה, אם לא תדעי לך להיות לך זווג מצד הדעת, ומלשון: וידע אדם (בראשית ד, כה). וזה לסבת שאין לך השפעת הבינה ע"י נ' שעריה שהם כמנין ל"ך, היפה בנשים כי מכל הנשים ובחינת מלכיות, כענין י"ח נשים שהמלך מותר בו, הנה רחל נוק' דז"א הנה היא עקרת הבית והיא עולימתא שפירתא, ורחל היתה יפת תאר ויפת מראה וזהו היפה בנשים. ואם לא תדעי לך כמ"ש צאי לך בעקבי הצאן, שהם ישראל בעלותם לראות את פני האדון ה' שלש פעמים בשנה, כמ"ש האר"י זלה"ה (שער מאמרי רשב"י) בביאור זוהר של פ' בראשית (דף א' ע"ב), כי כדי לתקן מעשה העגל צריך לשמור ג' רגלים ולראות כל זכר כדי לתקן את אשר עוותו בעגל ע"ש. כי זהו: אדדם עד בית אלקי' וכו' (תהלים מב, ה). ע"ש.

ואפשר שזה נרמז במדרש חזית (שהש"ר א, מד) שאומר על פסוק זה ז"ל: צאי לך בעקבי הצאן. ר' אליעזר ור"ע ורבנין, ר"א אומר מחררה שנטלו ישראל בידם ממצרים אכלו ממנה ל"א יום, דא"ר שילה ששים ושתים סעודות את יודע שהיו לישראל מחררה זו, מה אני עושה להם בסוף בעקב, הה"ד: יהי פסת בר בארץ (תהלים עב, טז). רע"א ממה שהקפתי אותם ענני כבוד, המד"א: וה' הולך לפניהם יומם (שמות יג, כא). את יודע מה אני עושה להם בסוף בעקב, הה"ד: וסוכה תהיה לצל יומם (ישעיה ד, ו). ורבנן אמרי ממה שהאכלתים במדבר שמתוק מדבש וחלב את יודע מה אני עושה להם בסוף בעקב, שנאמר: והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס (יואל ד, יח). עכ"ל. ואפשר לומר כי זה הוא כנגד ג' רגלים, כנגד פסח אומר מחררה שנטלו ישראל בידם ממצרים וכו', כי זכות י"ט של פסח הועיל להם כמ"ש במדרש, וכן יועיל לעתיד לבא, וכנגד סוכות אומר:

ממה שהקיפם עננ כבוד וכו', וכנגד שבועות אומר: ממה שהאכלתים וכו' שבו ניתנה תורה אשר עליה נאמר: ומתוקים מדבש ונופת צופים (תהלים יט, יא). וכן הוא אומר: דבש וחלב תחת לשונך (שה"ש ד, יא). ואעפ"י שלפי דרך זה הנה שלא כסדרן, אפשר שנקט הסדר כפי מה שהיו, כי בתחלה הוציאו החררה ממצרים ואח"כ הקיפן עננ כבוד כשבאו לסוכות, ואח"כ ניתן להם המן באלוש, זה נ"ל לומר דרך רמז. אך כאשר נדקדק מנין להם לר"א ולר"ע ורבנן לדרוש דרשות אלו מפ' צאי לך בעקבי הצאן, ולכן נ"ל אם ניתן לידרש, וצריך להקדים מ"ש ז"ל בס' אוצרות חיים בסוד ג' מתנות טובות ניתנו לישראל באר ומן וענני כבוד, והנה מן וענני כבוד היו בזכות משה ואהרן, זה בנצח וזה בהוד, וע"י זכותם באו עננ כבוד ומן, וזה ע"י אורות יסוד אבא שיוצאי' באלכסון, ומתערבי' ג"כ עמהם אורות של אי' ע"ש. ועפ"י הקדמה זו יובנו דברי ר"ע ורבנן וכמו שנפרש, אך לר"א לא מצאתי בפי' בדברי המקובלי' ז"ל סמך לזה זולתי כמ"ש, וזה כי אז"ל במ' קדושין (דף לח, א): עוגה שהוציאו ישראל ממצרים טעמו בה טעם מן עכ"ל. א"כ נוכל לומר שהוא ע"ד המן וכמו שנפרש. אך עדיין קשה דא"כ במאי פליגי ר"א ורבנן. ולכן נ"ל להקדים כי ידוע כי העוגה שהוציאו ממצרים היה עוגות מצות כי לא חמץ, והנה בענין המצה אמרו שהם כנגד המוחין חו"ב דקטנות, וכוונת הג' מצות הם בג' מוחין חג"ת גדלות ב' דאבא, גם נרמזו בג' מצות הנז' ג' מוחין דקטנות א', ד"י ד"ו ווו [ג' ציורין של ה']. גם במקום אחר אמרו בענין מצה שמורה שהיא לאה של אבא, ומצה שאינה שמורה היא לאה של אי' שהיא בחוץ צריכה שמור. והנה ענין השמור הוא שתכנס הארתה לפנים ולא תשאר בחוץ כו', וזהו סוד: ליל שמורים הוא לה' הלילה הזה וכו' (שמות יב, מב). הם לאה ורחל, ליל ולילה שמורים לשניהם (זח"ב ל"ח ע"ב). והנה כשנכנסי' אלו המוחין של לאה בפנים, אין להם מקום לישאר שם בפנים רק יורדים דרך פנימיות גרון הז"א, ויורד עתה עד ראש רחל ושם חוזרות ויוצאות ברחל, ועיין כל זה בדרושי ליל פסח בב' וג' מקומות, כי אני קצרתי מן הצריך לענייניני, כי המצות הם רמוזות בחג"ת דאבא וגם הם בקטנות, ונקראים שמורים יען נכנס הארתם בפנים, ויורד דרך גרון א"א לרחל, והנה א"כ צ"ל כי זאת המצה שהוציאו ממצרים כמו כן גם היא מצה שמורה, וזהו מחררה שנטלו ישראל בידם ממצרים שהוא גרון ז"א שהוא מצרים, ונטלוה בידם שהם חג"ת דז"א, ועי"ז ירדו המוחין לראש רחל ונגאלו אבותינו ממצרים, אתה יודע וכו'. וזה נרמז בדברי המתרגם יונתן בן עוזיאל על פסוק: ויאפו את הבצק (שמות יב, לט). ז"ל: והוו קטייעין מן לישא ומתאפי להון. הכוונה כי ראש רחל ברדת המוחין אליה הנה הם מתבשלים מחום השמש שהוא ז"א, והנה במקום אחר פי' כי

המוחין של אבא אין רחל מקבלת אותם רק בהיותם בחג"ת, וזהו: מרחוק ה' נראה לי (ירמיה לא, ב). וזהו מחררה שהיא זאת המצה, ונקראת חררה מלשון חרות, שהוציאו בידם בחג"ת של ז"א ממצרים כמ"ש. ועי"ז קבלה הארת המוחין בנוק', את יודע וכו' שכן בגאולה העתידה הנה המלאך הגואל הנה הוא יסוד אבא, וכמ"ש על תהלות לאל עליון גואלם. וזהו: יהי פסת בר בארץ (תהלים עב, טז). והכוונה כי כמו שביציאת מצרים כל ההארות שהיה בהם חשש חמוץ פן יאחזו בהם החצונים, חמץ שאור מחמצת משארת וכמבואר בדרושי האר"י על משארותם, שנכנסו בפנים ודרך הז"א ירדו ברחל שמורות ומתוקנות, עגות מצות כי לא חמץ, גם שם נתבשלו ואפו את הבצק ע"י חום השמש ז"א. וזה ע"ד מ"ש כי כשנ"ה דז"א מגולים, שאין הנקבה נכללת עמו, אז הוא סוד הוצאת חמה מנרתיקה ח"ו, אך כשהיא כנגדו אז דינין דדכורא קשין ברישא ונייחין בסיפא, כי הם דינים ונעשו מוחין, אף כאן ע"י חום הגבורות נאפה הלחם, המוחין שירדו מצד אבא, והסירו הפסולת מתוכן ע"י הז"א ולא שלט בהן חצוני' ולא חמוץ, אדרבא היתה עג"ה בגימטריא ע"ח כמנין ג' הויות. והנה בה טעם מן מצד אי', והיא מצה שעושה דין עם המקטרגי', וזה ע"י העקביים נ"ה דז"א, כמו כן לעתיד לבא יהי פסת בר בארץ, שיהיה נקי מבלי מוץ ותבן שנתהוו לסבת חטאו של אדה"ר, וזה יהיה בראש הרים, למעלה מחג"ת הנקראים הרים שהוא בדעת דז"א, כי שם נכנסה הארת לאה בפנים להיותה עומדת שם כנגדו ממש. וע"י שתכנס הארתה בפנים לא יהיה חשש חמוץ, רק תוציא גלוסקאות וכלי מלת, וזהו ג"כ כמו שפי' הרמ"ע ז"ל במאמר חקור דין חלק ב' פרק ב' וג' ע"ד הפשט, כי הארץ תצא מקללתה, והשמש יוסיף תת כחו, ממגד תבואות שמש וכו' ע"ש עכ"ל. והכוונה כי תצא הארץ העליונה מהיותה נקודי' ותעלה למעלה, גם הז"א יוסיף תת כחו והארת המוחין בנוק' עד שלא ישלטו החצונים שהם התבן והקש והמוץ, ואז יהי פסת בר ונקי, וזהו צאי לך בעקבי הצאן, מחררה שנטלו בידם ממצרים. אשר נתבשלה ע"י העקבים נ"ה דז"א, ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים כמ"ש. רע"א ממה שהקפתי אותם ענני כבוד, המד"א: וה' הולך לפניהם יומם (שמות יג, כא). הנה העניי כבוד כבר ביארנו שיצאו מהארת יסוד אבא באלכסון, וזה ע"י אהרן אשר הוא בשמאל [ד]יסוד אבא, ולכן הוא חתום במדת ההוד העומד בשמאל [ד]יסוד אבא, וממנו נמשך עניי כבוד שהיו בזכות אהרן כנודע, אבל יצאו וניתנו אל הימין, כנודע שז' עניי כבוד הם בחסד, עכ"ל האר"י זצ"ל באוצרות חיים (שער הארות זו"ן פרק ו'). והנה זהו צאי לך בעקבי הצאן שהם נ"ה כמ"ש, וכן יהיה לעתיד לבא, וסוכה תהיה לצל יומם (ישעיה ד, ו). שהיא רמז לעניי כבוד. אך לפרש הדבר יותר נאמר כי הנה העניי כבוד היו לבל

יכם שרב ושמש, שהם תוקף הגבורות המתהוים מז"א, ויוצאי' מיסוד אי' הנתון בחזה ת"ת דז"א הנקרא שמש שהם ב' פעמים ש"כ כידוע, וע"י החסדים היה מגין עליהם, וזהו וה' הולך לפניהם יומם וכו'. ולהבין זה צריך להקדים מ"ש (עץ חיים שער מיעוט הירח פרק ב') בענין חטאו של אדה"ר (ב"ר יט, ז): שהעלה השכינה עד לרקיע ראשון וכו' עד לרקיע ז'. הכוונה שהמל' עלתה ביסוד שלה וכן עד ז', עד שנמצא כשבא אברהם היו הז' שבה כלולים בג' ראשונות שבה, והם היו אחוזי' למעלה בראשי נה"י של הדכורא, וסיום נה"י דדכורא היו יורדי' למטה משיעור קומתה, ונמצא כי אז הז"א הוא היה אז מנהיג את העולם, וז"ס: וה' המטיר על סדום וכו' מאת ה' מן השמים (בראשית יט, כד). כי מן הז"א הנקרא שמים משם ירד גפרית ואש, אלא שלהיות כי גם הנוק' נאחזת בראשי נה"י של הז"א, נמצא כי גם היא היתה בכלל, וזהו וה' הוא ובית דינו וכו'. עד וז"ס הוצאת חמה מנרתיקה שהוא הוי"ה מאדנ"י, והבן זה וכו'. עד והנה כשבא אברהם איש החסד הורידה רקיע א'. והוא החסד שבה שנתפשט, וכן עד שבא משה ואז נתפשטו י' ספירות בסוד אחור באחור בימי החול, וראוי היה וכו' עד ואמנם בצאת ישראל ממצרים עד שנבנה הבית היתה בשבתות פנים בפנים כמתחלה, אך בחול היו אחור באחור ע"ד הנז'. פי' י' ספירותיה כנגד תנה"י דדכורא, אך היה תוספת א' והוא כי נתגלו אור ה' ספירות ראשונות בנוק', ואז יצאו מן הגלות עכ"ל לענייננו. והכוונה אעפ"י שמצינו וה' הוא ובית דינו המטיר על סדום, עתה הוא הפך מזה, וה' הוא ובית דינו הולך לפניהם, ואעפ"י שהעיקר הוא לז"א, שהרי אומר הולך ולא הולכים, מ"מ וה' הולך לפניהם יומם שהוא החסד הגדול הנקרא יומם כמ"ש, והב"ה ז"א בכבודו ובעצמו שהוא נוק' מוליכו לפניהם בעמוד ענן שהם ענני כבוד להגין עליהם מתוקף הדינים כמ"ש. וגם בזה יוכלו לקבל אור ה' ראשונות שנתגלו מה שלא יכלו לקבל עד עתה, שזה היה סוד הגלות וזה לסיבת שלא נצרפו הנשמות כראוי, ועתה בצאתם ממצרים נגלו ה' ראשונות כנז' וגם החסד להגן עליהם, וגם עד"ז הוא צאי לך בעקבי הצאן, שהם נה"י דז"א שנתפשטו עשר ספירותיה בכל אורך ז"א, ואז הוקפו ענני כבוד, וה' הולך לפניהם יומם, ועי"ז אתה יודע מה אני בסוף בעקב הה"ד וסוכה תהיה לצל יומם. כי בגלותינו זה אשר הוא בסוד העקב, וכאשר יהיה בעקבות משיחא אז ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת, ואז ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזתים, ועל אותו היום נאמר (מלאכי ג, יט): כי הנה היום בא שהוא ז"א, בוער כתנור, וכמ"ש (ע"ז ג, ב): אין גהינם לעתיד לבא רק הב"ה מוציא חמה מנרתקה. ואפשר שהוא ע"ד מ"ש למעלה, ואז רשעים נדוני' בה, אבל צדיקים מתרפאי' בה, וזה ע"י הסוכה שהב"ה עושה לצדיקים, ומטמין אותם בתוכה כמש"ה: כי יצפנני

בסכה ביום רעה וכו' (תהלים כז, ה). ה' אלקי עוז ישועתי וכו' (תהלים קמ, ח). מהו: נשקו בר (תהלים ב, ב), שישיקו ב' עולמות זה לזה, באיזה יום, ביום שישיקו שני עולמות זה לזה, באיזה יום, הנה יום בא לה'. והכוונה נ"ל כי בגלותנו זה השליך משמים ארץ ת"ת ישראל ולא זכר הדום רגליו, והנה היא בסוד נקודה תחת היסוד, ולעתיד לבא יפרוש הב"ה סוכת שלום על הצדיקים, צדיק וצדק, וזה ע"ד מ"ש בענין הפורס סכת שלום, והוא שיתרחב היסוד של אי' עד דופני הגוף דז"א, וזהו שישיקו ב' עולמות זה בזה שהם בינה וז"א, ועי"ז סכות לראשי שהם יעקב ורחל הנתונים שם למטה, כי ע"י התרחבות הזה נעשה כעין מסך, ואינו מניח השלהביות לירד למטה כלל, ועיין בס' הכוונות בפי' ופרוס עלינו וכו' כל הדרוש ותבין. וזהו וסוכה תהיה לצל יומם ע"י החסד, כי בעת עליית המלכות בעקב איהו בנצח ואיהי בהוד, אז וסוכה תהיה לצל יומם ע"י החסדי', וזה יהיה למחסה ולמסתור וכו' מתוקף הגבורות, וכן יהיה לעתיד לבא בבי"א. רבנן אמרי ממה שהאכלתים במדבר שמתוק מדבש וחלב את יודע מה אני עושה בסוף בעקב. ופי' כבר אמרנו כי המן היה ע"י משה ויצא מיסוד אבא וניתן אל השמאל מצד ההוד. ואמנם אומרו שמתוק מדבש וחלב אפשר שהוא רמז למדת הדין שנמתקה ונעשה דבש, וגם הדם מתהפך לחלב, וזה פשוט שכל זה ע"י הרחיים, נ"ה (חגיגה יב, ב): ששוחקים מ"ן לצדיקים. וכן לעתיד לבא יטפו ההרים עסיס שהוא היין המשומר ביסוד אי', ויצא מן ההרים שהם האבות הנקראים הרים, וזה כי ידוע מ"ש (זח"ג קפ"ט סע"א) על: ויבא לו יין וישת (בראשית כז, כה). בתרי טעמי. כי יעקב מזג החסדים של אברהם עם הגבורות של יצחק היוצאים מיסוד אי', וזהו יטפו ההרים עסיס, במלת 'ההרים' עולה ר"ס כמנין י' הויות, ה' חסדים וה' גבורות. והגבעות שהם בנ"ה תלכנה חלב שמשם הדדים כמבואר בדרושי'. פי' נ"ה דאריך ועי"ז צאי לך בעקבי נ"ה כמ"ש, ולכל הפירושים יהיה פי' הצאן על כללות האצילות עולם הניקודים. א"נ כמ"ש בזוהר (ח"א קס"ב ע"א בסתרי תורה): הצאן המקושרות, איליין רהיטי דתפילי. וידוע כי לאה היא קשר של תפילין, ולפי מה שנתבאר בדרוש דור המדבר והמן ועננ כבוד ומטה משה ומטה האלקי', יפורש יפה עקבי הצאן, שמשם באו המן ועננ כבוד, כמ"ש ורעי את גדיותיך עפ"י הדרך שאמרנו בשם הזוהר חדש, אינון דאתמשכון אבתרך כמ"ש למעלה, ויהי' פי' גדיותיך בשני פנים, כמ"ש בתוספות בפ' בנות כותיים (נדה לו, ב), על גדייה בד' רפה, כלומר משכהו וכו', כמו גוד או איגוד, והוא סבר גדייה בדגש כמו גודו אילנא עכ"ל. ולפי דרך הא' ורעי את גדיותיך אותם הצדיקים שהם נמשכים אחריך, תרעי אותם בשלום ובמישור, ואותם שנכרתו ממך ברשעם, תרעי ותשבר אותם מלשון: ויודע בהם את אנשי סוכות (שופטים

ח, טז). וכן הוא אומר גם כן: תרע לאומים ותשלחם (תהלים מד, ג). וזה ע"י מ"ש: כי הנה היום בא וכו', וזרחה לכם יראי שמי וכו' (מלאכי ג, יט־כ). וזה על משכנות הרועים שהוא הבית השלישי אשר הוא על שני הבתים (זח"ג רכ"א ע"א), ראשון ושני שהיו בזכות האבות שנק' רועים, וזה השלישי יהיה עליהם. וזהו נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים אלו האבות בבי"א.

א"נ לפי דרך המתרגם שתרגם: אמר קב"ה וכו' ותהא מסדרא צלותא על פום ברזלהא ומדברי דרא וכו' [ותהא מאלפא לבנהא דמתילין לגדיי עזין למהך לבי כנשתא ולבי מדרשא ובההיא זכותא יהוין מתפרנסין בגלותא] עד זמן דאשלח מלכא משיחא וכו'. אפשר לפרש שהוא נחמה למ"ש גם היא נאנחה ותשב אחור כמ"ש שהיא נקודה תחת היסוד, ועתה אומר אם לא תדעי לך היפה בנשים שאין לה יחוד, צאי לך בעקבי הצאן, ותהא מסדרא צלותא על פום ברזלהא, וע"י התפלות הנה היא חוזרת פנים בפנים, איהו בנצח ואיהי בהוד, וכסדר הזה יתמיד עד זמן דאשלח משיחא, שאז תעלה עמו פנים בפנים שוה אליו, והיה אור הלבנה כאור החמה בבי"א.

ט'

שיר השירים:

לססתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי.

איכה:

טומאתה בשוליה לא זכרה אחריתה

ותרד פלאים אין מנחם לה

ראה ה' את עניי כי הגדיל אויב.

גם זה הנה הוא לעומת פ' טומאתה בשוליה וכו'. והנה פי' מהר"א גאלאנטי ז"ל: טומאתה היינו הנחש הטמא הארור הכרוך על עקבה וכו' עכ"ל. הנה שכינה הטומאה אל הנחש, ובזוהר חדש פ' יתרו דף נ"ז ע"א [בסתרי תורה] בענין סימני האדם ז"ל: ההוא בר נש דאתכשל באתת גבר מיומין רחיקין ולא תב מההוא חובא, מרעין רדפין אבתריה, ועל דא חד מאינון מרעין דצעיק לאושדא שתן ולא יכיל, דעד כען ההוא חובה תלייה בקדליה דנחש עקימא, ושליט עליה בדא, ודא לסוף יומין דסיבו. ואי תב בתיובתא בסוף יומוי כד מרעין רדפין אבתריה, כדין ההוא רשימא קמיט, ושערין תליין ביה, וההוא מרעא לא אעדיו מיניה, מגו דתלייא בקודליה דנחש. בגין דההוא נחש כיון דאחיד ההוא חובא על קדליה, לית מאן דיתיר ההוא קשרא מקדליה, בגין דההוא נחש לית ליה רשות ביומי דעולימוי דבר נש, ומלקי ליה בההוא ברית דחב ביה וכו' עכ"ל. והוא מובן כי בעון

אשת איש הנחש כרוך אחריו ורודף אותו ומלקהו בברית קדש שהוא חולי האבן רחמנא ליצלן. והנה אז"ל (במד"ר י, ג) על פסוק השוכבים על מטות שן וסרוחים על ערסותם (עמוס ו, ד). אלו בני אדם שאוכלי' זה עם זה וכו' ומדבקי' מטותיהם זה עם זה ומחליפים נשותיהם זה עם זה וכו'. וע"ז נאמר לכן עתה יגלו בראש גולים. גם אמרו בפ' הניזקין (גיטין נח, א): ועל דבר זה נחתם גזר דינם של ישראל, ואמרי לה על שתי פתילות בנר א'. ועי"ז נאחז הנחש הטמא הארור, וזהו טומאתה שהוא הנחש הטמא כמ"ש, ואמר טומאתה יען הנה שגרם הטומאה, והיא בתואר נקבה יען תשש כחו כנקבה, ואמר כי טומאתה הנה היא בשוליה בשפולי מעים, לא זכרה אחריתה כי אעפ"י שאינו מרגיש עתה ביומי עולמוי דבר נש, מ"מ ביומי דסיבו רדיף אבתריה ואלקי ליה, וע"ז נאמר: אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון (ישעיה כב, יד). כמ"ש אח"כ בזוהר הנז' על העון הזה. ועוד נוסף על זה ותרד פלאים, שהוא אותו הפֶּלא אשר הפלה ה' בין מצרים ובין ישראל, וזה לסבת שלא נמצא בהם דבר ערוה, וא' היתה ופרסמה הכתוב (שהש"ר ד, כד), ושמו ית' העיד עליהן שבטי י"ה עדות לישראל (תהלים קכב, ד). הנה אותו הפלא ירד ובזה אין מנחם לה, כמ"ש על דמעת העשוקים ואין להם מנחם (ויק"ר לב, ח), שהם הממזרי' שאין מנחם להם, אעפ"י שהם בעצמם לא חטאו מ"מ לא הותרו לבא בקהל והם בוכים ע"ז ואין להם מנחם. ראה ה' את עוניי כי הגדיל אויב, צריך להביא שאר דברי הזוהר הנז' לעיל ז"ל: ואע"ג דתב בתיובתא וצווח מגו עאקו דלקותא, ההוא חויא דליג ועאל בההוא קשרא שפולי דתהומא רבא, כדין רווח ליה לבר נש, וההוא נחש לבר יומין נפיק ועביד דא, ובזמנא דמית ההוא בר נש תלת מאה שוטרי רדפין אבתריה דההוא בר נש ותפסין ליה ועיילין ליה קמי מלכא, ומלכא קדישא מתבר אינון קשרין ונחית ההוא חובא מעל קדליה וכו' עכ"ל. וזהו שאומר ראה ה' את עניי מלשון: ועניתי ואמרת (דברים כו, ה). שהוא לשון הרמת קול, דצווח מגו עאקו דלקותא, וזה מפני כי הגדיל אויב, והרבה לעשות זה האויב והנחש כמ"ש, ולכך יראה ה' וישבר אינון קשרין ויסר מעליו את הנחש. הנה שכל זה הפ' נאמ' על אשר חטאו על הנפש בג"ע כמו שפי'. וכנגד זה אמר הכתוב לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי. ופי' רש"י לסוסתי, קבוצת סוסים וכו'. וכונת הכתוב הוא כמו שאומר במדרש (שהש"ר א, מח): רכב פרעה על סוס זכר, אף הב"ה רכב על סוס זכר וכו', אמר פרעה סוס זכר הורג בעליו במלחמה וכו'. והכוונה כי כל מה שהיה פרעה עושה למטה ומכוין לצד הטומאה, היה הב"ה עושה כנגדו בקדושה ומשבר כחו, ומי גרם לזה, הנה מצינו לרז"ל שאמרו (ב"ר נה, ח): אהבה מקלקלת השורה ושנאה מקלקלת השורה וכו', עד ארשב"י תבא אסרה שאסר יוסף

לעלות לקראת ישראל אביו, ותעמוד על אסרה שאסר פרעה לרדוף אחרי בני ישראל עכ"ל. והנה להבין היאך תבא אסרה שאסר יוסף ותעמוד על אסרה שאסר פרעה, צריך להקדים משז"ל (ב"ר פד, ח): למה וישנאו אותו, בשביל שיקרע הים לפניהם פסים - פס ים. ופי' מהר"ם אלשיך (תורת משה בראשית לז, ב): כי הנה אפי' בהמתם של צדיקי' אין הב"ה מביא תקלה על ידם כל שכן צדיקי' עצמם. א"כ למה בא זה ע"י השבטי' כי שנאו אותו, והשיב כדי שיקרע להם הים לפניהם, שברדת יוסף למצרים עי"ז ותשא אשת אדוניו אל יוסף, ועי"ז וינס ויצא החוצה, ובזכות זה הים ראה וינוס עכ"ל. וכמשז"ל (שוח"ט תהלים קי"ד): הים ראה וינוס (תהלים קיד, ג). ראה ארונו של יוסף יורד לים, אמר הב"ה ינוס מפני הנס עכ"ל. ובמקום אחר אומר (תנחומא פ' נשא, ל'): עצמותיו של יוסף ראה. וצריך להבין החילוק הזה. וקודם לזה נאמר היאך הועיל זכותו של יוסף שבשביל זה נקרע הים לפניהם, וזה כי הנה אז"ל (ויק"ר לב, ה): בזכות ארבעה דברים נגאלו אבותינו ממצרים, וא' מהם הוא שהיו גדורי' מן העריות. עוד אמרו במדרש חזית (שהש"ר ד, כד): א"ר אבא בר כהנא, שרה ירדה למצרים וגדרה עצמה מן הערוה וכל הנשים נגדרו בזכותה, יוסף ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה ונגדרו כל הזכרים בזכותו. ר' פנחס בשם ר' חייא כדאי היתה גדרת ערוה עצמה שבזכותה נגאלו ישראל ממצרים, מה טעם: גן נעול אחותי כלה (שה"ש ד, יב). מה כתיב בתריה: שלחיך (שם יג). עכ"ל. הנה כי בזכות יוסף נגדרו מן הערוה ועי"ז נגאלו ונעשו כל הניסים של יציאת מצרים, וזה ע"ד משז"ל (ס' חסידים סי' ק"ס): כי אם בא דבר עבירה לידו ונצול, אל יחזיק טובה לעצמו לומר שבזכותו ניצול, אלא אבותיו הם שמסרו עצמם על הדבר ההוא, ולכן הנה היא מוחזקת בידם, ומן השמים מסייעים אותו בזכות אבותיו. וכן בזכות שרה ויוסף שגדרו עצמן ניצולו אבותינו ממצרים, והטעם לזה הוא כמו שאמרו (קידושין ע, ב): אין השכינה שורה אלא על המשפחות מיוחסות שבישראל. וכיון שגדרו עצמן מן הערוה ראוים הם שתשרה שכינה עליהם ולא על א"ה, גם עוד טעם אחר, שהרי מצינו (ילקוט פ' במדבר, רמז תרפ"ד): כשנתן הב"ה תורה לישראל נתקנאו בהם א"ה, מה ראו אלו להתקרב יותר מן האומות, סתם פיהם הב"ה, א"ל הביאו ספרי יחוס שלכם, שנאמר הבו לה' משפחות עמים עכ"ל. והנה ישראל במצרים סבלו עול השעבוד כדי לצרף עצמם ולעשות התקון הצריך לקבלת התורה, וכאשר נשלם התיקון הצריך אז א"ל ה' יתברך למשה, וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך העם הזה ממצרים תעבדון את האלקי' על ההר הזה (שמות ג, יב). ובצאת ישראל ממצרים הקדים להם את הפסח, ופסח מצרים מקחו בעשור, וקשרו אותו בכרעי מטותיהם, לרמוז כי להיות מטתם שלמה אין פרץ

ואין יוצאת, לפיכך זכו למצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, וכן זכו לשאר מצוות, והנה המצריים היו שואלים למה זה לכם, הכוונה למה זה לכם ולא לנו, והם היו אומרי' במצות ה' עלינו ולא אליכם, שיהרוג בכורי מצרים. והיו שיניהם קהות. כי נפשם יודעת מאד כי אותה האומה אשר תקבל התורה היא תהיה ראשונה במלכות שמים, והיא תטול מיטב השפע, ובפרט ע"י הקרבנות וי"ט, וכמו שפי' הרשב"א הלוי בס' מנות הלוי בהקדמה שלו, ועתה היו שיניהם קהות בראותם כי נכזבה נחלתם מהם, שהיו מצירין לישראל למען יהיו מוטמעין ביניהם תחת ממשלתם ח"ו, ולא היו יכולי' לומר להם כלום (מדרש לקח טוב שמות יב, ו). דקדקו באומרם 'להם', כי להם לישראל לא היו יכולים לומר מה טעם בחר ה' בכם מכל העמים, אבל היו מטיחים כלפי מעלה מה נשתנו אלו מאלו, מה עשה הב"ה, הביא עליהם מכת בכורות, ואז אמרו כלנו מתים כי ראו היות נשותיהם חשודות על העריות, והיו כלם בכורות מרווקי' אחרים, הם עשו בסתר והמקום פרסמם בגלוי, ואז סתמו פיהם והכירו שאינם ראויים לקבלת התורה, וע"כ ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ, הנה טעם נכון למה בזכות גדר ערוה יצאו ישראל ממצרים. וזה כדי לקבל התורה הראויה להם וכו'. בזכות יוסף שגדר עצמו מן הערוה, וזהו הטעם ג"כ שהיו מהלכים ארונו של יוסף וארונה של תורה שוים, וזה מלבד מ"ש במדרש על זה. ובזה נבא להשיב היאך תבא אסרה ותעמוד על אסרה וכו'. וקודם זה צריך להקדים ג"כ מ"ש בס' הגלגולי' פ' מ"ב בענין יוסף ז"ל: והנה במלכות זו (פי' של קליפה), היה נאחזת אשת אדוניו, והיה באחור שלה, וכשהוא הלך באחור, וילך השפע באחור ולא לפנים, ואם ח"ו כך היה לא היה יכול להתקיים העולם והיה נחרב, שכך היה חטאו של אדה"ר, ואז נדמה לו דיוקנו של אביו שהוא דיוקנו של אדה"ר ממש, כמשז"ל (ב"מ פד, א): שופריה דיעקב מעין שופריה דאדה"ר. מיד וינס החוצה, יצא מסברא זו של האחורים וחזר לפנים עכ"ל. וזהו ויאסור יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו, כי ע"י מה שחזר לפנים, נתיחד עם יעקב אביו, ועוד עלה למעלה עם בחינת ז"א הנקרא ישראל כידוע, כי יוסף עולה למעלה בסוד הדעת, וכמ"ש על משכיל לאיתן האזרחי (תהלים פט, א). וז"ש בס' הזוהר (ח"א רי"א ע"א): ויאסור יוסף מרכבתו, דא צדיק. ויעל לקראת ישראל, דא רזא דאדם. גשנה, תקרובתא חדא לאתקרבא כחדא בקורבנא ויחודא חדא עכ"ל. דקדק באמרו דא רזא דאדם למה שאמרנו, וע"י מה שאסר ויחד המרכבה מצד הקדושה היא שעמדה לאבותינו ולנו נגד מה שאסר פרעה מרכבתו, וזה ידוע כי פרעה הנה הוא התנין הגדול, והוא אחוז בעורף, והוא באמת נחש דאתאחד בקודלא, והיתה כוונת פרעה לקשר המרכבה הטמאה, והנה במרכבה הטמאה פי' מהר"י סרוק

ז"ל: שהד' פנים שלהם הם מחוברים יחד, ונעשים שנים לפי שאינם חשובים, והם פני שור, פני חמור עכ"ל. והנה בהתחברותם יחד פי' בזוהר פ' וישלח (ח"א קס"ו ע"ב): דלא מתחברן אלא לאבאשא עלמא, ובג"כ לא תחרוש בשור ובחמור יחדו (דברים כב, י). וכונתו היתה ג"כ לזכור מעשה העגל (זח"ב קצ"ב ע"ב), מה עשה הוא ית', שלח משה עבדו שהוא משבט לוי, ובדר לאינון חמורים לכפייא לון, ותבר תוקפהון מעלמא ואפיק לשור מתמן, הה"ד ויקח משה את עצמות יוסף עמו (שמות יג, יט). עיין בזוהר פ' הנ"ל (זח"א קע"ג ע"א). ועל דבר מעשה העגל הועיל הרבה זכות נשים צדקניות שלא הסכימו במעשה העגל, אדרבא הביאו נדבתם למשכן, חח ונזם וכו' ומראות הצובאות, שהעמידו צבאות הרבה, וכמ"ש הרמ"ע ז"ל (במאמר הנפש ח"ו פ"י) על פ' נגד אבותם עשה פלא (תהלים עח, יב). הביא ברייתא כי בעברם על הים עברו יחדיו אברהם לפני המרכבה, יצחק ויעקב מימין, ו' אמהות משמאל וי"ב שבטים לאחור, וזהו סדור מתמיה, האריך הרבה. וא' מן הטעמים שפי' הוא כי כוונת אברהם והשבטים להגין שלא יוכר הפגם וכו'. והאמהות בשמאל שלא חטאו בעגל ע"ש במאמר הנפש. ולפי דרכו זה נ"ל לפרש מ"ש במדרש ילקוט (ש"ב רמז ק"ס) בשם שוחר טוב ז"ל: וירכב על כרוב ויעף (ש"ב כב, יא). אמר ר' אחא למלך שבאו שונאים ושבו את בנו, והיו עבדיו מציעין את הקרון כדי שירדוף אחריהם, אמר המלך אם אמתין אני עד שיציעו את הקרון בני אבד, מה עשה המלך נטל סוס א' מן הקרון ורדף אחריהם, כך נטל הב"ה כרוב א' מן כסא הכבוד ורכב עליו ועשה מלחמה עם המצריים עכ"ל. ועפ"י הדרך שאמרנו יפורש כי ישראל למטה, א"נ האבות והשבטים היו מבקשי' לתקן המרכבה, והנה ראה חכמתו ית' שלא היה אפשר לתקן, כי עמודי המרכבה ירופפו ע"י מעשה העגל, ומה עשה וירכב על כרוב ויעף, כידוע כי פני שור נהפכו לפני כרוב, והעיקר כי זכות התנוקות שלא חטאו, גם לא נתנו הנזמים במעשה העגל היא שהועילה להם, ואם נפרש כרוב שהוא רמז ליוסף הצדיק שהוא במדת צדיק, ברוך הוא כרוב וברוך הכל א'. (ומהר"ם קורדווירו פי' וירכב על כרוב וכו' ז"ל: ושני בחי' אלו ביסוד הם מימין נצח, משמאל הוד, שהם שני כרובי וכו'. והנה בעון שפגמו במכירת יוסף פגמו אותם בחי' ונסתלק הכרוב הא', דהיינו שלא נשתמש הב"ה באותם בחי' כלל, אמנם היחוד ע"י בחי' בנימין, והיינו דכתיב וירכב על כרוב ולא כתיב על כרובים, מפני שאין רכיבתו של הב"ה שהוא הת"ת אלא בכרוב א', והכרוב הב' אינו משתמש בו עד יושלם העון ההוא, וסוד י' הרוגי מלכות שבכל דור ודור יוכיח עכ"ל. ונראה שהוא סותר למ"ש, ואפשר להשיב לפי מ"ש מדברי הזוהר (ז"ח פ' וישב דף מ"ז ט"א), שאילו שמרו ישראל את השבת היה נמחל לגמרי אותו עון, מכאן

נראה שבאותה שעה על כל פשעים כסה אהבתו של הב"ה, וזכות מה ששמרו ישראל מדתו של יוסף במצרים, שלא טמאו בריתם עמדה להם, ואלולי שחזרו אח"כ ונתעורר ע"י חילול שבת, ואח"כ על ידי שנאת חנם, היה נמחל אותו עון, ומ"ש והוכיח ענין י' הרוגי מלוכה, יש ראיה למה שאמר כי לא נתעורר עון זה רק בזמן חרבן בית שני אשר היה בו עון שנאת חנם, ועדיין לא הטהרנו ממנו עד ישקיף וירא בב"א, והכל דרך דרש, וה' אלקי' אמת ינחנו בדרך אמת.

העולה מזה כי זכות יוסף הצדיק שגדר עצמו מן הערוה הועיל להציל את ישראל ממרכבות פרעה, הנחש הטמא. א"כ אעפ"י שטומאתה בשוליה מ"מ מאן דאחמי לן בעילאי, וכמו שנעשה ברכבי פרעה אשר התיר הב"ה את כל הקשרים שקשר, כן יתיר לעתיד לבא אכי"ר. ובמדרש ילקוט שאמר (ש"ב רמז ק"ס) אומר עוד ז"ל: חזר פרעה ואמר תנו לי סוס נקבה שהיא יכולה לעמוד במלחמה, לפי שהיא מהלכת כשהיא משתנת, וכן הוא אומר לסוסתי עכ"ל. ולפי דרך זה נפרש הכתוב אעפ"י שטומאתה בשוליה שהוא הנחש, כמ"ש וצעיק לאושדא שתן כדברי הזוהר, מ"מ לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי, הנה אז דומה לסוסיא נקבה שמהלכת כשהיא משתנת, ובשביל זה לא יעכבוה מלעלות בהר ה', אדרבא מלכא קדישא מתבר אינון קשרין וכו'. עד כדין ההוא בר נש אזיל לההוא עלמא נקי מההוא חובה, דהא קביל עונשא בהאי עלמא עכ"ל. עוד אומר בזוהר: ואי אשתכח ביה זכות אבות, עונשיה בהאי עלמא וכו', עד פוקד עון אבות על בנים מזעיר, ונותן זעיר על דא וזעיר על דא, ואשתזיב הוא ואבוי מעונשא דההוא עלמא, דהא ברא מזכי אבא עכ"ל. ולפי דרכנו יאמר אעפ"י שטומאתה בשוליה כמ"ש, מ"מ כמו שנגליתי ורכבתי על כרוב שהם אנפי זוטרי לקדמות רביא, להורות כי זכות התנוקות תעמוד נגד מעשה העגל, וזה כי מ"ש הב"ה ועתה הניחה לי וכו' וינחם וכו'. ואמר וביום פקדי ופקדתי, שאין לך צרה שאין בה ממעשה העגל, ונפרע מעט מעט, וכמו כן דמיתיך רעיתי, כי ע"י זכות אבות יצילוך בניך, ברא מזכי אבא, ואעפ"י שטומאתה בשוליה כמ"ש, מ"מ יפרע ממנה מעט מעט, על בנים על שלשים ועל רבעים. נשאר עדיין לבאר מ"ש כי במקום א' אומר ארונו של יוסף, ובמקום אחר אומר עצמותיו. ונ"ל שהכל הולך למקום א', שהרי אמרו בזוהר פ' בראשית על יעקב אבינו ע"ה (ח"א כ"א ע"ב): נקבר גופו ועצמותיו בארץ ישראל, ויוסף הצדיק נקברו עצמותיו בא"י ולא גופו, ומרע"ה לא גופו ולא עצמותיו. וטעם הדבר בענין יוסף הצדיק הוא לפי שיצאתה ממנו אותה הטפה של קרי, כמ"ש ויפוזו זרועי ידיו (בראשית מט, כד). לכן לא נקבר גופו, ולפי שפירש עצמו ולא השלים המעשה נקברו עצמותיו. גם אמרו בזוהר פ' ויקהל (ח"ב רי"ד ע"ב):

דמאן דנטיר ברית צריך למשוייה בארונא, וזהו וישם בארון במצרים, מ"ט בגין דנטיר ברית. א"כ מר אמר חדא ומר אמר חדא, כי מטעם ששמר את בריתו ועי"ז היה בארון, או מטעם שנכנסו עצמותיו בארץ נקרע הים לפניהם. א"נ כאשר העוונות מגיעים עד המלכות, אז עולה הנוק' דקליפה ויונקת מאלקים של מעלה ממקיף המלכות, וכשז"א מזדווג עמה באותו זמן הוא ח"ו ושפחה כי תירש גבירתה, וכאשר העוונות גורמי' ומגיע הפגם עד ז"א, זכר דקדושה, הנה אז זכר דקליפה עולה ויונק מאלקי' של מעלה, ממקיף דז"א, ובז"א מזדווג עם מלכות, באותו זמן ח"ו בא נחש על חוה, והוא סוד: תחת עבד כי ימלוך (משלי ל, כב). ח"ו, עיין באוצרות חיים הגהת מהרח"ו זלה"ה. וזה יפורש בכתוב טומאתה בשוליה, פי' בעוד שטומאתה שהיא הקליפה של מלכות, היא לבדה עולה ויונקת מן המלכות, אעפ"י שהיא רעה חולה בעוה"ר, מ"מ יש תנחומין במקצת, שאינה מקבלת מצד הזכר, וזהו לא זכרה מלשון זכר, אחריתה. אבל בעוה"ר ותרד פלאים ובזה אין מנחם לה, וזה כמו שפי' שם באוצרות חיים בענין הנ"ל, כי סוד בא נחש על חוה הוא כי יש בחי' שמות אלקי' של קדושה, ומשתלשלי' למטה עד הקליפות הנק' אלקי' אחרי', בסוד מלך אלקים על גוים (תהלים מז, ט). הנז' בסבא דמשפטי' (זח"ב צ"ו ע"א), וכאשר העון גורם הקליפות נכללי' זה בזה ואלו באלו, עד שאותם בחי' של שמות אלקי' דקדושה עליונים, נכנסים בנקודת ציון שבה, בסוד הגבורה אשר שם ביסוד שלה, וענין הה' כללות של שמות אלקי' הנזכרי' ביחד נק' בחי' בא נחש על חוה, כי מה שתחלה בעת רצון היה מזדווג עמה בבחי' היסוד והנתיב עליון הנק' פלא כנודע, הנה עתה היא מקבלת מן הנתיב האחר החיצון הנק' ג"כ פלא וכו' עכ"ל. וזהו ותרד פלאים, שבתחלה היתה עולה ומתיחדת ע"י הפלא היחיד הפנימי, ועתה ירדה עד הפלא השני החצון, וזהו ותרד פלאי'. אין מנחם לה, ולכן היא מתפללת ראה ה' בעניי כי הגדיל אויב, שאינו בכלל ושפחה כי תירש גבירתה בלבד, רק הנה הוא בסוד תחת עבד כי ימלוך בעוה"ר, וזהו כי הגדיל אויב, וע"ז אמר בשיר השירים: לסוסתי ברכבי פרעה דימיתיך רעיתי. והיינו מ"ש בזוהר (ח"ב נ"ב ע"ב) על מה תצעק אלי, בעתיקא תליא. וכמ"ש בענין יום ז' של פסח בסוד קריעת ים סוף, כי אז היתה בסוד איילה אשר רחמה צר, כי אין לה רק הה' גבורות שהם מנצפ"ך וכו', ולכן אינה יכולה ללילד, כ"א תלד יתאחזו החצוני' וכו', ולכן נחש עילאה נשיך ערייתה הוא סוד היסוד דבחי' הקטנות מזדווג עמה וכו', עד ואז החצוני' יונקי' הזוהמא והדין, ונשארה הקדושה שאין נוגעים בה, רק מבחי' זווג הנחש ולא מבחי' הגדלות וכו' עכ"ל. והנה באותה שעה ויצעקו בני ישראל אל ה', ואמר משה אליהם ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, יען כל זה נעשה מעצמו בחסדו הגדול ית'

ולא ע"י התחתונים, ולכן יחרישו מלהתפלל פן תתעורר מדה"ד נגדם ח"ו, וזהו דמיתיך רעיתי לשון שתיקה, וכמו שבאותה שעה נתגלה הנחש העליון שהוא שד"י ומ"ד בגימט' נח"ש, ועי"ז נתבטל הנחש התחתון, התנין הגדול פרעה, וינקו הזוהמא והדין, מרכבות פרעה וחילו ירה בים, ונשארה הקדושה לישראל, ובני ישראל הלכו ביבשה, כן לעתיד לבא תתעורר המלכות מעצמה אעפ"י שלא יהיו זכיות לישראל, וזה ע"י הארת עתיקא קדישא, ותהלתי אחטם לך. וזה יהיה בבי"א.

א"נ לפי הדרך שפי' על חטא חטאה ירושלים, להיותה נוטה אחרי חכמות חצוניות ובילדי נכרים ישפיקו, ולכן ותשב אחור, אמר עוד טומאתה בשוליה, הוא הנחש הארור זו מינות, והנה הוא כרוך אחריה, לא יתן השב רוחה, ועליה אמרו כי רבים חללים הפילה זו מינות, ועצומים כל הרוגיה זו הרשות, והוא חויא דרבנן דלית ליה אסוותא, אמר שזאת הטומאה היא בשוליה וכרוך אחריה, לא זכרה אחריתה, כי מתחילה נופת תטופנה שפתי זרה ואחריתה מרה כלענה, ומזה נמשך ותרד פלאים, כמ"ש (שבת קלח, ב): הפלאה זו איני יודע מה הוא, כשהוא אומר ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר הרי סלוק חכמה אמור. ולזה אין מנחם לה, ולכן ראה ה' בעניי, מאי עניות, עניות דתורה, כי הגדיל אויב בכח קטרוגו, עד שגבר עלי בטענותיו הכוזבות, וכנגד זה אמרו בשיר השירים, לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי, וזה כמו שפי' בזוהר פ' ויגש, אעפ"י שפי' באופן אחר ז"ל (ח"א רי"א ע"ב): לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי וגו'. אית רתיכין לשמאלא ברזא דסטרא אחרא, אית רתיכין לימינא ברזא דלעילא דקודשא, ואילין לקבל אילין, אילין דרחמי ואילין דדינא וכו' עכ"ל. והכוונה כי גם זה לעומת זה עשה האלקים, וכאשר יתגברו רכבי פרעה ח"ו, גם ישראל יתגברו לנגדם, ואם אין כח בישראל ח"ו גם האומות לא יתגברו, פן יאמרו ידינו רמה ח"ו. והנה לענייננו בפירוש אמרו (חגיגה ה, ב): אבדה חכמה מבנים נסרחה חכמתם [שלן] א"ה. א"כ אעפ"י שטומאתה בשוליה זו מינות והם מצירים מאד לישראל, וזה נ"ל שאפשר לפרש כדברי הזוהר פ' בראשית (ח"א נ"ב ע"א): רזא דחויא בישא נחית מעילא לתתא, והוא שאט על אנפי מיין מרירן. שהם הסברות הזרות המגלים פנים בתורה שלא כהלכה, ומהפכים דברי אלקי' חיים למינות, והנה אעפ"י שאין אדם דר עם נחש בכפיפה, מ"מ א' משתים יעשה ה', או יתן כח וחכמה בישראל לעמוד כנגד האומות מ"ה, וידעו מה להשיב לאפיקורסי', או יסיר החכמה מא"ה ולא ידעו ולא יבינו להפטיר בפה נגד ישראל, ובזה ילכו לבטח, דבקים בה' אלקיהם, וזהו לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי, ולא תירא משוד כי יבא, וה' יהיה בעזרנו.

ובזוהר חדש חקת דף פ"ד ע"ב ז"ל: לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי, דקב"ה יהיב בלביה למיעל בתרייהו לימא, בגין דישבעון ישראל מממוניהון דאובילו עמהון תמן, וכולא נטלו ישראל בימא אגרא דההוא עבידתא דעבדו עמהון, כגוונא דא לזמנא דאתי וכו' עכ"ל. עוד ארז"ל (זח"א קצ"ו סע"א): כי בכוונה מכוונת הביא ה' רעב על הארץ, למען כלם יביאו כסף וזהב למצרים, ואח"כ יטלו אותו ישראל בצאתם, כמש"ה וינצלו את מצרים (שמות יב, לו). ובזה נתקיים מ"ש הב"ה לאברהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (בראשית טו, יד). והנה לעתיד לבא הכתוב אומר: תחת הנחשת אביא זהב וכו' (ישעיה ס, יז). וכן הוא אומר: מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו (תהלים עב, י). והנה כל כסף שבעולם עדיין הוא ברומי, א"כ אעפ"י שאומר הכתוב ראה ה' בעניי כי הגדיל אויב, פירש העוני שלי הוא בעצמו הגדיל אויב, כמש"ה: אמלאה החרבה (יחזקאל כו, ב). לא נתמלאה צור אלא מחרבנה של ירושלים, והנה הם ב' צרות, א' העוני בעצמו, והב' כי הגדיל אויב ומלאו כריסם ממעדני, מ"מ זה חסדו ית' כי במה שמוחץ הנה הוא מרפא, ובאותו דבר הקדים רפואה, וכמו שנעשה ברכבי פרעה ובפרשיו אשר כל זה היה סיבה למען ישבעון ישראל מממוניהון, כן הכא נמי אעפ"י שהעוני של ישראל הגדיל אויב, הנה הגדלת האויב הוא לטובתם של ישראל, למען ישמרו הכסף והזהב אל ישראל אשר ישובו לציון ברנה, ולפי מה שפי' מהר"ש אלקבץ בס' אילת אהבים ז"ל: לסוסתי וכו', כלומר כאשר היה רבוי הסוסים ברכב פרעה כדברי רש"י ז"ל, אז שערתי היותך רעיתי, וזהו דמיתיך רעיתי, וזה למה שהם נכספו [אל התורה] בעת ההיא כמבואר בדברי רז"ל (מדרש תהלים תהלים כח, ז), והביא ראיה ע"ש עכ"ל. ולפי דרך זה יאמר אעפ"י שטומאתה בשוליה זו מינות וכו'. ובשביל זה ותרד פלאים ואבדה חכמת חכמיו, מ"מ כל הקודם זכה, ומתחלה נכספו ישראל לתורה, ובשביל זה אמר ה' יתברך שערתי היותך רעיתי, וא"כ הוא (משלי כז, י): רעך וריע אביך זה הב"ה אל תעזוב, ובית אחיך זה עשו וישמעאל, לא תבא ביום אדו.

והחכם מהר"ם אלשיך פי' לסוסתי ברכבי פרעה וכו'. ע"ד מ"ש במדרש (שהש"ר א, נ): כי גלי הים נדמו לסוסים נקבות, והיו סוסי המצריים רצים לקראת הגלים ונשקעי' וכו'. ופי' ואמר כי כאשר סוסתי היו אז גלי הים, והלהוטים לרדוף ולהתנפל עליהם הם רכבי פרעה, חשבו ליהנות ונשקעו בהם ואבדו, כן דמיתיך רעיתי, כי הצרים אותך ומתקוממים עליך חשבו מחשבות הנאתם, והוא לרעתם כי כך יושקעו ויבלעו, כי כל אוכלך יאשמו רעה תבא אליהם, הם כלים ואתם נצבים עכ"ל. וא"כ יאמר אעפ"י שהגדיל

אויב וא"כ אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו, אין פחד מזה כי הלא יארע להם כמו שאירע ברכבי פרעה אשר באו לתוך הים.
ואפשר שזה רמזו ז"ל במדרש (שהש"ר א, מח): לסוסתי לששתי. כשם ששתי על המצריים לאבדם, כך ששתי על שנואיהם של ישראל לאבדם, ומי גרם להנצל, (מכילתא דרשב"י): מימינם ומשמאלם, בזכות התורה שהם עתידים לקבל מימין, שנאמר מימינו אש דת למו (דברים לג, ב). ומשמאלם אלו תפילין. הנה אעפ"י שוימרו בים על ים סוף, ועבר בים צרה, זה פסלו של מיכה (שמו"ר מא, א), מ"מ זכות התורה עמדה להם בים, וכמו כן זכות התורה יעמוד לנו בגלותינו זה אעפ"י שטומאתה בשוליה וכו', מ"מ יבדילנו מן התועים אכי"ר.
ולכל הפירושים שאמרנו, עדיין אנו צריכי' לדברי הזוהר [חדש] שאומר בשיר השירים (דף כ"ב ט"א): מה סוסאתא דרתיכין דפרעה הוו מזויינין בכל זייני קרבא, אוף הכי אנת הוית מתלבשא בכמה זיני קרבא לאגחא קרבא וכו' עכ"ל. וא"כ אעפ"י שטומאתה בשוליה וכו' ותרד פלאים, וסוף דבר הגדיל אויב ואזי חיים בלעונו, הנה הוא דמיון חיה גדולה שבלעה אדם שלם עם כלי זיינו, והוא חותך בני מעיה ויוצא, וכן דמיתיך רעייתי, מתלבשא בכמה זיני קרבא, וזה ע"י עסק התורה, שאין ד"ת מקבלים טומאה.

ו'

שיר השירים:

נאוו לחייך בתורים צוארך בחרוזים.

איכה:

ידו פרש צר על כל מחמדיה
כי ראתה גוים באו מקדשה
אשר צויתה לא יבאו בקהל לך.

הנה פי' (ז"ח שה"ש דף כ' ט"ד): 'בתורים' זמנים, כמו: ובהגיע תור אסתר וכו' (אסתר ב, טו). ופירשו (שהש"ר א, נג): נאוו לחייך בתורים, הלכות פסח בפסח, עצרת בעצרת וכו'. וא"כ יהיה נחמה למה שאומר הכתוב ידו פרש צר על כל מחמדיה כי ראתה גוים באו מקדשה, וא"כ הוא אין אנו יכולים לעשות חובותינו בבית המקדש. מ"מ נאוו לחייך בהלכות פסח בפסח וכו' כל א' בזמנו, ובזה נקיים מ"ש: ונשלמה פרים שפתינו (הושע יד, ג). ופי' הכתוב הוא ידו פרש צר על כל מחמדיה, כי הם נוטלים מיטב השפע, ומנייהו מלכי ומנייהו אפרכי וכל שררה, וישראל נבזים ושפלים תחת ידם, וא"כ ידו פרש צר על כל מחמדיה, ואמר 'ידו' לרמוז כי הידים ידי עשו, הנה הם נאחזים בכח קטרוגו על

כל מחמדיה, ולא אמר ידיו רק ידו, אפשר כמו שאמרו בזוהר (ח"ב ס"ז ע"א): על וישא אהרן את ידיו. ידו כתיב, בגין לאכללא שמאלא בימינא, וכאן הוא להפך, כי הימין נכלל בשמאל, וע"כ צ"ל כן כי הנה ראתה גוים באו מקדשה, א"כ ודאי צ"ל כי ידו פרש צר וכו'. וכנגד זה אמר נאוו לחייך בתורים, פסח שבועות סוכות ושבתות וראשי חדשים. וזה בהקדים מה שפירש הרשב"א הלוי ז"ל בס' מנות הלוי על מ"ש במדרש (אסת"ר ז, יד): ישנו עם א' (אסתר ג, ח), א"ל שינהון רברבן, שאוכלי' ושותין ואומרי' עונג שבת עונג י"ט, והם מכניסים פחת בממונו של עולם, חד לז' יומין שבתא, חד לתלתין יומין ריש ירחא, בניסן פסחא, בסיון עצרתא, בתשרי ריש שתא וצומא רבא וחגא דמטללתא, א"ל אחשורוש כך הם מצווים בתורתם וכו'. ופי' כי שיניהון רברבין ואוכלי' מיטב השפע במה שהם עושים, וזהו שמכניסים פחת בממונו של עולם, שאין השפע בא לעולם ולהם לבדם ניתן, והתחיל להורות היאך אוכלים מיטב השפע ואומר חד לז' יומין שבתא וכו', עד והם קרובים למלכות, ועל פיהם ישק כי לכל אשר יחפצו יטוהו, והושב לו: כך הם מצווים בתורתם, ר"ל כי מצד התורה הם משיגים כל זה, מה שלא יוכלו כל האומות עכ"ל. וא"כ אעפ"י כי ידו פרש צר כמ"ש, מ"מ נאוו לחייך בתורים בד"ת בזמניהם, ועי"ז על פיהם ישק כל השפע, וזהו שאמרו (סנהדרין קא, א): כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם. וזה להיות כי הכל תלוי בעסק התורה, ובצל החכמה והתורה יחיו בגוים, וכדברי החבר אל הכוזר (הכוזרי מאמר ב' כט־ל): אחרי שאמר לו: כי אתם היום גוף בלי ראש ובלי לב, א"ל כן הדבר, ועוד ולא גוף אבל עצמות מפוזרות, כמו העצמות היבשות שראה יחזקאל וכו', בסוף א"ל (שם לד): ואל תחשוב כי מה שסייעתיך לדבריך הודאה ממנו שאני כמו הדבר המת, אבל יש לנו התחברות בענין ההוא האלקי בתורתו אשר שמם ברית בינינו ובינו, במילה שנאמרה בה: והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם (בראשית יז, יג). והשבת שנאמר בה: כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם (שמות לא, יג). מלבד ברית אבות והתורה וכו' עכ"ל. הנה שהשבת והתורה ומצוותיה הנה הוא דבקות, כי עי"ז בצלו נחיה בגוים. וזה כמו שפי' החבר הנז' במקום אחר (שם מו): כי לא יתכן להתקרב אל האלקי' כ"א במעשים מצווים מאת האלקי' עכ"ל. עוד מלבד זה אמרו ז"ל (מס' חגיגה ב, ו): טבל ולא הוחזק כאילו לא טבל. כי לא די לאדם לעשות מצוה, רק צריך ג"כ שיעשה אותה כדי לקיים מצות בוראו, ואפי' למ"ד מצוות אינם צריכות כוונה לא אמרו זה למצוה מן המובחר, ואין כוונתי להאריך בזה, שיש הרבה חילוקים, ונתפרשו בדברי המפ' ז"ל. רק כלל העולה שצריך לזכות כדי להתקרב אל ה' ע"י מצוותיו בכוונה הטהורה והנכונה, וזהו כוונת אומרם (סנהדרין קא, א): הקורא

פסוק בבית המשתאות בלא זמנו, פי' שעושה אותו דרך שחוק והיתול כמו שפי' רש"י, מביא רעה לעולם. מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הב"ה. נ"ל הכוונה כי התורה שניתנה אלינו כפי פשוטה, מלבד כי הפשט לא יופשט, מ"מ יש בה רמז דרש וסוד. ואפי' לפי פשוטה לא יערכנה זהב וזכוכית (איוב כח, יז). וע"ז רמז הכתוב: כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה (תהלים מה, יד). לרמוז כי התורה אשר היא בת מלכו של עולם ממ"ה הב"ה, כל כבודה היא פנימה שהוא הפנימיות שהם סודותיה העצומים אשר בהם יכירו מעלתה וכבודה הגדול, אבל מ"מ לא בשביל זה יוגרע כבוד פשטיה הנפלאי', רק הוא כדמיון ממשבצות זהב לבושה, כי הלבוש החיצון הנה הוא ממשבצות זהב, וכמו שהמשבצות עשוי כדי ליתן בתוכו האבן טובה, כך לבוש התורה הוא כדי לתת לתוכו האבן טובה, סודות העצומים, באופן שבהיות האבן והמשבצות יחדיו יוסיפו אומץ כל א' לחבירו, דומה למה שפירש הרמב"ם ז"ל על פ' תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אופניו (משלי כה, יא). יעויין בהקדמת המורה. ושניהם יחד האבן והמשבצות, הסוד והפשט יאירו בגופה של תורה, ועי"ז יכירו מעלתה אשר היא לאין תכלית, והנה כאשר האדם יוציא ד"ת לדברים בטלים ועושה אותם כמין זמר, אז התורה חוגרת שק ועומדת לפני הב"ה, אמרה לפניו רבש"ע עשאוני בניך ככנור שמנגני' בו גוים, שבשעת שמחתם עוסקי' בדברי שחוק והתול ודברי' שאין בהם כוונת הלב. ואמר ככנור וכו' לרמוז שאומר אותו בלי נגינה רק כפי מה שנראה בדעתו, וזהו ממש ככנור שמנגנים בו גוים לכל אשר יחפוץ יטהו, א"ל בתי בשעה שאוכלים ושותים במה יתעסקו, כלומר אמת הוא אתך שלא היה להם לעשות כן, אבל נראה שהוא יותר טוב מלעסוק בדברי שחוק וקלות ראש המרגילים האדם לערוה, וכדומה לזה הליץ דהע"ה על ישראל באומרו: ישיחו בי יושבי שער וכו', ואני תפלתי וכו' (תהלים סט, יג־יד). וכמשז"ל במדרש (פתיחתא דחכימי דאיכ"ר יז) ע"ש. וע"ז השיב אם בעלי מקרא הן יעסקו בתורה נביאי' כתובי', אם בעלי משנה הן וכו', עד יעסקו בהלכות פסח בפסח וכו'. כי מלבד התועלת המגיע אליהם ע"י עסק התורה, הנה בזה יכירו וידעו הכל כי כוונתם נכונה דבקה בתורה ומצוותיה, ומה שהם אוכלים ושותי' ושמחי' הוא כדי לקיים מצות ה', ועליהם יאמר מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגי'. ולכן הנה הם עוסקי' באותו ענין האהוב אצלם ועי"ז את הטוב יקבלו מאת ה'. וזהו העיד רשב"א משום ר"ש בן חנניה כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם. ופירש"י כגון שהוא י"ט ונוטל כוס בידו ואומר עליו דברי הגדה ופסוקים מענינו, מביא טובה לעולם עכ"ל. כי עי"ז יכירו מעלתה של תורה ויבא טובה לעולם. וכמ"ש במדרש איכה על ר' צדוק (איכ"ר א, לא):

חד גמזוז ופשיט עלוי מאה פרקין, ואילו הוה אחד דכוותיה לא נחרבה ירושלים כנז' שם. וא"כ אעפ"י שידו פרש צר הידים ידי עשו על כל מחמדיה, מ"מ נאוו לחייך בתורים כמ"ש, ועי"ז יוציאו בלעו מפיו ויקחו את כל ארצם מידו, וזה ע"י עסק התורה בשבתות וי"ט, וגם בימי החול אעפ"י שידו פרש צר וכו' וראתה גוים באו מקדשה, הנה מ"מ נאוו לחייך בתורים, בזמניהם להזכיר חרבן הבית, להודיע לכן כי זהו דבר החביב אצלם, וכמש"ה: אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי (תהלים קלז, ו). ועי"ז בהזכירם החרבן ירחם ה' עליהם, וכמ"ש בזוהר פ' תרומה (ח"ב קנ"ז ע"ב) ז"ל: מאן דאתעדן על פתוריה ומתענג באינון מיכלין, אית ליה לאדכרא ולדאגא על קדושא דארעא קדישא ועל היכלא דמלכא דקא אתחריב, ובגין ההוא עציבו דאיהו קא אתעציב על פתוריה בההוא חדוה ומשתיא דתמן, קב"ה חשיב עליה כאילו בנה ביתיה ובנה כל אינון חרבי דבי מקדשא, זכאה חולקיה עכ"ל. וצריך לדקדק אומרו מאן דאתעדן על פתוריה ומתענג באינון מיכלין, הי"ל מאן דאתעדן ואתענג על פתוריה ולא יותר, וגם מפני מה צריך באותה שעה לזכור חרבן הבית יותר משאר שמחה, ולעולם בכל שמחה צריך לזכור את ירושלים, ושאר דקדוקי' יובנו בפירושו כאשר נפרש. וזה כי ידוע כי האכילה הנה הוא מזון הנפש, ואינה ניזונת רק מרוחניות הפרי והדבר אשר הוא אוכל, ובעת רצון הרוחניות מתרבה ושובע בעולם, וגם אוכל קמעא וברכה משתלחת במעיו, וע"ז נאמר: ואכלתם לחמכם לשובע (ויקרא כו, ה). וההפך בעת רעה, הרוחניות מתמעט והיוקר הווה ומשתלחת במעיו, ואז נאמר: ואכלתם ולא תשבעו (שם כו). ח"ו, והנה משחרב בית המקדש אין לך יום שאין בו קללה וניטל טעם הפירות (סוטה מח, א). מפני שנתמעטה הקדושה והרוחניות, ולכן מאן דאתעדן על פתוריה ומתענג באינון מכלין, יש לו לזכור כי אעפ"י שחיך אוכל יטעם לו, אותם המאכלי' כאין יהיו בעיניו, שאין בהם הרוחניות הראוי ושהיה בהם קודם חרבן הבית, ובזה הנה הוא מראה עצמו כי הנה הוא אוכל לשובע נפשו, ואפי' באוכל מיני מתיקה וכיוצא אשר בהם נאמר וייטב לבו (רות ג, ז). (ילקוט רות, רמז תר"ד): שאכל מיני מתיקה שמרגלת הלשון לתורה. וכן חמרא וריחני פקחין (סנהדרין ע, א). הנה בהתאבלו באותה שעה על החרבן, הנה הוא מורה באצבע כי טהרה יש לו ומרגיש בדבר, ולכן חשיב עליה כאילו בנה ביתיה, שע"י היה באה טובה ומזון ושפע לכל העולם, וא"כ כיון שנאוו לחייך בתוריהם, כמ"ש המדרש: הלכות פסח בפסח וכו'. ובימות החול ג"כ ע"י זכירת החרבן, כמ"ש יחזו אויבינו ויבושו, כי אשב בחשך ה' אור לי, וכן סוף הפסוק צוארך בחרוזים יפורש כפשוטו, כמ"ש במדרש (שהש"ר א, נב): ע"י שהם חורזים מד"ת לנביאים ועי"ז הם דבקים בו ית'. והנה במדרש

הנז' אמרו בענין בן עזאי וכו' שהאש היתה מלהטת סביבותיו וכו'. עד א"ל לאו אלא הייתי יושב וחורז מד"ת, ומתורה לנביאים ומנביאים לכתובים, והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני, והיו ערבים כעיקר נתינתן, וכי עיקר נתינתן מסיני לא באש היו ניתנין, הה"ד וההר בוער באש (דברים ד, יא). עכ"ל. אפשר שזהו ג"כ כנגד ידו (שלח) [פרש] צר על כל מחמדיה, שאז"ל (איכ"ר א, לח): שהם עמוני' ומואבי' שפשטו ידיהם בס"ת. והנה בעת נתינת התורה נעשית הוייתה סם חיים לישראל וסם המות לא"ה. וכאשר האדם חורז מתורה לנביאי' וכו' הנה האש מלהטת סביבותיו למען לא יגעו בתורתו, וכל אויביו ירחיקו נדוד וילכו להם.

אי נמי ידו פרש צר על כל מחמדיה כאשר נדקדק אומרו על כל שהיל"ל בכל מחמדיה אי נמי אל כל. וזה יתורץ כאשר נקדים כי ידוע מ"ש למעלה שאומר במדרש (איכ"ר א, לח) שהוא על עמון ומואב שפשטו ידיהם בס"ת. והנה פי' האר"י זלה"ה איך מיום שנחרב הבית ונשרפה התורה, נמסרו סודותיה ורזיה אל החצונים, וזה נקרא גלות התורה עכ"ל. ונ"ל שאין כוונתו לומר כי אל החצוני' נגלו סודות התורה ח"ו, שהרי נאמר: מגיד דבריו ליעקב לא עשה כן לכל גוי (תהלים קמז, יט). אלא כוונתו לומר שהם מונעים מלגלות ומלידע סודות התורה, וזה נ"ל נרמז במשנה (מס' טהרות ז, א): המוסר מפתחו לעם הארץ הבית טהור, שלא מסר לו אלא שמירת המפתח. פי' שמסר הפתח ביתו אשר הוא נעול אין יוצא ואין בא לדעת סודות התורה, מפני שהמפתח הוא ביד עמי הארץ החצונים, ומ"מ הבית טהור כי אין לו רשות ליכנס לפנים ויהיה נתפס כגנב, שהרי לא מסר לו אלא שמירת המפתח, וזהו ידו פרש צר על כל מחמדיה וכסה אותם, ומ"מ הנה הם נעלמים מן העין ולא שלט בהם אלא למראית העין, וזהו כי ראתה גוים באו מקדשה, פי' לא באו בודאי שהרי צויתיה לא יבאו בקהל לך, רק ראתה שבאו וכך היה נראה להם. ולפי האמת לא באו כי גבה היכלא, וזה כמ"ש בזוהר פרשת פקודי (ח"ב ר"מ ע"ב) ז"ל: ת"ח אינון אבנין דיסודי ציון וירושלים, ח"ו דשליטו עלייהו שאר אומין, ולא אוקידו לון ולא אתוקדו אלא כלהו אתגניזו וגניז לון קב"ה, וכל אינון יסודי ביתא קדישא, כלהו אתגניזו ולא אתאבידו מנייהו אפילו חד וכו'. עד מאי בשוב ה', אלא כד שליטו עלה שאר עמין, קב"ה סליק לה לעילא, ובההוא זמנא איהו יהדר לה לאתרהא, דכתיב בשוב ה' את ציון. בשוב ה' ודאי עכ"ל. הנה אעפ"י שראתה גוים באו מקדשה, לפי האמת לא באו רק היה נראה להם שבאו, וכמו כן אעפ"י שאמרו: ערו ערו עד היסוד בה (תהלים קלז, ז). כל זה היה נראה להם לעשות ולא עשו, ומה' לא יבצר מאומה להביא אבנים שרופות ע"י שידין ורוחין ליליין להשביע עינו של רשע וליסר את ישראל, אבל האמת היו מכים על

צחיח סלע וכיוצא, ואם באבני המקדש שהוא דבר גשמי לא שלטו רק נגנזו ונעלמו מן העין, כל שכן בתורה וסודותיה אשר נעלמו מעיני כל חי, וידו פרש צר עליהם ונעל הדלת בפניהם מפני עוה"ר, אבל ח"ו לא שלט בהם כמ"ש, וכנגד זה אמר נאוו לחייך בתורים, בשתי תורות, תורה שבכתב ותורה שבע"פ, פי' דוקא לחייך נאוו בתורים, אבל לא שאר לחיים, כי התורה כבר אמרנו שהיא סם המות לא"ה, גם כבר אמרנו משארז"ל (גיטין ס, ב): כי לא נכתבה תורה שבע"פ, יען הנה היא לאות בין ישראל לאביהם שבשמים, ועל האומות נאמר לעתיד לבא: מי בכם יגיד זאת (ישעיה מג, ט). והנה אעפ"י שידו שלח צר על כל מחמדיה והחשיך והעלים סתריה, לא בשביל זה הוא מתנאה בהם ח"ו, רק אור חשך באהלו, וכמ"ש בענין מערת המכפלה כשהיתה ביד עפרון לא היה מרגיש בה כי אם חשך ואפלה וכיוצא, עיין בזוהר פ' חיי שרה (זח"א קכ"ח ע"א), אבל לישראל נאמר: נאוו לחייך דווקא בתורים, תורה שבכתב ושבע"פ. והזכיר 'לחיים' יותר מכל שאר איברי האדם, יען יש בהם פנימי וחצון, נסתר ונגלה, לרמוז כי ע"י התחברות תורה שבכתב ושבע"פ הנעשה ע"י ישראל, הנה הם נאים לפניו ית' ובעיני כל רואם בגוף ונפש, וגם להיותם בלי הדבור, וכבר אמרנו כי אל יהודה ניתן לו סגולת הדבור, ונאה לו הדבור בד"ת, וגם להיותם בלי האכילה, וכבר אמרנו כי שניהון רברבן ע"י התורה הן באמרם הלכות פסח בפסח כמ"ש, וגם באכלם סעודת הרשות יעלו את ירושלים על ראש שמחתם. וזה מלבד משז"ל (שהש"ר א, נב): בשעה שמיללין ההלכה אלו עם אלו וכו'. והכוונה פי' בעל אות אמת מלשון מי מלל (בראשית כא, ז). או מלשון ואלילו ית ארעא (במדבר יג, כא). וקשה שא"כ היל"ל שמחללין או שמאללין, לפיכך נ"ל שהוא לשון תרועה, מתרגמינן ילללא. ופי' הוא שמשבר ההלכה ע"י הלחיים, וזה כי להיות כי ידו פרש צר על כל מחמדיה, הנה זה גורם שהקליפות שולטים ויש הרבה קושיות בדבר באין מנין, ולכן צריך להקשות בכח, כמו שכתב האר"י על המקשה מקשה בכח, שיש לו לאדם להקשות ולפלפל כדי לשבור כח הקליפות, ובזה יצא הדין לאמתו, וזהו נאוו לחייך בתורים בשני תורות, זה אוסר וזה מתיר. וכל זה בשעה שהם מיללין ומשברי' את ההלכה, ואז לא יאמר עליהם ובטלו הטוחנות אלו המשניות, כי מעטו זו הגמרא, כמ"ש במדרש איכה וקהלת, רק נקראי' שחקי' דאינון טוחנין, וכמ"ש בזוהר פ' פנחס (ח"ג רל"ו ע"א) ז"ל: ובגין דא וטחנו ברחים, מהכא מאן דאפיק מילין דאורייתא צריך למטחן לון בשיניים ולאפקא מילין שלמים, ואינון מילין אתקריאו שלמין, ואחורנין דאינון שטיין, דאכלין מילין בהלעטה ולא טחנין לון בטוחנות דילהון ובשינהון, מה כתיב בהו, הבשר עודנו בין שיניהם ואף ה' חרה בהם, דאינון מגזעא דמאן דאמר הלעיטני נא עכ"ל. ודבריו

אינם צריכים ביאור, רק לפי דרכו הורה לנו באומרו דאינון מגזעא דמאן דאמר הלעיטני נא, כי כמו שהיה אוכל ואינו טועם, רק היה פותח פיו ושופך הרבה לתוכה ובולע ואינו אוכל, ה"נ כל מה שבלע מד"ת בלע אותו משלם כמות שהוא ולא טעם ממנו, והכתוב אומר: חיל בלע ויקיאנו וכו' (איוב כ, טו). והוא דומה למה שאמרנו. צוארך בחרוזים, הנה הצואר מכונה לבית המקדש כידוע, והנה בזוהר פ' פקודי שהבאנו למעלה אומר (ח"ב ר"מ ע"ב): ות"ח כל אינון אבנין יתקיימון באתרייהו, ואינון יסודין כבקדמיתא, ויסודין ספירין אחרנין יתקיימון באתרא אחרא סחרנא לפותיא וארכא, הה"ד ויסדתיך בספירים (ישעיה נד, יא). בזמנא דיוקים קב"ה לביתיה עכ"ל. וזהו צוארך שהוא בית המקדש, אעפ"י שראתה גוים באו מקדשה, מ"מ יהיה נאה בחרוזות של אבנים טובות ומרגליות כמ"ש ויסדתיך בספירים. ולהבין אל הספירים ואל היסודות שעתיד הב"ה להוסיף, אפשר לומר אם ניתן לידרש שהוא משז"ל (מגילה כט, א): עתידים כל בתי כנסיות שבח"ל להעקר ממקומם ולהשתל בא"י. וזה כי בזמן הגלות ירדו ניצוצות הקדושה ונתלבשו בח"ל, וזהו ג"כ סוד גלות שכינה, והנה ישראל ע"י מה שמקיימים תורה ומצות בח"ל עי"ז מלקטים ניצוצות הקדושה, ובבתי כנסיות ובבתי מדרשות שם מתקבצת הקדושה ההיא ומאירה שם, כמ"ש ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם (יחזקאל יא, טז). ולעתיד לבא כאשר יושלמו להתקבץ כל ניצוצות הקדושה יחזרו למקומם, ואז כל רוחניות בתי כנסיות ובתי מדרשות שבח"ל יעקרו ממקומם שלא יהיה בהם צד חיות של קדושה, וישתלו בא"י ואז נאמר: הרחיבי מקום אהלך (ישעיה נד, ב). וכמ"ש בזוהר פ' הנ"ל בענין הנז', ואלו הם הספירים דיתקיימון סחרנא לפותיא ולארכא. ויהיה פי' ספיר מלשון עיר הסמוכה לספר, או מלשון ספור דברים, וגם כפשוטו. וכמו שפי' כל הדברי' הללו בפרדס רמונים (שער א' פ"ב) על לשון 'ספירות'. כי ע"י התורה נאוו לחייך בתורים כמ"ש: יחד יהיו חרוזים כל האורות האלו יחד עם האורות הראשונות שהיו במקדש, ויאירו אור גדול בהתרחבות גדולה ולא ימושו יתדותיו לנצח. עוד אמרו במדרש (שהש"ר א, נב): נאוו לחייך בתורים, אלו סופרים ומשנים ומלמדי תנוקות באמונה, צוארך בחרוזים אלו התנוקות עכ"ל. אפשר לומר שדורש 'לחייך' כמד"א בשבט יכו על הלחי (מיכה ד, יד). וכיון שאומר הכתוב ידו פרש צר על כל מחמדיה, וכסה אותם כמו שפירשנו, מ"מ ע"י סופרים ומשנים וכו' יסלקו יד האויב, אם כפשוטו שע"י הקול קול יעקב מהתנוקות של בית רבן בבתי כנסיות ובתי מדרשות, אין הידים ידי עשו שולטות, וכמ"ש בהקדמת איכה במדרש ובשאר מקומות. וגם מילתא בטעמא, כי הנה בתחלה נאמר נאוו לחייך בתורים אלו סופרים ומשנים וכו', כי הנה הם כאומן

הגדול שהוא מלמד אומנות לאחרים, והוא מתקן להם וחותך מכאן ומכאן והם תופרים כמצות האומן הגדול, כמו שפי' מהר"ר אברהם אזולאי ז"ל בס' חסד לאברהם עין הקורא נהר י"ז. והנה המלמדים יש להם כח היפה לשבר הקליפות, ולתרץ הקושיות ולהוציא הדין לאמתו ולהבין הלכה על בוריה, וכמ"ש ריש פ' הפועלים (ב"מ פד, א): כי הוה אמינא מילתא הוה מקשי לי (פי' ריש לקיש), עשרין וארבעה קושייתא, ומפריקנא ליה כ"ד פרוקי, וממילא רווחא שמעתתא עכ"ל. והכוונה כי עי"ז היו משברים הקליפות ומקשטים את הכלה שהיא השכינה בכ"ד מיני קשוטין, ועי"ז ממילא רווחא שמעתתא ונפתח השער הגדול, ע"ד (ילקוט שהש"ר, רמז תתקפ"ח): פתחי לי פתח כחודה של מחט ואני אפתח לכם וכו'. ומ"מ אעפ"י שיש להם כח היפה כמ"ש, אינו דומה הבל שיש בו חטא כי נחלש לסבת החטא, להבל שאין בו חטא, והתלמידים הנה אין להם כח לשבור הקליפות כי עדיין לא נסו באלו, אבל מ"מ כבר נתבאר בס' הנז' [חסד לאברהם] נהר כ"ד, כי ע"י הבל פיהם מתתקנים העולמות וז"ל: הענין שהעולם נברא בסוד כ"ב אותיות התורה, ואותיות אלו נחלש כחם ומתמוטטות מפני פגם מעשה התחתונים, ולזה צריך להחזירו ולהעמידו ולחדשו, והא כיצד הבל זה של תנוקות הוא כלול מאותיות התורה, ומתהוה ממנו רוחניות וכו' עכ"ל. א"כ יש להם כח יפה לתקן העולמות כמ"ש, ובהתחברם זה לזה בודאי יאירו אור גדול וישברו הקליפות, וזהו נאוו לחייך בתורים, בהרבה תורות שהם מפררים ומשברים ומדקדקים את ההלכה. גם רמז באומרו בתורים, אעפ"י שאינה עדיין תורה שלמה, רק תור חסר כמ"ש בזוהר ע"ז, וזה ע"י סופרים ומשנים ומלמדי תנוקות באמונה, שהם מחתכים על מנת לתפור, כמ"ש צואריך בחרוזים, אלו התנוקות שהם תופרים אח"כ במצוות רבן, אם למקרא למקרא, לצרף אותיותיה של תורה אשר נחלשו ולחזק אותם, ואם למשנה למשנה, לתרץ קושיותיה ולהעמידה על נכון, ואם לגמרא גמרא, מדרש הלכות וכו'. להוציא הדין לאמתו ע"י הכללים המסורי' הלכה למשה מסיני.

אי נמי ידו פרש צר וכו' אפשר לפרש כמ"ש על פ' אל תראוני שאני שחרחורת, כי כשהיא בנקודת כנקודת יו"ד, הנה היא דוחקת עצמה ומדבקת קויה, ואז היא כנקודת יו"ד כדי שלא יהנו ממנה הקליפות, וגם ידוע כי ט' ספירותיה הנה הם מסולקות כדי שלא יהנו מהם הקליפות, וזהו ג"כ ידו, אם נפרש מלשון יו"ד. א"נ כפשוטו ידו ממש פרש צר, שהוא כח הגבורות וכללותם הנק' צר, וכמ"ש על רחמה צר מכח הגבורות. וגם ה' גבורות הם בגימטריא ר"פ, ועם ה' אותיות וה' אותיות אלקים הם בגימטריא צר, והנה ידו פרש צר כמ"ש ואסף למעלה כל מחמדיה, אם נפרש כפשוטו, וגם כל האורות הבאי' אליה

מן היסוד אשר הוא מחמד כל לב, והטעם כי פרש ידו על כל מחמדיה הוא מפני כי ראתה גוים באו מקדשה, ואין ראוי שיזונו אפי' עיניהם מן הקדושה, וזהו גם כן אשר צויתה לא יבואו בקהל לך, וכיון שצוית לא יבואו בקהל לך ראוי לכסות את הקדש ולא יזכו אפי' לראותו ח"ו, והנה כל זה נעשה לסבת עוונות התחתונים, כי הם גורמים מניעת השפע כמש"ה (איוב יד, יא): אזלו מים שהם החסדי', מני ים שהיא המלכות, ונשארו הגבורות בלבד כמ"ש רחמה צר, ואז נאמר: כאיל תערוג על אפיקי מים (תהלים מב, ב). וכאשר אזלו מים מני ים כמ"ש, אז גם היסוד ונהר יחרב ויבש ח"ו, וכנגד זה ג"כ אמר נאוו לחייך בתורים, כמשז"ל מלשון לחות, וכמ"ש (שהש"ר ד, ל): על לחייו כערוגת הבשם. זה מלחים מקצת ההלכה וכו'. וא"כ אעפ"י שידו פרש צר ונהר יחרב ויבש, הנה הצדיקים הנה הם מרטיבים ומלחלחים ומביאי' שפע לעולם, וזה ע"י הספיחים הזרועים שם, וכמ"ש בזוהר פ' תרומה על פ' אור זרוע לצדיק (ח"ב קס"ו ע"ב) ע"ש. ואפשר ג"כ שזהו משז"ל (שהש"ר א, נא): נאוו לחייך, אלו משה ואהרן. וזה כי ידוע כי נשמת מרע"ה והארתו נשפעת בת"ח, והנה פי' מהר"א אזולאי בס' חסד לאברהם עין הנז', נהר ל"ז ז"ל: אמנם השפע והאור הזה הנמשך ממרע"ה אינו כירח וכוכבים, שממש הירח מאיר מהשמש וכן הכוכבים, אמנם ע"י אמצעיים רבים, והוא כדמיון האילן היונק ליחות ע"י השרשים. והיינו שמרע"ה מאיר בדור המדבר, ודור המדבר שופע מהאור ההוא בבניהם, והבנים בבנים, וכן דור אחר דור עד הגיע האור אל הנמצאים בחיים עתה עכ"ל. והנה שמרע"ה מאיר ומלחלח, ועי"ז הת"ח עושים פרי ומוציאי' אור התורה לחוץ, א"כ אעפ"י כי ידו פרש צר כמ"ש ונהר יחרב ויבש, ופרח לבנון אמלל ויבש כאשר נכנסו אויבים למקדש, הנה ע"י מרע"ה המתלבש השפעתו והארתו בת"ח, הנה עי"ז נאוו לחייך שהם מלחלחים ומרטיבים זרועיה של תורה בתורים, ב' תורות שאינם משלימות, זה מלחים מקצת הלכה, וזה מלחים מקצת הלכה, ועי"ז יוצא הדין לאמתו. ונדבקים יחד דמיון שני לוחות הנדבקי' זה בזה. וזהו נאוו לחייך בתורים, וגם צוארך בחרוזים, שהם חורזי' ומדביקים ד"ת זה בזה, וממילא רווחא שמעתתא.

אי נמי ידו פרש צר וכו' בכאן נרמז מ"ש בזוהר (ח"א ק"ע ע"ב) על פ' כי נגע בכף ירך יעקב. ויהיה פי' הכתוב 'ידו' פי' היד המיוחדת לו, יד שמאל, הידים ידי עשו, והשר שלו כמ"ש למעלה פרש צר על כל מחמדיה, ונגע בהוד שהוא על היסוד שבו המחמדים כמ"ש, ועי"ז כי ראתה גוים באה מקדשה, כמ"ש בזוהר פ' וישלח: מיד תשש חיליה דיעקב, וביומי שתא אשתכח ט' באב דביה אתתקף ואתגזר דינא עלנא ואתחרב מקדשא עכ"ל. וגם ע"ז נאמר נאוו לחייך בתורים, כי ע"י עסק התורה אומר הכתוב: תודיעני אורח

חיים (תהלים טז, יא), שהיא עסק התורה, ועי"ז שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח. וזהו נאוו לחייך בתורים תורה שבכתב ותורה שבע"פ. וידוע כי תורה שבכתב הוא בז"א, ותורה שבע"פ הוא בנוק'. גם ידוע כי איהו בנצח ואיהי בהוד, וע"י עסק התורה שבכתב ושבע"פ מתתקנים נצח והוד, ובפרט ע"י תנוקות של בית רבן אשר יש להם כח להמשיך מנה"י דאי'. וגם ע"י רבן אם יזכה שהוא ביסוד דאבא, וכן של כל האצילות כמבואר בדברי האר"י זלה"ה בפי' הנצנים נראו בארץ. גם פי' שם כי התנוקות הנז' יש להם כח מנה"י דאי'. וגם להעלות המלכות למקום שאין הקליפות נאחזות שם, וזהו נאוו לחייך בתורים כמ"ש, וגם צוארך בחרוזים שהם מחריזים ומעלים למקום הצואר שאין יד האומות והקליפות מגעת שם, וכפי מ"ש במדרש: צוארך בחרוזים, אלו הפייטנים. ונקראו חרוזים לפי שעיקר השיר והפיוט הוא כשהוא חרוז, שיש לו ג' תיבות דומות בסופי שיטות, כמבואר בדרכי השיר, אבל העיקר הוא כפי דברי הזוהר ברע"מ פ' תצא (ח"ג רע"ו ע"ב) ז"ל: וחתיכו לה כמה לבושין דאינון לבושי דהבא, בכמה פסקות והוו חולקין מקשין עלייהו על אילין פסקות, לתקנא לה בכמה פרוקין ולקשטא לה בכמה קשוטין לשבתות וי"ט וכו' עכ"ל. ופי' מהר"ר ברכיה זצוק"ל בס' מעבר יבק, כי כוונת הזוהר הוא על הפיוטי' דחתכין לה לכמה פסקות, שהם פסוקי' וכיוצא שבסוף כל חרוזה או בסופה וכיוצא, ואלו הם מתיקוניה לי"ט ולשבתות שאז אומרים בהם הפיוטים. והנה זהו ג"כ מ"ש למעלה על נאוו לחייך בתורים, בתוריהם הלכות פסח בפסח וכו'. וכן צוארך בחרוזים שהם הפיוטי' שאומרי' בזמנים הנזכרי'. ונחזור לענייננו כי ע"י הפיוטים שאומרי' הנה נתקן הפגם ההוא של ירך יעקב, וכמאמר הכתוב נעימות בימינך נצח (תהלים טז, יא). ע"י הנעימות בימינך נצח, וכמו שהאריכו בזה בזוהר (ח"א כ"א ע"ב), ומהר"א גלאנטי בפסוק צדו צעדינו ע"ש. גם לפי מ"ש בזוהר פ' וישלח בענין הנז' על וירא כי לא יכול לו (ח"א קע"א ע"א) ז"ל: וכד חמא דלא יכיל ליה לאורייתא, כדין חליש תוקפא דאינון דסמכין לה, כד לא אשתכח מאן דסמיך לאורייתא כדין לא יהא הקול קול יעקב, ויהון ידים ידי עשו עכ"ל. וזהו ידו פרש צר על כל מחמדיה שהם אותם התומכים התורה דרחימו רבנן, והם מחזיקים ידי לומדי התורה, ושלח ידו בהם למען לא יוכלו לסייע לומדי התורה, ויצא ח"ו מחשבתו לפועל מהידים ידי עשו. ולכן מסיים בזוהר ואומר: וכד חמא יעקב הכי דסליק צפרא, אתקיף יעקב ביה ואתגבר עליה, עד דאיהו בריך ליה ואודי ליה על אינון ברכאן, וא"ל לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל וכו' עכ"ל. וזהו נאוו לחייך בתורים, תורה שבכתב ושבע"פ, והנה הכתוב אומר: הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא (במדבר כג, כד). ואמרו במדרש (במד"ר כ, כ): עומדי' כאריות

והן מחטפין ק"ש וממליכים להקב"ה ונעשים כאריות. וזהו כד חמא יעקב דסליק צפרא אתגבר עליה, עד דאיהו בריך ליה ואודי ליה על ברכאן וכו'. יען בזה הפסוק ובהיותו מוסר נפשו על יחוד השם, הנה הוא מביא טובה לעולם וכמ"ש למעלה. והבאנו דברי האר"י זלה"ה בפסוק, וזהו נאוו לחייך בתורים, צוארך בחרוזי' בהיותו קושר מדת לילה ביום, יוצר אור ובורא חשך. ומדת יום בלילה גולל אור מפני חשך, ובזה ג"כ והוא נסמך בק"ש משומרי היום לשומרי הלילה, וכשהוא אומר ה' אחד, נאכלים המחבלים מפניו ומלחשים אחריו בשכמל"ו.

י"א
שיר השירים:

תורי זהב נעשה לך עם נקדות הכסף.
איכה:

כל עמה נאנחים מבקשים לחם
נתנו מחמדיהם באכל להשיב נפש
ראה ה' והביטה כי הייתי זוללה.

אפשר לפרש 'תורי זהב' עפ"י הדרך שפי' 'בתורים' מלשון זמן. פי' זמן יהיה קבוע לך לזכות לזהב ועושר ונכסים, והם היו"ט, שהרי (מס' ר"ה א, ב): [בד' פרקים העולם נידון], בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן וכו'. ואמרו בגמ' ע"ז (ר"ה טז, א): אמר הקב"ה הקריבו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות, הקריבו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן, נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה וכו' עכ"ל. באופן שרצה הב"ה לזכות את ישראל בזמן שהעולם נדון, ונתן להם מצוות למען יזכו בדינם ולא יחסר להם כל טוב, וזהו תורי זהב נעשה לך, פי' זמני זהב נעשה ונתקן לך. וגם יפורש לשון 'תורה', כי ע"י המצוות הנז' יזכו לעושר ונכסי', שישלח ה' ברכה בפירותיהם. וכדי לפרש כל הכתוב אפשר לומר לפי דרך זה, כי הלא עיקר כל הקרבנות הוא התפלה שאדם מתפלל עם הקרבן, וכמש"ה: זבחי אלקים רוח נשברה (תהלים נא, יט). וידוע כי קבלת התפלה היא מצד שמאל, כי כך גזרה חכמתו ית', כי מדת הדין נותנת כי בהתפלל האדם תפלה הגונה עם הכוונה הנכונה תקובל תפלתו ברצון אם לא יהיה מעכב בדבר לסיבת העוונות וכיוצא, וזהו תורי זהב נעשה לך שהם התפלות הנאמרות עם הקרבנות, ואמר נעשה לך דווקא ולא לגוים, כי לישראל דווקא אחרי שניתנה תורה נתחדשה הלכה, להורות להם דרכי התשובה והתפלה, משא"כ באומות שלא ניתן להשבון, וזהו ג"כ כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות וכו'. לכם

דווקא ולא לא"ה, וזהו תורי זהב נעשה לך, ומפני כי הדין בפני עצמו קשה, הקדים מדה"ר ושתפה למדה"ד, ואמר עם נקודות הכסף. ועי"ז גם כן תהיה מדת החסד לישראל ומדה"ד לא"ה, וזה יהיה כנגד מה שאומר הכתוב כל עמה נאנחים מבקשים לחם וכו'. ואמר 'מבקשים' ולא אמר אין להם, לומר כי זהו כאבדה המתבקשת ואפשר שימצא, והנה הדרך כדי למצוא הוא ע"י קיום המצות האלו בזמני' כמ"ש, וגם ע"י התפלה בזמנה שהיא ג"כ מ"ע ובפרט למי שצריך. ואפשר שלטעם זה תקנו אנשי כנסת הגדולה נוסח התפלות שבידינו צרופות ככסף ובחונות כזהב כמ"ש. שיש בהם שאלת כל הדברים ההכרחיים דרך כלל אל כללות ישראל, כמ"ש הרמב"ם ז"ל בתחלת הלכות תפלה (פ"א, ד). כל זה נוכל לומר כאשר נפרש כוונת הכתוב כל עמה נאנחים כפשוטו. אך נוכל לפרש כמו שמפרש מהר"ש אוזידא בס' לחם דמעה שפי' אותו על ד"ת, כמש"ה לכו לחמו בלחמי (משלי ט, ה). ולפי דרך זה יאמר: "כל עמה נאנחים מבקשים לחם", הנה התורה נמשלה להרבה דברים, ביין ושמן ודבש וחלב, וזה כפי' הבחי' מקרא משנה הלכות אגדות, והנה בחינתה שנקראת לחם הוא על בחינת הפלפול, לשאת ולתת במלחמתה של תורה, לשון נופל על לשון, כי רבים לוחמים לי מרום. כי מלחמת ה' אדני נלחם (ש"א כה, כח). והנה על ענין התורה בעצמה ח"ו לא תשתכח תורה מישראל (שבת קלח, ב), כי לא תשכח מפי זרעו (דברים לא, כא). אבל בענין הפלפול והסברא, ע"ז כבר אמרנו למעלה משאז"ל (קהלת רבה יב, ח): כיון שגלו ישראל לא היה א' מהם יכול לסבור תלמודו. וכן אומר הכתוב: ישא ביום ההוא לאמר לא אהיה חובש (ישעיה ג, ז). כמשז"ל (שבת קכ, א): מחובשי עצמן בבית המדרש, ובביתי אין לחם ואין שמלה. וע"ז היו נאנחים מבקשים לחמה של תרה, נתנו מחמודיהם באוכל להשיב נפש. פי' היה להם לאכול, פי' ד"ת כמ"ש כי לא תשכח מפי זרעו (דברים לא, כא). אבל לא היה בהם כדי להשיב נפש, פי' לשמור ולעשות, שלא היה הלכה ברורה כאשר הוא בעוה"ר, כמ"ש ר' יוחנן (קידושין מו, א): הרי בשר והרי סכין והרי ידים ואין לנו מה לאכול. ופי' כי המשנה ברורה ונראה שהיא מובנת לכל, ואין מי שיבין אותה, וגם אמרו (סוטה כב, א): אין דנין הלכה עפ"י המשנה. ואם אל הגמרא נלך הנה זה הים גדול ורחב ידים, ומי יכול להוציא הדין לאמתו עפ"י הגמ', ובפרט בזמנינו זה בעוה"ר, וזהו נתנו מחמדיהם באוכל שיהיה בו להשיב נפש, שיהיה דין אמת והלכה פסוקה ולא מצאו. וזהו ראה ה' והביטה כי הייתי זוללה, כמ"ש מהר"א גלאנטי שהוא כדמיון הזולל שאינו מתרצה במה שיש לו, אף כאן נתקיים מש"ה: ואכלתם ולא תשבעו (ויקרא כו, כו), אפי' בד"ת כמ"ש. וכנגד זה אמר תורי זהב נעשה לך, פי' תורה שהיא נקיה וצרופה כזהב, וזה כי משום עת לעשות לה' (תהלים קיט,

קכו). ניתנו דברי תורה שבע"פ ליכתב (תמורה יד, ב), ונכתבו דברי המשנה והגמרא, ואח"כ מדור דור בראותם כי הלבבות הולכים ומתמעטים, כל א' מחכמי הדור ראו לקבץ דינים ולסדר אותם באופן נאות למען בזה יקל על המעיין, וכל אחד בחר לו דרך לעצמו ללמד דעת את העם דיני תרתנו הקדושה על מתכונתם, וראשון מהפוסקים אשר התחיל בדרך הזה ה"ה הרמב"ם ז"ל, ועיין בהקדמה שלו על ס' היד. וזהו תורי זהב שהם דינים ברורים ונקיים כזהב נעשה לך, ובזה ישיבו את נפשם לקיים מצוותיה של תורה על מתכונתם, עם נקודות הכסף בלשון צח ומובן לכל, ככסף הזה שהוא מזוקק שבעתים, ויהיה פי' הכתוב לפי דרך זה דומה למ"ש הרמב"ם ז"ל בהקדמת המורה על פסוק תפוחי זהב במשכיות כסף (משלי כה, יא) ע"ש. אבל לפי דרך זה יש להקשות שנראה כי דברי הפוסקים, הנה הם יותר מובחרים מהמשנה והגמרא, לפיכך נ"ל לומר כי תורי זהב הם רמז לתורה שבכתב ושבע"פ עצמם, וזה כי אחרי מזה נמשך כי כל עמה נאנחים מבקשים לחם כמ"ש, וכמ"ש למעלה בפי' דברי הזוהר (ח"א כ"ז ע"א) שאומר: וימררו את חייהם וכו' (שמות א, יד). בחומר בקל וחומר, ובלבנים בלבון ההלכה וכו'. ומפני שאינם זכאים עליהם נאמר: ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו (שמות ב, כג). וזהו כל עמה נאנחי' וכו'. והנה לתקן כל זה באו המפרשים כל א' לפי דורו כמ"ש בענין הפוסקים, וראשון שבכלם רש"י ז"ל, ובפירושו הגדול בדברי תורה שבע"פ, וכן מדברי תורה שבכתב, באופן כי עתה הנה היא כסולת נקיה, הגם כי בעוה"ר נתמעטו הלבבות וקשה עלינו אפי' להבין דברי המפרשי' והפוסקי'. וזהו תורי זהב נעשה לך שתורה שבכתב ושבע"פ נתקן אותם באופן יהיו צרופות כזהב, וזה ע"י נקודות הכסף שהוא פי' המפרשי' ז"ל, שהוא דמיון הכסף בערך הזהב, והוא דומה בדומה למש"ה: תפוחי זהב במשכיות כסף (משלי כה, יא). וכמו שאמרו בזוהר [חדש] שיר השירים, שהוא דומה לו, וזהו תורי זהב נעשה לך, וסביב סביב להם יהיו נקודות הכסף, כדי ליפות הזהב ולהודיע לכל ערכו וחשיבותו. ומהר"ש אלקבץ בס' אילת אהבים ז"ל: יאמר כי בחלק הדבור הנגלה והמפורסם, יעשה לה עדי שלא יהיה מפורסם המוניי רק מהשלמות. אך שיהיה בו חלק כמוס וגנוז, כענין תפוחי זהב במשכיות כסף אל הרב המורה. וזהו תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף עכ"ל. נראה מסכים במקצת למ"ש, אבל דבריו הם על סודות התורה אשר הם נחמדים מזהב ע"ש. ואפשר לפרש ג"כ שהוא כנגד כל עמה נאנחים וכו' וזה עפ"י הדרך אשר נפרש כי המקונן מתאונן על ישראל איך אינם מכירים את ערכם, וזה לסיבת הגלות כמו שנפרש. ואמר כל עמה נאנחים מבקשים לחם, לחמה של תורה כמ"ש, והם נאנחים כי אין אתם יודע עד מה לשאת ולתת בפשטים של התורה, ומ"מ רוצים לעלות

במעלות גדולות ונפלאות מהם בסודות התורה, וזה נתנו מחמדיהם באוכל להשיב נפש. פי' הניחו העיקר הצריך אליהם שהוא הלחם אשר יאכלו, הכל צריכים למארי חטיא, ונתנו מחמדיהם ותאותם באוכל שיש בו להשיב נפש, שהם סודות התורה המיישבים דעתו של אדם, וגם הנפש נהנית מהם ונתקנת בהם, וזה לסיבת הגלות וגודל הצרות, כמ"ש במדרש על פ' סמכוני באשישות (שהש"ר ב, יד): א"ר לוי לשעבר היתה פרוטה מצויה, והיה אדם מתאוה לשמוע דבר משנה וגמרא, ועכשיו שאין הפרוטה מצויה, וביותר שאנו חולים מן המלכיות אין מבקשין לשמוע אלא דברי נחמות וברכות עכ"ל. ועל זה אמר ראה ה' והביטה כי הייתי זוללה, כמ"ש הרמ"ע ז"ל (מאה קשיטה סי' ו): כי הלמד אצילות ולא הלכה, דומה לאוכל פטומות בלא לחם. וא"כ ראה ה' והביטה כי הייתי כדמות הזולל בזוללי בשר למו, וכנגד זה אמ' תורי זהב שהם סודות התורה, נעשה לך עם נקודות הכסף שהם פשטי הדברים הנגלים כדמיון הכסף, ע"ד מה שפי' מהר"ם אלשיך על פסוק כי אם בתורת ה' חפצו (תהלים א, ב). שהם סודות התורה, ומ"מ בתורתו שהם פשטי התורה, יהגה יומם ולילה.

אי נמי כל עמה נאנחים מבקשים לחם, הנה הלחם הם ג' גבורות הנמתקות ע"י החסדים, בעליית תוך יסוד ז"א, ובכוונת המוציא ביאר האר"י זלה"ה כי הכוונה הוא כי האבות חג"ת עולים אל הבינה ומעלים המלכות עמהם, ואח"כ הבינה מוציאה האבות הנז' והמלכות עמהם, והם ג' הויות הנז', ואח"כ המלכות אחר שקבלה מזון מלמעלה, גם היא מוציאה לחם אל התחתונים עכ"ל בקצור, עיין בס' הכוונות. והנה אחרי שאמר ידו פרש צר על כל מחמדיה שהוא כח הגבורות בגימט' צר כמ"ש, הנה נסתלק השפע מצד החסד ולא נשארו כי אם הגבורות, ועתה אומר כל עמה, שהם מקבלים שפע מצד המלכות, הנה הם נאנחים מבקשים לחם שהם הגבורות הממותקות שע"י בא השפע לתחתונים, נתנו מחמודיהם שהם היסודות. א"נ כל הזכיות שלהם, ובקשו לעשות איזה יחוד באוכל, כדי שיהיה האוכל לפקדון לארץ שהוא אל הוי"ה בגימט' אוכל כידוע. והוא ביסוד כדי להשפיע אל המלכות, ועי"ז הזן"ן את העולם כלו. וכמבואר בכוונות. ועתה נתנו מחמדיהם כנז' באוכל להשיב נפש שהיא המל', נפש דוד להשיב אותה אל מקומה. א"נ למתק אותה מתוקף הגבורות, ראה ה' והביטה בסוד עיני ה' אלקיך בה (דברים יא, יב). להשפיע בה סוד הרחמים, וכמ"ש בכוס של ברכה (ברכות נא, א): ונותן עיניו בו. והטעם שכל עמה נאנחים, וגם הנה אני אומרת ראה ה' והביטה כמ"ש, הוא מפני כי הייתי זוללה, כמו שפי' מהר"א גלאנטי שהנה הוא כדמיון הזולל שאינו מסתפק במה שיש לו וכו'. ע"ש בפירושו. אף זה נאמר לפי דרכנו, ודרך רמז נוכל לומר כי זוללה

בגימט' ע"ח שהם ג' הויות, והנה כאשר הג' גבורות נמתקין ע"י החסדים הם בסוד שתי הלחם, והם ששה הויות והם בגימט' ציון, אבל כאשר אינם נמתקות אין בה כי אם ג' הויות שהם בגימט' זוללה שהוא ע"ח כמ"ש, והנה כנגד זה אמר תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף שהם גבורות של זהב, נמתקות ע"י נקודות הכסף שהם החסדים, זה הוא כפי פשוטי הדברים. אבל להעמיק הדברים צריך להביא מה שכתב האר"י זלה"ה בפי' מ"ש בזוהר (בהקדמה דף א' ע"ב) בפסוק הנצנים נראו בארץ (שה"ש ב, יב). בסופו ז"ל: ומאן מקיים עלמא וגרים לאבהן דאתגליין, הה"ד תורי זהב נעשה לך, אינון ינוקי עולמין, דכתיב: ועשית שנים כרובים זהב (שמות כה, יח). ופירש האר"י זלה"ה ז"ל (שער מאמרי רשב"י, פ' בראשית): ומאן מקיים עלמא וגרים לאבהן וכו'. הנה קיום העולם היא התורה, ומה גם לימוד התנוקות הבל שאין בו חטא, מעלה המלכות למקום שאין קליפות שולטי', ונגלים אבות העליונים במוחותיה ושני דרועין וגופא דילה כנז"ל. וסוד תנוקות אלו כנגדם למעלה נ"ה עליונים, דאתפשטת אי' עלאה בהם עד הוד כנודע, ואלו הם תנוקות של בית רבן היא בינה, רמז לחכמה שהיא רבן של כל האצילות, שלא חטאו שאין שם מגיע פגם ולא חטא כלל, ואלו התחתונים מעוררים העליוני' להמשיך לה האבות במוחותיה וזרועותיה, ואלו הם ב' כרובים זהב סגור, בסוד אי' עלאה שהוא זהוב, ואלו תרין דרועין דילה, כמו שיש אל המלכות שני כרובים לעורר את האהבה, וימצא דודאים בשדה של תפוחין עכ"ל. ובמקום אחר אומר ז"ל: ונה"י שבת"ת אין להם על מה שיסמוכו מעולם העליון, ולפיכך הם לבר מגופא, ונמשך מהם אחיזה לחצונים, בסוד ותקע כף ירך יעקב (בראשית לב, כו). וצריכות האבות לעלות למעלה במחשבה ובעלמא דאתי ואגניזו תמן, וכשירדו האבות למקומם ימשיכו שפע מהם שם, ויתלבשו בנה"י להאיר להם מהאור שקבלו מלמעלה, ויהיו למלכות במקום חג"ת דידה כדפי' לעיל עכ"ל. ומכלל דבריו מובן כוונתינו, כי אעפ"י שידו פרש צר ונגע על כל מחמדיה שהם נה"י כדפי' לעיל, ומזה נמשך כי ראתה גוים באו מקדשה ושלטו הקליפות עד שמפני זה נתהוה ג"כ כי כל עמה נאנחים מבקשים לחם, שלא נמתקו הגבורות כמ"ש, מ"מ ע"י שנאוו לחייך בתורים כמ"ש למעלה בפסוק הקודם, ג"כ תורי זהב נעשה לך שיעוררו העליונים להמשיך לה נ"ה דאי', וירדו האבות להאיר במוחותיה וזרועותיה, וע"י יתמתקו הגבורות וירד השפע והלחם אל המלכות, בסוד שתי הלחם שהם חו"ג, וגם הם סוד נ"ה פנימיים, כמו שפי' הנשי"א זצוק"ל בטוב הארץ, וזהו תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף.

ובזוהר חדש פ' חקת ז"ל (דף פ"ד ט"ג): לרקמות תובל למלך (תהלים מה, טו). לרקמות אילין לבושין דיקר דאינון מרוקמין למקדשא וכו'. כוונתו מבוארת שהוא על השכינה כמ"ש. והנה פי' למעלה על פסוק כל כבודה בת מלך פנימה (תהלים מה, יד). על התורה, ואמר עתה ע"י הרקמות שהם החדושין שאדם מחדש מד"ת, מעשה רוקם עובד ציור בציצין ופרחים לתורה, עי"ז תובל התורה או השכינה למלך מלכו של עולם, ואמר אילין לבושין דיקר דאינון מרוקמין למקדשא, כי בהם תתלבש השכינה להתקדש, וכל מנוי דזמין קב"ה למלבש למיהב נוקמתא באדום, שהם בגדים נעשו ממעשה המצוות, ובפרט ע"י מה שמסרו ישראל עצמם על קדושת שמו ית', ולהבין זה צריך להביא משז"ל (ילקוט תהלים רמז תתס"ט) על פ' ידין בגוים מלא גויות (תהלים קי, ו). אמרו רבותינו כל נפש ונפש שהרג עשו מישראל, כב-יכול נטל הקב"ה מדם כל נפש ונפש וטובל פורפרין דיליה עד שצבע הדם, וכשיגיע יום הדין ויושב עליו בבימה לדון אותו, לובש אותו פורפרין ומראה לו גופו של כל צדיק רשום עליה, שנאמר: ידין בגוים מלא גויות, אותה שעה מתנקם הב"ה ממנו ב' נקמות, שנאמר: אל נקמות ה' אל נקמות הופיע וכו' (תהלים צד, א). עכ"ל. ופי' המפרשי' ז"ל כי כוונתו ית' להודיע כי בגוף צדיק א' יש בו הרבה ניצוצות, וגם לפעמים צדיק א' מתגלגל ב' פעמים, ועל כלם הוא יתברך נפרע ממנו, וזהו ומראה לו גופו של צדיק רשום עליה, ולפיכך נפרע ממנו ב' נקמות. והעולה לענייננו כי הלבוש הזה דזמין קב"ה למלבש למיהב נוקמתא באדום, הנה הוא הלבוש שעליו מצויירים כל אותם שנהרגו ע"י אדום לכבודו ית', א"כ בלבוש הזה יראה זכיותיהם של ישראל, וא"כ לרקמות שהוא לבוש מצוייר מן חדושי התורה ומן המצוות של ישראל, תובל למלך דא כלה אלבישת ליה, עי"ז תובל השכינה למלך מלכי המלכים הב"ה, והנה היא לובשת אותו הלבוש, ובזה היא עולה לפניו ית', מאן גרים כל דא, בגין ישראל דלא אתערבו בסטרא דעשו, והוא כמ"ש ששמרו מצוותיו ית', וגם שמרו זרעם בטהרה, וכמו שנפרש בפסוק הבא. כל אינון זמינין למחמי ביקרא דציון, שאין השכינה שורה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל (קידושין ע, ב), וגם מפני ששמרו מצוותיו ודבקו בה' אלקיהם. וכבר אמרו (פסחים נ, א): הרוגי מלכות אין לפנים ממחיצתם. לקבל דא תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף, תרין תורי רמז לאורייתא דאיתיהבית בימי פרעה, ורמז לדעתא דתתחדש ביומוי דמשיחא. והכוונה כי במה שאדם עוסק בעה"ז, ואעפ"י שאינו מבין סופו לזכות לעתיד לבא ולהבין בימות המשיח, שאז יתרבה הדעת כמ"ש במקומות רבים, וזהו לדעתי כל המקיים את התורה מעוני, פי' מעוני הדעת, סופו לקיימה מעושר הדעת. וא"כ הוא אעפ"י שכל עמה נאנחים מבקשים לחמה של תורה כמ"ש, ונתנו

מחמודיהם באוכל להשיב נפש שהם סתרי תורה כמ"ש, באופן נתקיים מש"ה (ישעיה מא, יז): העניים והאביונים מבקשים מים זו תורה, ואין לשונם בצמא נשתה. מ"מ אני ה' אענם אפתח על שפיים וכו'. תורי זהב נעשה לך, וביומוי דמשיחא תתחדש דעתא ויזכו לשתי תורות, פי' תורה שלמדו בהיותם בגלות, והחדושים שיחדשו אח"כ, וע"י הלבוש הלזה יקבלו נחמה על מש"ה ראה ה' והביטה כי הייתי זוללה ובלתי חשובה בעיניו, וכאשר ידין בגוים מלא גויות, יכירו חשיבותם של ישראל, כי הקטון יהיה לאלף, מלבד מ"ש (ר"ה כג, א): תחת הנחשת וכו' (ישעיה ס, יז). תחת ר' עקיבא וחביריו מי מביא לנו תמורתו. ונסיים דברי מאמר הזוהר ז"ל: עם נקודות הכסף, התם בחמשה עשר כסף, והכא אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף, ודאי מסטרא דאברהם אתיא לון וכו'. נראה שכוונתו לומר כי כל זה נעשה ע"י מדת החסד, בתחלה יצאו בט"ו לחדש ניסן, שכן פי' ז"ל (חולין צב, א): בחמשה עשר כסף (הושע ג, ב). זה ט"ו בניסן. והוא כי פסח הוא בחסד, ולעתיד לבא בזכותו של אברהם מדת החסד ג"כ, וזהו אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף, וזה כי פירש"י ז"ל על אברהם כשהושלך לכבשן האש, אם מעמיד הדברים כחומה, נבנה עליה טירת כסף, וכן על ישראל בגלות, וכיון שישראל העמידו דברי ה' אפי' במקום כרת, שמסרו נפשם על יחוד ה', א"כ הוא נבנה עליה טירת כסף זה בית המקדש וכו' היה בזכותו של אברהם שמסר נפשו על יחוד ה' ונמשך זרעו אחריו כמותו, ועי"ז כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון אכי"ר.

י"ב

שיר השירים:

עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו.

איכה:

לוא אליכם כל עברי דרך

הביטו וראו אם יש מכאוב כמכאבי

אשר עולל לי אשר הוגה ה' ביום חרון אפו.

כנגד מה שאמר המקונן, לא אליכם כל עוברי דרך. הקדים ואמר: "עד שהמלך במסבו" וכו'. ופי' פסוק לא אליכם כל עוברי דרך, נראה שהולך ע"ד מ"ש בזוהר פ' שמות (ח"ב ב' ע"ב) על פ' בני ציון היקרים (איכה ד, ב). ז"ל: מאן דרגיל למסבל צערא, ומאן דלא רגיל למסבל צערא, ואתי צערא לתרוייהו, ממאן צערא שלימתא יתיר, הוי אומר ממאן דלא רגיל למסבל צערא עכ"ל. עוד אמרו במדרש (סנהדרין צח, ב): משל לתרנגול ועטלף שהיו מצפים לאור, א"ל התרנגול לעטלף אני הנני נהנה מן האור, אבל אתה שאין אתה

נהנה, וכן ישראל אומרי' למה זה לכם יום ה' חשך ולא אור (עמוס ה, יח). עוד ארז"ל (שהש"ר א, כה): מכל מה שאמר להם משה לישראל לא נצטערו, וכיון שאמר להם משה לישראל מפי ה', כי לא אעלה בקרבך (שמות לג, ג), מיד וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו (שם ד). וזה מפני כי להוטים היו ישראל אחרי השכינה, וזהו שאומר אחרי שאמר ידו פרש צר, כל עמה נאנחים מבקשים לחמה של תורה, אמר לא אליכם כל עוברי דרך, אין אני מדברת עם הרשעים עוברי דרך שהם אינם מרגישים בצער הזה, יען לעולם הנה שרוים בחשך, ורשעים בחשך ידמו, כעוללים לא ראו אורה של תורה ואינם מכירים מעלתה, אבל מ"מ הביטו וראו אם יש לכם עינים לראות תראו, אם יש מכאוב כמכאובי אשר עולל ה' דוקא, כי הנני מרגשת בדבר על חסרון לחמה של תורה, ונוסף על זה אשר הוגה ה' והסתיר פניו ממני, ויהיה מלשון כאשר הוגה מן המסילה שפי' לשון הסרה, וכן ה' סר מעלי. כאומרו כי לא אעלה בקרבך. וזה היה ביום חרון אפו, וזה גרם אלי כל הצער הזה, כי מלבד היות הדבר הזה קשה עלי מכל הצרות שבעולם, עם זה היה גרמה לכמה אבות נזיקין שעברו עליו בנפשי ברוחי ונשמתי, ובפרט לחמה של תורה כי אז נגזר על ישראל שילמדו תורה מתוך צער ודוחק ומתוך שכחה ג"כ, והנה אני בדוחקא מצטערת ומרגשת בדברים אלה, ובפרט במכאובי הידוע שהוא סלוק שכינה, לא אליכם כל עוברי דרך, שאין אתם מכירים ערך התורה, ונר מצוה ותורה אור של שכינתו ית', ומ"מ הביטו וראו כמ"ש. והנה יש מקום לבעל דין לחלוק ולומר מה לך כי נזעקת, ואת עושה עצמך היותך מרגשת בסלוק שכינה והעדר אור התורה יותר מאחרי', והלא גם על עוברי דרך עבר כוס זה, ויותר שיש להם עונש בגהינם וכיוצא, כמשז"ל (איכ"ר א, מ): שמדברת עם הרשעי' הנקראי' עוברי דרך. ולזה השיב בשיר השירים ואמר, עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו. והכוונה לא אליכם רשעים של גהינם, ובפרט א"ה הגיע הצער הזה של סילוק שכינה, אלא אלי בפרט, כי הלא בעוד שהמלך הב"ה במסבו היה מסב במקומו ומשרה שכינתו בבית המקדש וכיוצא, נרדי דווקא ולא שלכם, היה נותן ריח טוב לפניו, וגם אל כל העולם כלו, באופן כי אני הייתי נהנית מזיו שכינתו ית' ולא אתם, ולפי דרכנו שהוא נחמה למה שאומר באיכה כמ"ש בהקדמה. אפשר לומר כי אחרי שאמר היש מכאוב כמכאובי וכו' אשר הוגה ה' וכו' שהוא סלוק שכינה כמ"ש, הקדים ואמר אעפ"י כן לית אנא מובדא סברי מן בריי, ומובטחת אני יחזור ויאיר ה' פניו אלי, וזה כאשר נפרש משרז"ל במדרש (שהש"ר א, נה) על פ' זה, עד שהמלך במסבו ז"ל: ר' מאיר ור' יהודה. ר' מאיר אומר עד שהמלך מלכי המלכים במסבו ברקיע, נתנו ישראל ריח רע ואמרו לעגל אלה אלקיך ישראל, אמר ליה ר' יהודה דייך מאיר, אין דורשין שיר השירים לגנאי

[אלא לשבח], שלא ניתן שיר השירי' אלא לשבחן של ישראל, ומהו עד שהמלך במסבו, עד שמלך מלכי המלכים במסבו ברקיע, נתנו ישראל ריח טוב לפני הר סיני ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. היא דעתיה דר' מאיר למימר סיירי נתן ריחו, אלא מסתותא (נ"א מסורת) עלתה בידינו מן הגולה ושנו בה שקפץ להם מעשה העגל והקדים להם מעשה המשכן עכ"ל. ונוכל לומר כי כוונת ר' מאיר היא לומר כי במעשה העגל אעפ"י שחטאו ישראל ונסתלקה שכינה מהם, ואמר כי לא אעלה בקרבך. הקדים להם מעשה המשכן כדי שעי"ז ישרה שכינתו בתוכם, וא"כ הוא גם אם לעתיד יחטאו ויבואו לידי מדה זו ח"ו כמו שאירע בעוה"ר, לא יבצר ממנו ית' מזימה להקדים להם רפואה למכה, וכבר הקדים להם הרבה מצוות למען בהם יחיו בגוים, וגם ע"י יזכו להחזיר שכינתו ית' לציון ועינינו רואות אכי"ר. אבל ר' יהודה א"ל אין דורשין וכו' ובזה יש גנאי לישראל להזכיר עוונותיהם וזה כפשוטו, ואפי' אם נאמר שהבין דברי ר' מאיר כמ"ש במדרש אח"כ, מ"מ אין בו שבח לישראל רק אליו ית' שהקדים להם מעשה המשכן, ולפי' פי' הכתוב על שאמרו ישראל נעשה ונשמע. והכוונה כמשז"ל על פ' מי הקדימני ואשלם (איוב מא, ג). (במד"ר יד, ב, פ' נשא): מדבר באברהם שמעצמו הכיר להב"ה וכו'. וכוונת המדרש לפרש מי שהקדימני מבלי צוויו ית', ואשלם לבניו וכו', ע"ש דף קע"ג כי האריך בזה, וא"כ כיון שישראל הקדימו נעשה לנשמע, דין הוא שישלם להם. ועוד מלבד זה, הנה אז באותה שעה נבחרו ישראל מכל האומות, שבדקן הב"ה ומצאן כלן בעלי מומין וישראל דבקו בה' אלקיהם. וזהו עד שהמלך, מלך מלכי המלכים ברקיע, שעדיין לא השרה שכינתו למטה, נתנו ישראל ריח טוב לפני הר סיני, והכירו מעלתו ית' ובטחו בדבריו לאמר כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, ועי"ז וירד ה' על הר סיני, והשרה שכינתו בתוכם. וא"כ הוא אעפ"י שסילק שכינתו מתוכנו וחרב בית קדשנו ותפארתנו, מ"מ הנה אל ישועת ה' נבטח ונגילה ונשמחה בישועתו. ר' אליעזר ור' עקיבא ור' נחמיה ור' ברכיה וכו'. אפשר לומר כי כוונת ר' אליעזר הוא לומר, אמת כן הוא כדברי ר' יהודה, כי תומת ישרים תנחם לפני הר סיני, וכן יהיה ג"כ לעתיד לבא, אבל לאו כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא וגלוי וידוע שרצוני לעשות רצונך אלא ששאור שבעסה מעכב (ברכות יז, א). לזה הוסיף לומר: עד שמלך מלכי המלכי' הקב"ה ברקיע, כבר הר סיני מיתמר באור, שנאמר וההר בוער באש. וזה כפי מה שפי' מהר"ם אלמושנינו ואחרים ג"כ על מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית (שבת פח, א). שהוא רמז אל היצה"ר והחומריות עכ"ל. וא"כ כבר הר סיני שהוא רמז אל היצה"ר, מיתמר ועולה כתמר שאין לו אלא לב א', באור של תורה, וזהו וההר בוער באש. וא"כ כיון שבראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין ע"י עסק

התורה נכוף היצה"ר, ונקומה ונעלה בית אל אכי"ר. ר' עקיבא הוסיף לומר כי לא בלבד היה כפוף היצה"ר תחת ישראל, רק ע"י זכו להשראת שכינה, והוא כדמיון משל בן המלך והזונה שהובא בזוהר פ' [תרומה] (ח"ב קס"ג ע"א), וזהו כבר וישכן כבוד ה' על הר סיני. וא"כ ג"כ עתה יזכנו ה' לכוף יצרנו לעבודתו, עד שנעבוד אותו בכל לבבנו ביצ"ט וביצה"ר. ובזה נזכה לימות המשיח ולחיי העה"ב. ור' ברכיה אמר: עד שמשה במסבו ברקיע שנקרא מלך, שנאמר ויהי בישורון מלך. כבר וידבר אלקי'. אפשר שבא לומר כי מלבד כל מ"ש, עוד מצינו כי לפעמים בשביל זכות צדיק א' הב"ה משרה שכינתו על ישראל, וזהו עד שמשה במסבו ברקיע וכו', ובזכותו וידבר אלקים. וכן יהיה לעתיד ע"י משיחנו אכי"ר.

ולפי דרכנו אפשר שבא לרמוז מ"ש למעלה (פ' י), כי מרע"ה הוא מאיר בנשמותיהם של ת"ח, והוא מסייע שיש בו ממש אפי' בגלותנו זה, ובזוהר אומר (ח"ג רמ"ו ע"ב) דתרין כנפים דיליה אינון תרין משיחין. וזהו שמביא פסוק ויהי בישורון מלך שזה נאמר על היות מרע"ה הנז' מלך על נשמותיהם של ישראל. ר' אליעזר בן יעקב ורבנן. [ר' אליעזר אומר] עד שהמלך מלכי המלכים הב"ה ברקיע כבר ירד מיכאל שר הגדול והציל את אברהם אבינו מכבשן האש. רבנן אמרי הב"ה ירד והצילו עכ"ל. אפשר שכוונתו לומר כי אמת כן הוא, כי זכותו של משה הוריד השכינה למטה לארץ ועל ידו וידבר אלקים. אבל כבר היתה השכינה מתוקנת במקצת ע"י שאר צדיקים שהתחילו להוריד השכינה, והם אברהם יצחק יעקב לוי וכו' (שהש"ר ה, א). לז"א כי אפי' בזמן אברהם שהיתה עדיין למעלה ברקיע ז' ירד מיכאל וכו' והצילו, והב"ה שלח מלאך והצילו, אף כאן ומלאך פניו הושיעם. ורבנן אמרי הב"ה ירד והצילו. א"כ גם עתה אעפ"י שאמרה אלכה ואשובה למקומי הראשון מ"מ ירד להושיע את ישראל, והראיה שהרי זכות זה הועיל אל חנניה מישאל ועזריה שירד אח"כ מיכאל והצילם, הצד השוה שבשניהם היינו ראב"י ורבנן כי זכות אבות היא שעמדה לאבותינו ולנו, א"כ מלבד זכות הצדיקים שיעמדו בכל דור הנה יש זכות אבות אשר נשבע להם הב"ה שלא להניח זרעם לעולם, וא"כ אעפ"י שהסתיר פניו לא יהיה לנצח, כמש"ה כי לא לנצח אריב וכו' (ישעיה נז, טז). א"ר טביומי עד שיעקב אבינו מסב במטתו נצנצה בו רוח הקדש ואמר והיה אלקים עמכם (בראשית מח, כא). עכ"ל. אפשר לומר כי כוונת ר' טביומי כי מלבד זכות אבות ושאר דברים שאמרנו, עוד יש זכות אחר להגן עלינו ולהשרות שכינתו בקרבנו, והוא על משפחות מיוחסות שבישראל שעליהם השכינה שורה, שכן מצינו ביעקב שעל היות מטתו שלמה שרתה עליו רוח הקדש, וזהו עד שיעקב אבינו מסב במטתו נצנצה בו רוח הקדש, וגם

מה שאמר והיה אלקי' עמכם, כי בראותו מטתו שלמה גזר אומר כי בודאי יהיה אלקים עמכם ולא עם האומות, וכמ"ש אח"כ מרע"ה: ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה (שמות לג, טז). ובזהר חדש פ' חקת (דף פ"ד ט"ג): מאן גרים כל דא, בגין ישראל דלא אתערבו בסטרא דעשו, כל אינון זמינין למחמי ביקרא דציון. ר' פנחס בשם ר' הושעיא אמר עד שהמלך מלכי המלכים במסבו ברקיע כבר הקדים שנאמר ויהי ביום השלישי וכו' עד והר סיני עשן כלו. אפשר לומר כי הן אמת ע"י זכותם של ישראל הועיל להם במתן תורה וכפו היצה"ר, וע"י זכו להשראת שכינה כמ"ש, ע"י זכותו של משה וזכות אבות והיות מטתו שלמה, וכן יש משפחות מיוחסות בישראל, ועי"ז יהיה אלקים עמנו, אבל מ"מ צריך התעוררות תחתון, ואז"ל (ילקוט שהש"ר, רמז תתקפ"ח): פתח לי פתח וכו'. ובעוה"ר אין מי יקרא בצדק מתעורר להחזיק בך, לז"א עד שהמלך וכו' כבר הקדים, שנאמר ויהי ביום השלישי. וזה כמו שאומר הכתוב (שהש"ר ה, ב): אני ישנה מן המצות, ולבי ער זה הב"ה, קול דודי דופק. והנה אז היו ישראל בלי התעוררות ועמד עליהם בקולות וברקים, והנה לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומית שבלב (ברכות נט, א), ועי"ז נתעוררו ישראל, ויוצא משה לקראת האלקי' מן המחנה. והיה הב"ה מהלך לפניהם וכו'. וכן יהיה לעתיד לבא, אף אם לא יהיה ההתעוררות בישראל מ"מ ירעם אל בקולו נפלאות, וע"י חבלי משיח, או יעמיד להם צדיק א' וכיוצא (זהר חדש פ' נח דף ל"ז ט"ב), וכן אמרו (מס' דרך ארץ זוטא פ"י) בששי קולות. ועי"ז ישובו בתשובה ויצאו לקראת האלקים אשר גם הוא יבא לקראתם וישישו כל מבקשי ה'. א"ר יודן עד שחזקיהו וסיעתו בירושלים כבר הקדים הב"ה בלילה ההוא, שנאמר ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור (מ"ב יט, לה) עכ"ל. אפשר לומר כי כוונת ר' יודן היא להוסיף על דברי ר' פנחס, כי אפי' לא יהיה התעוררות בתחתונים, לא זכות אבות וכל מ"ש יעמד לנו, וזה כי אז"ל (איכ"ר ד, טו): ד' מלכים מה שתבע זה לא תבע זה, דוד אסא יהושפט חזקיה. דוד אמר ארדוף אויבי ואשמידם וכו'. עד חזקיה אמר אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף ולא לומר שירה, אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה, א"ל הב"ה אני עושה, שנאמר ויצא מלאך ה' וכו' עכ"ל. ופי' המפרשי' ז"ל כי דהע"ה שהיה בטוח בזכותו אמר ארדוף אויבי וכו' כדי לעשות המצוה הוא בעצמו, אבל אסא ויהושפט וחזקיהו כל א' פחד יותר מחבירו פן יגרום החטא, והנה חזקיהו פחד מלעורר מדה"ד ולא רצה אפילו לומר שירה, רק רצה שהב"ה יעשה הכל מעצמו דרך נס, וזהו אני ישן על מטתי וכו'. וכן עשה הב"ה, וא"כ גם לעתיד יעשה הב"ה הכל מעצמו בלי התעוררות תחתון, וכמ"ש המקובלים ז"ל שאז תתעורר המלכות מעצמה ע"י שיתגלה אור עתיקא קדישא וכו'. א"ר

אבהו עד שמשה וישראל מסובין ואוכלים פסחיהם במצרים כבר הקדים הב"ה שנאמר ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור וכו' עכ"ל. אפשר שהורה לנו דבר אחר, שהנה יש לחוש לכל הדרכים אשר אמרנו פן בעלות ישראל אל בית ה' בין שיעלו מעצמם או בזכות אחרים או בחסדו ית', באיזה צד ואופן שיהיה יש לחוש פן יעלו זרים עמהם ויבלעו נחלת ה' ח"ו, לז"א כי במצרים כאשר יצאו כבר הקדים ה' והכה כל בכור בארץ מצרים, שהם ראשי הקליפות, אינון כתרין תתאין, ועי"ז יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים, כן יהיה לעתיד אך אלקים ימחץ ראש אויביו, ואז בלע המות לנצח וחרפת עמו יסיר מעל הארץ. ולפי דרכו רמז לנו באומרו עד שמשה וישראל מסובין ואוכלים פסחיהם, מה שלא הזכיר מלת 'מסובין' בחזקיהו וסיעתו הוא מפני שארז"ל, ובפרט דברי המתרגם יונתן בן עוזיאל על פ' ואשא אתכם על כנפי נשרים (שמות יט, ד). כי באותה הלילה הטיסן הב"ה והביאם לירושלים לפנים מן החומה, מקום שאוכלי' שם קדשים קלים ושם אכלו פסחיהם, וזהו שבכאן נאמר שהיו מסובין, מלשון ויסב אלקי' וכו' (שמות יג, יח). וכן ג"כ לעתיד לבא לשעה קלה תשועת ה' כהרף עין, וכרגע כמימריה יכלה שעבוד מלכיות ונעלה לציון נושעי'.

הכלל העולה מכל זה, כי אעפ"י כי לה אלקינו חטאנו והסתיר פניו ממנו וסלק שכינתו אשר זהו הצער הגדול שיש לנו מכל הצרות שבעוה"ר, מלבד כי מזה נמשך גלות התורה, ופשטה הנגע בקירות הבית ונחרב קדשנו ותפארתנו ונתרחקנו מעל אדמתנו, מ"מ הנה אל ישועת ה' נבטח על אשר לעולם הקדים רפואה לכל מכה, וגם מתחלה בחר בנו מכל העמים ונתן לנו תורת אמת לכוף את יצרנו לעבדו שכם א' בכל לבבנו, ומלאך בריתו ישלח להדריכנו בדרך ישרה, וזכות אבותינו יעמוד לנו דווקא, אשר עלינו נאמר ועמך כלם צדיקים. כמאמר הזוהר (ח"א צ"ה ע"ב) דנטרי אות ברית קדש. ועי"ז יעורר רחמיו ויקבצנו מארבע כנפות הארץ, ואז הרשעה כלה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ אכי"ר. דוק ותשכח כל זה בדברינו אלה, ובזוהר חדש פ' חקת דף פד סוף ע"ג ז"ל: תחת אבותיך יהיו בניך, דכלהו ברחימו, כאינון דרא דמדברא, כאינון דאקרון דור דעה, יהיו בניך. דכלהו ברחימו יתגברון על אורייתא, לקבל דא כתיב עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו. דאקדימו עשיה לשמיעה, אוף הכא בנך ישתלמון כותהון עכ"ל. הורה למ"ש בשם ר' יהודה כי כמו שהקדימו נעשה לנשמע ועי"ז זכו להשראת שכינה כן יהיה לעתיד, כלהו ברחימו יתגברון באורייתא. וכמו שבעת החרבן כל עמה נאנחים ומבקשי' לחם של תורה, ובשביל זה הביטו וראו אם יש מכאוב כמכאובי, וכמש"ה ולא היה לחם לעם הארץ, ותבקע העיר (מ"ב כה, ג־ד). כי זה גרם את זה, כמש"ה על מה

אבדה ארץ, על עזבם את תורתי (ירמיה ט, יא־יב). כן לעתיד לבא כלהו ברחימו יתגברון באורייתא ועי"ז ישוב ה' שיבת ציון, ובאומרו ברחימו רמז כי בחרבן בית המקדש היה שם שנאת חנם שבשביל זה גלו, ואז יסתלק שנאת חנם מבינינו, וכלם ידעו כבודו ית' מקטנם וגם גדולם.

עוד אפשר לפרש עד שהמלך במסבו וכו' עפ"י מה שפי' בזוהר חדש פ' בלק ז"ל (דף פ"ד סט"ד): שעשועא דקב"ה מאי הוא, אלא כל צדיקייא דקיימין בדיוקנייהו, מתלבשין בגנתא דעדן בכל יומא וכו' עד כד עייל קב"ה בפלגות ליליא, כלהו קיימין מתתקנין כדקא יאות, וכל אשתדלותא דאשתדלו כל ההוא יומא בחדושי אורייתא וכו' עד וקב"ה בתר דארח ואשתעשע בהו בכל אילין רזין דחכמתא דלהון, אתגלי עלייהו ואינון חמאן בההוא נעם ה' וכו' עכ"ל. וא"כ יאמר אעפ"י שגלו ונסתלקה שכינה, מ"מ עד שהמלך במסבו עם הצדיקי' בג"ע, נרדי נתן ריחו ריח טוב לפניו ית', וקב"ה בתר דארח וכו' אתגלי עלייהו וחמאן בההוא נעם ה', וכבודו עלינו יראה.

א"נ לא אליכם כל עוברי דרך, פי' במדרש (איכ"ר א, מ): עוברי דרכה של תורה. וכבר פי' למעלה לפי דרך זה שהוא כמדבר עם הרשעים. וע"ד האמת הנה התורה הוא ביסוד אבא, ודרכה של תורה הוא יסוד אימא, ועוברי דרכה של תורה הם ז' מלכים שיצאו משם ועברו משם ונפלו ונשברו, ועתה השכינה כמדברת עמהם, לוא אליכם שלא אירע כזאת אליכם עוברי דרך כמ"ש, גם נקרא יסוד אימא דרך כמש"ה: נותן בים דרך (ישעיה מג, טז). ויש ג"כ שם ס"ג וקס"א בגימט' דרך, הביטו מלמעלה וראו למטה, וזה יאמר על בחי' האור שלהם שעלה למעלה ומשם יביטו למטה, וראו מלמטה במקום שנפלו, יראו למעלה היש מכאוב כמכאובי אשר עולל לי, ונשארתי כעוללות שכל הט' ספירות שלה מסתלקות והיא נשארת נקודה קטנה, וזה מפני אשר הוגה ה' ביום חרון אפו, והסתיר פניו ממני מלהתיחד עמי פנים בפנים, וזה הוא צער גלות שכינה. ואמר לא אליכם וכו', פי' אינו מגיע שום צער אליכם, אדרבא הקליפות מתגברים בזה בעוה"ר עד ירחמנו עושנו, וכנגד זה אמר בשיר השירים, עד שהמלך במסבו. פי' המלך הידוע, כי מלך סתם יצדק בת"ת או במל' ולפעמים בבינה, אבל המלך עם ה' הידיעה יפורש ביסוד אבא, כמ"ש (שער הכוונות דרושי כוונות ק"ש, דרוש ח) על תהלות לאל עליון, כדין מלכא עלאה נפיק. ופי' ביסוד אבא ואמר עד שהמלך במסבו ברקיע כמשז"ל, ורקיע הוא יסוד אי' שבו חמה ולבנה וז"ן, עיין בכללים. והנה בעוד שהמלך במסבו כמ"ש, נרדי שהוא ז"א כמו שאמרו על שבולת נרד ת"ת. והנה ת"ת ז"א שמשם מתחיל בנין המלכות, ולכן קראתו השכינה נרדי. פי' ת"ת זה נתן ריחו והעלה מ"נ למעלה כמבואר בסוד הריח,

ובזה ירדו המוחין למטה ויחזרו פנים בפנים, וגם תבנה ותכונן עיר ציון, מלכות כימי עולם וכשנים קדמוניות. ואפשר ג"כ שזה נרמז בדברי הזוהר (חדש פ' חקת דף פד סע"ג) שאמרנו למעלה שאומר: כאינון דאקרון דור דעה, וידוע כי בכוונות נתבאר איך הגבורות עולים עד סוד הדעת ששם שרשם ושם מתמתקים. ובזוהר פ' וישב (ח"א קפ"א ע"ב) על פ' הנה ישכיל עבדי (ישעיה נב, יג). ז"ל: דאתער אתערותא לעילא, כמאן דארח ריחא ואתי לאתערא ולאסתכלא וכו'. הורה למ"ש כי ידוע כי משכיל הוא בדעת, כי לכן נקרא היסוד משכיל לאיתן האזרחי, שעולה בסוד הדעת, ואמר הנה ישכיל עבדי דאתער וכו' כמאן דארח ריחא, שמעלה הגבורות עד הדעת ועי"ז ירום מסטרא דנהורא עלאה על כל נהורין.

ובזוהר פ' פקודי ע' (ח"ב רכ"ז ע"ב) ז"ל: עד שהמלך במסבו, בההוא חברותא ותפנוקא דעדן עילאה, הא אוקמוה דהא מההוא שביל דסתים וגניז ולא אתידע ואתמלא מיניה ונפקא בנחלין ידיעאן. נרדי נתן ריחו דא ים בתראה דברא עלמא תתאה כגוונא דלעילא, וסליק ריחא טבא לשלטאה ולמעבר, ויכיל ושליט ונהיר בנהורא עלאה וכו'. והכוונה נלע"ד שפי' האר"י זלה"ה בענין הברכות ע"ש. ופי' עד שהמלך במסבו, אם נפרש אותו על יסוד דאבא כמ"ש שהוא במסבו בתפנוקא דעדן עלאה, שהוא מתחבר ביסוד אי' שהוא עדן עלאה, והא אוקמוה וכו'. וכמ"ש בענין ברוך שהוא ההוא שביל דקיק ולא אתידע, שהוא יסוד אבא בגו יסוד אי'. ואם נפרש עד שהמלך ז"א, במסבו בההוא חברותא ותפנוקא דעדן עלאה שהוא עולה עד הבינה, כמבואר בענין אתה הוא ה' אלקינו של כוונת הברכה. הא אוקמוה פירוש כבר נתבאר במקום אחר, א"נ הא אוקמוה ע"י מלת ברוך, וזהו דהא בההוא שביל דסתים וגניז ולא אתיידע, שהוא יסוד אבא כמ"ש, משם מתמלא ומקבל שפע הז"א ע"י יסוד דאי' שהוא בדעת ז"א. וזהו ונפקא בנחלין ידיעאן. ואז על ידי זה נרדי נתן ריחו דא ים בתראה וכו' שהוא מלכות, וכמ"ש על פ' בים דרכך ושביליך במים רבים (תהלים עז, כ). והוא כגוונא דלעילא, שכן שניהם, פירוש בינה ומלכות, אז נקרא מלך העולם, וסליק ריחא טבא, כי עי"ז מתמתקים הגבורות, וגם נהיר בנהורא עלאה שמקבלת הארה מאימא עלאה ונותנת לכל העולמות, ועי"ז מתרבים חייליה והנשמות שבתוכה וגם המלאכים, וזהו שאומר אח"כ: ת"ח בשעתא דהאי נרדא סלקא ריחא לעילא, כדין חביבותא אתקשרת, וסלקא האי נרדא לאתייחדא לעילא, וכלהו רתיכין קדישין כלהו סלקין ריחין לאתעטרא דא לגבי דלעילא, אינון רתיכין כלהו אקרון עלמות שיר, כד"א על עלמות שיר (תהלים מו, א). והא אוקמוה. מאי עלמות שיר,

אלא כד"א ועלמות אין מספר (שה"ש ו, ח). מאי ועלמות אין מספר, כד"א היש מספר לגדודיו (איוב כה, ג). ובגין דלית לון חושבנא כתיב ועלמות אין מספר עכ"ל.
ויש סיוע לזה ג"כ ממ"ש בזוהר פ' אחרי מות (ח"ג ס"א ע"ב) ז"ל: ת"ח כתיב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן (בראשית ב, י). האי נהרא אתפשט בסטרוי בשעתא דמזדווגי עמיה בזווגא שלים, האי עדן זווגא בההיא נתיב דלא אתידע לעילא ותתא, כד"א נתיב לא ידעו עיט (איוב כח, ז). ואשתכחו ברעותא דלא מתפרשן תדירא חד מחד, כדין נפקין מבועין ונחלין ומעטרי לבן קדישא בכל אינון כתרין, כדין כתיב כעטרה שעטרה לו אמו. וההוא שעתא ירית ההוא בן אחסנתא דאבוי ואמיה, כדין הוא אשתעשע בההוא ענוגא ותפנוקא. ותאנא בשעתא דמלכא עלאה בתפנוקי מלכין יתיב בעטרוי, כדין כתיב עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו. דא יסוד דאפיק ברכאן לאזדווגא מלכא קדישא במטרוניתא בהאי דרגא, וכדין אתיהבו ברכאן בכלהו עלמין ונפקין ומתברכאן עלאין ותתאין עכ"ל. הורה למ"ש כי ידוע כי ע"י הברכה יתנהיר ההוא שבילא דקיקא דאיהו יסוד אבא דאתחבר גו אי', ועי"ז מנחיל עטרות שהם חו"ג אל ז"א, ויהיה פי' הכתוב לפי דברי הזהר הנ"ל, עד שהמלך הוא ז"א, במסיבו שהוא באי' ששם ההסבה והחירות, אז נרדי שהוא יסוד אבא, נתן גו אמא, נתן ריחו דאפיק ברכאן. הכוונה ר"ל כי סוד הריח הוא התעוררות העולה ממטה למעלה עד (המח) ועי"ז יורד השפע, וכמ"ש בכוונת הריח על אשה ריח נחח לה'. ע"ש בכונת שבת, וזהו נרדי דא יסוד, נתן ריחו דאפיק ברכאן, שהוא ההתעוררות שעלה ממטה למעלה, וזה כדי לאזדווגא מלכא קדישא שהוא ז"א, בקבלתו מאבא שהוא קדש, אז נק' מלכא קדישא, ואז מזדווג עם נוק' ויורד השפע ממנה לכל העולמות.
ובזה יהיה ג"כ תקון למש"ה לא אליכם כל עוברי דרך. ויהיה פי' ע"ד מ"ש על פ' אסוף אסיפם וכו' (ירמיה ח, יג). כי לסיבת העוונות אמר הכתוב אסוף אסיפם וכו' אין ענבים בגפן וכו', שלא יתגלגלו בבהמות וחיות וצומח, רק האספו ונבואה אל ערי המבצר ונדמה שם, בסוד דומם שהוא תכלית הירידה, והטעם פי' ז"ל כי להיות שלא היו מברכים על הפירות לזה בחרו עצמם להתגלגל בדומם יותר מבצומח, שלא היו מקבלים תקון, ועתה אמר לא אליכם כל עוברי דרך, אינו מגיע אליכם צער, כמ"ש עוברי דרך שהם הנשמות שהם מתגלגלות כמ"ש, ואינו מגיע אליכם כ"כ צער כמו שמגיע אל השכינה, להיות כי כל א' מרגיש בצער שלו ולא יותר, אבל השכינה בכל צרתם לו צר ומרגשת בצער כלם, וכמ"ש מהר"א גלאנטי. וע"י הברכות יתוקן הכל, שאז עד שהמלך במסבו, כמ"ש

השכינה תקן ריח, כמ"ש אשה ריח נחוח לה'. ועי"ז יתרבו חייליה ע"י השירות והברכות, ויקויים משרז"ל וקרב פזורינו מבין הגוים ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ אכי"ר.
ובזוהר פ' בראשית (ח"א ל' ע"א) כתיב עד שהמלך במסבו וגו'. במסבו לאתיישבא במלכו תתאה, ברזא דההוא חברותא ותפנוקא דבעדן עלאה, בההוא שביל דסתים וגניז ולא אתיידע, ואתמלייא מיניה ונפקא מיניה בנחלין ידיעאן, נרדי נתן ריחו דא ימא בתראה מלכא תתאה דברא עלמא לתתא כגוונא דלעילא, וסליק ריחא טבא עילאה לשלטאה ולמעבר, ויכיל ושליט ונהיר בנהורא עלאה עכ"ל.

י"ג
שיר השירים:

צרור המר דודי לי בין שדי ילין.
איכה:

ממרום שלח אש בעצמתי וירדנה
פרש רשת לרגלי השיבני אחור
נתנני שממה כל היום דוה.

ארז"ל (שהש"ר א, ס): אעפ"י שמיצר ומימר לי דודי לי. גם אמרו (שהש"ר ג, ה): מה המור הזה אינו מפיח [שאין ריחו עולה] אלא באור וכו'. ולפי דרך זה יהיה תשובה ונחמה למה שאמר הכתוב: ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה. וזה כי הנה ארז"ל (נדרים מא, א): האי אשתא אי לאו דפרוונקא (דמלאכא) דמותא, מעליא לגופא חד לתלתין יומין. וזה כפי פשוטו, יען בזה הנה הוא שורף ומכלה האדים העשניים, וכחות רעות המתהוים בגוף האדם. והנה כשהחולי מתהוה לסיבת ריבוי אכילה וכיוצא ומילוי האצטומכא, בקל יוכל להתרפאות ע"י הרקה וכיוצא, ואם החולי נכנס יותר בפנים עד שנתעפש הדם, גם זה ע"י הקזה פעם אחר פעם יתרפא, אבל אם החולי הוא בעצמות, אז רפואתו קשה וכמעט אין תרופה למכתו, וכל זה ג"כ כשבא לו החולי מחמת איזה מקרה, אבל כשהוא מן השמים מי יוכל לעמוד, וזהו שאומר המקונן, ראה עד היכן הגיעה הרעה, שממרום שלח אש בעצמותי, וגם רמז באומרו ממרום למשז"ל (איכ"ר א, מא) על בא אל בינות לגלגל ומלא חפניך גחלי אש (יחזקאל י', ב). וזהו ממרום מקום גבוה, שלח אש בעצמותי שהוא השורף ביותר, פרש רשת לרגלי השיבני אחור. פי' הנה אמרו רז"ל כי היסורין באים להדריך האדם לשוב בתשובה, גם הכתוב אומר: אשרי הגבר אשר תיסרנו יה (תהלים צד, יב). ועי"ז ומתורתך תלמדנו. ובפרט ת"ח כד אתחלש כחא דגופא נתגבר כח השכלי, כדאמרינן (נדרים מט, ב): מאן קצירי ומריעי רבנן. וכן אמרו בזוהר (ח"ב

ס"ב ע"א): בגיני כך חליש גופא דחברייא יתיר מבני עלמא עכ"ל. ועתה אמר אעפ"י שממרום שלח אש בעצמותי וירדנה ושבר אותם, והיה צריך שבזה יהיה לבם נכון לפני ה', ויפתחו לו דרכי התשובה והחכמה, ומ"מ פרש רשת לרגלי השיבני אחור, ומידי עלותו במעלות ורוצה להטיב את מעשיו, באים לו מעיקי' ומקטרגי', מלבד כי החולי בעצמו מעכבו והם יסורים שיש בהם ביטול תורה, וזהו ג"כ נתנני שוממה מלשון: ישבתי משמים (יחזקאל ג, טו). וגם כל היום דוה, כי רוב החולים יש להם נייחא במקצת איזה שעות מן היום, וכאן כל היום דוה. וגם מצינו בר' אלעזר בר' שמעון (ב"מ פד, ב) שהיה אומר: זילו מפני ביטול תורה. וכאן כל היום דוה באופן כי גדל הכאב מאד, ולכן הקדים בנחמה ואמר צרור המור דודי לי. אעפ"י שמיצר ומימר דודי לי, באופן אעפ"י שממרום שלח אש בעצמותי מ"מ דודי לי, עדיין אהבתו גבן, ואעפ"י שפרש רשת לרגלי השיבני אחור, מ"מ סוף טומאה לצאת, וסוף דבר הכתוב אומר: הדודאים נתנו ריח (שה"ש ז, יד). וארז"ל (עירובין כא, א): כתוב א' אומר הדוד (ה)אחד, התאנים הטובות וכו' (ירמיהו כד, ג). וכתוב א' אומר: וכתאנים הרעות אשר לא תאכלנה מרוע (שם ב). שמא תאמר אבד סברן ובטל סיכויין, ת"ל הדודאים נתנו ריח. אלו ואלו עתידים שיתנו ריח. וזה כי ע"י היסורי' סוף דבר ושבת עד ה' אלקיך. וזהו מה המור הזה אינו מפיח שאין ריחו עולה אלא באור, אף כאן ע"י מה שממרום שלח אש בעצמותי עולה ריח טוב לפניו ית', לשוב בתשובה שלמה לפניו ית', ועי"ז בין שדי ילין, אעפ"י שנתנני שוממה כל היום דוה מ"מ הוא יאמר לצרותינו די, וכמ"ש (ב"ר צ"ב, א) על ואל שדי יתן לכם רחמים (בראשית מג, יד). מי שאמר לעולמו די הוא יאמר לצרותי די. ואעפ"י שהא' קדש והא' חול, נבארהו לקמן. ואמר ילין לומר אעפ"י שכל היום דוה לא תבא עליו השמש, וכמש"ה יענך ה' ביום צרה (תהלים כ, ב). פי' ביום א' ולא בימים הרבה ח"ו, רק ביום א', צרה אחד ולא צרות הרבה ח"ו, וכמש"ה: וריוח תשימו בין עדר ובין עדר (בראשית לב, טז). וארז"ל (ב"ר ע"ה, יג): הרווח להם וכו'. וזהו ג"כ ואעשה שם מזבח לה' העונה אותי ביום צרתי (בראשית לה, ג). צרה א' ביום א' ולא יותר, וכמשאז"ל (דב"ר ב, יא) ג"כ על פסוק יענך ה' ביום צרה: דוד אמר יעשו לו כבלים של י"ב ליטרין והיום י"ב שעות. וזהו בין שדי ילין. בלינה ראשונה יאמר לצרותי די, גם אמר בין שדי ילין בין הצרות, שעל כל א' מהם אומר די ילין. ומהר"א גלאנטי פי' ממרום, מהגבורה העליונה שלח אש וכו'. ולפי דרכו נאמר, ידוע כי ע"י חטא של אדה"ר הדעת של זעיר תשש כחו כנקבה וירד למטה בין הכתפים, וזה גרם שיצאו הגבורות קודם החטא, גם זה גרם שלאה ירדה למטה וכו'. וגרם שרחל יורדת בבריאה, וזהו רגליה יורדות מות (משלי ה, ה). וזהו ממרום, ממקום

גבוה, מקום שורש הגבורות החזקות מבלי שום מתוק, בעצמותי וירדנה, שבר אותם. ואם נדקדק בעצמותי, אפשר על כמה בחי' לאה שיש, וידוע כי לאה נקראת עצם מעצמי, וזהו פרש רשת לרגלי שהוא הקליפה, לרגלי כי רגליה יורדות מות כמ"ש, ובזה השיבני אחור, שלא חזרה פנים בפנים, וזה כי אם היה אדה"ר ממתין עד יום השבת היה מחזיר השכינה פנים בפנים. ועתה נתארך הדבר עד שמיני עצרת כמבואר בדרוש ר"ה. ומזה נתהוה אח"כ כי נתנני שוממה בזמן החרבן, כל היום דוה שמהוד נהפך דוה, כמש"ה: והודי נהפך עלי למשחית (דניאל י, ח), וכנגד זה אמר צרור המור דודי לי, פי' הנה המר פי' באברהם, גם בסממני הקטרת מר הוא בחסד. והנה במדרש אמרו (שהש"ר ג, ה): מה המר הזה ראש לכל הבשמים כך אברהם ראש לצדיקים. והנה צדיקים הם בת"ת יסוד ומלכות, ובפרט יסוד ומלכות, צדיק וצדק, וידוע כי אברהם צירופו אב"ר מ"ה, והוא חוורא בפום אמה שהוא שרש החסדים, וזהו אברהם ראש לצדיקים. והכתוב אומר צרור המור ר"ל קשר המר, וקשר אברהם הוא עם יצחק ויעקב, וירצה לומר האבות קשורים במדת החסד. וכבר פי' למעלה בפ' תורי זהב, כי לסבת אחיזת החצונים בנה"י דז"א צריכים האבות לעלות במחשבה, עלמא דאתי ואתגניזו תמן, וכשירדו האבות למטה ישפיעו שפע רב וכו'. א"כ אעפ"י שממרום שלח אש וכו' פרש רשת לרגלי, הנה צרור המור דודי לי מתקשרי' האבות חג"ת דז"א, צרור המר דודי, וזה כדי להשפיע למלכות, וזהו לי פי' בשבילי. ועי"ז יתגלה החסד וירד שפע רב למלכות וימתק דיניה ויסיר הרשת מבין רגליה, ותחזור פנים בפנים. וגם בין שדי ילין, צריך להקדים מ"ש בס' (עץ חיים) [מבוא שערים] שער ה' חלק ב' פ' ג' ז"ל: והנה ע"ב רי"ו אלו יוצאים משם הוי"ה עצמו, שרש שלהם שהוא בגימט' כ"ו, ושם זה הוא בת"ת, וע"ב בחסד, ורי"ו בגבורה, וכללות ג' בחינות שהם ע"ב רי"ו כ"ו שהם בחג"ת, הם בגימט' שד"י, וכמבואר אצלנו בכוונת י"ג מדות ויעבר ה', ועיין כי שם נתבאר היטב. והרי כי נרמז בחג"ת שם שד"י, וכנגדם גם בנה"י יש ע"ב רי"ו כ"ו בנצח ובהוד וביסוד והוא שם שד"י ג"כ, אלא שמזה השד"י העליון שהוא יותר רחמים, יען הוא בג' אמצעיות, כן הוא כפי מ"ש בין שדי ילין. הנה משם נעשו השדים המריקים החלב הלבן, ומתהפך בהם הדם לחלב שהוא רחמים, עכ"ל לענייננו. א"כ אעפ"י שכל היום דוה, מ"מ בין שדי ילין כמ"ש, גם אמרו רז"ל אעפ"י שמיצר וממר, פי' ממר בגימט' ר"פ כמנין ה' גבורות, מ"מ דודי לי ואהבתו עדיין איהו גבן. ועוד במדרש פי' מר לשון מורה לשון הוראה. ואפשר לומר ע"ד מ"ש מהר"ש אוזידה שפי' ממרום שלח אש בעצמותי, בעצומים שבי שלח אש המחלוקת. ולפי דרכו נפרש כל הכתוב במעט שנוי, ממרום שלח אש המחלוקת בעצמותי בין החכמים, עד שמפני

היו עוצמים עיניהם מלראות ולהוכיח לאחרים, וכל הישר בעיניו יעשה, והנה בעוד שכל א' היה מחזיק בשלו אין פרץ ואין יוצאת, אבל אח"כ פרש רשת לרגלי, וסבותי והיו באין לדין ואין דורש ואין מבקש להשקיט ריב בין אדם, ולכן פשתה המחלוקת והשנאה בין הכל, ובזה השיבני אחור, אחור מן הכהונה אחור מן המלכות. פי' מן הכהונה שהוא העבודה האלקית. וזה כי שפתי כהן היה ראוי שישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, וכן מלך במשפט יעמיד ארץ, ועתה כי אין דורש ואין מבקש כמ"ש, מדה כנגד מדה השיבני אחור מן הכהונה, אחור מן המלכות, נתנני שוממה כל היום דוה, וכנגד זה אמר צרור המר לשון הוראה, דודי והוא יורני ויאמר לי זה הדרך לכו בה.

י"ד

שיר השירים:

אשכל הכפר דודי לי בכרמי עין גדי.

איכה:

נשקד על פשעי בידו ישתרגו עלו על צואריי

הכשיל כחי נתנני אדני בידי לא אוכל קום.

אחרי שאמר בין שדי ילין, להרויח לנו מכל צרותינו כמ"ש, אמר אשכול הכפר דודי לי. והנה חז"ל פי' מלשון כפרה, ועתה יאמר אחרי שפי' הכתוב נתנני שוממה כל היום דוה, פי' הטעם היאך אפשר שלא היה לה מנוחה, שהרי אפי' הרשעים בגהינם באיזה שעות מן היום יש להם מנוחה, והיאך נתנני שוממה כל היום דוה, פי' ואמר הטעם הוא כי נשקד עול פשעי בידו. ופי' ז"ל במדרש (איכ"ר א, מב): שקודה הייתי מעוונותי, וסבורה הייתי שימחול לי על כל עוונותי, אלא ישתרגו, עשאם עלי סריגות סריגות וכו'. וצריך להבין מנין להם כל זה, אלא שדקדקו בכתוב אומרו נשקד עול פשעי בידו, שמלת 'בידו' אין לו הבנה לפי משמעות הכתוב, וגם מהו העול הזה, אלא נראה שכוונת הכתוב הוא להודיענו כי דרך האדם הוא לחטא בחטאים קלים, עוונות שאדם דש בעקביו, ועל אלו לא ישים עליהם לב, עד כי לפעמים שב אליו כהיתר ואפי' תשובה אינו עושה, ומה מאד הפליא לדבר מהר"ם אלשיך ז"ל בס' משלי על פסוק עד מתי עצל תשכב (משלי ו, ט). ע"ש כי דבריו יהיו לטוטפות בין העינים. והנה הכתוב אומר: הוי מושכי העון בחבלי השוא (ישעיה ה, יח). (סוכה נב, א): בתחלה יצה"ר (והוא הדין העוונות והחטאים, וכמו שנפרש כי הכל א') דומה לחוט של עכביש, ואח"כ וכעבות העגלה חטאה. וזה כי בס' חסד לאברהם כתוב (עין יעקב, נהר לח): כי החטא דומה לחוט א', והעוון לפתיל של ח' חוטין, והפשע של עשרים חוטין, וכשהאדם חוטא ח' פעמים, נעשה החטא עוון,

וכשחוטא עשרים אז נעשה פשע עכ"ל. וזש"ה הנה כדמיון העול הקשור בחבלי העגלה, הנה עד"ז נשקד עול פשעי בידו, ופי' 'בידו' כי השי"ת היה שוקל בידו העוונות כידוע. והנה בהיותו ית' שוקל העוונות, אז"ל (ר"ה יז, א): מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה עכ"ל. ופי' בהם הרבה פירושי', וא' מהם הוא כי הב"ה אינו חושב עוון ראשון ושני, ואם ימצא שקול מ"מ רב חסד מטה כלפי חסד, ואם חוזר וחוטא אף העוונות הראשונים נחשבי' ודנין אותו על הכל. וזהו אומרו נשקד עול פשעי בידו, בהיותו שוקל הוא ית' העוונות, שקודה הייתי מעוונותי, הן ע"י יסורין הבאים אלי, כמ"ש נתנני שוממה כל היום דוה, או ע"י דברים אחרים, כגון תשובה שהייתי עושה, כגון הרהורי תשובה הבאים לאדם בכל יום, ועי"ז הייתי סבורה שימחול לי הב"ה על כל עוונותי, אם להיותו רב חסד מטה כלפי חסד, וגם כי מטבע האדם להיות רואה את הנכנסות, המעשים טובים שעושה, והיסורין הבאים עליו, ואינו רואה היציאות שהם העוונות שעושה, ומחדש אותם בכל יום תמיד וכמ"ש. וזהו שקודה הייתי מעוונותי, והייתי סבורה שימחול לי לכל עוונותי, אלא ישתרגו, עשאם עלי סריגות סריגות, שהוא כדמיון הסורג שנעשה ומחבר עצים זה בזה, והוא עשוי נקבים נקבים, אף כאן החטאים הם קשורים זה בזה, אעפ"י שיש בהם נקבים שהוא הפסק זמן בין זה לזה, וכיון שישתרגו העוונות זה בזה לא נמחלו, אדרבא הביאם עלי מכופלות, בבל וכשדים פרס מדי יון ומוקדון אדום וישמעאל, וזה כי כפי גופי העבירות כן ניתן כח באומות לשלוט על ישראל, ובהיותי מוספת מידי יום ביומו עוונות, לפיכך הביאם עלי מכופלות, וכמשז"ל: משל לא' שהיו לו נושים הרבה, אמר הדיין הנו לפניכם. וכן אמרו ג"כ שבגהינם באים מלאכי חבלה, כל א' וא' נפרע כפי העבירה שעשה, וא"כ כיון שישתרגו עלו על צוארי זה בית המקדש הנתון בצוארו של עולם כמשז"ל, ובזה הכשיל כחי, שהרי בזה לא מצאו כל אנשי חיל ידיהם, ואפילו אם יעמדו סנגורים לפניו ית' ויגידו לאדם יושרו, הנה בהיותו מוסיף על חטאתו פשע, לא ימצאו מענה לפני מדה"ד. ולכן הכשיל כחי, פי' העוון אשר נעשה פשעים, סריגות סריגות, הכשיל כחי. ואפשר שלזה כיוונו זה שהביאו על פסוק זה (איכ"ר א, מג): ארבעה דברים מתישין כחו של אדם, ואלו הן [התענית, והדרך, עון, ומלכות בבל]. ולא אחרים, ומ"ש הכשיל כחי לשון יחיד, אעפ"י שאמר פשעי לשון רבים, הוא מפני הטעם שאמרנו, שמחטא נעשה עוון ופשע, ואח"כ פשעים הרבה, ובזה נתנני ה' בידי לא אוכל קום, מדה כנגד מדה כיון שהעוון הכשיל כחי, נתנני אדני בידי לא אוכל קום, ע"ד (ב"ק צב, ב): קרית חברך ולא ענך. וגם להיות הנושים רבים זה יניחנו וזה יקחנו, וז"ש רז"ל (תו"כ ויקרא כו, יג): משל לא' שהיה לו פרה וכו' [חורשת והשאילה לאחר להיות

חורש בה, והיה לאותו האיש עשרה בנים. זה בא וחרש וישב לו, וזה בא וחרש וישב לו עד שנתייגעה הפרה ורבצה לה נכנסו כל הפרות ואותה הפרה לא נכנסה. לא הספיק בדעתו לקבל פיוס מאותו האיש אלא בא מיד ושבר את העול וקצץ את הסמיונים]. ולכן כנגד זה אמר אשכול הכופר דודי לי, שהוא מצרף כל היסורין שקבלו ישראל ועי"ז מוחל להם עוונותיהם. וגם בכרמי עין גדי, אמרו רז"ל (ילקוט שה"ש א' רמז תתקפ"ד): שעושי' פירות הרבה פעמים בשנה. אף כאן הנה הוא ית' מוחל וסולח לעוונות בני ישראל הרבה פעמים בשנה, כמ"ש ז"ל ביוה"ך וגם בכל שאר הי"ט, וכן ראשי חדשים לעמך נתת זמן כפרה לכל תולדותם. וכן ג"כ יש שבת קדש, וכמו שהאריכו ז"ל, ובפרט מהר"ר חכם משה קורדוואירו ז"ל בס' הפרדס, כי לעולם כפי השתנות הזמנים ניתן זמן כפרה, וא"כ ע"כ הרבה סליחתנו כמו כרמי עין גדי, הרבה פעמים בשנה. והנה לפי דרך זה היל"ל כאשכול הכופר, אבל זה נוכל לומר שהכפרה עצמה נעשית מעט מעט עד שנעשית אשכול ואז מוחל להם הכל, אבל מ"מ עדיין קשה שהיל"ל ככרמי עין גדי בכ"ף ולא בב'. ולכך נ"ל דרך אחרת והבוחר יבחר, 'אש־כלו' אפשר לפרש כב' תיבות אש־כל, והכוונה אעפ"י שממרום שלח אש וכו' לסיבת כי נשקד עול פשעי בידו וכמ"ש, מ"מ אומר הכתוב קצף גדול אני קוצף על הגוים השאנני' אשר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה (זכריה א, טו). ועי"ז ונשא השעיר עליו את כל עוונות־תם (זח"ג ס"ג ע"ב). וזהו אש־כל, ע"י 'אש' שהוסיף כל א' מהאומות על ישראל וזהו אש־כל, הכופר זה הוא שמכפר על ישראל מפני שדודי לי, לעולם אהבתו על ישראל. וכאשר ייסר איש את בנו וכו' (דברים ח, ה). ואם האומות הוסיפו על הגזרות כמ"ש, ובפרט אם נפרש כמשז"ל והמה עזרו לרעה, לעשות רעה ועוונות ביותר. וזהו ג"כ נתנני ה' בידי לא אוכל קום, יען אינו מניח אותי ואדרבה אם אני קם הוא מפיל אותי, א"כ בדין הוא שיכפר לעוונותי, וזהו אשכול הכופר דודי לי. ואפשר שלזה כוונו ז"ל (תורת כהני') באמרם: משל לאיש שהיה לו פרה חורשת, והשאילה לאחר להיות חורש בה, היה לו לאיש ההוא בנים, זה בא וחורש וישב לו, וזה בא וחרש וישב לו, והיתה מענה ארוכה ורבצה לה אותה פרה, נכנסו כל הפרות ואותה לא נכנסה, וכשראה בעל הבית שלא נכנסה פרתו, לא הספיק דעתו לקבל פיוס, מיד קפץ ושבר את העול ופסק את הסמלונין. כך היו ישראל בעה"ז, זה שלטון בא ומשעבד והולך לו, וזה שלטון בא ומשעבד והולך לו, כשמגיע הקץ אין הב"ה אומר לא"ה כך עשיתם לבני, אלא מיד משבר את העול ומפסק את הסמלונין, שנאמר: ואשבור מוטות עולכם (ויקרא כו, יג). וכן הוא אומר: ה' קצץ עבות רשעים (תהלים קכט, ד). עכ"ל. והכוונה במשל על ישראל שהם כפרה סוררה והיא חורשת ומישרת את הקרקע, אם

במעשיה הטובים מישרת שדה של תפוחים ומסיר מהם את הקוצים, ובמעשיה הרעים שדה ענתות, וגם חורשת וחושבת מחשבות, ובעוה"ר השאילה לאחר להיות חורש בה, והם השרים החצונים, והשר העליון שעל כלם שרו של עשו, להיות חורש בה שע"י יפתח וישדד אדמתו, ושוה פניה והולידה והצמיחה, והיה לו י' בנים הם כחות הנמשכות ממנו, זה בא וישב לו וזה בא וחרש וישב לו, ע"ד אוכלי עמי אכלו לחם (תהלים יד, ד). זהו וישב לו. וכל א' שולט על ישראל מפני עוונותיהם, וז"ש: זה שלטון בא ומשעבד כפי שיעור העוון והולך לו, וזה שלטון בא ומשעבד והולך לו, כשהגיע הקץ אז רבצה לה הפרה, כי שחה לעפר נפשנו וכו'. ושאר הפרות שהם האומות נכנסו שהם במעלה גדולה, וגם הם מבקשים ופורשי' טלפיהם להטיב דרכיהם לפי דרכם, ואינם מניחים את ישראל לשמור תורת ה' מפני הגזרות שגוזרי' עליהם. והנה הגם כי לאו לאותובה בכילתא יהבה ניהלינהו (ב"מ צו, ב), אלא שע"י יהנו מישראל. וכל המפקיד או משאיל על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד, מ"מ כל שבשלו טוען ופורק בשל חבירו טוען ופורק, ולא היה להם להכביד יותר מדאי, וזה כי ג"כ אמרו דינא דמלכותא דינא מה שהוא חק קבוע לכל בני מלכותו, אבל מה שעושה לזה ולא לזה הנה הוא חמסנותא דמלכותא, ועתה כיון שנכנסו שאר פרות ופרתו לא נכנסה, א"כ הוכבד העול עליה יותר מדאי ולכן אינו מקבל פיוס, נוסף על זה שהרי ארז"ל (כתובות קיא, א) על השבעתי אתכם (שה"ש ב, ז). ג' שבועות הללו למה, אלא א' שהשביע הב"ה את ישראל שלא ימרדו בא"ה, וא' שהשביע בא"ה שלא ישתעבדו בישראל יותר מדאי וכו'. וכיון שעברו א"ה על השבועה אינו מקבל פיוס. מיד קפץ ושבר את העול על דרך שעשה במצרים, כי המצרים כל כוונתם היתה שלא יקבלו ישראל את התורה כמ"ש למעלה, ולכן וירעו אותנו המצרים (דברים כו, ו). עשו אותנו רעים, ועי"ז היו משעבדים בישראל יותר מדאי. והנה בהיותם בתכלית הירידה, כמשז"ל שנכנסו במ"ט שערי הטומאה. מה עשה הב"ה, נגלה בהארה גדולה, (ספרי דברים כו, ח): ובמורא גדול זו גלוי שכינה. ועי"ז וה' הכה כל בכור (שמות יב, כט). (זח"ב פ"ה ע"ב): אילין כתרין תתאין. ואז יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים (שמות יב, מא). וכן לעתיד לבא כתיב: חשף ה' את זרוע קדשו לעיני כל העמים, ועי"ז ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו (ישעיה נב, י). ואז ובאו במערות צורים וכו' מפני פחד ה' בקומו לערוץ ארץ (ישעיה ב, יט). וזהו ה' קצץ עבות רשעים (תהלים קכט, ד). ונחזור לענייננו, 'אשכל' ע"י אש של כל הגוים הבוערים כלפידים נגד ישראל ואין מי שירחם עליהם, עי"ז 'הכופר' מכפר דודי לי, וזה בכרמי עין גדי, פי' דבר פשוט הוא כי כרמים נאמר על ישראל וגם על האומות, כמ"ש (ילקוט שה"ש א, רמז תתקפ"ב) על

שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי (שה"ש א, ו). ועל מלת 'עין גדי' פירשו ז"ל במדרש (שהש"ר א, נט): על גדיי העזים של יעקב ועי"ז נטל הברכות. ועד"ז נפרש לפי דרכנו, כי הנה אז"ל בילקוט (פ' תולדות רמז קט"ו) בשם מדרש תנחומא ז"ל: ג' דמעות הוריד עשו, א' מימינו וא' בשמאלו וא' נסתלקה בתוך עינו, והיא האכילה לחם דמעה ותשקמו בדמעות שליש (תהלים פ, ו). א"כ יפורש 'עין גדי' על אותו העין שבכה בשביל גדי עזים, ויהיה פי' כרמי עין גדי אומות אשר הם מקבלים השפעה מצד עין גדי, אותה הבכיה והדמעה שנשארה בעינו של אותו רשע בשביל גדי עזים של יעקב שרימהו על הברכות, והנה השי"ת בשביל 'אש כל', כמ"ש הכופר דודי לי, הנה הוא מכפר להם עוונותיהם בהיותם בכרמי עין גדי, בתוך כרמי שאר האומות.

אי נמי נשקד עול פשעי וכו', בזוהר חדש פ' בראשית במדרש הנעלם דף כ"ט ע"ב אמרו ז"ל: תנו רבנן כשחלה רשב"י וכו' עד דהא תנינן כשהאדם הוא שוכב בי דינא דלעילא מסתכלין בדינוי, אית מנהון דנטאן לכף זכות דאחזיין זכותא דבר נש, ואית מנהון דנטאן לכף חובה דאחזיין חוביה דבר נש, ולא נפיק איניש מן דינא כמה דהוא בעי, אבל מאן דדאין מלכא עילאה דשליט על כלא הוא טב, ולא יכיל איניש למהוי בההוא דינא בר טב, דהא תנינן מכילוי דמלכא עילאה נטי לזכותא תדיר, והוא כוליה צד רחמנותא, ובידוי לשבקא לחטאים וחובין, הה"ד: כי עמך הסליחה (תהלים קל, ד). ולא עם אחר וכו' עכ"ל. והכוונה נ"ל כמשז"ל (אבות ב, א): וכל מעשיך בספר נכתבים. וע"ז אלו מימינים לזכות וכו', ואין להם כח לדון אלא לפי מעשיו כפי הדין. אבל השי"ת עמו הסליחה, והוא דן לפי השעה, וכמ"ש הרב בעל כסף משנה על מ"ש הרמב"ם (בהל' תשובה פ"ג, ב): ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות וכו' [הרי שכבר אפשר שיראה לנו שהוא רשע גמור ועשה מצוה שבעבורה ראוי שיזכה, כענין שנאמר באביה: יען נמצא בו דבר טוב (מ"א יד, יג)] ע"ש. והנני מוסיף על דבריו, כי לפעמים השי"ת דן לזכות בשביל איזה טובה שעתיד לעשות, או להוליד איזה צדיק וכיוצא, ודבר זה נעלם מן המלאכים, אבל על העתיד, פי' אם עתיד לחטא אעפ"י שהוא ית' יודע דבר זה, אינו דן אותו למיתה כמ"ש על באשר הוא שם (בראשית כא, יז). אם לא שהוא לטובתו, לסלק אותו עד שלא יחטא, וא"כ מאן דדאין מלכא עילאה הוא לטב בודאי שאפשר שיצא זכאי, משא"כ ע"י ב"ד של מעלה כמו שאמרנו. אך ימשך מזה דבר א', כי הנה הוא ית' מדקדק הרבה, יען הנה הוא יודע מחשבות אדם, וכיוצא הרבה דברי' נעלמי' מעיני המלאכים, באופן כי בכל א' מהם יש להקל ולהחמיר, כי בהיות הוא ית' דן יחידי הוא מדקדק מאד, אבל עמו הסליחה, וב"ד של מעלה אין מדקדקי' כ"כ אבל אין להם כח לסלוח, וכמש"ה: כי

לא ישא לפשעכם (שמות כג, כא). ועתה אומר הכתוב נשקד עול פשעי בידו, בידו ולא ביד אחר, באופן שמדקדק מאד, ומ"מ שקודה הייתי מעוונותי והייתי סבורה שימחל לי הב"ה וכמ"ש במדרש. וזה כי הכח בידו למחול, כי עמך הסליחה כמ"ש בזוהר. ומ"מ ישתרגו וכו' נתנני ה' בידי לא אוכל קום, ומסרני בידי ב"ד שאין בידם למחול, באופן שיש לי החומרות של זה וזה. וע"ז השיב ואמר אפי' אם יהיה כך מ"מ 'אשכל' הכופר דודי לי. וכמ"ש במדרש (שהש"ר א, סא): ודרשוהו על הב"ה, 'אשכל' איש שהכל תלוי בו, והוא יעשה משפט עבדו כמ"ש בזוהר. וזה הכפר שהוא מכפר עוונותיהם של ישראל, כי עמך הסליחה והוא אלקינו ירבה לסלוח ויסלח לכל עוונותינו אכי"ר.

ובמדרש חזית (שהש"ר א, סא): אשכל הכפר, בן גזירה אמר זה הב"ה איש שהכל בו, הכפר שכפר בא"ה והודה בהן בישראל, ואימתי כפר בא"ה, הוי אומר במלחמת יהושפט, הה"ד: ויהי אחרי כן באו בני מואב ובני עמון ועמהם מהעמונים על יהושפט למלחמה (דה"ב כ, א). את מוצא ישראל באים מכחו של אברהם, ועמון ומואב באים מכחו של לוט, אלו עושי' מלחמה עם אלו ונפלו אלו ביד אלו, ויהושפט עזרו אלקיו ונצח, הוי שכפר בא"ה. ואם יאמר לך אדם שאין הכתוב מדבר ביהושפט, אמור לו נאמר כאן עין גדי ונאמר להלן בחצצון תמר היא עין גדי (דה"ב כ, ב). מה עין גדי האמור להלן במלחמת יהושפט הכתוב מדבר, אף כאן במלחמת יהושפט הכתוב מדבר עכ"ל. והנה הגם כי הדבר מובן, כי בדרך ג"ש מביא ראיה, כי הפסוק הזה מדבר במלחמת יהושפט, מ"מ עדיין קשה מה נשתנה מלחמת יהושפט עד כי עליה יאמר שכפר הב"ה באומות העולם והודה בישראל. וגם מהו זה שבאי' מכחו של לוט, והרי יש כמה מלחמות שנצחו ישראל בדרך נס ולא אמרו עליהם שכפר וכו'. אבל ע"ד הפשט נוכל לומר כי כוונת עמון ומואב ובני שעיר באותה מלחמה היתה ע"ד משז"ל בפ' חלק (סנהדרין צא, א): שבאו ישמעאל ובני קטורה בימי גביהה בן פסיסא לטעון נגד א"י מכח ירושת אברהם, וכמשז"ל וכנראה מדיוקי הכתובים וכמ"ש, וזה ג"כ כמו שאמר מלך בני עמון אל מלאכי יפתח, כי לקח ישראל וכו' (שופטים יא, יג). וז"ש יהושפט בתפלתו, ועתה הנה בני עמון ומואב והר שעיר אשר לא נתת לישראל לבא בהם וכו', והנה הם גומלים עלינו לבא לגרשנו מירושתך אשר הורשתנו (דה"ב כ, י־יא). נראה כי אותה טענה שבשבילה נמנעו ישראל במצוות ה' מלהתגרות בם מלחמה בעלותם ממצרים, עתה לקחו בני עמון להלחם עם ישראל, וכוונתם לא היתה כשאר כל המלכיות לכוף זה את זה ולהשימו למס עובד וכיוצא, רק כוונתם היה לגרשם מירושת הארץ, והיו באים מכחו של לוט ששמש את אברהם, וגם מפני הקרבה שיש לו עם אברהם, ולכן התפלל יהושפט ואמר

אלקינו הלא תשפט בם וכו' (שם יב). כי מצד הדין יראו וידעו כל העמים, (בראשית כא, יב): כי ביצחק, ולא כל יצחק יקרא לו זרע, וזהו שבאותה מלחמה כפר בא"ה והודה בישראל. זה נוכל לומר ע"ד הפשט. אבל מה שנל"ל, ובזה נדקדק שאומר הכתוב: "באו בני מואב ובני עמון ועמהם מהעמונים למלחמה", וחז"ל אמרו (רש"י): שהם בני שעיר כמ"ש אח"כ (פ' י), וקראם עמונים מפני שלבשו לבושי עמונים כדי שלא יהיו נכרים לבני יהודה שהיו תחת ממשלתם. ואעפ"י שדבריהם אמת, נוכל לפרש שהם עמונים ממש, וזה כאשר נקדים מ"ש (בליקוטי תורה פ' וירא) בפי' על כן יאמרו המושלים וכו' (במדבר כא, כז). ושם פי' ענין קליפת עמון ומואב, ולמה נקראי' בני עמון, והענין בקצור כי קליפת בני עמון היא כנגד בינה, נוע"ם בהיפוך עמו"ן, ואותה קליפה נתבטלה ויצאתה אח"כ למטה ונק' בני עמון, והנה עתה באותה מלחמה אפשר לומר שלקחו כח מהקליפה של מעלה, שהיא מלכות של בינה בהיותה למעלה, וזהו באו בני מואב ובני עמון שהם הקליפות של מטה, ועמהם מהעמונים קליפה של מעלה, וידוע כי מלכות של בינה לאה היא כנגד הדעת של זעיר, וכנגדו בקליפה יש עשו איש שעיר, בסוד: אם תגביה כנשר וכו' (עובדיה א, ד). גם בתקונים אמרו תקון (י"ח) [ס"ט דף ק"ח סע"ב] ז"ל: לקבל בינה דאיתמר אלף בינה (שבת קד, א). אלין אלופי עשו. והנה בזה הדרוש שאמרנו נתבאר כי קליפת עמון, ראשונה נתהוה קודם שנכנסו מוחין דאבא, אבל אח"כ כאשר נכנסו ג' קדמאין דאי' עם ג' תתאין דאבא, נכנס קצת מן היסוד שלו, והוא ארוך וכורת אחיזת הקליפות, ואז בחי' עמון העליונה נפסקה ונתבטלה, וכדי לבטל זאת הקליפה אפשר שלכן אמר יהושפט בתפלתו: ה' אלקי אבותינו. כמ"ש בברכת אבות על אלקינו ואלקי אבותינו, שאז נכנסי' ג' קדמאין דאי' עם ג' תתאין דאבא כנז' שם, ואמר הלא אתה הוא אלקי' בשמים, לרמוז כי הגבורות עצמן עדיין הם למעלה, ולא ירד מהם למטה כי אם הארה מהם לבל יאחזו הקליפות, וכנז' בדרוש הנ"ל. וזהו הלא אתה הוא אלקי'. פי' 'אתה' גבורות דאבא, שהם חסדים בערך אותם דאי', הוא שהם אותם דאי', וכללות כלם נק' אלקי', הנה הם בשמים בדעת ז"א. ואתה מושל בכל ממלכות לכבוש הקליפות, ובידך כח וגבורה וכו'. ולא נתפשטו למטה. והנה בדרוש הנז' אומר כי אש יצאה מחשבון, כי ע"י זווג או"א הנרמז במלת ארנ"ן, וכמ"ש מאמר הזוהר פ' בשלח (ח"ב נ"ו ע"א) ע"ז, וכן עולה 'אש' כמנין 'ארנן' שהם הגבורות עצמן שירדו אח"כ למטה אחר זווג או"א, עי"ז נתבטלה קליפת מואב וכמ"ש שם. וזה אפשר ג"כ שנרמז בנבואת יחזיאל בן זכריהו וכו', כה אמר ה' לכם (דה"ב כ, יד־טו). פי' שנתגדל הז"א, 'כה אמר' לשון רוממות והעלה המלכות הנק' כה עמו ונעשה השם שלם, כה אמר ה' לכם, לתועלת ישראל, ולכן אתם

אל תראו וכו' כי לא לכם המלחמה כי לאלקים, שיתגלו הגבורות ע"ד כי אש יצאה מחשבון (במדבר כא, כח). ועי"ז תתבטל קליפת מואב ג"כ, ולכן כשמעם הדברים האלו אז נאמר ויקומו הלוים שהם מצד הגבורה, מן בני הקהתי ומן בני הקרחי להלל לה' אלקי ישראל בקול גדול למעלה (דה"ב כ, יט). בבינה אשר שם נאמר: קול גדול ולא יסף (דברים ה, יט). ובצאתם למלחמה אמר יהושפט: האמינו בה' אלהיכם וכו' (דה"ב כ, כ). כי בזכות האמונה ימשיכו שפע מבינה, גם ז"ס שאמר יהושפט (איכ"ר ד, טו): אני אין בי כח להלחם אלא אני אומר שירה ואתה עושה. כי ע"י השירה ימשיכו מהנועם העליון ותתבטל הארתם, ולכן: בעת החלו ברנה נתן ה' מארבים וכו', ויעמדו בני עמון ומואב על יושבי הר שעיר להחרים ולהשמיד (דה"ב כ, כב־כג). כדמיון הקליפות כשמרגישים שחסר מהם החיות, מבקשים תפקידם ואינם מוצאים ובולעים זה את זה. ולכן בתחלה כשנתבטלה קליפת העמונים אשר הם כנגד הר שעיר כמ"ש למעלה, גם קליפה שניה בני עמון ומואב הרגישו על חסרון השפע, קמו על יושבי הר שעיר, דקדק באומרו: יושבי הר שעיר ולא קאמר בני שעיר, אלא יושבי הר שעיר שהם העמונים, קליפה ראשונה של עמון היושבים שם, וקמו עליהם בחושבם לירש מקומם, ואדרבא זה היה סיבת אבידתם, שאבדו גם הם, ועזרו איש ברעהו עד למשחית. ועתה נבא אל ביאור המאמר, כי הכתוב אומר אשכל הכפר דודי לי, ופי' 'אש כל' וכמו שכתב בדרוש הנז', כי אש יצאה מחשבון שהם הגבורות העולים כמנין ארנ"ן וכמנין א"ש, עי"ז נאבדה קליפת מואב, וגם ביארו שם כי כל זה ע"י זווג או"א שבא מכח מזלא עלאה, וכמבואר בברכת אבות בענין וקונה הכל. וזהו אש עי"ז הכפר, כפר הב"ה בא"ה שהם עמון ומואב שנתבטלו והודה בישראל וזהו דודי לי. וזהו שאומר איש שהכל תלוי בו זה הב"ה, פי' הז"א כשהוא בגדלותו אז מחג"ת נעשו חב"ד, ומנה"י חג"ת, וזה נעשה תחלה ואח"כ באים אליו הנה"י וזהו גומל חסדים טובים וקונה הכל. וזהו איש ז"א שהכל יסוד הכלול מנ"ה ג"כ בו, ואז כפר בא"ה והודה בישראל. והביא ראיה ממלחמת יהושפט כמ"ש, ואמר: אתה מוצא ישראל באים מכחו של אברהם, שהוא סוד החסד הגדול, הביא חסדים אחרים אשר על ידם באה הגדלת זו"ן, ועמון ומואב באים מכחו של לוט, שהוא ז"א דקליפה, אלו עושים מלחמה וכו'. ויהושפט עזרו אלקיו. אעפ"י שהיה מצד החסדים נעזר מצד הגבורות, הרי שכפר בא"ה, אעפ"י שכל יניקתם של א"ה הוא מצד הגבורות מ"מ כי אש יצאה מחשבון וכו' אכלה ער מואב. וזהו ג"כ ה'כפר, פי' ה' גבורות שעולים כמנין כפ"ר, שהוא כמנין ארנ"ן כמ"ש בדרוש הנז'. ובמה שאמרנו יובן מ"ש במדרש אח"כ (שהש"ר א, סא): א"ר לוי בר זכריה מה אם בעה"ז שכתוב בהב"ה כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא אל קנא הוא (דברים ד,

כד). כפר בא"ה והודה בישראל, לעתיד לבא שנמשל כטל, שנאמר: אהיה כטל לישראל (הושע יד, ו). על אחת כמה וכמה עכ"ל. וזה אם בעה"ז שהגבורות יוצאות תחלה לסבת חטאו של אדה"ר כנז' בדרושים, ומ"מ כפר באומות, לעתיד לבא שנמשלו כטל, שנאמר אהיה כטל לישראל. שאז יתגלה אור עתיקא קדישא, המזל העליון, ועי"ז יתגלה אור הבינה העליונה הנק' לעתיד לבא עאכ"ו שיתבטלו הקליפות, ואז אהיה כטל שהוא שם אהי"ה דההי"ן במילוי ומילוי המילוי העולה כמנין ט"ל, יתגלה לישראל ויאיר בתוכו החסדים שבדעת ז"א שהם ג' אותיות יה"ו. וכשהם במילוי אלפי"ן עולים ט"ל, והנה ג"כ לפי דרך זה, הפסוק הזה הוא נחמה למ"ש הכתוב נשקד עול פשעי בידו, ופי' בשקידה ובתמידות היה על פשעי בידו, וזה ע"ד מ"ש כי בחטאו של אדה"ר ירד הדעת של ז"א בין הכתפים, בשליש העליון דת"ת, וזהו נשקד עול פשעי בידו שהם חג"ת, כי בתחלה היו קודמים החסדים לגבורות, ועתה קדמו הגבורות ונתפשטו בחג"ת, וזה גרם ג"כ כי אעפ"י שאין פגם כי אם בו' קצוות ז"א, חג"ת נה"י, מ"מ ישתרגו עלו על צואריו, גם בבחי' הדעת שהיה למעלה במקומו בין חו"ב, ובזה הכשיל כחי שאין בו כח לעלות למעלה. ואם נפרש 'הכשיל כחי' על איש הישראלי, אפשר לומר ע"ד מ"ש בס' הגלגולי' כי ע"י מה שירד הדעת בין הכתפים גרם ב' גרעונות, א' שהוא באור מועט, וזהו בסוד הפנימיות, והב' בענין החיצוניות כי הנשמות הבאות משם הם מאבר הכתף ולא מאבר הראש, ודע כי זה החצוניות ע"י מעשה האדם יוכל להתקן, אלא שא"א להבטל עד ימות המשיח אחר התחיה וכו' עכ"ל בפ' כ"ב בקצור. וזהו הכשיל כחי נתנני אדנ"י בידי לא אוכל קום עד אחר התחיה בבי"א. ואם נפרש על ז"א כמ"ש, יאמר נתנני אדנ"י וכו' אעפ"י ששמי הוי"ה כידוע מ"מ תשש כחי כנקבה ונתנני ועשאני אדנ"י, והנני בידי לא אוכל קום שאין החו"ג יורדות ממקום גבוה ואינם יכולי' לחזור ולעלות למעלה, וזהו בידי לא אוכל קום. ועפ"י הדרך שאמרנו יתגלה יסוד אבא, אש כל הכופר דודי לי, וע"י ירדו החסדים כמ"ש וקונה הכל, גם ע"י הארת יסוד אבא הוא מקצץ הארת הגבורות שבמלכות, ומעלה אותם דרך קו האמצעי, וכמ"ש בהעלותך את הנרות. וכמבואר בדרוש בנין הנוקבא, ועי"ז אתה תקום תרחם ציון אכי"ר.

אי נמי אעפ"י שנתנני אדנ"י בידי לא אוכל קום, מ"מ אשכל הכפר וכו' שכפר בא"ה וכו', שכמו שעשה במלחמת יהושפט, כי אעפ"י שלא היה בו כח להלחם מ"מ ע"י מה שנלחמו עמון ומואב והרשעים איש באחיו ניצולו ישראל, כן בגלותנו זה בכל דור ודור עומדי' עלינו לכלותינו והב"ה מצילנו מידם, מידם ממש שאינם שוים בעצה א' אלא זה יניחנו וזה יקחנו. ומלחמה עצומה ביניהם ועי"ז ניצולו ישראל, ולעתיד לבא

שכתוב בו אהיה כטל לישראל אז נאמ' ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת (עמוס ט, יא). בבי"א.
אי נמי איתא בס' הגלגולי', מי שיש לו נפש בלבד הוא דומה לאשה אבלה שמת בעלה, ודומה לשכינה בגלות, וריחק הב"ה ממנה, כי הרוח הוא כלולה בנפש ומזונותיה כמזונות הקצובים לאלמנה עכ"ל. עוד אומר אח"כ כי מי שיש לו נפש בלבד יניקתו משם אדנ"י בלבד עכ"ל. ולפי דרך זה יאמר נתנני אדנ"י אשר הוא שלט עלי ויניקתי משם, ואין לי יניקה אחרת, ונתנני בידי לא אוכל קום, כי אין לי רק מזונותי הקצובים, ומלבד זה כמ"ש בתחלת הכתוב נשקד עול פשעי בידו וכו'. כי הדין נותן כאלמנה שמכרה ונתנה בנכסי יתומים קודם שנשבעה על כתובתה, מה שמכרה ונתנה קיים ומנכין בה מכתובתה. גם אז"ל כי מעשה ידיה הנה הם של יתומים, ועתה אומר הנה נשקד עול פשעי בידו, וכל מה שפשעתי בשמירתי או שמכרתי או נתתי, לא ניתן לימחל רק הכל עלי דידי יהדר. ובאורך הזמן ישתרגו עלו על צואר הכשיל כחי, כדברי ר' מאיר שאמר משום רשב"ג שיש בעשרי' וחמש שנה שתעשה טובת הנאה כנגד כתובתה, ולכן אבדה כתובתה, מה תאמר אצמצם מזונותי או אעשה מלאכה יותר ממה שפסקו לי, הנה הכל הוא לתועלת היתומים, וזהו נתנני אדנ"י. באל"ף דל"ת בידי לא אוכל קום. והכוונה על ישראל בהיותם בגלות הנה הם תחת ממשלת השר, ונתקיים בהם כמש"ה: ועתה לכו עבדו ותבן לא ינתן לכם (שמות ה, יח). ואין להם אפי' מזונות. ובפי' ג"כ אמרו על פ' איזה ספר כריתות אמכם (ישעיה נ, א). משל לא' שגרש את אשתו ולקח את הגט מידה, כשהיא תובעת (כתובתה) אומר איזה ספר כריתות שיראה את גיטה, וכשהיא תובעת מזונות אומר אשר שלחתיה, וזהו נתנני אדנ"י בידי לא אוכל קום, וכנגד זה אמר אשכול הכופר דודי לי כמ"ש בזוהר (ח"ב כ"ז ע"ב): דא אימא עלאה. שממנה סוד הנשמה, כי כאשר ניתן באדם הנשמה אז הוא בסוד בעל הבית והוא שולט על גופו, וע"ז נאמר: מקימי מעפר דל וכו' (תהלים קיג, ז). ובזוהר פ' וארא בתוספתא אמרו ז"ל (ח"ב כ"ז ע"ב): אשכל הכפר דודי לי, אשכל דא אי' עלאה וכו'. אפשר לפרש על דרך מ"ש על פ' אם עוונות תשמר יה אדנ"י מי יעמוד (תהלים קל, ג). שפי' מ"י שהוא בינה יעמד, א"כ אעפ"י שנשקד עול פשעי בידו כמ"ש, מ"מ אשכל שהיא בינה אי' עלאה, הכפר שהיא מכפר עוונותיהם של ישראל.

ט"ו
שיר השירים:

הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים.

איכה:

סלה כל אבירי אדני בקרבי
קרא עלי מועד לשבר בחורי
גת דרך אדני לבתולת בת יהודה.

כלפי שאמר הכתוב סלה כל אבירי, באופן שנסתלקו האבירים והכרובים, ולא נשארו כי אם דלת העם, וגם גת דרך ה' לבתולת בת יהודה אשר עליהם אמרו ז"ל (קידושין מט, ב): עשרה חלקים של יופי ירדו לעולם, ט' בירושלים וא' בכל העולם. ועתה נדרכו בגת, הנה מ"מ היופי במקומו עומד, וא"ל הנך יפה רעיתי ושמך הראשון עליך, והנך יפה מצד עצמך וגם הנך יפה עיניך יונים. וכמשז"ל (שהש"ר ד, ג): כלה שעיניה יפות אין כל גופה צריך בדיקה. וזה כי הנה ארז"ל (יבמות עט, א): שלש מדות טובות באומה זו, רחמנים בישנים גומלי חסדי'. ואפי' בשעת החרבן נאמר ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן. ואז"ל (שהש"ר א, כו): כ"כ למה, היו לברות למו על שבר בת עמי. וא"כ אפי' על דלת העם אמרו ז"ל: יש מי שרוצה ואין לו. וא"כ הנך יפה מצד היות עיניך יונים, שעיניהם יפות זה עם זה, וא"כ הוא אין צריך בדיקה אחרת, זהו לפי פשט הכתוב. וע"ד מ"ש במדרש ילקוט (סנהדרין קד, ב): סלה כל אבירי וכו', כאדם האומר לחברו נפסלה מטבע זו עכ"ל. ולפי דרך זה יאמר הכתוב ראה עד היכן הגיע החטא, כי 'סלה' פסל ה' בקרבי כל אבירי, כי תחת היותי מכיר גדולת האבירים וללכת אחר עצתם, הנה שלח רוח עועים והתעה אותי עד כי פסלתי אותם ועזבתי עצת הזקנים והלכתי אחרי עצת הילדים, וזה היה בפרט בעת רחבעם שאז נאמר: ויעזב את עצת הזקנים (דה"ב י, ח). וזהו ג"כ קרא עלי מועד, שאמר להם עוד שלשת ימים ושובו אלי (שם ה). וזה גרם לשבור בחורי, שנשברה עצת הבחורים, וגם הם עצמם נשברו ונלכדו. אי נמי לשבור בחורי, אותם שנבחרו ממני, כמ"ש: ואבחר בדוד עבדי (דה"ב ו, ו). והם המלכים שנשברו ונחלק מלכותם ודבר זה גרם כי אח"כ גת דרך אדנ"י לבתולת יהודה, שנחרב הבית וגלו ישראל מארצם בעוה"ר. וכנגד זה אמר (שהש"ר א, סג): הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים, אלו סנהדרין שהם עינים לעדה, הה"ד והיה אם מעיני העדה (במדבר טו, כד). רמ"ח אברים באדם, וכלם אינם הולכים וחוזרי' אלא אחר העינים, כך אין ישראל יכולי' לעשות דבר חוץ מסנהדרי' שלהם עכ"ל. וכיון שהם הולכים אחר הסנהדרין, ילכו ולא יעפו ירוצו ולא יגעו, ואפי' בגלותינו זה, כיון שהם הולכים אחר ראשיהם ומנהיגהם, הנה הם יפים כבראשונה, וזהו הנך יפה רעיתי, אעפ"י שאת שבורה מכח הגליות והצרות, ויהיה רעיתי מלשון רעיון רוח, ומלשון: תרועם בשבט ברזל (תהלים ב, ט). מ"מ הנך יפה, וגם מצד היות

עיניך יונים אלו סנהדרין כמשאז"ל, והולכת אחרי עצתם. ובמדרש (איכ"ר א, מד) אמרו: סלה כל אבירי, עבדי סאתי קדמיהון. ופי' בעל מתנות כהונה: עשו קומות האיברים עקום וכפוף כראש שבלת הזאת עכ"ל. והנה לפי פשוטו לפי דרך המדרש באה הנחמה בכוון באומרו הנך יפה, אבל ג"כ נוכל לומר כי הכתוב אומר סלה כל אבירי וכו' הפך ועקם כל אברי אדנ"י בקרבי, כי מתחלה היו האברים ישרים ומקבלי' מלמעלה, ועתה לסבת העוונות גדר דרכי בגזית נתיבותי עוה, ואין להם שפע מלמעלה, לכן נהפכו לקבל מאברים פנימיים שבי, וזהו סלה לשון מסלה, הפך מסילת כל אברי אדנ"י בקרבי ובזה נתעקמתי ג"כ ונכפפה קומתי, וזה מפני שקרא עלי מועד, וע"י גייסות לשבור בחורי, שבעוד שהייתי מקבלת מלמעלה והייתי מהלכת בגילוי הראש, בהלו נרו עלי ראשי, היו האויבים והגייסות מתרחקים ממני לסיבת צלם אלקים אשר על פני, וגם לא היו הגייסות מקבלות שפע מלמעלה, ועתה כי סלה ונתעקמו אברי קרא עלי מועד כמ"ש, ועי"ז גת דרך אדנ"י לבתולת בת יהודה, שנדרכו כגת והאויב גבר מלמעלה, וגם הם לא עזרו כח לעמוד לפניו ונדרכו כגת. וכנגד זה אמר (שהש"ר א, סב): הנך יפה במצוות, הנך יפה בגמילות חסדים. והנה ארז"ל (אבות ד, יא): העושה מצוה א' קנה לו פרקליט א'. יען מכל מצוה ומצוה נברא מלאך א', וע"י מצוות רבות נעשו מלאכים רבים עד כי רבים אשר אתו, וע"י מצוות הצדקה וגמילות חסדים עי"ז חסד ה' מלאה הארץ ויורד השפע דרך ישר ואין מי שיעכב מלירד, וכמ"ש על פסוק ושמרו דרך ה' לעשות משפט וצדקה וכו' (בראשית יח, יט). עיין למעלה בפסוק (ד'). וא"כ אעפ"י שנתעקמו איברי מ"מ הנך יפה בגמילות חסדים ועי"ז יקבלו שפע מלמעלה. ואעפ"י שקרא עלי מועד ועידת גייסות לשבור בחורי מ"מ רבים אשר אתנו, וזהו הנך יפה במצוות שעי"ז נבראי' מלאכי' ומחנות אלקים אשר ישמרם מכל רע, ויהיה פי' הכתוב לפי זה, הנך יפה רעיתי ע"י מצוות שנעשו רֵעים להב"ה, כמו שהב"ה בורא עולמות כן גם הם ע"י מצוות, הנך יפה עיניך יונים לרחם על אחרים ולגמול חסדים. עוד אמרו במדרש: הנך יפה במצות עשה, הנך יפה במצות לא תעשה. והנה ע"י שמירת מצות עשה אדם זוכה לחזות בנועם ה', מלבד מה שעי"ז נבראו מלאכים וגייסות השומרים אותו, וגם עי"ז מתיש כח המקטרג, הוא שטן הוא יצה"ר וחיילות[יו] שלא יוכלו לשלוט בו, וע"י מצוות ל"ת ג"כ האדם נשמר שאינו נותן כח אל היצה"ר, מלבד ג"כ שאמרו (קידושין לט, ב): ישב אדם ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה. וא"כ אעפ"י שיש ועידת גייסות קרא עלי מועד וכו', מ"מ הנך יפה במ"ע ול"ת ואין מי שיוכל לנגוע אליה. אי נמי על דרך משז"ל כי בתחלה בגלות מצרים בעוד שהיה יעקב אבינו ע"ה וא' מן השבטים קיים אעפ"י שהיו

בגלות בצדקתם ובתורתם היו מכניעים כח השר אעפ"י שהיו בתוך הטומאה. וז"ש ג"כ כאן אעפ"י שנתעקמו אברי וקרא עלי מועד וכו' מ"מ הנך יפה בחרב פיפיות, ע"י מ"ע ומל"ת יכניעו כל הגייסות וכל הקמים עליהם, וזהו הנך יפה רעיתי ואחותי הקרובה אלי ע"י מ"ע הנך יפה עיניך יונים במל"ת, להיות צופה למרחוק לסלק ההיזק. עוד אמרו: הנך יפה במצוות הבית, בחלוק תרומות ומעשרות, והנך יפה בשדה, בלקט שכחה ופאה. ונראה שמפרש 'רעיתי' כמ"ש דומים לבוראם, וכמו שהשכינה נות בית תחלק שלל, ותקם בעוד לילה וכו'. וכן אז"ל (ע"ז ג, ב): זן מקרני ראמים ועד ביצי כנים. כן הנה הם דומים אליו בחילוק תרומות ומעשרות לכל א' כראוי לו. וכן אמרו בילקוט (שה"ש, רמז תתקפ"ה): הנך יפה רעיתי, במצות צדקה, ואין רעיתי אלא מפרנסתי וכו'. אבל בלקט שכחה והפקר אמר הנך יפה עיניך יונים, כי עליהם נאמר: לעני ולגר תעזוב אותם (ויקרא כג, כב). וילקטו מעצמם ולא ע"י בעל הבית, כי מי שהוא מסייע א' מהם עליו נאמר: אל תסיג גבול עולים (מס' פאה ה, ו). ואפילו צ"ט אומרים לחלק וא' אומר לבוז, לזה שומעי' שאמר כהלכה (שם ד, א). דמשלחן גבוה קא זכו, ודומה למ"ש יונה בימי נח (עירובין יח, ב): יהיו מזונותי מרורי' כזית וכו'. וזהו הנך יפה עיניך יונים שהוא משגיח ומרחם עליהם כמו יונים. והנה אז"ל (עירובין סג, א): כל המשגר מתנותיו לכהן א' מביא רעב לעולם. ומכלל הין אתה שומע לאו, ומדה טובה מרובה, וכל המחלק תרומות ומעשרות מביא שובע וטובה לעולם, וגם על עצמו אז"ל (שבת קיט, א): עשר בשביל שתתעשר. והכתוב אומר: הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ובחנוני נא בזאת אם לא אפתח אליכם ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די (מלאכי ג, י). וגבי לקט שכחה ופיאה אמרו בתורת כהנים על פ' ובקצריכם את קציר ארצכם (ויקרא כג, כב). א"ר וורדימוס בר' יוסי וכי מה ראה הכתוב ליתנו באמצע רגלים, פסח ועצרת מכאן, ראש השנה ויוה"ך מכאן, אלא ללמדך שכל מי שמוציא לקט שכחה ופאה ומעשר שני מעלים עליו כאילו בית המקדש קיים וכו' והוא מקריב קרבנותיו לתוכו וכו' עכ"ל. וא"כ אעפ"י שסלה כל אבירי ונתעקמו אברי לסיבת מיעוט השפע כמ"ש, וגם קרא עלי מועד, ועידת גייסות לשבור בחורי, באופן שהוא על דרך: וזרעתם לריק זרעכם, ואם תצמח ואכלוהו אויביכם (ויקרא כו, טז). וכמשז"ל. וגם מלבד זה גת דרך ה' לבתולת בת יהודה שהוא רמז לחרבן בית המקדש, מ"מ הנך יפה במצוות בחילוק תרומות ומעשרות, שע"י חילוק תרומות ומעשרות לכהנים ולויים כראוי להם, עי"ז יתקיים מש"ה: להניח ברכה אל ביתך (יחזקאל מד, ל). ויהיה שבע גדול ויבא השפע מלמעלה, וע"י לקט שכחה ופיאה הרי הוא כאילו בית המקדש קיים אשר באותו הזמן האויבי' היו עומדים מרחוק,

וגם כאן שהרי הוא כאילו ב"ה קיים אעפ"י שגת דרך וכו' מ"מ ע"י כי הנך יפה בלקט שכחה ופיאה הרי הוא כאילו הקריב קרבנותיו לתוכו, והטעם כמ"ש מהר"ר אהרן ן' חיים זצוק"ל בס' קרבן אהרן ז"ל: והטעם הזה ברור הוא, כיון דזה וזה עיקר העבודה הוא נדבת לבו לתת מממונו לעבודת האל ית' אשר צווהו. וא"כ כל מקום אשר יעשה זה מעלין עליו כאילו עשהו בבית המקדש בהיותו קיים עכ"ל. ואפשר שזה נרמז ג"כ בפסוק: מתן אדם ירחיב לו, וגם לפני גדולים ינחנו (משלי יח, טז). ובל יתיצב לפני חשוכים וכו' (משלי כב, כט). עוד אמרו: הנך יפה בכלאים, הנך יפה סדין בציצית. הנה ע"י הכלאי' מתערבים טוב ורע והקליפה נכנסת בפנים ח"ו, והאדם נכנס בתוך הקליפות ח"ו, וכמ"ש על לא תלבש שעטנז וכו' (דברים כב, יא). שצירופו לא תלבש שט"ן ע"ז מצר ותפשים יחדיו, והזהיר בכלאים מרחיק ממנו היצה"ר וחילותיו, וכל א' זוכה בשלו, וע"י מצות ציצית אז"ל (שבת לב, ב): כל הזהיר בציצית זוכה ויהיו לו ב' אלפים ת"ת עבדים, שנאמר: יחזיקו עשרה אנשים וכו' (זכריה ח, כג). והטעם פי' במקום אחר, כי הציצית והטלית ג"כ מצד עצמו אין בו שום קדושה, רק כאשר ילבש אותו האיש הישראלי, כמד"א ציצית חובת גברא, אז כאשר ילבש אותו יהיה מציאות קדושה גדולה עד שאפי' ילך במקום טנופת ובמקום טומאה, לעולם הוא בקדושתו. גם המקובלי' ז"ל הפליגו בקדושתו עד שאמרו כי באיזו בחינה, קדושתו גדולה יותר מן התפילין. א"כ מכאן ראיה כי קדושת האיש ישראלי גדולה עד כי כל הנוגע בו יקדש, ולכן הזהיר בציצית זוכה ויהיו לו ב' אלפים ת"ת עבדים, ובזכותה יתקרבו רחוקים ויתדבקו באיש הישראלי, כדי לקנות ממנו קדושה ע"י מצות ציצית כמ"ש, וא"כ אעפ"י שסלה כל אבירי ונתעקמו אברי כמ"ש, מ"מ הנך יפה בכלאים, וע"י היות אדם זהיר בכלאים לא יתערבו הכחות ויבאו הדברים דרך ישר, ואעפ"י שקרא עלימו מועד, וועידת גייסות כמ"ש, מ"מ ע"י סדין בציצית הנך יפה, כי ע"י מצוה זו אז יהפך כל העמים לקרא כלם בשם ה', אעפ"י שנתוועדו כנגד ישראל מ"מ יהיו שבים לשוביהם ורדו בנוגשיהם. הנך יפה בערלה, הנך יפה ברבעי. בביאור מלת ערלה פירש"י ז"ל שהוא לשון אוטם, וכן פי' וערלתם ערלתו (ויקרא יט, כג). עשו לו אוטם וכסוי שלא לאכול ממנו. ובזה וע"י נטע רבעי ואכילתו בקדושה ניתוסף קדושה בפרי ההוא עד שעי"ז בשנה החמשית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו. א"כ הוא אעפ"י שסלה כל אבירי אדנ"י בקרבי, והנה הם מכוסים ולא יראו החוצה, מ"מ הנך יפה בערלה כי עי"ז לא ישלוט בהם הקליפה, וע"י נטע רבעי יקבלו השפע כמ"ש מאתו ית', כמשז"ל יהיו מזונותי וכו'. וזהו ג"כ: הנך יפה במילה, הנך יפה בפריעה. כי עי"ז יהיה ביטול ערלה וגילוי עטרה. עוד אמרו: הנך יפה בתפלה, הנך יפה

בקריאת שמע. הנה פי' מהר"א גלאנטי, סלה כל אבירי הם י' הרוגי מלוכה. ולפי דרכו אפשר לפרש סלה כל אבירי כנז' אדנ"י בקרבי, על דרך מ"ש האר"י זלה"ה בס' הגלגולי' על מ"ש (ברכות סא, ב): אשריך ר' עקיבא שיצאתה נשמתך בא'. וז"ל: כי נודע כי י' הרוגי מלוכה היו כפרה בשביל י' השבטים, ור' עקיבא בן יוסף לכפר השכינה ששיתפו עמהם אחי יוסף כשהחרימו, כי ר"ע בן גרים היה, והגרים תלויים במלכות, ואינם זזים משם בסוד גר צדק. ועוד כי האחרי' אחים היו בני ישראל, ואין אחוה לגרים, ור"ע היה יחידי ולכן בא הוא במקום השכינה. וז"ש אשריך ר"ע שיצאתה נשמתך בא'. פי' בשביל א' שהיא השכינה הנקראת יחידו של עולם עכ"ל. ולפי זה אפשר רמז הכתוב סלה כל אבירי וגם אדנ"י בקרבי, לפי שזה ימים משעת מכירת יוסף קרא עלי מועד הזה והזמן הזה כמ"ש מהר"א גלאנטי, כדי לשבור בחורי שהם המ"נ שהם מעלים עי"ז מהמאנין תבירין, והיינו שהם המילוי עצמן, ומסרו גופם אל הקליפות ועי"ז בחרו וביררו האורות והעלו מ"נ וכמשאז"ל. וזהו לשבור אותם שהם בוחרי' ובוררים הטוב מהרע ונקראי' בחורי. וסיים ואמר: גת דרך אדנ"י לבתולת בת יהודה, כי ע"ז נדרכה כגת. ולפי דרכו רמז לנו נחמה, כמ"ש הכתוב ג"כ: ויז נצחם על בגדי, פורה דרכתי לבדי (ישעיה סג, ג). וכמ"ש למעלה בפ' (יא): תורי זהב וכו', משז"ל ע"פ ידין בגוים מלא גויות (תהלים קי, ו). והוא על דרך מ"ש בפרקי ר' ישמעאל (בפרקי היכלות): אמר ר' ישמעאל מה עשה ה' אלקי ישראל באותה שעה, לא הספיק וכו' אלא מיד נטל נייר וכתב עליו יום נקם בלבי וכו'. וזהו גת דרך אדנ"י כמ"ש אל שרה של אדום בשביל בתולת בת יהודה, וכנגד זה אמר הנך יפה רעיתי, אם נפרש רעיתי לשון מחשבה, שאעפ"י שסלה כל אבירי הם י' אבירי ישראל כמ"ש, מ"מ זאת היא נחמתי כי עי"ז כך עלה במחשבה כמשאז"ל (מנחות כט, ב). והנך יפה במחשבה. וכן אמרו ג"כ על י' הרוגי מלוכה ולי מה יקרו רעיך אל (תהלים קלט, יז). זה ר"ע וחביריו. ופירשו ג"כ לשון מחשבה כמשז"ל (סנהדרין לח, ב): אדה"ר בלשון ארמי סיפר וכו'. ואם נפרש 'רעיתי' לשון שבירה, כמש"ה: תרועם בשבט ברזל (תהלים ב, ט). יהיה פי' הנך יפה רעיתי, שנשברו ומסרו גופם על קדושתו ית' ואין לך יופי גדול מזה, הנך יפה עינים שהם הסנהדרין והגדולים שביך הם כמו יונים שפושטי' צוארם לשחיטה וכמשאז"ל, וכמו כן הנה הם מוסרי' עצמם על יחוד ה'. ועתה נפרש מ"ש המדרש: "הנך יפה בתפלה, הנך יפה בקריאת שמע". כי ידוע כי ע"י התפלה וק"ש אנו מעלים בכל יום מ"נ מבירורי המלכים, ועי"ז יורדים מוחין לזו"ן. והנה העלאת מ"נ אנו מעלים באומרנו אל נקמות ה' בפסוקי דזמרא כמבואר בכוונות ז"ל: כי ע"י זכירתנו אותם, הם מתגברים ומלקטי' נשמות וניצוצות אשר בקליפות דעשיה עכ"ל.

וא"כ אעפ"י שסלה כל אבירי כמ"ש, מ"מ הכל הוא לטובתינו, כי עי"ז הנך יפה בתפלה שמעלים ניצוצי העולמות, וגם הנך יפה בק"ש אשר עליו אמרו כי עליך הורגנו כל היום בהיותם מוסרים נפשם על יחודו ית' ומקבלים עליהם ארבע מיתות ב"ד במלת אחד, וזהו כנגד אדנ"י בקרבי, שכן צריך לכוין לקבל ד' מיתות אלו כנגד ד' אותיות אדנ"י. וע"י ק"ש מורידין מוחין לזו"ן כידוע, וזהו הנך יפה בתפלה, הנך יפה בק"ש. ויהיה פי' הכתוב לפי דרך זה, הנך יפה רעיתי לשון מחשבה, בהיותך מכוונת בתפלה, הנך יפה עיניך יונים בק"ש, שצריך להעביר ידיו על עיניו כידוע. ועוד ארז"ל: הנך יפה במזוזה, הנך יפה בתפילין. הנה ע"י המזוזה האדם נשמר, וכמשז"ל (ע"ז יא, א): ה' ישמור צאתך ובואך וכו' (תהלים קכא, ח). מלך יושב מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ, ואלו הב"ה משמר את ישראל מבחוץ והם מבפנים וכו'. וגם ע"י התפילין נאמר (ברכות נז, א): וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך (דברים כח, י), אלו תפילין שבראש. ועי"ז ויראו ממך, באופן כי הנך יפה רעיתי ע"י מצות מזוזה שעי"ז נעשים רֵעים אהובי' ושומרים זה לזה, ע"ד שארז"ל (ב"ר עח, א): מי גדול השומר או הנשמר. והנך יפה עיניך יונים ע"י התפילין בין העינים, והם דומים ליונים כמשז"ל על אלישע בעל כנפים (שבת קל, א): שא"ל מה בידך ואמר כנפי יונה על שם כנסת ישראל, כנפי יונה נחפה בכסף (תהלים סח, יד). ועי"ז הגם כי קרא עלי מועד, ועידת גייסות, מ"מ ע"י מזוזה ותפילין יהיו נשמרים מכל רע. עוד ארז"ל: הנך יפה בסוכה, הנך יפה בלולב ואתרוג. ע"י ישיבת האדם בסוכה יושב בצל קורתו ית'. וכמשאז"ל (זח"ג קנ"ג ע"א) שנקראת צלא דמהימנותא. וזהו הנך יפה רעיתי, בשבת אחים גם יחד. וגם ע"י ישיבת סוכה נמשך עליה חוט של חסד, כמשאז"ל פורס סכת שלום וכו'. וע"י מצות לולב נצחינן קרבא כשארז"ל (ויק"ר ל, ב), ויש בו הדס הדומה לעינים ואתרוג הדומה ללב, ועינא ולבא תרי סרסורי וכו' העין רואה הלב חומד, וע"י ד' מינין אלו האדם מתגבר על יצה"ר וכחותיו, וזהו הנך יפה עיניך יוני' בלולב וכו'. ועי"ז הגם כי קרא עלי ועידת גייסות מ"מ על אויבי אתגבר ע"י לולב ומיניו, וגם יצפנני בסוכו ביום רעה יסתירני בסתר אהלו, ואם נפרש קרא עלי מועד כמ"ש מהר"א גלאנטי, והביא מ"ש הזוהר פ' תשא (ח"ב קצ"ד ע"א): וקרא לו אהל מועד (שמות לג, ז). [מאי מועד], ר"י לטב, ר' אבא לביש, בקדמיתא אהל בל יצען והשתא אהל מועד וכו' עד וזהו קרא עלי מועד, בשבילי חזר האהל ההוא להקרא אהל מועד, להביא בית מועד לכל חי כדי לשבור בחורי, באופן שגת דרך ה' וכו' שמעת ההיא חזרה הגזרה של שעבוד מלכיות עכ"ל. והנה ע"י מצוות סוכה אז"ל (ילקוט פ' אמור רמז תרנ"ג): שאפי' נגזר עליהם גלות וכו'. אר"א בר מרוס למה אנו עושים סוכה אחר יה"כ וכו', שמא יצא דינם

של יש' לגלות ועי"כ עושי' סוכה וגולים מבתיהם לסוכה, והב"ה מעלה עליהם כאילו גלו לבבל, שנאמר: חולי וגוחי בת ציון כי עתה תצאי מקריה ושכנת בשדה ובאת עד בבל שם תנצלי שם יגאלך ה' מכף אויביך (מיכה ד, י). גם ע"י הלולב אז"ל הרבה דברי' כיוצא בזה על מצוות סוכה, והלולב כבר אמרנו כי נצחינן קרבא, ואעפ"י שקרא עלי מועד כמ"ש לשבור בחורי, מ"מ ע"י מצות סוכה ולולב ינצלו משעבוד מלכיות ומגלות ומכל דבר רע, וסכה תהיה לצל וכו'. ואם נפרש ע"ד האר"י זלה"ה, ידוע כי ע"י הסוכה מתפשטים החסדים מצד אי', וע"י הלולב וד' מיניו מתפשטים החסדים מז"א, עד שעי"ז נעשה אח"כ היחוד בשמיני עצרת כמבואר בס' הכוונות. וא"כ יאמר אעפ"י שהזווג עתה אינו אלא לפרקים, קרא עלי מועד כמ"ש מהר"א גלאנטי, מ"מ ע"י מצוות סוכה ולולב הנך יפה ע"י החסדים, ויהיה הזווג כנז'. והגם כי הנה הוא לפרקים, מ"מ זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו. עוד אז"ל: הנך יפה בתשובה, הנך יפה במעשים טובים. גם לפי דרך זה פי' רעיתי מלשון מחשבה, כי עיקר התשובה הוא שיחשוב על מה שעשה ויתחרט. ואם נפרש לשון שבירה יצדק ג"כ, שהרי צריך סגופין ועינוי לפני המקום, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ז מהל' תשובה ז"ל: כמה מעולה מעלת התשובה, אמש היה מובדל מה' אלקי ישראל וכו' והיום הוא מודבק בשכינה, שנאמר: ואתם הדבקים בה' אלקיכם (דברים ד, ד). עכ"ל. א"כ הנך יפה רעיתי ע"י תשובה כנז', הנך יפה עיניך יונים במעשים טובים, וזה כמ"ש ג"כ (שהש"ר א, סג): מה יונה זו מחדש כל חדש וחדש גרן, כך ישראל מחדשים בכל חדש תורה ומעשי' טובים. והנה צריך לדקדק מהו שמחדשים מחדש א' מה שלא יחדשו חדש אחר, שאם הוא על מה שעושים בכל יום הנה מידי יום ביומו הנה הם מחדשים מצוות. ונוכל לומר שבכל חדש הם מקבלים פני אביהם שבשמים ע"י ברכת הלבנה, וכמ"ש אלמלא לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים פעם א' בחדש דיים. אבל עוד נוכל לומר שבכל חדש יש מצוות התלויות בו משא"כ בחדש אחר, כמשז"ל במדרש ובפרט במגלת אסתר (אסת"ר ז, יג): בניסן פסח ראשון, באייר פסח קטן, בסיון נתינת התורה, בתמוז ואב ישראל מתענים בו ושבים בתשובה לפניו ית', וגם יש בהם זכות קרבן עצים שמביאי' בהם. ובמדרש אמרו זכות הארץ, ובחדש אב היה ט"ו בו שעליו אמרו (מס' תענית ד, ח): לא היו י"ט לישראל וכו'. עוד אז"ל שהיה ראוי לקבוע בהם ב' י"ט אלא שגרם החטא של העגל. ולעתיד לבא יהפך לששון ושמחה אכי"ר. באלול מעשר בהמה, מלבד התשובה המיוחדת לאותו החדש, תשרי ר"ה ויה"כ וסוכות, חשוון הרבה פירות מתעשרים באותו החדש כידוע. ובמדרש מזכיר זכות שרה אמנו שמתה. בכסליו וטבת יש בהם חנוכה, מלבד מה שמזכיר במדרש זכות עזרא וכו'.

בשבט ר"ה לאילן. באדר שקלי' ופורים, והנה ע"י מצוות ומעשי' טובי' שעוסקי' מידי חדש בחדשו כנז', הנה הם עוסקי' בתורה הלכות פסח בפסח וכיוצא, וזהו שמחדשים בכל חדש תורה ומע"ט, כתריס בפני הפורענות. הנה המעשים טובים שעושים ישראל בכל חדש אשר נרמזו בפ' הנך יפה עיניך יוני' היא שעמדה להם כאשר קרא עלי מועד, בימי המן להשמיד וכו' ביום י"ג לחדש אדר (אסתר ט, יז). ואז קרא עלי ועידת גייסות לשבור בחורי כידוע. וזה כי גת דרך אדנ"י וכו'. וכמשז"ל (מגילה יב, א) על שנהנו מסעודתו של אחשורוש, ובפרט על ענין שתיית סתם יינם, וזהו גת דרך אדנ"י לבתולת בת יהודה. ואז כאשר הפיל פור מחדש לחדש וכו', הנה חדש בחדשו עלה איזה זכות שבשבילו לא נתחייבו באותו החדש כמבואר במדרש, זולתי בחדש אדר, וגם זה היה לפנים, שהרי באותו החדש הקדים להם (מס' שקלים א, א): בא' באדר משמיעים על השקלים. כדי לעמוד כנגד שקלי המן כמשאז"ל (מגילה יג, ב), וזהו אעפ"י שקרא עלי מועד וכו' מ"מ הנך יפה בתשובה ומעשי' טובים, ועי"ז ה' הפיר עצות גוים. ובמדרש אמרו (איכ"ר א, מד): מצינו שסילוקן של בחורים קשה כחרבן בית המקדש, דכתיב: גת דרך אדנ"י לבתולת בת יהודה. כך קרא עלי מועד לשבור בחורי עכ"ל. אפשר לומר כי נה"י נקראי' בחורים, וכמ"ש מהר"א גלאנטי ז"ל על בחורים טחון נשאו (איכה ה, יג). וגם הוא במקומות הרבה. והנה כאשר נה"י דאי' מסתלקי' הנה זה גורם חרבן בית המקדש שהיא מלכות, וכמ"ש הכתוב: אזלו מים מני ים וכו' (איוב יד, יא). א"כ קשה זה כזה כי זה גורם את זה. גם נוכל לפרש בחורים כמ"ש מלשון ובחור אותו (ש"א ב, כח). והם אותם שבוחרים ומבררים בירורים ומעלים ניצוצי המלאכים, והנה סילוקן הוא קשה כמו חרבן בה"מ שאז נכנסו האויבים בפנים וירדה הקדושה בגלות, ואם אין מי שיעלה מ"נ ויברור בירורים כמ"ש הנה זה גורם התגברות הקליפות והחרבן ח"ו. וע"ז נאמר (סנהדרין צז, ב): הקיצין כלן כלו ואין הדבר תלוי אלא בתשובה. וע"י כי הנך יפה בתשובה, הנך יפה במעשים טובים, עי"ז יתוקן הכל ותשוב אימא עלאה להאיר בז"א וז"א בנוקבא וכל האורות שנפלו בקליפות ישובו לתוך הקדושה בעגלא ובזמן קריב. עוד במדרש חזית אומר: הנך יפה בעה"ז, הנך יפה בעה"ב. ויהיה פי' הכתוב כי בעה"ז הנה היא רועה, ורחל באה עם הצאן אשר לאביה כי רועה היא (בראשית כט, ט). וזהו הנך יפה רעיתי בעה"ז, והנך יפה עיניך יונים בעה"ב. מה יונה זו מכרת בת זוגה כך ישראל לעתיד לבא: ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה וכו' (ישעיה כה, ט). וזו היא נחמה גדולה לכל הדברים הרעים שעברו עלינו מיום היותנו על האדמה, כי הכל הוא לטובתנו להחיותנו לעה"ב. וגם כנגד הפסוק הזה, בפרט עפ"י הדרך שפי' מהר"א גלאנטי על י'

הרוגי מלכות, ופי' ג"כ בשם האר"י ז"ל כי בזכותם אנו מעלים מ"נ עד ימות המשיח, א"כ אעפ"י שסלה כל אבירי וכו' מ"מ הנך יפה רעיתי בעה"ז להעלות מ"נ על ידם כמ"ש, הנך יפה עיניך יונים לעה"ב כמ"ש כך עלה במחשבה ועי"ז יחזו בנועם ה' אכי"ר.
אי נמי אז"ל (קה"ר יב, יב) על פ' בעלי אסופות וכו' (קהלת יב, יא). אימתי דברי תורה מתקיימי', בשעה שבעליהם נאספים. ועתה אמר המקונן הנה סלה כל אבירי שהם החכמי', אדנ"י בקרבי ומ"מ לא עצרו כח הבחורים לאסוף חיל בד"ת, רק קראו עלי מועד ולא נחלו על שבר יוסף (עמוס ו, ו), הצדיק אבד וכו' (ישעיה נז, א). וזה היה סיבה לשבור בחורי ג"כ, ובזה גת דרך וכו' שנעצרו כגת. וכמ"ש (גיטין נ, ע"א), מאיר שכב, יהודה כעס, יוסי שתק, תורה מה תהא עליה. ולכן אמר הנך יפה רעיתי וכו' כמ"ש (שהש"ר ד, ב): ר' אומר יש מין יונה שמאכילין אותה וחברותיה וכו' [מריחות אותה ובאות אצלה לשובבה, כך בשעה שהזקן יושב ודורש הרבה גרים מתגיירין באותה שעה, כגון יתרו הוא שמע ואתי, רחב שמעה ואתיא, אף בחנניה מישאל ועזריה הרבה גרים נתגיירו באותה שעה. מה טעמא: כי בראותו ילדיו וגו' (ישעיה כט, כג). מה כתיב בתריה], וידעו תועי רוח בינה וכו' (שם כד). עכ"ל. ותחזור תורה לאכסניא שלה.

ט"ז

שיר השירים:

הנך יפה דודי אף נעים אף ערשנו רעננה.

איכה:

על אלה אני בוכיה עיני עיני ירדה מים
כי רחק ממני מנחם משיב נפשי
היו בני שוממים כי גבר אויב.

הנה היופי נמשך אל האדם מצד החכמה, וכמ"ש הכתוב: חכמת אדם תאיר פניו (קהלת ח, א). והנה על סילוק החכמה אמר המקונן, על אלה אני בוכיה. וארז"ל (איכ"ר א, נא): על סילוק דעת ועל סילוק שכינה. והנה על פסוק ותלבש אסתר מלכות (אסתר ה, א). אז"ל (מגילה יד, ב): שלבשתה רוח הקדש. שהיא השכינה, ועל ידי זה הוסיף יופי על יופיה והדר על הדרה, א"כ בהסתלק השכינה מן האדם יסתלק היופי, וכן בהסתלק החכמה יסתלק זיו הפנים, וכשחטא אדה"ר נסתלק ממנו אותו היופי ואותה ההארה שעליה אמרו (ויק"ר כ, ב): תפוח עקבו של אדה"ר היה מכהה גלגל חמה. וכמשה רבינו ע"ה שלעולם זכה לתורה נאמר: לא כהתה עינו ולא נס ליחה (דברים לד, ז). וא"כ יאמר הכתוב על אלה אני בוכיה על סילוק דעת ועל סילוק שכינה אני בוכיה, ופי' ואמר מה

טעם אני בוכיה על אלה כמ"ש, וגם מפני מה נסתלקו ממני, כי רחק ממני מנחם משיב נפשי שהם ד"ת אשר עליהם נאמר: תורת ה' תמימה משיבת נפש (תהלים יט, ח). ואם נפרש על סילוק תורה שבכתב מתורה שבע"פ, יאמר הכתוב על אלה דברי הברית, דומה למשז"ל: ריב"ל על ביטול תורה אני בוכיה וכו'. עיני עיני שהוא העיון התלוי בעין האדם בהסתכל באותיות בסוד אותיות מחכימות, עתה יורדה מים ובוכה ומתאנחת כי רחק ממני מנחם שהוא תורה שבכתב שהוא משיב נפשי, כי בעוה"ר אין אתנו יודע להביא ראיה מן התורה, ובזה היו בני שוממים כי גבר אויב. ובמקום כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים (דברים ד, ו). עתה שאין יודע להביא ראיה מן התורה, הנה בזה היו בני שוממים כי גבר אויב שאומרי' ידינו רמה, וגם גבר אויב כמ"ש (זח"ג קכ"ג ע"א): כמה אינון דמערבלין מוחיה וכו'. וזהו כי גבר אויב. וכנגד זה אמר הנך יפה דודי אף נעים, כי בפיו ובגבורתו יעמד, והנה מהר"ש אלקבץ בס' איילת אהבי' פי' שכל דברי שיר השירים הם כדמיון החושק בתורה, ובפ' ישקני מנשיקות פיהו פי' שהם דברי התלמיד החושק בתורה, ואמר מי יתן ישקני הב"ה בעצמו מנשיקות פיהו, כי אעפ"י שאדם יכול ללמוד מפי סופרים ומפי ספרים מ"מ רצונו בזה לשמוע מפי הב"ה עכ"ל. א"כ אעפ"י שאני בוכיה על סילוק דעת ועל סילוק שכינה ועל הרחקת תורה שבכתב מתורה שבע"פ והיו בני שוממים כמ"ש, מ"מ עדיין יש לי נחמה גדולה כי הנך יפה דודי וכו'. ע"ד אם חטאת מה תפעל בו (איוב לה, ו). מלבד כי לעולם אהבתו גבן, ועדיין אנחנו מקוים יראה לנו את יפיו בגילוי סודות התורה ואז יהיה אף נעים, כי במקום שבהיותנו בגלות נאמר: וימררו את חייהם בחומר בק"ו, ובלבון ההלכה כמ"ש בזוהר (ח"א כ"ז ע"א), הנה כאשר הוא יגלה סודו אל יראיו אז התורה נעשית לו סם חיים וזהו אף נעים. ולפי דרכנו רמז משאז"ל (קה"ר ב, יב): על אף חכמתי וכו' (קהלת ב, ט). חכמה שלמדתי באף היא עמדה לי. ג"כ כאן אף מה שלמדתי באף הוא נעים ומקובל אצלי, והטעם לכל זה הוא מפני כי אף ערשנו רעננה שהם בני אברהם יצחק ויעקב שהיה מטתו שלמה, והשכינה שורה על משפחות מיוחסות שבישראל. והגם כי היו בני שוממים וכו' רואין אותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם. ונוכל ג"כ לפרש היו בני שוממי' לא מצד עצמם ח"ו כי הם בתקפם וגבורתם עומדים, רק מפני כי גבר אויב, וכיון שכן הוא דבר ידוע כי דרך הטומאה לצאת והרע מכלה את עצמו, וגהינם כלה והם אינם כלים, ויחזרו לאיתנם כבראשונה, וזהו אף ערשנו רעננה ע"ד מ"ש ירמיהו כשנתנבא על גלות ישראל אמר: זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך (ירמיה יא, טז). וע"ז אמרו במדרש פ' תצוה (שמו"ר) פ' ל"ו (א): וכי לא נקראו ישראל אלא כזית הזה בלבד וכו'. נראה שהוקשה

להם מ"ש כי מה ענין זה למ"ש למעלה: מה לידידי בביתי וכו' (ירמיה יא, טו). גם נראה שאין לו ענין למטה, גם אפשר לומר שהוקשה להם שאמר בלשון מיעוט: קרא ה' לשמך, היל"ל את כזית רענן כמ"ש הכתוב: ואני כזית רענן (תהלים נב, י). וזהו ששאל וכי לא נקראו ישראל אלא כזית הזה וכו' אלא מה הזית הזה וכו' [עד שהוא באילנו מגרגרין אותו ואח"כ מורידין אותו מן הזית ונחבט, ומשחובטין אותו מעלין אותו לגת ונותנין אותן במטחן, ואח"כ טוחנין אותן, ואח"כ מקיפין אותן בחבלים, ומביאין אבנים ואח"כ נותנין את שמנן], כך ישראל באין א"ה וחובטים אותם ממקום למקום, וחובטין אותם וכופתין אותם בקולרין ומקיפין אותם בקולרין, ומקיפין אותם טרטיוטין, ואח"כ עושין תשובה והב"ה עונה להם, מנין שנאמר: ויאנחו בני ישראל וכו' (שמות ב, כג). וכן בצר לך ומצאוך, כי אל רחום ה' אלקיך וכו' (דברים ד, ל־לא). הוי זית רענן עכ"ל. והכוונה שכיון שרצה להיות מתנבא עליהם לרעה, ובפרט על ענין הגלות כמשז"ל (איכ"ר א, כ): על פ' מה לידידי בביתי שזה נאמר על חרבן הבית וגלות ישראל, המשילם לזית שע"י היסורין והגליות חוזרין בתשובה, א"כ הכל הוא לטובתם למען ישובו אל ה' כי אל רחום ה' וכו'. א"כ אעפ"י שהיו בני שוממין מפני כי גבר אויב, כיון שעל אלה אני בוכיה, שערי דמעות לא ננעלו, ועי"ז אף ערשנו רעננה. ומשורשת בהר אלקים עולם ועד, וכמ"ש הכתוב: ילכו יונקותיו (הושע יד, ז). מצד השכינה העומדת בבית המקדש, ראיה לדבר משאז"ל על שני שדיך שהם שני בדי ארון הנראים כב' שדים, ובזה היה ניכרת חבתם לפניו ית', ועתה אומר ילכו יונקותיו בגולה כי שכינה גלתה עמהם, ומ"מ ויהי כזית הודו. וכמ"ש וריח לו כלבנון. כשאז"ל (ברכות מג, ב): עתידים בחורי ישראל ליתן ריח טוב כלבנון. א"כ אעפ"י שקרא עלי מועד לשבור בחורי ועל אלה אני בוכיה, וגם על מה שרחק ממני מנחם משיב נפשי, מ"מ והלכה יניקת השכינה והשפעתה אלינו בגלות, מ"מ ויהי כזית הודו וריח לו כלבנון כמ"ש, וזהו אף ערשנו רעננה. כי לא זזה שכינה מכותל מערבי, וממכון שבתו ישגיח עלינו לרחמינו. אי נמי כאשר נפרש מהו סילוק שכינה וגלותה, ע"ד מה שפירש מהר"ש אלקבץ ז"ל בס' ברית הלוי פ' ו' ז"ל בענין גלות שכינה האריך הרבה, וקיצור דבריו המשל זה לניצוץ השמש המכה במראה לטושה או בזכוכית לבנה או במראה ההינדיי, וכל שכן בקיר טוחה בסיד ומלוטש בשמנים שונים יוכר האור שיעור רב, ואם יכה ניצוץ השמש במים העכורים יתעוות האור עד כי נראה שחשך השמש בצאתו מה שאינו, רק הוא כפי הכנת המקבלים, וכן הוא ענין הגלות כי תחת היותו ית' מראה פעולותיו על ידינו, הנה בעוה"ר עבר האור אל מוצא הסוסים ומראה פעולותיו ע"י זדים ארורים אשר לא יכירו ולא יבינו אל פעולות ה'. א"כ כלל

העולה מדבריו כי גלות שכינה הוא כפי הכנת המקבלים, שאין ניכרת אורה ומעלתה ע"י, אבל היא מצד עצמה נאמר: כי אני ה' לא שניתי (מלאכי ג, ו). א"כ אעפ"י שרחק ממני מנחם משיב נפשי שהיא השכינה, והיו בני שוממים מבלי שפע והארה להאיר להם, אדרבא כי גבר אויב ע"ד אמלאה החרבה (יחזקאל כו, ב). מ"מ הנך יפה דודי אף נעים כי לא יגור במגורך רע. ועדיין הנך יפה דודי אף נעים אף ערשנו רעננה זה בית המקדש שלא זזה שכינה מכותל מערבי.

ונחזור לענין, כי ע"י היות ערשנו רעננה ומושרשת בזרע קדש מצבתה באבות הקדושים, הנה עי"ז גם כי היו בני שוממים, אינו כלום ובני אקרון. והנה הם דומים לאילן ששרשיו מרובים כי אפי' כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אותו ממקומו. וכמ"ש הכתוב: והיה עליהו רענן וכו' (ירמיה יז, ח).

אי נמי פי' בזוהר פ' פקודי (ח"ב רל"ו ע"ב) על אלה אני בוכיה. מאי טעמא בגין דאתיהיב רשו לאתר דא לשלטאה על ישראל ולאחרבא בי מקדשא, ובגין דאתיהיב לון רשו לשלטאה כתיב על אלה אני בוכיה וכו'. גם מהר"א גלאנטי הביא מאמר של בראשית ז"ל (בהקדמה דף ב' ע"א): ועל דא בראשית ברא אלקים דא אלקים עילאה וכו'. ופי' בקצור כי אין השכינה נקראת בשם אלקים בשם הבינה, רק ע"י הראות כל זכר בעליית ג' רגלים ע"ש. והנה הארי' זלה"ה פי' המאמר הזה לפי דרכו באופן, עיין שם בפי'. והצריך לענייננו הוא כי בהתחבר הבינה הנקראת מ"י עם ו' קצוות ז"א הנקראי' אל"ה אז נקראת אלקי'. ובהיות בינה משאלת כליה, ו"ק שלה אל המלכות, ומתלבשת בו"ק הזכר העליון ואז כאמא כן ברתא ואז ג"כ נקראת אלקים. ובעת עשיית העגל כוונתם היתה להמשיך ו"ק הזעיר הנקראי' אל"ה בהסתלקות הבינה, אל המלכות הנקראת י"ם, וזהו עשה לנו אלקים (שמות לב, א). וזה היה ע"י אהרן איש החסד, ואילו יצאה מחשבתם לפועל היה התגברות גדול לס"א ח"ו, וזה היה קצוץ בנטיעות כמו שפי' האר"י זלה"ה, וזהו שאומר על אל"ה ו"ק ז"א, שנסתלקו מהם אותיות מ"י שהם מהבינה, אני שהיא מלכות, בכיה שנשפעו בה סוד הדינים שהם בגימטריא הב"ל כמנין בכי"ה, וזה כמו שפירש האר"י זלה"ה כי קין והבל הן הם שני דמעין שנמשכו למטה במלכות, קין שרש הקליפות והבל שרש הדינים. עוד אמר ז"ל: והבל אתבסם בשקועא דימא רבא, והוא חכמה התחתונה דמבסמא דמעין עילאין, אבל קין למטה דינא תקיפא, שקעיה בתהומא רבא ולא אתבסם כלל. עוד אמר וב' נקבי החוטם הם מקום לשני שרשים אלו, שכלם נמצאים במלכות בין למטה בין למעלה, וכאשר יתקנו התחתונים עיניהם, ותריח ריח תפוחין קדישין נ"ה, ממקום הקדש יתבסמו כלם, והב' נקבים יהיו רחמים, ולהיות שבהוד שרש הקליפות,

בחרבן הבית שבו משלו הקליפות נאמר: והודי נהפך עלי למשחית (דניאל י, ח). כל היום דוה (איכה א, יג). עכ"ל. ועיין בדרושו על מאמר הזוהר שאו מרום עיניכם וכו' שבפ' בראשית, ומשם תבין כל מה שנפרש בפסוק זה, והוא כמ"ש על אל"ה ו' קצוות ז"א, שנסתלקו מהם הבינה. ונשארו אל"ה ועי"ז אין העולם שהם ו' קצוות ז"א מתקיימים אלא במ"י. ועתה על אל"ה כמ"ש אני בוכיה. מאי טימא בגין דאתיהיב רשו לאתר דא לשלטאה על ישראל, וזה היה בסיבת עון העגל שאז נתגברה ס"א באמרם אלה אלקיך ישראל. וזה גרם אח"כ ולאחרבא בי מקדשא, ובגין דאתיהיב לון רשו לשלטאה כתיב על אלה אני בוכיה, רזא דמלה על אלה, דא סטרא דמסאבא דאתיהיב להון רשו לשלטאה. פי' כי כיון שנסתלקה הבינה ונסתלקו אותיות מ"י, אז נשארו אדם ואשתו, זו"ן שניהם ערומים ונתגברו ו"ק דס"א הנקראי' ג"כ אל"ה, ועיין בדרוש הקליפות פ"ד. וזהו דאתיהיב לון רשו לשלטאה וע"ז אני בוכיה דא רוח קדשא דאקרי אני, שירדו ט' נקודות אל הקליפות, ונעשית מלכות הקליפה בת י', וכמ"ש: אמלאה החרבה (יחזקאל כו, ב). וע"ז בכיה יען נשפעו בה סוד הדינים כמנין בכי"ה, כמנין הב"ל כמ"ש. וגם בכיה כי ע"י הדמעות, שערי דמעות שהם נ"ה דחכמה לא ננעלו. וכדי למתק הדינים עיני עיני יורדה מים בתמידות, ומ"מ לא הועילו הדמעות כלום, וזה מפני כי רחק ממני מנחם שהוא יסוד ז"א אי נמי יסוד אי'. אבל העיקר הוא סוד הדעת הנתון בין העינים, וזה כי ע"י הדמעות כאשר יתקנו התחתוני' עיניהם, ותריח ריח תפוחין קדישין נ"ה, ממקום הקדש יתבסמו כלם. וכאן הוא אומר שעיני עיני יורדה מים, כיון שרחק ממני מנחם משיב נפשי. שאין מי שיעלה ריח טוב לפניו ית', אשר ע"י הריח היה משיב נפשי, כי עיקר הריח הוא להשיב נפש, גם ע"י התבסמות הדינים ע"י ריח טוב כמ"ש, הנה עי"ז היה מאיר אור הבינה בז"א ומיניה לנוק', וכיון שרחק ממני מנחם משיב נפשי כמ"ש, היו בני שהם הנשמות שבה אי נמי נ"ה שלה שוממין כי גבר אויב, וכנגד זה אמר הנך יפה דודי כנגד ז"א שנמשך לו היופי מצד עתיקא קדישא שמשם בא היופי, אף נעים מצד הבינה שמשם בא הנועם העליון, ועי"ז אף ערשנו שהיא המלכות, מטתו שלשלמה (שה"ש ג, ז). הנה היא רעננה ומושרשת בשרשים העליונים, ודרך רמז באומרו אף נעים אף ערשנו ב' פעמי' אף, על ב' נקבי החוטם המשפיעים דין, עתה יהפכו לרחמים, ובמלת 'נעים' נרמז נע״ים, פי' יתנועע הים העליון אותיות מ"י להתחבר עם ז"א ויעשה אלקי'. וזה ע"י אותיות נֶ' עַ' שהוא רמז לנֶ' שערי בינה, ולעַ' עטרין דנפקין מז' תיקוני א"א שמשם בא היופי והנועם. ובמדרש (שהש"ר א, סו): אף ערשנו רעננה. ר' עזריה בשם ר"י בר סימון, למלך שיצא לו למדבר והביאו לו מטה קצרה, התחיל מצטער עצמו ומדחק באבריו, כיון

שנכנס למדינה הביאו לו מטה ארוכה, התחיל פושט עצמו ומותח אבריו. כך עד שלא נבנה בית המקדש היתה השכינה מתמצעת בין שני בדי הארון, משנבנה בית המקדש ויאריכו הבדים (דה"ב ה, ח). עכ"ל. הורה למ"ש כי בזמן שאין ב"ה קיים הוא דומה למלך וכו' פי' למלך ז"א, שיצא למדבר והוא מקום שמם כי אין לחם ואין מים, הוא מקום הקליפות, והביאו לו מטה קצרה שהיא מלכות שאינה נתקנת לגמרי. והענין הזה יובן כמה שאמרו בענין יום ז' של פסח, שהזווג הוא בסוד קטנות, והיא בסוד איילה שרחמה צר בסוד הגבורות בלבד, ואז הנחש העליון שהוא יסוד דבחי' קטנות מזדווג עמה, ולפי שהוא בבחי' קטנות נקראת נתיבה, ועיין בדרוש יום א' של פסח. והנה ז"ש הכתוב על אלה שהוא ז"א בעל ו' קצוות בלבד, אני שהיא מלכות, בוכיה עיני עיני יורדה מים, [מפני] שהיא מלובשת בגבורות. והטעם מפני כי רחק ממני מנחם משיב נפשי. פי' אעפ"י שהיסוד מזדווג עמה אינו להשיב נפש מפני שהוא מבחי' קטנות, ובזה מדוייק אומרו מנחם משיב נפשי, כי נראה כי מנחם יש לה, אבל אינו משיב נפשה והוא כמ"ש. ועי"ז היו בני שוממים כי גבר אויב, כי יש סכנה פן יאחזו בה החצונים ובנשמות היוצאים ממנה, וזהו ג"כ שאומר המדרש: למלך שיצא למדבר, הביאו לו מטה קצרה כמ"ש, התחיל מצטער עצמו ומדחק אבריו שהוא ג"כ בסוד קטנות, ומדחק אבריו בסוד ו"ק, ולפעמים תלת בתלת כדי שלא יתאחזו בהם החצונים, כיון שנכנס למדינה שהיא בינה, ונקראת מדינה יען היא בעצמה רחמים גמורים אלא שדינין מתערין מינה וזהו מ־דינה, אז נתחברו אותיות מ"י באל"ה ונעשה אלקי'. ונכנסו בו נה"י דבינה ונגדלו אברי ז"א. וגם המלכות נתקנה ונעשית בת י' ספירות שלמות, וכמבואר בסדר הגדלות, וזהו הביאו לו מטה ארוכה שהיא מלכות כנז'. ואז התחיל פושט עצמו ומותח אבריו כמ"ש. כך עד שלא [נבנה] ב"ה, שלא נעשית בנין המלכות הנקרא בית המקדש, וגם הבינה נקראת בית המקדש העליון, והכל א' כי זה תלוי בזה, ומקדש העליון מכוון כנגד המקדש התחתון, ואז היתה שכינה מתמצעת בין שני בדי ארון, שאפי' בעת הזווג היה אחורי נה"י, ומשנבנה ב"ה ויאריכו הבדים, שנתפשטו נה"י דז"א לתוכה, וגם נתפשטו נה"י דאי' בכל קומת הז"א עד הוד הב' שהיא במקומה ממש ועי"ז נעשית ג"כ בנין המלכות, וזש"ה הנך יפה דודי אף נעים, שפשט עצמו ונמתחו אבריו, ועי"ז אף ערשנו שהיא המלכות רעננה וארוכה, שהיא נגדלת כמוהו, [שעלתה עד החכמה שלו שהיא בחי' הו' כנר' בדרוש ז' בחי' שיש אל הנוק'], וידוע כי זה תלוי בזה וזה גורם את זה והכל א'. והנה המתרגם אפשר שרמז לזה באומרו ז"ל: אתיבת כנישתא דישראל קדם רבון עלמא. הנה כנסת ישראל יאמר על הנשמות המצויירות ונמצאות במלכות שהם

ס' רבוא. וע"י היא מתייחדת למעלה, ובפרט בעלותם לראות כמ"ש, ואמרה קדם רבון עלמא הוא אפי' שהוא רבון העולמות שתחתיו, כמשאז"ל על רבון העולמים, ואם נפרש רבון עלמא באי' שהיא אדון ורבון של הז"א הנקרא עולם אי נמי באבא שהוא רבון אימא הנקראת ג"כ עולם, ואמרה קדם שהיא בא"א או בעתיק שהוא קודם רבון הנז', כמה יאי שכינת קדשך בעידן דאת שרי ביננא ומקבל ברעוא צלותנא, שהוא בעת עלותה אל או"א שהוא במוסף שבת. ואז הוא עת רצון, צלותא דרעוא אתגליא בצלותא דתתאי, ובעידן דאת משרי בפוריינא חיבתא. פי' שניתן במלכות סוד החסדים, ואז ובננא סגין עלוי ארעא, שהנשמות מתרבות בתוכה, ואנחנו פיישין וסגיין כאילן דנציב על עינא דמיא. שהוא עץ החיים, ז"א הנטוע על פלגי מים, שהוא יסוד אימא, ומתגדל וזהו די עפייה שפיר ואנביה סגי. שנתפשטו ענפיו ונתרבו ספירותיו והיו לעשר. והנה במדרש אמרו: על אלה אני בוכיה, על ע"ז על שאמרו לעגל אלה אלקיך ישראל. אפשר שכוונו לכל מ"ש, ומלבד זה ג"כ לפי פשוטו, אין לך שחרות גדול מזה יותר מעע"ז, וע"ז נאמר: אל תראוני שאני שחרחורת (שה"ש א, ו). וכמו שפי' ז"ל בפסוק זה, ועתה אומר אעפ"י שעל ע"ז אני בוכיה וכו' מ"מ הנך יפה דודי, ובמעט מים ומעט מן המרחצאות ישוב הדבר לכמות שהיה ויחזור ליופיו כבראשונה.

ובמדרש על פסוק על אלה אני בוכיה מביא ז"ל (איכ"ר א, מה): אספסיאנוס מלא שלש ספינות מגדולי ירושלים להושיבן בקלון וכו' עד והשליכו עצמן לתוך הים, ורוח הקדש צווחת על אלה אני בוכיה עכ"ל. אפשר שכוונת המדרש לפרש על אלה על ששמרו מלעשות את כל התועבות האלה, וכן מביא על זה מעשה במרים בת נחתום שנשבית היא ושבעה בניה ורוח הקדש צווחת וכו'. אפשר שכוונתם לומר על אותם ששמרו עצמם מלעבוד ע"ז שנאמר בה אלה אלקיך ישראל. א נמי אפשר לומר כי כיון שהצדיקים הללו לא היו ראוים לאותו מעשה, שהרי מסרו עצמם למיתה כדי שלא לעבור על ג"ע ועל ע"ז, א"כ מי הוא שנתן כח לאספסיאנוס ואחרי' לשלוט עליהם, הוא מפני אחרים רשעי ישראל שעברו על זה, וכמ"ש לא דיינו שהכעסנוהו בבית מקדשו אלא אף בחוצה לארץ. ולז"א על אלה שעברו על ע"ז וג"ע עתה אני בוכיה ושבה בתשובה שלמה לפניו ית'. וכנגד זה אמרה הנך יפה דודי אף נעים, שעי"ז שמסרו עצמן על יחוד ה' מוסיפים כח בגבורה של מעלה ושמו ית' מתגדל ומתקדש. וזה מפני כי אף ערשנו רעננה ומושרשת מצד אבותינו הקדושים, וכל מצוה שמסרו ישראל נפשם עליה עדיין היא מושרשת בידם. וכן אמרו (ס' חסידים סי' ק"ס): אם בא דבר עבירה ליד אדם וניצול אל יחזיק טובה לעצמו, אלא אימא מאבותיו שמסרו עצמם על הדבר ההוא. וזהו אף ערשנו רעננה

מצד האבות שתקנו ענין ע"ז ג"ע וש"ד. עוד במדרש (איכ"ר א, מה): הביא ההוא עובדא של אנדריאנוס שחיק טמיא הושיב ג' משמרות וכו', עד והיה דמם מגיע לקיפרוס נהר. וכן ההוא עובדא דטרכינוס וכו', ורוח הקדש צווחת על אלה אני בוכיה. אפשר שכנגד זה אמר אף ערשנו רעננה. וארז"ל (שהש"ר א, סו): מה מטה זו אינה אלא לפריה ורביה, כך עד שלא נבנה ב"ה כל הקהל כא' ד' רבוא, משנבנה ב"ה פרו ורבו, דאר"י מגבת עד אנטיפטראס ששים רבוא עיירות היו והיו מוציאות כפלים כיוצאי מצרים עכ"ל. א"כ אעפ"י שנהרגו כל אותם האוכלוסים בעוה"ר, מ"מ מהרה יבנה ב"ה ועי"ז אף ערשנו רעננה כמ"ש, ואז הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום בבי"א וכי"ר.

עוד אמרו ז"ל בילקוט ז"ל (שה"ש רמז תתקפ"ד): הנך יפה דודי, מלך בשר ודם כשדן הליסטים אינו דן אותו בפני מי שמלמד עליו סנגוריא, אבל הקב"ה ברוגז רחם תזכור עכ"ל. הורה למ"ש כי אעפ"י שרחק ממני מנחם משיב נפשי מ"מ הנך יפה דודי אף נעים, וברוגז רחם תזכור לרחם עלי ולהוציאני לחירות אכי"ר.

עוד אמרו במדרש: על אלה אני בוכיה, על שאמרו לעגל אלה אלקיך ישראל אני בוכיה. ואפשר שכנגד זה נאמר הנך יפה דודי אף נעים וכו'. ע"ד שפי' מהר"ם אלשיך כי פסוק זה נאמר נגד העגל, ופי' הנך יפה דודי אף נעים באף שאתה מביא עלי וכו'. ואפשר לפרש ע"ד שהובא בדברי ר' יצחק הספרדי ז"ל אל הכוזר ז"ל (ס' הכוזרי א, צז): כי אעפ"י שעשו העגל לא פסק המן לרדת למזונם והענן לסוכך עליהם ועמוד האש להנחותם, והנבואה מתמדת ונוספת ביניהם וכו'. וזהו הנך יפה דודי אף נעים אעפ"י שעשו העגל כנז', ומלבד זה אף ערשנו רעננה אלו הנשים שלא נשתתפו במעשה העגל כמו שפי' מהר"ם אלשיך זצוק"ל הנז'. והנה עי"ז אעפ"י שעל אלה אלקיך ישראל אני בוכיה תמיד, שהרי נאמר (סנהדרין קב, א): וביום פקדי ופקדתי (שמות לב, לד). ואין לך צרה שאין בה פקידה מעון העגל. הנה בזה זכות הנשים צדקניות יעמוד לנו שלא נשתתפו כמ"ש, וזהו אף ערשנו רעננה.

י"ז

שיר השירים:

קורות בתינו ארזים רהיטנו ברותים.

איכה:

פרשה ציון בידיה אין מנחם לה
צוה ה' ליעקב סביביו צריו
היתה ירושלם לנדה ביניהם.

זהו כנגד מה שקינן המקונן, פרשה ציון בידיה וכו'. וזה לפי מה שפי' הרבה פסוקים על ביטול תורה, גם אמר על אלה אני בוכיה על אלה דברי הברית וכו'. עתה אמר פרשה ציון בידיה וכו' אעפ"י שרחק ממני מנחם משיב נפשי שאין אתנו יודע עד מה להביא ראיה מן התורה, ובעוה"ר בעלי התורה נתאספו, מ"מ הנשארים דחקו עצמם ובשערים המצויינים בקשו לתת טעם להרבה דברים, לשאת ולתת במלחמתה של תורה, וזהו פרשה ציון בידיה מלשון: ידיו רב לו (דברים לג, ז). וכן הוא אומר: המלמד ידי לקרב (תהלים קמד, א). ויהיה פירוש 'פרשה' כמו פרשה, ואעפ"י שפרשה ציון בידיה כמ"ש מ"מ אין מנחם לה, כי העיקר הוא להביא ראיה ע"י שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהם, וכבר הפליא להתרעם מזה החכם ר' אברהם אזולאי זצוק"ל בס' חסד לאברהם בהקדמה שלו, והבאנו מקצתו למעלה. והנה ע"י הקדמות שעשתה מדעתה לא נתישבה דעתה בזה, כי לא באלה חלק יעקב כמ"ש (פ' ח), וזהו אין מנחם לה אבל לאחרי' אפשר שיהיה מנחם, ופי' ואמר צוה ה' ליעקב סביביו צריו שהם הקליפות המתגברות ומעכבים מלהבין פשטיה של תורה, ואילו היה כח בידם לשבר הקליפות הנזכרות ולהוציא הדין לאמתו דבר דבור על אופניו, אז יאמרו בעמים רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, אבל כיון שבחרו לעצמם דרך אחרת מדעתם ובילדי נכרים ישפיקו, מן הפנימית יצאו ואל החצונה לא באו שאינה שלהם, ועי"ז היתה ירושלים לנדה ביניהם, זה יניחנו וזה לא יקחנו. וזהו ג"כ שאומר הכתוב בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלוף הבית (קהלת י, יח). כמו שפירש"י ז"ל והמתרגם, כלומר כשישראל מתעצלים מלעסוק בתורה הם נמקים, ובית גאון עזם חרב ומך. וכנגד כל זה אמר קורות בתינו ארזים רהיטנו ברותים. כלומר כי בכל דור ודור הקב"ה מעמיד להם ת"ח להדריכם בדרך ישרה והם נקראי' ארזים. גם ארז"ל (ילקוט שה"ש, רמז תתקפ"ה): מה ארז זה לבו מכוון למעלה. והת"ח הנז' הנה הם תקרת בית ישראל ומעמידי' אותו באופן שלעולם לבם יהיה מכוון למעלה לאבינו שבשמים. ומהר"ש אלקבץ בס' איילת אהבים פי' כי כמו שהארז יש לו ריח טוב ויש לריח ההוא סגולה להבריח הנחשים והארסים, כן הענין בהקדמות האלקיות בתורה ובסודותיה יש להם ריח טוב וכו' עד והם הדוחים מעל האדם ארס הנחשים והעקרבים פנימיים וחצונים וכו', ע"ש בספרו כל מ"ש על פ' זה הוא תנחומין לכל מ"ש, כי אעפ"י שפרשה ציון בידיה ואין מנחם לה וכו' כמ"ש, והיתה ירושלים לנדה ביניהם, הנה מ"מ קורות בתינו ארזים להסיר ארס הפנימיים והחצוניים כמ"ש ז"ל. ואעפ"י שצוה ה' ליעקב סביביו צריו והיתה ירושלים לנדה ביניהם מ"מ רהיטנו ברותים, כמו ברושים ששומר לחותו תמיד, ושומר כל האילנות הנסמכים אליו, כמו כן גם אני כי אלך בגיא צלמות לא

אירע רע, אדרבא יתקיים מש"ה: והמטים עקלקלותם יוליכם ה' את פועלי און (תהלים קכה, ה). כמ"ש מהר"ש אוזידה. אותם שהם צדיקי' גמורים והיכולת בידם להיות מטים עקלקלות של רשעים ולהחזירם בתשובה, יוליכם ה' אצל פועלי און כדי שיחזירום בתשובה, ובזה יהיה שלום על ישראל. וכן אעפ"י שסביבותיו צריו, מ"מ ישמרו לחותם תמיד, וכמ"ש אח"כ אני חבצלת השרון וכו', שמרטבת תמיד ומריח מימיה של תורה, יפריחו כל האילנות אשר סביבותיהם, ונלוה הגר עמהם והיושבים לפניהם אכי"ר.

ובמדרש אמרו (ילקוט שה"ש רמז תתקפ"ה): קורות בתינו אלו הסופרים, רהיטנו אלו התנוקות. ר' אמי ור' אסי וכו' [מעבור קריתא דארעא דישראל מתקנא להון סופרין ומתניין להון. בחד אתר לא אשכח תמן לא סופר ולא מתניין אמר להון אייתו לן סנטורי קרתא, אייתו ליה, אמר לון] אלין נטורי קרתא וכו'. א"כ אעפ"י שצוה ה' ליעקב סביביו צריו, ובפרט כמו שפירש המתרגם שהוא על ביטול תורה, כמ"ש פקיד ה' לבית יעקב למנטרא פקודיא ואורייתא, ואינון עברו על גזרת מימריה, בגין כן אסתחרו חזור חזור לבית יעקב מעיקוהי וכו'. הנה מ"מ ע"י הסופרים והמשנים יחזירו העטרה ליושנה והם ידריכו את העם בדרך ישרה, ואת מי יורו דעה יבינו שמועה, הלא לגמולי מחלב עתיקי משדים אשר בהבל פיהם שאין בו חטא יגדרו כל פרץ וישמרו את ישראל מכל רע לבל יכם שרב ושמש משרי האומות, כי רב כחם למעלה ולמטה בעה"ז ובעה"ב.

ומהר"ם אלשיך פי' קורות בתינו ארזים, זה זכות אבות. ופי' אותו על ענין העגל, כי אז ויחל משה את פני ה' אלקיו, והזכיר זכות אבות, זכור לאברהם יצחק וישראל עבדיך. ועמהם ג"כ זכות שאר צדיקים וכמאמרם ז"ל. ונ"ל כי אפשר לומר כי הם ז"ל דקדקו מלת 'וישראל', שהיל"ל אברהם יצחק ויעקב כמ"ש במקומות אחרים. ולכן פי' שזה יצדק על ישראל כפשוטו, וגם על כללות האומה שנקרא בשם ישראל הכשרים שבהם, ולכן פי' שמשה הזכיר במעשה העגל זכות אבות וזכות הצדיקים אשר בדור ההוא. ונחזור לפי' מהר"ם אלשיך זצוק"ל, שהזכיר הכתוב קורות בתינו ארזים שהם האבות, הם עיקר התקרה, רהיטנו הם שאר העצים הקטנים, ונקראי' רהיטים בערך האבות שהם עיקר התקרה והגנתן במעשה העגל, ולפי' אחר שהזכיר עון העגל בפ' על אלה אני בוכיה וכמ"ש, הוסיף לומר פרשה ציון בידיה, להתפלל לפני ה' מלשון ובפרישכם כפיכם (ישעיה א, טו). שהוא לשון תפלה, ואעפ"י שהתפללה כמ"ש שערי תפלה ננעלו ואין מנחם לה, וזה מפני שצוה ה' ליעקב סביביו צריו, אם יהיה הפי' כפשוטו, ואם כדברי המתרגם, כי לסבת העוונות ובפרט מפני ביטול תורה, מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה, עד כי בשביל זה רבו המקטרגים, ובשביל זה הנה הם מקטרגים ומעכבים

התפלה מלעלות למעלה, ולסבה זו היתה ירושלים לנדה ביניהם, כי הנה הם דוחים אותה כמ"ש עד שהדין הווה ח"ו, וכנגד זה אמר קורות בתינו ארזים אלו האבות, רהיטנו ברותים אלו שאר הצדיקים שבכל דור ודור, כי אין לך דור שאין בו שלשים צדיקים כאברהם, וכן זכות סופרים ומשנים ותנוקות של בית רבן שאמרנו, הן יליצו בעד ישראל להעלות תפלותינו למעלה, ובזכות אישי ישראל ותפלתם מהרה יקובלו ברצון. ובמדרש על פסוק זה (איכ"ר א, נב) ז"ל: אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי, כנסת ישראל אומרת לפני הב"ה, לשעבר הייתי עולה לירושלים ודרכים מתוקנים ועכשיו בשך, שנאמר: לכן הנני שך את דרכך בסירים (הושע ב, ח). וצריך לדקדק שיותר טוב היה נ"ל להביא פסוק זה, וכל מה שאומר עליו בפ' הקודם, על אלה אני בוכיה. ולכן צריך לתת טעם על כל מה שדורש על פ' זה, אם יש לו שייכות עם פ' פרשה ציון בידיה וכו'. ונ"ל לפי פשוטו שהוא מפרש אומרו הכתוב פרשה ציון בידיה ולא אמר מהו שפרשה, ולכן פי' בתחלה שהם הקוצין המעבירים אותה מידי עלותה בית ה', וזהו אלה אזכרה וכו'. וכנגד זה אמר קורות בתינו ארזים רהיטנו ברותים. והוא ע"ד מש"ה תחת הנעצוץ יעלה ברוש וכו' (ישעיה נה, יג). ולפי מ"ש למעלה פרשה ציון בידיה לשון תפלה, יפורש אמרה כנסת ישראל לפני הב"ה לשעבר הייתי עולה לירושלים של מעלה, שהוא ע"י התפלה אשר עליה נאמר יעלה ויבא בבית המקדש בירושלים. אי נמי לירושלים של מעלה, ודרכים מתוקנים, שאין מי שיעכב עליית התפלות, ובפרט אם קדם אליה הזמירות וקריאת שמע אשר בזה הדרכים מתוקנים, ועכשיו בשך שנאמר: לכן הנני שך את דרכך בסירים. שלסיבת העוונות הרבה מקטרגים מעכבים אותה מלעלות למעלה, וזהו כמו שפי' כל פ' פרשה ציון בידיה. וזהו ג"כ אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי. תשתפך לארץ מררתי, ובמקום שתפלתי תעלה למעלה, טורפין לו תפלתו בפניו, וזהו אשפכה עלי נפשי ותפלתי, וזה מפני כי אעבור בסך כמ"ש, וכנגד זה אמרנו כבר כי קורות בתינו ארזים וכו' כמ"ש בשם מהר"ם אלשיך זצוק"ל.

עוד ארז"ל: ד"א אלה אזכרה, לשעבר הייתי עולה ואילנות מסככות על ראשי, ועכשיו תלויה לשמש עכ"ל. אפשר שהוא מפרש פרשה ציון היא כנסת ישראל, בידיה על ראשה מפני חום השמש, וגם כנגד זה אמר קורות בתינו ארזים. וארז"ל מה ארז זה צלו למרחוק וכו'. עוד אמרו: אלה אזכרה, לשעבר הייתי עולה בצלו של הב"ה, ועכשיו בצלן של מלכיות עכ"ל. וזהו צוה ה' ליעקב סביביו צריו. ואפשר לפרש פרשה ציון בידיה בנשיאות כפים, למען יבא הב"ה ויאיר מן החלונות, מבין ידיהם של כהנים, ומ"מ אין מנחם לה מפני שצוה ה' ליעקב סביביו צריו, וזהו לשעבר הייתי בצלו של הב"ה,

ועכשיו בצלן של מלכיות שהם סביבותי, וכנגד זה אמר קורות בתינו וכו', כמ"ש למעלה במדרש: אלו התנוקות וכו'. והנה אז"ל (איכ"ר א, לב): גלו ישראל ולא גלתה שכינה וכו' עד וכיון שגלו התנוקות מיד גלתה שכינה עמהם. וכיון שהשכינה עמהם, בצלם נחיה בגוים, אעפ"י שאנחנו בצלם של מלכיות. גם אפשר לומר כמשז"ל (ב"ר מא, א): מה ארז זה כל מי שהוא עולה לראשו, אם אינו משמר את עצמו הוא נופל ומת, כך כל מי שהוא בא להזדווג לישראל, סוף שהוא נוטל שלו מתחת ידיהם. וא"כ כיון שקורות בתינו ארזים אעפ"י שצוה ה' ליעקב סביביו צריו, וישראל עומדים בצלם, סוף שהם נוטלים שלהם מתחת ידם, ודייקא נמי מתחת ידם. וזה ע"י שפרשה ציון בידיה. והב"ה מצל על ידיהם. ואם נדקדק מהו הצל הזה, אפשר לומר שהוא ע"ד משאז"ל על הדר בחוצה לארץ, מתלבש על נפשו קליפה מעולם התמורות, ומעולם רה"ב ומעולם ס"מ, הכל כפי המקום שהוא שם, וכמ"ש מהר"א אזולאי בס' חסד לאברהם מעיין ג' נהר י"ד. וזהו לשעבר הייתי עולה בצלו של הב"ה ועכשיו בצלם של מלכיות, שהם מלבישים אותי. וזהו צוה ה' וכו'. ומ"מ נחת רוח ותנחומין הוא ע"י היות קורות בתינו ארזים, שאין שולט בו עש ותולעת, וכן רהיטנו ברותים שהם נכפפין, וכמשאז"ל אם באו לך רשעים כוף את ראשך, חבי כמעט רגע עד יעבר זעם.

עוד אז"ל: א"ר ברכיה אמרה כנסת ישראל לפני הב"ה לשעבר הייתי עולה וסלי בכורים על ראשי, בהסכמה היו אומרי' קומה ונעלה ציון, ובדרכים היו אומרי' עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים, בהר הבית מה היו אומרי' הללויה הללו אל בקדשו, בעזרה מה היו אומרי' כל הנשמה תהלל יה. ועכשיו אדדם, דמומה סלקא דמומה נחתא עכ"ל. כוונת ר' ברכיה היא לפרש שאר הכתוב שאומר אדדם עד בית אלקים וכו' וגם הוא פי' אותו על פ' פרשה ציון בידיה כמו פורשי ימים שפירושו שהם פורשים והולכים בימים, אף כאן פרשה כנסת ישראל והלכה ציון בידיה ע"י הבכורים הנקראי' תרומת ידיך, אלו הבכורים. וזהו לשון כד הייתי עולה וסלי בכורים על ראשי, בהסכמה היו אומרים קומה ונעלה ציון אל ה' אלקינו. כלומר אין מעכב בדבר, וזה לפי שאז"ל היה עומד בח"ל הופך פניו לארץ ישראל, היה עומד בא"י הופך פניו לירושלים, היה עומד בירושלים הופך פניו לבית המקדש, היה עומד בבית המקדש הופך פניו לבית קדש הקדשים. ותחלה צריך שתעלה תפלתו בא"י ואח"כ בירושלים וכו'. אבל העומד בב"ה תכף ומיד עולה תפלתו בבית קדש הקדשים ומשם לרקיע מבלי אמצעיות שום דבר, וכן ע"י הובאת בכורים היו עולים לראות את פני ה' מבלי אמצעי, וזהו למשכים היה הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל ה' אלקינו. אין צריך ללכת מעיר לעיר וממקום למקום רק קומו ונעלה ציון לה'

אלקינו. וכן ברגלים היו אומרים עומדות היו רגלנו בשעריך ירושלים, אעפ"י שאנחנו על הדרכים כבר עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים, וזה ע"ד שפי' מהר"ם אלשיך בס' רוממות אל, ודייק אומרו בשעריך שנראה שרגלינו עומדות בשני שערים, ותירץ כי העיקר הוא כי העומד בירושלים של מטה הוא כאלו עומד ג"כ בירושלים של מעלה עכ"ל. וא"כ כיון שאנחנו בב' ירושלים של מטה ומעלה, בודאי נעלה לה' אלקינו ונגיע עדיו, וכשהיו בהר הבית היו אומרי' הללו אל בקדשו. שזה נאמר על הנשמות המעולות שעליהם נאמר הללו אל בקדשו כמ"ש מהר"ם אלשיך כנז'. והכוונה נ"ל כיון שהיו בהר ה' אין להם רק ללכת להר קדשו, וא"כ היו מתפללים שיזכו להללו במקום קדשו, וכיון שהגיעו לעזרה היו אומרי' כל הנשמה וכו' לומר שיזכו כל חלקי הנשמה להללו במקום הקדש ולא תהיה נכרתת ח"ו וזהו כל הנשמה וכו'. גם אפשר שהיו מתפללים על העתיד לבא, שאפי' בחזרתם לבית כל חלקי הנשמה שלא זכו לעלות עמהם, מ"מ יהיו זוכים להלל י"ה. והנה בזוהר חדש בתיקוני' (תקונא קדמאה, דף ל"ב ט"ג) פי', דזכאן יתיר יהבין להו נשמתא מסטרא דאו"א, הה"ד ויפח באפיו נשמת חיים. מאן חיים אלין אינון י"ה, ועלייהו איתמר כל הנשמה תהלל יה. ואשתלים ביה הוי"ה עכ"ל. ולפי דרך זה אפשר לומר שכיון שהגיעו למקום היותר מקודש אצלם, שלא יוכלו ללכת יותר לפנים, כמש"ה והניחו אצל מזבח ה' אלקיך. רק עזרת הכהנים מקודשת ממנה, שאין ישראל נכנסים לשם אלא בשעת צרכיהם, לסמיכה לשחיטה לתנופה, וכיון שהגיעו כנז' היו מתפללי' שגם לעתיד לבא יזכו בנשמתם להלל י"ה ועי"ז יהיה השם שלם והכסא שלם. כלל העולה כי כיון שהיו בטוחים בכחה של מצוה להגיע אל מחוז חפצם וגם לחזור לשנה הבאה, כמשרז"ל בת קול מברכתן, הבאת בכורים היום, תביא לשנה הבאה. לכן היו הולכים בשמחה ובטוב לבב, ודבר ה' בפיהם אמת. וזהו פרשה ציון בידיה, וזה היה לשעבר. אבל עתה אין מנחם לה, וזה מפני שצוה ה' ליעקב סביביו צריו, ויש סכנה בדבר, ומי יודע אם לעת כזאת יגיעו למלכות שמים, ע"ז נאמר: אל יתהלל חוגר כמפתח (מ"א כ, יא). ולכן דמומה סלקא, וכן בחזרתם חוששים דילמא לאו כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא, ולכן דמומא נחתא. אי נמי כיון שצוה ה' ליעקב סביביו צריו, לכן דמומא סלקא דמומא נחתא, פן ירגישו החצונים והאויבים ויקטרגו עליהם ויעכבום מלעלות, ולכן הולכת וחוזרת בשתיקה, וכנגד זה ג"כ אמר קורות בתינו ארזים שהם קורות בית המקדש אשר מהם לא זזה שכינה, והם כמו ארזים אשר צלם למרחוק, ואעפ"י שצוה ה' ליעקב סביביו צריו מ"מ השכינה מצלת עליהם אפילו במקום טומאה.

עוד אז"ל: אלה אזכרה, לשעבר הייתי עולה בשירות ובזמירות לפני הב"ה, כמד"א: בקול רינה ותודה. ועכשיו בכיה סלקא ובכיה נחתא עכ"ל. אפשר שהוא מפרש כי הפסוק הזה מחובר עם מה שלמעלה ממנו שאומר על אלה אני בוכיה וכו' מפני שפרשה ציון בידיה בתפלה ואין מנחם לה, ולכן בוכה תמיד. והטעם הוא כמ"ש למעלה משארז"ל שערי תפלה ננעלו. וזהו לשעבר הייתי עולה בשירות וזמירות לפני הב"ה, ואפי' תפלה לא הייתי צריכה רק בשירות וזמירות הייתי עולה לפניו ית'. וזה ע"ד מ"ש מהר"ם אלשיך על פ' והיה טרם יקראו לומר ותן טל ומטר ואני אענה, עוד הם מדברים בשבחו של מקום ואני אשמע. וזהו לשעבר הייתי עולה בשירות וזמירות לפני הב"ה, ועכשיו פרשה ציון בידיה בתפלה ואין מנחם לה, ולכן אני בוכיה בכיה סלקא בכיה נחתא, כי שערי דמעות לא ננעלו. ועל ידם הנה היא עולה ויורדת לפניו ית'. והנה זהו תנחומין במקצת, כי לפחות ע"י הבכיה עולה לפניו ית', ואפשר שזה נרמז בפסוק רהיטנו ברותים מלשון רהטים בשקתות המים (בראשית ל, לח). שנעשי' עיניהם כרהטים וכמעיינות, ועי"ז הנה הם ברותים, ע"ד משאז"ל (יומא לח, א): אל תקרי ברותים אלא ברית ים. כי ברית כרותה להם שלא ישובו ריקם.

עוד ארז"ל במדרש: אלה אזכרה, לשעבר הייתי עולה הומניות הומניות של חגיגה, כמד"א המון חוגג (תהלים מב, ה). לוי אמר כהדין געגאע דלא פסיק לא ביממא ולא בליליא ועכשיו חמשא סלקין וחמשא נחתין עכ"ל. אפשר שהוא מדקדק פרשה ציון בידיה בלבד מבלי שתביא שום קרבן ולא ד"א, מה שלא היה כן לשעבר, כי לשעבר הייתי עולה הומניות וכו' ועכשיו חמשא סלקין וכו'. והוא כדמיון היד שיש בה ה' אצבעות, וזהו ג"כ פרשה ציון בידיה, וכנגד זה אפשר שבאו ה' תיבות בפסוק קורות בתינו ארזים רהיטנו ברותים, ועל כל הדברי' יצדק הפסוק הזה ג"כ נחמה לכל מ"ש, וזה כפי דברי המתרגם שהוא רמז לבנין בית השלישי שיבנה ע"י משיח צדקנו בבי"א. כי אז תמלא הארץ דעה ויגדור את פרצותינו, ויבער הקוצים מן הכרם ויפרש סוכת שלומו עלינו ובצל שדי נחסה ונקום ונעלה בית אל בקול רנה ותודה המון חוגג אכי"ר. כל זה ביארנו כפי הפשט. וע"ד האמת יאמר פרשה ציון בידיה, ידוע מ"ש המקובלי' ז"ל (פע"ח שער ר"ה, פרק ד') על פ' מקדש אדנ"י כוננו ידיך. כי ירדה היד העליונה של אי' ביסוד של המלכות, ומעכה באצבע, ונשארו שם אותם הה' אצבעות לצורך כלי המלכות עכ"ל. והנה 'ציון' יאמר על נקודת יסוד הפנימית, וזה בין באי' ובין במלכות, ועתה אומר פרשה ציון היא נקודה פנימית שבאי', פרשה ידיה שהם הה' אצבעות שמתגלים שם הה' גבורות הניתנים אח"כ ע"י מעוך במלכות כמ"ש, ודייק אומרו פרשה וד"ל. ומ"מ אעפ"י שפרשה ציון

והורידה ידיה אל המלכות ועשתה אותה כלי ראויה אל הזווג, מ"מ אין מנחם לה כי הזווג הזה אינו מועיל לנשמות חדשות, רק לחדש הנשמות הישנות כמבואר כל זה בדרוש מהר"ר חיים זצוק"ל המתחיל ענין השינה שהוצרכה לצורך הנסירה, ע"ש ותבין כל מ"ש בפ' זה. וכיון שאינו רק לחדש הנשמות הישנות אין לה מנחם כמ"ש, והטעם כי פרשה ציון בידיה כמ"ש הוא מפני כי צוה ה' ליעקב סביביו צריו, ולפיכך צריך לחדש בה בכל יום בחינת כלי, מפני כי תמיד צריכה להיות בתולה, ומעיין שלה סתום כדי שלא יהנו ממנה הצרים והחצונים. והטעם היתה ירושלים לנדה ביניהם כיון שהיא ביניהם בעוה"ר אם היתה מוציאה נשמות חדשות, אפשר יעשקו אותם זרים ויחשב אליה לנדות ח"ו, וזהו היתה ירושלים לנדה ביניהם, ולכן הזווג הנז' אינו אלא לחדש הנשמות ישנות. ונ"ל שאפשר לומר שהוא ע"ד מ"ש כי ה' אלקיך אש אוכלה. כי שכינתו ית' בגלות הנה היא מלקטת הנשמות שנתפזרו לבין הקליפות, וברוך היודע האמת ויצילם משגיאות. וכנגד זה אמר קורות בתינו ארזים ע"ד מ"ש המתרגם ז"ל: אמר שלמה נבייא כמה יאי בית מקדשא דה' דאתבני על ידי מן קיסי גולמיש, אבל יתיר יהי יאי בית מוקדשא דעתיד לאתבנאה ביומוי דמלכא משיחא דכשורוהי יהויין מן ארזין דגנתא דעדן, ושרותוהי יהויין מן בראתי ושאני ושורבוני עכ"ל. ואפשר לפרש שבודאי נאה הוא מקדש ה' אז הוא מלכות, כמ"ש אשר נבנית ונעשית ע"י הידים העליונים וזהו דאתבני על ידי, וזה הוה מן קיסי גולמיש שעושים אותה גולם וכלי הראוי לזווג כמ"ש, אבל יתיר יהיה נאה כאשר תהיה נבנית ע"י היסוד של ז"א, וזה ע"י שיתגלה ג"כ היסוד של אבא בתוך אי', ואז נק' מלך המשיח, וגם המלכות נקראת כן בקבלתה מיסוד אבא ששם השמן, ואז תתגדל המלכות ע"י שיתפשטו נה"י דאי' בתוך ז"א, וממנו לנוק' ותתגדל כמותו, וזהו דכשורוהי יהויין מן ארזין דגנתא דעדן, פי' הספירות של המלכות יהיו מן הבינה הנקראת גן עדן. ואפשר לפרש ע"ד מ"ש בזוהר פ' תרומה (ח"ב קכ"ז ע"א) על פ' אפריון עשה לו המלך שלמה ז"ל: פתח ר"ש האי קרא הא אוקימנא ליה, אבל אפיריון דא היכלא דלתתא דאיהו כגוונא דהיכלא עילאה, וקב"ה קרא גנתא דעדן וכו'. וזהו קורות בתינו שהיא המלכות שנקראת בית, ואמר בתינו לשון רבים, לרמוז שנכללת לאה ברחל, שני בתי ישראל, וידוע כי אז עולה בכל אורך הז"א, ואז קורות שהם הדברים המעמידים אותו, כי בתי ישראל הנזכרי' הנה הם ארזים, הנה הם ספירות הבינה שהם ארזי הלבנון אשר נטע, וזה ע"י רהיטנו ברותים שהם נה"י דז"א בקבלתם מנה"י וחג"ת דאו"א שהם הארזים שאמרנו, נעשה בנין המלכות ועולה עמי ואינה יורדת, ונעשה הזווג אפי' להוציא נשמות חדשות.

ובמדרש חזית: קורות בתינו ארזים, ר' תנחומא בשם ר' ברכיה אומר אבנים שישן עליהם יעקב אבינו, נעשו תחתיו כמטה וכפלומא, מה הרטיבה הרטיב, קורות בתינו ארזים עכ"ל. אפשר לפרש ע"ד מ"ש בזוהר חדש, ותחלה צריך להקדים מ"ש בזוהר פ' ויצא ברע"מ (בזוהר גדול ע' שד"מ, ובזח"ג רמ"ב ע"א) וז"ל: יעקב תקן תפלת ערבית וכו' עד דאע"ג דגלותא דומה ללילה וכו' ושכינתא נחתת לגלותא עם ישראל, איהי ברשות בעלה אשתכח, הה"ד אני ה' הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן. בגין דא ויפגע במקום. לית פגיעה אלא פיוסא וכו' עד ומה כתיב ביה וילן שם, אתפייס עמה למיבת תמן בגלותא עם שכינתא וכו' עכ"ל. ובזוהר חדש פ' הנז' דף מ"ד ע"ב (במדרש הנעלם) ז"ל: ר' זירא עאל קמיה ר' אלעזר בן ערך, אשכחיה דהוה יתיב ועינוי נבעין מייא וכו' ובסוף א"ר אלעזר, אי ר' זירא דעתי אחוס עלך, ודילמא האי מלה שמעת, וכך הוא ברירא דמילתא, דכתיב ויקח מאבני המקום. אחת מאבני המקום, מאיזה מקום, ממקום הידוע שהוא מקום התהום ששם אבנים ששוחקים מים לכל העולם, הה"ד אבנים שחקו מים. והאבן הזאת היתה עיקר לכלם, והיתה עולה עד מקום שהיה שם בית המקדש, ויעקב לא היתה כוונתו על שום א' מהם אלא עליה, משום דרמיזא ליה רמיזא, מה היא הכל אשתיל מיניה כך יעקב כל עלמא אשתיל מיניה. באותה שעה ויקח מאבני המקום. שהיא עיקר כל העולם, וישם מראשותיו, שם בלבו שהיא מראשותיו, מיד וישכב במקום ההוא כלומר נתישבה דעתו וכו' עד ועל דא בכינא, דחזינא דעל האי אבנא זמינין לשואה סואבון עממיא ופגרי מתייא, מאן לא יבכי וכו'. לבתר חזר ואמר, ווי לאינון דיהון זמינין בעלמא כד יתער מלכא דעלמא עלאה וכו' עכ"ל. ואעפ"י שהיה צריך להאריך בהקדמות להבין כל זה, נאמר בקצור כי ידוע כי רחל הנה היא עקרו של בית אשר על זה נאמר: ויאהב יעקב את רחל (בראשית כט, יח). והיא נקודה עשירית, ובעת הגלות אינה אלא נקודה אחת ובפרט בלילה, ולכן צריך הפלת דורמיטא על ז"א, ובזה ומאיר לאישון בת עין. והז"א מעלה מ"נ לצורך ע"ק ואי' עלאה, והנה היא בונה אותה ומשפיע בתוכה הט' נקודות, בתחלה נכנסי' בתוך לאה, והיא מזדווגת בלילה עם ז"א, והמלכות נקודה י' יורדת בבריאה. ואח"כ בבקר יורדי' הט' נקודות בבריאה והיא עולה בזרוע שמאל בתפלה של יד, ואח"כ בק"ש ובברכת אבות נעשית פרצוף גמור במלך עוזר ומושיע ומגן, ומתייחדת בשים שלום, וכל זה מבואר בדרושי' ובס' הכוונות ובמקומות רבים בארוכה ע"ש. והנה כוונת ר' אלעזר לומר שיעקב לקח א' מאבני המקום, אותה שהיא עיקר לכלם, שהיא נקודה העקרית, ולקחה מן המקום הידוע. ופי' שהוא מקום התהום שהוא לאה, עלמא דאתכסיא, ונקראת מקום התהום, והאבן הזאת היתה עיקר לכלם, והיתה עולה עד מקום

שהיה שם בית המקדש, שכן הנה היא עולה עד בינה הנקראת בית המקדש, ויעקב לא היתה כוונתו בשום א' מהם כ"א עליה, וז"ש אח"כ שם בלבו שהיא מראשותיו, שכן היא עולה עד ראש ת"ת ז"א, ובזה נתישבה דעתו, וישכב במקום ההוא, ונתחבר עם לאה שהוא עלמא דאתכסיא, והנה בראות ר' אלעזר אורך הגלות בכה בראותו כי הנקודה הזאת רגליה יורדות מות, ומ"מ חזר ואמר ווי לאינון דיהון זמינין כד יתער מלכא דעלמא עלאה, שהיא מל' א"א, ואז גם המלכות תתעורר מעצמה כמ"ש באידרא. ונבאר המאמר של מדרש חזית, אותם האבנים שישן עליהם יעקב אבינו, הם אותם הט' ספירות שבאים בסוד תוספת, אשר עליהם ובשבילם ישן יעקב אבינו שהוא ז"א, כדי להביאם אצל נקודה י' שהיא מלכות עקרת הבית, נעשו תחתיו כמטה. ובא לומר שנזדווגה לאה עם יעקב וישכב במקום, ואז רחל היתה תחת מטתו של יעקב כמבואר בדרושי'. ומה הרטבה הרטיב, קורות בתינו ארזים, שהם נשמות הצדיקי' שעולי' בתוך המלכות בכל לילה, נעשים ארזים ומתחדשים בכל לילה, וכמ"ש חדשים לבקרים. וזהו אלו צדיקים וצדיקות, נביאי' ונביאות שעמדו ממנו. וכבר אמרו שיצאו ממנו. ונ"ל כי לפי מ"ש שעמדו ממנו, ר"ל כמו שאמר שהם אותם שכבר עמדו, כי הנה הם מתחדשים, וזהו חדוש לנשמות ישנות. ולפי דברי הב"ר צ"ל לא בלבד הועיל הזווג לנשמות ישנות, אלא גם לאותם שיצאו אח"כ ממנו, כי עי"ז נעשה אח"כ הזווג בשים שלום להוציא נשמות חדשות, וא"כ אעפ"י שפרשה ציון בידיה כמ"ש, מ"מ קורות בתינו ארזים שהם צדיקי' וצדקניות שהם נשמות חדשות שיצאו מיעקב עלמא דדכורא, אשר ע"י תהיה נחמה גדולה אל המלכות להתייחד עם הת"ת ע"י נשמותיהם כידוע, ומבואר בהרבה מקומות ובפרט בס' חסד לאברהם. ולפי דרכו רמז באומרו צדיקים וצדקניות נביאים ונביאות, רמז לנה"י שמשם נביאים וצדיקים כידוע. ועל המדרש שאמרנו אפשר לומר, אמרה כנסת ישראל שהיא המלכות, שמתכנסי' הנשמות בתוכה בכל לילה כמ"ש, לפני הב"ה שהוא אי' עלאה או בא"א כמ"ש במקומות רבים, לשעבר הייתי עולה לירושלים שהיא בינה, והדרכים מתוקנים, פי' ב' הדרכים אשר עליהם נאמר הנותן בים דרך (ישעיה מג, טז). בים העליון ובים התחתון, שניהם היו מתוקנים, והיו זו"ן לעולם פנים בפנים, ועכשיו סך כד"א הנני סך את דרכך בסירים. פי' בשביל הסירים והקוצים, הנני סך ונועל את דרכך, כי תרעין דילה סתומות שלא יהנו ממנה הקליפות ח"ו, ועפ"י הדרך שביארנו הנה פ' קורות בתינו ארזים הנה הוא נחמה לזה, וכן על מ"ש לשעבר היא עולה ואילנות מסככות על ראשי, שהם ארזי לבנון שאמרנו, ובעלייתה היו נה"י וחג"ת דאו"א מגדילים אותה ומגינים עליה מן הקליפות, וכמ"ש הפורס סוכת שלום, וזה בסוד צל מצלם כידוע, ועכשיו תלויה

לשמש, שהיא נקודה תחת היסוד הנקרא שמש בסוד עטרה. ואמר קורות בתינו ארזי' שהם עתידי' לבנות אותה בנין שלם כמ"ש.

וכן מ"ש: לשעבר הייתי עולה בצלו של הב"ה, ועכשיו בצלן של מלכיות. לפי פשוטו כי בתחלה השכינה היתה עולה בצלו של הב"ה שהיא בינה או איך שיפורש כמ"ש, ושני המלכים היו משתמשים בכתר א', ועכשיו שהיא בגלות היא בצלם של מלכיות. אבל יפורש בדיוק במשז"ל בענין אדה"ר (תנחומא פ' נח, א): חלתו של עולם. והענין בקצור כי בזמן המיעוט לא בלבד נתמעטה ונסתלקו ממנה הט' נקודות, אלא גם אותה הנקודה הי' שהיא עצמית בה נתמעטה, ומה שהיתה בבחי' כתר נעשית בחי' מלכות ספירה קטנה, וגם ממנה נסתלקו ט' נקודות ונשארה נקודה קטנה, ובתחלה כשהיא נגדלת בתחלה נעשית שיעור ספירה א', ואח"כ מתפשטת לי' חלקי', ואח"כ כל א' נגדלת ונעשית בת י"ס, וזהו לשעבר הייתי עולה בצלו של הב"ה ועכשיו בצלן של מלכיות, כי בתחלה נעשית י' מלכיות ואח"כ היא נגדלת, וכנגד זה אמר ג"כ קורות בתינו ארזים כמ"ש שהיא נגדלת ע"י ארזי לבנון כמ"ש. עוד מ"ש: לשעבר הייתי עולה וסלי בכורים על ראשי, הנה סוד הביכורים כתב הנשי"א בס' טוב הארץ בשם האר"י זלה"ה, כי העומר והביכורים ושתי הלחם הוא להעלות האורות של נהי"ם דיצירה למעלה, כדי שלא יינקו מהם החצונים. גם פי' אח"כ ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך (שמות כג, יט). כי ע"י הבכורים היו מעלים הבירורים מבכורות שהם ממלכין קדמאין שמלכו בארץ אדום, מ"נ לנוק' דז"א וכו' עד אדמתך דייקא, צריך להעלות לירושלים כדי להביא אותם בית ה' אלקיך, שהוא יסוד דנוק'. גם פי' אח"כ ז"ל: והבכורים בבינה וכו', וזהו לשעבר הייתי עולה וסלי בכורים על ראשי, כי ע"י הבאת הבכורים היו מעלים מ"נ נוקבא דז"א, כדי לקבל ממנו פרי חדש מנחה חדשה, בעלייתם היו אומרי' קומה ונעלה ציון, שהיא נקודה פנימית שבמלכות, אל ה' אלקינו שהוא זו"ן. אי נמי ז"א עם הארת הבינה הנק' אלקינו, בדרכים היו אומרים עומדות היו רגלינו שהם נ"ה, בשעריך ירושלים של מטה שהיא מלכות כמ"ש. אי נמי ע"ד מ"ש על פסוק: עקב ענוה יראת ה' (משלי כב, ד). כי רגלי לאה נכנסים בראש רחל, ואז נכללים לאה ברחל ונגדלת בכל אורך ז"א, וזהו עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים של מטה שהיא מלכות. אי נמי בירושלים של מעלה שהיא בינה, וזה יפורש ע"ד מ"ש על פ' ויגבה ה' צבאות במשפט (ישעיה ה, טז). שנה"י מסתלקים למעלה, וכיון שהובאת הבכורים הוא להעלות אורות נה"י דיצירה כמ"ש האר"י, זהו שאמרו עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים. בהר הבית היו אומרים הללו אל בקדשו. בס' טוב הארץ פי' כי הר הבית מכונה לעולם הבריאה, גם נוכל לפרש

שהוא בחי' חצונה של המלכות הנקראת בית, ובהיותם שם היו אומרי' הללו אל בקדשו, פי' האירו מדת החסד הנקרא אל, בנקודה פנימית שבמלכות הנקרא קדשו, קדש ו'. וכן אמרו בזוהר פ' בראשית (בהקדמה) על פ' ושמרתם את השבת כי קדש היא, שהיא הנקודה הפנימית כמ"ש, וכמבואר בדף ה' ע"ב בענין עגולא ורבועא. בעזרה היו אומרי' כל הנשמה תהלל יה, שאז נגמר העלאת מ"נ והיו מעלים נהי"ם למעלה בבינה, ועי"ז היה יורד מ"נ מאו"א, וזהו כל הנשמה שהם ד' חלקי הנשמה נר"ן ונשמת הנשמה, ואפשר שבמלת 'כל' יכלול ג"כ היחידה, ויחד כלם נר"ן ח"י, כל הנשמה תהלל י"ה. שימשיכו שפע מאו"א דתמן י"ה, וכל זה היה נעשה ע"י הובאת הבכורים, ועכשיו דממה סלקא דממא נחתא. שאעפ"י שהיא עולה לירושלים וע"י הראיה מתיחד שם אלקים ויורד שפע מהבינה, כאימא כן ברתא, מ"מ חסר שער החמשים כמ"ש בשם האר"י זלה"ה, וזהו אדדם בגימטריא מ"ט, וכאן היא עולה ויורדת, וכנגד זה אמר קורות בתינו ארזים וכו', וכבר פי' כי ארזים יאמר על ת"ח, ארזי לבנון. והנה ארז"ל (יומא עא, א): הרוצה שינסך יין על גבי המזבח ימלא גרונם של תלמידי חכמים יין. והכוונה כי עי"ז ישפיע מן היין המשומר שבבינה דרך נה"י שלה שהם ת"ח, וינסך אותו על גבי המזבח שהיא השכינה, וא"כ ע"י היות קורות בתינו ארזים עי"ז ירדו אורות נה"י דבינה למטה, ויבנו בתינו שהיא בית ישראל. וזהו קורות בתינו ארזים. ולפרש הדבר יותר נאמר כי ביסוד אי' אשר הוא בדעת ז"א יש בו ג' אלקים שהם בגימטריא גרו"ן עם הכולל. והנה אלקי' בגימטריא כו"ס, ולמתק אותו צריך להמשיך ז' יודי"ן של ע"ב ס"ג שהם בגימט' יין, ועי"ז נעשה קנ"ו, פי' יי"ן וכו"ס בגימט' קנ"ו. והנה הרוצה לנסך יין על גבי המזבח, פי' להמשיך בחי' היין אל המלכות הנקראת מזבח, ימלא גרונם, ם' סתומה שהוא יסוד אי', בסוד מ"ם סתומה של תלמידי חכמים שהם נ"ה דבינה כמ"ש הנקראי' ת"ח ע"ש נ"ה דחכמה הגנוזים שם, ומשם ימשיך אל המלכות אשר היא בחזה דז"א, וכנז' בכוונת הקידוש של ליל שבת, עיין בס' הכוונות. וזהו קורות בתינו ארזים שהוא בגימט' רנ"ח כמנין ג' אלקים, פי' תיבת ארזים היא רנ"ח כמ"ש, ועי"ז נמשכים אליה אח"כ הרהטים בשקתות היין שהם הז' יודי"ן הנז', ברותים נכנסי' בתוך היסודות והברותים, ומלת 'רהיטנו' עולה ר"פ כמנין מנצפ"ך שהם הה' גבורות הממותקות הניתנות אל המלכות. עוד אומר במדרש: לשעבר הייתי עולה בשירות ובזמירות לפני הב"ה, כד"א בקול רנה ותודה. ועכשיו בכיה סלקא בכיה נחתא כמ"ש. ע"ד הפשט כי שערי תפלה ננעלו אבל שערי דמעות לא ננעלו. והנה לשעבר הייתי עולה בשירות וזמירות הנמשכים מהבינה, ועכשיו בכיה סלקא שהוא ע"י נ"ה דאבא, וכמ"ש האר"י זלה"ה בפירוש מאמר אדכרנא בפומאי ושפיכנא דמעאי, כי

ע"י הדמעות ממתיקין כח הדין וממשיכים מנ"ה דחכמה, משא"כ ע"י התפלה שאינם ממשיכי' רק מנ"ה דאי', וע"י הבכיה סלקא ונחתא, וכנגד זה אמר קורות בתינו ארזים, פי' אותם שהם מעמידים ובונים את המלכות הנקראת בתינו, בית ישראל כמ"ש, הנה הם ארזים הבאים מן הבינה, וכמ"ש ארזי לבנון אשר נטע. וכנראה ממאמר הזוהר של פ' תרומה שהבאנו למעלה (ח"ב קכ"ז ע"א), אבל העיקר הוא 'רהיטנו' שהם נ"ה דאבא שמהם יורדים הדמעות, והם כדמיון הרהטים בשקתות המים. אלו הם ברותים, כמשז"ל (יומא לח, א): אל תקרי ברותים אלא ברית ים. כי ברית כרותה להם שאינם חוזרות ריקם, ויורדים מחכמה עלאה אל חכמה תתאה וממתיקין אותה מתוקף דיניה, ועי"ז עולה עמו ואינה יורדת, וכנגד זה אפשר ג"כ שבא הכתוב האחר שאומר אני חבצלת השרון, ופי' אותו בילקוט (רמז תתקפ"ה): שמדבר על מביאי בכורים שהיו מעטרים הבכורים והשור הולך לפניהם עד שהגיעו לעזרה, והיו אומרי' ארוממך ה' כי דליתני וכו' עכ"ל. פי' שמפרש הכתוב השרון לשון שירה וכמ"ש בעה"ו. ואמר שהיו אומרים ארוממך ה' כי דליתני כיון שהבכורים כבר אמרנו בשם האר"י שהוא להעלות אורות נהי"ם למעלה לבל ישלטו בהם החצונים, לכן היו אומרים ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי. ובאותה שעה ה' אלקי שועתי אליך ותרפאני ושמעת תפלתי, ועתה הגם כי שערי תפלה ננעלו, הנה שערי דמעות לא ננעלו, והנה עולה בדמעות הללו ומקובלת ברצון לפניו ית'. עוד מסיים המדרש: לשעבר הייתי עולה הומניות הומניות של חגיגה, כד"א המון חוגג. ועכשיו חמשה סלקא וחמשה נחתא עכ"ל. פי' כי לשעבר היו עולים כל ישראל ששים רבוא, וע"י מה שיראה כל זכורך היתה נקראת בשם אלקים כמ"ש. והיו נמתקים כל הגבורות שהם בחי' רבות כמ"ש באידרא [רבה] (ח"ג קל"ז ע"ב) על וגבורותיך יגידו. וכן אמרו ג"כ (פע"ח שער העמידה פרק י"ח): אתה גבור, אל"ף ות"ה גבורות. וכלן היו נמתקות, ועכשיו חמשה סלקין חמשה נחתין, שלא נמתק מהם כי אם הכללות, וכנגד זה אמר קורות בתינו ארזים, פי' שהם העיקר ואלו הם שמעמידין המלכות. ואפשר שהם חמש עלין תקיפין דסחרין לשושנה (זח"ג רל"ג ע"ב), והם קורות בתינו. ונרמזו בה' תיבות שבפ' שהם כנגד ה' הנזכרי', וכמו שביארנו ע"ד הפשט.

שיר השירים - פרק ב

א

שיר השירים:

אני חבצלת השרון שושנת העמקים.

איכה:

צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי
שמעו נא כל העמים וראו מכאבי
בתולתי ובחורי הלכו בשבי.

אפשר לפרש אעפ"י שצוה ה' ליעקב וכו' היתה ירושלים לנדה ביניהם, שהם חשבוה לנדה ומאוסה, אבל אני בפני עצמי לפי האמת אני חבצלת השרון, שרויה וחבויה בצלו של הב"ה כמ"ש, וזה כי הנה היא מצדקת הדין על עצמה ואומרת צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי שמעו נא כל העמים וראו מכאובי, כי אין אני מצטערת על כל הצרות שעברו עלי רק על מה שפיהו מריתי. וראיה לדבר כי בתולותי ובחורי הלכו בשבי מעצמם מבלי שיוליכם שום אדם, וזהו הלכו בשבי ואינו אומר נשבו, וזה שהם הכירו בעצמם מרו את פי ה' ולכן נתנו שכמם לשאת עול הגלות, וכיון שכן הוא אני חביבה לפניו ית' כי אין אני בועטת ביסורין ח"ו, וגם אין אני קוראה תגר ומתרעמת על מדותיו, ולכן אני חביבה לפניו. אי נמי אפשר לפרש הפך מזה, שמעו נא כל העמים וראו מכאובי, כאשר נדקדק אומרו שמעו ואח"כ ראו, ויפורש ע"ד מה שאמר איוב: לו שקול ישקל כעסי והותי במאזנים ישאו יחד. כי עתה מחול ימים (איוב ו, ב־ג). וכבר כתב מהר"א גלאנטי בשם רבו המקובל מהר"ם קורדובירו כי זה נאמר על גלות שכינה ובניה וכל ספר איוב על זה, ובתחילה הקדימה צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי ע"ד צדיק אתה ה' כי אריב אליך (ירמיה יב, א). כי כל דרכיו משפט, והאמת כן הוא כי צדיק הוא ה' וגם אנכי ידעתי כי פיהו מריתי, אבל שמעו נא מה שאני אומר שמריתי פיהו וראו מכאובי, כי הנה הוא גדול מהמרי שמריתי, והמכאוב הגדול שיש לי הוא כי בתולותי ובחורי אשר להם הכח והגבורה הלכו מעצמם בשבי, וזה מבלי היות להם כדי להתקיים ולחיות בפני עצמם הלכו בשבי, שהוא דבר היותר קשה כמ"ש (ב"ב ח, ב): אשר לשבי לשבי (ירמיה טו, ב). כל המאוחר בפסוק קשה מחבירו. ונתקיים בהם והתמכרתם וכו'. וכנגד זה אמר אני חבצלת השרון וכו'. ופי' מהר"ש אלקבץ שהם קלי ההשגה הם טובים לחזק הלב כנגד הארסיים, וא"כ גם כי אלך בגי צלמות לא אירא רע, ובקל ישיגני ה' וישוב ישיבני ה' ירושלים והראני אותו ואת נוהו.

אי נמי צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי, הנה אפשר לומר על תורה שבע"פ שניתן מפיו ית', משא"כ תורה שבכתב שניתן מידו ית', וכיון שמריתי דברי תורה שבע"פ לכן במקום שבתחלה עליהם נאמר (ספרי דברים יא, לב): ושמרתם זו משנה וכו'. כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים (דברים ד, ו). עתה ההפך עלי בלהות והנני מצטערת על זה. ולכן

שמעו נא כל העמים וראו מכאובי, כי עתה נאמר: וימררו את חייהם וכו' (שמות א, יד). כמשאז"ל בזוהר (זח"א כ"ז ע"א) והבאנו אותו למעלה במקומות רבי'. ולכן בתולותי ובחורי שהם הת"ח אשר עתה נעשה לבם אטום כמו בתולה, וכמשז"ל (ב"ב יב, ב) על פ' ותירוש ינובב בתולות (זכריה ט, יז). והם ג"כ המובחרים הלכו בשבי, פי' הלכו להם כמשאז"ל (סוטה מט, א): מיום שחרב ב"ה שריו חכימיא למהוי כספריא, וספריא כחזניא, וחזניא כעמא דארעא, ועמא דארעא אזלא ומדלדלא וכו' עד ירחמנו עושנו. וזה 'בשבי' בשביל אותו השבי שנשבה וניטל מישראל, כמ"ש בזוהר פ' בלק (ח"ג קצ"ג ע"א) על פ' וישמע הכנעני מלך ערד וכו' וילחם בישראל וישב ממנו שבי (במדבר כא, א). שהוא השבי שלקחו במרום, שעליו נאמר: עלית למרום שבית שבי (תהלים סח, יט). וזה דומה למשאז"ל במקום אחר (חגיגה ה, ב): מפני גוה (ירמיה יג, יז). מאי מפני גוה, מפני גאותן של ישראל שניטלה מהם וניתנה לאומות העולם. הכלל העולה שע"י שמריתי פיו ית' שלא שמרתי מצוותיו, ובפרט ד"ת שבע"פ, וע"כ בתולותי ובחורי הלכו בשבי, וכנגד זה אמר הכתוב אני חבצלת השרון שושנת העמקי'. וזה כמשז"ל בהרבה מקומות על שושנים וכיוצא (שבת פח, ב): אל תקרי שושנים אלא ששונים. וכן ג"כ אמר שאעפ"י שפיהו מריתי מד"ת שבע"פ, מ"מ הנה אני שושנת העמקים ששונה בד"ת ששונה בתורה שבע"פ, וגם העמקים שלנה בעמקה של הלכה ועי"ז יתוקן מה שמריתי פיהו כמ"ש. וגם לפי פשוטו ע"י תורה שבע"פ אומר הכתוב: גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם (הושע ח, י). ואז"ל (ויק"ר ז, ג): אין הגליות מתכנסות אלא בזכות המשניות. וא"כ אעפ"י שבתולותי ובחורי הלכו בשבי, מ"מ ע"י שאני שושנת העמקים ששונה בד"ת ובמשנה ובגמרא, יתקבצו הגליות ויעלני מבור שאון, ומשם אקרא אל ה' ויעננני.

ובמדרש: אני חבצלת השרון, אמרה כנסת ישראל אני היא החביבה שחבבני הב"ה משבעים אומות וכו'. והנה מצאנו לרז"ל ורש"י והמתרגם ג"כ שפירש הכתוב הזה על יאשיה שהוא אמרו. א"כ אעפ"י שמגלת איכה בכללה נאמרה על כנסת ישראל, מ"מ הפסוק הזה פירשוהו על יחיד, ושקולים הם. אף אנו נוכל לפרש הכתוב הזה על יחיד א' והוא על אדה"ר. ובפרט שכבר ארז"ל (ב"ר יט, ט) על פ' והמה כאדם עברו ברית (הושע ו, ז). זה אדה"ר. אמר הב"ה אדה"ר הכנסתיו לג"ע וכו' אף בניו וכו'. וא"כ חטא ישראל הוא דומה לחטא אדה"ר, וחטא אדה"ר דומה לחטא ישראל, וא"כ לא לזר יחשב אם נפרש הכתוב הזה כאילו אדה"ר אמרו, צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי, וזה כי מחשבת אדה"ר היתה להפוך כל העמים וכל הקליפות לעבודתו ית'. והגם כי כוונתו היתה לטובה מ"מ לא היה לו להתחכם נגד גזרתו ית' והיה לו להאמין כיון שכך צוה לו

ית', לא היה לו לנטות ימין ושמאל, כי יודע אלקים שלא יעלה בידו כאשר כן היה לו שנטיו רגליו, ואתפתא בתר עיטא בישא וכמ"ש בזוהר (ח"ג מ"ז ע"א). וזהו שאומר הנני מכיר בעצמי כי צדיק הוא ה' אעפ"י שכוונתי היתה לטובה, מ"מ חטאתי במה שפיהו מריתי. ועתה שמעו נא כל העמים וראו מכאובי כי בתולותי ובחורי שהם הנשמות שהיו תלויות באדה"ר, מהם זכרים ומהם נקבות וזהו בתולותי ובחורי, שניהם הלכו בשבי ונפלו לבין הקליפות, וזה גרם אליו מכאוב גדול כמשאז"ל שנשרו איבריו. והם הנשמות הנז'. ואמר שמעו נא כל העמים וראו מכאובי כי הנה הם מרגישים בזה יען נתערב קדש בחול בעוה"ר, והנה לסבה זו היה העולם הולך ומתמוטט בעשרה דורות שמאדם ועד נח, ושמנח עד אברהם, עד שבא אאע"ה וקבל עליו וכו'. ואז נבחרו ישראל וע"י נתקיים העולם. וז"ש: אני חבצלת השרון אמרה כ"י אני היא וחביבה אני שחבבני הב"ה משבעים אומות. ואעפ"י שנפלתי לבין הקליפות מ"מ עדיין שמי הראשון עלי וחביבה אני, וסוף טומאה לצאת וע"י ישראל ובהם יתבררו ויתלבנו כל הנפשות, ויצא לצורף כלי טהור ע"י כהנים לויים ישראלים ר"ת כל"י. וזהו אני היא וחביבה אני שחבבני הב"ה מע' אומות והם הסגולה והשאר הם קליפות, ואח"כ חבצלת השרון שעשיתי לו ע"י בצלאל דכתיב ויעש בצלאל את הארון. והנה בתחלה ע"י ישראל נתבררו הנשמות, וכשהוקם המשכן אז נתבסם העולם, ובכל יום ויום יוצא העולם מקללתו ע"י מה שישראל בתפלותיהם ומעשיהם הטובים מוציאים נשמות שנפלו כנז', עד שבתום יצאו כל הנשמות כנז', אז בלע המות לנצח ובן דוד בא בבי"א. וזהו 'השרון' שאמרתי שירה ע"י משה, כי ע"י שירות וזמירות אדם מוציא נשמות כנז', באופן אעפ"י שפיהו מריתי מ"מ התיקון נעשה ע"י ישראל שהם חביבים, וזהו אני חבצלת. והגם שבתולותי ובחורי הלכו בשבי, ע"י השרון פי' השירה והרנה והתפלה שיאמרו ישראל יצאו כל צבאות ה'.

עוד במדרש (שהש"ר ב, א): אני חבצלת השרון, אני היא וחביבה אני שהייתי חבויה בצלן של מצרים, ולשעה קלה הכנסני הב"ה לרעמסס והרטבתי מעשים טובים כשושנה ואמרתי לפניו את השירה, שנאמר השיר יהיה להם כליל התקדש חג (ישעיה ל, כט) עכ"ל. אפשר לפרש לפי דרכנו כי הכתוב אומר צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי וזה היה בהיותי במצרים כמ"ש ביחזקאל: ואומר להם איש שקוצי עיניו השליכו וכו', והם לא עשו כן רק וימרו בי ולא אבו שמוע (יחזקאל כ, ז־ח). וזהו כי פיהו מריתי, וזהו שמעו נא כל העמים וראו מכאובי שאז נאמר לו: אהיה אשר אהיה (שמות ג, יד). אהיה עמהם בגלות זה, אהיה עמהם בגלות אחרת, ובשעת הגאולה ג"כ נאמר: על מצות ומרורים יאכלוהו (במדבר ט, יא). מפני שהיו חסרי התקון, וכמ"ש בפ' איכה ישבה בדד (איכה

א, א). על משז"ל (פתיחתא דאיכ"ר יח): השביעני במרורים וכו' (איכה ג, טו). [רבי אבין פתח השביעני במרורים בלילי פסח של יו"ט הראשון, הרוני לענה בט' באב. ממה שהשביעני בלילי יו"ט הראשון של פסח הרוני בלילי ט' באב לענה, הוי בלילי יו"ט הראשון של פסח הוא לילי ט' באב]. וזה גרם שלא היתה גאולה שלמה עד כי אח"כ בתולותי ובחורי הלכו בשבי שחזרו בגלות בעוה"ר. אי נמי ע"ד משאז"ל על פ' כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה (בראשית טו, יג). פי' בתחלה כי גר יהיה זרעך ואח"כ ועבדום ואח"כ וענו אותם. וכבר פי' למעלה בשם מהר"א אזולאי בס' חסד לאברהם נהר י"א וי"ב, כי בתחלה לא שלטו בהם המצרים, אדרבא שם הרביצו תורה ומתמציתם היו נזונים החצונים, וכשחטאו ופרקו עול תורה אז נכנסו תחת הגזרות הקשות ובתוך עמקי הקליפות, והיינו שבנו ערי מסכנות במקום העוני והמסכנות, פיתום פי תהום, רעמסס רע ומסס. עד שהב"ה ברחמיו גאלם וכו' עכ"ל בקצור. וזש"ה צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי ולא שמרתי תורתו ומצוותיו וימרו בי כמ"ש. ולכן במקום שהייתי שוברת הקליפה ומבטנו יורישנו אל, עתה נכנסו תחת הגזרות הקשות וזהו שמעו נא כל העמים וראו מכאובי, שהוא ויעבידו מצרים וכו' (שמות א, יג). ואח"כ עוד הקשו עולם עלי, וימררו את חייהם (שם יד). ובתולותי ובחורי הלכו בשבי. שהוא יותר משעבוד. והנה כוונת פרעה והמצריים היתה לשקעם בעמקי הקליפות, ומ"מ ברחמיו הגדולים רחם עלינו כמ"ש וזהו שאמר המדרש: אני חבצלת השרון אני היא וחביבה אני. פירוש אעפ"י שוירעו, [עשו] אותנו רעים (פי' האברבנאל שמות א'. ופי' השל"ה מצה שמורה על מסכת פסחים). וכוונתם היה לשקעם ח"ו כמ"ש, מ"מ אני היא וחביבה אני, לעולם בשמי יקראוני ולעולם אני הוא ולא נשתנה שמי וגם חביבה אני לפניו ית'. והטעם הוא מפני שהייתי חבויה בצלן של מצרים ואזי חיים בלעונו, ולשעה קלה הכנסני הב"ה לרעמסס שהוא זה המקום אשר היה רע ומסס כמ"ש, וגם רע מסס ע"ד מ"ש מהר"א גאלאנטי בפ' עבדים משלו בנו (איכה ה, ח), בשם מהר"ר קורדווירו זלה"ה. יתוש שבמקומינו ס' רבוא קליפין יש לו בבית המסס שלו (ילקוט שמעוני פ' בחקותי, רמז תרפ"א). ופי' כי ר"ל כי לקליפה זו יש לה ס' רבוא קליפין נגד ס' רבוא נשמותיהן של ישראל, להצטרף ולהתלבן בתוכן בכור הברזל דמיון בית המסס שהוא טוחן המאכל ומצרפו עכ"ל. וזהו לשעה קלה הכנסני הב"ה לרע מסס, למקום הרע שהוא מסס ומצטרף ומתלבן בתוכו נשמותיהם של ישראל, וע"י הצירוף הנז' הרטבתי מעשים כשושנה ואמרתי לפניו את השירה שנאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש חג. והנה בילקוט אמרו (אסתר רמז תתרנ"ד), שהשירה הזאת היא הללו עבדי ה' ולא עבדי

פרעה. ופי' הרטבתי מעשים כשושנה, הכוונה כמשז"ל (ילקוט שה"ש, רמז תתקפ"ו): מה שושנה זו כל זמן שהשרב מלקה אותה היא כמושה, ירד עליה טל היא מרטבת, כך כל זמן שצלו של עשו קיים הם כמושים, עבר צלו של עשו ישראל משובחים, שנאמר אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה (הושע יד, ו). עכ"ל. ואף כאן במצרים כאשר נשלם הצירוף אז תזל כטל אמרתו ית' ע"י משה במצות פסח, ובדם פסח ובדם מילה נעשו ישראל משובחים, וזהו הרטבתי מעשים כשושנה. וזה ע"י הטל שירד מאתו יתברך. כאומרו כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם (שמות ג, יד). ויש בזה סוד. ואז בליל פסח שנשתלם הצירוף כמ"ש התחיל פרעה ואמר הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה, וסר צל פרעה שהיה מחשיך על ישראל, והתחילו גם הם ואמרו שירה, וזהו השיר יהיה לכם כליל התקדש חג. ודקדק אומרו 'התקדש' מעצמו ולא ע"י אחרים, כמ"ש המקובלים ז"ל, שבא הב"ה בהארה כ"כ גדולה, כמש"ה ועברתי בארץ מצרים וכו' (שמות יב, יב). ועי"ז אבדו רשעים מפני אלקים ויצאו כל צבאות ה'. ואז ע"י השירה הזאת שאמרתי הנה הייתי כהולך בחלילים לבא בהר מרום ה' צור ישראל (ישעיה ל, כט). והנה החליל אפשר לפרש על עמוד חלול, שאמרו בזוהר (ח"ב רי"א ע"א): שבו עולים הנשמות מעולם לעולם מג"ע תחתון לג"ע עליון. והנה בספר חסד לאברהם: ובמקומות רבים אמרו, שענין גלות שכינה והמצאה בגלות הוא שתשלח פארותיה והארה שלה בכל מקום שימצא צדיק א', ומשכן השכינה לא זזה מכותל מערבי, ומשם תעשה לה שביל בתוך הקליפות, ומשם תשלח הארתה, ולא יתערב קדש בחול ח"ו עכ"ל בקצור. והנה כשנתגלה ה' לאבותינו במצרים נתגלה בודאי דרך השבילים הנ"ל, ונתרבית הארתם עד שהקליפה לא יכלה לסבול האור הזה בתוכה, ואז הפח נשבר ואנחנו נמלטנו, ופתח פרעה ואמר הללו עבדי ה'. וזהו השיר יהיה לכם כליל התקדש חג. ושמחת לבב כהולך בחליל. וגם הם היו בשביל ועמוד חלול כמ"ש. וזה לבא בהר ה' דרך השביל הנז' המגיע עד הר ה' זה הר הבית. וזהו ג"כ אל צור ישראל שהוא שמו ית' המשותף בשמנו, וא"כ אעפ"י שפיהו מריתי במצרים כמ"ש, לשעה קלה הרטבתי מעשים כשושנה ואעפ"י שבתולותי ובחורי הלכו בשבי מ"מ אמרתי לפניו את השירה, ומשם עליתי כהולך בחליל לבא בהר מרום ה' אל צור ישראל.

עוד אמרו במדרש: אני היא וחביבה אני, שהייתי חבויה בצלו של ים, ולשעה קלה הרטבתי מעשים כשושנה, והראתיו באבצע שנאמר: זה אלי ואנוהו עכ"ל. והנה בים אומר הכתוב: וימרו על ים בים סוף (תהלים קו, ז). א' בירידה וא' בעליה, בירידה המבלי אין קברים (שמות יד, יא). וכו'. וע"ז אפשר יאמר הכתוב צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי,

ועל אותה שעה ארז"ל: ארבע כתות נעשו ישראל על הים, א' אומרת נפול לים, וא' אומרת נחזור למצרים וכו'. זו שאומרת נפול לים א"ל התיצבו וראו. וזו שאומרת נחזור למצרים נאמר להם כי אשר ראיתם וכו'. ופי' מהר"ר אברהם גדליה נר"ו בפי' הנקרא ברית אברהם, כי הכרח הפסוקים הביאם לרז"ל לדרשה זאת וכו'. ולתקן זה דרשו שהיו ישראל נחלקים לכתות, חלוק א' צדיקים ורשעים, צדיקים שבהם היו מצדיקים עליהם את הדין והיו מודים שהם חייבים מיתה בעונש עוונותיהם, והלא טוב שישליכו עצמם בים ולא ימותו ביד אויביהם. ואליהם אמר אל תתיאשו מן הרחמים התיצבו וראו את ישועת ה'. רשעים היו חושבים שכל המעשים הללו עשאם משה מעצמו כדי למלוך עליהם, ולזה הוציאם ממצרים ולבסוף לא ידע לגמור מחשבתו לכן היו אומרים נחזור למצרים, וכנגדן היתה תשובה כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם וכו' עכ"ל לענייננו. והנה כנגד כת הצדיקי' שהיו מצדיקים את הדין אמר שמעו נא כל העמים וראו מכאובי איך הנני מצטערת על עבירות שבידי וכמשז"ל. וכנגד הרשעים שהיו אומרים נחזור למצרים אמר בתולותי ובחורי הלכו בשבי מעצמם וכמ"ש כנז', וע"ז אמרו במדרש: אני היא וחביבה אני, אעפ"י שפיהו מריתי על ים סוף ובשביל זה הייתי חביבה בצלו של ים והים הולך, ועל אותה שעה אז"ל שהיו ישראל נתונים בדין. גם זה לדעת המפרשים בפ' ועבר בים צרה (זכריה י, יא). פסלו של מיכה עבר עמהם. ולהבין הטעם שהייתי חביבה וכו' צריך להקדים מ"ש אח"כ במדרש: ר' יודן אמר לא זהו חבצלת ולא זהו שושנה וכו', ולמה נקראת חבצלת, שחביבה בצלה עכ"ל. והעיקר כי בעוד האדם קטן, היצה"ר מלביש אותו מראשו ועד רגליו, ומעט מעט יוצא מתחת ממשלתו ושובר הקליפה ההיא עד שנכנס בו יצה"ט ואז נקרא בן לכנסת ישראל וכמ"ש בסבא דמשפטים (זח"ב צ"ח ע"א). וזהו בעוד שהיא קטנה נקראת חבצלת שהיא חביה בצלה, שהיא הקליפה והיצה"ר הכרוך ומצל עליו מיום הוולדו מרשות הקליפה ההיא, עד שנכנס בו יצה"ט ואז נקראת שושנה, שאפשר לפרש 'שושנה' כמ"ש למעלה, ומ"מ אפי' בקטנותו נקרא זרע קדש, וכמ"ש שהם בני זרע קדש, וז"ש אני היא וחביבה אני כמ"ש למעלה. ואעפ"י שפיהו מריתי ולא עמדתי בנסיון הוא מפני שהייתי חביה בצלו של ים, וכמשז"ל (שהש"ר ב, ל) על פ' יונתי בחגוי הסלע (שה"ש ב, יד). משל ליונה וכו'. אף כאן פרעה מאחריהם והים לפניהם והמדבר מן הצדדין, ואין דרך לנטות ימין ושמאל, ולפיכך הטחתי דברים. וידוע כי אין אדם נתפס על צערו, ולשעה קלה הרטבתי מעשים כשושנה כשאמר הב"ה דבר אל בני ישראל ויסעו אז היתה יהודה לקדשו, קפץ נחשון לתוך הים, וכן אמרו ג"כ: שם בנימין צעיר רודם וכו' (תהלים סח, כח). וכלם

כוונתם היתה למסור נפשם למיתה לקיים מצוות ה', ועי"ז הים ראה וינוס וכו' מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוק יעקב, שנגלה הב"ה בכבודו ובעצמו ועי"ז ראוהו ישראל כאיש בחור ושרתה רוח הקדש עליהם וזכו לומר שירה ואמרו זה אלי ואנוהו. וזהו שושנת העמקים, והכוונה כמ"ש במדרש ילקוט (תהלים רמז תת"א) וז"ל: למנצח על שושנים לדוד, זש"ה מה יפית ומה נעמת, ישראל יפים ונעימים עומדים על הים ורואים את הב"ה שנאמר: וירא ישראל את היד הגדולה. ראו אותו בסיני ונעשו ישרים, שנאמר: יצפון לישרים תושיה. ועוד נעשו על הים [שושנים שנאמר למנצח על שושנים], ואימתי הושיעני אלקים כי באו מים עד נפש עכ"ל. ופי' הדבר כי כאשר צעקו ואמרו הושיעני אלקים ומסרו עצמם על קדושת שמו ית' אז נעשו שושנים. והטעם כי אפי' אם יהיה היותר רשע שבעולם הנה על מסירת נפשו על קדושתו ית' כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו. גם במס' סנהדרין (פ"ז, ו) בענין ע"ז: א' הזובח וכו' והמקבלו עליו לאלוק, והאומר לו אלי אתה הרי זה חייב. וכל שכן לעניין הטובה. והנה כאשר התפללו לפניו ית' ואמרו הושיעני אלקים, וזה היה בים כמ"ש, ואז ג"כ כי באו מים עד נפש. שנכנסו במים עד צואריהם, ודקדק באומרו עד נפש, שאותם המים טהרו נפשם ע"י ששבו אל ה' בכל לב ובכל נפש, ואז נעשו תמימים בלי שום מום, שנטהרו מעוון ונעשו כשושנה שהיא נפתחת כמ"ש. אי נמי שושנים ממש, ששונים, ששרתה רוח הקדש עליהם ואמרו שירה כלם כא' כמ"ש בס' הזוהר פ' בשלח (ח"ב ס' ע"א): אר"ש בההיא שעתא וכו' עד אלא כלהו בשקולא חדא ורוחא דקודשא בפומא דכל חד וחד וכו' עכ"ל. וזהו שאמרתי שזה נרמז בפ' פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה (משלי לא, כו). פי' בתחלה פיה פתחה בחכמה במה שכבר קבלו ע"י משה וכיוצא, ואח"כ ע"י רוח הקדש דבר ה' בפיהם היה אמת ויאמרו לאמר. שאין ת"ל לאמר אלא תורת חסד מאתו ית' היה על לשונה, והנה ע"י השירה נעשו תמימים ורמזו באצבע מנון עבורי. ופי' בעל מתנות כהונה מלשון אדון, וקבלו אלקותו ית' ואמרו זה אלי ואנוהו.

עוד אמרו במדרש: אני חבצלת השרון, אני היא וחביבה אני, אני היא שהייתי חבויה בצלו של סיני ולשעה קלה הרטבתי מעשים טובים כשושנה בידי ולבי ואמרתי לפניו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע עכ"ל. ולפי דרך זה יפורש צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי כמש"ה ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו. ולבם לא נכון עמו וכו' (תהלים עח, לו־לז). ואעפ"י כן והוא רחום יכפר עון (שם לח). וכמ"ש במדרש. והנה כאשר חטאו אח"כ נגזרה עליהם גלות כמ"ש וביום פקדי ופקדתי וכו' (שמות לב, לד). וזהו שמעו נא כל העמים. וזה כמ"ש ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני (שמות יט, ב). הקיש ביאתן מדבר

סיני לנסיעתן מרפידים, מה נסיעתן מרפידים הכעיסו למקום ולשעה קלה עשו תשובה ונתקבלו אף ביאתם מדבר סיני הכעיסו למקום ולשעה קלה עשו תשובה ונתקבלו עכ"ל. והנה כאשר חטאו ברפידים אז נאמר ויבא עמלק וכו' וזהו שמעו נא כל העמים, אבל גם כן וראו מכאובי כי האומות ילפי מקלקלתא כשישראל חוטאים הם רצים להרע להם ח"ו, אבל כאשר חוזרי' בתשובה מ"מ לא ישובו מפני כל אלולי רחמיו ית'. וז"ש וראו מכאובי שאני מצטערת על שפיהו מריתי. ואם נפרש על מעשה העגל יאמר שמעו נא כל העמי' וראו מכאובי כמשז"ל במדרש: להוטים היו ישראל אחר השכינה, תדע לך שהוא כן כי מכל מה שא"ל משה לא אכפת להם, כיון שא"ל בשמו של הקב"ה כי לא אעלה בקרבך (שמות לג, ג). מיד וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו וכו' (שם ד). וזהו וראו מכאובי שאני מרגיש באותו מכאוב ולא אחרים. וכנגד זה אמר הכתוב אני חבצלת השרון אני היא וחביבה אני, שהייתי חבויה בצלו של סיני אעפ"י שהוקש נסיעתן מרפידים לביאתם לסיני לענין החטא, הנה יש קול ושוברו עמו, כי לשעה קלה עשו תשובה ונתקבלו, וא"כ הוא מה שחטאתי הוא מפני שהייתי חבויה בצלו של סיני, ע"ד מ"ש למעלה בפ' עד שהמלך במסבו (שה"ש א, יב). בשם מהר"ם אלמושנינו שפי' על מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית וכו' שהוא כנוי אל החומר ויצה"ר שנק' הר, וא"כ מה שחטאתי הן קודם מתן תורה הן לאחר מתן תורה, הוא מפני שהייתי חבויה בצלו של יצה"ר, ע"ד (ברכות יז, א): גלוי וידוע שרצוני לעשות רצונך וכו'. ובפרט שהורגלתי במדות רעות, כמעשה ארץ מצרים וכיוצא, ולשעה קלה הרטבתי מעשים טובי' כשושנה בידי ולבי ואמרתי לפניו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, היינו שעשו תשובה ונתקבלו, ואמר בידי ולבי לרמוז כי אעפ"י שלא קיימו נעשה, כמשז"ל (שמו"ר כז, ט): שברתם נעשה. מ"מ בשעה שאמרו נעשה ונשמע אמרוהו בכל לבם ובכל גופם עד כי כל אבריהם הסכימו בזה, ונחשב להם מחשבה טובה כמעשה, לכפר עליהם על מה שעבר, וכמ"ש שעשו תשובה ונתקבלו. וגם על העתיד על מעשה העגל כבר פי' למעלה בפ' עד שהמלך במסיבו עד שמלך מלכי המלכים ברקיע, כבר הקדימו ישראל ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, וזה גרם לכפר עוון העגל, וכמ"ש מי הקדימני ואשלם יע"ש.

עוד אמרו: ד"א אני חבצלת השרון. אני היא וחביבה אני, אני היא שהייתי חבויה ורמוסה בצלן של מלכיות, למחר כשיגאלני הב"ה מצלן של מלכיות אני מרטבת כשושנה ואומרת לו שיר חדש, שנאמר שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו עכ"ל. זה פשוט ואין צריך לפרש שום דבר בפסוק רק כפשוטו, אעפ"י שבתולותי ובחורי הלכו בשבי והנה הם תחת צלם של מלכיות מ"מ אני היא וחביבה אני,

כי אדרבה ע"י הגלות והשביה ניכרת חבתם של ישראל, וכמ"ש (ויק"ר לב, ה) על פ' ואלה שמות בני ישראל וכו'. בני ישראל נחתין בני ישראל סלקין. וכן (איכ"ר א, כח): גלתה יהודה, אומות העולם אינם גולים, אלא א"ה שאוכלים מפתם ושותים מיינם אין גלותם גלות, אבל ישראל וכו' גלותם גלות. הנה כי ישראל בהיותם בגלות עבדים לעצמן, והם מובדלים מן האומות, ולפיכך הם חביבים לפניו. וזהו אני היא וניכרת לעצמי, וחביבה אני שלא התגאלתי בפת בג הגוים וביין משתיהם, וגם אני היא שהייתי חבויה ורמוסה בצלן של מלכיות, ע"ד משאז"ל (איכ"ר א, כט): היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח, שאילו מצאה מנוח ולא היתה חוששת על היותה תחת צל הטומאה לא היו נגאלים. וזהו ג"כ אני היא שהייתי חבויה ורמוסה, מפני שהייתי תחת צלן של מלכיות, לפיכך למחר כשיגאלני הב"ה וכו' וזה ע"ד מ"ש בזוהר פ' משפטים (ח"ב קכ"ה ע"ב) ז"ל: תאנא במאי זכו מישאל ועזריה דאשתזיבו מאינון נסיוני, אלא בגין דלא אסתאבו במיכלהון וכו' עד לבסוף נראה מראיהם טוב, דצלמא דמריהון לא אעדיו מנהון וכו' עכ"ל. וא"כ מפני כי אני היא ושמי הראשון עלי, גם מפני שחביבה אני שלא התגאלתי בפת בגי האומות, וגם מפני שהייתי חבויה ורמוסה בצלן של מלכיות והייתי מרגשת בדבר כמ"ש, וגם חבויה ורמוסה שלא היה מראה את עצמה, והיתה מסתתרת ומקיימת את המצות מפני המלכיות, באופן כי אעפ"י שהלכתי בגלות בתולותי ובחורי הלכו בשבי, ועדיין נק' בשם בתולותי ובחורי ע"ד מ"ש מהר"א גלאנטי בפ' בתולת בת ציון, בשמך יקראוך בתולת בת ציון, ולכן על כל הדברי' האלו במקומך יושיבוך. וזהו למחר כשיגאלני הב"ה אני מרטבת כשושנה. וזה כי עד עתה היתה מסתרת עצמה וחבויה בצלה מפני צלן של מלכיות, וכשיגאלני הב"ה אני מרטבת כשושנה ומתפשטת לצדדין ואומרת לפניו שיר חדש, שנאמר שירו לה' שיר חדש. שעתיד הב"ה לחדש פניה ודומים לחמה וללבנה וכו'. והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע דלא אשתני צולמייהו, ויראו מראיהם טוב. והטעם מפני כי נפלאות עשה אשר יפלה ה' בין א"ה לישראל יען גם הם היו מובדלים ממאכלם ומכל דבר, ועי"ז הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו, שהיא התורה שניתנה מימינו של הב"ה, וגם על היותם כחותם על זרועו ושמרו קדושתם, היא שעמדה להם להושיע, ולפי דרכו רמז ג"כ בזה גאולה לעצמו כי אז נאמר: והתגדלתי והתקדשתי לעיני עמים רבים (יחזקאל לח, כג). זהו הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו. וזהו ג"כ שאומר אח"כ לעיני הגוים גלה צדקתו זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל וכו'. וכמעט כל המזמור מתפרש לפי דרך זה.

ר' ברכיה אומר הפסוק הזה המדבר אמרו, אמר המדבר אני מדבר וחביב אני, שכל טובות שבעולם חבוים בי שנאמר: אתן במדבר ארז שטה (ישעיה מא, יט). נתנם לי

הב"ה שיהו שמורים בי, וכשהב"ה מבקשם ממני אני מחזיר לו פקדונו בלא חסרון, ואני מרטיב מעשים טובים ואומר לפניו שירה, שנאמר: ישושום מדבר וציה עכ"ל. יפה פירשו המאמר הזה החסיד כמהר"ר חנניה מונציליסי ובנו כמהר"ר גמליאל נר"ו בס' מספרי' תהלות ה' ובס' שפתי רננות, כי ע"ד הפשט אפשר לומר שבשעת הבריאה היה נגזר על המדבר להוציא כל טובות שבעולם, אלא שבעוון אדה"ר נחבאו שם עד יבואו ימי השלום. אמנם הנכון בעיני כי המדבר הזה על המדבר שישבו שם ישראל קא מיירי, אשר בתוכו היו כמה מעלות טובות אל ישראל כמשז"ל, ונשארו מופקדים אצלו עד הגאולה אחרונה שאז עתידים ישראל לחזור לשם (הושע ב, טז) עכ"ל. והנה לפי הדרך הראשון שפי' אותו על סיבת אדה"ר, כבר פי' פ' צדיק הוא ה' לפי דרך זה גם על עון דור המדבר פשוט הוא, כמה ימרוהו במדבר (תהלים עח, מ). (אבות ה, ד): עשר נסיונות נסו אבותינו את המקום במדבר. ובפרט בענין העגל והמרגלים, וכבר פי' למעלה. אמנם נוכל לפרש אותו על המדבר בעצמו שאומר צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי, וכנגדו אמר ג"כ אני מְדַבֵּר [וחביב אני, שכל טובות שבעולם חבויין בי] וכו'. וזה כאשר נקדים משאז"ל בס' הזוהר [חדש] מגילת איכה (דף נ"ג ט"ד) ז"ל: לית אנת דכיר כד קאימנא לגבך בטורא דסיני שלימין, שיתין רבוא דקבילו לך עלייהו, ואתעטרנא לך בהו יתיר מכל עממיא, והוינא אזלין אבתרך לכל רעותך, וההיא שפחה קטלא בהו לאלפין ולרבבן, ולא אשגחנא ואתאבידו כלהון במדברא ושבקינן לון תמן וכו' עכ"ל. והנה כנגד מה דאתאבידו כלהו במדברא בתחלה אמר צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי, כי במעשה העגל נתאסף אליהם שר הקליפה השולט במדבר, וזה גרם ששלטה הקליפה ולא נתקנה עד עת קץ, ולכן אמר צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי להחטיא את ישראל, ולכן שמעו נא כל העמים וראו מכאובי שלא נתקנתי, וזה היה על דרך (קהלת ח, ט): עת אשר שלט האדם, אדם בליעל איש און, באדם וכו' לרע לו של אדם בליעל (זח"ב צ"ה ע"ב), ואין לך מכאוב גדול מזה, כי לטוב קויתי ויבא רע וזהו בתולותי ובחורי הלכו בשבי. פי' אותם ניצוצות הקדושה שנכחדו ונטלו ממני, וכבר התחילו לעלות בקדושה הלכו בשבי. וכנגד מה שאמר ושבקינן לון תמן אמרו במדרש: אני מחזיר לו פקדונו. ונבאר המדרש אמר המדבר אני מְדַבֵּר, כוונתו באומרו אני מדבר אפשר שהוא ע"ד מ"ש מהר"א גלאנטי בהרבה מקומות, ובפרט בפ' במדבר ארבו לנו (איכה ד, יט). שהוא לשון דבור, ופי' על ידי הקטרוג והדבור ארבו לנו. וזהו אני מדבר ומקטרג, (ב"ב טז, א): יורד ומשטין עולה ומקטרג וכו'. והכל ע"י הדבור הנז'. ומ"מ וחביב אני יען הנה הוא כמשל הזונה עם בן המלך (זח"ב קס"ג ע"א), וזהו שכל טובות שבעולם חבויין בי ע"ד (ב"ר ט, ה"ז): והנה טוב זה יצה"ט, מאד זה יצה"ר

זה מלאך המות. שע"י האדם זוכה לעה"ב כאשר ינצח אותו, שנאמר: אתן במדבר ארז (ישעיה מא, יט). פי' ע"י המדבר אתן ארז שהוא ת"ח, שיטה שהם שיטות ההלכה הללו אוסרים והללו מתירים, הדס שהם הצדיקים, נתנם לי הב"ה שיהיו שמורים בי, פי' נתנם ה' בידו של יצה"ר ושל מלאך המות, כדי שיהיו שמורים בו, וע"י יזכו לחיי העה"ב, וגם על דור המדבר הנה הם שמורים במדבר הזה, וכמ"ש בזוהר (ח"ג קס"ג ע"ב): במדבר הזה יתמו (במדבר יד, לה). פי' יהיו תמימים. וכשהב"ה מבקשם ממני אני מחזיר לו פקדונו בלא חסרון. וכמ"ש בזוהר פ' משפטים בענין הנשמה (ח"ב צ"ו ע"ב): לעם נכרי לא ימשול למכרה (שמות כא, ח). רק הכסיל חובק את ידיו ואוכל את בשרו בלבד, וכן בענין מתי מדבר לעתיד לבא יבא משה עמהם, ויתא ראשי עם (דברים לג, כא). ואני מרטיב מעשים טובים, פי' מרטיב לאחרים, ואומר לפניו שירה ישושום מדבר וציה, פי' ישושום לאחרים היינו לצדיקי' כמ"ש, ובפרט לדור המדבר ישישום מדבר וציה כמ"ש. רבנן אמרי הארץ אמרה אותו, אמרה אני היא וחביבה אני, שכל מתי עולם חבויים בי, שנאמר: יחיו מתיך נבלתי יקומון (ישעיה כו, יט). לכשיבקשם הב"ה ממני אחזירם לו וארטיב מעשי' טובים כשושנה, ואומרת שירה לפניו שנאמר: מכנף הארץ זמירות שמענו (ישעיה כד, טז) עכ"ל. הנה לפי דרך זה צריך לפרש צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי ועברתי על צוויו אשר צוה: עץ פרי עושה פרי (בראשית א, יא), (רש"י): שיהא טעם העץ כטעם הפרי, והיא לא עשתה רק עץ עושה פרי, ולכך כשנתקלל אדה"ר נתקללה גם היא. וכן בקין: ארורה האדמה בעבורך (בראשית ג, יז). ולכן שמעו נא כל העמים וראו מכאובי, אשר אמר: וקוץ ודרדר תצמיח לך (שם יח). שהיא מוציאה מיני יתושין וכיוצא שהם מצערים את האדם. הגם כי לא נברא דבר לבטלה, מ"מ גם ענוש לצדיק לא טוב, וגם בתולותי ובחורי הלכו בשבי יען נגזר עליהם: כי עפר אתה ואל עפר תשוב (בראשית ג, יט). וכנגד זה אמרה ג"כ אני היא וחביבה אני, וזה כי האמת כן הוא כי הארץ הנה היא החומר היותר עכור שבכל היסודות, ובפרט אחרי החטא נאמר: לא תוסף תת כחה לך (בראשית ד, יב). ונתגשמה ביותר. מ"מ אמרה אני היא כי עדיין היא בכחה ובגבורתה, אלא שאינה רשאה להוציא כחה לפועל, וזש"ה: לא תוסף תת כחה לך. מכלל שיש לה כח אבל לא תתן והוא כמ"ש, וזהו אני היא כי לעתיד לבא אז תצא הארץ מקללת אדה"ר, אז נאמר: יהי פסת בר בארץ וכו' (תהלים עב, טז). וכל אותם הדברים שארז"ל (שבת ל, ב): עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת וכו'. גם וחביבה אני אעפ"י שנתרחקתי מזיו כבודו ית' מ"מ חביבה אני, כמ"ש (ב"ר ב, ב) על פ' והארץ היתה תהו (בראשית א, ב). משל וכו' כך ישבה לה הארץ תוהא ובוהא,

אמרה העליונים והתחתוני' נבראו בבת א', העליונים ניזונים מזיו השכינה והתחתונים אם אינם יגיעים אינם אוכלים. וכן אח"כ אומר: העליונים חיים והתחתונים מתים וכו'. מ"מ חביבה אני כי סוף סוף ע"י היגיעה ראויה אל התחתונים שהיא לעמלה של תורה עי"ז יאכלו מפירותיהם בעה"ז והקרן קיים לעה"ב, (דב"ר א, יב): ועתידים צדיקי' להיות מחיצתם לפנים ממלאכי השרת. וגם הארץ בעצמה אמרה חביבה אני, וזה כמ"ש: ששים ושמחים לעשות רצון קונם. ואפי' יצה"ר ומלאך המות גם כן השמחה שלהם הוא בעשותם רצון ה'. והנה מצוות הארץ היא לעכל זוהמת הנחש אשר נתגברה בחטאו של אדה"ר ונאחזה בגופו של אדם. ועתה אחרי שלמעלה ע"י מ"ש המדבר מצאנו ראינו תועלת ושמירה לנפשו של אדם כמ"ש. ולכן במאמר הארץ פי' בו תועלת לגוף ג"כ וזהו וחביבה אני בהיותי שומרת מצות ה', והוא שכל מתי עולם חבויים בי, שנאמר: יחיו מתיך נבלתי יקומון. לפי הנראה הי"ל לכשיבקשם הב"ה ממני כמ"ש יחיו מתיך וכו', אבל לפי הסדר דנקט נראה דפ' יחיו מתיך היא ראיה למ"ש שכל מתי עולם חבויים בי. ונראה דלזה אין צריך ראיה, אבל לפי מ"ש שאמר שהם חבויים ונסתרים ואין ניכר מעלתם ואדרבא בתוך הארץ הנה הם מזדככים, ע"י שבה יתעכל זוהמת הנחש ואח"כ יקומו בגוף נקי וטהור וחדש, מביא שפיר ראיה מפ' יחיו מתיך וכו', שהפסוק מדבר עם הארץ כי להיותם מתיך ונתונים בתוכך לכן יחיו, וזהו מפני כי בה נתעכלה זוהמתם כמ"ש, גם בפי' אמר אח"כ הקיצו ורננו שוכני עפר, נראה שמפני היותם שוכנים בעפר מזה ימשך להם הקיצה והרינה, וכשיבקשם הב"ה ממני אחזירם לו וארטיב מעשים טובים, שתוציא גלוסקאות וכו' כמ"ש. וזה כשושנה זו שהיא נפתחת וכמו כן באותה שעה נאמר: הרחיבי מקום אהלך וכו' (ישעיה נד, ב). ואומרת לפניו שירה שנאמר: מכנף הארץ זמירות שמענו (ישעיה כד, טז). והפסוק הזה פי' בתוספתא מהזוהר (ח"ג קע"ה ע"א) על מצות ציצית, ופי' מכנף הארץ זמירות שמענו דא כנף דציצית דאיהו כנף הארץ. וכאשר נדקדק אומרו 'דאיהו כנף הארץ' אפשר שרמז למ"ש בענין משז"ל (שבת לב, ב): כל הזהיר בציצית זוכה ויהיו לו ב' אלפים ת"ת עבדים וכו'. וקשה מה נשתנה ציצית משאר כל המצות, אבל העיקר הוא כי שאר כל המצות כגון תפילין וס"ת וק"ש ותפילה וכיוצא יש בהם קדושה מצד עצמם, וכן סוכה לולב חביבה מצוה בשעתה וכיוצא, אבל הטלית וג"כ הציצית אין בהם קדושה מצד עצמם, רק ביד כל א' הוא צמר לבד או בגד, ובהתחברם יחד ג"כ אין בהם קדושה זולתי בהתחברם אל האיש הישראלי, דציצית חובת גברא הוא, וכלי קופסא פטורים מן הציצית (מנחות מא, א), ובהתחברם יחד כנז' אז יש בהם קדושה יתירה עד כי אמרו המקובלי' ז"ל, כי בבחי' א' קדושת הציצית גדולה

מקדושת התפילין, ועם הציצית אדם יכול לילך אפילו במבואות המטונפות וכיוצא, כי קדושתו גדולה, ומלכותו בכל משלה (תהלים קג, יט). והנה בראות העמים כי קדושת האיש הישראלי גדולה כ"כ לקדש הבגדים שעליו אעפ"י שאין בהם קדושת עצמם, לכן יחזיקו עשרה אנשים בכנף איש יהודי (זכריה ח, כג). באמרם כי בזה ודאי יתקדשו אעפ"י שמצד עצמם אין בהם לחלוחית קדושה. והדברים מגיעים ג"כ למ"ש בזוהר פ' משפטים (ח"ב צ"ח ע"ב): כי הגרים נעשים לבוש אל הצדיקים. הכלל העולה כי גדולה מצות ציצית שאעפ"י שמצד עצמה אין בה מציאות קדושה מ"מ ע"י ישראל יש בו קדושה יתירה, וזהו מכנף הארץ דא כנף דציצית דאיהו כנף הארץ. מפני שהוא כנף הארץ דבר גשמי ויש בו קדושה יתירה, לכן ממנו זמירות שמענו צבי לצדיק, שכלם תאבים להתחבר עם הצדיק, כמ"ש כל הזהיר בציצית וכו'. והחזיקו עשרה אנשים כמ"ש. וגם הארץ בעצמה אשר נעשית לבוש וכסות אל הצדיקים אשר היו חבויים בתוכה עתה בזמן התחיה תקבל תוספת קדושה, הגם כי הנה היא מחומר עכור כמ"ש. והתוספת הנז' תקבל אותו ע"י הטל אשר עתיד הב"ה להוריד כדי להחיות בו הצדיקים לעתיד לבא, וזש"ה: כי טל אורות טליך וארץ רפאים תפיל (ישעיה כו, יט). לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה (איוב לח, יג). ואז תפתח פיה ותאמר שירה לפניו, מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק וכו' כמ"ש.

עוד אז"ל במדרש (שהש"ר ב, ד): ר' אבא אמר אמרה כנסת ישראל לפני הב"ה אני היא וחביבה אני, שנתונה בעמקי הצרות, וכשידלני הב"ה מהצרות אני מרטבת מעשים טובים כשושנה ואומרת שירה לפניו, הה"ד: ה' בצר פקדוך (ישעיה כו, טז). עכ"ל. כבר אמרו במדרש למעלה, שהייתי חבוייה בצלן של מלכיות, וא"כ מה הוא שחזר ואמר שנתונה בעמקי הצרות, גם צריך לדקדק כי כאן אמר אמרה כ"י לפני הב"ה מה שלא אמר כן למעלה. ולכן אפשר לומר כי כוונת המדרש לרמוז על מ"ש המקובלי' ז"ל בענין כוונת נפילת אפים וכמו שנפרש, וזה כי הכתוב אומר: צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי. אפשר לפרש פי־הו. וידוע כי 'פה' הוא ביסוד, והנה יסוד ז"א נקרא שמש, ויסוד נוק' נק' תמר, וזה כאשר יש שם ש"כ דינים כפולים שהם ב' פעמים ש"כ בגימטריא שמ"ש ובגימטריא תמ"ר. והנה כאשר המלכות לוקחת הב' ש"כ הנזכרי' ונק' תמר אז במרירותה עומדת וצריך להמתיקה, וזש"ה צדיק הוא ה' כפשוטו. על כל הבא עלי מפני כי אנכי הוא שגרמתי בעוונותי כי פי ה"ו שהם היסודות של זו"ן מריתי. ומקום שהיה לי להמתיקם ע"י מצוות ומע"ט אדרבה פיהו מריתי, ונתקיים מש"ה: אל תקראנה לי נעמי קראן לי מרה כי המר שדי וכו' (רות א, כ). שנסתם הצנור הימיני אשר הוא בסוד חסד אל כל היום

הממתיק התמר הזה, ונפתח השמאלי ונשארה במרירותה, ולכן שמעו נא כל העמים וראו מכאובי כי אז הנה היא טועמת מר ממות, בתולותי ובחורי הלכו בשבי שהם הנשמות שבתוכה זכרים ונקבות. אי נמי השפע שבה הנה היא משפעת לחצונים כדי לפעול הדין ח"ו, וע"ז נאמר עליהם הלכו בשבי ח"ו. אי נמי ע"ד שפירשנו הלכו מעצמם בשבי יפורש לשבח, ובזה נפרש המדרש, שמעצמם הלכו בשבי כדי לקדש האויר החצון וכדי ללקט הניצוצות ולקרב פזורינו מבין הגוים, וז"ש במדרש: אמרה כ"י לפני הב"ה אני היא וחביבה אני, כבר ידוע משז"ל על כנסת ישראל שנקראת איילה, (יומא כט, א): מה איילה רחמה צר, שהיא נבנית מצד הגבורות. וזהו אעפ"י שבמרירותה היא עומדת מ"מ אמרה לפני הב"ה שהוא ז"א, אני הוא כמ"ש: כי אני ה' לא שניתי (מלאכי ג, ו). ושליטת החצוני' אינה אלא למטה בעולם העשיה וזהו אני היא וחביבה אני, כמ"ש: וחביבה על בעלה כשעה ראשונה, שנתונה בעמקי הצרות כדי לשמר את ישראל, וכשידלני הב"ה מהצרות, שמשפיע בה סוד החסדים אז אני מרטבת מע"ט כשושנה. וזה כי הרע מכלה את עצמו וסוף טומאה לצאת. גם אז"ל (שמו"ר א, ט): כי שחה לעפר נפשנו וכו' (תהלים מד, כו). אז קומה עזרתה לנו (שם כז). כי כאשר תגמר השכינה לברר הניצוצות הנתונים בעמקי הקליפות אז תתעורר מעצמה ע"י שישפיע בה א"א וכמשז"ל. ואז כאשר ידלני הב"ה מהצרות אז תם עוונך בת ציון, וכמ"ש מהר"א גלאנטי ז"ל, נעשה עוניך תם. והמצוות שעשו ישראל בגלות א' מהנה לא נעדרו. וכמשז"ל (ויק"ר לו, ה): אפרו של יצחק צבור ע"ג המזבח. ואז יחדיו כל המצוות כלם יעלו לרצון לפניו והשכינה תתקשט בהם, ואז נאמר: וראיתיה לזכור ברית עולם (בראשית ט, טז). וזהו אני מרטבת מעשים טובים שעשו ישראל ואומרת לפניו שירה, הה"ד ה' בצר פקדוך, פי' השירה הזאת אומרת לפניו ית'. ה' בצר פקדוך ושמרו מצוותיך בהיותם בגלות. ואם נפרש על כנסת ישראל של מטה, פי' על בני ישראל אנחנו אלה פה היום בגלות, יאמר 'אני היא' כמ"ש למעלה וחביבה אני, בשמי יקראוני וכו' מפני שאני נתונה בעמקי הצרות, והנני יורדת במעמקיה כדי להעלות משם מ"נ, וכמשז"ל בענין נפילת אפים, שאדם מפיל עצמו מן אצילות לעשיה כדי לברר בירורין, חלקי הנשמות שנפלו בקליפות, וע"י אומרו אליך ה' נפשי אשא וכו' בכוונה הראויה, וכמ"ש בס' הכוונות. ובלבד שינהג בחסידות וכפי מ"ש שם אז עולים עמו. וזהו וכשידלני הב"ה מהצרות אז אני מרטבת מע"ט כשושנה, שהיא מתרחבת כמ"ש. אף כאן עי"ז מוסיף כח בגבורה של מעלה וגם ניתוסף בנשמות ניצוצות שמתעברים בו, ולפי דרכנו למד באומרו וכשידלני הב"ה מהצרות שע"י הצרות עצמם ידלני הב"ה, שעי"ז יחזרו למוטב, וכמ"ש הכתוב: מדלה תרוממני (ישעיה לח, יב).

ואומרת לפניו הה"ד ה' בצר פקדוך וכו'. ופירושו בתוך הצר שהוא בעמקי הצרות ובעומק הקליפה, פקדוך צקון לחש מוסרך למו. פי' אחרי שהתפללו על צרתם, אז בצר פקדוך כמ"ש, וזהו ג"כ שאומר הכתוב שלמעלה מזה, יספת לגוי ה' יספת לגוי נכבדת, רחקת כל קצוי ארץ, כי בעלותם מ"נ ומוציאי' ניצוצות מן הקליפות אז הקליפות מתרחקים מן הקדושה לגמרי ונשארים כפגרים מתים, ובזה שמו ית' מתגדל ומתקדש.

עוד במדרש: א"ר אחיא אמרה כנסת ישראל בשעה שאת מעמיק עיניך בי אני מרטבת מעשים טובי' כשושנה ואומרת שירה, שנאמר: שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה' עכ"ל. בענין ברכת המפיל ובדרוש ראש השנה פי' האר"י זלה"ה כי ומאיר לאישון בת עין פי' כי סוד ההארה העליונה וההסתכלות העליון נמשך משם מילוי יודי"ן וכו'. ומאיר לאישון בת עין שהוא מלוי ההי"ן של הנקבה מלכות, ומאיר בה בסוד התהפכותה למילוי יודי"ן, ע"ש בס' הכוונות. גם בענין תקיעת שופר פי' כי הבינה יאיר בה' (פי' בד'), בסוד אור המקיף אור גדול, ומשם נמשכת למלכות התחתונה, ואינם ישנות עוד כענין הנסירה. פי' איך מידי יום ביום מי' ימי תשובה ננסר פרק א' מנה"י דז"א וספירה א' של נוק'. ובשביל זה פי' במקום אחר וז"ל: טוב לומר בכל עשרת ימי תשובה בין יוצר לישתבח ממעמקי' קראתיך ה' וכו', כי עומ"ק בגימט' רי"ו שהוא גבורה, וכבר ידעת איך בכל יום מתעורר א' מי' עמקים הנזכרי' בס' יצירה וכו' עכ"ל. והנה הכתוב אומר צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי שהם ישראל המתודים על עוונותיהם באלו הימים שבין ר"ה ליה"כ. א"נ אפשר לומר צדיק הוא ה' שהוא מדת הרחמי', יצא זכאי וצדיק בדינו ויכבוש מדה"ד בחזקה אעפ"י שפיהו מריתי, וזה ע"י התשובה שישראל חוזרים ושבים בתשובה באלו הימים, ובזה לא נשאר מקום לבעל דין לחלוק, ובפרט ע"י הוידוי כיון שאדם אומר חטאתי מיד מסתלקי' החצוני' ממנו. והטעם הוא שמעו נא כל העמים שהם השרים הסובבים כסא כבודו ית', אלו מיימינים לזכות ואלו משמאלים לחובה, יחד כלם שמעו נא הוידוי שאני אומרת, צדיק הוא ה' כמ"ש וגם וראו מכאובי, כי הנני מצטערת על מה שחטאתי, וא"כ בודאי יצא לאור שמפטי. ומלבד זה ג"כ בתולותי ובחורי הלכו בשבי הם מעצמם וזה ע"י הסוכה, וכמשאז"ל (ילקוט פ' אמור, רמז תרנ"ג): כי לפיכך בא סוכות אחר יוה"ך, כדי שאם יתחייבו ח"ו ישראל גלות, כיון שגולים מבית לסוכה נחשב להם גלות ומתכפר להם. ועפ"י הדברי' האלה אומר במדרש, אמרה כ"י שהיא בחי' המלכות, שהיא בחי' נקודה ונעשית רבה ע"י הכללות בה הנשמות כמ"ש בדרוש, וכן בר"ה בתחלה היא נקודה בראש הבריאה, ואנו מעלים אותה מבחי' אל בחי' בברכת אבות. ואח"כ ע"י תקיעת שופר אנו ממשיכים בה הארת אימא עלאה. וגם מבחי' כתר

עילאה ע"י שמתאדמים פני התוקע, ועי"ז התקיעה והמיתוק שנעשה בימים האלו נמתק הדין, עד שאח"כ בשמיני עצרת נעשה היחוד והזווג, וממנו נשפע השפע כל ימות השנה ובפרט עד הפסח. וכמבואר בדרושי האר"י זלה"ה. גם בימים האלו נעשית הנסירה מנה"י דז"א אשר הם בסוד העינים, כידוע כי נ"ה הנה הם עיני העדה, והנסירה שנעשית במלכות היא סוד העמקים כמ"ש, וז"ס: תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית השנה (דברים יא, יב). ועתה אמרה כ"י בשעה שאתה מעמיק עיניך בי שהוא בר"ה ויוה"ך, שאז נעשית הנסירה מנ"ה דז"א לט' ספירות נוק', ומשפיע בה עומ"ק בגימט' גבור"ה, אז אני מרטבת מעשים טובים כשושנה. וזה ע"ד מ"ש בזוהר (בהקדמה דף א' ע"א): מה שושנה אית בה תליסר עלין אוף הכי כנסת ישראל. וזה כי ידוע כי מר"ח אלול עד אחר יוה"ך מתגלים סוד הי"ג מדות, כמבואר בתחלת הדרוש של יודי"ן ווי"ן. וזהו אני מרטבת מעשים טובים שישראל שבים בתשובה, וכל המעשים טובים שעשו אז הנה הם מקובלים לפניו ית' ועי"ז נשפע בשכינתו ית' סוד החסדים, ובכל יום ויום הנה היא עולה עמו ואח"כ בשמיני עצרת נעשה הזווג וזהו שיר המעלות. והשיר הוא ממעמקים קראתיך ה', פי' וע"י העמקים קראתיך ה' שהוא מדת החסד והרחמים. וזה כי כוונת הנסירה היא לתת כל הדינים שבז"א אליה ותשאר היא דינים וז"א חסד, ואח"כ אנו ממתיקים אותה, עכ"ל האר"י זלה"ה (שער הכוונות דרושי ר"ה, דרוש ג'). וזהו ממעמקים קראתיך ה' כמ"ש.

רבנין אמרין כנסת ישראל אמרתהו, אמרה כ"י אני היא וחביבה אני שאני נתונה בעמקי גהינם, וכשיגאלנו הב"ה ממעמקיה, הה"ד: ויעלני מבור שאון (תהלים מ, ג). אני מרטבת מעשים טובים ואומרת לפניו שירה, הה"ד ויתן בפי שיר חדש (תהלים מ, ד). אתיא דרבנן וכו' עכ"ל. במס' ערובין פ' ב' (יט, א): עוברי בעמק הבכא (תהלים פד, ז). אריב"ל עוברי אלו בני אדם שעוברים על רצונו של מקום, עמק שמעמיקי' לו גהינם, הבכא שבוכין ומורידין דמעות כמעין של שיתין. גם ברכות יעטה מורה שמצדיקי' עליהם את הדין ואומרי' לפניו יפה דנת, יפה זכית, יפה חייבת יפה תקנת ג"ע לצדיקים גהינם לרשעים, איני והא אמר ר"ל רשעים אפי' על פתחה של גהינם אינם חוזרים בתשובה, שנאמר: ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי (ישעיה סו, כד). שפשעו בי לא נאמר אלא הפושעים שפושעים והולכים, לא קשיא כאן בפושעי ישראל כאן בפושעי א"ה. וא"כ הוא יאמר הכתוב צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי הם הרשעים שבגהינם המצדיקים דין שמים עליהם ואומרים יפה תקנת וכו'. וא"כ שמעו נא כל העמים, אשר גם הם הנה הם בגהינם אשר עדיין הנה הם פושעים כמ"ש הפושעים, וראו מכאובי והוא כי

בתולותי ובחורי אשר בהם גבר החטא, הלכו בשבי וגבר עליהם היצה"ר, והיו שבויים בידו ולפיכך חטאו. וכמ"ש חוה: הנחש השיאני ואוכל (בראשית ג, יג). ופירש האר"י זלה"ה שנתלבש בה היצה"ר עד שלא יכלה לעמוד על עצמה. ולפיכך ואוכל, אבל אני מצד עצמי לא היה רצוני לחטא עכ"ל. והוא ע"ד (ברכות יז, א): גלוי וידוע שרצוני לעשות רצונך וכו'. וגם אני מה שחטאו בני הוא מפני שהלכו בשבי בידו של יצה"ר. והראיה לזה כי עתה אני מצדקת הדין על עצמי, והוא ע"ד מ"ש הרמב"ם ז"ל פרק ב' מהלכות גרושין על מ"ש במשנה (גיטין ט, ח): ובגוים חובשין אותו ואומרי' עשה מה שישראל אומרי' לך. כתב לבסוף: לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו עכ"ל. וא"כ הוא כל המכות הראויות ובאות לאיש הישראלי הוא כדי להתיש כח היצה"ר מפני כי נפשם קדושה חצובה ממקום טהור, ולפיכך כאשר גברו עליהם [המכות] תשש כח יצרם הרע ומצדיקים הדין על עצמם, משא"כ בא"ה אשר מצד עצמם הנה הם רעי המזג ולא ישובו מפני כל, ואפי' על פתחה של גהינם. והנה כיון שישראל מצדיקי' את הדין כמ"ש, לפיכך אמרו במדרש: אני היא וחביבה אני שאני נתונה בעמקי גהינם, אעפ"י שאני נתונה בעמקי גהינם, הקדושה שלי אם מעט ואם הרבה לא זזה ממקומה, ועדיין אני היא מושרשת בקדושה, וחביבה אני לפניו, וע"י הוידוי הזה וכשיגאלני הב"ה ממעקמים שנאמר: ויעלני מבור שאון וכו'. זה יובן ע"ד שאמרו במדרש ילקוט (רמז תכ"ח) על פסוק שומר אמונים (ישעיה כו, ב). אל תקרי שומר אמונים אלא שאומרים אמן. שבשביל אמן א' שעונים רשעים מתוך גהינם ניצולי' מתוכו, כיצד עתיד הב"ה להיות יושב בג"ע ודורש וכו' וכיון שמסיים ההגדה עומד זרובבל בן שאלתיאל על רגליו ואומר יתגדל ויתקדש וקולו הולך מסוף העולם, וכל באי עולם עונים אמן, ואף רשעי ישראל וצדיקי אומות העולם שנשתיירו בגהינם עונים ואומרי' אמן מתוך גהינם ומתרעש העולם עד שנשמע קול צעקתם לפני הב"ה והוא שואל מה קול הרעש הגדול אשר שמעתי, ומשיבים מלאכי השרת אלו רשעי ישראל וצדיקי אומות העולם שנשתיירו בגהינם, שעונים ואומרי' אמן ומצדיקים עליהם את הדין, מיד מתגלגלים רחמיו של הקב"ה עליהם ביותר ואומר מה אעשה להם יותר על דין זה כבר, יצה"ר גרם להם. באותה שעה נוטל הב"ה מפתח של גהינם בידו וכו' עד ומעלים אותם, כאדם שהוא מקים את חבירו ומעלהו בחבל מתוך הבור שנאמר: ויעלני מבור שאון מטיט היון. ועומדים עליהם באותה שעה ורוחצים וכו' עד וכיון שנכנסו נופלים על פניהם ומשתחוים לפניו ומברכין ומשבחי' שמו של הב"ה וכו' עכ"ל. והנה המאמר

הזה היה צריך ביאור מה שאין בכחי בעוה"ר, וגם שלא להאריך, רק העולה מתוכו שע"י שעונים אמן נצולים מגהינם והוא מפני שזה נחשב להם לצדוק הדין. והטעם הוא מפני שהם מקיימים מ"ש יתגדל ויתקדש שמיה רבא כי צדיק הוא, וכיון שזה נתקן מלשון הפסוק והתגדלתי והתקדשתי לעיני עמים רבים (יחזקאל לח, כג). כשהב"ה עושה דין ברשעי' שמו מתגדל ומתקדש והם מקיימי' הדבר הזה, לפיכך אז באותה שעה אומר הב"ה יצה"ר גרם להם. והוא כמ"ש כי כיון שהם מצדיקי' את הדין גם הנה הם חפצים שיתגדל ויתקדש שמו הגדול אשר הוא קדש קדשים. הנה זה מורה באצבע שיש להם אחיזה בקדושה ונהנים בגדולתה, ולכן אומר הב"ה יצה"ר גרם להם, אבל הם מצד עצמם כוונתם היה להטיב. מיד באותה שעה נוטל הב"ה מפתח של גהינם וכו' ומעלים אותם וכו' ומעלהו בחבל מן הבור. הנה זה החבל הוא יעקב חבל נחלתו, והוא היותם נאחזים ע"י איזה מצוה או איזה זכות אשר בו נאחזים למעלה ועי"ז מעלים אותם מן הגהינם וזהו ויעלני מבור שאון, פי' אותו השאון שהם צועקים ואומרים יפה דנת וכו', וגם השאון שצועקים ואומרי' אמן הוא שמעלה אותם מן הבור של גהינם, וזהו אני היא וחביבה אני כמ"ש וכו'. וכשיגאלנו הב"ה ממעמקיה. מלת 'גאולה' יצדק במי שגבר עליו חבירו ומחזיק בו ובאלמות וכח, כמ"ש וגאלו מיד חזק ממנו. ועתה הב"ה גואל אותם מיד השטן ויצה"ר שגבר עליהם בקטרוגו, ואז כשיגאלנו הב"ה אני מרטבת מעשים טובים שהוא החבל הזה הנאחז בו אשר מתחלה יבש היה כעץ, עתה נתלחלח והרטיב וזהו אני מרטבת מע"ט ואומרת לפניו שירה, שנאמר ויתן בפי שיר חדש וכו'. והוא כמו שאמרו במדרש ילקוט: נופלים על פניהם ומשתחוים לפניו ומודי' ומשבחי' שמו של הב"ה. והנה להתיך תיבות הכתוב ומהות השיר הזה, אפשר שזהו שאומר אח"כ במדרש: אתיא דרבנן כההיא דר' אליעזר המודעי עתידי' שרי האומות לעתיד לבא שיבואו לקטרג את ישראל וכו' עד והב"ה משיב להם א"כ הוא ירדו כל העמים עם אלקיהם לגהינם הה"ד כי כל העמים ילכו איש בשם אלקיו (מיכה ד, ה). א"ר ראובן וכו' עד הוא שאמר דוד ברוח הקדש: גם כי אלך בגי צלמות לא אירע רע כי אתה עמדי (תהלים כג, ד). עכ"ל. והענין כי כל א' נאחז בשרשו, וישראל קדושים הם, נאחזי' בקדושתו בשכינתו ית', והאומות נאחזי' כל א' וא' בשר שלו, והנה כמו שהשכינה ירדה בגלות כדי לשמור את ישראל וללקט ניצוצי נשמותיהם ע"י מה שנאמר: כי ה' אלקיך אש אוכלה (דברים ד, כד). כן לעתיד לבא כביכול לפי דברי המדרש הזה, תרד לגהינם להציל את ישראל, והצלתם תהיה כמ"ש הכתוב כי ה' אלקיך אש אוכלה. שהוא אש אוכלת אש דשכינה, ואין מיתוק הדין אלא בשרשו וע"י אשו של הב"ה תכבה אשו של גהינם, ועי"ז גם ברכות יעטה

מורה, הב"ה שהוא מורה ומלמד ודורש תורה לישראל. וזהו גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי, ופי' ואמר שִׁבְטְךָ אלו היסורין, ומשענתך זו תורה, המה ינחמוני שהם החבל הזה אשר בו נאחזי' ועולי' מבור שאון, והאומות אשר הם נאחזי' בשריהם אשר הנה הם מכח האש החצוני, הנה נאחז בהם אשו של גהינם, ובערו שניהם יחדו ואין מכבה. ועל ישראל העולים כמ"ש סיים אח"כ המזמור ואומר: אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי. הטוב והחסד רודפי' אותם. וז"ש במדרש ילקוט: מיד מתגלגלים רחמיו של הב"ה ביותר. פי' שהחסד והרחמי' מתגלגלי' ורודפי' את ישראל שבגיא צלמות ויורדי' עליהם ועי"ז ושבתי בבית ה' וכו'. וזהו ויתן בפי שיר חדש שהוא משענתך שהיא התורה אשר היא בפי, ואז ניתן שיר חדש, והשיר הוא תהלה לאלקינו אשר האש שלו כבה אש של גהינם, משא"כ בשרי האומות אשר נאחז בהם האור של גהינם, והיו עמים משרפות סיד קוצים כסוחים באש יוצתו (ישעיה לג, יב). וא"כ הוא, יראו רבים ויראו ויבטחו בה' המקים מעפר דל מאשפות ירים אביון.

ב

שיר השירים:

כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות.

איכה:

קראתי למאהבי המה רמוני

כהני וזקני בעיר גועו

כי בקשו אכל למו וישיבו את נפשם.

דברי המתרגם ורש"י ז"ל ג"כ עפ"י המדרש, כלם באי' לפרש הכתוב של קראתי למאהבי על האומות שהיו מראי' עצמם אהובים לישראל, אלא שהמתרגם מפרש אותו על הרומיים שהיו בברית ונראים כאוהבים לישראל. ורש"י ז"ל פי' על בני ישמעאל. ולפי דרכם נוכל לפרש על כל דור ודור, ונדקדק מלת 'מאהבי' דלא קאמר אוהבי כמו שדקדקו ג"כ רז"ל. ונפרש הכתוב הזה ע"ד משאז"ל (אבות ב, ג): הוו זהירין ברשות וכו'. והוא כי יש הרבה מהאומות מאחשדרפני המלך והפחות מנשאי' היהודים על שקר ומבטיחין להם להטיב להם, ולדבר עליהם טוב אל המלך, ובזה מוציאים מהם ממון הרבה בשוחד בחיק, ומ"מ חימה עזה יש עליהם ועוד אכלם בפיהם אין עושה טוב אדרבה ביותר נותנים עיניהם בממון, וזהו קראתי למאהבי אותם שהם מאהבים אותי לפני המלכות, קראתי אליהם למען יהיו בעוזרי והמה רמוני. והטעם שהמה רמוני הוא מפני כי כהני וזקני בעיר גוועו כמו שפי' מהר"ש אוזידא כי עוונותי הטו אלה כי אני גרמתי לעצמי, כי

כהני וזקני העניים שבתוך העיר גוועו מן הרעב ופורש אין להם, הגם כי בקשו אוכל למו כדי שישיבו את נפשם, ופורש אין להם, על כן באה אלינו הצרה הזאת עכ"ל. והטעם כשאז"ל (ב"ב ט, א): על הלא פרוס לרעב לחמך (ישעיה נח, ז). אם זכיתם הלא פרוס לרעב לחמך אלו עניי ישראל, ואם לאו ועניים מרודים תביא בית. ומראש השנה נגזר על האדם מה שהוא מתחסד, ואם זכה מוציא לצדקה ואם לאו המלכות באה ונוטלם בזרוע, וכנראה ממעשה דרשב"י פ' בהר סיני (ויק"ר לד, יב): דחמא בחלמיה דבני אחתיה מתבעין ו' מאה דינרין מן מלכותא וכו', סוף שע"י שית דינרין נתבטלה הגזירה. והנה אם לא היו נותני' הצדקה כמ"ש רשב"י בודאי היו פורעי' אל המלכות כל הת"ר דינרין והיה השוחד שלהם לבטלה, וזהו קראתי למאהבי כמ"ש המה רמוני, והוא מפני כי כהני וזקני בעיר גוועו כי בקשו אוכל למו וישיבו את נפשם כמ"ש. אי נמי קראתי למאהבי המה רמוני כמ"ש, וא"ת יש אנשים בישראל שיעמדו בפרץ, אמר גם זה אינו כי כהני וזקני בעיר גוועו באופן כי הנני קרח מכאן ומכאן ואין מי שיעמוד בעדי ויהיה בעוזרי, והנה מ"מ ליתי אנא מובדא סברי מן בריי רק בה' בטחתי כמ"ש כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות. כמ"ש במדרש (שהש"ר ב, ח): ר' הונא פתר קריא במלכיות, מה שושנה זו כשהיא נתונה בין החוחים רוח צפון יוצא ומטה אותה כלפי צפון והחוח עוקצה אעפ"י כן לבה מכוון למעלה, כך ישראל אעפ"י שהן נגבין ארנוניות בירסגיות, לבם מכוון כלפי אביהם שבשמים, שנאמר: עיני תמיד אל ה' וכו' (תהלים כה, טו). עכ"ל. ואפשר לומר שבא ללמד דעת את העם כי על כל צרה שלא תבא על הציבור אמת הוא שאין סומכין על הנס וצריך לדבר לפני יועצי המלך וכיוצא, אל ישימו בהם בטחונם ואפי' בדברם ובהתחננם לפניהם יעשו כמו שעשה נחמיה בהיותו לפני ארתחשסתא, כמו שפי' הרמ"ע מפאנו זצוק"ל (מ' אם כל חי ח"א סי' ז) שאומר הכתוב: ויאמר לי המלך על מה זה אתה מבקש ומתפלל אל אלקי השמים, ואומר למלך אם על המלך טוב וכו' (נחמיה ב, ד־ה). והקשה הוא ז"ל היאך אפשר בהיותו לפני המלך והמלך שואל לו מה זה אתה מבקש, והוא מוכרח להשיב כאשר השיב, היאך אפש' שיהיה לו שהות להתפלל אפי' תפלה קצרה. ותירץ שהוא השיב תכף ומיד אל המלך כמ"ש הכתוב אבל כוונתו באותם הדברים היה לבקש מאת ה' אם על המלך, פי' מלך מלכי המלכים הב"ה טוב, ואם ייטב עבדך וכו' והוא היה עושה עצמו כמדבר עם המלך עכ"ל. ואין בזה גניבות דעת, והוא ע"ד מ"ש בזוהר פ' וישלח (ח"א קע"א ע"ב) בפסוק והוא עבר לפניהם (בראשית לג, ג). שאמרו כי מ"ש דוד הע"ה: ואמרתם כה לחי (ש"א כה, ו). לקב"ה קאמר ולא לנבל. וזהו כשושנה בין החוחים שלבה מכוון למעלה, כך ישראל אעפ"י

שהן נגבין ארנוניות בירסגיות שהם דורונות שהם נותנים אל יועצי המלך ושופטיו, שכן הוא מלת ארנונא הוא מנת המלך וכיוצא. ובירסגיות פי' בעל מתנות כהונה שהם מסים וכיוצא. וא"כ הוא צריכים לבוא אל המלך להתחנן לו מ"מ לבם מכוון למעלה, ואפי' בהיותם לפני המלך ומדברים עמו או עם יועציו הנה הם מתפללי' אל ה' ולבם מכוון למעלה. ודקדק באומרו רוח צפון מטה אותה כלפי צפון, כי כן דרך האומות הנראין כאוהבין זה יניחנו וזה יקחנו, כל א' דוחה אותו בלך ושוב אצל חבירו ותולה קללתו בחבירו, החוח עוקצה והנה היא הולכת לתומה בעל כרחה שלא בטובתה, מראה עצמה כאילו היא מאמינה אליהם אבל לפי האמת לבה מכוון למעלה. וזהו שמביא ראיה: עיני תמיד אל ה', פי' אפי' בהיותי לפני מלכי א"ה גם כי אלך בגי צלמות וכו' עיני תמיד אל ה' כי אתה עמדי, כי הוא יוציא מרשת רגלי, הוא ולא אחר. ולפי הדרך שפירשנו קצת פסוקי' על ביטול תורה, יאמר קראתי למאהבי המה רמוני, הנה 'מאהבי' יאמר על המלמדים, מלמדי תנוקות של בית רבן, סופרים ומשנים כמ"ש בפ' אשר הוכיתי בית מאהבי (זכריה יג, ו). במס' מכות (דף כב, ב) ז"ל: ורבנן ההיא בתנוקות של בית רבן כתיב עכ"ל. והנה אז"ל (פתיחתא דחכימי דאיכ"ר י): ולא אותי קראת יעקב (ישעיה מג, כב). היה אדם אומר לחבירו, הקרני פרק א' והשנני הלכה א', והוא אומר אין בכחי וכו'. וזהו קראתי למאהבי לסופרים ומשנים שהם מאהבים אותי לפני אבינו שבשמים, קראתי להם למען ילמדו אותי, המה רמוני באומרם שאין בהם כח כמ"ש. אי נמי המה רמוני שלא השגיחו עלי בשעה שהייתי קורא לפניהם, ושבשתא כיון דעל על, ועל כן תפוג תורה, כי [אם] אין גדיים אין תישים וכו'. מה תאמר עדיין יש תלמידי חכמי' אשר הם ירביצו תורה בישראל. אי נמי מהם תצא תורה להורות את בני ישראל על אסור אסור ועל מותר מותר, גם זה אינו כי כהני וזקני בעיר גוועו, וא"כ הוא אין דורש ואין מבקש, וזה גורם כי בקשו אוכל למו וישיבו את נפשם ע"ד משארז"ל (שבת קלח, ב): עתידה אשה שתטול ככר של תרומה ותחזור בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לידע אם טמאה אם טהורה היא ואין מבין וכו'. וזהו כי בקשו אוכל למו וישיבו את נפשם, שאין מי שיאמר להם אסור או מותר בעוה"ר. וכנגד זה אמר כשושנה בין החוחי'. וע"ז אמרו במדרש (שהש"ר ב, ז): ר' מונה הוה מוליף לתלמידוי ברכת אבלים וברכת חתנים כי היכי דיהוון גוברין בכל מלה. וזה כי למעלה אמרו ז"ל: ר' חנן דצפורי פתר קרייא בגמילות חסדים, בנוהג שבעולם עשרה אנשים נכנסים לבית האבל ואין א' מהם יכול לפתוח פיו לברך ברכת אבלים ובא א' מהם ופתח פיו וברך ברכת אבלים, למה הוא דומה לשושנה בין החוחים. ועוד בנוהג שבעולם י' בני אדם נכנסי' לבית המשתה ואין א' מהם יכול לפתוח

פיו לברך ברכת חתנים, למה"ד לשושנה בין החוחים. בנוהג שבעולם י' בני אדם נכנסים לבית הכנסת ואין א' מהם יכול לפרוס על שמע ולעבור לפני התיבה וא' מהם פורס על שמע ועובר לפני התיבה, למה"ד כשושנה בין החוחים עכ"ל. א"כ אעפ"י שקראתי למאהבי וכו' הנה ימצא מי שישגיח על הדבר כמו שהיה עושה ר' מונה, מ"מ לעולם ימצאו גומלי חסדים וידעו לברך ברכת אבלים וברכת חתנים ולפרוס על שמע וכיוצא, והוא הדין לשאר דברים הצריכים לישראל, והטעם שנקט אלו הג' דברים אפשר לומר דרך דרש, הגם שלא נקט כסדר הפסוק, כי כנגד מש"ה קראתי למאהבי המה רמוני ולא נמצא מי שיאהב אותי ואין מי שיברך ברכת חתנים להכניס אהבה בין איש לאשתו, מ"מ ימצא מי שיברך ברכת חתנים שהוא דומה ממש כשושנה בין החוחים וכו'. ואפשר ג"כ לומר קראתי למאהבי שיפרסו על שמע ויאמרו אהבה רבה וכיוצא ובזה הנה הם יהיו מאהיבים אותי לפני הב"ה, והייתי סבור שידעו המה רמוני שאין א' מהם יודע לפרוס, ואומר הכתוב כשושנה בין החוחים, ימצא א' מהם שיפרוס וירד לפני התיבה, ועד"ז יפורש כנגד כי בקשו אוכל למו ורוצים ללכת לבית המשתה ואין א' מהם יודע זולתי א' מעיר כשושנה בין החוחים. ולפי הדרך הראשון יפורש סוף הכתוב, כי בקשו אוכל למו מאת ה' להתפלל לפניו ואין אתם יודע זולתי כשושנה בין החוחים וכו' ועי"כ ימצאו מי שישיבו את נפשם בהיותם פורסים על שמע, וכנגד מה שאמר הכתוב כהני וזקני בעיר גווען ואין מי שיודע לברך ברכת אבלים, אם ימצא א' כמ"ש הנה הוא דומה לשושנה בין החוחים, ולתקן כל זה כבר אמרנו ר' מונה הוה מוליך לתלמידו וכו'. ובמדרש ילקוט מוסיף ג"כ הה"ד נכון לבי אלקים, פי' אעפ"י שמתנהג עמי במדת הדין עד שנגמר הדין ואינו מציל אותי מ"מ נכון לבי וכו'.

עוד במדרש דרשו פ' זה (שהש"ר ב, ו): ר' אליעזר פתר קרייה בגאולת מצרים וכו'. והנה אם נפרש פ' קראתי למאהבי על גלות מצרים, נוכל לומר קראתי למאהבי שהיו בתחלה מראים עצמם אוהבי' ואח"כ המה רמוני. ונוכל לפרש ג"כ המה רמוני שעשו אותנו רמאים כמשז"ל וירעו אותנו המצרים. וכן ג"כ רמוני השליכו אותי למטה, כי כן היתה כוונת המצרים להשפילם עד לעפר ולשקעם בחומר בתוך הקליפות, וזה היה מפני כי כהני וזקני בעיר גווען כמ"ש וימת יוסף וכל אחיו וכו' ואח"כ ויקם מלך חדש, וכל זמן שא' מן השבטים קיים לא התחיל השעבוד. וכבר אמרנו בשם מהר"א אזולאי כי הטעם כי בזכותם היו מכניעים הקליפה והיו נזונים על ידם, וכאשר מתו הזקני' ופסקה תורה מביניהם אז גברה הקליפה, גם היו מבקשים למודם להיות נזונים ע"י ישראל ולא היו מוצאים. ולפיכך אמרו: הבה נתחכמה לו. וכאשר יענו אותו היה מתמעט הזכות

לישראל והשפע ג"כ, ולפיכך וישימו עליו שרי מסים, ובכל יום היה השעבוד מתחזק עד שלא היו יכולים לסבול, וכן הוא ג"כ בגלותנו זה, והוא משל הפרה שהבאנו למעלה (תו"כ ויקרא כו, יג) בפסוק (לעיל א יד).

וכן מה שפי' על פ' ועבדת את אויביך אשר ישלחנו ה' בך ברעב ובצמא ובעירום ובחוסר כל (דברים כח, מח). שהאויב יהיה רעב וצמא ובעירום ובחוסר כל ובזה ונתן עול ברזל על צוארך עד האבידו אותך. וכדומה לזה אמרו במדרש (ילקוט שה"ש רמז תתקפ"ה): על כשושנה בין החוחים, מה השושנה הזו שבין החוחים, רוח דרומית באה והיא לוקה בקוץ, רוח צפונית באה והקוץ מכה אותה וכן מד' רוחותיה, כך היו ישראל משועבדים בין האומות, אלו אומרים להם תנו לנו פיסים ואלו אומרים תנו לנו זימין ואלו מבקשים ארנוניות ואלו מבקשים גולגליות, הוי כשושנה בין החוחים עכ"ל. וזהו ג"כ המה רמוני, מלבד מה שהשליכו אותי למטה, עד הנה הם מוליכים אותי מזה לזה, והטעם מפני שאין בי זכות כמ"ש כהני וזקני בעיר גוועו. והאויבים הנזכרי' כי בקשו אוכל למו וישיבו את נפשם לבקש למודם כמ"ש ואין מוצאים ולכך כיון שעשו אותנו רמאים כמ"ש, היתה הגאולה קשה, וז"ש ר' אליעזר מה שושנה זו כשהיא נתונה בין החוחים קשה לבעלה להלקט, כך גאולתן של ישראל היתה קשה לפני הב"ה, הה"ד או הנסה אלקים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי עכ"ל. הורה לפי דרכנו כי היו הקוצים והקליפות כ"כ קשות ונתעצמו כ"כ והורידו ישראל למטה, עד כי כב-יכול אין בעל הבית יכול להוציא כליו משם ח"ו וזהו מקרב גוי כי בקרבו היו יושבים. ור' יהושע הוסיף ואמר כי לא בלבד היו הקליפות קשות אבל ג"כ לא היה כח בישראל לשברם, אדרבא היו חוטאי' ובזה היו מחזיקים אותם בעוה"ר וזהו גוי מקרב גוי אלו ערלים ואלו ערלים אלו מגדלי בלורית ואלו מגדלי בלורית אלו לובשי כלאים ואלו לובשי כלאים, אם כן לא היתה מדת הדין נותנת שיגאלו ישראל לעולם עכ"ל.

והנה קשה שבמקום אחר מצינו, הללו עובדי ע"ז וכו' ולמה הזכיר אלה העוונות יותר מאחרים, ועוד כי לבישת כלאים לא נאסרה להם רק אחר מתן תורה. אבל הכוונה נ"ל כמ"ש כי מלבד היותם מובלעים בתוכם, עוד היו מוסיפים על חטאתם פשע ונותנים להם כח להרבות להרע להם, וזהו אלו ערלים ואלו ערלים והיו אטומים ומכוסים בתוך הקליפה אלו מגדלי בלורית וכו'. וזה כי כבר ידוע כי השערות הם שורש הדינים ובפרט שערות הראש, ולכן המצריים היו מגדלי בלורית כדי להרבות מדת הדין בעולם כי כל יניקתם היה משם אלקי' כידוע, פירוש משני אותיות אחרונות שלו, וגם ישראל היו מגדלי' בלורית ובחטאתם היו מגבירים כח מדה"ד, וכן אלו לובשי כלאים ומערבים טוב

ברע ורע בטוב עד כי בבתי כלאים הוחבאו. ואם כן לא היתה מדה"ד נותנת שיגאלו ישראל לעולם. ובמקום אחר הוא אומר שיעלו ישראל לעולם והכל א'. והנה אומר אח"כ אמר ר' שמואל בר נחמני אילולי שאסר הב"ה עצמו בשבועה לא היו ישראל נגאלין לעולם, שנאמר: לכן אמור לבני ישראל אני ה' וגו' (שמות ו, ו). ואין לכן אלא שבועה המד"א: לכן נשבעתי לבית עלי (ש"א ג, יד). וצריך לדקדק אומרו שאסר עצמו בשבועה היל"ל אילולי שנשבע, גם צריך לדקדק מפני מה אסר עצמו בשבועה, ואגב זה נדקדק גם כן מאמר הכתוב שאומר לכן אמור לבני ישראל היל"ל לכן אמור אליהם מפני שכבר הזכיר את בני ישראל למעלה. אבל העיקר הוא כמ"ש במדרש ילקוט אחר שהביא דברי ר' אליעזר אומר ז"ל: מה השושנה הזאת ניכרת בין החוחים כך היו ישראל ניכרים בין המצריים, שלא שינו את שמם ולא שינו את מעשיהם ולא היו שטופים בזימה, ולא שינו את לשונם ולא היה בהם לשון הרע עכ"ל. והנה כיון שהיו ישראל ניכרים בודאי לא נתערבו מכל וכל ועדיין שמם הראשון עליהם. והנה פי' רש"י ז"ל על לכן אמור לבני ישראל, על פי אותה השבועה. פי' שנשבע לאבות. וזה הוא בני ישראל כי להיותם בני ישראל סלקין ונחתין ולא נמצא בהם פיסול וניכרים לעצמם, אסר הב"ה עצמו ונתקשר עמהם בשבועה שנשבע אל האבות, וע"י הקשר והאיסר הזה שנתקשר עמהם, (שמו"ר א, ה): הוא הדבר עצמו שהראה למשה בלבת אש מתוך הסנה, על שם: עמו אנכי בצרה (תהלים צא, טו). והוא אסור בזיקים. ועי"ז העלם וגאלם ממצרים והוא דמיון החבל שאמרנו בפסוק הקודם, ואופן הקשר והאיסר הזה שאסר עצמו עם ישראל הוא ע"י שם אל המשותף בשמינו אשר הוא מלשון אלה ושבועה, והנה הוא השלשלת הגדול הקשור במפתח שלא יאבד, באופן שאעפ"י שקראתי למאהבי המה רמוני והשליכו אותי הבורה, וגם מזה לזה ומזה לזה ונטמעתי ביניהם ברמאות, מ"מ לא נשתנה שמי והנה אנכי כשושנה בין החוחים, כמ"ש ז"ל (סנהדרין מד, א): אסא דקאי ביני חילפי, אסא שמיה ואסא קרו ליה. ולכן זכו לגאולה וזהו ג"כ שאומר אח"כ: אמר ר' ברכיה גאלת בזרוע עמך (תהלים עז, טז). בטרוניא. ופי' בעל מתנות כהונה: בחוזק יד. והחוזק שנז' הוא כמו שאומר הכתוב: בני יעקב ויוסף סלה. כי להיותם בני יעקב ויוסף שגדר עצמו מן הערוה, לפיכך נגאלו כמו שפי' בפסוק (לעיל א, ט).

והנה עד עתה לא פירש רק סדר ואופן היאך נבחרו ישראל לחלקו ית' וטעם לזה כמ"ש, ולא פי' היאך היתה הגאולה, לכן אמר ר' אבין בשמו גאלם. ששמו של הב"ה ע"ב שמות הוא עכ"ל. הכונה שנגלה הב"ה בהארה כ"כ גדולה ובחס"ד גדול אשר הוא בגימט' ע"ב, וע"י החסד הזה בכל אלקי מצרים עשה שפטים ונאבדו רשעים מפני אלקים ויצאו

ישראל לחירות, וכן ג"כ בגלות הזה אעפ"י שהמה רמוני ככל מה שפירשנו מ"מ להיותה כשושנה בין החוחים, ע"י מה שאני שונה בד"ת אשר ע"ז נקראת שושנה, ששונה כמשז"ל (שבת ל, ב). הנה ע"י אשה של תורה יאכל גוים צריו. וז"ש ר' איבו במדרש ז"ל: ר' איבו פתר קריא בגאולת מחר, מה השושנה הזו כשהיא נתונה בין החוחים קשה לבעלה להלקט, מהו עושה מביא אור ושורף חוצה לה, שנאמר: והיו עמים משרפות סיד (ישעיה לג, יב). כמשז"ל (סוטה לה, ב): על עסקי סיד. שהיא התורה שנכתבה בסיד, שנאמר: ושדת אותם בסיד (דברים כז, ב). וכן נוכל לפרש והיו עמים משרפות ע"י התורה שנכתבה בסיד, ואז מה כתיב תמן: ה' בדד ינחנו (דברים לב, יב). עכ"ל. ויהיה פי' הכתוב כשושנה בין החוחים אשר לבה מכוון למעלה כמ"ש, כן רעיתי בין הבנות אשר לעולם לבה היה מכוון למעלה, וכן בשעת הגאולה ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר כמו שפי' הרמ"ע זצוק"ל במאמר הנפש ח"א פ"א, ואין עמו פי' עם המושגח, דאילו ס"ד עם המשגיח פשיטא דלאו כל אפיא שוין עכ"ל. וזה יהיה בשעת הגאולה בבי"א.

אי נמי אמרו ז"ל בילקוט בשם מדרש שוחר טוב: מה המכות האלו בין ידיך, אשר הוכיתי בית מאהבי (זכריה יג, ו). המכות האלו גרמו לי לאהב לאבי שבשמים, מה לך יוצא ליסקל, על ששמרתי את השבת, מה לך יוצא לישרף, על שאכלתי את המצה וכו' עכ"ל. ועד"ז יאמר קראתי בתורה ולמדתי למאהבי, כדי ליאהב אותי לפני אבי שבשמים, ועד"ז אומות העולם הנזכרי' למעלה שמעו נא כל העמים וכו' המה רמוני, השליכו אותי וסקלו אותי על ששמרתי ד"ת ובזה כהני וזקני בעיר גוועו, על שהקהילו קהילות ברבים לעסוק בתורה גוועו. והטעם שמסרו נפשם על יחוד ה' הוא מפני כי בקשו אוכל למו וישיבו את נפשם כמ"ש ר"ע לפפוס בן יהודה (ברכות סא, ב): במקום חיותנו אנו מתיראין וכו'. וזהו כי בקשו אוכל למו שהוא עיקר המזון של הת"ח אשר עליהם נאמר: כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' (דברים ח, ג). שהם ד"ת יחיה האדם, וזהו כי בקשו אוכל למו בפרט וישיבו את נפשם, כי שאר המאכלים אין בהם להשיב נפש, רק ע"י האוכל המיוחד להם שהם ד"ת מוצא פי ה'. והנה אעפ"י שבשביל תורה ומצוות כמ"ש כהני וזקני בעיר גוועו כמ"ש, מ"מ לית אנא מובד סברי מן ברייי רק הנה אנכי כשושנה בין החוחים וכו'. וכמשז"ל במדרש (שהש"ר ב, ט): א"ר אבון מה שושנה זו כל זמן שרב יוצא עליה היא כמושה, יצא טל עליה היא מפרחת, כך ישראל כל זמן שצלו של עשו קיים כב-יכול נראים כמושים בעה"ז, עבר צלו של עשו ישראל הם מרטיבין והולכין, הה"ד: אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה (הושע יד, ו). עכ"ל. וע"י הטל יחיו לעתיד לבא. ודומה לזה פי' מהר"ש אוזידא פ' כי בקשו אוכל למו וכו',

פי' הסעודה המזומנת לצדיקים לעתיד לבא. ולהתיך תיבות המדרש נפרש פי' אחר בפ' קראתי למאהבי. ואפשר כי הכוונה הוא על ענין נפילת אפים שאחר התפלה, ויהיה פי' קראתי למאהבי, כמו שפירש מהר"א גלאנטי שהוא על איזה בחי' הנק' גפנים ורמונים, אשר הם למעלה בהיכל אהבה, והם מכניסים אהבה בין ישראל לאביהם שבשמי'. ופי' שהשכינה קראה לאלו הבחי' להכניס אהבה ולגרום היחוד, המה רמוני מבלתי יכולת וכו' עכ"ל בקירוב. ולפי דרכו נאמר קראתי למאהבי בהתפללי קראתי לכל אלו הבחינות, הן בקראי ק"ש וגם בתפלת העמידה נאמר למען שמו באהבה שפירשוהו על היכל אהבה שבאצילות, הנה קראתי ק"ש ותפלה למאהבי כדי להכניס אהבה כמ"ש, המה רמוני השליכו אותי בתוך הקליפות. וזה כי סוד נפילת אפים הוא כי אם האדם יכוין יפה בתפלתו אח"כ בנפילת אפים הנה הוא מעלה מ"נ, וזה ע"י שמשליך עצמו ונופל מן האצילות אל סוף העשיה ומוסר עצמו למיתה ועי"ז מעלה ניצוצות, ונשמות שנפלו בתוך הקליפות עולים עמו וכמ"ש בס' הכוונות ע"ש. וזהו קראתי למאהבי כמ"ש, המה רמוני אל תוך הקליפות, כהני וזקני בעיר גוועו שנפלו אל מקום המיתה, והוא כאלו מתו ממש, וזהו דווקא בעיר שהוא מקום שליטת שרו של עשו אשר על מקומו נאמר: והאביד שריד מעיר (במדבר כד, יט). וזהו כהני וזקני בעיר בתוך העיר הנז' גוועו, אבל חוצה לה לא גוועו, והטעם שבעיר גוועו הוא מפני כי בקשו אוכל למו שהוא יחוד ליחדא קב"ה ושכינתיה כדי להביא אוכל ושפע למו, כי בזה ירד שפע גדול אל האדם ואויביו נופלים תחתיו, וגם בזה וישיבו את נפשם, חלק הניצוצות נפשותיהם שנפלו בקליפות משיבים אותם אל הקדושה וזהו וישיבו את נפשם. וזהו שאומר ג"כ במדרש: כך ישראל כל זמן שצלו של עשו קיים, וישראל חבויים בצלו כמ"ש למעלה. נראים כמושים בעה"ז. והוא ע"ד כהני וזקני בעיר גוועו כמ"ש, עבר צלו של עשו שעלו אל הקדושה, אז הנה הם מרטיבים והולכים, הה"ד אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה. פי' הנביא בעצמו אומר, וכן כל צדיק וצדיק אומר אהיה כטל לישראל, כמו הטל הזה לישראל להחיותם ולהעלותם ממקום המיתה שכבר מתו ונפלו אל תוך הקליפות, וזה ע"י נפילת אפים אשר הנה הוא יורד כשושנה בין החוחים, ומעלה אצלו ניצוצי הנשמות כמ"ש ומחיה אותם, וזהו יפרח כשושנה שאותם ישראל שנפלו בקליפות ועלו על ידו בקדושה בימיו, הצדיק עצמו הנקרא שושנה שהיא כשושנה בין החוחים כמ"ש.

עוד ארז"ל במדרש: ר' עזריה בשם ר' יהודה א"ר סימון, משל למלך שהיה לו פרדס וירד ונטע שורה של תאנים, שורה של גפנים, שורה של רמונים, שורה של תפוחים, ומסרו לאריס והלך לו, לאחר ימים בא המלך והציץ בפרדס לידע מה עשה, ומצא מלא

חוחים ודרדרים, הביא קצצים לקצצו וראה בו שושנה של ורד ונטלה והריח בה ושבת נפשו עליה, אמר המלך בשביל שושנה זו ינצל הפרדס, כך העולם לא נברא אלא בשביל ישראל, לאחר כ"ו דורות הציץ הקב"ה בעולמו לראות מה עשה ומצאו מים במים, דור אנוש נמחה במים, דור המבול נמחה מן המים, דור הפלגה במים, הביא קצצים לקוצצו שנאמר: ה' למבול ישב (תהלים כט, י). וראה שושנה של ורד אלו ישראל, ונטלה והריח בה בשעה שסדרו ישראל עשרת הדברות, ושבת נפשו עליו בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע, אמר הב"ה בשביל שושנה זו ינצל הפרדס בזכות התורה ולומדיה ינצל העולם עכ"ל. וקודם שנפרש המאמר נפרש כתוב קראתי למאהבי, ודרך דרש נוכל לומר כי הם דברי הב"ה שאומר קראתי למאהבי שהם אדה"ר ונח וכו' וכל ראשי הדורות אשר היו עד מרע"ה אשר עליהם בקש הב"ה לתת תורה על ידו כמ"ש במדרש, והובאו דבריו בפיוט של שבועות המתחיל ה' קנני וכו' קרא לאדם וכו'. והנה כל אלו יקראו בשם מאהבי שעליהם מוטל לאהב את המקום בפני הבריות, ועתה אומר הכתוב אל מאהבי הנז' קראתי אליהם שיאהבו אותי ויפרסמו אלקותי, המה רמוני כי כל א' חטא, אדה"ר לא שמר מצוה א', נח: ויתגל בתוך אהלו (בראשית ט, כא). אברהם במה אדע (בראשית טו, ח). וכן על זה הדרך עד מרע"ה וכמשז"ל. וגם כהני וזקני שהם ראשי הדורות הנזכרי' היו מתקנים במקצת קלקולי הדברים, אח"כ בעיר גוועו וזכותם לא הועיל כלום להציל את דורם כמ"ש בזוהר חדש פ' בראשית (דף י"ח ט"א), ובזוהר פ' ויגש (דף ר"ו ע"א) על פ' כל אשר נשמת רוח חיים באפיו. וז"ל: שאל ר' אבא לר' חייא וכו' עד כלומר כבר נסתלקו מן העולם ולא נשתייר בעולם צדיק להגין על דורו, ואז נעשה דין ברשעים עכ"ל. וגם מפני כי בקשו אוכל למו וישיבו את נפשם כמ"ש בזוהר פ' ויקרא (ח"ג י"ד סע"ב) ובהרבה מקומות, כשאמר הב"ה לנח: קץ כל בשר בא לפני (בראשית ו, יג). לא בקש רחמים רק אמר ולי מה את עביד, א"ל והקימותי את בריתי אתך וגו'. ולא בעא רחמי ונחיתו מיא ואובידו עלמא וכו' עכ"ל. וזהו כי בקשו אוכל למו, בקשו השפע לעצמם ולא יותר ולא בקשו רחמים על דורם, ולכן נאבד הדור ההוא, ואח"כ מתו גם הם ולא הגין זכותם על אחרים, ובזה היה העולם הולך ומתמוטט עד שעת מתן תורה ואז נמצאו ישראל כשושנה בין החוחים וע"י נתבסם העולם. ובזה נבא אל כוונת המדרש, כאשר נדקדק למה הזכיר אלו הד' מינים, פי' תאנים גפנים רמונים תפוחים יותר משאר מיני אלנות ועשבים, ושאר דיוקים יובנו ג"כ בפירושו. וזה כי עשה ה' את האדם ישר למען יעסוק בתורה ובמצוות ולהגביר יצה"ט על יצה"ר, ולהוליד בדומה מין במינו, ודבק באשתו ולא זולת, וזהו למלך שהיה לו פרדס זה העולם, ומסרו לאריס זה אדה"ר כמ"ש: ויניחהו בגן

עדן (בראשית ב, טו). לעבדה זו מ"ע, ולשמרה זו מל"ת. והנה מלבד מ"ש בזוהר ברע"מ פ' משפטי' (ח"ב קכ"א ע"א) על פסוק התאנה חנטה פגיה (שה"ש ב, יג). אלין מארי מצוות. אפשר ג"כ ליתן טעם לזה, מפני מה מארי מצוות הם בכלל התאנה, הוא מפני שלהיות הנחש כרוך בעקבו של אדם והיצה"ר דר עם האדם בכפיפה, צריך לבקש תואנה ומרמה כדי להמלט ממנו, וכמ"ש הכתוב: ומצא בה איש מסכן וחכם ומלט את העיר בחכמתו (קהלת ט, טו). וג"כ אומר הכתוב: טוב לפני האלקים ימלט ממנה וכו' (קהלת ז, כו). וכבר אז"ל שהב"ה נסתכל בתורה וברא את העולם. ופי' המפרשי' ז"ל, שכל מה שנברא בעולם הם כלם הכנות להגיע אל התורה, וזהו משל למלך שהיה לו פרדס כמ"ש, ונטע בו שורה של תאנים שנתן בו כח שעל ידו ובתוכו ישמור האדם מ"ע, להונות את יצה"ר וזהו שורה של תאנים. וגם נתן בו כח שורה של גפנים, מה גפן זו אינה מקבלת הרכבה שלא במינה אף כאן ודבק באשתו ולא באשת חבירו, ועוד נטע בו שורה של רמונים, הכוונה שיהיה לבם נכון בה' ובתוכם יהיו מלאי מצוות כרמון לפחות במחשבה כדמיון הרמון, אעפ"י שמבחוץ היא קליפה לא תצלח לאכילה מ"מ בתוכו הוא מלא כל טוב, וסוף דבר שורה של תפוחים למען יתנו ריח טוב לפניו ית' כדמיון התפוח שיש בו טעם וריח, וגם יש לו סגולה טבעית למתק כח היין, וכמ"ש בזוהר פ' שמיני (ח"ג מ' ע"א): על סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים (שה"ש ב, ה). והנה השי"ת נטע בפרדס הזה שהוא העולם כל אלו הכחות בשורש למען יגדלו ויעשו פרי כמ"ש, ומסרו לאריס זה אדה"ר כמ"ש. וכן ג"כ בכל דור ודור ושופטיו כל א' יקרא אריס, יען עליו מוטל הנהגת העולם. והנה כל א' קלקל, בתחלה אדה"ר הנה אז"ל (סנהדרין ע, ב): עץ שאכל אדה"ר תאנה היה. ולפי דרך זה נוכל לומר כי הכוונה במקום אשר היה לו להשמר מפיתוי האשה והנחש, אדרבה היה לו להונות אותו ולהתרחק ממנו, אדרבה נתאנה וקבל עצתו וכמעט נטיו רגליו, וכן בדור אנוש תעו ונתאנו מיצה"ר לתת כבוד ה' לאל אחר ח"ו, ונמשך הטעות ונתרבה בעוה"ר, אח"כ דור המבול חטאו ברבה רעת האדם, מין בשאינו מינו ולא היו דמיון הגפן, וכן נח ויתגל בתוך אהלו. והנה אח"כ בא אאע"ה והתחיל לתקן העולם, ויקרא שם אברהם בשם ה' אל עולם (בראשית יג, ד). שהקריא שמו בפי כל בריה, והתחיל להשריש בתוכם היראה הפנימית שהיא יראת רוממותו ית', והיה כדמיון הרמון אשר הנה הוא מלא כל טוב, וכן היה ראוי שכל העולם ישתלמו ע"י, והם לא עשו כן רק חטאו בפלגה, ואנשי סדום במקום היותם מלאי מצוות כרמון היו רעים וחטאים לה' מאד. ואפילו הצדיקים שעמו אשר עליהם נאמר: נמולו אתו (בראשית יז, כז). דווקא אתו וכשפרשו ממנו חזרו לסורם, ואח"כ כאשר באו ג' אבות אשר מהם יצאו זרע קדש

עם בני ישראל הנה הם היו דמיון התפוח כמ"ש בזוהר (ח"ג קל"ג ע"ב): דאית ביה תלת גווני עינא, חוור סומק ירוק, ואפי' בהיותם יחד לא עלה בידם לתקן העולם, ואפילו ישראל הבאים מהם הדומים לתפוח וכמ"ש, ובמצרים בפרט עליהם נאמר: תחת התפוח עוררתיך (שה"ש ח, ה). מ"מ גם הם חזרו לסורם, וכמ"ש למעלה גוי מקרב גוי, וזהו דור אנוש נמחה מן המים שהיו קוצים תמורת התאנים, וכן דור המבול תמורת הגפנים, ודור הפלגה תמורת הרמונים, ונדונו גם הם במים כמ"ש: ויפץ (בראשית יא, ח). (ב"ר לח, י): אל תקרי ויפץ אלא ויצף, שהציף מהם שלשים משפחות. ואח"כ שורה של תפוחים, וכנגד זה לא הזכיר המדרש כלום יען הנה הוא רומז על זמן יציאת ישראל ממצרים, וגם הם היו דמיון הקוצין, והביא קצצין לקוצצו והיה רוצה להחזיר העולם לתוהו ובהו, אלולי שישראל נתנו ריח במקצת כדמיון השושנה, וזה כי אפי' בהיותם במצרים לא פסקה ישיבה מהם, ואעפ"י שהיו בין החוחים, וירעו אותם המצרים, עשאו אותם רעים מ"מ מחשבתם היתה דבקה בו ית', ובזכות ד' דברים נגאלו שלא היו בהם בעלי לשון הרע ולא נתאנו מיצה"ר, אדרבא שמרו מצות ה' להונות את המצרים, וינצלו את מצרים (שמות יב, לו). והיו גדורים מן העריות, ענבי הגפן בענבי הגפן. ואפשר שלזה אמר הכתוב: גפן ממצרים תסיע (תהלים פ, ט). ולא שינו את שמם, בני ישראל נחתין, והאמין בה' כאשר א"ל אנכי ארד עמך מצרים ואנכי אעלך וכו' (בראשית מו, ד). ובני ישראל סלקין והאמינו בה' ובזכות האמנה נגאלו אבותינו ממצרים, כדמיון הרמון אשר בתוכו הנה הוא מלא כל טוב כמ"ש, ולא שינו את לשונם ומזה זכו לומר שירה ברוח הקדש, ועי"ז נמחל להם עוונותם ונתנו ריח טוב לפניו ית', ומתקו כח הדין ע"י השירה כמ"ש, וזש"ה כשושנה, פי' שושנה כמ"ש בין החוחים אלו המצריים, כן רעיתי אלו ישראל, וקראם רעיתי מלשון מחשבה, אם מפני כי מחשבתם של ישראל קדמה לכל, וגם עיקר הטעם הוא כי מחשבתם היתה דבקה באלקותו ית' ואעפ"י שהיו בצער ובצרה בחומר ובלבנים, את הכל קבלו מאהבתו ית', ומחשבתם היה כדי להדבק בו ית' ולזכות לתורה, כמ"ש המקובלי' ז"ל, כי עיקר כוונת ישראל במצרים היתה כדי להצטרף בכור הברזל כדי לזכות לתורתו ית'. וזהו וראה שושנה של ורד אלו ישראל. וקשה הכפל מהו שושנה של ורד. אך ירצה שושנה, ששונה כמס' של ור"ד שהם רד"ו שנים שקבלו ישראל על עצמם לפרוע השטר חוב הנז' כדי לזכות לתורה, וכמשז"ל על ויעקב ובניו ירדו מצרים (יהושע כד, ד). ובראותו ית' השושנה של ורד הזו כמ"ש, נטלה מבין הקוצים ואח"כ הריח בה בשעה שסדרו ישראל עשרת הדברות, ושבת נפשו עליו בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע וכו'. ויש להקשות שהרי הקב"ה אמר עשרת דברות לישראל, וגם מהו

הסדר הזה היל"ל בשעה שאמרו וכו'. ועוד שהרי מה שהקדימו נעשה לנשמע היה קודם עשרת הדברות והיל"ל בשעה שהקדימו נעשה לנשמע קודם שסדרו עשרת הדברות. ואפשר לתרץ כמו שאומר במדרש ילקוט (פ' יתרו רמז רפ"ה) בשם המכילתא ז"ל: לאמר, מלמד שהיו אומרי' על הן הן ועל לאו לאו דברי ר' ישמעאל. ר' עקיבא אומר על הן הן ועל לאו הן עכ"ל. ובמדרש חזית (שהש"ר א, יג) על פ' ישקני וכו', מלמד שהיה הדבור אומר לו מקבל אתה עליך אומר לו הן, מקבל אתה אלקותו של הב"ה א"ל הן וכו'. ואפשר לומר שעל כל דבור ודבור היו ישראל עונים מה ששמענו מהדבור הזה שהוא כך וכך נעשה ונשמע, וזהו שסדרו עשרת הדברות ששמעו מפי הגבורה, והנה תכף ומיד שהתחילו לסדר הדבור הנז' אז נתנו ריח טוב לפניו ית' שהיו מסדרי' אותו בשמחה, וכשאמרו נעשה ונשמע אז שבת נפשו עליו ונחה דעתו מהם.

אי נמי אמרו במדרש על פ' משכני אחריך, בשעה שעמדו ישראל לפני הר סיני לקבל התורה א"ל הב"ה הביאו לי ערבים טובים שתשמרוה ואני נותנה לכם וכו' עד אמרו הרי בנינו ערבים אותנו, אמר הב"ה הם ודאי ערבים טובים ועל ידם אתננה לכם, הה"ד מפי עוללי' ויונקי' יסדת עוז וכו' (תהלים ח, ג). עכ"ל. ועיקר הערבות נ"ל שהוא ע"ד להזהיר גדולים על הקטנים, שילמדו אותה לבניהם אחריהם לשמור ולעשות, וזשאז"ל (ברכות כא, ב): הלומד את בנו תורה מעלה עליו כאילו קבלה מסיני, שנאמר: והודעתם לבניך. וסמיך ליה: יום אשר עמדת וכו' (דברים ד, ט־י). עכ"ל. ועל מנת כך שילמדוה לבניהם נתן להם התורה. והנה אז"ל בזוהר פ' ואתחנן (ח"ג רס"ח ע"א) ז"ל: כד אתא ר"ש אמר הא ודאי פרשתא דק"ש רמיזא כנגד י' אמירן כמה דאוקמוה וכו'. ובגין כך י' פיקודין אית הכא לקבל י' פקודין דאורייתא, ומאן אינון ושננתם לבניך. ודברת בם וכו' עד ובשעריך היא י' לקבל י' אמירן. עוד אמרו (זח"ג רס"ט ע"א): ושננתם לבניך ודברת בם וגו' כד"א: חציך שנונים (תהלים מה, ו). דבעי בר נש לחדתא מילי דאורייתא לבריה כחרבא דאיהו שננא בתרין סטרוי וכו'. ודברת בם, ותדבר מיבעי ליה, אלא בעי בר נש לאנהגא גרמיה בהו ולאנהגא גרמיה דלא יסטי ימינא ושמאלא עכ"ל. הנה שפי' 'ודברת בם' על מעשה המצות, וגם פירושו שבק"ש רמוז י' הדברות, והראשון הוא ושננתם לבניך וגו' כד"א חציך שנונים, דבעי בר נש לחדתא מילי אשר ע"י זה זכו לקבלת התורה. וזהו הריח בהם בשעה שסדרו ישראל עשרת הדברות שהוא בק"ש אשר בק"ש הנז' וישב ה' מלך לעולם, שישראל מכירין אותו למלך ובזה הם נותנים ריח טוב לפניו שהוא ע"י ושננתם לבניך וכו', ובזה הקדימו נעשה לנשמע כמ"ש בזוהר: ודברת בם לשון הנהגה ומעשה, ועי"ז שבת נפשו עליו ואמר בזכות התורה ולומדיה שהם תינוקות של בית רבן, הבל שאין

בו חטא, ועל ידם יתקנו אותיות התורה שנתקלקלו בסיבת החטא, וכמשז"ל בס' חסד לאברהם. וזהו בזכות התורה ולומדיה כנז' יתקיים העולם.
עוד בפירוש אמרו במדרש ילקוט (פ' ואתחנן, רמז תתל"ג): ממתן תורה זכו ישראל לק"ש, א"ל שמע ישראל, אנכי ה' אלקיך, נענו כלם ואמרו ה' אלקינו ה' א'. ומשה אמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד עכ"ל. ובזה עולה יפה כל הב' דרכים שאמרנו, וברוך ה' אמת שהנחני בדרך אמת.

ג

שיר השירים:

כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים
בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי.

איכה:

ראה ה' כי צר לי מעי חמרמרו
נהפך לבי בקרבי כי מרו מריתי
מחוץ שכלה חרב בבית כמות.

יפה אמרו ז"ל (שהש"ר ב, י): מה התפוח הזה הכל בורחים ממנו [בשעת השרב], מפני שאין לו צל. ואם כן הוא אחרי שהכתוב אומר: ראה ה' כי צר לי, מפני חום השמש ותוקף הדין, מ"מ הנה כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים בצלו חמדתי וישבתי, ולא בעטתי במדת הדין ואת הכל סבלתי מאהבה, ואעפ"י שמעי חמרמרו מ"מ ע"י שפריו מתוק לחכי, הנה טבע התפוח לחזק הלב, וכמ"ש בפסוק הקודם בשם ס' הזוהר (ח"ג מ' ע"א), וכל זה לפי הפשט. אמנם דרך דרש נאמר כי הפסוק הזה של ראה ה' כי צר לי התורה אמרתהו, ע"ד מ"ש בזוהר החדש מדרש רות ל"ט ע"ב וג' ז"ל: כיון דעבדו ית עגלא והוה מייתי משה אורייתא כתיבא על לוחין דאבנים עלאין מליין מכל טבאן, חירות ממלאך המות ומשעבוד מלכיות ומכל מרעין בישין דעלמא, כיון דחמא משה ית עגלא פרחו אתוון וכלהו אתוון סלקו לעילא, כדין צווחת אורייתא אמרה אני מלאה הלכתי וכו' (רות א, כא). וגם למעלה מזה פי' כל הפ' על התורה. וז"ש גם כן עתה ראה ה' כי צר לי ע"ד שפי' מהר"א גלאנטי על השכינה, כן לפי דרכו נפרש על התורה כי לא בלבד הגיע הצער לישראל אלא גם התורה בעצמה כב-יכול נתמעטה בשברון הלוחות, וכמ"ש הרמ"ע מפאנו זצוק"ל במאמר הנפש חלק ו' פ' ו' ז"ל: הא דאמור רבנן ומרגלא בפומייהו שמספר אותיות התורה ששים רבוא, אומר אני דלאו על ס"ת איתמר שיהא ראוי ליטול ואין לו, כי אין ס"ת חסר כלום. אמנם מה שאחשבהו האמת בעצמו כי על

אותיותיה של תורה החרותה בלוחות הדברים אמורים. והנה אחרי שבירתם נתלקטו בס' תורה מן האותיות פורחות לאלפים כמנין זה, והשאר נותר לבדו מפוזר ומפורד, עד שבאו הנביאים והמדברים ברוח הקדש לברר מקצתן בסוד מקרא, והתנאים האירו מקצתן בסוד משנה וכו' עכ"ל. העולה מדבריו כי כב-יכול התורה נתמעטה, וזהו כי צר לי ממש, מעי חמרמרו, שהפנימיות שבה נתלבש בסוד החומריות וזהו חמרמרו. וגם נהפך לבי בקרבי, פי' התוכיות בעצמו של התורה נהפך ממה שהיה, וכמשאז"ל שאילולי שנתלבשה התורה בלבוש החומר היתה נקראת באופן אחר, כמו לא תלבש שעטנז וכו' היה נקרא לא תלבש שט"ן ע"ז מצ"ר ותפש"ים, וכן עד"ז בשאר המצוות. וזהו נהפך לבי בקרבי ובזה כי מרה מריתי, כמ"ש אל תקראן לי נעמי קראן לי מרה (רות א, כ). כמ"ש בזוהר מדרש רות הנז'. וכן אז"ל (זח"א כ"ז ע"א) ג"כ ויבאו מרתה (שמות טו, כג). וימררו את חייהם (שמות א, יד). כמ"ש למעלה. ועי"ז מחוץ תשכל החרב בבית כמות, שנגזר עליהם גלות ביד האומות וגם שישלוט בהם מלאך המות, וזהו מחוץ תשכל חרב וכו'. אי נמי במקום מש"ה: וחרב פיפיות בידם על העוסקים בתורה, עתה נתקיים מש"ה: והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית (ויקרא כו, כה). וזהו מחוץ שכלה חרב של ביטול תורה, בבית כמות שנהפכה להם לרוע, ובמקום היותה סם חיים אבל הנה היא כמות. ודקדק באומרו כמות שאינה ח"ו סם המות לישראל, אדרבה לעולם היא סם חיים. אבל הנה היא כמות והוא כמ"ש בתחלת ס' האלשיך שאומר כלשון הזה: קורא מגילתי ואין לו חיך דומה לאיש חולה דבש לוחך. אומר למתוק מר והוא אך שוא, כי המרירות בפיו נחשב. וא"כ ביותר שהם חולים מן המלכיות התורה נדמית להם כמות. אבל האמת כן הוא כי היא חיינו ואורך ימינו. וכנגד הפסוק הזה אמרה תורה ג"כ בשבחן של ישראל: כתפוח בעצי היער, כן דודי הוא התלמיד החביב אשר הוא נקרא ריע ואהוב ודוד של התורה, עליו נאמר: דדיה ירווך בכל עת (משלי ה, יט). פי' בכל עת אפי' בזמן שהוא עת צרה ליעקב ח"ו, מ"מ אינו מניח אהבתה של תורה, וא"כ הוא כתפוח בעצי היער שאינו ניכר מעלתו ולפיכך הכל בורחים מצלו כמשאז"ל במדרש, כן דודי בן הבנים שהם הנוכרים אשר עליהם נאמר: ובילדי נכרים ישפיקו (ישעיה ב, ו). וכוונת הנביא הוא על העוסקים בחכמות חצוניות. והנה העוסקי' בחכמות האלו הם דמיון עצי היער שיש להם ענפים רבים אשר נהנים מהם בני אדם להסתופף בצלם, אבל הנה הם כצל עובר. ואין בהם הנאה לבעלים ולא שום אדם זוכה לאכול מפרים כי את כלם ישא רוח. וכמו שפי' מהר"ש אלקבץ בפ' זה וז"ל: כי החכמות ההמה ימנעו רביבי היראה ומלקוש האהבה, וזאת כל פריה היראה והאהבה וכו', עיין שם כי כל מה שנפרש בפ' זה הבנתי

מדבריו ז"ל. וזהו כתפוח אשר הנה הוא פרי טוב, ופריו קודם לעליו שיראת חטאו קודמת לחכמתו. כן דודי העוסק בתורה לשמה בין הבנים, עיקר כוונתו היא להוציא פרי דמיון התפוח, ולכן בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי. ובזה נתישב כל מה שאמרה בקינתה בפ' ראה ה' כי צר לי, וזה ע"י מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש עי"ז מה שהיו אותיות פורחות עתה נתישב"ו. גם אמרו בזוהר פ' משפטים (ח"ב צ"ט ע"א): כי התורה היא דומה לאשה נסתרת בתוך היכל, ואין מי שיודע בה אלא אהובה, ואינה נגלית אליו אלא מעט מעט, עד לבסוף היא נגלית אליו פנים אל פנים, ואז נקרא בעל תורה מארי דביתא. וזהו בצלו חמדתי שאהבתי אותו כמ"ש, ועי"ז ישבתי בצלו שהצדיק נעשה מרכבה לשכינה ולתורתו ית', והתורה שוכנת ויושבת עמו ובידו לחדש ד"ת, וא"כ התורה אומרת אעפ"י שצר לי וריקם השיבני ה', מ"מ כיון שבצלו חמדתי וישבתי הנה יוסיף כח במלחמתה של תורה למלאת כל מה שחסר, ואעפ"י שמעי חמרמרו ונעשו חמרים כמ"ש, וגם נהפך לבי בקרבי כמ"ש, ועי"ז וימררו את חייהם (שמות א, יד). כי מרה מריתי (איכה א, כ). אל תקראנה לי נעמי קראן לי מרה (רות א, כ). מ"מ ופריו מתוק לחכי. וכמ"ש: והיה ראשיתך מזער (איוב ח, ז). וע"י החכם השלם נתקיים ד"ת, וכמ"ש (רות רבה ה, טו): וייטב לבו (רות ג, ז). שאכל מיני מתיקה המרגלת הלשון לתורה. ועי"ז ג"כ אין פחד אלקים זו מדת הדין כי כבר נמתקה, ומחוץ לא תשכל חרב ובבית תהיה סם חיים בעה"ז ובעה"ב, וזהו ופריו מתוק לחכי. ואם נפרש 'לחכי' מלשון: ואליהוא חכה את איוב (איוב לב, ד). שהוא לשון המתנה, יאמר ג"כ כי ע"י עסק התורה ממתינים ישראל בגלות, וכמשז"ל (זח"ב קפ"ח ע"ב): כי ע"י הנחמות שאדם רואה בתורה הוא מתנחם וסובל הגלות. וגם כמ"ש דהע"ה: לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי (תהלים קיט, צב). עוד פירשו בזוהר מדרש רות: אני מלאה הלכתי וכו' (רות א, כא). על ענין הנשמה בצאתה מן הגוף, וכן על ענין גלות שכינה וישראל, ע"ש דף ל"ט הנז' ע"ג וד'. וכן יאמר הפסוק הזה על גלות שכינה, כבר פי' אותו מהר"א גלאנטי כמ"ש. ולקמן נפרש אותו באופן אחר. ועל ענין הנשמה יאמר ראה ה' כי צר לי, לא בלבד אל הגוף אך בשרו עליו יכאב, אלא גם לי צר מעי חמרמרו ונעשו חמריים במקום היותה נזונית על שלחן מלכו של עולם, נכנסתי בגוף נגוף והגביר כח החמריות עלי עד כי נהפך לבי בקרבי, פי' במקום היות הצורה וחלק הנפש גובר, עתה נהפך ושלט כח הצה"ר, והטעם הוא כי מרה מריתי הרבה פעמים, וזה גרם כמשז"ל (יומא פו, ב): כיון שחטא אדם ושנה הותרה לו, הותרה לו ס"ד, אלא אימא נעשית לו כהיתר. וזהו נהפך לבי בקרבי מפני שהורגלתי במדות רעות אשר נעשו כהיתר אצלי ועי"ז מחוץ שכלה חרב, כי בעוד שהאדם דבק בו

ית' ובתורתו ומצוותיו יש לו דיוקן אלקי וכל רואיו יכירו כי שם ה' נקרא עליו ויראו ממנו, וכאשר יחטא אז נמשל כבהמות נדמה ולכן מחוץ שכלה חרב. וגם בבית כמות כי רשעים בחייהם קרויים מתים (ברכות יח, ב). והנה אעפ"י שנפשו של אדם עליו תאבל כמ"ש, מ"מ כבר הקדימה באמרה: כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים. פי' במה דברי' אמורים, ברשעי א"ה שהם כדמיון כעצי היער שאין בהם ממש, וכיון שנשרו ענפיהם הנה הם בימות הגשמים עצים יבשים, וכל שכן אחרי שמתו אין בהם ממש, אבל ישראל הנה הם כמו התפוח שעושה פרי ואעפ"י שנשרו ענפיו מ"מ הפרי קיים, וזהו כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים, ואין לך רשע בישראל שלא עשה איזה טובה אשר עליו יאמר ברם זכור אותו האיש לטוב, וכל שכן אם הוא ת"ח וחדש דברי תורה, ואז מזכירים אותו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ועי"ז אפי' נגזר עליו גהינם ודינים קשים פודים אותו מן הגהינם, וכמ"ש בס' הזוהר (ח"ג קס"ז ע"א) בינוקא פ' שלח לך, על ההוא בר נש וכו' וגזר משיח דלהוי בר נש בההוא צערא ארבעין יומין, לסוף ארבעין יצערון ליה בדינא דצערא דגהינם שעתא ופלגא וכו', וכאשר שאל מייא דאינון מלרע וכו' ולא יכילו מארי דדינא לאקרבא ביה וכו', קמו ואחידו ביה תלת עמודין וכו'. הנה שע"י התורה נפדה מן הגהינם וזהו ג"כ (מגילה טו, א): כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. שעי"ז שפתותיו דובבות בקבר ומארי דדינא לא יכילו למקרב ביה ונגאל מידם, וזהו ג"כ נרמז בפ' אחרי נמכר גאולה תהיה לו (ויקרא כה, מח). פי' אחרי שנמכר ביד החצונים ומארי דדינא, גאולה תהיה לו. וזה ע"י שאחד מאחיו יגאלנו וכו' ע"י שיזכור אותו לטובה, או דודו וכו' או השיגה ידו וכמו שעשה ההוא ינוקא ששאל מה ששאל כנז' מס' הזוהר כמ"ש ועי"ז ונגאל. ונחזור לענין, כי זהו כתפוח כמ"ש, וכמ"ש בזוהר פ' אחרי מות (ח"ג ע"ד ע"א): דיהיב אסוותא לכלא. כן דודי שהוא הגוף דודו של הנשמה, בין הבנים בין שאר ישראל המזכירים אותו לטובה כמ"ש, ועי"ז בצלו חמדתי וישבתי ופריו שהוא מה שחדש דברי תורה או מעשים טובים הנה הוא מתוק לחכי. אי נמי אפי' אם יהיה היותר רשע שבעולם הרי ארז"ל (ב"ר סג, א): שאם הניח בן העוסק בתורה פודים אותו מדינה של גהינם. וכנראה ממה שאירע לר"ע ולר' זמיראה, כנראה בזוהר מדרש רות דף מ' ע"ג וד' בענין ר' נחום הפקולי מלשון: פקו פליליה (ישעיה כח, ז). דאפיקו ליה לאבוה מן דינא דההוא עלמא וכו' עכ"ל. ומזה נמשך מנהג לומר הקדיש כל י"א חדש כמפורסם, וזהו שאומרת הנשמה אעפ"י שצר כמ"ש, מ"מ כמו התפוח הזה שהוא מרפא כל חולי כמ"ש בזוהר (ח"ג מ' ע"א), כן דודי בין הבנים, כי הבנים שלו הנה הם מרפאים אותו ומצילים אותו מדינה של גהינם. ולכן בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי, כי הנה

הוא כמו פרי צדיק עץ חיים (משלי יא, ל). וכבר פי' בזוהר פ' לך לך פ' זה (ח"א פ"ה ע"ב): ופריו מתוק וכו' אילין נשמתהון דצדיקייא וכו'. וזהו ופריו של הדודי הזה שהם בניו, הנה הם מתוק לחכי.

ועפ"י המדרש שמפרש פסוק כתפוח בעצי היער בגאולת מצרים, נפרש פסוק ראה ה' כי צר לי במצרים שהיה המקום צר וכמ"ש מצר ים וגם מלשון מצרים. מעי חמרמרו כמ"ש במדרש (איכ"ר א, נה): נעשו גושין גושין. והוא ע"ד משז"ל במדרש (איכ"ר פתיחתא דחכימי, ה): כי מפני צרת השעבוד היה גופן תוסס. וזהו חמרמרו, נהפך לבי בקרבי אחרי שהאמינו בה' כמו שנאמר: ויאמן העם וכו' (שמות ד, לא). חזרו ולא שמעו אל משה (שמות ו, ט). וזהו נהפך לבי בקרבי ממה שהיה, וזה מפני כי מרה מריתי נתוסף עלי השעבוד, וזהו כי מרה בראשונה וימררו את חייהם ואח"כ תכבד העבודה וכו', וזהו כי מרה מריתי. וגם כי מחוץ שכלה חרב כמ"ש (שמו"ר ה, יט) על ויפץ העם בכל ארץ מצרים לקושש קש לתבן (שמות ה, יב). היה ישראל יורד לתוך שדה של מצרי והיה מקפח את שוקיו. וזהו מחוץ שכלה חרב, וזה היה מפני כי הייתי צריכה לבנות בית שהיא כמות כמ"ש (שמו"ר ב, ה): שהיו משקעים אותו בבנין. וגם אז"ל (שמו"ר א, י): פיתום, פי תהום בולעו, וכן רעמסס וכו'. ולכן עתה כנגד זה אמר כתפוח בעצי היער כמ"ש במדרש (שהש"ר ב, י): ר' יהודה בר סימון אמר תרתי, מה תפוח זה אתה נותן איסר ואת מריח בו כמה ריחות, כך א"ל משה לישראל אם מבקשים אתם להגאל בדבר קל אתם נגאלים, ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם וכו' (שמות יב, כב). עכ"ל. ויהיה פי' הפסוק לפי דעת המאמר כמו פרי התפוח שיש בו כל התועליות וההנאות הידועות, כן בעצי היער עם עצי היער שהוא האזוב הזה כמ"ש במד' שמות פ' י"ז (א') ז"ל: וע"י אזוב שהוא שפל שבאילנות גאל הב"ה את ישראל, הוי כתפוח בעצי היער עכ"ל. וא"כ הוא כתפוח כמו תפוח כנז', כן עם עצי היער היה דודי בן הבנים. וע"י האזוב הזה גאלם והוציאם ממצרים. ואמנם טעם הדבר היאך היה ע"י האזוב, הנה בזוהר פ' בא אל פרעה, ברע"מ (ח"ב מ"א ע"א) ז"ל: אזובא הא אוקימנא דאיהו מעבר רוחין בישין וכל סטר רוח בישא מעבר באתערותא דיליה וכו' עכ"ל. ואם נדקדק אומרו באתערותא דיליה מהו ההתעוררות הזה, אפשר שהוא מכוון עם משאז"ל (במד"ר יט, ג) בענין המצורע: הוא הגביה עצמו כארז ישפיל עצמו כאזוב. וכן ע"י שהשפילו ישראל עצמן לפני המקום עי"ז העביר מהם כל רוחות רעות וכל סטרין בישין. עוד אמרו בזוהר פ' מצורע (ח"ג נ"ג ע"א) ז"ל: ר' יצחק ור' יוסי הוו שכיחי קמיה דר' שמעון וכו' עד אזוב למה ומה הוא. פתח ואמר ולקח למטהר וכו' (ויקרא יד, ד). ת"ח בר נש דמשתדל בפולחנא דמאריה ואשתדל

באורייתא, קב"ה שארי עלוי ושכינתא אשתתפת בהדיה, כיון דבר נש אתי לאסתאבא, שכינתא אסתלקת מיניה קב"ה אתרחיק מיניה וכל סטרא דקדושה דמאריה מתרחקין מיניה, ושארי עליה רוח מסאבא וכל סטרא דמסאבותא, אתי לאתדכאה מסייעין ליה. בתר דאתדכי ואהדר בתשובה ההוא דאסתלק מיניה אהדר ושארי עלוי עכ"ל. והנה מתחלה כשירדו ישראל למצרים היו טהורים וקדושים ושכינה עמהם, אח"כ חטאו ונפלו בין הקליפות ושלטו בהם המצרים, וכמ"ש בפסוקי' הקודמים, ועתה בזמן הגאולה השפילו עצמם לפני הב"ה ושחטו את הפסח, זה יצה"ר כמ"ש בזוהר ברע"מ פ' בא (ח"ב מ' ע"ב) כנז', והיו קשים להלקט שכ"כ גברו המקטרגים כמ"ש בפסוק כשושנה בין החוחים, וזהו ג"כ ראה ה' כי צר לי. ומטעם זה ג"כ נהפך לבי בקרבי יען עשו אותנו רעים כמ"ש, ועתה שחזרו בתשובה כדי להסיר כל המקטרגים וכל סטר רוח בישא, צוה להם לקחת אגודת אזוב וזהו שאומר המדרש: מה תפוח זה, שהוא עם הארץ הנמשל לתפוח כידוע, אתה נותן בו איסר כמ"ש למעלה שאסר עצמו כביכול ונתקשר בשבועה, ועי"ז אתה מריח בו כמה ריחות, כי ע"י נטהרו ונתנו ריח תורה ומצוות כמ"ש למעלה (לעיל א, ג) מ"ש בגמ' (סוטה מט, א): [מורחינא ריחא דחינוניתא, א"ל בני טהרה יש בך]. כי ע"י הטהרה מרגיש האדם ריח טוב. כמו כן היה בעצי היער שהוא האזוב שע"י נטהרו, ופי' ואמר לאחר שלקה ברגליו וחזר על כל הרופאים להתרפאות ולא נתרפא, ובא א' ואמר לו אם מבקש אתה להתרפאות בדבר קל אתה מתרפא, טפול לך גללי בהמה, כך א"ל וכו' עכ"ל. הכוונה נ"ל כי ישראל כבר נתרפאו ונטהרו והיו קרובים אל ה' ואסר עצמו וקדושתו עמהם כמ"ש, אבל עדיין סביב רשעים יתהלכון והיו קשורי' ברגליהם שאין עבד יוצא ממצרים וזהו ג"כ ראה ה' כי צר לי המקום ואיני יכולה לילך, וזהו שאומר המשל לא' שלקה ברגליו, פי' שאינו יכול לילך ואין לו מכה אחרת, וחזר וכו' ולא נתרפא כאמור, וא"ל וכו' טפול לך גללי בהמה, פי' טפול לך לעצמך גללי בהמה להיות נחשב עצמו שפל ונבזה כבהמה ועי"ז לא יהיו רגליו נפוחות, וזהו בדבר קל אתה מתרפא. וכן ע"י אזוב הסירו הרוחות רעות מכל סביבותיהם ויצאו ממצרים, וזהו כתפוח בעצי היער שניהם יחד כן דודי בין הבנים, כי בהיותו בין הבנים בין שאר האומות הוצרך להיות כתפוח עם עצי היער שהוא האזוב כנזכר, כדי להיות אסור בעבותות אהבה עם ישראל ולהסיר מהם כל סטר רוח בישא, ופי' ואמר היאך זכיתי לכל זה הוא מפני כי כבר מתחלה בצלו חמדתי וישבתי, כמ"ש בזוהר פ' מצורע (ח"ג נ"ג ע"א): בר נש דאשתדל בפולחנא דמריה וכו' קב"ה שרייא עלוי. וגם עתה הנני חוזרת בתשובה ופריו שהיא התורה, פרי צדיק עץ חיים (משלי יא, ל). הנה הוא מתוק לחכי, וכיון שכן הוא לפיכך

היה לי כתפוח בעצי היער, כמ"ש בזוהר (שם): בתר דאתדכי ואהדר בתשובה, ההוא דאסתלק מיניה אהדר ושרי עלוי עכ"ל. ועי"ז יתוקן ג"כ מה שאומר אח"כ במדרש: א"ל מרע"ה הדא מיסרת דאזובא בכמה היא טבא, בד' מנה או בה' מנה, א"ל אפילו בחד, והיא גרמה לכון לירש ביזת מצרים וביזת הים וביזת סיחון ועוג וביזת ל"א מלכים, לולב שהוא עומד על האדם בכמה דמים ויש בו כמה מצוות על א' כמה וכמה, לפיכך משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון עכ"ל. אין ספק שהוא דורש גזירה שוה ולקחתם ולקחתם זהו לפי פשוטו. אך קשה מנין לו שזכו לאלו הביזות ע"י האזוב ולא ע"י דבר אחר, שהרי היה בידם דם פסח ודם מילה, ובזכות ד' דברים וגדולה על כלם הבטחתו ית' לאברהם אבינו ע"ה, וכן ביזת סיחון ועוג היה אחר קבלת התורה ומצות רבות שקיימו ישראל. אבל נ"ל עם מ"ש המקובלי' ז"ל בענין וינצלו את מצרים (שמות יב, לו). שהוציאו משם כל ניצוצות הקדושה ועשאוה כמצודה שאין בה דגן, פי' שלא היה במצודתם עוד כלום, והנה אעפ"י שנבחרו ישראל וקרבם המקום לעבודתו עדיין היו שולטי' החצונים בניצוצות אשר היו מובלעות בתוכם ולא היו יכולים להוציאם, וע"י האזוב כמ"ש דאיהו מעביר כל רוחין בישין, הסירו כל הקליפות ולקטו כל הניצוצות כמ"ש, והם הם עיקר כל הביזות שאמרו במדרש: ביזת מצרים, ביזת הים וכו'. וא"כ הוא ע"י האזוב כמ"ש, כל שכן וק"ו הוא ע"י הלולב אשר הוא להראות כי נצחינן קרבא, ואין לך נצחון יותר מזה להוציא את בלעו מפיו, וע"ז נאמר: אז ישובו אויבי אחור ביום אקרא (תהלים נו, י). יבשו ויבהלו עדי עד ויחפרו ויאבדו (תהלים פג, יח). במהרה בימינו אכי"ר.

עוד אמרו במדרש: ר"י בר סימון אמר חורי, משל למלך שהיתה לו אבן טובה ומרגלית וכו'. הנה לפי דרך זה נפרש פ' ראה ה' כי צר לי בים ובסיני, נוכל לומר כי אז בים היו ישראל בצרה גדולה, כמשז"ל (שהש"ר ב, ל): על יונתי בחגוי הסלע. פרעה מאחריהם והים לפניהם, המדבר וחיות רעות מן הצדדין, ולפיכך ויזעקו בני ישראל אל ה'. ואמרו ראה ה' כי צר לי מעי חמרמרו, כמו שאומר במדרש (איכ"ר א, נה): נעשו מרות מרות. והוא מה שאומר אח"כ נהפך לבי בקרבי כי מרה מריתי, והכוונה כי מה שהיו מתיראים ונהפך לבם בקרבם ממה שבתחלה האמינו לדברי משה ויצאו למדבר, הוא מפני כי מרה מריתי (איכה א, כ). וימרו על ים בים סוף (תהלים קו, ז). ב' פעמים. וגם עיקר הפחד והיראה הוא מפני כי מחוץ שכלה חרב חרבו של פרעה, בבית כמות כי הים היה הולך וסוער עליהם, וכן במתן תורה כאשר כפה עליהם את ההר כגיגית נתיראו ואמרו ראה ה' וכו'. ואעפ"י שכבר אמרתי כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע מ"מ עתה נהפך לבי בקרבי כמ"ש התוספות (שבת פח, א), כי נתיירא פן ואולי ע"י קולות וברקים יחזרו

בהם. מחוץ שכלה חרב, כי הסייף והספר ירדו כרוכות מן השמים (דב"ר ד, ב). וגם בבית כמות כי התורה למיימינים בה סמא דחיי, למשמאילים בה סמא דמותא (שבת פח, ב). והנה בשני המקומות הללו כונה הב"ה לישראל והיה להם כתפוח הזה, וכמ"ש (בזוהר ח"ג ע"ד ע"א) [במדרש] (שמו"ר יז, ב): מה תפוח זה נראה לעין כלא כלום ויש בו טעם וריח כך הב"ה חכו ממתקים וכלו מחמדים (שה"ש ה, טז). ונראה לאומות העולם ולא רצו לקבל התורה וכו' עד אמרו ישראל אנו יודעים כחה של תורה עכ"ל. והנה כשם שבא לראות כך בא ליראות, וראתה שפחה על הים, וכן בסיני: הן הראנו את כבודו ואת גדלו (דברים ה, כא). ונבוא אל כוונת המאמר, כי בראות ישראל כי אחרי אשר יצאו ממצרים אשר באותה שעה נשברו כל הקליפות ומ"מ חזר פרעה אחריהם, ובפרט בראותם והנה מצרים נוסע אחריהם (שמות יד, י). זה עוזא שרו של מצרים ועי"ז ויראו מאד, לכן עתה אעפ"י שניצולו מזה נתיראו פן במשך הזמן יחזור הדבר לקלקולו שמא יגרום החטא, ולפיכך שאלו מן הקב"ה ואמרו עוזי [וזמרת י"ה], שיתן להם דבר למען יתחזקו כנגד יצה"ר וכנגד אויביהם וכן בסיני גם כן. וה' ית' השיב להם: שלכם היא ולכן אני נותנה, כי על ידי התורה הנקראת עוז יעמדו כנגד עוזא שרו של מצרים. וכן כנגד כל הקמים עליהם לרעה. ונבא להתכת דברי המאמר, משל למלך שהיתה לו אבן טובה וכו', הנה אמרו חכמי המחקר כי סגולת האבנים היא גדולה, ובטבעם לחזק האויר סביבות הנושא אותה, ע"כ לא יגורהו רע, המשל בזה סגולת האבן תקומה שהיא מסוגלת שלא תפיל, וכן סגולת הספיר לדבר ב"מ וכיוצא, וכן שאר האבנים לפי סגולתם, אין צריך לאכול אותם כמו שאר הרפואות, רק ע"י שישא האדם באצבעו ובכל מקום המצטרך יהיה שמור מן הנזק. והנה התורה יש לה סגולה הזאת, וראו כל עמי הארץ וכו' (דברים כח, י). וכן ג"כ אעפ"י שצר לי המקום, ע"י התורה ירחיב ה' את גבולי לזכך האויר אשר סביבותי נגה לו, ולא ישלוט בי יצה"ר ולא שום מזיק שבעולם, וזהו למלך שהיה לו אבן טובה ומרגלית אשר סגולתה לחזק הראות, וזהו אבן טובה ומרגלית שהם שני שלמיות שיש אל התורה וישראל צריכים אליהם. וזהו בא בנו וא"ל תנה לי, א"ל לך היא ושלך היא ולך אני נותנה. נ"ל דהכי פירושו לך היא ראויה ושלך היא מתחלה, ולך בלבד אני נותנה. והטעם כי סגולת האבנים אינה ניכרת אלא אצל החשובים, ואצל הפחותים הנה הם כנזם זהב באף חזיר יען הנה הם מקלקלים עצמם מצד אחר דמיון החזיר המטנף עצמו והאבן עמו ואינה ניכרת סגולתה ומוציא לעז עליה, וזהו לך היא ראויה כמ"ש, ושלך היא שנתן כ"כ דמים עד שקנאה והרי היא שלו, ומ"מ ולך אני נותנה במתנה, והמעות הנה הם אצלי כהלואה, וכן בנתינת התורה לישראל אמר הב"ה לכם

היא ראויה יען נשמתם הנה היא מצד הקדושה, ויחדיו יוסיפו הארה כל א' בחבירו, התורה בנשמה והנשמה בתורה, ושלכם היא כמ"ש הכתוב: עלית למרום שבית שבי לקחת (תהלים סח, יט). בלקיחה נתונה לו, פי' שעשו כ"כ מעשים טובים עד שזכו אליה, ומ"מ בקבלתה לא אבדו זכיותיהם רק מתנות, במתנה ניתנה להם. וזהו ולכם אני נותנה במתנה כמ"ש, וכל אלו לכם הנזכרי' במדרש הוא למעוטי א"ה וזה פשוט. כי התורה לכם הוא כדמיון האורה אשר יחשיך עיני העטלף, כך הנה היא לא"ה סם המות, והביא ראיה מהפ' שנאמר: ה' עוז לעמו יתן (תהלים כט, יא). דקדק אומרו עז שהיל"ל ה' עזו, א"כ הוא שלכם היא ומ"מ כתיב לעמו יתן, ולכם בלבד אני נותנה, ולכם היא ראויה כי ע"י התורה ה' יברך את עמו בשלום, דקדק אומרו את עמו שהיל"ל ה' יברך לעמו בשלום. אבל הכוונה לומר ה' יברך, למי שירצה, את עמו עם עמו בשלום, שע"י מה שנתן תורה לעמו עי"ז יתבסם העולם ויברכהו בשלום. ואפשר לפרש מרגלית לשון הרגל דבר, וכמ"ש ג"כ בגמ' בהרבה מקומות, מרגלא בפומיה וכו'. והנה בענין הכתוב שאומר: שם הבדולח ואבן השוהם (בראשית ב, יב). פי' בעל ברית מנוחה, אבן מלשון הבנה וסוכלתנו. וא"כ יפורש מרגלית ואבן דבר המרגיל ומביא לידי הבנה טובה. והנה מצאנו לרז"ל שאמרו (ב"ב טז, ב): מרגלית טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו ע"ה וכל חולה שהיה רואה אותה מיד מתרפא, וכשמת תלאה בגלגל חמה וכו' עכ"ל. והנה המרגלית הזאת פי' ז"ל שהיא התורה. אי נמי הכרת אלקותו ית' ושמו הגדול שהיה אברהם אבינו ע"ה מרגיל בפי כל בריה, וכל חולי הנפש שהיה רואה אותה מיד היה מתרפא וכו'. ולפי דרך זה אפשר לפרש כשמת תלאה בגלגל חמה, הוא משה רבינו ע"ה אשר אור תורתו הנה הוא מתגלגל ובא ומאיר בכל דור ודור, כחמה הזאת שהיא מאירה ככל כוכבי הרקיע העליונים והתחתונים, וא"כ יבא על נכון כשאמרו ישראל עזי וכו' א"ל הב"ה שלכם היא מצד ירושת אאע"ה, ולכם היא ראויה מצד גלגל חמה המאיר זה מרע"ה שהיה עמהם, ולכם אני נותנה וכו' כמו שפי'. וא"כ הוא כתפוח הנראה לכל ויש בו טעם וריח, כן דודי בין הבנים על הים ובנתינת התורה, ועי"ז הגם כי צר לי ומן המצר קראתי יה, ענני במרחב יה כשאמרתי עזי וזמרת יה העמיד במרחב רגלי שהיא התורה, רחבה מני ים (איוב יא, ט). פי' מן הים היתה עלי רחבה מצוותך מאד, ומלבד זה הנה היא חרב פיפיות בידם, שאמרו עזי וזמרת יה ועי"ז אעפ"י שצר להם, הנה ע"י החרב הנז' יתקיים בהם: יפול מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש וכו' (תהלים צא, ז) וכל המזמור. ולכן בצלו חמדתי וישבתי וכו'. וע"ז אומר במדרש: שלש קויות טובות קוו ישראל על הים, קוו לתורה, קוו לדגלים, קוו למשכן. קוו לתורה דכתיב: בצלו חמדתי

וישבתי. קוו לדגלים דכתיב חמדתי. קוו למשכן דכתיב וישבתי, המד"א כי לא ישבתי בבית מיום העלותי את ישראל ממצרים (ש"ב ז, ו). עכ"ל. וזה נרמז בפסוק עזי וזמרת יה היא התורה כמ"ש במדרש. ויהי לי לישועה אלו הדגלים כמש"ה נרננה בישועתך ובשם אלקינו נדגול. נעשה דגלים. וגם יהיה פי' הכתוב כאשר נרננה בישועתך שהיא השירה שאמרו על הים, אז אמרו ובשם אלקינו נדגול. וכן נראה ממדרש במדבר רבה פ' ב' (ב). ועי"ז ימלא ה' כל משאלותיך. זה אלי ואנוהו הוא המשכן. והטעם שבאותה שעה קוו לג' דברים אלו הוא כמ"ש בראותם כי צר להם מפני המצרים, וגם מפני שמא יגרום החטא כמ"ש. קוו לתורה כמ"ש בצלו של הב"ה אשר היא התורה, כמ"ש ובצל כנפיך אחסה (תהלים נז, ב). (סוטה כא, א): ותורה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגינה אצולי מצלה. וכדי להיות בטוחים לבל יסתיר פניו מהם רק לעולם יראה ה' על כל צרה שלא תבוא קוו לדגלים, כי בזה נעשו מרכבה אליו ית' ושכינתו יהיה בקרבם למגן ולמסתור וזהו ויהי לי לישועה. ומפני שנהפך לבי בקרבי כמ"ש קוו למשכן, כי עי"ז הכתוב אומר: השמר מפניו אל תמר בו (שמות כג, כא). וגם הם בעצמם יהיו מרכבה לשכינה וגם עי"ז יתבסם העולם ויצא מקללתו ולא יוסיפו הקליפות להתגבר, וזהו בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי, אלו י"ב חדש שעשו ישראל לפני הר סיני מתמתקים בד"ת, וזה מפני כי מרה מריתי מצד מה שמררו המצרים את חייהם והורגלו במדות רעות, וכמ"ש שזה גרם להם אח"כ מעשה העגל, לפיכך נתמתקו בד"ת באלו י"ב חדש. ונתקן הכל.

אי נמי ראה ה' והביטה, כבר הבאנו למעלה (לעיל א, י־יא) בפ' ידו פרש צר מ"ש בדרוש יום ז' של פסח, כי המלכות נקראת איילה שרחמה צר יען אין לה רק הה' גבורות שהם מנצפ"ך עם י' אותיות, וכנז' שם בדרוש הנז', ואז היסוד דקטנות מזדווג עמה, ואותו הזווג נקרא נשיכה, וביום שבועות נתפשטו המוחין גם בנ"ה, והם סוד ב' לוחות ואז מזדווג יסוד עם מלכות בסוד גדלות וכו'. ע"ש בדרוש הנז' כי אני קצרתי. ובהקדמה זו נפרש הכתוב שהם דברי המלכות נוק' דז"א, המדברת עמו ומתפללת אליו ואומרת ראה ה' שישפיע בה סוד העינים, וגם כפשוטו כי ע"י הראיה משפיע בה סוד החסדי', וזה מפני כי צר לי שאין בי כי אם הגבורות. ולכן מעי חמרמרו וזה כמ"ש באידרא [רבא] (זח"ג קמ"א ע"ב) על פסוק על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאם ה' (ירמיה לא, יט). ז"ל: תאנא האי ת"ת כליל ברחמי וכליל בדינא, ואתפשט רחמי בדכורא ואתעבר ונקיב לסטרא אחרא, ותקין מעוי דנוקבא מסטרא דדינא ואתתקנו מעהא עכ"ל. והכוונה שמעי הנוק' נתקנים מכח הגבורות, ואין כאן מקום להאריך היאך נתקנו, ועיין בדרוש הנוק' דרוש ...

ומ"מ צריך שהז"א ישפיע ג"כ החסדי' למתק דיניה, וכאשר אין בה כ"א הגבורות אז הנה היא מתמעטת לבל ישלטו בה החצוני', וזהו מעי חמרמרו ונתקווצו מפני חום האש ותוקף הגבורות, ולכן נהפך לבי בקרבי כי במקום שאין תשוקתה של אשה כי אם לבעלה להתיחד עמו, עתה שהוא בסוד נשיכה לא חפצתי בזה, וזהו נהפך לבי בקרבי. והטעם הוא מפני כי מרה מריתי, כי הנה היא טועמת מר ממות הן בקבלתה מצד הגבורות הקשות, וגם בהיותה משפעת לחצונים שמקבלים ממנה הזוהמא וכמ"ש שם. וגם נהפך לבי כי בתחלה דיני נייחין ברישא, ואם הז"א משפיע החסדים או הגבורות ממותקות הנה יתמתקו יותר, אך כשהוא משפיע אז נתוסף דין על דין ואז נהפך לבי שהוא ז"א, נהפך השפעתו בקרבי כי לא יחשב השפעה רק מכת חרב והרג ואבדן ח"ו, וזהו נהפך לבי בקרבי כי מרו בקבלתי ממנו, וגם מריתי בהשפעתי, עד כי מחוץ שכלה חרב נוקמת נקם ברית בבית כמות, פי' המלכות רחל שהיא מבחוץ שכולה חרב, בבית שהיא לאה העומדת בפנים הנה היא כמות כמ"ש גבי מרו"ר, רמז לדיני לאה שיש בה ד' אלפי"ן כמנין מד"ת, ובהסיר הד' אלפי"ן ישאר מ"ת, ועם הבחי' שלה שהיא ו' שהיא בדעת היא מו"ת, וזהו מחוץ שכלה חרב בבית כמות. והנה כנגד כל זה אף היא תשיב אמריה לעצמה בתנחומין מדברת על לבה, כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים וכו' כדמיון התפוח שיש בו חוור וסומק ירוק חד"ר, וזה נאמר על חג"ת דז"א שיש בהם חד"ר. בעצי היער שהם הגבורות שכן יע"ר בגימט' פ"ר כמנין מנצפ"ך. וכן ג"כ בעצ"י בגימט' עק"ב שהם סוד העקביים נ"ה, גם הם ב' אלקים בגימט' עק"ב, ועי"ז יתמתקו הגבורות. והנה כתפוח בעצי היער כמ"ש כן דודי שהוא ת"ת ז"א, בין הבנים נ"ה הנקראי' בנים, בני אבות שהם חג"ת שהוא משפיע אליהם חד"ר, וא"כ הוא כיון שהוא כלול מחו"ג בצלו חמדתי וישבתי, שכן תחלת בניינה היא מאחרי ת"ת ז"א, ופריו מתוק לחכי שמשפיע בה סוד הנשמות, פרי צדיק עץ חיים (משלי יא, ל). וכמ"ש בזוהר פ' לך לך (ח"א פ"ה ע"ב). הנה הפרי הזה הנה הוא מתוק לחכי שממתק דיניה, וא"כ הוא בודאי יענה אותה וישפיע בה סוד הראיה והרחמים שהם נ"ה דידיה, ויזדווג עמה בסוד הגדלות והחסד והמר יתהפך למתוק. והנה במדרש אמרו: ופריו מתוק לחכי זה המן שהיה יורד לישראל בעין יפה, והיו ישראל טועמי' בו תקמ"ו טעמים כמנין מתו"ק עכ"ל. וקשה מה לו להזכיר עין יפה, אבל זה יתורץ עם מ"ש בס' אוצרות חיים בענין (תענית ט, א): ג' מתנות טובות וכו', כי המן היה יורד בזכות משה אשר היה במדת הנצח עומד בימין היסוד דאבא שבתוך הז"א, ומצד הימין הזה נמשך המן שהיה בזכות משה כנודע, אבל יצא וניתן בצד שמאל, כנודע כי המזונות מצד שמאל, בסוד (פסחים קיח, א): קשים מזונותיו של

אדם כקריעת ים סוף. שהם מצד הדין והגבורה עכ"ל. גם ידוע כי יסוד אבא כלול ביסוד אי', והנה מאלו הב' יסודות נמשך להקים אל המלכות אחוריים דאהי"ה דיודי"ן בגימט' תקמ"ד, תסיר מ"ד שהוא הפשוט ישאר ת"ק, ומילוי דע"ב בגימט' מ"ו הם תקמ"ו כמנין מתו"ק. והנה ע"י המן שהיה יורד בעין יפה שהוא נצח, עין ימין שהוא יפה ג"כ מצד אבא, היו טועמים תקמ"ו טעמים, והיה נשפע למלכות סוד הראיה ומתוק הדין כמ"ש, והוא כנגד מ"ש ראה ה' וכו'. ואם נפרש ופריו מתוק לחכי בסוד הנשמות כמ"ש, צריך להקדים מ"ש מהר"י סרוק, כי צוח"ה היא הקליפה והוא בגימט' ק"ט, וה' פעמים ק"ט מפני שהם ה' גבורות עולה תקמ"ה, וישראל עולה תקמ"א ועם ה' אותיות הרי תקמ"ו. שמדה טובה מרובה ממדת פורענות. והנה בדרוש השופר הנז' אומר ז"ל: וכבר ידעת כי שם מ"ה הוא בז"א, והנה אם תמנה מלואי' של ע"ב ס"ג ב"ן הם ק"ט, וכאשר תסיר מהם סוד המן ישארו י"ט, והוא סוד מילוי מ"ה, ואינו מופקד אלא ע"י הבל הפה ע"ד הנז', והוא סוד: ויקראו בית ישראל את שמו מ"ן (שמות טז, לא). כי לא ידעו מ"ה הוא (שם טו). והטעם לפי ששם מ"ה הוא בהבלעה וכו' עכ"ל. ואפשר שמזה יונקים הק"ט כמו שהזכיר מהר"י סרוק. וא"כ זה המן שירד לישראל שעי"ז נתמתקו הגבורות כמ"ש, היו בו תקמ"ו טעמים כמנין ישראל עם ה' אותיות. וזה היה בעין יפה כמ"ש. ועתה אומרת המלכות ופריו שהם נשמות בני ישראל, הנה הם מתו"ק כנז', לחכ"י שהוא בגימט' כמנין חיי"ם שהם המוחין, ובזה אין עוד צ"ר כי נמתקו הגבורות, ובמקום המות שם יש חיים טובים וארוכים לכל ישראל אכי"ר. והנה כל זה נ"ל לומר בפירוש הכתוב: גם את זה לעומת זה (קהלת ז, יד). בלבד, ועפ"י המדרש שאמרנו למעלה שאומר: מה תפוח זה אתה נותן בו כאיסר ואתה מריח בו כמה ריחות וכו'. כאשר נפרש איסר מלשון קשר ואסור כמ"ש למעלה, וזה כאשר נקדים משאז"ל כי אין מתוק הדין אלא בשרשו. והנה באידרא רבא (זח"ג קל"ג ע"ב) ז"ל: פתח ר"ש ואמר כתפוח בעצי היער וגו'. מה תפוח זה כליל בתלת גווני, כך קב"ה תרין תפוחין כליל שתא גווני וכו'. ובסוף כתיב תניא כד אתגליין תרין תפוחין אינון, אתחזי ז"א בחדוותא דכל אינון בוצינין דלתתא בחדוותא, וכל אינון דלתתא נהרין וכל עלמין חדאן ושלימין מכל שלמותא, וכלא חדאן ונהרין, וכל טיבו לא פסיק, כלהו אתמליין בשעתא חדא, כלהו חדאן בשעתא חדא עכ"ל. והגם כי כגודא בקירא להבין דברי האידרא הנזכרי', מ"מ העולה מפשוטי דבריו כי בהתגלות הארת תרין תפוחי' מתבסמי' הדינין וכלהו עלמין בחדוה, ומאירין תרין תפוחין דע"ק בז"א ומתבסמין דיניו, וזהו מה התפוח הזה בין שנפרש אותו בע"ק או בז"א, אתה נותן בו איסר שהם מתקשרים זה בזה ומאירי' תרין תפוחין דעתיקא בז"א ועי"ז אסר עצמו

בשבועה כמ"ש לעיל. וזה כי תרין תפוחין הם תקון 'ואמת' שיש בו ז' פעמים ס"ג כמנין אמ"ת. והנה השבועה של הב"ה הוא אמת וחותמו אמת ג"כ, ובחג"ת דז"א יש הארת ג' אהי"ה דאי' במלוי יודי"ן עם י"ב אותיות כמנין תפו"ח, והנה ע"ץ יע"ר עם הכולל בגימט' אמ"ת, עצ"י היע"ר בגימט' תנ"ה שהוא בגימט' חות"ם עם הכולל שהם ג' אהי"ה קס"א קנ"א קמ"ג. והנה ע"י הארת תרין תפוחין מאירין ש"ע נהורין, אר"ך מהם באריך וק"נ בז"א ועי"ז מתמתקין הדיני' כמ"ש, ובהארת תרין תפוחין שיש בו תקון אמת בז"א, אז הז"א הנה הוא כתפוח שיש בו הארת ג' אהי"ה כנז' בגימט' תפוח בעצי היער שהוא חות"ם אמת, שלשתם קשורים זה בזה, וזהו שקשר עצמו בשבועה כמ"ש. וזהו מה תפוח זה אתה נותן בו איסר ומקשר אותו, ועי"ז אתה מריח בו כמה ריחות, שמתמתקים הדינים בזה, והוא כמו הריח שע"י מתקתקי' הדינים כמבואר, אשה ריח נחוח שהוא ב"פ הב"ל של ס"ג, ואח"כ לידו"ד סוד הורדת המוחין, וכן הוא ע"י התפוח הזה, כך א"ל משה לישראל אם מבקשים אתם להגאל בדבר קל אתם נגאלים. פי' שע"י התקשרות תפוחין דעתיקא בז"א כמ"ש מתמתקין דיניו, כן אמר משה שהוא יסוד אבא לישראל שהוא ז"א. אי נמי לישראל ממש למטה שהם במלכות, וזה עיקר אם מבקשים אתם להגאל בדבר קל אתם נגאלים, וזה כי כבר ידוע כי בתהלות לאל עליון גואלם כדין נפיק מלכא עלאה וכו' עד שאח"כ יורדים ההארת הה', ובזה גואל אותם מן החצונים וכו' עד שאח"כ יורדים ההארת הה' גבורות או הה' חסדים שהם בגימט' ק"ל, וזהו בדבר קל אתם נגאלים. וגם ע"י כ"ו ע"ב ק"ל שהוא בגימט' ברו"ך, ובק"ל מתפשטי' הה' הויות ובזה אתם נגאלים. משל לא' שחלה ברגליו שכן רגליה יורדות מות, וחזר וכו' א"ל מבקש אתה להתרפאת, הנה הרפואה נמשכת מכתר עליון בהתגלות אורו בז"א, והנה אעפ"י שנמשכה הארה מתרין תפוחין כמ"ש כתפוח בעצי היער, מ"מ עדיין לא נמשכה הארה אל הרגלים שהם נה"י דידה, שכן רגליה יורדות מות. וזה הוא וחזר על כל הרופאים להתרפאות שהם א"א וז"א, בא אחד שהוא ז"א המכונה בשם א' כידוע, ואמר לו אם מבקש אתה להתרפאות בדבר קל אתה מתרפא. כמ"ש בנמשל בדבר קל אתם נגאלין. והוסיף לומר טפול עצמך בגללי בהמה. הנה בהמ"ה בגימט' ב"ן, ועוד ידוע שבתחילה ינקו זו"ן מדדי בהמה שהם שני פרקים אחרונים של עתיק היורדים בבריאה, ואח"כ עלו עד החזה וכו'. וזה הוא טפול עצמך בגללי בהמה שהוא בסוד היניקה, וידוע כי ע"י היניקה מתחדשים נה"י, ודרך התינוק לילך אחר היניקה. אי נמי כמ"ש כי בהמ"ה בגימט' ב"ן, וע"י שם ב"ן נעשית בנין הנוקבא. והנה בס' הכוונות על ודבריו חיים וקיימים, על תיבת 'לעד' פי' שהוא כמנין שם ב"ן בצורת ווי"ן העולה כמנין לע"ד, ויש בו ט"ו ווי"ן כמנין י"ה ועי"ז נעשי'

נימין ושערות ומוחין אל הנוקבא, וזה הוא 'ודבריו' שהיא הנוקבא, חיים וקיימי' ע"י נה"י שמשם מתפשטין ט"ו ויו"ן אלו. גם מהר"י סרוק ז"ל פירש ואמר כי בנין הנוקבא נעשה ע"י שם ב"ן בצורת ויו"ן, אבל פי' אותו באופן אחר כמ"ש בפי' עולם הבריאה שלו בכוונת ק"ש, והוסיף לומר שזהו סוד: ששה חדשים בשמן המור (אסתר ב, יב). פי' ששה המה הששה ויו"ן שלקחו גג"ת, ונקראי' חדשי' על שבאים לחדש איבריה, והחדוש הוא ששה חדשי' בשמן המור שהוא סוד החסד, וששה חדשים בבשמים שהוא סוד הדין עכ"ל. והוא לפי דרכו כמ"ש שם. העולה מדבריהם שע"י שם ב"ן בצורת ויו"ן נעשים המוחין אי נמי בנין הנוק', ואלו הם גללי בהמה שהם שם ב"ן המתהפך ונמתק ונגלל, וזה טפול עצמך בגללי בהמה ועי"ז אתה מתרפא, שכן באותה שעה הנה היא עולה בהיכל הרצון העליון, ואח"כ בהיכל קדש הקדשים שמשם הרפואה באה, ואם יפורש על ישראל שהם למטה יאמר טפול עצמך בגללי בהמה, שאם ישתתף האדם בצרת השכינה שהיא כמנין שם ב"ן, והיא מגלגלת עצמה בגלות, ואם תשתתף עמה בזה הנה הוא מתרפא מכל עוונותיו, וכן ראוי לעשות כמ"ש על ועוזר דלים. ונחזור לענין, כך אמר להם משה לישראל, פי' כמו שע"י הארת שם ב"ן הנז' נמשכה הרפואה כמ"ש, כך אמר להם משה לישראל שהוא יסוד אבא וכו' כמו שפי', בדבר קל אתם נגאלים שהם הה' חסדים העולים כמנין ק"ל אשר יורדים אליה אח"כ ועי"ז באה הגאולה ונסמכה הגאולה לתפלה. ואמר ולקחתם אגודת אזוב, הנה מלבד מ"ש כי סגולת האזוב להבריח רוחות רעות, עוד אמרו בזוהר פ' מצורע שהבאנו מקצתו למעלה (ח"ג נ"ג ע"ב) ז"ל: ואזוב דא וי"ו זעירא דיניק לה לכנסת ישראל וכו' עכ"ל. נ"ל כי הכוונה שעל יסוד ז"א שהוא נותן הארה לכנסת ישראל, כי כן הוא בתחלת עלייתה יורד הארה מן היסוד שהוא סוד הגאולה, ויורד אליה אל הבריאה ומעלה אותה אל האצילות ואח"כ נגמר סדר עלייתה, ודרך צחות נוכל לומר כי הנה אזו"ב בגימט' י"ו, וידוע כי ענין הכריעות הם י' לגבי ה', ו' לגבי ה', ועי"ז הנה הם עולי' ונגאלים שתי ההי"ן אשר עליהם נאמר בתחילה: ותלכנה שתיהם נעמי ורות (רות א, יט). ושני הדרכים האלו הכל א'. והנה כאשר היא עולה למעלה באצילות הנה היא נקראת ברכה, בריבוי דברכאן דכלהו עלמין עילאין ותתאין, וז"ש במדרש שע"ז זכו לביזת מצרים ולביזת הים וכו' שהם הניצוצות והבירורין שעל שברי כלים של כל העולמות, ובזה יובן ג"כ מה שאמרו במדרש: אמרו לו משה רבינו הדא מיסרתא דאזובא בכמה איטבא, בד' מנה או בה' מנה. פי' אם הארת זה האזוב שהוא ביסוד, וי"ו קטנה. אי נמי י"ו שבשם כמ"ש אם הוא בד' מנה, אם יש בו הארת ד' מוחין שהם נהי"ם ז"א, או בה' מנה שיש בו ג"כ הארת הת"ת שהם בין הכל ה'. אי נמי הארת הה' חסדים והה'

גבורות, ובפרט בהיותם אגודה, אין אגודה פחות מג' והדבר הקושרם. אמר לון אפי' בחד, שאין בו רק הארת היסוד לבדו הרי ד', והיא גרמה לכון ביזת מצרים וכו', שכן הוא נקרא ברוך בריבוייא דברכאן, וא"כ הוא שע"י היסוד לבדו זכה לכל אלו הביזות והארות. לולב שהוא נעמד על האדם בכמה דמים ויש בו כמה מצוות על א' כמה וכמה, פי' הנה הלולב ג"כ הוא ביסוד ז"א, אבל הנה הוא עולה למעלה עד הדעת, כמ"ש (זח"ב ק"י סע"א): משכיל לאיתן האזרחי (תהלים פט, א). וזה הוא שהוא עומד על האדם, ולמעלה מן הת"ת הנקרא אדם, בכמה דמים שהם הגבורות שבאו באדם הזה בכל אותן הימים שבין ר"ה לכיפור שהם בסוד ה' דמים טהורים ה' דמים טמאים, והלולב ממשיך החסדים מדעת ז"א למתק הדינים האלה, ויש בו כמה מצוות שהם ד' אותיות הוי"ה והמשכת החסדים הפנימיים והמקיפים מז"א ומאימא על א' כמה וכמה. ולפי מ"ש יהיה פי' הפסוק כתפוח בעצי היער שעי"ז נמתקו דיני ז"א, כן דודי שהוא יסוד אבא הנתון בז"א, והוא דוד בן הבנים שהם אלו השמות של ב"ן שאמרנו. אי נמי בין הבנים ממש נה"י דז"א, כי עי"ז נמתקו דיני הנוק' ונגאלה ועלתה למעלה. ולכן בצלו חמדתי וישבתי דווקא בצלו ולא עמו, כי הארת יסוד אבא באה אל הנוק' בהיותו בחג"ת, וכמ"ש מרחוק ה' נראה לי. ובמילת 'בצלו' נרמז כתר הנוק' שהוא בגימט' קכ"ו כמנין צל"ו, וידוע שזה נעשה ע"י הלולב כמבואר בהקפות, גם בצל"ו בגימט' קכ"ח שהם ב' פעמים די"ן, לרמוז שנמתקו הדינים.

ר' יהודה בר' סימון אמר חורי, משל למלך שהיה לו אבן טובה ומרגלית, בא בנו וכו'. אפשר לומר כי המלך הוא אבא, שכן נקרא בזוהר מלכא עלאה, שהיה לו אבן טובה, שהיא המלכות שהיא מצד אבא ונבנית על ידו כמ"ש: ה' בחכמה יסד ארץ (משלי ג, יט). ונקראת אבן והיא טובה מצדו, וגם נקראת מרגלית. בא בנו שהוא ז"א, וא"ל תנה לי, וא"ל לך היא ראויה וכו' וכמ"ש למעלה. אבל כדי לפרש המשל והנמשל שיעלה לסגנון א' צ"ל כי האבן טובה הזאת היא אימא שממנה בא התורה בסוד (ברכות סג, ב): אין התורה ז"א, מתקיימת אלא במ"י, שממית עצמו עליה. ומלבד מ"ש האר"י בענין בנין ז"א ע"י נה"י דתבונה, עוד אפשר לומר כי ישראל אשר נשמותיהם אצולות מבינה הנה הם מבינים בתורה ע"י הנשמה שלהם, כמ"ש מהר"א אזולאי בס' חסד לאברהם, ועל ידם התורה מתקיימת, והנה התורה היא הארת יסוד אבא שמתגלה בתוך ז"א. וזהו (ב"ר יז, ה): נובלות חכמה של מעלה תורה. והנה המלך זה אבא, שהיה לו אבן מלשון בינה כמ"ש בס' ברית מנוחה (בהקדמה) על פסוק: שם הבדולח ואבן השוהם (בראשית ב, יב). אבן לישנא דסוכלתנו. והיא טובה שמצד היסוד שלה, שכן הוא נקרא טוב והיא

טובה, ומרגלית שהם ז' שמות המרגלא הנמשכים ממנה, בא בנו שהוא ז"א כמ"ש, וא"ל תנה לי כמ"ש, וא"ל לך היא כי ע"י נ' שערי בינה שבאי' אל ז"א, מצד אי' נעשה בנין ז"א, ושלך היא כי מלבד זה ברדת מוחין דאי' בז"א, הנה יש בחי' מנה"י דאי' שנעשים ממש ז"א, וכמבואר בסדר האצילות וירידת המוחין. ולך אני נותנה, כי כל זה נעשה ע"י התלבשות נה"י דאבא בנה"י דאי', באופן כי אבא הוא הנותן. כך ישראל אמרו לפני הב"ה שהוא ז"א, ולפני הוא למעלה מזה שהוא באו"א, עזי וזמרת יה, פי' כי כבר ידוע בסוד הוצאת ס"ת סוד השתי בקיעות, כי בתחלה נבקע יסוד אי' שהוא ההיכל להוציא יסוד אבא, אח"כ בקיעה שנית שיבקע יסוד דז"א ויעבר האור חוצה לו, וזו היא בחי' שנית. עוד פירשו בו פי' אחר כי בקיעה ב' הוא היסוד דאבא שהוא הס"ת להוציא התורה מתוכו עכ"ל. ולב' הפי' אמרו ישראל עזי וזמרת יה, פי' 'עזי' הוא בקיעת היסוד דאי' שיוצא יסוד אבא בתוך ז"א, וזהו 'עזי' כי מצד הבינה נקרא עז, כי כל עז הוא בגבורה כמ"ש בזוהר, ורמז לזה: תנו עז לאלקים (תהלים סח, לה). ואח"כ וזמרת יה שיבקע יסוד אבא שנקרא י"ה שהוא סוד פתיחת ס"ת, וזהו וזמרת מלשון חיתוך וזמירה וזהו וזמרת יה. אמר הב"ה לכם היא ושלכם היא ולכם אני נותנה, השוה את כלם כא', פי' זו"ן וישראל למטה כלם כא' יזכו לעלות אל הבינה וליהנות מאורה של תורה, וכל א' יוסיף כח בגבורה של מעלה, והביא ראיה מפסוק: ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום (תהלים כט, יא). הנה אמרו באידרא [רבא] (ח"ג קל"ח ע"ב): בכל אתר דאשתכח ה' ה', חד לז"א וחד לא"א. והנה בנתינת התורה נדמה ז"א כזקן שעלה עד דיקנא דא"א, וזהו בשעה שז"א עוז לעמו יתן, ה' נגלה ג"כ הארת א"א שהוא השם השני, יברך את עמו, פי' יברך למי שיברך כמ"ש, והוא לז"א שגם הוא נק' ברוך, וא"א יברך לז"א, את עמו עם עמו בשלום שהוא יסוד אבא הנקרא שלום, וכן יסוד אי' ג"כ, והכל א' כי זה נק' ברוך ואיהי ברכה. אי נמי ה' עוז לעמו יתן וכו', הנה אז"ל (ויק"ר יג, ג): לא ניתנו תורה ומצוות אלא לצרף בהם את ישראל. ופי' בפי' מרכבת יחזקאל שהוא כדי לברר טוב מהרע ולהשלים המלבוש שלו, והוא בסוד חשמ"ל בגימט' מלבו"ש עכ"ל. ובענין המלבוש של האדם בברכת מלביש ערומים והנותן ליעף כח פי' בספר הכוונות כי יש מי שנסתלק ממנו לבוש הקדושה ע"י העוונות, ויש מי שלא נסתלק ממנו רק נחלש וכו' עכ"ל. ובודאי כי יותר צריך סיוע למי שנסתלק לגמרי ממה שצריך אותו שלא נסתלק רק נחלש, וזש"ה ה' שהוא ז"א, עוז לעמו יתן שהוא לשון חוזק, לחזק הלבוש שלהם אם נחלש, וזה די לו להמשיך שפע מז"א, והכל מן הבינה שהיא מחדשת בכל יום כמ"ש: חדשים לבקרים (איכה ג, כג). אבל אם נסתלק אז צריך לקבל מא"א, וזהו ה' יברך את

עמו בשלום. ה' שהוא א"א יברך את עמו בשלום, שהוא מלבו"ש בגימט' חשמ"ל כנזכר. אי נמי להיות כי בתורה יש שני דברים, הא' נקראת כלי חמדה והוא בסוד הפשטיות, וע"ז נאמר ה' עוז לעמו יתן. ועל הבחי' הפנימית הנקראת חמדה גנוזה ע"ז נאמר ה' שהוא א"א יברך את עמו בשלום בגימט' מלבו"ש, שהוא המלכות העליון שנתהוה קודם האצילות בסוד האלפא ביתות כמ"ש מהר"י סרוק זצוק"ל בסדר האצילות שלו. והנה כל זה פי' עזי וזמרת יה כמ"ש (שמו"ר כג, ו): אמרוהו ישראל על הים, ואז נגלה אור עתיקא קדישא כמשז"ל (זח"ב נ"ב ע"ב), מה תצעק אלי (שמות יד, טו). בעתיקא קדישא תליא, והוא כמ"ש למעלה (לעיל א, כ) בפ' ראה ה' כי צר לי בסוד הגבורות, וז"א היה בסוד קטנות. ולכן הוצרך להמשיך מע"ק. וע"י הארת ע"ק שאמר אפשר שנתגלה אור התרין תפוחין כמ"ש כתפוח בעצי היער כמ"ש, ועי"ז מתגלין אור הש"ע נהורין אשר הם ב' פעמים א"ל במלואם, וזהו מה תצעק אלי בסוד אל כנזכר, וכאשר נגלה הש"ע נהורין כנזכר אז קוו ישראל לג' קויות טובות. קוו לתורה פירוש שהמשיכו בו שפע מהש"ע נהורין הנזכרי' וירד השפע עד יסוד אבא שיש בו דפ"ק ועם הכולל קפ"ה, וב' פעמים קפ"ה בגימט' ש"ע, וזהו ה' יברך את עמו בשלום שהוא יסוד אבא שממנו בא התורה כמ"ש, ובהתחברו עם ז"א שהוא ו' שבשם עולה כמנין שלום. עוד אמרו במדרש: קוו לדגלים, לא מצאתי בדברי האר"י זלה"ה שמפרש באיזה מקום הם הדגלים, אבל דרך דרש נוכל לומר כי דג"ל בגימט' ל"ז כמנין הב"ל מילוי ס"ג, וידוע כי י' פעמים ל"ז הוא ש"ע, והוא א' מהפנים של ש"ע נהורין. ואפשר שלזה כוונו ישראל. (ברוך היודע). וזה נרמז במלת עז"י שהוא כמנין דגלי"ם, והנה ד' פעמים דג"ל שהם ד' דגלים הם בגימט' קמ"ח, ועם ב' כוללים הם בגימט' ק"נ, שהם ק"נ נהורין שיורדי' לז"א, וד' פעמים דגלים כשהם ד' דגלים הם בגימט' שמ"ח, ועם כ"ב אלף שהיו הלויים הם בגימט' ש"ע. ורמז לזה במדרש פ' במדבר (ב, ג): בשעה שנגלה הב"ה על הר סיני ירדו עמו כ"ב רבבות של מלאכים, והיו עשויים דגלים דגלים וכו'. וכן קוו למשכן שהוא נקרא אהל מועד שהוא בגימט' ק"נ כמ"ש, וכשהוא מלא מוע"ד רמז שהוא בז"א, והוא משכן הנער שהוא מט"ט הנאחז בו' שבשם, וגם זה נרמז במלת עז"י שהוא כמנין אהלי"ם עם הכולל. והנה לפרש לפי דרכנו דברי המדרש נחמה למ"ש ראה ה' כי צר לי. לפי דרך זה צ"ל מ"ש בזוהר פ' בשלח (ח"ב נ"ה ע"ב) על פ' עזי וזמרת יה ז"ל: ר' חזקיה פתח ואמר בהאי קרא דכתיב בכל עת אוהב הריע ואח לצרה יולד (משלי יז, יז). בכל עת אוהב הריע דא קב"ה דכתיב ביה: ריעך וריע אביך אל תעזוב (משלי כז, י). ואח לצרה יולד, בשעתא דיעיקון לך שנאך קב"ה מה אמר: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך (תהלים קכב, ח). ולא

שלום לך אלא בך, דישראל אקרון אחין לקב"ה, יולד מהו וכי השתא יולד, אלא בשעתא דעקתא יולד מעלמא אח יהא לקבלך לשזבא לך מכל אינון דמעיקין לך. ר' יהודה אמר יולד דמלכא קדישא יתער בהאי עז לינקא לך מאימא בההוא סטרא, כד"א: עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה (שמות טו, ב). לאתערא גבוראן לקבל אומין עובדי ע"ז עכ"ל. ונ"ל דהוקשה לו לר' חזקיה שהיל"ל עזי וזמרתי, שהרי כבר למעלה אמר שם המיוחד ושיוה לה'. וגם מפני מה הזכיר שם י"ה. וגם רוצה לפרש היאך היה לי לישועה, ולפיכך פתח בכל עת אוהב הריע. והנה זה הפסוק אין לו גזרה אם הריע הוא שאוהב אותו בכל עת או אם האחר אוהב אל הריע בכל עת. והרבה פעמים כאשר אין לו גזרה כמ"ש, דרך רז"ל לומר שקולים הם ויבואו שניהם. ולפיכך פירש דא קב"ה, נ"ל שכוונתו על ז"א כי הוא בכל עת, אם נפרש כפשוטו בכל עת ובכל זמן, וגם בכל עת בחברת היסוד שנקרא כל, והמלכות נקראת עת, עם שניהם ז"א אוהב הריע שהוא יסוד אבא הנקרא ריע כמ"ש בזוהר, כי אבא ואי' הנה הם ריעים דלא מתפרשן. ופירש ואמר דא קב"ה שהוא אוהב בכל עת הריע הנזכר, מפני שכתוב בו רעיך וריע אביך אל תעזוב. ואם נפרש שהריע אוהב אל הב"ה יפורש בכל עת ע"י הארת נ' שערי בינה העולים כמנין כ"ל, עם הרצון העליון שהוא הדעת שלפעמים עולה המלכות הנקראת עת עד שם, ועי"ז אהב הריע אל הב"ה. ואח לצרה יולד, בשעתא דיעיקון לך שנאך, קב"ה מה אמר למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך, ולא שלום לך אלא שלום בך, דישראל אקרון אחין לקב"ה. הכוונה כי נשמות של צדיקים הנה הם מאו"א וזו"ן, הנה הם האחים הגדולים וכמ"ש בכוונת ק"ש. וכבר אמרנו כי יסוד אבא נקרא שלום, והנה בשעתא דיעיקון לך שיש עת צרה ליעקב ח"ו, קב"ה שהוא ז"א מה אמר למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך, פי' 'אדברה' מלשון הנהגה. אי נמי משפיע בדבור שהיא מלכות, אשפיע ואנהיג שלום שהוא יסוד אבא, בך בתוך ישראל למטה כמו שהיה בזמן המן כמבואר בדרושי המגילה. כי נתגלה אור יסוד אבא והאירה עד למטה בעולם העשיה ועי"ז ניצולו ישראל. אי נמי אדברה נא שלום בך ששניהם, פי' ז"א וישראל יחדו ימשיכו שפע מהארת יסוד אבא שהוא השלום הנזכר. וזהו אדברה נא שלום בך, כלומר עמך, ובמלת 'בך' נרמז ג"כ כ"ב אותיות התורה כי עי"ז ימשיכו ישראל שפע מיסוד אבא הנז', ואפשר שזהו (שבת פח, א): הדור וקבלוה בימי אחשורוש. שאז נגלה היסוד הזה שבו התורה כמ"ש. וא"כ הוא כי בשעתא דיעיקון לך וכו' ז"א ימשיך שפע עם ישראל מיסוד אבא כנז', א"כ הוא בים שאז נאמר: ראה ה' כי צר לי, שהיה המלכות בסוד הגבורות כמ"ש אמרו עזי וכו' יחד כלם כמ"ש בפי' המדרש במשל ונמשל. ונשלים לבאר דברי הזוהר: יולד מהו וכי השתא יולד, הוקשה לו תרתי,

כי הז"א אינו נקרא אח רק אחרי צאת המלכות, וגם אינו נקרא אח רק מפני היות בו ט' ספירות וזהו מהו וכו', לפי הבנת הענין שהוא בעת קריעת ים סוף, וכי השתא יולד והלא כבר נולד בליל פסח שאז יצא הז"א ממעי אימא. אלא בשעתא דעקתא יולד, פי' שנולדה הצרה פי' שנשפע סוד הש"כ דינין שהם כמנין לצ"ר - אל ה' שהיא מלכות, וזהו לצרה מעלמא, א"ח יהא לקבלך לשזבא לך. וזה ע"י שישפיע אימא שם אל, וזהו מה תצעק אלי. וגם זהו ויה"י כמנין א"ל לי לישועה. וזה כמבואר בכוונת ק"ש כי כאשר נוסיף על תמ"ר שהם ב' פעמים ש"כ, ד' אותיות ייא"י שבאי' מאימא יהיה בגימט' תרע"א שהוא רחמים. אי נמי אפשר לומר יולד מהו שאין לו הבנה, שאם הוא על ז"א כבר אמרנו שאי אפשר, ואם כוונתו על מי שיהיה ונפרש על הנשמות היוצאות מן המלכות, ועתה הם בסוד הע"ב, וכי השתא יולד שהיא עת צרה כמ"ש ויאחזו בה החצונים ח"ו, וכמבואר בדרוש יום ז' של פסח כנז'. והשיב אלא בשעתא דעקתא יולד כנז', מעלמא מן העולם העליון שהוא א"א שגם הוא נק' עולם, אח יהא לקבלך לשזבא לך וכו'. וכמבואר בדרוש הנז'. ר' יהודה אמר יולד דמלכא קדישא יתער בהאי עז לינקא לך מאימא בההוא סטרא וכו'. נ"ל כי כוונת ר' יהודה לפרש מ"ש ר"י מעלמא אח וכו' היאך הוא, וכוונתו לפרש יולד על ענין הנשמות שיצאו מן המלכות בסוד קריעת ים סוף, וכמבואר בדרוש הנז'. וזהו יולד למי שיהיה שלא נאמר בכתוב, ואופן הלידה הוא ע"י האח, והוא דמלכא קדישא שהוא יסוד אבא יתער בהאי עז מצד ע"ק הנק' עז, והוא ע"ד מ"ש שנגלה הארת ש"ע נהורין בדפ"ק שהוא יסוד אבא כנז', לינקא לך מאימא בההוא סטרא, פי' שאינו נותן אימא מהשפעתה בלבד, רק שאימא ישפיע בו שפע מצד ע"ק, כד"א עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה, פי' עזי הוא השפעת ע"ק הנקרא עז, וגם הנה עז י' שהוא אבא, י' שבשם, וזמרת יה לשון חיתוך, וכרת הזלזלים במזמרות (ישעיה יח, ה). שבזה ע"י י"ה שהם או"א ניתן כח בז"א להזדווג בסוד נשיכה, וע"י הבדיל בין קדש לחול וינקו החצונים הזוהמא, ונשארה הקדושה שאין נוגעים בה, ובזה ויהי לי לישועה לאתערא גבוראן לקבל אומין עובדי ע"ז, וישראל יצאו נקיים.

ד

שיר השירים:

הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה.

איכה:

שמעו כי נאנחה אני אין מנחם לי

כל אויבי שמעו רעתי ששו כי אתה עשית

הבאת יום קראת ויהיו כמוני.

הנה אז"ל (עירובין סה, א): לא נברא יין אלא לנחם אבלים. וא"כ הוא כיון ששמעו כי נאנחה אני אין מנחם לי מה עשה ה' ית' הביאני את בית היין כדי לנחם אותי. ודקדק באומרו הביאני וכו' על דרך מה שאמרו ז"ל (סנהדרין צז, ב): דיו לאבל שיעמוד באבלו. פירוש כשיגיע זמן הגאולה לא יאריך ה' את זמנה אלא מעצמו יביאני לשם, ואמר 'הביאני' לשון עבר, כמ"ש (זח"ג ל"ב ע"א) על ואשים את הריו שממה (מלאכי א, ג). (הא שויתיה בכסלי) [הא שויתי בפתקא דילי]. וא"כ הוא הרי הוא כאילו הביאני אל בית היין. וגם ודגלו עלי אהבה. כי הנה אז"ל (איכ"ר א, נו): כל אויבי שמעו רעתי ששו כי אתה עשית (איכה א, כא). כי עיקר השמחה ששמחו האויבים מרעת ישראל הוא מפני כי אתה עשית ומאוהב נהפך להם לאויב. לכן אומר 'ודגלו' אעפ"י שהוא הרים דגל עלי מקבוצת גייסות שבאו עלי, מ"מ הנה הוא אהבה, עדיין אהבתו גבן, כל זה הוא לפי הפשט מבלי שנדקדק מהו היין הזה, וגם מהו אל בית היין וקשר הפסוק הזה מראשו וסופו. והנה ארז"ל (נדרים פא, א) על פסוק על מה אבדה הארץ, על עזבם את תורתי (ירמיה ט, יא־יב). דבר זה נשאל לחכמי' וכו', והמשילו הדבר למנגן וכו' [של המלך, וכל מה שהיה עושה נזק לאחרים המלך מוחל לו, אבל כשחתכו ידו אז הרג אותו כיון דלא נשאר לו נחת רוח ממנו] (ס' דברי נחומים, איכה א, ז). והכלל העולה כי בעוד שישראל עוסקים בתורה על כל פשעים תכסה אהבתה של תורה ומאריך להם מעוונותיהם, וכאשר בטלו את התורה אז אבדה הארץ. והנה הכתוב אומר: תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב וכו', ועבדת את אויביך (דברים כח מו־מז). וזה הוא שמעו כי נאנחה אני בעבודתו ית', וגם אין מנחם לי שהיא התורה, לפיכך כל אויבי שמעו רעתי וכו'. ואם נפרש על הפרדת תורה שבכתב מתורה שבע"פ גם זה יצדק יפה אין מנחם לי בין שיהיו ד"ת שבכתב או ד"ת שבע"פ יאמר שמעו כי נאנחנה אני מהעוסקים, כי אין מנחם לי לקשר ד"ת שבכתב עם ד"ת שבע"פ שזו היא עיקר נחמתה של תורה. וזהו ג"כ שארז"ל (ב"מ פה, ב) על עזבם את תורתי וכו' (ירמיה ט, יב). שלא ברכו בתורה תחלה. פי' שלא היו נהנין ממנה ולא רצו לברך עליה כשאר ברכת הנהנין, ולזה כל אויבי שמעו רעתי ששו, כי בעוד שישראל עוסקי' בתורה לשמה ומקיימים מה שאומר הכתוב, ושמרתם זו משנה וכו'. אז יאמרו בגוים רק עם חכם ונבון וכו'. וכל לשון תקום אתם נגד איזה פרט מפרטיה של תורה ירשיעו, אבל כאשר אין דורש ואין מבקש כל אותם המערערים נגד תורתינו הקדושה יצדקו ויתהללו וירחיבו עליה פיהם

ואז כל אויבי שמעו רעתי לא רעה ממש ח"ו כי לא יגור במגורו רע, אלא לפי סברת האויבים ולכן ששו כי אתה עשית, כי אתה גרמת כל זה שניטלה גאותן של ישראל שהיא התורה וניתנה לא"ה. וזה הוא הבאת היום קראת ואהיה כמוני לפי סברתן. ועפ"י הדרך שהתחלנו שמעו כי נאנחה אני בעבודתו ית' אין מנחם לי לעסוק בתורה אז כל אויבי שמעו רעתי שהם העוונות שעשיתי ולכן ששו בראותם כי כלתה אלי הרעה ח"ו מאתו ית', כי אתה עשית ע"ד מש"ה ולרשע אמר אלקי' מה לך לספר חקי (תהלים נ, טז). וכבר אמרנו למעלה דברי הזוהר (ח"ג קכ"ג ע"א): כמה אינון דמערבלין מוחיה וכו'. וזה מפני העוונות שעשו, הבאת יום קראת ויהיו כמוני כמ"ש רש"י: הלואי הבאת יום קראת ויהיו כמוני בצרה וזה כמו שנאמר: גם עליך תעבר כוס תשכרי ותתערי (איכה ד, כא). ולכן אמר הביאני אל בית היין ע"ד מ"ש בזוהר פ' בשלח (ח"ב ס"א ע"א): בכמה מילין משיך להו, ובכמה משיכן דחביבותא, כבר נש דמשיך בריה לבי רב עכ"ל. והנה היין כנוי אל התורה כידוע, והוא כנוי אל הפלפול והיוצא ממנו וכמ"ש בפ' שאחר זה, סמכוני באשישות בהלכות המאוששות, שנתחזקו ע"י משא ומתן, ואיהו מותיב לה ואיהו מתרץ לה. והנה בראותו ית' כי נאנחה אני וכו' מה עשה הביאני אל בית היין, כי הנה הכתוב אומר: הוי כל צמא לכו למים (ישעיה נה, א). כי מי שהוא צמא שתית מים ערבים עליו, אבל מי שאינו צמא אינם ערבים לו וכמ"ש במדרש. וזהו ואשר אין לו כסף, פי' שאינו כוסף ואין לו כסף ותאוה ללמוד, לכו שברו ואכלו, פי' לכו לבית המדרש ושברו אותה הקליפה, ובזה ואכולו מלחמה של תורה ולכו שברו בלא כסף כמ"ש, ובלא מחיר שאין בידו מצוות למען יאמר עליו מצוה גוררת מצוה, הנה אלה יאמר עליהם לכו שברו וכו' יין וחלב כי בזה יתאוה לתורה. והנה אינו דומה ראיה לשמיעה, לפיכך הביאני אל בית היין למען כאשר אראה את היין העין רואה הלב חומד, וכיון שיכנס אהבת התורה בלבו לא יהיה עוד נאנח בעשיית תורה ומצוות, וכמ"ש (ילקוט שה"ש רמז תתקפ"ו): מה היין הזה כל מי שאוהבו אינו שבע ממנו כך ד"ת. והוא כמ"ש שהוא רמז להלכות המאוששות, וכמ"ש (דב"ר ח, ג): הכסיל הזה נכנס לבית הכנסת ורואה אותם נושאים ונותני', ועי"ז יכנס אהבתה של תורה בלבו ואעפ"י שמתחלה הנה הוא כמעט שלא לשמה מ"מ סוף דבר ודגלו עלי אהבה, וכיון שנכנסה אהבתה של תורה בלבי שלא יוכלו האויבים לשלוט, גם התורה בעצמה, התורה שבכתב וגם בע"פ, שניהם יחד יגילו וישמחו כי ימצאו גבר עוסק בהם ולישב דבריהם להוציא הדין לאמתו. וזהו ג"כ שאז"ל (שהש"ר ב, יג): ודגל"ו בגימט' מ"ט פנים טהור מ"ט פנים טמא. עלי אהבה, פי' כאשר הביאני אל בית היין נכנס אהבתה של תורה בלבי עד כי כל המ"ט פנים כנז'

הם עלי אהבה, ולפי הדרך שפי' שמעו כי נאנחה אני וכו' אפשר לפרש כי בהיות ישראל במצרים נאמר: ויאנחו בני ישראל מן העבודה (שמות ב, כג). ומ"מ אעפ"י שויאנחו אין מנחם לי רק ויצעקו, אדרבא כל אויבי שמעו רעתי וכו' ולכן בצאתי ממצרים הביאני אל בית היין זה סיני כמשז"ל במדרש. אי נמי כפי מ"ש למעלה (לעיל א, יח) על שמעו נא כל העמים וראו מכאובי, כי אין אני מצטערת עלי רק על מה שעברתי מצוותיו ית', והנה א"ה אשר שמעו הדבר הזה לא בלבד שלא נחמו אותי רק אדרבא כל אויבי שמעו רעתי ששו כי אתה עשית, ובפרט על מעשה העגל כי אז נאמר: וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו (שמות לג, ד). הנה לא היה מנחם לי, רק ששו כי אתה עשית שאמרת: כי לא אעלה בקרבך וכו' (שמות לג, ג). וכנגד זה אמרו במדרש (שהש"ר ב, יג): ר' מאיר אומר אמרה כנסת ישראל, הושלט בי יצר הרע ביין, ואמרתי לעגל אלה אלקיך ישראל (שמות לב, ד), הדין חמרא כד עייל בבר נש הוה מערבב ליה עכ"ל. פי' אעפ"י שחטאתי כמ"ש, מ"מ הנה אני כשכורת ולא מיין (ישעיה נא, כא). וכמ"ש (עירובין סה, א): יכולני לפטור את העולם כלו מן הדין, שנאמר: ושכורת ולא מיין. ומה שחטאתי לא היה מדעתי כי היצה"ר ערבב אותי. ואם נדקדק אומרו הושלט בי יצה"ר, וגם ידוייק הכתוב שאומר הביאני וכו'. יפורש עפ"י הדרך שארז"ל (ע"ז ד, ב): לא היו ראויים ישראל לאותו מעשה אלא שאם חטא יחיד א"ל כלך אצל יחיד, ואם חטאו רבים וכו'. וזהו הושלט בי יצה"ר. וגם 'הביאני' כב-יכול הביאני לרשותו של יצה"ר, וזה כדי להורות דרך תשובה כמ"ש. ולכן מ"מ עדיין דגלו עלי אהבה ולא הסתיר פניו ממני. ובמדרש (איכ"ר א, נו): כי אתה עשית, משל למלך שנשא מטרונה וכו' [אמר לה אל תשיחי עם חברותיך ואל תשאלי מהן ואל תשאילי להן, לימים כעס עליה המלך וטרדה חוץ לפלטין, וחזרה על כל שכנותיה ולא קבלו אותה וחזרת לפלטין, אמר לה המלך אקשית אפיך, אמרה המטרונה למלך, אדוני אלולי הייתי משאילה להן ושואלת מהן מנא, והוה עבידתי גבה או עבידתה גבי לא הוון מקבלין לי. כך אמר הב"ה לישראל אקשיתון אפיכון], אמרו לפניו רבון העולמים, לא כתבת בתורתך: ולא תתחתן בם (דברים ז, ג). וכו' עד לא הוו מקבלין [לי] הוי כי אתה עשית עכ"ל. ולפי דרך זה יהיה 'כי אתה עשית' נחמה במקצת כמ"ש למעלה בתחלת הכתוב, ולפי דרך זה הוסיף לומר בשיר השירים: הביאני אל בית היין, שגזרו על יינם משום בנותיהם. ובזה בהיותם נשמרים משתית סתם יינם הנה קל יהיה בעיניהם לשוב אל הפלטין לפניו ית', והעיקר הוא כי אין דבר מורה קדושת ישראל והיותם מובדלים מן העמים כמו בהיותם נשמרים ממגע גוי ביינם, ואין צריך להאריך בזה הגם כי היה צריך, שהרי יפה דברו הפוסקים הראשונים והאחרונים מפורסמים לכל, וגם הטיבו ודברו

קדושים אשר בארץ המה דברי הרב בעל ס' הזכרונות, על טוב יזכר שמו אשר הביא דעות הפוסקי' בזה, ויאושר בארץ חלקו בעה"ז ובעה"ב אכי"ר. ואחריו בא הגאון הנשי"א בס' הנקרא יין המשומר, ושניהם כל א' לפי דרכו הפליא לדבר בעונש העובר על זה ושכר הנזהר ממנו, וכל א' הביא דברי הזוהר של פ' שמיני (ח"ג מ' ע"א), והביאוהו ג"כ הפוסקי' הראשונים, ודברי פרקי ר"א (פרק מז), והחרמות והגזרות שנעשו על זה. אשר על כן כל אשר בשם ישראל יכונה יהרג ואפי' אם ימות בחלאים ח"ו טוב מותו מחייו ולא ישתה סתם יינם, כי בזה הוא מטמא נפשו והכרת תכרת ולא תעלה אל מקומה ח"ו. והנזהר ממנו שכרו גדול. ולא יקשה בעיניו הגם כי הנה הוא בגלות כי לעולם הנה הוא מובדל מן העמים. ולפי דרך זה ג"כ נוכל לומר כל אויבי שמעו רעתי והגלות שלי, ששו כי אתה עשית וגזרת מה שגזרת עלינו, באופן כי גלותינו גלות שאין אנו אוכלי' מפתם וכו'. משא"כ לא"ה כמשז"ל (איכ"ר א, כח) בפ' גלתה יהודה. אבל האמת כן הוא, שזה הוא סיבה שנחזור לפלטין וזהו ע"י מה שאתה עשית וגזרת מה שגזרת עלינו בתורתך וע"י החכמי' ז"ל עי"ז הביאני אל בית היין המשומר שהוא העה"ב כמ"ש בזוהר (ח"ג מ' ע"א): דהא ההוא עלמא דאתי יין דמנטרא איהו עכ"ל. ועי"ז ודגלו עלי אהבה ולא על האומות רק בשם אלקינו נדגול ימלא ה' כל משאלותינו אכי"ר.

והנה במשל הנז' אפשר שכיוונו כי השכינה בעצמה ע"י מה שישראל שומרים עצמם מלהתחתן בם ומלאכול פתבגם ויין משתם עי"ז תחזור למקומה ומעצמה תחזור לפלטין שהיא אי' עלאה, וכן הוא אומר הביאני אל בית היין שהוא מקום יין המשומר עלמא דאתי, ועי"ז ודגלו עלי אהבה שהם מ"ט פנים לתורה, רמז לז' ספירות תחתונות של הבינה, ז' פעמים ז' הם מ"ט, עלי אהבה, גם דג"ל הוא בגימט' ל"ז, רמז להב"ל מילוי ס"ג שבז' תחתונות של הבינה, וכלם עלי אהבה. ולשני הפירושי' שאמרנו אתי שפיר מה שאומר המדרש אח"כ: הבאת יום קראת ויהיו כמוני בצרה, ולא כמוני ברוחה עכ"ל. והטעם כמ"ש הרב בעל מתנות כהונה, שנאמר: ה' בדד ינחנו (דברים לב, יב). והוא מובן כי ע"י שיהיו ישראל מובדלים בין העמים כאשר ירחם ה' עמו אז ה' בדד ינחנו. והם לבדם ירשו ארץ ואז: כי הנה החשך יכסה ארץ וכו' ועליך יזרח ה' (ישעיה ס, ב). וכן כשתעלה השכינה למעלה כמ"ש, וזה ע"י שישמרו ישראל כל אשר צוה ה'. ובפרט כמ"ש הביאני אל בית היין אז לא יעלה עמהם נכרים ולא שום א' מן הקליפות, רק רשעים בחשך ידמו, בנוקבא דתהומא רבא, הרחק כמטחוי קשת מן הקדושה.

אי נמי שמעו כי נאנחה אני מצד הגבורות, וגם 'נאנחה' אפשר לומר נאנחה, שהיא נאנחה מצד היות בה הארת הגבורות בלבד, וגם מפני שאין בה החסדים כמ"ש, וגם נאנ"ח

בגימט' ק"ט, שהוא הק"ט הנזכר בפסוק הקודם, ואמר 'נאנחה' כי ה' פעמים ק"ט הם תקמ"ה כמ"ש, וכיון שאין בה כי אם הגבורות אין מנחם לי, כי אפי' יהיה איזה זווג הנה הוא בסוד קטנות ויחשב נשיכה, ואין לה נחמה ובפרט כי הנה היא משפעת אל החצוני' בעוה"ר. כל אויבי שמעו רעתי ששו כי אתה עשית, פי' כל אויבי הם הקליפות שמעו רעתי ששו ושמחו כי בזה אמלאה החרבה (יחזקאל כו, ב). ועבר השפע אל מוצא הסוסים. ובאומרו ששו רמז לנו כי נעשו בעלי ו"ק, פי' הפחות שבהם שהוא הזכר, כי הנקבה נעשית בת י', וכמבואר בדרש הקליפות. וזהו כי אתה עשית. כך גזרה חכמתו ית' כדי ליסר את הרשעים, הבאת יום קראת ויהיו כמוני בצרה, כי יחזרו לקדמותם בסוד נקודה בלבד, והגם שיתמתקו ויהיו קדושים כמוני כמ"ש מהר"א גלאנטי זצוק"ל. מ"מ זהו דווקא כמו שאני בצרה בסוד נקודה ולא כמוני ברווחה ח"ו דלאו כל אפיא שוין. והנה הכתוב אומר: צווחה על היין בחוצות (ישעיה כד, יא). דווקא בחוץ יוצאים שמרים ונאחזים הקליפות ביין וכן פי' מהר"י סרוק, אבל בפנים אין שם מגע גוי ח"ו ולפיכך הביאנו אל בית היין בפנים ובזה לא ישמע עוד קול צווחה ולא יהיה עוד נאנחה רק ששון ושמחה ישיגו, ורמז באומרו 'הביאני' שעולה ע"ח שהוא כמנין ג' הויות שבמזלא קדישא ששם הגבורות ממותקות, והם כחמר טב דיתיב על דורדיא ועד שם עולה המלכות וגם שם נקרא בית היין, ששם בא"א יש הז' תיקוני' של עתיק יומין, ג"ט קר"ע פ"ח, כל א' כלול מי', והם כמנין יי"ן והם השבעין עטרין הנזכרי' בזוהר בהרבה מקומות. וגם באומרו אל בית ולא אמר לבית, רמז לתיקון א' אשר הוא שם הנקרא אל, וגם לחסד העליון, חסד אל כל היום (תהלים נב, ג). ועי"ז הבאת יום שהוא היום שנסתלק בעת החרבן, כמ"ש בזוהר איכה (דף נ"א ט"ד): כי יום [מהומה ומבוסה ו]מבוכה וכו' (ישעיה כב, ה). ופי' אותו בפסוק איכה ישבה בדד ע"ש. ועתה ע"י שהביאני אל בית היין ירד החסד העליון כמ"ש, וזהו הבאת יום ועי"ז קראת ויהיו כמוני בצרה ויתבטלו הקליפות, והנה אז"ל (שהש"ר ב, יג): למרתף גדול של יין. אם נאמר שהוא מצד החסד, והכוונה כדברי המאמר ז"ל: אמרה כנסת ישראל הביאני הב"ה למרתף גדול של יין זה סיני, ונתן לי שם דגלי תורה ומצוות ומעשים טובים ובאהבה גדולה קבלתי אותם עכ"ל. והוא כמ"ש בזוהר פ' יתרו (ח"ב פ' סע"ב) על פסוק ויהי ביום השלישי וכו' (שמות יט, טז). ר' שמעון אמר בשעתא דקב"ה בעא לאתגלאה בטורא דסיני, קרא קב"ה לכל פמליא דיליה, א"ל השתא ישראל דכיין דלא ידעין נימוסי, ואנא בעי לאתגלי עלייהו, אי אתגלי עלייהו בחילא דגבורה לא יכלין למסבל, אבל אתגלי עלייהו ברחמי ויקבלון נימוסי, הה"ד ויהי ביום השלישי ודאי דאיהו רחמי, מנלן דכתיב: ויט שמים וירד (ש"ב כב, י).

ובהאי אתגלי קב"ה לישראל, אקדים להו רחמי בקדמיתא ולבתר אתייהיב להו אורייתא מסטרא דגבורה עכ"ל. והעולה מדבריו שבתחלה נגלה הקב"ה מצד החסד ואח"כ ניתנה התורה מצד הגבורה. וזה נ"ל שאומר הכתוב מימינו שהוא חסד, אש דת מצד הגבורה. והעיקר נ"ל שהוא בסוד קדימת החסדים לגבורות או בהיפך. וסדר ירידתה בז"א שהוא מצד החסד, ואח"כ בנוקבא שהוא מצד הגבורה וברוך היודע. וזהו בתחלה הביאני אל שהוא חסד וזהו מרתף גדול, ואח"כ בית היין של יין מצד הגבורה, ועי"ז ודגלו עלי אהבה. אבל נ"ל לומר כי זה יובן עם משאז"ל, והביאו המקובל האלקי כמהר"ר משה זכות נר"ו בסוף ס' התיקונים ז"ל: ידיע להוי דבחגא דעצרתא סליק ז"א למזלא עלאה דאקרי נוצר חסד, משום דנטיר ההוא חסד דרעותא עלאה דאתקרי רצון, ואיהו יסודא דעתיק דביה עיקרא דרזא דאורייתא וכו' עכ"ל. וזהו מ"ש למעלה הביאני בגימט' ע"ח כמנין מזל"א, וגם אל שהוא החסד, ושניהם יחד הביאני אל בגימט' ק"ט. אפשר שהוא למתק הק"ט הנזכרי'. ונחזור לענין ונפרש המאמר במקצת, בשעתא דקב"ה שהוא ז"א בעא לאתגלאה בטורא דסיני שהיא נוק', קרא קב"ה לכל פמליא דיליה שהם כל הט' ספירות שלו, שאז נתגדל ונעשה שלם וכידוע מכוונת העומר. א"ל השתא ישראל דכיין, כמ"ש בזוהר בפ' אמור (ח"ג צ"ז ע"ב) בפסוק וספרתם וכו', בגין למזכי לאינון מיין וכו'. וכיון שהם טהורים כנז' הנה הם ראויים לקבל התורה ולכל שלמות, אבל מפני כי עדיין אין בהם הכנה כ"כ, וזהו דלא ידעין נמוסי ואנא בעי לאתגלייא עלייהו, אי אתגלי עלייהו בחילא דגבורה, לא יכלין למסבל. הנה חילא דגבורה היא הבינה שנותנת כח אל הגבורה ודינין מתערין מינה, ואם יתגלה הז"א בתחלה בכל ט' קצוותיו לא יכלין למסבל. אבל אתגלי עלייהו ברחמי, פי' בתחלה הז"א בו' קצוותיו ונתגלה הארת כ"ב אתוון דאינון י"ש עולמות דאינון תחות עלמא דאתי, שבתחלה במלת ברוך מתגלית הארתם בחג"ת דז"א ובזה ויקבלון נימוסי שיוכלו לסבול, והביא ראיה הה"ד ויהי ביום השלישי ודאי דאיהו רחמי, מנלן דכתיב ויט שמים וירד. שהבינה הרכינה עצמה שהיתה בראש ז"א וירדה, ובהאי אתגלי קב"ה לישראל אקדים להו רחמי בקדמיתא שהם חג"ת דז"א ולבתר אתייהיב להו אורייתא מסטרא דגבורה. שנתפשטו נה"י דאי' כלולים מנה"י דאבא ג"כ. ואם נאמר שנגלה ג"כ היסוד דעתיק שבו ג"כ כלולים החו"ג ונתגלו הגבורות שהם עיקר בקבלת התורה וגם נתגלו ביסוד הנז' כל הז' תיקוני' כנז' ועי"ז נתן לי דגלי תורה ומצוות ומעשים טובים. וזהו אמרה כנסת ישראל שהיא השכינה שכלולים בה נשמותיהם של ישראל, הביאני הב"ה שהוא ז"א, למרתף גדול שהוא החסד הגדול, של יין שבו נתגלה חג"ת נה"י של בינה. ונתן לי שם דגלי תורה ומצוות ומע"ט, פי' קבוצת תורה ומצוות

וכו'. ולפי מ"ש למעלה בפסוק (ג') כתפוח בעצי היער, כי ע"י הארת תרין תפוחין נתגלה הארת ש"ע נהורין ומהם ניתנה התורה לישראל וכמבואר לעיל. נוכל לומר הנה התרין תפוחין הם במדת אמת, ומדת אמת הם ז' פעמים ס"ג עולים כמנין אמ"ת. ומז' פעמי' ס"ג הנזכרי' יוצאים ז' מילואים של ס"ג שהם ז' פעמי' הב"ל ועולים עם הכולל ר"ס. והם נחלקי' ק"ל לז"א ועם ו' הוא קו"ל, וק"ל הנוק' ונעשית קלה וכמבואר בכוונת השופר. וזהו ונתן לי שם דגלי תורה ומצוות ומע"ט שהם מילואי ס"ג הנזכרי' העולי' כמנין דג"ל, כמ"ש תורה מצד הז"א, ומצוות ומע"ט מצד המלכות, ובאהבה גדולה קבלתי אותם, הנה ידוע שיש ב' היכלי אהבה, אהבה רבה ואהבה זוטא. אהבה רבה הוא בהיכל ק"ק דבריאה ויש אהבה ג"כ באצילות וזה יקרא אהבה גדולה. והנה כיון שישראל ושכינתו ית' עלו בחג"ת דז"א ולזה באהבה גדולה קבלו התורה והמצוות כנז', וזהו הביאני אל בית היין ועי"ז ודגלו עלי אהבה, ר' אבא בשם ר"י אמר אמרה כנסת ישראל הביאני הב"ה למרתף גדול של יין זה סיני, ונתן לי משם התורה שנדרשת מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא מנין ודגל"ו, ומאהבה גדולה קבלתיה שנאמר: ודגלו עלי אהבה. אפשר שכוונת ר' אבא לחלוק עם לישנא קמא דר"י, וזה שיש חילוק בין שבעים פנים לתורה שהוא בהתגלות אור ג' ראשונות אז שבעים פנים לתורה והם הע' עטרין שזכרנו והם כמנין יי"ן וזהו הביאני אל בית היין, מקום שיש שם ע' פנים הנזכרי', אבל אני לא קבלתי כי אם אור ז' תחתונות מבלי שיתגלה אור ג' ראשונות בהם והם ז' פעמי' ז' הם מ"ט, וזהו ונתן לי משם ולא כל מה שיש שם, כמ"ש ר"י בלשנא קמא התורה שנדרשת מ"ט פנים וכו'. ומאהבה גדולה קבלתיה לא אמר באהבה כמ"ש למעלה, שנראה ששם באהבה גדולה שהוא חסד קבלו התורה מלמעלה, רק מן החסד עצמה וממנה ולמטה קבלו התורה, ואין בה כי אם מ"ט פנים וכו'. ולפי האמת לא פליגי כמו שפי' הרמ"ע מפאנו זצוק"ל, כי לכללות העם חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, אמנם לשרידים אשר בישראל חמדה גנוזה ניתן להם, והנה כנגד חמדה גנוזה אומר ובאהבה גדולה קבלתי אותם, שקבלו אותה מלמעלה ובזה שבעים פנים לתורה, אבל כנגד כלי חמדה אומר מאהבה קבלתיה, ואין בה כי אם מ"ט פנים כנז'. וכל אלו הדברים יפורשו כפשוטן בז"א ואימא. וגם יפורשו בגבהי מרומים בא"א ועתיק, כמו שידוע כי בינה דעתיק יומין לא נתלבשה, אך מתגלה אור ממנה וכו' ועיין ביחודים.

עוד במדרש: א"ר ברכיה אפילו אותם הדגולים שדגל יעקב באביו, המד"א ואת עורות גדיי העזים הלבישה על ידיו (בראשית כז, טז). אמר הב"ה בהן אני משרה שכינתי, שנאמר: ודגלו עלי אהבה עכ"ל. אי נמי אמרו בזוהר פ' ויקהל (ח"ב ר' ע"א) אמרו בענין

תורה שבכתב ותורה שבע"פ ז"ל: ותורה עלאה אע"ג דאיהי קיימא לעילא על הכתב, לא אקרי אלא דקיימא בכתב, וההוא כתב אתעביד היכלא לגביה, ואיהי קיימא גו ההוא היכלא ואתטמרת תמן, ובגין כך אקרי תורה שבכתב ולא על כתב, אבל תורה דלתתא איהי קיימא על רתיכהא ואקרי על פה, דקיימא עלייהו וכו' עכ"ל. והנה הכתיבה היא בחג"ת ששם היד כותבת, ובפרט יד ימין שהיא חסד, וכנגד זה אמרו במדרש: ובאהבה קבלתי אותם. וכמ"ש ע' פנים בהתגלות אור עליון בחסד עצמו. אבל בתורה שבע"פ אומר: ומאהבה קבלתיה עלי, שלא נתלבשה בהיכל הנז'.

עוד א"ר ברכיה וכו', לפי דרך זה אפשר לפרש פ' שמעו כי נאנחה אני שהם דברי יצחק אע"ה האחוז במדת הגבורה, ואמר שמעו כי נאנחה אני, אין מנחם לי כי הנני נאחז בגבורה קשה והיין המשכר לאחרים ועושה דין ברשעים, ולכן כל אויבי שהם הקליפות שמעו רעתי, פי' הרעה שאני משפיע לעושה הרעה כרעתו ובזה ששו כי בזה ניתן כח להם וכל חיותם אינו אלא מצד הדין. כי אתה עשית ההיא רצועה בישא לאלקאה לחייביא, הבאת יום קראת ויהיו כמוני שעתידות כל הגבורת להתבלע בשרשם ואז יתבטלו כמ"ש מהר"א גלאנטי. וע"כ הביאני אל בית היין פי' יעקב כאשר לקח הברכות אז נאמר לו: ויבא לו יין וישת (בראשית כז, כה). כמ"ש הזוהר פ' תולדות (ח"א קמ"ב ע"ב): ר' אלעזר אמר רמז מההוא יין דכל חדו אשתכח ביה, לחדתא ליה ליצחק דבעי חדווא כדקא בעיין חדווא לחדתא סטרא דליואי, ועל דא: ויבא לו יין וישת עכ"ל. והכוונה שהביא לו היין מצד השמחה והוא היין המשומר בענביו אשר הוא באי' עלאה, והעלה את יצחק לשם וזהו הביאני, פי' יעקב הביאני אל בית היין המשומר כמ"ש. ובזה נמשכה מן הגבורה מדתו של יצחק, שמחה ולא אנחה, אדרבה בזה נמתקו הגבורות, כי אין מיתוק הדין אלא בשרשו. ודגלו עלי אהבה אותם הדיגולים שדגל יעקב באביו, המד"א ועת עורות וכו'. אמר הב"ה וכו'. הכוונה כמשארז"ל (זח"א קל"ח סע"א): שהוצרך יעקב ללכת בעקבה להוציא הברכות, כדי לתקן מה שקלקל הנחש אשר היה ערום ובערמה החטיא את האדם. וא' מן הערמות הוא ואת עורות גדיי העזים (בראשית כז, טז). שאז"ל שהם כנגד שני שעירי יום הכפורים, גורל א' לה' והוא עולה לבינה שכן טעון הזיה א' למעלה וז' למטה וכמבואר בסדר עבודת של יוה"ך מהר"ם קורדווירו זלה"ה, והנה מן הבינה נמשכה לבוש א' שהוא סוד החשמל, והוא מגין מן החצונים והוא סוד נע"ל כמנין אדי"ד דההי"ן. עוד גורל א' לעזאזל ובזה גחלים אנו חותים על ראש שרו של עשו, ונשא השעיר עליו את כל עוונות תם (ויקרא טז, כב). והקטיגור נהפך לסניגור, והנה כמה שמצינו בקברי הצדיקי' דמהדר להו עכנא (ב"מ פד, ב), אמרו המקובלי' ז"ל שהוא

סוד היצה"ר שנעשה שומר אליהם, וזהו אמר הב"ה בהן אני משרה שכינתי, שנאמר: ועשית יריעות עזים (שמות כו, ז). כמ"ש בזוהר פ' תרומה (ח"ב קמ"ז ע"ב) על ועזים, ודא איהו קליפה למוחא. וכן ג"כ בזוהר פ' פקודי (ח"ב רל"ג ע"ב): אלא רזא דגוונא דיליה למיהב דוכתא ברזא דקדושה, ובגין כך יריעות עזים וכו' עד אוף הכי בכל מלה דקדושה, קדושה לגו וסטרא אחרא לבר, ורזא דא: רשע מכתיר את הצדיק וכו' (חבקוק א, ד). עכ"ל. והכוונה שאלו היריעות הם מסטרא אוחרא כידוע מסוד העזים (זח"ב רי"ג ע"א), ונעשו שומר ליריעות המשכן, וכן באותה שעה היו שני עורות, א' אור מקיף הנמשך מן הבינה וזה היה קדש, והא' הוא אור חצון שהועלה מן הקליפות שנמתקה ונעשה שומר אל יעקב אבינו שע"י קבל הברכות. ויש נסחא אומרת אותם הדלוגים שדלג יעקב באביו וכו', אפשר לומר שדלג מלמעלה מן הבינה, גורל א' לה' כמו שאמר עד למטה אל מקום הקליפות. ולא עוד אלא שאמר הב"ה ודגלו עלי אהבה, זה יפורש ע"ד מ"ש בזוהר פ' חיי שרה (ח"א קל"ג ע"א) ז"ל: מאי שנא ביצחק דכתיב ביה ויאהבה, אלא ודאי אתערותא דרחימו דדכורא לגבי איתתא לאו איהו אלא שמאלא, דכתיב שמאלו תחת לראשי עכ"ל. וע"י שהעלה יעקב את יצחק אביו אל הבינה והמשיך בו סוד השמחה עי"ז נתעוררה האהבה מז"א לנוקבא, וזהו אמר קב"ה שהוא ז"א, ודגלו עלי אהבה לאהוב את הנוק' ועי"ז כל אנחתה נשבתה בתת ה' לה נחמה שלמה ע"י צדיק יסוד עולם, ועל זה נאמר: ביום טובה היה בטוב (קהלת ז, יד). ויחזו אויבינו ויתבטלו ואנחנו נגיל בה'.

ה

שיר השירים:

סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים

כי חולת אהבה אני.

איכה:

תבא כל רעתם לפניך

ועולל למו כאשר עוללת לי על כל פשעי

כי רבות אנחתי ולבי דוי.

הנה בפסוק 'תבא כל רעתם לפניך' לא נזכר בו קינה כ"א בסופו רק כלו הוא תפלה, ינקום לעינינו נקמת עבדיו. והנה כוונת כל הקמים עלינו הוא כמ"ש הכתוב: אשר אמרו נרשה לנו את נאות אלקים (תהלים פג, יג). וחשבו מזימה בל יוכלו על ה' ועל משיחו, בתחלה על ה' והדר על משיחו. וכמ"ש במדרש (ויק"ר כז, יא): א"ר לוי אוי להם לרשעים שהם מעמיקים עצות רעות על ישראל, כל א' וא' אומר עצתי יפה מעצתם, עשו אמר

שוטה היה קין וכו' עד א"ר לוי אף גוג לעתיד לבא אומר כן, שוטה היה המן ולא היה יודע שיש להם פטרון בשמים, אני איני עושה כן אלא בתחלה אני מזדווג לפטרונם ואח"כ להם, הה"ד: יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו (תהלים ב, ב). אמר הב"ה רשע לי באת להזדווג, חייך שאני עושה מלחמה עמך, שנאמר: ה' כגבור יצא וגו' (ישעיה מב, יג). ויצא ה' ונלחם בגוים ההם וכו' (זכריה יד, ג). עכ"ל. וזהו תבא כל רעתם לפניך שכל הרעה שעשו האויבים היא לפניך, וכמ"ש (גיטין נו, ב): כסבור הרג את עצמו. וכן הוא אומר: יוודע כמביא למעלה (תהלים עד, ה). גם כוונתו לומר תבא כל רעתם בבת א' לפניך כדי לאפושי חרון אף, וכמ"ש: ידין בגוים מלא גויות (תהלים קי, ו). והוא הפורפיראה שעתיד הב"ה ללבוש שעליו מצויירי' כל הרוג מבני ישראל, ובזה ועולל למו כאשר עוללת לי על כל פשעי. דקדק עמהון כמה דדקדקת עלי. וזה כי אעפ"י שהכל היה מאתו ית', וזהו כאשר עוללת לי אתה בעצמך ולא האומות, שהרי הכתוב אומר: מפני ידך בדד ישבתי (ירמיה טו, יז). נגעה בי ידו של פרעה ולא ישבתי בדד וכו' וכיון שנגעה בי ידך ישבתי בדד. ומ"מ כיון שכוונתם היתה לרעה ולא כמצווה ועושה, ולכן תבא כל רעתם כמ"ש ועולל למו כאשר עוללת לי על כל פשעי, מדה כנגד מדה. וא"ת עדיין לא נמחלו העוונות על זה אמר: כי רבות אנחותי שהנני מתאנחת עליהם וגם לבי דוי על כל מה שפשעתי, וא"כ הוא אין לך דבר שעומד בפני התשובה ולכן תבא כל רעתם לפניך כמ"ש, והנה כאשר תבא כל רעתם לפניך כמ"ש, ואז יפקוד ה' על צבא המרום וכו' אז יש סכנה פן יפקוד הרעה ח"ו על ישראל כי ירבו המקטרגים, וכמו שהיה במצרים באמרם מה נשתנו אלו מאלו וכו'. ועז"א סמכוני באשישות ואז"ל במדרש (שהש"ר ב, יד): באשות הרבה, באשו של אברהם ושל מוריה ושל סנה, ובאשו של אליהו ושל חנניה מישאל ועזריה עכ"ל. והכוונה כמ"ש: יזכור כל מנחותיך (תהלים כ, ד). פי' כשהקב"ה ירחם על ישראל יענך ה' ביום צרה וכו' יאסוף זכות כל הצדיקים ביחד באופן יעלה לסך גדול, וזהו יזכור כל מנחותיך והזכיות שלך, ועולתך ידשנה סלה שהוא אפרו של יצחק הצבור ע"ג המזבח, וזהו ג"כ אעפ"י שלא יהיו בי זכיות מ"מ הנני מתפללת שיזכור זכות כל החסידים, וזהו סמכוני באשישות באשות הרבה. ועי"ז לא אירא מרבבות עם. ואמר עוד רפדוני בתפוחים שהוא זכות אבות בפרט, ופי' הטעם כי חולת אהבה אני והוא נתינת טעם כמפרש מ"ש כי רבות אנחותי ולבי דוי, כי עיקר האנחה והיות לבה דוה הוא על כי חולת אהבה אני, ע"ד (ברכות יז, א): גלוי וידוע שרצוני לעשות רצונך אלא ששאור שבעסה מעכב. וא"כ הוא הבא ליטהר מסייעי' אותו. ולכן סמכוני באשישות כמ"ש. כל זה פירשתי לפי פשוטן של מקראות, קצתו כפי מה

שפירשו המפרשי' קצת הנה וקצת הנה. וכדי לחדש אני אומר תבא כל רעתם לפניך ע"ד שפי' בפ' ישוב ירחמנו יכבוש עוונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתם (מיכה ז, יט). שנתחבטו בזה המפרשים שפתח אומר כמדבר בעדם ואח"כ סיים שלא לנוכח. והנני אומר כי כיוון שהגיעו העוונות למצולות ים אז לא נקראי' עוד העוונות בשם ישראל רק הנה הם של הקליפות, ע"ד: ונשא השעיר עליו את כל עוונותם (ויקרא טז, כב). וכיון שהגיע שעיר למדבר היה הלשון מלבין. וכבר ביארנו כי הטעם הוא כיון שהיצה"ר הנה הוא המחטיא את האדם, א"כ בדין שישא עליו את כל עוונותיו, וכן ג"כ בא"ה כיון שהם עזרו לרעה להחטיא את ישראל א"כ כל הרעה שעשו ישראל וכל מה שחטאו, פשעי א"ה איקרו, ובפרט עתה שחוזרים בתשובה כמ"ש בסוף הפסוק. ולכן אמר תבא כל רעתם לפניך ועולל למו כאשר עוללת לי ונשארתי כעוללת. וזה כי הכתוב אומר: אללי לי כי הייתי כאספי קיץ כעללות בציר אין אשכול לאכול בכורה אותה נפשי (מיכה ז, א). ואז"ל (סוטה מז, א): משמת יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים בטלו האשכולות, שנאמר וכו'. ופי' בגמ' (שם ע"ב): מאי אשכול, איש שהכל תלוי בו. מקרא משנה הלכות אגדות וכו'. ופירש"י: עד ימיהם לא היה מחלוקת בחכמי ישראל, כלם היו אומרי' דברים כנתינתם מסיני, והם הראשונים שנחלקו בסמיכת קרבנות ביו"ט כדאמרינן בחגיגה (טז, א), והוא היה מחלוקת ראשונה שהיה בישראל בדברי תורה עכ"ל. והנה בסיבת העוונות נתהווה הגלות, ולסיבת הגלות נתמעטו הלבבות וכל יום הולכים ומתמעטים בעוה"ר עד ירחמנו עושנו אכי"ר. גם נשארתי כעוללת, פסקי פסקי, זעיר שם זעיר שם, ואין הלכה ברורה בשום מקום, וזה נרמז בדרך רמז שאמרו במשנה (מס' פאה ז, א): כרם שכולו עוללות, ר' אליעזר אומר לבעל הבית, ר' עקיבא אומר לעניים. רמז כי הכרם הזאת כי כרם ה' צבאות (ישעיה ה, ז). שכולו עוללות ואין לה לא כתף ולא נטף רק הכל הוא חצי דבר, ר' אליעזר אומר לבעל הבית שהוא הב"ה, ומ"מ הוא נהנה בזה ע"ד מ"ש (שהש"ר ב, יג): וליגלוגו עלי אהבה. ר' עקיבא אומר לעניים שאין בהם הנאה רק לישראל שהם עניים מן התורה, ועתה אומר ועולל למו אלו האומות, ותסרח חכמתם של א"ה כאשר עוללת לי ונאבדה חכמה מבנים ובמקום שהיו משניות גדולות, (חגיגה יד, א): שש מאות סדרי משנה. עתה נתמעטו ונשארו כעוללות וזה על כל פשעי, אעפ"י שהיה מאתו ית' ע"י האומות, הכל היה לסיבת פשעי שהם נתנו כח לא"ה לגבור עליהם ולגזור עליהם גזרות קשות שיש בהם ביטול תורה, ועתה אני מתפללת תבא כל רעתם לפניך וכו' מפני כי רבות אנחותי ולבי דוי. והנני שבה בתשובה שלימה כמ"ש.

אי נמי ע"ד מ"ש למעלה בפ' (לעיל א, ב), והבאנו דברי הזוהר (ח"ג כ"ג ע"ב) על פ' או הודע וכו' (ויקרא ד, כג). מאן הודע ליה וכו', אורייתא מודעא ליה וכו'. ועתה שנשארתי כעוללות בד"ת אעפ"י שרבות אנחותי ומתחרטת מעוונותי ומתאוה לשוב מ"מ עדיין שערי תשובה ננעלו ואין אתנו יודע עד מה תקוני העוונות כל א' וא' לפי מדרגתו, וע"כ עדיין לבי דוי, מפני שארז"ל כי החוטא ועושה תשובה בכל לב ובשלמות, א' מן התקונים שאז"ל חדשים גם ישנים, מובטח לו שנמחל לו אותו העון, ואז צדיק ירון וישמח, כי במקום שבעלי תשובה עומדים וכו' (ברכות לד, ב). וכיון שאין מי שיודע התקון הצריך כמ"ש, נשאר במבוכתו עדיין לבו דוה וזהו ולבי דוי, ולכן אני מתפללת תבא כל רעתם לפניך וכו' והם ישאו את עוונותי, ואתה תשליכם במצולות ים על ראש רשעי א"ה יחולו, וכיון שנשארתי כעוללת מדברי תורה לכן הנני שואל סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים כמ"ש במדרש: בשתי אשות, בתורה שבכתב ותורה שבע"פ. וכן אמרו ג"כ (שהש"ר ב, יד): אלו הלכות המאוששות, שע"י תורה שבכתב ותורה שבע"פ, וגם ע"י ההלכות המאוששות פי' החזקות, עי"ז גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם. וכן ג"כ רפדוני בתפוחים אלו ההגדות שריחן וטעמן כתפוחי' עכ"ל. וזה לפי שארז"ל (סוטה מט, א) על משנת (מס' סוטה ט, יב): אין יום שאין בו קללה. ועלמא אמאי קאי, אקדושא דסדרא ואמן יהא שמיה רבא דאגדתא עכ"ל. ועי"ז יהיה להם עזר מעט, וכל שכן לפי משאז"ל כי בדרשה א' אם יכוין בה כראוי הוא והשומעים ויחדש בה דברים, יש בזה יכולת להביא הגאולה. ולכן רפדוני בתפוחים והטעם כי חולת אהבה אני ומתאוה אליו ית', ולכן הנני מתפללת ישביע לכל חי רצון. אי נמי כי רבות אנחותי ולבי דוי הנה ארז"ל (ב"ב קטז, א): קשה עניות בביתו של אדם יותר מנ' מכות. גם ארז"ל (ירושלמי תרומות, מ"ז ע"א) לב תלוי בכיס, בטל הכיס אז לבו בל עמו. והנה כאן אמר כי רבות אנחותי לסבת הצרות שעוברים עלי, וגם לבי דוי לסבת העניות, וכנגד זה ג"כ אמרה סמכוני באשישות וכו' וא"ר לוי לשעבר היתה פרוטה מצויה וכו' ועכשיו שאין פרוטה מצויה, וביותר שהם חולים וכו'.

ובמדרש: תני רשב"י בשעה שיצאו ישראל ממצרים למה היו דומים, לבן מלך שעמד מחליו וכו'. ולפי דרך זה נפרש ג"כ פ' תבא כל רעתם וכו' שאמרו ישראל לפני הב"ה תבא כל רעתם של המצריים לפניך, ועולל למו כאשר עוללת לי על כל פשעי, וכן היה כמ"ש הכתוב: כי בדבר אשר זדו עליהם (שמות יח, יא). במדה שמדדו בה נמדדו. וזה הנני אומרת כי רבות אנחותי כמ"ש הכתוב: ויאנחו בני ישראל וכו' (שמות ב, כג). ולבי דוי כמ"ש הכתוב: ולא שמעו אל משה (שמות ו, ט). ולכן הנני מתפללת סמכוני באשישות

וכו'. והנה החולי שהיה להם לישראל כשהיו במצרים הוא שהורגלו עצמם במדות רעות, כמעשה ארץ מצרים (ויקרא יח, ג). ובג' חדשים אלו הרגילו עצמם לעבודתו ית' זהו לפי פשוטו. וע"ד האמת ידוע כי חול"ה בגימט' מ"ט שהוא כמנין שם מ"ה עם ד' אותיותיו, וחסר ממנו שער הנ' שהוא כללות השם, ועיין בכוונת בקור חולים של האר"י זלה"ה. והנה בשעה שיצאו ישראל ממצרים ויצאו הנשמות בסוד הגדלות יצאו כל צבאות ה', למה היו דומין לבן מלך שהוא ז"א, בנו של או"א שכל א' מהם נק' מלך. אי נמי בא"א שגם הוא נקרא מלך עליון, שעמד מחליו והתחיל ליכנס בו שער הנ'. א"ל פדגוגו שהיא התבונה, כאשר ישא האומן את היונק, ילך בנך לאיסכולי, הנה בענין תנוקות של בית רבן פי' האר"י זלה"ה שהם נ"ה דבינה, שהם בית לרבן שהיא חכמה, ופי' איסכולי, פי' הרב בעל מתנות כהונה, בית הספר שבו לומדים התנוקות, והנה ארז"ל כי התורה ניתנה בה' קולות, וענין ה' קולות נתבאר בענין אכילה ושתיה של יוה"ך, כי האכילה והשתיה הנה היא מסוד החצוניות. אבל הה' קולות הם בסוד הפנימיות, וכנגדם ה' ענויים ביוה"ך, עכ"ל תמצית דבריו. ולפי דרך זה יהיה פי' המאמר ילך בנך לאיסכולי שהוא בית הספר, ויהיה כאן מן הפנימיות שהיא התורה שהם ה' קולות הנזכרי', א"ל המלך עדיין לא בא בני בזיוו, שנשתנה מחמת חליו שצריך שיכנסו בו נה"י דבינה בסוד המקיפין, שהם ג' י"א"י שניתנים בפנים, והם בגימט' מג"ן, ואלו מאירים בחב"ד שלו, בסוד: חכמת אדם תאיר פניו (קהלת ח, א). וזהו יתעדן ויתענג בני במאכל ובמשתה. פי' יתעדן מצד החכמה, ויתענג מצד הבינה, במאכל מצד החכמה ובמשתה מצד הבינה, ג' חדשים שהם נה"י, וזה בסוד האכילה והשתיה בלבד מצד או"א, והחצוניות שלהם בלבד כידוע, ואח"כ ילך לאיסכולי שהוא הפנימיות, כך ישראל בשעה שיצאו ממצרים היו בהם בעלי מומין משעבוד טיט ולבנים, אעפ"י שע"י התיקון הראוי לקבלת התורה כמ"ש, מ"מ נאחז בהם החלאי' והמומין, מסבת השעבוד שנטמעו בתוך הקליפות, ואעפ"י שנצולו מהם, לא קבלו הארה עליונה, אמרו מלאכי השרת הרי השעה, כיון שכבר עשו התיקון כנז', ולפיכך תן להם התורה, א"ל עדיין לא בא זיוותן של בני משעבוד טיט ולבנים, אלא יתעדנו בני עוד ג' חדשים, גם הם כנגד נה"י דז"א בבאר מן ושלו, כידוע מקומם בענין ג' מתנות טובות שניתנו לישראל. וגם השלו אעפ"י שלא נתפרש בדרוש הנז', הכתוב אומר: ויגז שלוים מן הים (במדבר יא, לא). שהיא בינה הנקראת ים, ואח"כ יקבלו התורה כנזכר וזהו מפני כי לבי דוי לכן סמכוני באשישות. כמ"ש רש"י: באשישי ענבים או באשישות סלת נקיה עכ"ל. והוא בסוד המן והבאר, וכמ"ש הכתוב: ולחמי אשר נתתי לך סלת שמן וכו' (יחזקאל טז, יט). ולפי דרך זה יהיה פי' סמכוני לשון עבר, רפדוני

בתפוחים שהם הש"ע נהורין מתרין תפוחין, והטעם כי חולת אהבה אני וכמ"ש. אי נמי פי' מהר"א גלאנטי תבא כל רעתם לפניך וכו' כל הקליפות תבלעם במקומם, ולא ישארו כי אם עוללות שהוא הקצה המתוק עכ"ל. כאשר עוללת לי על כל פשעי פירש אותו באופן אחר ממ"ש לפי דרך זה, ידוע כי המלכות נתמעטה בעוה"ר ונשארה בסוד נקודה, וכבר אמרנו כי עי"ז (רש"י בראשית כה, כג): אמלאה החרבה (יחזקאל כו, ב). והקליפה נתרבתה, ועתה אומר תבא כל רעתם וכו' שיתבטלו הקליפות וישארו בסוד נקודה קטנה, כאשר עוללת לי שנתמעטה על כל פשעי הן במה שקטרגה, וגם פשעי בניה פשעיה אקרון וזהו על כל פשעי. כי רבות אנחותי שהם ריבוי הגבורות שמתרבים בכל יום, וגם לבי דוי בין שנפרש אותו על ז"א שגם עליו נאמר: כאשר [שממו עליך רבים כן] משחת מאיש מראהו (ישעיה נב, יד). ואם נפרש אותו על המלכות עצמה, שגם היא נקראת לב, להיות מקומה כנגד הת"ת של ז"א, לבה דוה עליה, וכמ"ש הכתוב: על זה היה דוה לבנו (איכה ה, יז). שמהוד נהפך דוה, גם עתה מיו"ד נהפך דו"י ולפיכך אני מתפללת תבא כל רעתם כנז'. והנה כנגד מה שאמרה כי רבות אנחותי וגם על אשר עוללת אמרה סמכוני באשישות, וזה ע"ד מ"ש בזוהר פ' שמיני (ח"ג מ ע"א) וז"ל: פתח ר' יהודה ואמר סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים וגו', האי קרא איתמר ושפיר, אבל כנסת ישראל קאמר דא בגלותא סמכוני באשישות, מאי סמכוני באשישות, מהו סמכוני, אלא מאן דנפיל בעי לסמכא ליה, הה"ד: סומך ה' לכל הנופלים וגו' (תהלים קמה, יד). ובגין כך כנסת ישראל דנפלה, דכתיב נפלה ולא תוסיף קום (עמוס ה, ב). בעיא לאסמכא, והיא אמרת סמכוני למאן לישראל, לבנהא דאינון בגלותא עמה, ובמה באשישות, אילין אינון אבהן דאינון אתמליין בקדמיתא מההוא חמר טב דמנטרא, ומאן דידע ליחדא שמא קדישא אע"ג דברכאן לא משתכחי בעלמא, סמיך וסעיד לה לכנסת ישראל בגלותא. רפדוני בתפוחים כלא חד כמא דאמרן, אבל רזא דא אשישה עייל חמרא, תפוח אפיק חמרא ומכוין רעותא, ועל דא אשישות ותפוחים, אשישות לרוואה מחמרא, תפוחי' לכוונא רעותא דלא יזיק חמרא, וכל דא למה, כי חולת אהבה אני. ומאן דמיחד שמא קדישא בעי ליחדא דינא ברחמי ולאכללא לון כדקא חזי, לאתבסמא ולאתתקנא כלא כדקא יאות, ודא סמיך לה לכנסת ישראל בגלותא עכ"ל. לפי פשוטו נוכל לומר כי להיות לבה דוה עליה כי רבות אנחותיה על כל נפילה ונפילה, כי הנה היא נופלת בכל יום בעוה"ר, לכן אמרה סמכוני וכו'. והנה חולי האהבה הנה הוא כאש בוערת, ועליה אמר הכתוב: מים רבים וכו' (שה"ש ח, ז), רשפיה רשפי אש (שם ו). והנה הוא ג"כ מחליש האדם, ולכן כנגד החולשה שזה גורמת הנפילה, אמרה סמכוני באשישות,

ומפני שהנה היא מפחדת פן יזיק לה היין להוסיף חום על חום, וע"ז אמרה רפדוני בתפוחים, אבל לדקדק ולפרש דברי הזוהר נוכל לומר האי קרא איתמר ואוקמוה ושפיר. פי' נתבאר במקום אחר, אבל כנסת ישראל קאמר דא בגלותא סמכוני, כמו שיפרש מאי סמכוני באשישות. הוקשה לו שאם הכוונה כי לסבת החולי כמו שאומר לבסוף כי חולת אהבה אני צריך סעד לתומכו, לא יאמר ע"ז סמכוני רק סעדוני כמ"ש הכתוב: ה' יסעדנו על ערש דוי (תהלים מא, ד). והוא לשון סעודה. גם מה לו להזכיר הכלי שיש בו היין הי"ל סמכוני ביין, ואם הוא כפי הנמשל שהוא רמז לאבהן ואליהם קורא ואומרת שיסמכוה הי"ל סמכוני אשישות, וזהו מאי סמכוני באשישות שאין לו הבנה כמ"ש. וגם מהו סמכוני שנראה שהיא מהלכת בגפים וסומכים אותה באשישות דאין לו הבנה וזהו מהו סמכוני, אלא מאן דנפיל בעי לסמכא ליה הה"ד סומך ה' לכל הנופלים. הכוונה כי הבינה הנה היא סומכת לכל הנופלים, וזה ע"י שם אכדט"ם שנקרא אלקים חיים, והוא בחג"ת קטנות ב' דתבונה, וכמ"ש בס' הכוונות בברכת אתה גבור. ובגין כך כנסת ישראל דנפלה דכתי' נפלה ולא תוסיף קום, בעיא לאסמכא. והיא אומרת סמכוני למאן, פי' כיון שהיא בגלות בתוך הקליפות למאן היא אומרת סמכוני, והשיב לישראל לבנהא דאינון בגלותא עמה. לדקדק הכפל באומרו לישראל לבנהא הי' די שיאמר לישראל. אבל זה יתורץ עם מ"ש למעלה (לעיל א, יא) מ"ש האר"י ז"ל על הנצנים נראו בארץ [בפי' מ"ש בזוהר (בהקדמה דף א' ע"ב) בסופו ז"ל: ומאן מקיים עלמא וגרים לאבהן דאתגליין, הה"ד תורי זהב נעשה לך, אינון ינוקי עולמין דכתיב ועשית שנים כרובים זהב]. ואגב זה נפרש ג"כ שאר דברי המאמר, אומר שם בקיצור כי ע"י תנוקות של בית רבן שהם הנצחים של אי', שרבן הוא אבא, ובית הוא אימא כמ"ש למעלה, ועל ידיהם עולים חג"ת דז"א שהם אבהן, למעלה במעי אימא ומשם עולים במחשבה שהוא אבא ומורידים מוחין מלמעלה, וזה מפני כי זו"ן הם בסוד קטנות, והעוונות גורמים לעשות ח"ו כלייה, מתעוררים כנז' וממתיקים דיניה, וכבר כתבנו מקצתו בפ' תורי זהב ע"ש. ובזה נבא לפי' המאמר, והיא אומרת סמכוני למאן כמ"ש, לישראל לבנהא שהם התנוקות שהם בנים כמ"ש, שע"י ירד השפע כמו שנז', דאינון בגלותא עמה, כמשז"ל (איכ"ר א, לג): כיון שגלו תנוקות של בית רבן גלתה שכינה עמהם. וזהו דאינון בגלותא עמה. ואליהם היא אומרת סמכוני, במה באשישות אילין אינון אבהן שהם חג"ת הנזכרי' דאינון אתמליין בקדמיתא, שהם כמו כלים לקבל השפע דמיון האשישות המוכנים לקבל היין והיין שמור בתוכם, וגם הנה הוא מתראה מבחוץ וניכר שהוא יין, ואינון אתמליין בקדמיתא מההוא חמר טב דמנטרא, כי ע"י עלייתם שם מקבלים שפע מז' ספירות דעתיק יומין אשר הגבורה שלו

גנוזה בחכמה דא"א, ושם הנה הוא כחמר טב כמ"ש, וממנו נמשך לאבא ואימא, והוא יין המשומר וכו' כמ"ש המקובלי' ז"ל, וע"י אלו האשישות שהם האבות עם היין שבתוכם שהוא שפע הבינה, יעשו סעד וסמך אל המלכות, ומאן דידע ליחדא שמא קדישא וכו', אפשר שבא לתרץ שני דברים, הא' ונ"ל עיקר, שהרי כאשר אנו ממשיכים שפע חג"ת בנוק' אחרי שעלו במחשבה כמ"ש אז נגדלים זו"ן, והיה ראוי שתכף ומיד תבא הגאולה, וא"כ הוא כיון שלא באה הגאולה וכיון שכן הוא לריק יגענו ח"ו, לזה אמר ח"ו אלא מאן דידע ליחדא שמא קדישא אע"ג דברכאן לא משתכחי בעלמא, סעיד וסמיך לה לכנסת ישראל בגלותא, וכמו שפי' דומה לזה מהר"ם קורדווירו בס' עבודת יוה"ך שלו, וא"כ יצדק יפה לומר סמכוני, דאל"כ היל"ל העלוני, ודקדוק דבריו ר"ל ומאן דידע ליחדא שמא קדישא אע"ג דברכן שהם נ"ה, התנוקות הנזכרי' שהם סוד הברכות והברכים לא משתכחי בעלמא שהיא מלכות, שאילו היו יורדים שם היתה עולה עמו ואינה יורדת, מ"מ סמיך וסעיד לה לכנסת ישראל בגלותא, וכמ"ש מהר"ם קורדווירו כנז', שאם היתה ראויה ליפול ח"ו כחוט השערה, לא תפול כי אם חצי ופחות מזה. נוסף על זה לפי דרך האר"י זלה"ה כי ע"י יחודא דשמא קדישא האדם מעלה מ"נ וברור פירורים באופן שלא תצטרך השכינה לרדת ללקוט, ואין לך סמך גדול מזה. והפי' השני מפני שאמר לישראל לבנהא שהוא ע"י תינוקות של בית רבן, פי' ואמר דלאו דווקא אלא הוא הדין מאן דידע וכו'. וכבר אמרתי דראשון עיקר. רפדוני בתפוחים כלא חד כמה דאמרן, פי' הכל א' כי התפוחי' הם בחג"ת כמ"ש. אבל רזא דא אשישה עייל חמרא, תפוח אפיק חמרא ומכוין רעותא. פי' הוקשה לו כיון שהכל א' א"כ הוי כפל ענין במלות שונות, ולכן אמר אבל רזא דא וכו', הכוונה כי כדי לעשות כנז' צריך להמשיך מצד הגבורה שהוא היין הנז', כי כל זווג הוא בגבורה, גם אין מיתוק הדין אלא בשרשו, ובפרט כדי לבטל הקליפות כתיב יאבדו רשעים מפני אלקים (תהלים סח, ג). אבל יש לחוש פן ואולי יתגבר הדין ברדתו למטה, ולכן צריך להמשיך שפע מתרין תפוחין קדישין שהם סוד הארת ש"ע נהורין כמ"ש, ועי"ז יתגלה הרצון העליון נוצר חסד כמ"ש, ויתמתק הדין וכמ"ש, ואין צריך לכפול הדברים, וע"י המשכת השפע כנז' יקראו חג"ת תפוחי' והמלכות חקל תפוחין, ויתגלו בה תלת גוונים חוור וסומק ירוק דמיון התפוח, וזהו תפוח אפיק חמרא שממתק הדין כמ"ש, ומכוין רעותא שהוא הדעת הנקרא רצון, מכוין אותו שיהיה דעתו שלמה כלול מחו"ג, וזה יפורש אפילו במלכות, וזה בעליית הדעת למעלה בא"א, כמו שאמרו על ואני תפלתי לך ה' וכו' עת רצון, שהיא המלכות הנקראת עת מחוברת עם הרצון, וע"ד אשישות ותפוחים, הוקשה לו שהיה די מתפוחי' שהם כלולים מחד"ר. אבל כיון שהיא

בגלות כמ"ש מקום הקליפות שצריך לחתכם ולשברם, וגם יש סכנה פן יתגברו הדינים, לכן צריך אשישות ותפוחי', אשישות לרוואה מחמרא שיהא שבע עד שיפעל הדין כמ"ש, תפוחים הם האבות כלולים כנז' לכוונא דעותא דלא יזיק חמרא כמ"ש, וכל דא למה, כי חולת אהבה אני. ולכן צריך להמשיך שפע גם מהתפוחים ככל מ"ש, וזהו וכל דא למה. ותירץ ואמר כי חולת אהבה אני, כי הי"ג מדות שעולי' כמנין אהב"ה שמקיפין את המלכות, ומצילים אותה מן החצוני' כמ"ש בזוהר פ' בראשית. אני חולה מהם וזהו כי חולת אהבה אני, כי הי"ג מדות שעולים כמנין אהב"ה, שמקיפין את המלכות ומצילים אותה מן החצונים, כמ"ש בזוהר פ' בראשית (בהקדמה דף א' ע"א), אני חולה מהם. וזהו כי חולת אהבה אני. ולכן צריך להמשיך שפע כנז' כדי למתק דיניה. ומאן דמיחד שמא קדישא בעי ליחדא דינא ברחמי, לעורר בתחלה דינא וליחד אותו ברחמים. ובזה הרחמים גוברים, וזהו ולאכללא לון כדקא חזי, לאתבסמא ולאתתקנא כלא כדקא יאות, שיהיו כלולים דין ברחמים, וגם לאתבסמא שהדין בעצמו יהיה מבוסם ונמתק. ואם נפרש לאתבסמא לשון חוזק, פי' ע"י מדה"ר תתחזק המלכות לאזור חיל נגד החצונים, וגם לאתתקנא כלא כדקא יאות, השכינה וישראל ומדה"ר אשר תתקשט ותתבסם בעולם, ודא סמיך לה לכנסת ישראל בגלותא, פי' זה הצדיק המיחד כנז' הנה הוא סומך לה לכ"י בגלותא, ואליו וכיוצא בו השכינה אומרת סמכוני וכו', ועי"ז יתקיים מ"ש במדרש: כי חולת אהבה אני, אעפ"י שאני חולה אהובה אני לו עכ"ל. יפורש כאשר יסמכוני באשישות וכו'. כמ"ש אז אעפ"י שאני חולה כמ"ש עדיין אהובה אני לו, שמשפיע הארת י"ג תקונים כמ"ש. גם בזה יובן מ"ש בילקוט (שה"ש רמז תתקפ"ו) ז"ל: סמכוני באשישות, זה קריאת שמע ותפלה שהם סמך לישראל, שבזכותם הם נצולים מדינה של גהינם, רפדוני בתפוחים אלו הצדיקים שבכל דור ודור, שכן א' מזכה את דורו עמו עכ"ל. הכוונה כי ע"י ק"ש ותפלה שהם סמך לישראל כי ע"י ק"ש מעלים מ"נ ומעלים זו"ן לאו"א, ומורידין מוחין להם כידוע, וע"י תפלה נגמר הזווג ובנין המלכות וכל הדברים, ויש בזה סמך לישראל שיש בהם מוחין לשעה, בסוד שלש שעות כידוע, וע"י ק"ש ג"כ נצולים מדינה של גהינם כמ"ש (ברכות טו, ב): כל הנותן ריווח בין הדבקי' מצניין לו גהינם. והוא ג"כ בסוד מיתוק הדינין כמ"ש, שהוא להפריד בין צירופי אלקים, ובזה ניצולים מדינה של גהינם. רפדוני בתפוחים אלו הצדיקים שבכל דור ודור, שכן א' מזכה את דורו עמו שהם יודעים ליחדא שמא קדישא, ואעפ"י שאין כל ישראל ראויים לכך מ"מ כאשר תעלה התפלה כלולה מהצדיקים שמכוונים כנז' עם אותם שאינם יודעים לכוין, יחדיו מצטרפים ועולים ונעשית עטרה בראש חי העולמים, וכבר הבטיחנו ה' כי

קרוב לזמן הגאולה יעמוד א' להדריך את ישראל ויחזירם למוטב וישובו בתשובה שלמה לפניו, ועי"ז יתבטלו הקליפות ויתרחב הקדושה ותתפשט, ונעלה לציון נושעים בבי"א.

1

שיר השירים:

שמאלו תחת לראשי

וימינו תחבקני.

איכה:

חתימה[של אלפא ביתא ראשונה של איכה]

אחר שסיים ואמר סמכוני וכו' ואמר תנחומין על כל דבר ודבר ועל כל פסוק דרך פרט ופרט כמ"ש, חזר ואמר דרך כלל שמאלו תחת לראשי כמ"ש בתחלת הספר כי מגילת איכה היא בשמאל, ומ"מ שמאלו תחת לראשי, וימינו שהוא שיר השירים שהוא בימין תחבקני. ובפירוש אמרו במדרש על פ' זה: שמאלו של הב"ה מרחקת וימינו מקרבת. וכבר בא מבואר כל מה שהקב"ה מרחק במגילת סתרים, ובאותו הדבר עצמו ימינו שהוא שיר השירים הנה היא מקרבת. גם אז"ל (תנחומא פ' נצבים, א) על אתם נצבים (דברים כט, ט). היסורים מעמידי' אתכם. וע"י היסורי' הרי הם שבים בתשובה וחוזרי' למוטב, וזהו שאומר במדרש (ילקוט שה"ש רמז תתקפ"ו): שמאלו תחת לראשי, שא"ה משתחוים לשמש, וישראל מיחדים את השם והב"ה מחבקם בימינו ומסייעם בשמאלו, שנאמר שמאלו תחת לראשי עכ"ל. והנה מדברי המדרש יש ראיה למה שפירשו דברי הזוהר (ח"ג מ' ע"א) על פסוק סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים, שאומר ועל דא אשישות ותפוחים, וכן ג"כ מחבקם בימינו שהם תפוחים מצד החסד, ומסייעם בשמאל שהוא אשישה בגבורה. אבל על דרך הפשט נאמר עפ"י מ"ש במקום אחר במדרש פ' בלק (במד"ר כ, כ): לא ישכב עד יאכל טרף (במדבר כג, כד). אין אומה בעולם כיוצא בהם, הרי הם ישנים מן התורה ומן המצות ועומדין משנתן כאריות וחוטפין קריאת שמע וממליכי' להב"ה, ונעשי' כאריות ומפליגין לדרך ארץ למשא ומתן, אם נתקל א' מהם בכלם או אם מחבלים באי' ליגע בא' מהם, ממליך להב"ה. לא יאכל עד יאכל טרף. כשהוא אומר ה' אחד נאכלין המחבלי' מפניו ומלחשים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ובורחין וכו' עכ"ל. וזהו ע"י מה ששמאלו תחת לראשי, לעורר ולהקיץ אותם משנת אולתם עי"ז הנה הם ממליכים אותו ית', וגם אם נתקל א' מהם או מחבלים וכו'. ואלו הם תחילת יסורין או אפילו אם יהיה תכלית יסורין מיחד שמו של הב"ה, ואין לך תשובה גדולה מזו שמצדיק דין שמים עליו וגם הנה הוא מכיר כי הכל מאתו

ית' ולאו מקרה הוא, ומאמין באלקותו כי הוא יצילהו מכל מקרה ושנוי. וזהו שא"ה משתחוים לשמש בקומם בבקר וישראל מיחדים את השם בתחילה, וע"י שהם מיחדים את השם הקב"ה מחבקם בימינו שהיא התורה, ומסייעם בשמאל אם נתקל א' מהם. ובזה יש לנו לומר כי נתקל פושע הוא, פי' כיון שנתקל צ"ל שהוא פשע באיזה עבירה ולפיכך נתקל, כמ"ש רב פפא (ב"ב י, א): דאיפחית ליה דרגא מתותיה, ואמר כמעט הייתי כמחללי שבתות וכו'. ואם הוא ממליך להב"ה אין לך בעל תשובה גדול מזה, ואז לפי האמת נתקל לאו פושע הוא ובזה מסייעם בשמאל שהיא מדת הדין, הנה הנה הוא מסייעם לחזור למוטב, ואמר 'תחת לראשי' לרמוז כי מדת הדין היא תחת ראשם, כי במחשבתם שהיו בראש לא ישלוט בו לעולם מדת הדין, כי הנה היא דבוקה בו ית' לעולם תמיד. גם בזוהר חדש מדרש הנעלם (פ' ויצא) דף מ"ה ע"ב ז"ל: וראשו מגיע השמימה (בראשית כח, יב). כד"א מכון לשבתך פעלת ה' (שמות טו, יז). איזהו ראשו, זהו ציון ששם השכינה והכרובים וקדש הקדשים עכ"ל. וידוע כי באלו הדברים לא שלטו בהם האויבים רק נגנזו (זח"ב ר"מ ע"ב), ולא זזה שכינה מכותל מערבי (שמו"ר ב, ב), ולא יכלו להחריבו (שהש"ר ב, כב), וזהו שמאלו שהיא מדת הדין כמ"ש, לא שלטה רק תחת לראשי שהוא הב"ה, וכל שכן שאר כ"י בעוה"ר. אבל בראשי שהוא הארון והכרובים לא שלטה בהם מדת הדין. ואם נפרש שהפסוק הזה הוא הקדמה, נחמה למה שיאמר אח"כ איכה יעיב, יצדק יפה כמו שנפרש בשם מהר"ם אלשיך, וזה כי הכתוב אומר השליך משמים ארץ ת"ת ישראל שהוא דמותו של יעקב החקוקה בכסא, וכנגד זה אמר שמאלו תחת לראשי וכו'. ואז"ל (שהש"ר ב, יז): שמאלו תחת לראשי זו קריאת שמע. וע"י ק"ש שישראל קורים בכל יום, אז"ל במדרש הנעלם של מדרש רות דף כ"ח ע"ב ז"ל: בההיא שעתא נטלי ליה ליעקב בארבע גדפין פרישן לד' סטרי עלמא, וסלקי ליה קמי קדישא עלאה, ומברך ליה בשבע ברכאן עכ"ל. הנה שע"י ק"ש יעקב עצמו עולה למעלה, ולקמן נפרש המאמר הזה. והנה רז"ל במדרש אמרו הרבה דברים על שמאלו תחת לראשי וכו' אשר יפול הקושי בהם כמ"ש מהר"ש אלקבץ בס' אילת אהבים, ובפרט שאמרו שמאלו תחת לראשי אלו לוחות ראשונות, וימינו תחבקני אלו לוחות שניות. והדבר נראה בהיפך כי הלוחות הראשונות אשר היו במעלה גדולה ראוי ליחס אליהם הימין. ותירץ יפה לפי דרכו יעויין שם. אבל נ"ל אם ניתן לידרש דהוקשה להם תרתי, למה השמאל שהיא פחותה הנה היא תחת לראשי שהוא למעלה, והימין שהיא חשובה היא למטה מזה כאומרו תחבקני, ואם נאמר שהוא כדרך העולם לחבק בימין ולשים השמאל תחת הראש, מ"מ עדיין הי"ל ימינו תחבקני ושמאלו תחת לראשי והי"ל להקדים הימין

לשמאל כדי לחלוק כבוד לימין, ולכן כדי לתרץ פי' הדבר פי' בפסוק הזה, וכל א' כנותן חשיבות לשמאל יותר מן הימין, ותחלה אמר שמאלו תחת לראשי אלו לוחות ראשונות וכו' וצריך לבאר היאך היו מן השמאל והיו חשובות מן השניות שהיו מן הימין. וזה כי הלוחות הראשונות אמרו עליהם בס' אוצרות חיים בענין לוחות הברית, והבאנו מקצתו למעלה (לעיל א, ח) בפ' גם היא נאנחה. ומה שצריך לענייננו הוא מ"ש שם ז"ל: וכנגד פגם שבזעיר אמר: ואפן וארד וכו' ושני לוחות הברית על שתי ידי (דברים ט, טו). פי' כי חזר הזעיר בסוד ו"ק בלבד, ובזה נמצא כי שני לוחות הברית שהם בחי' נצח והוד של זעיר אשר באו לזעיר ע"י תוספת, כמבואר אצלנו על כונן שמים בתבונה (משלי ג, יט). שנתעלו חג"ת ונעשו חב"ד, ונתעלו נה"י ונעשו חג"ת, ונעשו לזעיר נה"י חדשים מצד התבונה ונשלם בי"ס, ועתה חזרו הנה"י שבאו בסוד תוספת מצד התבונה, ונתעלו למעלה במקומם בתבונה העליונה, באופן שמה שהיו אל הנצח והוד תחת חג"ת שהם בחי' הידים, עלו למעלה מהם מחג"ת והיו למעלה מו"ק הזעיר בתבונה העליונה, וזהו סוד: ושני לחות הברית נסתלקו על שתי ידי שהם חג"ת דז"א, ידים העליונות עכ"ל. העולה מזה כי הלוחות הראשונות היו מצד נה"י דזעיר שהם בסוד התבונה, הגם כי אם לא נעשה העגל היו ניתנות מצד יותר עליון, מצד פרקין קדמאין הקרוב אל הת"ת כמ"ש האר"י זלה"ה בדרוש הנז', מ"מ הלוחות היו מצד הנה"י דז"א הבאי' מנה"י דאימא, והנה אימא בכל מקום נקרא שמאל, וזהו שמאלו תחת לראשי אלו לוחות ראשונות. בתחלה ניתנו מן השמאל שהוא מצד אימא הנקראת שמאל, והיו למעלה בפרקין קדמאין, חג"ת שבה וזהו תחת לראשי. אבל אח"כ וימינו תחבקני אלו לוחות שניות ככתוב שם שהם מצד המלכות התחתונה, רחל הנקראת לוחות אבנים עכ"ל. והוא כמ"ש למעלה כי היו מבחי' תרין פרקין תתאין דידה, ובהם מהבינה הנה היא סיבה רחוקה, רק הזעיר הנה הוא מאיר בהם אשר לפעמים אינו רק ו"ק. וע"ז יאמר וימינו תחבקני, כי החסד שבו הנה הוא מאיר בנוק', וזהו וימינו תחבקני שהוא ימין הז"א, וידוע כמה מעלה גדולה יש לאימא על הז"א, ולפיכך לא יקשה שמאלו אלו לוחות ראשונות, שזה נאמר על אימא, אבל וימינו תחבקני שנאמר על ז"א לכן פי' אותו אלו לוחות שניות, וכן ג"כ משז"ל במדרש: שמאלו תחת לראשי זו ציצית, וימינו תחבקני אלו תפילין. ידוע כי הציצית הוא מצד אימא ולפיכך נקרא ציצית ולא ציץ, ובפרט בזמן הזה, כי הציצית הוא מצד רוח בינה דאימא, והוא ממש שמאלו תחת לראשי, והם יוצאים ומקיפים את הנקבה, ועיין בס' הכוונות בב' דרושי הציצית טעם למה נשים פטורות. וימינו תחבקני אלו תפילין שכן ע"י התפילין אנו קושרי' אותה בזרוע שמאל ומחבק אותה בימין, והיה צריך להאריך בזה

בענין הציצית והתפילין להוכיח איך הציצית בשמאל, ומצד א' גדול מן התפילין, והבאנו מקצתו למעלה בפ' (לעיל א, טו; וב, א). וכן התפילין איך הנה הם בימין ובפרט התפילין דאבא, אבל הדבר פשוט לעיני היודעים הקדמות וכוונות האר"י זלה"ה, גם מ"ש שמאלו תחת לראשי זו ק"ש, וימינו תחבקני זו תפלה. ידוע כי ק"ש גדול מן התפלה, וכמשז"ל (מס' שבת א, ב): מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה. והנה בק"ש אנו ממשיכי' המוחין מצד אימא, ואעפ"י שאבא נותן טפת דכורא, שם ע"ב כידוע מכוונת אי'. מ"מ עיקר המוחין הוא מצד אימא שהם ד' מוחין כמבואר בס' הכוונות, וימינו תחבקני זו תפלה כמבואר בואתה קדוש שאז נעשה סוד החבוק בימין, ובבאור אמרו כי אז הוא סוד וימינו תחבקני. וכן ג"כ שמאלו תחת לראשי זו סוכה, וימינו תחבקני זו לולב עכ"ל. זו היא הגרסא הנכונה בס' אות אמת, וכן כתב הרב בעל מתנות כהונה, הנה הסוכה הוא אור מקיף מצד אי', וימינו תחבקני זו לולב שע"י נמשכים החסדים פנימיים מצד הזעיר כידוע בכוונת סוכה ולולב. עוד ארז"ל שמאלו תחת לראשי אלו ענני כבוד, וימינו תחבקני זו ענן שכינה לעתיד לבא, הה"ד לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנגה הירח לא יאיר לך (ישעיה ס, יט). מי מאיר לך, והיה לך ה' לאור עולם עכ"ל. ענין ענני כבוד סודם ידוע בענין הדרוש של ג' מתנות טובות, והעננים בזכות אהרן שהוא בשמאל בהוד, והוא בהוד דאבא וכמ"ש ג"כ שמאלו תחת לראשי זה אהרן. ובדרוש הנז' נתבאר היאך הם בשמאל, פי' בהוד וניתנו אל הימין, וכן אהרן ג"כ וע"ש. וז"ס שמאלו תחת לראשי. אבל בענין ענני כבוד לעתיד לבא הן לא ראיתי בשום מקום בבירור בדברי האר"י זלה"ה היכן מקומם. אך נ"ל לדייק דברי המאמר הנז' עם ההקדמות שבידינו, ועיין בדרוש שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה. מה שפי' האר"י, והענין בקיצור כי המלכות נקראת מ"ה ע"י שנתלבשה בה' גבורות הנמשכים מגבורה שבת"ת ולמטה וכו', וע"י כל זכר יוצאים ה' גבורות אלו ונכנסי' תוך החסד שבחכמה, ומתלבשת בו אי' תתאה כגוונא דאי' עלאה, וגם ו"ק הבינה ניתנו לה בהלואה, ומתלבשת בו"ק הזכר העליון ונעשית זכר ונקרא אדון וז"ש את פני האדון, ונעשית אלקים כאימא כן ברתא. ודע שחסרה לה מתחלה ה' חסדים מנ' שערים בהיותה דין, ולפיכך נקראת מ"ה בהיותה אלקים, ועייל י' נכללת בה' חסדים ואז היא מ"י, שלמה מכל הנ' שערים וכו' עכ"ל. ובזה אפשר לפרש המאמר אם ניתן לידרש וה' יצילני משגיאות. כי הנה כבר אמרנו כי ענני כבוד הם מצד או"א, והעיקר מיסוד אבא מהוד שבו שנתגלה בתוך זעיר, וזהו שמאלו תחת לראשי ואח"כ אמר וימינו תחבקני זו ענן שכינה, פי' שהשכינה עצמה שהיא מלכות, תשלח חנינה להאיר ולהקיף את ישראל, ואמר לעתיד לבא אשר הוא בעלותה למעלה אל מקום בינה עלאה הנקראת

לעתיד לבא, כידוע החילוק בין לעתיד לבא ובין העה"ב. וזה נקרא ימין, וימינו תחבקני שהוא בעלותה אל חסד שבחכמה שהוא סוד הימין שאז נקראת מ"י ונעשית שם אלקים שהוא אור מקיף, והוא ענן שכינה ממש כמ"ש, הביא ראיה מפ' לא יהיה לך עוד השמש שהוא יסוד ז"א בסוד היותו כלול מב' פעמים ש"כ בגימט' שמ"ש שהוא בסוד גבורות כידוע, ולנגה הירח לא יאיר לך בסוד המיעוט. רק מי מאיר לך, פי' דווקא מ"י שהיא בינה עלאה, וגם המלכות בעצמה שהיתה נקראת מ"ה, עתה שנתוסף בה ה' חסדים ונק' מ"י, הנה הוא מאיר לך. וזהו והיה לך ה' שהוא ז"א, דאתקשטת במאני דדכורא שנקרא ה'. והוא יהיה לך כמ"ש לאור עולם, להאיר ו' קצוותיה הנקראי' עולם. הכלל העולה כי לעתיד לבא יתגלה שער הנ', ואז המלכות תקרא בשם מ"י ותקרא בשם אלקים. וא"כ הוא נוכל לומר שעי"ז ישלח אור מקיף ממנה, וסוכה תהיה לצל וכו' וזהו וימינו תחבקני זה ענן שכינה לעתיד לבא, וברוך היודע.

עוד ארז"ל: שמאלו תחת לראשי זו מזוזה. ויש בזה חילוף נסחאות באות אמת, ובמתנות כהונה יש גורסי' שמאלו תחת לראשי זו ק"ש, וימינו תחבקני זו מזוזה. [ו]הוא כי המזוזה היא מן השמאל מצד הגבורה ונקבעה בימין למתק דיניה, וכן בענין המנורה אח"כ יש בזה נסחאות מחולפות, והעיקר הוא כי המנורה היא בבינה והיא בשמאל ונקבעה בדרום שהוא הימין כדי למתק דיניה. וכן פי' מהר"י סרוק בפי' השירים, וכן השלחן שממנו המזונות והפרנסה, הנה הוא בחסד וניתנה בצפון שכן המזונות הנה הם בחסד בסוד הזן את העולם כלו בחסד. וניתנו אל השמאל בסוד (פסחים קיח, א): קשים מזונותיו של אדם וכו'. וכן העושר מן הגבורה, וקרוב לזה הבאנו למעלה דברי ס' אוצרות חיים בענין המן וכו'. באופן יבא הכל על נכון, ושני הנוסחאות אמת. והנה צריך לתת טעם אל המאמר למה לו להאריך להביא כל אלו הדברים, היינו לוחות, ציצית, ותפילין, ק"ש ותפלה, סוכה ולולב, ענני כבוד. אפשר עפ"י הדרך שפי' קצת פסוקי' בענין ביטול תורה. והפרדת תורה שבכתב מתורה שבע"פ, וזה נקרא גלות כמ"ש. וקצתם פי' על ענין גלות הנשמה בגוף נגוף. וגם פי' על ענין גלות שכינה, ודרך כלל גלות ישראל בין האומות, על כל הדברים האלו בא רמז בכתוב הזה, נחמה לכל מה שאמרנו. כנגד ביטול תורה אמר שמאלו וכו' אלו לוחות ראשונות אשר אילו זכינו אליהם היה מתקיים: נתתי את תורתי בלבם (ירמיה לא, לב). ומ"מ ע"י לוחות שניות נתלקטו האותיות שנתפזרו בעוה"ר, ולעתיד לבא יחזור משה ולוחות ראשונות בידו, ומלאה הארץ דעה. וכנגד גלות וטלטול הנשמה והפרדה מן הרוח והנפש וכיוצא אמר אלו ציצית ותפילין. כי הציצית נעשה אור מקיף אל הנשמה, וכן התפילין הנה הם מאירים בנר"ן איש לפי כחו, כמבואר

בדברי המקובלי' ז"ל. וכנגד גלות שכינה אמר זו ק"ש ותפלה, כי עי"ז אנו מעלים את השכינה עד שנמצא שהיא עולה לפעמים עד הכתר, כמבואר בעליות שבת. ועל גלות ישראל בין האומות אמר זו סוכה ולולב כמ"ש, וכמשאז"ל (ילקוט פ' אמור, רמז תרנ"ג): כי ע"י ישיבת סוכה אפי' נגזר עליהם גלות עי"ז מתכפר להם. וכבר הבאנו אותו למעלה בפ' (לעיל ב, א). וכן ענני כבוד וכו' רמז לדבר, כי כאשר ביציאת מצרים פרש ענן למסך וכו' בשבעה עננים בזכותו של אהרן, כן לעתיד לבא וסוכה תהיה לצל יומם זו ענן שכינה בזכותו של משה, ואז יתגלו הגבורות בעולם. ולתשלום הענין אמרו במדרש: א"ר אחא ר"י מייתי לה מן הדא קרייא לאהבה את ה' אלקיך ולדבקה בו. איזהו דבוק שמאלו תחת לראשי עכ"ל. הכוונה לפי עניינינו כי ע"י האהבה האדם מתדבק בשכינה ועי"ז אדם מוסר עצמו על יחוד שמו ית' ועי"ז כבר אמרנו היות כוונת אותם שמסרו עצמן על יחוד כבודו ית', ובפרט כוונת הרוגי מלוכה כדי ללקט ניצוצות הקדושה שנפלו בעוה"ר בין הקליפות, ובזה כך עלה במחשבה. ונדבקו בו ית' על דרך (פסחים נ, א): הרוגי מלכות אין לפנים ממחיצתם. ובזה העלו מ"נ במקום שאין היד שולטת, ועל זה נאמר: וקרב פזורנו מבין הגוים ונפוצותינו כנס בבי"א.

ז

שיר השירים:

השבעתי אתכם בנות ירושלם

בצבאות או באילות השדה

אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ.

איכה:

חתימה[של אלפא ביתא ראשונה של איכה]

באל"ף בי"ת שעברה פי' מאיכה ישבה עד תבוא כל רעתם לפניך היו דברי המקונן כאילו כל הרעות באו לה מצד עצמה, כמ"ש איכה ישבה בדד וכו' מעצמה, ואפשר יאמר האומר כי מקרה היה לה, וא"כ הוא מה לך כי נרדמת קום לך לעצמך, החלש יאמר גבור אני וכמ"ש (ויק"ר יז, ד): איוב כשאמרו לו: כשדים שמו שלשה ראשים (איוב א, יז). מיד זירז חיילותיו [למלחמה, אמר אומה זו בזויה, לא היתה באה אלא ליתן אימתה], כיון שאמרו לו: אש אלקי' נפלה מן השמים (שם טז). מיד ואדום לא אצא פתח (איוב לא, טז). והדומה הוא לכאן קודם שיאמר איכה יעיב אשר זו קשה מן הראשונה אשר מתוכה נראה היות הרעה הזאת מאת ה', ע"כ הקדים ואמר השבעתי אתכם וכו' וארז"ל במדרש (שהש"ר ב, יח): ר' חלבו אמר ארבע שבועות יש כאן, השביע לישראל שלא

ימרדו במלכיות, ושלא ידחקו את הקץ וכו'. והנה שבועה זו הנז' בפ' זה אפשר לומר שהיא אותה שהשביע את ישראל שלא ימרדו במלכיות, כיון שהיא שלוחה מאתו ית' דין הוא שיקבלו דין שמים עליהם עד ישקיף וירא בבי"א.

ובמדרש אמרו: במה השביעם, ר' אליעזר אומר השביעם בשמים ובארץ, בצבאות בצבא של מעלה ובצבא של מטה, בשתי צבאות. או באילות השדה זו חית השדה, המד"א: כי עם אבני השדה בריתך וחית השדה השלמה לך (איוב ה, כג). עכ"ל. וכוונתו נ"ל כי הוקשה לו במה השביעם, אם הוא כפי פשוטו שהשביעם בצבאות באילות אין כאן דבר מצוה, ואם אמרו (מס' נדרים א, ג) על האומר כְּאַמְרָא, כאילו הזכיר קרבן. הוא מפני שהקרבן בא מהם, ואם כן בכאן שאין הקרבן בא מהם ואין כאן מתפיס בדבר הנדור, ואם הוא שלקח הצבאות או אילות בידו ובהם נשבע אין כאן נקיט חפצא בידיה, וזהו במה השביען. והשיב השביען בשמים ובארץ, פי' שלא ימרדו לא במלכות של מעלה שהוא השר השולט במרום וגם שלא ימרדו במלכות של מטה וזהו בצבאות, בצבאו של מעלה ובצבא של מטה. והוא על דרך (אבות ג, ב): הוי מתפלל בשלומה של מלכות. אי נמי בצבאות שהתפיס בהם כמאן דנקט חפצא בידיה, והוא בצבא של מעלה שהם המלאכים שירדו בגלות כמ"ש בזוהר (ח"ב ב' ע"ב) על ענין מראת יחזקאל, וכן ג"כ על ואלה שמות וכו' (שם ד' ע"ב): ת"ח שכינתא ירדה למצרים ושית מאה אלפין רתיכין וכו'. אשר אלו נתלבשו בתוך בני ישראל למען יוכלו לסבול עול הגלות כמ"ש מהר"ש אלקבץ זצוק"ל, והשביע לישראל בהם שאם ימרדו באומות יסתלקו מהם, כדין כל המעמיד עצמו במקום סכנה שאז נאמר: ויותר יעקב לבדו (בראשית לב, כה). ואין לך מקום סכנה יותר אם ימרדו באומות, וגם בצבא של מטה שהם ישראל עצמם, שאם א' מהם או קצתם ימרדו באומות אין לאחרים עליהן חשבון, שלא ניתנו להציל אותם בנפשם כמו שהביא בילקוט חדש בשם ס' חסידים (סי' תתרי"ח) ז"ל: ראובן שרוצה להרוג את הנכרי והנכרי אינו מבקש להרוג אותו ושמעון רואה, יחבר שמעון עם הנכרי עכ"ל. וכל שכן כנגד רבים עד ישקיף וירא. או באילות השדה זו חית השדה, המד"א כי עם אבני השדה בריתך וחית השדה השלמה לך. נ"ל דבר ידוע כי המלכות נמשלו לחיות, וארו ארבע חיון מגיחן לימא רבא (דניאל ז, ב). וכן אמרו בני ישראל בגלות, דומים לאדם מזויין שבלעה אותו חיה גדולה, והוא נוקב את בני מעיה ויוצא, מפני כי אפשר לומר כיון שאין יכולים לסבול עול הגלות, א"כ אין אדם נתפס על צערו ומה היו יכולים לעשות אם לא למרוד בהם, לכן פי' כי הדרך הנכון הוא כי עם אבני השדה בריתך כי ע"י עסק התורה אעפ"י שאזי חיים בלעונו מ"מ לא נתננו טרף לשיניהם, רק נפשנו דווקא כצפור נמלטה וזהו

כי עם אבני השדה שהוא עסק התורה הנקרא ברית, עי"ז וחית השדה השלמה לך, כי כשישראל עוסקי' בתורה אין כל אומה ולשון יכולים לשלוט בהם, וכיון שכן הוא לא בחפזון נצא רק ע"י עסק התורה נחיה בגוים. ר' חנינא אמר השביעין באבות ואמהות, בצבאות אלו אבות שעשו צביוני ועשיתי צביוני בם, או באילות השדה אלו השבטים, המד"א נפתלי אילה שלוחה (בראשית מט, כא). עכ"ל. נ"ל שבא לתת טעם למה השביע הב"ה לישראל כמ"ש, ואמר שהשביעם באבות כמ"ש ז"ל (ב"ר מד, כא) על פ' אם לא כי צורם מכרם (דברים לב, ל). זה אברהם. וכל א' מהאבות בחרו להם הגלות יותר מן הגהינם. וא"כ הוא מוכרח הדבר שלא לצאת ולשאת עול הגלות עד ירצה העון שעליו אנו גולים בעה"ו, וזהו ג"כ שעשו צביוני ועשיתי צביוני בם, ששניהם יחד הב"ה מצד א' והאבות מצד השנית נתרצו בדבר לתת לישראל הגלות לכפרת עוונותיהם. גם אפשר לומר שעשו צביוני ועשיתי צביוני בם, כמ"ש כי אברהם בפרט היה גולה ממקום למקום כדי לברור כל הנשמות קדושות שהיו מובלעות בין האומות וכן עשה, וזהו ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית יב, ה). וזהו ג"כ סוד וירד אברם מצרימה (שם י), כמשז"ל. וזהו שעשו צביוני להבדיל בין הקדש לחול, ועשיתי צביוני בם כי הב"ה הסכים בדבר הזה, ומאז ואקח את אביכם וכו' וקרבנו המקום לעבודתו מכל העמים, ולסבה זו הוצרכו הנשמות להצטרף בעול הגלות, וגם כדי לקדש האויר החיצון, ואלינו יאספו כל הנצוצות דמינן הוו ואדחו, וא"כ הוא מוכרח לסבול עול הגלות עד יתבררו ויתלבנו הנשמות כנ"ל. וזהו ג"כ שארז"ל (קידושין סט, ב): לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה סולת נקיה ועלה. פי' דרך רמז כאשר ברר אותה יפה ונשארה כסולת נקיה שאין בה פסולת ואינה צריכה עוד בירור אחר אז עלה. או באיילות השדה אלו השבטים וכו'. אפשר לומר כי גם הם הסכימו בגלות כמ"ש בס' הזוהר חדש בפ' וישב (דף מ"ו ט"ד) ז"ל: אמר לון יעקב בבעו מינייכו חותו בגלותא ונכיתו אינון חובין וכו'. וכיון שהאבות והשבטים בחרו להם הגלות, השביע הב"ה לישראל שלא ימרדו כמ"ש.

עוד ארז"ל: ר"י בר סימון השביען במילה, בצבאות בצבא שיש בה אות וכו'. אפשר לומר כמ"ש בזוהר חדש פ' הנז' (דף מ"ו ט"א): כד גרמו חובין וכו' ואתער עליהון חרב נוקמת נקם ברית וכו'. אעפ"י שפי' אותו על השבת, מתוך דבריו נראה שהכל א', ובפרט שהתעורר עליהם עון מכירת יוסף האחוז במדת היסוד אות ברית קדש, ובברית מילה השביען, שעד שלא נצטרף העוון ההוא לא ידחקו את הקץ, ובה ג"כ יחיו בגוים שהיא א' מן המצוות שמסרו את עצמן עליה ועדיין היא מוחזקת בידם, ובה יצאו מן הגלות. וכמ"ש בזוהר פ' לך לך (ח"א צ"ג ע"א) על פ' ועמך כלם צדיקים וכו' (ישעיה ס,

כא). עד אינון אתגזרו ואקרון צדיקים עכ"ל. גם כמ"ש אח"כ בענין זה: דכל מאן דאית ביה את קיימא דא, לא נחית לגהינם. וכיון שאינו יורד לגהינם מוכרח הוא שיצטרפו עוונותיהם באופן אחר, והוא ע"י הגלות כמ"ש. ולפי הדרך שאמרנו בשם ס' הזוהר (ח"א צ"ג ע"א) על ועמך כלם צדיקים על המקריב בנו לברית מילה, זהו שאמרו אח"כ או באילות, ששופכין דמם כדם צבי ואיל, כמ"ש שם: באותה שעה כניש הב"ה פמלייא דיליה וכו'. עוד אמרו ז"ל: רבנן אמרי השביעם בדורו של שמד. בצבאות שעשו צביוני בעולם ושעשיתי צביוני בהם. או באיילות השדה, ששופכין דמם על קדושת שמי כדם צבי וכדם איל, הה"ד: כי עליך הורגנו כל היום (תהלים מד, כג). כבר אמרנו כי הסיבה שהשביעם כמ"ש הוא מפני שיעלה על דעתם שאינן יכולי' לסבול השעבוד מלכיות ולכן השביעם, כמ"ש בדורו של שמד שהיה בידם לברוח ולעמוד על נפשם, וכמו שנראה מפרקי ר' אליעזר היכלות, וכן נראה מדברי הסליחה אלה אזכרה וכו'. וכשידעו היות גזירה מאתו ית' נתנו שכמם לסבול. אדרבא אמרו בס' בס' הגלגולים שמה שהיו צועקי' לסיבת היסורין היה כדי להוציא ניצוצות ולהעלותם, לא כמו בועטי' וקוראי' תגר ח"ו, ולא לחנם אמרו (פסחים נ, א): הרוגי מלכות אין לפנים ממחיצתם. כי לא כל אדם זוכה לסבול עול קשה ולעמוד בנסיון, וכמ"ש המדרש: א"ר חייא בר אבא אם יאמר לך אדם תן נפשך על קדושת שמו של הב"ה, אני נותן ובלבד שיהרגוני מיד, אבל בדורו של שמד איני יכול לסבול, ומה היו עושי' וכו' [בדורו של שמד, היו מביאין כדוריות של ברזל ומלבנין אותן באש, ונותנין אותן תחת שיחיהן ומשיאין נפשותם מהם, ומביאין קרומיות של קנים ונותנין אותן תחת ציפרנן ומשיאין נפשותיהם מהם, הוא שאמר דוד], אליך ה' נפשי אשא. אשיא כתיב שהיו משיאין נפשם על קדושת שמו של הב"ה עכ"ל. ואם כן כיון שהדור הזה סבלו עליהם כ"כ צרות הגם שהיה כח בידם להציל, א"כ איפוא גם אנחנו נסבול עול הגלות, ובזה השביע הב"ה לישראל שלא ימרדו וכו' רק יסבלו עד יאספו כל הנצוצות כמ"ש. וגם ע"י דורו של שמד בצלם יחיו בגוים, שהרי על ידם ובפרט על ידי י' הרוגי מלוכה יש כח ללקוט ניצוצות ולהעלות מ"נ עד ביאת המשיח כמ"ש בס' הכוונות בענין אל נקמות ה' וכו'. א"ר הושעיא אמר הב"ה לישראל המתינו לי ואני עושה אתכם כצבא של מעלה עכ"ל. אפשר שהוא טעם אל שבועה זו וגם נחמה לישראל על דרך מ"ש למעלה בשם ס' הזוהר (ח"ב ד' ע"ב), שכינתא ירדה למצרים ושית מאה אלפין רתיכין וכו'. וכן בגלותנו זה שכינה ירדה בגלות, ויותר מזה כמ"ש בפ' כי תשא, וגם מחניה עמה כמ"ש בזוהר במראת יחזקאל פ' שמות (ח"ב ב' ע"ב), והנה לאו ארח ארעא לצאת מן הגלות, ושב ה' אלקיך (דברים ל, ג). הכתיב גאולה לעצמו (רש"י). ואם

ימתינו לו כמ"ש אני עושה אתכם כצבא של מעלה כמו שהיה בעת צאתנו ממצרים, כמ"ש בזוהר (ח"ב ד' ע"ב): וכלהו סליקו מתמן כד נפקו ישראל ממצרים, הה"ד ויסעו בני ישראל כשש מאות וכו'. שש מאות לא נאמר אלא כשש מאות, כגוונא דנפקו אלין כך נפקו אלין עכ"ל. והיו דומה בדומה, דומים למלאכים ויותר מהם, כמשז"ל (שמו"ר כג, ז): קדמו שרים אלו ישראל. וזהו ג"כ שאומר במדרש ילקוט (שה"ש רמז תתקפ"ו): השביעם בצבאות, במי שהוציא את ישראל ממצרים. אחר נוגנים אלו המלאכים. עוד אז"ל: ר' יודן בשם ר' מאיר אומר אמר הקב"ה לישראל אם תשמרו שבועתי אעשה אתכם כצבא של מעלה, ואם לאו אעשה אתכם כצבא של מטה עכ"ל. אפשר שהוא פי' ודומה לדברי ר' אליעזר. והכוונה שישראל כל נצחונם שלא כדרך טבע, ובשמרם את השבועה יהיו כצבא של מעלה, שהמלאכים יתלבשו בהם ויהיו בעזרם, ואם לא יסתלקו מהם ויהיו כמו צבא של מטה שאין להם סיוע וכמ"ש למעלה.

אם תעירו ואם תעוררו את האהבה, ר' יודן ור' ברכיה. ר' יודן אמר אהבה שאהב יצחק את עשו, שנאמר: ויאהב יצחק את עשו (בראשית כה, כח). מהו עד שתחפץ, עד שנעשה חפצו של זקן. ר' ברכיה אמר אהבה שאהב הקב"ה את ישראל, שנאמר: אהבתי אתכם אמר ה' (מלאכי א, ב). מהו עד שתחפץ, מלכות של מעלה, לכשתחפץ מדת הדין מאליה אני מביאה בקולי קולות, לכך נאמר עד שתחפץ עכ"ל. דעת ר' יודן הוא כמ"ש בס' הזוהר (ח"א קמ"ו ע"ב) ובהרבה מקומות על פסוק בן יכבד אב (מלאכי א, ו). דא עשו, דלא הוה בר נש בעלמא דאוקיר ליה לאבוהי כמו עשו, וההוא יקירו דאוקיר ליה אשליט ליה בהאי עלמא עכ"ל. ולכן אמר ר' יודן שבכלל השבועה יש אם תעירו ואם תעוררו את האהבה הנזכרת, כי בזה יטול עשו שכרו בעה"ז ושכרן של ישראל יהיה גנוז לעה"ב. וכן עלה במחשבתו של יעקב, וכן גם כן אמרו ז"ל בפ' ושמר ה' אלקיך לך וכו' (דברים ז, יב). פי' הרב בעל שערי אורה כי כוונת יצחק היתה לברך את עשו למען יטול שכרו בעה"ז כמ"ש, והוא דעת המפרשי' ז"ל ג"כ. עוד אמרו כי להיות כי העה"ז לא נברא בשביל ישראל ואין להם בעה"ז כלום, גם צפה היות בני יעקב עתידים לגלות ורצה שישתעבדו תחת בני עשו ולא תחת אחרים, ולפיכך אמר כי עד שלא נעשה רצונו של זקן לא יזכו ישראל לגאולה. אי נמי כמו שמסיים בס' הזוהר ז"ל (ח"א קמ"ו ע"ב): כך עשו ההוא אוריך ליה כל הני זמנין דישלוט בעלמא, ואינון דמעין הורידו לון לישראל בשעבודא דיליה, עד דיתובון ישראל לגבי קודשא בריך הוא בבכיא ובדמעין, דכתיב: בבכי יבואו ובתחנונים אובילם (ירמיה לא, ח). וכדין כתיב ועלו מושיעים בהר ציון וכו' (עובדיה א, כא). והכוונה כי ע"י הדמעות שהוריד עשו, כמה בישין עבדו כמ"ש בזוהר, עד שהצטרך

יצחק לברכו כנראה מהמשך הפסוקים. והטעם כי בזה נתגברו הדינים, וכדי למתק אלו הדיני' צריך שישראל ישובו בתשובה ויתעוררו אימא עלאה, כדי למתק כח הגבורה, ולא די זה שהרי אמרו (ברכות לב, ב): שערי תפלה ננעלו. אלא צריך להוריד דמעות ולהמשיך מנצח הוד שבחכמה שהם סוד תרין דמעות, ונחתין לימא רבא כדי למתק הדין, וזה הוא בבכי יבואו בתחילה שצריך לעורר השתי דמעות שהם נצח והוד שבחכמה כמ"ש, ועי"ז יפתחו שערי תפלה גם כן, בסוד: ה' שפתי תפתח (תהלים נא, יז). וזה הוא: ובתחנונים אובילם. וכן כתיב: ועלו מושיעים בהר ציון וכמ"ש. וזה הוא עד שנעשה חפצו של זקן, הנה הוא חפץ להצדיק את בניו מצד הדין כמ"ש (שבת פט, ב) בפ' כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו (ישעיה סג, טז). וזהו עד שיעשה חפצו של זקן. ר' ברכיה אמר אהבה שאהב הקב"ה את ישראל שנאמר אהבתי אתכם אמר ה' (מלאכי א, ב). נראה שהיא כמו כוונת ר' יודן, אלא שא' מפרש שצריך שלא לעורר להסיר האהבה עד שתחפץ, פי' שלא להסיר האהבה שאהב יצחק עד תשלום שכרו למען יקבל אותו משלם בעה"ז. ור' ברכיה מפרש שצריך שלא לעורר להביא האהבה שאהב הקב"ה לישראל ולקבלה בעה"ז, רק יהיה שמור הכל לעה"ב, מהו עד שתחפץ, הוקשה לו שהיל"ל עד שיחפץ, ומלבד זה קשה כי הנה הוא מיותר. ולכן אמר מהו עד שתחפץ, גם קשה היאך ידעו ישראל אימתי נעשה חפצו של זקן, וכן דברים אחרים הנעלמים, ועל כל זה תירץ לכשתחפץ מלכות של מעלה, לכשתחפץ מדת הדין מאליה אני מביאה בקולי קולות, פי' מלכות של מעלה היא מלכות עתיק יומין דמיניה נפיק רוחא לקיימא ה' דלתתא, וזה יהיה בביאת המשיח, כי אז נוק' דזעיר תתעורר מעצמה להעלות מ"נ בלי סיוע נשמות, רק ע"י שימשך הארת החוטם העליון כמבואר בס' עץ החיים, וזהו לכשתחפץ מלכות של מעלה כמ"ש שהיא מלכות עתיק יומין, נוקבא דפרדשקא, שתשלח הארתה למלכות נוק' דז"א שהיא מדת הרחמים, וזהו לכשתחפץ מדת הדין מאליה, פי' מבלי סיוע נשמות הצדיקים אז באותה שעה שתעורר כנז' אני מביאה, פי' המלכות נוק' דז"א הנקראת אני, תביא את גאולתם של ישראל בקולי קולות, פי' הז"א נקרא קול, גם נוקבא נקראת בת קול, גם מן הבינה יוצא קול, והנה ע"י התעוררות תרין תפוחין שהם כנגד חוטמא, כבר אמרנו כי על ידם מתעוררים ר"ס אורות, שהם ז' פעמים מילואי' ס"ג עם הכולל שהם בתקון אמת. והנה ז' פעמי' ס"ג בתרין תפוחין, ג' מצד ימין וג' מצד שמאל שהם בגימט' שע"ח שהם סוד השע"ח נהורין, ואין צריך להאריך בזה. וא' מן הס"ג הנז' הוא בחוטם כנז' אשר בהתעוררותו כמ"ש בודאי יתעוררו הז' מילואים הנזכרי' עפ"י הדרך הנזכר בכוונת השופר. והנה ר"ס אורות כנז' הם ב' פעמי' ק"ל שיורד ממנו לז"א שהוא ו'

ונעשה קו"ל, ולנוקבא ג"כ שהיא ה' ונעשית קל"ה, והנה המלכות כשעולה עד החכמה נקראת אני, כמ"ש (ס' התיקוני' תיקון ס"ט דף ק"ו ע"ב) אני ישנה (שה"ש ה, ב). אני שניה לחכמה. וזה בהיותה מקבלת מן הכתר. וזהו לכשתחפץ מלכות של מעלה שהיא נוקבא דפרדשקא, לכשתחפץ מדת הדין מאליה שהיא נוק' דז"א שתעלה מאליה עד שם, אז תקרא אני ואז היא מביאה בקולי קולות שיתגלו כל הקולות הנזכרי' מעתיק יומין ומאו"א וזו"ן, ואלו הם קולי קולות ואז יתקיים מש"ה: והיה ביום ההוא (שהוא נסתר), דאתגלי אריך לאוקיר דיקניה, יתקע בשופר שהיא אימא, גדול מצד אבא, ובאו מעצמם, האובדים בארץ אשור. והנדחים בארץ מצרים. והשתחוו לה' בהדרת קדש בבי"א וכן יהי רצון אמן.

ח

(שה"ש ב, ח):

קול דודי הנה זה בא

מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות. (איכה ב, א):

איכה יעיב באפו אדנ"י את בת ציון

השליך משמים ארץ תפארת ישראל

ולא זכר הדום רגליו ביום אפו.

כבר רמזנו בחתימת האלפא ביתא האחרת איך דברי האלפא ביתא הזאת קשים יען אמר בהם בבירור כי איך מיד ה' היתה זאת, והתחיל ואמר איכה יעיב באפו אדנ"י את בת ציון, כמו שדקדקו קצת מהפרשי' ז"ל כי הקינה היא על היות השי"ת בעצמו הפועל הרעה ע"י האף, וחזר ואמר 'איכה' כמוסיף על הראשונות. והנה דרך האדם כשהוא בכעס ומתחרה באפו ועושה רעה הרבה פעמים הנה הוא מרעיש ובזה ורווח לו, וז"ש: קול דודי הנה זה בא, שבקולו אל הכבוד הרעים ובזה שקטה כעסו. והנה החכם מהר"ם אלשיך ז"ל פי' כי הפסוק הזה הוא דרך נחמה ואמר ז"ל בקצור: איכה יעיב באפו אדנ"י בעצמו שהוא אוהב את ישראל, והוא בעצמו ע"י אפו יעיב את בת ציון, משיבה רוח הקדש ואומרת הלא זו לטובה כי ה' הנז' השליך משמים ארץ ת"ת ישראל שהוא דיוקן יעקב, וגם לא לשלוח יד במקדש ה' והיה שופך חרון אפו על ישראל. ועתה כי ה' שם היה, שפך חרון על העצים ועל האבנים וניצולו ישראל, עכ"ל בשינוי איזה דברים. והנה זה הוא מאמר הכתוב קול דודי וכו', כי הנה למעלה אמר אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, וכבר פי' מ"ש ר' יודן ור' ברכיה. והעולה מדבריהם שאין לנו לעורר לבקש על שום דבר כי מאד עמקו מחשבותיו ית' וכלם לאהבה את ישראל ולהטיב להם

באחריתם ולתת להם אחרית טוב ותקוה, וראיה לדבר כי הנה קול דודי הנה זה בא אעפ"י שהוא דודי בא בקולו ובכעס גדול עלי, אבל מ"מ מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות, שפך חרון אפו על העצים ועל האבנים, ועפ"י הדרך שאז"ל (שמו"ר טו, ד): מדלג על ההרים, אלו האבות. נוכל לומר כמ"ש השליך משמים ארץ ת"ת ישראל שהוא דיוקנו של יעקב כמ"ש, ובזה כלה ה' את חמתו וגם מקפץ על הגבעות אלו האמהות. אפשר לומר כמשאז"ל (פתיחתא דחכימי דאיכ"ר כד): כי כשגלו ישראל בעברם על קבורת רחל יצאתה רחל וכו' עד שאמרה לה ויש תקוה לאחריתך ושבו בנים לגבולם. אי נמי הפליא בקינתו ואמר איכה יעיב וכו', כבר אמרנו כי 'ציון' הוא כינוי אל השלמים העוסקי' בתורה בשערים המצויינים, והנה כבר אמר הכתוב: הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו (ישעיה כט, יד). וגם כבר אמרנו מה שעינינו רואות וכלות בכל יום מתמעטים הלבבות וחשכו הרואות בארובות, כמ"ש בפ' בכה תבכה בלילה (לעיל א, ב) ע"ש. וזהו איכה יעיב לשון עתיד, בכל יום ברכתו מרובה והחשך מתגדל, את בת ציון שהם השערים המצויינים כמ"ש, ואמר בת ציון בתאר נקבה לרמוז כי תשש כח המצויינים בתורה כנקבה. אי נמי ירמוז על התורה שבע"פ שהיא בת לתורה שבכתב.

עוד השליך משמים ארץ תפארת ישראל, כי בתחלה נאמר: ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מט, ג). וכל האומות הולכים לאורם, וכמ"ש הכתוב: ולתתך עליון על כל הגוים לתהלה ולשם ולתפארת (דברים כו, יט). וכמ"ש בס' הכוזרי בדברי החבר לכוזר ע"ש מאמר ב' (אות ן'). ועתה אמר כי ע"י מה שיעיב את בת ציון ואבדה חכמת חכמיו הנה בזה השליך משמים ארץ תפארת ישראל כנז', והנה ע"י תפארת ישראל הנז' יש בו תיקון העולם כי באורם ילכו אור, ועתה אשר יעיב ה' כנז' והשליך משמים ארץ יתמוטט העולם והארץ כבגד תבלה אשר היא נקראת הדום רגליו, כמאמר הכתוב: השמים כסאי והארץ הדום רגלי (ישעיה סו, א). וזהו ולא זכר הדום רגליו שהוא העולם והארץ בכללה לא זכר אותם ביום אפו כנז', וכנגד זה אמר קול דודי הנה זה בא פי' בדברי תורה, אם נפרש שהם דברי תורה שבע"פ שהיא אומרת קול דודי וכו', שהוא כמ"ש במשנה (אבות ו, ב): אריב"ל בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה וכו'. ואז"ל כי אלו הם הרהורי תשובה הבאים לאדם בכל יום, כי בצאת הקול מלפניו ית' אע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי ושמע הקול הזה ומתעורר לשוב. א"כ אעפ"י שיעיב ויחשיך ה' את בת ציון, שערים המצויינים כנז' וחשכו הארובות וכו',

מ"מ ע"י השמיעה נשמע את הקול מדבר אלינו וזהו קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים וכו' כפשוטו שהוא יוצא מהר חורב.

אי נמי כמ"ש בס' הזוהר פ' שלח לך ז"ל (ח"ג קס"ג ע"א): חמיתון אלין טורייא, כלהו ראשי מתיבתי לעמא דא דבמדברא וכו' עכ"ל. והנה אעפ"י שהחשיך וכו' ואין תורה ברורה מ"מ רוח ה' מדבר אל השרידים אשר ה' קורא אליהם לעסוק בדברי תורה, וזהו קול דודי הנה זה בא זה קולו של הקב"ה בתורתו התמימה, מדלג על ההרים אלו ראשי ישיבות שבכל דור ודור, שאעפ"י דשריו חכימייא למהוי כספריא וכו', ועמא דארעא אזלא ומדלדלא (סוטה מט, א). עדיין לחד בדרא או לתרי בדרא אפשר עליו לומר אכשור דרי, ואפי' לרבים העוסקים בתורה, ובזה יאירו אורה של תורה ועל ידיהם יתייחדו תורה שבכתב ותורה שבע"פ ויאירו בכל ישראל ועל העולם כלו באור תורתם. ואם נפרש קול דודי זה משה כמ"ש במדרש, נוכל לפרש ג"כ ככל הדרכים שאמרנו, שהרי אור נשמתו מתפשט בכל בעלי תורה והוא מסייע שיש בו ממש, וכמ"ש למעלה (לעיל א, י) בשם הזוהר ורע"מ (ח"ב קס"ו ע"ב) ובשם מהרר"א אזולאי זלה"ה (עין הקורא נהר ל"ז). והוא מדלג על ההרים שהם ראשי ישיבות, מקפץ על הגבעות אז"ל אלו האמהות. מלבד לפי פשוטו נוכל לומר כי בזכות האמהות שהם מגדלות בנינו לתורה, וכמשז"ל (ברכות יז, א): הני נשי במאי זכיין וכו'. עי"ז התורה תהיה מאירה ע"י הבל שאין בו חטא תינוקות של בית רבן. וגם ע"י מה שממתינות לבעליהן עי"ז יזכו בעליהן לתורה, וכמו שאירע לר' עקיבא (נדרים נ, א): כשחזר לסוף י"ב שנה שמע מאחורי ביתה וכו' אמר הואיל ואתיהיב לי רשותא אהדר לאחורי, הדר אזל וכו'. ועי"ז זכה כפלים לתורה. וז"ש הניחו לה שלי ושלכם [שלה] היא. כי בזכותה זכה לכל התורה אשר זכה, והוא ראש לכל תורה שבע"פ, כמשאז"ל (סנהדרין פו, א): סתם מתני' וכו' וכלהו אליבא דר' עקיבא. מלבד מה שארז"ל (במד"ר יט, ו): דברים שלא נגלו למשה נגלו לר' עקיבא. וזהו מקפץ על הגבעות שהן האמהות. ועפ"י הדרך הראשון אפשר לפרש פסוק איכה יעיב בלשון שאלה, ופסוק קול דודי תשובה אליו, ורוצה לומר איכה יעיב באפו ה' בהר ציון וכו' וכל אלו לא חטאו, אם נאמר שפך חרון אפו על העצים ועל האבנים לכאורה נראה שלא יתכן, שהרי אמרו (שבת קה, ב): הקורע בגדיו בחמתו והמשבר כליו בחמתו והמפזר מעותיו בחמתו וכו'. והנה שלשה אלו נרמזו בפסוק זה, כנגד הקורע בגדיו אמר איכה יעיב באפו ה' את בת ציון, בין שמפרש אותו כפשוטו על הר ציון ששמם אשר הם לבוש ובית אליו ית' כמ"ש הכתוב: ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כה, ח). אבל ביותר יצדק עפ"י מה שפי' בשערים המצויינים בהלכה. אי נמי על תורה שבכתב ושבע"פ אשר על זה נאמר לבש

ה' עוז התאזר, וכנגד מפזר מעותיו בחמתו אמר השליך משמים ארץ ת"ת ישראל ופיזרם בארבע כנפות הארץ, וכנגד משבר כליו בחמתו אמר ולא זכר הדום רגליו ביום אפו דומה למ"ש הכתוב: השמים כסאי והארץ הדום רגלי (ישעיה סו, א). ועתה לא זכר הדום רגליו ושבר השרפרף, וכמ"ש הכתוב: עד די כרסוון רמיו (דניאל ז, ט). (איכ"ר א, א): כב-יכול הפוכות הן. ולכן אמר איכה יעיב באפו וכו' והשיב עפ"י הדין קול דודי הנה זה בא וכו', על דרך מ"ש אח"כ (שבת קה, ב): ואי עביד למירמא אימתא אאינשי ביתיה שפיר דמי. וכל שכן בכאן שמאהבה עשה למען תשתפכנה אבני קדש בראש כל חוצות ויהיה להם למקדש מעט בארצות אשר יבואו שמה, וכמו שמפרש בפסוק שיבא.

ולפי הדרך שפי' קצת פסוקים על עניין עוונות של אדה"ר, כמשז"ל כי שלחו מגן עדן היה בדומה לגלות ישראל, וכן אמרו (ב"ר יט, ט): ויאמר לו איכה (בראשית ג, ט). אֵיכָה כתיב. יאמר איכה יעיב באפו ה' את בת ציון שאילולי לא חטא אדה"ר ראוי היה שתנתן התורה על ידו, ומפני החטא נאמר עליו: ואומר אך חשך ישופני (תהלים קלט, יא). ואז השליך משמים ארץ ת"ת ישראל שהם הנשמות שהיו כלולות בו אשר נפלו בעמקי הקליפות, ולא זכר הדום רגליו כנז', ביום אפו שירדו ונפלו ממדרגתם כמבואר בדרוש הגלגולי' ובמקומות אחרים. אי נמי לפי דרך זה איכה יעיב באפו דשוי חשך בין כתר לעילת העילות, עפ"י כל הדרכים שפי' האר"י זלה"ה ותלמידיו, שהוריד הכתר למטה ממדרגתו וגרם שנתמעטו עולמות בי"ע. וגם שהכתר של זעיר נתמעט אורו לסיבת שהוריד הדעת למטה בין הכתפים, וגרם שיתפשטו הה' גבורות שניתנו בנוק' בלאה, לא נתפשטו בו' קצוותיה. אמנם תכף ירדו ביסוד שלה, גם גרם לרחל שתרד בבריאה בסוד: רגליה יורדות מות (משלי ה, ה). וזהו איכה יעיב באפו ה' את בת ציון וכו', וכמו שנפרש אח"כ וכנגד זה אמר קול דודי הנה זה בא וכמ"ש למעלה זה משנה שניתנה תורה ע"י. וגם מדלג על ההרים אלו האבות וכו' שעל ידם היה תיקון אדה"ר. וכן ע"י האמהות וזהו מקפץ על הגבעות והוא פשוט. אי נמי אומר הכתוב: סכותה בענן לך מעבור תפלה (איכה ג, מד). סכותה באף ותרדפנו וכו' (שם מג). ופי' [מהר"א גלנטי בקול בוכים]: כי בתחלה כסה עצמו בענן מעבור תפלה, ואח"כ בזה ע"י האף תרדפנו עכ"ל. וזהו איכה יעיב באפו ויחשיך באפו ג"כ את בת ציון שהיא נקודה פנימית של ירושלים, מקום קבלת התפלות, וזה שער השמים (בראשית כח, יז). (ב"ר סט, ו): בית המקדש של מעלה. וזה יובן עפ"י הדרך שמביא מהר"ם אלשיך ע"פ זה, מארז"ל (פתיחתא דחכימי דאיכ"ר כד) ויקרא ה' וכו' (ישעיה כב, יב). בשעה שבקש הב"ה להחריב בית המקדש אמר כל זמן שאני בתוכו אין האויבי' נוגעים בו, אלא אכבוש עיני ממנו וכו' עכ"ל. והנה ע"י כבישת עין מלהשגיח

על בת ציון, בזה שערי תפלה ננעלו, וכיון ששערי תפלה ננעלו הנה בזה השליך משמים ארץ ת"ת ישראל אשר עליהם נאמר הקול קול יעקב (בראשית כז, כב). וכמשאז"ל (גיטין נז, ב): אין תפלה נשמעת שאין בה מזרעו של יעקב. ועתה ניטלה אותו הת"ת שהיה להם והושלך לארץ, ואמר 'משמים' כי אפילו בשמים והמלאכים של מעלה היו מתאוים לשמוע תפלתם של ישראל, ואצל המלאכים כנז' היתה ניכרת מעלתם, ועתה השליך משמים ארץ הת"ת הזה ולא זכר הדום רגליו ביום אפו שכתוב בו: והתפללו אליך דרך ארצם (מ"א ח, מח). וכיוצא, לשמוע אל הרנה ואל התפלה אשר עבדך מתפלל במקום הזה (שם כח־כט). וכנגד זה אמר קול דודי הנה זה בא, והוא הכרוז הנז' בתיקוני' (תקון י"ג, דף כ"ט ע"ב) ז"ל: כרוזא נפיק בכל יומא, מאן דקטיל ההוא חויא דאיהו מקננא בטורין [רברבין] יהבין ליה ברתא דמלכא דאיהי צלותא דיתיב על מגדלא דאיתמר בה: מגדל עז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב (משלי יח, י). עכ"ל. הנה שע"י קול דודי שהוא הכרוז כנז' אשר הנה הוא מדלג על ההרים, השומע הקול וקטיל להההוא חויא יהבין ליה ברתא דמלכא דאיהי צלותא ותפלתו נשמעת כו'. גם בזה נאמר כמשאז"ל במדרש: זה משה. וזה על דרך מ"ש אח"כ בתקוני' כנז', אדהכי הא רעיא [מהימנא] קא אתיא [בכמה עאנין ותורין ואמרין וחוטרא בידיה, סליק עיניה למגדלא וחמא חד בר נש עולימא צדיק שמיה, דהוה יתיב על מגדלא, קשתא בידוי והוה זריק חצין לגבי חויא, ודא איהו פזר גדול , וחויא לא הוה חשיב לון. וקשתא איהו לישנא דפומא, אגוזא דקשתא דפומא, חוט השני חוט של קשת] דביה הוה זריק חצין, דאינון מלולין דצלותא לגבי חויא, וחויא לא [הוה] חשיב לון, [ולאו בגין חלישו דצדיק ח"י עלמין, אלא בגין חלישו דההוא דזריק לון דאיהו צדיק דלתתא מניה, כד לאו איהו שלים, ובגין דא לא חשיב לון. עד] דאתא רעיא מהימנא ונטל חץ חד וזריק לגביה דא בתר דא בצלותין, הה"ד עד יפלח חץ כבדו. דחויא דאיהו וכו' עכ"ל. והכוונה כי אעפ"י שלא נתקבלה תפלת הרועים עם ישראל אחריהם, וזהו בכמה עאנין ותורין ואמרין וכו', מ"מ זכותו של משה ותפלתו עושה פירות, וכמ"ש (זח"ב ט"ז ע"ב): אלמלא תפלת המתי' על החיים [לא] היו יכולי' לעמוד. וזהו קול דודי זה משה, הנה זה בא ומתקבלת תפלתו והנה הוא מדלג על ההרים ביני טוריא להרוג הנחש הארור וכו'. ולהבין אומרו יהבין ליה ברתא דמלכא דאיהי צלותא וכו' ולדקדק פרטי המלות, צריך לפרש הב' כתובים, איכה יעיב וקול דודי בדרך אחרת. וזה כי צריך לדקדק אומרו איכה יעיב באפו אדנ"י את בת ציון הילל"ל איכה יעיב ה' באפו וכו'. ואפשר שזה הוא שבא לתקן המתרגם שאמר איכה יתקוף ה' ברוגזיה, ולא תרגם איך יתקוף ברוגזיה ה' אלא מפני שכך היה סדר הפסוק כמ"ש המתרגם. והנה מהר"א גלאנטי פי' הכתוב

הזה, יעויין שם. ולפי קצת דרכו נפרשהו ג"כ לפי דרך האר"י זלה"ה. וזה כי ידוע כי המלכות בכללה נוקבא דז"א נקראת אדנ"י, והנקודה פנימית נקודת יסוד שבה נקרא ציון, וגם נקרא בת ציון להיותה בתאר נקבה כידוע. והנה אעפ"י שהמלכות בכללה היא דין מ"מ הנקודה הזאת היא רחמי', ובפרט בהתיחד עמה היסוד של ז"א הנקרא צדיק היא נקראת צדקה, וכשהוא בסוד החסד ונקרא חסיד, חוורא בפום אמה אז גם היא נקראת חסידה, כמ"ש הכתוב: חסידה ברושים ביתה (תהלים קד, יז). וכן גם חסידה בשמים ידעה מועדיה (ירמיה ח, ז). והנה הכתוב אומר איכה יעיב באפו, פי' מי שבידו להעיב, וסמך לו על המבין כי כן דרך הכתוב בהרבה מקומות. אי נמי נוכל לומר 'באפו' באף ו', וזה יובן עפ"י מ"ש באידרא [רבא] (ח"ג קל"ז ע"ב) וז"ל: תאנא לא דיין לרשעים וכו', אלא דמהפכי מדת רחמים למדת הדין. והיאך מהפכי והא כתיב: אני ה' לא שניתי (מלאכי ג, ו). אלא בכל זמנא דעתיק דעתיקי, רישא חוורא אתגלייא רעוא דרעוין, רחמין רברבין אשתכחו בכלא. ובשעתא דלא אתגלייא כל זיינין (נ"א דינין) דז"א [זמינין], וכב-יכול רחמי עביד ההוא דינא, [ההוא] עתיקא דכלא. ובסוף כתוב: תאנא האי חוטמא זעיר, וכד שארי תננא לאפקא, נפיק בבהילו ואתעבד דינא, ומאן מעכב להאי חוטמא דלא יפוק תננא, חוטמא דעתיקא קדישא דהוא אקרי ארך אפים מכלא עכ"ל. והכוונה כי בא"א אע"ג שאין שם דין מ"מ בהיותו מסתתר ומניח עשות הדין למטה נקרא הוא עושה, וכן פי' מהר"ם קורדווירו בספר הפרד"ס. והנה מחוטם ז"א יוצא האף שהם הגבורות כמ"ש באידרא הנז', וכשמתגלה חוטמא דע"ק הנקרא ארך אפים, מעכב שלא יצאו הגבורות הנז', וכשאינו מעכב כב-יכול נקרא שהוא פועל גבורות ומוציאם. וזה נ"ל על דרך (ע"ז יח, א): כל מי שיש בידו למחות וכו'. והנה הרשעי' שגורמים לסלק רחמי א"א, כב-יכול מהפכי' מדת רחמי' למדת הדין, שצריך גם הוא לכבוד ולהסתיר רחמיו ולהניח הדין לפועל, וזה איכה יעיב אותו הנסתר והנעלם יעיב באפו שלא האיר למטה. אי נמי באף ו' שהוא ז"א, שהוא ו' שבשם, וע"י אפו יעיב ויחשיך המדה הנקרא אדנ"י, נוק' דז"א הנקרא אדנ"י. וע"י האף הנז' אשר יצא מלפני ה' נחשכה המדה הנז', ולא בלבד המדה בכללה אשר היא דין, ובהוסיף דין על דין חשך משחור תארם על דרך מ"ש למעלה בפ' (לעיל א, ח), בשם מהר"ם קורדווירו על פ' ואשה כי תזוב וכו' או כי תזוב על נדתה וכו', יעויין שם. אלא גם הנקודה פנימית שבה אשר היא בסוד החסד והרחמים וזהו איכה יעיב באפו אדנ"י את בת ציון, פי' עם בת ציון שניהם יחד, ותלכנה שתיהם ציון וירושלים כחדא אזלין למקום החשך ח"ו. אי נמי אדנ"י הוא היכל ק"ק שהוא אדנ"י שפתי תפתח שהוא סוד התפלה, את בת ציון שהיא הנקודה פנימית כנז', ונקרא 'גאולה' והיא בהיכל הרצון,

והוא סוד סמיכות גאולה לתפלה, ועל שניהם כנז' איכה יעיב וכו'. ויש מי שפירש ג"כ כי לפעמים אדנ"י הוא בעתיקא קדישא, ואפשר שהוא במלכות שלו אשר עליה נאמר: ותהלתי אחטם לך (ישעיה מח, ט). והוא עפ"י הדרך שזכרנו בשם האידרא, שכיון שלא באה הארה מחוטמא דע"ק עלה עשן באפו דז"א, ויחר אף ה' בם וכו'. וע"י שהחשיך את בת ציון כנז' עי"ז ג"כ השליך משמים ארץ ת"ת ישראל כמו שאמרו כי גם עליו נאמר: כן משחת מאיש מראהו (ישעיה נב, יד). ואמר השליך משמים ארץ אפשר שהוא על יסוד הבינה הנקרא שמים, והם שמים של ארץ העליונה, והם נקראי' קצה השמים העליוני'. ומשם השליך ת"ת ישראל וזהו שארז"ל (חגיגה ה, ב): מאיגרא רמא [לבירא עמיקתא]. ולא זכר הדום רגליו ביום אפו שהם נה"י שלו שנסתלקו וחזר לקדמותו בסוד תלת גו תלת, ועל כל זה אמר קול דודי הנה זה בא. כבר ידוע כי הקול הוא הת"ת, וגם דודי הוא בת"ת, והכפל אפשר לומר כמו שאמרנו כי ע"י קבלתו מש"ע נהורין יורדי' ר"ס אורות ז' הכלים, ונחלקי' ק"ל לזעיר ונעשה קול, וע"י ההארה הנז' אפשר שיעצור האף והרבה להשיב אפו, וכבר פי' ז"ל מדלג על ההרים שהם חג"ת, מקפץ על הגבעות שהם נה"י, בסוד גדלות ראשון ושני ונעשה בן ט' ספירות, ואז גם נוקביה מתגדלת גם היא כמותו ומאיר אליה ע"י היסוד. וזהו הנה זה בא. ולדקדק הדברים ביותר נפרש ג"כ דברי התיקוני' כמו שיעדנו שאומר: כרוזא נפיק בכל יומא, מאן דקטיל ההוא חיויא דאיהו מקננא בטורין, יהבין ליה ברתא דמלכא דאיהי צלותא, יתיב על מגדלא דאיתמר בה וכו'. והנה בזוהר פ' שלך לך (ח"ג קס"ד ע"ב): פי' מגדל עוז שם ה' (משלי יח, י). על התיבה שהיא מלכות, ונכנס בה הס"ת שהוא היסוד של ז"א, שמתגלה הארתו בתיבה. והנה כבר אמרנו כי המלכות בכללה נקראת תפלה, והיא אדנ"י כמו שאמרנו. ונקודה פנימית שבה בת ציון הנה היא גאולה, והגואל שהוא יסוד דז"א נכנס בתוכה, וזהו ברתא דמלכא שהיא המלכות בקבלתה מצד יסוד אבא שהוא נקרא מלך, ונקרא לפעמים מלכא קדישא דאיהי צלותא דיתבא על מגדלא שהיא יושבת על גבי נקודה פנימית שלה שהיא נקודת ציון דאיתמר בה מגדל עוז שם ה' אשר בה ירוץ צדיק, שהוא היסוד הנק' מגדל הפורח האויר. ונשגב שהוא מתחזק בה, וזהו כרוזא נפיק בכל יומא, מאן דקטיל ההוא חיויא וכו'. כי ע"י השבתת הקליפות עי"ז זוכה לירש הארץ העליונה, ועליו נאמר: ועמך כלם צדיקי' לעולם ירשו ארץ (ישעיה ס, כא). והנה הכרוז היוצא בכל יום כבר אמרנו שהוא אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, ואין לך דבר חשוב לנצח היצה"ר ולהתיש כחו בין מלמעלה בין מלמטה יותר מדברי תורה, וא"כ הוא קול דודי הנה זה בא ע"י הקול קול דודי שהיא התורה הנמשכת מז"א, וגם אם נפרש 'דודי' שהוא ביסוד אבא שממנו תורה

יוצאה כמ"ש, הנה ע"י קול דודי כנז' הנה זה בא שהוא יסוד דז"א להתייחד עם נוקביה, ועי"ז אעפ"י שהחשיך כנז' לבחי' הנקראת אדנ"י ולבת ציון ג"כ, הנה בזה יאר ה' פניו אליה, ואעפ"י שהשליך משמים ארץ ולא זכר הדום רגליו וכו' הנה הוא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות כמו שאמרנו.

ובזוהר פ' פנחס (ח"ג רכ"א ע"א) אמרו ז"ל: דכד נפקו ישראל ממצרים, בעא קב"ה למעבד לון בארעא כמלאכין קדישין לעילא, ובעא למיבני לון ביתא קדישא ולנחתא לה מגו שמי רקיעין ולנטעא לון לישראל נציבו קדישא כגוונא דדיוקנא דלעילא, הה"ד: תביאמו ותטעמו בהר נחלתך (שמות טו, יז). באן אתר, מכון לשבתך פעלת ה'. בההוא דפעלת אנת ה' ולא אחרא. מכון לשבתך פעלת ה' דא בית ראשון, מקדש אדנ"י כוננו ידיך דא בית שני, ותרוייהו אומנותא דקב"ה אינון, ומדארגיזו קמיה במדברא מיתו, ואנח לון קב"ה לבנייהו בארעא דאליפו עובדיהון, וביתא אתבני על ידא דבר נש ובגין כך לא אתקיים, עכ"ל לענייננו. והגם כי היה צריך המאמר הזה ביאור מ"מ העולה מדבריו כי בית המקדש היה ראוי להיות רוחני על ידו ית', ומפני חטאינו לא נעשה הדבר הזה רק היה חמרי מעצים ומאבנים ולכן לא נתקיים. וז"ש איכה יעיב כפשוטו, פי' יהיה דבר עב חמרי שיש בו עביות, אדנ"י את בת ציון איכה יעשה באפו, שכעס על ישראל, אדנ"י את בת ציון שהוא בית המקדש, והכעס הזה היה בהיותם במדבר כענין מעשה העגל, אז התחיל להעיב ולהחשיך, ואח"כ כאשר שלחו המרגלים אז נחתם הגזר דין הנז' ונגזר עליהם למות במדבר כמ"ש הזוהר מאמר הנז'. וז"ש איכה יעיב באפו וכו'. ובסוף כתיב ולא זכר הדום רגליו ביום אפו, חזר לומר 'אפו' והוסיף ג"כ לומר 'ביום', לרמוז משאז"ל על פ' זה (איכ"ר ב, ג): יום א' היה אפו של הב"ה, אילו עשו תשובה ביום פשרו. והכוונה כמשז"ל במקום אחר (תענית כט, א): קרא עלי מועד (איכה א, טו). שהוא יום תשעה באב והוקבע להם בכיה לדורות, ואילו עשו תשובה ביום ההוא פשרו. ונחזור לענין איכה יעיב וכו' ע"י מעשה בני אדם, באופן כי בזה השליך משמים ארץ ת"ת ישראל שהוא הבית המקדש שהוא גאון עזם תפארתם של ישראל השליך אותו משמים ארץ, שבמקום שהיה ראוי להיות מעשה ידי שמים ורוחני כמותם הושלך לארץ ונעשה חמרי כמ"ש, וזה גרם שאח"כ ולא זכר הדום רגליו ביום אפו וכמ"ש בזוהר אח"כ (ח"ג רכ"א ע"א) על אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו וכו' (תהלים קכז, א). שלהיותו מעשה בשר ודם גרם שנחרב בעוה"ר. א"נ כבר ידוע שאילו זכינו ללוחות ראשונות היה מתקיים חרות על הלוחות חרות משעבוד מלכיות וכו' והיו הולכי' בהם לארץ ישראל ומשם לגן עדן. והנה בדרוש בענין הלוחות וענין רחל ולאה ביאר האר"י זלה"ה איך כוונת

מרע"ה היה ליקח הלוחות מלמעלה מתרין פרקין עליונים דנוק' קרוב אצל ת"ת דז"א, אך אח"כ לא לקח בלוחות שניות, לוחות אבנים מנ"ה דידה, וכבר הבאנו מקצת הדרוש הזה למעלה במקומות מחולפים, וזה גרם להפיל זרעם בגוים ושלטו האומות על ישראל. וזש"ה איכה יעיב באפו אדנ"י את בת ציון כמ"ש, הוא מפני כי השליך משמים שהוא ז"א, ארץ שהיא מלכות ארץ התחתונה, ושם השליך ת"ת ישראל שהם הלוחות כנז'. וזה גרם חרבן בית המקדש וגלות ישראל, וזהו ולא זכר הדום רגליו שהוא בה"מ כנז', ולא זכר ביום אפו. אי נמי אפילו אל הלוחות שהם מבחי' הרגלים, לוחות אבנים, אפי' לא זכר כנז' ביום אפו כי נגנזו, וכל שכן למאן דאמר ארון גלה לבבל (יומא נג, ב). ולפי דרך זה ג"כ נוכל לפרש איכה יעיב באפו אדנ"י את בת ציון, שערים המצוייני' כמ"ש למעלה, הוא מפני כי השליך וכו' את הלוחות הנז', כי אז נגזר על ישראל שילמדו תורה מתוך דוחק מתוך שכחה וכו' (תדבא"ז ד'). וכנגד זה אמר קול דודי הנה זה בא זה משה, פי' אותו הקול שאמר משה: מכון לשבתך פעלת ה' (שמות טו, יז), אשר עליו אמרו דא בית ראשון, וכן מקדש אדנ"י דא בית שני, הנה זה בא ומתקיימת נבואתו, והנה הוא מדלג על ההרים, שעתיד הב"ה להורידו כמ"ש אח"כ בזוהר: בית שני באתגלייא, בית ראשון באתכסיא. ויהיה 'על ההרים' שהם סיני תבור וכרמל וכו' וכמ"ש במדרש [עתיד הב"ה להביא סיני ותבור וכרמל ולבנות בית המקדש על גבי ראשיהם] וכו' (פסיקתא דר' כהנא כא, ד). ואז ג"כ משה ירענו על ידי לוחות הראשונות, וזהו קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים שהם חג"ת, ידיו של משה לא יהיו עוד כבדים, וגם מקפץ על הגבעות שלא יהיו לוחות אבנים מנה"י דידה, רק מלמעלה מתרין פרקין קדמאין, ועי"ז ומלאה הארץ דעה את ה' אכי"ר.

ט

(שה"ש ב, ט):

דומה דודי לצבי או לעופר האיילים

הנה זה עומד אחר כתלנו

משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים. (איכה ב, ב):

בלע אדנ"י ולא חמל את כל נאות יעקב

הרס בעברתו מבצרי בת יהודה

הגיע לארץ חלל ממלכה ושריה.

הנה ארז"ל (שהש"ר ח, א): מה צבי זה בשעה שהוא ישן עינו א' פתוחה ועינו א' קמוצה, כך בשעה שישראל עושין רצונו של מקום מביט אליהם בשתי עיניו, הה"ד: עיני ה'

אל צדיקים (תהלים לד, טז). ובשעה שאין עושי' רצונו של הב"ה מביט להם בעינו א' שנאמר: הנה עין ה' אל יראיו (תהלים לג, יח) עכ"ל. ראיתי בפירוש מאמר זה כי הכוונה "כשישראל עושים רצונו של מקום" אז הנה הוא ית' משגיח על כללות האומה במדת הדין שנהפכה לרחמים, פי' הדין והרחמים מסכימים ביחד להטיב לישראל, ובשעה שאין עושין רצון הב"ה אז אין בהם כח לעשות שהדין והרחמים יסכימו יחד, רק מביט להם בעין א' דווקא שהוא מצד החסד, וגם זה לא לכללות האומה רק אל יריאיו ע"כ. והוא בס' שושנת העמקים למהר"ם אלשיך. ובזה לא יסתור דברי ס' הזוהר שאומר (ח"ג קכ"ט ע"ב): כתיב עין ה' אל יריאיו (תהילים לג, יח). וכתיב עיני ה' המה משוטטים וכו' (זכריה ד, י). לא קשיא הא בז"א הא בא"א. עוד אח"כ (זח"ג ק"ל ע"א): זכו הנה עין ה' אל יריאיו עין דלעילא, לא זכו עיני ה' המה משוטטות עינא דלתתא עכ"ל. והנה מכאן נראה כי כאשר ישראל זוכים אז נאמר הנה עין ה' אל יריאיו, ומדברי המאמר נראה להפך כי הכוונה הוא כאשר ישראל עושים רצונו אז עיני הז"א רוחצות בחלב העליון ומשפיעים גם הם רחמים, וכאשר אינם עושים רצונו של מקום אין כח בהם להפוך מדת הדין לרחמים, רק מדה"ר הנה היא מטיבה מעצמה לטובים בלבד וזהו הנה עין ה' אל יריאיו. וא"כ אעפ"י שבלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב מ"מ הנה הוא דומה לצבי כמ"ש אשר עינו א' פקוחה, ואפי' בשעת כעסו הנה הוא זוכר את הרחמים, והעיקר הנה הוא כמו שאמרו (זח"ב נ"ב ע"א): מלכא דאין לטב דאין לביש. ואעפ"י שבלע ולא חמל כמ"ש מ"מ בשביל זה לא ימנע טוב להולכים בתמים, והנה על בלע ה' ולא חמל. אמרו ז"ל (ירושלמי מגילה פ"ג ה"א, דף כג, א): תפ"א בתי כנסיות שהיו בירושלים כמנין מלאת"י, וכל א' וא' היה לו בית ספר ובית תלמוד וכו'. באופן כי עי"ז נתבטלה קבלת התפלה, כמו שאמרו רז"ל (ברכות ו, א): אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבתי כנסיות. גם נתהוה מזה ביטול תורה שהיה בכל א' מהם בית ספר למקרא ולמשנה, וזהו ג"כ שאומר הרס בעברתו מבצרי בת יהודה. כי העיקר מה שמתחזקי' בהם ישראל הוא בדברי תורה, ואפשר שלזה רמזו במדרש איכה על פסוק זה: ר' יודן אמר כל בירה ובירה שהיתה בירושלים לא היתה ראויה להכבש פחות ממ' יום. ר' פנחס אמר פחות מנ' יום. והכוונה כי הוא רמז לתורה שניתנה למ' יום. אי נמי לנ' יום מיום שיצאו ממצרים עד קבלת התורה, ולפי זה לא פליגי כי שניהם הוצרכו לישראל, בתחלה נ' יום כדי להטהר כמ"ש בס' הזוהר (ח"ג צ"ז ע"ב) על פ' וספרתם לכם (ויקרא כג, טו), כד"א: וספרה לה (ויקרא טו, כח). ואח"כ מ' יום כדי להתקדש כמו שנתקדש משה מ' יום, וכיון שגרמו עוונות הרס בעברתו מבצרי בת יהודה ונמסרה התורה וסודותיה ביד החצונים, הגם כי לא ראי זה כראי זה, שהרי

אמרו (ע"ד טהרות ז, א): שלא נמסר בידם אלא שמירת המפתח, אבל לפי האמת לא ידעו ולא יבינו, והזכיר 'בת יהודה' יען אליהם נתייחד סגולת הדבור כמ"ש למעלה (לעיל א, ג. בשם ס' חסד לאברהם עין יעקב נהר י"ג), וחוזק הדבור והמבצר שלו הנה הוא בד"ת, וע"י מה שהרס כנז' הגיע נזק לכל העולם כלו בכללו וזהו הגיע לארץ חלל ממלכה ושריה, כי בתחלה בזמן שהדברים כתקונן וישראל על אדמתם וכל א' מהאומות לא היה מתגבר על חבירו רק ניזון כל א' מהשר שלו לפי החלק הראוי לו כמו שהיה בימי שלמה אשר עליו נאמר: וישב שלמה על כסא ה' (דה"א כט, כג). ועתה שנתבלבלו הדברים והגיע נזק לכל העולם כלו חלל ממלכה ושריה וכל א' מתגבר על חבירו כמו שנאמר: וסכסכתי (גוי בגוי) [מצרים במצרים] וגו' ממלכה בממלכה (ישעיה יט, ב). והנה אעפ"י שרחקנו ה' עד כי בלע ולא חמל את כל נאותיו של יעקב לא בשביל זה נהפך לנו לאויב ח"ו אלא עדיין הוא חפץ בבית יעקב וזהו דומה דודי לצבי מלשון די הוה צבא וכו' (דניאל ה, יט). והוא חפץ שיעסקו ישראל בתורה, גם הנה הוא חפץ בתפלתם וזהו או לעופר האיילים. ואמרו ז"ל (מדרש תהלים כ"ב) על כאייל תערוג על אפיקי מים (תהלים מב, ב). האיילה היא חסידה שבחיות ובזמן שהחיות צמאות מתכנסות אצל האיילה והיא חופרת ומכנסת קרניה בקרקע ועורגת להב"ה, וקורע לה את התהום והמים עולים לקראתה עכ"ל. וזהו דומה לעופר האיילים שהוא מתפלל על ישראל, וכמו שאמרו ז"ל (ברכות ז, א): ושמחתים בבית תפלתם לא נאמר אלא בבית תפלתי, מכאן שהב"ה מתפלל. והנה תפלתו היא כמו שישראל אומרים, יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך. כן גם הוא ית' אומר יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי כמו שפי' הרמ"ע מפאנו בס' מאה קשיטה, והנה זה עומד אחר כתלנו שהוא הכותל והמחבת המפסקת בעוונותינו בין ישראל לאביהם שבשמים. והנה הכתוב אומר: ואתה קח לך מחבת ברזל ונתת אותה קיר ברזל בינך ובין העיר והכינות את פניך אליה והיתה במצור וצרת עליה אות היא לבית ישראל (יחזקאל ד, ג). וכיון שאומר והכינות את פניך אליה והוא עומד בפניו כנגד החומה והקיר ברזל, הנה אמרו רז"ל (פסחים פה, ב): אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. וזהו הנה זה עומד אחר כתלינו והנה הוא משגיח מן החלונות, אפשר לומר שהם עיניו של אדם שהם כמו חלונות, וכמ"ש (שבת קנב, א) על וחשכו הרואות בארובות (קהלת יב, ג). [אלו עינים]. והנה הכתוב אומר: לעיניהם חתר לך בקיר והוצאת (יחזקאל יב, ה). "לעיניהם" אפשר לומר כי הב"ה אומר לנביא אשר הנה הוא אות לבני ישראל כמ"ש למעלה, ופי' אות הוא לבני ישראל כי העיר היא ירושלים, והאויבים הם כרים וכסתות מקיפים אותה כמ"ש הכתובים (יחזקאל ד, ב).

והנביא בעצמו היה רמז אליו ית', שלא ישמע תפלתם לסיבת הקיר והמחבת ברזל, ועתה אפשר לפרש דרך רמז בלבד כי אין זו כוונת הכתוב לפי פשוטו לעיניהם של ישראל חתור לך בקיר הנזכר ובזה והוצאת לעיניהם מה שצריך להוציא, וזה כי הנה אמרו רז"ל (תמיד לב, ב): כל העוסק בתורה שכינה כנגדו. גם אמרו ז"ל (של"ה מס' שבועות קצ"א ע"ב): אותיות מחכימות. פי' כי הסתכלות האדם באותיות התורה הנה הם מחכימות אותו. וזה ע"י התנוצצות אורו ית' בקדושת האותיות והם מאירים לנגד עיניו של אדם, דומה למה שפי' מהר"י סרוק בסוד אותיות מחכימות, פי' כי ע"י השיר שאומרי' הגלגלים והאופנים ועל פיהם מתנוצצים האותיות של השמות, ומהתנוצצות האותיות האלו נשפע בעה"ז שפע השכלה לכל מעיין בתורת ה', כי לכל א' נשפע מהאותיות השייכים אליו, וסימן לדבר אותיות מחכימות עכ"ל. העולה מזה כי בהיות האדם עוסק בתורה ומרבה בישיבה כמו שפי' מהר"י קאפנטון ז"ל (בס' דרכי התלמוד): ירבה לישב על הספר ולעיין היטב עכ"ל. עי"ז יתנוצץ אור קדושתו ית' אשר הנה היא באותיות התורה ויאירו בעיני שכלו, וע"י עיונו והסתכלותו על כל דבר, ישבר אותה קליפה והמחבת ברזל המפסקת מלהבין הדבר על בוריו. וזהו לעיניהם חתר לך בקיר. פי' לעיניהם כשהם מעיינים בתורה חתור לך בקיר ברזל הנזכר, והוצאת לעיניהם דבר ברור ודבור על אופניו. והענין כי הכתוב אומר: ויעתר לו ה' (דה"ב לג, יג). ודרשו רז"ל (סנהדרין קג.): ויחתר לו. פי' כמו שישראל חותרים מבחוץ כן הוא ית' חותר מבפנים לשמוע תפלת עמו ישראל ולסייעם כנגד יצה"ר ואומות העולם. וזהו והנה זה עומד אחר כתלנו וכמו שאנו חותרי' מבחוץ כן הוא חותר מבפנים ומשגיח מן החלונות שהם העינים והאותיות שיש בהם פתוחות וסתומות כמו חלונות. וגם מציץ מן החרכים הנה הם שפתיו של אדם שפותח וסוגר אותם כרצונו ועל ידם הב"ה מציץ כמ"ש הכתוב: רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני (ש"ב כג, ב). וא"כ אעפ"י שבלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, עדיין אהבתו גבן והוא דומה לצבי או לעופר האיילים, הנה זה עומד אחר כתלינו כמ"ש, וגם כי הרס בעברתו מבצרי בת יהודה ונמסרה התורה וסודותיה ביד זרים כמ"ש, מ"מ הנה הוא משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים כמ"ש. וכנגד חלל ממלכה ושריה כמ"ש אפשר שכוונו ז"ל באמרם מה צבי זה מדלג מהר להר, מבקעה לבקעה, מאילן לאילן, ומסנה לסנה, ומגדר לגדר, כך הקב"ה מקפץ מבית הכנסת זה לב"ה זה, מבית המדרש זה לבית המדרש זה, כ"כ למה כדי לברך את ישראל, באיזה זכות, בזכותו של אברהם הה"ד: וירא אליו ה' באלוני ממרא (בראשית יח, א) עכ"ל. ולהבין המאמר הנז' מהו הדלוג הנזכר, נקדים הקדמה א' אשר תהיה ג"כ נחמה למ"ש

בלע אדנ"י ולא חמל את כל נאות יעקב. והוא מה שפי' מהר"ר אזולאי (חסד לאברהם עין כל נהר כ"ה) בענין גלות שכינה היאך תרד בגלות, וז"ל בקיצור: כי עיקר שכינה בארץ ישראל, אמנם דרך פרצות יפרוץ פרץ ותצא אל ארבע רוחות השמים, מקום אשר נפוצו שם ישראל. ואם תאמר אם כן נתבלבל הכל ח"ו, והאריך הרבה, העולה מסוף דבריו ז"ל, הנה השכינה תשתרבב ותתפשט דרך אלכסון אל תוך אותו השר שבח"ל ואל אותו גבול, ותעשה בו שביל ומהלך ותתפשט שם, והיינו 'נפתחו השמים' שהיו נגדיים לגולה והיינו דרך ירידתה עכ"ל. והנה לפי דרך זה ג"כ דרך אותם השבילי' והדרכים שעושה השכינה עולים התפלות וכל מה שישראל לומדים עד כותל מערבי ששם עיקר השכינה אשר לא זזה משם, ומשם מקבלת תפלותיהם של ישראל ושם שער השמים, וא"כ אעפ"י שחלל ממלכה ושריה לסכסך גוי בגוי מ"מ הקדושה עדיין הנה היא עומדת בפני עצמה, ולא נתערב קדש בחול ח"ו, וזהו ג"כ אעפ"י שבלע ה' ולא חמל את כל נאותיו של יעקב כמ"ש, עדיין הנה היא עומדת בפני עצמה, והנה היא למקדש מעט בארצות אשר באו שם. ובזה נבוא לפי' המאמר מה צבי זה וכו' כך הב"ה מדלג מבה"כ זה לב"ה זה. הכוונה כי אור שכינתו מתפשט מבה"כ לב"ה מבלי שיתפשט אנה ואנה, כמו הצבי שהוא מדלג מהר להר ומגבעה לגבעה, אמנם אמרו מהר להר ומגבעה לגבעה וכו'. אפשר לפרש ע"פ הדרך שאמרנו (לעיל א, ב) (זח"ג קס"ג ע"א): אילין טורייא רישי מתיבתי אינון. גם בפסוק הקודם מדלג על ההרים, פי' ז"ל (שהש"ר ב, ב): אין הרים אלא בתי דיני'. והנה אם יש איזה צדיק שראוי להיות מרכבה לשכינה, הנה היא תשלח א' מניצוצותיה להאיר אליו, וזהו מהר להר, גם מבקעה לבקעה שהשכינה בוקעת ויורדת בכל מקום שהוא, וכמ"ש הכתוב: נפתחו השמים (יחזקאל א, א). גם מאילן לאילן, לא בלבד העוסק בתורה רק גם המקיים מצות ומעשי' טובי' כדמיון האילן העושה פרי, ומסוכה לסוכה הם אותם המגינים על ישראל כמו שאמרו רז"ל (פסחים ג, ב): את בנציבין ומצודתך פרוסה וכו'. וכמו כן הנה הם מגינים על כל צרה שלא תבא על ישראל, ולפני שרים יתיצבו להגין עליהם כמו הסוכה המגינה, והנה עליהם נאמר (מס' אבות ב, ב): יהיו עוסקי' לשם שמים שזכות אבותם מסייעתם. ועל זה אנו מתפללין (מוסף דר"ה): היה עם פיפיות שלוחי עמך בית ישראל. וקורא להם ג"כ גודרי פרץ וזהו ג"כ ומגדר לגדר. והחילוק שביניהם הוא כי הסוכה הנה היא מגינה קודם שיבא השרב והשמש וכיוצא וצלה למרחוק, וכמ"ש מהר"ם אלשיך כי כמו ששיעור הסכך אין לו שיעור מלמעלה, לרמוז כי האדם בזכותו יכול להגין על כל העולם כלו ולעשות סוכה גדולה שכלם ידורו תחתיה כן הנה הוא מגין עד שלא תבא הגזרה. והגדר הוא לגדור בפני הפרצה כאשר

יש סכנה בדבר, ובכל א' מהם יש בו להקל ולהחמיר והוא פשוט. כך הב"ה וכו' מקפץ וכו' כדי לברך את ישראל, באיזה זכות בזכותו של אברהם, הה"ד וירא אליו ה' באלוני ממרא. והנה מלבד מה שמביא המדרש אחר זה: ישב כתיב וכו', שב ואתה סימן לבניך וכו'. אפשר לומר כמו שאמרנו על פסוק ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט (בראשית יח, יט). כי ע"י שמירת צדקה ומשפט יהיה הדרך פנוי ושמור לבל יעשקוה זדים. וא"כ הוא מה שהשכינה עושה לה שביל ומקפץ מהר להר וכו' מבה"כ זה לב"ה זה, הוא ע"י זכותו של אברהם לעשות צדקה ומשפט, כי בזה השכינה תעשה לה שביל ודרך אותם השבילים והדרכים תתקשר שכינתו ית' וישראל יחדיו יתלכדו ולא יתפרדו. והנה במדרש אומר: אמרה כנסת ישראל לפני הב"ה רבש"ע אתה אומר לנו דיו דיו, דיאו דיאו את לגבן. אפשר לומר על דרך מ"ש יעקב אבינו: ואל שדי יתן לכם רחמי' (בראשית מג, יד). (ב"ר צב, א): מי שאמר לעולמו די יאמר לצרותי די. והנה מצינו שאמרו ז"ל (פסחים פז, ב): אפי' בשעת כעסו זוכר את הרחמים. גם אמרו: ותאחז במשפט ידי (דברים לב, מא). והנה כוונת האומות היא להשחית את ישראל כמ"ש הכתוב: אזי חיים בלעונו (תהלים קכד, ג). והב"ה אומר לצרותינו די וזהו אתה אומר לנו דיו דיו, וזה ע"י דיאו את לגבן, שאתה בא אלינו כאשר דאה הנשר, וע"ז הנה הוא מגין על ישראל כמו הצבי הזה שמדלג מהר להר וכו'. והנה בקונטריס א' למהר"ש מולכו כתב כי 'דיו' במ"ק עולה י"א, והוא כמנין שם אדנ"י במ"ק, וכן עולה ג"כ מכ"ה וברכ"ה כל א' עולה י"א במ"ק. ואמר אח"ז 'דיאו דיאו' העולה י"ב כמנין שם אהי"ה במ"ק, וכנגד י"ב הויות וכנגד י"ב מזלות, ולפי דרך זה אפשר לומר כי הנה הוא דומה בדומה ברכה למכה למ"ש בלע אדנ"י ולא חמל העולה י"א כנ"ל, הנה 'דיאו את לגבן' ע"י הארת שם אהי"ה, ובזה מתמתק הדין של אדנ"י, וגם ע"י הארת י"ב צרופי הוי"ה מתמתקים כ"ד צירופי אדנ"י, וכנגד י"ב מזלות (שהבינה) [שהשכינה] מתלבשת בהם ועושה בהם שביל להגן על ישראל כמ"ש.

עוד אמרו: בלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב, את כל נאותיו של יעקב כגון ר' ישמעאל ורשב"ג ור' ישבב וכו' שהם י' הרוגי מלוכה. ועי"ז הרס ג"כ בעברתו מבצרי בת יהודה שהם התלמידים אשר הן הם נטורי קרתא, וכמ"ש בפרקי היכלות: א"ר יוסי יום ה' היה כשבאתה השמועה קשה, לך והכחד י' אבירי ישראל ושמנת אלפים תלמידי' וכו'. וזה הגיע לארץ, כמ"ש הכתוב: ארץ אל תכסי דמי (איוב טז, יח). ועי"ז חלל ממלכה ושריה שניטלה גאותן של ישראל. אי נמי ממלכה ממש כמ"ש בס' הזוהר מגלת איכה (דף נ"ד ט"ד): איכה בנייך עמודין דעלמא קיימין, סמכין דעלמא קיימא עלייהו, ואנת מתעטרא עלייהו בכל יומא, איך אתעברו וכו'. וזהו חלל ממלכה גם 'שריה' כמו שאומר אח"כ:

מאן חמא גו גנתא דעדן וכו' וכל אינון נהורין ובוצינין גאאן ובכאן ומיללין וכו'. כי גם לנשמות הצדיקים שהיו בג"ע הגיע להם צער. אי נמי אפשר לומר הגיע לארץ שמזה נמשך נזק לכל העולם כולו, וחלל ממלכה ושריה כמשאז"ל (ס' פרקי היכלות רבתי לר' ישמעאל פ"ה־ו'): כי כל אותם הדברים נעשו ללופינוס קיסר, וששה חדשי' ישב ר' חנינא בן תרדיון על כסא המלוכה בדמות הקיסר והרג שיתא אלפי דוכסי. וזו היא נחמה למ"ש בתחלת הכתוב, וכנגד זה אמר דומה דודי לצבי ע"ד משארז"ל (ילקוט שה"ש, רמז תתקצ"ד): מה צבי זה כשהוא בורח מביט לאחוריו וכו'. וכמו כן ע"י מה שבלע ולא חמל וכו' שהוא מה שמסרו עצמן על ייחוד כבודו ית', הנה אעפ"י שהוא אל מסתתר הנה הם בצדקתם העלו מ"ן. וכבר אמרנו כי עי"ז אל נקמות ה' ועל ידם אנו מעלים מ"ן בכל יום. וזהו הנה זה עומד אחר כתלנו וכו'. אי נמי אפשר לומר כי בכאן נרמזו מיתת המלכים וביטולן וזהו בלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב, ואמר בלע ה' באדנ"י שבה היה עיקר מיתת המלכים. והנה מלת 'בלע' הוא רמז למלך הא' שהוא בלע ועולה כמנין ק"ב אשר סודו הנה הוא ידוע, ומפני שיש ק"ב בקדושה אעפ"י שהוא דין, הנה הוא מתמתק, וזה כי ג' מילואי' מ"ו ל"ז י"ט עולים כמנין ק"ב, והוא קב ימין, ומלבד כי הנה קדוש ומתוק, הנה הוא מתמתק ביותר כאשר יבא אליו הארת ג' הויות, והנה ע"ב ס"ג מ"ה שעולים ק"פ אמר עתה בלע ה' כמ"ש, ולא חמ"ל שלא השפיע הארת הג' הויות העולים כמנין חמ"ל כדי למתק הדין, רק בלע ולא חמל כפשוטו, א"ת כ"ל נאות יעקב שהוא האצילות בסוד הניקודין הנקראי' יעקב כמ"ש בס' אוצרות חיים. ופי' ואמר הרס בעברתו מבצרי בת יהודה כי כל זה היה ע"י מדת הדין כידוע. אי נמי יאמר בלע ולא חמל את כל נאות יעקב כמ"ש. והנה זה היה בבריאת העולם, אך אח"כ נתקן בסוד הפרצופים כידוע, אבל מה שגרם הוא כי ע"י מיתת המלכים וביטולם נתהוו הדינים, ומהם נתהוו אח"כ הקליפות ונתגברו ע"י העוונות עד כי לבסוף הרס בעברתו מבצרי בת יהודה הגיע לארץ וכו'. וזה יובן ע"פ מ"ש כי המלכות דעשיה שהיא בעמקי הקליפות, ובחי' זו היא מה שאנו אומרים 'שכינה בגלות', והיא בחי' אחור בבחינת דל"ת, כי זמנין היא ה' וזימנין היא ד', וכן מורה על זה שם יהודה כן כתוב בדרושי האר"י. והנה ע"י שנתגברו הקליפות הרס בעברתו מבצרי בת יהודה שאינה אלא ענף ותולדה מאותיות יהודה, ובזה הגיע לארץ חלל ממלכה ושריה כמו שפי' גורי האר"י כי כשהשכינה בגלות נעשית חולין לשרים שלה אשר הם הנערות הראויות לתת לה שהם ז' מדות שעמה. אי נמי חלל ממלכה ושריה, פי' מתחלה הגיע לארץ בלבד כמשאז"ל בענין התחומין בסוד קבלת שבת, כי מתחלה היו הקליפות דנוק' בסוף העשיה, ואח"כ גרמו העוונות

ושלטו גם בנ"ה וחצי יסוד דעשיה, כי נ"ה לבר מגופא והם יכולים לשלוט בהם, וכן היסוד באותו החצי, מי רגלים שלטו בו עכ"ל. וזהו הגיע לארץ מלבר מתחלה, ואח"כ גרמו העוונות ונכנסו גם בחלל שלה למעלה בנה"י כנז', ובמקום אחר אמר כי שלטו ביסוד והוד וחצי נצח, וראשון עיקר מדברי הרח"ו. וזהו חלל ממלכה ושריה שהם נה"י שבהם שם י"ה כמבואר בדרוש רפ"ח ניצוצין, וזהו ושריה שרי י"ה. ובתקוני' ג"כ תקון ט' אמרו: חלל ממלכה ושריה שנכנסו לתוך חלל שלה, ופי' אותו בסוד חלול שבת, והנה כנגד מ"ש בלע ה' ולא חמל כמ"ש, הנה אמר הכתוב דומה דודי לצבי ואעפ"י שהכלי נשבר והאור שלו עלה למעלה מ"מ לא היה מתרחק בסוד ואתה ה', ומרחוק היה מאיר בכלי שלו וכמ"ש בס' אוצרות חיים. ורמז ג"כ למ"ש במלת 'בלע' שהוא רמז לק"ב, והוא ק"ב תפלות אשר בו לא חמל כמ"ש, הנה עתה מלת 'צבי' עולה ק"ב, וז"ס (מס' חלה ד, ד): קב חדש וקב ישן שנגעו זה בזה כמ"ש בס' הנז'. גם 'דומה דודי' עולה ע"ט כמנין ג' הויות וא' יותר, אשר אם נוסיף אותם על מנין ק"ב הנז' יהיה כמנין ק"פ, שהוא מנין ע"ב ס"ג מ"ה שהוא עולם התקון, וא' יתר שאמרנו כאשר נצרף אותו עם ל' השמוש של 'לצבי' יהיה כמנין אל, לרמוז כי הק"ב הנז' הוא ימיני בסוד החסד, וגם ידוע כי בסוד החסד נתקנו העולמות וצירוף כלם יחד, פי' 'דומה דודי לצבי' עולה ריי"א כמנין 'יאר', לרמוז כי אעפ"י שבלע ולא חמל כמ"ש מ"מ יאר ה' פניו בעולם התקון שנעשה באור פנים ופרצופין, ובמלת 'דומה' נרמז תחלה ד' על ו' שהוא ז"א בצאתו ממעי אי', ואח"כ נרמז מ"ה כי ע"י שם מ"ה החדש נתקן האצילות.

עוד אמרו ז"ל: מה צבי זה אין עורו מחזיק וכו'. ובכוונות שבת פי' כי המלכות מתרחבת בשיעור נה"י, א"כ אעפ"י שהרס בעברתו מבצרי בת יהודה ונשארה בסוד ד' ונסתלקו ג' אותיות יה"ו של יהודה כמ"ש מ"מ הנה דומה לצבי. והנה היא מתרחבת ועולה בג' מדות בנה"י, וזה ע"י הארת ג' אבות שהם ג' אותיות הנז'. ואפשר שזה ג"כ נרמז במלת א"ו לעופ"ר האיילי"ם שהוא בגימט' צבאו"ת. ומלת 'לעופר' בגימט' שכינ"ה עם הכולל, לרמוז שהיא עולה בנה"י כמ"ש.

והנה במדרש אמרו: או לעופר האיילים, לאורזילהון דאיילתא. וקשה מה מוסיף המדרש על דברי הפסוק. ואפשר שבא לפרש שהוא עופר של איילים. והנה מצינו שהאיילה גם היא נקראת בתואר זכר, כמ"ש: כאיל תערוג על אפיקי מים (תהלים מב, ב). לפיכך פי' לאורזילהון דאיילתא, כאלו אמר הכתוב לעופר של איילות. והכוונה כי אעפ"י שהרס בעברתו מבצרי בת יהודה והגיע לארץ חלל ממלכה ושריה ששלטו הקליפות בנה"י, הנה עתה מבאר שכיון שלא שלטו רק בחצי יסוד, עי"ז תעלה מן הגלות. וזה כי כבר אמרנו

מ"ש בדרושי יום ז' של פסח בענין הנחש שנושך את רחמה ועי"ז יונקי' החצונים מהדם ומהזוהמא ואינם שולטים בנשמות וז"ש לאורזילהון דאיילתא שהם הנשמות שיולדת האיילה הזאת, והנה היא דומה להם שע"י הנה היא מטהרת ועומדת בקדושה, וזה נרמז במספר הנז' העולה צבאו"ת, כי כן עי"ז יצאו כל צבאות ה'. ונתן טעם לזה ואמר הנה זה עומד אחר כתלינו, שהוא היסוד שע"י המלכות עולה ומזדווגת עם דודה כידוע, ולבאר הדבר על בוריו צריך לפרש דברי ס' הזוהר פ' בחקותי (ח"ג קי"ד ע"ב). ואגב זה נפרש ג"כ מ"ש במדרש: מה צבי זה מדלג מהר להר וכו'. ז"ל: פתח ר' יצחק ואמר דומה דודי לצבי או לעופר האיילים הנה זה עומד אחר כתלנו משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים, זכאין אינון ישראל דזכו למשכונא דא למהוי גבייהו מן מלכא עילאה, דאע"ג דאינון בגלותא קב"ה אתי בכל ריש ירחי ושבתי וזמני לאשגחא עלייהו ולאסתכלא בההוא משכונא דאית ליה גבייהו דאיהו כיסופא דיליה, למלכא דסרחת מטרוניתא, אפקה מהיכליה, מה עבדת, נטלא ברא דיליה, כסופא דמלכא, רחימא דיליה, ובגין דרעותא דמלכא עלה שבקיה בידה, בשעתא דסליק רעותא דמלכא על מטרוניתא ועל ברה הוה סליק אדרין ונחית דרגין וסליק כתלין לאסתכלא ולאשגחא בין נוקבי כותלא עלייהו, כיון דחמי לון שארי בכי מאחורי קומטי כותלא, לבתר אזיל ליה. כך ישראל אע"ג דאינון נפקו מהיכליה דמלכא ההוא משכונא לא שבקו, ובגין דרעותא דמלכא עלייהו שבקיה עמהון, בשעתא דסליק רעותיה דמלכא קדישא על מטרוניתא ועל ישראל, סליק אדרין מקפץ על הגבעות, נחית דרגין וסליק כתלין לאסתכלא ולאשגחא בין קומטי כותלא עלייהו, כיון דחמי לון שארי ובכי הה"ד דומה דודי לצבי או לעופר האיילים, לדלגא מכתלא לאגרא ומאגרא לכותלא, הנה זה עומד אחר כתלינו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, משגיח מן החלונות דודאי דכנישתא בעיא חלונות, מציץ מן החרכים לאסתכלא ולאשגחא עלייהו דישראל, ובגין כך בעי חדוה ולמחדי בהאי יומא דאנן ידעין דא, וישראל אמרי זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו. ונ"ל לפרש שהמשכון הזה היא התורה אשר הנה היא משכון ביד ישראל, וכל זמן שיעסקו בה יהיה ה' אלקינו עמנו אל יעזבנו ואל יטשנו. וע"ז אמר זכאין אינון ישראל דזכו למשכונא דא ע"ד (אבות ג, יד): חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה. למהוי גבייהו, שלעולם הנה היא אצל ישראל דווקא, וכבר פי' מהר"א גלאנטי כי האצילות והתורה והנשמה שלשתן אזלין כחדא. והנה המשכון שהוא התורה כמ"ש, הנה היא אצל ישראל מן מלכא עלאה שהוא אבא, כי מלך סתם הוא בז"א, אבל 'מלכא עלאה' הוא באבא או באימא כמ"ש, ובזה דאע"ג דאינון בגלותא הנה ע"י התורה שהוא המשכון הנז', קב"ה אתי שהוא הז"א הנקרא קב"ה בקבלתו מאו"א, וע"י קבלתו כנז'

אתי בכל ריש ירחי ושבתי וזמני לאשגחא עלייהו ולאסתכלא בההוא משכונא דאית ליה גבייהו, מדקאמר 'לאסתכלא' ולא קאמר למחזי וכיוצא נראה ראייה שהמשכון הזה הוא התורה, שהעיקר בה היא ההסתכלות והעיון, ומה שהב"ה בא לאסתכלא הוא שמוסיף כח והארה ונשמה יתירה לישראל להבין בתורה יותר משאר הימים, ואמר דאיהו כסופא דיליה כי התורה הנה היא המבחר שבכל ספירה וספירה, ומחמד עיני כל ספירה וספירה היא בחינת התורה שבה כמ"ש מהר"א גלאנטי, למלכא דסרחת מטרוניתא אפקה מהיכליה כי קודם הגלות אז ה' בהיכל קדשו, והיא נקראת היכל ה' שהוא שם אדנ"י שבגימט' היכ"ל, ועתה יצאתה וירדה למטה והיא כנקודת י', כמו שאומרת אל תראוני שאני שחרחרת. מה עבדת נטלא ברה דיליה כסופא דמלכא שהיא התורה הנז', והוא ברה דיליה כמו שנפרש אותו באבא או בז"א בסוד: אלה תולדות יעקב יוסף (בראשית לז, ב). הנקרא ספר הזכרון, והוא עיקר המשכון בסוד ו' ומשך ו'. והיא ו' זעירא והוא כסופא דמלכא כמ"ש רחימא דיליה, ובגין דרעותא דמלכא עלה שבקיה בידה, אם יפורש כפשוטו כי אהבת המלך עליה ולכן הניחה ליטול המשכון, כדי שעי"ז ימצא הב"ה מקום לבא לראותה כדי להסתכל במשכון הנז'. אי נמי אעפ"י שדעתה קלה כידוע מ"מ נמשך אליה הארת הדעת של זעיר ועי"ז בגין דרעותא דמלכא עלה לפיכך שבקיה בידה. בשעתא דסליק רעותא דמלכא על מטרוניתא ועל ברה, פירוש שעולה הרצון העליון ומתחבר עם המלכות כמו שאמרו: ואני תפלתי לך ה' עת רצון. שהמלכות עולה עד דעת הרצון העליון, וזהו ג"כ בגין דדעתא דמלכא עלה, והנה בעת רצון הנז' הנה הוא סליק אדרין כמ"ש האר"י זלה"ה בהקדמת האדרא וז"ל: כי בראות הרשב"י העולם מתמוטט, שאפילו מאחור לא היה זווג אלא בקיומא דחד סמכא, לזה תקן במלכות הכנה כדי שיהיה זווג מג' קווים שהם בסוד רי"ו, שעתה שם של ע"ב כולו הם סוד עיגולין, ואידרא כמנין רי"ו ע"כ. וזהו סליק אדרין ע"י התורה המשיך במלכות סוד רי"ו, ואפשר שהם ג' אותיות של יה"ו שהם חג"ת, ונחית דרגין שהם בנה"י כמו שנפרש. וסליק כתלין בחג"ת. והענין כמ"ש האר"י במקום אחר כי כאשר הדיני' מתגברי' והשכינה תרד לתחתונים לעומק הקליפות אז יעלו האבות במחשבה ובעלמא דאתי להרבות אורם, ולכשיגיעו ליסוד יתגלו האבות באור רב במלכות וינצלו התחתוני' ע"כ. וזהו סליק אדרין שהם האבות העולים בבינה שנקראת גורן, וכל שכן לפי הנסחא האומרת וסליק אגרין שנקראת גג העליון, והנה סליק אדרין כמ"ש ונחית לדרגין שמתגלים בנה"י ובזה וסליק כתלין שעולה על גבי חג"ת, וזה בסוד הגדלות שמחג"ת נעשו חב"ד, לאסתכלא ולאשגחא בין נוקבי כותלא עלייהו כמ"ש כמה"ר רמ"ק זצ"ל שאין ראוי אל הת"ת ליכנס

אל הקליפות ח"ו, אלא הוא מחזר בטהרה יוכל לראות בשכינה ובניה, כיצד להשפיע ביה, ואיזה אור מועט ולעורר על ישראל רחמים ועליה ע"כ. וזה כי אעפ"י שיש מחבת וקיר ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים מ"מ משם הנה הוא משגיח עליהם. וזה מבין נוקבי כותלא שהוא השבילים שעושה בשרים ובמזלות בארץ העמים כמ"ש, כיון דחמי לון שארי בכי מאחורי קוסטי כותלא, צריך לדייק כי במשל הזכיר 'מבין קומטי כותלא' ובנמשל לא הזכיר. אבל מה שנ"ל כי הפסוק הזה מחובר עם מה שלמעלה ממנו קול דודי וכו' שהוא ז"א. והנה הוא מדלג על ההרים חג"ת, מקפץ על הגבעות נה"י, ואח"כ אמר דומה דודי לצבי ואפשר לפרש על יסוד אבא, שמפרש 'צבי' מלשון: די הוה צבא (דניאל ה, יט) כמ"ש, יען הנה הוא מחמד כל האצילות, ועתה במשל הנה הוא אומר 'למלכא' סתם, ויפורש בז"א, בשעתא דסליק רעותא דמלכא וכו' כמ"ש עד לאשגחא בין נוקבי כותלא. כידוע כי כותל א' לשניהם ואיהו נקיב מאחור, וממנו משפיע למלכות, כיון דחמי לון פי' למלכות ולישראל הכלולים בה, שרי בכי מאחורי קומטי כותלא, הנה הבכיה היא מן העינים שהם נ"ה דחכמה, ואלו הדמעות יורדים לים תתאה, חכמה התחתונה מלכות, ועתה אומר כיון דז"א שהוא המלכא הנז' חמי לון שרי בכי שהוא מעורר הדמעות הנ"ל מאחורי קומטי כותלא, פי' שאינו מוריד אותם דרך היסוד של אבא שהוא ביסוד אי' הנתון בתוך זעיר ויש בו שני כותלים, וזה מלבד כותל ז"א כידוע. אלא מוריד אותם מנ"ה דחכמה כנז' בסוד י' מלמעלה למטה וי' מלמטה למעלה, וכן פי' האר"י שכן יורדי' הדמעות. ובזה יש מיתוק הדין ויחוד קצת. לבתר אזיל ליה, כי הזווג אינו אלא לפי שעה. כך ישראל אע"ג דאינון נפקו מהיכליה דמלכא שירדו בגלות, ההוא משכונא לא שבקו שהיא התורה, ולעולם עסקו בתורה ובמצוות, ובגין דרעותא דמלכא עלייהו שבקיה עמהון, אעפ"י שאמרו אין עיקר תורה אלא בארץ ישראל מ"מ שבקיה עמהון, וזה לפי שהשכינה ג"כ שלחה פארותיה בשבילים ידועים כמ"ש, וע"י מצוות ומעשי' טובים שישראל עושי' עי"ז השכינה מתקשטת בהם אפי' בהיותם בגלות, וזהו שאמרו במדרש: א"ר שמואל בשם ר' חנינא כל קילוס וקילוס שישראל מקלסין להב"ה הב"ה יושב ביניהם, הה"ד ואתה קדוש יושב תהלות ישראל עכ"ל. בשעתא דסליק רעותא דמלכא קדישא שהוא רצון העליון, מזלא עלאה דא"א שהוא הרצו"ן נוצ"ר של או"א שהוא מלכא קדישא. אי נמי בשעתא דסליק רעותא כמ"ש דמלכא קדישא הוא ז"א בקבלתו מאו"א המוחין שלו אז נקרא גם הוא קדוש והוא מלכא מצד אי', קדישא מצד אבא. וכאשר מגלה הארת הרצון העליון על מטרוניתא ועל ישראל אז סליק אדרין, מתחלה מתגלה הארתו בחג"ת ונעשים חב"ד, ואח"כ מקפץ על הגבעות נחית דרגין

בנה"י וסליק כתלין, פי' בונה חומות ירושלם שהיא המלכות, מתקן אבריה ועושה אותה פרצוף גמור שכן מנה"י דז"א נעשה כל בנין הנוקבא, וזה אחר שקבל ז"א המוחין מאו"א, וכל זה הנה הוא עושה כדי לאסתכלא שמשפיע בה ג"כ סוד העינים בסוד (ברכות נא, א): נותן עיניו בו. ולאשגחא בין קוסטי כותלא, שאחרי שנעשה כל בניינה הנה הוא משפיע בה דרך היסוד שבה, באר חפרוה שרים. כיון דחמי לון שרי ובכי ומוריד בה הדמעות הנז', וכאן לא קאמר מבין קוסטי כותלא מפני כי כיון שנתפשטו נה"י דאו"א בז"א הנה הדמעות שיוצאי' מנ"ה דחכמה יורדים אל חכמה תתאה שהם חו"ב שבמלכות וממתיקים דיניה, הה"ד דומה דודי שהוא ז"א, לצבי שהוא יסוד אבא, כי כיון שנכנסה הארתו בתוכו ומתפשט עד יסוד ז"א נעשה הז"א כמוהו, ונקרא ס"ת והוא תורה שבכתב שמתלבש הארתו בתוך הכתב שהוא יסוד דז"א כמ"ש למעלה, אז הנה הוא דומה אליו. או לעופר האיילים, כבר אמרנו מ"ש במדרש: לאורזילהון דאיילתא. כמ"ש עופר של אילות. ועתה יפורש שהוא הזכר שמזדווג עם הנקבה. וידוע מדרוש ז' של פסח שאמר כי הזווג ההוא נמשך מעתיקא קדישא, כמ"ש (זח"ב נ"ב ע"ב): מה תצעק אלי בעתיקא קדישא תליא. ועתה אמר דומה דודי לצבי או לעופר האילים, שיש לו הארה מאו"א וגם מע"ק. והנה הוא דומה אליהם לדלגא מכתלא לאיגרא ומאגרא לכותלא. כמו שמנה"י דאו"א נתהוה גדלות ז"א ע"י דלוג כנודע מענין (...) וכידוע, וכל שכן ע"י הארת ע"ק שאז נעשים לו ג"כ י"ג תקונים, כן ע"י ז"א מנה"י דידיה נעשה גדלות נוקביה, ונקרא דולג מכותלא שהוא הבנין שלה כמ"ש לאגרא, שאפשר שהוא כתר שלה החופף עליה, ומאגרא שהוא הכתר הנז' לכתלא כנז'. והענין מלבד לפי פשוטו, כי האמת כן הוא שבא לרמוז כל ההארות המתגלות בראשי חדשי' וימי' טובי' ושבתות, וכן העליות שלהם, כי עי"ז נמשכת הארה למטה, מ"מ דרך דרש נוכל לומר וברוך היודע האמת, כי כל זה הוא סוד הוצאת ס"ת בימים האלו, כי עי"ז נפתח ההיכל, יסוד אי' להוציא ס"ת מסוד אבא תוך ז"א. ואח"כ נפתח הס"ת יסוד דז"א ויוצא האור ממנו לחוץ, וזהו ג"כ שאומר במדרש: מה צבי זה מדלג מהר להר, מיסוד אי' הנקרא הר למלכות שגם היא נקראת הר, ומבקעה לבקעה שהם שתי בקיעות שאמרנו, ומאילן שהוא עץ החיים לאילן עץ הדעת טוב שהוא במלכות, ומסוכה שהיא אי' סוכת שלום לסוכת דוד. ומגדר לגדר שכן באי' יש גדר בסוד חותם בתוך חותם וכן נמי במלכות, וכל זה נעשה ע"י הז"א שהוא נוטל מזה ונותן לזה ע"י הארת יסוד אבא שהוא התורה והיא הצבי הנז'. וזהו ג"כ שאומר הזוהר: לדלג מכותלא שהוא בנין המלכות, לאיגרא שהוא הכתר שלה, וידוע כי הכתר שלה הוא שליש החסד שהוא בגימט' כ"ד, והוא סוד כ"ד ספרים אשר על זה נאמר: ותמלא כד"ה

ותעל (בראשית כד, טז). כמבואר בדרושי הנוק'. וזהו כי ע"י שתתגלה הארת התורה בחוץ נעשה כל בנין הנוק' והכתר שלה, ומזה יוצא שפע ג"כ לכל העולמות, וזהו הנה 'זה' שהוא היסוד הנז', עומד אחר כתלנו שכן הארתו מקבלת אותו המלכות מרחוק, כמד"א: מרחוק ה' נראה לי (ירמיה לא, ב). וזהו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ששם מתגלה הארתו. ואמר בתי כנסיות לשון רבים, מסכים לדברי המדרש שאומר: מב"ה זה לב"ה זה. שכן הז"א עולה בב"ה של מעלה בינה, ובב"ה של מטה מלכות, וכן בית המדרש של מעלה ושל מטה, משגיח מן החלונות הוא בחי' היסוד שבמלכות, וקראם 'חלונות' לשון רבים, אפשר שהם בסוד עגולא ורבועא שהוא יסוד ומלכות דילה, ומשם הוא משגיח דודאי בית הכנסת בעיא חלונות, פי' פתוחות לאויר השמים כדי לכוין לבו ע"ד הנז' כדי לקבל אור זעיר הנקרא שמים, ואע"ג שישראל בגלות ואין יחוד כמ"ש מהר"ם קורדווירו בפי' המאמר הזה, מ"מ מציץ מן החרכים להטיב להם עכ"ל. ולפי מ"ש למעלה יפורש מציץ מן החרכים שהם השבילים שעושה השכינה בארץ העמים כנז', לאסתכלא ולאשגחא עלייהו דישראל שנתוסף להם נשמה יתירה, וגם נגזר עליהם גזרות טובות וניתן להם שפע רב דרך החרכים הנז', וכמ"ש ג"כ במדרש: וכ"כ למה כדי לברך את ישראל. ובגין כך בעי חדווא ולמחדי בההוא יומא דאנן ידעין דא. וזה כפשוטו כיון שנתגלו בו האורות האלו ונמתקו הדינין צריך לשמוח, וישראל אמרי זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, מלבד כפי פשוטו נוכל לפרש שהוא ע"ד מ"ש במדרש: באיזה זכות בזכותו של אברהם. כי כל זה נעשה ע"י החסד הראשון הנקרא יומם כמ"ש, והוא נקרא אברהם. וזהו ג"כ שאומר הכתוב 'זה' שהוא יסוד הנק' היום הידוע שהוא החסד הנז', עשה ותקן ה' וגמר כל בנין הז"א, וה' בהיכל קדשו. ונעשה השם שלם, נגילה ונשמחה בו. ובזה יובן מ"ש במדרש חזית: א"ר אבין אין אנו יודעי' במה לשמוח, אם ביום אם בהב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בך בהב"ה, בך בישועתך, בך בתורתך, בך ביראתך. פי' אין אנו יודעי' במה לשמוח אם ביום שהוא החסד הנז' שהוא הגורם כל זה, אם בהב"ה שהוא ז"א בקבלתו מאו"א כמ"ש, בא שלמה ופי' בך בהב"ה כנז', בך בישועתך שהוא ע"י קבלתו מש"ע נהורין אשר בהתחברם עם שם הוי"ה נאמר: ה' הושיעה (תהלים כ, י). כמ"ש המקובלי' ז"ל. ומשם פי' מש"ע נהורין הנזכרי' בא ג"כ הארת החסד, חסד אל כמ"ש למעלה. וכל זה הוא מן החצוניות שכן החסד הנקרא יומם משם סוד האכילה, ולכן אמר ג"כ בך בתורתך שהוא מן הפנימיות, והוא ע"י ספר תורה שנתגלה הארתו בכל הדרכים שאמרנו, וידוע כי התורה היא מן הפנימיות, וחציו לכם בסוד החצוניות. ומסיים המאמר ואומר: בך ביראתך, שגם אל המלכות הנקראת יראה נתוסף השפע בין

מן החצוניות שבה עיקר אכילה, וגם מן הפנימיות, ובזה נתמלא כד"ה. ועם כל אלו אנו שמחי' ומקבלים הארה ושפע. ובמדרש דרשו פ' דומה דודי לצבי וכו' על ענין יציאת מצרים וכמ"ש. ולפי דרך זה יאמר בלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב שהיו מובלעים בתוך הקליפה עד כי אין עבד יוצא משם, ואעפ"י שיסבלו עול הגלות, וכמ"ש האר"י ז"ל כי כוונתם היה כדי לעשות התקון כדי לקבל התורה, מ"מ היו הקליפות כ"כ קשות עד כי הרס בעברתו מבצרי בת יהודה שאליו סגולת הדבור כמ"ש, וגם הכתוב אומר ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות. ואז"ל (תנחומא פ' ויגש, יא): לקבוע לו בית תלמוד. ואז הגיע לארץ כי שחה לעפר נפשם, גם חלל ממלכה כביכול כמ"ש שכינה ירדה למצרים, ושריה הם הצדיקי' אשר שם כמ"ש הכתוב: וימת יוסף וכל אחיו וכו' (שמות א, ו). וכנגד זה אמר דומה דודי לצבי, א"ר יצחק וכו' כך הב"ה קפץ ממצרים לים ומים לסיני ומסיני לעתיד, במצרים ראו אותו וכו'. והכוונה נ"ל כי ידוע כי כל קפיצה היא שלא כסדר, והנה הנס של יציאת מצרים אמרו המקובלים ז"ל שהוא כי נתגלה הב"ה בהארה כ"כ גדולה עד שנכנעו כל אלילי מצרים מפניו ונתבטלו הקליפות, והנה במצרים ראו אותו שנאמר: ועברתי בארץ מצרי' (שמות יב, יב). פי' שנתגלה הב"ה בכבודו ובעצמו, ועי"ז יצאו משם כמ"ש. והנה זה היה אלא לפי שעה אבל אח"כ חזר ז"א להתגדל כפי סדר הימים וכמבואר בכוונת העומר, וכשחזרו על ים סוף אז ג"כ הוצרך להתגלות אור עתיקא קדישא כמ"ש מה תצעק אלי וזהו בים ראו אותו, וזהו קפץ ממצרים לים ואח"כ מים לסיני, אעפ"י שזה היה כסדר מ"מ נקרא קפיצה, שמכח ההארה שנתגלית בים חזר אח"כ להתגלות בסיני, ואותה הארה היתה הארה גדולה כמ"ש פנים בפנים דבר ה' עמכם. ומשם לעתיד כי ע"י התורה שנתן לנו יש כח לקיים את ישראל בגלות שלא יטמעו בין הקליפות כמ"ש ע"פ כי לא בחפזון תצאו. וע"ד הפשט אפשר לומר קפץ ממצרים לים ומים וכו'. כי כוונתו ית' היתה כי בצאתם ממצרים ילכו לארץ ישראל, ואילו היו הולכים הדור ההוא כבר אמרו המקובלי' ז"ל שהיו הולכים משם לג"ע, וע"י שחטאו לא נתקיים זה רק ויסעו מרעמסס סכותה. ומ"מ כשיצאו מן הים היו ראויים ללכת תכף ומיד לא"י כמ"ש במדרש: כשעלו מן הים היו ראויים ליכנס לא"י אלמלא שחטאו, וימרו על ים בים סוף. וזהו קפץ ממצרים לים. וכיון שחטאו בים קפץ משם לסיני, כי ע"י קבלת התורה וקבלת לוחות ראשונות היו בני חורין מן המלכיות, ואח"כ כשחטאו בעגל ואז נגזר עליהם גלות וזהו מסיני לעתיד, ואז לעתיד לבא יגאלנו ברחמיו סלה אכי"ר.

ו
(שה"ש ב, י):

ענה דודי ואמר לי קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך. (איכה ב, ג):

גדע בחרי אף כל קרן ישראל השיב אחור ימינו

מפני אויב ויבער ביעקב כאש להבה אכלה סביב.

במדרש שהבאנו למעלה מסיים ואומר: ענה דודי ואמר לי, מה אמר לי אנכי ה' אלקיך. אפשר כי מלבד פשוטו אפשר שרמז להם הב"ה מה שהיה צופה למרחוק שעתיד לקפוץ משם לעתיד ולכן פתח דבריו האיר להם באומרו אנכי ה' אלקיך, שאע"פ שיבואו במדת הדין הרמוזה בשם אלקים מ"מ אנכי ה' במדת הרחמים, וא"כ אעפ"י שגדע בחרי אף כל קרן ישראל וגם השיב אחור ימינו מפני אויב ושלטה מדת הדין כמו שאומר אח"כ ויבער ביעקב כאש להבה אכלה סביב מ"מ עדיין הנה הוא במדת הרחמים עמנו, ובאומרו אנכי ה' אלקיך בא למעט להם, לומר כי אעפ"י שאין להם לישראל ממשלה וגדע בחרי אף כל קרן ישראל, מ"מ אינם תחת יד ורשות שום א' מהשרים של מעלה רק אנכי ה' אלקיך. והנה 'קרן ישראל' יפורש על בית המקדש אשר בתוכו קרנם תרום בכבוד, ובזמן החרבן כבר אמרנו מה שפי' מהר"ם אלשיך על מה שאז"ל (פתיחתא דחכימי כ"ד): מיד נשבע הב"ה בימינו, בשביל ימינו הוא מדת החסד והחזירה לאחוריו. והשבועה היתה שנשבע שלא ליזקק לו עד עת קץ, ופי' נשבע הב"ה בימינו, בשביל ימינו הוא מדת החסד, והחזירה לאחוריו שהוא לעתיד דהיינו עד עת קץ, שמה שהיה עתה הבית ההוא מצד הימין, והיה ראוי [ש]יהיה לו החסד, מעתה החזיר החסד ההוא לאחור. ועת קץ הוא לאחור וזהו השיב אחור ימינו מפני אויב עכ"ל. וזהו גדע בחרי אף כל קרן ישראל שהוא בית המקדש כנז', ובזה סלק את הימין, השיב אחור ימינו מפני אויב כדי שיבא אויב ועי"ז ויבער ביעקב כאש להבה אכלה סביב, ואעפ"י שלא נשאר לו מקום בארץ כשנחרב הבית מ"מ כבר ענה דודי ואמר לי אנכי ה' אלקיך כמ"ש. וגם לפי פשט הכתוב ענה דודי ואמר לי קומי לך רעייתי יפתי ולכי לך, דקדק באומרו 'ואמר לי' על דרך מה שפי' מהר"א גלאנטי על פסוק חומת בת ציון שפי' אכתי במקומך יושיבוך ובשמך יקראוך בתולת ישראל, כאילו לא נבעלת ואהבתי עמך עזה כימי קדם עכ"ל. וזהו ענה דודי ואמר לי להיותי קשורה עמו. גם אפשר לומר ואמר לי קומי לך וכו' כי לישראל דווקא ניתן להם תקנה ע"י התשובה משא"כ לבני נח כמ"ש (יבמות מז, ב): בן נח נהרג על פחות משוה פרוטה ולא ניתן להשבון. וכמ"ש מהררמ"ע זצוק"ל (מא' חקור דין ח"א פ"כ) שאין להם

תקנת השבים. אבל לי דווקא אמר קומי לך, פתחי לי פתח כחודה של מחט, ואז הרי את נקראת רעייתי יפתי ולכי לך, ואני אפתח לכם ארובות השמים לגאול אתכם אכי"ר. והנה אמרו במדרש (פסחים סו, ב): כל הכועס אם ת"ח הוא חכמתו מסתלקת. אי נמי גדע בחרי אף כל קרן ישראל, הנה קרן ישראל היא התורה, וכמ"ש במדרש, ואמר גדע שחתך והפריד תורה שבכתב מתורה שבע"פ, וזהו השיב אחור ימינו מפני אויב שהיא התורה שניתנה בימין, עתה תורה מונחת בקרן זוית ואין דורש ואין מבקש לסיבת גודל הצרות, וביותר שאנו חולים מן המלכיות, וכיון שנפרדה התורה כנז' ורבו התלמידים שלא שמשו כל צרכם, רבתה המחלוקת בין החכמים וזהו ויבער ביעקב כאש להבה אכלה סביב, פי' המחלוקת והמריבה הזאת הנה בערה ביעקב כאש להבה, ואשר אכלה סביב שלא נגעה בתורה עצמה רק נעשה אש חצוני וקליפה מפסקת בין ישראל לתורה עצמה, וכנגד זה אמר ענה דודי ואמר לי קומי לך, ואמרו במדרש (שהש"ר ב, כג): זרזי גרמך. כי ע"י הזריזות והעסק בתורה בחשק נמרץ יסתלק האש החצוני, ולא יבושו כי ידברו את אויבים בשער, ואין לך אש דוחה אש יותר מאשה של תורה, ובזה הנה את רעיתי יפתי ויהיה בך כח ללכת בדרך ה' וזהו ולכי לך. וכדי שלא להאריך על כל דבר ודבר נביא מאמרם ז"ל (איכ"ר ב, ו) על גדע בחרי אף ז"ל: עשר קרנות הם, קרנו של אברהם אבינו, קרנו של יצחק, קרנו של יוסף, קרנו של משה, קרנה של תורה, קרנה של כהונה, קרנה של לויה, קרנה של נבואה, קרנו של בית המקדש, קרנו של ישראל, ויש אומרי' אף קרנו של משיח. וזה כי הכתוב אומר גדע בחרי אף כל קרן ישראל. והנה ארז"ל (נדרים כב, א): כל הכועס כל מיני גהינם שולטים בו. גם אמרו (פסחים סו, ב): אם ת"ח הוא חכמתו מסתלקת ממנו. והרבה דברים כמו שנפרש. והנה חז"ל דקדקו אמרו כל קרן ישראל, אמרו כל וקרן בלשון יחיד, ופי' בתחלה קרנו של אברהם כי אברהם עומד על פתחה של גהינם ואינו מניח אדם מהול ליכנס לתוכה (עירובין יט, א). וע"י החרי אף והכעס כל מיני גהינם שולטי' בו אפי' בחייו וזהו גדע בחרי אף, בשביל החרי אף בזה גדע כל קרן ישראל שהוא קרנו של אברהם, ובזה השיב אחור ימינו של אברהם, מפני אויב אשר כעס כנגדו, על דרך: דפרע מסאניה מחריב ביתיה (סנהדרין קב, ב). ועי"ז ויבער ביעקב כאש להבה אכלה סביב שהוא אשו של גהינם הנז', והנה המאמר מביא ראיה מפסוק כרם היה לידידי בקרן בן שמן (ישעיה ה, א). שהם ישראל שהם נשמרים בזכותו של אברהם הנקרא ידיד, וע"י שחטאו הסר משוכתו זה אברהם הנז' והיה לבער באש הגהינם, וזה מפני שחטאו ג"כ בברית כמ"ש פרץ גדרו והיה למרמס. קרנו של יצחק דכתיב: אחר נאחז בסבך בקרניו (בראשית כב, יג). הנה כשנעקד יצחק נעקדו כל השרים

תחת שר החסד היינו מיכאל לגבריאל ואריה לשור. וע"י החרי אף האדם מגביר מדת הדין על מדת הרחמים ובזה השיב אחור ימינו שהיה גובר ועתה השיבהו אחור, ויבער ביעקב כאש להבה שהוא מדת הדין. קרנו של יוסף שנאמר: וקרני ראם קרניו (דברים לג, יז). והנה אז"ל (גיטין סח, ב): כתועפות אלו מלאכי השרת, ראם אלו השדים. והנה על יוסף נאמר (סוטה לו, ב): עלי עין (בראשית מט, כב). שלא היה שולט בו עין הרע. וזה מפני שלא שלט בו יצה"ר באשתו של פוטיפר, והנה הכתוב אומר: לא יהיה בך אל זר (תהלים פא, י). איזהו אל זר שיש בגופו של אדם, הוי אומר זה יצה"ר (שבת קה, ב). וכיון שהשליטו יצה"ר עליהם שלטה בהם עין הרע והוסר מהם הקרן הזה של יוסף, והיו מזי רעב ולחומי רשף וקטב מרירי ולא היה להם עוד קרני ראם לנגח בהם עמים, ונהפוך הוא שהראמים אלו השדים שלטו בהם וזהו השיב אחור ימינו מפני אויב ובזה ויבער ביעקב כאש להבה אכלה סביב. מחוץ תשכל חרב וכו'. קרנו של משה אשר עליו נאמר: והאיש משה עניו מאד (במדבר יב, ג). ולכן כי קרן עור פניו וייראו מגשת אליו. ועתה נמשלו כבהמות נדמו וכל יד עמל תבואנו (איוב כ, כב). ויבער ביעקב וכו'. קרנה של תורה דכתיב: קרנים מידו לו (חבקוק ג, ד). פי' פשוט שאם ת"ח תלמודו משתכחת ממנו ואין עוד קרנים מידו לשאת ולתת במלחמתה של תורה, רק אדרבה השיב אחור ימינו שאין הלכה כמותו מפני אויב, כי מחלוקות רבות באות עליו ובזה ויבער ביעקב כמ"ש. קרנים של כהונה דכתיב: קרנו תרום בכבוד (תהלים קיב, ט). הנה מטבע הכהן להיות איש חסד כידוע כי כן מדתו, וזה שהגביר אפו עליו הגביר עליו מדת הדין לכן הוסר ממנו זה הקרן, והנה קרנה של כהונה אמרו קרנו תרום בכבוד, ואז"ל (רש"י) על אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל (בראשית מט, ז). אין לך עניים וסופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון כדי שיהיו נפוצים, ושבטו של לוי עשאו מחזר על הגרנות על התרומות ועל המעשרות, נתן לו תפוצתו דרך כבוד. וזהו קרנו תרום בכבוד. ובזה השיב אחור ימינו וכו' והוא מבואר. קרנו של לויה שנאמר כל אלה בנים להימן חוזה המלך כדברי האלקים להרים קרן (דה"א כה, ה). וזה כי מדתו של לוי הוא להרים מדת הרחמים ע"י השיר ולהעלותה למעלה וזהו להרים קרן, והכועס הנה הוא טורף נפשו באפו (זח"ב קפ"ב ע"א). ומשפילה לארץ ומוריד הדין למטה, והוא הפך ממדת הלויים ועי"ז במקום שהיה להם לעשות דין באומות ויבער ביעקב כאש להבה וכו'. קרנה של נבואה זה ג"כ פשוט, כי אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו, ובמקום שהכתוב אומר: רמה קרני בה' (ש"א ב, א). עתה ישפילהו עד הארץ ע"י אל זר שנכנס בתוכו. קרנו של בית המקדש זה פשוט, כי במקום שנאמר: ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כה, ח). וכל הכועס גורם

לשכינה שתסתלק מישראל, ומביא ראיה מפסוק: ומקרני ראמים עניתני (תהילים כב, כב). לפי פשוטו יובן עם משארז"ל (ילקוט תהלים רמז תרפ"ח) על פסוק זה: אר"י בר אידי בשעה שהיה דוד רועה את הצאן הלך ומצא את הראם וכו' [ישן במדבר, והיה סבור בו שהיה הר ועלה עליו והיה הראם ננער ועמד והיה דוד רוכב עליו והיה מגיע עד השמים], באותה שעה אמר דוד [רבש"ע הורידני מהראם הזה] אם אתה מצילני מקרני הראם, אני בונה לך היכל של ק' אמה כקרני ראם הזה. יעויין ילקוט תהלים. ולפי דרכנו יאמר כי ע"י היות האדם מקדש לשכינה הנה אפי' כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אותו ממקומו, רק אימתו מוטלת על כל שידין ורוחין וכו'. וכך בית המקדש נמי, בב"ה ראשון מצינו שלא הוצרך אפי' כלה עורב ואפי' עופות טמאים היו בורחים ממנו, וזהו ומקרני ראמים עניתני. וכשהוסרו הקרנות האלה הוסר ג"כ קרנו של ישראל שהוא השררה שיש להם מצד עצמם אשר עליה נאמר: ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מט, ג). וכן ג"כ: ונתנך ה' אלקיך עליון על כל גויי הארץ (דברים כח, א). וז"ש: וירם קרן לעמו, וכל אלו היו נתונות בראשן של ישראל וכיון שחטאו ניטלו מהן הה"ד גדע בחרי אף כל קרן ישראל, וניתנו לאומות העולם, הה"דL ועל קרניא עשר די בראשה וכו' (דניאל ז, כ). פי' נ"ל לא שנטלה זכות אבות והשבטים וכן התורה והנבואה וכהונה ולווייה וכו' וניתנה לא"ה ח"ו, רק הקרנות האלו שהוא התועלת והשררה הנמשכת מזה, ניטלה מישראל וניתנה לא"ה, וכשישראל עושין תשובה הב"ה מחזירן למקומן הה"ד: וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק (תהלים עה, יא). הקרנות שגדע צדיקו של עולם, וזש"ה קומי לך רעיתי וכו' כי ע"י תשובה ומ"ט זרזי גרמך, פתחי לי פתח וכו' שהוא בתשובה אז ולכי לך, כי ישיב הב"ה שבות הארץ כבראשונה וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק ע"י מה שנרמזו בפ' זה כמו שנפרש. וזה כי בכתוב נרמזו ג' פעמים 'לך', כי מלת ולכי דרשו אותה לך י' כמו שנפרש, וג' פעמים 'לך' עולים ק"ן כמנין כע"ס, גם 'ענה דודי' עולה קמ"ט ועם המלה ק"ן, והנה הסגולה לבטל הכעס כתוב בס' שני לוחות הברית כי סגולתו היא שיאחז בכנף של הציצית, וע"י הציצית יקיים מה שנאמר: לאחוז בכנפות הארץ (איוב לח, יג). וכל קרני רשעים אגדע ותרוממנה קרנות וכנפות צדיק, כמ"ש הכתוב: מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק (ישעיה כד, טז). ואפשר שלטעם זה יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים בכנף איש יהודי (זכריה ח, כג). וכיון שיתבטל הכעס אשר בשביל זה גדע בחרי אף כל קרן ישראל, עתיד הב"ה להחזירן כמ"ש במדרש, וז"ש קומי לך וכו'. והנה אז"ל במדרש (שהש"ר ב, כג): 'רעיתי בתו של אברהם שריעה אותי בעולם. וכיון שהנה היא דומה אליו עליה נאמר קומי לך

וכו'. ואם נדקדק אומרו שריעה אותי בעולם יפורש על דרך (אבות ה, יח): כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו. ובפרט אם מקיים מצות ואהבת לריעך כמוך, וזהו שריעה אותי בעולם אין לך תקון נגד הכעס גדול מזה, ובודאי לא יראה פני גהינם וגם כי ילך גם ברכות יעטה. 'יפתי' בתו של יצחק שייפה, וזהו שייפה אותי בעולם בשעה שעקדו אביו על גבי המזבח. וכמו שכבש רחמיו כן הוא ג"כ כובש כעסו, דין הוא להחזיר מדת הרחמים לקדמותה. 'ולכי לך' בתו של יעקב ששמע לאביו ולאמו שנאמר: וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם (בראשית כח, ה). עכ"ל. הנה יעקב נתיירא בצאתו לחוצה לארץ, ובפרט בלכתו לבית לבן, ומ"מ בלכתו לעשות רצון אביו ואמו הלך לבטח דרכו, ובזכותו ג"כ יחזור לישראל הקרן של יוסף, ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם. גם אמרו 'ענה דודי' ע"י משה, ועל ידו יחזיר קרני ההוד והכתרים שניטלו מישראל, ואז נאמר: ושמחת עולם על ראשם (ישעיה לה, י). [יובן] עם אמרם ז"ל: 'ולכי לך', אר"ע בזכות י' הדברות. ועי"ז תחזור קרנה של תורה להאיר בישראל, וכמ"ש הכתוב: אל ה' ויאר לנו וכו'. עוד אז"ל: במלת 'רעיתי' מפרנסתי, שאתה מפרנסני בב' תמידין וכו'. ובזה יחזור כתרה וקרנה של כהונה להאיר, וקרנם תרום בכבוד. גם יפורש 'ענה דודי' לשון הרמת קול כמשרז"ל (רש"י דברים כו, ה). והוא רמז שיחזרו לויים לשירן ולזמרן ועי"ז ישובו ישראל לנויהם, וכן ע"י הרמת קול ישוב הנבואה ג"כ שהוא בסוד קול והבל ודבור, והוא בדרך עניה כמ"ש בפ' ישקני. ולפי פשוטו הכתוב אומר קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך, אין צריך לפרש היכן תהיה ההליכה כיון שפי' בתחלה קומי לך שהוא במקום שיש שם קימה שהוא לב"ה הגבוה מכל הארצות, וגם באומרו כמה מיעוטים 'לי' 'ולך', רמז כי כל זה יהיה דווקא לישראל ולא לשאר אומות. רק וירם קרן לעמו בפרט, לא עשה [כן] לכל גוי. והנה במדרש או' ג"כ: ויש אומרים קרנו של משיח. והכל א' כי ישראל ומשיח הכל א'. ולדעת כלם אינם אלא י'. וזה כמ"ש על וישלח ישראל מלאכים. וכתוב א' אומר וישלח משה וכו' לומר לך שהכל א'. והנה בגלות מצרים ג"כ מצינו כי גדע בחרי אף כל קרן ישראל כאשר מת יוסף וכל אחיו וכו' אז ויקם מלך חדש והעבידו מצרים וכו' ולקחו כל אשר להם, ולא היה להם עוד שום ממשלה וכמ"ש בספר א' נקרא ס' הישר, ואז גם הוא ית' השיב אחור ימינו מפני אויב, ויבער ביעקב כאש להבה אכלה סביב, כמ"ש וירא אליו מלאך ה' בלבת אש וכו' (שמות ג, ב). על שם: עמו אנכי בצרה (תהלים צא, טו). כמשז"ל (שמו"ר א, ה). וע"ז ענה דודי ואמר לי וכו' כמו שדרשוהו ז"ל כפשוטו על ענין יציאת מצרים.

אי נמי בזוהר פ' ויקרא (ח"ג ו' ע"ב) על פ' נפלה לא תוסיף קום (עמוס ה, ב). אמרו בקצור: לא תוסיף קום מעצמה אלא קב"ה יחיד בידהא ויוקים לה ויתפייס בהדה ויתיב לה בהיכליה עכ"ל. וזש"ה 'ענה דודי' בדברי פיוסים, 'ואמר לי' יפורש ג"כ מלבד פשוטו לשון רוממות, כמו: האמרת והאמירך (דברים כו, יז־יח). פי' הרים אותי, מאשפות ירים אביון, 'קומי לך' (ב"ר עה, א): כהדא תרנגולתא דמנערה אגפה מן קטמא. רעיתי יפתי ולכי לך, הנה אז"ל: בתו של אברהם שריעה אותי בעולם, יפתי בתו של יצחק שיפה אותי כשנעקד על גבי המזבח, ולכי לך בתו של יעקב ששמע לאביו ולאמו שנאמר: וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם. ונ"ל לפרש פ' גדע בחרי אף וכו' ואח"כ נפרש המאמר הזה. והנה מהר"א גלאנטי פי' כי 'קרן' הוא במלכות, וכן נראה מדברי הזוהר. והאר"י זלה"ה פי' בהרבה מקומות כי קרנים הם נצח והוד, ואפשר כי הכל א'. כי בנין המלכות הוא ע"י נה"י כידוע, וכנודע כי איהו בנצח ואיהי בהוד, ועתה אומר הכתוב גדע בחרי אף כל קרן ישראל, פי' לא בלבד הגיע פגם בהוד קו שמאל כמ"ש: והודי נהפך עלי למשחית (דניאל י, ח). אלא גם בנצח קו ימין וזהו גדע בחרי אף כל קרן ישראל, פי' הקרן שהוא של ישראל ונאחז בו גדע. וזה כמ"ש למעלה כי העוונות של ישראל גרמו ששלטו הקליפות בנ"ה וחצי יסוד של עשיה, ולדברי האומר ששלטו ביסוד והוד וחצי נצח יפורש גדע וחתך בחרי אף כל קרן ישראל, כי החצי ממנו שלטו בו הקליפות, והחצי האחר לא שלטו בו. השיב אחור ימינו מפני אויב. מהר"י סרוק פי' השיב אחור ימינו כדי להגין על ישראל מפני האויב אשר שם, והוא לטובה עכ"ל. אי נמי הנה דרך החסד להתפשט כידוע, והיתוכא דכספא כל מה דאתפשט טב איהו (זח"ב רכ"ד ע"ב), גם אין יכולת בחצונים להסתכל באור החסד, ועתה השיב אחור ימינו ובזה ויבער ביעקב כאש להבה אכלה סביב, שנתפשטו הגבורות עד אין תכלית ואין מכבה בעוה"ר. אי נמי השיב אחור ימינו הנה בתחילת בריאת העולם גזרה חכמתו ית' שיצאו החסדים קודם הגבורות, וע"י חטאו של אדה"ר ירד הדעת למטה בין הכתפים ונתפשטו הגבורות ויצאו קודם החסדים. וידוע מ"ש ע"פ טובה תוכחת מגולה מאהבה מסותרת (משלי כז, ה). כי החסדים הם פנימיים והגבורות מקיפים, כי מרוב חומם לא יכלו לעמוד בפנים והם יוצאות לחוץ וזהו ויבער ביעקב כאש להבה אכלה סביב. ועל ענין עשר קרנות שאמרנו היה אפשר לפרש שרומזי' על ענין י' ספירות דמלכות הבאים אליה בסוד תוספת, ואעפ"י שאינם אלא ט', הנה הספירה העשירית כבר נתבאר בדברי האר"י בענין אדה"ר חלתו של עולם היה, ובמקומות אחרים ג"כ, כי עיקר ספירת המלכות גם היא מתמעטת בסוד נקודה, ואח"כ בגדלות בתחלה הנה היא נעשית ספירה

א' קטנה, ואח"כ מתגדלת בספירת הת"ת, ואח"כ נחלקת לי' נקודות, ואח"כ נעשית בת י' ספירות פרצוף א' שלם, א"כ אפי' אותה הנקודה עשירית גם היא מתמעטת ומתגדלת בזמן הראוי, באופן שהם י' ספירות המתגדלות במלכות. ולפי הדרך שפי' כי 'קרן' הוא במלכות וגם בנ"ה קרנים כמ"ש, א"כ לפי דרך זה היה אפשר לפרש שאלו הי' קרנות הם כנגד י' ספירות דמלכות אשר נבנו מנה"י דזעיר כידוע. אך לפי הסדר שמביא בעל המדרש לא ידעתי לישב אותם כסדר, ולכן נ"ל שזה יובן כאשר נביא הקדמה א' שאמרו בדרושי הנוקבא, כי הגדלת הנוקבא היא מן החזה ולמטה של זעיר, הבחי' הא' היא בחינת המוחין של זעיר, מבחי' חו"ב שלו, ונודע כי הם מתפשטים עד סוף גופא שהוא עד נצח והוד של זעיר עכ"ל. ואפשר שכנגד זה הם קרנו של אברהם וקרנו של יצחק, כי אברהם ויצחק הם בחו"ג, והקרן שלהם יהיה למעלה מהם בחו"ב, וזהו שמביא ראייה על אברהם: כרם היה לידידי בקרן בן שמן (ישעיה ה, א). כי השמן הוא בחכמה, וכן ביצחק הוא אומר: נאחז בסבך בקרניו (בראשית כב, יג). שהוא בבינה. עוד אמרו כי מבחינה הב' הם המוח הג' והם בחי' חסדים וגבורות המתפשטים למטה בז' תחתונות, וכנגד זה אפשר לומר שהוא קרנו של יוסף, כי בחינתו הוא ביסוד ז"א, והוא עולה למעלה עד בחי' הדעת כמ"ש בסוד הלולב על פסוק משכיל לאיתן האזרחי. ומוריד החו"ג למטה במלכות וזהו קרנו של יוסף, ועליו נאמר: וקרני ראם קרניו אשר הם ג' מלכים הרמוזי' בר"ת ויאמר יעקב כאשר רא"ם, אשר לפעמים הרי הם בג' ראשונות, וגם הנה הם בחג"ת חסד דין ורחמים, גם נתבאר במקום אחר כי כל בנין הנוק' נעשה ע"י הארת יסוד אבא הנכנס בתוך יסוד אימא ובתוך ז"א אשר החצוניות שלו הוא דפ"ק, ועם אהי"ה דיודי"ן דאימא בגימט' משה. וזהו קרנו של משה דכתיב כי קרן עור פניו שמאירים בה עי"ז ג' פעמים אל המאירים בפנים שלה, ובאו ביחד יוסף ומשה בסוד ויקח משה יסוד אבא, את עצמות יוסף יסוד דז"א. גם קרנה של תורה וזהו קרנים מידו לו שע"י תורה שבכתב שהיא בחג"ת דזעיר ששם הידים, עי"ז באה הארה למלכות. עוד ביארו בפירוש הנוק' הנז' כי בחי' הג' היא בחינת הלבושים של נה"י דאי' המלבישים את המוחין של חו"ב של זעיר וכו' עד ולבוש זה נקרא ומסתיים בחזה דז"א, בחי' הד' הם הלבושים דזעיר עצמו ע"ד הנז' בלבושי נה"י דאי', אלא שיש תוספת באלו והוא כי הלבושי' של יסוד זעיר בקו אמצעי של הנקבה מתפשטת יותר למטה מן החזה שלה והוא עד סוף הת"ת שבה עכ"ל. והנה כנגד החו"ג עצמם אשר הם בתוך ז"א הם קרנה של כהונה שהיא מצד החסד, והלויה מצד מצד הדין, ומביא ראיה על הכהונה מפ' קרנו תרום בכבוד ע"ד מש"ה: השמים מספרים כבוד אל (תהלים יט, ב). שהוא מצד החסד, והם בסוד ל"ב

נתיבות חכמה שעולי' כמנין כבו"ד, ועל הלויה מפסוק בדברי האלקי' להרים קרן (דה"א כה, ה). והוא פשוט כי אלקים בגבורה, וגם ע"י הבינה שבה ג"כ אלקים עי"ז להרים קרן, וכנגד הבחינה הג' אמר קרנה של נבואה, כי כל נביא הוא בנ"ה, ולרמוז שהוא על בחי' הלבושי' כמ"ש אמר כמד"א רמה קרני בה', פי' רמה קרני עם שם ה', שכן הנה הם מלבישים את המוחין הנק' ה' וזהו רמה קרני בה' שבתוכו, וכנגד הלבושים של יסוד זעיר המתפשט עד הת"ת שבה ששם מגיע הלבוש הנז' אמר קרנו של ישראל, כי כן הת"ת נקרא ישראל, וגם בת"ת שהוא הגוף שלה שם מתעברים נשמותיהם של ישראל. ויש אומרים קרנו של משיח, והוא כנגד הלבוש עצמו שהוא יסוד ז"א המגיע עד שם. כל זה אפשר לומר שנרמז במדרש הנז' דרך רמז או דרש, וה' יצילני משגיאות.

והנה על ידי ד' בחינות שאמרו בדרושי הנוק' על ידם נעשה בנין הנוק' ומתפשטים כל י' ספירותיה, וכל שכן בדרוש הנז' ע"פ סדר א"ט ב"ח ג"ז ד"ו ע"ש. ואלו הם עשר קרנות, עשר מדות שלה, והנה 'קרן' במספר עולה ש"נ כמנין דפ"ק קס"ו, אחוריים דע"ב ס"ג דאו"א שמהם נעשה בנין הנוק'. גם 'קרנות' הוא בגימט' שנו"ת, אשר סודו ידוע בסוד הציצית וק"ש שהם ד' יה"ו משולבים בד' אה"י במילוי ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן. והנה אלו עשר קרנות שאמרנו מסיים במדרש: וכלם היו נתונות בראשן של ישראל. והוא שעי"ז נעשית ההגדלה כמ"ש, וכשחטאו ניטלו מהן. כי הנה מסתלקים ונשארה בסוד נקודה א', הה"ד גדע בחרי אף כל קרן ישראל. וניתנו לא"ה כמשארז"ל על פ' אמלאה החרבה. כי אחרי החרבן נעשית מלכות הקליפה בת יו"ד בסוד יותרת הכבד, וכשישראל עושים תשובה הקב"ה מחזירן למקומן, הה"ד וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק. הקרנות שגידע צדיקו של עולם, אימתי הוא מחזירם למקומם, לכשירומם הב"ה קרן משיחו, דכתיב וירם קרן משיחו עכ"ל. קשה כי בתחלה אמר וכשישראל עושים תשובה הב"ה מחזירם למקומם, ואח"כ חזר לומר אימתי הוא מחזירם למקומם, והרי כבר אמר שהוא כשישראל עושים תשובה, ואגב זה צריך לדקדק ג"כ אומרו 'עושים תשובה' הי"ל שבים בתשובה. והכוונה נ"ל כי כשישראל ממשיכים שפע מצד הבינה הנקראת תשובה, וזה הנה הוא ג"כ ע"י תשובה, וזהו 'עושים תשובה' כמו עשו דדי בתוליהם (יחזקאל כג, ג). הנה עי"ז הב"ה שהוא ז"א מחזירן למקומן, הה"ד וכל קרני רשעים אגדע. כי ע"י אור הבינה מסתלקי' החצונים ומתמעטים בהיותם חוזרים להיות נקודה א' בלבד, וזהו וכל קרני רשעים אגדע. ועי"ז תרוממנה קרנות צדיק. הקרנות שגידע צדיקו של עולם, הנה 'עולם' יפורש בבינה, והנה ע"י חטאו של אדה"ר כבר אמרנו שירד למטה והחשיך וכו'. וגרם המיעוט כי רגלי השכינה ירדו למטה בבריאה עד כי לבסוף גרם הגלות, וכשישראל

עושים ומתקני' במקומו התשובה, אם שנפרש תשובה תתאה מלכות, ומעלים אותה באצילות, אז הב"ה מחזירן למקומן. וכן אם נפרש בתשובה עלאה, פי' עושי' ומתקנים בסוד הפורס סוכת שלום אז הב"ה וכו'. אבל כל זה אינו אלא לפי שעה, גם אינו אלא הארת פנים כמשז"ל, גם מה שאנו ממשיכים מבינה הוא מסטרא דיובלא כמ"ש בזוהר (ח"ב פ"ה ע"ב): מסטרא דיובלא נפקו ישראל ממצרים וכו'. שאילו היה ממנה ממש לא היה אחריה עוד גלות, ולכן חזר ושאל אימתי הוא שמכונה בבינה לשון העלם, כמ"ש הכתוב: ועבד הלוי הוא (במדבר יח, כג). עלמא דאתכסיא. אימתי הוא מחזירן למקומן, כי אז יהיו סמוכים לעד לעולם, לא יתן מוט לצדיק, והשיב ואמר לכשירומם הב"ה קרן משיחו וכו' כי אז יתגלו כל ההארות שזכרנו הרבה פעמים ועי"ז בלע המות לנצח.

ועתה נפרש המאמר של מדרש חזית שאומר: רעייתי של אברהם שריעה אותי בעולם, אפשר שבא לרמוז כי על עניין עשר קרנות האלו, ובתחלה רעייתי בתו של אברהם ויהיה כנגד קרנו של אברהם, וכבר אמרנו שהוא החכמה המתפשטת עד נצח והוד של זעיר, וזה הוא בתו של אברהם, כי האבות הם בחג"ת, וקרניים שלהם בחב"ד, ובניהם הם נה"י, ובכל א' מהם קראם 'בת' להיותם כל העיקר הזה לצורך מלכות שהיא נקבה, וזהו 'בתו' שהיא בנצח כמ"ש על אברהם שהוא בחסד שריעה אותי בעולמי. שהמשיך סוד המחשבה שהוא הקרן אשר למעלה מראשו, קרן בן שמן, המשיך אותה למלכות, וזהו שריעה אותי בעולם. יפתי בתו של יצחק שהיא בהוד, כמ"ש שייפה אותי שנעקד על גבי המזבח, פי' שהמשיך היופי מצד הבינה שיש שם השופר, לשון שפיר הוא. והוא קרנו של יצחק הנמשך למטה ממלכות, ולכי לך בתו של יעקב ששמע אל אביו ואל אמו, שנאמר: וישמע יעקב אל אביו ואל אמו. להבין זה צריך להקדים מ"ש האר"י זלה"ה על פסוק ויבא לו יין וישת (בראשית כז, כה). הכוונה כי משכילים הם נ"ה, והם ב' ירכין ששם מקומו דיעקב כנודע. והנה כיון שראה יעקב שהוא במקום זה שהוא עקב שהוא ב' אלקים וי' אותיות הרי יעקב. והנה במקום זה יש אחיזה לחצונים, מה עשה יעקב המשיך הגבורות משרשם מיסוד אימא עלאה, שהוא יין המשמח, ובזה הבריח החיצון משם ונטל הבכורה והברכה שהוא שם מקום הברכים, וזהו בכורה ברכה, וז"ש ויבא לו יין וישת. שהנה יצחק הם הגבורות שכבר יצאו למטה והם בנצח הוד, וע"כ חשש שיתאחז שם החיצון באלו הגבורות, ויעקב המשיך מלמעלה משרשם שביסוד אימא, ווי העמודים שאמרנו, וזהו שיש תרי טעמי במילת 'לו', שהכונה הוא שהמשיך על התרי טעמי, ושתה יצחק ונתבסמו הגבורות שהיו בנ"ה ולא נתאחז שם החיצון, והנה אחר שיצא יעקב לח"ל והלכו רגליו שם בח"ל, היתה שם אחיזה בנוק' דסטרא אחרא, והיינו

ארץ החיצונה בירכין דיעקב עכ"ל. עוד ברע"מ בדרוש הינוקא פ' הדברים (ח"ג קפ"ט ע"ב) אמרו על פסוק ויבא לו יין וישת ז"ל: חנוך מט"ט אמר ויבא לו יין, דארמי מיא בהדי יין, ואי לאו דארמי ביה מים לא יכיל למסברי, ושפיר אמר חנוך מטטרו"ן. וכן גם כן המשיך ליה טעמא, והאי יין אזיל מדרגא לדרגא, וכלהו טעמי ביה, עד דיוסף חסידא טעים ליה דהיינו דוד נאמן, הדה"ד כיין הטוב הולך דודי למישרים. מהו כיין הטוב, דאתא יעקב וארמי ליה מייא עכ"ל. והצריך לענייננו הוא יעקב כדי לקחת הברכות המשיך היין ביצחק כנז' בדברי האר"י, ומפחד כדי שלא ישלטו בו החיצונים אשר היה להם אחיזה בירכין דיעקב כמ"ש האר"י, ולכן יין אזיל מדרגא לדרגא וכו' עד דיוסף חסידא טעים ליה שהוא היסוד, והיינו דוד נאמן שהוא שומר מה שבידו לפקדון, כמ"ש: והיה האוכל לפקדון לארץ (בראשית מא, לו). ומ"מ אי לאו דארמי ביה מייא לא הוה יכיל עלמא למסברי. וזהו שאומר המדרש: ולכי לך, בתו של יעקב ששמע אל אביו ואל אמו. ויהיה 'שמע' לשון: וישמע שאול את העם (ש"א טו, ד). שהוא לשון קבוץ, וכן יעקב שמע אל אביו ואל אמו וקבץ הארה מאבא ואי', שורש החסדים והגבורות ומזגם ביחד, ואח"כ וילך פדנה ארם שכיון שמזג החסדים והגבורות מים ביין, אז הלך לבטח רגלו בח"ל, ומ"מ הוצרך ברכה של גליות והוא ואל שדי יברך אותך אשר הוא ביסוד אשר שם יהיה האוכל לפקדון, והיין הנה הוא שם משומר חותם בתוך חותם, ועי"ז יחזור קרנו של יוסף אשר הנה הוא עולה עד הדעת כמ"ש, וממשיך משם החסדים והגבורות אל המלכות, וכל אלו נרמזו גם כן בענה דודי ואמר לי, שהוא הדוד נאמן כמ"ש. גם ענה דודי זה משה, שהוא כנגד קרנו של משה עפ"י הדרך שפירשנו, גם 'ואמר לי' כמ"ש המדרש: מה אמר לי, אנכי ה' אלקיך. שהוא כנגד קרנה של תורה וקרנה של כהונה ולוייה. כבר אמרנו שנרמזו החסדים והגבורות כמ"ש.

גם אפשר לומר כי הכהונה נרמזה במלת 'ואמר לי', כמ"ש: כה תברכו את בני ישראל אמור להם (במדבר ו, כג). וקרנה של לויה נרמזה במילת 'ענה' שהוא מלשון הרמת קול כמשז"ל (רש"י דברים כו, ה). והוא במדת לוייה דבעי לארמא קלא. וכן קרנה של נבואה אפשר שנרמזה במלת 'ענה' ג"כ כמ"ש. אי נמי במלת 'לך ואמר לי' כמו שביארנו ע"ד הפשט, וכן מה שביארנו על מלת 'קומי' לעניין בית המקדש וכו'. והנה בפ' זה יש י' תיבות כנגד י' נקודות שנעשית המלכות קודם ההגדלה, וי' תיבות אלו אפשר שהם כנגד י' קרנות שאמרנו. ולפי פשט הכתוב אומר קומי לך וכו', בא לרמוז כי כוונתו הוא על הדברי' הגורמי' הקימה וההגדלה, והוא עפ"י הדרך שפירשנו.

והנה במדרש אומר: ענה דודי ואמר לי, ע"י מלך המשיח, מה אמר לי קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך. וזהו שמסיים במדרש למעלה: אימתי, לכשירומם הב"ה קרן משיחו. וידוע כי מלך המשיח היא מלכות דעתיקא דעתיד לארקא וכו' כמ"ש. וזהו ענה דודי זה אליהו. וידוע כי אליהו הוא סוד הגבורות שהם סוד המ"ן עצמם שפי' מלכות. והנה היא תעלה אותם המ"נ ע"י המלך המשיח הנז' בבי"א.

יא

(שה"ש ב, יא):

כי הנה הסתיו עבר הגשם חלף הלך לו. (איכה ב, ד):

דרך קשתו כאויב נצב ימינו כצר ויהרג כל מחמדי עין באהל בת ציון שפך כאש חמתו.

לפי פשוטו הוא ממש דרך קשתו כאויב, שהרי ברע"מ פ' נח (זוהר גדול עמ' רי"ד) (זח"ג רל"א ע"א) בענין הקשת ז"ל: כד אתחזי ביום הגשם אחזי רחמי, וכד אתחזי בלא מטרא אחזי דינא, מעורב בין מטרא לשמשא אחזי דינא ורחמי כליל עכ"ל. וזה כי הכתוב אומר דרך קשתו כאויב בלי רחמים כלל, ובזה נצב ימינו שהוא החסד, נצבה בצד ולא מיתקה הדין חזק שהיה בעולם ולכן ויהרג כל מחמדי עין באהל בת ציון. שפך כאש חמתו ופעלה הדין בחוזק ואין מכבה. ולזה אמר כי הנה הסתיו עבר הגשם חלף הלך לו, פי' כאשר דרך קשתו הנז' הגשם חלף הלך לו באופן דאתחזי בין מטרא לשמשא כלול דינא ורחמי, ובזה תתמתק ותתמעט מדת הדין. ובזה יבא על נכון אומרו כאויב ולא אויב ממש, כמשאז"ל (שהש"ר ב, כד־כז־כח־כט): כי 'הסתיו' הוא כינוי אל ימי הרעה והגלות. והנה למעלה מזה ברע"מ (זוהר גדול פ' נח עמ' רי"א) (זח"ג רט"ו ע"ב) אמרו בענין הקשת: אית צדיק דזכווי ועובדוי לאנהרא בהון מטרוניתא, ולמפשט מינה לבושי קדרותא דפשטין, ולקשטא לה בלבושין דגוונין נהירין דרזין דאורייתא, מה כתיב ביה: וראיתיה לזכור ברית עולם. וראיתיה ברזין נהירין דאורייתא, דאו"ר ר"ז אתקרי, הה"ד: כי נר מצוה ותורה אור (משלי ו, כג). ובאלין רזין איתמר וראיתיה. ובההוא זמנא סליק מאני רוגזא דבריה, וחמת המלך שככה (אסתר ז, י). ויימא לה מלכה בצלותא דעמידה קמיה, מה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך (אסתר ה, ו). בההוא זמנא שאלת על פורקנא דילה ובנהא ועמה, הה"ד: תנתן לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי (אסתר ז, ג). אבל קשת דאתחזייא בעלמא [בגלותא], דעבדא איהו, זמנין דנפיק בשלימו כד בנוי מכשרין עובדוי, ולזמנין לא אשתכח בשלימו כד בנוי לא מכשרן עובדוי עכ"ל. העולה מזה כי בזמן שאין ישראל עושי' רצונו של מקום אעפ"י שתפלתם מקובלת ואתחזי קשת לשון בקשה, והוא על דרך משארז"ל (תרגום אונקלוס) על בחרבי ובקשתי (בראשית מח, כב): צלותי

ובעותי. מ"מ אינה מקובלת בשלימות. וזה על דרך מ"ש במקום אחר, דמשכין מבתר כתפוי דמלכא דרך אחוריים ולא דרך פנים, והוא דומה ג"כ למשז"ל (תענית כה, ב): סבור מינה שבחא דצבורא, א"ל אמשול לכם למה הדבר דומה, לעבד שמבקש פרס מרבו, א"ל תנו לו ואל אשמע בקולו. וזהו דרך קשתו כאויב אעפ"י שקבל התפלה המכונה בלשון קשת כנז' הנה הוא כאויב, ועדיין לא הופיעה מדת החסד בעולם ונצב ימינו כצר. והטעם מפני כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב אשר עליו נאמר וראיתיה לזכור ברית עולם, דאתגלי קשת בגוונוי נהירין, ועי"ז באהל בת ציון שפך כאש חמתו. וכנגד זה אמר כי הנה הסתיו עבר אלו ימי הגלות כמ"ש, וכיון שעברו ימי הגלות הנה השכינה מתגלה והקשת מתחזי בגוונין נהירין. אי נמי דרך קשתו כאויב בתיקוני' (תקון י"ג, דף כ"ט ע"ב) אמרו: קשתא איהו לישנא דפומא. והנה הרבה פעמים מצינו כי אעפ"י שאלו מיימינים לזכות ואלו משמאילים לחובה, אם מדת הדין מקטרגת עד שהסניגור אינו יכול עוד להליץ זכות הנה הוא ית' פותח בזכותן של ישראל, וכמו שהיה במצרים וכן לעתיד לבוא: בעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול (דניאל יב, א). וכאן אומר דרך קשתו כאויב והסכים לגזור ולמצוא העוונות כמו האויב עצמו, ובזה נצב ימינו כצר ומלאך טוב יענה אמן בעל כרחו, ישב לו ולא ידע מה לטעון ובזה ויהרוג כל מחמדי עין על דרך שאמרו במדרש (תנחומא פ' משפטים, ז): וממקדשי תחלו (יחזקאל ט, ו). אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי. וכמו שאומר אח"כ: ויחלו באנשים אשר לפני הבית. והנה כשאנו דורשים אל תקרי הנה אנו מפרשים הפסוק שלא כפשוטו אלא שנוי קריאתו, וכאן לא די כי ויהרוג כל מחמדי עין, כמ"ש ויחלו באנשים אשר לפני הבית. ואז"ל (שם): אלו בני אדם שקיימו את התורה מא' עד תי"ו. אלא גם באהל בת ציון שפך כאש חמתו, ונתקיים הפסוק כפשוטו ג"כ וממקדשי תחלו. והנה סבת כל אלו הדברים הוא כמ"ש הכתוב: לכן המשכיל בעת ההיא ידום כי עת רעה היא (עמוס ה, יג). והם הימים ששולט בהם הקליפה וכיוצא, מה עושה הב"ה מביא הזמן אשר הוא עת רצון, ואז על זה נאמר: ויזכור להם בריתו וינחם כרוב חסדיו (תהלים קו, מה). והוא כמו שפי' מהרמ"ק, ייחד להם המדות הראויות להם. וזהו כי הנה הסתיו עבר אעפ"י שדרך קשתו כאויב והסכים לדברי המקטרג, הוא מפני הזמן עת אשר שלט האדם באדם. אבל יבא הזמן אשר עליו נאמר כי הנה הסתיו עבר שהם ימי הרעה שאמרנו, הגשם חלף הלך לו שהוא טרחות של סתיו כמשאז"ל (שהש"ר ב, כד). והנה על זה אמרו במדרש (שהש"ר ב, כז): אלו ל"ח שנה שהיו ישראל כמנודים במדבר, ולא היה הדבור מדבר עם משה. הנה שפי' הגשם חלף הלך לו שסר מהם הנידוי אשר היו כמנודים לשמים, ועתה אמר כי הגשם חלף הלך

לו בהתייחד דבורו ית' עם המיימיני' לזכות להיות פותח בזכותן של ישראל. ועל פי מ"ש ברע"מ: וראיתיה ברזין נהירין דאורייתא וכו' אפשר שבא כמתרעם על מה שפשטה אש המחלוקת בין החכמים ולא נמצאת הלכה ברורה, וכמשז"ל (סוטה מז, ב): כי בתחלה לא היתה מחלוקת בישראל, וכשרבו תלמידי שמאי והלל אחרי חרבן בית שני אז רבו המחלוקות. וזהו דרך קשתו כאויב כי בתחלה היו כחצים ביד גבור, הוא מותיב לה והוא מפרק לה עד דממילא רווחא שמעתא, ועתה רבו המחלוקות ואין אתנו יודע להוציא הדין לאמתו, וזהו דרך קשתו כאויב שהם ת"ח זה עם זה, כל א' דרך קשתו בתורה כאויב כאלו היו אויבים זה את זה, אבל לפי האמת לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער, אעפ"י שדרך קשתו כמ"ש הנה נצב ימינו כצר. ימין ה' רוממה אשר עליה נאמר: מימינו אש דת למו (דברים לג, ב). עדיין היא ניצבת ולא נתגלית ואין אתנו יודע להיכן הדין נוטה, ואמר 'כצר' לרמוז למ"ש בפסוק: וליוצא ולבא אין שלום מן הצר (זכריה ח, י). מאי אין שלום. הסבה לזה הוא ויהרוג כל מחמדי עין שמתו החכמים השלמים, וכמ"ש (סוטה מט, א): משמת ר' עקיבא בטל כבוד התורה, וכן (סוטה מז, א): משמת יוסי בן יועזר וכו' בטלו האשכולות. ועי"ז באהל בת ציון שהם שערים המצויינים בהלכה שפך כאש חמתו, פי' אש מחלוקת עדיין תלויה ועומדת עד ירחמנו עושנו, וכנגד זה אמר כי הנה הסתיו עבר אשר יפורש ע"פ הדרך שכתב מהר"ש אלקבץ שהוא כינוי אל כוחות החומר המטרידים אותו כבר חלפו למו ע"ש. והנה סבת כל המחלוקות הוא מפני כי אין כח השגתינו מגעת להבין הדברים על אמתתן. אבל כאשר יאר ה' פניו אלינו ויזכך החומר אז ישיגו בני אדם השגה שלימה, וזהו כי הנה הסתיו עבר הגשם חלף הלך לו. ובמדרש אמרו (איכ"ר ב, ח): דרך קשתו כאויב זה פרעה שנאמר: אמר אויב (שמות טו, ט). נצב ימינו כצר זה המן שנאמר: איש צר ואויב (אסתר ז, ו). ויהרג כל מחמדי עין, ר' תנחום בר ירמיה אמר אלו בנים שהם חביבים על אבותם כגלגל העין שלהם. רבנין אמרי אלו סנהדרין שהם חביבין על ישראל כגלגל העין. אפשר לפרש כי דרך היורה בקשת לזרוק מרחוק, וזה היה כוונת פרעה כמ"ש דאיהו אמר אויב ארדוף אשיג. וזה כמשז"ל (אסת"ר ז, כג) שאמר: עד דאינון דקיקין וכו'. והוא על דרך מ"ש אחז (פתיחתא דאסת"ר יא): אם אין גדיים אין תישים. אבל המן היה כוונתו להשמיד להרוג ולאבד במהרה ולא היה מאחר, וזהו דרך קשתו כאויב זה פרעה, נצב ימינו כצר זה המן, ויהרוג כל מחמדי עין אלו הבנים שהם חביבים על אבותם כגלגל העין דמיון פרעה שהיה משליך הבנים ליאור, והנה פרעה גזרתו אינה מתקיימת אבל הב"ה נתקיימה גזרתו, ולפיכך נאמר ויהרוג כל מחמדי עין בפועל, וכנגד נצב ימינו כצר רבנן אמרי אלו סנהדרין שחביבין על ישראל כגלגל העין,

כי הנה עיקר כוונת המן היתה להרוג למרדכי ולסנהדרין שלו, רק כי ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו. והנה הגם כי הבנים הם כפרה על אבותיהם, וגם כשיש איזה גזרה ח"ו אז דודי ירד לגנו ונוטל הרב שלהם ובזה מתכפר עליהם, עתה אומר אעפ"י שהרג כל מחמדי עין מ"מ עדיין באהל בת ציון שפך כאש חמתו, וכנגד זה אמר כי הנה הסתיו עבר. אמרו במדרש (שהש"ר ב, כד): כי הנה הסתיו עבר אלו ת' שנה של גלות מצרים. וכמו שבגלות מצרים הציל אותנו אעפ"י שגזר האויב שזה פרעה כל אותן הגזרות שגזר, כן אעפ"י שדרך קשתו כאויב הקדים לנו רפואה למכה וזהו ג"כ הגשם חלף הלך לו דומה למ"ש (מגילה יא, א) על פסוק הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים (תהלים סו, יב). באנו באש בימי נ"נ, ובמים בימי פרעה, ותוציאנו לרויה בימי המן. גם אמרו על אותו זמן נאמר הפסוק בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלוף הבית (קהלת י, יח). בימי המן. והעיקר הוא כי באמת היה דלף טורד וכל מחשבותיו להרע, וכנראה מפשטי הכתובים, ועתה הגשם חלף הלך לו שכיון שמת המן נתבטלו גזרותיו, והנה גם בגלותינו זה הגם כי נצב ימינו כצר אם יקום עלינו אדם בגזרות קשות ח"ו הגם כי הנה הוא שלוח מאתו ית' מ"מ ע"י שישובו ישראל בתשובה על זה נאמר: כי הנה הסתיו עבר הגשם חלף הלך לו. ומתוך צרה ימצאו פדות ורוחה.

אי נמי אמרו ז"ל (סוכה נב, ב): בכל יום ויום יצה"ר עומד עליו להורגו ואלמלא הב"ה עוזרו אינו יכול לו. ולפעמים כשהאדם חוטא הרבה ח"ו לא די שנועלים בפניו דרכי התשובה אלא שמסייעים אותו לחטוא, כמ"ש הכתוב: ונתתי מכשול לפניו (יחזקאל ג, כ). וז"ש דרך קשתו כאויב כמו שהאויב הוא שטן הוא יצה"ר הוא מלאך המות (ב"ב טז, א). שדורך קשתו על האדם חץ אחר חץ עד יפלח חץ כבודו וכן ג"כ כב-יכול מפני העוונות דרך קשתו כאויב ובזה כאשר שערי תשובה ננעלו אז אין כח במדת החסד, ימינו הפתוחה לקבל שבים ולהאריך אפו, רק יזכה לה מן הצר וזהו נצב מן הצר. אמר רב כיון שיצא אדם מדבר הלכה שוב אין לו שלום וכו'. וזהו נצב ימינו כצר הזה שאין לו שלום, נצב ימינו כצר ובזה ויהרוג כל מחמדי עין וכו'. אי נמי ויהרוג כל מחמדי עין כמשאז"ל: אלו סנהדרין כמ"ש, ואין מי שיוכיח את ישראל להחזירם בתשובה. ובזה באהל בת ציון שפך כאש חמתו, גם אם אפי' יהיה להם התעוררות לשוב הנה באהל בת ציון שפך כאש חמתו וגודל הצרות התכופות אינם מניחים אותנו לשוב בתשובה שלמה לפניו ית', וכנגד זה אמר כי הנה הסתיו עבר, ואז"ל (שהש"ר ב, כט): א"ר עזריה זו מלכות כותים שמסיתה את העולם ומטעה אותו בכזביה, היאך מה דאת אמר: כי יסיתך אחיך בן אמך (דברים יג, ז). הגשם חלף הלך לו, זה השעבוד עכ"ל. והכוונה כי דרך טבע

הרע מכלה את עצמו כי לא תהיה האחרית לרע באופן כי הגם כי דרך קשתו כאויב, ובפרט כמשאז"ל (איכ"ר ב, ח): דרך קשתו כאויב זה עשו. מ"מ סוף טומאה לצאת כי הנה הסתיו עבר זו מלכות שהיא מסיתה וכו' עתה נסתלק הקטיגו"ר וההסתה, וגם מה שבאהל בת ציון שפך כאש חמתו עתה הגשם חלף הלך לו זה השעבוד נסתלק ואין פרץ ואין יוצאת, ואנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר לעבדו שכם א', כי זה עיקר הכל ותכלית כל האדם לעבוד את ה'.

ובזוהר פ' נח הנז' (ח"א ע"א ע"ב) פי' בענין הקשת ז"ל: מאי קשתי, כמה דאיתמר ביוסף דכתיב: ותשב באיתן קשתו (בראשית מט, כד). בגין דיוסף צדיק אקרי. ובג"כ קשתו וכו' עכ"ל. הנה כי הקשת מכונה ליוסף, וזה פשוט ג"כ בהרבה מקומות וכענין אותו מעשה של אשת פוטיפר אשר אז נאמר: ויפוזו זרועי ידיו (שם). הנה נתעורר לו אותה תאוה אבל אח"כ וינס ויצא החוצה (בראשית לט, יב), ואהדר לאחוריה ונעץ צפורני רגליו ויצאו י' טיפין, והן שנתלבשו בי' הרוגי מלוכה. ובס' הגלגולים פרק מ"ג (הקדמה כ"ו) ביאר האר"י זלה"ה יותר ואמר ז"ל: והנה יוסף הוא דוגמת היסוד העליון וכו' עד והנה כמה מיני יסודות יש למעלה, ויוסף הוא רמז לכלם ומכלם יצאו ניצוצות של נשמות לבטלה עכ"ל. עוד ביאר אח"כ ואמר: והנה הזווג היותר מעולה הוא זווג ישראל ורחל, ואמנם יש בו ב' בחינות משא"כ בשאר הזווגים, והוא שביסוד ישראל האמיתי שהוא המזדווג עם רחל נמשכים בו חו"ג ממוחי דאימא וגם ממוחין דאבא, כי היסוד דאבא מגיע עד היסוד דזעיר ממש, וא"כ שני בחינות יש אל או"א, והנה העשר גבורות שהם ה' דאבא וה' דאימא הם סוד י' הרוגי מלוכה אשר נשמותיהם נתלבשו בטיפות האלו. ואמנם ה' גבורות דאבא הם ר' עקיבא וכו' עד ואמנם להיותם סוד גבורות הוצרכו ליהרג, כי הקליפה אוחזת בגבורות עכ"ל. ובפרט בטפות קרי כמו אלו העצומים והגדולים, והי' חסדים הם הי' תלמידים של הרשב"י שהם ר' אלעזר ור' אבא, וגם הם הי' חסדים דאבא ואימא, ולכך לא הוצרכו ליהרג כי אין הקליפה אוחזת בהם עכ"ל. ובזה נבא לביאור הכתוב שאומר דרך 'קשתו' שהוא יוסף הנקרא קשת, ובפרט קשתו קשת ו' שהוא ישראל, הנה דרך קשתו ויצאו ממנו נשמות כמ"ש, וזאת הדריכה היתה כאויב ולא אויב ממש, שהרי לא יצאו הטיפין דרך היסוד עצמו כמוציא קרי ח"ו רק כאויב שיצאו מבין צפורני רגליו, ועי"ז נצב ימינו כצר, אותם שהם באים מצד הימין היה בהם כח לעמוד כנגד הצר ולא נתלבשו כ"כ בקליפה ולא הוצרכו ליהרג וזהו נצב ימינו כמו הצר. והנה 'כצר' עולה נוטריקון שלו כמנין יק"ר, וסודו ידוע בס' הגלגולים הנז', וכל יקר ראתה עינו. אבל בגבורות אשר שלטה בהם הקליפה כנז' ויהרוג כל מחמדי עין, כידוע שבהם נתלבשו י'

ניצוצות של עשרת השבטים אשר על השבטים אמרו כי נשמתם הם מז' תיקוני עתיק יומין, ג"ט קר"ע פ"ח שעולים עין. גם נקראי' מחמדי עין שהם מחמד כל הנשמות שבגן עדן כמ"ש בזוהר איכה (דף נ"ד ט"ד) ז"ל: בשעתא דאתמסר דינא לעילא, עשר מרגלאן שפיראן, נהירו דכל גנתא וכו' עכ"ל. והטעם שנהרגו אלו מחמדי עין כנז' הוא מפני כי באהל בת ציון שהיא נקודה פנימית שבמלכות כמ"ש, הנה באהל בת ציון הנז' שפך כאש חמתו ונתגברה מדת הדין עד כי התעותו אנשי החיל, והנה עיוות דינא כמ"ש בזוהר איכה הנז'. ולפי דרך זה אפשר ג"כ לפרש נצב ימינו כצר שלא יכלה מדת החסד להגין כמו שהגינה עד עכשיו כמ"ש בזוהר פ' מקץ (ח"א ר"ג ע"א) על פ' הבקר אור וכו' (בראשית מד, ג). וכנגד זה אמר כי הנה הסתיו עבר כמ"ש, כי עי"ז יש בהם כח להעלות מ"נ עד ביאת המשיח. וא"כ נחשב אצלנו כאילו הסתיו והגלות עבר, גם אם נפרש מלשון הסתה הנה הסתיו עבר כי עי"ז אין כח בקליפות להתגבר, גם כי הנה הסתיו זו מלכות כותים שמסיתה את העולם וכו' עבר, וזה הוא מ"ש בפרקי ר' ישמעאל: אר"י כל ההתראות הללו והתנאים הללו התנו והתרו בו בס"מ, והוא אומר קבלתים עלי ויכחדו י' אבירים אלו. אר"י מה עשה ה' אלקי ישראל באותה שעה, לא הספיק לומר לסופר כתוב גזרות גדולות ומכות עזות ונוראות וכו' אלא מיד נטל הוא נייר וכתב יום נקם וכו' עכ"ל. וזהו כי הנה הסתיו שהוא המלכות, עבר על דרך הא שויתיה בכסלי. וכמ"ש הכתוב: ואשים את הריו שממה (מלאכי א, ג). וזהו כי הנה הסתיו עבר ואעפ"י ששלטו בי' הרוגי מלוכה הללו לא שלטו רק בגופם אבל בנשמותיהם העלו מ"ן ועלו למעלה עד כי עליהם נאמר (פסחים נ, א): הרוגי מלכות אין לפנים ממחיצתם. וזהו הגשם חלף הלך לו שהוא הגשמיות דווקא, וכל שכן לפי מה שפי' (פ' ט) כי כל מה שנעשה היה ללופינוס קיסר, וזהו הגשם חלף שאפי' הגשם שלהם נתחלף בצורה אחרת אבל הם בעצמם לא שלטה בהם יד רק כל א' הלך לו אל המנוחה ואל הנחלה. וכנראה ממעשה דר' עקיבא הובא בילקוט משלי (רמז תתקמ"ד) ע"פ חכמות בנתה ביתה (משלי ט, א). ולפי דברי המדרש שאומר דרך קשתו כאויב זה פרעה וכו'. גם נצב ימינו כצר זה המן, הנה המן אפשר לומר כי הנה פרעה הוא במדרגת העורף, ושם כנגדו הוא הקשת גם כן וזהו דרך קשתו כאויב זה פרעה, גם נצב ימינו כצר זה המן, הנה המן הוא מן הקליפה אשר למטה במלכות אשר שם הגבורות, ולהיותו למטה יש ספק בידו להזיק ח"ו, וכנראה מאותה הגזרה שגזר עלינו. והנה מצינו שאמר ישנו עם א', ישן לו וכו' (אסת"ר ז, יד). שהוא זמן קדרותא דצפרא אשר הדין הנה הוא מתגבר ואין החסד שולט אם לא ע"י תיקון חצות לילה וכיוצא כמבואר במקומו. וזהו נצב ימינו כצר וכו' ויהרוג כל מחמדי עין כמ"ש

באהל בת ציון, שפך כאש חמתו הנה אז"ל כי כדי שלא יתפשטו הגבורות למטה מהו עושה, הוא פורס סכת שלום שהוא מסך יסוד הבינה ויתפשט ויתרחב, ובזה אין בהם כח לבקוע שתי דפנות, וכמ"ש בכוונת שבת על ופרוס עלינו סכת שלומך. והנה בזמן החרבן אשר נסתלקו נה"י דאימא אז ירדו הגבורות במרוצה בתוך המלכות דרך שפיכה וזהו באהל בת ציון שפך כאש חמתו, וכנגד זה אמר כי הנה הסתיו עבר ע"ד שאז"ל על ותקח מרים הנביאה את התף בידה (שמות טו, כ). שהסירה אותה הקליפה העולה כמנין ת"ף והיא לילית, וזהו ג"כ כי הנה הסתיו שהיא כמנין הנ"ל עם הכולל עבר והוסר. וגם לפי הדרך שפי' במדרש מלשון הסתה, הנה עיקר הפיתוי וההסתה היא בנקבה כידוע. ועתה אומר כי הנה הסתיו עבר, והנה הוא כנגד מ"ש דרך קשתו כאויב, וכנגד נצב ימינו כצר זה המן כמ"ש אמר הגשם חלף הלך לו, זה יובן עם מ"ש האר"י זלה"ה בהבדל שיש בין גשם למטר, כי הגשם הנה הוא ביסוד דאבא שכן הוא שביי"ל בגימט' גשם, והנה בזמן המן ואחשורוש ידוע מ"ש האר"י זלה"ה שנתגלה יסוד אבא והאיר במלכות למטה עד סוף העשיה וזהו הגשם חלף הלך לו שנתגלה הארתו למטה שלא כמנהגו וזהו חלף הלך לו. אי נמי חלף הלך לו, הלך לו או שירד למטה יותר מן היסוד של ז"א, וכן יהיה לעתיד לבא בבי"א.

ובס' הליקוטים פי' הפסוק הזה על ענין מילה ופריעה ז"ל: כי המילה היא קליפה קשה, והפריעה הוא סוד אש מתלקחת, והוא הקליפה האחרת. והמציצה היא הקליפה הרחוקה כמו מריטה. ובזה תבין פי' כי הנה הסתיו עבר כי היא קליפה א', הגשם חלף הלך לו הוא מיתוק הקליפה כי יצא ממנו שחוזרת אליו בעצמו כמו שפי' הרשב"י ז"ל עכ"ל. וזה כי למעלה פי' על מ"ש בזוהר (ח"א רי"ז ע"א): עד לא מריט דא רישא דמריה, ועד לא גליש. ופי' כי מריט הוא לגמרי כי אפי' השרש אינו מניח, וז"ס מילה ופריעה ואטיפו דדמא, וא"כ יבא על נכון אעפ"י שדרך קשתו כאויב שהערלה דבוק בו ועי"ז נצב ימינו וכו', מ"מ ע"י מה שיסירו הקליפה כי הנה הסתיו עבר וכו' כמ"ש בלקוטים כנז' הנה תתבטל הקליפה ויעלו לציון מושיעים.

יב

(שה"ש ב, יב):

הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע

וקול התור נשמע בארצנו. (איכה ב, ה):

היה אדנ"י כאויב בלע ישראל בלע כל ארמנותיה

שחת מבצריו וירב בבת יהודה תאניה ואניה.

הנצנים וכו' זהו על דרך משאז"ל בראשית רבה (עה, א): ר' שמעון בר יונה אומר עתה אקום (תהלים יב, ו). כל זמן שהיא מוכפשת באפר כב-יכול, אלא לכשיגיע אותו היום שכתוב בו: התנערי מעפר קומי שבי ירושלים (ישעיה נב, ב). באותה שעה הס כל בשר מפני ה' (זכריה ב, יז). למה כי נעור ממעון קדשו עכ"ל. ובאותה שעה אז הנצנים נראו בארץ כמ"ש במדרש שמות (טו, א): מיד גילו הצדיקים את ראשן שהיה מכוסה. והטעם כי בעוד שישראל בגלות גם השכינה אינה מראה פעולותיה ע"י ישראל, והנה היא שוכנת לעפר ובזה נראה להם כאויב כמ"ש הכתוב: למה תהיה כאיש נדהם (ירמיה יד, ט). וכן הוא אומר (ישעיה סג, י): והמה מרו ועצבו את רוח קדשו ויהי להם לאויב. לא אמר ויהי להם אויב ח"ו אלא לאויב. והוא ע"ד הכתוב שאומר היה אדנ"י כאויב. והצדיקים מקיימים בעצמם (יבמות קכא, א): אם באו לך רשעים כוף את ראשך. וזה מפני כמה טעמים, אם מכח השבועה שכבר השביע הב"ה את ישראל שלא ימרדו באומות, וגם מפני שהם מקיימים מעצמם דיו לעבד להיות כרבו, וכאשר יגיע אותו היום וכו'. אז התנערי מעפר וכו'. גם הצדיקים יקומו עמה ובמקום שבתחלה בלע ישראל בלע כל ארמנותיה ונבלעו בין האומות, עתה עת הזמיר הגיע, הגיע זמן של אדום לזמר וליחתך ובמקום שבתחלה וירב בבת יהודה תאניה ואניה עתה לא ישמע עוד חמס בארצך שוד ושבר בגבוליך רק וקראת ישועה חומותיך ושעריך תהלה, וזהו קול הזמיר הגיע, הגיע זמנה של שירה להאמר, ונודה לך שיר חדש ואז קול התור נשמע בארצנו, כל זה אפשר לומר לפי פשוטי הדברים. אי נמי נוכל לומר היה אדנ"י כאויב ע"ד משאז"ל (רש"י) על פ' ותאמרו בשנאת ה' אותנו (דברים א, כז). והוא היה אוהב אתכם אבל אתם שונאים אותו, משל הדיוט אומר מה דבלבך על רחימך מה דבלבך עלך ע"כ. וכן ג"כ היה אדנ"י אצלכם כאויב ובזה בלע ישראל בלע כל ארמנותיה פי' מעצמו, וז"ש בָלע ואינו אומר בָלע, והוא כמו נבלע, וכמ"ש היה בענין המרגלי' שאמר שהם בעצמם אמרו נתנה ראש ונשובה מצרים ובחרו להם הגלות, וגם הוא בעצמו שחת מבצריו שהם העננים אשר שם ה' עליהם למבצר נשגב מאויבים, פרצו ויעברו ויעפילו לעלות אל ראש ההר ובזה וירב בבת יהודה תאניה ואניה כמשאז"ל (רש"י שמות א, כ): הרבה תאניה וכו'. והוא פועל יוצא לעתיד כמשאז"ל (סנהדרין קד, ב): אתם בכיתם בכיה של חנם אני אקבע לכם בכיה לדורות. כאשר כן היה בעוה"ר. והנה כנגד זה אמר הנצנים נראו בארץ. ואז"ל (שמו"ר טו, א): אלו הם שבטו של לוי שהיו צדיקים כלם. וזכותם הגינו עליהם. גם אמרו במדרש (שהש"ר ב, כז): הניצנים נראו בארץ, הנצוחות נראו בארץ, אלו הנשיאים, שנאמר: ונשיא א' נשיא א' (במדבר לד, יח). ועת הזמיר הגיע הגיע זמנה של

ערלה שתזמר, הגיע זמנה של כנעניים שיזמרו, הגיע זמנה של א"י להחלק שנאמר: לאלה תחלק הארץ (במדבר כו, נג). והכוונה נ"ל כמ"ש בזוהר מגלת איכה (דף נ"ג ט"ד) ז"ל: לית אנת דכיר כד קאימנא לגבך בטורא דסיני, שלימין שיתין רבוא וקבילו לך עלייהו, ואתעטרנא לך בהו יתיר מכל עממיא, והוינא אזלין אבתרך בכל רעותך, וההיא שפחה קטלא בהו לאלפין ולרבבן ולא אשגחנא, ואתאבידו כלהו במדברא ושבקינן לון תמן, ואעילנא בבניהון ענפין זעירין לקיימא קמך בארעא דא, וגדילנא לון לקיימא קמך בגין רעותך עכ"ל. וכוונתו בקיצור כמ"ש המקובלים ז"ל, כי אלולי חטאו היו מקדשי' טומאת המדבר והיתה קדושתו קדושת עולם כמו שעתיד להיות, וכמ"ש בפ' אני חבצלת השרון (פ' א). אבל לא זכו מפני עון מעשה העגל וי' נסיונות וכו' וע"כ שלטה בהם הקליפה, ואת בניהם הקים תחתם אשר עליהם נאמר: ותשא כל העדה (במדבר יד, א). אשר היו ראויים לביאת הארץ אשר היו מאותה הבחי', כמ"ש עליהם משה: ואתם הדבקי' בה' אלקיכם (דברים ד, ד). וכמו שהאריך בס' אוצרות חיים. וזהו אעפ"י שהיה ה' כאויב עם דור המדבר, מ"מ הניצנים נראו בארץ אלו הנשיאים אשר בכחם היה לנצח הקליפה, ובפרט אלעזר הכהן ויהושע בן נון, גם הנשיאים בעצמם דשילחותייהו דאבות העולם קא עבדי כמ"ש מהרמ"ע זצ"ל בחיקור דין פ' כ"ח. ועי"ז נראו בארץ, כי בתחלה בלע ישראל וכיון שהיו מראים להם התגרים מפרי הארץ מיד היו מתים, עתה נראו ונתקיימו בארץ. עת הזמיר הגיע, הגיע זמנה של ערלה שתזמר כמ"ש: ושוב מול את בני ישראל שנית (יהושע ה, ב). ועי"ז הגיע זמנם של כנעניים שיזמרו כי ע"י המילה זכו ליכנס לארץ, וכמ"ש במדרש (ב"ר מו, ט): א"ל יהושע מה אתם סוברים שאתם נכנסים לארץ ערלים, כך אמר הב"ה לאברהם: ונתתי לך ולזרעך אחריך (בראשית יז, ח). על מנת ואתה את בריתי תשמור. והעיקר הוא כיון שלא ניתנה ארץ ישראל ביד הכנעניים אלא על דרך קליפה קדמה לפרי א"כ היה צריך שיקשטו עצמן ויסירו הערלה מהם תחלה ואח"כ תתקשט הארץ ועי"ז אעפ"י שבלע ישראל בלע כל ארמנותיה, עת הזמיר הגיע להעביר גלולים מן הארץ במקום שנאמר: וירב בבת יהודה תאניה ואניה נאמר וקול התור נשמע בארצנו. אשר לפי דרכנו ארז"ל (שהש"ר ב, כז): אמר ר' יוחנן קול תייר טוב נשמע בארצנו, זה קולו של יהושע בשעה שאמר: עברו בקרב המחנה (יהושע א, יא). והכוונה נ"ל שאעפ"י שהוקבע להם בכיה לדורות כמ"ש, ע"י זכותו של יהושע ארוכה אתייהיב להון ונכנסו בארץ. וכמשז"ל (בספרי) על פ' כי הוא יעבור והוא ינחיל (דברים ג, כח). אם הוא יעבור הוא ינחיל. וכן בענין העי אמרו לו: קום לך (יהושע ז, י). ואז"ל (ילקוט יהושע רמז י"ז) קם לך. לא [כך] אמר משה כי הוא וכו', אם יעבור עוברים ואם לאו אין עוברים וכו'. הנה

כי זכותו של יהושע הכניסם לארץ, והוא על דרך שנפרש. ואמנם אומרו זה קולו של יהושע בשעה שאמר עברו בקרב המחנה. זה יובן כמ"ש במדרש ילקוט (יהושע רמז ז') וז"ל: וכי צדה היתה צריכה להם וכו' אלא כך אמר להם עשו תשובה כדי שתכנסו לארץ. וזהו וקול התור נשמע ששמעו לדבריו ועשו תשובה ועי"ז זכו לירש את ארצנו, וא"כ אעפ"י כי וירב בבת יהודה תאניה ואניה הנה נתקבלה תשובתם ושמע ה' את תפלתם, ראה את דמעתם והנחיל להם את ארצם. והטעם שיהושע הכניסם לארץ הוא כי כל הדור ההוא היו מבחינת יהושע והוא היה עיקר, וכמ"ש בס' אוצרות חיים ז"ל בזוהר פרשת בראשית ביארו דבניהם היו מסטרא דיהושע דאיהו סיהרא שהוא רמז ברחל, נוק' דזעיר, והיא הנקראת ארץ ישראל ולכן נכנסו שם עכ"ל. והוא מבואר לפי מה שאמרנו. ולפי הדרך שאמרנו היה אדנ"י כאויב שאנחנו חשבנוהו לאויב הגם כי הוא אוהב אותנו אפשר לפרש אותו על ביטול תורה כי ע"י ביטול תורה אז"ל (רש"י) על ואם לא תשמעו (ויקרא כו, יד). להיות עמלים בתורה ולדעת מדרש חכמים. וממלת 'לו' דקדקו זה היודע רבונו ומתכוין למרוד בו עכ"ל. ואין לך אויב גדול מזה, והנה אז"ל (תורת כהנים שם טו): כי מזה נמשך ז' גופי עבירות, הראשונה גוררת השניה וכן עד השביעית, לא למד, לא עשה, מואס באחרים העושים, שונא את החכמים, מונע את האחרים, כופר במצוות, כופר בעיקר. וזהו היה אדנ"י כאויב אצלו יען הנה הוא יודעו ומתכוין למרוד בו, ובזה 'בלע ישראל' כיון שהגיע בכלל היותו כופר בעיקר כי אז העושה זו לא יקרא עוד שמו ישראל, הוא בכלל המינין והמסורות וכו' וזהו בלע ישראל. גם בלע כל ארמנותיה שהם בתי כנסיות ובתי מדרשות כיון שהוא מונע את אחרים יבא לכלל מ"ש באחז, שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות למען לא ילמדו וכמשז"ל (ויק"ר יא, ז). וע"י זה שחת מבצריו כי נתבטלו אלין נטורי קרתא והסגיר ביד אויב חומות ארמנותיה, וכשאין הקול קול יעקב אז ח"ו הידים ידי עשו, וירב בבת יהודה תאניה ואניה. ואמר 'בבת יהודה' יען אליהם יש סגולת הדבור כמ"ש הרבה פעמים (לעיל א, ג ועוד בשם ס' חסד לאברהם עין יעקב נהר י"ג).

אי נמי **וירב בבת יהודה תאניה ואניה** כי ע"י התורה אשר כל נתיבותיה שלום ישפטו צדק בין אדם לחבירו, אך אם תחסר התורה ח"ו אז יתרבו המחלוקות ח"ו וכל דאלים גבר ומי שירצה להונות את חבירו יעלה בידו וזהו וירב בבת יהודה 'תאניה' שהוא מלשון: כי תואנה הוא מבקש (שופטים יד, ד). וגם 'ואניה' שהוא מלשון אונאה. וכנגד זה אמר הנצנים נראו בארץ ע"ד מ"ש מהר"ש אלקבץ כי באומרו 'נראו' רמז כי היה דבר נסתר ונתגלה מחדש, וכן הוא כי כל מה שלומד האדם בעה"ז ידע טרם בואו עכ"ל. וא"כ כיון

ששרשי נשמותיהם של ישראל ממקום הקדש באו וכבר למדו תורה א"כ לא ימנע מהם דרכי התשובה ויעסקו בתורה לשמה ועי"ז יתוקנו כל הדברים ותכנס בלבם אהבת ה' וקרא להם שם חדש אשר בשם ישראל יכונה ועי"ז עת הזמיר הגיע לעסוק בדברי תורה, זמר בכל יום זמר בכל יום (סנהדרין צט, ב). ואמר 'הגיע' לשון עבר, כי לרוב קדושת האיש הישראלי אין צריך הכנה לזה רק בכל יום ובכל עת הנה הוא לו עת דודים לקרבה אל התורה ולעסוק בה ועי"ז וקול התור נשמע בארצנו שהם ד"ת אשר ע"י הארץ הנשמה תעבד ונבנו החרבות, ובמקום שנאמר וירב בבת יהודה וכו' עתה ע"י התורה יזכו לה' קולות וישמע בערי יהודה קול ששון וקול שמחה וכו' אכי"ר.

ומהר"ם אלשיך (בס' שושנת העמקים) פי' ז"ל: ראו נא איך ממהר האלקים לעשות הדבר, כי הלא מאז טרם בא הקץ הקדים להצמיח הגואלים כי הנצנים כבר נראו בארץ על דרך הכתוב לעיל עכ"ל. ולעיל פי' על ענין המשיחים ואליהו ע"ש. [הנה הנצנים הם שני המשיחים כבר נראו בארץ, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד. והוא מאמר תנא דבי אליהו [רבה] (פ' יח): אותו הנער שהחייתי משיח בן אפרים הוא, ורמז רמזתי לעולם שאני אבא תחלה ואח"כ יבא הוא. ובזה יובן אצלי מאמר רז"ל (פדר"א פ"י): שאמר יונה ללויתן, אני עתיד לחלקך לצדיקים לעתיד לבא. שהנה ראוי לדעת למה זה יתחלק על ידו מעל יד זולתו, שיאמר על זה: אשר נדרתי אשלמה (יונה ב, י). אך הוא כי יונה הוא הנער שהחיה אליהו, והוא משיח בן אפרים וכבר נראה בארץ, וכן משיח בן דוד נראה בעת החרבן, כמאמרם ז"ל באיכה רבתי (א, נא): שנולד בעת החורבן ואחר ימים שנראה נתכסה. וזהו נראה בארץ, הנה כי אין כל חדש וכו']. ולפי דרך זה אפשר לפרש הכתוב כפשוטו, הגם כי היה ה' כאויב וכו' כבר הקדים רפואה למכה והנצנים נראו בארץ שהם הגואלים כמ"ש, ואין לך רפואה גדולה מזו, ולפי דרך זה נפרש פ' היה אדנ"י וכו' גם על הגליות שעברו כמ"ש במדרש (שהש"ר ב, כה): הנצנים נראו בארץ, הנצוחות נראו בארץ, זה משה ואהרן שנאמר: ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים (שמות יב, א). עת הזמיר הגיע, הגיע זמנן של ישראל להגאל, הגיע זמנן של מצרים שיזמרו, הגיע זמן ע"ז שלהם שתעקר שנאמר: ובכל אלקי מצרים אעשה שפטים (שמות יב, יב). הגיע זמן של ים שיבקעו מימיו, שנ' ויבקעו המים. הגיע זמן של שירה שתאמר שנאמר: אז ישיר משה (שמות טו, א). עכ"ל. ופירוש הכתוב בגלות מצרים היה אדנ"י כאויב לא אויב ממש אלא כאויב להכניסם בכור הברזל תחת אדונים קשים, פרעה מלך קשה ומצרים אומה קשה, ונתן רשות להם לשלוט בישראל, וימררו את חייהם, ואז בלע ישראל כי נבלעו ביניהם עד כי הכניסום בעמקי הקליפות ואז חיים בלעום, וזהו בלע ישראל, וזה מפני כי בלע

כל ארמנותיה שבטלו מהם תלמוד שהיה להם במצרים ולכן שלטו בהם, וראיה לדבר כי שבט לוי שהיו עוסקים בתורה לא נגזר עליהם השעבוד וזהו בלע כל ארמנותיה, וזה גרם ג"כ כי שחת מבצריו למען יבנו אותם ישראל וזהו ויבן ערי מסכנות את פתום ואת רעמסס (שמות א, יא). כי בנויות היו מתחלה רק שסתרו על מנת לבנות ולחזק אותם לאוצר. וגם 'שחת מבצריו' לפי האמת, כי פי תהום בולעו ולא נתקיימה בידם, ובזה וירב בבת יהודה תאניה ואניה כמ"ש ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו (שמות ב, כג). וכנגד זה אמר הנצנים, הנצוחות נראו בארץ. ועל דרך האמת נפרש מה ר"ל בכל א' וא', הנצוחות נראו בארץ זה משה ואהרן שנראו בארץ מצרים, כמ"ש ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים (שמות יב, א). ועי"ז נפל פחדם על פרעה ועל כל מצרים, וכמ"ש הכתוב: גם האיש משה גדול מאד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם (שמות יא, ג). וא"כ אעפ"י שבלע ישראל, ע"י משה ואהרן שנראו בארץ פסק מהם השעבוד.

אי נמי **היה אדנ"י כאויב בלע ישראל**, אפשר לומר כמו שהאויב היה מבקש תחבולות כדי לאבד את ישראל ח"ו, כן לב הב"ה להצילם, וכמשאז"ל (שמו"ר א, יא) על וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ (שמות א, יב). וזהו היה אדנ"י כאויב. וכמו שהאויב נתיעץ לאבדם במים והיה מביא תינוקות כדי לדעת היכן תנוקות של ישראל נתונים, כן הב"ה חשב להצילם, ואז"ל (שמו"ר א, יב): שהיו נבלעים בקרקע. וזהו היה אדנ"י כאויב כמ"ש, וזה ע"י מה שבלע ישראל והיו נבלעים תחת הקרקע. ועתה אומר הנצנים אלו משה ואהרן, נראו בארץ ולא הוצרכו להבלע בקרקע, והטעם שהוצרכו להבלע בקרקע, למען יטהרו מחלאת טמאתם, גם להיות כי עדיין לא הטהרו ולא נצרפו כראוי הוצרכו להתעלם מן העין כדי להנצל, אבל משה ואהרן לא הוצרכו לכך רק אדרבא היה כח בידם להכניע הקליפה בעל כרחה כאשר כן עשו אח"כ והוציאו בני ישראל משם, וזהו הנצנים נראו בארץ. עת הזמיר הגיע, הגיע זמנן של ישראל להגאל וכו'. דקדק מלת 'זמיר' שיש בו הרבה פירושי', מלשון זמורה ומלשון זמר ומלשון כריתה, וכמו שמפרש הגיע זמנן של ישראל להגאל ועי"ז גפן ממצרים תסיע, וכיון שהגיע זמנן להגאל הגם כי בלע ישראל מוכרח הוא שיצאו משם ואפילו לא הגיע הזמן, גם עינינו ראו כי הקליפה נתחזקה בעוה"ר מ"מ לא תהיה אחרית לרע כי הגיע זמנה של ערלה שתזמר, ולפי דרכו רמז לנו כי בזכות דם מילה יצאו ישראל ממצרים. עוד הגיע זמנן של מצרים שיזמרו אפי' שעדיין לא הגיע זמן ביטול הקליפות כאשר כן היה כי לא נתבטלו רק לפי שעה, מ"מ כבר נתמלאה סאתם של מצרים, וזהו הגיע זמנן של מצריים שיזמרו, ואפי' עדיין לא הגיע זמנם ולא נתמלאה סאתם מ"מ הגיע זמן ע"ז שלהן שתעקר שנאמר ובכל אלקי מצרים

אעשה שפטים, שניטלה הממשלה מן השר שלהם ונתבטל לגמרי. וזהו שבכאן אמר שתעקר, פי' עקירה עולמית, ולמעלה לא אמר רק שתזמר, ולפי דרכו למד ג"כ על דם פסח אשר עי"ז נעקרה ע"ז של מצרים ועי"ז יצאו ישראל משם, הגיע זמן של ים שיבקעו מימיו. עוד טעם אחר כי יש לחוש על כבודו ית' אשר אז היה נחשב אצל המצריים ובכל העולם כלו כאויב, פי' בכל א' מהשרים של מעלה החצונים ח"ו, שכל א' מהם הוא אויב לישראל, והטעם שהיו מחשיבים אותו בכך הוא מפני כי בלע ישראל וכו' ולא היה להם לא מלכות ולא זכרון, וכן בפירוש אמר פרעה: לא ידעתי את ה' (שמות ה, ב). ויועצי פרעה אמרו (שמו"ר ה, יד): שמענו שבן מלכים הוא בן מלכי קדם. הכלל העולה כי אפי' החשובים שבאומות לא היו מכירים כבודו ית' וא"כ אפי' לא יהיה זכות לישראל ולא נתחייבו המצריים וגם לא השר שלהם, ביותר יש לחוש לכבוד שמו שיתפרסם אלקותו בעולם, וזהו הגיע זמן של ים שיבקעו מימיו שנאמר: ויבקעו המים (שמות יד, כא). וכבר ידוע משאז"ל (שמו"ר כא, ו): כל המימות שבעולם נתבקעו. הגיע זמן של שירה שתאמר שנאמר: אז ישיר משה. לפי פשוטו אפשר שמביא ראיה מפני שאומר 'אז' על דרך באותה שעה דווקא היתה ראויה ואין לאחר אותה, אבל לפי הדרך שהתחלנו יובן כאשר נקדים מ"ש במדרש שמות רבה (כג, א) על פ' נכון כסאך מאז (תהלים צג, ב). א"ר ברכיה בשם ר' אבהו [אע"פ שמעולם אתה לא נתיישב כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה, לכך נאמר: נכון כסאך מאז. משל למלך שעשה מלחמה ונצח, ועשו אותו אגוסטוס, אמרו לו עד שלא עשית המלחמה היית מלך, עכשיו עשינוך אגוסטוס. מה יש כבוד בין המלך לאגוסטוס, אלא המלך עומד על הלוח ואגוסטוס יושב. כך אמרו ישראל באמת עד שלא בראת עולמך היית אתה, משבראת אותו אתה הוא אלא כביכול עומד, שנאמר: עמד וימדד ארץ (חבקוק ג, ו).] אבל משעמדת בים ואמרנו שירה לפניך באז נתיישבה מלכותך וכסאך נכון, הוי נכון כסאך מא"ז עכ"ל. והגם כי היה צריך ביאור מ"מ העולה ממנו כי ע"י השירה נתישב כסא כבודו וגם הוא ית' נתעלה וישב על כסא כבודו. וא"כ אפילו העולמות העליונים היו צריכים סיוע והגיע זמנם להתקן, ונתקנו ע"י השירה וזהו הגיע זמן של שירה שתאמר. באופן כי גאולתם של ישראל הנה היא מוכרחת מכמה טעמים, כמ"ש ר' תנחומא אמר הגיע זמן שתעשו זמירות להב"ה שנאמר עזי וזמרת יה (שמות טו, ב). זמירותיה. נראה שר' תנחומא אינו מוסיף כלום על דברי המדרש שאומר הגיע זמן לומר שירה, אך אפשר לומר כי כוונתו היא כי מלבד מ"ש כי נתישב העולם ע"י השירה וגם כסא הכבוד, עוד טעם אחר כי הנה הגם כי הוא ית' חפץ חסד מ"מ ותאחז במשפט ידו. ואם הקליפות מתגברות לסיבת העוונות גם כי היכולת בידו לבטלם

לא יגע בהם יד אדרבא נתן בהם כח ליסר את הרשעים, אך לישראל הורה להם הדרך כיצד לעשות כדי להנצל מידם, וכאשר ישראל ייטיבו דרכיהם לפניו ית' עי"ז הוא ית' יכרות הקליפות מתגברות, ועתה שישראל במצרים סבלו עול הגלות כבר אמרנו בשם האר"י זלה"ה כי כוונתם היה לעשות התקון הראוי לקבלת התורה, וגם כדי לצרף וללבן הדורות הראשונים, ועתה שנשלם הצרוף כמ"ש הגיע הזמן שהם יעשו זמירות להב"ה כדי להכרית הקליפות, וזה יהיה ע"י מצוות ומעשים טובי' שיעשו והתורה שיקבלו. וזהו עזי וזמרת יה זמירותיה, פי' העז שהיא התורה יהיה לה ע"י זמירותיה. אי נמי כמ"ש הכתוב: תנו עז לאלקים (תהלים סח, לה). והם דברי השי"ת, 'עזי' פי' החוזק שלי הוא ע"י זמורותיה שבהם הוא ית' כורת הקליפות, וכיון שהגיעה השעה שתעשו זמירות כנז' עי"ז ויהי לי לישועה והוציאנו ממצרים. א"ר ביבי זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי, שאפי' בהיותם במצרים לא פסקה ישיבה מכל שבט לוי, ועתה עת אותו הזמיר שהיו מזמרי' בד"ת כנז' הגיע ועי"ז הנצנים נראו בארץ ונגאלו ישראל על ידם, וקול התור נשמע בארצנו. אמר ר' יוחנן קול תייר טב נשמע בארצנו, זה משה בשעה שאמר ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה (שמות יא, ד). עכ"ל. ועל אותה שעה נאמר במקום שבתחלה נאמר ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, והוא ע"ד מש"ה וירב בבת יהודה תאניה ואניה. הנה עתה ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו. רק והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים וכו' אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל.

עוד אמרו: **הנצנים נראו בארץ**, כגון מרדכי וחבורתו, עזרא וחבורתו. עת הזמיר הגיע, הגיע זמן של ערלה שתזמר, הגיע זמן של רשעה שישבר שנאמר: שבר ה' מטה רשעים (ישעיה יד, ה). הגיע זמן של בבליים להשמד, הגיע זמן בית המקדש שיבנה שנאמר: ועלו מושיעים בהר ציון (עובדיה א, כא). וכתיב: גדול יהיה כבוד הבית הזה וכו' (חגי ב, ט). עכ"ל. לפי דרך זה יפורש היה אדנ"י כאויב כמשז"ל (מגילה יב, א): מפני מה נתחייבו ישראל שבאותו הדור כליה, מפני שהשתחוו לצלם, א"ל והלא לא היה אלא לפנים, א"ל אף הוא לא עשה אלא לפנים עכ"ל. וא"כ היה אדנ"י כאויב ולא אויב ממש לגזור עליהם להשמיד להרוג ולאבד ח"ו, אלא כאויב ולא אויב ממש, ואז בלע ישראל כמ"ש הכתוב (תהלים קכז, א): לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם ולא מלך (מגילה יא, א). אזי חיים בלעונו, וגם בלע כל ארמנותיה, שחת מבצריו שבטל מהם בנין בית המקדש, כמ"ש: בתחלת מלכותו כתבו שטנה וכו' (עזרא ד, ו). וירב בבת יהודה תאניה ואניה כי בכל מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספד. ולכן אמר הנצנים נראו בארץ כגון מרדכי וסיעתו וכו'. שבזכותו ניצולו ישראל

ואמר 'נראו בארץ' כי בזכותו במה שהיה משים עצמו בסכנה על ייחוד שמו ית' והיה מתראה אצל המן ולא היה משתחוה, בזכות זה ניצולו כמשז"ל, כוונתו היה כדי לתקן מה שהשתחוו לצלם וגם לתקן מה שהשתחוו לעשו ועי"ז נצולו. ואז עת הזמיר הגיע, הגיע זמנה של ערלה להזמר, כמ"ש (מגילה טז, ב): ליהודים היתה אורה ושמחה וששון זו מילה. הגיע זמנה של רשעה שתשבר, בכל מקום שנאמר רשעה סתם היא מלכות אדום ואז נקהלו היהודים ועמוד על נפשם והרוג בשונאיהם וכו'. הגיע זמן של בבליים להשמד כמ"ש והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד (ישעיה יד, כב). ואחז"ל (מגילה י, ב): נכד זו ושתי. ולא נשתייר מזרעו של נ"נ שריד ופליט. הגיע זמן של ב"ה שיבנה, הפך כוונת המן שאמר ישנו עם א' (אסתר ג, ח). (אסת"ר ז, יד): ישן לו אלוק שלהם. אשר הוא זמן הדורמיטא, קדרותא דצפרא שהוא זמן תגבורת הדינים, וידוע כי זהו חובה על מנת לזכות שאח"כ חוזר ונבנה כבתחלה בסוד: ומאיר לאישון בת עין. וכוונתו היתה באותו זמן לכלות את ישראל ולא יבנה ב"ה, וכיון שהגיע זמן ב"ה שיבנה הופרה עצתו והושב לו גמולו בראשו, וכמו שמביא ראייה: ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו וכו'. גדול יהיה כבוד הבית הזה, פי' שלא נשאר בקטנותו רק נתגדל ונעשה שלם ועי"ז וקול התור נשמע בארצנו וכו'.

אי נמי **היה אדנ"י כאויב** וכו' כבר אמרנו משז"ל כי בתחלה היתה המלכות נוק' בת י' ספירות, וכנגדה בקליפה לא היתה כי אם נקודה א', ואח"כ ע"י העוונות אמלאה החרבה, וזה אמר כמפליג כי כיון שנקראת בשם אדנ"י אז היא פרצוף כמבואר בדרושי הנוק', אלא אמר כמפליג כמ"ש היה אדנ"י ונתמעטה כמו שהיה האויב מתחלה. אי נמי בענין הש"כ ניצוצין ביארו שהם הנקראי' דין של אדנ"י, וכשבא אליה הארת א' של אהי"ה דאימא, ה' אלפין, מ"ה של אהי"ה כנז' הוא דין קשה. וזהו היה אדנ"י כאויב שחסר ממנה א' של אהי"ה ואינו רק היה, ולכן אדנ"י הנה הוא כאויב שהוא דין קשה. אי נמי פירש האר"י זלה"ה על פסוק והמה כאדם עברו ברית (הושע ו, ז). אני אמרתי אלקי' אתם, אכן כאדם תמותון (תהלים פב, ו-ז). כי אני שהוא המלכות, האמירה להיותה אלקי' וזהו על ידיכם וזהו אני אמרתי אלקי' אתם, וכשחטאו בעגל והפרידו אל"ה ואמרו אלה אלקיך נשאר מ"ה העולה אד"ם, פי' כי הפרידו אל"ה ונשארו מ"י ונסתלקו ה' חסדים ונשאר מ"ה. וזהו אכן כאדם תמותון שירדו למקום המיתה שעד עתה היו בסוד הבינה הוא אלקים חיים. והנה כאדם סוד שם אדנ"י שגימט' כאד"ם, מקום המלכות ודי בזה. וז"ש והמה כאדם עברו ברית כי בעון העגל חזרו כאדם כדפי', ומאותו היום ואילך צריך תפלה ודמעה להחזירה כבתחלה. וכולי האי ואולי כמ"ש אח"כ כי חסר ממנה לעולם

שער הנ' של מ"י, ותחסרהו מעט מאלקי' (תהלים ח, ו). והנה הסיבה לכל זה לכל הפירושים שאמרנו הוא מפני כי בלע ישראל וחזר לנרתקו, ונתמעט בתלת גו תלת ולכן גם היא נתמעטה.

בלע כל ארמנותיה, פי' שהם נצח והוד, ולפי דרך זה יפורש על נה"י דעשיה ששלטה בהם הקליפה כמ"ש לעיל, וזהו בלע 'כל' שהוא יסוד, וגם ארמנותיה שהם נצח והוד, ואם נפרש ארמנותיה כמ"ש בזוהר [חדש] שיר השירי' (דף י"ט ט"ד): באינון פתיחו דהיכלין. וביארנו במקום אחר שהם י' נקודות דידה וע"ש. נוכל לומר כי כל אלו נתבלעו וכמ"ש בס' הזוהר (ח"ג קצ"א ע"א) על פ' אל תראוני שאני שחרחורת (שה"ש א, ו). שחת מבצריו, פי' הז"א שחת המבצרים שעשה, וכבר אמרנו שאפשר לומר שהם ג' אבות ג' אותיות יה"ו של יהודה, ועתה נסתלקו ונשארת ד' יחידה אשר נפלה, נשארה כימי עוני דלה ועניה, כמ"ש גלתה יהודה מעוני. וע"י מה ששחת מבצריו כנז' וירב בבת יהודה שהיא הד' הנז' שהיא בת ותולדה של יהודה הנז', הרבה תאניה ואניה שהם הקליפות שיש בהם אונאה וגם נכלי דתות וכיוצא, ולעולם תואנה הם מבקשים להתעולל ברשע, והנה כנגד כל הנז' אמר הנצנים נראו בארץ וכמו שפירש האר"י זלה"ה על מ"ש בזוהר (בהקדמה דף א' ע"ב) על פסוק זה: אלין אבהן דאתגניזו בעלמא דאתי, ע"ש בדרושי' והבאנו מקצתו בפסוקי' הקודמי' (לעיל א יא, ב ט). והכלל העולה כי כאשר יחטאו התחתונים אז יחסר אורה ח"ו ותמלא דינים מפני מעשה התחתונים כי רע הוא, ותרד למקום הדינים לעומק הקליפות, אז יעלו האבות במחשבה לעלמא דאתי להרבות אורם, וכשיגיעו ליסוד יתגלו האבות באור רב במלכות וינצלו התחתונים, וזהו ענין הקשת הרומז ליסוד שנצולים ע"י התחתונים, וז"ש: אמאי אשתזיבו, בגין הנצנים נראו בארץ עכ"ל. והוא מובן כי הגם כי היה ה' כאויב בלע ישראל וכו' כאשר הנצני' נראו בארץ אז נתגלו הרחמי' וחזרה מלכות לקדמותה ועת הזמיר הגיע שהוא זמן השחתת והשבתת הקליפות, וקול התור נשמע בארצנו, פי' אח"כ האר"י זלה"ה ואמר קול התור ולא קול תורין, שהם סוד נצח ובו כלול הוד. אפשר כפי' מאמר הנצנים נראו בארץ של [זוהר] פ' בראשית (בהקדמה דף א' ע"ב), כי משם יובן כל מה שאמרנו. וכיון שנתפשטו נה"י דזעיר בנוקביה אז נתגדלה ונעשית בת י"ס וזהו ג"כ שרמזו במדרש באמרם: הנצוחות נראו בארץ שהם נה"י הנזכרי', וקראם נצוחות לרמוז שהכל נכלל בנצח שהוא הימין, ויצדק לומר על יהושע וכלב שהם היו העיקר כי הנה הם בחי' בי' הכלים דאורות יוצאי' מן הטבור ופי היסוד ומשם יוצאי' יהושע וכלב, והנה הם מתגלים גם הם בנ"ה, כי איהו בנצח ואיהי בהוד. גם מרדכי וסיעתו הנה הם מרדכי ואסתר איהו בנצח ואיהי בהוד. וכן

ב' משיחין משיח בן יוסף הנה הוא בהוד כמו שפי' בס' הכוונות בברכת בונה ירושלים, ומשיח בן דוד ג"כ הנה הוא בנצח כידוע. וכאשר נתגלו אלו האורות במלכות אז נתגדלה, וכמו שבפי' אמרו בס' הזוהר פ' ויקרא (ח"ג ד' ע"ב) על הפסוק הזה, שדרשוהו על ענין המשכן, בשעתא דאתקם משכנא אז נתגדלה המלכות ע"י מה שהנצנים נראו בארץ. ופי' המאמר יהיה קצתו לפי מה שפי' האר"י זלה"ה בפי' מאמר של בראשית, וקצתו לפי מה שפי' מהרמ"ק, והעיקר כי הוקשה לו אמרו בארץ וגם בארצנו, ואגב זה מדייק ג"כ החילוק שלבתחלה אומר נראו ואח"כ אומר נשמע. והעיקר הוא שיש נקודה פנימית שהיא למעלה והיא נקראת כלת משה, ויש אחרת למטה והיא מלכות ג"כ, ועתה אומר הנצנים נראו בארץ אלין אינון נטיען דעקר לון קב"ה ושתיל לון באתר אחרא ואתרביאו בנטיעתא, אפשר שהם ו"ק ז"א שנתעלו מחג"ת ונעשו חב"ד, ומנה"י נעשו חג"ת ע"י ריבוי האור שנתרבה ותוספת הארת אימא ניתוסף עליהם, נעשו נה"י חדשים לז"א וזהו כד אפיק פרחין נראו בארץ שמהם נעשה סוד הראייה ועינים אל הארץ שהם המוחי' שלה, וזהו דהאי ארץ מתברכא מינייהו שהיא מקבלת מהם סוד הברכות שהם הברכים נ"ה שהברכות תלויות בהם. אי נמי אפשר לומר ג"כ כי ע"י הברכות הנה עולה המלכות שהיא אחורי הת"ת עם חג"ת, לקבל הברכות בעלמא דאתי כמבואר בכוונת הברכות והכל א'. וביאר ואמר מאי היא ארץ קדישא, ארץ עלאה ודאי, כי היא זאת הארץ העליונה הנקראת כלת משה כמ"ש, ואפשר שהוא כנגד לאה בחי' דור המדבר היוצא מבחי' יסוד אבא, והיא ארץ קדישא מצד אבא, ארץ עילאה מצד אימא ודאי. עת הזמיר הגיע שנעשו קליפות אל המלכות להגין מן החצונים. ואפשר שהוא ע"ד חמש עלין תקיפין דסחרין לשושנה שנקראי' ישועות, אבל עתה שנתגדלה המלכות כמ"ש, פי' עת הזמיר הגיע עידן לאעקרא שלטנותא דרברבי עמין דלא ישלטון בהון בישראל בשעתא דאתקם משכנא. ואפשר שהוא ג"כ ע"ד מ"ש בזוהר פ' תרומה (ח"ב ק"מ ע"ב) ע"פ ויהי ביום כלות משה (במדבר ז, א). בההיא שעתא אתתקפת שכינתא ותברת ההוא חשך קבל כמאן דמתבר גזיזין תקיפין ונחתת לארעא, כיון דחמו כלהו כך פתחו ואמרו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ. אדיר ודאי וכו'. וקול התור נשמע בארצנו דא ארץ דלתתא דאחסינו ישראל על ידא דיהושע שהיא המלכות של מטה, ושמע בה קול התור כמו שמפרש מאן הוא קול התור, דא הוא תייר עלאה דאזדווג עמיה, אפשר דהוקשה לו והם שני דברים, קול התור, והנה הקול הוא מכונה אל הת"ת. ואם נפרש 'תור' ביסוד לא יצדק לומר ת"ת של היסוד, ואם נפרש ת"ת בעצמו שהוא ה'קול' שנזדווג עם המלכות הנה מלת 'התור' אין לה הבנה, ולזה הקשה לומר מאן הוא קול התור, לזה פי' דא הוא

תייר עלאה דאזדווג עמה, פי' הנה הוא היסוד העליון יסוד דאבא שנזדווג עם הת"ת, שניהם נתייחדו במלכות, וז"ש כד בנא שלמה בית מקדשא לתתא שהוא במלכות, וכדין אתעטר קב"ה שהוא ז"א בעטרוי כחתן בכלה, כמד"א צאנה וראינה בנות ציון שהם ב' יסודות, תחתון של מלכות הנק' בת ציון, וגם יסוד אימא שגם היא נק' בת ציון, וזהו 'בנות ציון' לשון רבים, וא"ל צאנה וראינה בנות ציון במלך שלמה שהשלום שלו שהוא ז"א הנקרא מלך שהשלום שהוא יסוד אבא הנקרא שלום, הנה הוא שלו. בספרא דאגדתא אמר קול התור דא תורה שבע"פ, דתורה שבכתב אקרי תורה סתם, תורה שבע"פ אקרי תור כמד"א ויקרא אל משה. ויקרא דא שלימו דמשכנא, ודא לאו הכי. מהרמ"ק פי' שספרא דאגדתא בא לחלוק על דברי רשב"י, ופי' שקול התור היא תורה שבע"פ, ולפי דרך זה צריך [לומר] כי קול התור דא תורה שבע"פ, פי' 'תור' הנה היא מלכות תורה שבע"פ, ו'קול' הוא הזעיר המזדווג עמה, ולפי זה לא יקשה מאן הוא קול התור, ויהיה פי' נשמע בארצנו על בחי' החצונה שבה. ומביא ראיה כמד"א ויקרא אל משה שהוא בא' זעירא, וכמו שמדייק ג"כ מהרמ"ק ע"ש. אבל רשב"י לא נראה לו דברי ספרא דאגדתא, רק חזר לפי' הא' ואמר: ואוקימנא כמה דאתמר והכי הוא, פי' אעפ"י שהכתוב אומר ויקרא אל משה, ואם הוא התייר הגדול כמ"ש לא שייך ויקרא, יען הנה הוא למעלה. ולתרץ זה אמר ת"ח כד נחתת שכינתא למשכנא כתיב כלת משה חסר ו', כלת משה ודאי ואוקמוה. כבר נתבאר במקום אחר, והיא הנקודה הפנימית כמ"ש, אבל רזא דמלה כלת משה כמד"א כנסת ישראל, פי' האר"י זלה"ה בפי' מאמ' כשושנה בין החוחים, כי כמו שיש דעת מלגאו בסוד משה וישראל, ות"ת מלבר בסוד יעקב, כן יש כלת משה מלגאו והיא כנסת ישראל ומלכות מלבר בסוד שכינה והיא רחל אשת יעקב, וז"ש רזא דמלה כלת משה כמד"א כ"י שהיא הנקודה הפנימית שבה מזדווג משה וכלא חד מלה, פי' שהכל א' ולמלכא עלאה איתמר, פי' שהוא הדעת שהוא משה ונקרא מלך עליון לגבי הת"ת, וידוע שבו יש גנוז יסוד אבא שהוא התייר הגדול וזהו 'וקול התור' שהוא משה ת"ת בסוד הדעת, ויסוד אבא בתוכו שהוא התור הנז', תייר עלאה דאזדווג עמה, כיון דאתקם משכנא קאים משה לבר אמר לא אתחזי למיעל אלא ברשותא, מיד ויקרא אל משה, מאן ויקרא. כי הוקשה לו מלבד מ"ש דויקרא אינו שייך אלא במלכות החצונה לשון קריאה והשמעת קול בחוץ, גם כבר אמר למעלה נשמע בארצנו דא ארץ דלתתא, ואם להזדווג עם הנקודה הפנימית כלת משה א"כ מאי ויקרא, ותירץ דא ההיא דביתא דילה היא, ההיא כלה דכל ביתא ברשותה דילה. וי"ל כי העיקר כמו שאמר מושיבי עקרת הבית כי רחל היה היא עקר ביתו, והנה היא משאלת כליה ללאה, ומ"מ לעולם

היא העיקר כי הנה היא פרצוף דאצילות, ולפי' אעפ"י שמשה נתייחד עם בחי' לאה, כלת משה למעלה מ"מ עיקר הקריאה היתה מן הבחינה התחתונה רחל, וזהו ההיא דביתא דילה, וגם ההיא כלה דכל ביתא ברשותא דילה, כי להיות היא עקרת הבית בה שייך הקריאה ונטילת רשות, ולפי' אומר ויקרא אל משה, וכן נמי לעתיד לבא כאשר יתגלו משיח בן דוד ומשיח בן אפרים אז נאמר עת הזמיר הגיע זמנן של ישראל להגאל, מפני כי אז הושלם הבירור, גם הגיע זמנה של ערלה שתזמר, פי' הנה יש ב' מיני ערלות, א' היא הערלה בעצמה אשר היא על גבי המילה, והב' היא רוחנית, והאדם ממשיך אותה על עצמו ע"י מה שמטמא עצמו בעוונותיו ומביא עליו רוח הטומאה. ועל הערלה הזאת השנית נאמר: וכל בית ישראל ערלי לב (ירמיה ט, כה). והנה עתה על זאת הערלה אפשר שאמר במדרש: הגיע זמנה של ערלה שתזמר, הגיע זמנה של מלכות כותים שתכלה. כי כאן שנגמר הבירור כמ"ש, אז הרשעה כלה כעשן תכלה וכו'. הגיע זמנה של מלכות שמים שתגלה, שהיא המלכות של עתיק יומין כמ"ש דמיניה עתיד לארקא רוחא דחיי על מלכא משיחא, וזהו שמביא ראיה מפסוק והיה ה' למלך על כל הארץ, כי בסופו כתיב: ביום ההוא יהיה ה' א' ושמו א' בבי"א.

ובמדרש הנעלם [זוהר חדש] פ' לך לך (דף ל"ז ט"ד) ז"ל: ר' יהודה פתח, הנצנים נראו בארץ וכו'. אר"י ת"ח אין לך בכל לילה ולילה שאינו אוחז מטטרו"ן שר הפנים כל נשמתן של ת"ח העוסקים בתורה לשמה, ומראה אותם לפני הב"ה וממתינים מלאכי השרת ודוממים מלומר שירה עד שיתכנפו נפשות הצדיקים עמהם ויזמרו ביחד לאל עליון שנאמר: הנצנים נראו בארץ, אלו העוסקים בתורה לשמה, עת הזמיר הגיע, אז הוא עת לזמר לבוראם ביחד, וקול התור נשמע בארצנו זה מטטרו"ן הבא לאסוף נשמותיהם של צדיקי' לזמר ליוצרם בכל לילה ולילה שנאמר יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם. מהו בכבוד, אר"י זה מטטרו"ן עכ"ל. פשט דברי המאמר הנז' הנה הם מובנים, אבל צריך להעמיק בהם, ונפרש קודם פ' היה אדנ"י כאויב. ומפשט דברי המאמר הנז' נוכיח כי הנה הוא נחמה אליו, וזה כי הכתוב אומר היה אדנ"י כאויב. ובמקום היות הוא ית' שולח מלאכיו ועל כפים ישאוהו בכל לילה ולילה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, אדרבא בלע ישראל והדפוהו מאור אל חשך וכו'. וזה מפני כי בלע כל ארמנותיה שהם השבילים והדרכים וההיכלות שבהם היה ראוי לעלות נשמתו, עתה נבלעו במקומן ולא נראו החוצה, וגם שחת מבצריו אף אם יאמר איזה פסוקי שמירה וכיוצא, לפעמים ע"י העוונות שגברו אינם מקובלי' לפניו ית' וזהו שחת מבצריו, המבצרים שהוא עושה כדי להנצל מן החצונים נשחתו ונשברו, ועי"ז וירב בבת יהודה תאניה ואניה כי הקליפות

מתגברות עליו בכל יום ומחטיאים אותו וגורמים אליו רעה בנפשו ובגופו ובממונו, וכמעט רוב הרעות הבאים על האדם הוא לסבה זו, וכמ"ש (ב"ר יז, ה): תחלת מפלה שינה. נוסף על זה אם ח"ו יטמאוהו במקרי לילה ובנגע בני אדם הרחמן יצילנו אכי"ר. וכנגד זה אמר הנצנים נראו בארץ שהם הצדיקים, כי בכל לילה ולילה מלאך שר הפנים מעלה אותם כמ"ש, ולבאר תיבות המאמר נקדים משז"ל (אבות ו, א): כל העוסק בתורה לשמה, פי' לשם ה' להמשיך מיסוד אבא אל לאה, גם ידוע כי עיקר תורה הוא יסוד אבא הנתון תוך ז"א, והנה אלו היסודות הם בולטים ויוצאים לחוץ, משא"כ ביסוד אימא ונוק' דז"א שהם בסוד באר חפרוה שרים כידוע, והנה ישראל הנאחזי' בז"א בהיותם עוסקי' בתורה לשמה יקראו נצני' בסוד היסודות האלו שהם כמו נץ וענף היוצא, והנה השכינה בעת הגלות הנה היא במט"ט, והוא קן ציפור אל השכינה האמור בזוהר, וכשמוצא השכינה איזה צדיק שתתלבש בו, אינו צריך להתלבשותה בקן הנז', וע"י מתרבה השפע בעולם אפי' בהיותם בגלות. ולכן אין לך בכל לילה ולילה שאז הוא זמן העלות מ"נ אל השכינה, בסוד: רבה אמונתיך (איכה ג, כג). ולכן מט"ט הנז' אשר שכינתו ית' מתלבשת, אוחז כל נשמתן של ת"ח העוסקי' בתורה לשמה שהוא להמשיך אל הה' כמ"ש, ולפי' מראה אותם לפני הב"ה אם נפרש 'לפניו' ממש, פי' למטה ממנו שהם מתראות במלכות, נוק' דז"א אשר היא לפניו ית'. ואם נפרש 'לפניו' למעלה ממנו, שהם עולי' גם בלאה שהיא למעלה, לפניו ית' וקודם אליו, ומלאכי השרת ממתינים, ירננו ויזמרו ביחד לאל עליון, הנה א"ל סתם הוא במלכות כמ"ש: אלקי' אל דמי לך אל תחרש ואל תשקוט אל (תהלים פג, ב). ו'אל עליון' יפורש בלאה ואימא ג"כ, ובתהלות לאל עליון פירשו בס' הכוונות שהוא באבא, והכל אמת כי בחצות לילה נכנס הב"ה בגן עדן עם הצדיקים, פי' שהם ז"א ורחל היורדי' בבריאה ושומעי' קול העוסקי' בתורה, וע"י עסק התורה הב"ה משתעשע, שהנשמות עולות בסוד מ"נ אל לאה ועי"ז נעשה זווג יעקב ולאה כמ"ש האר"י בס' הכוונות. והנה הגם כי הוא ית' מסתתר מן הנשמה כמ"ש מ"מ ע"י שר הפנים כמ"ש הנצני' נראו בארץ, עת הזמיר הגיע וכו'.

יג
(שה"ש ב, יג):

התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר נתנו ריח
קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך. (איכה ב, ו):
ויחמוס כגן שכו שחת מועדו

שכח ה' בציון מועד ושבת

וינאץ בזעם אפו מלך וכהן.

אפשר שהוא נחמה ממה שאמרנו בפסוק שלמעלה מזה, וירב בבת יהודה תאניה ואניה. בין שמפרש אותו כפשוטו לשון בכי וילולה, או אם מפרש לשון תאנה, ואמר עתה התאנה כמו שאמרנו, חנטה פגיה אלו פושעי ישראל ששבו בתשובה, כי ע"י הצרות והבכי והילולה הנה הם שבים בתשובה, וגם ע"י מה שמתגברים הקליפות עליהם עי"ז באזנו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו, לפי דרכנו נאמר הנה הכתוב אומר: ויחמוס כגן שכו. ופירשו ז"ל (איכ"ר ב, י): ר' חמא בר חנינא אמר כגינה שנחמס מעיינה והלבין ירקה. זה יפורש עפ"י משז"ל (ב"מ פה, א): על מה אבדה [ה]ארץ, [דבר זה אמרו חכמים ולא פירשוהו, אמרו נביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו, שנאמר: ויאמר ה'] על עזבם את תורתי (ירמיה ט, יא־יב). וזה כי כל זמן שישראל עוסקי' בתורה אין כל אומה ולשון יכולי' לשלוט בהם. ואין חיותם אלא במים זו התורה, וכיון שפירשו ממנה הם מתים, וזה הוא ג"כ שאמרו (ויק"ר טו, ג): משל לגינת ירק שהמעיין בתוכה, כל זמן שהמעיין בתוכה ירקה משחיר, פסק המעיין [הלבין ירקה]. ופי' ז"ל על חרבן בית המקדש שנחמס ונחתך כירק, וכן ג"כ נחתך ב"ה של מטה אשר היה מכוון כנגד ב"ה של מעלה. ולפי דברי המתרגם שפי' ושרש אפשר שהוא ע"ד הכתוב שאומר: ערו ערו עד היסוד בה (תהלים קלז, ז). ועי"ז שחת מועדו שבטלו עולי רגלים, גם שכח ה' בציון מועד ושבת, כמ"ש כי ע"י הקרבנות היו ניכרים היו"ט והשבתות בו במוספי שבת וראש חדש, וגם ע"י השיר שהיו הלויים אומרים עתה שנתבטל קרוב הדבר לבא לידי שכחה, וזהו שכחה בציון מועד ושבת. וכן [פי'] מהר"ש אוזידא בשם מהר"ם קורדווירו ז"ל. גם וינאץ בזעם אפו מלך וכהן אשר עליהם נאמר: וכי יעשה הנשיא נדבה עולה או שלמים נדבה לה' ופתחו לו את השער הפונה קדימה (יחזקאל מו, יב). גם אמרו (יומא כה, א): אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד. הנה שבב"ה היתה ניכרת מעלתו של מלך, גם מעלת הכ"ג בזמן שכ"ג נכנס להשתחוות וכו'. ועתה שחרב הבית וינאץ בזעם אפו מלך וכהן. ועל זה אמר: התאנה חנטה פגיה, ואז"ל (שהש"ר ב, כז): אלו הבכורים, והגפנים סמדר נתנו ריח אלו הנסכים. אשר מלבד לפי פשוטו נוכל לומר אעפ"י שנחרב הבית מ"מ מקריבי' במקום המקדש אעפ"י שאין בית וכו' (זבחים סב, א). אבל עדיין קשה למה יצאו אלו משאר הקרבנות. ולכן נוכל לומר כי קרבנות אלו אדם יכול להקריב אותם אפי' אחר החרבן, פי' לא הם בעצמן אלא בדומה להן, כמשאז"ל (כתובות קה, ב): ויבא לאיש האלקים לחם בכורים (מ"ב ד, מב). כל המביא דורון לתלמיד חכם כאלו הקריב

בכורים. וכן ג"כ (יומא עא, א): הרוצה שינסך יין על גבי המזבח ימלא גרונם של תלמידי חכמים יין. וכבר פי' המאמר הזה למעלה בפסוק (לעיל א, יז): פרשה ציון בידיה ע"ש. ועי"ז קומי לך רעייתי יפתי ולכי לך כי ע"י הקבלת פני ת"ח הנה הוא דומה להקבלת פני שכינה, ועי"ז וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' (דברים יז, ח). והנה במדרש אמרו: כגינה שנחמס מעיינה והלבין ירקה, אפשר לפרשו על ביטול תורה, שהכתוב אומר ויחמוס כגן כי התורה הנה היא גנה אשר זרועיה תצמיח. גם כ'גן' הנה הוא רמז לנ"ג פרשיותיה של תורה, וכמו שישראל בטלו את התורה כן ג"כ הב"ה סלק שכינתו, ויפורש 'שוכה' מלשון שוכת גפן שהיא זמורה. וכמו כן ניצוץ שכינתו אשר היה משלח לשכון בתוך בני ישראל כמו שהם כרתו את התורה כן גם הוא סלק שכינתו מביניהם, ונתן טעם לזה הן על סילוק שכינה וגם על הפרדת התורה ויחמוס כגן כמ"ש, ויהיה פי' כריתת תורה שבכתב מתורה שבע"פ, הטעם הוא מפני כי שחת מועדו שלא קבע עתים לתורה ואפי' העת אשר היה קבוע לו ללמוד שחת אותו וביטל ולא עסק בתורה ולכן הוא ית' ע"ז סלק שכינתו, וכמ"ש בס' הזוהר (ח"א קכ"ב ע"ב): מאן דפסק יתפסק. אעפ"י שפירשוהו באופן אחר. ואם נפרש שחת מועדו אליו ית', יפורש כמו שפי' בזוהר חדש פ' כי תבא (דף צ"ה ט"ב): כי בגלות בתראה דבית שני עברו ישראל ג"ן פרשיות, ארחין דאתגליין ואסתים קצייהו. וזהו שחת מועדו שלא נתן להם זמן קבוע לסוף גלותם כמו שעשה לגליות אחרות. שכח ה' בציון מועד ושבת, כי לא ניתנו שבתות וי"ט לישראל אלא שיעסקו בהם בתורה (ירושלמי דשבת פט"ו ה"ג דף עח,א). גם הנה ארז"ל (מס' שבת א, ד): וי"ח דברים גזרו בו ביום. והטעם מפני שראו היותם בגלות לפיכך ראו לעצמם היות כל אותם הדברי' צריכים אליהם. והנה א' מאותם הדברים שגזרו לפי דעת הרע"ב הוא אין קורין לאור הנר וכו'. והנה בזה לא שייך טעם היותם בין העמים, אבל אפשר לומר כי הם ראו היות היצה"ר מתגבר ובפרט כנגד העוסקים בתורה, ובזמן שב"ה קיים מלבד שאם היה האדם חוטא מביא קרבן ומתכפר לו ואימת בית המקדש עליו, אבל משחרב הבית נתבטלה היראה הזאת ועיניהם ראו מה שאירע לר' נתן שקרא והטה (שבת יב, ב). והנה ר' ישמעאל בן אלישע אמר אני אקרא ולא אטה. וקשה וכי לא ידע שאין לו לאדם לעבור על דברי חכמים, אבל היה סבור שכיון שכבר עמד בזמן שבית המקדש קיים, ג"כ היה כ"ג שהקריב לפני ולפנים כמשז"ל בברכות (דף ז, א). היה סבור שלא יעלם הדבר מנגד עיניו, ומ"מ בקש להטות ולכן גזרו שלא יקרא לאור הנר, וזהו שכח ה' בציון מועד ושבת, נתן מקום אל השכחה לשלוט בשערים המצויינים לשכח מועד ושבת, וכן מצינו ג"כ על ריש לקיש דהוה קא פסיק סידרא וקא נפיק חוץ לתחומא דשבתא

והוא לא ידע, ועי"ז וינאץ בזעם אפו מלך וכהן. ע"י שמירת השבת יתקיים המלכות והכהונה. כמ"ש בירמיהו: ואל תשאו משא ביום השבת וכו' (ירמיה יז, כא). ועי"ז ובאו בשערי העיר הזאת מלכים ושרים וכו' (שם כה). גם ובאו מערי יהודה וכו' מביאים עולה וזבח ומנחה ומביאי תודה בית ה' (שם כו). וההפך בהפך כי ע"י ששכח ה' בציון מועד ושבת עי"ז וינאץ בזעם אפו מלך וכהן. ולפי הדרך שפי' שהוא על ביטול תורה ז"ש ר' חמא בר חנינא במדרש: כגינה שנחמס מעיינה והלבין ירקה. כי מלבד כי דברי תורה הנה הם חיותנו אפשר שבא לרמוז משז"ל (בס' חסד לאברהם עין הקורא נהר י"ד): כי כל מה שאדם מחדש דברי תורה אינו הוא בעצמו, אלא הב"ה ממעון קדשו משגיח עליו ומפיו יתן חכמה להוציא דעת ותבונה, ועל זה נאמר: המשלח מעיינים בנחלים (תהלים קד, י). והוא על דרך: יהב חכמתא לחכימין (דניאל ב, כא). כך הנה הוא ית' יתן חכמה ומשלח מעייני' באותם שהם חכמים כבר ונקראי' נחלים, ועי"ז בין הרים יהלכון שיהיו מורי הוראות בישראל. וגם בפי' אמרו (שהש"ר ב, יט): אין הרים אלא דיינים. וזהו ויחמוס כגן שוכה, כגנה שנחמס מעיינה. וכיון שיבש המעיין נקצץ האילן והלבין ירקה שאין בו כח לפרש דברי תורה. וכבר ביארנו למעלה (לעיל א, ב) בפסוק בכה תבכה. משז"ל (פתיחתא דחכימי דאיכ"ר כ"ג): בשעה שגלו ישראל לא היה א' מהם יכול לסבור תלמודו. שלא היו יכולין לתת סברא וטעם נכון לד"ת שהיו לומדים, וכנגד זה אמר התאנה חנטה פגיה, ופי' בה"א הידיעה אפשר שהוא על דרך מ"ש בירמיה: הראני ה' והנה [שני] דודאי תאנים וכו', כתאנים הטובות כן אכיר את גלות יהודה וכו' (ירמיה כד, א־ה). והוא כמשז"ל: שלכך הקדים גלות החרש והמסגר, כדי שלא תשתכח תורה מישראל. ועי"ז התאנה חנטה פגיה שהם אותם התאנים הרעות אשר לא תאכלנה מרוע, גם הם חנטו ועשו פרי, והגפנים סמדר נתנו ריח, הנה הגפנים הם ת"ח בהיותם סמדר שהם קטנים אז נתנו ריח שהם הבל שאין בו חטא, ועל ידם אעפ"י שויחמוס כגן שוכה כמ"ש ונתקלקלו אותיותיה של תורה. הנה בס' חסד לאברהם במעין ג' נהר כ"ד בענין הבל התינוקות פי' כי הענין הוא שהעולם נברא בסוד כ"ב אותיות, ואותיות אלו נחלש כחם ומתמוטטות מפני פגם מעשה התחתונים, ולזה צריך להחזיקו ולהעמידו ולחדשו, וזה ע"י הבל תינוקות של בית רבן וכמ"ש עכ"ל. באופן כי ע"י שהגפנים סמדר נתנו ריח יתוקן מ"ש ויחמוס כגן שוכה, גם ע"י יתוקן מ"ש שכח ה' בציון מועד ושבת, שהרי אמרו (מס' שבת א, ג): החזן רואה היכן תינוקות קוראי'. ועי"ז אעפ"י ששחת מועדו ונעלם הקץ, קומי לך רעייתי יפתי, גם אעפ"י שוינאץ בזעם אפו מלך וכהן ואין לנו לא מלך ולא נביא ולא כהן מ"מ 'ולכי לך' לעצמך, כי הולך לפניכם ה' ומאסיפכם אלקי ישראל

(ישעיה נב, יב). ולפי דברי המדרש: כגנה שנחמס מעיינה וכמ"ש, אפשר לומר שזהו שאומר שכח ה' בציון מועד ושבת כפי מ"ש כי היתרון לעם הארץ הוא לת"ח כחול, וגם קדושת שבת בעצמה היא נמשכת משבת לחול, והנה מציאות נשמה יתירה הוא חכמה ובינה יתירה ניתוסף באדם להבין ולהשכיל בכל אשר יפנה, ועתה כי מעיינות החכמה נסתמו הרי בזה שכח ה' בציון, פי' בשערים המצויינים מועד ושבת שאין להם עוד לא רוח ולא נשמה יתירה בעוה"ר.

עוד אמרו במדרש (איכ"ר ב, י): ר"ש בן נחמני אמר כאדם הראשון, כד"א ויגרש את האדם וגו' עכ"ל. אפשר לפרש ע"ד מ"ש מהר"ם אלשיך על מדרש (ב"ר יט, ט): ר' אבהו פתח והמה כאדם עברו ברית (הושע ו, ז). אמר הב"ה אדה"ר הכנסתיו לג"ע וצויתיו ועבר על צווי ודנתי אותו בגירושין וכו', אף ישראל וכו'. ופי' כי הכוונה כי להיות אדה"ר בג"ע מקום קדוש מושב אלקי' מקדם, ולכן אי אפשר לסלק שכינתו משם רק שלח אותו חוצה לג"ע, וכן ישראל להיות כי קדושת המקום קדושתו קדושת עולם ואי אפשר שתזוז שכינה מכותל מערבי ולכן הוכרח לשלח את ישראל חוץ למקום הקדושה, עכ"ל בקצור. וזהו ויחמוס כגן שוכה כמו שכרת הג"ע שהיה מחובר לארץ הזאת והיה אדה"ר נכנס ויוצא כרצונו כמי שהולך מביתו לב"ה. ועתה נכרת ויגרש את האדם וישכן מקדם לג"ע את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת ונשאר העה"ז בחשך, וגם אדה"ר גורש מג"ע ונשאר בעה"ז החשוך, כן ישראל גדע בחרי אף כל קרן ישראל זה בית המקדש, כרת אותו הן ממה שהיה מחובר ב"ה של מטה עם ב"ה של מעלה. ואפשר שלכן כשנכנסו אויבים לתוכו גבה היכלא, כדי להתחבר עם ההיכל של מעלה, ודרכו אותו כמשז"ל (סנהדרין צו, ב). וגם נכרת ממה שהיה מחובר עם כל העולם וקדושתו מתפשטת ומאירה לכל העולם. ולכן עשה שלמה לבית חלוני שקופים אטומים (מ"א ו, ד). אטומים מבפנים ושקופים מבחוץ כדי שתתפשט האורה לחוץ. ועתה נכרת וחרב, ולפי דרכו למד כי כמו שהג"ע לא נשתנה בעצמו רק נעלם מן העין כידוע, כן ג"כ בחרבן ב"ה לא שלטה בו בריה רק נעלם מן העין, וכמ"ש בזוהר פ' פקודי (ח"ב ר"מ ע"ב) על פ' ויסדתיך בספירים. ונחזור לענין כי נחמס ונחתך הבית המקדש כמו שנחמס ונחתך הגן ובזה שחת מועדו שהיו מתועדים שלש פעמים בשנה. עתה נשחת ונתבטל, שכח ה' בציון מועד ושבת אעפ"י שהוא ית' מתראה לפעמי' בשבתות ויו"ט כמ"ש בפ' דומה דודי לצבי (פ' ט), מ"מ אינו אלא לפי שעה ואחרי שעבר אותו היום נשכח כל השבע, וזהו שכח ה' בציון מועד ושבת וינאץ בזעם אפו מלך בבית ראשון שהיה שם מלך ממלכי בית דוד, וכהן בבית שני שהיו שם מלכי בית חשמונאי, שניהם הוסרו ממלכותם ונתקיים בהם: יולך ה' אותך

ואת מלכך וכו' (דברים כח, לו). וכנגד זה אמר התאנה חנטה פגיה, כמשז"ל (ב"ר מו, א): על פ' כבכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם (הושע ט, י). שהאבות נמשלו לתאנה. וע"י אברהם נפתח שער של גן עדן על ידי מערת המכפלה כי ע"י ילך האדם מן העה"ז אל ג"ע כמשז"ל. וכנגד בית המקדש אומר והגפנים סמדר נתנו ריח. ואז"ל (ילקוט פ' וישב רמז קמ"ו) על פ' גפן ממצרים תסיע (תהלים פ, ט). מה הגפן הזו כל מי שאוכל ממנה בוסר, שניו קהות עליו, כך כל מי שבא ומזדווג עם ישראל סוף שהוא נוטל (את) שלו מתחת ידו, פרעה סיחון ועוג ל"א מלכים עכ"ל. גם אז"ל (מדרש שוח"ט תהלים פד): כל מי ששלח ידו בבית המקדש עתיד ליתנו בתוך הגת עכ"ל. ועי"ז קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך. והנה על פ' גפן ממצרים תסיע (תהלים פ, ט). אמרו במדרש (ילקוט תהלים רמז תתכ"ט): מה הגפן הזו בוצרין אותה והיא שותקת, דורכין אותה והיא שותקת, ובסוף היא מגרה את קרניה וקרניה משגין לאדם ומפילין אותו, כך ישראל לא"ה עכ"ל. אפשר שזה נרמז בפ' ויחמס כגן שכה כי 'שוכו' פי' זמורה, והם ישראל שהם ענפים ובדי הגפן מאתו ית', ועתה אמר 'ויחמס' פי' כרת, וגם 'רמס' מלשון נחמסו עקביך (ירמיה יג, כב). כמ"ש המפרשי' ז"ל (רש"י). ואמר כרת ורמס כגן שוכו, שהם ישראל ענף ושוכה מאתו ית', וזה על ידי א"ה ולכן אמר הגפנים סמדר וכו' לומר לך מה הגפן בוצרין וחותכין אותה והיא שותקת שמקבלת מאהבה, וכן דורכין אותה בעקביים וברגל והיא שותקת, ובסוף היא מגרה את קרניה וקרניה משגין לאדם ומפילין אותו כך ישראל לא"ה. והענין כמשז"ל (זח"ב צ"ה ע"ב): עת אשר שלט אדם בליעל, באדם אלו ישראל שנקראי' אדם, לרע לו של אדם בליעל, כי ישראל הנה הם דמיון האדם שבתוך החיה שזכרנו למעלה. והעיקר שהוא ית' קצף מעט והמה עזרו לרעה (זכריה א, טו). ובחזקתם של א"ה גבה לבם ואלו הם הקרנים שמשגין לא"ה ומפילין אותם, וזהו כך ישראל לא"ה. ואם 'ויחמוס כגן שוכו' על בית המקדש כמשז"ל (איכ"ר ב, י). נפרש לפי דרך זה הגפנים סמדר וכו' על כלי בית המקדש אשר תעה בהם בלשצר, וכמ"ש הכתוב: ואנת בריה בלשצר וכו', ועל מרי שמיא התרוממת ולמניא דביתיה היתיו קדמך וכו' (דניאל ה, כב־כג). וזה מפני כי עינו הטעתו וגסות רוחו הוא שטרדו מן העולם, וזהו כך ישראל לא"ה.

עוד אמרו ז"ל (ילקוט תהלים רמז תתכ"ט): מה הגפן הזה משליכין עליה גולגליות וארנוניות, ובסוף משהיין עולה על ראשו הוא לוקה, כך ישראל קדש ישראל לה' (ירמיה ב, ג). וזהו 'ויחמוס כגן שוכו' כמו שפי' רש"י: כמו שגוזזין ירקות הגנה. כך ישראל שהם ענף מאתו ית' הנה הם נחתכי' כמו שגוזזין ירקות הגנה ע"י מסים וארנוניות, אבל לבסוף והגפני' סמדר נתנו ריח, וזהו משהיין עולה על ראשו הוא לוקה. ומביא ראיה מהפסוק

קדש ישראל לה' ראשית תבואתה כל אוכליו יאשמו. וכבר ביארנו בהקדמה הפסוק הזה בביאור שכל הנהנה מישראל כאלו נהנה מן ההקדש. וכבר אמר (ר"ה כג, א): תחת הנחשת אביא זהב וכו' (ישעיה ס, יז). תחת ר' עקיבא וחביריו מי מביא לנו תמורתם. ועליהם הוא אומר: ונקתי דמם לא נקיתי (יואל ד, כא). ועי"ז וה' שוכן בציון.

עוד אמרו (ילקוט תהלים, רמז תתכ"ט): ריש לקיש אמר אומה זו כגפן נמשלה, זמורות שבה אלו בעלי בתים, אשכולות שבה אלו ת"ח, עלין שבה אלו עמי הארץ, קנוקנות שבה אלו ריקנין שבישראל, והיינו דשלחו מתם יבעון אתכליא רחמי על עליא דאלמלא עלייא לא מתקיימין אתכליא. וכן אתה אומר: ובגפן שלשה שריגים (בראשית מ, י). עכ"ל. אפשר שבא כנגד מ"ש במדרש: כגנה שנחמס מעיינה והלבין ירקה. ומלבד מ"ש צריך להבין מהו הירק ולאיזה בחי' נמשלו ישראל לירק. ואפשר שהוא על עמי הארצות שבהם מפני שאמרו: מה ירק זה גדל על כל מים גם הם צריכים להשקות תדיר, משא"כ בת"ח אשר עליהם נאמר (הוריות יד, א): הכל צריכין למארי חטייא. אלו אינם גדלים על כל מים אלא למטר השמים ישתו מים. וכן האילנות אשר גם בהם נמשלו ת"ח, ואלו אינם גדלים על כל מים שהם תורתם עראי מצות אנשים מלומדה, רק למטר השמים בסייעתא דשמיא ישתו מים לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. והנה עתה ויחמוס כגן שוכה, נחמס מעיינה והלבין ירקה, כי עמא דארעא אזלא ומדלדלא וכו' (סוטה מט, א). ולכן עתה אומר והגפנים סמדר נתנו ריח, והם כמו הגפן שאפי' העלין שלה הנה הם מתקיימי' ע"י היותם מחוברים לגפן, וכמ"ש (כתובות קיא, ב): מצאתי להם תקנה מן התורה, ואתם הדבקי' בה' אלקיכם (דברים ד, ד). כל המשיא בתו לת"ח ומהנהו מנכסיו וכו'. וזהו אומה [זו] נמשלה לגפן וכו'. ואפשר שדרך רמז נרמז במס' עוקצין פ"ב דתנן (משנה ז'): עלי ירקות ירוקין מצטרפין ולבנים אינם מצטרפין. ר' אלעזר בר צדוק אומר הלבנים מצטרפין בכרוב מפני שהן אוכל, ובחזרין מפני שהם שומרי' את האוכל ע"כ. אפשר שבא לרמוז כי אלו העלין עלי ירקות שהם העמי הארצות, בזמן שהן ירוקין שיש בהם ריח תורה מצטרפין עם הת"ח ומקבלים שכר עמהם, אבל לבנים שאין בהם ריח תורה כלל אינן מצטרפין. ור' אלעזר בר צדוק מצא להם סיוע ואמר הלבנים מצטרפים בכרוב מפני שהם אוכל. על דרך משז"ל (ברכות יז, א): הני נשי במאי זכיין, באקרויי בנייהו ונטורי גברייהו. וכן ג"כ אמרו (סנהדרין קד, א): ברא מזכה אבא. וזהו מצטרפין בכרוב שהם התינוקות אנפי זוטרי, מפני שהן אוכל שהם עצמם אוכל כי ניצוצות הבנים הנה הם כלולים בד"ת של הבנים, ובחזרין מפני שהם משמרים את האוכל, פי' בחזרין שהם שאר ת"ח שהם חוזרין על התורה, הנה אלו העלים אעפ"י שהם לבנים מצטרפין

עמהן מפני שהם משמרים אותם, והנה הם כגפן הזה שהעלין משמרים את האשכולות, באופן שאעפ"י שהלבין ירקה והגפנים סמדר נתנו ריח כמ"ש.

עוד אמרו (ילקוט תהלים, רמז תתכ"ט): א"ר ירמיה בר אבא גפן אלו ישראל, ג' שריגים אלו ג' רגלים שעולים ישראל בכל שנה, והיא כפורחת עלתה נצה הגיע זמנן של ישראל לפרות ולרבות. ולא גלו ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים (פסחים פז, ב). גם ארז"ל (ילקוט שם): מה הגפן אינה נטעת ערבובייא [אלא שורות שורות], כך ישראל וכו'. וא"כ אעפ"י שוינאץ בזעם אפו מלך וכהן מ"מ אינם הולכים בערבובייא רק הגפנים סמדר נתנו ריח וניכרים לעצמן. והטעם הוא כמ"ש מה הגפן הזאת שומרה עולה למעלה הימנה ומשמרה, כך ישראל שנאמר: הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל (תהלים קכא, ד). ודרך כלל אמרו: מה הגפן הזאת נרמסת ברגל ואח"כ מעלין אותה על שלחן מלכים, כך הם ישראל בעה"ז על גבי חרשו חורשים (תהלים קכט, ג). ורפסה ברגליה (דניאל ז, ז). תרמסנה רגל (ישעיה כו, ו). אבל לעתיד לבא והיו מלכים אומניך (ישעיה מט, כג). וא"כ אע"פ שויחמוס כגן שוכו שנחתך ונרמס הנה הגפנים סמדר נתנו ריח, ובפרט כמ"ש במדרש (שהש"ר ב, כט): אלו הנשארים. ועליהם נאמר: והיה הנשאר בציון וכו' (ישעיה ד, ג). כי על אלו נאמר: והביאו את [כל] אחיכם מכל הגוים (ישעיה סו, כ).

ולהבין יפה מהו נחמס מעיינה והלבין ירקה, נבאר יפה ג"כ מהו השפע הבא אל האדם המחדש דברי תורה. הנה פי' בעל חסד לאברהם ז"ל (עין הקורא נהר י"ד): אמנם התורה הוא סוד הדעת, מהכתר לחכמה ומהחכמה אל הבינה, ולכך התורה נק' ראשית כנודע. ואדם המשתעשע בדברי תורה ומנענע בהם, הרי הוא גורם להמשיך ר"ז סוד מהמוח העליון בסוד: ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן (בראשית ב, י). דהיינו ר"ז, או"ר זרוע לצדיק (תהלים צז, יא). עכ"ל. והנה בענין ר' עקיבא אמרו (במד"ר יט, ו): וכל יק"ר ראתה עינו. והם ש"י עולמות כידוע. והנה ש"י עולמות פי' האר"י זלה"ה בס' הכוונות שהם כ"ב אותיות התורה, והם תחות עלמא דכורסייא, עלמא דאתי שהיא התבונה, ועיקר הארתם יוצא לחוץ אחר כלות יסוד בינה אשר בחזה ז"א. והנה יסוד אימא הוא נקרא מעיין המתגבר והולך, וכיון שנסתלקו נה"י דבינה מז"א וזהו נחמס מעיינה, כב-יכול הלבין ירקה שהם הש"י עולמות. וזהו ויחמוס כגן שוכה, פי' הבינה שנקראת גן כמ"ש: ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן (בראשית ב, י). עתה ויחמוס כגן שוכה, ופי' ז"ל (רש"י): מלשון נחמסו עקביך (ירמיה יג, כב). שהם העקביים הנז' שנסתלקו מן הסוכה הנז', גם אפשר לומר ויחמוס כגן שוכה לשון גלוי, כי במקום שהיתה אימא פורשת סכת שלום

עתה ויחמוס כגן, שנסתלקה למעלה ונשארה בגלוי, ועי"ז שחת מועדו שנתבטל הייחוד הנקרא אהל מועד כיון שנסתלקו נה"י למעלה כמ"ש, והנה אין לך ביטול תורה גדול מזה, שהרי אז"ל (ברכות סג, ב): אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. שהם נה"י הנז'. ועי"ז שחת מועדו וזה גרם כי שכח ה' בציון מועד ושבת, פי' במקום שהיה מתיחד היסוד שהוא בסוד הזכרון, עתה נכנס במקום השכחה. ואמנם פי' שכח ה' בציון מועד ושבת הכוונה כיון שנסתמו מעיינות החכמה כמ"ש, גם הנשמה יתירה שבאה אל האדם אינה מאירה בתוכו, והטעם הוא שהרי אמרו בזוהר פ' יתרו (ח"ב פ"ט ע"א) ז"ל: תאנא כל האי יומא, כל נשמתהון דצדיקייא מתעדני' בתפנוקי עתיקא קדישא, סתימא דכל סתימין, ורוחא [ח]דא מענוגא דההוא [עתיקא קדישא] מתפשטא בכלהו עלמין, וסלקא ונחתא ומתפשטא לכלהו בנין קדישין, לכלהו נטורי אורייתא, ונייחין בנייחא שלים, ומתנשי מכלהו כל רוגזין כל דינין כל פולחנין קשין, הה"ד: ביום הניח ה' לך מעצבך ומרגזך (ישעיה יד, ג). עכ"ל. ומדקאמר 'לכלהו בנין קדישין, לכלהו נטורי אורייתא' צריך לומר כי לא ראי זה כראי זה ולכל א' נתוסף נשמה יתירה כראוי לו, ומ"מ הכלל העולה כי ומתנשי מכלהו כל רוגזין וכו'. וכיון שעתה נסתמו מעינות החכמה כמ"ש, גם נסתלק בית המקדש כפשוטו ונחרב, אין כח בנשמה יתירה לשכח ממנו הצרות, כל רוגזין וכו', שעתה נסתמו מעינות החכמה כמ"ש. גם נסתלק בית המקדש כפשוטו, רק נשאר במכונתו ועי"ז שכח ממנו מועד ושבת. אי נמי לפי שנמצא כתוב בשם מהרח"ו כי במוצאי שבת מתגברים הקליפות ולכן אנחנו אומרי': ויהי נועם וכו' עכ"ל. והנה הקליפות הם ממש השכחה וזהו שכח ה' בציון מועד ושבת, והנה שם בדברי הרח"ו זלה"ה נתן תקון לשכחה, ונפרש מקצתו לקמן. והנה בשבת מתגלה הרצון העליון כידוע, ועתה כי שכח ה' בציון כנז' נעלם הרצון הנז' ועי"ז וינאץ בזעם אפו, שהוא החוטם של ז"א שממנו יוצא האף כמ"ש, ע"י האף נאץ מלך וכהן, כמ"ש מהר"א גלאנטי שהיא המלכות כנז', וכהן שהוא החסד וכפי' הב' דרכי' שפי' מהר"א וק"ל ז"ל. וכנגד זה אמרו התאנה חנטה פגיה, כמ"ש בס' הליקוטי' כי התאנה הוא רמז לחכמת הקבלה שאין בה פסולת, חנטה פגיה פירוש הוציאה פריה. והנה העוסקי' בחכמה זו הנה הם כורתים הקליפות ומעלים מ"נ בכח כוונתם ע"י עסקם בתורה זו, גם מורידים שפע רצון מאת פניו ית', ועל ידי החכמה זו הנה ה'אם' שהיא אימא רובצת על האפרוחי' וכו'. עי"ז גם יתיחדו זו"ן. וכלל העולה כי ע"י יתוקן הכל. והנה אז"ל על פסוק נוצר תאנה יאכל פריה (משלי כז, יח). 'נוצר תאנה' הם המוחין של אי' שהם קס"א קנ"א קמ"ג עולה תנ"ה ועם הכולל תאנ"ה, יאכל פריה הם המוחין דאבא שהם ג' פעמים ע"ב, וג' פעמים כ"ו עם

הכולל בגימט' פרי"ה עכ"ל. והנה חז"ל לפי פשוטו פי' הפסוק הזה על השוקד על ד"ת, והכל א' כי ע"י עסק התורה ימשיכו שפע מאו"א, והנה חנט"ה בגימט' ע"ב, גם פגי"ה בגימט' צ"ח שהוא ע"ב כ"ו. והנה הפגים נקראי' משיתבשלו שליש וזהו פגיה שהוא שליש פריה, והנה שליש מהפרי הנזכר הוא א' מהמוחין, והוא יסוד אבא שממנו יוצא תורה, ואמר 'התאנה' שהיא אימא במוחין שלה כמ"ש, חנטה ע"י שם ע"ב והוציאה פגיה שליש מהפרי אשר עליו נאמר: דודי צ"ח שהוא היסוד הנז'. גם במלת 'חנטה' נרמזו כ"ב אותיות התורה בתוספת נו"ן, רמז לנ' שערי בינה שנתגלו מן האימא הנקראת מ"י, ועי"ז אעפ"י שויחמוס כגן שוכו ונסתלקו נה"י דאי' כמ"ש, גם נחמס מעיינה והלבין ירקה שהם ש"י עולמות, הנה ע"י מה שהתאנה חנטה פגיה כמ"ש יתוקן הכל. והגפנים הנה אז"ל (ברכות לה, א): אין אומרי' שירה אלא על היין. וביארוהו. וכן גפן אמרו שהוא בגימט' ד' מילואי ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן הם קכ"ח, וד' אותיות והכולל הם כמנין גפ"ן, גם גפ"ן עם הכולל הוא קל"ד שנז' שם אדנ"י, גם הגפ"ן עולה חק"ל, והם הוי"ה אהי"ה והוי"ה אדנ"י, גם הוא בגימט' ב' פעמים אדנ"י שהוא ק"ל ועם ח' אותיות הם חק"ל כמנין גפ"ן. והענין כי בכל יום יו"ט ושבתות ג"כ אנו מקדשי' על היין כדי להמשיך מוחין לז"א וממנו לנוק', ויש בזה בחי' מתחלפות כפי העליות כידוע, וא"כ אעפ"י ששחת מועדו שהוא היחוד כנז', וכן שכח ה' בציון מועד ושבת מ"מ ע"י הגפנים שהם הקידושי' שאנו מקדשים בשבתות ויו"ט ימשכו המוחין המצטרכים ויתיחדו זו"ן. גם לפי מ"ש שכח ה' וכו' שהם הקליפות המתגברות במוצאי שבת וגורמים השכחה, הנה ע"י ההבדלה שמבדילין על היין ומברכים בורא פרי הגפן, וכן ג"כ יש כוונה על פ' פור"ה דרכתי לבדי (ישעיה סג, ג). ועיין בלקוטי'. סמדר נתנו ריח, הנה ע"י הריח מתקמט הדין ומתמתק בשרשו, וא"כ אעפ"י כי וינאץ בזעם אפו מלך וכהן הנה ע"י הריח מתקמט הדין ומתמתק בשרשו, וא"כ אעפ"י כי וינאץ בזעם אפו מלך וכהן הנה ע"י הריח יתמתק הדין ויתעורר החוטם העליון של א"א דמיניה נשיב רוחא דחיי ועי"ז קומי לך מעצמך, רעיתי יפתי ולכי לך.

ועל מ"ש ויחמס כגן שוכו [אמרו] במדרש: ויגרש את האדם (בראשית ג, כד). מלבד מ"ש בזוהר [חדש] איכה (דף נ"ב ט"א) על שכינתו ית' ונתגרשה גם היא. וזהו ויגרש א"ת. אפשר לומר כי אדה"ר ע"י חטאו גרם שירדו העולמות, והמלכות רגליה יורדות מות וזהו ויחמס כגן שוכו וככל הדרכים שאמרנו למעלה. וגם שחת מועדו שאילו לא חטא וגם אילולי לא נזדווג עם חוה בערב שבת והיה ממתין בליל שבת, לא היה חוטא והיה נעשה הזווג תכף ומיד והיו חוזרי' זו"ן פנים בפנים. ועתה נתארך הדבר עד שמיני עצרת כמבואר בס' הכוונות וזהו שחת מועדו. גם שכח ה' בציון מועד ושבת זה יובן עם מ"ש

בס' הגלגולים בענין מעלת אדה"ר קודם שחטא ועליית העולמות עד א"ק, פי' שאילו לא חטא היו עולים תכלית העליה והיו קיימים באותה עלייה לעד לעולם. ועתה בשביל החטא מלבד מה שירדו ממדרגתם כמבואר שם, מלבד זה אפי' אם יעלו בכל שבת ושבת וכן בי"ט כפי העליות, מ"מ אינו אלא לפי שעה שבמוצאי שבת חוזרי' לקדמותם, שאילו היו קיימי' היתה באה הגאולה, וכמ"ש בלקוטים על (שבת קיח, ב): אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות כהלכתן וכו'. פירוש שלא היו חוזרים העולמות לקדמותם היו נגאלים, וזהו שכח ה' בציון מועד ושבת כי אחרי עבור שבת חוזר החול לקדמותו ונשכח כל הקדושה, ואעפ"י שנשאר איזה רושם כמשז"ל, הנה אחר יום ג' נתבטלה כידוע, באופן כי ע"י חטאו של אדה"ר גרם כי שכח ה' בציון מועד ושבת, וינאץ בזעם אפו מלך וכהן אפשר שהם קין והבל שא' מהם היה איש האדמה ומלך על הארץ, והאחר הביא מבכורות צאנו ומחלביהן כמו כהן המקריב, והאמת שהיו בסוד חסדים וגבורות כידוע, ושניהם נולדו שלא בעונתם ונטרדו, דקין נשתקע בנוקבא דתהומא רבא, והבל אשתקע בימא אעפ"י שנמתק מ"מ נשקע וזהו וינאץ בזעם אפו וכו'. ובסתרי תורה בזוהר חדש פ' וישב (דף מ"ו ט"ג) ז"ל: וכד גרמו חובין ודחו להההוא כ"ל דאקרי צדיק [מאתריה], אמר קב"ה אנא גזרנא דיהא עלמא תתאה כגוונא דעלמא עילאה ויהא ההוא צדיק שליט על הארץ ויהויין כל בני עלמא תתאה כגוונא דעלמא עילאה, ויהא ההוא צדיק שליט על הארץ ויהויין כל בני עלמא מתברכין על ידוי הה"ד: בן פורת יוסף (בראשית מט, כב). דהא לית בכל שייפי גופא דיעביד פירין אלא האי צדיק יסוד עולם, ובן פורת עלי עין מאי קא מיירי, אלא כמה דהאי עין קיומא דגלגלא וכו' [דלא יכלא גלגלא לאתקיימא אלא בבת עין דיליה, הכי יוסף איהו כעין לכל אינון שיתא דסחרין ליה, מימיניה תלתא ומשמאלא תלתא, ואיהו מקים לון. והכי איהו לכל עלמא דהא עלמא לא קיימא אלא על אינון שיתא, ושביעאה דעלייהו. וקרא קב"ה לצדיק ברזא דשבת ונח ביה, ואנח ביה כל ברכאן לברכא כל שאר יומין. הה"ד: וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת], מאן יום השבת, דא צדיק, אמר לון קב"ה אתון חללתון להאי שבת דאנא גזרנא דיהא מלך על כל שאר יומין, ואתון עבדתון יתיה עבד עבדין, אוף אתון תסבלון ההיא עבודה קשיא וכו' עכ"ל. והענין כי ע"י מכירת יוסף אשר הורד למצרים למקום הקליפות והקטנות עי"ז נסתלק הארת היסוד מן המלכות, וכן בעולם העליון כי בחי' יוסף הנה הוא בכל העולמות ובכל הפרצופין כמ"ש בפ' כי הנה הסתיו עבר (פ' יא). וזהו ויחמס כגן שוכו כמ"ש ע"י מכירת יוסף, ועי"ז שחת מועדו כמ"ש שנתבטל היחוד כיון שאין צדיק בארץ שהיחוד על ידו, גם שכח ה' בציון מועד ושבת שהוא המעיין אשר עליו נאמר עלי עין.

וכן נמי יפורש 'ויחמוס' לשון חמס, כיון שגנבוהו ומכרוהו אין לך חמס גדול מזה. וכן נמי אמרו (ב"ר לא, ה): כי מלאה הארץ חמס (בראשית ו, יג). זה הגזל. ולפי החילוק שארז"ל (ב"ק סב, א): חמסן יהיב דמי. אפשר לומר אעפ"י ששלמו הדמים כמ"ש (ב"ר פד, יח): אתם מכרתם וכו'. שיהא כל א' שוקל ה' סלעים, מ"מ מידי חמס לא יצאו והיא שגרמה כי גם הוא ית' ויחמס כגן שוכו. והנה בעוד שהיו משמרים את השבת ארז"ל בזוהר (חדש פ' וישב דף מ"ז ט"א) הנז': יכולה היא שבת שתרחם. אבל כאשר שכח ה' בציון מועד ושבת אז וינאץ בזעם אפו מלך וכהן שהם ר"י בן אלישע כ"ג ורשב"ג נשיא ישראל, וה"ה שאר הרוגי מלוכה שנתעורר עליהם הדין מכח מכירת יוסף כידוע וכמבואר. ועל כל הנז' בא הכתוב התאנה חנטה פגיה וכו' אשר מלבד מ"ש למעלה אשר יפורש דרך נחמה לזה, עוד נוכל לפרש התאנה חנטה פגיה ע"ד משז"ל במדרש (שהש"ר ב, כו): אלו רשעי ישראל. (שם כט): א"ר חייא בר אבא דבר בא לעולם והרשעים כלים עכ"ל. והכוונה כי אעפ"י שע"י חטאו של אדה"ר נתלבשו הנשמות בתוך הקליפות מ"מ סוף דבר הרשעה כלה כעשן תכלה וזהו 'התאנה' מלשון: תואנה הוא מבקש (שופטים יד, ד). והוא שם דבר כמ"ש על וכל הרשעה. חנטה פגיה והוציאה כל מה שבתוכה על דרך מ"ש: והוצאתי את בלעו מפיו (ירמיה נא, מד). ואמר 'פגיה' כי הנה היא בולעת אותם שלא בעונתם, וז"ש (במד"ר יט, יב): שתי נשים לוקות, א' קלקלה וא' אכלה פגי שביעית. שהם הפגים הנזכרי', עתה הוציאה אותם לחוץ, גם והגפנים סמדר נתנו ריח הגם כי רגליה יורדות מות וירדו העקבים למטה מלשון: נחמסו עקביך (ירמיה יג, כב). ונדרכו כענבים [י]רדו למטה עד כמ"ש בעקבות משיחא שהוא סוף הבירור, מ"מ הכתוב אומר: אשר חרפו אויביך ה' וכו' (תהלים פט, נב). מה כתיב בתריה: ברוך ה' לעולם אמן (שם נג). ואז באותה שעה קומה עזרתה לנו והגפנים שהוא עיקר הפרי אשר הוברר אלו ישראל הנשארים, אז נתנו ריח עד למעלה כמ"ש. ואפשר לומר הגפנים סמדר ע"ד מ"ש בתקון שובבים, על"ה נב"ל בס"ר ענ"ב ענבי"ם וע"ש. ובזה יהיה תקון אל הנשמות שנפלו בתוך הקליפות, יעלו בקדושה ויתנו ריח. ואז קומי לך רעיתי וכו'. והנה כבר נתבאר למעלה. ולפי פשוטו חזר ואמר אותו לכאן קומי לך וכו', הראשון על יציאת מצרים והשני על הליכתם ממעלה למטה עד שנכנסו לארץ ובנין בית המקדש. ולפי דרכנו למעלה למד על ההתעוררות שבא אליה מלמעלה ענה דודי וכו', וכאן רמז על עלייתה מצד עצמה אחרי שישלם הבירור כמ"ש. ואפשר לומר ג"כ שהוא ע"ד (סנהדרין צח, א): זכו אחישנה, לא זכו בעתה. ועל שניהם הוא אומר קומי לך וכו' עפ"י הדרכים שאמרנו, כי אני ה' בעתה אחישנה (ישעיה ס, כב). אכי"ר.

יד

שיר השירים:

יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה
הראיני את מראיך השמיעיני את קולך
כי קולך ערב ומראיך נאוה.

איכה:

זנח אדנ"י מזבחו נאר מקדשו
הסגיר ביד אויב חומת ארמנותיה
קול נתנו בבית ה' כיום מועד.

הנה אז"ל (מנחות קי, א): כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכו'. וכן ג"כ אמרו (ברכות כו, ב): תפלות כנגד תמידין תקנום. וא"כ אע"פ שזנח ה' מזבחו נאר מקדשו וביטלו הקרבנות מ"מ אומר הב"ה הראיני את מראיך השמיעני את קולך בתפלה זה נ"ל דרך כלל, ולדקדק הכתוב זנח אדנ"י מזבחו נאר מקדשו, ואח"כ הסגיר ביד אויב חומות ארמנותיה מהו השינוי בכל א' וא'. אבל יאמר כי המזבח נעלם מן העין ולא ימצא עד עת קץ, כי מקום המזבח מכוון ביותר, ואעפ"י שמקריב במקום המזבח אעפ"י שאין בית הנה בזמן בית שני שלשה נביאים הוצרכו להם, א' להורות להם מקום המזבח, וכן בזמנינו זה אין אתנו יודע איה מקום כבודו ואפי' אם יוודע הנה מים אין לנו להעביר טומאה, וכל שכן אנחנו על אדמה טמאה, וא"כ זנח ה' מזבחו כמו דבר שאדם מקצה דעתו ממנו, אבל בבית המקדש אמר נאר מקדשו, פי' נתבטל מקדושתו אבל עדיין אנחנו יודעים היכן הוא בקרוב גם יש לנו קצת השגה בו, והטעם הוא מפני כי הסגיר ביד אויב חומות ארמנותיה, פי' לא סילק שכינתו מאת ישראל מכל וכל רק ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם (יחזקאל יא, טז). ובכל מקום שהם ממעון קדשו ישגיח, והשכינה עושה לה שביל ומשלחת פארותיה להאיר להם לכל א' וא' מישראל כראוי לו וכמ"ש, אבל הגרעון אלינו הוא כי האור בא דרך עקלתון דרך חלונות ובהתלבשות השר, וזהו הסגיר ביד אויב חומות ארמנותיה כי החומות שעשתה סביב ארמנותיה לבל יהנו זרים ממנה הנה החומות האלו הם מוסגרים ביד אויב וממשלת השר ולכן קול נתנו בבית ה' כיום מועד, פי' ישראל נתנו קול בבית ה' שהם בתי כנסיות ובתי מדרשות כיום מועד ושמחו מאד על הדבר הזה, וזה כמ"ש בס' הזוהר (ח"ב ב' ע"ב) והבאנו אותו בפ' הקודמים, כיון שאמר יחזקאל לישראל הא שכינתא הכא, ולא האמינו ליה עד דגלי מה דגלי, וכשידעו בבירור כי שכינה עמהם שמחו שמחה גדולה כי ראו כי ה' עמהם ואז קול נתנו בבית ה' בתפלה ותחנונים כיום מועד כמ"ש. אי נמי הסגיר ביד אויב וכו' על דרך

שפי' בזוהר חדש פ' יתרו (דף ס' ט"ג): בענין מראת יחזקאל, נפתחו השמים (יחזקאל א, א). מכאן ואילך שארי נהירו לאתכסייא וכו', ואראה מראות אלקי', מה דהוו מתכסיין בקדמיתא בגו נהירו עלאה ולא אתגליין, השתא חמינא לון בקדרו, [חמינא לון ויצעקו חוצה ואחתו לגלותא דאיהו] חוצה לבר [מארעא קדישא] וכו' ע"כ. וזהו נאר מקדשו ונטל אותו מחשיבותו ששום א' לא היה שולט בו מחמת נהירו עלאה דהוה נהיר, ועתה הסגיר ביד אויב חומות ארמנותיה צווחין לבר מארעא קדישא, לבר מתחומא דלהון. וזהו קול נתנו בבית ה' כיום מועד דא יומא דשבועות, ההוא יומא דקבילו ישראל [אורייתא] על טורא דסיני. וכמא דההוא יומא הוה חדוה קמי קב"ה הכי נמי יומא דערבוביא ועציבו לאתתרכא שכינתא מתחומא קדישא, והואיל ואתגלייא נבואה דא לא אתגליא אלא ביומא דא, יומא דאדכר קב"ה ההוא קיומא דטורא דסיני וקבילו אורייתא עכ"ל. וזהו קול נתנו בבית ה' כיום מועד, וכנגד זה אמר יונתי בחגוי הסלע וכו', פי' 'יונתי' שהיא כנסת ישראל שלא החליפה אותו וגם הוא לא החליף אותם ולא יחליפם באומה אחרת, 'בחגוי הסלע' שהם האבות שנקראו סלע כמ"ש (ילקוט פ' חקת רמז תשס"ג) על פ' ירונו יושבי סלע (ישעיה מב, יא). ובהם ובזכותם היא חבויה ונסתרה, וע"י זכות אבות שיש לה עתה 'בסתר המדרגה' אעפ"י שהיא בגלות וישפילה עד עפר, הנה היא בסתר המדרגה שהם אלו השבילים שעושה השכינה להאיר בגלות ודרך אותם השבילים תעלה כנסת ישראל עד שתגיע למקום מעלתה וזהו בסתר המדרגה. הראיני את מראיך הנה ארז"ל (שהש"ר א, ב) על הנך יפה עיניך יונים (שה"ש א, טו). מה יונה זו [אעפ"י שאת נוטל גוזליה מתחתיה אין מנחת שובכה לעולם] וכו' אף ישראל אעפ"י שחרב הבית לא בטלו עולי רגלים עכ"ל. וקשה שהרי בעוונותינו בטלו, אם לא שנאמר שהוא כמו שאמרו (מכילתא דרשב"י שמות יח, יב): כל המקביל פני ת"ח כאילו מקביל פני שכינה. וכן אמרו (ר"ה טז, ב): חייב אדם להקביל פני רבו ברגל. וכן מצינו בגמ' (קידושין נט, א): המתן עד שיבא עמנו לרגל וכו'. ואלו הם עולי רגלים שהוזכרו במדרש שלא בטלו וזהו הראיני את מראיך ע"י הקבלת ת"ח וכיוצא, וגם ע"י אקדומי וחשוכי לבי כנישתא (ברכות ח, א). וכמ"ש בזוהר כי ע"י מה שמתראים ישראל למטה בבית הכנסת מתראי' ג"כ נשמותיהם למעלה. ואם נדקדק אומרו 'מראיך' שהיל"ל הראיני את עצמיך או את פניך וכיוצא, אפשר שכוונתו על תפילין שבראש שהם דמיון כתנות אור והם כמו מראה שבהם מתראה האור המתהפך ומראה ג"כ לאחרים, וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וכו' (דברים כח, י). וזהו הראיני את מראיך השמיעני את קולך וכו', פי' אעפ"י שהסגיר ביד אויב חומות ארמנותיה וכמ"ש, ועי"ז הן אראלם צעקו חוצה לבר מהיכלין,

מ"מ אין חשש שהאויב יעכב הקול מליכנס, גם אין חשש לערבוב הקול שיתערבב עם אחרים ח"ו, וכמ"ש איוב (ב"ב טז, א): שמא רוח סערה עבר לפניך ונתחלף לך בין איוב לאויב. לזה אין לחוש רק השמיעני את קולך דוקא אשר עליה נאמר: הקול קול יעקב (בראשית כז, כב). וע"ז נאמר ג"כ והקל נשמע (בראשית מה, טז). כמ"ש בזוהר (ח"א ר"ט ע"ב). לכן אמר השמיעיני את קולך, ערב ומעורב עם הקול של מעלה, כי בתפלתם דווקא מעוררים את הרחמים וקולם נכנסת לפנים בתוך הקדושה, והנה היא בעצמה הנה היא נאוה ומעון לשכינה, וא"כ אעפ"י שזנח מזבחו ונאר מקדשו כמ"ש מ"מ ע"י זכות אבות ואהבתו ית' העולה על הכל תקובל תפלתם ברצון והם בעצמם יהיו מרכבה לשכינה.

עוד נוכל לפרש על ביטול תורה, זנח אדנ"י מזבחו כמ"ש על המזבח עץ שלש אמות (יחזקאל מא, כב). אל תקרי אמות אלא אימות, יש אם למקרא. ומזה למדו לומר משז"ל (מס' אבות ג, ג): אבל שלחן שאמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו משלחנו של מקום. ועתה זנח אדנ"י מזבחו שהוא השלחן אשר לפני ה' שאומרי' עליו ד"ת, עתה הזניחה על דרך אם תעזבני יום וכו' יזניחך לעד. גם 'נאר מקדשו' היא תורה שבע"פ שע"י האדם מתקדש. גם אז"ל (פתיחתא דחכימי דאיכ"ר ב'): ואת אמרת קדוש ישראל נאצו (ישעיה ה, כד). זו תורה שבע"פ. וזהו 'נאר מקדשו' וכן 'הסגיר ביד אויב חומות ארמנותיה' שיש כמה קליפות השולטות ומעכבים מלהבין ד"ת ועי"ז קול נתנו בבית ה', כי הללו אוסרים והללו מתירים, וכאשר הנה הם מתוועדים לשאת ולתת במלחמתה של תורה הנה הם משמיעים קול במחלוקת, כאלו נעשית תורה כשתי תורות. וזהו קול נתנו בבית ה' כיום מועד. וכנגד זה אמר 'יונתי בחגוי הסלע', כי כל זה נתהווה ממה שעשה משה: ויך את הסלע במטהו (במדבר כ, יא). ומזה נתהוו המחלוקות כמ"ש הכתוב אח"כ: המה מי מריבה (שם יג). אשר אמרו ג"כ במדרש. ועתה אמר בסתר המדרגה הראיני את מראיך ע"ד מ"ש בזוהר פ' משפטים (ח"ב צ"ט ע"א), והמשילו את התורה לרחימתא דאיהי שפירתא ואיהי טמירתא בטמירו גו היכל, ואית לה רחימא יחידאה וכו'. כי עי"ז ע"י מה שישראל למטה הנה הם מראים עצמם לפני הב"ה ועוסקים בתורה, גם הב"ה מתראה להם, השמיעיני את קולך, כי קולך ערב ומראך נאוה, כי ע"י מה שאדם מתייגע ועוסק בתורה בקול גדול, ע"ז אמרו (מגילה ו, ב): יגעת ומצאת האמן. כי הנה הוא שובר את הקליפה והנה הוא מגיע אל תוכיותה, ואמר 'כי קולך ערב' דווקא כמ"ש הכתוב: מגיד דבריו ליעקב וגו', לא עשה כן לכל גוי (תהלים קמז, יט־כ). ולזה כיוונו בס' הזהר פ' אחרי מות (ח"ג ס"א ע"א): פתח ר' יוסי יונתי בחגוי הסלע וכו' [יונתי דא כנסת ישראל, מה יונה לא שבקת בן זוגה לעלמין כך כנסת ישראל לא שבקת לקב"ה לעלמין. בחגוי

הסלע, אלין ת"ח דלא משתכחי בנייחא בעלמא דין. בסתר המדרגה, אלין תלמידי חכמים הצנועין, דבהון חסידין דחלי קב"ה, דשכינתא לא אעדי מנייהו לעלמין. כדין קב"ה מתבע בגינייהו לכנסת ישראל, ואמר הראיני את מראיך השמיעני את קולך כי קולך ערב, דלית קלא משתמע לעילא, אלא קלא דאינון דמתעסקי באורייתא]. ובמדרש (שהש"ר ב, לא): רבי אלעזר פתר קריא בישראל בשעה שעמדו על הים, יונתי בחגוי הסלע, שהיו חבויים בסתרו של ים, הראיני את מראיך כדכתיב: התיצבו וראו את ישועת ה' (שמות יד, יג). השמיעיני את קולך זו השירה שנאמר: אז ישיר משה. כי קולך ערב זה השיר, ומראך נאוה שהיו ישראל מראים באצבע ואומרים זה אלי ואנוהו. והנה לפי דרך זה, יפורש זנח ה' מזבחו על דרך מ"ש (מכילתא, שמות יד טו): ר' יוסי הגלילי אומר כבר היה המוריה נעקר ממקומו ומזבחו של יצחק בנוי עליו ומערכתו ערוכה עליו, ויצחק כאילו עקוד ונתון ע"ג המזבח, ואברהם כאילו פושט את ידו ולוקח את המאכלת לשחוט את בנו, אמר הב"ה למשה וכו'. והעיקר כי להיות שלא היתה זכות לישראל באותה שעה, לפיכך הוצרך לזכור להם זכות אבות ועקדתו של יצחק ולכן זנח ה' מזבחו עיר מקדשו, והשליכו למקום רחוק אצל ים סוף, כדי להגן על ישראל, והטעם מפני כי הסגיר ביד אויב חומות ארמנותיה כמשז"ל (ילקוט פ' בשלח, רמז רל"ח): והמים להם חומה (שמות יד, כט). חימה כתיב. והנה בענין קריעת ים סוף אמרו (שהש"ר ד, ג): לגוזר ים סוף, לגזרים (תהלים קלו, יג). לגזירים. לחלקים הרבה. גם אמרו (ילקוט פ' בשלח, רמז רל"ג): נקבת במטיו ראש פרזיו (חבקוק ג, יד). שנעשה המים כמין כיפה. וא"כ אלו החומות שהיו כמין כיפה וארמון, היו מסורים ביד האויב הוא המקטרג שהיה מקטרג עליהם מה נשתנו אלו מאלו, ולפיכך הוצרך להביא הר המוריה, זנח ה' מזבחו נאר מקדשו, כדי להציל אותם. גם הועיל להם כמ"ש על והמים להם חומה, חימה כתיב כמ"ש, מה זכות הועיל להם, מימינם ומשמאלם, בזכות התורה שהם עתידים לקבל. וזהו קול נתנו בבית ה' כיום מועד בד"ת ולפיכך ניצולו, וכנגד זה אמר יונתי בחגוי הסלע שהיו חבויים בסדרו של ים, וקשה היאך קרא לים 'סלע', אבל על הדרך שביארנו שאמרו בשם רז"ל שנעשו כמין כיפה ונתחזקו הסלעים, אשר אח"כ כאשר שבו המים על מצרים אז נאמר: וברוב גאונך תהרוס קמיך (שמות טו, ז). וכן ג"כ תרעץ אויב (שם ו). שהיו יורדים אבנים ושוברים ראש המצריים ולזה היו ראויים ישראל ח"ו ולז"א שהיו חבויים בסדרו של ים אשר היה קשה כסלע, ומפני החובות והעוונות שלהם היו ראויים שלא לעלות משם ח"ו. הראיני את מראיך, היאך מה דאת אמר: התיצבו וראו את ישועת ה' (שמות יד, יג). אפשר לפרש כמ"ש המדרש: התיצבו וראו, אמרו לו אימתי, א"ל למחר, אמרו לו משה

רבינו אין לנו כח לסבול, והתפלל משה באותה שעה והראה להם המקום טורמיות של מלאכי השרת עומדים לפניהם, כענין שנאמר: וישכם משרת איש האלהים וכו' (מ"ב ו, טו). והנה ממה שמביא ראיה מאלישע אפשר לומר כי המלאכים הללו כלן נבראו בזכותן של ישראל, אי נמי היו עתידים להבראות, ובזה מדוייק מלת 'לעיניהם', וזהו הראיני את מראיך הה"ד התיצבו וראו את ישועת ה', שבהיותם מתראים לפניו ית' את כל המלאכים האלו הן אותם שנבראו והן אותם שעתידים להבראות בזכותם עי"ז ינצלו. השמיעני את קולך זו השירה שנאמר אז ישיר משה. מלבד שלפי פשוטו בזכות השירה ניצולו, עוד אפשר לומר להיות כי השירה נאמרה ברוח הקדש, והנבואה ורוח הקדש הנה היא מתהוה ע"י הבל וקול ודיבור שקדם אליו בד"ת וכיוצא כמבואר בשער הנבואה ורה"ק. וכבר הבאנו אותו למעלה בפ' ישקני (לעיל א, ב), וע"י זכות זה ניצולו ישראל, כי קולך ערב זה השיר, אפשר לומר שכלם כא' זכו לומר שירה ברוח הקדש כמ"ש בס' הזוהר. ואפשר ג"כ שבא לרמוז על השיר שהיו הלויים אומרים. אבל העיקר נ"ל שבא לרמוז על שיר חדש שנאמר לעתיד לבא, ומראך נאוה, שהיו ישראל מראים באצבע ואומרים זה אלי ואנוהו ועי"ז נעשו מרכבה אל השכינה ונאוה אליו וזהו ואנוהו, פי' שאהיה לו נאוה ע"ד ושכנתי בתוכם (שמות כה, ח).

עוד ארז"ל (שהש"ר ב, לא): ר' עקיבא פתר קרייה בישראל בשעה שעמדו לפני הר סיני, יונתי בחגוי הסלע שהיו חבוים בסתרו של דבר ה', נעשה ונשמע, כי קולך ערב זה קול שלאחר הדברות שנאמר וישמע ה' את קול דבריכם הטיבו כל אשר דברו. מהו הטיבו, חייא בר אדא ובר קפרא, חד אמר הטבה כהטבת הנרות וחד אמר כהטבת הקטרת. ומראך נאוה, שנאמר וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק עכ"ל. ולפי דרך זה מפורש ג"כ פסוק זנח ה' מזבחו וכו' שהרי מצינו שחזר הב"ה על א"ה לתת להם התורה וכל א' פתח להם פתח כדי שלא יקבלוה, וכמ"ש בס' הזהר פ' בלק (ח"ג קצ"ב ע"ב), וכן ג"כ מצינו שאמר עשו, הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה (בראשית כה, לב). שא"ל יעקב ואלו הן שבמיתה וכו'. והוא השיב כיון שיש סכנה בדבר, הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה. וזהו זנח ה' מזבחו עשה עצמו כמתייאש ממנו ואינו רוצה לתת אותה לישראל רק לתת אותה לישמעאל ועשו כי להם חלק הבכורה, וגם 'נאר מקדשו' שהיא התורה ובקש רק לתת אותה לישמעאל ועשו כי להם חלק הבכורה, וגם 'נאר מקדשו' שהיא התורה, ובקש לתת אותה להם, והטעם הוא מפני כי הסגיר ביד אויב חומות ארמנותיה, הדברי' שהם מעמידים התורה שהם דיני נפשות, ואלו יקראו חומות ארמנותיה הנה הם נתונים ביד אויב כי לו משפט לעשות דין ברשעים, ולכן כיון שהדבר

הוא ביד אויב כנז', מה עשה הב"ה זנח ה' מזבחו נאר מקדשו כמ"ש למען יסכימו ויאמרו לתת אותה לישראל כאשר כן עשו ואמרו טול מנהירו דילי וכו'. וכמ"ש פי' שבזה נתנו כח לישראל לדון דיני ממונות ודיני נפשות וכל הדברי' המצטרכי', וזהו קול נתנו בבית ה' כיום מועד כמ"ש בס"ה על הענין הזה (ח"ג קצ"ג ע"א), והמשילו משל לאסייא דהוה ליה חד מנא מלייא דסמא דחיי ונטר ליה לבריה, בעא למיהב ליה לבריה וכו', מה עבד נטל זעיר מסמא דמותא ושוי אפתחא דמנא, קרא לעבדוי וכו' אמרו בלבייהו אי האי סמא יהב לבריה ימות ואנן נירת לרבוננא, אמרו קמיה מרנא סמא דא לא אתחזי אלא לברך וכו'. וזהו קול נתנו בבית ה' כיום מועד וענו ואמרו כלם לתת התורה לישראל, וזהו ג"כ שאמרו במדרש שהיו חבויים בסתרו של סיני מלבד מ"ש בפסוק אני חבצלת השרון, אפשר לומר שבראות הב"ה שממנו תרד שנאה לא"ה כמשז"ל, הגם כי לא היה עדיין הדבר בפועל מ"מ עינו ית' ראתה מה שעתידין לחטוא ועי"ז הא"ה ישנאו לישראל על מה שקבלו התורה, ולכן להיותם חבויים בסתרו של סיני כמ"ש, על זה אמר להם הראיני את מראיך, וכל העם רואים את הקולות ע"ד מ"ש מהר"ם אלשיך כי בעת מתן תורה השלימו כל החמשה חושים עד כי בבת אחת היו רואים את הנראה ושומעי' הנשמע יע"ש. והכוונה כי גם ישראל שמו מגמת פניהם לשמוע הדברים מפי הגבורה ולכן היו כל החושים שלהם שרירות וקיימות, וזהו הראיני את מראיך השמיעני את קולך זה קול שלפני הדברות שנאמר כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. והכוונה על כל זה כיון שהיות חבויים כמ"ש לכן אמר להם ית' הראיני את מראיך השמיעני את קולך. למ"ש במדרש למען לא יהיה פתחון פה לא"ה לא על הב"ה ולא על ישראל, וזה כי יש להקשות למה פתח הב"ה לא"ה בלא תרצח לא תנאף וכו' למען לא יקבלוה. אבל זה יתורץ כמ"ש (שבת פח, א): אנן דסגינן בשלימותא כתיב בנא תומת ישרים תנחם וכו' (משלי יא, ג). כי הנה הא"ה לא היה להם לשאול מה כתיב בה רק היה להם לקבל אותה כמו שעשו ישראל וכיון שהם התחילו ושאלו שלא כהוגן לפיכך השיב להם שלא כהוגן. וזש"ה מושל בגבורתו עולם (תהלים סו, ז). שהוא השי"ת העושה משפט בכל העולם, עיניו בגוים תצפינה שלא יקבלו התורה, רק הסוררים אל ירומו למו סלה, פי' אע"פ שלפי שעה ירומו ויאמרו לקבל התורה ויעשו עצמם כפרושים, לא יהיה הדבר הזה לעולם רק דועכו כאש קוצים, וזהו אל ירומו למו סלה. ולכן א"ל ברכו עמים אלקינו והשמיעו קול תהלתו. ובאמרו והשמיעו קול תהלתו נראה שא"ל שישמיעו קול תהלתו ויאמרו בפי' אם יש להם איזה תרעומת או לעז עליה, ואם יש להם להוציא קול עליה בקלא דלא פסיק א"ל והשמיעו קול תהלתו. אי נמי ברכו עמים אלקינו כאשר נגלה הב"ה כמ"ש, אז ברכו

אותו ונתנו הודאה אליו על מה שהיה רוצה לתת להם התורה, והשמיעו קול תהלתו באמרם סמא דא לא אתחזי אלא לברך, אבל כשבא אצל ישראל אומר השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלינו, פי' השם נפשנו בחיים כמ"ש הכתוב: ובחרת בחיים (דברים ל, יט). ולא נתן מכשול לפניהם להתחיל בדבר הקשה להם וזהו ולא נתן למוט רגלינו. והטעם הוא מפני כי בחנתנו אלקים, כי מתחלה כאשר אמר הב"ה לתת להם התורה מיד אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, ולפיכך לא נתן למוט רגלינו יען כתיב בנו תומת ישרים תנחם, וגם טעם אחר מפני צרפתנו כצרוף כסף, שנצרפו ונטהרו במצרים ועשו התיקון הראוי בקבלת התורה כמ"ש, מה שלא רצו לעשות לא ישמעאל ולא עשו, וכמ"ש הכתוב: וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו (בראשית לו, ו). מפני שטר חוב (ב"ר פב, יג). וזהו טעם מספיק ג"כ למ"ש השם נפשנו בחיים, ויהיה פי' ג"כ השם נפשנו בחיים כי במעמד הר סיני נקשרה נשמתן בו ית' עד שע"ז אמר הכתוב: נפשי יצאה בדברו (שה"ש ה, ו). מ"מ ולא נתן למוט רגלינו להיותם מצורפים בגוף טהור ונקי כמ"ש כי על אותה שעה נאמר כולך יפה רעיתי ומום אין בך. ונחזור לענין כי למען דעת כל עמי הארץ להראות טעם לשבח כי חפץ ה' בישראל לכן א"ל הראיני את מראיך השמיעיני את קולך, וז"ש כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, כי קולך ערב זה קול שלאחר הדברות שנאמר וישמע ה' את קול דבריכם וגו' הטיבו, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, כי קול ערב זה קול שלאחר הדברות שנאמר וישמע ה' את קול דבריכם וגו' הטיבו כל אשר דברו. מהו הטיבו, חד אמר הטבה כהטבת הנרות וחד אמר כהטבת הקטרת. אפשר לומר כי כוונת שניהם הוא להורות כי הוכיח סופם על תחלתם כמשאז"ל להוטים היו ישראל אחרי השכינה, והגם כי לא היו מכירים בעצמם שהיה בהם כח לעמוד בדבורו ית' מ"מ רצו להכנס לפנים ממחיצתם, ושבח היה להם כי כוונתם היתה לשם שמים ובטוחים היו שלא יתגלה אליהם אלא לפי כחם כאשר כן עשה, וכראותם שכל א' וא' קבל כראוי לו קול גדול ולא יסף, אמרו אם יוספים אנחנו וכו'. וזה הדבור השני הנה הוא תיקונו של ראשון וזהו כי קולך ערב זה קול שלאחר הדברות אשר בהם הטיבו כל אשר דברו בין לפני הדבור בין לאחר הדבור, ואולם מחלוקת חייא בר אדא ובר קפרא, חד אמר הטבה כהטבת הנרות, הנה תיקון הנרות הנה הוא תיקון אל הנרות עצמן שנתקלקלו, וכן מה שהטיבו כל אשר דברו הוא מפני שהיה להם קלקול במקצת, וכמו שאז"ל (שהש"ר א, יד): שמעין לינוקא מה דאיהו בעי וכו'. וחד אמר הטבה כהטבת הקטורת שאינו צריך תיקון מצד עצמו רק הנה הוא תוספת בה כדי שתעלה תמרתו להריח, וכן ג"כ הטבת דבריהם הוא מה שהטיבו שהוסיפו כח בדבריהם יותר ממה שהיה להם בתחלה וזהו

כי קולך ערב יותר ממה שהיה בתחלה, ולפי האמת ב' דברים אלו אמת ומר אמר חדא וכו' ולא פליגי, כי הם הצדיקים הוסיפו הארה למעלה דמיון הטבת הנרות וגם הוציאו האור הגנוז בתוך הקליפות, וכמ"ש (זח"ג קצ"ב ע"ב): טול מנהירו דילי. דומייא דקטרת, ומראך נאוה שנאמר וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק. וארז"ל (מכילתא): אין נוע בכל מקום אלא זיעה. והכוונה כמו שאז"ל כי בהתלבש רוח הקדש על האדם יתמלא אימה ורתת וזיע וירגיש בעצמו שתחול עליו הקדושה, וזהו ומראך נאוה. שהכרת פניו ענתה בו איך הנה הוא נעשה נאוה אל השכינה.

ר' יוסי פתר קריא במלכיות יונתי בחגוי הסלע שחבויין בסתרה של מלכיות, הראיני את מראיך זו תלמוד, השמיעיני את קולך זה מעשה הטוב, וכבר נמנו וכו' עד נמנו וגמרו גדול הוא התלמוד שמביא לידי מעשה, כי קולך ערב זה התלמוד, ומראך נאוה זה מעשה הטוב עכ"ל. אפשר שהוא נחמה ממה שביארנו זנח ה' מזבחו על עון ביטול תורה, וזה מלבד מה שביארנו בפסוק עצמו, אמר יונתי בחגוי הסלע שהיתה חבויה בסתרן של מלכיות, והוא ע"ד שפירשנו בפ' הראשון על הסגיר ביד אויב חומת ארמנותיה, ואם כן כיון שאני חבויה בצילם לא אענש כ"כ על ביטול תורה ומצות, ומ"מ אמר הקב"ה הראיני את מראיך השמעני את קולך, אשר פירושו הוא הראיני את מראיך זו התלמוד, השמעיני את קולך זה התלמוד. וכמו שאמר אח"כ כי קולך ערב זה התלמוד, ומראיך נאוה זה מעשה הטוב. גם מה לו להביא בכאן מחלוקת של ר' טרפון ור' עקיבא אם תלמוד גדול או מעשה גדול, מלבד קושיות אחרות אין צריך לאומרן כדי שלא להאריך, לכן נ"ל דהוקשה לו שאומר הכתוב הראיני את מראיך היל"ל הראיני מראייך וכן השמיעני קולך, ולכן פי' 'את מראיך' הטפל למראיך שהוא התלמוד הטפל ממעשה הטוב, וכן 'השמיעיני את קולך' זה מעשה הטוב שהוא טפל אל הקול שהוא התלמוד, והכונה שהיא הלומד על מנת ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ועתה הוקשה לו למה לו להזכיר שניהם יזכיר היותר החביב, ע"כ אמר שאין אנו יודעים מהו החביב שהרי כבר נמנו פעם א' (ואין) [בבית] עליית ערים בלוד, ואמרו מי גדול התלמוד או המעשה, ר' טרפון אומר גדול המעשה, ר' עקיבא אומר גדול התלמוד. ולא רצה הכתוב להכריע ביניהם, ומפני כי עדיין קשיא ליה מפני מה הזכיר הכתוב את התלמוד טפל אם המעשה גדול הוא התלמוד המביא לידי מעשה. מלבד מ"ש רש"י ותוספות במס' קדושין. אפשר לומר כי שני מיני תלמוד הם, הלומד סתם הנה בזה מעשה גדול וגם אפי' הלומד ע"מ לעשות עד שלא בא לידי מעשה, וכיון שכן הוא הזכיר עם המעשה התלמוד ואמר הראני את התלמוד עם מראיך שהוא המעשה, וגם השמיעיני את קולך זה מעשה הטוב יהיה מצורף עם התלמוד, ועי"ז כי

קולך ערב זה התלמוד שהוא מקובל לפניו ית', ומראך נאוה זה מעשה הטוב, כי כאשר הנה הם כלולים זה בזה אז הנה הם בתכלית השלמות, ולפי מ"ש אין לשנות הגירסא כמו ששינה הרב בעל מתנות כהונה, והאמת יורה דרכו וברוך היודע.

ר' אחא בשם ר' אחא בר חנינא פתר קריא על דעתיה דר' מאיר באהל מועד, יונתי בחגוי הסלע שחבויין בסתר אהל מועד, הראיני את מראיך שנאמר ותקהל העדה אל פתח אהל מועד. השמיעיני את קולך שנאמר וירא כל העם וירונו. שירה נאה אמרו ע"י שראו דבר חדש. ולפיכך אמרו שירה חדשה, כי קולך ערב זה השיר, ומראך נאוה היאך מה דאת אמר ויקהלו כל העדה ויעמדו לפני ה' עכ"ל. ידוע כי תכף שיצאו ממצרים (הלא) [היו] ראויים לעלות לארץ ישראל, כמ"ש ואעלה אתכם וכו' (שמות ג, יז). ונתארך הדבר עד קריעת ים סוף ואח"כ עד מתן תורה, ואח"כ עד שנכנסו לארץ, וכן נעלם מהם ג"כ בנין בית המקדש עד ימי דוד ושלמה, על כל הזמנים האלו אפשר לומר זנח ה' מזבחו והפליג אותו והעלים אותו מן העין, וכן נאר מקדשו שלא נבנה בית המקדש, והטעם מפני שהסגיר ביד אויב חומות ארמנותיה, ולא יכלו להוציאו מיד האמורי שהיה בידו ולא יכלו בני ישראל להורישו, והטעם מפני כי קול נתנו בבית ה' כיום מועד, כמ"ש מהר"א גלאנטי שגבר הקטרוג כמו אותו היום שנעשה העגל, שאז נקרא השכינה מועד שהיחוד אינו אלא לזמנים ידועים עכ"ל. והטעם הזה יצדק בכל הזמנים שאמרנו שהקטרוג היה הולך ומתגבר מעט מעט, וכמו שפירשתי על מדלג על ההרים בפ' דומה דודי לצבי, והפי' הזה יצדק בשני הדרכים שאמרנו ג"כ בים ובסיני, ועל זה אמר דרך נחמה יונתי בחגוי הסלע שחבויה בסתר אהל מועד, אעפ"י שזנח ה' מזבחו לבני ב"ה, מכל מקום יסתירני בסתר אהלו זה אהל מועד, והעיקר כי צל הקדושה היתה הולכת עם ישראל, עד כי עיקר השכינה היתה באהל מועד, וכמ"ש כסה הענן את אהל מועד (שמות מ, לד). הראיני את מראיך שנאמר ותקהל העדה וגו', כמ"ש קרבו כלם בשמחה ועמדו לפניו, השמיעני את קולך, וירא כל העם וירונו (ויקרא ט, כד). שירה נאה אמרו, דקדק אומרו 'וירונו' מלשון רון נאה, ע"י שראו דבר חדש לפיכך אמרו שירה חדשה, דקדק בכתוב שלא אמר כמ"ש בבית המקדש בד"ה שכתוב: וכל בני ישראל רואים ברדת האש וכבוד ה' על הבית (דה"ב ז, ג). רק ותצא אש מלפני וכו' וירא כל העם וירונו, לכן הוכרח לומר שלא ראו שום דבר רק ראו דבר חדש שהוא האש האוכלת את הקרבנות ולפיכך אמרו שירה חדשה, ודומה לזה פי' הרב ז"ל בעל קרבן אהרן. ועי"ז הכירו וידעו כי ה' מוחל להם על עוונותיהם, והוא שוכן בתוכם ולפיכך שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה חדשה, וזה מורה באצבע כי קולך ערב זה השיר, ומראך נאוה המד"א ויקהלו כל העדה

ויעמדו לפני ה'. כמ"ש משל למי שכועס על אשתו וכו' [והוציאה, לאחר ימים נתרצה לה, מיד חוגרת מתניה וקושרת כתפותיה והיתה משמשתו יותר מדאי], אף כך ישראל כיון שראו שנתרצה המקום לכפר על עוונותיהם, קרבו כלם בשמחה ועמדו לפניו. וכן לפי מה שמפרש אח"כ בבית עולמים, אפשר לפרש זנח ה' מזבחו ע"פ הדרך שפירשתי, ולא יצא מיד ארונה היבוסי עד שנפלו כמה אלפים מישראל, וכמ"ש ויתן ה' דבר בישראל מהבקר ועד עת מועד (ש"ב כד, טו). וזהו קול נתנו בבית ה' כיום מועד, ואח"כ יונתי בחגוי הסלע שהיו חבויים בסתר בית עולמי' וכו'. ואז"ל (ילקוט שמואל ב' רמז קס"ה): שמתו כל אותם האוכלוסים מפני שלא תבעו בנין בית המקדש. ולזה אמרו במדרש: יונתי בחגוי הסלע, שהיו חבויים בסתר בית העולמי'. הראני את מראיך היאך מה דאת אמר אז יקהל שלמה. השמיעני את קולך, המד"א ויהי כאחד [למחצצרים ו]למשוררים [להשמיע] קול אחד (דה"ב ה, יג). ר' אבין בשם ר' אבא כהן בן דליה אמר כתיב ויענו כל העם יחדיו. וכתיב ויען כל העם קול א' ויאמרו. עד היכן עמד להם אותו הקול, עד ויהי כא' למחצצרים ולמשוררים [להשמיע] קול א' וכו'. והכוונה נ"ל כמשז"ל כשנגזרה גזרה ואם ג' ימים דבר בארצך (ש"ב כד, יג). אמרו ז"ל (ילקוט ש"ב רמז קס"ה): ג' ימים נעשים ל"ו שעות, באו סנגורים טובים לישראל ובטלום, באו ז' ימי השבת וח' ימי המילה הרי ט"ו, וה' חומשי תורה וג' אבות הרי כ"ג. א"ר תנחומא בר אבא עוד י' דברות וב' לוחות הברית הרי ל"ה וכו', נשארה שעה א' עכ"ל. הרי שזכות קבלת התורה עמדה להם עד בנין ב"ה, ולכן הוצרכו להעמיד משוררים ומחצצרים כדי לערבב קול המקטרג על ישראל. וכן אז"ל (איכ"ר ב, יא): מאותו הקול נפלה בבל וכן לעתיד לבא. ריב"ל אמר קול צרות מרגשות ואפלה עולה לכרך של צור, ולמה שקולו של עשו מקטרג, הה"ד קול שאון מעיר קול מהיכל קול ה' משלם גמול לאויביו עכ"ל. הרב בעל מתנות כהונה כתב על ולמה שקולו של עשו מקטרג, וטעות סופר נגלה לעין עכ"ל. ול"נ שאין כאן טעות רק כוונת המאמר כי להיותו עשו מקטרג תדיר לכן לעתיד לבא, ונשא השעיר עליו את כל עוונותם (ויקרא טז, כב). וכן ג"כ כמ"ש בפרקי היכלות: כל אלו ההתראות קבל עליו וכו' וכמ"ש למעלה (פ' יא). וא"כ בדין כי ע"י אותו הקול שהוא מקטרג בין למעלה בין למטה, בזה ישלם גמול לאויביו, ואם הנוסחא אמת כמ"ש קול ההיכל, אם קבלה נקבל. והנה פשט הכתוב של זנח אדנ"י מזבחו הנה הוא כי בפ' הקודם כמ"ש שחת מועדו שכח ה' בציון מועד ושבת, אמרו במדרש (איכ"ר ב, י): אפשר שהב"ה משכח המועדים ושבתותיהם של ישראל, אלא מועדותיו ושבתותיו של ירבעם. אבל עתה פי' ואמר זנח ה' מזבחו ופי' רחג"י בשם ר"י לבני מדי שערכו שלחנות למלך, הקניטוהו

וסבלם, א"ל המלך כלום אתם מכעיסים אותו אלא בשביל שלחן שערכתם לי, הא לכון טרון באפיכון, כך ישראל וכו'. ונראה כי הוקשה לו אם ישראל חטאו המזבח מה חטא, ולכן אמר שהוא דומה למלך וכו'. והעיקר כי אם ארעב לא אומר לך ואין הקרבנות אלא נחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו, וכיון שהנה הם חוטאים בכל יום כמ"ש הכתוב העם המכעיסי' אותי על פני תמיד (ישעיה סה, ג). על זה נאמר זבח רשעים תועבה (משלי כא, כז). ופי' הטעם הוא מפני כי הסגיר ביד אויב חומות ארמנותיה והם קול נתנו בבית ה' כיום מועד, פי' הנה הכהנים הנה שומרים בבית המקדש, כמ"ש (מס' תמיד א, א): בג' מקומות הכהני' שומרים בב"ה. וכאשר באו הורקנוס וארסתובלוס וכיוצא מאותם שקצת מהם היו צדוקים, הנה חומות בית המקדש והמבצרים היו נתונים ביד אויב וזה גרם אח"כ כי קול נתנו בבית ה' כיום מועד, כנר' ביוסיפון שפעם א' בחג הסוכות היו משחקים באתרוגי' וא' מן הפרושי' זרק אתרוג למלך דרך שמחה ונהפכה השמחה לאבל עד נהרגו מהם קרוב לששת אלפים, וזהו קול נתנו בבית ה' כיום מועד ולכן זנח אדנ"י מזבחו וכו'. אי נמי נתן טעם למה הסגיר ביד אויב חומות ארמנותיה הוא מפני כי קול נתנו וכו', והטעם כמ"ש בענין ההיא מחלוקת דר' אמי ור' אסי (יבמות צו, ב) בנגר שיש בראשו גלוסטרא, תמיה אני אם לא יהיה הבית הזה ע"ז וכן הוה. וכן ג"כ כיון שנתנו קול בבית ה' כיום מועד כמ"ש, הנה בזה נתנו כח אל הקליפה עד כי לבסוף הסגיר ביד אויב וכו' והכל א'. והנה כנגד זה אמר יונתי בחגוי הסלע וכו', וכמ"ש במדרש: ר' אליהו פתר קרייה בעולי רגלים, הראיני את מראיך אלו עולי רגלים, שלש פעמים בשנה יראה וגו'. השמיעיני את קולך זו קריאת ההלל בנועם, בשעה שישראל קורין את ההלל קולן עולה למרום, מתלא אמר פסחא בביתא והלילא מתברא אגרייאה. כי קולך ערב זה השיר, ומראך נאוה זה הדוכן עכ"ל. והעולה מדבריו שאם ישראל יזכו להתראות לפניו ית' ג' רגלים ביראה וכבוד, הנה ע"י קריאת ההלל ישברו כל הקליפות, וכן נמי בגלותינו זה כאשר יתאספו יחד בחבר עיר באהבה וחיבה לקרא כלם כא' הללו עבדי ה', מאן דאחמי לן בעילאי הוא יחמי לן בתתאי, וכימי צאתנו ממצרים יראנו נפלאות. ועוד נפרש המאמר הזה במקצת בעה"ו.

וע"ד האמת יאמר זנח ה' מזבחו, הנה הנשי"א בס' טוב הארץ פי' כי המזבח הוא בנה"י דז"א ע"כ. והנה אדנ"י הוא במלכות, ועתה אמר כי זנח אדנ"י מזבחו, כי נתרחקה מנה"י של ז"א וירדה למטה. ואם נדקדק אומרו 'מזבחו' יפורש על מזבח הפנימי אשר אמרו איך הנה הוא ביסוד דבינה, נקודה פנימית, וכן מזבח"ו עולה בגימט' ס"ג, וידוע כי ס"ג הוא בבינה, ושני הפירושי' יצדקו. נאר מקדשו, הנה מקדש תחתון היא נקודה פנימית

דמלכות, וגם היא נתבטלה כיון שאין יחוד בעוה"ר, הסגיר ביד אויב חומות ארמנותיה כמו שפי' לעיל לא נתמלאה צור אלא מחרבנה של ירושלים. ואמר ביד אויב לרמוז מ"ש בשער הקליפות על יותרת הכבד, כי הזכר של הקליפה אין לו כ"א ו' קצוות, וזהו ביד אויב ועי"ז גבר הקטרוג עד כי קול נתנו בבית ה' כיום מועד, וכמ"ש מהר"א גלאנטי בפי' ע"ש. אי נמי קול נתנו בבית ה', הנה המלכות נקראת בית ה', וכאשר הסגיר ביד אויב חומות ארמנותיה אז בלעה הקליפה ניצוצות הקדושה, ולזה עשה עצמה אלוק, וזהו שהיה מכריז העגל אנכי ה' אלקיך וכמשז"ל. וזהו קול נתנו האויבים והקליפות הנזכרי', קול נתנו בבית ה' והכריזו כיום מועד, וכמ"ש מהר"א גלאנטי באותו יום שנעשה העגל הרחמן יצילנו. וכנגד זה אמר יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה וכו', והנה בענין היונה אשר שלח נח מן התיבה אמרו שהיא מלכות דבינה, והנה סלע הוא במלכות, והנה מקום המלכות הוא מחזה דזעיר ולמטה משליש התחתון שלו ולמטה, ולחוה מגעת עד שליש הראשון, והשליש האמצעי הוא בין שניהם, ולפעמים המלכות עולה עד שם, וגם רגלי לאה יורדים שם ומתלבשים רגלי לאה תוך כתר רחל, ועיין מ"ש אוצרות חיים בפ' עקב ענוה יראת ה' (משלי כב, ד). ובענין ותגנוב רחל את התרפים (בראשית לא, יט). וזהו יונתי בחגוי הסלע שהם אלו הבקיעות, שהנה היא מסתתרת בהם בסתר המדרגה, הראיני את מראיך. ולבאר הדבר יפה צריך להבין מאמר א' שהובא בילקוט (שה"ש, רמז תתקפ"ו) ז"ל: יונתי בחגוי הסלע אלו ישראל שחוגגין לפני הב"ה שנקרא סלע שנאמר סלעי ומצודתי. הראני את מראיך [מעשים טובים], השמיעני את קולך בתורה ובמצוות, ד"א הראיני את מראיך בלקיחת לולב נאה ואתרוג נאה, השמיעני את קולך בהלל, כי קולך ערב בהודו לה' כי טוב, ומראך נאוה באנא ה' הושיעה נא ובאנא ה' הצליחה נא, למה לכם לשבח שאתם צדיקים, שנאמר ועמך כלם צדיקים. ואין הב"ה מבקש להתקלס אלא מהם שנאמר רננו צדיקים בה' עכ"ל. לפי פירושו 'יונתי' הם ישראל למטה, ואמר שחוגגים לפני הב"ה דקדק אומרו 'חגוי' לשון חג, והנה בפסוק דומה דודי לצבי (פ' ט) הבאנו מאמר הזוהר של פ' בחקותי (ח"ג קי"ד ע"ב) שאומר: כיון דחמי לון שארי ובכי. ואפשר שזהו רמז במלת 'חגוי', פי' ב'חג' שהם החגים הנזכרי' אז 'וי', הב"ה צווח וי שארי ובכי, ואמר שהנה הם חוגגים לפני הב"ה, אפשר שהמאמר הזה מסכים עם מ"ש במדרש: ר' אליא פתר קרייא בעולי רגלים, והנה עליית הרגל הוא שמעלים את המלכות למעלה אצל הבינה, ואז אתקשטת במאני דכורא ונקרא אלקי'. וזהו אלו ישראל שחוגגין לפני הב"ה שעולי' בשמחתם ובחגיגתם למעלה לפני הב"ה שהוא בינה, לפני הז"א שנקרא סלע, פי' זה המקום אשר לפני הב"ה נקרא סלע שהיא המלכות בחזרתה פנים

בפנים, והנה עי"ז נתקן מש"ה זנח ה' מזבחו נאר מקדשו וכו'. וזהו ע"ד מ"ש האר"י כי קודם העגל אני אמרתי אלקי' אתם, ואח"כ אכן כאדם תמותון, והוא עבר לפנינו בפסוק הקודם, והתיקון לזה הוא בהראות כל זכר לפני ה', ולפי' נזכר מיד אחר מעשה העגל, אלקי מסכה לא תעשה לך, את חג המצות תשמור (שמות לד, יז־יח), ושם נזכרו כל החגים להורות שלתיקון עון העגל צריך לשמור ג' רגלים אלו עכ"ל. הנה שע"י הרגלים נתקן מעשה העגל והמלכות עולה למעלה בבינה ומתייחדת עם הזעי' ונקראת אלקים, א"כ אעפ"י שזנח ה' מזבחו ונתרחקה מנה"י דזעיר, אי נמי מנקודה פנימית שבבינה ונתמעט הייחוד כמ"ש. וסוף דבר קול נתנו בבית ה' כיום מועד שהוא מעשה העגל, מ"מ יתוקן הכל ותעלה המלכות אל הבינה בעלותך לראות את פני ה' ותתלבש בו"ק הזכר שהם אל"ה ותקרא בשם אלקי'. ונחזור לדברי המאמר: יונתי בחגוי הסלע אלו ישראל, כמ"ש שנשמותיהן מצד הבינה, וחוגגין לפני הב"ה שנקרא סלע, מלבד מ"ש נוכל לומר שאומרו שנקרא סלע, פי' אינו סלע ממש כי סלע הוא בשכינה, רק נקרא סלע כי בהיותה מתייחדת עמו שניהם יקראו בשם א', וכמ"ש את פני האדון ה'. וכמו שמביא ג"כ ראיה מפסוק ה' סלעי ומצודתי. הראיני את מראיך אלו מעשי' טובים, הנה בענין נעשה ונשמע שהקדימו עשייה לשמיעה ביאר האר"י זלה"ה כי עשייה היא בבינה ושמיעה במלכות, ועתה אמר הראיני את מראיך אלו מעשי' טובי' כי ע"י שימשיכו הארת הבינה עי"ז יתייחד שם אלקי' כמ"ש, וזהו ג"כ שאמרו במדרש: הראני את מראיך אלו עולי רגלים, כי הכל א'. ודרך רמז נוכל לומר בפי' הראיני את מראיך יהיה כנגד מ"ש על נאר מקדשו שהוא על ביטול תורה שבע"פ, והנה עיקר התורה שבע"פ הנה אז"ל סתם מתניתין ר' מאיר. וא"כ כנגד זה אמר הראיני את מראיי"ך שהוא מאי"ר הנז', ולהמתיק הדבר יפה צריך להביא מ"ש בשם האר"י זלה"ה וז"ל: דע כי נשמת ר' מאיר היה מעורף ששם פרצוף לאה, ושם יש שני שמות אדנ"י ברבוע שגימט' רנ"ב, ובהסרת א' שהוא מקום הדבוק בסוף צואר ז"א יהיה רנ"א כמנין מאי"ר, וע"ש בס' הגלגולי' פ' מ"א. והנה כנגד מ"ש נא"ר מקדשו שהוא בגימט' רנ"א, ופי' שנתבטלה אותה הארה שלא האירה אלינו, גם מקדשו יפורש בלאה אשר היא מד"ת ימי כידוע. וכן עולה מקד"ש, ובא בתוספת וא"ו להורות דבקותה בז"א, אמר הראיני את מראייך שהוא ר' מאיר הנז', והנה הוא בלאה כמ"ש, ונרמז גם זה במדרש באומרו אלו מעשים טובים, כי עשייה היא בבינה כאמור. השמיעני את קולך בתורה ומצוות, זה פשוט כי התורה היא בת"ת ומצוות במלכות. וכן ג"כ שמיעה היא במלכות והכל בת"ת. דבר אחר הראיני את מראייך בלקיחת לולב נאה ואתרוג נאה, כבר אמרנו מ"ש האר"י כי הלולב הוא ביסוד יוסף, והנה הוא עולה למעלה

עד הדעת בסוד משכיל לאיתן האזרחי, והאתרוג הנה הוא במלכות עטרת היסוד, והנה כשמתפשטים החסדים אז נקרא יוסף יפה תואר ויפה מראה, וזהו הראיני את מראייך בלקיחת לולב נאה ואתרוג נאה שהוא להמשיך החסדי' מז"א לנוק', וכמבואר בכוונת הלולב, השמיעני את קולך בהלל. הנה במדרש אומר: זו קריאת ההלל בנועם, בשעה שישראל קורין את ההלל קולן עולה למרום, מתלא אמר פסחא בביתא והלילא מתברא אגרייא. הנה ההלל אנו אומרי' אותו אחר התפלה כדי להמשיך מוחין דגדלות אל הזעיר מצד הבינה וזהו השמיעני את קולך זו קריאת ההלל בנועם, וידוע כי נועם הוא בבינה, בשעה שישראל קורין את ההלל קולן עולה למרום, פי' לא בלבד נמשך השפע מצד הבינה, רק הת"ת עצמו הנה הוא עולה ונכלל בבינה, וזהו קולן שהוא ת"ת עולה למרום שהיא בינה, ומביא ראיה לזה מתלא אמר פסחא בביתא, הנה הפסח סודו במלכות פ"ה ס"ח, וזהו הנה הוא בביתא, אבל ההלל מתברא אגרייא, הנה הוא משבר הגגות שנחלק האויר לשלישים כידוע מסוד הגדלות, ונכללו בו נה"י דבינה ונעשה בן י"ס שלימות, וזהו השמיעני את קולך, השמיעני לשון קבוץ שנכללו בינה בז"א באורות מעורבים יחד, ופי' ואמר כי קולך ערב בהודו לה' כי טוב שנתערב כמ"ש אף בהודו לה' כי טוב שהם ד' פעמים כי לעולם חסדו שהם כנגד ד' מוחי זעיר וגם כנגד ד' תיקוני דיקנא להשלים לו מנין י"ג, ומראך נאוה באנא ה' הושיעה נא ובאנא ה' הצליחה נא אשר שם הנה הם תיקוני נוק' דז"א המתחילים מאודך ולמטה, וזהו ומראך נאוה באנא ה' הושיעה נא. ואפשר לומר כי במלת 'הושיעה' נרמז שם הוי"ה וש"ע נהורין כמ"ש המקובלי' ז"ל, וידוע כי היופי נמשך מצד תרין תפוחין ששם הוא תיקון ש"ע נהורין וכידוע. וזהו ומראך נאוה באנא ה' הושיעה נא, וכן ג"כ באנא ה' הצליחה נא כי ההצלחה באה מצד המזל, כמ"ש (מו"ק כח, א): לאו בזכותא תלייא מלתא אלא במזלא תלייא. ומשם ג"כ הנוי והיופי וזהו ומראך נאוה באנא ה' וכו'. וסיים המאמר ואמר למה לכם לשבח שאתם צדיקים, שנאמר ועמך כלם צדיקים. ואין הב"ה מבקש להתקלס אלא מהם שנאמר רננו צדיקים בה' עכ"ל. הנה בזוהר פ' לך לך (ח"א צ"ג ע"א) אמרו על פ' זה: וכי כלהו ישראל צדיקי' נינהו, והא כמה חייבין אית בהו ורשעין דעברי על פתגמי אורייתא, אלא הכי תאנא ברזא דמתניתין זכאין אינון ישראל דעבדין קרבנא דרעוא לקב"ה, דמקרבן בנייהו לתמניא יומין לקרבנא, וכד אתגזרין עאלין בהאי חולקא טבא דקב"ה דכתיב וצדיק יסוד עולם, כיון דעאל בהאי חולקא דצדיק איקרון אינון צדיקי' וכו' עכ"ל. הנה שע"י המילה אשר היא ביסוד נקראי' ישראל צדיקים. והנה כבר אמרנו בתחלת המדרש שחוגגין וכו', ועולים אל הבינה. וזהו כי להיותם צדיקים לכן עי"ז יראה כל זכורך וכו' וממשיכים שפע ורנה אל הקב"ה שהוא

ז"א. וז"ש רננו צדיקי' בה' ע"ד מ"ש בזוהר פ' תרומה (ח"ב קל"ז ע"ב) ז"ל: ולבתר ההוא נהר דנפיק מעדן, ודא איהו רזא רננו צדיקי' בה' וכו'. והוא רמז ליסוד או"א שמשפיעי' הרנה לז"א כמ"ש.

טו

שיר השירים:

אחזו לנו שועלים שועלים קטנים
מחבלים כרמים וכרמינו סמדר.

איכה:

חשב ה' להשחית חומת בת ציון
נטה קו לא השיב ידו מבלע
ויאבל חל וחומה יחדיו אומללו.

הנה אמרו ז"ל (ילקוט פ' לך לך, רמז ע"ו): גם על וירד העיט על הפגרים (בראשית טו, יא). זה דוד שבקש לכלותם. וישב אותם אברם, שלא רצה מפני שבירר לו את המלכיות, וזהו אחזו לנו שועלים וכו' על דרך משאז"ל (שהש"ר ב, לג): אחזו. שמרו לנו וכו'. ויפורש ג"כ אחזו שניתן להם אחיזה וכח לשלוט בישראל וזהו אחזו לנו שועלים קטנים מחבלים כרמים, והוא על דרך: ואלה הגוים אשר הניח ה' לנסות בם את ישראל (שופטים ג, א). וא"כ יהיה טעם לשבח על מ"ש חשב ה' להשחית חומת בת ציון שעלה במחשבה לכלות את ישראל ח"ו, אבל לא העיר כל חמתו רק מה עשה נטה קו ובמקום שהיתה ההשפעה יורדת בדרך ישר בבית המקדש אשר שם שער השמים ומתמציתה היו שותים א"ה, עתה נטה קו והוליכו דרך עקלתון ובזה לא השיב ידו מבלע, שנבלעו ישראל בין האומות. וגם ויאבל חיל וחומה יחדיו אומללו ע"ד (איכ"ר ד, יד): שפך חרון אפו על העצים ועל האבנים. ועתה נתן טעם לזה ואמר אחזו לנו שועלים שועלים, כי כבר נתקן ע"י אברהם שבירר לו המלכיות אשר ישתעבדו בבניו ועי"ז ינצלו ישראל, ואמר אחזו לנו שועלים שועלים כי לעולם שלטו שנים שנים על ישראל, ובזה אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט כי לא יהיו לעולם שוים בעצה א' רק זה יניחנו וזה יקחנו, וכמ"ש (ב"ר עו, ג) על פ' (בראשית לב, ט): אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו אלו אחינו שבדרום, והיה המחנה הנשאר לפליטה אלו אחינו שבגולה. והגלות אינו אלא לצרף את ישראל למען ישובו בתשובה ויתנו ריח טוב לפניו, וזהו וכרמינו סמדר כמ"ש והגפנים סמדר נתנו ריח. וכבר אמרו (שהש"ר ב, כו): אלו הנשארים שעשו תשובה. אי נמי לפי דרך זה וכרמינו סמדר על דרך מ"ש (פסחים פז, ב): בהא סלקינן ובהא נחתינן, כי היכי דלא

ליתקרו מלכותא קטיעא. וזהו כיון שהנה הם שועלים שועלים וכו' הנה וכרמינו סמדר כמו 'שם דר' שהוא יושב שם, והוא דרך רמז. אי נמי חשב ה' להשחית וכו', הנה בימי יחזקאל הכתוב אומר: לך והתוית תיו על מצחות האנשים (יחזקאל ט, ד). ואמרו ז"ל (שבת נה, א): תי"ו תחיה תי"ו תמות, ולעולם לא אמר טובה וחזר לאחוריו חוץ מזו. וזהו שאמר חשב ה' להשחית חומת בת ציון ולהחריב את ירושלים, ואז נטה קו תי"ו של דיו תחיה, ומ"מ לא השיב ידו מבלע כמ"ש הכתוב: זקן בחור ובתולה וגו' תהרגו למשחית וכו' (יחזקאל ט, ו). ויאבל חיל וחומה וכו'. והנה הכתוב אומר אח"כ בא אל בינת לגלגל ומלא חפניך גחלי אש (יחזקאל י, ב). ואמרו רז"ל על זה (יומא עז, א): אלמלא לא נצטננו גחלים בידו של גבריאל לא נשתיירו וכו'. וזהו כנגד זה אחזו לנו שועלים מלשון: מי מדד בשעלו (ישעיה מ, יב). אחזו והחזיקו לנו ולתועלתינו אותם השעלים, שעלים קטנים שהיו מוכנים כדי לחבל כרמים, ובזה יצטננו ולא יעשה הדין.

אי נמי אמרו ז"ל (קה"ר י, ה): בשעה שנכנס נבוזראדן להיכל, רמז הב"ה לדמו של זכריה והתחיל תוסס וכו', לבסוף אייתי סנהדרי גדולה שחט עליה ולא נח וכו' עד שחט תינוקות של בית רבן עילויה ולא נח, א"ל זכריה טובים שבהם הרגתם רצונך שיאבדו כלם, לאלתר נח וכו' עכ"ל. ולפי זה יאמר הכתוב חשב ה' להשחית חומת בת ציון, כבר נתבאר כי ציון הם שערים המצויינים, גם כבר נתבאר כי נטורי קרתא הם סופרים ומשנים, כל שכן תינוקות עצמם כנז', ועתה אמר חשב ה' להשחית חומת בת ציון שהם התינוקות שהם עיקר החומות ושערים המצוייני' וכתלי בית המדרש אשר הבית נכון עליהם, חשב ה' להשחיתם ואז באותו זמן נטה קו ורמז לדמו של זכריה שהתחיל תוסס, לא השיב ידו מבלע כמ"ש הכתוב: כי דמה על צחיח סלע לבלתי הכסות (יחזקאל כד, ח). כל כך למה כדי להעלות חימה ולנקום נקם, ובזה ובזה חיל וחומה יחדיו אומללו כי נחרב הבית ונהרגו הרבה מישראל כמ"ש, באופן כי חיל פי' מלשון חַיִל, וגם החומה יחדיו אומללו והגם כי שפך חרון אפו על העצים ועל האבני' מ"מ גם בני אדם גם בני איש חיל וחומה יחדיו אומללו, והנה כנגד זה אמר אחזו לנו שעלי' וכו' שהרי מסיים המדרש: א"ל נבוזראדן זכריה טובים שבהם הרגתי וכו' אזל איגייר. וזהו אחזו לנו, פי' עשו באופן שתהיה אחיזה לנו באלו השועלי' שועלי' קטני' המחבלי' כרמים שהם הא"ה, וגם הנה הם מחבלי' כרמינו סמדר, תתנו לנו אחיזה בהם כי ע"י אותה אחיזה כנז' יבא להם איזה התעוררות לרחם עלינו, וכמאז"ל ג"כ (גיטין נז, ב): נבוזראדן גר צדק היה.

אי נמי התורה נקראת חומה, וכמ"ש בזוהר חדש בתיקוני' (תקונא קדמאה, דף י"ט ט"ב) על והמים להם חומה (שמות יד, כב). והנה בפ' עשה ה' אשר זמם (פ' יז). אמרו בזוהר פ'

נח (ח"א ס"א ע"ב): אלא למלכא דהוה ליה מאן דיקר וכו'. אף כאן יאמר חשב אדנ"י, וזה על דרך הפלגה כמפליג הדבר חשב ה' להשחית חומת בת ציון שהיא התורה הנאמרת בשערים המצויינ'. והנה כאשר נדקדק איזו בחי' נקראת התורה 'חומה', אפשר לומר שהיא בחי' הכללים אשר עליה נבנו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה של תורה, אשר בהם ילמדו בשערים המצויינים. והנה כל זמן שהבית קיים לא היה מחלוקת בישראל עד שרבו תלמידי שמאי והלל אשר לא שמשו כל צרכן ואז נעשית תורה כשתי תורות, וזהו חשב ה' להשחית חומת בת ציון. ואם נפרש על התינוקות כמ"ש, אפשר לומר כמ"ש בזוהר חדש (פ' בראשית דף י"א ט"א): לית דרא ההוא מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן כד אינון רכיכין בלבד, וכד אינון קשישין אורייתא אשתכחת מנהון עכ"ל. וזהו חשב ה' להשחית חומת בת ציון נטה קו, פי' אותו הקו שהיה יורד דרך ישר, כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה (משלי ב, ו). עתה נטה אותו ונמסרה התורה וסודותיה לחצונים. גם 'נטה קו' אפשר לפרש כמ"ש בשער הנבואה ורוח הקדש על פ' צו לצו קו לקו (ישעיה כח, י). כי הנביא היה מרגיש בעצמו חסרון הרוח האלקי לכן היה מדבר חצי המלות, וכמבואר שם. וזהו 'נטה קו' ועי"ז לא השיב ידו מבלע שנבלע ונהרס החומה אשר הבית והתקרה נכון עליה, ואפשר שזה ג"כ נרמז במ"ש בההוא עובדא דר' אליעזר (ב"מ נ"ט ע"ב), שאמר כתלי בית המדרש יוכיחו ואז נטו כתלי בית המדרש ליפול. והכוונה אפשר לומר כי כיון שרצה ר"א להוכיח כיון שהיו חולקי' עליו בדבר שהיה הלכה כמותו, הנה החומות שבית המדרש נכון עליהם הנה הם ראויים ליפול וכן נטו כתלי בית המדרש ליפול אילולא שגער בהם ר' יהושע: אם ת"ח מנצחים זה את זה, אתם מה לכם ליפול. והכוונה כי אפי' אם נאמר שהלכה כר' אליעזר, ולסבת הגלות או שלא שמשו כמ"ש נשתכחו הכללים אשר בית התורה נכון עליהם מ"מ כבר אמרה תורה: אחרי רבים להטות (שמות כג, ב). וכמ"ש אח"כ: לא בשמים היא. והסכים הב"ה על ידו ולפיכך לא נפלו מפני כבודו של ר' יהושע יען אינם ראויים ליפול, ולא זקפו מפני כבודו של ר' אליעזר, ועדיין הנה הם תלויים ועומדים, והדבר תלוי בספק עד ירחמנו עושנו. וזהו ג"כ חשב ה' להשחית חומת בת ציון נטה קו כמ"ש, וכמ"ש הכתוב ג"כ את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים (ישעיה כח, ט). אבל כאשר יגדלו הנה הם נוטים קו וחוזרים מן הדרך הישרה כמ"ש אח"כ למען ילכו וגו' אחור ונשברו וכו' (שם יג). וסוף דבר ויאבל חיל וחומה יחדיו אומללו, כי עתה נמצאו שני דברים אשר הנה הם גרמא בנזיקין, הא' הוא כי אינם יכולי' ישראל להתאסף לאלפים ולרבבות, וכמ"ש הרמב"ם בהקדמתו (לס' היד החזקה). וגם אין להם

הידיעה כמ"ש (ירושלמי דמאי פ"א ה"ג, דף ג' ע"ב): אם הראשונים כאנשים אנו וכו'. וזהו 'ויאבל חיל' שהם הת"ח, ו'חומה' שהיא הידיעה והכללים אשר הבית נכון עליהם כמ"ש, 'יחדיו אומללו' ונתפרד מהם הדבוק האלקי בעוה"ר. וכנגד זה אמר אחזו לנו שועלים, ופי' בזוהר פ' תרומה (ח"ב קע"ה סע"ב) על פ' מי מדד בשעלו מים (ישעיה מ, יב). מאי שעלו, דא רוחא דסכלתנו. וא"כ אע"פ שנתמעטו הלבבות וכתלי בית המדרש נטו ליפול, ועמא דארעא אזלא ומדלדלא, הנה בכל דור ודור מעמיד הב"ה פרנס לפי דורו להנהיגם בנחת וללמדם תורה כראוי להם וכל הרוצה ללמוד יבוא וילמוד. וכבר אמרנו בשם האר"י כי מה שמתמה בגמ' (חולין צג, ב): אכשור דרי. אינו אלא לכללות העם אבל לשרידים אפשר דאכשור דרי. וזהו אחזו לנו שועלי' שועלי' מלשון מבינים, כמ"ש בזוהר על שעלו כמ"ש, וגם קטנים כי בעוד שהם קטנים, בעוד דאינון רכיכין, הנה הבל פיהם עולה יפה, וכל אלו הנה הם מחבלים כרמי' שהם כרמי א"ה, כמ"ש הכתוב: שמוני נוטרה את הכרמי' וכו' (שה"ש א, ו). וכרמינו סמדר על דרך שפי' מהר"ש אלקבץ על והגפני' סמדר נתנו ריח, שיש בהם כח להבריח הארסיים. וזהו ע"י החכמי' המופלאי' הנה המה מחבלי' הכרמי', וגם וכרמינו סמדר כמ"ש.

אי נמי אז"ל במדרש (איכ"ר ב, יב): חשב ה' להשחית וכו', ולא מן הדין, כד"א על אפי ועל חמתי (ירמיה לב, לא). והוא על דרך שפי' כי ח"ו שהוא חשב להשחית אלא שנתיירא מזה, וזה היה בשעה שנטה קו והשרה שכינתו בב"ה, ומ"מ לא השיב ידו מבלע, וגם באותה שעה כאשר נטה קו כנז' לא השיב ידו מבלע, וכוונתו היה להשחית חומת בת ציון כנז' ובזה ויאבל חיל וחומה וכו'. וכנגד זה אמר אחזו לנו שועלי' שועלי' וכו', כי בימי דוד ושלמה נתבטל כח ד' המלכיות, וכמו שהביא למעלה בפ' וירד העיט על הפגרים (ילקוט פ' לך לך, רמז ע"ו): זה דוד. ע"י מה שהתיש כחן עי"ז יש כח בישראל לסבול הגלות. אי נמי הנה בענין מעשה העגל עליו כתב האר"י זלה"ה, עלה במחשבה לפניו ית' לבטל פרצוף רחל, וזהו ואמחה את שמם מתחת השמים (דברים ט, יד). פי' 'אשר' הוא מתחת ה'שמים', כי לאה היא למעלה מן השמים שהוא ז"א, אבל משה לא רצה וכו' וכמ"ש בס' אוצרות חיים עכ"ל. וזהו חשב ה' כי עלה במחשבה לפניו להשחית חומת בת ציון שהיא נקודה פנימית שבמלכות, ונקרא 'חומת' 'חותם', וגם 'בת ציון' כמ"ש למעלה. הנה אעפ"י שלא השחיתה מ"מ נטה קו על דרך מ"ש בפי' האדרא על מ"ש (זח"ג קכ"ז ע"ב): עד אימתי נקום בקיומא דחד סמכא. שבתחלה היה הזווג בסוד נה"י ואחר החרבן איהו בהוד בלבד, וגם זה מצד האחוריים, ובמקום שבתחלה היו בסוד ג' יודי"ן כנקודת סגול, ועתה נתעקמו בצורת שלש נקודות, וגם הווי"ן שהם ג' ווי"ן שבויסע ויבא

ויט נסתלקו וזהו 'נטה קו', ואפי' על אותו הקו לא השיב ידו שהיא היו"ד הנז', לא השיב אותה מבלע, שנתבלעה הקדושה כמ"ש: אמלאה החרבה (יחזקאל כו, ב). ויאבל חיל וחומה יחדיו אומללו, הנה הכתוב אומר: באלקים נעשה חיל (תהלים ס, יד). שהוא סוד הכתר שבנוקבא אשר עליו נאמר: ושמתי כדכ"ד (ישעיה נד, יב). שעולה כמנין חי"ל. והנה בענין מ"ש שנתמעטה קומתו של אדה"ר, בענין החילוק אם נתחלקו ממנו בחי' הכתרים או בחי' המלכיות נתבאר שהכל אמת, כי לא נשאר רק בחי' הכתר, ואותה בחי' נתמעטה ונשארה רק כפי שיעור מה שהיתה מדת המלכות מקודם לכן, וזהו ויאבל חיל וחומה כי שני בחי' הללו, פי' בחי' הכתר ובחינת המלכות אירע בהם האבלות, אחריו אמללו ונפלו לתוך הקליפות. אי נמי ויאבל חיל וחומה על דרך מ"ש מהר"א גלאנטי על גם היא נאנחה וכו' (איכה א, ח). פי' אעפ"י שבמלכות דאצילות לא הגיע פגם מ"מ הנה היא מצטערת מזה וזהו ויאבל חיל וחומה, כי האבלות הגיע אל החיל שהוא הכתר ג"כ, וחיל וחומה יחדיו אומללו שנתפרדו זה מזה, וכנגד כל זה אמר אחזו לנו שועלי' שועלי' קטנים, ויפורש מלת שועלים מלשון: אם ישפוק עפר שומרון לשועלי' (מ"א כ, י). וזה כפי מ"ש בזוהר פ' בלק (ח"ג ר"ט סע"א) ז"ל: תאנא מבין סטרי חולקהון דממנן על שאר עמין, נפיק חד שביל דקיק דמתמן אתנגיד חולקא לאינון תתאי, ומתמן אתפרש לכמה סטרין וכו' עד ודא הוא במשעול הכרמים, שביל מרברבי שאר עמין דמתברכן מיניה, כד חמא ההוא מלאכא דהא בלעם אסטי לאתון בההוא שבילא דכתיב להטותה הדרך, מיד ויעמד מלאך ה' במשעול הכרמים לאסתמא שבילא דלא יסתייעון ביה אינון שאר עמין עע"ז ואינון כתרין תתאין, ואזלא הא כהא דא"ר יצחק כתיב שמוני נוטרה את הכרמים, לנטרא ולברכא לשאר עמין בגלות, וישראל דאינון כרמי שלי וכו' בגין דאינון בגלותא ולא מתברכין כדקא חזי עכ"ל. ועד"ז יפורש הכתוב כיון שגברו הקליפות עד כי בשביל זה חשב ה' וכו' כמו שפי', ולכן אחזו לנו שועלי' שועלי' קטנים שהם השבילי' הנזכרי', הוא ע"י "וכרמינו סמדר" שהם הת"ח העוסקים בתורה, הנה עי"ז אומר הכתוב גדר מזה וגדר מזה (במדבר כב, כד). כמ"ש אח"כ בזוהר: ר' יהודה אומר אורייתא מסייעא ליה דכתיב מזה ומזה הם כתובים (שמות לב, טו). ובמדרש (שהש"ר ב, לג) אמרו: שועלים זה עשו [ודוכסיה] וכו'. אפשר שכוונו ז"ל כי גם את זה לעומת זה עשה האלקי'. והנה בקדושה כבר אמרנו משז"ל בזוהר פ' תרומה (ח"ב קע"ה סע"ב) על מי מדד בשעלו שרומז לחכמה. והנה שם הוא סוד המחשבה כידוע, וכנגדו ג"כ אפשר בקליפה כי השועל הזה הנה הוא ערום, וכמשז"ל (ברכות סא, ב): אתה הוא שאומרי' עליך פקח שבחיות. והנה אז"ל (קידושין מ, א): מחשבה טובה הב"ה מצרפה למעשה.

ופי' בליקוטי' כי הז"א הוא בסוד ו' קצוות, ולפעמי' מצטרפים עמהם ג' ראשונות ונעשים י' והם ע' או לפעמים מאה, וזהו מחשבה טובה שהם ג' ראשונות הב"ה מצרפה למעשה שהם ו"ק כמ"ש, אבל הקליפה מחשבה רעה, אין הב"ה מצרפה למעשה, ולעולם אזלי בפירודא דאילו הוו מחברי הוו מטשטשי עלמא ח"ו, וזהו אחזו לנו שועלי' שועלי' שהם בסוד המחשבה של הקליפה, אחזו לנו לבל יתחברו יחד. ובדרושי שק ואפר נתבאר בפי' האידרא מהאר"י זלה"ה ובמקומות אחרים, שהוא סוד וארבע מאות איש עמו (בראשית לב, ז). וכן הוא ג"כ בגימט' שע"ל חסר, ובדרוש הקליפות (שער ו' ח"ב פ"ה) אמרו כי הקליפה רצתה להתתקן גם אריך ואו"א דיליה בסוד השערות וכו', והמאציל העליון אינו מניחה להתקן, וז"ש: אם תגביה כנשר וכו' משם אורידך נאם ה' (עובדיה א, ד). כלומר [אם] היה נתקן הקליפה גם במקום גבוה היה נחרב העולם ח"ו עכ"ל. וזהו אחזו לנו שעלים שעלים כנז' פן יהיו מחבלים כרמים ח"ו. והנה אז"ל (איכ"ר ב, יג): אם יאמר לך אדם יש חכמה באדום האמן, יש תורה באדום אל תאמן עכ"ל. אפשר לפי הדרך שאמרנו אם יאמר לך אדם יש מציאות החכמה שהם ג' ראשונות הנכללים בחכמה, סוד המחשבה ישנה באדום, אעפ"י שהוא דבר זר מ"מ האמן כי העוונות גורמים שיהיה בה מציאות ג' ראשונות, אבל לומר שיש מציאות תורה שהוא אור אבא המתגלה בז"א ועי"ז מתיחדים המחשבה והמעשה, זה אל תאמן כי מחשבה רעה אין הב"ה מצרפה למעשה. ואפשר שלזה רמזו (ברכות סא, ב): משל לשועל שהיה מהלכת על גב הנהר. כי השועל הזה רוצה להסתייע מהנהר העליון ומהלך על שפתו, דמיון הנחש שמהלך סביבות הגן כדי לפתות בני האדם לראות אם יש שומע לדבריו, וכן השועל ראה דגים מתקבצים וכו' שהם החכמים הנכנסי' לתוך הים, ואין חיותם אלא במים, שם רמש ואין מספר (תהלים קד, כה). א"ל רצונכם לעלות ליבשה וכו', פי' למקום היובש שהיא החכמה החצונית מילתא דתליא בסברא, ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם שהם כל הדורות שלא היה להם תורה, והם השיבו לו במקום חיותנו וכו'.

ולפי פשוטו ג"כ יאמר חשב ה' להשחית חומת בת ציון נטה קו וכו' על דרך מ"ש על ויבא עמלק (שמות יז, ח). כי בתחלה ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואח"כ היה רוצה ליכנס בתוך הענן ח"ו, וזהו בתחלה חשב ה' להשחית חומת בת ציון וכו' ואח"כ ויאבל חיל וחומה הכל בכלל. ולכן אמר משה ליהושע בחר לנו אנשים, צדיקים. וצא הלחם בעמלק וכו'. וכנגד זה ג"כ דברי המתרגם בפסוק אחזו לנו שעלים וכו', [בתר דעברו ית ימא אתרעמו על מיא ואתא עליהון עמלק רשיעא דנטר להון דבבו על עיסק בכירותא וברכתא דשקל יעקב אבונא מן עשו ואתא לאגחא קרבא בישראל על דבטילו פתגמי

אורייתא והוה עמלק רשיעא גניב מתחות גדפי ענני יקרא נפשתא משבטוי דדן ומקטיל יתהון על דהוה בידיהון פסליה דמיכה וכו'] ע"ש. וסוף דבר ע"י 'כרמינו סמדר' שהם הצדיקים הגינו עליהם, וכך יהיה תמיד אכי"ר.

טז
(שה"ש ב, טז):

דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים. (איכה ב, ט):

טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ אִבַּד וְשִׁבַּר בְּרִיחֶיהָ
מַלְכָּהּ וְשָׂרֶיהָ בַגּוֹיִם אֵין תּוֹרָה
גַּם נְבִיאֶיהָ לֹא מָצְאוּ חָזוֹן מֵה'.

משנה שלימה שנינו (אבות ה, ט): גלות בא[ה] לעולם על עע"ז ועל ג"ע ועל ש"ד ועל שמיטת הארץ עכ"ל. והוא מקרא מלא, אז תשבות הארץ והרצת את שבתותיה (ויקרא כו, לד). וזהו 'טבעו בארץ' בשביל הארץ שלא שבתה את שבתותיה בשביל זה טבעו שעריה ונפלו ונכנסו האויבים בתוכה. וגם 'אבד ושבר בריחיה' שהם הגבולים נגדה של ארץ ישראל שהם נועלים בעדם ביד האויבי' עתה 'אבד ושבר', פי' אבד בתחלה ואח"כ שבר. והענין כי עיקר הבריאה הם הצדיקי' שהם מגינים על הדור, ובתחלה אבד שנסתלקו מקצתם בעון הדור, ומקצתם נשארו והיו מגינים. ואח"כ גברו העוונות ושבר זכותם וזהו אבד על דרך 'הצדיק אבד' (ישעיה נז, א). ואח"כ 'שבר' שנשבר זכותם ולא הועיל להציל את ארץ ישראל, ובזה הלכו 'מלכה ושריה בגוים' כמ"ש הכתוב: יולך ה' אותך ואת מלכך וכו' (דברים כח, לו). ובהיותם בין האומות גם נביאיה לא מצאו חזון מה' כי אין הנבואה שורה בח"ל, והנה כנגד זה אמר 'דודי לי ואני לו', כי לעולם אהבתו גבן לא שבקית ולא אשבוק, והנה הוא רועה בשושנים, ופי' בזוהר פ' (תרומה) [שמות] (ח"ב כ' ע"ב): בשש שנים. ויהיה פי' אינו מסתכל בשנה שביעית רק בשש שנים אחרות. ואם נפרש 'רועה' מלשון: תרועם בשבט ברזל (תהלים ב, ט). אפשר לפרש 'הרועה' ומשבר ומייסר בשושנים, בשש שנים על דרך מ"ש (מס' דרך ארץ זוטא פרק י'): שבוע שבן דוד בא שנה ראשונה וכו'. ואז מתייסרים ישראל הן ע"י הרעב וגם ע"י הקולות שבשישי קולות. וידוע משז"ל (ברכות נט, א): לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמיות שבלב. וכל שכן בשביעית מלחמות בין ישראל לא"ה ובזה ישובו ישראל בתשובה. וכמו שהאריכו המפרשי' ז"ל בזה והובאו דבריהם בס' חסד לאברהם (מעין ה' נהר ל"ז), וכן כתוב בס' טוב הארץ (סוד חבלי משיח). ואפשר שזה יהיה תיקון לבטול שמטה, וברוך

היודע. והעולה מ"מ כי באותה שעה, פי' באותם שש שנים יחזרו בתשובה עד כי אני לדודי ודודי לי.

אי נמי הנה דברי חז"ל במשנה ובברייתא ובכ"מ שהם, הנה הם רומזים בגבהי מרומי' לסודות עצומים, עצמו מספר אין חקר לתבונתם, וכל שכן התורה עצמה, וכמ"ש ברע"מ פ' פנחס (זח"ג רמ"ד ע"ב): ורבנן דמתניתין ואמוראין, כל תלמודא דלהון על רזא דאורייתא סדרו. והנה מצינו נ' שערי בינה רמוזים בדברי איוב אשר הנה הם מדברים בעולם הנגלה, ורומזים לסודות עליונים עד מקום שאין הפה יכול לדבר, וכן ג"כ ל"ב נתיבות חכמה נרמזו בל"ב אלקים דמעשה בראשית, ובמקומות אחרים ובכ"מ שהם יפורשו לפי פשוטן ותחתיהן יהיו הסודות, וכן על כל דבר ודבר. ויש ג"כ י"ג מדות עליונות של רחמים גמורים והנה הם משתשלים ממדרגה למדרגה עד כי אמרו בי"ג מדות התורה נדרשת. ופי' בק"ו בג"ש וכו'. אשר ע"ז אמרו בספר הזוהר (ח"א כ"ז ע"א) כמשז"ל בפסוקי' הקודמי' וימררו את חייהם וכו' בחומר דא ק"ו ובלבנים בלבון ההלכה וכו'. והטעם כי התורה נתגשמה ונתלבשה בלבושי החמריות כמ"ש, וזהו טבעו בארץ שעריה, פי' השערים והכללים של תורה טבעו ונשקעו בארץ, שהוא במקום עכור גשמי, ובמקום היות הכללים דברי' עליונים בסעיפים הנאחזים מהם, עתה טבעו בארץ שעריה שהם הכללים הנזכרי' וכל שכן הפרטים, ובזה אבד ושבר בריחיה. כי מעיקרא תורה חתומה ניתנה (גיטין ס, א). בסוד היותה כלה שם א' בלבד, ועי"ז התורה היא מגדל עוז שם ה' בו ירוץ צדיק דווקא, ונשגב ושמור במקום ההוא כי בל ישלוט זר במעיין חתום, עתה תורה מגלה ניתנה. ועבר בה נקשה ורעב וכל יד עמל, הגם כי נהפכה להם לרועץ, וזהו אבד ושבר בריחיה שהם הדברי' הנועלי' התורה בפני א"ה, עתה אבד ושבר כנז'. ולהבין יפה היאך אבד ושבר צריך להבין ג"כ מה הם 'בריחיה של תורה'. והנה אז"ל (במד"ר יד, י) על אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו (הושע ח, יב). כי התורה שבע"פ הנה הם סימנים נמסרו בסוד בין ישראל לאביהם שבשמים, ולעתיד לבא כאשר יבא השי"ת לשלם שכר טוב לעוסקי' בתורה גם האומות יבואו עם ישראל והב"ה אומר להם מי בכם יגיד זאת היא תורה שבע"פ, וזהו אכתוב לו רובי תורתי, כלומר אילו הייתי כותב לו רובי תורתי הנה כמו זר נחשבו ולא היה הפרש בין ישראל לא"ה והיו נחשבי' כמו זרים, והנה כיון שבזמן החרבן כבר אמרנו שנסתלקו תורה שבכתב מתורה שבע"פ, מלבד כי הרבה הלכות נשתכחו וכל יום ויום ברכתו מרובה והשכחה מצויה, הנה בזה אבד ושבר בריחיה של תורה, שהם ד"ת שבע"פ הנועלים אותה בפני האומות, ובזה מלכה ושריה בגוים אין תורה ע"פ מ"ש (לעיל א, ח) מה שכבר אז"ל

(בס' חסד לאברהם בהקדמה) כי בעוה"ר ויתערבו בגוים וילמדו לפרש דברי תורה ע"פ הקדמות הפילוסופיא, וזה וזה לא נתקיים בידם, כי מה לתבן את הבר. וזהו 'מלכה ושריה' שהם הת"ח, הנה בהיותם בגוים ולמדו מעשיהם, הגם כי יעסקו בתורה הנה אותו העסק אינו כלום ונחשב כאילו לא ידעו כלום, וזהו 'אין תורה', ומזה נמשך כי גם נביאיה לא מצאו חזון מה' ע"פ שביארנו בפי' מ"ש בס' הנבואה ורה"ק, והבאנו דבריהם בפי' ישקני וכו' (לעיל א, ב). כי מהבל ד"ת שעוסק האדם עולה למעלה ונבראים מלאכים וכו' ע"ש. והנה עתה שמלכה ושריה בגוים אין תורה כמ"ש, אם יתבודדו להשיג וגם אם יעלה קול מקול והבל מדבור וכיוצא הנה הם ד"ת מעורבים בחסף טנא. והנבואה באה מעורבת מבר ותבן ופסולת מרובה על העיקר, וזהו גם נביאיה לא מצאו חזון מה'. נראה שמצאו אבל לא מה' וכמו שדייק ג"כ והוא על דרך שאמרנו. ועד"ז שאמרנו לא יקשה נבואת בלעם ואחרים כמותו, ועיין בעקידה ומהררי"א זלה"ה, והנה כנגד זה אמר דודי לי ואני לו וכו'. ואמרו במדרש (שהש"ר ב, לד): הוא לי לאלקי' ואני לו לאומה, הוא לי לאלקים אנכי ה' אלקיך. ואני לו לעם ואומה שנאמר הקשיבו אלי עמי ולאומים אלי האזינו (ישעיה נא, ד). ולאמי כתיב. אפשר לומר כי כוונתו כי ע"י התורה הב"ה הוא לאלקי', וגם ישראל הנה הם לו לעם, וזהו שמביא ראיה מפסוק אנכי ה' אלקיך שזה נאמר בשעת מתן תורה, וכן פסוק הקשיבו אלי עמי מלבד שפירושו הקשיבו לד"ת, הנה ממ"ש ולאמי כתיב אפשר לפרש על דרך מ"ש בפי' מאמר (שהש"ר ג, כא): אפשר ששמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו וכו', למלך שהיתה לו בת יחידה והיה מחבבה ביותר והיה קורא אותה בתי, לא זז מחבבה עד שקראה אחותי, לא זז מחבבה עד שקראה אמי, כך היה מחבב יותר מדאי הב"ה לישראל וקראם בתי שנאמר שמעי בת וראי. לא זז מחבבן עד שקראן אחותי שנאמר אחותי רעיתי. לא זז מחבבן עד שקראן אמי שנאמר ולאומי אלי האזינו ולאמי כתיב. והנה לפי פשוטו במשל קשה מה היא החבה יותר מדאי לקרות אותה בתי. ואפשר לומר כי חבה יתירה היא שלא לקרות אותה בשמה כי אם לעולם בשם בתי, אמנם התועלת הנמשך הן בנמשל, הנה כי בתי נקראת כשהיא במדרגה פחותה ממנו, ובהיותה שוה אליו נקראת אחותי, וכשהיא מעולה ממנו נקראת אמי. והענין כי כשהאדם הוא במדרגת תלמיד ולומד תורה אז הנה הוא נקרא בן למקום, ועל מדרגה זו אמרו ג"כ (אבות ג, יד): חביבין ישראל שנקראו בנים למקום. וגם במדרגה זו חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, כמו שפי' הרמ"ע מפאנו כי 'כלי חמדה' נאמר על פשטות התורה אשר זה ניתן לכללות העם, וזהו חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, אבל השרידי' אשר ה' קורא, חמדה גנוזה ניתנה להם עכ"ל. ולפי דרך

זה יפה יביא ראיה מן הכתוב כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו (משלי ד, ב). אפשר לפרש כי לקח טוב נתתי לכם על בחי' כלי חמדה כמ"ש בזוהר (ח"ב קס"ח ע"ב): טוב אתקרי כד לא אתפשט, דטוביה סתים בגויה. וזהו כי לקח טוב נתתי לכם שהוא הפשט שבתוכו גנוז הטוב והסוד, תורתי אל תעזובו שהוא הסוד. הנה שבמדרגת בנים ניתן להם הפשט, ולזה לא זז מחבבה עד שקראה בתי, וכמו שמביא ג"כ ראיה מפסוק שמעי בת וראי והטי אזנך וכו' זה נאמר על דברי תורה. וכשעולה במדרגה להיות חכם ומבין מדעתו אז קראה אחותי שהיא שוה אליו, וכמ"ש ג"כ בזוהר והמשילו משל בפ' משפטי' (ח"ב צ"ט ע"א): למטרוניתא סוגרת ומסוגרת וכו'. וזהו פתחי לי פתח כחודה של מחט ואני אפתח לכם וכו'. ובזה כב"יכול שניהם שוים, הב"ה וכנסת ישראל, ושניהם מחדשי' ד"ת היינו האדם מתחיל מעצמו והב"ה עוזרו, וכשעולה במדרגה יותר עליונה להבין סודות התורה אז היא למעלה הימנו ונקראת אמי וזהו הקשיבו אלי עמי ולאמי אלי האזינו, ולאמי כתיב שמשם הסודות באין כידוע ליודעי חן. וזהו ג"כ שאמר הכתוב דודי לי ואני לו הוא לי לאלקים וכו'. וכיון שנגלו סודות התורה ע"י הנה אני קרובה אליו ית', גם יש נייחא גדולה בעת הגלות וכמ"ש בהקדמת הזוהר (דף ה' ע"א). וזהו ג"כ הרועה בשושנים וכמ"ש (שבת ל, ב): אל תקרי שושנים אלא ששונים. אי נמי טבעו בארץ שעריה על דרך מ"ש בס' חסד לאברהם מעין ג' נהר ט' על ענין שכינה בגלותא, זש"ה נפתחו השמים וארא מראות אלקי' (יחזקאל א, א). כי בתחלה היתה השכינה מצמצמת עצמה כנגד ארץ ישראל, ויורדת מכבודה דרך פתח היכל לבנת הספיר ויורדת למטה דרך אותו הפתח המכוון כנגד בית המקדש, ומתרחב ויורד עד כל ארץ ישראל, ובשעת החרבן נסתלקה למעלה ולא ירדה עוד למטה. אך משלחת הארותיה דרך פתחי' וזהו נפתחו השמים, והוא דמיון השמש העומד בשמים ואורו מתפשט על הארץ עכ"ל בקיצור. והוא מסכים למ"ש במקום אחר, כי השכינה עושה לה שביל בתוך השרים ובגבול ארץ העמים כדי להאיר לישראל ע"כ. וזהו טבעו בארץ שעריה ע"ד שפי' מהר"ר גלאנטי, (איוב י, כב): בארץ עיפתה כמו אופל שם טבעו שעריה ובזה אבד ושבר בריחיה שהם השרים הנקראי' מנדו"ן (ס"א מגדו"ן) וסנדו"ן שהם השומרי' שלא יכנס זר בארץ ישראל, כמ"ש בזוהר פ' ויקהל (ח"ב ר"ט ע"ב). אי נמי אפשר שכיון למ"ש בס' מגיד מישרים: (ישעיה כ"ו) שאחרי החרבן נאבד א' מן הנתיבות ונקרא נתיב הנאבד, והתיקון לזה לומר בכל יום פסוק זה השער לה' וכו' (תהלים קיח, כ). ישר והפוך ע"כ. וזהו טבעו בארץ שעריה אבד ושבר הבריח הנז' ועי"ז מלכה ושריה בגוים אין תורה, כי גלתה השכינה עם כל חיילותיה וגם נסתמו מעיינות החכמה ונתעלמה הנבואה, והגם כי עדיין

היו משתמשים בבת קול מ"מ לא היה קול אלא בת קול כמשז"ל. וזהו גם נביאיה לא מצאו חזון מה' כי הנבואה לא היתה באה אלא בדמות ענף מתפשט, וכמשז"ל בענין בת קול כמ"ש, ועל זה אמר 'דודי לי ואני לו' כמ"ש בזוהר פ' פנחס (ח"ג רי"ג ע"ב) על פ' על נהרות בבל וכו' (תהלים קלז, א). והענין כי ישראל מצטערי' בצער השכינה ומרגישים בצערה בהיותה בגלות, וגם השכינה הנה היא מרגשת בצערם של ישראל. וזהו 'דודי לי ואני לו', ושנינו יחד כל א' מרגיש ומצטער בצער חבירו, הב"ה בישראל וישראל בהב"ה, באופן אעפ"י שגלתה שכינה וטבעו בארץ שעריה וכו' מ"מ לא נתפרדו איש מעל אחיו ח"ו רק דודי (אני) לי ואני לו.

אי נמי בזוהר פ' בראשית (בהקדמה דף ו' ע"א) בפסוק את שבתותי תשמורו ז"ל: מחלליה מות יומת, מאן מחלליה, מאן דעאל לגו חלל דעגולא ורבועא, לאתר דההוא נקודה שריא ופגים ליה, מות יומת. ועל דא כתיב תיראו. וההוא נקודה אקרי אני, ועליה שריא ההוא דסתים עילאה דלא אתגלי, והיינו ה' וכלא חד עכ"ל. והנה ענין עגולא ורבועא פי' בספר הכוונות שהם יסוד ומלכות דמלכות, ואלו הם סוד נקודת ציון שבה. ובמקום אחר פי' שיש שם דלתות וצירים כמ"ש הכתוב: כי נהפכו עליה צירים (ש"א ד, יט). ועיין בדרוש הנוק' דרוש ח'. והנה הדלתות האלו הם נפתחי' לפעמי' בסוד הלידה שהיא רחמי', אך לפעמי' הוא בסוד גילוי ערות ח"ו דאסתלק ו' מן ה', גם לפעמי' נכנס 'רע' בין ו' לה' והוא על דרך זה ח"ו. וזהו טבעו בארץ עיפתה כמ"ש בשם מהר"א גלאנטי כנז', שעריה שהם השני שערים הנזכרי' שהם יסוד ומלכות שבה אבד ושבר בריחיה, וזה כי הנה נתבאר בדרוש הנז' בקצור שיש ב' צירים וב' דלתות במלכות, א' מצד הז"א והם דינים קשים, וא' מצד אימא והם דינים נמתקים. ובהתחבר הב' דלתות יחד נעשית מ' סתומה ואז נקראת גן נעול וכו' עכ"ל בקצור. והנה כאשר ח"ו יתפרדו הדלתות איש מעל אחיו וזה בסוד הדין ח"ו כמ"ש, אז אבד ושבר בריחיה, והוא על דרך הצדיק אבד וכו' (ישעיה נז, א). ועי"ז מלכה ושריה בגוים אין תורה כי הנה בחי' הדלתות והשערי' הנזכרי' הם כ"ב אותיות התורה הנרמזים באות ד' כזה: בגימט' כ"ב כמבואר שם. וכן ג"כ ה' אותיות מנצפ"ך עמהם, גם ע"י הצירים והדלתות הנזכרי' נקראת תורה שבע"פ, ומתחברת פנים בפנים עם הזעיר תורה שבכתב, ובהסתלק הבריחים הנזכרי' כמ"ש אז ישארו בלי תורה ח"ו, מלבד מה ששולטי' החצוני' וזהו 'מלכה ושריה בגוים' שהם בין החצונים, וגם 'אין תורה' בעוה"ר, גם נביאיה לא מצאו חזון מה'. כי בהעדר היחוד אז תסתלק הנבואה ח"ו אין חזון נפרץ. ואפשר שעל טביעת השערי' הנזכרי' כיון המקונן באומרו על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון על דרך שפי' בזוהר פ' פנחס

(ח"ג רי"ג ע"ב) כמ"ש ז"ל: ר' יסא פתח על נהרות בבל וכו' את ירושלם מבעי ליה כמה דכתיב אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני (תהלים קלז, ה). מאי בזכרנו את ציון, לבר נש דהוה ליה היכלא יקירא יאה שפירא, אתו לסטים ואוקידו ליה, צערא דמאן הוא, לאו דמאריה דהיכלא. אוף הכא שכינתא בגלותא צערא דמאן הוא, לאו דצדיק, ואזדא הא כמה דאוקמוהו הצדיק אבד אבד ממש, אוף בזכרנו את ציון, בזכרנו ההוא צערא דיליה על זווגהא צערא דיליה הוא עכ"ל. והכוונה נוכל לפרש דרך דרש והאמת יורה דרכו. כי הנה הוקשה לו 'ציון' היא נקודה פנימית ו'ירושלים' חצונה, וכיון שאומר בזכרנו את ציון נראה דווקא הוא על הפנימית אבל החצונה נשכחה ח"ו, והכתוב אומר אח"כ אם אשכחך וכו'. והעיקר כי צריך להקדים משז"ל עיקר זכירה בפה. והנה פי' האר"י זלה"ה על מ"ש (זח"א ב' ע"א): אדכירנא בפומאי ושפיכנא דמעאי. וכשיכוין האדם בביטוי שפתים לגלות אור עשר דבינה למטה ולהמשיכם ממלכות עליונה שבבינה שהיא פה למלכות תחתונה, אין ספק שיאירו אור גדול ז' נרות וכו' עכ"ל. הנה שע"י הזכירה אנו ממשיכים ממלכות דבינה למלכות שבמלכות, וכבר אמרנו שמלכות שבמלכות נקראת ירושלם, וזהו שהקשה בזכרנו את ירושלם מבעי ליה, כי עיקר הזכירה היא להשפיע בבחי' מלכות הנקראת ירושלם, ויהיה פירוש הכתוב עד"ז על נהרות בבל, הנה בחי' היסודיות נקראת נהרות, וכאשר נתבלבלו הדברי' בעוה"ר בשעת החרבן אז נאמר על נהרות בבל, שנתבלבלו היסודות למעלה ולמטה, כמשאז"ל (תענית ה, א): נשבע הב"ה שלא יכנס בירושלם של מעלה עד שיכנס בירושלם של מטה. ואז באותה שעה שם ישבנו גם בכינו בזכרנו וכו' בראותנו כי שערי תפלה ננעלו כמו שפי' האר"י זלה"ה בדרוש הנז' שהם נ"ה שבבינה, וי"ה נסתלקו ונשארו אלם, יונת אלם (תהלים נו, א). עכ"ל. ולפי דרך זה יאמר הכתוב טבעו בארץ שע"ר י"ה, פי' שערי י"ה ונשארו אלם. ונחזור לדברי האר"י ז"ל, ואמנם נ"ה שבחכמה הם שערי דמעה וכו' ואלו לא ננעלו עכ"ל. ולכן בזכרנו את ציון ושערי תפלה ננעלו שם ישבנו גם בכינו כדי להוריד שערי דמעה אל המלכות, ולזה הוקשה לו כמ"ש את ירושלם מבעי ליה, ולתרץ זה חזר והקשה ומאי בזכרנו את ציון, פי' היל"ל בזכרנו ציון. והתירוץ הוא לבר נש וכו'. וכוונתו בקיצור הוא כי ציון יאמר ג"כ על יסוד ז"א כידוע שנקרא ציו"ן יוס"ף ג"כ, והיסוד של ז"א כנז' הוא הרמוז בפסוק הזה, ומלת 'את' רמז על יסוד הנוק' הטפל אל יסוד ז"א, וגם נקרא 'את' כאשר יש בו הארת כ"ב אותיות מא' עד תי"ו כמבואר בהרבה מקומות, ובפרט במלת 'אתה' בכוונת העמידה, וזהו לבר נש שהוא ז"א, דהוה ליה היכלא שהוא יסוד הנוק', היכל ליסוד ז"א, יקרא שכאשר יש בה הארת ש"י עולמות כמנין יק"ר, יאה מצד החסד, שפירא מצד היסוד

של ז"א, אתו לסטים שהם הקליפות, אוקידו ליה שנשפע בה סוד הגבורות החזקות בלי מיתוק בעוה"ר. צערא דמאן הוא, לאו דמאריה דהיכלא שאינו יכול להשפיע בה כנז'. וכל זה לסיבת העוונות. וזהו ג"כ שאמר אוף הכא שכינתא בגלותא צערא דמאן הוא, לאו דצדיק. ואז לא היא כמה דאוקמוהו הצדיק אבד אבד ממש, פי' שפירשו במקום אחר הצדיק אבד למטרוניתא, וכאן פי' שאבד ההיכל שלו וזהו אוף הכא בזכרנו את ציון, ההוא צערא דיליה על זווגהא, צערא דיליה הוא ע"כ. ויהיה כוונת הכתוב שם ישבנו גם בכינו, והמשכנו מנ"ה שבחכמה, בזכרנו לשון יחוד וקישור כמו שפי' מהר"ם קורדווירו על זכרנו לחיים, 'את ציון' שהוא יסוד ז"א בנוקביה. וגם לפי הדרך הא' פי' כאשר המשכנו סוד הזכירה כדי ליחד ת"ת ומלכות, שם ישבנו גם בכינו והמשכנו מנ"ה שבחכמה, ועשה הכתוב עיקר מציון שהוא יסוד דז"א כמ"ש, אעפ"י שעיקר השפעת הזכירה היא במלכות מפני שעיקר הצער הוא לז"א כמ"ש הזוהר צערא דיליה הוא. והנה הבוכה על צערו הוא נחת רוח אליו, גם ארז"ל (ב"ק צב, א): כל המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה. וא"כ הוא אעפ"י שטבעו בארץ שעריה ועגולא ורבוע, ולסיבה זו נעדר היחוד והזווג מ"מ כיון שהב"ה ז"א כב"יכול מצטער ועיקר צערא דיליה הוא, וגם אנחנו למטה שם ישבנו גם בכינו כמ"ש, א"כ כל א' מצטער על חבירו, וזהו 'דודי לי' שהוא ז"א מצטער עלי, 'ואני לו' שהיא המלכות מצטערת עליו, א"כ הוא בודאי יהיו נענים ויהיה 'הרועה בשושנים' שהוא סוד היחוד, כמ"ש בפ' ואתחנן בזוהר (ח"ג רס"ג ע"א) ז"ל: שושנים, רזא איהו דכד מתחברן כל אינון שייפין כחדא למהוי כלהו ביחודא חדא וכו' עכ"ל. ואפשר שלזה רמזו במדרש (שהש"ר ב, לד): כשהיתה לי צרה לא תבעתי אלא ממנו, ויצעקו בני ישראל אל ה' וכו', כשהיה לו דבר לא תבע אלא ממני שנאמר ועשו לי מקדש. ונוכל לפרש כמ"ש כשהיתה לי צרה, שבאו ליסטים כמ"ש בזוהר. לא תבעתי אלא ממנו, פי' לא הרגשתי על צערי ולא התפללתי ותבעתי אלא מפני הצער שהיה מגיע אליו ית' וזהו ויצעקו בני ישראל אל ה', פי' בשביל ה' כמ"ש. ובזה מדוייק אומרו: מהו בחזקה, בחרופין וגדופין, פי' אעפ"י שישראל היו בצער הנה לא היו מצטערי' אעפ"י שהיה שולט עליהם ולוקח ממונם וכיוצא, מפני כי אין דרך האיש הישראלי לעשות עיקר מהקניינים המדומים, וזה היה עושה, היה לוחץ ומצר אותם בחזקה ע"י חרופין וגדופים נגד כבודו ית', באופן שלא היו יכולי' לסבול, וזה ע"ד מש"ה היתה לי דמעתי וכו' באמר(ם) אלי כל היום איה אלקיך (תהלים מב, ד). ולכן ויצעקו בני ישראל אל ה'. בשביל ה' כמ"ש, [וכשהיה] לו דבר לא תבע אלא ממני שנאמר ועשו לי מקדש. כי כוונתו שיתקנו המקדש, ההוא היכלא יקרא יאה שפירא כמ"ש,

והנה תחלת המדרש הנז' ז"ל: אר"י בר אלעאי הוא זמרני ואני זמרתיו, הוא קלסני ואני קלסתיו, הוא קראני אחותי וכו'. ונפרש דברי המאמר א' לא', וגם פ' טבעו בארץ וכו'. הוא זמרני ואני זמרתיו, כבר נתבאר בס' הגלגולים מערך אדה"ר בגן עדן קודם שחטא שהיה עולה ומעלה העולמות למעלה עד א"ק, גם היה גופו סיפריי עד שלזה אמרו (ויק"ר כ, ב): תפוח עקבו היה מכהה גלגל חמה. ונתבאר שם ג"כ כי העולמות בעצמם לא היה מקומם במקום שהם עתה, רק למעלה הרבה ולא רשות אל הקליפות ליכנס בקדש, וכל שכן אם היה מעלה העולמות כנז' היה עולם שכלו שבת, וכשחטא ירדו כל העולמות למטה, גם הוא נפל ממקום קדושתו ונפלו ממנו הנשמות ונתלבשו בתוך הקליפות, וכל זה נתבאר בארוכה בס' הנז' בפרקים רבים יעויין במקומו. וזהו טבעו בארץ שעריה, פי' אותם השערי' שבהם היה עולה משער לשער וממדרגה למדרגה, עתה טבעו בארץ שעריה ועי"ז ניתן רשות אל הקליפות שלא יכנסו בפנים, עתה אבד ושבר בריחיה שהם הבריחים שהיו נועלים בעד הקליפות שלא יכנסו בפנים, עתה אבד ושבר אותם וזה גרם כי מלכה ושריה בגוים אין תורה, פי' מלכה זה אדה"ר, ושריה שהם הנשמות הכלולות בו, אלו נפלו בין הגוים כמ"ש בס' הגלגולי' הנז' פ' א'. וזה גרם ג"כ 'אין תורה' שלא ניתנה תורה ע"י, וזה כמ"ש במקום אחר שאם היה אדה"ר ממתין להזדווג עד ליל ש"ק, היה מוליד ס' רבוא נשמות ולמחר היה מקבל תורה, ועתה כי מלכה ושריה בגוים כנז' זה גרם אח"כ ג"כ אין תורה כמ"ש. גם נביאים לא מצאו חזון מה', שהרי כתיב וישמע את קול ה' אלקי' מתהלך בגן וכו', שלא בא אליו הקול דרך ישר מפני שלא היה יכול לסבול כמ"ש אחרי שחטא, רק דרך עקלתון, וזהו לא מצאו חזון מה'. וכן פי' ג"כ האר"י והבאנו אותו למעלה בפ' ישקני (לעיל א, ב). שצריך שיתלבש קול בקול קול בדבור וכו'. והנה הרב בעל שיח יצחק נר"ו דקדק בדרשה א' משאז"ל (במד"ר יט, ז): כשעלה משה למרום שמע קולו של הב"ה וכו'. מהו שמע קולו. ותירץ כי כיון שנתפשט חומרו והיה למעלה, אפשר שלא היה צריך שיתלבש קול בקול והבל בדבור וקול בדבור וכיוצא, אלא היה שומע קולו של הקב"ה בבירור מבלי שיתלבש בקול אחר ע"כ. וכן על דרך זה נוכל לומר שכן היה ראוי אם לא חטא אדה"ר, ועתה שחטא ונתלבש בחומריות, גם נביאיה לא מצאו חזון מה' אלא ע"י התלבשות לכל א' כראוי לו כמ"ש, והנה כנגד זה אמר דודי לי ואני לו, פי' הוא זמרני ואני זמרתיו. פי' הוא כרת הקליפות בשבילי, שבא יום השבת והגין שלא ישלטו הקליפות מכל וכל על אדה"ר, וכמשז"ל (אבות ה, ו) על ענין בריאת המזיקין שנבראו בע"ש בין השמשות, אשר עליהם נאמר: אשר ברא אלקי' לעשות (בראשית ב, ג). שלא הספיק לברא את גופם עד שקדש היום וזהו 'לעשות'.

והיה זה בכוונה מכוונת מאתו ית' דלא יטשטשו עלמא ח"ו אם היה נברא להם גופים ח"ו, וזהו 'הוא זמרני' והעלה אותי מן הקליפות, 'ואני זמרתיו' כרתי הקליפות כדי להגיע אליו ית', ותגלה ותראה מלכותו עלי, וזה ע"י השירה שאמר אדה"ר, וכמ"ש הכתוב: מזמור שיר ליום השבת (תהלים צב, א). וכמשז"ל (ב"ר כב, יג): מזמור זה אדה"ר אמרו. וא"כ הוא אעפ"י שטבעו בארץ שעריה, העליות והעולמות והנשמות כמ"ש, מ"מ עדיין דודי לי ואני לו לעלות אליו. זמרני וזמרתיו ועי"ז הרועה בשושנים אינון שייפין דוגמא דמתחברין כחדא כמו שיהיה לעתיד לבא, והשיב לב אבות על בנים וכו' (מלאכי ג, כד). שיתחברו הנשמות כל א' אל שרשו, וע"ז נאמר: חדש ימינו כקדם (איכה ה, כא). אכי"ר. עוד אמרו רז"ל במדרש (שהש"ר ב, לד): הוא קלסני ואני קלסתיו. אפשר שזה נאמר על נח. והנה בדור המבול אז נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו, ואפי' שלש טפחים של עומק המחרישה נטשטשו, וזהו טבעו בארץ שעריה וגם אבד ושבר בריחיה כי מלכה הנז' נטל שני ככבים מכימה, כמשז"ל (ברכות נח, ב) על ועיש על בניה תנחם (איוב לח, לב). וזה גרם כי 'מלכה ושריה' שהם נח ובניו, בגוים שלא יצאו מהם זרע כשר רק עד אברהם, רק היו גוים בניו, ואמר אין תורה שלא ניתנה תורה על ידו. גם נביאיה לא ימצאו חזון מה' שהרי כתיב: וידבר אלקי' אל נח לאמר (בראשית ח, טו). ואעפ"י שבאיזה מקומות נאמר ויאמר ה' לנח, מ"מ ניתן לידרש כמשאז"ל: גדולי' רשעי' שמהפכין מדת הרחמים למדת הדין (ראה ב"ר עג, ג). והנה כנגד זה אמר דודי לי ואני לו, הוא קלסני ואני קלסתיו כאילו הם דברי נח אעפ"י שלא זכיתי שתנתן תורה ע"י מ"מ דודי לי, הוא קלסני באומרו איש צדיק תמים היה בדורותיו (בראשית ו, ט). ואני קלסתיו ע"י שהיה מוכיח לבני דורו כמשז"ל (ב"ר ל ז). גם קלסתיו בצאתי מן התיבה ע"י הקרבן ואז נאמר: וירח ה' את ריח הניחוח (בראשית ח, כא). ואז"ל בזוהר [חדש] (דף ל"ה ט"ד): שהם ג' ריחות, ריח הקרבן, ריח תפלתו, ריח מעשיו. הנה שהזכיר ריח תפלתו שיש בה שבח והודאה אליו ית', כמשאז"ל (ברכות לב, א): לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל. ובזוהר (ח"א ס' ע"א) ג"כ אמרו על פסוק טוב איש חונן ומלוה וכו' (תהלים קיב, ה). ז"ל: ר' יוסי אמר דא נח דכתיב איש צדיק. ר' יצחק אמר דא שבת דביה פתח טוב דכתיב טוב להודות לה'. ר' חייא אמר כלא חד וכלהו מלה חדא אמרו עכ"ל. הנה שהשוה נח ליום ש"ק שכל א' מהם נאמר בו טוב, כמ"ש ר' חייא ואין הקש למחצה. וכמו שבשבת נאמר בו להודות לה' כן בנח ג"כ, וזה לפי שהיה משבח אליו ית', וזהו הוא קלסני ואני קלסתיו.

עוד אמרו: הוא קראני אחותי, כד"א אחותי רעיתי יונתי תמתי וכו'. אפשר שזה נאמר על אברהם אשר בזמנו טבעו בארץ שעריה בדור הפלגה אשר פתחו דרך מבוא המגדל כמ"ש בס' ברית מנוחה. וזה ע"י עשיית המגדל והיתה כוונתם ללכת למעלה דרך שערי הטומאה, מה עשה הקב"ה ומשם הפיצם ה' על פני כל הארץ (בראשית יא, ט). והמגדל היה שליש נשרף שליש נשקע וכו'. וא"כ טבעו בארץ שעריה, גם אבד ושבר בריחיה אשר חשבו להסתר בהם כמ"ש ונעשה לנו שם פן נפוץ וכו'. ועתה אדרבה ומשם הפיצם, 'מלכה ושריה' שהוא אברהם וכל הנלוים עמו אשר הכתוב אומר עליהם: נדיבי עמים נאספו (תהלים מז, י). מ"מ היו בלא תורה שלא ניתנה תורה ע"י. אי נמי מלכה זה אברהם כנז', ושריה הם הנשמות והתולדות היוצאות ממנו, הלכו בגוים אין תורה כי נגזר עליהם כמ"ש הכתוב: ידוע תדע כי גר יהיה זרעך (בראשית טו, יג). ולא ניתנה תורה ע"י, גם נביאיה לא מצאו חזון מה' כמ"ש הכתוב: וארא אל אברהם וכו' ושמי ה' לא נודעתי להם (שמות ו, ג). כמ"ש רש"י: לא נכרתי להם באמתות שלי שעליה נקרא ושמי ה' וכו'. ועל זה אמר דודי לי ואני לו, הוא קראני אחותי רעיתי יונתי תמתי, כמשז"ל (ב"ר לט, ג): אחותי זה אברהם שאחה את כל באי עולם לעבודתו ית'. ואנא אמרית ליה זה דודי וזה ריעי, כמשז"ל (שמו"ר כז, א): ריעך וריע אביך (משלי כז, י). זה הב"ה, וריע אביך זה אברהם. והנה זכות האבות לא הועיל שתנתן תורה על ידם אעפ"י שכל א' היה מכין עצמו לכך כמשז"ל, וביצחק ג"כ טבעו בארץ שעריה שהם העינים כדמות שערים, ולהבין ולראות בהם דשורייקי דעינא בלבא תלו (ע"ז כח, ב). וביצחק נאמר ותכהין עיניו מראות (בראשית כז, א). מן הטעם שדרשו ז"ל סמוכים (ב"ר סה, י): שזה היה לסיבת עשן טפש. גם אמרו מראות בשכינה. ומ"מ עליו נאמר הנך יפה רעיתי כמשאז"ל (שהש"ר ב, כג): זה יצחק שרעה אותי על גבי המזבח. כלומר כי מצד עצמו הנה הוא ראוי לכל דבר, ואני אמרתי לו הנך יפה דודי אף נעים, וזה בשעה שאמר אל תשלח ידך אל הנער. בודאי על זה נקרא הקב"ה נעים, כמשאז"ל (שהש"ר ו, א): יש לך חיך מתוק מזה. וגם ע"ד משאז"ל על פסוק זה (שהש"ר א, סו): אף שאתה מביא עלי נעים הוא. פי' אעפ"י שא"ל והעלהו שם לעולה מ"מ נעים היה, שלא היה אלא לפנים כדי לזכותו בעולם כמשז"ל (ב"ר נו, ז). גם אמרנו למעלה בפסוק יפתי זה יצחק שיפה אותי בשעה שנעקד ע"ג המזבח, וזהו הנך יפה רעיתי. וע"ד האמת אפשר לומר ואני אמרתי לו הנך יפה דודי אף נעים. וידוע מאמרם ז"ל אף שאתה מביא עלי נעים הוא, למה שאתה מחזרני ומביאני לידי מוטב עכ"ל. ידוע כי יצחק נאחז בגבורה ולמתק דיניו צריך למתק אותו בשורשו ע"י הבינה, וכמו שעשה יעקב, ויבא לו יין (בראשית כז, כה). כמ"ש בזוהר (ח"א קמ"ב ע"ב): דאתי

ליה מרחיק. ופי' האר"י שהמשיך אותו מנ"ה שבבינה, וכמו שהבאנו אותו בפסוק ענה דודי וכו' (פ' י), וע"ש כל מה שפירשתי במאמר הזוהר (ח"ג קפ"ט ע"ב) של פ' [ויבא לו יין]. וזהו שאמר יצחק ואני אמרתי לו הנך יפה מצד היסוד, דודי שהוא יעקב הנאחז בת"ת שנקרא דודי כידוע, וע"י היין והגבורה שהמשיך מלמעלה וזהו אף שאתה מביא עלי מלמעלה, מן היין המשומר בענביו מצד הבינה שהוא למעלה מן הגבורה, נעים הוא שהוא ע"י יסוד הבינה שנקרא נעים וגם נקרא הוא, ופי' ואמר למה שאת מחזירני ומביאני לידי מוטב, שנמרקה הגבורה עי"ז ואז את הטוב נקבל, כי אין לך טובה יותר גדולה ממתוק הגבורות, ועפ"י הדרך שפי' למעלה בפסוק הנז' מאמר הזוהר שאומר: דיוסף חסידא טעים ליה וכו'. יפורש שאת מחזירני ומביאני לידי מוטב, פי' שמחזיר הגבורה למעלה ויוצאה ע"י היסוד הנקרא טוב ומטיב, וזהו שנמתקה כנז'.

עוד אומר המדרש: הוא אמר לי אשריך ישראל מי כמוך, ואני אמרתי לו מי כמוך באלים ה' עכ"ל. אפשר לפרשו על יעקב אע"ה, וגם על ידו היה ראוי שנתנן התורה, ועל אומרו נסתרה דרכי מה' לפיכך לא ניתנה תורה על ידו כמשז"ל (שהש"ר א, כד). והנה מאמר 'נסתרה דרכי' הוא דומה למ"ש הכתוב: טבעו בארץ שעריה, כי עכירות הארץ מעכב את האדם להגיע אליו ית', והוא דומה ג"כ למשז"ל על נתיבותי עוה ואז אבד ושבר את בריחיה, יעקב ויוסף שהיו הבריחים, וכמו שאומר מהר"א גלאנטי שפי' 'בריחיה' על יעקב ויוסף אשר אלו ירדו בגלות, וזהו אבד ושבר בריחיה ועי"ז מלכה ושריה, יעקב והשבטים הוכרחו לרדת בגלות כמ"ש. וזהו בגוים אין תורה. ומ"מ 'דודי לי' הוא אמר לי אשריך ישראל מי כמוך. ישראל סבא. עם נושע בה'. שהרי כתוב בו אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה (בראשית מו, ד). ואני אמרתי לו מי כמוך באלים ה'. והנה אז"ל (ילקוט פ' בשלח רמז ר"נ): מי כמוך באלמים. וזה אפשר לומר על מה ששתק ה' ולא גלה לו מכירת יוסף למצרים, כי מלבד החרם שארז"ל, עוד אפשר לומר שהוא ע"ד מ"ש מהר"ם אלשיך על יוסף, טעם שתיקותו כי ראה היות צורך בדבר להיות מרכבה לשכינה שקדמה וירדה למצרים כ"ב שנה קודם הגלות, כדי להחליש כח השר כמבואר שם, וזהו מי כמוך באלים. פי' מי כמוך באלמים, ששתק ולא גלה ליעקב ירידת יוסף למצרים. והנה אח"כ ירדו למצרים, וקודם מיתתו של יעקב ויקרא אל בניו ובקש לגלות הקץ ונסתלקה ממנו שכינה, ועל אותה שעה נאמר גם נביאיה לא מצאו חזון מה' שנסתלק ממנו רה"ק. ומ"מ 'דודי לי ואני לו' הוא אמר לי ומי כעמך ישראל גוי א' בארץ. שהיתה מטתו שלימה, ועליהם נאמר: כל הנפש לבית יעקב וכו' (בראשית מו, כז). נפש א' בלבד, משא"כ בעשו נפשות ביתו כמשז"ל (ויק"ר ד, ו), וזה מפני שהם עובדים לאל

אחד ית' שמו אכי"ר. ולתוספת חזוק וראיה לזה אמר ואני לו, ואני מיחדת שמו בכל יום פעמים שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד כמ"ש ג"כ באותה שעה שמע ישראל וכו', ועי"ז חזרה השכינה אל יעקב.

עוד אמרו במדרש: לכשיהיה לי דבר לא תבעתי אלא בידו שנאמר ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים. ולכשיהיה לו דבר לא תבע אותו אלא ממני ומידי שנאמר דברו אל כל עדת בני ישראל עכ"ל. הנה בהיות ישראל במצרים נכנסו במ"ט היכלות הטומאה כמשז"ל, וזהו טבעו בארץ שעריה, פי' נ' שערי הקדושה רובם טבעו בארץ מפני שגברו מ"ט פנים טמא, וזה היה ע"י מה שבנו ערי מסכנות שממשכנות את בעליהם וזהו טבעו בארץ, והטעם מפני כי מלכה ושריה בגוים אין תורה שתגין עליהם, ואפילו אותם מעט דינים שניתנו להם ע"י ז' מצוות בני נח לא היו שומרי' זולתי שבט לוי כמשז"ל. ומ"מ 'דודי לי' וע"י היסורים חזרתי למוטב ולא תבעתי דבר אלא בידו שנאמר ויהי בימים הרבים ההם וכו' וימת מלך מצרים ואז ויאנחו בני ישראל וכו' ותעל שועתם. והעיקר כי הרע מכלה את עצמו וסוף הטומאה לצאת, וכאשר נסתלקה הטומאה ומת וירד מגדולתו מלך מצרים, שרו של מצרים, אז עלתה תפלתם לפניו ית' כמו שפי' על פ' זה, ואז נאמר אל תשמחי אויבתי לי וכו' כי אשב בחשך ה' אור לי. וע"י מה שנגלה הוא ית' בכבודו ובעצמו, בכל אלקי מצרים עשה שפטים, ונשאו שערים ראשיהם. וכמשז"ל (שמו"ר ט"ו, א): מיד גלו צדיקי' את ראשם שהיה מכוסה, ולמען יקבלו עליהם עול תורה צוה להם ענין קרבן פסח וזהו דברו אל כל עדת בני ישראל. ולפי דרכו רמז לנו המדרש איך פסל כל האומות ובחר בישראל וזהו כשהיה לו דבר לא תבע אלא ממני ולא מהאומות. ומביא ג"כ ראיה מהפסוק דבר אל בני ישראל ולא אל האומות, וע"י המצוות שניתנו להם וקיימו במצרים דם פסח ודם מילה יצאו משם והתחילו ליכנס בתוך הקדושה, ואח"כ חזרו וימרו על ים בים סוף. ואז נסתם הפתח של הקדושה שהתחיל להפתח וחזר שרו של מצרים לקדמותו, וזהו טבעו בארץ שעריה. וזהו והנה מצרים נוסע אחריהם כמשז"ל (שמו"ר כא, ה), זה עוזא שרו של מצרים שבא לסייע את המצריים, ואז 'דודי לי'. כשהיה לי דבר לא תבעתי אלא בידו שנאמר ופרעה הקריב וכו' ויזעקו בני ישראל אל ה' וחזרו בתשובה, ועי"ז 'ואני לו' כשהיה לו דבר לא תבע אלא ממני שנאמר דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה עכ"ל. זה דומה למה שאמרו על הים זה אלי ואנוהו, כמ"ש אונקלוס: ואבני ליה מקדש קדמוהי. וזהו כנגד ויזעקו בני ישראל אל ה'. נאמר ויקחו לי תרומה וכן במעשה העגל הנה קודם מעשה העגל נאמר אני אמרתי אלקים אתם והיה ראוי שיזדכך חומרם ויכנסו לג"ע ויהיו רוחניים ויקיימו התורה והמצוות ברחניות ע"ד מ"ש באדה"ר:

ויניחהו בגן עדן לעבדה אלו מ"ע, ולשמרה אלו מל"ת. ועתה אכן כאדם תמותון ונשארו חמריים וזהו טבעו בארץ שעריה, ומ"מ דודי לי ואני לו. ותקן כנגד זה מלאכת המשכן. ואפשר שזהו נרמז במדרש: שנאמר ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם. שהם הערב רב שהטעו את ישראל ואמרו אלה אלקיך ישראל, וישראל טעו אחריו הגם כי כוונתם היתה לשמים וזהו ויצעקו בני ישראל אל ה' ולא אל העגל, אבל מ"מ להיות כי מצרים היה נוסע אחריהם, לזו טעו אחריו ובפרט כמו שכתוב בס' ציוני: שהיה במצרים מכשף א' ושמו אופי"ש והיה מעלה מן היאור דמות שור ע"ש. והתיקון לזה וכשהיה לו דבר לא תבא אלא ממני שנאמר ויקחו לי תרומה ועשו לי מקדש שהוא כנגד מעשה העגל. וסוף דבר עדיין אנו צריכים לדברי הזוהר פ' שמות (ח"ב כ' ע"א) ז"ל: דודי לי ואני לו, הוא בחר בי ואני בחרתי בו. הרועה בשושנים, הוא רועה בשושנים אעפ"י שהקוצים סביב להם, ואין אחר יכול לרעות בשושנים כמותו עכ"ל. וא"כ אעפ"י שטבעו בארץ עיפתה שעריה ומלכה ושריה בגוים אין תורה מ"מ הנה 'דודי לי', הוא בחר בי אפי' בהיותי במצרים בין האומות, וכמשאז"ל (שמו"ר כג, ה): אתי מלבנון כלה אתי, מטיט ולבנים וכו'. והוא רועה בשושנים, אעפ"י שהקוצים סביב להם, כי הנה הם בגוים אין תורה מ"מ במרעה טוב הנה הוא רועה את ישראל וזהו בשושנים, אעפ"י שהקוצין סביב להם. והטעם הוא ג"כ כמשז"ל במדרש (שהש"ר ב, לה): שלבם רך כשושנים. והוא כמ"ש כי ישראל הם רחמנים בני רחמנים. ויש בהם גומלי חסדים וחפצים להטיב, אלא ששאור שבעסה מעכב, וע"י היסורים נכנע לבבם הערל ולבם רך עליהם, והאדום נהפך ללבן, כמ"ש בס' הזוהר פ' שמות (ח"ב כ' ע"ב) כנז'.

יז
(שה"ש ב, יז):

עד שיפוח היום ונסו הצללים
סב דמה לך דודי לצבי או לעפר האילים
על הרי בתר. (איכה ב, י):
ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון
העלו עפר על ראשם חגרו שקים
הורידו לארץ ראשן בתולת ירושלם.

אז"ל במס' (שבת טו, א): מ' שנה עד שלא חרב הבית גלתה לה סנהדרין וישבה לה בחנויות, מאי למימרא שלא דנו דיני נפשות. וזהו 'ישבו לארץ' חוץ מלשכת הגזית, ו"ידמו' שלא דנו כנז'. ואז 'העלו עפר על ראשם'. אז"ל (איכ"ר ב, יד): התחילו להזכיר

זכותו של אברהם שאמר: ואנכי עפר ואפר (בראשית יח, כז). היה בהיותו מדבר עם ה' ית' בענין סדום, והנה אז הושיב הב"ה את אברהם ב"ד למטה כנגד ב"ד של מעלה, וזהו וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב (שם א). ישב כתיב, בקש לעמוד א"ל הקב"ה שב ואתה סימן לבניך שאני עומד והן יושבי' וכו'. והנה כשראו כי לסיבת העוונות ידמו זקני בת ציון כמ"ש, התחילו להזכיר זכותו של אברהם שהיה הראשון שהושיבו הב"ה בדין כמ"ש, ואז באותה שעה אמר ואנכי עפר ואפר. גם חגרו שקים, התחילו להזכיר זכותו של יעקב שנאמר וישם שק במתניו (בראשית לז, לד). וזה לפי שאמרו במדרש (ב"ר פד, כ): יעקב תפס את השק ואינו זז מבניו וכו'. ובמקום אחר אמרו: ואינו נוהג אלא בגדולי'. ולכן בראותם כי שחה לעפר נפשם חגרו שקים כנז' כדי לנהג עצמם בגדולה, ומ"מ לא הועיל להם ועי"ז הורידו לארץ ראשם בתולות ירושלים, כי כאשר זקנים משער שבתו אז ג"כ בחורים מנגינתם, וכאשר נתבטלו הבחורים אז בושו בתולות וחפו ראשם, וזהו הורידו לארץ ראשם בתולות ירושלם. והנה אעפ"י שבטלו ד' מיתות ב"ד דין ד' מיתות לא בטלו כמשארז"ל (סנהדרין לז, ב). גם אז"ל בענין דיני ממונות (גיטין פח, ב): אנן שליחותייהו דרבנן קמאי עבדינן. ואפשר שזכותו של אברהם היא שעמדה לאבותינו ולנו, וזה רמוז במשז"ל בילקוט ובב"ר (מד, טו): ויקח לו את כל אלה (בראשית טו, י). ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר שרי א"ה הראה לו, ור' נחמיה אומר שרי ישראל הראה לו. על דעתיה דר"י קתדרין דדין לקבל קתדרין דדין, על דעתיה דר' נחמיה ששם היתה סנהדרי גדולה יושבת וחותכת דיניהם של ישראל עכ"ל. אפשר לפרש כוונת ר"י היא לומר שה' הראה לאברהם שרי האומות, ובכל דור ודור הראה לו שיהיו עומדים חכמי' בישראל לעמוד כנגד האומות, וזהו קתדרין דדין, פי' של ישראל לקבל קתדרין דדין שהם של א"ה, והוא ע"ד משאז"ל (חגיגה ה, ב) על אבדה עצה מבני' נסרחה חכמתם (ירמיה מט, ז). פי' כאשר אבדה חכמה מבנים אלו ישראל ח"ו, אז ג"כ נסרחה חכמתם של א"ה, כי גם זה לעומת זה עשה האלקי' להגן על ישראל. ועל דעתיה דר' נחמיה ששם היתה סנהדרי גדולה וכו', וזהו ג"כ איש בתרו לקראת רעהו, שאפי' בגלות אין לך דור שאין בו כאברהם וכו'. פי' דומה אליו במקצת ולא בכל, אבל שליחותייהו דסנהדרין קא עבדי, וזהו ג"כ ע"ד מ"ש (ר"ה כה, ב): יפתח בדורו כשמואל בדורו וכו'. והנה אז"ל (ילקוט שה"ש רמז תתקפ"ו): עד שיפוח היום, מדבר באברהם [שנאמר והוא יושב פתח האהל כחום היום] וכו'. ולפי דרכנו יאמר אעפ"י שישבו לארץ וכו' ובטלו הסנהדרין כמ"ש, מ"מ עד שיפוח היום שיבוא אותו היום שכתוב בו: כי הנה היום בא וכו' (מלאכי ג, יט). וע"ז אז"ל (תנחומא פ' וירא, ג): זה יום הדין. אי נמי אותו היום אשר נאמר עליו: היום אם

בקולו תשמעו (תהלים צה, ז). ואז באותו היום ונסו הצללים של א"ה, וכ"ז יהיה בזכותו של אברהם אשר עליו נאמר והוא יושב פתח האהל כחום היום. הנה עד אותו היום סוב דמה לך דודי, שזה יאמר על הת"ח הנקראי' דודים, כמ"ש (שהש"ר א, יח) על כי טובים דודיך מיין. וכמדבר עם כל א' מהם, ובפרט אם הוא איש מיוחד מנהיג לבני דורו או מדינתו, סוב דמה לך דודי לצבי כמשז"ל מה צבי זה מביט לאחוריו וכו', אף אתה תביט אחריך וצא בעקבות הרועים, בשליחותייהו דרבנן קמאי, וזה 'על הרי בתר' כמ"ש ויתן איש בתרו לקראת רעהו (בראשית טו, י). כמ"ש שמעו הרים את ריב ה' (מיכה ו, ב). וגם בדברי רז"ל במקומות רבים.

אי נמי ישבו לארץ וכו' על דרך מ"ש בפ' טבעו בארץ וכו'. כי התורה נתלבשה בלבוש נכרי גשמי וזהו ג"כ ישבו לארץ, קנו התישבות וישבו לארץ, ולא הלכו בגדולות ובנפלאות להשכיל ברוחניות ובסתרי תורה רק ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון, וזה היתה סיבה מפני כי העלו עפר על ראשם, כי הם בעצמם הגבירו כח החומריות עליהם לסיבת שהיו נוטים אחרי החומר, וזה בפרט ע"י העוונות עי"ז חשך אור השכל, וכמ"ש מהר"ש ן' גבירול: אתה אור ועיני כל נפש זכה יראוך, ועוצם העוונים ממך יעלימוך וכו'. וע"ז חגרו שקים, נתנו כח אל השק שהוא עשו וארבע מאות איש עמו כמנין ש"ק, וגם הורידו לארץ ראשן בתולות ירושלם, אותם הבתולות שהם הת"ח אשר עליהם נאמר ותירוש ינובב בתולות (זכריה ט, יז). אשר בתחלה היו הולכים בגלוי הראש, ואמרו (סנהדרין קד, ב): כל מקום שהולכי' נעשים שרים לאדוניהם. וכמ"ש (איכ"ר א, ד) על רבתי בגוים, רבתי בדעות. עתה הורידו לארץ ראשן וירדו למטה. אי נמי יאמר על דרך מ"ש פעמים רבות מ"ש מהר"א אזולאי בהקדמתו לס' חסד לאברהם, כי רצו קצת מחכמי ישראל לפרש התורה עפ"י הקדמות הפלוסופיא, וזה וזה לא עלה בידם כי לא באלה חלק יעקב, באופן כי נתרחקו מן הפנימית ואל החצונית לא באו וכו' ע"ש. וזהו נתינת טעם למה ישבו לארץ כמ"ש, וגם ידמו זקני בת ציון, כי במקצת דברים הודו חכמי ישראל לא"ה, הגם כי בזה יפה פי' הרמ"ע ז"ל (מאמר אם כל חי, ח"א פי"ב): כי חלילה להם לחכמי ישראל להודות לדברים, אלא שלא רצו לגלות להם טעם הדבר ולפיכך הודו. מ"מ לפי פשוטו ידמו זקני בת ציון ולא מצאו תשובה, הוא מפני כי העלו על עפר, כי ראש דבריהם והעיקר אשר בנו דרושיהם הכל היה מן העפר, ולכן ג"כ הכל שב אל העפר והורידו לארץ ראשם בתולות ירושלם כמ"ש ולא ידעו מה להשיב, ולזה אמר עד שיפוח היום על דרך משאז"ל (מגילה כח, ב): דשמעתא בעיא צלותא כיומא דאסתנא. וכאשר יאיר היום אז ונסו הצללים אשר הנה הם חוצצים על השכל ומחשיכים אותו, אז סוב דמה לך דודי

וכו'. והעיקר כי הארת היום הנה הוא ע"י אור השמש המאיר מלמעלה למטה, שהוא עומד בשמים ומאיר לארץ ולדרים עליה, והנה בשמות רבה (כח, א) על פ' ומשה עלה אל האלקי' (שמות יט, ג). אמרו שלא שלטה בריה מלמעלה כשם ששלט משה עכ"ל. והענין כי הרבה צפו במרכבה ולא ראו רק מן הדברי' הגשמיים, רצו לצפות ולהבין אפי' באלקיות על דרך ומבשרי אחזה אלוק (איוב יט, כו). וצפו מלמטה למעלה ולא ראו יען לפי האמת יפול בהם הטעות, אבל משה היה להפך כי בעלותו אל האלקים ראה בעיניו את כל הדברים הרוחניים אשר רוח אלקי' מתגלה בהם, וממנו הבין הדברים הגשמיים המסתעפים מהם, וזהו שלא שלטה בריה מלמעלה. ואח"כ ירד למטה כשם ששלט משה, וזו היתה ג"כ חכמתו של שלמה המלך ע"ה, כמ"ש מהר"א לאניאדו בס' כלי יקר ע"ש. והנה בהיות ישראל תלמידיו של מרע"ה הולכים בעקבות הרועים ללמוד ע"פ סדר הקדמותיו אשר הנה הם הלכה למשה מסיני, יבינו תחלה בנסתרות ומהם ירדו מלמעלה למטה בדרך אמת, דרך הקדש יקרא לה, וזהו עד שיפוח היום להאיר מלמעלה למטה, ואז ינוסו הצללים המעכבים להבין הדברים כתקונן. ואז סוב דמה לך דודי שהוא הת"ח יסוב לאחוריו, ודמה לך לצבי שבעת שהוא בורח מתהפך לאחוריו, אף אתה בהיותך יורד מלמעלה למטה אל תביט לפניך במה שהוא למטה, רק חזור לאחוריך למעלה, שהם ההקדמות המסורות לך מלמעלה הלכה למשה מסיני כמ"ש, ועי"ז ג"כ תהיה דומה לעופר האילים שהוא חזק לא ימוט, ותתחזק במלחמתה של תורה על הרי בתר, למעלה מכל החלוקים אשר יעלו על לב איש, כי עפ"י הקדמותיה ויסדותיה של תורה אשר ניתנו מרועה א' יתורץ ויתישב הכל. וכמ"ש הכתוב וכל הדבר הקשה יביאון אל משה (שמות יח, כו). והוא דרך רמז. ועפ"י דרך זה שאמרנו נוכל ג"כ לומר ישבו לארץ ומתעסקי' בעסקי הארץ, זה רץ לשדהו וכו' ואינם עוסקי' בתורה רק ידמו זקני בת ציון, ולכן מדה כנגד מדה העלו עפר על ראשם וכו' על דרך (אבות ג, ה): כל הפורק ממנו עול תורה נותני' עליו עול מלכות ועול דרך ארץ. והנה כנגד זה אמר עד שיפוח היום על דרך מ"ש (סנהדרין צט, א־ב): זמר בכל יום. ועי"ז ונסו הצללי' ואז סוב דמה לך דודי לצבי. או להיות חוזר על הראשונות ובזה יהיה דומה לעופר האיילי' על הרי בתר, כמ"ש (סנהדרין מב, א): במי אתה מוצא מלחמתה של תורה, במי שיש בידו חבילות של משנה. גם אפשר לומר על דרך שפי' מהר"ש אלקבאץ בפ' עד שיפוח היום וכו' סוב דמה לך דודי לצבי. במיעוט שינה. או לעופר האיילים, ברוב הזכירה על הרי בתר. כלומר שתמיד יחזור על למודו וכו' עד שתפרד הנפש וכו' ע"ש עכ"ל. וזה כנגד ידמו זקני בת ציון שהיו שותקי' ולא היו חוזרים על למודם, אמר עתה עד שיפוח היום וכו' סוב דמה

לך כמ"ש. ולפי הדרך שפי' ז"ל על פ' ישבו לארץ וכו'. על ענין נבוכדנצר הרשע שהושיב הסנהדרין לארץ וכו' עד וגררום. יאמר עד שיפוח היום כמ"ש במדרש (ילקוט שה"ש רמז תתקפ"ו): עד שאכניס פיחה בלילן של מלכיות, בלילן של בבל. ואז יתקיים ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחלה. דהנה במדרש חזית אומר לא כבר הכנסתי פיחה בלילן של מצרים שהיו ד' מאות שנה ועשית ר"י. ונסו הצללי' לא כבר העברתי בהם שני צללים קשים, צל טיט ולבנים וכו'. ולפי דרך זה נוכל לומר משאז"ל כי בערמה עשו המצריים והתחילו הם בעצמם לבנות ערי מסכנות, ובני ישראל מעצמם הלכו גם הם ואח"כ נשמטו המצריים א' א' ונשארו בני ישראל לבדם ואז וימררו את חייהם, ובני לוי נשמרו מזה ולא רצו ללכת אם מפני שהכירו וידעו ערמת המצריים, וגם מפני שלא רצו להבטל מתלמוד תורה שלהם, וזהו כי שמרו אמרתך ותורתך, ובריתך ינצורו זו ברית מילה כפשוטו וזה היה במצרים, וזכות התורה הועיל שלא נשתעבדו בהם כמשאז"ל, ועתה יאמר ישבו לארץ מעצמם, ישבו לארץ לעשות מלאכה בטיט ולבנים ובכל עבודת הארץ, וגם ידמו שתקו ולא היו עוסקי' בתורה, זקני בת ציון בשערים המצויינים. ובזה העלו עפר על ראשם שהיו מלוכלכים בטיט ולבנים, חגרו שקים כמ"ש הכתוב: ויפץ העם וכו' לקושש קש לתבן (שמות ה, יב). ושק וקש הכל א'. וכמ"ש ג"כ בתיקונים. ואם נפרש 'העלו עפר' התחילו להזכיר זכותו של אברהם וכו' כמשז"ל. אפשר לומר כי בתוך השעבוד הזכירו זכותו של אברהם אשר אליו נאמר כי גר יהיה זרעך. גם חגרו שקים התחילו להזכיר זכותו של יעקב שנאמר וישם שק במתניו. וידוע כי זה נאמר במכירת יוסף אשר בסיבתו נתגלגלו הדברים וירדו למצרים, ואח"כ הורידו לארץ ראשן בתולות ירושלים שהיו שוקעים אותם בבנין, ובפרט כנראה ממעשה בתו של מתושלח, שיצא העובר ממנה ונתערב עם הלבנה, כמשז"ל (ילקוט פ' שמות, רמז קע"ו) על פ' ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר (שמות כד, י). ועל זה אמר עד שיפוח היום במצרים כמ"ש במדרש, ונסו הצללי' של טיט ולבנים. סוב דמה לך דודי לצבי סוף שאני מהפך מדת הדין למדת הרחמים וממהר בגאולתכם כדם הצבי וכדם האיל. אפשר שמפרש דרך רמז 'דמה' לשון דם מדת הדין נהפך לדודי שהוא מדת הרחמים, וזה היה על הרי בתר, בזכות התנאים שהתנתי עם אאע"ה בברית בין הבתרים.

אי נמי אמרו בלקוטי': עבר אדם על מ"ע גורם שתרד המלכות דמלכות דעשייה לג' ראשונות דקליפה, עבר על ל"ת יורדת לג' אמצעיות, ונה"י דידה לג' ראשונות דקליפה, עבר על כריתות ומיתות ב"ד יורדת לג' אחרונות, עבר על חלול ה' ח"ו יורדת המלכות למלכות של קליפה, וכן ג"כ לעולם עד"ז יורדים כל המדרגות וכל העולמות עד כי מלכות

דמלכות דאצילות יורדת בבריאה וכו' ע"ד הנז'. ולזה אמר ישבו לארץ וכו' זקני בת ציון הם הניצוצות דמלכות שיורדים למטה ע"ד מ"ש מהר"א גלאנטי שהם י' ניצוצות המלכות המתפשטי' בבריאה ע"כ. וקראם 'זקני' לפי שהיו מימים קדמוניות וגם שבאו לה מצד הזקני' שהם או"א, כמ"ש ה' בחכמה יסד ארץ. ואמר עתה 'ישבו לארץ' וירדו למטה ואח"כ ג"כ ידמו זקני בת ציון, פי' בתחלה יזכו לארץ שיורדת המלכות בג' עליונות של מטה ממנה מלכות דעשיה בג' ראשונות של קליפה. והנה הג' ראשונות הם טומאה קלה וקרובים אל הקדש, ולכן אעפ"י שיורדת המלכות שם מ"מ יש לה קצת התישבות להיותה קרובה אל הקדושה וזהו 'ישבו לארץ', ואמר 'ישבו' לשון רבים רמז לב' בחינות עגולא ורבועא, פנימי וחצון, כמ"ש בפ' הקודם. אח"כ ע"י העון ידמו וכו' שירדה המלכות לג' אמצעיות ונה"י דידה לג' ראשונות ואז ידמו זקני בת ציון יען השפתים שלה הנה הם בגלות, וזה דומה למה שנאמר כי כבד פה וכבד לשון אנכי. ואמרו בזוהר (ח"ב כ"ה ע"ב): בגין דדבורא דיליה בגלותא הוה. אח"כ 'העלו עפר' שהוא כח הדין כמ"ש מהר"א גלאנטי בשם הזוהר 'על ראשם', ועי"ז 'חגרו שקים' שירדו המלכות לנה"י ונה"י דידה בחג"ת וחג"ת דידה ששם מקום החגורה לבשו שקים שהוא ג' ראשונות דקליפה בסוד 'ארבע מאות איש עמו' כמנין ש"ק כידוע, אח"כ ירדה המלכות למלכות דקליפה וכו' ואז הורידו לארץ עיפתה כמ"ש, 'ראשן' שהם ג' ראשונות ג"כ בתולות ירושלם, והנה התיקון לזה הוא להמשיך אור לובן העליון ע"י התשובה ולהמשיך מימי החסד ועי"ז 'ישקני' יטהרני וישובו כל הדברים לקדמותן, וזהו 'עד שיפוח היום' שהוא החסד העליון ועי"ז ונסו הצללים. והנה כנגד ד' בחינות שאמרנו יש ד' חלוקי כפרה שאז"ל. והנה עבר על מ"ע וירדה המלכות לג' ראשונות ואז ישבו לארץ כמ"ש, אם עשה תשובה לא זז משם עד שמוחלין לו וחוזרת המלכות לקדמותה, וזהו עד שיפוח היום כמו שמביא ראיה בגמ' (יומא פו, א) מפ' שובו בנים שובבים ארפא וכו'. והנה עיקר הרפואה הוא ע"י האי חרגא דיומא דמסי (נדרים ח, ב). וגם ע"ד האמת הנה הרפואה מצד הת"ת בקבלתו מן הכתר. וידוע כי הת"ת נקרא 'יום' וזהו עד שיפוח היום, והנה עבר על ל"ת ואז יורדת המלכות לג' אמצעיות ואז ידמו זקני בת ציון כמ"ש, ואז אם עשה תשובה תולה עד שיבא יוה"ך ויכפר שנאמר כי ביום הזה יכפר. וזה 'עד שיפוח היום' שהוא יוה"ך שמתגלה אור אימא עלאה. עבר על כריתות ומיתות ב"ד ועשה תשובה תשובה וי"ה תולין ויסורין ממרקין. וירדה המלכות לנה"י ואז חגרו שקים אם עשה תשובה, תשובה ויה"כ תולים ויסורי' ממרקים ועי"ז יורד אור מאו"א בסוד יסור יסרני י"ה. וזהו עד שיפוח היום כמשאז"ל במדרש (שהש"ר ב, לו): אמר ר' ברכיה עד שארתיח היום,

באש עברתי אפיח עליך וכו' (יחזקאל כא, לו). ואז אין מיתוק הדין אלא בשרשו ע"י יסורין ועי"ז ונסו הצללים אלו צללי יגון ואנחה. וסוף שאני מהפך מדה"ד לרחמי' וכו' כמ"ש במדרש. אבל כל מי שיש בידו חלול ה' והוריד המלכות למלכות ואז הורידו לארץ ראשן אז אין כח בתשובה לתלות וכו', אלא הכל תולים ומיתה ממרקת וזהו 'עד שיפוח היום' זה יום הדין כמשז"ל, 'ונסו הצללים' כמ"ש בזוהר, ואז סוב דמה לך דודי לצבי וכו', פי' כי בכל אלו התליות שאמרנו לעולם הקדושה הנה היא מצמצמת עצמה שלא יהנו ממנה החצונים וזהו ודמה לך לצבי, גם ודמה לך לצבי שמהפך לאחוריו ועינו למעלה, וגם או לעופר האיילים לשון חוזק, והכל הוא 'על הרי בתר' לשון ויבתר וכו' (בראשית טו, י). שירידתה שם הנה היא להבדיל בין קדש שהם ישראל, לחול שהם א"ה, כידוע סוד שכינה בגלות מה היא.

אי נמי הנה בזו"ן יש כמה מיני חסדי' וגבורות, וז"א נבנה מן החסדים ונוק' מן הגבורות. הנה בס' עץ חיים ש"ב ח"ג פ"ט כתוב ז"ל: כי אותם החו"ג שקבלו זו"ן בפעם ראשונה היתה לצורך גופא לבד, ונתפשטו החסדים בגופא דזעיר והגבורות בגופא דנוק', אך לא להוציא תולדות, ומשם ואילך צריכים לחזור ולקבל מוחין חדשים בכל זווג וזווג מלמעלה להמציא נבראים חדשים, ונמצא כי בהזדווג ז"א עם נוק' צריך שיעלו שם בסוד מ"נ תחלה עד או"א, ואז או"א מעלין מ"נ לא"א, וכן על זה הדרך עד רום המעלות, ואז גורם שישפעו משם מ"ד שהוא שם מ"ה החדש, כי גם הוא כולל חו"ג וכו' עד ונותני' אותו בסוד מוחין חדשים לבניהם זו"ן וכו'. וכלל הענין ג"כ כי אפי' ההוא רוחא קדמאה דשביק בה בעלה הנה היא מעלה מ"נ, ועי"ז יורדים מ"ד ע"ש כל הדרוש. והנה כשיש מי שיעלה מ"נ אז יורדים מ"ד ואם אין מי שיעלה מ"נ הנה הגבורות הנז' שעשו בה בחי' 'כלי' יושבות לעצמם, וזהו 'ישבו לארץ' במלכות הנקראת ארץ, ישבו ולא עלו לז"א הנקרא שמים, וגם 'ידמו' שתקו ולא אמרו דבר כמ"ש הכתוב ישב בדד וידום. והנה ישבו לארץ ידמו אלו הגבורות שהם זקני בת ציון היושבים ראשונה במלכות מימי קדם, ונקראו 'זקני בת ציון' לגבי החדשות הבאות בכל יום בעת הזווג, והנה כיון שאין מי שיעלה מ"נ כמ"ש לכן 'ישבו לארץ' וכו' ובזה 'העלו עפר על ראשם' שהוא סוד הדין מן העפר אשר בקרקע המשכן. גם אפשר לומר העלו עפר על ראשם חגרו שקים ע"ד מ"ש שהקליפה רוצה היא להתקן בסוד השערות, אך לא נעשה עצתם רק חגרו במקום החגורה שהוא ז"א, שם חגרו שקים ולא בראש. וקרוב לזה פי' מהר"א גלאנטי. הורידו לארץ ראשן בתולות ירושלם כמ"ש לעיל, ואמר 'בתולות ירושלים' לרמוז כי אפי' שירדה הקדושה למטה מ"מ הנה תרעין דילה סתומות לבל יהנו ממנה החצוני', וגם הנה הם

נקראי' בשמם ושמם הראשון עליהם, ועדיין הם נקראי' 'בנות ירושלם', ובפרט המלכיות הנה הם נקראי' 'בתולות', דתרעין דילה סתומות כמ"ש למעלה, והנה המלכות דמלכות היא היורדת למטה. ואפשר שלזה אמר בנות ירושלם שהוא שם ב"ן שבמלכות של כל א' [מ]העולמות. גם אפשר לומר 'בנות ירושלם' על שם ב"ן שהוא ההוא רוחא קדמאה כמ"ש, והנה כנגד זה אמר עד שיפוח היום, פי' שיבא הרוח מצד החסד, וזה כי ידוע כי הגבורות נק' לילה, וכמ"ש על ולחשך קרא לילה. והיא ג"כ מדת המלכות הנקראת לילה, גם ידוע כי בתחלה כשיצאו בסוד נפש בלבד אז היתה מיתת המלכים, אמנם אח"כ כשמלך הדר, סוד הרוח, והוא יסוד מצד הת"ת אז נתקיימו וכמבואר בדרוש. וזהו עד שיפוח היום שיבא שם מ"ה החדש שהוא מדת יום, אז יהיה מיתוק הדין, בסוד ונתתי רוחי בכם וחייתם (יחזקאל לז, יד).

אי נמי כמ"ש באידרא (זח"ג קל"ד ע"ב) ז"ל: ובההוא זמנא דאתער עתיק יומין בתקונין דלעילא, ההוא אתקרי יום א', דביה זמין לאוקיר דיקניה, הה"ד יום אחד הוא יודע לה' (זכריה יד, ז). הוא בלחודוי וכו' עכ"ל. והנה בכל יום ידוע שמתעוררים מ"נ ע"י מעשה הצדיקי', ואם אין מי שיעלה מ"נ אז ח"ו אין זווג, וזה עד ביאת המשיח כי אז תתעורר המלכות מאיליה ע"י שימשך אליה הארת החוטם העליון אשר יש נוק' דפרדשקא, והיא המלכות דעתיק יומין ע"כ. וזהו שאומר אח"כ דתנינן באתר דאית יום אית לילה, דלית יום בלא לילה, פי' כל הזווגים הוא ע"י התעוררות מ"ד ומ"נ שהם מצד זו"ן שהם יום ולילה. וכן למטה ע"י עליית נשמת הזכרים והנקבות הם מעוררים מ"נ לזו"ן. אבל לעתיד לבא אז יהיה יום א', פי' שהכל נקרא יום. א"נ יום א' שכולל י"ג תיקוני' כמנין אח"ד. והרמז על החוטם דאריך שהוא ת"ת ויש בו נוק' דפרדשקא שהוא המלכות, ויש בו הארת וא"ו במילוי אלפי"ן כמנין וזה היום הנק' יום אחד. גם נק' 'הוא' אם מפני שכולל י"ב תקונין כמנין הו"א, וגם מפני שהוא נעלם, ועל ידו יודע לה' בסוד וידע אדם (בראשית ד, כה). שיתיחד הת"ת עם המלכות. וז"ש עד שיפוח היום, פי' שיתגלה הארת הרוח מן היום הנז' דמיניה אריק רוחא למלכותא דלתתא. גם אמרו דזמין לאשראה על מלכא משיחא. ואפשר שלזה רמזו רז"ל בילקוט (שה"ש, רמז תתקפ"ו) שאמרו: עד שיפוח היום, זה יום הדין. וידוע כי על אותו היום נאמר: כי הנה היום בא בוער 'כתנור' (מלאכי ג, יט). בגימט' תרע"ו. שהוא כמנין תרע"א וה' אותיות. וידוע כי במלכות של עתיק יש שם אדנ"י במלואו שעולה תרע"א ועם ה' של שם הרי תרע"ו, וכשיתגלה הארת היום הנקרא הוא יודע לה' ויתעלה מ"נ ותזדווג עם ז"א בבי"א. וזהו ג"כ שאחז"ל בילקוט (שה"ש רמז תתקפ"ו): עד שיופיע הקב"ה מלכותו בעה"ז. והנה

הקב"ה יצדק לפעמים אפי' באריך ובעתיק, וכאשר יופיע מלכותו שהוא נוק' דפרדשקא הנז', בעה"ז שהוא המלכות דאצילות הנקרא ע"ה, ואז באותו זמן ונסו הצללי', אלו צללי המלכיות שהם הקליפות העושים צל על המלכיות שבכל העולמות, והם נאחזים ויונקים מק"כ צירופי אלקים העולים כמנין צ"ל. והנה אמר הכתוב עד שיפוח היום ונסו הצללים כמ"ש, הנה עד אותו זמן בין דא לדא סוב דמה לך לצבי מלשון דהוה צבי. והנה הוא חפץ בטובותינו. א"נ ודמה לך לצבי הוא הצדיק שהשכינה מתלבשת בו, וכפי כוונתו ותאותו להתדבק בשכינה כן תאות השכינה להתדבק בצדיקים, וזהו ודמה לך לצבי שהשכינה הנה היא דומה אל הצדיק, ואמר סוב ודמה לך דודי כי כן אמרו כי השכינה הנה סובבת בכל יום אם ימצא צדיק להתלבש בו מתלבש בתוכו, ואם לאו חוזרת לקן ציפור. והנה 'צבי' כבר ביארנו לעיל שעולה כמנין ק"ב, והוא סוד ק"ב טוב כמ"ש בפ' דומה דודי לצבי (פ' ט) ע"ש. וכל מה שביארנו שם שייך ג"כ כאן. או לעופר האיילים, הנה מלת 'לעופר' כאשר נוסיף ו' הנה הוא בגימט' שכינה עם הכולל, גם מלת 'האילים' בגימט' צ"ו כמנין א"ל אדנ"י שהוא במלכות, ומתלבש בעשיה כדי להכניע הקליפות, בסוד ומלכותו בכל משלה. וזהו על הרי בתר. והכוונה כי עד שיפוח היום וכו', סוב דמה לך דודי וכו' כדי להגן על ישראל, כי כאשר יפוח היום אז אין צריך כי אור קטן אינו נרגש לפני אור גדול אשר תגלה ותראה עלינו אכי"ר.

שיר השירים - פרק ג

א

(שה"ש ג, א):

עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו. (איכה ב, יא):

כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי חֳמַרְמְרוּ מֵעַי נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי עַל שֶׁבֶר בַּת עַמִּי בֵּעָטֵף עוֹלֵל וְיוֹנֵק בִּרְחֹבוֹת קִרְיָה.

ארז"ל (שהש"ר ג, א): "**עַל מִשְׁכָּבִי. עַל מַרְעִי, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר: וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב**" (שמות כא, יח). עכ"ל. וזה דומה למה שאמרו (ילקוט שה"ש רמז תתקפ"ו) על "**חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי**" (שה"ש ב, ה). "[**אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אֲבִינָא כְּשֶׁהָיְתָה הַפְּרוּטָה מְצוּיָה אָדָם מִתְאַוֶּה דְּבַר מִשְׁנָה, דְּבַר הֲלָכָה, דְּבַר תַּלְמוּד. וְעַכְשָׁו שֶׁאֵין הַפְּרוּטָה מְצוּיָה] וּבְיוֹתֵר שֶׁאָנוּ חוֹלִים מִן הַמַּלְכִיּוֹת [אָדָם מִתְאַוֶּה לִשְׁמֹעַ דְּבַר מִקְרָא דְּבַר אַגָּדָה]**". והנה לסיבת

החולי "**בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי**" וכו'. והענין כי הנה המקונן אמר "**כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי חָמַרְמְרוּ מֵעַי**" וכו'. וקשה שהרי מצינו (ב"מ נט, א): כי "**שַׁעֲרֵי דְמָעוֹת לֹא נִנְעָלוּ**". ואם כן היאך "**כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי**" וכו'. ולזה השיב הכתוב "**נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי עַל שֶׁבֶר בַּת עַמִּי**", כי העיקר ממה שהייתי מצטער לא היה בשביל העוונות ודרך תשובה רק היה "**עַל שֶׁבֶר בַּת עַמִּי**" ולפיכך לא נתקבלו הדמעות, וזה דומה למה שפירשנו על מה שאמרו ז"ל (איכ"ר א, כה) על פסוק (איכה א ב): "**וְדִמְעָתָהּ עַל לֶחֱיָהּ**". "**עַל כֵּן הָיָה, עַל גְּבוּרֶיהָ**" וכו'. שהקשה למה להם לרז"ל להוציא הכתוב מפשוטו, אך מפני שהוקשה להם כמ"ש כי "**שַׁעֲרֵי דְמָעוֹת לֹא נִנְעָלוּ**", והיאך "**דִּמְעָתָהּ עַל לֶחֱיָהּ**" ו"**אֵין לָהּ מְנַחֵם**" וכו' (איכה א ב), לזה השיב מפני שהוא "**עַל כֵּן הָיָה, עַל גְּבוּרֶיהָ**" וכיוצא, ולא היה דרך בקשה ותפלה מאתו ית', ולפיכך "**אֵין לָהּ מְנַחֵם**" וכו' ע"כ. וכן נמי כאן מפני מה "**כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי חָמַרְמְרוּ מֵעַי**", הוא מפני כי "**נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי עַל שֶׁבֶר בַּת עַמִּי**", ולא שב בתשובה לפניו ית'. וראיה לדבר "**בֵּעָטָךְ עוֹלֵל וְיוֹנֵק בִּרְחֹבוֹת קְרִיָה**". פי' במקום שהיה לי לאסוף עוללים ויונקי שדים, ו"**בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ יִבְכּוּ הַכֹּהֲנִים מְשָׁרְתֵי ה'**" **וְיֹאמְרוּ חוּסָה ה' עַל עַמֶּךָ**" (יואל ב יז), ואז היתה תפלתי נשמעת בודאי כמו שכתוב אח"כ "**וַיְקַנֵּא ה' לְאַרְצוֹ וַיַּחְמֹל עַל עַמּוֹ**" (יואל ב יח). הנה עתה מתאחר ועוטף עולל ויונק ברחובות קריה ולכן לא נתקבלה תפלתי, ועל זה אמר ג"כ "**עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת, עַל מַרְעִי**". לסבת החולי הנזכר, לא צעקתי בשביל החולי רק "**בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי**" זה הקב"ה, ומכל מקום "**בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו**". כמו שאמר הכתוב: "**וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי**" מהם "**בַּיּוֹם הַהוּא**" וכו' (דברים לא יח). ומכל מקום לא היה זה - אינו אלא לפי שעה כי אח"כ "**אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ**" (שה"ש ג, ד). והטעם שלא מצאתיו בתחלה הוא מפני כי "**בִּקַּשְׁתִּיו**" בהיותי במשכבי ועדיין היה חולי העוונות עלי ולא שבתי בתשובה שלמה עד "**שְׁלוֹחַ שֶׁרֶץ טְבִילָה תַּעֲל**"[3]. ולכן "**בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו**".

אי נמי ידוע כי עיקר גלותנו זה הוא בשביל שנאת חנם, וזהו "**כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי**" וכו' "**עַל שֶׁבֶר בַּת עַמִּי**", ונפרדו כל א' מחבירו, ולכן "**כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי**" שאין מי שיעזור את חבירו להצילו, וכן ג"כ "**בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו**", כמ"ש החכם[4]: "**רַבִּים** [הַ]**אוֹהֲבִים בְּמִסְפָּר, וּלְעֵת הַצּוֹרֶךְ הֵם מְעַטִּים**". והנה כבר ארז"ל (שהש"ר א, יב): "**לֹא נִתַּן שִׁיר הַשִּׁירִים לְיִדְרֹשׁ אֶלָּא לְשִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל**". ולכן נפרש "**עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת, עַל מַרְעִי**" כמ"ש, "**בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי**" זה הקב"ה. וכאשר בקשתי

[3](נוסח סליחות לער"ה ושחרית יוה"כ).

[4]הובא בספר חסד אל לרב משה אלמושנינו דף י"ד, ובמדרש תלפיות בשם ספר החינוך, ובספר יש נוחלין לאביו של השל"ה הק'. והובא בס' אוצר מדרשים אייזנשטיין ח"ב חלק המעשיות מעשה י"ח בשם אדוש הפילוסוף.

להב"ה כאן "**בִּקַּשְׁתִּיו**", פי' למשכבי שהוא החולי הנזכר, "**וְלֹא מְצָאתִיו**", על דרך מ"ש "**וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה' אֱלֹקֵיכֶם**" וכו' "**וַהֲסִרוֹתִי מָחֳלָה מִקִּרְבֶּךָ**" (שמות כג, כה).

אי נמי הכתוב אומר: "**מַסִּיר אָזְנוֹ מִשְּׁמוֹעַ תּוֹרָה גַּם תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה**" (משלי כח, ט). ועל דרך זה יאמר הכתוב: "**כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינָי**" וכו' שלא נתקבלה תפלתי הוא מפני כי "**נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי עַל שֶׁבֶר בַּת עַמִּי**", והנה השבר הזה הוא שהפרידו תורה שבכתב מתורה שבעל פה ואין לך שבר גדול מזה, וזה גרם על ידי שנאת חנם וכמ"ש בזוהר פ' קדושים (דף פ"ד ע"ב): "**אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ. אֲמַר רִבִּי חִיָּיא: בְּקַדְמֵיתָא אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ, זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ, לֹא תִשָּׂא, לֹא תִרְצַח, לֹא תִנְאָף, לֹא תִגְנוֹב בִּלְישָׁנָא יְחִידָאי**" (שמות כ, ב־יג). "**וְהָכָא אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם, אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ, אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים בִּלְישָׁנָא דְּסַגִּיאִין**" (ויקרא יט, ב־ד). "**אֶלָּא תָּא חֲזֵי מִיּוֹמָא דַּהֲווֹ יִשְׂרָאֵל שְׁכִיחִין בְּעָלְמָא לָא אִשְׁתְּכָחוּ קָמֵי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בִּלְבָּא חַד בִּרְעוּתָא חָדָא כְּהַהוּא יוֹמָא דְּקַיְימוּ יִשְׂרָאֵל בְּטוּרָא דְּסִינַי. וְעַל דָּא כֻּלָּא דְּאִתְמַר בִּלְישָׁנָא יְחִידָאי אִיתְמַר. לְבָתַר בִּלְישָׁנָא דְּסַגִּיאִין דְּהָא לָא אִשְׁתְּכָחוּ כָּל כַּךְ כְּהַהוּא שַׁעְתָּא**" עכ"ל. בעל אור יקר פי' "**מִיּוֹמָא דַּהֲווֹ יִשְׂרָאֵל שְׁכִיחִין**" וכו'. "**הָעִנְיָן**" (שבת קמו א) "**שֶׁפְּסָקָה זוּהֲמָתָן וְנִסְתַּלְּקָה שִׂנְאַת חִנָּם וְתַחֲרוּת מִבֵּינֵיהֶם, וּלְכָךְ הָיוּ בְּלֵב א' אֵלּוּ עִם אֵלּוּ וְנִיתְּנָה לָהֶם תּוֹרָה בִּלְשׁוֹן יָחִיד. כִּי כְּפִי מַה שֶּׁהֵם הַמַּחְתּוֹנִים כֵּן יְעוֹרְרוּ לְמַעְלָה, וְכֵיוָן שֶׁהֵם בְּלֵב א' שָׁאֲבוּ מֵי הַתּוֹרָה בִּלְשׁוֹן יָחִיד, אָמְנָם אַחַר שֶׁחָטְאוּ בָּעֶגֶל שָׁלַט בָּהֶם יֵצֶר הָרַע, וּתְחִלָּתוֹ בְּשִׂנְאַת חִנָּם וּפֵירוּד הַלְּבָבוֹת שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הָעֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, וּלְכָךְ כְּשֶׁחָזַר הקב"ה בְּפִ' זוֹ וּשְׂנָאָם אֲמָרָם בִּלְשׁוֹן רַבִּים, לְהוֹרוֹת שֶׁהָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל רִיבּוּי הַלְּבָבוֹת וּפֵירוּדָם, וּכְמוֹ שֶׁהָיוּ נֶחֱלָקִים בְּדֵעוֹת כָּךְ בָּא לָהֶם הַדִּבּוּר הָעֶלְיוֹן בִּלְשׁוֹן רַבִּים, וְהִיא הִיא הַסִּבָּה שֶׁהוּצְרְכוּ לְשַׁנּוֹת הַדִּבְּרוֹת, שֶׁאֶפִילּוּ בַּלְּבָבוֹת הָרַבּוֹת הֵם מְצוּוִים הַמְּצוּוֹת. וְהוֹרָה עוֹד בָּזֶה כִּי פְּגַם שִׂנְאַת חִנָּם פּוֹגֵם הַתּוֹרָה, כִּי הַתּוֹרָה נְטוּעָה בְּלִבּוֹתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּבְהִיוֹת הַלְּבָבוֹת א' הֲרֵי נְטוּעָה בְּאֶרֶץ א' וְכֵן א' שֹׁרֶשׁ א'. וּבִהְיוֹת הַלְּבָבוֹת רַבּוֹת הֲרֵי הִיא כִּנְטִיעָה הַנְּטוּעָה בַּאֲרָצוֹת רַבּוֹת וְגַנּוֹת נִפְרָדוֹת, וְעוֹד כִּי הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ שְׁמוֹתָיו שֶׁל הב"ה, וְעִיקַּר הָאָדָם לְיַיחֵד וּלְקַשֵּׁר שְׁמוֹ קְצָתוֹ אֶל קְצָתוֹ בְּאָמְרוֹ קָרְבָּן לֵיהוֹ"ה, לְקַשֵּׁר י' בְּהֹ', ו' בְּהֹ', וְכֵן הַתּוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל לְכָל א' וְא' חֵלֶק בָּהּ וְאָחוּז כָּל א' וְא' בְּאוֹת אַחַת מִמֶּנָּה, וּבִהְיוֹת יִשְׂרָאֵל מְיוּחָדִים בְּלִבּוֹתָם וְנִקְשָׁרִים בְּקֶשֶׁר אַהֲבָה הַתּוֹרָה מְיוּחֶדֶת בָּהֶם, וְאִם הֵם נִפְרָדִים מַפְרִידִים אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְגוֹרְמִים פֵּרוּד בִּשְׁמוֹ, וְזֶה טַעַם חוֹמֶר עָוֹן שִׂנְאַת חִנָּם וְהַפְגָּם. וְלָזֶה בָּאָה הַתּוֹרָה בְּעִצְמָהּ בִּלְשׁוֹן רַבִּים, לְהוֹרוֹת שֶׁהֵם גּוֹרְמִים בַּתּוֹרָה כְּבְ"יָכוֹל" עכ"ל. וזהו "**בֵּעָטֵף עוֹלֵל וְיוֹנֵק בְּרֶחוֹבוֹת קִרְיָה**" בביטול תורה כמו שאמרו ז"ל (שבת קיט, ב) [על "**שְׁפוֹךְ עַל עוֹלָל בַּחוּץ**" (ירמיה

ו, יא)]. גם מהר"ם אלשיך (בס' דברי נחומים) פי' הכתוב הזה על ביטול תורה: "**כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי וְאֵיכָכָה אוּכַל וְרָאִיתִי בִּמְגִלַּת סֵפֶר כָּתוּב וְעֵינַיִם אַיִן לִרְאוֹת, וְאִם לִשְׁנוֹת מִשְׁנָה עַל פֶּה הִנֵּה חֲמַרְמְרוּ מֵעַי**" וכו' ע"ש. ועתה כנגד זה אמר "**עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי**", כי עיקר רנה של תורה הנה היא בלילה (ויק"ר יט, א). ואז "**בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי**" שאדם למד תורה במקום שלבו חפץ (ע"ז יט, א). ומהר"ש אוזידה (בס' לחם דמעה) פי' בשם מהר"ם קורדווירו ז"ל: "**כָּלוּ בַדְּמָעוֹת. בִּשְׁבִיל דְּמָעוֹתָיו שֶׁל נ"נ הָרְשָׁע שֶׁהָיוּ סִבָּה לְהַשְׁלִיטוֹ בְּכָל הָעוֹלָם לְכָךְ כָּלוּ עֵינַי וְחֲמַרְמְרוּ מֵעַי. וְזֶה נִלְמָד מִמִּדְרַשׁ תְּהִלִּים בפ' הנז' ז"ל: אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הב"ה בִּזְכוּת ג' דְּמָעוֹת שֶׁהוֹרִיד אוֹתוֹ רָשָׁע הִשְׁלַטְתָּהּ אוֹתוֹ בְּכָל הָעוֹלָם וכו'**" ע"ש עכ"ל. ואפשר שכנגד זה אמרו במדרש (שהש"ר ג, ג): "**עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת, זֶה לַיְלָה שֶׁל בָּבֶל, בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, זֶה דָּנִיֵּאל**" וכו'. כמ"ש אח"כ בתענית (דף ח, ב): שהיה מבקש רחמים על חורבן בית המקדש ונתקבלה אח"כ תפלתו. והכוונה כי גם את זה [לעומת] זה עשה האלקים, וזכותם של צדיקים היא שעומדת כנגד רשעתם של רשעים ועל ידם הב"ה מצילנו מידם. ועפ"י הדרך של מהר"ם קורדווירו אפשר לומר כלו בדמעות בשביל אותם הדמעות שהוריד עשו הרשע, כמשז"ל בזוהר פ' שמות (דף י"ב ע"ב) על "**וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ וַיֶּבְךְּ**" (בראשית כז, לח). בשביל זה "**כָּלוּ עֵינַי**" אלו עיני העדה אלו סנהדרין והחכמים, שהרי בשביל אותם הדמעות בירכו יצחק ואמר לו "**וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ**" וכו' (בראשית כז, מ). ואמרו ז"ל (ב"ר סז, ז): "**גזור עליו שמדים ואת שולט בו**". והנה בס' הזוהר פ' בלק (דף קצ"ב ע"ב): גבי וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ וכו' (דברים לג, ב). אמרו שכל א' מהשרים של עשו וישמעאל אמרו "**טוֹל מִנְּהִירוּ דִילִי**" וכו'. ופירש אח"כ ואמר וז"ל: "**אֶלָּא נָטַל בְּהַהוּא נְהִירוּ דְּאִתְפַּשְׁטִיט בְּהוּ סמא"ל חֶרֶב וְקַטוֹלָא, לְקַטְלָא בְּדִינָא, וּלְקַטְלָא בְּדִינָא כְּדְקָא יָאוּת, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: וַאֲשֶׁר חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ**" (דברים לג, כט). "**אַף עַל גַּב דְּלָא הֲוָה דִּילְךָ**" וכו' עכ"ל. והכוונה כי בשעת מתן תורה קבלו כח משרו של עשו לדון דיני נפשות גם כי בידו של מלאך המות ניתן ברשותו של הב"ה להמית נפש כל חי, וכאשר חטאו ישראל אז "**וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**" וכו' (שמות לג, ו). וסוף דבר "**וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שָׁבֵי**" (במדבר כא, א), כמ"ש בזוהר פ' הנז' (דף קצ"ג ע"א). והעיקר הוא כי עתה בטלו דיני נפשות, וכמ"ש בפ' "**יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְמוּ זְקֵנֵי בַת צִיּוֹן**" (איכה ב, י). וזהו "**כָּלוּ**" בשביל הַ"**דְּמָעוֹת**" הנז' "**עֵינַי**", גם "**חֲמַרְמְרוּ מֵעַי נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי**" וכו'. במדרש הנעלם פ' תולדות (זח"א ק"מ ע"ב) על פ' "**וַיִּתְרוֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ**" וכו' (בראשית כה, כב). פי' "**שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ, אֵלּוּ הַשְּׁנֵי גֵּאִים הַכָּבֵד וְהַלֵּב. רִבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר הַמּוֹחַ וְהַלֵּב**" וכו'. ואח"כ אומר: "**וַיֶּזֶד יַעֲקֹב**

נָזִיד. הַלֵּב חוֹשֵׁב וּמְהַרְהֵר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה בִּידִיעַת בּוֹרְאוֹ, וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף. הַכָּבֵד שֶׁדָּרְךְ טִבְעוֹ לָצֵאת וְלָטוּד צַיִד בְּפִיו וְלִבְלוּעַ וְאֵינוֹ מוֹצֵא נִקְרָא עָיֵף וכו', עד וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם אֶת בְּכֹרָתְךָ. [וְהַלֵּב אוֹמֵר] תֵּן לִי הָרִאשׁוֹן וְהַמֻּבְחָר" וכו' עכ"ל בקצור. והכוונה כמו שפירשו בזוהר בפ' תרומה (דף קנ"ג ע"א) בענין מח לב וכבד, כי הכבד נוטל בתחלה ונותן ללב וכו' ואח"כ לשאר האברים. והדבר מובן וגם בחוש נראה שאם לא היה הכבד משלח המזון ללב ולשאר האיברים הנה היה בנין הגוף נהרס ונאבד ח"ו, והנה הרי זה בא ללמד פי' יעקב ועשו רמז ללב וכבד, ונמצא למדים כי הנה הם דומים להם, וכל זמן שהכבד **"וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר"**, והוא נותן הראשון והמובחר שהוא נהירו דיליה ללב שהוא יעקב אז כל בנין הגוף קיים והעולם כתקונו, אך כאשר עשו הרשע **"נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ"**, ונקט 'נשפך' לרמוז כי ממשלתו הוא דרך שפיכה ולא דרך נתינה, וזה היה **"עַל שֶׁבֶר בַּת עַמִּי"**, על דרך (רש"י בראשית כה, כג): **"לֹא נִתְמַלְּאָה צוֹר אֶלָּא מֵחוּרְבָּנָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם"**. וזה הנני אומר בראותי **"בֵּעָטוֹף עוֹלֵל וְיוֹנֵק בְּרִחוֹבוֹת קְרִיָּה"**, כי האברים שהם פועלים הפעולות ונקראי' עולל, וגם הלב שהוא יונק מן הכבד הנה הם עטופים ברעב ברחובות קריה, והכוונה כי עשו שהוא הכבד הנה הוא נוטל השפע ואינו נותן ממנו אל הלב שהוא יעקב רק הכל מעכב לעצמו והנה הוא נשפך לארץ כמ"ש, והנה לסיבת שליטתו של עשו נאמר **"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה"** (בראשית כח, י). והוא רמז לגלות, כמשז"ל במדרש ובזוהר ובהרבה מקומות. ובאותה שעה תקן תפלת ערבית כמשז"ל (ברכות כו, ב) על **"ויפגע במקום"** (בראשית כח, יא). והנה אז"ל (ברכות כז ב) **"תְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת"**. והטעם כמו שפי' בזוהר פ' חיי שרה (דף קל"ג ע"א) ז"ל: **"אֲבָל תָּא חֲזֵי הַנֵּי תְּרֵי זִמְנֵי דְּתְרֵי צְלוֹתֵי לָאו אִינּוּן אֶלָּא לְחַבְּרָא יַעֲקֹב בְּעַדְבֵיהּ, כֵּיוָן דְּאִתְחַבָּרוּ דָּא בְּדָא אֲנַן לָא צְרִיכִין [יַתִּיר], דְּכֵיוָן דְּאִתְיְהִיבַת אִתְתָּא בֵּין אִינּוּן תְּרֵין דְּרוֹעִין וְאִתְחַבָּרַת בְּגוּפָא לָא אִצְטְרִיךְ יַתִּיר, וְעַל דָּא אֲנַן בָּעֵינָן לְאִתְעָרָא תְּרֵין דְּרוֹעִין בְּגִין דְּאִתְיְהִיבַת בֵּינַיְיהוּ, [כֵּיוָן דְּאִיהִי בֵּינַיְיהוּ] גּוּפָא וְאִתְתָּא, מִלַּיְיהוּ בִּלְחִישׁוּ דְּלָא לְאַדְכָּרָא, וּבְגִין כָּךְ יַעֲקֹב מְשַׁמֵּשׁ בַּמָּרוֹם תָּנִינָן. מַאי בַּמָּרוֹם, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר: וְאַתָּה מָרוֹם (תהלים צב, ט)"** וכו' ע"כ. והכוונה נ"ל כי תפלת שחרית בחסד, ותפלת מנחה בגבורה, וכיון שנאחזת השכינה בזרועות אינה צריכה זווג אל האמצע בת"ת כי מעצמו נעשה, ותפלת ערבית היא בלאה וזהו יעקב משמש במרום שהיא לאה, ובפרט בתפלת ערבית שהיא מן החזה ולמעלה. והנה קודם הגלות היה כל זה נעשה מעצמו לפיכך היה רשות, אך עתה בזמן הגלות קבעו הדבר חובה וזהו **"עַל מִשְׁכָּבִי"** שהוא מן החזה ולמעלה ששם יש בחי' יסוד ומטה עליונה, וכמ"ש ע"ז בספר הכוונות: רחל היתה תחת מטתו של יעקב, והנה

"**עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי**" זה יעקב הנז' אשר עליו נאמר "**וַיָּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת רָחֵל**" (בראשית כט, יח). "**בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו**" יען הנה הוא משמש במרום כמ"ש, והנה תפלת ערבית נתקנה כנגד איברים ופדרים שהיו מתאכלים כל הלילה והיה עשן המערכה מתעקם והולך אל החצונים וממנו ניזונים כמבואר בזוהר (ח"ב קמ"א ע"א), וכן ג"כ על ידי תפלת ערבית הגם כי "**נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי**" ונתפשט כמ"ש, מ"מ יסתלקו החצונים ולא יזיקו לישראל וכמ"ש אח"כ "**וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא**" (בראשית כח, יא). פי' על ידי מה שאמר "**וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם**" שתקן תפלת ערבית כנז', וכאשר הלך חרנה שהוא בגלות כמ"ש, עי"ז "**וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא**" שהיה לו נייחא, פי' בתוך הגלות.

ועל דרך האמת יאמר "**כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינָי**". הנה הדמעות רמז למדת הדין (ח"ב י"ט ע"ב), וכן פי' מהר"א גלאנטי על פ' זה. והנה דמע"ה פי' המקובלים שהוא בגימטריא קי"ט ועם הכולל כמנין ק"כ צירופי אלקי"ם שהם דין גמור, וכבר ביארנו בפ' הקודם "**בְּתוּלוֹת יְרוּשָׁלָיִם**" דְּתַרְעִין דִּילָהּ סְתוּמוֹת, ועתה אמר לא בלבד יסוד ומלכות דידה שהם תרעין דילה בכל מקום, אלא גם השערים האחרים אשר עליהם נאמר "**פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צֶדֶק**" (תהלים קיח, יט), והם העפעפים המכסים על העינים, הנה גם אלו כלו בדמעות מכח הדין החזק, וזהו "**כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינָי**". והנה אמרו ז"ל בס' הכוונות, כי ב' פעמים דמע"ה בגימט' רח"ל, על כן אמרו (ח"ב צ"ה ע"א) כי רחל הנה היא עולימתא שפירתא דלית לה עיינין, עד אשר יבא אליה הארת החכמה מנ"ה אשר עליהם אמרו (ברכות לב, ב) "**שַׁעֲרֵי דִמְעָה לֹא נֶעֱלוּ**". וזהו עתה "**כָּלוּ בַדְּמָעוֹת**" בשתי דמעות שהם בגימט' רח"ל על ידם כלו עיני כמ"ש, גם "**חֲמַרְמְרוּ מֵעַי**". כמ"ש לעיל בפ' "**כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר**" (לעיל שה"ש ב, ג) בענין "**רְאֵה ה' כִּי צַר לִי חֲמַרְמְרוּ מֵעָי**". כי המעים של הנוק' נתקנו מכח הגבורות, וע"י חסדי הז"א מתמתקין, וכשהדין גובר ואין הז"א משפיע חסד כמ"ש על "**יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְמוּ זְקֵנֵי בַת צִיּוֹן**". אז "**חֲמַרְמְרוּ מֵעָי**" מכח הדין ח"ו, ובזה "**נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי**" שהוא כח הדין, נשפך לארץ "**כְּקִיתוֹן**" כמ"ש מהר"א גלאנטי, וזה היה "**עַל שֶׁבֶר בַּת עַמִּי**" שנשברה ונתמעטה בעוה"ר.

אי נמי "**נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ**" וכו'. הנה בעת מיתת המלכים וירידתם למטה אז מן השברים נתהוו הקליפות כידוע, והנה הקליפות אין להם חיות והשפעה זולתי מכח הדין ובפרט כשהעוונות גורמים הם נוטלים שפע מצד הדין וזהו עיקר שליטתם וכל זה ידוע וזהו "**נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי**" שהוא כח הדין החזק שהוא דמיון הכבד שכולו דם, נשפך "**עַל שֶׁבֶר בַּת עַמִּי**" שהם הכלים הנזכרי' שנשברו, והם נקראי' "**שֶׁבֶר בַּת עַמִּי**" שהיא המלכות שממנה נתהוית שבירת הכלים כידוע, גם פי' בדרוש הצלם בענין בריאת הוולד שתחלת

ברייתו הוא הכבד והוא בסוד המלכות ובה היתה השבירה וזהו "**נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי עַל שֶׁבֶר בַּת עַמִּי**", "**בֵּעָטֵף עוֹלֵל וְיוֹנֵק בִּרְחוֹבוֹת קְרְיָה**" פי' 'עולל ויונק' הם מט"ט וסנדלפון. וכן פי' מהר"א גלאנטי. ולפי דרכו שפי' שם בספרו שהיל"ל בהתעטף עולל ויונק, לכך נ"ל לפרש לשון לבישה ועטיפה ויפורש בעטף עולל ויונק שהעולל והיונק הם העטופים ומלבישים. והכוונה על השכינה המתלבשת בהם כידוע כי בזמן הגלות השכינה מתלבשת בהם וזהו "**בֵּעָטֵף עוֹלֵל וְיוֹנֵק**". וזה היה "**בִּרְחוֹבוֹת קְרְיָה**" שהוא היסוד של המלכות הנק' 'רחובות', כמ"ש מהר"י סרוק בפי' עולם הבריאה. ויהיה פי' "**בֵּעָטֵף עוֹלֵל וְיוֹנֵק**" פי' מט"ט וסנדלפון הנז' הנה הם מלבישים המלכות ביסוד שלה שע"י נעשה היחוד בימות החול. ואפשר לפרש שהם נעשי' כדמות כנפים ביסוד שלה בשעת היחוד להגין עליה מן החצונים שלא יהנו ממנה, וכמו שפי' בס' הכוונות שכל העולמות נעשים אליה כדמות כנפים כזה: , וזהו "**בֵּעָטֵף עוֹלֵל וְיוֹנֵק בִּרְחוֹבוֹת קְרְיָה**". ופי' עתה ואמר כי אפי' בזמן היחוד מ"מ נשפע הדין כמ"ש, והוא על דרך הפלגה כמ"ש מהר"א גלאנטי הרבה פעמים כי המקונן הזכיר הרבה דברים על דרך הפלגה, וזה כדי לעורר הבכיה וההספד למען ישובו אל ה'. וכנגד כל זה אמר "**עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת**" וכו'. והנה בזוהר פ' תזריע ז"ל (ח"ג מ"ב ע"ב): "**רִבִּי אֶלְעָזָר פָּתַח עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת וגו'. עַל מִשְׁכָּבִי, בְּמִשְׁכְּבֵי מִבָּעֵי לֵיהּ, מַהוּ עַל מִשְׁכָּבִי. אֶלָּא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אָמְרָה קָמֵי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּבָעָאת מִנֵּיהּ עַל גָּלוּתָא בְּגִין דְּהִיא יָתְבָא בֵּין שְׁאָר עַמִּין עִם בְּנָהָא וּשְׁכִיבַת לְעַפְרָא, וְעַל דְּהִיא שְׁכִיבַת בְּאַרְעָא אָחֳרָא מִסְאֲבָא, אָמְרָה עַל מִשְׁכָּבִי בָּעֵינָא, דְּסָאִיבְנָא בְּגָלוּתָא, וְעַל דָּא בְּקַשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, לְאַפָּקָא לִי מִינֵּיהּ, בְּקַשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו, דְּלָאו אָרְחֵיהּ לְאִזְדַּוְּוגָא בִּי אֶלָּא בְּהֵיכָלֵיהּ, קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי, דְּהָא בֵּינִי עַמִּין אָחֳרָנִין יָתִיבְנָא, וְקָלֵיהּ לָא שַׁמְעִין אֶלָּא בְּנוֹי, דִּכְתִיב הַשְׁמַע עָם קוֹל אֱלֹקִים**" עכ"ל. ואפשר לומר כי הוקשה לו שאם כוונת הכתוב הוא כפשוטו כדמיון אשה אין בעלה עמה ובהיותה במשכבה הנה היא חפצה וחושקת יבא אצלה, הנה אין דרך לבקש אז את בעלה אשר על זה יאמר בקשתיו וכו' והיל"ל זכרתי את שאהבה נפשי. ומלבד זה הוקשה לו ג"כ אם 'בלילות' נראה שאז היו לילות הרבה, וכפי הפשט מהפסוקים הנמשכים נראה שזה היה פעם א' שאירע לה כך. ולתרץ זה הקשה קושיא אחרת ואמר "**בְּמִשְׁכְּבֵי מִבָּעֵי לֵיהּ**" שאם הכוונה כפשוטו שבהיותה במשכבה בקשה אותו היל"ל במשכבי, וזהו "**בְּמִשְׁכְּבֵי מִבָּעֵי לֵיהּ, מַהוּ עַל מִשְׁכָּבִי**", פי' הוקשה לו ג"כ אומרו במשכבי שהוא המשכב המיוחד לה והוא שלה ומאי איריא אם הוא שלה היל"ל במשכבי או על משכב בלילות ומהו על משכבי. והכוונה ג"כ שאם נפרש 'משכבי' כמו בשכבי ותהיה המ' נוספת כמו המ' של

מדבר משבר וכיוצא מ"מ לא יצדק מלת 'על' וזהו "**מַהוּ עַל מִשְׁכָּבִי**". ולתרץ כל זה פי' מלת 'על' כמו בשביל וכמו שמפרש "**אֶלָּא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אָמְרָה קָמֵי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא**". ידוע כי השכינה בשם כנסת ישראל כאשר מתכנסים בתוכה נשמותיהם של ישראל ואז נעשית רבה, וכמ"ש על פסוק "**חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ**" (איכה ג, כג). ופי' כי המלכות נעשית רבה בכל לילה על ידי כללות נשמותיהם של ישראל. והנה בעת החרבן אמרו בס' הכוונות כי המלכות רחל, נקודה עשירית יורדת בכל לילה בבריאה והיא צועקת וקוראה לבעלה, כי היא עומדת בחוץ נדחית ממקומה בגלות, וז"ס "**אֱלֹקִים אַל דֳּמִי לָךְ אַל תֶּחֱרַשׁ וְאַל תִּשְׁקוֹט אֵל**" (תהלים פג, ב) עכ"ל ע"ש. וזהו "**כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל**" שהיא המלכות הנז' "**אָמְרָה קָמֵי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ**" שהוא ז"א, "**אָמְרָה עַל מִשְׁכָּבִי**" וכו' "**וּבָעָאת מִנֵּיהּ עַל גָּלוּתָא בְּגִין דְּהֵיא יָתְבָא בֵּין שְׁאָר עַמִּין**", כי ברדתה למטה יחשב לה היות בין שאר עמין מפני שאינם מינה, וכן ג"כ יחשב בין שאר עמין למלכות של עשיה, כי כבר ביארנו כי כל אחד מהמלכיות של העולמות ירדו למטה ממדרגתם, והמלכות של עשיה עליה יאמר שירדה למקום הקליפות, וזהו "**בְּגִין דְּהֵיא יָתְבָא בֵּין שְׁאָר עַמִּין עִם בְּנָהָא**". הורה לנו כמ"ש בשם מהר"א אזולאי כי אין הכוונה שנתערב קדש בחול ח"ו, רק שהשכינה עושה לה שביל בתוך הטומאה ושורה בראש צדיק. וזהו "**בְּגִין דְּיָתְבָא וכו' עִם בְּנָהָא**" דווקא ולא עם שאר עמין ח"ו, אבל "**שְׁכִיבַת לְעַפְרָא**" שהיא יורדת למטה ממדרגתה, ובפרט ברדתה בבריאה ששם יש הה' גבורות חזקות אשר ע"ז אמרו (ברכות נא, א): "**וּמַגְּבִיהוֹ מִן הַקַּרְקַע טָפַח**". שהוא מקום הגבורות החזקות, וזהו "**וּשְׁכִיבַת לְעַפְרָא**". ולכן "**וְעַל דְּהֵיא שְׁכִיבַת בְּאַרְעָא אָחֳרָא מִסְאֲבָא**" ולכן היא צועקת וזהו אומרה: "**עַל מִשְׁכָּבִי בָּעַיְנָא**". פי' באותם הלילות שהנני בגלות שהם לילות ממש, בין שנפרש בגלות הדומה ללילה. ואפשר שאמר 'בלילות' לרמוז על שתיהם, פי' בלילה ובגלו[ת]. וזהו בלילות כש"**עַל מִשְׁכָּבִי**" שהוא היחוד שהיה מתיחד עמי בתחלה קודם החורבן ועתה שנטמאתי בגלות כביכול, וזה על דרך "**הַשּׁוֹכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טוּמְאוֹתָם**" (ויקרא טז, טז). כי "**לֹא יָגוּר בְּמָנוֹרְךָ רָע כְּתִיב** (**תהלים ה, ה**)" (שבת קמט, ב), וזהו "**דְּסָאֲיבְנָא בְּגָלוּתָא**". והנסחא האמיתית בס' דרך אמת היא "**דְּסָאֲיבְנָא בְּגָלוּתָא**". וכן כתבו הרמ"ק והרב הנשי"א. והכוונה שהיא מרגשת כאב בהיותה בגלות ולכן "**וְעַל דָּא בְּקַשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, לְאַפָּקָא לִי מִינֵּיהּ**". כי ברדת אליה הארת ז"א הנה היא עולה למעלה. ואם נפרש "**קָמֵי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא**" על יעקב שהוא לפני הקב"ה שהוא ז"א, "**וּבָעָאת מִנֵּיהּ**", פי' שאלה ממנו על אורך הגלות וכו' וכמ"ש. והנה יעקב עיקר הארתו מיסוד אבא אשר הוא עיקר הגואל, וכמ"ש בתהלות לאל עליון. ולכן אמר "**וְעַל דָּא**" בשביל הזווג שהוא

משכבי הנז', "**בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי**" שהוא יסוד אבא, "**לְאַפְּקָא לִי מִינֵּיהּ**" פי' מן הגלות, אבל לא יצדק שאר דברי המאמר אם לא שנפרש על דרך מה שפי' על פסוק "**כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ**" (תהלים קלה, ד). כי כשמזדווג יעקב עם רחל אז הם נעשי' כמו סגול עם יעקב. ומ"מ נפרש על ז"א כמ"ש, ואמר "**בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי**". הכוונה אפשר לפרש כמ"ש על "**וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ**" וכו' (בראשית לה, יח). שהוא על שם ב"ן בסוד "**בֶּן אוֹנִי**" מצד הגבורות, "**וְאָבִיו קָרָא לוֹ בִנְיָמִין**" מצד החסדים. והנה עיקר מה שאוהבת נפשה של רחל שהוא שם ב"ן הנז' היא להתחבר עם החסדים, וכן ג"כ מ"ש "**וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת רָחֵל**" (בראשית כט, יח) הוא ע"ז. וזהו "**בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה, לְאַפְּקָא לִי מִינֵּיהּ, בְּקַשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו, דְּלָאו אָרְחֵיהּ לְאִזְדַּוְּוגָא בִּי אֶלָּא בְּהֵיכָלֵיהּ**", כי עיקר הזווג אינו אלא כשהיא נק' בשם אדנ"י או בשם אלקים שאז היא בסוד הגדלות, אבל כשהיא בסוד קטנות, ה' אחרונה של שם, אעפ"י שיש זווג אינו זווג שלם וזהו "**דְּלָאו אָרְחֵיהּ לְאִזְדַּוְּוגָא בִּי אֶלָּא בְּהֵיכָלֵיהּ**", שהוא סוד "**וה' בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ**" (חבקוק ב, כ). וע"ז נאמר "**פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶיךָ**", וגם אמרו (הקדמת ס' התיקוני' דף ז' ע"ב) "**יוּדֵ"ךָ**", שהוא שם כפול הוי"ה ואדנ"י. "**קָרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי, דְּהָא בֵּינִי עַמִּין אֲחֶרָנִין יָתִיבְנָא, וְקָלַיהּ לָא שַׁמְעִין אֶלָּא בְּנוֹי**". אפשר לומר שדקדק אומרו "**קָרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי**" היל"ל ולא ענה, ולפיכך מפרש שענה אבל לא ענה אלי מפני שלא שמעתי ענייתו אלי, וזהו "**וְלֹא עָנָנִי, דְּהָא בֵּינִי עַמִּין אֲחֶרָנִין יָתִיבְנָא, וְקָלַיהּ לָא שַׁמְעִין אֶלָּא בְּנוֹי**", ולפיכך אני אומר "**וְלֹא עָנָנִי**", והביא ראיה מהכתוב "**הֲשָׁמַע עָם קוֹל אֱלֹקִים**" (דברים ד, לג). הכוונה כמ"ש על פי עצמו ומפי הגבורה. והכוונה שהקול שהוא ז"א היה נשמע לישראל ע"י שהיה מתגלה במלכות, וזהו "**הֲשָׁמַע עָם**" שהם ישראל, "**קוֹל אֱלֹקִים**" ת"ת עם מלכות, וכיון שהם בגלות אין מי שיוכל לשמוע קולו כמ"ש. והכלל העולה שכנסת ישראל נתרעמה לפניו ית' על העדר היחוד מפני שירדה למטה כמ"ש. "**רִבִּי יִצְחָק אוֹמֵר עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת. אָמְרָה כְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל עַל מִשְׁכָּבִי אִתְרַעֲמָנָא קַמֵּיהּ, דִּיהֵא מְזַדְּוֵוג עִמִּי לְמֶחְדֵּי לִי, וּלְבָרְכָא בְּחֵידוּ שְׁלִים. דְּהָכִי תָּנֵינָן דְּמִזּוּוְגָא דְּמַלְכָּא בִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל כַּמָּה צַדִּיקִים יַרְתֵּי יְרוּתַת אַחֲסַנְתָּא קַדִּישָׁא, [וְכַמָּה בִּרְכָאן] מִשְׁתַּכְחֵי בְּעָלְמָא**" עכ"ל. אפשר לומר כי כוונת ר' יצחק היא לומר כי לא בלבד נתרעמה על העדר היחוד בחצות לילה, אלא שאפילו בזמן היחוד כגון בשעת התפלה ובשים שלום וכיוצא אינו זווג שלם, שהרי אמרו בס' הכוונות, כי עתה אחר התפלות שלנו מועילים לפי שעה להביא לנו נשמות חדשות בסוד אחור באחור בלבד עכ"ל. ובאותו דרוש ג"כ אמר שהזווג עליון שהוא אחר חצות הוא לחדש הנשמות הישנות, וזהו "**עַל מִשְׁכָּבִי אִתְרַעֲמָנָא קַמֵּיהּ**". פי' על היחוד בעצמו אעפ"י שהוא מתיחד

עמי לעתים מיוחדים מ"מ "**אִתָּרַעֲמָנָא קַמַּיהּ, דִּיהֵא מְזַדְּוַוג עַמִּי לְמֶחְדֵּי לִי**". כי זה הזווג שהוא להוציא נשמות מסוד אחור באחור, אין בו שמחה לפני כי הוא בסוד הדין, ומה שאני מבקש הוא "**אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי**", פי' נשמות מצד החסד פנים בפנים, כי בזה יהיה מיתוק הגבורות שהוא עיקר השמחה, וגם יהיה שמחה מצד הבינה, וגם ברכה מצד אבא, וזהו "**וּלְבָרְכָא לִי, בְּחֵידוּ שְׁלִים. דְּהָכִי תָּנֵינָן דְּמִזַּוּוגָא דְּמַלְכָּא**" שהוא ז"א בקבלתו התרין עטרין מאו"א שאז נקרא מלך. "**בִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל**" שהוא זווג פנים אל פנים, אז "**כַּמָּה צַדִּיקִים יַרְתֵּי יְרוּתַת אַחֲסַנְתָּא קַדִּישָׁא**", מצד הבינה בקבלתה מחכמה, "**[וְכַמָּה בְּרָכָאן] מִשְׁתַּכְחֵי בְּעָלְמָא**". שמתהוים במלכות הנקראת עלמא, נשמות חדשות לצאת לעה"ז. והנה ע"י התרין עטרין שאמרנו שהם יוצאי' מיסוד או"א הנה ע"י הארת היסודות הנז' נעשה הזווג, וכמ"ש על 'למען שמ"ו' שהוא בגימט' דפ"ק קס"א, אחוריים של ב' יסודות הנז'. ועי"ז 'באהבה' והם ג"כ בגימט' רצו"ן. והנה ע"י הארת הב' יסודות הנז' יתמתקו הגבורות היורדות על ידי הדמעות, וכמ"ש בפסוק פותח את ידיך. וא"כ אעפ"י ש"**כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי**" כמ"ש, מ"מ ע"י היסודות הנז' יתמתקו. וע"י מה ש"**בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי**" ע"י התפלה וכיוצא, הנה בזה יתמתקו הגבורות הנז', גם ישפיעו בה סוד החסדים ולא יהיו המעים חמרמר כמ"ש, רק יתמתקו הדיני' עד ירחמנו עושנו, וכמ"ש בזוהר "**דְּהֵיא יָתְבָא בֵּין שְׁאַר עַמִּין עִם בְּנַהָא**". אפשר שהוא כנגד "**בֵּעָטֵף עוֹלֵל וְיוֹנֵק**" כמ"ש. כי הנה השכינה בהיותה בגלות היא סובבת בכל יום לראות אם מוצאה צדיק להיות מרכבה אליו, ואם לא מצאה חוזרת לקן צפור שהוא מט"ט, וזה רמוז בתקוני' תקון ו' (דף כ"א ע"א). וכשהיא עם בנהא שמצאה צדיקי' להיות מרכבה אליהם, אינה צריכה לעולל ויונק, ועל זה אמרה "**בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי**". ובמדרש אמרו (שהש"ר ג, א): "**כְּשֶׁיָּשַׁנְתִּי לִי מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַמִּצְוֹת, נִסְמְכוּ לִי לֵילוֹת לְלֵילוֹת**". אפשר כי כוונתו לומר כי כיון שנסתלקו המוחין מז"א ומנוק', וזהו "**כְּשֶׁיָּשַׁנְתִּי מִן הַתּוֹרָה**" שהוא ז"א, "**וּמִן הַמִּצְוֹת**" שהיא מלכות, 'אז "**נִסְמְכוּ לִי לֵילוֹת לְלֵילוֹת**". פי' נסמכו שתי לילות, לילה ממש, ולילה של גלות וכמ"ש.

עוד אמרו במדרש (שהש"ר ג, ב): "**עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת, זֶה לֵילָה שֶׁל מִצְרַיִם**". אפשר שכנגד זה אמר הכתוב "**כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי**" וכו'. פי' כי בגלות מצרים כלו בדמעות עיני וכו' ולא נתקבלה תפלתי הוא מפני כי "**נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי עַל שֶׁבֶר בַּת עַמִּי**". ולא היה דרך תפלה וכמ"ש לעיל. וזהו שנאמר שם: "**וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ**" (שמות ב, כג). פי' בעוד שויאנחו בני ישראל מן העבודה ולא היו מתפללי' אל ה' אז ויצעקו היו צועקים ואינם נענים, אבל כאשר התפללו אז "**וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל הָאֱלֹקִים**". ואעפ"י

שזה לא היה רק "**מִן הָעֲבֹדָה**", וזהו "**כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי**" וכו' וכמ"ש לעיל. ולכן "**עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת, זֶה לַיְלָה שֶׁל מִצְרַיִם, בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, זֶה מֹשֶׁה**". ועל ידו באה הגאולה לישראל. אי נמי ידוע כי על ידי מכירת יוסף נתגלגלו הדברים וירדו אבותינו מצרים. ובזוהר חדש בסתרי תורה פ' וישב (דף מ"ו ע"ב) פי' הטעם ואמר ז"ל: "**תָּא חֲזֵי, כַּד בָּרָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עָלְמָא, קַיְימִים לֵיהּ וּשְׁתִיל לֵיהּ עַל אֵינְהוּ שִׁיתָּא יוֹמִין עִילָּאִין, וּשְׁבִיעָאָה דַּעֲלַיְיהוּ דִּבְגִינֵיהּ דִּשְׁבִיעָאָה דְּאִקְרֵי צַדִּיק מְתָזְנִין עִילָּאִין וְתַתָּאִין, וַעֲלֵיהּ קַיְימִין וּבֵיהּ מְסַתַּמְכִין, וְהוּא יְסוֹדָא וְשָׁרְשָׁא דִּילְהוֹן. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: עֵינַי כֹּל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ. לְהַהוּא מְשַׁח רְבוּת עִילָּאָה דְּנָגִיד מִמּוֹחָא סְתִימָאָה דְּכָל סְתִימִין לְהַאי כֹּל. וּכְדֵין וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אָכְלָם [בְּעִתּוֹ], דְּהַאי כָּל כַּד אִתְעַר לְכַלָּה דְּאִיהִי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כְּדֵין הוּא לְמִירְחַם עַל עָלְמָא, וְכוּלְהוּ עָלְמִין בְּחֵידוּ בְּשַׁעֲשׁוּעָא. וּכְדֵין מַה כְּתִיב: פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶיךָ וְגו'. וְדָא רַעֲוָא דְּרַעֲוִין, דְּנָחִית מִמּוֹחָא סְתִימָאָה לְהַאי כָּל. וְכֵיוָן דְּהַאי כָּל אִתְבָּרַךְ, כּוּלְהוּ עָלְמִין אִיתְבְּרִיכוּ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב צַדִּיק ה' וְגו', קָרוֹב ה' וְגו', רָצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְגו'. וּכְמָא דִּבָרָא הַאי בְּעָלְמָא עִילָּאָה בְּרָזָא דִּשְׁמַיָּה קַדִּישָׁא, הָכִי בָּרָא בְּעָלְמָא תַּתָּאָה שִׁיתָּא זַכָּאֵי קְשׁוֹט וְחַד שְׁבִיעָאָה, כְּדִכְתִיב: גַּם אֶת זֶה לְעוּמַת זֶה עָשָׂה הָאֱלֹקִים. וְכַד גָּרְמוּ חוֹבִין וְדָחוּ לְהַהוּא כָּל מֵאַתְרֵהּ דְּאִיקְרֵי צַדִּיק, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנָא גְּזַרְנָא וכו'**", [**אָמַר לוֹן קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא**] **אַתּוּן חַלָּלְתּוּן לְהַאי שַׁבָּת דַּאֲנָא גְּזַרְנָא דְּיהֵא מָלֵךְ עַל כָּל שְׁאַר יוֹמִין וְאַתּוּן עֲבַדְתּוּן יָתֵיהּ עֲבֵד עֲבָדִין, אוּף אַתּוּן תִּסְבְּלוּן הַהִיא עוּבְדָּא קַשְׁיָא**" עכ"ל. והנה המאמר הזה היה צריך ביאור רחב מה שאין בכחי, רק מה שצריך לענייננו לפי פשוטן של דברים הוא כי על ידי יוסף הצדיק שהוא ביסוד, על ידו נשפע השפע ויורד החסד העליון שממנו סוד המזון, וגם יורד הרצון העליון שהוא נוצ"ר - רצו"ן, והוא "**רַעֲוָא דְּרַעֲוִין**" שהוא יסוד דעתיק שהוא בדעת אריך, וכמ"ש בס' עץ החיים ש"ג ח"ב פ' ז' ז"ל. הרי מבואר בפי' כי עתיק יומין נתלבש היסוד שבו הנקרא (זח"ג רפ"ח ע"ב): "**חַד טוּרְנָא יָאָה**", בסוד: "**וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה תֹאַר**" (בראשית לט, ו). "**בְּסִימָא**", כי החסדים שבו נותנן לנוק' לבסם הגבורות ולהמתיק, וזה היסוד אתלבש ואתכליל במצחא דעתיק שהוא האריך עכ"ל. והוא נחית ממוחא סתימאה שהוא הראש השלישי מתלת רישין, שהיא חכמה דאריך אשר ממנה יוצאי' י"ג תיקוני דיקנא שיש בהם תרין מזלות, מזל עליון נוצ"ר. וזהו "**וְדָא רַעֲוָא דְּרַעֲוִין, דְּנָחִית מִמּוֹחָא סְתִימָאָה לְהַאי כָּל**" שהוא יסוד, "**וְכֵיוָן דְּהַאי כָּל אִתְבָּרַךְ, כּוּלְהוּ עָלְמִין מִתְבָּרְכֵי**", שיורד השפע לכל העולמות, וכמ"ש אח"כ "**צַדִּיק ה' וְגו', קָרוֹב ה' וְגו', רָצוֹ"ן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה**". (גם בב"ר)[5] פי' ואתה נותן להם את

[5](**גם בב"ר**), לא ברור מה הכוונה לבראשית רבה או לספר אחר.

אכלם, "דְּהַאי כָּל" שהוא יסוד, "כַּד אִתְעַר לְכַלָּה דְּאִיהִי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כְּדֵין הוּא לְמִירְחַם עַל עָלְמָא" וכו'. וכל זה נעשה על ידי יוסף הצדיק, וכאשר גרמו העוונות ומכרו את יוסף אז חסרנו כל אלו, ותחת היות הרצון העליון ממתק הדין כמ"ש מה שאמרו בס' הכוונות בפ' פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצו"ן, הנה עתה שמכרו את יוסף והורידוהו למטה למקום הקליפות, אין כאן מי שימתק הדין באופן כי "כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינָי", שהם כחות הדין הנז', וידוע כי אלו הם מונעים הפרנסה כמבואר שם בס' הכוונות, ולכן "חֲמַרְמְרוּ מַעַי", בסוד "וְאַכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ" (ויקרא כו, כו). וגם "נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי עַל שֶׁבֶר בַּת עַמִּי". שהוצרכו ללכת למצרים בשבר אשר הם שוברים, וכמו שפי' אח"כ בזוהר חדש (דף מ"ו הנז' עמוד ד'): "אֲמַר לוֹן יַעֲקֹב, בְּבָעוּ מִינַּיְיכוּ, חוּתוּ לְגָלוּתָא". וזה גרם אח"כ "בֵּעֲטַף עוֹלֵל וְיוֹנֵק בִּרְחוֹבוֹת קִרְיָה". שהיו משליכים בניהם ליאור, מהם מעכו בבנין, מהם הרגו, מהם השליכו ליאור. וכמפורסם בכתוב ובמדרש. ולכן "עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת, זֶה גָּלוּת מִצְרַיִם" כמ"ש, "בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי, זֶה מֹשֶׁה", אשר הוא ביסוד אבא הנתון תוך אי'. והוא בגימט' דפ"ק קס"א שהוא הרצון הנז', אשר על ידו יתמתקו הדינים הנזכרי', וגם אח"כ נתעלה עד הרצון העליון שכן 'משה' עם הכולל בגימט' רצו"ן, ועל ידו יצאו ישראל ממצרים.

פתיחתא דאיכה רבתי

מדרש פתיחתא דחכימי דאיכה רבתי - א'.

רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא פָּתַח צַהֲלִי קוֹלֵךְ בַּת גַּלִּים. אָמַר יְשַׁעְיָה (כך היא הגרסא הנכונה באות אמת) לְיִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים שִׁירִים וְזִמִּירִים לִפְנֵי ע"ז "צַהֲלִי קוֹלֵךְ" בְּדִבְרֵי תוֹרָה, "צַהֲלִי קוֹלֵךְ" בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. "בַּת גַּלִּים": מַה גַּלִּים הַלָּלוּ מְסַוְּיְמִין בַּיָּם כָּךְ אֲבוֹתֵיהֶם מְסַוְּיְמִין בָּעוֹלָם. דָּבָר אַחֵר "בַּת גַּלִּים": בַּת גּוֹלִים בְּרָתְהוֹן דְּגַלְוָואֵי, בִּתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, אוֹתוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹ: וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה (בראשית יב, י). בִּתּוֹ שֶׁל יִצְחָק שֶׁכָּתוּב בּוֹ: וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה (בראשית כו, א). בִּתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁכָּתוּב בּוֹ: וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם (בראשית כח, ה). "הַקְשִׁיבִי" לְדִבְרֵי תוֹרָה, הַקְשִׁיבִי לְדִבְרֵי נְבוּאָה, הַקְשִׁיבִי לִצְדָקוֹת, וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. "לַיְשָׁה": וְאִם לָאו לַיְשָׁה, הָא אַרְיָא סָלִיק עֲלָךְ, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע

דִּכְתִיב בֵּיהּ: עָלָה אַרְיֵה מִסֻּבְּכוֹ (ירמיה ד, ז). **"עֲנִיָּה" מִן הַצָּדָקוֹת. עֲנִיָּה מִדְּבָרֵי נְבוּאָה. עֲנִיָּה מִמִּצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְאִם לָאו "עֲנָתוֹת": הָא עַנְתוֹתָא אָתֵי וּמְתְנַבֵּא עֲלַךְ, דִּכְתִיב: דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶּן חִלְקִיָּהוּ** [מִן הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת] וגו' (ירמיה א, א). **כֵּיוָן שֶׁבָּא הַפֻּרְעָנוּת קוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה:**

תחלה צריך להבין מהו שהוקשה לו בפ' "איכה ישבה בדד" שעל זה הביא פ' "צהלי קולך". ונראה שהוקשה לו אומרו "ישבה בדד" ולא פירש ממה ישבה בדד, ולכן פתח ואמר "צהלי קולך". והוקשה לו שהיה לו לומר צהלי "בקול" או צהלי "בקולך", מלבד שהפסוק בכללו כמעט אין לו הבנה וקשר עם הקודמים, ואעפ"י שדרשוהו ז"ל (סנהדרין צד:) על מסעות סנחריב, עדיין קושיות אלו במקומן עומדות ולא נחה דעתו של ר' אבא בזה, ולכן פירש אותו בדרך אחרת, והתחיל ואמר "אָמַר יְשַׁעְיָה". פירוש עד כאן הן דברי ה' ית', אבל הפסוק הזה הן דברי ישעיה שאמר להם לישראל, והנה בזוהר פ' ויחי (ח"א רמ"ט ע"ב) דייקו על פסוק זה מלת 'קולך' ואמרו ז"ל: מהכא אוליפנא כל מאן דבעי לשבחא לקב"ה, בעיא ליה קלא דנעימותא דיערב לאחרנין דשמעין ליה, ואי לא לא יקום לארמא קלא וכו'. ובתחלה אמר האי קלא לכנסת ישראל אתמר, בגין דאיהי משבחת לקב"ה בקלא משבחא, ועל דא צהלי קולך עכ"ל. דייק מלת 'קולך' ופירש קולך דווקא, שהוא קול המשמח, על דרך מה שאמר הכתוב: השמיעיני את קולך כי קולך ערב (שה"ש ב, יד). וג"כ על דרך זה דקדק ר' אבא מלת 'קולך', ופירש אותו הקול המיוחד לישראל צהלי אותו, מלשון: להצהיל פנים משמן (תהלים קד, טו). שפירושו מלשון הארה (מצודת ציון), ופירש האירי קולך. ומדאצטריך למימר ולהזהיר האירי קולך כמ"ש, נראה שהוא מפני שאינם מאירים אותו, רק אדרבא הם מחשיכין אותו, ולכן אמר "עַד שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים שִׁירִים וּזְמִירִים לְפָנַי ע"ז". כי בזה הנה אתם מחשיכין הקול שניתן להם, כמ"ש הקול קול יעקב (בראשית כז, כב). "צַהֲלִי קוֹלֵךְ בְּדִבְרֵי תוֹרָה, צַהֲלִי קוֹלֵךְ בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת". כי על ידי דברי תורה ותפלה הקול שמח מעצמו ומאיר גם כן, וכמ"ש ג"כ (ראשית חכמה, חופת אליהו רבה, שער ג): ג' קולות ערבים על האדם: קול תורה וכו'. אמנם נ"ל לדקדק אומרו עַד שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים וכו'. היל"ל עד שאתם משוררים לע"ז. ויתורץ זה באשר נקדים מה שאמרו ז"ל במסכת סנהדרין (קא.) פ' חלק ז"ל: תנו רבנן הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר, והקורא פסוק בבתי המשתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם, מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הב"ה ואומרת

רבש"ע עשאוני בניך ככינור שמנגנין בו גוים לע"ז וכו' עכ"ל. והטעם מפני שמוציא דברי תורה למקום האיסור ומקום הקליפות ומגביר כח הקליפה ח"ו, ולפיכך מביא רעה שהיא לילית נוקבא בישא הנק' רעה כידוע. ואם במגלה סודות התורה ואומר דבר שלא קבל מרבותיו, אמרו בזוהר שעל זה נאמר: ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה (דברים כז, טו). ופי' בזוהר פ' בראשית (הקדמת הזהר, ה' ע"א): ת"ח ההוא דלאו אורחיה אורחי דאורייתא, וחדש מלין דלא ידע על בורייהון כדקא יאות, ההיא מלה סלקא ונפיק לגביה ההוא מלה איש תהפוכות לשון שקר מגו נוקבא דתהומא רבא, ודלג חמש מאה פרסה לקבלא ההיא מלה, ונטיל לה ואזיל בההוא מלה לגו נוקביה, ועביד בה רקיעא דשוא, ואישתתפת בהדה דאקרי תוהו, וטס בההוא רקיעא ההוא איש תהפוכות שיתא אלפי פרסי בזמנא חדא, כיון דהאי רקיעא דשוא קאים, נפקת מיד אשת זנונים ואתקיף בההוא רקיעא דשוא ואישתתפת בה, ומתמן נפקת וקטלת כמה אלפין ורבבון, בגין דכד קיימין בההוא רקיעא אית להו רשו ויכלתא למהוי טס כל עלמא ברגעא חדא עכ"ל. ואם באומר דברי תורה אלא שאינו יודע ואומר מה שאינו, גורם כל הדברים הנזכרים בזהר כנזכר, כל שכן מי שמהפך דברי אלקים חיים לליצנות ח"ו, ומוריד דברי תורה למקום טומאה, שמביא קליפה זו הנק' רעה לעולם, וזהו ג"כ שאמר שהתורה חוגרת שק. פירוש לא די לה כי בעו"ה בחטאו של אדה"ר נתלבשה התורה בלבושי החומריות, אלא ח"ו עתה שתתלבש בלבושי ליצנות ח"ו, ולכן במקום מה שאמר הכתוב על העוסק בתורה לשמה, לבש ה' עוז התאזר (תהלים צג, א). עתה חוגרת שק שהוא לבוש הקליפה ח"ו, וארבע מאות איש עמו (בראשית לב, ז). ולכן הזהיר ר' אבא בר כהנא ואמר "עד שאתם אומרים שירים וזמירים דרך שחוק והתול לפני ע"ז", שהיא הרעה הזאת כמ"ש, ע"ז ממש, "צהלי קולך בדברי תורה" וכו'. כמו שמסיים בפ' חלק הנ"ל (סנהדרין קא.): אם בעלי מקרא יעסקו בתורה נביאים וכתובים וכו'. ואמר "צהלי קולך בבתי כנסיות ובבתי מדרשות", אמר תחלה בדברי תורה ואח"כ בב"כ ובב"מ, אפשר שבא לרמוז מ"ש ברעיא מהימנא פ' צו: כי בקום האדם חצות לילה, אם יודע בדברי תורה יאריך בד"ת כפי כחו, ואם לאו ישתדל בשירות ותשבחות וכמה וידויין וכיוצא. וזהו צהלי קולך בד"ת, ואם אינו יכול שאינו יודע בד"ת, צהלי קולך בב"כ ובב"מ, ואגב ארחיה למד גם כן, כי בבה"כ בעי לשבחא בקלא דנעימותא כמ"ש בזוהר כנזכר, ופירש הטעם ואמר "בת גלים", מה גלים הללו מסויימים כך אבותיהם מסויימי' בעולם. וכיון שכן צריך לעסוק בד"ת לשם שמים, אם בעלי מקרא הם במקרא, ואם בעלי משנה וכו'. כי בזה עולה קולם למעלה ובקע רקיעין, ועולה לפני ה' ולפני הצדיקי', וניכרת שם דא היא אורייתא דפלנייא, וגם בתפלות

ובקשות ושירות ותשבחות נעשים עטרה בראש חי העולמים, וכמ"ש ז"ל. וכאשר יגביה קולו בקול נעים בד"ת בב"כ ובב"מ, יהיה מסויים כגלים הללו, וכמו האבות שהיו מסויימים בעולם, ואמר אח"כ ד"א בת גלים. בת גולים, ברתיהון דגלוואי, בתו של אברהם, אותו שכתוב בו: ויהי רעב בארץ וירד אברהם מצרימה. בתו של יצחק אותו שכתוב בו: וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה. בתו של יעקב אותו שכתוב בו: וילך פדנה ארם עכ"ל. בא להורות כי עיקר כוונת עסק התורה ותפלה ובפרט בזמן הגלות, הוא לקרב פזורנו מבין הגוים, ולהוציא ניצוצות המובלעות בתוך הקליפות, ולכן אמר בת גולים ברתיהון דגלוואי, שכן האבות היו גולים כדי ללקט הניצוצות שבין הקליפות, וכמו שמביא ראיה מכל הפסוקים שמביא מכל א' מהאבות, שדרשו אותם המקובלים ז"ל על גלותם ללקוט ניצוצות וזה פשוט. ובזוהר פ' בראשית הביאו פ' זה וז"ל דף ס"ג ע"א: פתח רבי יוסי ואמר צהלי קולך בת גלים הקשיבי לישה עניה ענתות (ישעיה י, ל). האי קרא אוקמוהו חברייא, אבל האי קרא על כנסת ישראל אתמר, צהלי קולך בת גלים, ברתיה דאברהם אבינו הכי אוקמוהו. בת גלים, כדכתיב גן נעול (שה"ש ד, יב). גלים אינון נהורין דמתכנשי ואזלין ועאלין לגווה ומליין לה, כדכתיב שלחיך פרדס רמונים וכו' (שם יג). עכ"ל. והנה לפי הזוהר ודברי המדרש הנזכר, אפשר לפרש כל הענין על סדר הלילה, וזה כי הנה בלילה תרעין דילה סתומות וננעלין שערי גן עדן, וזה נאמר בין בבינה ובין במלכות, וזהו שאמרו בזוהר בת גלים, כד"א גן נעול. ובפי' אמרו בזוהר פ' ויחי ז"ל (ח"א רמ"ט ע"ב): תו בת גלים, עלמא דאתי אקרי גלים. והנה לפתוח השערים האלו צריך לעסוק בתורה, ובפרט אחר חצות לילה, ואז השכינה בהיותה מקבלת (זח"ב ל"ח ע"ב), עליה נאמר: אלקים אל דמי לך אל תחרש ואל תשקוט אל (תהלים פג, ב). וזהו צהלי קולך בת גלים, שהיא השכינה בהיותה מקבלת גולות עיליות מן הבינה, וגולות תחתיות שהן של עצמה, ועתה אומר המדרש ומדבר עם כנסת ישראל למטה, שיתנו סיוע אל השכינה, על דרך מה שאמרו רז"ל, תנו עז לאלקים (תהלים סח, לה). וזה על ידי ד"ת ושירות ותשבחות. וז"ש צהלי קולך דמיון השכינה בד"ת, צהלי קולך בב"כ ובב"מ. וזה על פי הדרך שפי'. ועל ידי זה נקראת השכינה בת גלים כמ"ש. ופירש ואמר מה גלים הללו מסויימים בים. פי' כי ההשפעה שיורדת מן הבינה גולות עיליות, מסויימות בים שהיא המלכות, כך האבות מסויימים בעולם שהוא ז"א. ולפי פשוטו גם כן זכות האבות מתפשט וניכר בעה"ז פה למטה. אמנם לפרש משך הענין, אפשר לפרש שבא לרמוז מ"ש בענין דרוש התפילין, למה מניחים אותם קודם תפלה, ולמה תפלה של יד קודמת לשל ראש, ושם נתבאר כי התפילין נעשים מכח הרשימו של המוחין שנסתלקו,

והרשימו דנוקבא עומדת בחזה דז"א ממש, וזה בבא הבקר היא עולה שם על ידי עסק התורה של אחר חצות, ואח"כ יוצא אותו הרשימו מן הז"א אליה, על ידי מצוה וברכה שאנו גורמים במעשינו בעה"ז, ולכן תפלה של יד קודמת לשל ראש, ואח"כ בראות הזעיר כי היא יש לה תפילין מחמת הרשימו שהיה קרוב אליה אז מתקנא בה, וז"ש אח"כ קשה כשאול קנאה, והוא ממשיך ושואב מלמעלה אותו הרשימו שלו ונכנס בו, ואז נעשה בו תפלה של ראש, וזה על ידי מעשינו בעה"ז וכו' עכ"ל. והנה התפילין הם בחי' חו"ב חו"ג מצד או"א, וכבר אמרו בזוהר (ח"א ס"ג ע"א): גלים אינון נהורין דמתכנשי ואזלי, ועאלין בגווה ומליין לה. ופי' הרמ"ז נר"ו בס' יודעי בינה, שהם חו"ג הנכנסי' בתוך המלכות עכ"ל. ובזה יאמר כי על ידי עסק התורה אחר חצות כמ"ש, צהלי קולך בד"ת ובב"כ ובב"מ. על ידי זה נקראת בת גלים, מה גלים הללו שהם חו"ג היינו המוחין מסויימי' בים, כי בתחלה הנה הם מסויימי' וניכרים במלכות הנקראת ים, שעולה בזרוע שמאל של ז"א, ושם מקבלת סוד התפילין, כך האבות שהם התפילין הבאים אח"כ לז"א, מסויימים בעולם שהוא ז"א כנזכר, וכמ"ש קשה כשאול קנאה וכו' (שה"ש ח, ו):

דָּבָר אַחֵר "בַּת גַּלִּים": **בַּת גּוֹלִים, בְּרָתְהוֹן דְּגַלְוָואֵי** וכו'. מלבד מה שפי' אפשר לומר שבא לרמוז על תחלת הלילה גם כן, כי כמו שהאבות גלו כדי להוציא ניצוצות, כמש"ה ואברהם כבד מאד (בראשית יג, ב). וכן יצחק: וימצא בשנה ההיא מאה שערים (בראשית כו, יב). ויעקב ג"כ: ויגנוב יעקב את לב לבן (בראשית לא, כ). פי' תוכיותו ועיקרו של לבן, כן ראוי לו לאדם בתחלת הלילה [להיות] מוסר נפשו למיתה על ידי השינה, ועל ידי קריאת שמע שעל המטה, לא ישכב עד יאכל טרף (במדבר כג, כד), וכמ"ש ז"ל בכוונת ק"ש שעל המטה. ושם נאמר ג"כ כי כל זה הוא הכנה למה שיעשו אחר חצות על ידי עסק התורה, ואח"כ ק"ש ותפלה ביום, והזיווג העיקרי בשים שלום. וגם ביום אח"כ בתפלה. וכל הדברים שיעשו יתקנו העולמות ויעלו מ"ן מעולם לעולם עד א"ס, וכמ"ש בס' הכוונות בענין הקרבנות, בפרט בפסוק אשה ריח ניחוח לה' (ויקרא א, ט). וזהו שאמר במדרש אח"כ: הקשיבי למצותי. שהם מצות הקרבנות, ובפרט בזמן שבית המקדש קיים דעליה קאי קרא, ומזהיר נביא לישראל הקשיבי למצותי. וגם לאחר החרבן אמר הקשיבי לד"ת. וזה על דרך מה שאמרו ז"ל (מנחות קי.): כל העוסק בתורת עולה וכו' כאילו הקריב וכו'. וזהו הקשיבי למצותי הקשיבי לד"ת. ובזה אפשר שיבא מדוייק אומרם ז"ל: הקשיבי למצותי וכו'. כי לפי הסדר כך היל"ל, תחלה הקשיבי לד"ת ואח"כ הקשיבי למצותי, כי אם לא למד מאין יעשה, אבל עם מה שאמרנו יתורץ כי

הקשיבי למצותי איירי בזמן שב"ה קיים על ענין העבודה ממש, והקשיבי לד"ת אחר החרבן כמ"ש:

ואפשר ג"כ לפרש הכל על סדר התפלה, וידוייק ג"כ אומרו בתחלה הקשיבי למצותי וכו'. ויפורש על מצות ציצית ותפילין שצריך להקדים קודם התפלה, והם מצותיו יתברך דוקא מיוחסות אליו ית', שהם עדותו, וחקים בינו ובין ישראל, וגם הוא רמז לשם הוי"ה כידוע, ויש בהם ג"כ זכירת כל המצות, והנה בתחלה צריך האדם לתקן כל העולמות על ידי מעשה המצות ואח"כ ע"י הדבור, וזהו הקשיבי למצותי ואח"כ הקשיבי לד"ת, שהוא רמז לסדר התפלה כמ"ש, שיש בה תחלה סדר הקרבנות כמ"ש והן ד"ת, וכן אח"כ שירת הים אשר בזה שוי אינש גרמיה בהדי עבדים כנז' בזוהר פ' בלק (ח"ג קצ"ה ע"ב), נכלל בזה ק"ש ג"כ, שהם ד"ת ממש ג"כ, אשר בזה אמרו שוי אינש גרמיה בהדי גו אינון דמסרי גרמייהו על קדושת ה':

ובזה הנה הם דומים לאבות העולם כמ"ש, שמסרו נפשם על קדושת ה' כדי לקדש שמו ית' ולהעלות מ"ן ולהוציא יקר מזולל, להוציא הקדושה מתוך הקליפה, ואמר אח"כ "הקשיבי לדברי נבואה". אפשר שבא לרמוז אל הקדושה שאנו אומרים שהם דברי נבואה, ואפשר ג"כ לומר שהמדרש הזה קרא ג"כ אל הכתובים, היינו פסוקי (ד"ה) [ד"ת] ותהלים בכלל דברי נבואה, עוד אומר במדרש: "הקשיבי לצדקות ומעשים טובים". אפשר לומר כי הכוונה על מ"ש ז"ל שצריך לכוין בפ' פותח את ידך. וכן בנתינת הצדקה בעצם בפ' ובידך כח וגבורה וכו' (דה"א כט, יב). וזה על דרך מ"ש ג"כ: שוי גרמיה בהדי עניים. ואפשר לפרש הקשיבי לצדקות. על מ"ש שצריך לכוין באומרו "ועוזר דלים" שהוא על השכינה והאדם עצמו שמשתתף עמה, וכן אפשר לומר שרמז גם כן למ"ש בענין צדק"ה שהוא ר"ת: צ' אמנים ד' קדושות ק' ברכות ה' חמשה חומשי תורה. ואמר "צדקות" אפשר שכיוון במ"ש שהם הרבה מיני צדקות, ואמר אח"כ "ומעשים טובים". ואעפ"י שכבר אמר למעלה "למצותי". אפשר לומר שבא לרמוז על דברים שאדם עושה מעצמו אעפ"י שלא נצטוה, כגון הידור מצוה, ומשמרת למשמרת וכיוצא. והנה בענין התפלה מצינו הרבה דברים הצריכים להידור התפלה, כגון תקון המקום וכיוצא, ועל הכל תקון הגוף על ידי מה שהוא קם מעומד ומכוין רגליו וכו'. וזה נכלל בכלל הצדקות, כמ"ש דשוי גרמיה בהדי עניים בזמנא דאעל ודפיק דשין דרומי מרומין, בסוד אדני שפתי תפתח אשר בהיכל ק"ק, קדש א', קדשים תרי. וזהו ורומי מרומים. וכנגד כל זה אמר הקשיבי לצדקות ומ"ט. והנה על פי הדרכים שפי' אפשר לומר כי ר' אבא בר כהנא בא לפרש כי הנביא היה מזהיר להם לישראל שעל ידי מעשיהם ייחדו השכינה ולא תשב

בדד, כי הנה על ידי עסק התורה בזה יהיה עיקר הייחוד כידוע, גם על ידי קיום המצות ובפרט על ידי ציצית ותפילין כמו שפי', נעשה היחוד והורדת המוחין, וכן על ידי מצות הצדקה נאמר: והיה מעשה הצדקה שלום (ישעיה לב, יז). וגם על ידי התפלה, ובפרט בהיותה מצורפת אל כל התקונים המצטרכים כמ"ש, הנה אנחנו מעלים אז השכינה מעולם אל עולם, ומיחדים אותה למעלה ומרחיקי' הקליפות ממנה, והעולמות גם כן נעשים אליה כדמות כנפים, באופן שאינה יושבת בדד רק הנה היא מיוחדת למעלה במקום הראוי עם אורות עליונים המאירים עליה, ומלמטה גם כן בחברים מקשיבים. והדבר מובן כי בחסרון כל אלו ח"ו אז תשב בדד בעו"ה. וז"ש ואם לאו לישה, הא אריא סליק עלך, זה נבוכדנצר דכתיב ביה: עלה אריה מסבכו (ירמיה ד, ז). אפשר שכונתו לומר כי בחסרון דברים אלו ח"ו כמ"ש, אז עולה כח הקטרוג מהקליפה ויוצא מנוקבא דתהומא רבא, ועולה קטרוגו למעלה ח"ו, ובמקום מ"ש בזוהר פ' בלק (ח"ג קצ"ו ע"א): כי בשעת התפלה הולך לה הקליפה, וכמ"ש אשר הלך חשכים (ישעיה נ, י). דסיים בפרודא (ראה זח"ג קצ"ו ע"א). עתה נק' אריה, על דרך מ"ש הרמ"ע זצ"ל במאמר אם כל חי ח"ב פ' כ"ד וז"ל: ויתכן שיהיה ארי ואריה על דרך נער ונערה, ליל ולילה וכיוצא עכ"ל. וכאן ג"כ מביא ראיה ממ"ש עלה אריה מסובכו. ואפשר שלכן קראו הכתוב לישה בה"א יתירה לרמוז אל הנזכר, ואם ניתן לידרש נאמר ג"כ כי הנה אמרו בס' הכוונות (דרושי תפילת השחר, דרוש א'): בפ' פותח את ידך אנו ממתיקים הדמעות על ידי ב' שמות (אחוריים דהוי"ה דיודין העולה קפ"ד, ואהי"ה דיודין העולה קס"א עם הכולל) שהם בגימטריא רצו"ן עכ"ל. ועתה אומר כי בהסתלק הרצון הנזכר, ואין מי שימתיק הדמעות על ידי ד"ת וק"ש ותפלה ודברי נבואה כמ"ש, אז מתגבר לישה"ה שכך עולה בגימטריא, והוא כמנין מש"ה אשר הוא בהיכל הרצון, ואז נאמר (משלי ל, ל): ליש גבור בבהמה ח"ו, וכבר פי' האר"י זלה"ה בס' הגלגולים על הושיעני מפי אריה (תהלים כב, כב). מפני שהוא מלך שבחיות, וכל שכן משאר חיות שתחתיו. והנה המדרש הנזכר פסקיה לקרא בסכינא חריפא, ולפיכך פי' 'הקשיבי' לעצמו, מפני שקשה לו לפרש מלת לישה על ישראל, וגם לא יתכן לפרש שיאמר הקשיבי אל לישה שהוא נבוכדנצר כמ"ש, ולפיכך פי' הקשיבי לד"ת וכו'. ואם לאו הא אריא סליק וכו'. אמנם בזוהר (ח"א ס"ג ע"א) פירש הקשיבי לישה הכל לדבר א', ופירש אותו לישה נוקבא. ופירש אח"כ ואמר בשעתא דאינון נחלין מסתלקים ולא עאלין בגווה, כדין אקרי לישה דאבידן מבלי טרף, דכתיב ליש אבד מבלי טרף ובני לביא יתפרדו (איוב ד, יא). ומה דאמר לישה היינו עניה ענתות, מסכנא דמסכנותא עכ"ל. ולפי מה שפי' הרמ"ז נר"ו בס' יודעי בינה על

המאמר הזה של הזוהר ז"ל, הקשיבי לישה וגו'. נלע"ד שיובן בסוד הידוע לנו בשמ"ע ש"ם ע', דהיינו ששם ב"ן מתחבר עם רפ"ח להעלותם וכו', עד ואם ימצא טר"ף לבהמ"ה אז הוא ליש גבור, ואם לאו ליש אובד מבלי טרף, ואז תשש כחו כנקבה וכו' עכ"ל. ולפי הדרך שפי' דברי המדרש שהוא רמז לד"ת ותפלה וסדר הלילה, וכל הדברים עד סיום התפלה, שאם יזכו יעלה הכל על נכון, ואם לאו הא אריא סלקא וכו'. יעלו דברי ס' הזוהר ודברי המדרש כמעט לסגנון א', ומשמעות דורשים יהיה ביניהו, ונחזור לדברי המדרש, עניה מן הצדקות, עניה מדברי נבואה, עניה ממצות ומ"ט. באות אמת מתקן במקום מן הצדקות מן התורה. הנה לפי פשוטו היה אפשר לפרש שבא לתרץ למה אמר הקשיבי, שהיל"ל עשי או קיימי, והייתי מפרש כל הדרכים שפירשנו במלת הקשיבי, ולזה תירץ ואמר עניה מד"ת וכו'. ולהיות שהיא עניה ואינה יודעת כנזכר, לכן הנה היא צריכה להטות אזנה לדברי חז"ל, ולשמוע דברי חכמים ולהתאבק בעפר רגליהם ההולכים ומשמיעים תורת ה', ללמוד ולדעת תורת ה'. וזהו שאמר הקשיבי וכו'. וזה מפני שהיא עניה וכו'. אמנם לפי דרך זה עדיין [יקשה] שהיל"ל הקשיבי עניה ואח"כ לישה ענתות, ולכן נ"ל לפרש על דרך מה שנפרש בפ' גלתה יהודה מעוני (איכה א, ג). והכוונה שכיון שעלה אריה מסובכו ונתגברה הקליפה, מאותה שעה ואילך נתמעטו הלבבות ונתמעטה ההשגה, וכמו שנפרש (שה"ש א, ב) ג"כ על וחשכו הרואות בארובות (קהלת יב, ג). ובזה היתה עניה מד"ת, גם אפי' יתבודדו להשיג נבואה, מ"מ גם נביאיה לא מצאו חזון מה' אין חזון נפרץ, וזהו עניה מן הנבואה. ואם לא למד לא עשה, וזהו עניה ממצות ומ"ט. ועוד הרבה מצות התלויות בארץ, ובעו"ה אין יכולת בידינו לקיימם, וזהו עניה ממצות ומ"ט וכו'. וכל זה מפני כי עלה אריה מסבכו, והיו משעבדים לנבוכדנצר הרשע, עדיין לא גלו גלות שלימה והיה בית המקדש קיים, ואילו היו שבים בתשובה היה מתקיים בהם: ושכנתי אתכם במקום הזה (ירמיה ז, ז). אמנם כיון שלא שבו בתשובה אז נתקיים בהם, הא ענתותא אתי ומתנבא עליך דברי תוכחות. והנה עד עתה אינם אלא דברי תוכחות, אמנם אח"כ שלא שמעו לדברי נבואה ולא שבו בתשובה, אז בא עליהם הפורענות ונסתלקה השכינה מעל ישראל, ואז קונן עליהם איכה ישבה בדד השכינה מהצדיקי', וכן ג"כ ישבה בדד מבעלה, שאין מי שיזווג אותה למעלה בזווג זו"ן כמ"ש, והנה כל זה גרמו ישראל לסבת עונותיהם, שגרמו שנתגברה הקליפה ועלה אריה מסבכו כמ"ש, אמנם אם ישובו ישראל בתשובה ויתבטלו הקליפות, אז יתקיים תחלת הפסוק צהלי קולך. פירוש הקול שכבר התעוררו פעמים אחרות, וזה יובן עם מ"ש בתיקונים דף כ"ד ע"ב ריש תקון י' ז"ל: בראשי"ת שי"ר תא"ב, והאי איהו שיר משובח מכל השירים,

ועליה אתמר שיר השירים אשר לשלמה, למלך שהשלום שלו, הכי אוקמוהו. והאי שיר מתי יתער, בזמנא דיתאבדון חייביא מעלמא, ובההוא זמנא אז ישיר וכו' עכ"ל. הנה כי בזמן שיתבטלו הקליפות ויתאבדון חייביא מן עלמא אז ישיר וכו', אז יתעורר שיר השירים, ואז יחזרו לומר שירה כמ"ש אז ישיר. ואפשר שבא לרמוז באמרו שי"ר תא"ב, כי ע"י מה שישראל מתאוים ומצפים לגאולה ומקוים מתי יתבטלו הקליפות, עי"ז יזכו לגאולה ולומר שירה לפניו ית'. וזה על דרך מ"ש בזוהר פ' בשלח דף נ"ה ע"ב על פ' קול צופיך וכו' (ישעיה נב, ח). קול צופיך, מאן אינון צופיך, אילין אינון דמצפאן אימתי ירחם קב"ה למבני ביתיה. נשאו קול, ישאו קול מבעי ליה מאי נשאו קול, אלא כל בר נש דבכי וארים קליה על חרבן ביתיה דקב"ה, זכי למה דכתיב לבתר: יחדיו ירננו. וזכי למחמי ליה בישובא בחדוותא עכ"ל. הנה שע"י מה שישראל מצפים לגאולה ובוכים על חרבן ב"ה, עי"ז יתעורר אותו הקול בשמחה לטובה ויחדיו ירננו, ואז יתער השיר הזה של שיר השירים בעלמא כמ"ש בתיקוני', וכפי מ"ש הרמ"ע מפאנו זלה"ה ג"כ במאמר מאה קשיטה ז"ל. 'אשר לשלמה' בגימטריא שקו"צית. והוא סוד התפלה, כי בזמן ששפתים ישק ידעון רצון בכוונה שלימה, אז ישמע אל ויענם עכ"ל. וזהו צהלי קולך ע"י שיר השירים אשר לשלמה, וכן לשלמה כי עי"ז יהיה שלום בעולם, וזהו ג"כ מ"ש לשלמה, מלך שהשלום שלו. כי בשלומו יהיה שלום על ישראל בבי"א:

ב'

רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא פָּתַח: מִי הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֶן אֶת זֹאת וגו' (ירמיה ט, יא). **תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי אִם רָאִיתָ עֲיָרוֹת נִתְלָשׁוֹת מִמְּקוֹמָן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עַל שֶׁלֹּא הֶחֱזִיקוּ בְּשִׁכַּר סוֹפְרִים וּבְשִׁכַּר מְשָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר ה' עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי** (שם). **רַבִּי הַוָּה מְשַׁלַּח לְרַבִּי אַסִּי וּלְרַבִּי אַמֵּי דְּיִפְקוּן וְיִתְקְנוּן קְרְיֵיתָא דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, וַהֲווֹן עָלִין לְקְרְיֵיתָא וְאָמְרִין לוֹן, אַיְיתוּ לָן נְטוּרֵי קַרְתָּא, וַהֲווֹן מַיְיתֵי לְהוֹן רֵישׁ מַטַּרְתָּא וְסַנְטִירָא, וַהֲווֹן אָמְרִין לוֹן אִלֵּין נְטוּרֵי קַרְתָּא, אִלֵּין חֲרוֹבֵי קַרְתָּא, אָמְרוּ לְהוֹן וּמַאן אִנּוּן נְטוּרֵי קַרְתָּא, אֵלּוּ סוֹפְרִים וּמְשָׁנִים שֶׁהֵם הוֹגִים וּמְשַׁנִּים וּמְשַׁמְּרִים אֶת הַתּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, עַל שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה** (יהושע א, ח). **וְכֵן הוּא אוֹמֵר: אִם ה' לֹא יִבְנֶה בַּיִת** וגו' (תהלים קכז, א). **רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי יִרְמְיָה**

בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי יִצְחָק אמר: מָצִינוּ שֶׁוִּתֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְעַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים וְלֹא וִתֵּר עַל מָאסָה שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ, עַל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְעַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי. רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא אָמְרֵי: כְּתִיב וְאוֹתִי עָזְבוּ וְאֶת תּוֹרָתִי לֹא שָׁמָרוּ (ירמיה טז, יא). **הַלְוַאי אוֹתִי עָזְבוּ וְתוֹרָתִי שָׁמָרוּ, מִתּוֹךְ שֶׁהָיוּ מִתְעַסְקִין' בָּהּ, הַשָּׁמוּר שֶׁבָּהּ** (כך היא הגרסא הנכונה באות אמת) **הָיָה מַחֲזִירָן לְמוּטָב.**

הרי זו הקדמה ג"כ על איכה ישבה בדד, וכוונתו לומר ישבה בדד תורה שבכתב מתורה שבע"פ, וכמ"ש הרבה פעמים המדרש הזה עד"ז בפסוקי', וזהו שלא החזיקו בשכר סופרים המלמדים תורה שבכתב, ובשכר משנים המלמדים תורה שבע"פ, אמנם לדקדק אומרו נתלשין ממקומן שהיל"ל נחרבות, ואם הכוונה לומר שהם נחרבות לגמרי עד כי אין רישומן ניכר היל"ל נתלשות ולא יותר, אך אומרו ממקומן נראה שנתלשות ממקומן ומתישבות במקום אחר, ולכן נ"ל לומר כי הכוונה כמ"ש הכתוב תשתפכנה אבני קדש בראש כל חוצות (איכה ד, א). כי אעפ"י שנחרב הבית וא"י בעו"ה, מ"מ הקדושה נחלקה ונתפשטה ונעשה לה שביל בפני עצמה להאיר לישראל בכל מקום שהם, וזהו ג"כ מש"ה ואהי להם למקדש מעט וכו' (יחזקאל יא, טז). וזהו אם ראית עיירות נתלשות ממקומן בא"י, והולכת הארתם להאיר בחוץ לארץ, הוא מפני שלא החזיקו בשכר סופרי' ובשכר משנים. וזה להיות כי ע"י הבל תינוקות של בית רבן נתקן קלקול האויר, והאותיות שנתקלקלו ע"י העונות, וכאשר אין מי שיתקן אז קלקול האויר במקומו עומד, אדרבה בכל יום ברכתו מרובה מחבירו ונתוסף הקלקול בעו"ה, ובזה נתקלקלו הדברים להיות כי אין מי שיתקן, ועי"ז נתערב קדש בחול, וצריך לטרוח ולהחזיר הדברי' לקדמותן, וכולי האי ואולי, ועדיכם בירה (יומא ט:). שעדיין לא חזרה בעו"ה עד ישקיף וירא בבי"א. ולפי מה שפי' לקמן על פסוק תשתפכנה אבני קדש (איכה ד, א). עם מ"ש שמיום שנחרב הבית ונשרפה התורה, נמסרו סודות התורה ביד החיצונים ע"כ. ופי' כי אין הכוונה ששלטו החצונים בסודות התורה ח"ו, רק ע"ד מ"ש במתני' (מס' טהרות ז, א): המוסר מפתחו לעם הארץ הבית טהור, שלא מסר לו אלא שמירת המפתח. והנה על דרך זה רוחניות העיירות נתלשות ממקומן ונעלמות ונתכסות, וזר שולט ומכסה עליהם, והטעם הוא מפני שלא החזיקו בשכר סופרים וכו'. והוא כמ"ש בזוהר פ' וישלח (ח"א קע"א

ע"א): דמאן דלעי באורייתא ולית ליה על מאן דסמיך, ולא אשתכח מאן דאטיל מלאי לכיסתיה לאתתקפא, על דא אורייתא משתכחא בכל דרא, ואתחלש תוקפא דאורייתא בכל יומא, בגין דלית לון לאינון דלעאן בה על מה דסמכי וכו' עכ"ל. הנה שע"י שאין מי שיחזיק ביד לומדי התורה נחלש כח התורה, ואין לך חלישות התורה יותר מהעלם סודותיה, כי בזה אין מי שיכיר גבורתה וגדולתה, וכל זה גורם כל זמן שלא החזיקו בשכר סופרים וכו'. כי אם אין גדיים אין תיישים וכו' (ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב, נא.). ואם נדקדק אומרו "אם ראית". שהיל"ל אם נתלשות עיירות וכו'. ונדקדק ג"כ יותר מלת נתלשות, אפשר שבא לרמוז הקדמה מעולה גדולת הערך, שאמרו בס' הזוהר פ' פקודי ז"ל (ח"ב ר"מ ע"ב): ת"ח כל אינון אבנין יסודי ציון וירושלים, ח"ו דשליטו עלייהו שאר עמין, ולא אוקידו לון ולא אתוקדו אלא כלהו אתגניזו וכו', עד וכדין יחמי כל אינון אבנין וכל יסודי ירושלים מתקנן על אתרייהו עכ"ל. נראה מכאן שלא שלטו זרים על מקדשי ה' רק למראית העין, אמנם לפי האמת אתגניזו ונעלמו מן העין, וז"ש אם ראית וכו'. כי לפי האמת עדיין במקומן הן עומדות, אך למראית העין נראין עיירות נתלשות וכו'. ומ"מ כל זה אינו אלא על שלא החזיקו וכו'. והביא ראיה מפ' על מה אבדה הארץ ויאמר ה' על עזבם את תורתי (ירמיה ט, יא). אפשר דדייק מלת 'את' שבא לרבות דבר הטפל לתורה. א"נ מלת 'עזבם' מלשון עזוב תעזוב (שמות כג, ה). ויהיה כוונת הכתוב על מה אבדה הארץ, ופירש ואמר ע"ד שהוא סיוע לתורה, היינו שלא סייעוה ע"י הברכה שהוא סיוע לכל דבר אפילו גשמי וכל שכן רוחני: רַבִּי הֶוָה מְשַׁלַּח וכו'. נראה שכוונתו להביא ראייה על מ"ש בשכר סופרים ומשנים וכו'. ולא אמר על שלא החזיקו ביד לומדי התורה או ביד עוסקי התורה, ונתן טעם ואמר מפני כי אלו הם נטורי קרתא, ונתן טעם שהם הוגים ומשנים ומשמרים את התורה ביום ובלילה, כמ"ש כי על ידי הבל שאין בו חטא נתקן קלקול האותיות שנתלשו, וז"ש ומשמרים את התורה. פי' שומרים אותה מפני החצונים, לבל ישלטו בה זרים וסברות זרות, וגם לעשות תיקון לקלקול שנתקלקל ונחלש כנז', וכן הוא אומר אם ה' לא יבנה בית וכו'. (תהלים קכז, א). להורות דבר והפכו וזה פשוט:

רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי יִצְחָק אָמְרֵי: מָצִינוּ שֶׁוִּתֵּר הַב"ה וכו', **וְלֹא וִיתֵּר עַל מְאִיסָה שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר** וכו'. אפשר שבא לתת טעם למה גדלה אשמת שלא החזיקו בשכר וכו', עד כי בשביל זה אבדה הארץ, הוא מפני כי עי"ז העוסקים בתורה הם נבזים ושפלים בעיני כל רואם, וכמ"ש ז"ל (סוטה מט:): ויראי חטא ימאסו. ועי"ז באה המאיסה לתורה עצמה, ואפשר שלזה כיון המקונן באומרו: איכה ישבה בדד. פי' התורה. ואין מי שישגיח עליה רק מונחת בקרן זוית, ואם נפרש בדד על דרך שפי' מהר"א

גאלנטי, מלשון בְּגָדֵי בְּדָדִין. שבגדיהם מאוסין, אין לך קינה גדולה מזו, שהתורה מאוסה ובזויה כאילו היא לבושה בלבוש נכרי, והכל מתרחקים ממנה ומבזים גם כן את לומדיה וכו' מבלי מי שיכיר את מעלתה:

רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא אָמְרֵי: כְּתִיב וְאֹתִי עָזְבוּ וְאֶת תּוֹרָתִי לֹא שָׁמָרוּ (ירמיה טז, יא). **הַלְוַאי אוֹתִי עָזְבוּ וְתוֹרָתִי שָׁמָרוּ, מִתּוֹךְ שֶׁהָיוּ מִתְעַסְּקִין בָּהּ, הַשָּׁמוּ"ר שֶׁבָּהּ** (כך היא הגרסא הנכונה באות אמת) **הָיָה מַחֲזִירָן לְמוּטָב** ע"כ. אפשר שבא לתרץ קושיא א' שיש להקשות לכל הפירושים שפירשנו, שנראה שהמקונן קונן על כנסת ישראל ועל התורה, ולא הזכיר כבוד ה' העולה על הכל, והיל"ל איכה עזבו את ה'. ולזה תירץ כי על מאיסה של תורה, להניח אותה בקרן זוית ולא לעסוק בה, ראוי לקונן עליו יותר מכבוד ה', כמ"ש הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו. והטעם כי הנה זה כמו החולה בעוד שהוא עוסק בצרכי רפואתו אפשר שיעלה ארוכה למכתו, אמנם כאשר הוא מתיאש מרפואתו, הנה אז יגבר החולי עד אין מרפא, וכן התורה הנה הוא מרפא לחולי הנפש, עד כי אפילו הגיע ח"ו לכלל היותו עוזב את ה' ח"ו, הנה ע"י התורה ישוב אל ה' וירפאהו, ולזה הגדיל הקינה על מאיסה של תורה, איכה ישבה בדד. שבזה נכלל ג"כ מש"ה עזבו את ה'. ובאמרו הַשָּׁמוּר שבה היה מחזירן למוטב. בא ללמד לפי דרכו, כי הסוד שבה ורוחניות קדושתה הַשָּׁמוּר ואינו נראה, זהו שהיה מחזיר אותם למוטב, והוא העיקר והוא מסכים למ"ש. ואפשר עוד לומר כי להיות שיש אל כל א' מישראל חלק בתורה, והוא שמור ומונח, אם יתעסק בה כראוי יזכה לאותו חלק הראוי, וכאשר יזכה לחלק הזה בודאי יבחין בין עובד אלקים וכו' (מלאכי ג, יח). ובזה ושב ורפא לו. וזהו הַשָּׁמוּר שבה היה מחזירן למוטב. וכלפי שאמרו ז"ל (שבת פח:): למיימינים בה סמא דחיי, למשמאילים בה סמא דמותא. ואמרו ג"כ (סנהדרין קו:): לא מתו דואג ואחיתופל עד שנשכח מהם כל התורה. לזה אמר שבשביל זה לא ימנע עצמו מד"ת, רק רַב הוּנָא אָמַר לְמוֹד תּוֹרָה אַעַפְּ"י שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ. וידוייק אומרו מלת 'מִתּוֹךְ' שע"י תוכייות התורה עי"ז בא לשמה: אָמַר ריב"ל בְּכָל יוֹם וְיוֹם בַּת קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב וְאוֹמֶרֶת: אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה (מס' אבות ו, ב). אפשר שהביא דברי ריב"ל כדי לדייק מלת 'ישבה' שהיל"ל איכה היא בדד וכו'. ולזה אמר שהיא להתאונן עליה, כי בזה גורם היזק גדול נראה לעינים, וכמ"ש אח"כ במשנה: שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה תְּדִיר נִקְרָא נָזוּף וכו'. ולפי דרכו למדנו כפי מה שפי' מהר"ש אוזידא (מדרש שמואל), כי אל התורה מצד עצמה אינו מגיע שום עלבון, כי תורה תמימה היא. אמנם מה שראוי להתאונן הוא אוי להם "לַבְּרִיּוֹת" מעלבונה של תורה. והנה סוף

המשנה אומרת: שֶׁאֵין לְךָ בָּן חוֹרִין אֶלָּא מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה. וכאן הוסיף לומר, תָּנֵי לָהּ בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: אֵימָתַי הַמַּלְכוּת גּוֹזֶרֶת גְּזֵרָה וּגְזָרָתָהּ מַצְלַחַת, בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל מַשְׁלִיכִין דִּבְרֵי תוֹרָה לָאָרֶץ. פי' מלבד שאינו בן חורין, רק נותנים עליו עול מלכות ועול דרך ארץ. הנה מלבד זה גוזרים גזרות קשות ורעות ח"ו ועומדים עלינו לכלותינו, אלא שבזכות התורה מציל אותנו מידם, וכשמשליכין ד"ת לארץ אז ח"ו עשתה והצליחה, והנה בפירוש הפסוקי' דקדקנו מהו השלכת ד"ת לארץ, ומלבד מ"ש נוכל לומר שהוא רמז למשתמש בתגא, בקבלה מעשית בשמות הקדש וכיוצא, שבזה גדול עונו מנשוא, וכבר האריך בזה הרב בעל עמק המלך, באמור שגרמו להגביה המחצלת אשר היא פרוסה על גבי נוקבא רבא, ובזה יצאו החיצונים ונתערב קדש בחול וגרם הגלות, מה שהאריכו בזה שאר המקובלים ז"ל, וזהו אימתי המלכות גוזרת גזרה וגזרתה מצלחת, בשעה שישראל משליכין ד"ת לארץ, שהן משליכין ד"ת בדברים חמריים ומערבין קדש בחול ח"ו, אז גזרת האומות מצלחת ח"ו להיותם יונקי' מהקדושה, ונסתם הפתוח ונפתח הסתום, ובזה אי אפשר להתקיי' אפי' שעה א'. והביא ראיה מפ' וצבא תנתן על התמיד בפשע (דניאל ח, יב). אין צבא אלא המלכות, שנאמר יפקוד ה' על צבא המרום במרום (ישעיה כד, כא). רמז למ"ש כי עי"ז בא תגבורת הקליפות, עד כי שלטו השרים החצונים על ישראל ח"ו, וזהו וצבא תנתן על התמיד אלו ישראל, שנאמר והגית בו יומם ולילה. אעפ"י שעוסקי' בתורה יומם ולילה, מ"מ עון זה גורם להשליט האומות על שונאיהם של ישראל, והביא ראיה מסוף הפ' בפשע. בפשעה של תורה, ואין לך פשע בתורה יותר מזה, כל זמן שישראל משליכין ד"ת לארץ, אדום גוזרת ומצלחת, כמ"ש ותשלך אמת ארצה (דניאל ח, יב). הנה בס' הפליאה איתא התם, כי ירמיהו הנביא ובן סירא היו עוסקים בס' יצירה ובראו גברא, ונמצא כתוב על מצחו אמ"ת, והיה סכין ביד הנברא והיה מוחק א' של אמת, א"ל ירמיהו מאי האי, א"ל אמשול לך משל למה"ד וכו' (לבנאי א' שהיה בונה כמה בתים, כמה מדינות כמה מגרשים, ולא היה אדם מרגיש באומנותו ולא במלאכתו כלל, עד שפיתוהו שני בני אדם ולימדם סוד אומנותו עד שידעו כל מעשיו ע"ד אמת, וכשידעו אומנותו וסודתו ותכונתו, התחילו לקנטרו בדברים עד שנפרשו מחבורתו ונעשו בנאים כמוהו, מה שהיה עושה הוא בדינר היו עושים בפשיטים, וכשהרגישו בני אדם הניחו כבודו של אותו אומן, ובאים אליהם ומכבדין אותם ומתעסקין עמהם בענין הבנין שהיו צריכים וכו'). עד כן הב"ה ברא אתכם בצלם ודמות וצורה, ועתה רוצים לברוא אדם כמוהו, יאמרו בני אדם אלקים בעליוני' אלקי' בתחתונים, הוא הוא ואין הפרש ביניהם, א"ל ירמיהו א"כ מאי תקנתיה וכו', אז אמר ירמיהו ע"ה אין ראוי

לאדם ללמוד אלו הדברים אלא לידע כחו של בורא עולם אבל לא לעשות, דכתיב לא תלמד לעשות (דברים יח, ט). אבל אתה למד להבין ולהורות (ספרי פ' שופטים) עכ"ל. וז"ש ותשלך אמת ארצה. הכוונה על מלת אמת בעצמה, המכונה אליו ית' השליכה לארץ, ופירש ואמר ואין אמת אלא תורה, כי בתורה ברא הקב"ה את העולם, וכאשר השליכוה לארץ עפ"י הדרכים הנזכרים, אז ועשתה והצליחה ח"ו. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פַּזִּי זָנַח יִשְׂרָאֵל טוֹב וגו' (הושע ח, ג). וְאֵין טוֹב אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם וגו' (משלי ד, ב). ע"כ: בס' עמק המלך הנזכר אמרו כי בבית ראשון אעפ"י שהיו משתמשי' בע"ז וכישוף וכיוצא, היה הטוב מונח במקומו, אמנם בבית שני נשתמשו בשם המפורש עכ"ל. פירוש עי"ז נגעו בטוב מצד הקדושה, וכ"ז גרם המינות בעו"ה, וזהו זנח ישראל טוב וכו' כנזכר. ולפיכך אויב ירדפו. שיצאו הקליפות וגברו וכו'. והביא ראיה מהכתוב שאמר כי לקח טוב נתתי לכם. פירוש לכם ולא לגוים ולא לכלבים ולא אל שום א' מהקליפות, ואם ח"ו תוציאו הטוב לחוץ ע"ז נאמר: אולת אדם תסלף דרכו (משלי יט, ג):

אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא לֹא עָמְדוּ פִּילוֹסוֹפִין לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם כְּבִלְעָם בֶּן בְּעוֹר וּכְאַבְנִימוֹס הַגַּרְדִי, אָמְרוּ לָהֶם יְכוֹלִים אָנוּ לְהַזְדַּוֵּג לְאֻמָּה זוֹ, אָמְרוּ לָהֶם לְכוּ חִזְרוּ עַל בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת שֶׁלָּהֶם, וְאִם מְצָאתֶם שָׁם תִּינוֹקוֹת מְצַפְצְפִים בְּקוֹלָם אֵין אָדָם יָכוֹל לְהַזְדַּוֵּג לָהֶם, שֶׁכֵּן הַבְטִיחָם אֲבִיהֶם וְאָמַר לָהֶם: הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו (בראשית כז, כב). **וְכָל זְמַן שֶׁקּוֹלוֹ שֶׁל יַעֲקֹב בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת אֵין הַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו, וְכָל זְמַן שֶׁאֵין קוֹלוֹ מְצַפְצֵף בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, הַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו** עכ"ל. הביא ראיה לכל מה שפירשנו הן לפי פשוטו, גם לפי מ"ש בשם ס' הזוהר דתבר סמכין דילה, וכן ג"כ מ"ש שנחלש כח התורה בהעלם סודותיה, וכ"ש כאשר נתערב קדש בחול, ועתה אמר כי כל זה נתקן ע"י תינוקות של בית רבן שהם משמרים את התורה כמ"ש, ומתקנים האויר שנתקלקל, גם על מה שפי' בפ' על ענין השלכת ד"ת לארץ, שהוא לפרש אותה כפשוטה בלבד. א"נ להרחיק תורה שבכתב מתורה שבע"פ, כ"ז יתוקן בב"כ ובב"מ ע"י רבנן ותלמידהון דעסקין באורייתא קדישתא, להוציא הדברים באמיתה של תורה ולגלות סודותיה, ללמוד וללמד ולהבין ולהורות ולשמר מה שראוי לעשות, ועי"ז הקול קול יעקב ואין הידים ידי עשו, וההפך בהפך ח"ו רחמנא ליצלן. והביא ראיה מפ' לכן כאכול ק"ש לשון אש וגו' (ישעיה ה, כד). אפשר שהוקשה לו כי הפ' אין לו גזרה, והמשל אינו דומה לנמשל, ולזה הקשה כי כפשוטו הוא דבר שא"א, וכי יש קש אוכל אש, וכן ג"כ הוקשה לו אומרו לשון אש, ולזה פי' כמו שפי' (ב"ר עה,

ב) על פסוק מעין נרפש ומקור משחת וכו' (משלי כה, כו). כשם שא"א למעין להרפש ולמקור להשחת, כך א"א לצדיק להמיט עצמו לפני רשע, וכמעין נרפש ומקור משחת כך צדיק ממיט עצמו לפני רשע עכ"ל. ונ"ל דהכי פי' לפי פשוטו, שבסתם אי אפשר לצדיק להמיט עצמו וכו', יען הנה הוא כמעין הנובע בתורה וכמקור הטוב שלא יכזב, אמנם אם הוא מעצמו ממיט עצמו לפני רשע, אז שחת דבריו הנעימים, וכ"ש אם יבש מעיינו מד"ת, או משחית מקורו הטוב, כי אז הנה הוא מוכר עצמו ומפילו לגייסות, וכן על זה הדרך נפרש המדרש הנזכר, וז"ש וכי יש קש וכו'. והשיב אלא קש זה ביתו של עשו. והכוונה כי א"א לאומות להתגבר על ישראל ח"ו אלא מפני כי מאסו בתורת ה', ועי"ז תמה זכות אבות והשבטים, וזהו שרשם וכו' כי מאסו וכו'. עד וכיון שהשליכו ד"ת לארץ ככל הפי' שאמר, התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה ישבה בדד. תורה שבכתב ותורה שבע"פ, בדד ג"כ מסודותיה ומהעוסקי' בה, וגם נתלבשה בלבוש נכרי, מלשון בגדי בדדין, והנה כנגד זה בא שיר השירים, שיר חד, שירים תרי (זח"ב קמ"ג ע"ב), תורה שבכתב ותורה שבע"פ. וגם מזמר בכל יום ועוסק תמיד בתורה (סנהדרין צט.), וגם שיר מלשון שיראין, וכמ"ש בפי' הכתוב (שה"ש א, א). ובזה אשר לשלמה, תורה שלימה ומאושרת בכל מקום, וישראל ג"כ שלמים:

ג'

כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת הִתְבּוֹנְנוּ וְקִרְאוּ לַמְקוֹנְנוֹת (ירמיה ט, טז). **רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ וְרַבָּנָן. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָנִים, כָּעַס עַל הָרִאשׁוֹן נָטַל אֶת הַמַּקֵּל וַחֲבָטוֹ וְהִגְלָהוּ, אָמַר אוֹי לָזֶה מֵאֵיזוֹ שַׁלְוָה גָּלָה, כָּעַס עַל הַשֵּׁנִי נָטַל אֶת הַמַּקֵּל וַחֲבָטוֹ וְהִגְלָהוּ, אָמַר אֲנָא הוּא דְּתַרְבּוּתִי בִּישָׁא. כָּךְ גָּלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים וְהִתְחִיל הַב"ה אוֹמֵר לָהֶם, אוֹי לָהֶם כִּי נָדְדוּ מִמֶּנִּי** (הושע ז, יג). **וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ יְהוּדָה וּבִנְיָמִין, כְּבְיָכוֹל אָמַר הַב"ה אוֹי לִי עַל שִׁבְרִי** (ירמיה י, יט). וכו'.

אפשר לומר שבא לרמוז אל מ"ש בעל עמק המלך, כי במקדש ראשון לא נגעו בקדושה רק טמאו עצמם בע"ז ומיני כישוף וכיוצא, וז"ש אוי להם כי נדדו ממני, אמנם בבית שני שפגמו בקדושה על זה נאמר אוי לי על שברי. והביא משל לזה למלך שהיו לו שני בנים וכו'. עד אמר אוי לזה מאיזה שלוה גלה. שכן בבית ראשון כי נאצו את תורת ה', פקודי ה' ישרים מצד הקדושה, ובחרו להם אלקים חדשים והרחיקו עצמם מהקדושה, וזהו אוי לזה מאיזו שלוה גלה. אבל שעל אותו גלות נאמר: גלו יהודה ובנימין, שהיה להם גלות

שלמה עד עת קץ כמו שהיה לעשרת השבטים בבית ראשון, והם פגמו בקדושה כמ"ש, ולפיכך אמר אנא הוא דתרבותי בישא. וזה נוכל לפרש כמ"ש מהר"א גלנטי (בס' קול בוכים) על חטא חטאה ירושלים (איכה א, ח). דלא אקדימת קסטא וכו' (כי ה' הוגה על רוב פשעיה. כל הצער הזה הגיעה מאת המלך על דלא אקדימת קיסטא (רצועה) לבנהא, דאלמלא היתה מקדמת להם קיסטא, היו חוזרים בהם ולא יוסיפו על חטאתם פשע. ולכן אתתרכת מהיכלא דמלכא היא ובנהא, כמבואר פ' אחרי מות דף ע"ד וזהו פשעיה וכו'). ומלבד זה ג"כ הגלות לא היה על עון פרטי כמו שהיה בבית ראשון שהיה על ע"ז ג"ע ש"ד רק מפני שהורגלו במדות רעות, וידוע כי דבר זה שבקשו ונמנו וגמרו להרחיק רעות מישראל והוצרכו להשתמש בהשבעות וכיוצא כמ"ש ואין להאריך, וכבר אמרו ז"ל שעל זה נתקנה ברכת המינין, להיות שהפגם הגיע למעלה, וזהו אוי לי על שברי, כי כביכול נשברה הקדושה ונתמעטה בעו"ה:

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ שְׁנֵי בָנִים, כָּעַס עַל הָרִאשׁוֹן וְנָטַל אֶת הַמַּקֵּל וַחֲבָטוֹ וּפְרְפֵּר וָמֵת, הִתְחִיל מְקוֹנֵן עָלָיו. כָּעַס עַל הַשֵּׁנִי וְנָטַל אֶת הַמַּקֵּל וַחֲבָטוֹ וּפְרְפֵּר וָמֵת, אָמַר מֵעַתָּה אֵין בִּי כֹּחַ לְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם, אֶלָּא קִרְאוּ לַמְקוֹנְנוֹת וִיקוֹנְנוּ עֲלֵיהֶם וכו' [כָּךְ גָּלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים וְהִתְחִיל מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם, שִׁמְעוּ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹשֵׂא עֲלֵיכֶם קִינָה בֵּית יִשְׂרָאֵל (עמוס ה, א). וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ יְהוּדָה וּבִנְיָמִין, כִּבְיָכוֹל אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵעַתָּה אֵין בִּי כֹּחַ לְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב קִרְאוּ לַמְקוֹנְנוֹת וגו' וּתְמַהֲרְנָה וְתִשֶּׂנָה עָלֵינוּ נֶהִי (ירמיה ט, טז-יז). עֲלֵיהֶם אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא עָלֵינוּ, דִּידִי וְדִידְהוֹן. וְתַרְדְנָה עֵינֵיהֶם דִּמְעָה אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא עֵינֵינוּ, דִּידִי וְדִידְהוֹן. וְעַפְעַפֵּיהֶם יִזְלוּ מָיִם אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא וְעַפְעַפֵּינוּ, דִּידִי וְדִידְהוֹן].

ענין הבכיה למעלה מבואר בדברי האלקי הרמ"ק ובדברי מהר"ם אלשיך זצוק"ל. שהוא התעוררות הדין, והדמעות יורדות הם פעולות הדין, ומ"מ עי"ז מתמתק הדין במקצת דמיון האדם הבוכה, ע"י הזלת הדמעות חוצה יוצא אש שריפת דאגת לבו לחוץ, ועי"ז מתרוקן עצבון לבו ויתקוררו בצד מה רשפי אש דאגתו וכו' עכ"ל מהר"ם אלשיך והרמ"ק בס' פרדס רמונים על פי' מקום יש לו להב"ה ומסתרים שמו ושם בוכה. פי' כי התעוררות הדין והבכיה באה מצד הבינה שהם בתי גואי ושם יש התעוררות הדין, אמנם בבתי בראי אין שם התעוררות הדין רק שנשפע אליהם מלמעלה, ובעת החרבן אפי' מלאכי שלום בכו וכלם הסכימו בפועל הדין, שנאמר: ויקרא ה' אלקים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה וכו' (ישעיה כב, יב) ע"ש. ובמקום אחר אומר גהינם של שלג קשה

משל אש, ונתנו טעם לזה כי גהינם של שלג הוא מפני כי אפי' המים שהם רמז למדת החסד נגלדו, באופן כי אין חזון נפרץ ואין השפע יוצא, אמנם של אש השפע יורד אלא שחום הדין מרתיחו, ומ"מ סוף סוף יורד השפע ומשפיע עכ"ל. ובזה נבא לבאר דברי רשב"ל כי היה יורד מדה"ד מצד חום הגבורה לפי מה שהוא ולא יותר, אמנם אח"כ אמר אין בי כח לבכות. והדין נשפע מהבינה וזהו התבוננו וכו'. ולהמתיק הדין צריך להמשיך מנ"ה דחכמה, וכמ"ש בשם האר"י על אדכרנא בפומאי ושפיכנא דמעאי (הקדמת הזהר דף ב' ע"א). וז"ש התבוננו ושלחו למקוננות מצד הבינה, ואל החכמות מצד החכמה, ושלחו וכו'. וכל זה כדי למתק הדין, היינו שעי"ז יורדי' הדמעות והדין הווה ע"י יסורין וכיוצא והעונות מתכפרים. ותשאנה עליהם נהי לא נאמר אלא עלינו, דידי ודידכון. הורה לפי דרכו העיקר מה שיבכה האדם הוא על גלות השכינה, וזהו עלינו דידי ודידכון. ודרך רמז רמז באומרו ותשאנה עלינו נה"י. אל המקום שמשם הבכיה שהוא בנו"ה, תרין עייניו ויסוד עמהם, וזהו נה"י. וכשהאדם מכוין בסוד הבכיה להוריד השפע מלמעלה לא לצורך עצמו כ"א לכבוד השכינה ולתקון העולמות, אז ותרדנה עינינו דמעה. שהם נ"ה דחכמה כמ"ש יורדים דמעה, לא אמר דמעות שהם בסוד הדין, קין והבל, והא' דהיינו קין לא נמתק רק אשתקע וכו'. אמנם הבל נמתק ויורד למלכות וממתיק דיניה, ועי"ז אח"כ ועפעפי שהם נ"ה דז"א, בסוד ותנומה מעפעפי יזלו מים, שהוא סוד מי החסד, ואפי' אם נאמר שיהיו דין יהיה ע"ד "גבורות גשמים" שמגדלים את הזרעים ואת האילנות לברכה:

רַבָּנָן אָמְרֵי לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵים עָשָׂר בָּנִים וּמֵתוּ שְׁנַיִם, הִתְחִיל מִתְנַחֵם בָּעֲשָׂרָה. מֵתוּ עוֹד שְׁנַיִם וְהִתְחִיל מִתְנַחֵם בִּשְׁמוֹנָה. מֵתוּ שְׁנַיִם הִתְחִיל מִתְנַחֵם בְּשִׁשָּׁה. מֵתוּ שְׁנַיִם הִתְחִיל מִתְנַחֵם בְּאַרְבָּעָה. מֵתוּ שְׁנַיִם הִתְחִיל מִתְנַחֵם בִּשְׁנַיִם. וְכֵיוָן שֶׁמֵּתוּ כֻּלָּם, הִתְחִיל מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד.

לפי המשלים שאמר בא להשיב תשובת שאלה א', והיא למה הגדיל ההספד על ירושלים, מה שלא עשה כן על גלות י' שבטים שהם רוב ישראל, ולזה השיב ובתחלה הביא פ' התבוננו וכו' כמ"ש, ואח"כ עפ"י המשל שאמרו רבנן יתורץ יפה, כי בתחלה לעולם היה מתנחם בשאר ולפיכך לא היה מקונן עליהם, אמנם כיון שמתו כלם לפי המשל, ולפי הנמשל כיון שגלו שבט יהודה ובנימין אז קונן עליהם איכה וכו'. וכדי להגדיל התימא אמר איכה ישבה בדד, על דרך: התשכח אשה עולה (ישעיה מט, טו). וכן אפשר שהשכינה ישבה בדד מבלי בניה ולא השאירה אצלה אפי' א', וז"ש ג"כ אוי לי

על שברי, אנא הוא דתרבותי בישא כמ"ש, ובפרט בבית שני שהגלות היה על שהרגילו עצמם במדות רעות ושנו באַוַלתם, וכמו שהאריך בזה מהר"ם אלשיך בתחלת ס' שושנת העמקים, אשר לפי דרכו וכמו שכתב שם יהיה שיר השירים בכללו, כלם תנחומות על כל מה שאמר, וכמ"ש בעה"ו:

ד'

רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא פָּתַח: לֹא יָשַׁבְתִּי בְסוֹד מְשַׂחֲקִים וָאֶעְלֹוז (ירמיה טו, יז). **אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַב"ה, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים מִימַי לֹא נִכְנַסְתִּי בְּבָתֵּי תֵּיאַטְרָאוֹת וּבָתֵּי קִרְקָסָאוֹת שֶׁל אוּמּוֹת הָעוֹלָם וְשָׂחַקְתִּי עִמָּהֶם וָאֶעְלֹז. מִפְּנֵי יָדְךָ בָּדָד יָשַׁבְתִּי, נָגְעָה בִּי יָדוֹ שֶׁל פַּרְעֹה וְלֹא יָשַׁבְתִּי בָּדָד, נָגְעָה בִּי יָדוֹ שֶׁל סַנְחֵרִיב וְלֹא יָשַׁבְתִּי בָּדָד, וְכֵיוָן שֶׁנָּגְעָה בִּי יָדְךָ - בָּדָד יָשַׁבְתִּי. אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד**.

אפשר דהוקשה לו אמרו איכה ישבה וכו'. ולמה ישבה בדד, והלא מטבע האדם כאשר יארע לו דבר מן המאורעות ילך לו להשתעשע ולגור באשר ימצא בני אדם ישיחו זה עם זה, כדי לפכורי פחדיה ולהסיר דאגת לבו, וא"כ הוא למה ישבה בדד, ולזה הביא פ' לא ישבתי בסוד משחקים ואעלוז. ודקדק שהיל"ל לא עלזתי בסוד משחקים. והשיב אמרה כנסת ישראל וכו'. כי אפילו אם היתה הולכת לא היתה שמחה, והטעם נראה לי דאפשר לומר אעפ"י שאמרו (ע"ז יח:) הולכין לאצטדנין (פירש הערוך: מושב ששוחקין לפני המלכים, שמביאים בהמות מלומדים למלחמה, כגון: אריות ונמרים ונחשים ושורים, ומשסים זה על זה להלחם אלו עם אלו, וכולם עם אדם ואדם עם כולם), מפני שצווח ומציל. מכל מקום לא שמחתי עמהם. והטעם כי כל המאורעות הבאות על האדם אשר יאמר עליהם מקרה הוא היה לו, בהם יצדק להשיחה מדעתו, אמנם כיון שהכירה כנסת ישראל כי זאת הרעה מאת ה' היא, אין לה תקנה כי אם להתמרר בבכי ולשוב עד ה', ולהיות כי הדבר הזה מסור ללב ואין מי שיכיר אלא אדון הכל, לכן אמר המדרש: אמרה כנסת ישראל לפני הב"ה דוקא, כי לפניו נגלו כל תעלומות רבון העולמי', כי להיותו אדון העולם ומידו הכל, ואין אדם נוקף אצבעו וכו' (חולין ז:). וגם להיותו רבון העולמי' בשני עולמים עולם הזה ועולם הבא, ולכן מפני ידך וכו'. ומפני זה לא נכנסתי בבתי תאיטראות ובבתי קרקסאות של אומות העולם ושחקתי עמהם ואעלוז, ואמר אח"כ מפני ידך וכו'. נגעה בי ידו של פרעה וכו', נגעה בי ידו של סנחריב וכו'. אפשר שהזכיר שנים אלו מפני שמצינו בהם לשון יד, בפרעה נאמר: ולא ביד חזקה (שמות ג, יט). כמ"ש רש"י

ז"ל, ולא בשביל שידו חזקה. ולכן כנגד זה נאמר: ושלחתי את ידי וכו' (שם כ). ולבסוף וירא ישראל את היד הגדולה (שמות יד, לא). וכן סנחריב: ותמצא כקן ידי וכו' (ישעיה י, יד). והנה כוונת כל אלו היתה להכניס את ישראל תחת יד הקליפה, וכמ"ש בענין פרעה (שמות א, יא): ויבן ערי מסכנות לפרעה את פי"תום. "פי תהום". וכן סנחריב בלבל את העולם (יומא נד.), כמ"ש הרמ"ע מפאנו זצ"ל שהיתה כונתו כדי להביא את ישראל במקום הקליפה, והביא את הכותיים בשומרון כדי להכניס הקליפות בקדושה, והנה נגיעת היד ג"כ הוא רמז אל היסורין, וכמ"ש על שלח [נא] ידך וגע אל עצמו ואל בשרו (איוב ב, ה). וא"כ אעפ"י שנגעה בי ידו של פרעה ושל סנחריב, מכל מקום לא סלקו השכינה ממני, ואדרבה במצרים ירדה שכינה למצרים, ומלבד זה הנה היו שם י"ב שבטים, וגם שם היו החיילות והמלאכים של מעלה מסייעים את ישראל, וכמ"ש בזוהר פ' שמות על פ' איש וביתו באו (שמות א, א). וכמ"ש ג"כ מהר"ש אלקבץ בס' ברית הלוי על פ' כי גרים הייתם (שמות כב, כ). שהיו המלאכים מתלבשים בתוך בני ישראל עכ"ל. באופן שלא ישבתי בדד, וכן כאשר נגעה ידו של סנחריב לא ישבתי בדד, שהרי אמרו ז"ל (שהש"ר פ' א') שחורה אני: בעשרת השבטים, ונאוה אני: בשבט יהודה ובנימין. וסוף דבר ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור (מ"ב יט, לה). אך כאשר נגעה ידו של הב"ה וממרום שלח אש בעצמותי, וכמ"ש ג"כ (סנהדרין צו:): גבה היכלא ודרכו בו מן השמים, וכמ"ש ג"כ קחי רחים וכו' (ישעיה מז, ב). אז מפני ידך בדד ישבתי, ונסתלקה שכינה בעו"ה, גם שאר כל החיילות, ונסתלקו כמ"ש: חלל ממלכה ושריה (איכה ב, ב). וכן: כל רעיה בגדו בה (איכה א, ב). אלו מיכאל וגבריאל שהציתו את האש בב"ה, ובזה ישבתי בדד, וכל שכן בחרבן בית שני נאמר: והתעותו אנשי החיל (קהלת יב, ג). שהם נשמות השבטים וענין עשרה הרוגי מלוכה, בגין דשכינתא לא הות תמן, וכמ"ש בזוהר איכה, ואין לך בדד יותר מזה, ועתה על ידי שיר השירים יחזור כל דבר לקדמותו ויתחברו ישראל עם המלאכים, וכמ"ש בזוהר פ' שמות על שיר השירים, האריך הרבה ובסוף כתיב (זח"ב י"ט ע"א) וז"ל: אר"י למה נקראת שיר השירים של מטה לויים, על שנלוים ונחברים למעלה כא', והשומע נלוה ונדבק נפשו למעלה עכ"ל. הנה שעל ידי שיר השירים נדבק נפש האדם למעלה עם מלאכי השרת ועם המשוררים למעלה, וגם על ידי זה נפש האדם תצא מן הקליפות ותדבק בשכינתו ית', תגלה ותראה מלכותו עלינו אכי"ר.

ה'

רַבִּי אַבָּהוּ פָּתַח וְהָמָה כְּאָדָם עָבְרוּ בְרִית (הושע ו, ז). **אָמַר הַב"ה אָדָם הָרִאשׁוֹן הִכְנַסְתִּי אוֹתוֹ לְגַן עֵדֶן וְצִוִּיתִיו וְעָבַר עַל צִוּוּיַי, וְדַנְתִּי אוֹתוֹ בְּגֵרוּשִׁין וּבְשִׁלּוּחִין וְקוֹנַנְתִּי עָלָיו אֵיכָה, הִכְנַסְתִּי אוֹתוֹ לְגַן עֵדֶן, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיַּנִּחֵהוּ בְגַן עֵדֶן** (בראשית ב, טו). **וְצִוִּיתִיו, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְצַו ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר** וגו' (שם טז). **וְעָבַר עַל צִוּוּיַי, שֶׁנֶּאֱמַר הֲמִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ** וגו' (בראשית ג, יא). **וְדַנְתִּי אוֹתוֹ בְּגֵרוּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם** (שם כד). **וְדַנְתִּי אוֹתוֹ בְּשִׁלּוּחִין, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְשַׁלְּחֵהוּ ה' אֱלֹקִים מִגַּן עֵדֶן** (שם כג). **וְקוֹנַנְתִּי עָלָיו אֵיכָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה** (שם ט). **אֵיכָה [כְּתִיב]. אַף בָּנָיו הִכְנַסְתִּי אוֹתָם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר וָאָבִיא אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ הַכַּרְמֶל** (ירמיה ב, ז). **וְצִוִּיתִים, שֶׁנֶּאֱמַר צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** (ויקרא כד, ב). **וְעָבְרוּ עַל צִוּוּיַי, שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל יִשְׂרָאֵל עָבְרוּ אֶת תּוֹרָתֶךָ** (דניאל ט, יא). **וְדַנְתִּי אוֹתָם בְּגֵירוּשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר מִבֵּיתִי אֲגָרְשֵׁם** (הושע ט, טו). **וְדַנְתִּי אוֹתָם בְּשִׁלּוּחִין, שֶׁנֶּאֱמַר שַׁלַּח מֵעַל פָּנַי וְיֵצֵאוּ** (ירמיה טו, א). **וְקוֹנַנְתִּי עֲלֵיהֶם אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד.**

בפסוק ויחמוס כגן סוכו (איכה ב, ו). נביא מ"ש מהר"ם אלשיך על מאמר זה ע"ש. ולפי דרכו נדקדק אומרו והמה כאדם עברו ברית (הושע ו, ז). שהיל"ל והמה כאדם עברו תורה או דברי, אלא בא להורות שהגבירו כח הערלה, וכמ"ש ז"ל בפירוש גבי אדה"ר מושך בערלתו היה (סנהדרין לח:). והכונה כי הגביר כח הקליפה, דאסטי גרמיה בתר כסופין תתאין מסאבין כמ"ש בזוהר. והאריך לתת טעם לזה כי אדה"ר נר' ממשז"ל כי לא היה רוצה ליכנס בגן עדן עד כי הב"ה הכניס אותו בדברים טובים, וזהו שמביא ראיה מפסוק ויקח ה' אלקים את האדם (בראשית ב, טו). ודרשו חז"ל (בראשית רבה פ' טז) שלקחו בדברים וכו'. ויש להליץ עליו זכות כי כיון שטבע הגוף להטות עצמו לדברי' גופניים, לפיכך הוצרך כבודו ית' ללקחו בדברי' ולהודיעו עונג הנפש לקיים מצות רוחניות, לעבדה אלו מ"ע ולשמרה אלו מל"ת (זהר חלק א' דף כ"ז ע"א), ומ"מ מכל המצות לא הוצרך השי"ת לפרסם ולהגידם לו, יען בהיותו בגן היה משיגם מעצמו, והוא ע"ד מ"ש בזוהר פ' פקודי בתחלת ההיכלות ז"ל, קם ר"ש ואמר זכאה חולקך אדם קדמאה, בחירא

דכל נבראים וכו'. עד כד"א לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו (תהלים כז, ד), לחזות בנועם ה' לעילא, ולבקר בהיכלו לתתא וכו'. והכונה נ"ל כי ע"י היותו בגן עדן היה משיג מעצמו דברי' עליוני' ותחתונים רוחניים וכולם מצד הקדושה, ולא הוצרך כבודו ית' להזהירו רק על אכילת הפרי, יען הוא ית' מכיר היותו קצת נוטה לדברי' גשמיים, כיון שהוצרך ללקחו בדברים טובים, וכמו שהוכיח סופו שנתפתה לדברי הנחש הארור, כמ"ש בזוהר פ' הנז' ז"ל, עד דאתדחו רגלך וכו' ואתמשכת בתר אינון כסופין מסאבין דאקרון ראש פתנים דגופא משיך בהו ולא רוחא וכו' עכ"ל. ונראה דדייק קרא דקאמר ויצו ה' אלקים. שהיל"ל ויצוהו ה' אלקים וכו'. אבל אומרו 'על האדם' אפשר לפרש בשביל האדם. פי' בשביל היותו אדם הנוטה יותר לדברי' גשמיים, לפיכך הוצרך לצוות עליו לא תאכל וכו'. ולהודיע לו ענשו כי ביום אכלך ממנו וכו' (בראשית ב, יז).

ואמר אח"כ המדרש וצויתיו ועבר צווייי וכו'. ... וכבר אז"ל (עירובין יח:) חסיד גדול היה אדה"ר. רק אדרבה כוונתו לטובה היתה כמשז"ל, אלא שעבר על צוויו ית' שכך הזהירו שלא יאכל מעץ הדעת וכו'. היינו שלא יכניס הקליפה וכו' שלא יעלה בידו, וכמו שכך היה שסבר לתקן וקלקל בעו"ה. וז"ש וצויתיו ועבר על צווייי. לומר החטא לא היה רק שעבר על צווייו ית' והיה לו לחוש לדברי המקום ב"ה, אבל כוונתו היתה לטובה כמשז"ל בהרבה מקומות, ולפיכך אלקינו מרחם נתמלא עליו רחמים ולא המית אותו להיותו שוגג וכמעט אנוס, רק דן אותו בגירושין כדברי המדרש, ע"ד ואשלחהו בשרירות לבם (תהלים פא, יג). ובדרך אשר בחר בה יצה"ר שבלבו בה ילך.

והנה א' מן הדרכים שאמרו ז"ל שהטעה אותו הנחש הארור, הוא שאמר לו שאין נכון להתראות לפניו ית' בכל עת, ולכן מדה כנגד מדה גרש אותו ה' ית' מלפניו ולא יעלה ויראה לפניו ית' זולתי בהכנות הראויות וכולי האי ואולי, ודן אותו ג"כ בשילוחין כי כיון שנכנס בו רוח טומאה, אל יבא אל הקדש עד הסירו חלאת חטאת טומאתו ולא יטמא את הקדש ח"ו, וז"ש וישלחהו ה' אלקי' מג"ע. כי להיותו בג"ע שקדושתו גדולה הוכרח לגרשו משם, ומ"מ אלקינו מרחם לא עשה זה דרך נקמה ח"ו רק כאב המכה את בנו, ועל כל מכה ומכה צר לו עד מאד, וזהו וקוננתי עליו איכה, איכה כתיב. ובפרט עפ"י הדרך שפי' בזוהר ז"ל, ת"ח קודם שחטאו היתה השכינה עטרה על ראשיהם, להיות שבשבילם שורה על העולם, כיון שחטאו כביכול תשש כחה ואסתלקא ולא שליטת, וקב"ה שארי לקונן ואומר עליהם איכה עכ"ל. כל זה פי' לפי דברי המשל שהביא המדרש. ועתה נפרש הנמשל ג"כ וז"ל, אף בניו הבאתי אותם ארץ הכרמל. כבר ידוע כמה כרכרו ישראל במדבר שלא ללכת לא"י, וכמ"ש הכתוב וימאסו בארץ חמדה (תהלים קו, כד). עד כי

הוצרכו כמה פתויים והסתות, וזהו ואביא אתכם אל ארץ הכרמל, ואביא אתכם שלא מדעתכם, והנה זה דומה למ"ש למעלה בענין אדה"ר שהיה נוטה יותר לדברי' גשמיים, וגם ישראל במדבר ע"י הערב רב שביניהם אשר התאוו תאוה, ואח"כ וישובו ויבכו גם בני ישראל. וכמ"ש כל אותה פ' כי כוונת המתאוים היתה שלא היו רוצים להיות רוחניים, וזהו יען כי מאסתם את ה' אשר בקרבכם. וכן פי' מהר"ש מולכו זלה"ה בקונטריס שלו. ומ"מ הקב"ה ברחמיו הביא אח"כ בניהם אחריהם לא"י אעפ"י שכבר נשא ידו להפיל זרעם בגוים, וכדי להעמידם על אדמת ישראל צוה להם מצות להעמידם כנז', והיינו שאומר במדרש וצויתים שנאמר צו את בני ישראל. וזה נאמר על ענין הקרבנות אשר נתקנו לכפר עוונותיהם של ישראל ולהעמידם על אדמתם, וכמ"ש בזוהר פ' ויקרא ז"ל, הה"ד וידבר ה' אל משה מאהל מועד לאמר. ומאי א"ל מאהל מועד, מעסקי אהל מועד דזמין לאתמשכנא בחובייהו ולא אתקיים בקייומיה, אבל אסוותא להאי אדם כי יקריב מכם קרבן לה'. הרי לך קרבנין דאגין על כלא עכ"ל. ופי' מהר"ם קורדווירו זצ"ל לענייננו, שאם ישראל יחטאו תהיה השכינה גולה עמהם והיא משכון לישראל בגאולתם והחטא מצוי בבני אדם, א"כ זמין לאתמשכנא בחובייהו כשתמלא סאתם בחובתם, ועם היות שהעת עת שמחה ותקון אל השכינה לא יתמיד, וז"ש ולא יתקיים בקייומיה, ולכן התקון בהעביר ראשון ראשון שיתכפרו ישראל מעונותיהם במעשה הקרבנות ויטהרו, ולעולם לא תתמלא סאתם בעונותיהם, וז"ש אסוותא להאי וכו'. הרי לך קרבנין דאגין על כלא. שע"י הקרבנות ישראל מתכפרי' וספירות עליונות נקשרות והשם נשלם ושכינה מתקשרת והכל נתקן, ולכך כל עת שגלו ישראל בוטל התמיד קודם עכ"ל. מכאן נראה כי ע"י שצפה הקב"ה שעתידים לחטא, לפיכך התקין להם הקרבנות להנאתם של ישראל, וזהו צו את בני ישראל. ולפי זה אתי שפיר משז"ל במדרש פ' פנחס, א"ל הב"ה עד שאתה מצווני עליהם יפקוד ה', צוה אותם שיהיו זריזים בכבודי, מה כתיב צו את בני ישראל את קרבני לחמי. תחלה הסדר להם הקרבנות עכ"ל. והוא כמ"ש כי ע"י הקרבנות יתכפרו עונותיהם ויתמיד הארת השכינה עמהם בא"י ולא יגלו ממנה, והנה קודם פ' והמה כאדם וכו' (הושע ו, ז). שמביא המדרש כתיב כי חסד חפצתי ולא זבח ודעת אלקים מעולות (שם ו). אפשר לפרש מעולות מצד עולות, וזה יובן בהקדמה א' ממהר"י סרוק זלה"ה, שבעת שהיו מביאים קרבנות וכהן מקריב עולת יחיד, היה הכהן הנז' מסתכל בעשן העולה ורואה הפגם שעשה בעונו ונותן לו התיקון הראוי, א"כ עיקר העולה הוא להכיר הפגם ולעשות התקון הצריך, וזהו ודעת אלקים מצד העולות. ועי"ז ה' ברחמיו יעביר ראשון ראשון כמ"ש למעלה, והם לא עשו כן רק והמה כאדם עברו ברית וכו'. והנה

מסיים במדרש ועברו על צוויי, שנאמר וכל ישראל עברו את תורתך וכו'. אפשר לומר כי כונת המד' להביא ראיה שעברו על התורה ועל העבודה וזש"ה 'את תורתך' 'את' לרבות דבר הנמשך ומשתלשל מן התורה שהיא העבודה, וכן ג"כ התורה עצמה. והנה מצינו שהמלאך אמר אל יהושע אמש בטלתם תמיד של בין הערבים, ועכשו בטלתם תלמוד תורה, וא"ל יהושע על איזה מהם באת, א"ל עתה באתי, על ביטול תורה באתי וכו'. וכמ"ש כי ת"ת גדול מכל המצות, וכן ג"כ אמרו כל העוסק בתורה אינו צריך לא לעולה ולא למנחה. וכן ג"כ כל העוסק בתורה כאילו הקריב מנחה טהורה. והכונה עפ"י הדרך שאמרנו שהתורה היא יותר מן הקרבן בבחי' זו שמדריך את האדם ומלמדו דעת שלא יבא לידי עבירה, וכן ג"כ אם יחטא ח"ו מורה לו דרכי התשובה, ובבחי' זו היא שוה לקרבן, ועתה אומר הכתוב וכל ישראל עברו את תורתך. שהיא תורה ועבודה כמ"ש, והיה בכוונת מכוין כמ"ש אח"כ הכתוב וסור לבלתי שמוע בקולך. וזה היה דומה לחטאו של אדה"ר, לפי מ"ש בשם רז"ל שלא היה רוצה להתראות לפניו בכל עת, ויותר ממנו כי אדה"ר היה שוגג או מוטעה כמ"ש והם היו מזידין בעו"ה, לפיכך נתמלאה סאתם ולא היה דבר שעיכב את הפורענות מלבא כמ"ש הכתוב אח"כ ותתן עלינו האלה והשבועה אשר כתובה בתורת משה עבד האלקים כי חטאנו לו (דניאל ט, יא). ואין מכפר בעדנו. ולכן דן אותם מדה כנגד מדה כמ"ש גבי אדה"ר, וז"ש ודנתי אותם בגירושין, שנאמר ומביתי אגרשם. וזה כמ"ש מהר"ם אלשיך מצד היותו ביתי. וא"א לסלק שכינתי משם לפי' משם אגרשם, כי אפי' אם ירצו ללכת בבית המקדש א"א שהרי מים אין להעביר טומאה, והנה הם בחזקת טמאי מתים וזב וזבה, וכן ג"כ ודנתי אותם בשילוחין, כד"א שלח מעל פני ויצאו. כי הנה הם מובלעי' בין האומות ונסתלקה שכינה מעליהם, וז"ש וקוננתי עליהם איכה ישבה בדד, ע"ד מ"ש לעיל במשל בענין אדה"ר, והנה לתקן כל אלו הדברי' שאמר במדרש לפי הדרך שפי', הן בענין המשל שהוא אדה"ר, וגם בענין הנמשל שהם ישראל בא שיר השירים. וזהו ע"ד מ"ש למעלה בשם התקוני' תקון י' דף כ' ע"ב וז"ל, והאי שיר מתי יתער, בזמנא דיתאבדון חייביא מן עלמא וכו' עכ"ל. וידוע כי כוונת אדה"ר היתה להביא כל הקליפות אל תחת הקדושה, ובמה שסבר לתקן קלקל וכמו שאז"ל. גם אז"ל שישראל חטאו וגרמו קלקול יותר מזה, שנתנו שפע אל הקליפות ונסתלקה שכינה, וע"ז נאמר איכה ישבה בדד כמשז"ל, וכאשר יאבדו רשעים מפני אלקים אז צדיקים ישמחו יעלצו לפני אלקי', ואז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה בשיר השירים אשר למלך שהשלו' שלו, וע"י השיר יכרתו הזלזלים במזמרות וזמיר עריצים יענו, ושיר חדש על גאולתינו ועל פדות נפשנו בבי"א.

ו׳

רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא פָּתַח: לָכֵן כֹּה אָמַר ה׳ אוֹי עִיר הַדָּמִים (יחזקאל כד, ו), **אוֹי מִן קַמֵּי דְקַרְתָּא דִּשְׁפַכוּ דָמִים בְּגַוָּוהִי. סִיר אֲשֶׁר חֶלְאָתָה בָהּ, דְּחַפְּשׁוּשִׁיתָהּ בְּגַוָּוהִי, וְחֶלְאָתָהּ לֹא יָצְאָה מִמֶּנָּה, וְחַפְּשׁוּשִׁיתָהּ לָא נָפְקַת מִן גַּוָּוהִי. לִנְתָחֶיהָ לִנְתָחֶיהָ הוֹצִיאָהּ, מַטְלִיּוֹת מַטְלִיּוֹת הָיוּ גוֹלִים.**

כֵּיצַד גָּלוּ, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְשֵׁבֶט גָּד גָּלוּ תְּחִלָּה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אוֹמֵר: שֵׁבֶט זְבוּלֻן וְשֵׁבֶט נַפְתָּלִי גָּלוּ תְּחִלָּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב כָּעֵת הָרִאשׁוֹן הֵקַל אַרְצָה זְבֻלוּן וְאַרְצָה נַפְתָּלִי (ישעיהו ח, כג). **וּמַה מְקַיֵּם רַבִּי אֶלְעָזָר קְרָיָה דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, אֶלָּא בְּעֵת שֶׁגָּלוּ שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְגָד, כְּךְ גָּלוּ שֵׁבֶט זְבוּלוּן וְשֵׁבֶט נַפְתָּלִי.**

וְהָאַחֲרוֹן הִכְבִּיד (ישעיהו ט, א). **רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר הֲמָמָם [כְּ]בַמַּכְבִּיד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב וְטֹאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְׁמֵד** (ישעיהו יד, כג).

לֹא נָפַל עָלֶיהָ גוֹרָל, רַבִּי נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר: מַהוּ לֹא נָפַל עָלֶיהָ גוֹרָל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּשָׁעָה שֶׁהִפַּלְתִּי קַלָּסִים עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְהַגְלוֹתָם, לֹא גָלוּ, וְאַתֶּם לָמָּה גְּלִיתֶם, כִּי דָמָהּ בְּתוֹכָהּ הָיָה, כָּל כָּךְ לָמָּה, לְהַעֲלוֹת חֲמָה, רַבִּי יוּדָן שָׁאַל לְרַבִּי אַחָא אָמַר לוֹ: הֵיכָן הָרְגוּ יִשְׂרָאֵל אֶת זְכַרְיָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל אוֹ בְּעֶזְרַת נָשִׁים, אָמַר לוֹ לֹא בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּעֶזְרַת נָשִׁים אֶלָּא בְּעֶזְרַת הַכֹּהֲנִים, וְלֹא נָהֲגוּ בְּדָמוֹ לֹא כְּדַם אַיָּל וְלֹא כְּדַם צְבִי, שֶׁבְּדַם צְבִי וּבְדַם אַיָּל כְּתִיב וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר (ויקרא יז, יג), **בְּרַם הָכָא כְּתִיב כִּי דָמָהּ בְּתוֹכָהּ הָיָה עַל צְחִיחַ סֶלַע שָׂמָתְהוּ לֹא שְׁפָכַתְהוּ עַל הָאָרֶץ לְכַסּוֹת עָלָיו עָפָר** (יחזקאל כד, ז).

דָּבָר אַחֵר: לָכֵן כֹּה אָמַר ה׳ אוֹי עִיר הַדָּמִים (יחזקאל כד, ט). **אוֹי מִן קַמֵּי דְקַרְתָּא דְּשָׁפְכֵי דָמָהּ לְגַוָּוהִי. גַּם אֲנִי אַגְדִּיל הַמְּדוּרָה, אַרְבֶּה בְּפֶרְעָנוּת. הַרְבֵּה הָעֵצִים, אֵלּוּ הַלִּגְיוֹנוֹת. הַדְלֵק הָאֵשׁ, אֵלּוּ הַמְּלָכִים.**

הָתֵם הַבָּשָׂר, זֶה הַצִּבּוּר. וְהַרְקַח הַמֻּרְקָחָה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי נְחֶמְיָה בְּשֵׁם רַב אַחָא אָמְרֵי לְפִי שֶׁהָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים נְבוּכַדְנֶצַּר כָּנַס כָּל מָמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וְלַמָּמוֹן שֶׁלָּנוּ הוּא צָרִיךְ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַיֵּיכֶם שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה מָמוֹנְכֶם חָבִיב עָלָיו כְּמוֹ בְּשָׂמִים הַלָּלוּ שֶׁהֵן עוֹלִין בַּסְּעוּדָה. וְהָעֲצָמוֹת יֵחָרוּ, אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׂעָה שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל הָיָה גּוּפָן תּוֹסֵס כַּהֲדָא מָרְקַחְתָּא. וְהַעֲמִידָהּ עַל גֶּחָלֶיהָ רֵקָה, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אִלּוּ נֶאֱמַר שְׁבוּרָה לֹא הָיָה לָהּ תַּקָּנָה לְעוֹלָם, וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר רֵיקָה כָּל כְּלִי שֶׁהוּא רֵיקָן סוֹפוֹ לְהִתְמַלְאוֹת, כָּל כָּךְ לָמָּה, לְמַעַן תֵּחַם וְחָרָה נְחֶשְׁתָּהּ וְנִתְכָּה בְתוֹכָהּ וגו'. כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד.

אפשר דהוקשה לו לרבי יוסי בר חנינא איך לא הועיל קדושת המקום, ואפשר שלזה כיון המקונן שעשה קינה מהעיר ולא מישראל, ולפיכך הביא פסוקים אלו, לכן כה אמר ה' אוי עיר הדמים. כי נבואה זו היא לומר וליתן טעם למה לא יועיל זכות המקדש, וקרוב לזה פי' מהר"י אברבנאל ז"ל בפי' על יחזקאל, ובזה יתורץ ג"כ קושיא אחרת, כי הכתוב הפליג באמרו איכה וכו' ולא השיב כלום, ולזה פתח אוי עיר הדמים וכו'. ומפני כי עיר הדמים אפשר לפרש עיר שחייבת דמים, לפירוש התרגום אוי מן קרתא דשפכו דמים בגוה. ודקדק ג"כ באמרו דשפכו דמים בגוה, לומר שאינו מטבע העיר לומר שהיא עיר שופכת דמים מפני ששולט בה איזה מזל או כוכב המורה שפיכות דמים כמו מאדים וכיוצא, כי אדרבה צדק ילין בה (ישעיה א, כא). הרומז אהבה ושמחה, מלבד ג"כ כי לפי האמת אין שום שר ולא מזל שולט על ארץ ישראל, כל שכן על ירושלים ועל המקדש, רק נקראת עיר הדמים מפני דשפכו דמים, כי מנהג העולם ההריגות נעשות על פני השדה, כמו שאמר הכתוב על פני השדה בחלל חרב (במדבר יט, טז). וכן הוא אומר כי ימצא חלל באדמה נופל בשדה וכו' (דברים כא, א). כי בעיר יש מורא מלכות וכיוצא, וכאן היה להפך כי בתוך העיר היה עיקר ש"ד, כמו שאמר הכתוב וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד (מ"ב כא, טז). וכן בבית שני ידוע מעשה הפריצים, ודרך כלל אמרו בגמ'[6] ש"ד הוא דקילא. ולכן לא הועיל קדושת המקום לסיבת רשעת יושבי בה. וכבר אמרו ז"ל כי אין האומות שולטים במקום הקדש אם לא שבתחלה חללו אותה ישראל בחטאם, וכמ"ש[7]

[6](יומא כ"ג ע"ב).
[7](יבמות צ"ו ע"ב).

בענין ההיא בי כנשתא דאפליגו בה וכו' עד שנקרע ס"ת, ואר"י בן קסמא תמיה אני אם לא יהיה הבית הזה ע"ז וכן הוה. ועתה בירושלים גבר העון עד כי בתוך העזרה הרגו את זכריה, ואין לך חלול מקום הקדש יותר מזה, והרי זה דומה למה שאמר הכתוב לא האמינו מלכי ארץ וכו' (איכה ד, יב). והשיב הכתוב אחריו מחטאת נביאיה וכו' (שם יג). ולהיות ש"ד דקילא, לפיכך העם לא שב עד המכהו ואפילו הרהור תשובה לא הרהרו, וזהו דחפשושיתה בגוה. וחפשושיתה לא נפקת מגוה. ומצד ריבוי העונות לא הועיל קדושת המקום רק להאריך להם, וז"ש לנתחיה לנתחיה הוציאה (יחזקאל כד, ו). כי כל המקודש מחבירו היה אחרון לחרבן, ובתחלה התחיל החרבן והגלות בעבר הירדן שאינו מקודש כ"כ וכו' כמו שמאריך במדרש. והנה עשרת השבטים תעו בחשבם כי קדושת ירושלים והמקדש גורמת להצילם אפי' אם יחטאו יותר מדאי, וז"ש מפני שהם בני פלטין וכו'. וכשגלו שבט יהודה ובנימין ונחרב הבית בעו"ה אז אמרו הא תקוף הא תקוף וכו'[8]. אפשר שהוא ע"ד מ"ש אנשי כנסת הגדולה[9], הן הן גבורותיו, הן הן נוראותיו שכובש את כעסו וסובל היות גוים מרקדי' בהיכלו ומשתעבדים בבניו עד כי ירחמנו עושינו, כיון שחטאו גלו וכו'. אפשר שבא לומר שאחרי ההתראה שהתרה בהם הפורענות העתידה לבא, למען ישובו בתשובה ולא שבו מעונותיהם רק אדרבה הוסיפו על חטאתם, כיון שהנה הם מותרים ועומדים לפיכך גלו, וכיון שגלו התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה ישבה בדד. פי' ישבה בדד מעצמה, שמעצמה גרמה לה כל זה לסיבת חטאתיה כנז'. והנה מהר"ר נפתלי אשכנזי פי' בס' אמרי שפר ביאור יפה על מאמר[10]: איבעיא להו שפיכת דמים הוא דקילא וטהרת כלים וכו'. והעולה מדבריו כי אעפ"י שהיו בישראל כת הפריצים שהיו ש"ד, מ"מ נמצא בהם דבר טוב, על דרך ריקנין שביך וכו'[11]. גם אפשר לומר לפי דרכו שהיו סומכי' על זכותם של הצדיקים שהיו באותו הדור, ואם בבית שני היה ג"כ ריב"ז ור' צדוק ור"א ור' יהושע ור"ע והרבה כיוצא בהם, ובבית ראשון היה שם החרש והמסגר אלף והנביאים שבאותו הדור, והיו בטוחים בצדקת האנשים האלו וכיוצא בהם שהיו עוסקי' בתורה, ואלולי כי גברו העונות בפרט עון ש"ד כמ"ש, בודאי היה מועיל זכות התורה, וא"כ כאשר נטהר ידינו מעון ש"ד ונהיה עוסקי' בתורה אשר עליה נאמר זמירות היו לי חקיך (תהלים קיט, נד). אז ע"י שירה וזמרה של תורה, אשר

[8] דאפילו לבני ביתיה לא נסיב אפין.
[9] (יומא ס"ט ע"ב).
[10] (יומא כ"ג ע"ב).
[11] (סנהדרין ל"ז ע"א).

על זה נאמר (שהש"ר פ' א'), שיר השירים אשר (לשלמה). למלך שהשלום שלו. ישיב ה' את שבותינו ויקבלנו בתשובה לפניו ותשועת ה' כהרף עין בבי"א:

ז'

, (איכה ב':י'): יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְמוּ זִקְנֵי

רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא פָּתַח: וְאָנוּ וְאָבְלוּ פְּתָחֶיהָ (ישעיה ג, כו). **אֲנִינָה מִבִּפְנִים וַאֲבִילָה מִבַּחוּץ. פְּתָחֶיהָ, חֳרְבָּן רִאשׁוֹן וְחָרְבָּן שֵׁנִי. וְנִקְּתָה. נְקִיָּה מִדִּבְרֵי תוֹרָה, נְקִיָּה מִדִּבְרֵי נְבוּאָה, נְקִיָּה מִצַּדִּיקִים, נְקִיָּה מִמִּצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, לְפִיכָךְ לָאָרֶץ תֵּשֵׁב. יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְמוּ זִקְנֵי** וגו' (איכה ב, י).

יש להקשות שהרי ר' אבהו בשם ר"י בר חנינא כבר פתח לה פתחא בפ' נבואת יחזקאל, אוי עיר הדמים (יחזקאל כד, ו) כמ"ש למעלה, ומה הוקשה לו לעשות לה פתחא אחריתי, ונ"ל דהוקשה לו לפי שפי' למעלה, ולמה לא הועילה צדקת הצדיקים הן להחזירם בתשובה או להצילם מרעתם, ותירץ ואמר ואנו ואבלו וכו'. שהיו כמו האונן והאבל שאסור בד"ת, יען עליהם נאמר ולרשע אמר אלקים וכו' (תהלים נ, טז). וכיון שנתמלאה סאתם הרי הם בכלל רשעים גמורים אשר עליהם נאמר בזוהר חדש פ' לך לך[12]: שאסור להתפלל עליהם. וגם לזה כיון מרע"ה[13]: כשא"ל הב"ה ארך אפים אף לרשעים, אמר מרע"ה רשעים יאבדו, ע"ד שא"ל הב"ה וכו'. וזהו "ואנו ואבלו" בין בחרבן ראשון בין בחרבן שני, כ"ז אפשר לומר לפי פשוטו לפי הבנת כללות המדרש.

אבל להתיך מלות המדרש ולבאר יותר היאך הפתיחה הזאת היא תירוץ לפתיחה של מעלה, צריך להקדים כי ע"י העונות ובפרט עון ש"ד גורם פגם בנוקבא דז"א, וגם גורם שיסתלקו החסדי' דאימא מז"א כמו שנראה מדרושי פסח, והוא סוד שופך דם האדם. שמסתלקת א' של אהי"ה המתלבשת בשם מ"ה ונשאר דם, והם ב' דמים, כמ"ש על פ' שופך דם האדם וכו' (בראשית ט, ו). והעולה מזה כי העונות פוגמים באי' ובנוק', וזהו "ואנו ואבלו פתחיה", אנינה מבפנים שהיא אי' ובפרט בא' של אהי"ה כנזכר הנכנסת בז"א, שזהו "אנינה מבפנים" שמסתלקת כנזכר. ומלבד זה כבר הבאנו למעלה מ"ש

[12] זהר חדש מדרש הנעלם פ' לך לך (דף ל"א ע"ב): דאמר רבי יהושע בן לוי זמנא חדא חזי הוית וערעית סמוך לתרעא דגיהנם, ושמעית קל חייביא דהוו טרידין בגיהנם בדינא רבא דדיינין לחייביא בעלמא דאתי, והוו אמרין פותקנא סייפנא, שמענא ולא אוריכנא אודננא, ווי לן מילתא דצדיקיא לא עבדנא. בכינא, שמעית ההוא קלא דאמר בר ליואי בר ליואי, סק סיקתך וסתים פומך, לית לך רשותא לצלאה עלוהי (נ"א עלייהו), ואת וחברייא כתיב בכו ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם (מלאכי ג).

[13] סנהדרין קי"א ע"א.

הרמ"ק זלה"ה[14] בענין בתי גוואי ובתי בראי, כי עיקר התעוררות הדין הוא מצד הבינה בתי גוואי, ובתי בראי שהוא בבתי דינים תחתוני' שהוא במלכות ובעולמות שתחתיה הדין נחלש, ובימי החרבן אפי' מלאכי שלו' בכו, שהיה בהם התעוררות והתגברות הדין, וכמו שמביא ראיה מפ' ויקרא ה' אלקים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד וכו' (ישעיה כב, יב) עכ"ל בקצור. ולקמן בפתיחות הבאות נאריך עוד מזה בעה"ו. והנה זהו שאמר עתה ואנו ואבלו וכו'. כי בין מבפנים שהוא בבינה, ובין מבחוץ במלכות היתה התעוררות הדין, האי כדאיתיה והאי כדאיתיה, וזהו אנינה מבפנים שהיא בבינה, ואבלה מבחוץ שהוא במלכות. וזהו ג"כ "פתחיה" חרבן ראשון וחרבן שני, וידוע כי חרבן בית ראשון הוא הסתלקות אור הבינה, וחרבן בית שני הוא הסתלקות אור המלכות, גם לא היה שם זכות המועיל, וז"ש "ונקתה" נקיה מד"ת וכו'. כי הוקשה כי מלת 'ונקתה' הוא טעם לסתור מ"ש ואנו ואבלו פתחיה, לפיכך פי' נקיה מד"ת, ולפיכך לא היה כח להמשיך מיסוד אבא המתלבש בתוך ז"א שהוא סוד התורה, באופן כי על כל פשעים לא כסתה אהבה של תורה. נקיה מדברי נבואה שלא שמעו בקול הנביאים, באופן שגם נצח והוד שמשם הנבואה באה לא יוכלו להגין ולהציל מן הפורענות, וכן ג"כ נקיה מן הצדיקים, ובזה יסוד דז"א לא נכנס במלכות למתק דיניה, וכן ג"כ נקיה ממ"ט. ופגמו במלכות שהמצות ומ"ט תלויים בה, לפיכך לארץ תשב. ארץ עיפתה כמו אופל (איוב י, כב). מקום הקליפות והחצונים, וז"ש איכה ישבה בדד. מל' בגדי בדדין, בגדים צואים ולבוש החצונים, וכמ"ש למעלה בשם מהר"א גלאנטי. והנה כנגד זה מלבד מ"ש הרבה פעמים שיר השירים מל' שיראין, אפשר ג"כ לומר ע"ד משז"ל[15]: כל הכתובים קדש ושיר השירים ק"ק. ואפשר לומר כי כל הכתובים אעפ"י שיש בהם סודות גדולים, וסוד לסוד, ונסתר לנסתר, מ"מ הלבוש החצון כפי פשוטו אפשר לפרשם כפשוטם, והרוצה להכחיש הסוד מה שאינו הגם כי לא טוב עשה מ"מ יכול להכחיש באמרו שאין לו עסק בנסתרות, אבל שיר השירים קדושתו כ"כ גדולה עד שאפילו הלבוש החיצון לפי פשוטו הרי הוא אומר דרשני, וכמ"ש רש"י ז"ל (שיר השירים א, א) שכולו קבלת עול מלכותו ויראת שמים עכ"ל. וא"כ הוא אעפ"י ש"אנו" מבפנים ו"אבלו" מבחוץ, מ"מ ע"י שיר השירים שהוא קדש מבחוץ וקדשים מבפנים יתוקן הכל, וישמחו ישראל בעושם בני ציון יגילו במלכם אכי"ר.

[14] פרדס רמונים ח, יב.
[15] תנחומא פ' תצוה אות ה'.

ח'

רַבִּי יִצְחָק פָּתַח: כִּי קוֹל נָהִי נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן אֵיךְ שֻׁדָּדְנוּ (ירמיה ט, יח). **וְכִי יֵשׁ עֵצִים בּוֹכִים וְיֵשׁ אֲבָנִים בּוֹכוֹת שֶׁאַתָּה אוֹמֵר כִּי קוֹל נָהִי נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן, אֶלָּא מִמִּי שֶׁהוּא מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ בְּצִיּוֹן. אֵיךְ שֻׁדָּדְנוּ, אֵיךְ הֲוַות לָן מְבַזּוֹנִים. בֹּשְׁנוּ מְאֹד כִּי עָזַבְנוּ אָרֶץ** (ירמיה ט, יח). **זוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ** (דברים יא, יב). **וְכִי הִשְׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ אֵלּוּ כָּתְלֵי בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת.**

דָּבָר אַחֵר: "בֹּשְׁנוּ מְאֹד כִּי עָזַבְנוּ אָרֶץ" זוֹ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר וּמֵחֵיק הָאָרֶץ (וְ)עַד הָעֲזָרָה הַתַּחְתּוֹנָה (יחזקאל מג, יד). **וְכִי הִשְׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ חֳרְבַּן בַּיִת רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי.**

דָּבָר אַחֵר: בֹּשְׁנוּ מְאֹד כִּי עָזַבְנוּ אָרֶץ אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּהּ (איוב יא, ט). **"וְכִי הִשְׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ" - אֵלּוּ בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה.**

אפשר דהוקשה לו מנין לו אל המקונן להפליג בתמרורו ולומר איכה ישבה בדד לומר שנסתלקה שכינה, ולזה הביא פסוק **כי קול נהי נשמע מציון**. והוקשה לו שהיל"ל כי קול נהי נשמע "בציון" או "מבני ציון" או "מאנשי", ולפיכך צריך לפרש 'מציון' ממש, ואם הכוונה על העיר בעצמה היל"ל אח"כ איך שודדתי, ובאמרו "**איך שדדנו**" מלשון רבים מורה על העצים ועל האבנים, ולזה הקשה **וכי יש עצים בוכים ויש אבנים בוכות**, כי אעפ"י שמצינו שהכתוב אומר: כי אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה (חבקוק ב, יא). הנה פירשו המקובלים ז"ל כי אין הכונה על האבנים בעצמם רק על אותם המגולגלים באבנים, בדומם בעצים בצומח וכיוצא אשר עליהם נאמר: ידמו כאבן (שמות טו, טז). וכן פירשו ג"כ על: ונדמה שם (ירמיה ח, יד). לשון דומם. וא"כ הוא יצדק לומר **וכי יש אבנים בוכות**, שאם הכונה על האבנים בעצמם אי אפשר, ואם נאמר על המגולגלים בתוכם מאי שנא 'מציון' משאר מקומות, אדרבה ביותר היה להם לצעוק ולבכות המגולגלים בשאר מקומות ובשאר אבנים שאין בהם קדושה כלל, יותר מאבני ציון הקדושות שאם יש מגולגלים בתוכם יקבלו איזה תיקון מצד הקדושה שבהם, ולפיכך חזר ואמר שאומר **כי קול נהי נשמע מציון**, שנראה כי גדלה הצעקה והנהי מצד היותה ציון וזה אי אפשר כמ"ש. גם אפשר לומר שהוקשה לו מלת **קול** שנראה דבר שאינו נרגש לעין, כמו שאמר

הכתוב: ותמונה אינכם ראים זולתי קול (דברים ד, יב). והיל"ל "כי נהי נשמע מציון". ולפיכך פירש **אלא ממי שמשרה שכינתו בציון**. וידוקדק ג"כ אמרו "**קול נהי**", כי נה"י בגימטריא אדנ"י שהיא שכינה, וזה כי ידוע כי לא זזה שכינה מכותל מערבי[16]. והעזרה והלשכות וירושלים וציון בקדושתם הם עומדים, ומכל מקום גרמו העונות ונחרב הבית והב"ה מראה כבודו ע"י זדים ארורים, ודבר זה נחשב לגלות שכינה, ובהיותו משפיע דין ח"ו על ישראל יתואר בשם בכיה כמ"ש מהר"ם אלשיך זצ"ל ושאר מפרשים ג"כ, ומה גם כי צר לה עד מאד בהיותה מתלבשת בגבורות הקשות, ועל זה אמר הכתוב: "**כי קול נהי נשמע**" **ממי שמשרה שכינתו בציון**, ומפני שלפי האמת לפי דרך זה יקשה אומרו "**איך שדדנו**". שהיל"ל שודדתי כמשז"ל, ועוד שלא יצדק בשכינה לומר "שודדתי" יען לפי האמת בל ישלוט זר במעין חתום רק בשפע היוצא ממנה אשר ניתן לחצונים ח"ו, לזה תרגם ואמר **איך הוות לן מבזונים**. לשון בזוי. ואעפ"י שהכתוב אומר 'שודדנו' הכונה על השפע הניתן לחיצונים שיש בזה חלול שמו ית' ובזוי ג"כ וגם עמו ישראל. והוא ע"ד משז"ל[17]: על גאותן של ישראל שניטל מהם וניתן לא"ה. רב פפא על גאותה של מלאכי שרת וכו'. וזהו איך שודדנו שכינה וכנסת ישראל היינו ישראל עצמם, שניהם יחד "**בשנו מאד כי עזבנו ארץ**" - **זו ארץ ישראל**, **שנאמר ארץ אשר ה' אלהיך דרש אתה** (דברים יא, יב). "**וכי השליכו משכנותינו**" - **אלו כתלי בתי כנסיות ובתי מדרשות**. אפשר לומר כפשוטו שעל יציאתם מארץ ישראל מקום הקדושה על זה בושנו מאד. ואפשר שהוא על דרך מ"ש בזוהר פ' שמות[18]: כד הוו בגלותא חשיבו דקב"ה לא יוקים לון לעלמין וכו'. ועיקר הבושה ג"כ הוא על דרך מאן דאכיל דלאו דיליה וכו'[19]. וישראל הם בגלות הם ניזונין על ידי השרים, ולא כאלה חלק יעקב ולכן בושנו מאד וכו'. "**וכי השליכו משכנותינו**" - **אלו כתלי בתי כנסיות ובתי מדרשות**. דקדק באומרו "כתלי" לומר דווקא הכתלים השליכו, אבל בתי כנסיות ובתי מדרשות עצמן בקדושתם הם עומדים.

אבל בדבר אחר דקדק אומרו "**כי עזבנו**" מעצמנו, ולכן פירש על ביטול תורה, וכיון שעברו על ביטול תורה אז אפילו בתי כנסיות ובתי מדרשות עצמם ונסתלקה הקדושה מהם, וז"ש **אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות**. והנה לכל הפירושים שפירש המדרש יקשה, פתח בציון וסיים בארץ ישראל, ולפיכך פירש על חרבן בית המקדש, דציון וירושלים כחדא אזלי ובית המקדש כא' מהם. והנה כל זה גרמו העוונות שלא יכלה קדושת ארץ

[16] שמו"ר ב, ב; שהש"ר ב, ד.
[17] ילקוט שמעוני ירמיה, רמז רצ"ב.
[18] זח"ב ב' ע"ב.
[19] ירושלמי ערלה פ"א ה"ג, דף ו' ע"א.

ישראל לסבול טומאת עונותיהם ולפיכך גלו, וז"ש **כיון שחטאו גלו, וכיון שגלו התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה**. לומר איך ה' ישבה בדד מישראל, ובדד גם כן מקדושת ב"ה וחרבן ב"כ וב"מ, והעולה מכל זה שהשכינה צועקת בקול מר על חלול ה' ועל ההיכל שנשרף וגלות ישראל ג"כ, כמ"ש **כי קול נהי נשמע מציון**. וכן אמרו ג"כ על פסוק קול ברמה נשמע (ירמיה לא, יד). וכן הוא בכל לילה ולילה, ואח"כ הב"ה נכנס בג"ע ומשתעשע עם נשמות הצדיקים, ואז הוא עת רצון והשכינה משוררת תמיד, וכמ"ש בס' הכונות על פסוק אלקים אל דמי לך אל תחרש ואל תשקט אל (תהלים פג, ב). וא"כ הוא אעפ"י שישבה בדד וכו' וקול נהי נשמע מציון כנזכר, מתוך כעס רצון ומתוך בכיה שחוק[20], ומתוך קינה ונהי השכינה תבוא בשיר השירים לפניו ית', וע"י מה שהיא משוררת תמיד לפניו ית', זמירות יהיו לנו חקיו ית' לכרות הזלזלים במזמרות ולהכרית הקליפות, ויאבדו רשעים מפני אלקים:

ט'

רַבִּי יִצְחָק פָּתַח, בִּשְׁנוּ (מְאֹד) כִּי שָׁמַעְנוּ חֶרְפָּה כִּסְּתָה כְלִמָּה פָּנֵינוּ כִּי בָאוּ זָרִים עַל מִקְדְּשֵׁי בֵּית ה' (ירמיה נא, נא). **אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ שׂוֹנְאִים לִירוּשָׁלַיִם, נִכְנְסוּ עִמָּהֶם עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר יָדוֹ פָּרַשׂ צָר עַל כָּל מַחֲמַדֶּיהָ וגו' אֲשֶׁר צִוִּיתָ[ה] לֹא יָבֹאוּ בַקָּהָל לָךְ** (איכה א, י). **נִכְנְסוּ לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים וּמָצְאוּ שָׁם כְּרוּבִים, נָטְלוּ אוֹתָן וְנָתְנוּ אוֹתָן בִּכְלִיבָה, וְהָיוּ מַחֲזִירִין אוֹתָן בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם וְאוֹמְרִים, רְאוּ הֱיֵיתֶם אוֹמְרִים שֶׁאֵין הָאֱמָה הַזֹּאת עוֹבְדִים עֲבוֹדָה זָרָה, רְאוּ מַה מָּצִינוּ לָהֶם וּמָה הָיוּ עוֹבְדִים, הָא כָּל אַפַּיָּא שָׁוִין, הֲלֹא הוּא דִּכְתִיב יַעַן אֲמֹר מוֹאָב וְשֵׂעִיר הִנֵּה כְּכָל הַגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה** (יחזקאל כה, ח). **בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִשְׁבַּע הַב"ה שֶׁהוּא מְקַעֲקֵעַ בֵּיצָתָן מִן הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר לָכֵן חַי אֲנִי נְאֻם ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כִּי מוֹאָב כִּסְדֹם תִּהְיֶה וּבְנֵי עַמּוֹן כַּעֲמֹרָה** (צפניה ב, ט). **כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָהוּ מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה.**

אתה מוצא וכו'. אפשר לומר שבא להורות כי לא בלבד מפני חטאינו גלינו מארצנו רק אכלו זרים כחנו ובאו זרים על מקדשי ה', ואין לך ישיבה בדד יותר מזה, וכמ"ש

[20] ילקוט שמעוני מיכה ז, רמז תקנ"ח.

במדרש אח"כ כל זמן שאני בתוכו אין האויבים יכולים, אלא אסלק שכינתי וכו'. מיד באו האויבים וכו'. אמנם הענין מה שמביא מעשה עמוני' ומואבי', וכן כשנדקדק אומרו 'אתה מוצא' כי לפי הנראה אין כאן מציאה, ולזה נאמר כי בתחלה מדקדק ר' יצחק הכתוב שאומר בשנו כי שמענו חרפה. שהיל"ל בושנו כי נחרפנו, אבל כשאומר 'שמענו חרפה' נראה כי לפי האמת לא היה שם חרפה, ולפיכך פירש שהוא על מה שעשו העמוני' והמואבי', כי לפי האמת לא היה שם חרפה, שהרי כ"ז היה במצות ה', וכונת מואבים ועמונים היתה לחרף כלפי מעלה, לפיכך נשבע ה' לקעקע ביצתן כמ"ש במדרש, והנה בס' פלח הרמון פי' הרמ"ע ז"ל, כי הכרובים היו מעורים שלא להבעית את ישראל פן יתיאשו מן הרחמים, וזה כי בשעה שהלבנון באדיר יפול אז יצא חוטר מגזע ישי וכו'. והאמת דמלכא דאין לטב דאין לביש עכ"ל. ולפי זה אין לך מציאה גדולה מזו, וזהו 'אתה מוצא'. ולפי דרך זה אפשר לומר שבא ר' יצחק לתרץ קושיא גדולה שאפשר שיעלה על לב איש לומר מה בצע להוסיף יגון על יגון על חרבן הבית ולבכות על גלות שכינה, ומאי דהוה הוה ומה בצע כי נמרר על זה, ולזה בא לתרץ ולומר כי אלקינו מרחם, ואפילו בשעת כעסו בעת חרבן ביתו הראה לנו סימן יפה להיות הכרובים מעורים, וגם נשבע לקעקע ביצתן של עמונים ומואבים, וכמו כן לכל אותם שהרעו לישראל אשר קמו על ה' ועל משיחו, וכן ג"כ באותה שעה נולד הגואל, וא"כ הוא כאשר נמרר בבכי על חרבן מקדש וקדשיו ועל חלול ה' והרג חסידיו, אשר כל אלו הדברים עונותינו גרמו לנו, ובזכרון דברים אלו נשוב להטיב, ואז יקויים בנו: שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה (ישעיהו סו, י), ותשועת ה' תהיה כהרף עין, לפיכך **כיון שגלו התחיל ירמיהו מקונן עליהם איכה**. להורות כי התיקון אל הגלות הוא להיות מקונן איכה וכו'. והנה כאשר ישבנו גם בכינו נזכור ג"כ כל הטובות והחסדים אשר עשה אלקים עמנו בצאתינו ממצרים ומתן תורה וביאת הארץ, ואשר היה משתעשע עמנו בהיותנו על אדמתינו, ובפרט בעלותינו ההרה הר הבית והעזרות להראות לפניו בעולת ראייה ושלמי שמחה וחגיגה שלש פעמים בשנה, וכל זה נרמז בשיר השירים כמ"ש לעיל מה שפרש"י ז"ל על פ' ישקני. וכל אלו הדברים יתחברו לזכות ישראל וישלח לנו פודה וגואל בבי"א:

דָּבָר אַחֵר: בִּשְׁנוּ כִּי שָׁמַעְנוּ חֶרְפָּה (ירמיה נא, נא). **אֵלּוּ שִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז.**

דבר אחר "בשנו כי שמענו חרפה" זה שבעה עשר בתמוז וכו', הנה הכתוב אומר: בלע המות לנצח וכו' וחרפת עמו יסיר (ישעיהו כה, ח). וקשה מה שייך "חרפת עמו" אצל המיתה המצוייה אצל כל אדם, והנה המפרשים פירשו כל א' לפי דרכו בתירוץ קושיא

זו, ועיין בס' כלי פז ובדברי מהרר"י אברבניל ז"ל, ומלבד דבריהם נ"ל לומר שהרי מצינו כי בשעת מתן תורה נעשו בני חורין ממלאך המות, ואח"כ כשעשו העגל, אשר אותו עון גרם שברון הלוחות וחזר המות למקומו, וא"כ אין חרפה לישראל גדולה מזו, שאחרי שנזדכך חומרם והיו כמלאכי השרת, הוסיפו עוד לחטא וחזר המות למקומה, א"כ כאשר יקויים בלע המות לנצח וכו' אז וחרפת עמו יסיר, כי ישובו רוחניים כבתחלה, והנה שבירת הלוחות היה ביום י"ז בתמוז, אשר היה רמז לשברון אבנים אחרות שהוא ותבקע העיר כאשר כתב ג"כ מהר"ש אפרים בס' כלי יקר על התורה[21], וזה היה אי בעית אימא בחרבן בית ראשון וקלקול חשבונות יש כמשרז"ל[22]. אי נמי בבית שני דחמיר לן. וז"ש "**בשנו כי שמענו חרפה**" **זה שבעה עשר בתמוז**. שבעון העגל נשתברו הלוחות ובאה מיתה לעולם:

כִּסְּתָה כְלִמָּה פָּנֵינוּ אֵלּוּ תִּשְׁעָה בְאָב. כִּי בָּאוּ זָרִים עַל מִקְדְּשֵׁי בֵּית ה' חֻרְבַּן רִאשׁוֹן וְחֻרְבַּן שֵׁנִי, כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה.

כסתה כלמה פנינו זה תשעה באב. כי אז: ויבכו העם בלילה ההוא (במדבר יד, א), ונגזר עליהם הגלות ובכיה לדורות, וכל זה גרם ג"כ כי באו זרים על מקדשי ה', חרבן ראשון וחרבן שני. ועל זה קונן ירמיהו עליהם איכה וכו'. כי להיות שהיו מותרים ועומדים מזמן הרבה, והיה להם להזהר מלחטוא, ולפיכך **כיון שחטאו גלו** וכו'. והנה במה שאמר הכתוב: על מקדשי בית ה'. אינו רוצה לומר על ממש, רק עפ"י הדרך אשר נפרש על פ' **ידו פרש צר** וכו' (איכה א, י). היינו שכסה אותם באופן שישראל אינם נהנים מהם, אבל לא שישלטו בהם ח"ו, כי כבר אמרו בל ישלוט זר במעין חתום ותרעין דילה סתומות, אלא שהצר פרש ידו עליהם וכסה אותם, וה"ה ג"כ כאן כי באו זרים על מקדשי ה' אבל בתוכם לא באו, וגבה היכלא כמאמרם ז"ל[23]. והנה על פסוק ויקרא ה' [אלקים] צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד (ישעיה כב, יב). כתב הרמ"ע מפאנו זצ"ל בס' הנז' שער ח' פ"ט וז"ל: ויקרא לשון השפעה אפילו לבכי ולמספד, שאף כשהוא שמם בקדושתו הוא עומד, וכתיב: חסד הוא ונכרתו. ושני ההפכים לעיני בני עמם (ויקרא כ, יז). מכח הבינה דאיהי רחמי ודינין מתערין מינה: לפיכך "ה' צבאות" שהוא הקורא לבכי ולמספד, נסמך לשם ההוי"ה בנקוד אלקים, סוד הבינה דכתיב בה בעת רצון: אך לא בת אמי בלבד

[21] כלי יקר דברים א, א

[22] ירושלמי תענית פ"ד ה"ה, דף כ"ג ע"א.

[23] סנהדרין צ"ו ע"ב.

אלא בת אבי ג"כ, ותהי לי לאשה (בראשית כ, יב). ולפיכך יום הכפורים שהרמז אליה אסור בתשמיש המטה, אלו איפוא הם שני לבושים אל הת"ת, לבוש הרחמים באהבתו את רחל, ולבוש הדין כי שנואה לאה (בראשית כט, לא), וזה כי בשעה שהלבנון באדיר יפול כבר יצא חוטר מגזע ישי, וזכותו כדאי שיהיו מעתה הכרובי' מעורים תמיד וכו'. ואח"כ כתב וז"ל: וכשם שבחרבן הבית בטלה גזרת יוה"כ מטעם דאמרנו, כך בחנוכת הבית אשר בנה שלמה בטלו יוה"כ, אלא שהיה אז לסוד [אחר] נרמז בכתוב וכו' עכ"ל. מכאן נראה שהיה איזה שייכות בענין היחוד בשעת החרבן לעת בניינו, אלא שבשעת הבנין היה בעידן חדוה, ובשעת החרבן היה נס בתוך נס להגן מן הפורענות, או לסיבת הפורענות שהביא על ישראל, להראות להם כי אפילו בשעת כעסו זוכר את הרחמים ולא יתייאשו ישראל ממנו, והוא רומז לכל מה שפירשנו, וגם מה שנפרש היות שיר השירים שעשה שלמה בעת בנין הבית נחמה לכל מה שיבא בדברי איכה, כן קוה נקוה באלקי ישענו ישיב את שביתנו ויראה בעניינו אכי"ר:

ו'

רַבִּי יִצְחָק פָּתַח, וְלֹא אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב כִּי יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל (ישעיה מג, כב). **רַבִּי יוֹחָנָן שְׁמַע לָהּ מֵהָדֵין קְרָיֶיה, מַשָּׂא דַּמָּשָׂק הִנֵּה דַמֶּשֶׂק מוּסָר מֵעִיר וְהָיְתָה מְעִי מַפָּלָה** (ישעיה יז, א). **עֲזֻבוֹת עָרֵי עַרְעֵר** (שם ב). **עוֹמֵד בְּדַמֶּשֶׂק וּמַזְכִּיר עֲרוֹעֵר, וַהֲלֹא אֵין עֲרוֹעֵר אֶלָּא בְּתִחוּם מוֹאָב, אֶלָּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים בָּתֵּי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הָיוּ בְּדַמֶּשֶׂק, וְכָל אַחַת וְאַחַת הָיוּ עוֹבְדִין אוֹתָהּ יוֹם אֶחָד, וְהָיָה לָהֶם יוֹם אֶחָד וְהָיוּ כֻּלָּן עוֹבְדִין בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, וְכֻלָּן עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל הֶגְמוֹנְיָא וְעָבְדוּ אוֹתָן, דִּכְתִיב וַיִּסְּפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה' וַיַּעַבְדוּ אֶת הַבְּעָלִים וְאֶת הָעַשְׁתָּרוֹת וְאֶת אֱלֹהֵי אֲרָם וְאֶת אֱלֹהֵי צִידוֹן וְאֵת אֱלֹהֵי מוֹאָב וְאֵת אֱלֹהֵי בְּנֵי עַמּוֹן וְאֵת אֱלֹהֵי פְּלִשְׁתִּים וַיַּעַזְבוּ אֶת ה' וְלֹא עָבָדוּהוּ** (שופטים י, ו). **אֲפִלּוּ בְּשֻׁתָּפוּת. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא לֹא תִהְיֶה כֹּהֶנֶת כְּפֻנְדָּקִית. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא הַלְוַאי עָשׂוּ אוֹתִי בְּנֵי כַּנַּרְזִימִי הַזּוֹ שֶׁהִיא בָּאָה בָּאַחֲרוֹנָה. אָמַר רַבִּי יוּדָן מָשָׁל לְעַבְדּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה וְהִזְמִין כָּל בְּנֵי כְנֶסְיוֹתָיו וְלֹא הִזְמִין רַבּוֹ, אָמַר הַמֶּלֶךְ הַלְוַאי הִשְׁוָה אוֹתִי עַבְדִּי לִבְנֵי כְנֶסְיוֹתָיו. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ**

הוּא הַלְוַאי הִשְׁווּ אוֹתִי בְּנֵי כַּגַּרְזִימִי הַזּוֹ שֶׁהִיא בָּאָה בָּאַחֲרוֹנָה, אֶלָּא וְלֹא אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב, קָאִים טָרוֹן כָּל יוֹמָא וְלָא לָעֵי, וְצַלּוּיֵי קָמוֹי אַתְּ לָעֵי. קָאִים טָרוֹן כָּל יוֹמָא וְלָא בָּעֵי, וַאֲמַר לֵיהּ חַבְרֵיהּ אֲתֵי וְצַלֵּי וְהוּא אֲמַר לֵית אֲנָא יָכֵיל. אֲצָל הַבַּעַל מַה כְּתִיב, וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁם הַבַּעַל מֵהַבֹּקֶר וְעַד הַצָּהֳרַיִם לֵאמֹר הַבַּעַל עֲנֵנוּ וְאֵין קוֹל וְאֵין עֹנֶה וַיְפַסְּחוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה (מ"א יח, כו). **הֲוֵי וְלֹא אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב, הַלְוַאי לֹא הִכַּרְתִּיךְ יַעֲקֹב, לָמָּה כִּי יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל. לֹא הֵבֵיאתָ לִי שֵׂה עֹלֹתֶיךָ, שְׁנֵי תְמִידִין שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִים בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם** (במדבר כח, ד). **וּבָחֶיךָ לֹא כִבַּדְתָּנִי אֵלּוּ קָדָשֵׁי קָדָשִׁים. לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ בְּמִנְחָה זֶה קֹמֶץ הַמִּנְחָה. וְלֹא הוֹגַעְתִּיךָ בִּלְבוֹנָה זֶה קֹמֶץ הַלְּבוֹנָה. לֹא קָנִיתָ לִי בַכֶּסֶף קָנֶה, רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַב יוֹסֵף אָמַר קִנָּמוֹן הָיָה גָּדֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ עִזִּים וּצְבָאִים אוֹכְלִין מִמֶּנּוּ. וְחֵלֶב זְבָחֶיךָ לֹא הִרְוִיתָנִי אֵלּוּ אֵמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים. אַךְ הֶעֱבַדְתַּנִי בְּחַטֹּאוֹתֶיךָ הוֹגַעְתַּנִי בַּעֲוֹנֹתֶיךָ, רְאוּ מַה גָּרְמוּ לִי עֲוֹנוֹתֵיכֶם לְשָׁרֹף אֶת בֵּיתִי וְלַחֲרֹב אֶת עִירִי וּלְהַגְלוֹת אֶת בָּנַי בֵּין אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְלֵישֵׁב לִי לְבַדִּי, אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד.**

אפשר דהוקשה לו איך לא הועילה זכות הצדיקים, ולא עוד אלא כי כבר אמרו[24]: כפלח הרמון וכו' (שה"ש ו, ז). אפילו ריקנין שביך מלאים מצות כרמון. וא"כ איך באה הגזרה כ"כ קשה, וגם היאך לא הועילה זכות הקרבנות והצדיקים ג"כ. ולריישב כל זה פתח **ולא אותי קראת יעקב** וכו'. וזה כי ידוע[25] כי יעקב נאמר כד אינון בחטא, וישראל נאמר על הצדיקים. ועתה אמר כי הפחותים אשר נקראו בשם יעקב לא היו קוראי' אל השי"ת, כמ"ש אח"כ **אפילו כגרזימי הזה שבא בסוף הסעודה**. ונתן טעם לזה לפי שאפילו הצדיקים אשר נקראו בשם ישראל היו יגעים כשהיו עוסקי' בעבודתו ית', וכמ"ש **יתיב כל ההוא יומא ולא לאי, וצלואי קמאי לא קאים**. וזה גרם שהבינונים נשאו ק"ו בעצמם שלא לעבוד את ה', וגם הקרבנות בטלו אותם. וכמ"ש[26]: אחז העלה עכביש על גבי

[24] סנהדרין ל"ז ע"א.
[25] זח"א קע"ד ע"א.
[26] סנהדרין ק"ג ע"ב.

המזבח, עד כי סוף דבר בטל התמיד וגרמו העונות, וכמ"ש אח"כ איכה ישבה בדד. זה נוכל לומר לפי הפשט דברי המאמר.

אמנם להעמיק בו במקצת צריך לפרש הכתוב שלמעלה מזה שאומר: עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו (ישעיה מג, כא). וכוונתו כי עיקר בריאת ישראל לא נבראו אלא לכבודו ית', והכתוב אומר ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי (ויקרא כ, כו). כי הנה נפשות טהורות חצובות מתחת כסא כבודו ית'. ודקדק באומרו "יצרתי", אפשר שבא לרמוז מ"ש הרמ"ע מפאנו זצ"ל בס' שבתות ה' חלק א'. כי לכללות העם ששת ימי המעשה המה להם ביצירה והלילות בעשיה עכ"ל. וזהו "יצרתי לי". והנה אמר הנביא בשם ה' כי היה להם לספר תהלותיו ית'. וזהו "תהלתי יספרו". והכוונה נוכל לומר שהיה להם לעלות מן היצירה אל הבריאה הנק' תהלה, ולהעלותה ולהאיר אותה מן האצילות, וזהו 'יספרו' מלשון ספיר גזרתם (איכה ד, ז). ואם נפרש 'תהלה' במלכות או בבינה תהלת י'. שהיא תהלה אל החכמה דאינון או"א, או בסוד ה' בחכמה יסד ארץ (משלי ג, יט). והכלל הוא כי ישראל קדושי' הם, ולכך נבראו להוסיף על קדושתם ולהמשיך שפע בכל העולמות, וכ"ש אם נפרש "תהלתי" בגבהי מרומים, בבינה דעתיק יומין, וכמ"ש על ותהלתי אחטם לך (ישעיה מח, ט). ויהיה פירוש "תהלתי" כמ"ש יספרו ויאירו אותה בכל העולמות, כי כאשר ישפיע שפע מכל הנז', תתרבה החכמה וההארה בכל מקום, והם לא עשו כן רק: **ולא אותי קראת יעקב**.

רבי יוחנן שמע לה מן הדא: **משא** (דומה) [**דמשק**] (ישעיה יז, א). עד **וכלם עשו ישראל** (אירמיאה) [**הגמוניא**], **שנאמר ויעבדו את הבעלים** וכו' (שופטים י, ו). פירוש שטמאו עצמם בכל מיני טמאות, והשליכו עצמם אל הקליפות ולא עבדו את ה' אפילו בשותפות, כיצד הקדושה שבהם הסירו אותה מעליהם, כמש"ה עזבו את ה' נאצו את קדוש ישראל נזורו אחור (ישעיה א, ד). והביא משל לזה, **משל לעבדו של מלך שעשה סעודה והזמין את בני כנסיותיו ולא הזמין את רבו** וכו'. המתיק הדבר במשל הנזכר, כי כל הרעה שעשו ישראל אינו אלא מתוך אכילה ושתיה, וכמ"ש בזוהר[27] על פ' בנינו זה סורר ומורה וכו' (דברים כא, כ). וסוף דבר אינו אלא זולל וסובא, וז"ש שעשה סעודה ואמר שזימן וכו'. אפשר לומר כי האדם יש לו הרבה קליפות הסובבים אותו והן הן המחטיאי' אותו, ובשעה שאדם חוטא וכל שכן בהיותו עובר להכעיס ח"ו, ואין לך הזמנה גדולה אל הקליפות מזו, והוא ג"כ כמי שעשה סעודה ומאכיל לאחרים משלו, וכן ג"כ הוא נותן כח והשפעה משלו אל הקליפות, וזהו משל לעבדו של מלך, כמו שאמר הכתוב: כי לי

[27] זח"ג קצ"ח ע"א.

בני ישראל עבדים (ויקרא כה, נה). ואמר שעשה סעודה כמ"ש, והזמין כל בני כנסיותיו שהם הקליפות אשר סביבותיו, ולא הזמין את המלך שהוא כבודו ית' והארתו הקדושה, לא הזמינה כדי שתשרה עליו, אדרבה רחק אותה ממנו, וכמ"ש למעלה הלואי עשאוני בני כגרזימי הזה. וכמ"ש ג"כ ולא [תהיה] כהנת כפונדקית. ומ"מ לא עזב ה' חסדו ואמתו לעורר את האדם למען ישוב בתשובה, וכמשז"ל[28]: בת קול יוצאת מהר חורב וכו'. והן הן הרהורי תשובה שבאים לאדם בכל יום. והנה אם נאמר שהועיל במקצת גם זה אינו אלא לפי שעה, וז"ש **יתיב טרון כולי יומא ולא לעי, וצלויי קמאי את לעי**. כי זהו דרכו של יצה"ר, כיון שגבר על האדם מכביד בעיניו עבודת ה' עד כי נראה שאינו יכול לסבול ולפעמים ג"כ מונע אותו. וז"ש אח"כ **יתיב טרון** וכו'. **ואי אמר ליה חבריה**. אפשר לומר שהוא היצה"ט דאמר ליה **אתי וצלי, הוא אמר ליה אנא יכיל**. וא"כ כיון שהנה הם מבטלים ח"ו עבודת ה' זו תפלה, א"א להם להוציא עצמן מן הקליפות וגם אינם מורידי' שפע מלפניו ית', וכ"ש בהיותם עוברים עבירות הרבה ומפילי' עצמן אל הקליפות כנז'. והנה לפי פשוטו הגם כי **קאים טרון כולי יומא ולא לעי**, יש לזה התנצלות לפעמי' במקצת, כי מטבע האדם אשר מחומר קורץ להתענג בספורי מלכים ומלחמותיהם, וכמו כן על הארץ ועל המזון, וכ"ש אם יקוה מזה איזה תועלת, וסוף דבר אינו אלא איבוד זמן דמשמע לאינשי דלאו כלום עבדי ואינם ראויים לעונש כ"כ. אמנם במה שכתוב גבי הבעל מהבקר עד הצהרים וכו'. בודאי כי זה יורה תכונה רעה והיותם להוטים אחר ע"ז ורחוקים מעבודתו, ולפיכך אמר **הוי ולא אותי קראת יעקב, הלואי לא הכרתיך יעקב**. שאילו לא היו נשמותיהם מצד הקדושה לא היו פוגמים למעלה, וגם כיון שהם פוגמים למעלה אינם עושים שום תיקון ע"י תורה ותפלה, וז"ש כי יגעת בי ישראל. ואמר אח"כ **לא הבאת לי שה עולותיך**. אפשר שבא לומר כי אעפ"י שאז"ל[29]: צדק ילין בה (ישעיה א, כא). לא לן אדם בירושלים ובידו עון, כיצד תמיד של שחר מכפר על עבירות של לילה, ושל בין הערבים מכפר על עבירות של יום. הנה עתה גם זה בטלו, כמ"ש **וזבחיך לא כבדתני אלו קדשי קדשים** וכו'. הנה דרך כלל אמרו בזוהר פ' ויקרא[30] והבאנו אותו למעלה ז"ל: הרי לך קרבנין [דאגין] על כלא עכ"ל. ע"ש על פ' והמה כאדם עברו ברית (הושע ו, ז). עם מ"ש דברי (מהר"ק) [מהר"ם אלשיך] זלה"ה, ועתה שבטלו הקרבנות לא היה להם דבר שיגין עליהם, וסאת העונות היתה הולכת ומתרבה מידי יום ביומו, וזהו **אך העבדתני בחטאתיך הוגעתני בעונותיך. ראו מה גרמו לי עונותיכם לשרוף את**

[28] אבות פ"ו מ"ג.
[29] במדבר רבה כא, כא.
[30] זח"ג ד' ע"ב.

ביתי ולחרוב את עירי ולהגלות את בני לבין האומות, ולי לבדי איכה ישבה בדד. והוא על דרך מ"ש מהר"ם אלשיך[31] על מאמר והמה כאדם עברו ברית (הושע ו, ז). וכוונתו בקיצור כי כיון שלא זזה שכינה מכותל מערבי וצריכה היא לישב שם, לזה הוכרחו ישראל לגלות, ולא יכלה קדושת ארץ ישראל להכיל טומאת עונותיהם ונחרב הבית, למען לא ישתמשו זרים בקדושתה, וזהו ג"כ **לישב לי לבדי, איכה ישבה בדד**.

והנה כנגד זה יבא ג"כ שיר השירים לנחמה על דרך מ"ש בזוהר שיר השירים: ודא זיהרא כד אשתלים איהו שיר אדון, שר רבון, י' שלימו דאשתלימו מכלא, שיר המעלות, רבון ממנא על כל חיליו וכו'. וכמ"ש בפי' הפסוקי' ע"ש. והכונה לענייננו כי ע"י השיר יחזור הזיהרא עילאה, והוא יהיה שר רבון ושליט על הכל, והקליפות יסתלקו יאבדו רשעים וכו'. ובחזרת ההיא זיהרא עילאה כמה שכתבנו, יתוקנו כל העולמות והנשמות גם כן על אופניהם, ואיש על מקומו יבא לשלום בבי"א.

י"א

רַבִּי יִצְחָק פָּתַח תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרֹב כֹּל (דברים כח, מז). וְעָבַדְתָּ אֶת אֹיְבֶיךָ וגו' (שם מח). אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, תִּבְאַמוּ וְתִטָּעֵמוּ בְּהַר נַחֲלָתְךָ (שמות טו, יז). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים, תָּבֹא כָל רָעָתָם לְפָנֶיךָ (איכה א, כב). אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן (שמות טו, יד). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים שָׁמְעוּ כִּי נֶאֶנָחָה אָנִי (איכה א, כא). אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, רָאֹה רָאִיתִי אֶת עֳנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם (שמות ג, ז). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים, רְאֵה ה' כִּי צַר לִי מֵעַי חֳמַרְמָרוּ (איכה א, כ). אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה (ויקרא כג, כא). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים, קָרָאתִי לַמְאַהֲבַי (הֵמָּה רִמּוּנִי) (איכה א, יט). אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף (דברים טז, כ). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים, צַדִּיק הוּא ה' כִּי פִיהוּ מָרִיתִי (איכה א, יח). אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' (ויקרא כג, ד). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם

[31] בספרו מראות הצובאות ע"פ והמה כאדם עברו ברית (הושע ו, ז).

קוֹרְאִים, עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה (איכה א, טז). אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, פָּתוֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדֶךָ (דברים טו, יא). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים, פֵּרְשָׁה צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ (איכה א, יז). אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, בַּמְסִלָּה נַעֲלֶה (במדבר כ, יט). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים, סְלָה כָל אַבִּירַי (איכה א, טו). אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, וְאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם (ויקרא כו, יג). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים, נִשְׂקַד עֹל פִּשָׁעַי בְּיָדוֹ (איכה א, יד). אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ (ויקרא ו, ו). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים, [מְמָרוֹם] שָׁלַח אֵשׁ בְּעַצְמוֹתַי (איכה א, יג). אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, בְּכָל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוָּה ה' (דברים ה, ל). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים, דַּרְכֵי צִיּוֹן אֲבֵלוֹת (איכה א, ד). אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשׂבַע (ויקרא כו, ה). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים, כָּל עַמָּהּ נֶאֱנָחִים מְבַקְשִׁים לֶחֶם (איכה א, יא). אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם (ויקרא טז, ל). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים, חֵטְא חָטְאָה יְרוּשָׁלַם (איכה א, ח). אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם (במדבר י, ט). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים, זָכְרָה יְרוּשָׁלַם יְמֵי עָנְיָהּ וּמְרוּדֶיהָ (איכה א, ז). אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכֶכֶם (ויקרא כו, יב). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים, וַיֵּצֵא מִן בַּת צִיּוֹן כָּל הֲדָרָהּ (איכה א, ו). אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, וּנְתָנְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ עֶלְיוֹן (דברים כח, א). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים, הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ (איכה א, ה). אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה (דברים טז, טז). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים, דַּרְכֵי צִיּוֹן אֲבֵלוֹת (איכה א, ד). אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח (ויקרא כו, ה). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים, גָּלְתָה יְהוּדָה מֵעֹנִי (איכה א, ג). אִלּוּ

זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַה' (שמות יב, מב). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים, בָּכֹה תִבְכֶּה בַּלָּיְלָה (איכה א, ב). אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִים [בַּתּוֹרָה], אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי (דברים א, יב). וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם קוֹרְאִים, אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד (איכה א, א).

אפשר שבא לתת טעם אל כללות איכה למה נכתבה באלפא ביתא, ותירץ עפ"י הדרך שפי' ז"ל, שבזמן שישראל עושין רצונו של מקום התורה בעצמה ומצוות שבה וכל אותיותיה משלמים שכר טוב ומגינים עליהם, ועתה שעברו על ד"ת התורה בעצמה נפרעת מהם, ובתחלה הביא פסוק תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל (דברים כח, מז). ועבדת את אויביך וכו' (שם מח). אפשר לפרש כי אין כונת הכתוב לומר שיעבדו אל האויבים אלא את אויביך פי' עם אויביך. ויהיה פי' תחת אשר לא עבדת עם ה' אלקיך, שאילו זכו והיו עובדים עם ה' ויושבים בצלו, וע"י עבודתם היו מקבלים טובות גדולות, וזהו בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, אבל עתה שחטאו וגלו כל מה שטורחי' בעבודתם אינו אלא להנצל מן הפורעניות וצרות המתרגשות לבא בעולם, וכולי האי ואולי. ופי' אח"כ ואמר אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה. דקדק אומרו 'בתורה', וכן ג"כ בכל הפסוקי' אפשר שבא לרמוז מה שאז"ל (נדרים כב:), אלמלא (לא) חטאו ישראל לא ניתן להם (רק) [אלא] חמשה חומשי תורה וס' יהושע. וז"ש אילו זכיתם הייתם קוראי' בתורה דווקא, והתחיל לפרש ואמר תביאמו ותטעמו וכו' (שמות טו, יז). מפני שבאותה שעה יצאו ממצרים ונתבטלו הקליפות ולא היו ישראל צריכים רק לעלות ממדרגה למדרגה, ע"ד מ"ש ז"ל (ברכות סד. (אמר רבי חייא בר אשי אמר רב תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון.)) על פסוק ילכו מחיל אל חיל (תהלים פד, ח). ובפרט כמ"ש בזוהר (זהר חלק ב' דף נ"ט ע"ב) ז"ל מאי תביאמו ותטעמו, אלא רוחא דקודשא אמר על אינון דרא בתראה דגזר יהושע ואתגליא בהו גלויא דרשימו קדישא דשמיה דקודשא ב"ה, ואלין אתחזיאו למירת ארעא, כמה דכתיב ועמך כלם צדיקים וכו' (ישעיה ס, כא) עכ"ל. והעולה מזה כי להיותם צדיקים היו מתפללי' לעלות בהר ה' ולעמוד במקום קדשו ית', ולעלות למעלה עד מקום שאין הפה יכול לדבר שלא היה פחד בידם מן הקליפות, ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראים תבא כל רעתם לפניך (איכה א, כב), ע"ד מ"ש לפרש בפי' פ' זה, ובפרט מ"ש מהר"א גאלנטי שהוא תפלה על ביטול הקליפות אשר נתגברו בעו"ה, ועיין בפי' הפ' הנז' אשר הוא מכוון לפי דרכנו נגד פ' סמכוני באשישות

וכו' (שה"ה ב, ה). עוד אומר במד"ר, אילו זכיתם הייתם קוראי' בתורה שמעו עמים ירגזון (שמות טו, יד). והכונה כי הגבורות היו מתגלות בעולם לחיזוק מדת הטוב, וראו כל עמי הארץ וכו' וייראו ממך (דברים כח, י). כי ה' בחזק יבא לבטל כח הקליפות, ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראים שמעו כי נאנחה אני (איכה א, כא). וכמ"ש כנז' כי הרמז הוא שנתלבשו בכח הגבורות הקשות, נאנח ה'. ולפיכך כל אויבי שמעו רעתי ששו, ונעשו בעלי ו"ק, וצריך אני להתפלל ולטרוח כדי לבטל כחם וכולי האי ואולי, ועיין בפ' הכתובי' כנז'. אילו זכיתם הייתם קוראי' בתורה ראה ראיתי את עני עמי (שמות ג, ז). שכבר השפיע סוד הראיה וההשגחה עלינו, בסוד משז"ל (ברכות נא) ונותן עיניו בו האמור בכוס של ברכה, וכן אמר הכתוב ג"כ במקום אחר ושמתי (אני) עיני עליהם לטובה (ירמיה כד, ו). ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראים ראה ה' כי צר לי (איכה א, כ). שצריך להשפיע הראיה, וזה מפני כי צר לי ונתבלשתי בגבורות המצירות אותי והסתיר פניו ממני בעו"ה, אילו זכיתם הייתם קוראי' בתורה וקראתם בעצם היום הזה (ויקרא כג, כא). כמ"ש הרמ"ע מפאנו זצ"ל (ליקוטים מעניני שבת), קרוי (שהרי היו"ט הוא מקרא קודש. קרוא לקדש העליון.) לקדש העליון וכו'. והכונה שהיו ממשיכים ע"י כונתם הקדושה העליונה להיותה חלה על הימים, ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראי' קראתי למאהבי המה רימוני. כמ"ש בפי' הפ' מל' רמה בים (שמות טו). ויהיה פי' השליכו אותי, כי אפי' בהיותי רוצה לעלות למעלה בתפלה וכיוצא, ובפרט בנפילת אפים השליכו אותי למטה. אילו זכיתם הייתם קוראי' בתורה צדק צדק תרדוף. שלא בלבד היו ממשיכי' שפע בקדושת הימים אלא גם היו משיגים בשכינה עצמה, וזהו 'צדק צדק' הם שכינתא עילאה ושכינתא תתאה, ועפ"י מה שאמרו ז"ל (סנהדרין לב:) הלך אחר בית דין יפה. אפשר לומר דרך רמז שעל ידם היתה מתקשטת מדת הדין בעולם, וזהו צדק צדק תרדוף, שהיא מדה"ד כמ"ש בזוהר (חלק ג' דף קצ"ט ע"א). א"נ כמשז"ל לפי פשוטו לעשות צדק ומשפט למטה, וזהו תרדוף. ועי"ז יהיה בית דין יפה ותתקשט מדה"ד כמ"ש, ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראי' צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי (איכה א, יח). כמשז"ל (זהר חלק ג' דף ע"ד ע"ב) על דלא אקדימת קיסטא. ודבר זה גרם כי סוף דבר בְּתוּלֹתַי וּבַחוּרַי וכו' (איכה א, יח). אילו זכיתם הייתם קוראי' בתורה פתוח תפתח את ידך (דברים טו, ח). אפשר לדייק מלת 'את' ויפורש ע"ד שפי' לעיל כמו 'עם'. והנה מהר"ש אוזידא פי' על פסוק ה' צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ (תהלים קכא, ה). כי כמו שאדם פותח את ידו למטה בנתינת הצדקה כך פותחים ונותנים לו מלמעלה, וז"ש ג"כ פתוח תפתח מקום השפע וההשפעה שהיא מדת טובו וחסדו ית' להוריק שפע אל כל

העולם כלו בזכותכם. ופי' ואמר באיזה זכות ובאיזה אופן, 'את' ידך. 'עם' ידך כמ"ש. ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראי' פֻּרְשָׂה צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ (איכה א, יז). כי אפי' לעצמה אין לה שפע כדי לחיות, ואעפ"י ששואלת ופרשה ידיה לשאול אין מנחם לה. אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה אלה מועדי ה' וכו' (ויקרא כג, ד). יובן עם מ"ש בפ' עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה (איכה א, טז). ונביא איזה מאמרי ס' הזוהר עם פי' מהר"א גאלנטי ז"ל וג"כ פי' האר"י זלה"ה, והעולה שע"י עליית ג' רגלים יראה כל זכורך (שמות כג, יז). עי"ז המלכות נק' אלקים, וזה בהיות הבינה הנק' מ"י משאלת כליה אל המלכות שהם ו"ק שלה, והמלכות מתלבשת בו"ק הזכר העליון, ואז באים בן ברתא ונק' אלקים ע"כ. וז"ש אילו זכיתם הייתם מעלים המלכות למעלה כמ"ש, וזהו אלה מועדי ה'. מלבד כי בפ' זה יש בו כונה מדברי האר"י זלה"ה שיש בו להמתיק כל המקטרגי' והקליפות, ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראי' על אלה אני בוכיה. שנסתלקו אותיות מ"י מאל"ה. וע"ז אני שהיא המל' בוכיה וכו'. ועיין בפי' הכתוב אילו זכיתם הייתם קוראי' בתורה בַּמְסִלָּה נַעֲלָה וכו' (במדבר כ, יט). זה יובן עם מ"ש ביחודי' בכונת שובבים בפ' נַעְבְּרָה נָּא בְאַרְצֶךָ וכו' (במדבר כ, יז). ויש בו כוונות להוציא ניצוצות קרי, דכוונת ישראל היתה לעבור בארץ אדום וע"י עברם היו מעלים ניצוצות, ואפשר לומר כי לפי שאמר אדום לֹא תַעֲבֹר בִּי (שם יח). מ"מ השיבו לו בני ישראל שבע"כ במסילה נעלה ויוציאו ניצוצות שבתוכם, ואילו היו זוכים היה מתקיים פ' זה, אבל מפני שלא זכו עכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראים סְלָה כָל אַבִּירַי וכו' (איכה א, טו). שהם י' אבירים, י' הרוגי המלוכה, כמ"ש מהר"א גאלנטי זלה"ה, שהוצרכו למסור נפשם כדי להעלות מ"ן ולהוציא ניצוצות כמ"ש בס' הכונות. אילו זכיתם הייתם קוראי' בתורה ואשבור מוטות עולכם. הנה הכתוב אומר אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים ואשבור מוטות עלכם (ויקרא כו, יג). נ"ל כי בעת יציאת מצרים נתגלה אלקותו ית' בהארה גדולה כ"כ עד שנתבטלו הקליפות, וע"ז נאמר ואשבור מוטות עלכם. והטעם כי אעפ"י שהיה להם לישראל איזה עונות שהיה מעכבת יציאתם, ועדיין היתה תגבורת אל הקליפות, מ"מ לסיבת השעבוד והצרות שהצרו לישראל עד כי לא היו יכולים לסבול, בזה נתרצו עונותיהם של ישראל, וגם שכינתו ית' לא יכלה עוד לסבול, ע"ד ותקצר נפשו בעמל ישראל (שופטים י, טז). ואפשר שלזה כיונו רז"ל במדרש שהביאו מלה"ד לבעל הבית שהיה לו פרה חורשת וכו'. וכמ"ש בפ' טומאתה בשוליה (איכה א, ט) ע"ש. וכאשר נצטרף לזה זכות אבות ושאר זכיות שהיה להם לישראל וצדיקי' שבאותו הדור נשברו הקליפות כמ"ש, ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראים נשקד עול פשעי בידו וכו' (שם יד). שלא קבלו יסורין

על עונותיהם עד שנתמלאה סאתם, ובזה ישתרגו עלו וכו'. ותמה זכות אבות בעו"ה. אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה (ויקרא ו, ו). אפשר לומר כמ"ש בזוהר פ' צו. עם מה שפי' מהר"ם קורדווירו זצ"ל, כי ע"י אש המזבח אשר היה נעשה ע"י כהן איש החסד היו נאכלים החצוני', ע"ד אין ביעור חמץ אלא שריפה (פסחים ה.). ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראים ממרום שלח אש בעצמותי (איכה א, יג). ע"ד מ"ש מהר"א גאלנטי זלה"ה. ואש הגבורה ומדה"ד החזקה נגעה עד הנפש בעצמותיהם של ישראל. אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה בכל הדרך אשר הלכתם (דברים א, לא). ולפי מ"ש בפ' לוא אליכם וכו' (איכה א, יב). כי כונת הכתוב על סלוק שכינה, שהוא הצער הגדול לישראל מכל הצרות שבעולם, יאמר אילו זכיתם וכו' בכל הדרך אשר הלכתם. ושם כתיב אשר נשאך ה' אלקיך. והיו קרובים אל ה' אלקינו. ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראים לוא אליכם כל עוברי דרך וכו'. ומצטערי' על סלוק שכינה וכמ"ש. אילו זכיתם הייתם קוראי' בתורה ואכלתם לחמכם לשובע (ויקרא כו, ה). ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראי' כל עמה נאנחים וכו' (איכה א, יא). זה יובן כפשוטו. ואפשר ג"כ כמ"ש כי בעת רצון מתרבה הרוחניות בדברים הנאכלים, ואוכל קמעא והוא שבע ומתברך בתוך מעיו, וההפך בעת רעה מארה משתלחת בדברי' הנאכלי' והרוחניות מסתלק. וז"ש אילו זכיתם וכו'. ואפשר ג"כ שבא לומר איך עתה נתמעטו הלבבות. אילו זכיתם הייתם קוראי' ואכלתם לחמכם לשובע. שהיא התורה שלכם, וכל א' היה זוכה אל כל חלקי התורה שלכם אשר ניתנו אל נשמתו בסיני והיה לומד תורה. ובפרט בסוד הפלפול הנק' לחם, מלשון כי תשב ללחום (משלי כג, א). וזה כדי לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא עד כדי שביעה, וזהו ואכלתם לחמכם לשובע וכו'. ועכשיו שלא זכיתם ניטל מהם כח הפלפול, וכמשז"ל (ילקוט שמעוני קהלת יב, רמז תתקפ"ט) כיון שגלו ישראל לא היה שום א' מהם יכול לסבור תלמודו. וכמ"ש ג"כ האר"י זלה"ה כי מיום שנשרפה התורה נמסרו סודותיה לחצונים ואין אתנו יודע עד מה, וזהו כל עמה נאנחים מבקשים לחם וכו' (איכה א, יא). שאין לנו הלכה ברורה עד ירחמנו עושנו. אילו זכיתם הייתם קוראי' בתורה לא יחמוד איש את ארצך (שמות לד, כד). שהיו הקליפות נבלעות במקומן בנוקבא דתהומא רבא, הרחק מצד הקדושה, באופן שלא היו רואים ולא חומדים, ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראי' ידו פרש צר (איכה א, י). שכסה כל הקדושה וכמ"ש במקומו בעה"ו. אילו זכיתם הייתם קוראי' בתורה כי ביום הזה יכפר עליכם (ויקרא טז, ל). אפשר לפרש עם מ"ש בסוד שעיר המשתלח, ונשא השעיר עליו את כל עונותם (ויקרא טז, כב). שהיו מפרידים כל צד

הקליפה ונותנים אותה על ראש השעיר ונשארה הקדושה לבדה, ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראי' טומאתה בשוליה (איכה א, ט). ואינה יכולה להפרד משם, וכן נמי אילו זכיתם הייתם קוראי' בתורה לפני ה' תטהרו (ויקרא טז, ל). מהטעם הנזכר. ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראי' חטא חטאה ירושלים (איכה א, ח). ואפשר עוד לומר אילו זכיתם וכו' הייתי מטהר אתכם ע"י יסורין, ועכשיו שלא זכיתם הרי אותם קוראים חטא חטאה ירושלים. כמ"ש הרב גאלנטי על דלא אקדימת קיסטאה וכו'. וגם לפי פשוטו חטא חטאה זה אחר זה, ע"כ לנידה היתה (איכה א, ח). ודבקה בה הטומאה, והוא קרוב למ"ש לעיל על נשקד עול פשעי וכו' (איכה א, יד). אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה ונזכרתם לפני ה' אלקיכם (במדבר י, ט). אפשר לומר שהיו מיחדים, ובכח יחודם היו מיחדים ומחברים האורות העליונים, וגם היו מעלים ניצוצות שבתוך הקליפה אל תוך הקדושה, וזהו ונזכרתם לפני ה' אלקיכם. ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראי' זכרה ירושלים וכו' (איכה א, ז). שהיא מיחדת אל החצוני' ח"ו ע"י העונות, וגם ע"י הגלות והנשמות ג"כ נפלו וכו'. וכמ"ש בנפול עמה ביד צר וכו' (שם). אילו זכיתם הייתם קוראי' בתורה והתהלכתי בתוככם (ויקרא כו, יב). שהיתה שכינתי ית' שורה בתוך בני ישראל דוקא באמצעם שהוא בית המקדש, ועכשיו גלתה שכינה. א"נ לפי דרך האר"י זלה"ה והתהלכתי, שיתוסף סוד ההליכה בז"א ע"י תוספת נה"י החדשים, וכן המלכות תעשה בת עשר ע"י חו"ג. וזה ע"י עסק התורה. וזהו ג"כ משז"ל (רש"י פ' בחקותי בשם הספרא) על פ' זה, אטייל עמכם בג"ע. כי ע"י עסק התורה ישפיעו נה"י דאימא שהיא ג"ע עליון בז"א, וגם נה"י דז"א בג"ע תחתון מלכות, ובשניהם יצדק לומר אטייל עמכם, ששם יש נשמותיהם של ישראל, אם במלכות ג"ע תחתון, בסוד בידך אפקיד רוחי (תהלים לא, ו). וכן אחר המות שעולים לג"ע עליון בינה כידוע. ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראי' ויצא (מן בת) [מבת] ציון כל הדרה (איכה א, ו). שנסתלקו ט' נקודות שלה, וגם הבינה מנה יפה כמ"ש במדרש, נסתלקה. ועיין לקמן בפי' הכתוב, אילו זכיתם הייתם קוראי' בתורה ונתנך ה' לראש (דברים כח, יג). מלבד פשוטו אפשר לומר ע"ד מ"ש בזוהר חדש פ' וישב. בענין מכירת יוסף ז"ל, אמר קב"ה אנא גזרנא דיהא עלמא תתאה כגוונא דעלמא עילאה. ויהא ההוא צדיק שליט על הארץ, ויהון כל בני עלמא מתברכין על ידוי, הה"ד בן פורת יוסף וכו' (בראשית מט, כב). עכ"ל. ולפי ד"ז אילו זכיתם וכו'. שלא חטאו במכירת יוסף, היה מתקיים ונתנך ה' לראש, שראש צדיק זה היה שולט עליהם וניזונים על ידו, ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראי' היו צריה לראש (איכה א, ה). ששמו אותו בבור ושלטו הקליפות עליו ע"י מה שלעבד נמכר יוסף (תהלים קה, יז), ולקחו

השפע ממנו, וזהו היו צריה לראש. א"נ אפשר לפרש ע"ד מ"ש בזוהר פ' במדבר דף קי"ט ע"ב על קולה כנחש ילך (ירמיה מו, כב) ע"ש ((זהר במדבר דף קי"ט ע"ב) בכה רבי אלעזר, פתח ואמר קולה כנחש ילך וגו' (ירמיה מו). השתא כהאי גוונא דישראל בגלותא איהי ודאי אזלא כנחש. חויא כד איהו כפיף רישא לעפרא וסליק זנבא, כדין זנבא שליט ומחי לכל אינון דאשתכחו קמיה. מאן עביד לזנבא דאסתליק לעילא ושליט ומחי, רישא דאתכפיא לתתא. ועם כל דא מאן מדבר ליה לזנבא ומאן נטיל ליה למטלנוי. האי רישא אף על גב דאיהו כפיף לעפרא הוא מדבר ליה למטלנוי, בגין דא קולה כנחש ילך. והשתא שאר עמין דאינון אחידן בזנבא סלקין לעילא ושלטין ומחיין ורישא כפיף לעפרא, כמה דאת אמר נפלה ולא תוסיף קום וגו' (עמוס ה). ועם כל דא האי רישא מדבר לזנבא ונטיר ליה, כמה דאת אמר שמוני נוטרה את הכרמים (שיר השירים א). אלין עמין עובדי ע"ז דאינון זנבא). אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה שלש פעמים בשנה (שמות כג, יז). הנה בזוהר פ' משפטי' דף קכ"ד ע"א אמרו, יראה כל זכורך. אמאי כל זכורך. א"ר אלעזר כל זכורך ממש, בגין דנטלין ברכתא ממבועא דנחלא וכו'. הוקשה לו מלת 'כל' כי גם אם היה אומר זכורך היה הדבר מובן שהחיוב הוא על כל ישראל ומה בא לרבות מלת כל, וע"ז הקשה אמאי כל זכורך, והרי אמרו (חגיגה פרק א, א) החגר והסומא והחולה והזקן וכו' פטורי' מן הראיה. ולזה השיב ר"א ואמר כל זכורך ממש שהוא בחי' כל היסודות מצד הזכר, כלם יראו ויתגלו בעלות ישראל לראות את פני האדון ה'. והכוונה על בחי' יסוד אבא המתגלה בתוך ז"א, וכבר אמרנו הרבה פעמים מ"ש על משכיל לאיתן האזרחי (תהלים פט, א). שהוא בחי' יסוד ז"א העולה למעלה עד הדעת, וז"ש בגין דנטלין ברכתא ממבועא דנחלא, היינו שיסוד ז"א עולה למעלה עד הדעת, ששם יש יסוד דאו"א הנק' ברוך וברכה, והוא מקור הנחל מבועא דנחלא. והנה זה היה מתקיים ומתגלה שלש פעמי' בשנה, וזהו אילו זכיתם וכו'. ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראי' דרכי ציון אבילות (איכה א, ד). הרמז כי כל הדרכים שמשם בא אל יסוד זו"ן, ציו"ן ויוס"ף כחדא אינון בגי', הנה הם אבילות שנסתלק מהם הארת או"א, דמיון האבל שמסתלקים ממנו המוחין כידוע מכונת האבילות. אילו זכיתם הייתם קוראי' בתורה וישבתם לבטח (ויקרא כו, ה). ידוע מ"ש בענין ח' וט' למה אינם בשבטים (בעל הטורים בראשית מט, א), ועיין בדרוש המילה. והצריך לזה הוא מ"ש כי כאשר יגבר הצנור השמאלי על הימני אז יקרא ח"ט, וכאשר יגבר הימני על השמאלי אז נעשה ט"ח. ועפר אחר יקח וטח את הבית (ויקרא יד, מב). ובסוד וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב (דברים לג, כח) עכ"ל. ובזוהר (חדש) שיר השירים דף ע"ז ע"א ז"ל, ובגין דההוא

שית א[ת]עבר אתעביד שיר, ואתפתח אוצר הטוב, בחילא דמאן, את השמים. אינון שאר שיתין. והיינו השירים. דכלהו אתפתחו ואתתקנו [למיהב] מזונא לכלהו עלמין, כדין וישב [יהודה ו]ישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו וכו' (מלכים א' ה, ה). אוכלים ושותים ושמחים וכו' עכ"ל. הנה שע"י פתיחת הצנור הימני, וגם ע"י שנפתח אוצר הטוב, ע"ז נאמר ישיבה לבטח. וזהו אילו זכיתם הייתם קוראי' בתורה וישבתם לבטח. שהיה נפתח אוצר הגדול וצנור הימני, ועכשיו שלא זכיתם נסתמו הצנורות, ואין לך יום שאין ברכתו מרובה מחבירו. והרי אתם קוראים גלתה יהודה מעוני (איכה א, ג). שאין מקור נפתח. אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה ליל שמורים הוא לה' (שמות יב, מב). זה פשוטו כי אפי' בחי' ליל שהוא קודם חצות, והוא זמן שליטת המזיקין, מ"מ הנה היא שמורה לה' מן המזיקין, ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראי' בכה תבכה בלילה (איכה א, ב). כי אפי' בחינת לילה שהיא אחר חצות, בתר דקבילת עלה דכורא, יש בה דין ובכיה, בכה תבכה בלילה. אילו זכיתם הייתם קוראי' בתורה איכה אשא לבדי וכו' (דברים א, יב). זה יובן לפי דרך שפי' מהר"ם אלשיך זלה"ה על מה שאז"ל (איכה רבה פ' א') ג' נתנבאו בלשון איכה וגו'. כי מרע"ה ראה אותה בשלותה עד כי היה להם עסקים מרובים, עד כי אמר איכא אשא לבדי וכו'. ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראי' איכה ישבה בדד שהוא הפכו, ועל כל הדברים הנאמרים בדברי ר"י אילו זכיתם וכו'. ג"כ יבוארו דברי שיר השירים שהבאנו למעלה ונבאר מה הוא הנחמה. וזה כאשר נפרש דברי ס' הזוהר של שיר השירים, ונבאר מה הוא פתיחת השיתין. וכבר אמרנו הרבה פעמי' כי כל מה שנפרש הוא דרך דרש, כמ"ש (סנהדרין נא:) דרוש וקבל שכר. והאמת יורה וה' יצילנו משגיאות:

וקודם לזה נבאר מ"ש למעלה בזוהר הנז' ז"ל, שיר השירים, יפתח ה' לך את אוצרו הטוב וגו' (דברים כח, יב). בשעתא דברא קב"ה עלמא, ברא בקדמיתא שיתין עילאין וכו'. הנה כונת הזוהר לפרש כי מלת שיר נמשכת ממלת שית וכמו שנפרש לבסוף, ולפיכך הביא בתחלה פ' יפתח ה' לך את אוצרו הטוב. כי מלת אוצרו יפורש על דבר שהוא סתום וגנוז, ואמר הכתוב בברכות כי כאשר נתנך ה' אלקיך עליון וכו'. כי שכינתו ית' וישראל ג"כ יעלו במעלה עליונה אז יפתח הסתום, וזהו יפתח ה' לך את אוצרו הטוב וכו'. וכמ"ש אח"כ ואמר בתחלה בשעתא דברא קב"ה עלמא, מלת קב"ה יפורש במקום הזה על א"ס ב"ה, ומלת עלמא יאמר על זו"ן. א"נ כפשוטו על עלמא כלו בכללו, ברא בקדמיתא שיתין עילאין וכו'. הנה בס' פרדס רמונים בשער המכריעי' פרק א' על פי' דברי הזוהר פ' תרומה (דף קס"ח ע"ב), טוב כד איהו כליל בגויה ולא אתפשט לנחתא

לתתא, חסד כד נחתא לתתא ועבידו טיבו לכל בריין וכו'. פי' האלקי מהר"ם קורדווירו ז"ל, כי החסד כולל כל הבנין וכו'. עוד פי' בחסד נבנה ונתעבה ונתגלה, ולכן בהיות בחסד קודם גילוי בחי' מתגלת, אותה בחי' נק' טוב, שהוא מלשון בהטיבו את הנרות (שמות ל, ז). הכונה מאור שבה האירו אור כלם אור גדול, וקודם היותם לא היו מאירים, וזהו בניינים גילויים ותקונם אל מציאות מתגלה, וז"ש כד כליל כלא בגויה ולא אתפשט לנחתא לתתא וכו' עכ"ל. ואפשר שזה מסכים ג"כ עם מ"ש שפי' האר"י זלה"ה על יומם יצוה ה' חסדו (תהלים מב, ט). שיש חסד עליון כולל כל החסדים, יומא דאזיל עם כלהו יומי וכו'. וז"ש בשעתא דברא קב"ה עלמא ברא בקדמיתא שיתין עילאין, שהוא זה החסד העליון הכולל חו"ג שתחתיו, והם חמש חסדים וחסד עליון כולל כלם, הרי הם שית. ואמר דאינון מקורי לנחתא בהון גשמים, כי ע"י הגשמים הם בגבורה, וכמ"ש גבורות גשמים. ומ"מ המים הם בחסד. ואפשר לומר כי ע"י האש מצד הגבורה, מיין גלידין מצד קרירות החסד, שהוא בסוד גהינם של שלג קשה משל אש, אינון מתפשרין נחתין בגבורה. וזהו דאינון מקורי לנחתא בהון גשמים, כי אלו השיתין שהם החסדי' הנז' בסוד הטוב דטוביה סתים בגויה, אינון מקורי לנחתא בהון גשמים ע"י שרש הגבורה כנז'. וסוד הגשמים הנה הם מסוד יסוד או"א, כמ"ש האר"י זלה"ה על הפרש שיש בין גשם למטר, כי הוא סוד ההוא שבילא דקיקא, כי שבי"ל בגי' גש"ם, וזהו דאינון מקור לנחתא בהון גשמים דברכאן וקידושין עילאין דלעילא שאינם גשמי קללה ח"ו, רק דברכאן מצד הבינה, וקידושין מצד החכמה עילאין דלעילא, שהם או"א עילאין, ואינון נטלי בקדמיתא ממקורא דחיי שהוא דעת דאו"א שהוא מקורא דחיי, שמשם עיקר החו"ג מאתר עילאה דנפקי מתמן, שהוא סוד אוירא שהוא דעת דעתיק יומין השולח אורו בין גולגלתא ומ"ס, דהא בקדמיתא עד לא אתברי עלמא סליק ואתגלי חד רעותא דאתקרי מחשבה סתימאה, ושוי כלא בההיא מחשבה סתימאה וכל מה דהוה ויהוי, שכן מכח גבורה דעתיק אשר היא מ"ס ממנה יצאו אוירא דכיא ואשא דכיא, שהם שורש החו"ג שמהם בא השפע לכל העולמות, ומההוא מחשבה סליק רעותא למברי עלמא, פי' שנתיחדה בינה דאריך במ"ס, בסוד חיך וגרון, בסוד זווג הנשיקין למברי עלמא כדי להוציא את זעיר אנפין, אז ונפק נביעו דקיק כליל סתימו במחשבה שהוא סוד היסוד דאריך, היינו אחר שנעשה זווג עליון דנשיקין נזדווג יסוד אריך מיניה וביה ונתלבש ביסוד או"א, וזהו כליל סתימו דמחשבה, שנכלל בתוכו מ"ס, וגם בהיותו ביסוד או"א הנה הוא סתום, כי אפי' יסוד אבא עצמו הנה הוא סתום וגנוז, וזהו ודא לא אשתמע לבר ולא אתגליא. ואמר ואית ביה אסתכלותא דחכמתא לחכימי לבא. שכן ממ"ס יוצאה תורה לכל ישראל, כמ"ש נובלות

חכמה של מעלה תורה. וידוייק ג"כ אמרו 'של מעלה' דווקא, אתמסר ולא אתמסר, בגין דלא אתגליא לבר, שאינו יוצא לחוץ. פי' אעפ"י שמשפיע הארתו לחכימי לבא כמ"ש, מ"מ לא אתמסר בגין דלא אתגליא לבר. שאינו יוצא לחוץ רק הוא סתום ביסוד או"א, ואם נפרש על יסוד אבא עצמו הנכנס בתוך ז"א שהוא בחי' תורה שבכתב, וזהו לחכימי לבא אתמסר. כי הלב יאמר על ז"א, וגם לבא רמז אל ל"ב נתיבות חכמה, מההיא נפקא חמש מקורין וחד סתימאה וחד דכניש כלא. זה יאמר על חמש חסדים וה' גבורות. כי בתחלה הנה הם סתומים שם ביסוד או"א, וגם בדעת דז"א אינם מתגלים והם חמש מקורין שרש אל החסדים המתפשטים, וחד סתימא הוא החסד העליון הנק' יומם, וחד דכניש כלא שהוא בדעת ז"א כמ"ש, ואינון הוו כד אתברי עלמא שהוא הז"א, כד"א בראשית ברא אלקים. כמד"א בר"א שי"ת. דא שית מקורין דכניש כל מקורין למיזן עלמין, שהוא החו"ג שהם ביסוד או"א למיזן עלמין שהם זו"ן. את השמים אילין אינון ו' מקורין דלעילא למיהב להאי שית שהוא שרשם למעלה, הנמשכים בסוד אוירא דכייא ואשא דכייא, מיומא דאתברי עלמא עד דאתבני בי מקדשא הוו סתימין ולא אתפתחו כלל. להבין זה צריך להביא מ"ש בענין ז' בחי' שיש אל הנוק' וכו', וביום הו' חזרה להתגדל הבחי' ה"ג הנז"ל היותה פרצוף שלם די"ס אחור באחור כנגד החזה דז"א, ואז יש הה' של הה' ראשונה של ז"א, שהם ה' הראשונים דבראשית, כלם האירו ביום הג' שהוא ת"ת שבו, ואז נבנית המלכות ונגלית שם וה' ספירות מאירות בה מרחוק וכו', ע"כ גם הסדר הזה התמיד מעת יציאת מצרים עד בנין בית ראשון, ואח"כ כשנבנה בית ראשון ע"י שלמה ניתוסף בה בחי' אחרת, והוא כי בין בשבת בין בחול לעולם היתה עמו פנים בפנים בבחי' ו' (פי' כתר דידה כנגד חכמה דידיה). ואמנם גם ניתוסף בה עתה הארה יתרה. הענין כמ"ש במקום אחר כי הזעיר היה רק חג"ת נה"י, ואח"כ עלו חג"ת ונעשו חב"ד ונה"י נעשו חג"ת, והנה הוד הראשון נעשה בחי' גבורה, והוצרכה הבינה להתפשט בו נה"י חדשים, ונמצא כי יש בז"א הוד הראשון והוד האחרון, והנה הוד הראשון נעשה בו אח"כ בחי' גבורה, ונודע כי הבינה מתפשטת בז"א עד הוד שבו, ואמנם קודם בית ראשון היתה הבינה בו עד הוד ראשון שהיה אח"כ בחי' גבורה, ונמצא כי התפשטות הבינה בתוך הזעיר לא היתה כ"א בה' ספירות שהם חב"ד ח"ג, והכתר אינו נמצא מפני שהכתר והדעת הכל א' כנודע. גם בת"ת של ז"א לא נתפשטה הבינה כי נצח והוד שלה ארוכים, מתפשטים המה בשני הקוים ימין ושמאל, אך היסוד שלה שהוא בקו האמצעי מסתיים בדעת שלו, וא"כ ה"ס ראשונות לבד היתה הבינה מתפשטת, אך אחר בנין בית ראשון נתפשטה הבינה עד הוד הב', והם עתה ז"ס שמתפשטת בהם הבינה בתוך הזעיר עכ"ל.

והנה בענין השית, ביארו בענין ש"ת שהוא יסוד ועטרה כלולים מז', וכשנכנס אור יסוד אבא, וזהו בר"א שי"ת, ובמקום אחר אומר כי ש"ת הוא ממחיצות הרגל של לאה, כי כל רגל יש לו ב' מחיצות וכו'. והעולה מזה כי נוכל לפרש ש"ת בהוד, ובפרט הת' של ש"ת שאמרו בס' הגלגולים, שלא נתקנה רק בת' שנה של גלות מצרים, והטעם נ"ל ג"כ שהוא ע"ד מ"ש בזוהר פ' חקת (דף ק"פ ע"ב), כי הת' היא ד' נ'. וידוע כי ד' נקראת המלכות כשהיא בסוד הדלות, ונ' ג"כ אמרו כשהיא ארוכה יורדת למטה והחצונים נהנים ממנה. אמנם כשהיא כפופה אינם נהנים ממנה, אך אמרו בס' אדם ישר כי נָ' דנחשת הוא רמז המלכות הנופלת תוך הקליפות, נָ' כפופה דאשרי, ולפי מ"ש נאמר שהת' של ש"ת להיותה במקום הרגלים לפיכך נכפפה הנָ' שלה, כדי שלא להשפיע בחיצוני'. ומ"מ הנה היא סתומה מן הצדדים ובפרט מצד שמאל מן הטעם הנז'. ואם להיות המקום קרוב אל החיצוני', דהנה אפי' אם נמשיך הארת יסוד אבא שהוא י' בין אותיות ש"ת ויהיה שי"ת, מ"מ עדיין האורות סתומי' מן הצדדים, אמנם בנין ב"ה שירד אות אימא עד הוד השני דז"א כמ"ש, ומהוד הראשון נעשה גבו' דז"א, אז הנָ' כפופה נסתלקה למעלה, כי אין עוד פחד מן החצונים, כי הבינה ירדה עד הוד האחרון, ומשית נעשה שיר, שכן בגבורה הוא שיר, כמ"ש (הקדמת תקוני הזהר דף ג' ע"ב) בענין שי"ר אל שיר משמאלא, ואז נפתח אוצר הטוב שהוא יסוד הבינה הנק' אוצר, והיא כדמות אוצר והיא ג"כ אוצר הז"א, והיא אוצרו אוצר ו'. שית מקורין עילאין, הטוב שיש בו יסוד אבא הנק' טוב, וזהו יפתח ה' זו"ן לך ע"י הבינה הנק' לך, בהיותה מתפשטת עד הוד, את אוצר ו' הטוב, כמ"ש את השמים. כמ"ש בזוהר הנז', אילין אינון שית מקורין עילאין דלעילא למיהב להאי שית. ואפשר שהוא סוד כללות החסדים שבדעת ז"א, כמ"ש בענין נענוע הלולב, והם ו' מקורין עילאין שיורדים ביסוד שבו כלולים הה' חסדי' וכללותם הם ו'. וזהו למיהב להאי שית. וזהו ג"כ לתת מטר. שהם הגבורות המתוקות, ארצך מצד הבינה ארץ ך'. שהוא הכינה בעת"ו. עת"ו הם זו"ן. ולברך את כל מעשי ידיך. בסוד ברוך וברכה. כמו שידוע סודו. וכל העולם יתברכו עי"ז בזכות ישראל. וזהו והלוית גוים רבים וכו'. ובזה יבואו יפה וישב ישראל לבטח. ופי' שגבר הימניי על השמאלי. וז"ש כיון דאתפתח האי שי"ת נפקו ברכאן לעלמא, אימתי אתפתח כד אעדיאו מיניה חד עקימו דיתיב לרגליה. שהוא הנָ' הנז', וכיון דההוא שית אתעבר אתעביד שיר. כי בעור הנחש שהוא הנָ' הנז' של רגל הת', כרוך על עקבה. היה מעכב מלעלות, וכיון דאתעבר כמ"ש, אז עלו הפרקי' למעלה וירד אור הבינה למטה ג"כ ואתעביד שיר כמ"ש, וזה בכח שאר האורות, וזהו השירים. והנה א"כ אעפ"י שבגלותנו זה נסתמו האורות ואין חזון נפרץ, מ"מ כבר ידוע כי התורה

והמצות והאורות גנוזים למעלה, וברגע כמימריה תגלה ותראה מלכותו עלינו וישוב ב"ה לקדמותו, בית שני באתגלייא בית ראשון באתכסייא. כמ"ש בזוהר פ' פינחס. ועי"ז אוצרו הטוב יפתח לנו ונדחי ישראל יכנס, ויקויים מקרא שכתוב תביאמו ותטעמו וכו'. במהרה בימינו אמן.

י"ב

רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא פָּתַח מַעֲדֶה בֶּגֶד בְּיוֹם קָרָה חוֹמֶץ עַל נָתֶר וְשָׁר בַּשִּׁירִים עַל לֵב רָע (משלי כה, יט). ר' חֲנִינָא וְר' יוֹנָתָן תַּרְוֵיהוֹן אָמְרִין לְמָה הָיוּ עֲשָׂרֶת הַשְּׁבָטִים וְשֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין דּוֹמִין, לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ מִתְכַּסִּין בְּשִׂמְלָה חֲדָשָׁה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, וְהָיָה זֶה בּוֹגֵד מִכָּאן וְזֶה בּוֹגֵד מִכָּאן עַד שֶׁקָּרְעוּ אוֹתָהּ. כָּךְ לֹא זָזוּ עֲשָׂרֶת הַשְּׁבָטִים עוֹבְדִים עֲבוֹדָה זָרָה בְּשׁוֹמְרוֹן, וְשֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין בִּירוּשָׁלַיִם עַד שֶׁגָּרְמוּ לִירוּשָׁלַיִם לְיֶחֱרַב. דָּבָר אַחֵר מַעֲדֶה בֶּגֶד בְּיוֹם קָרָה. ר' חֲנִינָא בַּר פַּפָּא וְר' סִימוֹן, ר' חֲנִינָא בַּר פַּפָּא אָמַר יוֹם שֶׁנִּזְדַּוֵּג נְבוּכַדְנֶצַּר לְיִשְׂרָאֵל הֶעֱדָה מֵהֶם שְׁנֵי לְבוּשִׁין, בִּגְדֵי כְהֻנָּה וּבִגְדֵי מַלְכוּת. בְּיוֹם קָרָה עַל שֵׁם שֶׁקָּרְאוּ לָעֵגֶל אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל (שמות לב, ד). חוֹמֶץ עַל נָתֶר. אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ לְאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ מַרְתֵּף שֶׁל יַיִן, בָּדַק חָבִית רִאשׁוֹנָה וּמְצָאָהּ חוֹמֶץ, שְׁנִיָּה וּמְצָאָהּ חוֹמֶץ, שְׁלִישִׁית וּמְצָאָהּ חוֹמֶץ, אָמַר הָא מִסְתְּיָיא דְּכוֹלָּא בִּישָׁא. וְשָׁר בַּשִּׁירִים עַל לֵב רָע, אָמַר ר' בֶּרֶכְיָה כָּל דְּזָמַר זִמְרָא לָא עָיֵיל בְּאֻדְנֵיהּ דְּדַקְרָא, כָּל דְּזָמַר זִמְרָא בְּרָא דְּטִפְּשָׁא לָא שָׁמַע. דָּבָר אַחֵר מַעֲדֶה בֶּגֶד בְּיוֹם קָרָה, א"ר סִימוֹן יוֹם שֶׁנִּזְדַּוֵּג נְבוּכַדְנֶצַּר לְיִשְׂרָאֵל הֶעֱדָה מֵהֶן שְׁנֵי לְבוּשִׁין, בִּגְדֵי כְהֻנָּה וּבִגְדֵי מַלְכוּת. בְּיוֹם קָרָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרָא וְלֹא שָׁמְעוּ (זכריה ז, יג). חוֹמֶץ עַל נָתֶר, א"ר יְהוֹשֻׁעַ בַּר נְחֶמְיָה כָּזֶה שֶׁהוּא נוֹתֵן חוֹמֶץ עַל נָתֶר וְסוֹתְרוֹ, כָּךְ הָיוּ סוֹתְרִים דִּבְרֵי תוֹרָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב וַיִּהְיוּ מַלְעִיבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים (דה"ב לו, טז). רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר כְּפָרָה זוֹ שֶׁמְּלַחֶכֶת בְּפִיהָ. וְשָׁר בַּשִּׁרִים עַל לֵב רָע, ר' חַגַּי בְּשֵׁם ר' יִצְחָק אָמַר לְפִי שֶׁהָיוּ לֵיצָנֵי הַדּוֹר מְמַלְּלִין בְּפִיהֶם וּמְרַמְּזִין בְּעֵינֵיהֶ' וּמוֹרִין

בְּאֶצְבְּעוֹתֵיהֶן וְאוֹמְרִי' הֶחָזוֹן אֲשֶׁר הוּא חוֹזֶה לְיָמִים רַבִּים וּלְעִתִּים רְחוֹקוֹת הוּא נִבָּא (יחזקאל יב, כז). א"ל הקב"ה חַייֵכֶם כִּי בִימֵיכֶם בֵּית הַמֶּרִי, מִיָּד וַיַּעַל עֲלֵיהֶם אֶת מֶלֶךְ כַּשְׂדִּים וַיַּהַרֹג בַּחוּרֵיהֶם בַּחֶרֶב וגו' (דה"ב לו, יז). וּכְתִיב וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה' (ירמיה נב, יג). זוֹ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ זֶה פָּלָטִין שֶׁל צִדְקִיָּה. וְאֵת כָּל בָּתֵּי יְרוּשָׁלַיִם, ר' פִּינְחָס בְּשֵׁם ר' הוֹשַׁעְיָה אָמַר אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים בָּתֵּי כְנֵסִיוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם חוּץ מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מִנַּיִן מְלֵאַת"י (ישעיה א, כא). מְלֵאַת"י בְּגִימַטְרִיָּא הָכִי הָווּ, וְכָל א' וְא' הָיוּ לָהּ בֵּית סֵפֶר לְמִקְרָא וּלְמִשְׁנָה וּבֵית הַתַּלְמוּד, וְכוּלָּן עָלָה אַסְפַּסְיָנוּס וְהֶחֱרִיבָן. וְאֶת כָּל בֵּית הַגָּדוֹל, זֶה בֵּית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתוֹ בַּיִת גָּדוֹל, שֶׁשָּׁם מְתַנִּין שִׁבְחוֹ שֶׁל הקב"ה. כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָהוּ מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה.

אפשר מלבד מ"ש בדד לשון בגדי בדדין, אפשר ג"כ לפרש ישבה בדד מבלי לבוש. ולזה הביא פ' מעדה בגד ביום קרה וכו' (משלי כה, כ). ונ"ל לתרץ קושיא אחרת והוא, היאך לא הועילה אזהרת הנביאי', יום השכם ושלוח (ירמיה ז, כה). ולזה אמר שהיה כמו מעדה בגד וכו'. כמ"ש מהר"ם אלשיך זלה"ה בביאור משלי (רב פנינים) על פ' זה ז"ל, בלי ספק יאמר משל זה על אשר לבבו למרע מושרש בעבירות, שלא יסכון להביאו למוטב דברי' טובים והדרכות, וידמה לשר בשירים על לב רע, שבהחילו לשיר יהיה כמעדה בגד, והרבות בשירים יהיה כחומץ על נתר וכו' עכ"ל. ולזה אמרו מפני שהורגלו בכ"כ מדות רעות ובפרט בענין ע"ז, ולפיכך נתקיים בהם כאשר קראו ולא שמעו. ולהבין מהו הבגד הזה אשר קרעו והיאך קרעו אותו. אפשר שהוא בסוד נוגה, כי הנה אמרו כי בהתחבר קליפת נוגה עם החשמל אז הוא טוב, אמנם בהתחבר עם אש מתלקחת ושאר קליפות אז הוא קליפה ג"כ והרע גובר, היינו הרע דקליפת נוגה, והנה לא זזו שבט יהודה ובנימין וכן י' שבטים בשומרון לעשות ע"ז עד שקרעו הבגד, שהוא הלבוש של קליפת נוגה שהיתה דבוקה בחשמל והיתה כלה טוב, קרעו אותה והדביקו אותה בצד הרע שהם ג' קליפות הנז'. וז"ש למה היו שבט יהודה וכו', לשני בני אדם שהיו מתכסין בשלמה חדשה, שהוא קליפת נוגה הנז'. בימות הגשמים, בעת אשר נתגשמו הדברים, וזה היה לסיבת חטא אדה"ר כידוע, והיה זה בוגד מכאן וזה היה בוגד מכאן. מל' בגידה, שבגדו בה' אלקינו עד שגרמו לירושלים ליחרב, שגבר הרע על הטוב ושלטה הקליפה

ונחרב הבית בעו"ה. ד"א מעדה בגד ביום קרה. ר' חנינא בר פפא ור' סימון יום שנזדווג נבוכדנצר לישראל העדה מהם שני לבושין בגדי כהונה ובגדי מלכות. כי כיון שגברה הקליפה בעו"ה ונתלבשו בבגדים הצואי', כ"ש שנתסלקו הבגדים החמודות שהם בגדי כהונה ובגדי מלכות, שיש בהם רמז לתיקונים עליונים, וזה היה ביום קרה שהוא י"ז בתמוז, שאז קראו לעגל אלה אלקיך ישראל וגרם שנשתברו הלוחות, ואח"כ הובקעה העיר ובוטל התמיד וכו'. אמר ר"י לא' שהיה לו וכו' עד שלישית ומצאה חומץ (כן מגיה אות אמת). הא מסתייא דכולא בישא. ובא לומר כי כלם חטאו ועל זה נתמלאה סאתם, ולא היה מי שיעמוד בפרץ שיגין בזכותו, הא למה זה דומה למ"ש במשנה (כלים פכ"ח, ח'), טלית שהתחיל בה לקורעה, כיון שנקרע רובה אינה חיבור. וכ"ש כלה. א"ר ברכיה כל דזמר זמרא לא עייל באודנא דדקרא. כל דזמר זמרא בר דטפשא לא שמע. אפשר שהחילוק בין שתי לשונות הוא שא' נותן טעם שמה שלא שמעו הוא לסיבת הצרות שעברו על ישראל, וזהו כל דזמר זמרא לא עייל באודנא דדקרא. והאחר אומר כי מה שלא שמעו הוא מפני שטותם, ומפני שכבר הורגלו במדות רעות, והוא ע"ד מ"ש הר"ם אלשיך זלה"ה כמש"ל. א"ר סימון וכו'. הנה לא פליג על מ"ש ר' חנינא בר פפא רק הוקשה לו לומר שהוא על מעשה העגל, כי אעפ"י שהכתוב אומר וביום פקדי ופקדתי (שמות לב, לד) ((סנהדרין קב.): אמר ר' יצחק אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהכרע ליטרא של עגל הראשון, שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם (שמות לב, לד)), מ"מ אינו אלא א' מכ"ד ע"י פקידת שאר עוונות, לפיכך דרש שהוא מפני שלא שמעו לקול נביאים, וכמ"ש ויהי כאשר קראו ולא שמעו. חומץ על נתר. אר"י בן נחמיה כזה שנותן חומץ על נתר וסותרו כך היו סותרים ד"ת. הנה החומץ תחלתו יין וע"י קלקול שנקלקל והחמיץ, כן הוא הצדיק ובפרט (כ"ח (* לכאורה טעות סופר.)) קנקן חדש מלא ישן, כיון שנתקלקל והחמיץ עד כי לפעמים נהפך למינות ח"ו, אז הוא נותן דבריו על נתר שהם דרכי התשובה, כמש"ה כי אם תכבסי בנתר (ירמיה ב, כב). וסותרו ע"י טענותיו הכוזבות, הה"ד ויהיו מלעיבים במלאכי [ה]אלקים (דה"ב לו, טז). שהיו מפרשים דבריהם הפך הכונה דרך לעג וקלס ח"ו, וזהו ג"כ שאומר אח"כ ר' אבא בר כהנא כפרה זו שהיא מלחכת בפיה. הנה הפרה היא נוק' דנוגה, והיא מטהרת לטמא ומטמאה לטהור בבחי' טוב ורע כמבואר בס' א"י בפי' מרכבת יחזקאל. וכן ג"כ היו מהפכים דברי הנביאים מטוב לרע. ושר בשירים על לב רע. ר' חגי בשם ר"י אומר לפי שהיו ליצני הדור מרמזין בעיניהם וכו', עד לעתים רחוקות הוא ניבא, א"ל הב"ה חייכם כי בימיכם בית המרי. מיד ויבא עליהם את הכשדים הרוג בחוריהם בחרב.

וישרוף את בית ה' זה בה"מ, ואת בית המלך זה פלטין של צדקיהו. ואת כל בית גדול. ר' פינחס בשם ר' הושעיה ת"פ (נ"א תפ"א) בתי כנסיות היו בירושלים כמנין מלאת"י וכו', וכולן עלה אספסיינוס והחריבן. ואת כל בית [ה]גדול זה בית מדרשו של ריב"ז, ולמה קורא אותו בית גדול, ששם מתנין שבחו של הב"ה עכ"ל. אפשר לפרש ע"ד גם את זה לעומת זה עשה האלקים (קהלת ז, יד). והנה אז"ל (מגלה עמוקות אופן קל"ב וקפ"ד) כי לילי"ת מהלכת ות"פ מחנות עמה כמנין שמה, והנה לעומת זה כדי להתיש כחה היו ת"פ בתי כנסיות בירושלים, וא' יתר למאן דגריס תפ"א, ולמאן דגריס ת"פ הנה יש עוד בית המקדש העולה על הכל, ושם לשכת הגזית שמשם יוצאה הוראה לכל ישראל, באופן שהיו כופין בזה את הקליפה. והנה חשבו שע"י תורתם היו כופין את הקליפה, או לפחות מרחיקין אותה מהם, ואת"ל שלא היו מרחיקין אותה כנזכר, לפחות היו סוברים שלא תשלוט על כלם בבת א', וז"ש לימים רבים ולעתים רחוקות הוא ניבא. אמנם הטעם שנחרב הבית ושלטה הקליפה על כלם, הוא כמש"ה ושר בשירים על לב רע, אם בבית ראשון הרי אמרו על מה אבדה הארץ (ירמיה ט, יא). על עזבם את תורתי (שם יב). ואז"ל (בבא מציעא דף פ"ה ע"א) שלא ברכו בתורה תחלה, וזה מפני שלא היתה חשובה בעיניהם לברך עליה כמו שמברכין על שאר הנהנין, א"כ אעפ"י שהיו עוסקי' לא היה לבם עמם, וזהו ושר בשירים על לב רע, שלא הלכו בה בלב שמח, ולפיכך קראם בתחלה ליצני הדור, שהיו כמו הלץ שמתלוצץ על דברים טובים ומואס בטוב ובוחר ברע, ומפני זה התורה לא הועילה להם ע"ד מ"ש במשנה (אבות פ"ב, ט'), ר"א בן ערך, א"ל רואה אני את דברי ר"א ב"ע מדבריכם, שבכלל דבריו דבריכם. ולכן ג"כ כיון שלבם היה למרע, התורה נהפכה להם לרועץ ושלטה הקליפה ופתע נשתברו ואין מרפא, וזש"ה רע ומר כי נגע עד לבך (ירמיה ד, יח). וזהו ג"כ שאמר מיד אני מביא עליהם את הכשדים והרוג בחוריהם. שהם הנבחרי' בחרב וכו'. שהיא חרב נוקמת נקם ברית, וגם בבית שני הנה היה בהם שנאת חנם, שלא חלקו כבוד זה לזה, מלבד רעת הפריצים, באופן כי אעפ"י שהיה בהם מי ששר בשירים של תורה, הנה היה להם לב רע זה עם זה ועל זה נחרב הבית, ובעו"ה עדיין הדבר הזה תלוי עד ימול ה' את לבבנו, ולפי הב' דרכים יבא עתה על נכון, כיון שחטאו גלו וכו'. אם בבית ראשון שגלו על ביטול תורה, היינו שלא בירכו בתורה תחלה, יקשה למה גלו על ביטול [מצות] עשה, לזה השיב כיון שחטאו גלו וכו'. והוא ע"ד מ"ש ז"ל (איכה רבתי פ' א') יכול על מגן, ת"ל על רוב פשעיה (איכה א, ה). והכונה כי הגם כי עיקר הוא על ביטול תורה, הוא ע"ד משל המנגן, כמשז"ל כי בעברם על ביטול תורה פקד ה' עליהם כל חטאתם, וכן בבית שני הדבר מובן בפשיטות שכיון

שחלק לבם עתה יאשמו, והנה כנגד כל זה יבא על נכון שיר השירים אשר לשלמה, למלך שהשלום שלו, כי כמו שלסיבת היותם שר בשירים על לב רע, שלא למדו בלב טוב או שהיה ביניהם שנאת חנם, הנה כאשר יהיו שלמי' בתורתם ולבם שלם זה עם זה אז תהיה תורתם תמימה לפני ה' מלך שהשלום שלו, אז ילבש ה' לבוש שלם בחלוקא דרבנן, וכמ"ש בפתיחה, אהבה בסופה (קדושין ל:). וה' יברך את עמו בכלי שהוא מחזיק ברכה, שהוא שלו' בביאת משיחנו אכי"ר.

י"ג

ר' חֲנִינָא בַּר פָּפָּא פָּתַח, מֵפִיץ וְחֹרֵב וְחֵץ שָׁנוּן אִישׁ עוֹנָה בְּרֵעֵהוּ וגו' (משלי כה, יח). **מֵפִיץ ע"ש וֶהֱפִיצְךָ ה'** (דברים כח, סד). **וְחֹרֵב ע"ש וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם חָרֶב** (ויקרא כו, לג). **וְחֵץ שָׁנוּן ע"ש בְּשַׁלְּחִי אֶת חִצֵּי הָרָעָב** (יחזקאל ה, טז). **הַכֹּל לְמִי, לְאִישׁ עוֹנָה בְּרֵעֵהוּ עַד שָׁקָר, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵשִׁיבוּ וְאָמְרוּ לָעֵגֶל אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל** (שמות לב, ד). **שֵׁן רִעָה וְרֶגֶל מוּעָדֶת** (משלי כה, יט). **אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הב"ה רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּשֶׁבָּאתָ לִרְעוֹת אוֹתָנוּ, הַשֵּׁן אָכְלָה וּמַדְקָה אֲחֵרִים, וְלָמָּה שֵׁן רוֹעָה וְרֶגֶל רוֹמֶסֶת אוֹתָנוּ, מִפְּנֵי בִּטְחוֹנָהּ שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה, עַל שֶׁבָּגְדָנוּ בְּצוּרֵנוּ, מַעֲדֶה בֶּגֶד בְּיוֹם קָרָה** (משלי כה, יט). **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרָא וְלֹא שָׁמְעוּ** (זכריה ז, יג). **דָּבָר אַחֵר שֵׁן רִעָה וְרֶגֶל מוּעָדֶת, שֵׁן מְעַרְעֶרֶת וְרֶגֶל מְמַטְמֶטֶת, אָמַר הב"ה לְיִשְׂרָאֵל בִּגְדוּ בַּעֲבוֹדָה זָרָה וּבְטָחוּ בִי, וְהֵן לֹא עָשׂוּ [כֵּן] אֶלָּא בָּגְדוּ בִי וּבָטְחוּ בַּעֲבוֹדָה זָרָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב אֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אַתָּה** (ירמיה ב, כז). **כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָהוּ מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה.**

אפשר שבא ליתן טעם למה גלו ישראל, והטעם שגלו כי כיון שהוסר מהם הבגדים הנאים והטהורים כמ"ש, שלטה בהם הקליפה והוציאום חוץ למקומם, וקרה להם דמיון הרשעים הנידונים בגהינם שמלבישים אותם בגדים צואים או נדונים ערומים, וא"כ כיון שהוסר מהם הטוב דנוגה ונדבקו ברע, שלט עליהם ענן גדול ואש מתלקחת והקליפות הרעות, ע"ד מ"ש מהר"ן שפירא זלה"ה בס' טוב הארץ דף ב' ע"ב. כי כיון שישראל קנו אדון לעצמם בעונותיהם ונמכרו לעבדים אל הקליפה, בכל יום מקטרים ומזבחים להם, עד שברצונם נמכרו להם לעבדים להיות לחלקם, ואז הקליפה נכנסה לא"י ולקחה

את העבדים הנמכרים לה ודחה אותם לבר, ולקחם בארצה והלכה לה וכו' עכ"ל לענייננו. והנה הכתוב אומר וארא רוח סערה ענן גדול ואש מתלקחת (יחזקאל א, ד). שבא לכבוש כל העולם כלו תחת נבוכדנצר הרשע (חגיגה י"ג ע"ב). שגבר קטרוגו, וזהו מפיץ, כמ"ש הכתוב והפיצך ה' וכו'. שנתפזרו בין האומות, ולפי דרכו למד כי אעפ"י שגלו שכינה עמהם, כי הוא בעצמו הוא המפיץ, אך אפשר שבא לרמוז למ"ש אח"כ על שקראו לעגל אלה אלקיך ישראל, והורידו הקדושה למקום טומאה, וע"כ והפיצך ה' ללקוט הניצוצות, דמיון מ"ש על פ' תשתפכנה אבני קדש (איכה ד, א). בשני פירושים שנפרש ע"ש. וחרב ע"ש והריקותי אחריכם חרב (ויקרא כו, לג). כי בעוד שהיו בתוך הקדושה אעפ"י שלפעמי' היתה גוברת מדת הדין, הכתוב אומר ותאחז במשפט ידי (דברים לב, מא). שיש מי שיעכב, אבל כאן עתה אין מי שיעכב, רק אכזרי המה לא ירחמו, וזהו והריקותי אחריכם חרב. וזה גרם אח"כ ג"כ וחץ שנון ע"ש בשלחו את חצי הרעב (יחזקאל ה, טז). הכל למי, לאיש עונה ברעהו עד שקר, אלו ישראל שהשיבו ואמרו לעגל אלה אלקיך וכו'. בא לתת טעם לכל מ"ש כי כיון שמכרו ושעבדו עצמן אל הקליפות והורידו הקדושה אל מקום הקליפה, לא היה מי שיגין עליהם, ואפשר לומר כי הכתוב בא למעט בעונותיהם של ישראל, כי לא התחילו הם לתת ממש בעגל ח"ו, רק הערב רב התחילו תחילה וישראל ענו אחריהם, וזהו איש עונה ואינו אומר מעיד, ומ"מ מצד אחר גדלה אשמתם, להיות כי השכינה היתה עמהם, וז"ש ברעהו. שהיה הב"ה עמהם כאיש עם רעהו, וז"ש כד"א למען אחי ורעי (תהלים קכב, ח). וזהו ג"כ שאמר המדרש השיבו ואמרו. פי' שהשיבו לדברי ערב רב. אי נמי יפורש שהשיבו כי אחרי שהוציאו את הקדושה מן הקליפה ביציאת מצרים, וינצלו את מצרים (שמות יב, לו). ובמתן תורה ג"כ זרח משעיר למו הופיע מהר פארן, כמ"ש בזוהר (זהר ח"ג קצ"ב ע"ב) טול מנהירו דילי. וכן ג"כ במרע"ה (שבת פ"ט ע"א) לקחת מתנות באדם (תהלים סח, יט). עתה חזרו והורידו הכל אל הקליפות, וזהו שהשיבו, פירוש הקדושה כמ"ש, וזה על ידי שאמרו לעגל אלה אלקיך ישראל. שן רועה ורגל מועדת (משלי כה, יט), אמרו ישראל לפני הב"ה, כשבאת לרעות אותנו, שן אכלה ומדקה אחרים. הנה בזוהר (זהר ח"ג רל"ו ע"א) אמרו: מאן דאפיק מלין דאורייתא צריך למטחן לון בשינים, ולאפקא לון מלין דאורייתא שלמין וכו' עכ"ל. לפי דרך זה יאמר כשבאת לרעות אותנו ולתת לנו שפע וברכה, על דרך מה שאמר הכתוב ה' רועי לא אחסר (תהלים כג, א). הנה כל זה היה על ידי השן שבו היו חותכין ד"ת, ועל ידי זה היו נכרתים הקליפות מפניהם, כי אין דבר עומד נגד ד"ת, ואגוני מגנא אצולי מצלא (סוטה כ"א ע"א). וכמש"ה הלא כה דברי

כאש (ירמיה כג, כט). וזהו אכלה ומדקה אחרים. אי נמי ע"ד מ"ש בפ' אני שלום וכי אדבר (תהלים קכ, ז). פי' בד"ת אז המה למלחמה, הקליפות מתגרות זו בזו, ובין כך ובין כך שלום על ישראל. וכן ג"כ כשבאת לרעות אותנו, אז השן שהוא עשו אכלה ומדקה אחרים, ע"ד הס בהם וכו'. וא"כ הוא גדול כ"כ כחן של ישראל, למה שן רועה אוכלת אותנו ורגל רומסת, מפני בטחונה של ע"ז על שבגדנו בצורנו. פי' לא לבד עבדו ע"ז, וזה היה אפשר לומר ע"ד משז"ל (סנהדרין ס"ג ע"ב): יודעים היו ישראל בע"ז שאין בה ממש. אלא בטחו בע"ז ובגדו בהב"ה. דבר אחר שן רועה ורגל מועדת, שן מערערה ורגל ממטמטה. לפי הנראה שעד עתה פי' רועה מלשון כי רועה היא (בראשית כט, ט). ועתה פי' אותו כמשפט המפרשים. וכן נמי בעל המסורת פי' אותו מלשון שבירה. ויהי' פי' כי לפי האמת הקליפה, ובפרט קליפת אדום היא שבורה ואין לה חיות זולתי על ידי מה שישראל חוטאים ונותנים לה כח בעו"ה, והעולה מכל מה שביארנו כי אחרי שהוסר מהם הלבושים הנז' בפתיחה הקודמת כמ"ש, וגם מסרו עצמם אל הקליפות, נתנו כח אל הקליפות כנז', ואירעו כל הדברים והמאורעות הרעים שהיה לנו ולאבותינו, ואירע להם לישראל כמש"ה כי נופת תטופנה שפתי זרה (משלי ה, ג) בתחילה, ואחריתה מרה כלענה חדה כחרב פיות (שם ד). והוא ע"ד מ"ש בסתרי תורה תחלת פ' ויצא (זהר ח"א קס"ה ע"ב). בענין נוקבא דס"מ ז"ל: תיקונין דילה לפתאה בני נשא, שערהא מתקנן סומקן כורדא, אנפהא חוורין וסומקן וכו' עד חסר חד. שטיא דאסטי אבתרהא ושתי מכסא דחמרא ועביד בה ניאופין ואסטי אבתרהא, מה עבדת שבקת ליה נאים בערסא, וסלקת לעילא ואלשינת עליה ונטלת רשו ונחתא, אתער ההוא שטיא חשיב לחייכא בהדה כדקדמיתא, והיא אעדיאת תיקונאה מינה ואתהדרת גיבר תקיף קאים לקבליה, לביש לבושהא דנורא מלהטא, בדחילו תקיף מרתתא גרמא ונפשא וכו', עד דקטיל ליה להוא שטיא וארמי ליה לגו גהינם עכ"ל. והכונה כמ"ש כי אין הקליפה שולטת על האדם רק כאשר הוא חוטא וסומך על חלקלקות פיה והולך אחריה פתאום, ואז עולה ומקטרגת ונוטלת רשות ויורדת ונוטלת נשמה, וזהו ולמה שן רועה, שאין בה ממש כפי הפי' השני. ומ"מ אוכלת אותנו. וכמו כן ורגל מועדת ליפול, דשקרא לא קאי (שבת קד.), ומ"מ רומסת אותנו, והשיב מפני בטחונה של ע"ז וכו'. ולפי דברי ס' הזוהר שאמר שבתחלה היא נופת תטופנה כדמות נקבה, ואח"כ איהדר לגביה גיבר תקיף וכו' אתי שפיר, כי הכתוב מתחיל בלשון נקבה, שן רועה ורגל מועדת, וסיים בלשון זכר מבטח בוגד וכו'. כי כן היא דרכה של אותה ארורה כמ"ש, ולפי הדרך שפי' פסוקי' אלו ודברי המדרש, כי בתחלה הסירו מהם לבושי הקדושה ואח"כ הלבישו עליהם בגדים צואים,

וזה גרם אח"כ הגלות אל תוך גבול הקליפה, ותבאנה אל קרבנה וכו'. ואין לך בגדים צואים יותר מאלו, וזהו איכה ישבה בדד. בגדי בדדין כמ"ש פעמים רבות. גם יפורש איכה מלשון אַ"י כ"ה. ע"ד מ"ש מהר"ם אלשיך זלה"ה על אַיֵכָה, שקונן הב"ה על אדה"ר, שרצה לומר לו אם זה הוא מקומך בתמיה, וכן נמי על ישראל אַיֵכָה, אתם במקום טמא, והנה על כל הנזכר הביא ר' חנינא בר פפא בתחילה פ' מעדה בגד וכו' עם מ"ש, ואח"כ הביא ב' פסוקי' מפיץ וחרב וכו', שן רועה וכו'. כי כן היה הסדר בעו"ה. והכתוב עשה עיקר מהגורם וגם מהיותר קשה והקדימו וזה פשוט. גם כנגד כל זה יבא בכיוון דברי שיר השירים לנחמה, אם שנפרש מלשון שיראין כמ"ש פעמים רבות, וגם אם נפרש כפשוטו, כי הנה הקליפה הזאת אשה רעה אשת זנונים כשמה כן היא, מיללת על האדם וגם מביאה יללה עליו, וכאשר יפתח האדם בשירה של תורה, ויקום וירון בגלות הזה הדומה ללילה, וגם בלילה ממש כפשוטו, הנה אז נכח פני ה', שכינה גם היא כנגדו, אלקים אל דמי לך וכו' (תהלים פג, ב). הנה בזה יוציא ממסגר נפשו בהודות והלל לשמו הגדול, ואז בו יכתירו צדיקים בסוד העיבור, הן כמאן דאמר מוסיפין לו באור מקיף, או כמאן דאמר משלימין לו באור פנימי[32], משלימין לו הלבוש החסר, כזה שהוא מאחה את הקרע ועושהו בגד שלם, וזה עושה ע"י תורה ומצות ומ"ט כמבואר בס' אדם ישר. וזהו אשר לשלמה. מלשון שַׁלְמָה שְׁלֵמָה ובגד שלם ע"י שיר השירים של תורה שלמה, והיות לבו שלם עם ה' אלקינו אכי"ר:

י"ד

ר' חֲנִינָא בַּר פַּפָּא פָּתַח, אִישׁ חָכָם נִשְׁפָּט אֶת אִישׁ אֱוִיל וְרָגַז וְשָׂחַק וְאֵין נָחַת (משלי כט, ט). **א"ר סִימוֹן כָּל מִי שֶׁהוּא דָן אֶת הַטִּפֵּשׁ הוּא עַצְמוֹ נִדּוֹן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב חָכָם נִשְׁפָּט. שָׁפַט אֵין כְּתִיב כַּאן אֶלָּא נִשְׁפָּט. דָּבָר אַחֵר אִישׁ חָכָם נִשְׁפָּט זֶה הב"ה, שֶׁנֶּאֱמַר חֲכַם לֵבָב וְאַמִּיץ כֹּחַ** (איוב ט, ד). **אֶת אִישׁ אֱוִיל אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי אֱוִיל עַמִּי** (ירמיה ד, כב). **וְרָגַז וְשָׂחַק וְאֵין נָחַת, רָגַזְתִּי וְאֵין נָחַת שָׂחַקְתִּי וְאֵין נָחַת. רָגַזְתִּי עֲלֵיכֶם בִּימֵי פְּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּהֲרוֹג פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ** וגו' (דה"ב כח). **שָׂחַקְתִּי עֲלֵיכֶם בִּימֵי אֲמַצְיָהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲמַצְיָהוּ הִתְחַזֵּק וַיִּנְהַג אֶת עַמּוֹ וַיֵּלֶךְ גֵּיא הַמֶּלַח** (דה"ב כה, יא). **מַהוּ גֵּיא הַמֶּלַח,**

[32](יבמות נ' ע"א): את מספר ימיך אמלא (שמות כג, כו). אלו שני דורות, זכה משלימין לו לא זכה פוחתין לו דברי ר' עקיבא. וחכמים אומרים זכה מוסיפים לו לא זכה פוחתין לו.

תַּחַת כְּפוּי הַמֶּלַח, תַּחַת כְּפוּיֵי מִלְחָמָה. וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים חַיִּים שָׁבוּ בְּנֵי יְהוּדָה וַיְבִיאוּם לִרְאֹשׁ הַסֶּלַע וַיַּשְׁלִיכוּם וגו' (שם יב). **בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הב"ה לֹא גָזַרְתִּי מִיתָה לִבְנֵי נֹחַ אֶלָּא בַּחֶרֶב, וְאֵלּוּ וַיְבִיאוּם לִרְאֹשׁ הַסֶּלַע וַיַּשְׁלִיכוּם וְכֻלָּם נִבְקָעוּ וְאֵין נֶחַת, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הב"ה מָה אֵלּוּ עוֹשִׂין כָּאן יִגְלוּ. כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָהוּ מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה.**

אפשר דהוקשה משז"ל, חטא חטאה (איכה א, ח). כמ"ש מהר"א גאלנטי זצ"ל על דלא אקדימת קיסטהא וכו'. וכן ג"כ להפך אמרו בס' הזוהר פ' בשלח דף ס"א ע"א ז"ל, ת"ח כד בעא קב"ה לאז(ד)הרא לישראל על אורייתא, בכמה מילין משיך להו בכמה משיכין דחביבותא כבר נש דמשיך לבריה לבי רב עכ"ל. וא"כ הוא למה האריך ה' ית' לשדלם ולפייסם עד שנתמלאה סאתם, והיה לו לייסרם או לשדלם בדברים, כי כן דרכו ית' לשדלם ולפייסם עד כי ישובו אליו, לזה הביא פ' איש חכם נשפט את איש אויל. והולך לו לפי דרכו לפי מ"ש לעיל בשם ס' הזוהר ז"ל, שטיא דא רדיף אבתרהא וכו'. וכמ"ש ז"ל (סוטה ג.), אין אדם חוטא אא"כ נכנסה בו רוח שטות. וכיון ששנה ושלש בחטא הנה הוא שוטה גמור ויצה"ר שופטו כמשז"ל (ברכות סא:). וזהו שאמרו איש חכם זה הב"ה, נשפט את איש אויל שהם ישראל. וא"ר סימון כל מי שהוא דן את הטיפש הוא עצמו נידון וכו'. וכדי שלא להאריך כאשר נבא לנמשל מצינו שאומר הכתוב וַיְחַפְּאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן עַל ה' אֱלֹקֵיהֶם (מ"ב יז, ט). ועתה בא לומר כי שני דברים אלו עשאם הב"ה לישראל, וז"ש רגזתי עליהם בימי פקח בן רמליהו, שנ' ויהרגו וכו'. וכתיב ויבא [עליו] תלגת פל[נ]אסר וכו' (דה"ב כח, כ). וכתיב ויזבח לאלקי דמשק וכו' (שם כג). שחקתי לאמציה וכו', וכתיב ויהי אחרי בא אמציהו וגו' ויבא את אלקי [בני] שעיר ויעמידם] לו לאלקים (ולפניו) [ולפניהם] ישתחוה וכו' (דה"ב כה, יד). אמר הב"ה (כן מגיה אות אמת) רגזתי ואין נחת שחקתי ואין נחת וכו'. א"כ שני הדברי עשה הב"ה, היינו נתן להם יסורין וגזרות קשות, וכן ג"כ הטיב להם ומ"מ לא הועיל בתקנתו כלום, בהיות כי כבר הורגלו במדות רעות, והוא כדמיון ההוא סטיא שזכר בזוהר, וזהו שהביא פ' כי אויל עמי. באותה שעה אמר הב"ה מה אלו עושים כאן יגלו. וזה כיון שלא הועיל להם לא רוב טובה ולא רוב פורענות, מה אלו עושין כאן לטמא את הארץ בעוונותיהם, וכמש"ה ותבואו ותטמאו את ארצי (ירמיה ב, ז). ובפרט ע"י טומאת ע"ז, כמ"ש בזוהר (זהר חלק א' דף פ"ד ע"ב) פ' לך לך ז"ל, כיון דחבו ישראל וסאיבו ארעא, כדין כביכול

דחו לה לשכינתא מאתרהא ואתקרבת לדוכתא אחרא, וכדין שלטין שאר עמין וכו'. עד ובשעתא דחבו ישראל והוו מקטרין לטעוון אחרנין בגו ארעא, כביכול אידחיא שכינתא מאתרהא וכו', עד ובכן שלטו שאר עמין ובטלו נביאים וכל אינון דרגין עילאין לא שליטו בארעא וכו' עכ"ל. הנה שע"י ע"ז סלקו כל מדרגות הקדושה מא"י והשליטו הקליפה בתוכה, ואם היה הדבר מתמיד היה גורם חרבן העולם ח"ו, לפיכך אמר הב"ה מה אלו עושים כאן, שאינם מוסיפים כח בגבורה של מעלה בהיותם עומדים במקום הקדש, רק אדרבה מטמאים אותו בטומאות חמורות, לפיכך יגלו מארץ הקדושה, כי אף אם יטמאו עצמם בע"ז ושאר עבירות לא יעשו כ"כ פגם למעלה ולפיכך יגלו. והנה אעפ"י שהתרה בהם ולא שבו, מ"מ היה מאריך בהם אולי ישובו, ולא הגלה אותם עד שחזרו לחטא, וז"ש אח"כ כיון שחטאו. פי' אחרי כמה התראות שהתרה בהם אז גלו, וכיון שגלו ונתרחקו משכינתו ית', התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה. כי אעפ"י שגלתה שכינה עמהם כמשז"ל, מ"מ לא יצדק לומר שהיו יחדיו לאחדים ומאירה עליהם ושורה ביניהם, רק הנה הוא ית' אל מסתתר ומשגיח עליהם מרחוק, באופן כי הן על שכינתו ית' וגם על ישראל על כל א' מהם יאמר איכה ישבה בדד. והנה מ"מ אעפ"י שגלו מפני שגברה הקליפה בא"י ונסתלקה השכינה ובטלה הנבואה ורוח הקדש, ע"י שיר השירים יכרתו הזלזלים בזמירות, וישמחו ויעלצו לפני אלקים ותחזור השכינה והנבואה וכל הדברים הראשונים לקדמותן, וזה פשוט לפי מה שביארנו והבאנו דברי רז"ל בכמה מקומות.

ט"ו

ר' חֲנִינָא בַּר פַּפָּא פָּתַח: יוֹסֵר לֵץ לוֹקֵחַ לוֹ קָלוֹן (משלי ט, ז). **אָמַר ר' יִצְחָק כָּל הַמַּעֲמִיד תַּלְמִיד רָשָׁע סוֹפוֹ לְהִתְבַּזּוֹת מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: יוֹסֵר לֵץ לוֹקֵחַ לוֹ קָלוֹן. הוּא דַּעְתֵּיהּ דְּר' יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק כָּל הַמַּעֲמִיד תַּלְמִיד רָשָׁע בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ מַעֲמִיד לִסְטִים, וּבְחוּצָה לָאָרֶץ מַעֲמִיד עֶבֶד. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כְּתִיב כָּבוֹד לָאִישׁ שֶׁבֶת מֵרִיב** (משלי כ, ג). **אָמַר הב"ה כָּבוֹד הָיָה לִי אִלּוּ לֹא נִזְדַּוַּוגְתִּי לְאוּמָּה זוֹ. אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל לְבֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם, הָיָה הב"ה מְחַזֵּר עַל פִּתְחֵיהֶן שֶׁל הָעַכּוּ"ם, לִשְׁמֹעַ מָה הֵם אוֹמְרִים, וּמָה הָיוּ אוֹמְרִי', אֱלֹקֵיהֶם שֶׁל אוּמָּה זוֹ נִפְרַע הוּא מִפַּרְעֹה וּמִסִּיסְרָא וּמִסַּנְחֵרִיב וּמִכַּיּוֹצֵא בָּהֶם, וְחוֹזְרִי' וְאוֹמְרִים וּלְעוֹלָם נַעַר הוּא כְּבָיְכוֹל, הַזְקִינוּ הַדְּבָרִים כְּבָיְכוֹל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב וַיָּבוֹא אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם**

וַיְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי (יחזקאל לו, כ). **לָא הֲוָה צָרִיךְ קְרָא לְמֵימַר אֶלָּא וַיָּבוֹאוּ וְאַתְּ אֲמַרְתְּ וַיָּבֹא, אֶלָּא כִּבְיָכוֹל הוּא עַצְמוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וַיָּבוֹא אֶל הַגּוֹיִם. וּמֶה הָיוּ אוֹמְרִים: אִם עַם ה' אֵלֶּה לָמָּה מֵאַרְצוֹ יָצָאוּ:** **דָּבָר אַחֵר יִסֵּר יִסְּרַנִּי יָהּ, לֵץ זֶה יִרְמְיָהוּ, לֵץ זֶה דּוֹרוֹ שֶׁהָיוּ לֵיצָנִים, לִקֵּחַ** (לוֹ) **קָלוֹן שֶׁהָיוּ מְקַלְקְלִין אוֹתוֹ, דִּכְתִיב** (בי) **כֻּלֹּה מְקַלְקֲלוֹנִי** (ירמיה טו, י). **וּמוֹכִיחַ לְרָשָׁע מוּמוֹ, שֶׁהָיָה מוֹכִיחַ לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם אֵיכָה:**

אפשר שבא לתרץ על אורך הגלות על מה עשה ה' ככה לעמו המיוחד לו להושיבם כ"כ בגלות, ובפרט שכבר אז"ל (איכה רבה פ' א') שביום שנחרב הבית נולד משיח, כמש"ה והלבנון באדיר יפול (ישעיה י, לד). ומיד ויצא חוטר מגזע ישי (ישעיה יא, א). והנה בס' חסד לאברהם (מעין א' עין כל, נהר י"א) כתוב בענין גלות מצרים, שבתחלה ע"י יעקב שבזכותו פסק הרעב, וגם ע"י זכותו של יוסף הוא המשביר לכל עם הארץ, לזה הצליחו בגלותם, ואף אנחנו אילו עשינו כך היה ראוי לנו, והיינו משברים ומכתתים כח השר והיינו שולטים עליו ומפרנסים אותו, אלא שיצרנו הרע גורם לנו וכו' עכ"ל. וכן ג"כ לעת עתה אם יכשירו מעשיהם עד כי כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה', היתה הגאולה נעשית מאליה, ע"ד ואשרו אתכם כל הגוים (מלאכי ג, יב). וכמו כן וּלְקָחוּם עַמִּים וֶהֱבִיאוּם אֶל מְקוֹמָם (ישעיה יד, ב). ואין לך והתגדלתי והתקדשתי (יחזקאל לח, כג) וכבוד ה' יותר מזה, והוא ע"ד מש"ה ברוך תהיה מכל העמים (דברים ז, יד). וא"כ הוא למה זה גלות ארוך כ"כ, עד כי אילולי האמונה כבר ח"ו נתייאשנו ממנה, לזה השיב ר' חנינא בר פפא ואמר יוסר לץ לוקח לו קלון וכו'. עד כל המעמיד תלמיד רשע סופו להתבזות ממנו. וכן אירע כביכול אל הב"ה, וזה על דרך הפלגה כי לא יגור במגורו רע, כי לא די שלא חזרו ישראל למוטב ע"י מוסרים ומדות שהוכיחם הב"ה, אלא הוסיפו עוד לחטא וגרמו חלול שמו ית', וביותר בהיותם חוצה לארץ. ועיין במה שפי' הרב בעל מתנות כהונה על מ"ש כאילו מעמיד לסטים וכאילו מעמיד לו עבד. ואפשר שהוא ע"ד מ"ש בזוהר פ' תשא (זח"ב קפ"ט ע"א) ז"ל: מה עבד, אמר הואיל ונפקנא מהיכלא דאבא, אעביד מה דאנא בעי, מה עבד אזל ואתחבר בהדי זונות ואתלכלך בלכלוכא בהדייהו וכו' עכ"ל. וזה היה בגלות בבל, וכ"ש בגלותינו זה שהורגלו במדות רעות בעיני אלקים ואדם, וכמש"ה וכמשפטי הגוים (יחזקאל ה, ז). פי' (סנהדרין לט:) אפילו כמשפטי הגוים הטובים לא עשיתם. וזה גרם חילול שמו ית' עד כי על זה נאמר כבוד לאיש שבת מריב (משלי כ, ג). אמר הב"ה כבוד היה לי אילו לא נזדווגתי לאומה זו, אתה

מוצא בשעה שגלו ישראל לבין א"ה. דקדק אומרו אתה מוצא לשון מציאה, והוא ע"ד משז"ל (פסחים פז:) לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים. כמ"ש ונספחו על בית יעקב (ישעיה יד, א). וז"ש עתה לבין א"ה, והמציאה היא כמו שכתב אח"כ: היה הב"ה מחזר על פתחיהן של א"ה, ובזה יהיה סיוע לישראל, להוציא ניצוצות שנפלו ולהוציא נשמות הגרים, כמ"ש על פ' כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא וכו' (דברים ד, כד). והנה היה מחזר על פתחיהן כנזכר, לשמוע מה הן אומרי' אולי יפתחו בתשובה, והנה שמע הפך מזה, רק מה היו אומרים אלקיהם של אומה זו הוא פרע מפרעה ומסנחריב ומכיוצא בהם, וחוזרים ואומרי' לעולם נער הוא, כביכול הזקינו הדברים. באופן שגורמים חלול ה' באמור להם עם ה' אלו ומארצו יצאו, אינם אומרים הוציאם כאשר כן הוא לפי האמת, אלא יצאו כלומר שלא בטובתו שלא ברצונו ח"ו, גם קוראי' להם עם לשון ביזוי, וזהו עם ה' אלו וכו'. ואגב זה פירש פירוש אחר על פ' יוסר לץ וכו'. ולפי דרכו בא לתרץ למה התחיל בקינה לומר איכה וכו' כמדבר שלא לנוכח, לכן פי' יוסר זה ירמיהו, לץ זה דורו של ירמיהו שהיו ליצנים, לוקח לו קלון, שהיו מקללין אותו וכו'. ומוכיח לרשע מומו, שהיה מוכיח לישראל ואומר להם איכה. הנה אז"ל אל תוכח לץ פן ישנאך (משלי ט, ח), שהבא להוכיח לא יוכיח הלץ להדיא, ולומר לו מדוע ככה עשית פן ישנאך, רק תדבר עם החכם ותוכיח אותו בפני הלץ, ותוכיח לחכם לאמר לו מדוע עשה אותו מעשה שעשה הלץ, ולץ ישמע געזה שאתה עושה לחכם, וישוב מדרכו הרעה וגם יאהבך, וכן אפשר לומר שכך היה עושה עם בני דורו הליצנים, לא הוכיחם להדיא ובגלוי אליהם, רק היה מוכיח לישראל, שהם הכשרים הנק' בשם ישראל, למען ישמעו הליצנים ויקחו מוסר. והתוכחה היתה איכה ישבה בדד, שנתרחקו משכינתו ית', ומצינו במקום אחר שהרבה נצטערו ישראל על הדבר הזה, כמשז"ל (שהש"ר פ' א') כי מכל הדברים שאמר משה לישראל בענין מעשה העגל לא נצטערו, כיון שאמר להם כי לא אעלה בקרבך (שמות לג, ג), מיד וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו וכו' (שם ד). ולהבין הדבר יפה מהו יוסר לץ וכו'. אין לך לץ יותר ממי שמבטל עצמו מד"ת, כמשז"ל (אבות פ"ג ב') שנים שיושבין ואין ביניהם ד"ת הרי זה מושב לצים. והנה אמר הכתוב על מה אבדה [ה]ארץ וכו'. על עזבם את תורתי וכו' (ירמיה ט, יא-יב). וע"ז הביאו במדרש משל המנגן כאשר הבאנו זה פעמים רבות. והנה דורו של ירמיהו ליצנים היו, היינו שעזבו ד"ת, כי חרב הבית ואבדה ארץ כמ"ש, ולפיכך ומוכיח לרשע מומו, איכה ישבה בדד. כמ"ש שנתרחקו מן השכינה, כי הנה אפילו א' שיושב ועוסק בתורה שכינה כנגדו (ברכות ו.), וכיון שאינם עוסקי' בתורה

ונתרחקה השכינה מהם אין לך מום גדול מזה, וזהו ומוכח לרשע מומו, ופי' המדרש מהו המום הנז', איכה ישבה בדד מהשכינה. והנה בזוהר חדש (ס"ג ע"א) פ' חקת אמרו על שיר השירים, דוד מלכא רמז לה להאי תושבחתא דשיר השירים על ידא דבני קרח וכו'. למנצח על שושנים לבני קרח משכיל שיר ידידות (תהלים מה). על שושנים אילין נשיקות פיהו דאקרון שפתותיו שושנים וכו' (שה"ש ה, יג). שיר ידידות רמז להאי שירתא דאקרי שיר כפול, שיר השירים הכא, והכא שיר ידידות, כלא חד, קב"ה וכ"י אקרון דודים, הה"ד שתו ושכרו דודים וכו' (שה"ש ה) עכ"ל. ונ"ל לפי פשוטו שהוא ע"ד משז"ל (רש"י שה"ש א') כי שיר השירים הנה הוא כלו יראת שמים והכנסת אהבה בין ישראל לאביהם שבשמים. ועתה הוסיף לומר כי עיקר הדבר המכניס אהבה כנז' הם ד"ת, ובמה שאמר על שושנים הוא כמשז"ל (פסחים קיז.) אל תקרי שושנים אלא ששונים. ועוד שאמר אח"כ אילין נשיקות פיהו דאקרון שפתותיו שושנים. אפשר כי עיקר עסק התורה שמכניס אהבה כנזכר הוא ע"ד הנסתר, שעליו נאמר ישקני מנשיקות (שה"ש א, ב). שהם דברים נסתרים, שעליהם אז"ל (שמות רבה פ' מ"א) מן הפיצטלין שבתוך פיה. והאמת כן הוא, כי ע"י מה שעוסק האדם בסודות התורה בקדושה ובטהרה, הנה מיחד אורות עליונים כמ"ש המקובלים ז"ל, ובודאי כי עי"ז יכניס אהבה בין ישראל לאביהם שבשמים, ואעפ"י שבזה אמרו לא כל אדם זוכה, ואז"ל (סוכה מה:) ראיתי בני עליה והנם מועטים. הנה הכתוב אומר ולקחתי אתכם א' מעיר ושנים ממשפחה (ירמיה ג, יד). ואמרו ז"ל (סנהדרין קיא.) א' מעיר מזכה את כל העיר, ושנים ממשפחה מזכים את כל המשפחה. וא"כ כאשר ימצא מי שיעסוק בסודות התורה לשמה, הנה במקום שבעו"ה ישבה בדד השכינה ונתרחקה מעל ביניהם, הנה הוא יקרב רחוקים, וע"י שיר השירים אשר פשוטו וכ"ש נסתרו הכל קדש, ישוב ה' לשוש עלינו לטוב במהרה בימינו אמן:

ט"ז

ר' אַבָּהוּ פָּתַח, דַּרְכֵּךְ וּמַעֲלָלַיִךְ עָשׂוּ אֵלֶּה לָךְ וגו' (ירמיה ד, יח). אֵימָתַי שִׁבְחוֹ שֶׁל מָלֶךְ לְהִזָּקֵק לְלִגְיוֹנוֹתָיו, בַּמִּדְבָּר אוֹ בַּיִּשּׁוּב, לֹא בַּיִּשּׁוּב, בַּמִּדְבָּר דִּכְתִיב הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם (שמות טז, ד). וְהָכָא כְּתִיב עוֹלְלִים שָׁאֲלוּ לֶחֶם פּוֹרֵשׂ אֵין לָהֶם (איכה ד, ד). בַּמִּדְבָּר כְּתִיב הֵן הִכָּה צוּר וַיָּזוּבוּ מַיִם (תהלים עח, כ). וְהָכָא כְּתִיב דָּבֵק לְשׁוֹן יוֹנֵק אֶל חִכּוֹ בַּצָּמָא (איכה ד, ד). בַּמִּדְבָּר כְּתִיב פָּרַשׂ עָנָן לְמָסָךְ (תהלים קה, לט). וְהָכָא כְּתִיב צָפַד עוֹרָם עַל עַצְמָם

(איכה ד ח). וּמִי עָשָׂה לָךְ, דַּרְכֵּךְ וּמַעֲלָלַיִךְ, אוֹרְחָתַיִךְ בִּישָׁתָא וְעוֹבָדַיִךְ מְרִידָאתָא. זֹאת רָעָתֵךְ כִּי מָר כִּי נָגַע עַד לִבֵּךְ (ירמיה ד, יח). זוֹ סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה שֶׁהֵן קְרוּיִין לִבָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב לִבִּי לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל (שופטים ה, ט). וְכֵיוָן שֶׁהֵן מַכְעִיסִין אוֹתִי לֵית לִבִּי לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל. אָמַר הב"ה כִּי נָגַע עַד לִבֵּךְ זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים (דה"ב ז, טז). דָּבָר אַחֵר כִּי נָגַע עַד לִבֵּךְ זֶה הב"ה. א"ר חִיָּיא הֵיכָן מָצִינוּ שֶׁנִּקְרָא הב"ה לִבָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מִן הָדֵא קְרָיָא צוּר לְבָבִי וְחֶלְקִי אֱלֹקִים לְעוֹלָם (תהלים עג, כו).

המאמר הזה עם הכתוב ג"כ יפורש עם מה שנפרש לקמן בפ' דרכי ציון אבילות (איכה א, ד). והוא לפי דרכנו כנגד פ' משכני אחריך נרוצה בשיר השירים (שה"ש א, ד). ונביא דברי המתרגם, אורחתיך בישתא ועובדתיך מרידאתא. והנה א"י טהורה ודרכיה בחזקת תורה ובתוכם ה', וכל המקודש מחבירו ניכר בו ביותר הארתו ית'. ודבר זה היה קל לעשות להכנת המקום כדי שתשרה בו שכינה, מש"כ במדבר מקום שמם ומדור הקליפות, לזה אמר אימתי שבחו של מלך להזקק ללגיונותיו, במדבר או בישוב, לא בישוב. וכבר אמרו שהיה שר של מדבר קשור בכבלי ברזל וכפוף לפני ישראל וקדושתו ית', והיה כבודו ית' ניכר לעיני כל העמים, ובפרט ע"י עמוד הענן ועמוד האש המאיר לעמו ישראל, באופן כי לא יצדק לקונן ולומר איכה הלכה לה השכינה, כי מלבד שלא זזה שכינה מכותל מערבי (שמות רבה פי' ב'. שיר השירים רבה פי' ב'. ילקוט מלכים א' ח, רמז קצ"ה.), מלבד זה בכל מקום הנה היא מוכנת לשרות על ישראל הכשרים העוסקי' בתורה, באופן שאם נסתלקה השכינה בעו"ה, הנה ישראל הם שרחקו עצמם ממנה, וזהו איכה ישבה כ"י בדד, וזה ע"י דרכך בישתא ועובדיך מרידאתא, וזה גרם ג"כ קלקולי הדברים וכל הצרות ודברי' רעי' שעוברים עלינו תמיד עד שירחמנו עושנו, ובשלומה אשר תשכן בתוכינו שלו' יהיה לנו אכי"ר.

והביא ראיה ואמר במדבר מה כתיב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (שמות טז, ד), וזה היה בזכות מרע"ה שעל ידו ניתנה תורה, גם היה לחם אבירים שמלאכי השרת אוכלים אותו (יומא עה:), וטעמו כצפיחית בדבש (שם לא), שמרגלת הלשון לתורה (ירושלמי תענית פרק ד הלכה ה, דף כה.), מלבד מ"ש עליו בס' הזוהר. והכא כתיב עוללים שאלו לחם פורש אין להם (איכה ד, ד). מלבד לפי פשוטו במקומו, נפרשו שאלו לחם לחמה של תורה, שלא נמצאת הלכה ברורה, ועתידה אשה שתטול ככר של תרומה ותחזור

עליו בבית המדרש לדעת אם טמא אם טהור (שבת דף קלח:), וזה מפני שלא שמשו כל צרכם ורבו מחלוקות בישראל, וזה גרם ג"כ פורש אין להם לפי פשוטו, ע"ד אם אין תורה אין קמח (אבות ג, יז). במדבר כתיב הן הכה צור ויזובו מים (תהלים עח, כ). מלבד לפי פשוטו יפורש ג"כ על תורה שבע"פ, ועל שני הדרכים יאמר הן הכה צור ושבר בו מדה"ד, ועי"ז ויזובו מים וגם מימיה של תורה אפי' במדבר כמ"ש, והכא כתיב דבק לשון יונק [אל] (ל)חכו בצמא כפשוטו, וגם כמ"ש מהר"א גאלנטי זלה"ה, כי גבר כח הדין עד שלא הועילה תפלה ולא שום דבר זכות ע"ש. במדבר כתיב פרש ענן למסך וכו' (תהלים קה, לט). אז"ל (ברייתא דמלאכת המשכן, ילקוט פ' פקודי רמז תכ"ז.) כי ע"י עמוד הענן לא היו צריכים לאור החמה ביום ולא לאור הלבנה בלילה, כי היה מאיר להם מה שבחביות ומה שבמקומות נסתרים, וזה אפי' במוחש כ"ש בדברי תורה וסודותיה, וכמ"ש המתרגם בפ' משכני אחריך נרוצה (שה"ש א, ד) שהבאנו למעלה. אומר אח"כ אמרו צדיקייא דא מארי דעלמא נגידנא קמך וכו'. והוא ג"כ מ"ש הכתוב הביאני המלך חדריו. וכאן כתיב צפד עורם על עצמם (איכה ד, ח). אם כפשוטו מפני חום השמש, וגם על התורה צפד עורם שהוא החיצוניות כתנות עור, מבלי כתנות אור שהוא הפנימיות. והעולה מכל זה כי במדבר היה להם לישראל כל הדברים הנאותים ומועילים ומשובחים לגוף ולנפש, ואם במדבר שהוא מקום שמם ומדור הקליפות, כ"ש שראוי היה להיות להם יותר מזה בישוב וביותר במקום הקדושה, וא"כ מי עשה אלה לך, דקדק ג"כ באמרו 'לך' כי להיותם ישראל שעליהם נאמר ישראל קדושי' הם מצד עצמם, והנה הם קרובים אל ה' לא היה ראוי שתשרה טומאה עליהם, ולא שרתה רק ע"י דרכך ומעלליך, אורחותיך בישתא וכו'. זאת רעתך כי מר כי נגע עד לבך (ירמיה ד, יח), זו סנהדרי גדולה שהן קרויין לבן של ישראל, אפשר שהוקשה לו למה לא הועילה זכותם של צדיקי', לזה אמר כי המרירות הגיע עד לבן של ישראל שהן סנהדרי גדולה, והוא ע"ד כי תצא אש ומצאה קוצים (שמות כב, ה). ואז"ל (ב"ק ס.) אין פורענות באה לעולם אלא בשביל רשעים ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים, שנאמר ונאכל גדיש. [ואכל גדיש לא נאמר אלא ונאכל גדיש], שנאכל [גדיש] כבר. וזהו ג"כ כי נגע על לבך. שכבר נגע. והטעם הוא כמשז"ל מפני שלא מיחו בהם בישראל. ד"א זה בית המקדש. אפשר כי כוונתו לומר מה שאז"ל כי העונות גרמו שהתחילו הקליפות ליכנס מעט מעט בא"י וסתמו מקורות הקדושה, סביב סביב רשעים הלכו עד שסתמו ג"כ מקום בית המקדש, וזהו זאת רעתך כי מר כי נגע עד לבך זה בית המקדש. ואמנם אם נדייק אומרו זאת רעתך כי מר כי נגע וכו'. אפשר שבא לומר שאירע להם כמו החולה שאינו מכיר בחוליו עד שמת ח"ו, וכן גם הם לא הכירו ברעתם

וברשעם עד שנחרב הבית, ועד אותה שעה היה היצה"ר מחליק בעיניהם העון, ואירע להם כמ"ש לעיל בשם ס' הזוהר גבי ההוא שטיא. וז"ש זאת רעתך כי מר כי נגע וכו'. היינו שלא הכירו במר עד שנגע אל לבך זה בית המקדש, ואפשר לומר בהפך כי בעוד שהיה ב"ה קיים היו מתנחמים בו וכל הצרות היו כאין נגדם, וכשחרב הבית אז היה מר ג"כ, וכמז"ל שיום ט' באב נק' יום מר. ולפי ד"ז יצדק לפרש מ"ש אח"כ ד"א זה הב"ה. כי לא הרגישו שום צער רק על סלוק שכינה.

א"ר חייא היכן מצינו שנק' הב"ה לבן של ישראל, מן הדין קרייא צור לבבי וחלקי אלקים לעולם (תהלים עג, כו). אפשר לדייק אומרו היכן מצינו שנק' הב"ה לבן של ישראל, היל"ל ד"א זה הב"ה שנא' צור לבבי וחלקי וכו'. אמנם אפשר לומר שבא להורות באיזה צד נוכל לומר כי נגע ח"ו בכבודו של מקום, לזה אמר שהוא באותו הצד שמצינו שנק' לבן של ישראל, והוא כמש"ה צור לבבי וחלקי. היינו שהכתוב אומר כלה שארי ולבבי. שהוא יצה"ט ויצה"ר, שנים לבבות שניהם כא' כלו, היינו היצ"ט כלה שכבש אותו היצה"ר, וגם היצה"ר בהיותו עושה רע הנה הוא מכלה עצמו, וכמ"ש ג"כ הרע מכלה את עצמו עד שנתמעט ודומה לחוט השערה, וכמשז"ל (סוכה נב.) לרשעים נדמה להם כחוט השערה, והנה אעפ"י שכלה שארי ולבבי יצ"ט ויצה"ר, והעיקר הוא שאין לי יצ"ט ומצד עצמי אין דרך לעבוד את ה', מ"מ הקב"ה עוזר אותי ונותן לי כח ומורה אלי דרך לעבדו, וזהו צור לבבי, והוא כמשז"ל (סוכה נב:) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הב"ה עוזרו אינו יכול לו. ופי' הכתוב אח"כ ואמר היאך הוא צור לבבי ונותן לי כח, הוא ע"י וחלקי אלקי לעולם, שאני חלק אלוק ממעל, ודרך הכל לסייע אל החלק, וזהו וחלקי אלקים לעולם. וכאשר חטאו הרבה והשליכו עצמם אל הקליפות והסירו עצמם מן הקדושה, וכמש"ה עזבו את ה' וכו' (ישעיה א, ד). אז כביכול פגמו בכבודו של מקום השוכן אתם, וכמש"ה יען כי מאסתם את ה' וכו' (במדבר יא, כ). ועל זה אמר בכאן כי נגע עד לבך זה הב"ה, והנה כאן לא אמר התחיל מקונן עליהם איכה, יען הדבר מובן מעצמו, כי כיון שנחרב הבית ובטלו סנהדרין ונסתלקה שכינתו יתברך אין לך ישיבת בדד יותר מזה, והנה לא בשביל זה נאבד סברנו מן בריינו ח"ו, כי עדיין אהבתו גבן ע"י מה שנתן לנו תורת אמת והנה היא אתנו. כל הרוצה לטהר עצמו ולקרב אל ה' על ידה יקרב, והנה בצור נאמר סובי עיר זונה נשכחה הרבי שיר למען תזכרי (ישעיה כג, טז). וזה שיר של עגבים וקול עגבים דברים שאסור לשומעם, כל שכן שע"י שיר ורון ושבח, רנה של תורה, כמש"ה קומי רוני בלילה (איכה ב, יט), בשיר ושבח לפניו ית' בלילה כפשוטו, וגם בגלות הזה הדומה ללילה, כאשר נרמז זה בשיר השירים

בודאי יעלה זכרונינו לפניו ית' לטובה ויפדנו ויגאלנו, וישכן שכינתו ית' בבית מקדשו בתוכנו אכי"ר.

י"ז

ר' אַבָּהוּ פָּתַח, יָשִׁיחוּ בִּי יֹשְׁבֵי שָׁעַר וּנְגִינוֹת שׁוֹתֵי שֵׁכָר (תהלים סט, יג). אֵלּוּ אוּמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין בְּבָתֵּי תַּרְטִיאוֹת וּבְבָתֵּי קַרְקְסִיאוֹת. וּנְגִינוֹת שׁוֹתֵי שֵׁכָר, מֵאַחַר שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין וְאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וּמִשְׁתַּכְּרִים וּמְשִׁיחִי' בִּי וּמַלְעִיגִים בִּי, וְאוֹמְרִי' בְּגִין דְּלָא נְצְרוֹךְ לְחָרוֹבָא כִּיהוּדָאֵי. וְהֵן אוֹמְרִי' אֵלּוּ לְאֵלּוּ, כַּמָּה שָׁנִים אַתְּ בָּעֵי מְחֵי, וְהֵן אוֹמְרִי' כַּחֲלוּקָא דִּיהוּדָאי דְּשַׁבַּתָּא, וּמַכְנִיסִים אֶת הַגַּמָּל לַטַּרְטִיאוֹת שֶׁלָּהֶם, וְהַחֲלוּקִין שֶׁלּוֹ עָלָיו, וְהֵן אוֹמְרִי' אֵלּוּ לְאֵלּוּ, עַל מָה זֶה מִתְאַבֵּל, וְהֵן אוֹמְרִי' הַיְּהוּדִים הַלָּלוּ שׁוֹמְרֵי שְׁבִיעִית הֵן וְאֵין לָהֶם יָרָק, וְאָכְלוּ הַחוֹחִים שֶׁל זֶה וְהוּא מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם. וּמַכְנִיסִי' אֶת הַמַּתְי' לְתֵי[אַ]טְרוֹן שֶׁלָּהֶם וְרֹאשׁוֹ מְגוּלָּח, וְהֵן אוֹמְרִי' אֵלּוּ לְאֵלּוּ, עַל מָה רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה מְגוּלָּח, וְהוּא אוֹמֵר הַיְּהוּדִים הַלָּלוּ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּתוֹת הֵן, וְכָל מַה שֶּׁהֵן יְגִעִי' כָּל יְמוֹת הַשַּׁבָּת אוֹכְלִין בְּשַׁבָּת, וְאֵין לָהֶם עֵצִים לְבַשֵּׁל בָּהֶן, וְהֵן שׁוֹבְרִים מִטּוֹתֵיהֶם וּמְבַשְּׁלִין בָּהֶן, וְהֵן יְשֵׁנִין בָּאָרֶץ וּמִתְעַפְּרִים בֶּעָפָר, וְסָכִין בְּשֶׁמֶן, לְפִיכָךְ הַשֶּׁמֶן בִּיקָּר. דָּבָר אַחֵר, יָשִׁיחוּ בִּי יֹשְׁבֵי שָׁעַר, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. וּנְגִינוֹת שׁוֹתֵי שֵׁכָר, מֵאַחַר שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין וּמִשְׁתַּכְּרִים בְּסְעוּדַת תִּשְׁעָה בְּאָב, יוֹשְׁבִין וְקוֹרְאִין קִינִין וְנָהִי וְאֵיכָה.

והנה המאמר הזה כלו מקשה וכמעט אין לו הבנה, ועוד וכי ליצנותא דעע"ז אתא לאשמועינן ודבריהם הבטלים, ועוד כמה וכמה דברי' ידברו עמים בגאוה ובוז יותר מזה ומאי אתא לאשמועינן, וגם מה שייך אם על כללות איכה, ואם על פ' איכה ישבה בדד. ונראה שבא להודיע רשעת א"ה היאך מונין את ישראל ואת אביהם שבשמים, לומר עזב ה' את הארץ. והוא ע"ד מ"ש למעלה הזקינו הדברים. והנה מצינו (מגלה יג:) בהמן הרשע, דליכא דידע לישנא בישא כותיה, הוה אמר שיניהון רברבין. ופי' מהר"ש אלקאבץ בס' מנות הלוי, כי כונתו היתה לומר שהן אוכלין מיטב השפע ויושבין ראשונה במלכות, וזה ע"י שמירת השבתות וי"ט וכו'. וכמו שהאריך מהר"ש בס' מנות הלוי הנז'

בהקדמה ע"ש. ועתה כונת האומות להיות מונין את ישראל בהפך מזה, וזהו מאחר שהן יושבין ומשתכרין הן יושבין ומשיחין והן אומרי', בגין דלא נצטריך לחרובא כיהודאי. וכונתם לומר כי עתה הם אוכלים מיטב השפע, והיהודים אין להם אפי' התמצית רק בדוחק. אמנם למה הזכיר החרובין יותר מכל דבר, זה יובן במ"ש (ברכות יז:) בענין חנינא בני די לו בקב חרובין. שהן הק"ב שנשארו חרובין ומתים, וזהו הקב חרובין הוא החיות שנשאר בתוך הקליפות וכו'. כמבואר בס' עץ חיים. והנה כי ישראל ע"י תפלותיהם ותורתם ומצות ומ"ט מעלים מ"נ מן בירורי המלכים הנז', ועי"ז מורידים מ"ד והשפעה לכל העולמות, ועתה שאין ישראל מעלים מ"ן, אדרבה ע"י עונותיהם מורידים השפע אל מקום הקליפות, הנה א"ה אוכלים ושותים ומשתכרי', שנוטלים עיקר השפע, והם נותנים כח אל קליפותיהם, והן אומרי' בגין דלא נצרוך לחרובא כיהודאי. כי הנה הם שמחי' במה שיש להם, שאינם צריכים להוציא ניצוצות ולברור בירורי' כמו שצריכי' ישראל שמעלים ניצוצות מק"ב חרובין הנז', ובעו"ה אין מי שיוכל כנ"ל ומתים ברעב, וכל זה בענין ההשפעה התמידית וכיוצא. ועוד עושים ליצנות אחר לומר איך בעו"ה נתלבשו ישראל בתוך הקליפות, ע"ד מ"ש בתיקונים (תיקון כ' וכ"א) על פסוק ותבאנה אל קרבנה וכו' (בראשית מא, כא). והליצנות הוא זה, והן אומרי' אלו לאלו כמה את בעי מחי, והן אומרי' כחלוקא דיהודאי דשבתא. וכונתם לומר כי הגם כי אין לבושם של ישראל בימות השבת כמו של חול, מפני שבשבת זוכים להארה עליונה ולנשמה יתירה, מ"מ הנה בתחלה צריך להסיר מעליו לבוש של חול, וכן הוא כונת הטבילה א', לאעברא מאנין דחולא, וא' לקבל תוספת קדושה. וידוע כי אין הקדושה שורה זולתי בהסיר מעליו הטומאה, וסמך לזה סור מרע ועשה טוב (תהלים לד, טו). וכן הוא אומר הסירו הבגדים הצואים וכו', ואח"כ הוא אומר והלבש אותך מחלצות (זכריה ג, ד). והנה הם אומרי' כי להכין גופו של איש הישראלי כדי שיהיה מוכן לקבל קדושה צריך הכאות גדולות, ע"ד מ"ש האר"י זלה"ה בענין חיבוט הקבר, שהוא כמו הבגד שמכין אותו כדי לנערו מן האבק וכו' עכ"ל. וזהו כמה את בעי מחי, כמה הכאות אתה רוצה, והן אומרי' כחלוקא דיהודאי דשבתא. שצריך רחיצה גדולה והכאות גדולות כדי ללבנו וכולי האי ואולי, ומכניסין הגמל לטרטיאות שלהן והחלוקין שלו עליו, והן אומרי' אלו לאלו על מה זה מתאבל, והן אומרי' היהודי' הללו שומרי שביעית הן, ואין להם ירק, ואכלו החוחין של זה והוא מתאבל עליהם. זהו ליצנות אחר להראות שאפי' בשמירת המצות אין להם לישראל הנאה ולא שכר טוב ח"ו, כי אפי' בשמירת שביעית אשר על זה אמרו במדרש (ויקרא רבה פ' א'), גבורי כח עושי דברו (תהלים קג, כ). אפי' הכי מוכרחים הם לאכול

מאכל בהמה. זה נוכל לומר לפי פשוטו לכללות ענין זה, אמנם אם נדייק למה גמל וכל שאר הדברים, נוכל לומר לפי כונת האומות רעה במאד מאד, וזה כאשר נקדים משז"ל כי הגמל הוא כנגד קליפת זעיר (ערכי הכינויים להרמ"ז.), והנה בענין השביעית אמרו כי שש ספירות ז"א מקבלים השפעה מן הבינה וזה מצד הקדושה, ועתה מתלוצצים האומות באמור שלא די שלא קבלו מן הקדושה אלא אפי' הקליפה שקבלה מה שראוי לישראל, לא נתנה להם רק מה שאינו מאכל אדם, וזהו מביאין את הגמל שהוא רמז לקליפת זעיר כמ"ש. והחלוקין שלו עליו, שנתחלק לשלשים דמיון הז"א, להבדיל בין הקדש ובין החול ובין הטמא וכו' (ויקרא י, י). אמנם הוא כקוף בפני אדם, שרוצה להתדמות לאדם. והנה אעפ"י שבעו"ה נתפשט לשלשים כנז', ויש בו י"ס דמיון ז"א מ"מ אין בו רק ששה אורות כידוע, ועיין בדרוש הקליפות בענין יותרת הכבד. והן אומרי' אלו לאלו על מה זה מתאבל, אין לו הארת ג' ראשונות, והוא כדמיון האבל וכמ"ש בדרוש האבילות. והן אומרי' היהודי' הללו שומרי שביעית ואין להם ירק. פי' שרוצים לקבל שפע מהבינה ואין להם אחיזה אפי' בש"י עולמות דאינון תחות עלמא דאתי, שהם בני יר"ק. והם נמשכין מכח כ"ב אתוון דאורייתא כמבואר במקומו, ואכלו החוחים של זה, כי תחת חט"ה שעולה כמנין כ"ב, יצא חו"ח כמנין הנזכר, ואכלו החוחין כנז' אשר הוא מאכל בהמה, ונטלו תמצית הקליפה, ואף על זה הנה הוא מתאבל כנז'. והנה מה שאמר שתחת חט"ה אוכלים חו"ח בעו"ה, וגם מ"ש בגין דלא נצטרוך לחרובא כיהודאי. אפשר לחבר דרוש זה עם מ"ש מהר"ם זכותו נר"ו בס' יודעי בינה, על מה שאמרו בזוהר פ' חיי שרה (דף קכ"ב ע"ב) על פ' מלך לשדה נעבד (קהלת ה, ח) ז"ל. אית שדה דכל ברכאן וקידושין בה שריין, כד"א כריח שדה אשר ברכו ה' (בראשית כז, כז). ואית שדה דכל חירוב ומסאבו ושיצאה וקטולין וקרבין בה שריין, והאי מלך זמנין דאיהו נעבד להאי שדה, דכתיב תחת שלש רגזה ארץ וכו' (משלי ל, כא). תחת עבד כי ימלוך (שם כב). ושפחה כי תירש גבירתה (שם כג). והאי מלך אתכסייא נהוריה ואתחשך עד דאתדכי ואתחבר לעילא עכ"ל הזוהר. ופי' הרמ"ז נר"ו הנז', והאי דקרי לס"א בשם שדה הוא מפני שכשאין כחה גדול אז הוא שקר שאין לו רגלים, שהוא ממש כנגד שדה דקדושה כנז' בס' כונות בתחלת כונות שבת, אבל אם ח"ו שפחה תירש גבירתה אז נק' שדה, ובמקום ה' מיני דגן הנזרעי' בשדה המבורך, הלא נזרעי' בשדה הארור והמקולל חירוב ומסאבא ושיצאה וקטולין וקרבין עכ"ל. ועתה כי בעו"ה נתקיים תחת עבד כי ימלוך וכו'. הנה זה השדה המקולל נוטל את כל השפע, וכל מיני דגן נותן לבניה הארורים, ובני ישראל אין להם רק חירוב ושיצאה ח"ו רחמנא ליצלן. וז"ש שהן אוכלי' ושותי' ומשתכרי'. היינו

אחרי שנטלו עיקר השפע כמ"ש, אז הנה הם אומרים בגין דלא נצטרך לחרובא וכו'. מל' חרבה כמ"ש שנזרע בשדה המקולל הזה, וכמו כן תחת חט"ה שלוקחים ואוכלים א"ה יצא חו"ח לישראל, כי אפי' אותו המועט שאוכלי' ישראל הנה הוא בטורח ובצער גדול כידוע. ונחזור לפי' המדרש ז"ל, ומכניסין את המתים (נ"א מומוס). וה"ג בעל מתנות כהונה ופי' שר"ל מאסקור"י בלע"ז (מסכה). והוא פרצוף משונה, ופי' ג"כ כי הפרצוף הזה עושים בדמות יהודי, והוא להלעיג על היהודים וראשו מגולח וכו'. הנה אמרו במשנה (שבת ו, ח), אנקטמי' טהורי' ואין יוצאים בהם. וא' מן הפי' שפירשו ז"ל הוא שהוא פרצוף אדם וכו'. ואסור לצאת בו בשבת, זהו לפי פשוטו. ונוכל לומר דרך רמז כי אעפ"י שבחול לפעמי' ע"י העונות שאדם חוטא משתני' פניו בפרצוף משונה, והנה אז הוא טמא, סורו סורו קראו למו (איכה ד, טו), מ"מ בשבת הנה הוא טהור. ואמר טהורין בל' רבים לרמוז כל מיני שינוי, כי בשבת ע"י נשמה יתירה לזוכין אליה, הנה כלן טהורין ואין יוצאין בהם, אעפ"י שהאדם בחול ע"י אלו הפרצופין יוצא מרשות היחיד שהוא מקום הקדושה הנק' רשות היחיד כידוע, והולך לרשות הרבים שהוא מקום הקליפות. וזה ע"י שמשתנים פניו נמשל כבהמות נדמה, וכמש"ה משנה פניו ותשלחהו (איוב יד, כ). אבל בשבת אין יוצאי' בהם. רק האדם בקדושתו עומד, ועל כל פשעים תכסה נשמה יתירה, והנה האומות הללו מ"ה מכניסים את המומו"ס הנז' בתיטרון שלהם, לרמוז כי נשתנו פניהם של ישראל, וראשו מגולח לומר שאין להם אחיזה ולא השפעה מצד השערות, והן אמת כי לפי האמת על יעקב נאמר ואנכי איש חלק (בראשית כז, יא). אבל מ"מ מקבל האדם הארה משערות א"א, וזה פשוט ואין להאריך בזה עתה שאינו לענייננו, והעולה שהן עושין להוכיח ולהראות שאין להם השפעה כנז', והן אומרי' אלו לאלו על מה ראשו מגולח, והוא אומר היהודי' הללו שומרי שבת, וכל מה שהם יגיעים כל ימי השבת הן אוכלים בשבת. להורות כמ"ש, ההפך עלי בלהות וכו' (איוב ל, טו). כי לשעבר ע"י שמירת שבת ממשיכי' שפע לכל ימי השבוע, ועתה הוא להפך כי כל ימי השבוע משפיעים ליום השבת, וזה לפי דברי האומות ושיטתם, כי לפי האמת קדושת שבת גדולה וכל הוצאותיו קצובים חוץ מהוצאות שבת וכו' שאם הוסיף מוסיפים לו כמ"ש ז"ל (ביצה טז.), גם אומרו ואין להם עצים לבשל. כונתם לומר שאין להם הארה מעץ החיים. גם ההשפעה הבאה מידי יום ביומו נק' בשם עצים, וכמ"ש בפ' עצינו במחיר יבואו (איכה ה, ד). וכונתם לומר כי אפי' מה שיגעים כל ימות השבוע אין להם כח בזה לבשל מזונותיהם עד שיהא ראוי לבשול, ואפשר לפרש אין להם עצים. בהקדים מ"ש מהר"ם קורדווירו על מאמר שאמרו בר"מ פ' שופטי' (דף רע"ד ע"ב), לדון בשריפה לס"מ,

עצים לאדלקא בהון נורא, זכאה איהו גופא וכו'. ופי' מהר"ם בארוכה ואני אקצר כונתו, כי עצים יבשים באש יוצתו הם הקליפות עצמם, ועצים לחים דאית בהון אורייתא, הם המוסרים עצמם על קדוש השם קרבן לה' ודאי. והאריך מאד ויש שאין שולט בהן האש כאברהם וחנניה ומישאל ועזריה וכיוצא, ועל זה נאמר והסנה איננו אוכל (שמות ג, ב) עכ"ל. ולפי דרך זה יאמר אין להם עצים לא מסטרא דס"מ, כי לא כאלה חלק יעקב, וגם לא עצים לחים דאית בהון אורייתא אין להם, באופן כי הנה הם קרחים מכאן ומכאן, ואין להם לבשל ולהוריד ההשפעה הראויה כמ"ש. והן שוברים מטותיהם, מל' מטותיו ושבטיו (שה"ש רבה פ' ג'). וידוע שמסרו עצמם אל הקליפות כדי להעלות בנשמתם מ"נ, וכן ג"כ עושי' בכל דור ודור כמשז"ל. וזהו שאנו אומרי' אל נקמות וכו' (תהלים צד, א). כנז' בס' הכוונות. וזהו שהם אומרי' ושוברי' וכו'. כדי לבטל השפע ולהוריד מ"ד מידי יום ביומו, וסכין בשמן בסוד השפעת החכמה, כמ"ש כך עלה במחשבה. וזהו ג"כ ומתעפרים בעפר. בסוד נפילת אפים. ואינו מועיל להם כלום. א"נ והן שוברי' מטותיה' ומבשלי' בהם. כי הנה סוד המטה העליונה, הנה מטתו שלשלמה (שה"ש ג, ז). שוברים אותה, שאין להם כח ליחד המטה העליונה שבבריאה באצי' הקדוש. ומבשלי' בהם, ע"ד מ"ש מהר"א גלאנטי על פ' ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן (איכה ד, י). וזה מכח הדין הקשה. והן ישנים בארץ. ארץ עיפתה וכו' (איוב י, כב). ומתעפרי' בעפר. מן העפר אשר בקרקע המשכן, שהוא כח הגבורות החזקות, וסכין בשמן שרוצי' לקבל שפע והארה מן החכמה ששם השמן, לפי' השמן ביוקר. שאפילו זה אינם מקבלים, ואפי' אם יקבלו הארת החכמה ע"י השבת, כי קדש היא. הנה הוא ביוקר ולא כל אדם זוכה, וקרא אל האומות יושבי שער. אפשר שהוא ע"ד מ"ש בזוהר על משעול הכרמים (במדבר כב, כד), שיש אל האומות אחיזה שם, והשער הזה הרמוז כאן הוא סוף הקדושה שבמלכות דעשיה, והוא הלבוש החצון שממנו ניזונים החיצונים ונהנים מה' דמים טמאים והבן. והנה כל דברי ליצנות אלו אומרים א"ה כדי לאבד לבן של ישראל, ולומר כי הנה הם רחוקים מישע ואבד סברם ח"ו, אמנם חלילה להם לישראל ולא יעלה הדבר ולא יבא אפי' במחשבה לחוש לדברי ליצנות שלהם, כי כבר אמר הכתוב אכן אתה אל מסתתר (ישעיה מה, טו). והנה הוא מסתתר בתוך בני ישראל בשמו הגדול המשותף בשמנו ולא מסתלק ח"ו, ואפי' בהיותו מסתתר הנה הוא אלקי ישראל מושיע, וכבר ביארתי במקום אחר החילוק בפ' זה בין אל לאלקי, כי בשם אלקי ניתוסף שם י"ה כחותם המתהפך, שהוא עדות לישראל כמשז"ל (פסיקתא פ' בשלח) החנוכי וכו' (במדבר כו, ה). באופן שאין לחוש וכ"ש שאין להקפיד על דברי ליצנות של אומות העולם ח"ו, ולכן בא הכתוב

אחריו ואומר ואני תפלתי לך ה' עת רצון וכו' (תהלים סט, יד). לומר אדרבה מפני שהם שוחקים ומתלוצצים, בשביל זה ואני תפלתי לך ה' עת רצון, ובחסדו הגדול יענני משמי קדשו ויקנא אל כבוד שמו הגדול המחולל בין הגוים בעו"ה, וכמו שרמז זה הרמ"ז נר"ו הנזכר בשיריו הנפלאים ז"ל (בפיוט אני מפקיד יחידתי), ואיכה לא תקנא צור עלי יקרת שכינתך ועל חילול הדר דתך ועל הרג חסידך עכ"ל. וזו היא כונת חצות כידוע, ואז הוא עת רצון ובאותה שעה ואני תפלתי לך ה' עת רצון על כל הנזכר. עוד אומר במדרש ד"א ישיחו בי יושבי שער, אלו ישראל שהן יושבין בב"כ ובב"מ. ונגינות שותי שכר, מאחר שהן יושבין ואוכלי' ושותי' ומשתכרי' בסעודת ט' באב, יושבין וקוראי' קינין ונהי ואיכה. אפשר דהוקשה לו מה שהוקשה ג"כ לרז"ל בגמרא (סנהדרין צז:), שאמרו מאחר שהוא ית' מצפה ואנחנו מצפים א"כ מי מעכב, ותירצו מדת הדין מעכבת. וכן ג"כ בכאן מאחר שואני תפלתי לך ה' והוא עת רצון וראוי להיות מקנא לשמו הגדול כנז' א"כ מי מעכב. לזה אמר ד"א וכו'. לומר אילו כך היה שכל ישראל היו ממרים בבכי כנז' אולי היה הדבר נתקן וממהרין הגאולה, אבל ישיחו בי יושבי שער, אלו ישראל שהן יושבין בב"כ ובב"מ ישיבה בעלמא ואינם עוסקים בד"ת ותפלה רק ישיחו בשיחה בטילה, ואפי' אם נפרש כי השיחה הנז' היא בד"ת, מ"מ היא דרך שיחה בעלמא בלי כונה. וכבר הזהיר בזה ר' אבא בר כהנא למעלה, צהלי קולך בד"ת ותפלה. על הדרך שפי' רז"ל לא זולת. זאת ועוד אחרת ונגינות שותי שכר. מאחר שהם יושבים ואוכלים ומשתכרי' בסעודת ט' באב יושבין וקורין וכו'. כי אפי' בערב ט' באב שהיה להם לזכור חרבן הבית ולשוב בתשובה ולבכות ולהתאונן על החרבן אינם חוזרים ואינם שמים על לב רק אוכלים ושותים וכו'. ואח"כ הן יושבין וקוראי' וכו'. קריאה בעלמא קינין ונהי ואיכה. וזהו כמ"ש מהר"ם קורדווירו ז"ל, כי כמה וכמה בעו"ה שב להם הגלות טבע ואינם רואים איך בעו"ה הנה אנחנו מעותדים בכל יום לכמה מקרים רעים, ובפרט גזרת השמדות וחרב ורעב ושבי, ובזה ויותר מזה עד כי ירחמנו עושינו. ולכן ראוי לנו למרר בבכי בכל יום ובכל עת ולשוב עד ה' בצום ובכי ומספד, ולדאוג על עונותינו ועונות אבותינו שגרמו להם ולנו כל הצרות האלה, וכאשר בזכרון דברי' אלו נשוב להטיב ונשוב עד ה' בצום ובכי ומספד, אז נשוב להעלות הבריאה שהיא סוד המטה העליונה באצי' ובזה יסכר פי דוברי שקר אלינו, ויקויים מקרא שכתוב הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע וכו' (תהלים קכו, ו). וכמ"ש בזוהר (חדש) שיר השירים (דף ע"ז ע"א) על פ' זה ז"ל, ת"ח בשעתא דישראל זכאין, כורסא יקירא דלעילא אסתליק לעילא לעילא וכו', עד בקדמיתא הלוך ילך ובכה על חוביהון דישראל, כד תב בא יבא ברנה עכ"ל. ואפשר לפרש אותו דרך דרש

בהקדים מ"ש בס' הכונות ובס' אוצרות חיים בענין סוד הכסא הכבוד ומעוט הירח, כי סוד הכסא הוא תנה"י דמלכות דאצי' היורדים למטה בהיכל ק"ק דבריאה, וסוד מיעוט הירח שירדה המלכות כל שעור קומתה שלה, וכל כללותיה בכל י"ס שלה הם מתלבשות תוך ד' אמות אותם שנתהוו מתנה"י שלה [הנק'] כסא (עכ"ל בקיצור (עץ חיים היכל ז' (היכל אבי"ע) שער מ"ו פ"ב.)). ונמצא כי מה שהיה תחלה מקומה בד' ספירות דז"א כנ"ל, עתה כלם תוך הכסא הזה מתלבש בתוך הד' היכלות הנכללים בזה בהיכל ק"ק, וא"כ שיעור קומת המלכות היא בכל ג' ראשונות שבהיכל העליון הזה דבריאה עכ"ל. והנה ידוע ג"כ כי ע"י מצות וזכיות עולה המלכות למעלה, וזה פשוט בכמה מקומות. עד כי במוסף שבת עולה המלכות עד או"א, והנה היא שוה אל הז"א, היינו כתר שבה כנגד חכמה שבו, וכן היה ג"כ בזמן שנבנה ב"ה ראשון אפי בימות החול, וכ"ש בדרושי הנוק'. ובזה נבא לפי' דברי הזוהר של שיר השירים, ת"ח בשעתא דישראל זכאין כורסא יקרא דלעילא, שהיא המלכות שירדה למטה, ואינה נק' כסא הכבוד סתם רק כורסא יקרא דלעילא. והנה ע"י זכיותיה' של ישראל אסתלק לעילא לעילא, כי לא בלבד עולה עד תנה"י דז"א ששם מקומה, רק יותר מזה עד חכמה, ול"ל תעלה עד הכתר. וזה אסתלק לעילא לעילא בכמה חדוון בסוד הגבורות המתוקנות, בכמה רחימו בסוד החסדי'. ומתחברן עלמין שהם זו"ן וכל העולמות ג"כ בחדווא, שהם הגבורות הנז' שהם עיקר הזווג, וכלהו אתברכאן מעמיקא דנחלין, שהוא מיסוד או"א, ועלמין כלהו אישתקיין ואתברכאן ואתקדשן מצד אבא קדש עליון, וקב"ה כאן יפורש באי', חדי עמהון בחדווא, שנמתקו הגבורות בשלימו. שהנה זו"ן הם שוים בקומתם ושלמים, ובשעתא דישראל לאו אינון זכאין כולא איהו בהפוכא. והוא כמ"ש כי זהו סוד מעוט הירח, שהמלכות יורדת למטה בבריאה, ועכ"ד רחימו דקב"ה לא אתמנע מינייהו, וכורסייא דיליה יתבא עלייהו כאמא על בנין, שהיא יורדת למטה בגלות כדי להגין על ישראל, ולא אתמנעת מלמתבע עלייהו רחמי, כי כן עליה נאמר אלקים אל דמי לך וכו' (תהלים פג, ב). וזה אחר חצות כמשז"ל. ועי"ז היא עולה אח"כ ביום באצי', וזהו ובהאי קלא סלקא לעילא, בגין דרעותא דיליה וכו' עד כגוונא דא מובן. כתיב הלוך ילך ובכה על חוביהון דישראל, מאן נושא משך הזרע דא רזא דכרסייא דיקרא, דאיהו נטיל משיכו דזרע קדישא עילאה למעבד פירין ואיבין בהאי עלמא. הנה כלל הוא כי כל רז הוא ביסוד, א"כ רזא דכורסייא יאמר על יסוד דנוק'. ואפשר לומר כי הכסא הוא הארה הנמשכת מתנה"י דנוק', ורזא דכורסייא הוא תנה"י דנוק' עצמה, אבל העיקר נ"ל שהוא יסוד דנוקבא דאיהו נטיל משיכו דזרע קודשא עילאה, שהוא יסוד דז"א הנכנס בתוכה ומזריע ע"י מה שהוא נוטל

וממשיך השפע מיסוד אבא הנכנס בתוך ז"א, וזהו קודשא עילאה שהוא יסוד אבא הנק' קדש כמ"ש. וכ"ז הוא למעבד פירין ואיבין בהאי עלמא, וכד אסתליק בקלא דישראל, היינו שהוא עולה ע"י תפלותיהם של ישראל, אע"ג דלאו אינון זכאין עכ"ד קב"ה אמלי לה, שנעשית בסוד פרצוף מלאה בת י"ס, ואשקי לה משקיו דנחלא עמיקא, שהם סוד החסדים הנמשכים לה מיסוד או"א, סוד נחלא עמיקתא, ואשתלים מכל סטרין כמ"ש, כדין בא [יבא] ברנה מצד הבינה, מגו ההוא שלימו וברכאן וקדושין דאשתלימת, שהם הארון או"א שבהם משתלמת המלכות כמ"ש, בקדמיתא הלוך ילך ובכה על חוביהון דישראל, כמ"ש על פ' אלקים אל דמי לך וכו'. א"נ כמשז"ל שעולים נה"י דז"א עד נה"י דאו"א, בסוד תינוקות של בית רבן, שנים כרובים זהב (שמות כה, יח), וממשיכים משם מיתוק הדין בסוד הדמעות, וזהו הלוך ילך ובכה כמ"ש, נושא משך הזרע שהוא יסוד דז"א כד תב בא יבא ברנה, שהוא ממשיך סוד שפע הרנה שהיא הבינה, ומסיים הפסוק נושא אלומותיו. שהוא סוד שפע מכל הג' ראשונות החשובות כא'. ומסיים הזוהר הנז' ואומר בשעתא דבנה שלמה בי מקדשא דאשתלים עלמא תתאה כגוונא דעלמא עילאה. שעלתה המלכות עד חכמת ז"א, ושניהם היו דוגמת מוסף שבת שעולים עד או"א, הנה אז ישראל ג"כ כולהו זכאין ואסתלקו בכמה דרגין עילאה, כדין אסתלק ביקרא, שהם סוד ג' ספירן דמתלבשין בבריאה, נתעלו באצי' בחדוון בכמה חדוון בכמה עילויין, שכל העולמות עלו גם הם ונתבסמו מדיניהם, וכדין שיר השירים כמ"ש, שהוא ק"ק והוא היכל ק"ק דבריאה שעלה למעלה באצי' בחדוון, אשר לשלמה שלימו בחדווא וכו'. כמו שמסיים בזוהר באופן כי ע"י מה שיעסקו ישראל בתורה ובתפלה, וכ"ש אם יצורף לזה תשובה הגונה, אז יראו אויבינו ויבושו, ואנחנו נשיר שיר חדש בשיר השירים עפ"י הדרך שפירשנו, וזה יהיה במהרה בימינו אמן.

י"ח

ר' אָבִין פָּתַח, הִשְׁבִּיעַנִי בַּמְּרוֹרִים בְּלֵילֵי הַפֶּסַח שֶׁל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, הֲרְוֵנִי לַעֲנָה בְּתִשְׁעָה בְּאָב, מִמַּה שֶׁהִשְׁבִּיעַנִי בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, הֲרְוֵנִי בְּלֵילֵי תִּשְׁעָה בְּאָב לַעֲנָה, הֱוֵי יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח הוּא לֵילֵי תִּשְׁעָה בְּאָב, וְעַל זֶה הָיָה מְקוֹנֵן יִרְמְיָה אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד. עכ"ל.

המאמר הזה יתבאר בפי' פ' איכה ישבה בדד (איכה א, א) ע"ש. ולפי מ"ש שם בס"ד יבא ג"כ שיר השירים נחמה על העתיד, אם לפי מ"ש בזוהר פ' תרומה (דף קמ"ג ע"ב), כי

בשיר השירים יש כללותא דגלותא דישראל ופורקנא דילהון וכו' עכ"ל. עוד נוכל לומר כי כמו שבגלות מצרים נגלה בליל פסח החסד הגדול ועי"ז נתבטלו הקליפות, ואז גילו הצדיקים את ראשם וכו' (שמות רבה פ ט"ו). וסוף דבר בים כאשר נגלה אור ע"ק, באותה שעה אמרו שירה ובאותה שעה לבש הקב"ה וכו'. כן יהיה ל"ל. ורצוני להביא פי' מדרש שאז"ל (ילקוט שמעוני פ' בשלח, רמז רמ"א), א"ר עקיבא בשעה שאמרו ישראל אז ישיר, לבש הקב"ה לבוש של תפארת שהיו חקוקים עליו כל אז שבתורה, אז תשמח בתולה (ירמיה לא, יב), אז ידלג כאיל פסח (ישעיה לה, ו), אז תפקחנה עיני עורים (ישעיה לה, ה), אז ידבר יהושע (יהושע י, יב), אז תיראי ונהרת (ישעיה ס, ה), את ה' האמרת היום (דברים כו, יז). וה' האמירך (שם יח). וכיון שחטאו חזר וקרעו, שנא' בצע אמרתו (איכה ב, יז). ועתיד הב"ה להחזירו, שנא' אז ימלא שחוק פינו וכו' (תהלים קכו, ב) עכ"ל. ונפרש המאמר הנז' ולפי דרכו נפרש היאך יצדק על השביעני במרורים וכו'. כמ"ש איכה ישבה בדד. וכן ג"כ לפי דרכנו פ' שיר השירים, והנה שם 'הקב"ה' יתואר לפעמים ביסוד, והנה אמרו בדרוש יום ז' של פסח, כי הזיווג היה באותו יום ע"י היסוד דז"א דקטנות ע"י שנתגלה הארת נוק', וכמ"ש (זוהר חלק ב' דף נ"ב ע"ב) מה תצעק אלי (שמות יד, טו). בע"ק תלייא וכו' ע"ש. עוד בזוהר פ' בשלח (דף נ"ד ע"א), ר' אבא פתח ואמר אסתכלנא בכל תושבחן דשבחי להב"ה וכלהו פתחי באז, אז אמר שלמה (מלכים א' ח, יב), אז ידבר יהושע (יהושע י, יב), אז ישיר ישראל (במדבר כא, יז). אלא הכי תאנא, כל ניסין וכל גבוראן דאתעבידו להו לישראל, כד אתנהיר נהירו דעתיקא קדישא בעטרוי, גליפין רשימין באז, אנקיב חשוכי ואנהיר לכל עיבר, וכד אתחבר נהירו דא' ומטי לזי"ן מאן זי"ן, דא חרב לה' מלאה דם (ישעיה לד, ו), כדין עביד נסין וגבוראן בגין דאתחבר א' עם זי"ן, ודא הוא שירתא, שירתא היא דכל סטרין, ודא הוא אז ישיר משה וכו' (שמות טו, א) עכ"ל. וידוע כי בבא הארה גדולה מלמעלה מאירים כל מה שלמטה, והנה מלת 'אז' רמז להארת ע"ק במלכות, ודקדק באומרו דא חרב לה' מלאה דם, שאין בה רק בחי' הגבורות שהם דם ודין, וכמ"ש בדרוש הנז'. ונהיר בה ע"ק ואנקיב חשוכי. היינו שהחצוני' נהנים מהדם ונשארת הקדושה ויולדת, בסוד קריעת ים סוף, ועיין בדרוש הנז'. ונפרש המאמר אר"ע בשעה שאמרו ישראל, שנשמותיהם באו מצד הגדלות, ובשעה שאמרו ישראל כנז' אז ישיר, שבאותה שעה נתגלה אור ע"ק, לבש הב"ה שהוא יסוד דז"א, חלוק של ת"ת שהוא חצוניות של ז"א שהוא אחוריים דאדי"ד גי' ד"ם. והיו חקוקים עליו כל אז שבתורה, שהוא בחי' כל ההארות שבע"ק העוברים דרך או"א בז"א, שכל א' מהם נק' תורה כידוע, והביא חמשה מהם, אפשר שהם כנגד ה' גבורות שהיו אז בנוק' דז"א.

אמנם לפרש כל פ' ופ', אפשר לומר כי בתחלה הביא פ' אז תשמח בתולה במחול. כי ידוע כי בזמן הגלות תרעין דילה סתומות והיא בתולה שלא יהנו ממנה החצונים, וכן היה בעת קריעת ים סוף כמ"ש בסוד איילה, וכשבא הארת ע"ק בסוד אז כמ"ש, בא אליה השמחה ונמתקו גבורותיה, וזהו אז תשמח בתולה כנז', וזה היה במחול שלא היה בה רק הגבורות שהם ה' אותיות אלקי"ם העולים כמנין במחול העולה כמנין אלקים. א"נ במחול מלשון מחילה, שנמחלו עונותיהם של ישראל ע"י השירה, כמשז"ל (ילקוט פ' בשלח, רמז רנ"ד) כי ע"י השירה נמחלים כל העונות. ונפרש כל הכתוב שאומר בחורים וזקנים יחדיו. אפשר שהוא ז"א בשתי בחינותיו שהם בחורים, ובפרט באותה שעה שנגלה על הים כבחור איש מלחמה (מכילתא פ' יתרו), היינו שנגלה בו הארת ג' ע"ב כמנין בחו"ר. והוא סוד ריו"ו גבורה. וזקנים או"א יחדיו, ועי"ז והפכתי אבלם לששון וכו' כפשוטו. ואח"כ הביא פ' אז ידלג כאיל פסח. שהוא הז"א שהיה באותה שעה בסוד קטנות, מ"מ לפי שעה האירו בו נה"י דעתיקא, ונעשה כאילו היו בו נה"י בסוד גדלות, וכן אמרו ג"כ כי בליל פסח דלגו המוחין שלא כסדר למהר גאולתן של ישראל, וזהו אז ידלג כאיל פסח. ובזה אז תפקחנה עיני עורים. שהם זו"ן, היינו הז"א קבל הארה כאילו היו בו חו"ב שהוא סוד העינים. וכן בנוק' האירו בה נ"ה דז"א והשפיעו בה הראיה, ועי"ז ידבר יהושע דמזרעא דיוסף קא אתי, והוא הארת יסוד דז"א המתגלה במלכות רחל, וכמבואר בדרוש דור המדבר והמרגלים, ועי"ז אז תיראי ונהרת. דאנקיב חשוכי ונהיר לכל עיבר, כי בזמן שהחצונים נהנים מן הזוהמא אז נשארת הקדושה לעצמה כמ"ש, וכמ"ש ג"כ בענין שעיר העזאזל. והנה ראתה שפחה על הים, שהוא בחי' הגוף הגרוע מה שלא ראה וכו' (מכילתא פ' בשלח). וכמ"ש הרמ"ע מפאנו זלה"ה, וכן נראה מדברי ס' הזוהר סוף פ' יתרו (דף צ"ד ע"א). ועי"ז זכו ג"כ להטהר אח"כ כאשר נתגדלו זו"ן אח"כ בחג השבועות, וזהו שהביא המדרש אח"כ פ' את ה' האמרת היום וה' האמירך. ויפורש לשון לבוש, ונרמזו בדברי רז"ל בל' פורפירא, וכמשז"ל (איכה רבה פ' א') ג"כ על בצע אמרתו (איכה ב, יז). בזע פורפירא דיליה. והנה בפ' עשה ה' אשר זמם (איכה ב, יז). במקומו נבאר שהם ב' מנצפ"ך הניתני' למלכות, א' מז"א וא' מא"י. וזהו פו"ר מצד ז"א, פ"ר שהוא כמנין מנצפ"ך, והוא פר ו' פו"ר. ופר"א מצד א"י פ"ר א'. ושני אלו נתלבשו יחד במלכות והוא רחמים כנז' בדרוש הנוק', וכיון שחטאו חזר וקרעו, שנא' בצע אמרתו. היינו שנסתלק אותו של אי' שהוא רחמי', ונשאר אותו של ז"א שהוא דין, וזהו עשה ה' ז"א אשר זמם, מפני כי בצע אמרתו פורפירא. וכמ"ש בפ' הנז' ע"ש. ולפי זה יצדק לומר איכה ישבה בדד. שהיא על אי' עילאה דמסטרא דילה יצאו ישראל ממצרים,

ועתה הרוני לענה בט' באב וישבה לה בדד ולא השפיעה המנצפ"ך שלה במלכות, וכן ג"כ המלכות ישבה לה בדד מבלי המנצפ"ך הנז'. ונחזור לדברי המד' המסיים ועתיד הב"ה להחזירו, שנא' אז ימלא שחוק פינו. כמ"ש המקובלים ז"ל כי ל"ל תתגלה הארת ע"ק, ועי"ז תחזור המלכות מעצמה, ובאותה שעה אז ימלא שחוק פינו, שהוא ב"פ או"ר העולה כמנין שחו"ק, וכמבואר בס' אוצרות חיים. ואז יתקיים ג"כ ולשוננו רנה. בשיר השירים אשר נשיר לפניו יתברך, והנה בס' הזוהר כנז' הביא ג"כ פ' אז אמר שלמה. אפשר כי כונתו לרמוז על מ"ש (שיר השירים רבה פ' ג') מלך שהשלו' שלו. וכלם יצדקו בדרוש הנזכר. ואפשר לומר כי להיות כי באותה שעה היה התקון הולך ועושה, כמו שנצנצה רוח קדושה באמרם זה אלי ואנוהו (שמות טו, ב). וכן ג"כ תביאמו ותטעמו (שם יז). רמזו במלת 'אז' על העתיד, שנתגלה אור הכתר על המלכות, אלא שבזמן בנין ב"ה היה בבחי' יותר עליונה, שהמלכות עלתה עד החכמה ונגלה עליה אור הכתר, וכמ"ש שהיתה בבחי' ו'. וכמבואר בדרוש ז' בחי' שיש אל הנוק'. והנה באותה שעה נתגלה שיר השירים כמבואר בזוהר, וכ"ש יהיה ל"ל כי אז המלכות תעלה בבחי' ז' ושני המלכים יהיו בכתר א'. וזהו אז ימלא שחוק פינו כמ"ש, ולשוננו רנה בשיר השירים. וזהו כללא דגלותיהון דישראל ופורקנא דילהון. פי' כללא דגלותהון דישראל היינו שיר חד, ונעשה השירים תרין, דבזע פורפירא דלהון ונעשית כשנים, ופורקנא דלהון אשר לשלמה, שעתיד הב"ה להחזירו שלם ולהשלים כל מה שחסר, כזה שהוא מאחה את הקרע, ואז יאמרו בגוים אשר היו מתלוצצים ליצנות כמ"ש למעלה על פ' ישיחו בי יושבי שער (תהלים סט, יג). אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה (תהלים קכו, ב). ויראו אויבינו ויכלמו כי אתה ה' עזרתנו ונחמתנו אכי"ר.

י"ט

ר' אָבִין פָּתַח, וְהוּא מְהַשְׁנֵא עִדָּנַיָּא וְזִמְנַיָּא (דניאל ב, כא). **אָמַר יִרְמְיָה לְיִשְׂרָאֵל אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם יוֹשְׁבִים בִּירוּשָׁלַיִם וְשׂוֹתִים מֵי הַשִּׁלּוֹחַ שֶׁמֵּימָיו נְקִיִּים וּמְתוּקִים, עַכְשָׁיו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם גּוֹלִים לְבָבֶל וְשׂוֹתִין מֵי פְּרָת שֶׁמֵּימָיו עֲכוּרִים וּסְרוּחִים, שְׁנֶּאֱמַר וְעַתָּה מַה לְּךָ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מֵי שִׁיחוֹר** וכו' (ירמיה ב, יח).

אפשר שר' אבין בא לפרש פי' אחר בפ' שהביא למעלה השביעני במרורים. היל"ל השביעני מרורים, וגם החלוק למה במרורי' אמר השביעני ובלענה אמר הרוני לענה. והנה בענין וימררו את חייהם (שמות א, יד). אז"ל בתיקונים תקון כ"א דף מ"ד ע"א:

ורזא דמלה וימררו את חייהם בעבודה קשה דא קושיא, בחומר דא ק"ו, והא אוקמוה והכי הוו ישראל עד דאורי לון עץ החיים הה"ד ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים (שמות טו, כה). ודא עץ החיים דאתרבי על ההוא מבועא דאיהי שכינתא, מבועא דאשקי לאילנא דאיהו ו' והאי עץ מהלך חמש מאות שנה דאינון ה'. וימתקו המים דא ה' בתראה דאתמר בה קראן לי מרה וכו' (רות א, כ) עכ"ל. הנה שבתחלה וימררו את חייהם בד"ת ואח"כ ע"י עץ החיים וימתקו המים של ד"ת, והוא ע"ד מ"ש והיה ראשיתך מצער (איוב ח, ז). ויש הרבה קושיות, וכאשר אדם זוכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וזה נעשה על ידי הטורח והעיון הראוי ע"י סייעתא דשמייא, אז נעשו ד"ת אליו נחמדים מזהב ומפז רב ומתוקי' מדבש וכו'. והנה בצאתם ממצרי' אז עליהם נא' ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם (שמות טו, כג). פי' ישראל היו מרים ולפי' ויורהו ה' עץ ונמתקו ורבים שתו ושבעו, וזהו השביעני שביעה ממש, ומלא כרסי בשר ויין של תורה בהיותי במרורי', וגם באותם הדברי' שהייתי מרה בהם וחיי חיי צער, השביעני בהם ומצאתי צוף דבש אמרי נועם, ולעומת זה בצאתי מירושלים הרוני כדמיון שכור, כמו שאמר המתרגם על וסובא (דברים כא, כ) ורוי חמר. וזהו הרוני שהייתי כשכור שאין דעתו נכונה, וזה לענה שהיא מרה תחילה וסוף ואין הלכה ברורה אצלי, וזה"ש אילו זכיתם הייתם יושבי' בירושלים ששם אוירה של א"י מחכים, וכ"ש בירושלי' מקום הקדושה, ושם הייתם שותים מי השילוח אשר היה ה' שולח מעץ החיים שמימיו מתוקי' ונקיים, כי מציון תצא תורה שאין בה שום דופי, עכשיו שלא זכיתם הרי אתם גולים לבבל, כשמה כן היא כי שם בלל ה', ושותים מי פרת שהם פרים ורבים מעצמם, וזו היא מדה טובה מצד א', אמנם מצד אחר אין להם אותה הארה מלמעלה, ולכן מימיו עכורי' וסרוחי', שנאמר ועתה מה לך וכו' (ירמיה ב, יח). וזה נאמר אחרי שאמר למעלה אותי עזבו מקור מים חיים וכו' (ירמיה ב, יג). עד עזבך את ה' אלקיך בעת מוליכך בדרך (שם יז). דרכה של תורה כמ"ש ועתה וכו'. וזהו ג"כ משז"ל (סנהדרין כד.) במחשכים הושיבני (איכה ג, ו). זה תלמוד בבלי. ואפשר לדמות זה למ"ש בס' הזוהר פ' תרומה ז"ל (דף קס"ו ע"ב), האי אור זרע ליה קב"ה בגנתא דעדנוהי וכו'. ובסוף כתיב וז"ל, ואי תימא דאינון בזמנא דגלותא כתיב אזלו מים מני ים ונהר יחרב ויבש (איוב יד, יא). היך עביד תולדין אלא כתיב זרוע, זרוע איהו תדיר ומיומא דאפסיק ההוא נהר גנתא לא עאל ביה, ההוא גנתא דההוא אור דאיהו זרוע תדיר עביד איבין, ומיניה ומגרמיה אזדרע בקדמיתא ולא שכיך תדיר בגנתא דעביד תולדין, ומההוא זרעא נפיל ביה באתריה מגרמיה ועביד תולדין כדבקדמיתא, ואי תימא דאינון תולדין ואיבין כמה

דהוה בזמנא דגנתא תמן לאו הכי, אבל לא אתמנע זרועא דא לעלמין, כגוונא דא ותורה אור, אורייתא הכי אזדרע תדיר בעלמא ועביד תולדין ואיבין בעלמא ולא שכיך לעלמין, ומההוא איבא דיליה אתזן עלמא וכו' עכ"ל. והוא ממש כמו שאמרנו שמי פרת פרים ורבים מצד עצמם, וזה מכח הארה שכבר קבלו, אמנם אין להם הארה מלמעלה, והגם כי אין ד"ת מקבלים טומאה (ברכות כב.), מ"מ להיות העוסקי' בה בגלות, הנה המקום גורם בלבול מחשבה ועכירות הדברי' הנאמרים באמת, וזהו שמימיו עכורים וסרוחים מצד הקליפות שמתגברים ומערבבי' הדברי' הנאמרי' באמת, והוא ע"ד מ"ש הכתוב ויגרשו מימיו רפש וטיט (ישעיה נז, כ). והוא ג"כ מש"ה מעין נרפש וכו' (משלי כה, כו). וגם לפי פשוטו אפשר לומר אילו זכיתם הייתם יושבים בירושלים ושותים מי השילוח, כי הנה אמרו בשם האר"י זלה"ה כי ע"ג מעיינות ונהרות יש הרבה מגולגלים, ולפעמי' מתלבשים באדם השותה וכו' ע"ש בס' הגלגולים. והנה אין ספק כי אויר א"י הקדש הנה הוא מטהר ומזכך כל אותם שהם מגולגלים ושורים על מימיהם וע"ג מעיינותיה ונהרותיה, וההפך בנהרות שבח"ל כי האויר החיצוני והטמא גורם עכירות לנשמות השורי' על המים ועל הנהרות והמעיינות שבתוכה, וזהו ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם גולים לבבל ושותים מי פרת שמימיו עכורים וסרוחי' מן הטעם שאמרנו. וזה גורם ג"כ ערבוב המוח ולפעמי' מחטיאים לשותה אותם כמ"ש, הרחמן יצילנו אכי"ר.

אילו זכיתם הייתם יושבים בירושלים ואומרי' שירים וזמירים לפני הקב"ה, עכשיו שלא זכיתם הרי אתם גולים לבבל וקוראים קינים ונהי, הוי על נהרות בבל, איכה. אפשר שהוקשה לו הכפל ב"פ והוא מהשנא עידנייא וזמנייא (דניאל ב, כא), ב' דברים. ולפיכך פי' תחלה עדנייא, כי בתחלה היה עת רצון וגלוי התורה ע"י מי השילוח כמ"ש, ועתה אחזונו ימי עוני של תורה כמשז"ל, ואחר זה פי' עתה וזמנייא מלשון חגים וזמנים לששון, ואמר אילו זכיתם הייתם יושבים בירושלים ואומרי' שירים וזמירים לפני הב"ה, כמו שהיה בעת חנוך הבית שאז עשו את החג שבעת ימים ושבעת ימים וכו'. וע"י הלוים בשיר שלהם בכינורות ונבלי' ומצלתי' עם תפלת המלך החסיד שהע"ה, ירדה שכינה בבה"מ וכל העם רואים ברדת האש, וכמו כן ג"כ והענן מלא את בית ה' (מלכים א' ח, י). ומדי שנה בשנה ג"כ, מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו (סוכה פרק ה משנה א), וחסידים ואנשי מעשה היו מרקדים, והלויים ג"כ בכינורות ונבלי' ומצלתי' ובכלי שיר בלי מספר, ובפסח ג"כ קול הלילא מתבר אגרא (ירושלמי פסחים ז, יב, נו.). ועי"ז היו יושבים לפני ה' ושואבים רוח הקדש, ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם גולים לבבל, ועשר מסעות נסעה שכינה (ראש השנה לא.), ונתלבשה בלבוש

רוח סערה ענן גדול וכו'. ולפיכך הרי אתם קוראים קינים ונהי על סלוק שכינה, וזהו איכה ישבה בדד. וע"ד האמת אפשר לומר ע"ד משז"ל בדרוש ז' בחי' שיש אל הנוק', ושם נתבאר כי בבנין המקדש עלתה המלכות עד חכמת ז"א, וכן התמיד עד חרבן הבית עכ"ל. והנה אז היו כל הזמנים שוים כמעט, דמיון מה שיהיה בעולם שכלו שבת, ועכשיו שבעו"ה נשתנה הזמן, וזהו מ"ש והוא מהשנא עדנייא וזמנייא. והנה אז בבנין הבית נגלה שיר השירים כמבואר בזוהר בהרבה מקומות, א"כ ז"ש אילו זכיתם הייתם יושבים בירושלים, והיה מתמיד היחוד בכל עת וכל שעה וכל יום ואומרי' שירים וזמירים לפני הב"ה, בסוד אלקים אל דמי לך (תהלים פג, ב). ובפרט ע"י שיר השירים וכמ"ש לעיל. ועוד נשוב ג"כ לבאר בפי' פ' איכה ישבה בדד ע"ש. וזה היה לפני הב"ה, לפניו דוקא, בין שנפרש הב"ה בבינה או בת"ת, לפניו יפורש בחכמה שעלתה עד שם כמ"ש, עכשיו שלא זכיתם הרי אתם גולים לבבל וקוראי' קינים ונהי. הוי על נהרות בבל, איכה. היינו שירדה השכינה בגלות בבל למטה מן החזה, ואעפ"י שהיו מאירים בה אור ה' ראשונות דז"א, מ"מ האורות של ז"א היינו ז"ס עליונות שבהם נתפשטה הבינה בז"א, ירדו ונמשכו אל הקליפות, וכמבואר בדרוש ז' בחינות הנוק' כנז'. וכיון שירדה הארתם אל הקליפות, ז"ש על נהרות בבל. פי' על נהרות, שהוא בחי' הארת היסודות הנק' נהר, עתה בבבל נתבלבלו הדברים וירדו למטה ממדרגם והאירו אל הקליפות, וזהו ג"כ איכה ישבה בדד, מהארת ה' עליונות אחור באחור. והנה על זה אין צריך לפרש שיר השירים כנגדו כי כבר מפורש במדרש, (אילו זכיתם וכו' אומרי' שירים וזמירי' וכו'), ומה שהיה הוא שיהיה בבי"א, ובפרט כמ"ש בזוהר פ' תרומה על שיר השירים ז"ל (דף קמ"ג ע"ב), שירתא דאיהי כגוונא דעלמא דלעילא דאיהו שבת עכ"ל. וא"כ ע"י שיר השירים קדש לה' יחזור העולם כמו שהיה בזמן שהיה בית המקדש קיים, שעלתה המלכות עד החכמה שהוא קדש, ויותר מזה כי אז יהיה אור הלבנה כאור החמה שניהם שוים בכתר א' וכן יר"א.

כ'

ר' אֲלֻכְסַנְדְּרִי פָּתַח: שָׁקַדְתִּי וָאֱהְיֶה כְּצִפּוֹר בּוֹדֵד עַל גָּג (תהלים קב, ח). **אָמַר הב"ה שָׁקַדְתִּי לְהַכְנִיס בָּנַי לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִיָּד וָאֱהְיֶה כְּצִפּוֹר בּוֹדֵד עַל גָּג, מָה הַצִּפּוֹר מִתְבּוֹדֵד מִגַּג לְגַג וּמִגָּדֵר לְגָדֵר וּמֵאִילָן לְאִילָן וּמִשּׁוֹכָה לְשׁוֹכָה, כָּךְ כְּשֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הָיוּ נוֹסְעִים בְּמַחְלֹקֶת וְחוֹנִים בְּמַחְלֹקֶת, וַיִּסְעוּ וַיַּחֲנוּ, וְכֵיוָן שֶׁבָּאוּ לְהַר סִינַי נַעֲשׂוּ כֻּלָּם חֲמוֹנָיָא. וַיַּחֲנוּ אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל** (שמות יט, ב). **בְּאוֹתָהּ**

שָׁעָה אָמַר הב"ה הֲרֵי הַשָּׁעָה שֶׁאֶתֵּן תּוֹרָה לְבָנַי. דָּבָר אַחֵר שָׁקַדְתִּי וָאֶהְיֶה [כְּצִפּוֹר]. אָמַר הב"ה שָׁקַדְתִּי אֲנִי לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ לְעוֹלָם, וָאֶהְיֶה כְּצִפּוֹר, מָה הַצִּפּוֹר הַזֶּה בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה נוֹטֵל גּוֹזָלֶיהָ הִיא יוֹשֶׁבֶת בָּדָד, כָּךְ אָמַר הב"ה שָׁרַפְתִּי אֶת בֵּיתִי וְהֶחֱרַבְתִּי אֶת עִירִי וְהִגְלֵיתִי אֶת בָּנַי לְבֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְיָשַׁבְתִּי לִי לְבַדִּי, אֵיכָה.

אפשר שהוא הולך ע"ד מ"ש השביעני במרורים (איכה ג, טו). שהיו חסרי התקון, וא"כ הוא למה לא המתין עד שיהיו שלמים, ולזה השיב שקדתי ואהיה. שקדתי להכניס את בני לא"י. והוא ע"ד משז"ל שאמר הב"ה ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים (שמות ג, ז). והיה מפחד פן יטמעו בין המצרים ח"ו, כאשר כן היה אילולי חסדו ית', וכמ"ש על ולא יכלו להתמהמה (שמות יב, לט). וכן ג"כ כי בחפזון יצאת [מארץ] (מ)מצרים (דברים טז, ג). וכן ג"כ אמרו שזהו שאמר מרע"ה מי אנכי וכו' וכי אוציא את בני ישראל ממצרים (שמות ג, יא). שאין להם זכות לצאת, ועל זה השיבו ה' ית' בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה (שם יב). כי ע"י קבלת התורה יקבלו השלמות הראוי, עוד אז"ל כי בצאת ישראל ממצרים היו ראויים לעלות מיד לא"י, כמש"ה ואומר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני וכו' (שם יז) ע"כ. וז"ש המדרש אמר הב"ה שקדתי. פי' מהרתי להכניס בני לא"י. כי כך היתה כונתו ית' למהר את הקץ, וכבר תרגם יונתן בן עוזיאל על פ' ואשא אתכם על כנפי נשרים (שמות יט, ד). כי בליל פסח בהיותם במצרים הטיסם הב"ה והביאם לירושלים. והנה נוכל להקשות למה לא הניחם שם בירושלים וְיִגָּרֵש מפניהם גוים, ולמה החזירם למצרים, אבל האמת כן הוא שאז"ל כי אויר הקדוש היה הולך עמהם. ואם ניתן לידרש נוכל לומר כי נשמותיהם של אותו הדור היו ממקום גבוה ונשמות גדולות, אלא ששלט בהם הקליפה ועדיין לא הטהרו לגמרי, ולפיכך היה אויר הקדושה הולך עמהם, ע"ד מ"ש כי השכינה גולה עם ישראל לשמרם, אבל עדין לא זכו ליכנס לארץ, ועתה המדרש אומר טעם לזה ואמר שזה היה מפני המחלוקת, ולפיכך אמר שקדתי להכניס בני לא"י מיד, כמש"ה ואשא אתכם על כנפי נשרים כמ"ש. אבל ואהיה כצפור בודד על גג. מה הצפור מתבודד ויושב יחיד מגג לגג, שהיתה שכינה ע"ג ראשיהם של ישראל, ובהיות כבודו ית' פוסע על ראשי עם קדש של בית ישראל יקרא מתהלך מגג לגג, וכדומה לזה פי' בדרוש אבי"ע בענין ועשית מעקה לגגך (דברים כב, ח). ומגדר לגדר. היינו ג"כ שהיה משרה שכינתו ית' על הצדיקי' שהם גדר לאנשי דורם. וכן ג"כ מאילן לאילן ומסוכה לסוכה, והאילנות הם הזקני' כמ"ש יונתן בן עוזיאל על

ושבעים תמרים (שמות טו, כז). בזכות ע' סנהדרין. וכן ת"א ג"כ ארזי לבנון אלו הצדיקים. ואפשר ג"כ לומר מאילן לאילן רמז למרע"ה שהוא אחוז בעץ החיים, לאילן שהוא יהושע שהוא ביסוד, שגם הוא נק' עץ ואילן. וכן אהרן ג"כ היה שושבינא דמטרוניתא. ומסוכה לסוכה שהם מגינים על דורם כסוכה זו שהיא מגינה על היושבים בצלה, כך כשיצאו ישראל ממצרים היו נוסעים במחלוקת וזה גרם שלא נכנסו לארץ מיד כמ"ש, והנה אם היו נכנסים לארץ מיד ובפרט לפי הדרך שאמרנו בשם ת"י, הנה היו עומדים בירושלים ומשם היו מתפשטים בכל א"י, והנה הוא כדמיון מה שאמר הכתוב הטיבה ברצונך את ציון (תהלים נא, כ). בתחלה לסבת שלא יהיה שם קליפה, ואח"כ תבנה חומות ירושלים כאשר כן יהיה ל"ל, שאין פחד אלקים אחרים, וכמ"ש בזוהר בסבא פ' משפטים (דף ק"ח ע"א), ואפשר לומר ג"כ דרך דרש וה' יצילנו משגיאות, כי ג"כ היו זוכים לחלק א"י כמו שיהיה ל"ל כמבואר בנבואת יחזקאל, מה שלא זכו בביאה ראשונה וכ"ש בביאה שניה. ועיין בס' אור יקר בהקדמות שהביא בפ' לך לך על פי' מאמר הזוהר הקדמה ג' בפ' וה' אמר אל אברם וכו' (בראשית יג, יד). ר' אבא פתח ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה' וכו' (יונה א, ג). והנה מלבד כי המחלוקת בעצמה קשה היא, והוא דבר הגורם פירוד למעלה ח"ו כמשז"ל, עוד מלבד זה מורה היות נשמותיהם פגומות קצת, כי כל מחלוקת הוא מצד הקליפות, ולכן כל זמן שהיה בהם מחלוקת לא זכו לא לנתינת התורה ולא ליכנס לארץ, ומ"מ אויר הקדושה ואור השכינה היתה הולכת עמהם כדי להשלימם ולתקנם כמ"ש, וכיון שבאו להר סיני פסקה זוהמת המחלוקת ואז הב"ה נתן להם את התורה, והנה בזה היו מוכנים ליכנס לא"י עפ"י הדרך שאמרנו, ועיין באור יקר במקום הנז', ולפיכך לא דבר המאמר עוד מענין ביאת ישראל לא"י רק הביא ד"א וכו'. ובזה יתן טעם למה לא נכנסו לארץ כמ"ש וז"ל, ד"א שקדתי ואהיה. אמר הב"ה שקדתי אני להשרות שכינתי בבית המקדש לעולם, ואהיה כצפור. מה צפור הזה בשעה שאתה נוטל גוזליה היא יושבת בדד, כך אמר הב"ה שרפתי את ביתי והחרבתי את עירי והגליתי את בני לבין א"ה וישבתי לי לבדי, איכה עכ"ל. ונ"ל עם מה שאז"ל כי בתחלה כתי' תביאמו ותטעמו בהר נחלתך (שמות טו, יז). ואח"כ כתיב ועשו לי מקדש וכו' (שמות כה, ח). כי עד שלא חטאו היתה כונתו ית' להביאם לא"י וליטע אותם בבה"מ כמ"ש, ואמנם ע"י עון העגל נתקלקלו הדברי', ולזה כדי לתקן הכל אמר הב"ה ועשו לי מקדש וכו'. והנה עי"ז נתקן הכל והיו הולכים לא"י, וכמש"ה נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם וכו' (במדבר י, כט). והיו הולכים באותו יום לא"י אילולי שהתחילו לחטוא, ויסעו מהר ה' וכו' (במדבר י, לג). כתינוק הבורח מבית הספר. וזה גרם דרך

שלשת ימים, שנשתהו ג' ימים, וסוף דבר ויהי העם כמתלוננים רע, ועבירות אחרי' עד כי כל זה גרם שלא נכנסו לא"י רק דור אחר ולא נשלמו הנשמות תחת כנפי השכינה כראוי, עד כי לבסוף חטאו וגלו, והנה בעוד שהיו עע"ז בא"י בלבד לא גלו כל ישראל עד כי הכניסוה לבית ק"ק, ואז ירך מתוכה הסריחה ונסתלקה שכינה ונשרף הבית בעו"ה ונחרבה ירושלים מכל וכל, וזה היה סיבה להתם גלותם, וזהו והגליתי את בני לבין א"ה וישבתי לי לבדי, כמש"ה שלח תשלח את האם (דברים כב, ז). וכמ"ש בתיקונים תקון (), שעל גלות השכינה הן בהיותה יחידה מבלי בניה, וכן ג"כ כי בזמן הגלות אין לה יחוד וזווג עם בעלה. והנה ל"ל כאשר יהיו ישראל י"ב שבטים בא"י, כדמיון י"ב בקר תחת הים עם השכינה, וגם השכינה תתיחד עם בלעה סיהרא באשלמותא, אור הלבנה כאור החמה, באותה בחי' שיש לו י"ב צירופי הוי"ה, והנה זהו כל כונת שיר השירים, כמ"ש מהר"ם קורדווירו זלה"ה בס' אור יקר פ' הנזכר, וכן יהיה בבי"א.

כ"א

ר' אֶלְכְּסַנְדְּרִי פְּתַח, וְהַצְּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע וגו' (ויקרא יג, מה). **וְהַצָּרוּעַ זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע, זוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁהִיא מְטַמְּאָה כְּנֶגַע, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְחַלְּלוּ אֶת מִקְדָּשִׁי וַיִּטַּמְּאוּהָ. בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים, אֵלּוּ בִּגְדֵי כְהֻנָּה. וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ** (ויקרא יג, מה), **הוּא שֶׁנֶּאֱמַר וַיְגַל אֵת מָסַךְ יְהוּדָה** (ישעיה כב, ח). **גַּלֵּי דַכְסְיָא. וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה, כֵּיוָן שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל לְבֵין אוּמּוֹת הָעוֹלָם לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לְהוֹצִיא דָּבָר תּוֹרָה מִפִּיו. וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא, חֻרְבָּן רִאשׁוֹן וְחֻרְבָּן שֵׁנִי. א"ר יוֹסֵי בֶּן חֲלַפְתָּא כָּל מִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ כַּמָּה שָׁנִים עָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הוּא יוֹדֵעַ אֵימָתַי בֶּן דָּוִד בָּא, וְאֵית לֵיה תְּלָתָא קְרָאֵי מְסַיְּעֵי לֵיהּ, חָדָא וּפָקַדְתִּי עָלֶיהָ אֶת יְמֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר תַּקְטִיר לָהֶם** (הושע ב, טו), **כִּימֵי הַבְּעָלִים. וְתִנְיָנָא וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרָא וְלֹא שָׁמְעוּ כֵּן יִקְרְאוּ וְלֹא אֶשְׁמָע** (זכריה ז, יג). **תְּלִיתָאָה וְהָיָה כִּי תֹאמְרוּ תַּחַת מָה עָשָׂה ה' וגו'** (ירמיה ה, יט). **רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמְרֵי תַּרְוַוְיִיהוּ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר יַעַן וּבְיַעַן, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר אַדַּמַּתְכֶם לְנֶגְדְּכֶם זָרִים אֹכְלִים אֹתָהּ** (ישעיה א, ז). **רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי שָׁמַע לָהּ מֵהָדֵין קְרָא, כָּל יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא** (ויקרא יג, מו). **אֵיכָה**.

ר' אלכסנדרי הולך לו לפי דרכו לפי מ"ש בפתיחה אחרת (פסקה כ') כי כאשר הכניסו ע"ז בבית ק"ק גרם חרבן הבית והגלות, וכמ"ש הירך מתוכה הסריחה. ועל זה הביא פ' והצרוע אשר בו הנגע (ויקרא יג, מה). והוקשה לו הכפל, כי בודאי אם הוא צרוע יש בו הנגע, ולפיכך דרש אותו וכו'. והנה מצינו לרז"ל שפי' ודקדקו על מש"ה ובשר כי יהיה בו בעורו שחין ונרפא (שם יח). ובמכוה כתיב או בשר כי יהיה בעורו וכו' (שם כד). ולא כתיב 'בו בעורו'. ואמרו כי השחין מתחיל מבפנים ואח"כ מתראה מבחוץ אבל המכוה מתחיל מבחוץ מעורו בלבד ע"כ. הנה שדייקו מלת 'בו' ופי' אותו מבפנים, וכן ג"כ בפ' זה שאומר אשר בו הנגע, צריך לפרש אותו עד"ז, ולכן פי' אותו על בית המקדש שהכניסו בתוכו ע"ז, באופן שהיתה הטומאה מבפנים. והנה עד"ז פי' מהר"ם אלשיך זלה"ה, והיה בעור בשרו לנגע צרעת (שם ב). כי בתחלה אינו אלא מבחוץ בעור בשרו וכו' ע"כ. והנה בתחלה לא היתה רק מבחוץ בשאר מקומות שבא"י, וזהו והצרוע פי' מבחוץ זה ב"ה, ואח"כ אשר בו הנגע מבפנים, שהכניסוה לבית קדשי הקדשים. והנה אז"ל ירושלים וחוצה לארץ אינם מטמאי' בנגעים. והטעם אפשר לומר כי ירושלים מפני קדושתה אין הנגע פוסל בה, ולהפך ח"ל מפני גשמיותה שאין בה קדושה, וזה מלבד מה שהביאו ז"ל ראיה מהכתוב שאומר בבית ארץ אחוזתכם (ויקרא יד, לד), כמ"ש ז"ל (גיטין פב.). ואם העיר קדושתה כ"כ גדולה כ"ש בית המקדש שקדושתו חמורה כידוע, וא"כ היאך יתיחס בו טומאת נגעים, לפיכך פי' זו ע"ז שהיא מטמאה כנגעים, ומביא ראיה מפ' ויחללו את מקדשי ויטמאוהו. לא מצאתי פסוק זה בשום מקום, ואפשר שהוא מביא ראיה כי בהרבה מקומות כתיב שחללו את המקדש, וגם בשאר מקומות שטמאוהו, ועתה אומר כי בתחלה חללוהו מקדושתו כי לא שמו אלקי' לנגדם השוכן בבית ההוא, ואח"כ טמאוהו בגילוליהם. וסיים הפ' שאומר בגדיו יהיו פרומים, אלו בגדי כהונה, דלא שייך בגדים בב"ה זולתי עפ"י הדרך הנז' ולקמן נפרש בעה"ו, וכל זה נוכל לומר ע"ד הפשט, אבל נ"ל לפרש ע"ד הא', וזה בהקדים מ"ש בענין דרוש הנגעים, כי צרעת הוא סגירו כתרגומו, ופי' כי הוא סגירו דנהירו עילאה, והם בחי' מוחין דזעיר מצד אבא, חכמה עילאה שלא נגלו בזעיר, היא גורמת הצרעת שהיא אחיזת החצונים וכו'. ואח"כ אומר ג"כ ז"ל, גם נלע"ד ששמעתי כי זהו ענין אומרו זאת תהיה תורת המצורע (ויקרא יד, ב). כי כל הבחי' היותו מצורע הוא לסיבת הסתלקות המוחין מצד אבא, חכמה הנק' תורה כנודע, וא"כ אין תקונו אלא ע"י עסק התורה כמשז"ל עכ"ל (ערכין טו:). ובמקום אחר אומר כי ב"ה ובית קדש הקדשים הוא נקודת היסוד שבה הפנימית, ששם ארון התורה יסוד דכורא נכנס ומשמש בה עכ"ל. גם אמרו שב"ה ראשון הוא בסוד

אימא עילאה ע"כ. וכאשר נרכיב דברים אלו עם מ"ש בדרוש ארון וכפרת וכו'. נאמר כי ב"ה הוא בבינה, וארון התורה הוא יסוד, יסוד אבא נכנס ומשמש בה. וכאשר נגנז הארון והלוחות ושאר דברים בימי יאשיהו, באמת יאמר על זה כי נסתלק אור אבא, והוא ממש דברי המדרש והצרוע זה בית המקדש, שנסתלק ממנו אור אבא כנז', ולפי דרך זה הוקשה לו אומרו אשר בו הנגע, כי לפי מ"ש בדרוש הנז' 'הנגע' הוא קדוש, אלא שהוא דין והוא דוחה את הטומאה אשר באדם או בבית המנוגעת עכ"ל. וא"כ הוא נראה שהוא דבר לשבח, ולכן אמר זו ע"ז שהיא מטמאה כנגע, ולפי דרכו דקדק בכתוב אומרו 'הנגע' שהיה די לומר אשר בו נגע, אלא הוא הנגע המפורש במקום אחר, אשר עליו נאמר ונתץ את הבית וכו' (ויקרא יד, מה). והביא ראיה ואמר ויחללו את מקדשי ויטמאוהו. שנסתלק אור אבא כמ"ש, ונשאר מקום חלל ופנוי, וא"כ הוסיפו על זה ויטמאוהו, ואפשר ג"כ כי החלול הנז' הוא ביטול תורה, וידוע כי זה גורם הסתלקות מוחין דאבא, ואח"כ ויטמאוהו בעונותיהם, והנה זה גרם אח"כ בגדיו יהיו פרומים אלו בגדי כהונה, ע"ד מ"ש לעיל בפ' מעדה בגד ביום קרה וכו'. שנסתלקו בגדי החמודות שיש בהם רמז לתקוני' עליוני', וראשו יהיה פרוע. גלי דכסייא, שנא' ויגל את מסך יהודה. לפי מ"ש בעל מתנות כהונה בשם הערוך, מלשון דוכסי' ונסיכים. ויהיה פי' שניטלה שררה מיהודה. ידוע כי בהסתלקות המוחין והארות העליונות אין לך ביטול שררה גדולה מזאת, וגם לפי פשוטו פי' שהסירו המסך מבית המקדש, אין לך מסך גדול יותר מהארות עליונות, ועתה שהוסרו נא' ויגל את מסך יהודה. וראשו יהיה פרוע. דמיון מ"ש בעגל וירא משה את העם כי פרוע הוא (שמות לב, כה). ועל שפם יעטה, כיון שגלו ישראל לבין א"ה לא היה א' מהם יכול להוציא ד"ת מפיו. דמיון האבל שאסור בדברי תורה, וזה מפני סלוק המוחין הנז', ועוד טעם אחר כי קדושתם היתה גדולה וקדושת תורתם ביותר, שהרי אמרו בזוהר פ' ויקרא דפוס מנטובה, דאפי' רשעי דרא הוו ידעי רזי דאורייתא. והביאו ראיה ממ"ש הנביא אל אחז שאל לך אות וכו' (ישעיה ז, יא). וכיון שגלו לא יכלו בארץ טמאה ובתוך עם טמא להוציא ד"ת מפיהם, והטעם כמ"ש מהר"ם קורדווירו זלה"ה בר"מ, כי נתחזקה הקליפה, וכמ"ש הנני יוסיף להפליא וכו' (ישעיה כט, יד). וטמא טמא יקרא, חרבן ראשון וחרבן שני. כי טומאת חרבן בית ראשון נתפשטה עד חרבן בית שני, כי אעפ"י שחזרו לא חזרו הארון והכפרת והכרובים (יומא כא:), גם לא היתה חזרתם שלמה כי לא חזרו כל ישראל, עד ירחמנו עושינו בביא. א"ר יוסי בן חלפתא כל מי שהוא יודע כמה שנים עבדו ישראל ע"א הוא יודע אימתי בן דוד בא, ואית ליה תלתא קרייא מסייעא ליה, חדא ופקדתי עליה את ימי הבעלים אשר תקטיר להם (הושע ב,

טו), כימי הבעלים. תניינא ויהי כאשר קרא ולא שמעו כן יקראו ולא אשמע. תליתאה והיה כי יאמרו תחת מה עשה ה' וגו'. ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרווייהו, ר"י אמר יען וביען מדה כנגד מדה, ר"ל אמר אדמתכם לנגדכם זרים אוכלים אותה, כנגדכם זרים אוכלים אותה. ר' אלכסנדרי שמע לה מן הדין קרא, כל ימי אשר הנגע בו יטמא עכ"ל. אפשר שמביא ג' פסוקי' כי פ' הראשון נר' פקידה בעלמא, ומ"מ מביא ראיה ממנו מפני שאומר ותעד נזמה וחליתה, לדברי מי שמפרש [ותעד] ל' הסרה. והוא ע"ד ויתנצלו בני ישראל את עדיים (שמות לג, ו). וגם אם נפרש ל' עדי, נאמר הכתוב אעפ"י שהיתה מקושטת בקישוטין נאים מאתו ית', מ"מ ואותי שכחה נאם ה'. אמנם עדיין קשה בפ' זה, מלבד מ"ש למעלה שצריך לפרש כימי הבעלים, לפיכך הביא פ' ויהי כאשר קרא ולא שמעו. ועדיין אפשר לפרש שיהיה להם צרות וכיוצא אבל לא גלות, לפיכך הביא פ' והיה כי יאמרו תחת מה עשה ה' וכו'. דכתיב ביה בהדייא כן תעבדו זרים בארץ לא לכם. ומפ' זה האחרון לא היה בו די להביא ראייה, שאפשר לומר שבא להורות על ענין הגלות בעצמו ולא על משך הזמן, כמו שמביא מפ' כימי הבעלים וכו'. ר"י ור"ל אפשר שהם לא הוסיפו כלום רק באו לתת טעם לדברי ר"י בן חלפתא, ור"ל הוסיף על דברי ר"י כי להיות שהם המשיכו הטומאה בא"י ע"י ע"ז, ולכן כנגד זה ניתן שליטה לאומות עליה, והנה כל זה הוא לתת טעם למה וטמא טמא יקרא, חרבן ראשון וחרבן שני, והטעם כי בבית שני אעפ"י שפסקה ע"ז ונסתלק יצרא דע"ז ע"י אנשי כנסת הגדולה (יומא סט:), מ"מ נתהוו שמדות ודברים רעי' בימי יוונים, ואח"כ הוסיף על זה המינות הגדולה אשר עדיין היא מרקדת בעו"ה ומעכבת את הגאולה. והנה ר' אלכסנדרי שנראה יותר מחמיר מכלם, שאומ' כל ימי אשר הנגע בו יטמא, כי כל הימים אשר יש טומאת ע"ז בישראל יטמא, בדד ישב וכו'. וזהו איכה ישבה בדד.

והנה בעו"ה בכל דור ודור רבו כמו רבו היוצאים מכלל הדת, וא"כ הוא מתי יהיה קץ הפלאות, ודבר זה באמת מבהיל אזני השומעים ומרפה ידיהם ח"ו, אמנם כאשר נדקדק בכתוב נראה שהוא מתרץ קושיא זו באמרו כל ימי אשר הנגע בו יטמא. פי' 'בו' דוקא, היינו בתוכו יטמא, אבל אם הוא חוץ ממנו אעפ"י שיהיה לו קצת אחיזה בישראל לא יטמא ח"ו, והנה סוד היוצאים מכלל הדת הוא בסוד מ"ש על והתעותו אנשי החיל (קהלת יב, ג). כי מפני העונות נתערב טוב ברע ורע בטוב, וא"כ הוא הרע היוצא צא תאמר לו ובשם ישראל לא יכונה, וכאשר יושלם הבירור אז בן דוד בא, וכבר אמרו בזוהר חדש במדרש הנעלם פ' בראשית דף ל"ז ע"ב, א"ל ר' אלעזר חייך דאי יחזרון בתשובה רישי כנישתא או חדא כנישתא, בזכותא יתכנש כל גלותא, דקב"ה איסתכי תדירא אימתי

יחזרון ויעבדון לון טבא עכ"ל. והנה אז"ל (סנהדרין ז.) ההוא דהוה קאמר ואזיל מאן דמבי דינא לישקלו ליה גלימא, ליזמר וליזיל בארחא, א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלו' (שמות יח, כג) עכ"ל. ומלבד פשוטו אפשרי לפרש דרך רמז, שמי שיצא מב"ד העליון חייב ועי"ז שקלו ליה לגלימיה, אלו בגדיו החמודות, וכמ"ש בגדיו יהיו פרומי' (ויקרא יג, מה), אלו בגדי כהונה. וכמ"ש ג"כ לעיל מעדה בגד ביום קרה וכו'. שהעדה מהם שני לבושין, וזהו דשקלו ליה לגלימיה, מאי תקנתיה ליזמר וליזיל בארחא, יעסוק בתורה, זמר בכל יום (סנהדרין צט:), בדרך אשר בה הולך בגלותו, והוא ע"ד מה שפי' רש"י על ושמתם את דברי אלה על לבבכם (דברים יא, יח). והוא ע"ד מש"ה הציבי לך ציונים וכו' שיתי לבך למסילה דרך הלכת (ירמיה לא, כ). כי אעפ"י שגלו כמ"ש למעלה ואבדתם מהרה וכו'. מ"מ ושמתם את דברי אלה על לבבכם. שצריך לעסוק בתורה ומצות, ומביא ראייה וכן הוא אומר הציבי לך ציונים וכו'. אמנם אם נדקדק אומרו 'ליזמר' הגם פי' אותו כמ"ש, וגם אומרו ליזיל יפורש, כאשר נקדים מ"ש המקובלים ז"ל בענין סדר התפלות, ואגב זה נדקדק ג"כ מה שמביא ראיה ואומר קרא כתיב וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלו'. והנה בתפלת שחרית אנו מעלים העולמות מעולם לעולם עד אצי', ואח"כ מעלים את המלכות עד נה"י, ואח"כ בחזרה עד חג"ת, ובשבתות וי"ט עד או"א, ואין להאריך בס' העליות, ועי"ז ג"כ האדם ג"כ מעלה נשמתו, ובפרט ע"י נפילת אפים, ובתפלת המנחה הגם שאין עליה אל העולמות, הוא מפני הרשימו של שחרית, וכל זה מבואר בס' הכונות ע"ש. והנה הכתוב אומר והזהרת אתהם את החקים ואת התורות והודעת להם את הדרך ילכו בה וגו' (שמות יח, כ). תרגם יב"ע ותהודע להון ית צלותא דיצלון בבית כנשתיהון וכו'. ואפשר שהוא מפרש הדרך אשר ילכו בה, ע"ד מ"ש כי ע"י התפלה הולכים מעולם לעולם כמ"ש, ודקדק אומרו דיצלון בבית כנשתיהון, כי עיקר העליות הם בבה"כ ע"י קדיש וקדושה וחזרת העמידה כידוע וכמ"ש. ולפי ד"ז נפרש את החקים ואת התורות, מלבד משז"ל נוכל לפרש שהוא על ענין הקרבנות שנק' חוקים. א"נ פרה דבהדייא כתיב בה חקה, והנה סגולתה היא לטהר את הטמאים, מלבד מ"ש בדרוש מרכבת יחזקאל, כי הנה היא בסוד קליפת נוגה, כפרה סוררה הנטהרת ונעשית אפר, ונק' ג"כ תורה כמ"ש זאת חקת התורה (במדבר יט, ב). והקרבנות ג"כ נאמר בהם זאת תורת העולה (ויקרא ו, ב). וזאת תורת החטאת (שם יח), וכן באשם ומנחה, וידוע כי ענין הקרבנות הוא להעלות הנצוצין, ומעשה הקטרת יוכיח, וכן העולה מלכות עולה לה' ת"ת. ועתה לפי זה יאמר הכתוב והזהרת אתהם את החקים ואת התורות שהם הקרבנות כמ"ש, וזה יועיל בזמן שב"ה קיים, ובזמן שאין ב"ה

קיים אז והודעת להם את הדרך ילכו בה זו תפלה, שע"י יזכו לעלות מטומאה אל הטהרה ולעלות במעלות כמ"ש, ועד"ז יאמר האי מאן דמבי דינא לישקלו ליה גלימיה, שהם בגדי כהונה כמ"ש, וזה מפני כי בטלה עבודה, הנה התקון הוא לזמר וליזיל באורחא בשירות ותשבחות לפניו ית', ויתפלל סדר התפלות כמו שתקנו ז"ל, והנה במדרש אומר והודעת להם את הדרך זו תלמוד תורה, והוא עפ"י הדרך הראשון שפי' על ליזמר וליזיל וכו'. והוא יותר מן התפלה, כמשז"ל כי ע"י עסק התורה מעמידי' המוחים כל היום, וגם ע"י התורה האדם מדבק נפשו בתורה ומטהר עצמו, והנה לפי הדרכי' שפירשנו יבא על נכון מ"ש שמואל לרב יהודה, קרא כתיב וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלו'. כי ע"י מ"ש למעלה והודעת להם את הדרך ילכו בה, הן בענין התפלה כמ"ש, וגם ע"י עסק התורה כל א' יבא על מקומו, היינו יבא טוב ויקבל טוב מטוב והרע משם יפרד, זינא לזיניה, ויעלה נשמתו מעולם לעולם עד מקום שממנה חוצבה ויותר מזה, וז"ש 'על מקומו' ולא אמר במקומו רק על מקומו. וזה יובן עפ"י מ"ש בס' הגלגולים ובפרט בפ' כ"ב בסופו, ודרך רמז נוכל לומר ג"כ כי מלת בשלו"ם הם אותיות מלבו"ש, וכמ"ש המקובלים ז"ל במקומות אחרים, וע"י והודעת להם כל מ"ש, וכן ג"כ ע"י דליזמר וליזיל באורחא כמ"ש, ישלימו לו כל מה שחסר מהלבוש שלקחו לו כמ"ש ונפגם והוסר ממנו בעונותיו, וזהו ג"כ שיר השירים, דליזמר וליזיל ויאמר שיר חד, השירים תרין, תורה ותפלה שיר ושבחה לפניו ית', ועי"ז אשר לשלמה. בין שנפרש כפשוטו, מל' שלו' כמשז"ל, מלך שהשלו' שלו. ויהיה פי' כמש"ה ואיש על מקומו יבא בשלו'. וכ"ש כאשר נאמר כי כל זה נעשה ע"י יסוד אבא המתגלה בתוך ז"א שנק' שלו'. והוא תורה בעצם, והוא מתגלה ג"כ ע"י התפלה, בסוד סמיכות גאולה לתפלה בתהלות לאל עליון כמשז"ל בס' הנז', ובין אם נפרש אשר לשלמה מל' בגד ושלמה. והוא מלבוש כמ"ש בשלו' אותיות מלבו"ש, כי בזה יושלם המלבוש החסר, וכן ג"כ לשון שלמות, כי זהו עיקר השלמות אשר יהיה במהרה בימינו אמן.

כ"ב

ר' יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם ר' לֵוִי פָּתַח, הוֹי מַגִּיעֵי בַיִת בְּבַיִת (ישעיה ה, ח). **רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ, רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר הוֹי מַגִּיעֵי בַיִת בְּבַיִת, מַלְוֶהוּ עַל בֵּיתוֹ, מַלְוֶהוּ עַל שָׂדֵהוּ** (לְטָלָהּ), **אָמַר הב"ה מָה אַתֶּם סְבוּרִים, שֶׁאַתֶּם יוֹרְשִׁים אֶת הָאָרֶץ לְבַדְּכֶם, בְּאָזְנַי ה' צְבָאוֹת אִם לֹא בָּתִּים רַבִּים לְשַׁמָּה יִהְיוּ גְּדֹלִים וְטוֹבִים מֵאֵין יוֹשֵׁב** (ישעיה ה, ח). **רֵישׁ לָקִישׁ**

אָמַר כָּזֶה שֶׁהוּא צוֹוֵחַ בְּאָזְנוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ לֹא בְאַחַת אֶלָּא בִשְׁתַּיִם, כָּךְ בְּאָזְנַי ה' צְבָאוֹת. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הוֹי מַגִּיעֵי בַּיִת בְּבַיִת. הַגַּעְתֶּם חֻרְבָּן רִאשׁוֹן לְחֻרְבָּן שֵׁנִי, מַה חֻרְבָּן רִאשׁוֹן צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ, אַף חֻרְבָּן שֵׁנִי צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ. עַד אֶפֶס מָקוֹם, מִי גָרַם לַאֶפֶס מָקוֹם לֵחָרֵב, עַל שֶׁלֹּא הִנִּיחוּ מָקוֹם שֶׁלֹּא עָבְדוּ בּוֹ עֲבוֹדָה זָרָה, בַּתְּחִלָּה הָיוּ עוֹבְדִים אוֹתוֹ בְּמַטְמוֹנִיּוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרָאִיתָ בֶּן אָדָם וגו' (יחזקאל ח, יב). וְכֵיוָן שֶׁלֹּא מִחוּ בְיָדָם חָזְרוּ לִהְיוֹת עוֹשִׂים אַחֲרֵי הַדֶּלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר וְאַחַר הַדֶּלֶת וְהַמְּזוּזָה שַׂמְתָּ זִכְרוֹנֵךְ (ישעיה נז, ח). וְכֵיוָן שֶׁלֹּא מִחוּ בְיָדָן חָזְרוּ לִהְיוֹת עוֹשִׂים עַל הַגַּגּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר וְאֶת הַמִּשְׁתַּחֲוִים עַל הַגַּגּוֹת לִצְבָא הַשָּׁמָיִם (צפניה א, ה). וְכֵיוָן שֶׁלֹּא מִחוּ בְיָדָן חָזְרוּ לִהְיוֹת עוֹשִׂים בַּגַּנּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר זֹבְחִים בַּגַּנּוֹת (ישעיה סה, ג). וְכֵיוָן שֶׁלֹּא מִחוּ בְיָדָן חָזְרוּ לִהְיוֹת עוֹשִׂים בְּרָאשֵׁי הֶהָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים יְזַבֵּחוּ וְעַל הַגְּבָעוֹת יְקַטֵּרוּ (הושע ד, יג). וְכֵיוָן שֶׁלֹּא מִחוּ בְיָדָן חָזְרוּ לִהְיוֹת עוֹשִׂים בַּשָּׂדוֹת, דִּכְתִיב גַּם מִזְבְּחוֹתָם כְּגַלִּים עַל תַּלְמֵי שָׂדָי (הושע יב, יב). רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי אַיְבוּ וְרַבִּי טָבִי בְּשֵׁם רַבִּי יֹאשִׁיָּה אָמְרֵי עַל כָּל תֵּלֶם וְתֵלֶם הָיוּ מַעֲמִידִין צֶלֶם. רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי חִלְקִיָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָא אָמְרֵי הָיָה אֶחָד מֵהֶן חוֹרֵשׁ שָׂדֵהוּ לוֹכְסוֹן וּמַעֲמִיד צֶלֶם בָּאֶמְצַע, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ רָאשֵׁי תְּלָמִים מַרְאִין לָהּ. וְכֵיוָן שֶׁלֹּא מִחוּ בְיָדָן חָזְרוּ לִהְיוֹת עוֹשִׂין בְּרָאשֵׁי דְּרָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר אֶל כָּל רֹאשׁ דֶּרֶךְ בָּנִית רָמָתֵךְ (יחזקאל טז, כה). וְכֵיוָן שֶׁלֹּא מִחוּ בְיָדָן חָזְרוּ לִהְיוֹת עוֹשִׂין בָּרְחוֹבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר וַתִּבְנִי לָךְ גֹּב וַתַּעֲשִׂי לָךְ רָמָה בְּכָל רְחוֹב (יחזקאל כד). וְכֵיוָן שֶׁלֹּא מִחוּ בְיָדָן חָזְרוּ לִהְיוֹת עוֹשִׂין בָּעֲיָרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה וגו'. וְכֵיוָן שֶׁלֹּא מִחוּ בְיָדָן חָזְרוּ לִהְיוֹת עוֹשִׂין בַּחוּצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר וּמִסְפַּר חוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם שַׂמְתֶּם מִזְבְּחוֹת לַבּוֹשֶׁת (ירמיה יא, יג). [עַד] אֵימָתַי, עַד שֶׁהִכְנִיסוּהָ לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר סֵמֶל הַקִּנְאָה הַזֶּה בַּבִּיאָה (יחזקאל ח, ה). מַהוּ בַּבִּיאָה, אָמַר רַבִּי חִייָא הָא בִיָּיא בִיָּיא, מְפַנֵּי מָארֵי דְּבֵיתָא. א"ר חִייָא כִּי קָצַר

הַמַּצָּע מֵהִשְׁתָּרֵעַ (ישעיה כח, כ). **מַהוּ מֵהִשְׁתָּרֵעַ, שֶׁתָּרִיעַ לְקַבֵּל אִשָּׁה וּבַעְלָהּ וְרֵיעָהּ. וְהַמַּסֵּכָה צָרָה כְּהִתְכַּנֵּס, עֲשִׂיתֶם מַסֵּכָה צָרָה לְאוֹתוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹ כִּנֵּס כַּנֵּד מֵי הַיָּם** (תהלים לג, ז). **כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה** (עכ"ל המאמר).

דרך כלל בא לפרש מה שאמר ר' אלכסנדרי (פסקה כ"א) וטמא טמא יקרא, חרבן ראשון וחרבן שני. וזהו הוי מגיעי בית בבית. שכתב לבסוף הוגעתם את ה'. הוגעתם חרבן ראשון לחרבן שני, ואגב אורחיה הביא דברי ר"י וריש לקיש, רבי יוחנן אמר הוי מגיעי בית בבית, מלוהו על ביתו מלוהו על שדהו, ומה אתם סבורים שאתם יורשי' את הארץ לבדכם, באזני ה' צבאות אם לא בתים רבים לשמה יהיו גדולים וטובים מאין יושב. מהר"ש לנייאדו זלה"ה בס' כלי פז כתב דנפקא ליה ממ"ש לצדקה והנה צעקה (ישעיה ה, ז). ופירש לצדקה שמלוה לו על ביתו, והנה צעקה לפי האמת, שסופו ליטלה ממנו עכ"ל. ולי נראה דהוקשה לו דאם הוא לענין השגת גבול בענין שדה בשדה יצדק, אבל בית בבית שהכותלים קיימים, לא יצדק בו השגת גבול, ולפיכך פירש שהשגת גבול הוא על ידי ההלואה כמ"ש, ולפי דרך מהר"ש לנייאדו אתי שפיר באזני ה' אלקים צבאות, כיון שאין הדבר נראה לבני אדם, והעני אינו יכול לצעוק לא לפני בית דין ולא עם שום אדם, רק לפני ה' ישפוך שיחו על רוע מזלו וכיוצא, ולזה יצדק לומר באזני ה' אלקים צבאות וכו'. והוא על דרך מ"ש ז"ל (תנחומא פ' משפטים, טז) על פ' והיה כי יצעק אלי (שמות כב, כו). שדרשו הפשטנים שהוא מפני שאינו יכול לישן, והנה הוא מצטער וצועק מצרתו, ואפילו אין לו דין עם מי שמשכנו, שהרי היה חייב לו וגם משכנו בבית דין, מ"מ והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני. וכל שכן הכא שמעיקרא הלוהו על ביתו ועל שדהו כדי ליטלה ממנו לבסוף, ולכן בצעקו נאמר באזני נאם ה' אלקים צבאות וכו'. והנה רז"ל אחרי שפירשו אותו גם הוא לפי פשוטו דנראה דלא פליג, הוקשה לו אמרו אם לא בתים רבים לשמה יהיו גדולים וטובים מאין יושב. הי"ל אם לא בתיהם לשמה יהיו. ולפיכך פירש אותו הוגעתם חרבן ראשון לחרבן שני, מה חרבן ראשון ציון שדה תחרש, אף חרבן שני ציון שדה תחרש. ונתן טעם לזה ואמר עד אפס מקום, מי גרם לאפס מקום ליחרב, על שלא הניחו מקום שלא עבדו בו ע"ז וכו'. ונ"ל שהוא מפרש הוי מגיעי בית בבית, שדה בשדה יקריבו. וזה כי ידוע שיש בית אל והוא מקום השכינה והקדושה ואצ"ל בית ה' ובית אלקים וכיוצא, ויש כנגדו בית און, בית רמון וכיוצא ואצ"ל בית ע"א, והן מקום מושב הקליפות, וכן בענין שדה יש שדה תפוחים, ויש שדה אשר עליו נאמר וילך עשו השדה (בראשית כז, ה). וכן ג"כ כי בשדה מצאה (דברים

כב, כז). שפי' בזוהר בכ"מ (זח"א קכ"ב ע"ב) שהוא מושב הקליפות ומקומם. והנה ידוע כי הקליפות אין מושבם בא"י, אדרבה עומדי' מרחוק כמטחוי קשת, ויש שומרים מכל הצדדי' שלא יכנסו, ואינם נכנסי' אלא ע"י מה שישראל נותנים להם כח בעבירות חמורות ח"ו, והנה ע"י העונות שעשו ישראל בימי ירבעם ן' נבט ועוד הוסיפו על זה, וכמו שדרשו ז"ל (תנחומא הישן פ' ויצא, יד): על אמללה יולדת השבעה (ירמיה טו, ט). פרצה הקליפה ונכנסה לפנים, וכסתה את כל המקומות שעבדו בהם ע"ז, ואח"כ כאשר הוסיפו שבט יהודה ובנימין גם הם לחטא, אז גברה הקליפה ונכנסה עוד לפנים, עד כי לבסוף הכניסוה לבית קה"ק, אז והמסכה צרה וכו' (ישעיה כח, כ). וזה גרם חרבן הבית וגלות ישראל וכל הדברים שאירעו בעו"ה, וכבר אמרתי כי כל דברים אלו כתבם מהר"ם קורדווירו זלה"ה פ' לך לך ובס' אור יקר ע"ש. ולפי זה יאמר הוי מגיעי בית בבית, שהוא בית ע"ז מקום הקליפות, בית און כמ"ש, מגיעים אותו אל בית אל הקדושה, ובין שדה אדום מקום החרבה הנז' בשדה תפוחי', יקריבו עד אפס מקום, כמ"ש בייא בייא מפני מארי דביתא, ולכן אם לא בתים רבים לשמה יהיו, כי כן דרך הקליפה להשחית ולכלה בכל מקום אשר תשב ובפרט במקום הקדושה, וזהו ג"כ גדולים וטובים מאין יושב. ואפשר ג"כ לומר בתים גדולים וטובים מאין יושב. בא לתת רמז למ"ש, כי מצורף לכל העונות שעשו, האחרון הכביד עון ביטול תורה, וזהו בתים רבים לשמה יהיו. והטעם מפני כי גדולים וטובים שהם בתי כנסיות ובתי מדרשות, וכמ"ש (בפסיקתא דר"כ פרה אדומה ד, י) על כל בית הגדול שרף באש (מ"ב כה, ט). בית מדרשו של ר' יוחנן בן זכאי, היו מאין יושב שלא היו יושבים בבית המדרש ללמוד, והנה על מה שהכניסו ע"ז בבית קדש הקדשים זה גרם חרבן הבית, וכמש"ה אך לא שב ה' מחרון אפו וכו' על כל הכעסים אשר הכעיסו מנשה (מ"ב כג, כו). אמנם על זה בלבד אפשר שלא היו גולים כמו שגלו ונחרבה כל א"י, רק הטעם שנחרבה הוא כמש"ה עד אפס מקום, שלא הניחו מקום שלא עבדו בו ע"ז ולפיכך נחרבה כל הארץ בעו"ה, וזה גרם אח"כ חרבן בית שני ג"כ כמ"ש ג"כ רז"ל[33] כי לעולם בבית שני יד האומות היתה תקפה, ולא יצאו מרשות הקליפות לגמרי. ואפשר שזה ירמוז מ"ש הכתוב (נחמיה ג, לד) שהיה מלעיג סנבלט החורני, מה היהודים האמללים עושים. נ"ל לומר שהיהודים היו אומללים, שנכרתו ממקום קדושתם ח"ו ואין להם סיוע אלקי, מה הם עושים היעזבו להם האומות לבנות כמו שפי' רש"י ז"ל וכו' כל הפ', וטוביה העמוני אצלו ויאמר גם אשר הם בונים אם יעלה שועל ופרץ חומת אבניהם (נחמיה ג, לה). רמז על שם העתיד שאם יעלה אומה

[33](תלמוד בבלי) וראה ברש"י (בבא בתרא) ד"ה **מסתפינא ממלכותא**: כפופים היו למלכות רומיים.

זו שנמשלה לשועל, ופרץ חומת אבניהם כאשר אירע אח"כ בעו"ה, אמנם לתת טעם המקומות אשר הזכיר המדרש שעבדו בהם ע"ז, אפשר לומר כי בתחלה היו עובדים במטמוניות, וזה כי אעפ"י שבעו"ה הכניסו הקליפה לא"י, מ"מ היתה מטמנת עצמה, על דרך מפני שרי גבירתי אנכי בורחת (בראשית טז, ח). כל שכן שזכות הצדיקים היה גובר, ולפיכך היו במטמוניות, אבל אח"כ כיון שלא מיחו נתחזקה הקליפה יותר, ומ"מ זכות המצוות עדיין היה מגין ונועל בפני הקליפה, ולפיכך אחר הדלת והמזוזה שמת זכרונך. כי זכות המזוזה היה מגין שלא תתפשט, וגם זכרון דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשעבר עליהם הב"ה ואמר כי לי בני ישראל עבדים. ולא עבדים לעבדים, וכ"ש לקליפות ולע"ז ח"ו, וכל זה עדיין היה מגין כנגד הקליפה, וכיון שלא מיחו בידם חזרו להיות עושים על הגגות, שנתפשטה הקליפה בבחי' החצוניות מבחוץ, בבחינה המפסקת בין הקדושה והקליפה, ומ"מ לא נכנסה מבפנים רק על הגגות, וכיון שלא מיחו חזרו להיות עושים בגנות, שאז דחקו רגלי השכינה, היינו בחינות המתפשטות ממנה, ובמקום כי בתחלה כגנה זרועיה תצמיח, צדקה ותהלה (ישעיה סא, יא). עתה ערוגה בחרבה שנינו (שבת פ"ה.), פי' השכינה אשר תערוג לעולם להיטיב לישראל, עתה בחרבה היא משפעת, וכיון שלא מיחו בידן חזרו להיות עושים בראשי ההרים. שגבר כח הקטרוג והקליפה עד כנגד היכל הזכות והיכל אהבה, ששם נאחזים ונעשים מרכבה האבות הקדושים אברהם ויצחק הנק' הרים, כמשז"ל (ס' התיקונים תיקון כ' וכ"א, דף מ"ה ע"ב) על פ' שמעו הרים את ריב ה' (מיכה ו, ב). אילין אבהן וכו'. ומ"מ לא נתחזקה ליכנס לפנים, רק כח הקטרוג היה עולה עד כנגד המדורין מבחוץ, על דרך מ"ש מהר"א גלאנטי על פ' על ההרים דלקונו במדבר ארבו לנו (איכה ד, יט) וע"ש (בס' קול בוכים). אמנם אח"כ כיון שלא מיחו בידן חזרו להיות עושין בשדות, ואז שדה בשדה נגעו, ואז נאמר ושפחה כי תירש גבירתה (משלי ל, כג). ובמקום כי בתחלה היה נק' שקר שאין לו רגלים, עתה נעשית גם היא שדה, ובמקום ה' מיני דגן הנזרעים בשדה המבורך, נזרעים בשדה המקולל, חירוב ומסאבו ושיצאה וקטולין וקרבין, כמ"ש מהר"ם זכות נר"ו בס' יודעי בינה על מ"ש בזוהר פ' חיי שרה דף קכ"ב א'. ובזה אתי שפיר וזהו שאמרו ר' יודן ור' איבו ור' טבי בשם ר' יאשיה, על כל תלם ותלם וכו'. כדי שיהיו ראשי תלמים מראים לה. ובזה היתה הקליפה נוטלת כל השפע, וכיון שלא מיחו בידם חזרו להיות עושים בראשי דרכים, ובזה כל הדרכים היו בחזקת סכנה והקליפה, ובמקום שבתחלה ויעמד מלאך ה' במשעול הכרמים (במדבר כב, כד), להגן שלא יכנסו בלעם ואתונו ולא ינקו מן המקום ההוא (זח"ג ר"ט סע"א), עתה תרמסנה רגל השור והחמור ח"ו, וכיון שלא מיחו

בידן התחילו להיות עושין ברחובות. לפי פשוטו אפשר לדקדק כי בכאן לא אמר חזרו כמ"ש בכלם, ואפשר כי עד עתה לא היה כי אם איזה יחיד, אמנם לא הסכימו רבים ביחד לעשות רעה זו, ועתה התחילו לעשות כלם יחד ע"ז של רבים, ורעה זו גרמה רעה אחרת, שכן עשו אותה ברחובות, מקום שיש בהם קצת קדושה כמשז"ל, וזה בתעניות וכיוצא. ובזה פגמו בפנימיות הקדושה, היינו שנסתלקה ושלטה הקליפה במקומה, וזה היה בעשרת השבטים ואח"כ גם שבט יהודה ושבט בנימין, וזהו שאומר אח"כ חזרו להיות עושין בעיירות, שנאמר כי מספר עריך היו אלקיך יהודה (ירמיה יא, יג). ואח"כ בירושלים עד שהכניסוה לבית קה"ק, ובזה נסתלקה השכינה גם מהיכל הרצון, וסוף דבר גם מהיכל ק"ק, ואז נחרב הבית ופרצו החצוני' פרץ אפי' בהיכל הזה מבחוץ, וכמו שהאריך מהר"ם קורדווירו בפ' לך לך בס' אור יקר כמ"ש, והעולה מכל זה כי ע"י חטא ע"ז שחטאו בבית ראשון, הכניסו הקליפה בפנים עד כי גרם להם גלות וחרבן, ואעפ"י שחזרו בבית שני לא יצאה א"י, וגם ישראל עצמם לא יצאו מתחת יד הקליפות לגמרי, וזה גרם להם פירוד לבבות וקלקול דברים, כמ"ש למעלה כי כל פירוד ומחלוקת הוא מצד הקליפה, עד כי לבסוף נחרב בית שני ג"כ, ומפני חטאינו גלינו מארצנו, ועדיין חטא פירוד הלבבות מרקד בינינו, מלבד עבירות אחרות. ועל זה אין לך יום שאין קללתו מרובה, וה' הוא יכפר וירחם על עמו ישראל, וז"ש כיון שחטאו גלו. מפני שנכנסה הקליפה ונטלה אותם, כיון שהשליטוה עליהם ע"י עונותיהם כמ"ש, וכיון שגלו התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה ישבה בדד. שנסתלקה הקדושה מכל וכל, ולהחזירה צריך עתה טורח גדול, ובפרט בהיותינו על האדמה טמאה וכולי האי ואולי, והנה התיקון לזה, כי עתה בגלותינו נמסור עצמנו על יחוד וקדוש שמו ית', וכמ"ש כי על זה נאמר כי עליך הורגנו כל היום וכו'. ואז נאמר עורה למה תישן ה' (תהלים מד, כג-כד). ולזה ראוי לכוין בכל יום בק"ש שחרית וערבית. ועיין בס' הכוונות בענין כונת ק"ש וקבלת ד' מיתות בית דין בפרשת שמע ישראל, והנה גם זה נרמז בשיר השירים, וזה כפי מ"ש בזוהר חדש שיר השירים דף ו' ז"ל: ורזא דיחודא הכא, ושיר דא איהו ישראל דממנא בסהדו דיחודא, השירים ה' אלקינו ה'. וכלא חד ביחודא חד, ואוקימנא יחודא דא, והכא יחודא דעלמין כלהו. אשר לשלמה רזא דאחד, ודא איהו דאצטריך שלמה ליחדא ברזא דרוח קודשא, לאתחברא כלא ביחודא חדא ברעותא, לאתדבקא דא בדא למהוי כלא חד, דהא שלמה איהו מלכא דשלמא כלא דיליה וכו' עכ"ל. הנה שפ' שיר השירים הוא כנגד שמע ישראל, והנה בענין מ"ש שיר דא איהו ישראל. זה פשוט כמ"ש המגיה מ"ש בתיקונים (תקון י' דף כ"ה ע"א): ישראל שי"ר א"ל. ולא נרמז כאן רק מלת שיר, להיות כי שיר

בבינה משמאלא, אל בחכמה מימינא, וכאן כל שיר איהו משמאלא. ומ"ש אח"כ דממנא בסהדו דיחודא. אפשר לומר שהוא על דרך מ"ש יותר בבירור מדרש רות בזוהר חדש הנז' ז"ל (דף כ"ח ט"א): וכד אינון מיחדין שמיה דקב"ה, אמרי שמע ישראל, הוא (יעקב אבינו ע"ה) סהיד עלן, דאנן מיחדי שמיה דקב"ה כדקא חזי עכ"ל. ומלבד מ"ש במקום אחר יש לדקדק אומרו כדקא חזי, ומנין לו ליעקב להעיד על זה, אמנם נ"ל שזה יתורץ עם מ"ש בזוהר פ' תרומה (קל"ד ע"ב) ז"ל: והכי אמר יעקב לבניו, שמא אירע פיסול בזרעי או בערסי, כדין אינון אמרי כמה דלית בלבך אלא א' וכו' לית לן דביקו דס"א כלל עכ"ל. וביארתי במקום אחר כי לא נעלם מיעקב אע"ה כי עתידים בניו לחטא וללכת בגלות, כמש"ה את אשר יקרא אתכם באחרית הימים (בראשית מט, א). ובראותו כי נסתלקה ממנו שכינה, חשש ח"ו פן יהיה זה סימן לבניו שיסתלק מהם שכינה לגמרי ולא תשגיח עליהם בגלות ח"ו, ולפיכך אמר שמא אירע פיסול בזרעי וכו'. באופן שהם מצד הקליפות ח"ו, והם אמרו כשם שאין בלבך אלא א' וכו'. כפי מ"ש אח"כ בזוהר, כמה דלית בלבך אלא א', דאנת ברזא דעלמא עילאה ואיהו אחד, אוף אנן דאנן ברזא דעלמא תתאה איהו אחד, ועם כל דא אדכרו תרי לבבות (פי' ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך) תרי לבבות, רזא דעלמא עילאה דאיהו לבא דיעקב, ורזא דעלמא תתאה דאיהו לבא דבנוי, וכדין אעיל לה בלחישו עכ"ל. ופירש שם כמה דלית בלבך. פי' במוחין שלך, שהם לבו של יעקב ותוכיות שלו, אלא אחד, דאנת ברזא דעלמא עילאה ואיהו א'. שהם נמשכים מסוד עולם העליון. וזהו רזא דעלמא עילאה, שאינו עלמא עילאה רק מפני חיותו, וכמ"ש אין התורה (ז"א) מתקיימת אלא במ"י (בינה) שממית עצמו עליה. כמשז"ל במקומו (ברכות סג, ב). ואיהו א' שאין שם פחד מהקליפות והחצונים, אוף אנן דאנן ברזא דעלמא תתאה איהו א'. פירוש אעפ"י שאנו במלכות עלמא תתאה, מ"מ ברדת המוחין אליה הנה הוא אחד, והכוונה הביאו לה עבדיה בחשאי (פסחים נו, א), על ידי תפלתם וזווגם בחשאי, כדי שלא ישלטו ויאחזו בהם החצונים, והנה הם מיחדים אותה אעפ"י שהיא חסרת התקון, ואמרו ועל דא אדכרו תרי לבבות וכו'. הכונה כי הבינה תשלח פארותיה, ותפרוס כנפיה להגין כדי שלא ישלטו החצונים, וכדין אעיל לה בלחישו במלת 'ועד' שהוא 'אחד' בחלופי אתוון, כדי שלא ירגישו החצונים וימנעו היחוד, ע"כ מה שכתבתי במקום אחר. ולפי זה יצדק יפה לומר דאיהו פירוש יעקב, אסהיד עלן דאנן מיחדי שמא דקב"ה כדקא חזי. שהוא באופן שלא ישלטו החיצוני' ביחוד הנזכר, שאין בלבנו אלא א' כמ"ש, כי אעפ"י שאנו אומרי' 'ועד', כונתינו הוא לחלוף אתוון שהוא אחד, ולפיכך מ"ש נוכל לומר כי אעפ"י שהיחוד והארה לישראל הוא שי"ר א"ל, לא הזכיר רק שי"ר שהוא מצד

אי' להיותו עיקר להגן מן החצונים, וז"ש דאיהו ממנא בסהדו דיחודא, שהוא מעיד על ישראל שהם כאן למטה אפילו עתה בגלות, מ"מ הנה הם מיחדי' יחודא דקב"ה כדקא חזי. השירים ה' אלקינו ה'. וכולא חד ביחודא, ואוקימנא יחודא דא. אפשר לפי מ"ש בפי' איכה ושיר השירים, ונביא דברי הרמ"ז נר"ו שפירש המעולה שבשירים. כי כל שיר הוא מצד הגבורה, ושיר זה הוא ק"ק שעולה עד ג' מוחין דז"א וכו' עכ"ל. ולפי זה יצדק לומר השירים ה' אלקינו ה'. שהוא או"א ודעת המזווגם, והנה בה' אלקינו ה' פי' שהם ע"ב קס"א ע"ב, שהוא או"א ודעת המזווגם, גם יש לכוין שמקבלים או"א מג' ע"ב עליונים שהם רי"ו, וכאשר נצרף ב' הכוונות יחד הם בגי' תקכ"א. וכאשר נצרף לזה שם מ"ה דז"א, יהיה הכל כמנין השירים עם הכולל, ובזה יהיה פירוש השירים ה' אלקינו ה'. וכלא חד ביחודא. לפי הב' הדרכים שאמרנו, כי אעפ"י כי מלת השירים אינו אלא תיבה א', וה' אלקינו ה' הם ג' תיבות, מ"מ כלא חד ביחודא. ואפשר לומר שבא לרמוז שכל העולמות העליונים, מתיחדים עד מקום שאין הפה יכול לדבר כמ"ש בכונת ק"ש ע"ש. ונחזור לענין כי כיון שהוא יחוד א', יפה נרמז בתיבה א' ואוקימנא יחודא דא. פי' כבר נתבאר במקום אחר, והכא יחודא דעלמין כלהו. פי' הכא במלת 'השירים' יש יחוד כל העולמות. ואפשר לומר כאשר נפרש מלת השירים מלשון שיריים, והוא רמז להעלאת כל שירי העולמות והאורות שנפלו. אי נמי לפי מ"ש במאמר זוהר רות שהבאנו למעלה, ושם פירשנו עם מ"ש רז"ל שעולים עולם העשיה והיצירה אל הבריאה בסוד גושפנקא אמת וכו'. והוא ג"כ יעקב שביצירה שעולה אל הבריאה, וזה סוד (תענית ה, ב): יעקב אבינו לא מת. אדרבא עולה בארץ חיים ומעיד על יחוד. וכבר הארכנו בפי' הנז' במקום אחר. וא"כ אחרי שאמר דממנא על סהדותא. יצדק לומר והכא יחודא דעלמין כלהו, כי מלבד יחוד האורות העליונים כנז', עוד עולים היצירה והעשיה כנז', וא"כ הוא יחודא דעלמין כלהו, אשר לשלמה רזא דאחד. שהוא יחוד או"א, כמ"ש כי 'אשר' הוא בבינה ביסוד שלה, ושלמה הוא מלך שהשלום שלו, שהוא יסוד אבא כידוע. ובפרט לפי מ"ש לבסוף שלמא כלא דיליה, שמתפשט עטרה דיליה עד יסוד ז"א. ודרך רמז ג"כ נאמר כי ידוע כי במלת 'אחד' צריך לכוין א"ח ט' ספירות זעיר אנפין שם מ"ה, וגם שם אדנ"י בד' של אח"ד עולים בין הכל ק"י, גם צריך לכוין יחוד הוי"ה אהי"ה, שהם בין הכל קנ"ז, וד' מוחין הם בגימט' שנו"ת[34], הרי בין הכל תתקי"ג כמנין אשר לשלמה העולה תתק"ו ועם האותיות הם תתקי"ד, וא' היתר נוכל לצרף עם מלת השירים, לפי מ"ש לעיל שחסר

[34] ד' **מוחין כמונין שנו"ת**. וזהו פרטן: יה"ו דע"ב הוא נ"ז, יה"ו דס"ג הוא מ"ח, יה"ו דמ"ה הוא ט"ל, יה"ו דב"ן הוא מ"ב סך הד' יה"ו הם רפ"ו. אה"י דיודין הוא קמ"ו, אה"י דיודין הוא קמ"ו, אה"י דאלפין הוא קל"ז, אה"י דההין הוא קמ"א, סך הד' אה"י הם תק"ע, והנה שניהם קפ"ו ותקי"ע הם כמנין שנו"ת.

א'. והעולה מזה כי בשיר השירים נרמז יחוד שמע ישראל, ולפי מ"ש ברמז כי אפילו בהיותינו בגלות יעקב אע"ה מעיד שאין בלבנו אלא א', וזהו תקון גדול לכל מ"ש, עד כי עי"ז בחסד ה' בטחנו, וקיים בנו מ"ש בסוף זוהר שיר השירים הנז', ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. ואפשר שהוא ע"ד מ"ש בזוהר פ' תרומה (ח"ב קל"ד ע"א): על לעולם ועד. שלעתיד לבא יאמרו לעולם אחד, וכן יהיה במהרה בימינו אמן:

כ"ג

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי פָּתַח: וּזְכֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ בִּימֵי בְחוּרֹתֶיךָ (קהלת יב, א). **אָמַר יִרְמְיָה לְיִשְׂרָאֵל, וּזְכֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ, זִכְרוּ אֶת בּוֹרַאֲכֶם עַד שֶׁבְּחוּרוֹתֵיכֶם קַיֶּמֶת, עַד שֶׁבְּרִית כְּהֻנָּה קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר וּבָחֹר אֹתוֹ מִכָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִי לְכֹהֵן** (ש"א ב, כח). **עַד שֶׁבְּרִית לְוִיָּה קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי בוֹ בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ מִכָּל שְׁבָטֶיךָ** (דברים יח, ה). **עַד שֶׁבְּרִית מַלְכוּת בֵּית דָּוִד קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּבְחַר בְּדָוִד עַבְדּוֹ** (תהלים עח, ע). **עַד שֶׁבְּרִית יְרוּשָׁלַיִם קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי בָהּ** (מ"א יא, לב). **עַד שֶׁבְּרִית בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר וְעַתָּה בָּחַרְתִּי וְהִקְדַּשְׁתִּי אֶת הַבַּיִת הַזֶּה** (דה"ב ז, טז). **עַד שֶׁאַתְּ קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר בְּךָ בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ** (דברים ז, ו). **עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יְמֵי הָרָעָה אֵלּוּ יְמֵי הַגְּלוּת. וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם חֵפֶץ** (קהלת יב, א). **לֹא טוֹבָה וְלֹא רָעָה. עַד אֲשֶׁר לֹא תֶחְשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ** (שם). **זֶה מַלְכוּת בֵּית דָּוִד דִּכְתִיב בֵּיהּ: וְכִסְאוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי** (תהלים פט, לז). **וְהָאוֹר זוֹ הַתּוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהּ: כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר** (משלי ו, כג). **וְהַיָּרֵחַ זוֹ סַנְהֶדְרִין, דְּתַנְיָא סַנְהֶדְרִין הָיְתָה כַּחֲצִי גֹּרֶן עֲגֻלָּה. וְהַכּוֹכָבִים אֵלּוּ הָרַבָּנִים, דִּכְתִיב וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד** (דניאל יב, ג). **וְשָׁבוּ הֶעָבִים אַחַר הַגֶּשֶׁם** (קהלת יב, ב). **אַתְּ מוֹצֵא שֶׁכָּל הַנְּבוּאוֹת הַקָּשׁוֹת וְהָרָעוֹת שֶׁנִּתְנַבֵּא עֲלֵיהֶם יִרְמְיָהוּ, לֹא בָאוּ עֲלֵיהֶם אֶלָּא לְאַחַר חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. בְּיוֹם שֶׁיָּצְאוּ שֹׁמְרֵי הַבַּיִת** (קהלת יב, ב). **אֵלּוּ מִשְׁמָרוֹת כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה. וְהִתְעַוְּתוּ אַנְשֵׁי הֶחָיִל, אֵלּוּ הַכֹּהֲנִים, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף לְוִיִּם הֵנִיף אַהֲרֹן בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּנֶף אַהֲרֹן**

אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' (במדבר ח, כא). אָמַר רַבִּי חֲנִינָא הַמַּרְאָה הַזּוֹ דָּבָר קַל הוּא, וְהָיָה הַכֹּהֵן זוֹרְקָהּ עַל הַכֶּבֶשׁ שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמָּה לַאֲחוֹרֵי יָדָיו. וּבָטְלוּ הַטַּחֲנוֹת, אֵלּוּ מִשְׁנָיוֹת גְּדוֹלוֹת, כְּגוֹן מִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא וּמִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי אוֹשַׁעְיָא וּמִשְׁנָתוֹ שֶׁל בַּר קַפָּרָא. כִּי מְעַטּוּ, זוֹ הַתַּלְמוּד שֶׁהוּא כָּלוּל בָּהֶם. וְחָשְׁכוּ הָרֹאוֹת, אַתְּ מוֹצֵא כְּשֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל לְבֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם, לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לִזְכֹּר אֶת תַּלְמוּדוֹ. וְסֵגְרוּ דְּלָתַיִם בַּשּׁוּק, אֵלּוּ דַּלְתוֹת נְחוּשְׁתָּא בַּר אֶלְנָתָן, שֶׁהָיוּ פְּתוּחִין לִרְוָחָה. בִּשְׁפַל קוֹל הַטַּחֲנָה, עַל יְדֵי שֶׁלֹּא נִתְעַסְּקוּ בְּדִבְרֵי תוֹרָה. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל כְּטוֹחֲנוֹת, מָה הַטּוֹחֲנוֹת אֵינָן בְּטֵלוֹת לְעוֹלָם, אַף יִשְׂרָאֵל אֵינָן בְּטֵלִין מִן הַתּוֹרָה לֹא בַיּוֹם וְלֹא בַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה (יהושע א, ח). וְיָקוֹם לְקוֹל הַצִּפּוֹר, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע, אָמַר רַבִּי שְׁמוֹנָה עָשְׂרֵה שָׁנָה הָיְתָה בַּת קוֹל יוֹצֵאת בְּפָלְטִין שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר וְאוֹמֶרֶת עַבְדָּא בִישָׁא זִיל חֲרֹב בֵּיתָה דְּמָרָךְ, דִּבְנֵיהּ לָא שָׁמְעִין לֵיהּ. וְיִשַּׁחוּ כָּל בְּנוֹת הַשִּׁיר, שֶׁעָלָה וּבִטֵּל הַשִּׁיר מִבֵּית הַמִּשְׁתֶּה, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יָיִן (ישעיה כד, ט). גַּם מִגָּבֹהַּ יִירָאוּ, מִגְּבוֹהוֹ שֶׁל עוֹלָם נִתְיָרֵא וְלָא בָּעֵי, אֲמַר בָּעֵי מְצַמְצְמָא יָתֵי לְמֶעֱבַד לִי כִּדְעֲבַד לְסָבֵי, וְחַתְחַתִּים בַּדֶּרֶךְ, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא וְרַבִּי לֵוִי, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר חִתִּיתָהּ שֶׁל דֶּרֶךְ נָפְלָה עָלָיו. וְרַבִּי לֵוִי אָמַר הִתְחִיל מַחֲבֵי חֲבָיִים בַּדֶּרֶךְ. כִּי עָמַד מֶלֶךְ בָּבֶל אֶל אֵם הַדֶּרֶךְ (יחזקאל כא, כו), עַל אִמָּא דְּבָצַלְיָה, בְּרֹאשׁ שְׁנֵי הַדְּרָכִים, שֶׁהִיא מְתַוֶּכֶת בֵּין שְׁנֵי הַדְּרָכִים, אַחַת הוֹלֶכֶת לַמִּדְבָּר וְאַחַת הוֹלֶכֶת לִירוּשָׁלַיִם. לִקְסָם קָסָם, הִתְחִיל קוֹסֵם קְסָמִים. קִלְקַל בַּחִצִּים, הִתְחִיל לְקַלְקֵל בַּחִצִּים, לִשְׁמָהּ שֶׁל רוֹמִי וְלֹא עָלְתָה, לִשְׁמָהּ שֶׁל אֲלֶכְסַנְדְּרִיָא וְלֹא עָלְתָה, לִשְׁמָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְעָלְתָה לוֹ. זָרַע זְרִיעוֹת וְנָטַע נְטִיעוֹת, לִשְׁמָהּ שֶׁל רוֹמִי וְלֹא עָלְתָה לוֹ, לִשְׁמָהּ שֶׁל אֲלֶכְסַנְדְּרִיָא וְלֹא עָלְתָה לוֹ, לִשְׁמָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְעָלְתָה לוֹ, וְצָמְחוּ. הִדְלִיק נֵרוֹת וּפִנָּסִים, לִשְׁמָהּ שֶׁל רוֹמִי

וְלֹא הֵאִירוּ, לִשְׁמָהּ שֶׁל אֶלְכְּסַנְדְּרִיָא וְלֹא הֵאִירוּ, לִשְׁמָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְהָיוּ מְאִירִין. שָׁאַל בַּתְּרָפִים, בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלּוֹ, הָאֵיךְ דְּאַתְּ אָמַר וְאָוֶן וּתְרָפִים הַפְצַר (ש"א טו, כג). רָאָה בַּכָּבֵד, אָמַר רַבִּי כְּהֲדֵין עַרְבָאָה דַּהֲוָה נָכֵיס אִימְרָא וְחָמֵי בְּכַבְדָּא. בִּימִינוֹ הָיָה הַקֶּסֶם יְרוּשָׁלַיִם, נִרְאִין הֲווֹ קְסָמַיָּא עַל יְרוּשָׁלַיִם בִּימִינוֹ. לָשׂוּם כָּרִים, פּוֹלִימַרְכוֹס. לִפְתֹּחַ פֶּה בְּרֶצַח, סְפַקְלָטוֹרִים. לְהָרִים קוֹל בִּתְרוּעָה, סַרְפִּינוֹס. לָשׂוּם כָּרִים עַל שְׁעָרִים, טִירוֹנִין. לִשְׁפֹּךְ סֹלְלָה, אַבְנֵי בַּלִּיסְטְרוֹס. לִבְנוֹת דַּיֵּק, כְּבָשִׁים. וְכֻלָּם וְהָיָה לָהֶם כִּקְסָם שָׁוְא בְּעֵינֵיהֶם, שִׁבֲעֵי שִׁבְעוֹת לָהֶם (יחזקאל כא, כח), אָמַר יְחֶזְקֵאל לְיִשְׂרָאֵל אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרְאִין בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא נִדְרָשֶׁת שִׁבְעָה מִשִּׁבְעָה, וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי נְבוּכַדְנֶצַּר בָּא וּמְקַסֵּם עֲלֵיכֶם שִׁבְעָה מִשִּׁבְעָה, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב שִׁבֲעֵי שִׁבְעוֹת לָהֶם. וְהוּא מַזְכִּיר עָוֹן לְהִתָּפֵשׂ, זֶה עֲוֹנוֹ שֶׁל זְכַרְיָה, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב וְרוּחַ אֱלֹהִים לָבְשָׁה אֶת זְכַרְיָה בֶּן יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וַיַּעֲמֹד מֵעַל לָעָם (דה"ב כד, כ), וְכִי מֵעַל רָאשֵׁי הָעָם הָיָה, דְּאַתְּ אָמַר מֵעַל לָעָם, אֶלָּא שֶׁרָאָה עַצְמוֹ גָּבוֹהַּ מִכָּל הָעָם, חֲתַן הַמֶּלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל וְנָבִיא וְדַיָּן. הִתְחִיל מְדַבֵּר גְּדוֹלוֹת, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה אָמַר הָאֱלֹהִים לָמָּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת מִצְוֹת ה' וְלֹא תַצְלִיחוּ כִּי עֲזַבְתֶּם אֶת ה' וַיַּעֲזֹב אֶתְכֶם, וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו וַיִּרְגְּמֵהוּ אֶבֶן וגו' (דה"ב כד, כ-כא), וְלֹא נָהֲגוּ בְּדָמוֹ לֹא כְּדַם הַצְּבִי וְלֹא כְּדַם הָאַיָּל, דִּכְתִיב וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר (ויקרא יז, יג), בְּרַם הָכָא כִּי דָמָהּ בְּתוֹכָהּ הָיָה (יחזקאל כד, ז). וְכָל כָּךְ לָמָּה: לְהַעֲלוֹת חֵמָה לִנְקֹם נָקָם (יחזקאל כד, ח). רַבִּי יוּדָן שָׁאַל לְרַבִּי אַחָא הֵיכָן הָרְגוּ יִשְׂרָאֵל אֶת זְכַרְיָה, בְּעֶזְרַת נָשִׁים אוֹ בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל, אָמַר לֵיהּ לֹא בְּעֶזְרַת נָשִׁים וְלֹא בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּעֶזְרַת כֹּהֲנִים, וְלֹא נָהֲגוּ בְּדָמוֹ לֹא כְּדַם הַצְּבִי וְלֹא כְּדַם הָאַיָּל דִּכְתִיב בֵּיהּ: וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר, וּבְרַם הָכָא עַל צְחִיחַ סֶלַע וגו', כָּל כָּךְ לָמָּה, לְהַעֲלוֹת חֵמָה לִנְקֹם נָקָם. נָתַתִּי אֶת דָּמָהּ עַל צְחִיחַ סֶלַע וגו', שֶׁבַע עֲבֵרוֹת עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, הָרְגוּ כֹּהֵן, וְנָבִיא, וְדַיָּן, וְשָׁפְכוּ דַּם נָקִי, וְחִלְּלוּ

אֶת הַשֵּׁם, וְטִמְּאוּ אֶת הָעֲזָרָה, וְיוֹם הַשַּׁבָּת, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה. וְכֵיוָן שֶׁעָלָה נְבוּזַרְאֲדָן הִתְחִיל הַדָּם תּוֹסֵס, אָמַר לָהֶם מַה טִּיבוֹ שֶׁל דָּם זֶה, אָמְרוּ לוֹ דַּם פָּרִים וְאֵילִים וּכְבָשִׂים שֶׁהָיֵינוּ שׁוֹחֲטִין, מִיָּד שָׁלַח וְאַיְיתֵי דְּמֵי זְבָחִים, וְלָא אִדַּמּוּ לֵיהּ. אָמַר לָהֶם אֵין אַתֶּם מוֹטָב וְאִם לָאו סָרִיקְנָא לִבְשָׂרֵיהוּ דְּהַנָּהוּ אִינָשֵׁי בְּמַסְרְקֵי דְּפַרְזְלָא, אָמְרֵי לֵיהּ מָאי נִימָא לָךְ נְבִיא הָוָה דַּהֲוָה מוֹכַח לָן קָמֵינָן עֲלֵיהּ וּקְטָלִינֵיהּ, וְהָא כַּמָּה שְׁנֵי דְּלָא נַיַּח דְּמֵיהּ. אֲמַר לְהוֹ אֲנָא מְפַיְּסְנָא לֵיהּ, אַיְיתֵי קוֹמֵיהּ סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה וְסַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה וּקְטָלִינְהוֹן, עַד שֶׁהִגִּיעַ דָּמָם לְדָמָן שֶׁל זְכַרְיָה, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר פָּרְצוּ וְדָמִים בְּדָמִים נָגָעוּ (הושע ד, ב). וַעֲדַיִן הַדָּם תּוֹסֵס. אַיְיתֵי בַּחוּרִים וּבְתוּלוֹת וּקְטָל עִילָּוֵיהּ וְלָא נָח, אַיְיתֵי תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן וּקְטָל עִילָּוֵיהּ וְלָא נָח, אַיְיתֵי שְׁמוֹנִים אֶלֶף פִּרְחֵי כְהֻנָּה וּקְטָל יַתְהוֹן עַד שֶׁהִגִּיעַ דָּמָם לְדָמוֹ שֶׁל זְכַרְיָה וַעֲדַיִן הָיָה הַדָּם תּוֹסֵס, אָמַר: זַכַּרְיָה זְכַרְיָה, כָּל טוֹבִים שֶׁבָּהֶם אִבַּדְתִּי, נִיחָא לָךְ דְּלֵיכְלִינְהוּ לְכֻלְּהוּ, כִּדְאָמַר לֵיהּ הָכִי מִיָּד נָח, בְּהַהִיא שַׁעְתָּא הִרְהֵר לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בְּנַפְשֵׁיהּ, וְאָמַר: וּמָה אִם עַל נֶפֶשׁ אַחַת כָּךְ, הַהוּא גַּבְרָה דְּקָטַל כָּל הַנְהוּ נַפְשָׁתָא, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, עֲרַק וּשְׁדַר פַּרְדַּשְׁנָא לְבֵיתֵיהּ וְאִגַּיֵּיר. וְיָנֵאץ הַשָּׁקֵד (קהלת יב, ה). זוֹ נְבוּאָתוֹ שֶׁל יִרְמְיָה, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר מַקֵּל שָׁקֵד אֲנִי רֹאֶה (ירמיה א, יא). אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מַה סִּימָנוֹ שֶׁל שָׁקֵד זֶה, מִשָּׁעָה שֶׁהוּא מֵצִיץ עַד שָׁעָה שֶׁהוּא גּוֹמֵר עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם, כָּךְ מִשִּׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז עַד תִּשְׁעָה בְּאָב עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם. וְיִסְתַּבֵּל הֶחָגָב (קהלת יב, ה). זֶה צַלְמוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר, דִּכְתִיב נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא עֲבַד צְלֵם דִּי דְהַב רוּמֵהּ אַמִּין שִׁתִּין פְּתָיֵהּ אַמִּין שֵׁת (דניאל ג, א). אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל דְּרוֹמֵיהּ אַמִּין שִׁתִּין וּפְתָיֵהּ שִׁית מִי יָכִיל קָאֵים, אִם אֵין עָבְיוֹ שְׁלִישׁ רוּמוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד, וְאַתְּ אָמַר: אַקִּימֵהּ בְּבִקְעַת דּוּרָא (דניאל ג, א). אָמַר רַבִּי לֵוִי כְּקָנֶה הָיוּ מַעֲמִידִין לֵיהּ וְהוּא נוֹפֵל, מַעֲמִידִין אוֹתוֹ וְהוּא נוֹפֵל, עַד הֵיכָן, רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר עַד שֶׁהֵבִיאוּ כָּל

כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהוֹצִיאוּ מִירוּשָׁלַיִם וְשָׁפְכוּ דִימוֹס עַל רַגְלָיו, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר כַּסְפָּם בַּחוּצוֹת יַשְׁלִיכוּ וּזְהָבָם לְנִדָּה יִהְיֶה (יחזקאל ז, יט). וְתָפֵר הָאֲבִיוֹנָה (קהלת יב, ה). זוֹ זְכוּת אָבוֹת. כִּי הֹלֵךְ הָאָדָם לְבֵית עוֹלָמוֹ, מִבָּבֶל הָיוּ וְשָׁם חָזְרוּ. וְסָבְבוּ בַשּׁוּק הַסּוֹפְדִים, זֶה גָּלוּת יְכָנְיָה. אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁיָּרַד נְבוּכַדְנֶצַּר מִירוּשָׁלַיִם וְגָלוּתוֹ שֶׁל צִדְקִיָּה בְּיָדוֹ, יָצְתָה גָּלוּתוֹ שֶׁל יְכָנְיָה לִקְרָאתוֹ מְכֻסִּים שְׂחוֹרִים מִבִּפְנִים וּלְבוּשִׁים לְבָנִים מִבַּחוּץ, וְהָיוּ מְקַלְסִין לִקְרָאתוֹ, נָקְטָה בַּרְבָּרְיָה, וַהֲוֹון שָׁאֲלִין מָה עֲבִיד בְּאַבָּא, מָה עֲבִיד בְּאַחָא, מָה עֲבֵד בִּבְרִי, וְאִינוּן אָמְרִין לֵיהּ: אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת וַאֲשֶׁר לַחֶרֶב לַחֶרֶב (ירמיה טו, ב). וַהֲוֹון מְקַלְסִין בְּחָדָא יָדָא וּמְסַפְּדִין בְּחָדָא יָדָא, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וּפְאֵרֶכֶם עַל רָאשֵׁיכֶם וגו' (יחזקאל כד, כג). עַד אֲשֶׁר לֹא יֵרָתֵק חֶבֶל הַכֶּסֶף, זוֹ שַׁלְשֶׁלֶת יוֹחָסִין. וְתָרֵץ גֻּלַּת הַזָּהָב (קהלת יב, ו), אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה: הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפָּז רָב (תהלים יט, יא). וְתִשְׁבָּר כַּד עַל הַמַּבּוּעַ, תְּרֵין אָמוֹרָאִין, חַד אֲמַר כַּדּוֹ שֶׁל בָּרוּךְ עַל מַבּוּעוֹ שֶׁל יִרְמְיָה, וְחַד אֲמַר כַּדּוֹ שֶׁל יִרְמְיָה עַל מַבּוּעוֹ שֶׁל בָּרוּךְ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי (ירמיה לו, יח). וְנָרֹץ הַגַּלְגַּל אֶל הַבּוֹר, זוֹ בָּבֶל שֶׁהִיא זוֹטָא שֶׁל עוֹלָם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָאוֹמֵר לַצּוּלָה חָרְבִי (ישעיה מד, כז), זוֹ בָּבֶל, לָמָּה נִקְרֵאת שְׁמָהּ צוּלָה, שֶׁשָּׁם צָלְלוּ מֵי מַבּוּל, דִּכְתִיב גַּם בָּבֶל לִנְפֹּל חַלְלֵי יִשְׂרָאֵל גַּם לְבָבֶל נָפְלוּ חַלְלֵי כָל הָאָרֶץ (ירמיה נא, מט). אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ כְּתִיב וַיִּמְצְאוּ בְקָעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם (בראשית יא, ב). לָמָּה נִקְרֵאת שְׁמָהּ שִׁנְעָר, שֶׁשָּׁם נִנְעַר דּוֹר הַמַּבּוּל. דָּבָר אַחֵר, שִׁנְעָר, שֶׁהֵן מְנַעֲרִין מִכָּל הַמִּצְווֹת, מִצְוַת תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת. דָּבָר אַחֵר, שִׁנְעָר, שֶׁהֵן מֵתִין בְּתַשְׁנֵק בְּלֹא נֵר וּבְלֹא מָרְחָץ. דָּבָר אַחֵר, שִׁנְעָר, שֶׁהֵן מַתִּין נְעָרִים. דָּבָר אַחֵר, שִׁנְעָר, עִיר שֶׁשָּׁרֶיהָ נְעָרִים מְבַעֲטִים בַּתּוֹרָה. דָּבָר אַחֵר, שִׁנְעָר, שֶׁהֶעֱמִידָה שׁוֹנֵא וְעֵר לְהַקְדּוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאֵיזֶה זֶה, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר. וַיִּשְׁב הֶעָפָר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה, מִבָּבֶל הָיוּ וְשָׁם חָזְרוּ. וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים

וגו' (קהלת יב, ז). **זֶה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, כֵּיוָן שֶׁנִּסְתַּלֵּק רוּחַ הַקֹּדֶשׁ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הָיָה יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד** (איכה א).

אפשר שכונת ר"י דסכנין להודיע כי באמרו איכה ישבה בדד הוא על דרך הפלגה, ויהיה פירושו זמן הרבה. פי' בה תשובות הרבה, לפיכך הביא פ' וזכור את בוראך. עם מה שפי' להוכיח מעלת ישראל קודם הגלות, ולהבין הדבר יפה אמשול את ישראל למה היו דומים בהיותם על אדמתם ובית המקדש על מכונו וכל הדברים היו כסדרן, וזה מעט דומה למ"ש מהר"ם אלשיך זלה"ה בתחלת שיר השירים, אמנם בשינויים הרבה לפי מה שצריך להבנת המאמר, והנה היו דומים לאיש חיל רב פעלים, אשר הוא ואבותיו היו מעולם אנשי היחס והמעלה, נודע בשערים שמם ישבו עם זקני ארץ וכלם מכבדי' אותם מפני מעלתם ויושר צדקם, וגם הוא כא' מהם מתנהג בחכמה בינה והשכל, ונוסף על זה עושר ונכסים וכבוד, כבד מאד במקנה בכסף ובזהב וסגולת מלכים, בתים וקרקעות בהמות, ועבודה רבה בים וביבשה, ונכסיו מוצלחים קרובים לריוח ורחוקים מן ההפסד, אשר באמת איש כזה גבר יצלח כל ימיו לא ירד מעשרו, וכבוד גדול יעשו לו כל ימי חייו בשמחה ובטוב לבב מפני עשרו וחכמתו הגדולה ומשפחתו הנכבדת, ועוד נוסף על הדברים האלה גדלו המלך, ויפקדהו על כל אשר לו, וזה בשכר עצום לא יאמין כי יסופר, ויהי מאז הפקיד אותו המלך על ביתו, משם ואילך כל דברי מלכות נחתכים על פיו, מהעדא מלכין ומהקם מלכין, על פיו יצאו ועל פיו יבואו, די הוא צבא הוה מרים, ודי הוא צבי הוה משפיל, רק הכסא יגדל המלך הנז', ומרוב אהבה שנכנס המלך עמו היה המלך הנזכר מקרב כל קרוביו ואוהביו של האיש ההוא, לכלם היה משים שרי אלפים ושרי מאות, לכל א' מהם כראוי לו, ושאר גדולי המלכות ג"כ כלם אוהבים אותו, כי הוא יוצא ובא לפני המלך בלא צר, וכמלאך אלקים לפניהם, והנה לא זז המלך הנז' לחבבו עד כי הניח את ביתו בית המלכות ועיר אחוזתו אשר היתה עיר גדולה כיד המלך, ויבא לדור אצל אוהבו הנז' בעיר קטנה ואנשים בה מעט, ובבא המלך אל אותה העיר, הנה היה זיוה הודה והדרה, ואליה גוים יבאו מאפסי ארץ לכבוד המלך האדיר, עד כי בזמן מועט נעשית אותה העיר כלילת יופי ומשוש לכל הארץ, ועוד הגדיל המלך הנז' לעשות עם אוהבו הנז' מרוב אהבה עזה שהיתה לו עמו, נכנס עמו בברית ושבועה שלא להחליפו ולא יפר ברית עמו, וגם אוהבו נשבע לעבדו ביראה ואהבה, וכן כל הימים אשר היה עובד מיראה ואהבה, היה הולך וגדול ושמעו הולך בכל הארץ, והמלך היה מוסיף אהבה על אהבתו ושכר טוב ג"כ להיותו הולך לפניו בתמימות, ובחזקתו גבה לבו ויעזוב את המלך ואת מלכותו וגם מלאכת המלך וילך אחרי ההבל, ויתלקטו אליו אנשים רקים ופוחזים

ויהיו עמו אוכלים ושותים ופוחזים, וגם הוא כא' מהם, וסוף דבר וישת מן היין וישכר, ובשכרותו לא הניח עבירה שלא עבר עליה, ככה יעשה כל הימים, ויחר למלך מאד והיה מוכיחו הן ע"י עצמו וגם ע"י אחרים, ישוב מדרכו הרעה, ובכל זאת לא שב מדרכו הרעה, עד כי זדון לבו השיאו וימרוד במלך עצמו ולא זכר את השבועה ואת הברית אשר כרת ונשבע להיות נאמן אצל המלך הנז', והנה המלך היה מאריך אפו, אולי בין דא לדא ישוב ורפא וישוב לאהבתו כבראשונה, והאיש הנז' הקשה את ערפו ועמד במרדו והכניס הריקים האלה אשר היו עמו בבית המלך עצמו, והגם כי היה יודע כי האנשים האלה היו אויבי המלך, מ"מ כדי להכעיסו הכניסם בביתו של מלך לעיניו, והוא לא היה יודע כי טחו עיניו מראות כי האנשים ההם לא די שהיו שונאים את המלך, אלא גם אותו היו שונאים ביותר, אלא שהיו נראים כאוהבים בשעת הנאתן כדי להאבידו וליטול את שלו, כראות המלך את הדבר הזה לא יכול לסבול עוד, והגם כי היה יכול לשלוח יד באויבים הנז', ולא לכבדו נחשב לו אל המלך להיותם ריקים ופוחזים וכאין אצלו היו, רק כעס עם אוהבו ויצא לו מן הבית הנזכר ומן העיר ג"כ וילך לו אל ארצו, ובראות האנשים הפוחזים האלו כי המלך יצא מן העיר והסתיר פניו מהם, לא חשבו אנוש מן העיר ונהפכו לאנשי העיר ההיא לאויבים, מהם הרגו מהם הוליכו בשביה ויבוזו העיר ההיא, והאיש ההוא ג"כ עמהם לקחו כל אשר לו בבית ובשדה, את הכל שבו ויבוזו, וגם הוא עצמו הוליכוהו בשביה למקום שאין מכירים אותו וישב אתם נודד ללחם איה בעבודה קשה, לא יתנוהו השב רוחו בעוני ויסורין וכיוצא, והנה על איש כזה כל רואהו ישום ויאמר מי זה האיש, אתמול היה מרגיז ארץ מרעיש ממלכות ושמעו הולך בכל המדינות, ועתה ההפך עליו בלהות, אך הם ישיבו אמריהם באמור כי הנה הוא גרמא בנזיקין, בהיותו מוסיף על חטאתו פשע לא פעם א' ולא שתים, ולא שמע לקול מוריו המוכיחי' אותו בעודו בישוב ועוד אהבת המלך עליו, ועדיין לא סלק הארתו ממנו ואוהביו מנגד נגעו היו עומדי' לכסות על כל פשעים אהבת המלך אותו ריעיו ומיודעיו כנז', אך עתה נסתלקו כל הדברי' האלה, מי יעמוד לימינו להושיעו, ומ"מ אהבת המלך עדיין עליו וזוכר את השבועה שנכנס בברית עמו, וגם אהבת קדמוניו ואבותיו שהיו אנשי השם במעלה וגדולה כמ"ש, והגם כי אוהבו הנזכר עבר על שבועתו ומרד בו, מ"מ אם ירבה בתשובה ישוב וייטיב לו כבראשונה וישיב אותו על כנו באהבה יותר עזה, והראשונה לא תזכרנה, אך הדבר קשה כי הרבה מקטרגים יש, ומ"מ המלך ע"י שלישים שולח ונותן לו פרנסתו אך ע"י צמצום, כי הדרך רחוקה והרבה מקטרגים יש גם על זה, והרבה מהם אובדות או מתפזרות, אמנם אם ישוב אפשר ושב ורפא לו אחרי הטורח הגדול,

וכולי האי ואולי ככל הדברים האלו וככל המשל הזה אירע להם לישראל, כי הב"ה בחר בהם ובאבותיהם, הוציאם ממצרים בניסים ונפלאות, נתן להם ביזת מצרים וביזת הים וכו', ועל הכל נתן להם תורתו התמימה, וכל אותם הט"ו מעלות הזכירם המגיד בפיסקא כמה מעלות טובות וכו'. ועוד בחר בהם ועשה מהם כהנים לויים ישראלים, ויבחר באהרן ובניו לעמד לשרת לפני ה' בקדש הקדשים, ויבחר בדוד עבדו וזרעו אחריו למלך עליהם, וירד ממעון קדשו לשבת עמהם, וצמצם שכינתו בתוכם בבית מקדשו, וכל העליונים והתחתונים היו סרים למשמעתם של ישראל, ובפרט הצדיקים שבהם כי הנה הם גוזרים גזרה והב"ה מקיימה, וכל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה', וכל זה היה מתמיד עד כי לבסוף סרו מאחרי ה' וילכו אחרי ההבל זו ע"ז, ולא האמינו ולא שמעו לקול נביא וחוזה שהיו מתרים בהם, והעמידו ע"ז בכל המקומות שהזכיר למעלה, עד כי סוף דבר הכניסו אותה בק"ק, ודבר זה גרם חרבן הבית וגלות ישראל, וכל הדברים הרעים שאירעו לנו ולאבותינו, והדבר פשוט שאילו עשו תשובה בזמן שב"ה קיים, היה הב"ה מקבלם בתשובה ולא היה נחרב הבית ולא גלו ישראל וגם לא אירע שום דבר מהדברים הרעים שאירעו בעו"ה, ועל זה סובב בקיצור כל דברי המדרש, ולזה אמר וזכור את בוראיך בימי בחורותיך, ובתחלה אומר בעוד שבחרותכם קיימת, כי בתחלה בחר הב"ה בכל ישראל, ואילו לא חטאו בעגל היו כלם ממלכת כהנים וגוי קדוש, והעיקר כמשז"ל כי היו נשמות טהורות מזוקקות, ופסקה מהם זוהמת הנחש, והיה העולם מתתקן ע"י קבלת התורה לוחות ראשונות, ולא היה שולט עליהם שום קליפה, לא אומה ולא מיתה רק דבקים בה' אלקים חיים וקיימים לעולם, וז"ש במדרש בעוד שבחרותכם קיימת. אמנם לא שמרו ברית אלקים, וכאשר עשו העגל חזרה הקליפה לשלוט עליהם, ומ"מ לא אבדו חזקתם וכל ישראל בחזקת כשרים, רק נופם נוטה למקום טומאה, ולכן ה' בחסדו הגדול לא מאס בהם ח"ו, רק נתן להם תורה תמימה וחקים ישרים, למען בהם יכפו את יצרם הרע, וגם ע"ז יכניעו הקליפה תחת הקדושה, ותשאר הקדושה לעצמה והקליפה לבדה נכנעת תחתיה, ובפרט ע"י הקרבנות כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם, כלם מעכבים את הכפרה, כי כל א' מכפר כפרה בפני עצמה, וכלם לבטל הקליפות המתדבקות בישראל ע"י עונותיהם ומעכבים אותם מלעלות לפני ה', ובפרט ע"י הקרבנות הנעשים בחגים ובמועדים, וגדול על כלם יוה"כ יום מחילה וסליחה וכפרה לכל ישראל, והנה אחר מעשה העגל נבחרו כהנים לויים כמ"ש בתורה, וזה להיות אהרן ע"ה איש החסד, ואעפ"י שעשה העגל כבר אז"ל כי כונתו היתה לטובה ולש"ש כמ"ש בזוהר ובמדרש, כל א' לפי דרכו. ולפיכך בחר בו ה' שיהיה כפרת ישראל

על ידו וע"י זרעו אחריו כמשז"ל, וכן שבט לוי ע"י מה שלא טעו בעגל נבחרו לעבודת ה', ומקרא מלא הוא אין צריך. וז"ש תחלה עד שברית כהונה קיימת, שנאמר ובחור אותו מכל שבטי ישראל לי לכהן. הכוונה נ"ל שהבירור לברור הטוב מהרע נמסר בידו יותר מכלם, ואם נדקדק אומרו מכל שבטי ישראל, אפשר לומר כי הכהן בעבודתו היה מברר בכוונתו אל כל א' כראוי לו, לראובן כראוי לו לפי בחינתו, וכן לכל א' משבטי ישראל, מה שאין כח לשאר בני אדם, וידוע כי ע"י הקרבנות נברר כל חלק מהדומם והצומח והחי והמדבר, כל א' לעצמו מלבד מ"ש מהר"י סרוק ז"ל, כי ע"י עליית עשן הקרבן היה הכהן מכיר הפגם שחטא ונותן לו התיקון הראוי לו עכ"ל. וכן הלוי ג"כ היה בכחו לברור כמ"ש, אלא שהכהן היה מבחינת החסד והלוי מבחי' הגבורה, וז"ש עד שברית לויה קיימת, שנאמר כי בו בחר ה' אלקיך מכל שבטיך. והוא דומה למ"ש. והנה פ' זה נאמר על הכהנים כנראה במקומו, ואפשר דנפקא ליה ממ"ש למעלה, לא יהיה לכהנים הלוים כל שבט לוי וכו' (דברים יח, א). ואכולהו קאי קראי, אם במה שבא מפורש, ובפרט למה שאמרו במדרש, לא יהיה לכהנים הלוים, בכ"ד מקומות נקראו כהנים לויים, צפה משה ברוח הקדש שעלה עזרא מבבל לירושלים, והוא מבקש לויים ואינו מוצא, שנאמר ומבני לוי לא מצאתי שם (עזרא ח, טו). והוא מעמיד כהנים ואומר שירה, א"ל משה למדני, לא יהיה וכו' עכ"ל. אי נמי נפקא ליה מקרא דבתריה, דכתיב וכי יבא הלוי וכו' (דברים יח, ו). ודרשינן סמוכים, ואעפ"י שדרשו ז"ל גם פ' זה על הכהנים, מ"מ אין מקרא יוצא מדי פשוטו, ובפרט למ"ש ז"ל: א"ר יהודה א' שמואל מנין לעיקר שירה מן התורה, שנאמר ושרת את אחיו בשם ה' (במדבר ח, כו). איזהו שירות שהוא בשם ה', הוי אומר זו שירה וכו' עכ"ל. ולפי הדרך שאמרנו שכל א' מהם, היינו הכהנים והלוים היה כחו יפה לברור מכל הבחינות כמ"ש, רק שזה מצד החסד וזה מצד הגבורה, יפה מביא ראיה מכהן ללוי ומלוי לכהן, כי הכל א' כמ"ש, ובס' ברית מנוחה בענין הזכרת השם ביוה"כ כתב וז"ל: וכאשר הכהן היה זוכר את השם, היה הלוי מביאו בשירותיו לפי הנענוע שלו, וכאשר הלוי היה מביאו בדרך הזאת היתה התפלה מקובלת מיד ונשמעת, לפי גודל הפעולה הגדולה והממשלה של שם זה עכ"ל. ויש מזה ראיה לכל מ"ש, עד שברית מלכות בית דוד קיימת, שכחו היה יפה לשבר מתלעות הקליפה, אם להיותו משבט יהודה שנא' בו ידך בעורף אויביך, וכה"א כי יהודה גבר באחיו. פי' גבר בתוך לברר בירורים מתוכם, ולפיכך נאמר יהודה יעלה בתחלה (שופטים א, ב). גם דוד בעצמו היה אומר ארדפה אויבי וכו'. וכן הוא אומר: ויכס דוד מהנשף וכו'. וידוע כי ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, תחלה להעמיד להם מלך, ועל ידו ימחו

זכר עמלק ויבנה להם ב"ה. והנה דהמע"ה שמר דברים אלו, אם בענין מחיית זרעו של עמלק, וגם בנה יסודות ב"ה והעמיד משמרות כהונה ולוייה, אשר על ידם יבררו בירורין כידוע. וכן זרעו אחריו כל מלכי בית דוד ראויים לכך. וידוע כי בימי שלמה סיהרא הוות באשלמותא, ואילולי לא חטאו היה ראוי להיות התיקון שלם בימי רחבעם, וז"ש עד שברית מלכות בית דוד קיימת, כמ"ש ויבחר בדוד עבדו. וכמ"ש לרעות ביעקב עמו. עוד אמרו במדרש, עד שברית ירושלים קיימת, כמ"ש והעיר אשר בחרתי בה מכל שבטי ישראל. וזה שהיו בה י"ב שערים כמנין שבטי ישראל, וכן יהיה לעתיד לבא, וכמ"ש בס' יחזקאל שאר ראובן א' וכו'. וכן לכל השבטים והיינו כמשז"ל שלכל שבט ושבט יש לו שער מיוחד להעלאת התפלה, ועתה שערי תפלה ננעלו בעו"ה, מלבד שנתבלבלו הדברים, ואין אתנו יודע סדר תפלותיו לפי שבטו ומשפחתו ושומר פתאים ה': ועוד אומר במדרש עד שברית בית המקדש קיימת, שנאמר ועתה בחרתי והקדשתי הבית הזה להיות שמי שם לעולם, וכיון ששמו ית' שם אין לך דבר שמכלה את החצונים יותר משמו ית', וכמש"ה כי ה' אלקיך אש אוכלה, עוד אומר במדרש עד שאת קיימת, שנאמר כי בחר ה' אלקיך וכו'. אעפ"י שכבר אמר למעלה עד שבחרותכם קיימת, חזר עתה לומר עד שאת קיימת, לומר כי אעפ"י שלא נתקיים מ"ש למעלה שיהיו כמלאכי השרת ולא ישלוט בהם מיתה מפני מעשה העגל, מ"מ כבר אמרנו כי מ"מ בקדושתם היו עומדים וכל ישראל בחזקת כשרים ונשמותיהם מצד הקדושה, ואם לפעמים נאחז בהם נשמה שאינה טהורה, מ"מ ע"י תורה ומצות יעבירו הטומאה מהם, אמנם בעו"ה הגבירו עליהם כח ס"א, ובפרט ע"י ע"ז ועבירות אחרות, אשר בשביל זה עתה להתברר צריך צירוף אחר צירוף, וכולי האי ואולי, כי הרבה פעמים גובר הרע על הטוב, וזהו שהיה מזהיר להם הנביא לישראל וזכור את בוראך וכו' עד שאת קיימת, ועדיין לא נתגבר הרע על הטוב, כי בקל יוכלו להסירו מה שלא יהיה אח"כ, והביא ראיה מפ' ובך בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה. ויהיה פי' הפסוק כי עם קדוש אתה לה' אלקיך. וכמש"ה ג"כ קדש ישראל לה' (ירמיה ב, ג). ונשמותיהם מצד הקדושה, ובך בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגולה, ולברר כל הנשמות מכל העמים אשר על פני האדמה, ולפיכך הזהיר הכתוב למעלה מזה, לא תתגודדו (דברים יד, א) לחבול בעצמכם. ע"י מה שתלבישו בעצמכם ובגופכם רוח טמא החובל ופוגם בנשמה ג"כ, וגם לפי משז"ל (יבמות י"ד.): לא תעשו אגודות אגודות, כי כל פירוד הוא מצד הקליפה כידוע. וכמ"ש ג"כ וכן לא תשימו קרחה, שלא יהיה שום אבר פגום בכם, שנקרחה הקדושה ממנו, וזה "בין עיניכם" שהוא דבר שאתה רואים בעיניכם, וזה "למת" בשביל ע"ז שנק' מת.

והנה הצווי הוא על הראש כבין העינים, כל מקום שיקרח בראש אסור, וידוע כי מקום השערות הוא מקום שמשם יורד השפע, ולפיכך הזהיר עליו לא תשימו קרחה כנז', ובזה אתי שפיר שלמדו מכאן (מנחות ל"ז:) מקום הנחת תפילין, כי התפילין הנה הם להוסיף על האדם קדושה ולשמרו מכל טומאה, והנה לפי מ"ש בפ' כי עם קדוש אתה וכו' (דברים יד, ב). אתי שפיר הכתוב אחריו שאומר לא תאכל כל תועבה (שם ג). כי כיון שקדוש אתה וקדושי' ישראל, ועליהם לברר הבירורים כנז', ראוי שלא יאכלו כל תועבה כדי שלא יטמאו בהם ח"ו, וכמ"ש בדרוש מרכבת יחזקאל ע"ש. והנה בזוהר איכה ג"כ על פסוקים אלו ועל פ' זה אמרו ז"ל, האי קרא אוקימנא ליה בישראל כד הוו בארעא קדישא, וזכור את בוראך. הוי דכיר כל אינון טבוון, וכל אינון אתין וניסין דעבד לך קב"ה ביומין קדמאין כד הות רביא במהימנותא, כד"א כי נער ישראל ואוהבהו (הושע יא, א). בימי בחורותיך, בזמנא דאיהו אתרעי בך מכל עמין דעלמא עכ"ל. והנה הוא מסכים לכל מה שאמרנו, ועוד ירמוז כי בשעה שיצאו ישראל ממצרים, שאז נעשה להם כל הניסים וכל אינון טבוון, היו כדמיון הנער רביא ובמהימנותא, וכמשז"ל שלא היה בהם מצות, ומ"מ בחר ה' בהם להיות שלא היה בהם עבירות, וכבר נבחנו ונצטרפו בכור הברזל, ולפיכך בהם מכל העמים. ובמדרש הנעלם (זהר חדש) של שיר השירים כתוב ז"ל: ושלמה צווח ואומר וזכור את בוראך בימי בחורותיך. היה מתקן ומסרגל עצמך בימי בחורותיך, בזמן שהמאור ההוא בוהל בפתילה עכ"ל. ובתיקונים (תיקון כ"א, דף ס' ע"ב) אמרו ישראל נק' פתילה. ועתה אומר כי בהיות אור השכינה בוהל בהם, מלשון בהילו נרו עלי ראשי (איוב כט, ג). אם ישוב בתשובה ויתקן מעשיו, הנה מה טוב ויתוקן הכל, אך אמנם אם ח"ו יסתלק האור, יהיה הדבר קשה להחזירו, והוא עפ"י הדרכים שאמרנו. ונחזור לדברי המדרש, עד אשר לא יבואו ימי הרעה אלו ימי הגלות, הנה הימים בעצמם הנה הם מסייעים שיש בהם ממש, הן לטוב הן להפך, וכמש"ה ימים יוצרו (תהלים קלט, טז). ושבתות וי"ט שיש בהם נשמה יתירה והארה יותר משאר הימים, ולפיכך אמר הכתוב: עד אשר לא יבואו ימי הרעה. אלו ימי הגלות שהם אלף יומין דחול, ופירש אותם בזוהר איכה, עד אשר לא יבואו ימי הרעה, יומין דשלטין בהון שאר אומין, ויבדרון לך בני עממי עכ"ל. לומר עד אשר לא יבואו הימים אשר שולטים בהם הקליפות ח"ו, והגיעו הימים אשר תאמר אין לי בהם חפץ, שאין בהם לא טובה ולא רעה, הנה לפעמים האדם חפץ ברעה הבאה עליו כדי למרק בה עונותיו, ועתה אמר שבימים אלו אין בהם טובה להדריך בה האדם לעבודתו ית', ולא רעה לצרוף בה עונות. ובזוהר איכה מפרש ז"ל: והגיעו שנים, שנין דגלותא דאזלין מטולטלין ולית בהו חפץ,

דתנינן זמינין ישראל ביומא דגלותא דלא ישתכח בידא דבר נש חפץ למזבן בשוקא, וכדין תכלה פרוטה מן הכיס עכ"ל. ולפי זה יאמר לא טובה ולא רעה, לא דבר רע ולא דבר טוב, כמ"ש שתכלה פרוטה מן הכיס, ואפשר ג"כ לפרש לא טובה ולא רעה, שאין בהם שום השפעה כלל, והוא קשה מאד, על דרך מ"ש גהינם של שלג קשה משל אש. עד אשר לא תחשך השמש למלכות בית דוד, דכתיב ביה כסאו כשמש נגדי (תהלים פט, לז). ידוע מ"ש בזוהר כי בתחילה מלך דוד בחברון שבע שנים, כדי לאתחברא באבהן, וז"ל בפ' וירא: ת"ח עבד קב"ה לדוד מלכא חד סמכא מכורסיא באבהן, ואע"ג דאיהו כורסייא לגבייהו, אבל בזמנא דאתחבר בהו איהו חד סמכא לאתתקנא בכורסייא עילאה, ובג"כ נטל מלכות בחברון דוד מלכא שבע שנים לאתחברא בהו עכ"ל. והכונה אפשר לומר כי דוד שהוא רגל רביעי במלכות, קבל הארה ונתחבר עם האבות אברהם יצחק יעקב, חסד דין רחמים, גדולה גבורה תפארת. והנה עיקר חיבור המלכות הוא עם הת"ת הנק' שמ"ש כידוע, ועתה אמר עד אשר לא תחשך השמש למלכות בית דוד, שתסתלק הארת הת"ת ממלכות בית דוד, ומביא מפסוק וכסאו כשמש נגדי. כמ"ש בזמנא דאתחבר בהו איהו חד סמכא לאתתקנא בכורסייא עילאה, וזהו כשמש נגדי. בזמן שהוא נגדי, אבל בהסתלק הכסא מנגדי אז חשך השמש בצאתו, וזהו ג"כ שאמרו בזוהר איכה: עד אשר לא תחשך השמש, דא קלסתר פנים של שכינה מלעילא ומתתא. פי' הארת פנים עליונים מצד הת"ת שהוא עליון על השכינה והיו מאירים בה. ואמנם באמרו מלעילא ומתתא, אפשר לומר מעילא שהוא הת"ת, ומתתא הוא היסוד, ושניהם הם הנק' שמ"ש. וידוע כי עיקר השפעת המלכות הוא מצד היסוד, וזהו שאמר אח"כ דהוה נהיר לה כל יומא, ומההוא נהירו עלמא אתקיים וישראל שראן על ארעא לרחצנו. וזה מלבד מ"ש בזוהר הנז' על מלעילא לתתא, שהם מארי מתניתין וכו'. וזה לפי פשוטו, כי כמו שהשמש מאיר לעולם, כך מלכי בית דוד היו מאירי' לכל ישראל בתורתם, וגם הם מארי מתניתין, כי המשנה הנה היא מלכות תורה שבע"פ. ובמדרש הנעלם שיר השירים ז"ל: עד אשר לא תחשך השמש. זה נהר היוצא מעדן, דכתיב ונהר יוצא מעדן (בראשית ב, י). דכתיב בו ונהר יחרב ויבש (איוב יד, יא). זה מסכים למ"ש בזוהר איכה, דהוה נהיא לה כל יומא וכו'. וזה בין שנפרש ונהר יוצא מעדן על ת"ת או על יסוד, כי שניהם נק' שמש, והארת המלכות הוא על ידם. ועתה נאמר ונהר יחרב ויבש שפירושו ידוע, והוא כמ"ש עד אשר לא תחשך השמש למלכות בית דוד ועל מ"ש בזוהר פרשת וירא שהבאנו למעלה, שפי' מהר"ם קורדווירו זלה"ה בס' אור יקר ז"ל: ת"ח עבד קב"ה לדוד חד סמכא בכורסייא עילאה. שהיא הבינה, ובהיות המלכות למעלה מתיחדת בג' אבות, מקומה על נו"ה היא

מרכבה בשוה עם האבות אל הבינה, ואז היא מקבלת מן הבינה בג' אבות, והיא רגל ד' לכסא העליון, שעל הכסא אד"ם, מ"ה חכמה כ"ח מ"ה וכו', עד ומפני שהמלכות היא מדת דוד, כדי שישיג מעלה זו במלכות מלך בחברון ששם ג' אבות, שבע שנים שהיא בת שבע ודאי עכ"ל. מכאן נראה כי דהע"ה בתחלת מלכותו נתחבר בחברון באבהן, כדי לקבל שפע והארה מן הבינה אם הבנים, והיא כורסייא עילאה, ולפי דרך האר"י זלה"ה ידוע כי ביסוד הבינה הנק' רקיע, שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות וכו'. וידוע ג"כ כי יסוד הבינה נק' נהר יוצא מעדן חכמה, ולפי זה יבא הכל על דרך א', עד אשר לא תחשך השמש זה נהר יוצא מעדן, שהוא יסוד אי' שבו השמש ג"כ, והוא בסוד כורסייא עילאה שבו נאחז מלכות בית דוד כאשר נתחבר באבהן כמ"ש, כי בהסתלק אז בעו"ה נהר יחרב ויבש (בעו"ה).

עוד אומר במדרש והאור זו תורה, כמ"ש כי נר מצוה ותורה אור. זה פשוט כי בעו"ה בגלות חשך אור התורה, אשר ע"י התורה אדם זוכה לשוב בתשובה, כמ"ש בזוהר פ' ויקרא (כ"ג ע"ב): או הודע אליו חטאתו (ויקרא ד, כג). מאן הודע ליה, אורייתא הודע ליה. ועתה חשך אור התורה בעדינו, וננעלו שערי תשובה ג"כ, כי אין אתנו יודע במה לשוב. אמנם כאשר נדייק הראיה שמביא מפ' כי נר מצוה ותורה אור. אפשר לפרש שבא לרמוז ע"ד מ"ש בזוהר פ' תרומה דף ע"ד ע"א ז"ל: פתח ר' אבא ואמר כי נר מצוה ותורה אור וכו'. כי נר מצוה מאן דאשתדל בהאי עלמא באינון פקודין דאורייתא, אתהדר קמי כל פקודא ופקודא חד שרגא לאנהרא ליה בההוא עלמא, ותורה אור, מאן דאתעסק באורייתא זכי להוא נהורא דאדליק שרגא מיניה, דהא שרגא בלא נהורא לא כלום, נהורא בלא שרגא אוף הכי לא יכיל לאנהרא, אשתכח דכלא דא לדא אצטריך, אצטריך עובדא לאתקנא שרגא, ואצטריך למלעי באורייתא לאנהרא שרגא עכ"ל. מכאן ראיה שאור התורה אינו נאחז אלא בנר מצוה, וכשבטלו ישראל מ"ע ועברו על מל"ת, לא היה מקום לאחזו בו התורה אור, ואז חשך אור התורה, וכ"ש כאשר בטלו ת"ת ג"כ, אז חשך השמש והאור ג"כ. ולפי הדרך שאנו עתידים לפרש קצת מפסוקי איכה, כי עון ישראל היה על שהרחיקו תורה שבכתב מתורה שבע"פ, יבא על נכון הסמיכות עד אשר לא תחשך השמש למלכות בית דוד. והאור זו תורה. ועם מ"ש ראיה מפ' כי נר מצוה ותורה אור. עם מ"ש בזוהר הנז' אחר זה, ד"א כי נר מצוה, תקונא דשרגא, דא שרגא בוצינא דדוד דאיהו נר, תקונא דאורייתא דבע"פ דאצטריך לאתתקנא תדיר ואיהי לא נהרא אלא מגו תורה דבכתב, דהא אורייתא דבע"פ לית לה נהירו אלא מגו תורה דאיהו אור לאנהרא וכו' עכ"ל. והנה כאשר הרחיקו תורה שבכתב מתורה שבע"פ, אז

חשך השמש למלכות בית דוד וגם אור תורה. והנה בזוהר איכה פי' בתחלה, והאור זה תלמוד ירושלמי וכו', עד במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי וכו'. יובן כפשוטו כי מפני שעשו אותו בבבל חוצה לארץ מקום הקליפות, לפיכך נפלו בו מחלוקות הרבה, כמ"ש דאזלין ביה בני עלמא בחשוכא. ואח"כ פירש והאור, אור שברא הקב"ה במעשה בראשית, דהוה נהיר מסייפי עלמא עד סייפי עלמא ואתגניז, וקב"ה הוה נהיר ואפיק מיניה חד חוטא דימינא ואחיד לסיהרא, ובההוא זמנא כתיב השיב אחור ימינו (איכה ב, ג). והכונה כמ"ש במדרש: וגנזו לצדיקים. ופירשו ז"ל צדיק וצדק. וזהו ג"כ שאומר במדרש הנעלם שיר השירים, זה האור שברא הב"ה ונתעטף בו. והוא ימינו שהוא מדת החסד, חיוורא בפום אמה. וממנו משפיע למלכות. וז"ש ואחיד לסיהרא. ובשעת החרבן השיב אחור ימינו. והנה בפסוק איכה ישבה בדד. נביא מאמר זוהר איכה, ומתוכו נוכיח כי ביציאת מצרים נתגלה החסד הגדול, ועל כל הפשעי' כסה שלא נראו הקלקולים שהיו בישראל, ובזרוע נטויה יצאו ממצרים, גם האמת כן הוא כי ע"י התורה שניתנה מימינו ית', התמיד החסד הזה על ישראל, וכאשר חטאו ונסתלק אור התורה נסתלק ג"כ החסד הנז', ואז נתגלו כל העונות, וכמ"ש (ויק"ר ז, א): קרוב לתשע מאות שנה היתה השנאה כבושה. וכמ"ש בפ' הנז': והירח אלו סנהדרין. כדתנן סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה. הנה הסנהדרין ע"י המשפט היו משברין מתלעות עול, ואין לך הכנעת הקליפת יותר מזה, וגם על דם היו נמנעים מלחטוא דאימת בית דין עליהם, וכן ג"כ היו מורים דעת את העם, ועי"ז שכינה שורה בישראל, וזהו ג"כ שאמרו בזוהר איכה, והירח דכתיב צדק ילין בה. ובהסתלקות הסנהדרין נסתלקה השכינה, מ"מ נשארה קצת הארה, וכמ"ש בגמ' (סנהדרין י"א.): ועדיין היו משתמשין בבת קול. וזהו ג"כ שאומר בזוהר איכה, והירח אילין אינון הברייתות דהוו נהירין נהירו דחכמתא סתימאה עכ"ל. וזה כמ"ש בסבא דמשפטים, ברייתא לבר מגופא וכו' עד תניא לגבי תורה שבע"פ עכ"ל. והכונה נ"ל כי אפשר לומר כי ה"ברייתות" הם סמכין מצד הבריאה אל תורה שבע"פ שהיא השכינה, ובהסתלק הסמכין נזתלקה השכינה ונתבטלו הסנהדרין, והכוכבים אלו הרבנים, דכתיב ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד (דניאל יב, ג). אפשר שהוא רמז לביטול הסמיכה שנתבטלה בעו"ה, והסמוכים שהיו רבנים הם היו מצדיקים את הרבים בתורתם, וכן ג"כ שהיו דנים דיני קנסות ומשברים מתלעות עול, והיו דומים לכוכבים שהיו עושים שליחותו של מרע"ה, שממנו התחילה הסמיכה והתחיל למנות זקנים כמ"ש במדרש. והנה בר"מ פ' פינחס ז"ל: ת"ח האי שמשא אתגלייא ביממא ואתכסייא בליליא, ונהיר בשתין רבוא כוכבייא, אוף הכי רעיא מהימנא כד אתכניש מן עלמא, נהיר בשתין רבוא

נשמתין דישראל עכ"ל. וא"כ לפי זה, עתה שאמר שחשך השמש זה מרע"ה, וכן ג"כ האור ממילא חשכו הככבים, ואין דנים דיני קנסות, וארעא אזלא ומדלדלא עד ישקיף וירא ה' משמים. ובזוהר איכה פירש בו ב' פירושים: א' והכוכבים אילין אינון משכילים דהוו בארעא קדישא, כל אינון תנאים ואמוראים דעלמא קיימא בגינייהו, דכד הוו קיימי כחדא הוו אמרי בר נש לחבריה, מגו מלה דא דפרח מפומוי אנא חמי מה יהא ביומא דא או למחר כך וכך עכ"ל. הורה לנו כי דבריהם היו רוחניים ומאירים ככוכבים, ועוד שהיו מודיעים העתידות כמו הכוכביים, ובודאי שע"י ידיעת העתידות כיוצא בזה היו שבים בתשובה ויודעים התקונים שצריך לעשות על איזה עבירה שעשו, ועכשיו חשך ובטל, ומלבד כי היו שומרים עצמם ג"כ מכל מקרה, ואם היו רואים איזה דבר רע שיהיה עתיד להיות ח"ו, היו שבים ומתפללים לפניו ית' ומבטלי' הגזרה, עוד אמרו: והכוכבים, מלאכי השרת שהיו באים בה וידועים אצלה, ובטלו מקייומייהו ואילין אקרון מלאכי שלום עכ"ל. והנה המלאכים הידועי' אצל השכינה, סימנם: מרכבו ארגמ"ן (שה"ש ג, י). (ר"ת א'וריאל ר'פאל ג'בריאל מ'יכאל נ'וריאל). וכיון שנתבטל אור השמש למלכות בית דוד כמ"ש למעלה, נתבטלה ונסתלקה אור האבות ד' סמכין דכורסייא עילאה, מרכבה העליונה, וגם המרכבה התחתונה נתבטלו, ואפשר לומר כי מלאכי שלום אמרו בס' אוצרות חיים, שהם המלאכים המקבלים נשמות הצדיקים, ועתה שנתבטלה הסמיכה נחשכו הכוכבים אלו הרבנים, גם מלאכי שלום בכו, והנה אלו המלאכים הנה הם ידועים אצל השכינה, להיות שהם מעלים את הצדיקים, וזהו שהיו באים בה ע"י הצדיקים כנז', וידועים אצלה על ידיהם, וג"כ מ"ש בזוהר שיר השירים: והכוכבים אלו י"ב מזלות הידועים לה. אפשר לומר שהם י"ב מלאכים כנגד י"ב שבטים, על דרך מ"ש בזוהר על וישלח מלאכים אל בלעם וכו'. ואפשר ג"כ לומר שהם כנגד י"ב הויו"ת מנהיגי החמה, וכאשר חשך השמש חשכו הכוכבים ג"כ ושבו העבים אחר הגשם. אתה מוצא שכל הנבואות הקשות והרעות שנתנבא עליהם ירמיהו, לא באו עליהם אלא לאחר החרבן. הנה אז"ל כי בשעת החרבן היה דמיון שעת המבול, שהיה הז"א תלת גו תלת, אלא שהיה בו קצת שינוי, שהיה בו רשימו דוקא לסיבת זכות הצדיקים שהיו באותה שעה, ולפיכך לא נחרב העולם דמיון המבול עכ"ל. וא"כ בזמן החרבן שהיה דמיון המבול שהיה בו גשם שוטף, נקרא ג"כ בשם גשם. אי נמי כיון שע"י החרבן נסתלק הרוחניות א"כ נשאר הגשמיות, וזהו אחר הגשם. פי' אחר שנתהווה הגשם מהוא הגשמיות כנז', והנה אעפ"י שאחר החרבן חזר הז"א להיות בעל ו' קצוות, מ"מ כיון שלא חזר בעל י' ספירות, נתהוו צרות אחר צרות, ובכל יום מתרגשות ובאות עד ישקיף וירא. ובזוהר שיר השירים אמרו:

ושבו העבים אחר הגשם, אלו שרי א"ה. אחר בכייתן של מלאכי השרת דכתיב מלאכי שלום מר יבכיון. אפשר לומר על דרך מ"ש מהר"ם קורדווירו זלה"ה על מ"ש ז"ל (חגיגה ה:): שאני חרבן בית המקדש שאפילו מלאכי שלום וכו'. כי בשעת החרבן נשפע הדין בכל העולמות עכ"ל. וא"כ הוא אחרי ששלט הדין כנז' ומלאכי שלום בכו, אז שבו העבים שהם שרי א"ה, כמו עבים המפסיקי' בין ישראל לאביהם שבשמים, לשלוט על ישראל. וזה גרם כל הצרות המתרגשות ובאות, ותפלתם של ישראל אינה נשמעת, וכן בזוהר איכה אומר: ושבו העבים וכו'. דכתיב מלאכי שלום וכו'. ביום שיזועו שומרי הבית, אלו משמרות כהונה ולויה. והנה בזוהר איכה פירש: אלין תלת בתי דינין דהוו אולפי תורה בלשכת הגזית ע"כ. והכל א'. וכוונתו נ"ל כמו שאז"ל (ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז, דף ו.): מאן אינון נטורי קרתא אלין סופרי' ומשנים וכו'. וא"כ משמרות כהונה ולויה, מלבד מ"ש לעיל שהיו מבררין בירורין וכו'. עתה אומר שהיו שומרי' הקדושה ג"כ לבל יקרב איש שאינו ראוי אל הקדש, כמ"ש הכתוב: והזר הקרב יומת. ולפיכך קראם שומרי הבית, וכן ג"כ מ"ש בזוהר: אלין תלת בתי דינין דהוו אולפי תורה בלשכת הגזית. הם הנק' שומרי החומות. כמה שאמרו בזוהר שיר השירים: אלו שומרי החומות, שנאמר על חומותיך ירושלים (ישעיה סב, ו). והם מלאכים שומרים למעלה דמיון הצדיקי', היינו משמרות כהונה ולויה. וכן ג"כ הסנהדרין למטה, והתעותו אנשי החיל, אלו הכהנים שהיו גבורים. א"ר אבא בר כהנא כ"ב אלף לויים ביום א' וכו'. אפשר לפרש על דרך משז"ל על ואת ידך החזקה (דברים ג, כד). שאתה כובש מדת הדין בחזקה, וג"כ כאן הכהנים שהיו מצד החסד, היו גבורים לכבוש מדה"ד, וזהו שמביא ראיה ר' אבא בר כהנא כ"ב אלף לויים הניף אהרן איש החסד, והעלה אותם למעלה אל שרשם, כי אין מיתוק הדין אלא בשרשו. א"ר חנינא המוראה הזו דבר קל. דרך רמז נוכל לומר שאיסורו קל, ולפיכך אין מקריבין אותו מפני האיסור שבו, כמשז"ל מפני שנהנה מן הגזל. והיה הכהן זורקה לאחורי ידיו דרך אחוריים, שמשם דוחין את החצונים, באופן שכחו יפה לדחות את החצונים גם כן. ובזוהר שיר השירים: אלו הם ששים גבורים סביב לה. והנה אלו הגבורים הם להגן על השכינה. ובין שנפרש אותם על המשמרות כמ"ש במדרש, או בברכת כהנים שאמרו בו דברים מבורכי' בגבורה. ובזוהר איכה פירש: אלו סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה. ולקמן נפרש ובטלו הטוחנות אלו משניות גדולות וכו'. כי מעטו זה הגמרא שהוא כלול בהם. הנה על המשניות נאמר גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם. וגם מגין עליהם מן המלכיות, וכמש"ה אח"כ ויחלו מעט ממשא מלך ושרים (הושע ח, י). ואם טובים הם לפדות אותם מן המלכיות, כל שכן להעמידם על אדמתם, וכ"ש

בהיותם משניות גדולות של שש מאות סדרי משנה, שהיו הדברים מבוארים יותר בבירור, ועתה נתמעטו ונתבטלו, ואין לנו כי אם שיתא סדרי משנה, ואעפ"י שקצת מאלו הו' מאות נשנו בברייתות והובאו בתלמוד מ"מ מיעטו, כמ"ש שאין מי שיבין וירד לעומקה של הלכה, ובזוהר איכה פירש: שומרי הבית אילין תלת בתי דינין, ניחא ליה לפרש והתעותו אנשי החיל אלו סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה, שנק' אנשי החיל לשאת ולתת בתורה, והם עומדים נגד האויב ומשברים הקליפות, ולפיכך פירש אח"כ: ובטלו הטוחנות אלו כהנים ולויים וישראלים, וכלהו משמרות דהוו קיימין בירושלים, והוא הוא כמ"ש למעלה. ובזוהר שיר השירים פירש: ובטלו הטוחנות אלו אוכלי הקרבנות, כי מיעטו אלו כנפי החיות. הנה פירש טוחנות מלשון שינים שנק' טוחנות. ואמרו כי ע"י הקרבנות ידוע כי כל א' היה נוטל חלקו כמשז"ל, ואפילו לפניו ית' אשה ריח ניחוח לה'. נחת רוח היה לפניו שאמר ונעשה רצונו. ועתה שנתבטלו, לא די שגרם פגם למטה, אלא כביכול גם למעלה שגרם שנתמעטו כנפי החיות, וזהו כי מעטו היינו כנפי החיות. וחשכו הרואות בארובות. את מוצא כשגלו לבין א"ה לא היה א' מהם יכול לזכור את למודו. נדייק אומרו לבין א"ה. אפשר שכיון לומר כי להיות שגלו בין האומות והיו בין הקליפות, לפיכך לא היה א' מהם יכול לזכור תלמודו, לפי ששלט עליהם השכחה, ויש נוסח אחר שאומרת לסבור תלמודו. וזה ג"כ מפני שהקליפה היתה מטמטמת את הלב ואת המוח. ומביא ראיה מפ' שאומר וחשכו הרואות בארובות, כי מעיקרא כאשר היו בארץ ישראל אז אוירא דא"י מחכים, היו רואים את האור העליון דרך ישר, ועכשיו לא די שחשך השמש והאור, אלא אפילו אותו מועט אינו בא אלא דרך ארובה, ועל זה חשכו עיני הרואים, כמ"ש כי לא כל אדם זוכה. ובזוהר איכה אמרו: וחשכו הרואות בארובות. אילין נביאים וצופים דהוו חזאן ברוח הקדש ע"כ. ר"ל כי אפי' נבואת יחזקאל וכיוצא, אשר עליו נאמר נפתחו השמים, באופן שהיה דרך חלון וארובה מ"מ וחשכו, שהרי נאמר וארא מראות אלקים, מראה בלבד ורוב נבואתו נאמר ויד ה' היתה עלי. שהיא המדרגה היותר פחותה, כמ"ש בסתרי תורה פ' וירא ובשאר (מקומות) ג"כ. גם בזוהר שיר השירים אמרו: וחשכו הרואות בארובות, אלו הם עיני ה'. והם ז' עיני ה' המשוטטות בכל הארץ עכ"ל. ופשוט הוא ג"כ שהוא בסוד הנבואה כמ"ש, וגם אלה חשכו בעו"ה כמ"ש, וסגרו דלתים בשוק, אלו דלתות נחשת של בית אלנתן שהיו פתוחות לרוחה. עוד הורה לנו דבר אחר, כי בעו"ה בגלות הזה שאלו לחם פורש אין להם, כי לא בלבד שערי הפרנסה ננעלו אלא אפילו אם תאמר יתפרנסו אלו מאלו, אין מי שיוכל לפרנס את חבירו, כי חייו קודמי'. ובזוהר איכה פירש: וסגרו דלתים בשוק, דבני נשא צווחין ולית מאן דישגח

עלייהו, דהא כל תרעין ננעלו מן יומא דאתחריב מקדשא ובטילת עבודת בית אלקא ע"כ. וכן פירש בזוהר שיר השירים ג"כ, כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה, ויהיה פי' וסגרו דלתים של מעלה בשביל השוק שהוא מקום הקליפות, בשפל קול הטחנה ע"י שלא נתעסקו בתורה וכו'. כבר הזכיר ד"ת על מלת והאור, וכן וחשכו הרואות בארובות, וכאן הוסיף לומר שלא נתעסקו בד"ת, והנה עיקר העסק נאמר על הפלפול ועל היותו יגע בפיו ובלבבו בד"ת, ומלמד ידיו לקרב במלחמתה של תורה, והנה אין לך דבר ששובר הקליפות כמו הפלפול, וכמ"ש המקשה מקשה בכח, ובכחו זה שובר הקליפות, וכ"ש ע"י התירוץ היפה, וכיון שביטלו ד"ת גברו הקליפות וסגרו דלתים כנז'. ובזוהר איכה פירש: בתחלה על כותשי הקטרת. וידוע כי אין לך דבר סותר וגם ממית הקליפה יותר מן הקטרת. עוד אמר דבר אחר קלא דשכינתא דצווחא בכל יומא, שובו בנים שובבים ולית דישגח בה ע"כ. והכל א' כי ע"י שאינם עוסקים בתורה, מהדרי אנפייהו משכינתא ואינם משגיחי' על דבריה, וזה גורם ג"כ למ"ש בזוהר שיר השירים, סוכת דוד שנפלה ונשפלה לעפר, כי ע"י מה שלא היו עוסקי' בתורה והופכים פניהם מן השכינה, זה גרם כי ישפילה ישפילנה עד עפר בעו"ה. ויקום לקול הצפור, זה נבוכדנצר הרשע. א"ר י"ח שנה היתה בת קול וכו'. אפשר לומר כי אעפ"י שנגזרה גזרה ונתפרסמה ברקיע, מ"מ עדיין האריך להם י"ח שנה, וזה מפני שהיה שמעם של ישראל יוצא למרחוק וכלם מתיראים מהם, וכמ"ש אח"כ וישחו כל בנות השיר. שעלה ובטל השיר מבית המקדש, שנאמר בשיר לא ישתו יין (ישעיה כד, ט). הנה השיר גורם לכל דבר רוחני לעלות. והנה גבר הקטרוג עד כי לא די שלא היו יכולים לעלות אלא גם בטל מהם הסיבה שע"י יעלו, ובזוהר איכה מוסיף כי אפי' המשמרות העליונות בטלו משירן וזמרן, וזהו כל בנות השיר. וכן פי' בזוהר שיר השירים, ואמנם מה שמביא ראיה מפסוק בשיר לא ישתו. נראה דלא שייך הכא לומר, מפני שמפסוק זה נר' שעיקר השיר הוא בשעת הקרבת נסכים, גם זה דוחק, ולכן נ"ל שבא ליתן טעם למה גבר כ"כ הקטרוג עד כי בטל השיר מב"ה, אמר שהוא מפני כי היה כינור ונבל וכו' ויין משתיהם, ועתה בשיר לא ישתו יין, גם מגבוה ייראו, מגבוהו של עולם נתייירא וכו'. הזכיר עוד דבר אחר שהיה מעכב את הפורענות, ואם היו עושין תשובה בנתים היתה מקובלת, אבל עכשיו הדבר קשה כמ"ש לעיל. ואמר גם מגבוהו של עולם נתייירא, אעפ"י ששמע מבת קול י"ח שנה, נתייירא עוד שמא יעשו ישראל תשובה, וישוב מחשבתו על ראשו כמו שאירע לסנחריב, ולפי דרך זה פ' גם מגבוה יראו. קאי על מ"ש ויקום לקול הצפור. אבל בזוהר איכה נר' שפירש דקאי על וישחו כל בנות השיר דקאמר ז"ל, ואע"ג דמגבוה הוו ננסא הוו דחלין, שחו

אינון בנות השיר, בגין דהא פ' אלף לויים הוו ידיהון מהדקן לאחוריהון כד מטו לנהרות בבל וכו' עד וקטל לון עכ"ל. וכוונתו לומר כי אעפ"י שישראל היו גבוהים בעיני א"ה, וכ"ש לויים וכ"ש כהנים, מ"מ שחו ונפלו לפני בני עולה בעו"ה, ובזוהר שיר השירים פירש אותו ענין בפני עצמו וז"ל: גם מגבוה יראו כי גבוה מעל גבוה שומר, ושומר זה מזה ומקבל זה מזה בנעימה ובקדושה, ובחרבן ב"ה יצאה מאירה ודין חזק משלפניו, וגבוה ירא מגבוה ומדינו עכ"ל. אפשר לומר כי בתחלה באור פני מלך חיים, ואעפ"י שהיה דין חזק נשפע, מ"מ היה דין רפה מבתי דינים תחתונים. אמנם בהגלות השפע היה הדין נמתק, ועתה בעת החרבן נשפע הדין מהמדות עליונות, וכמ"ש על פ' ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי וגו' (ירמיה יג, יז). וחתחתים בדרך (קהלת יב, ה). חתיתה של דרך נפלה עליהם, פירוש אפילו בהיותו בדרך היה ירא מגבוהו של עולם, וזהו שמביא ומאריך במדרש: שעשה הרבה מעשים, כמ"ש קלקל בחצים וכו', נטע נטיעות, הדליק נרות וכו'. וכלם עלו לו נגד ירושלים. אמנם מ"מ עדיין היה מפחד כמ"ש. ואם נדקדק אומרו חתיתה של דרך נפלה עליו, שנראה שהיה מפחד מהדרך עצמו, אפשר לומר כי הנה דרך הקליפה לקלקל הדרכים, שלא יבא השפע דרך ישר רק בדרך יכשלו בה בני אדם, ובזה תטול השפע לעצמה, והפרץ שפורצת הקליפה הנה הוא בהיכלות של מטה, כי בגבהי מרומים נאמר: אם תגביה כנשר וכו' משם אורידך נאם ה' (עובדיה א, ד). ועתה הכתוב אומר גם מגבוה יראו, מגבוהו של עולם, שלא היה לו אחיזה באותו מקום, וכן מן השפע היורד דרך ישר שאין הקליפה שולטת בו, מכל אלו הדברי' היה נבוכדנצר מתירא, וזהו גם מגבוה יראו ותחתחתי' בדרך. ור"ל אמר התחיל מחבי חביים בדרך, שהיה הולך בהחבא כדי ליטול השפע בסתר כמנהג הקליפה, כמ"ש בתחלה וכו'. ולזה הביא פי' כי עמד מלך בבל על אם הדרך וכו' (יחזקאל כא, כו). ואמר על אמם. ופי' דבצליה. פי' בעל מתנות כהונה: מקום שמתפצלים שני דרכים וכו'. ואפשר לומר כי כונת המדרש לומר אעפ"י שכתוב על אם הדרך, אין הכונה במקום שמתחיל השפע לירד ח"ו, אלא הכונה מקום שמתפצלים שני הדרכים, על דרך ומשם יפרד וכו' (בראשית ב, י). ולפי זה יהיה הכתוב תני והדר מפרש, על ראש שני הדרכים וכו'. אבל באות אמת מגיה על אמה דנעלה. ואפשר לפרש לפי דרך זה שהוא מקום שנועל בעד השפע שלא ירד, ואח"כ אמר על ב' דרכים, א' הולכת למדבר מקום החרבה, וא' הולכת לירושלים מקום הקדושה, ונעל בפני שניהם. ומ"מ לא נחה דעתו בזה והתחיל לקסום קסמים, ותחלה קלקל בחיצים בלבד, לפי פשוטו אפשר לומר שהתחיל לקלקל הדרכים, כדי להביא כל השפע אל תחת ממשלתו ע"י חצים, פי' דברים החוצצים, דמיון מ"ש הב"ה

אל הנביא קח לך מחבת ברזל וכו' (יחזקאל ד, ג). והנה התחיל ומקלקל לשמה של רומי ואלכסנדרי, כדי להביא קליפותיהם תחת קליפת ושר שלו, ולא עלתה בידו, ולשמה של ירושלים ועלתה לו, וכן זרע זריעות נטע נטיעות, על דרך מ"ש לעיל בשם מהר"ר זכותו נר"ו, כי במקום שבשדה המבורך יש ה' מיני דגן, בשדה המקולל יש חירוב ושיצאה וקטולין ומסאבו וקרבין עכ"ל. וזהו שזרע ונטל בשדה המקולל כדי לראות אם יעלו בידו דברים אלו, ועלו בידו לשמה של ירושלים, וכן ג"כ הדליק נרות ופנסין וכו'. בדרוש תקון שובבים אמרו כי כמו שיש בקדושה יחוד נ"ר, והוא יחוד אדי"ד ידו"ד וידו"ד אלקי"ם וידו"ד אד"ני שהוא בגי' נ"ר, כן יש ג"כ בחצונים ב' נרות, וצריך להסיר מן הנר הנזכר תחלה הר"ת שהוא העיקר שלהם, והוא נפש רוח, ר"ת נ"ר. ישאר רמ"ח, אח"כ תסיר ג' אלפין של הג' יחודי' אדי"ד אלקי"ם ואדנ"י, אז ישארו רמ"ה, ובזה הוא נתיצת הקליפות. וזה סוד: ה' רמ"ה ידך בל יחזיון (ישעיה כו, יא). כי כאשר ישארו רמ"ה לבד, אז בל יחזיון הקליפות ויתבטלו וכו' עכ"ל. והנה כדי לקבל כח קליפתו כנז', הדליק נרות והמשיך הארה עד שהיו בגי' נ"ר כנ"ל, לשמה של רומי ואלכסנדרי' ולא הדליקו, ולשמה של ירושלים היו מאירים, כי בעו"ה קבל הארה ונתן לו כח עד כי חרב ב"ה והגלה את ישראל בעו"ה, ובמדרש קהלת אמר עוד ג"כ שנתן ספינות בים לשמה של רומי ואלכסנדרי' ולא הלכו, ולשמה של ירושלים הלכו. ואפשר לומר ג"כ שרצה לקבל כח מן הים העליון, וזה דמיון מ"ש נעץ קנה בים. שפירושו בים העליון, וזה לשמה של רומי וכו'. ולא הלכו, שלא עלה בידו לקבל רק לשמה של ירושלים, שאל בתרפים בע"א שלו, ראה בכבד ששם עיקר ממשלת ס"מ ושליטותו, וכמ"ש בדרוש מרכבת יחזקאל ובמקומות אחרים, ואמר כהדין ערבאה דנכיס אמרא. שהוא שה פזורה ישראל (ירמיה נ, יז). ועי"ז חמי בכבדא, שהוא ס"מ הנז', והוא ג"כ שרו של עשו. והכל א' כי הוא שטן הוא יצה"ר וכו'. והכלל העולה בימינו היה הקסם על ירושלים, נראים הוו קסמייא על ירושלים, כי בעונות היו הקליפות אחוזים בה, וזה לשון כרים וכו'. כמ"ש שהיה הכל כדי לבלוע ולהשחית בעו"ה, והיה להם כקסם כזב בעיניהם. פירוש בעיניהם של ישראל, אעפ"י שהיו יודעים שעלו בידו של נבוכדנצר הרשע כל אלו הדברים, היה בעיניהם כקסם כזב, ומסבירים פנים לעצמם, כאמור כי כן דרך הקליפה, כי אין אמונה בפיה רק דבר כזב, אבל לא ידעו ולא יבינו כי הנה הוא מזכיר עון להתפס, כי ע"י עבירות שעשו ישראל עי"ז בעו"ה גרמו שנתפשה הקדושה במקום הטומאה והנה היא המדברת, וכמ"ש שהציץ של כהן גדול היה נתון בפי צלמו של נבוכדנצר, והוא מזכיר עון. ובפרט עון ש"ד דמו של זכריה. ולפיכך מאריך בו במדרש. וכמ"ש ג"כ ז' עבירות עברו ישראל באותו היום.

ולפיכך היה מזכיר עון ושמו אותותם אותות. ונחזור לפירוש וחתחתים בדרך. והנה בזוהר שיר השירים פירש אותו: בגבהי מרומים, לפי הדרך שפירשנו גם מגבוה יראו וכו', וז"ל: וחתחתים בדרך. כתיב הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה. שבאותו הדרך היה יורד ובא הטל מראשו של הב"ה, וכל שמחה וכל טוב וכל רצון, באותו הדרך היה בא, ובחרבן ב"ה תבירו על תבירו באותו הדרך נמצא, וכל רוגזא ואמתנו ותקיפא באותו הדרך הוי עכ"ל. והכי פירש הנותן בים שהיא המלכות, כמ"ש האר"י זלה"ה, שיש בו שם ב"ן העולה כמנין בי"ם, ובים הנז' נותן דרך שהוא היסוד א"י שנותן בה ההשפעה, והיסוד הנז' נקרא דרך. אי נמי דרך הוא יסוד ז"א, וכמש"ה דרך גבר בעלמה (משלי ל, יט). ובמים עזים שהם הגבורות הקשות, בסוד גבורות גשמים, יתן נתיבה, פירוש נתיב ה', בסוד ב' פעמים רי"ו עולים כמנין נתי"ב. אי נמי יסוד אי' שנק' נתיב, בתוך ה' שהיא המלכות, ובאותו הדרך בין שנפרש יסוד ז"א או יסוד אימא, יורד הטל מראשו של הב"ה שהוא כללות כל האצילות, וראשו יאמר על אריך או"א, שהם ג' ראשונות. אי נמי תלת רישין דעתיקא, ומהם נמשך טלא עילאה דרך או"א לז"א, ומיניה לחקל תפוחין קדישין, כמו שיסד האר"י זלה"ה בתפלה א', ובזה כל שמחה היא מצד א"י, וכל טוב מצד אבא דטוביה סתים בגויה, ונפיק דרך היסוד, וכל רצון שהוא מצד אריך שיש בו רצו"ן ונוצ"ר הכל א'. וכל א' מאלו ההשפעות או כלם כא', באותו הדרך היה בא, ובחרבן ב"ה תבירו על תבירו, נמצא כי בעו"ה נתקלקלו הצינורות עליונים ותחתונים, ומלבד זה כל רוגזא ואמתני ותוקפא באותו הדרך נמצא שכלם השפיעו השפעות הדין בלי שמץ רחמי', ואפי' הארת פנים לא היה, וכל עוד שהיה הולך ויורד היה הדין מתגבר, וינאץ השקד זו נבואתו של ירמיהו, הה"ד מקל שקד אני רואה (ירמיה א, יא). בא לומר כי כיון שסר מנ"נ פחד הדרך, אז נתקיימה נבואת ירמיה שכתוב בה מקל שקד וכו'. ובאותה נבואה כתיב כי הנני קורא לכל [משפחות] ממלכות צפונה וכו' (שם טו). ופי' שלא יאריך הדבור רק מי"ז עד ט' באב, וכן פירש בזוהר איכה וזוהר שיר השירים ע"ש. ויסתבל החגב. זה צלמו של נ"נ. אפשר שקראו חגב להיותו בריה קלה ויש לו רגלים ארוכים ודקים, ואפשר ג"כ שמדמהו לחגב שנשמע קולו למרחוק, כן סביב אותו הצלם היו הרבה מיני זמר, כמ"ש הכתוב: קל קרנא משתוקיתא קיתרוס וכו' (דניאל ג, ה). שנשמע קולן למרחוק, והנה כונת נ"נ הרשע היתה דמיון כונת סנחריב, וכבר אמרנו מ"ש מהר"ם קורדווירו זלה"ה, כי כונתו היתה להכניס כל הקליפות תחת הקליפה שלו ע"כ. והנה מי נתן להם כל הכח הזה, אינו אלא עוונותיה' של ישראל, וכמשז"ל (חגיגה י"ג:) בענין נ"נ הרשע, והנה רוח סערה באה מן הצפון (יחזקאל א, ד). להיכן אזל א"ר יהודה לכבוש כל העולם תחת נ"נ

הרשע, וכל כך למה כדי שלא יאמרו ביד אומה שפלה מסר הב"ה את בניו. אמר הב"ה מי גרם לי שאהיה שמש לעובדי פסילים, עוונותיהם של ישראל גרמו לי עכ"ל. וכיון שמצד עצמו לא היה לו כח, וכמש"ה ג"כ הן ארץ כשדים זה העם לא היה (ישעיה כג, יג). רק כחו היה מצד ישראל שנתנו בו כח מצד עונותיהם, לפיכך הצלם שלו הנז' לא היה יכול לעמוד, רק מעמידים אותו ונופל וכו' עד שהביאו כל כסף וזהב של ירושלים ושפכו דימוס על רגליו, לקיים מ"ש הכתוב וזהבם לנדה היתה וכו' (יחזקאל ז, יט). עכ"ל. וזהו ויסתבל החגב, שעשו סבל ובסיס אל החגב, ונתנו כח אל הקליפה לשלוט עליהם, עד כי אילולי חנניה מישאל ועזריה שקדשו שמו ית', לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט ח"ו, ובזוהר איכה לא ניחא ליה לפרש חגב על צלמו של נ"נ הרשע, ואפשר כי הטעם הוא כי סוף סוף החגב יש בו רוח חיים, והצלם הנז' הנה הוא אבן דומם, ולפיכך פירש ודמה אותו למלכות בית דוד, שכן דהע"ה כל הלילה היה משמיע קולו בד"ת ושירות ותשבחות, והנה עד עתה היה חפשי, שאין על גביו אלא ה' אלקיו, ועתה אפילו יהיה לו קצת שררה, כגון ריש גלותא שבבבל והנשיא שבא"י, מ"מ יש עליו מורא מלכות פרס ישמעאל בעו"ה. וז"ש דאתיהיב מטולא על כתפא דזרעא דדוד, וכן פירש בזוהר שיר השירים בשינוי לשון, ותפר האביונה זו זכות אבות, כמ"ש רש"י ז"ל, מלשון אב, כי הולך האדם אל בית עולמו, מבבל היו ושם חזרו. אפשר שבא לתת טעם, ולהביא ראיה היאך הופר זכות אבות, ואמר כי הנה מבבל היו, והב"ה הוציא את אברהם משם, כמ"ש בפ' לך לך וכו' כמשז"ל שהיה כדי להאיר לפניהם בא"י, ועכשיו שחזרו לשם הנה הוא אות וסימן שאינם נקראי' עוד בני אברהם יצחק ויעקב, רק בני תרח שחזרו לביתו, וזהו ותפר האביונה זה זכות אבות. אמנם בזוהר איכה ושיר השירים פי' האביונה לשון תאוה, כמ"ש ג"כ במדרש קהלת בדרוש אחר. ולפיכך אמר דאתבטלת עבודת בית אלקא, שהרי כל עבודת ב"ה אינה אלא נחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו, וכן עיקר הקרבן הוא להקריב האדם עצמו, ולשעבד אותו לעבודתו יתברך, ועתה נתבטל הכל כי נסתלק הכבוד לעילא, ובני נשא צווחין ולית מאן דישגח בהו, והוא סלוק השכינה, שנסתלקה למעלה בעו"ה, וסבבו בשוק הסופדים זו גלות יכניהו וכו'. אתה מוצא וכו'. וזהו דבר קשה, כי מלבד שלא היו יכולים לבכות, שזו היא נחת רוח לאדם בהיותו בוכה על צרתו, אלא היו צריכים לשמוח על צרתם וצרת אחיהם, ובזוהר איכה לא פי' כלום על זה, ובזוהר שיר השירים פירש אותו והזכירום ברמז על מ"ש כי הולך האדם אל בית עולמו, על סלוק שכינה, וסיים ואמר ועל דא אשתכח מאירה וביש ומאורעות רעות, וספדין וצווחין בכל יומא כי עלה מות בחלונינו ע"כ. כונתו לומר כי אעפ"י שהאדם

מכסה הדאגה בלבו בהיותו בין אנשים, מ"מ בכאן הצרות כ"כ גדולות ותכופות וכוללות להרבה בני אדם, עד כי כל אדם בכל יום ובכל עת ישמיע בכי וצעקה, וזהו וסבבו בשוק, אפילו בשוק יסובבו הסופדים, עד אשר לא ירתק חבל הכסף, זו שלשלת יוחסין, כבר אמרו ז"ל שיש י"ב חלונות ברקיע, וכנגדם י"ב שערי ירושלים, וכן ג"כ יש י"ב מנהגים בענין התפלה, וכבר זכרנוהו למעלה, ולא לחנם נקבעו רק יש סדר ומנהג ידוע אל כל א' משבטי ישראל, ולכן אל ישנה אדם ממנהג אבותיו, והנה בעוד שהיתה שלשלת יוחסין קיימת, היה כל א' מחזיק כמנהג שבטו, והיתה תפלתו עולה דרך השער הראוי לו, והיתה תפלתו מקובלת לפניו ית', ועכשיו נתקלקלו הדברים ונאבד שלשלת יוחסין, והנה אנחנו כסומים בארובה, וכל השערים ננעלו, ובזהר איכה פי' עד אשר לא ירתק חבל הכסף. אתרא דכהנא מקטר קטרת על מדבחא. אפשר לומר שהולך לפי הדרך שפי' במדרש, עפ"י הדרך שפירשנו, ודרך כלל כי התפלה הנכונה הנה היא מקובלת לפניו ית' כקטרת סמים, וזהו שאמר הכתוב תכון תפלתי קטורת לפניך (תהלים קמא, ב). אמנם לבאר הענין יפה, נקדים מ"ש מהר"ם זלה"ה בסדר עולם הבריאה ז"ל: וכל התפלה והתורה שנוטל סנדלפון, נחלקת לי"ג מדרגות זו למעלה מזו, אשר א' מהן היא סוד זהב שהיא כנגד החלבנה שהיא קרקעית שטח העטרה, כמאמרם ז"ל (כריתות ו:): כל תפלה שאין בה מפושעי ישראל וכו'. והי"ב הנשארים הם כנגד י"ב אבני החשן, איש לפי מדרגתו כמו שיתבאר במקום אחר עכ"ל. והנה י"ב אבני החשן הם י"ב שבטים כמשז"ל, והתפלות הקבועות בעטרה, כל א' במקומו הם כנגד י"ב שבטים, והזהב שהוא במקום חלבנה כמ"ש, מחבר את כלם. והנה אם יעלה הזהב לבדו אעפ"י שהוא גרוע מכלם, מ"מ יעשה עטרה, והיותר גרוע שבישראל דומה לחלבנה דומה תפלתו לזהב כמ"ש, באופן שנוכל לומר כי אעפ"י שנאבדה שלשלת יוחסין, ואין אדם יודע בבירור סדר תפלתו, מ"מ לא יבצר מהיותה דומה לזהב הנמשכת, ודומה לחלבנה כמ"ש, ועתה בזוהר פי' יותר ואמר, אתר דכהנא מקטר קטרת ע"ג מדבחא. לומר כי ידוע מה שהיה מכשיר החלבנה אעפ"י שריחה רע, הוא ששאר סממני הקטרת שרבים על החלבנה ומבטלים ריחה הרע, וכן בסדר התפלה, כי להיות כי אין אתנו יודע עד מה לסדר תפלותיו כראוי, היינו הי"ב אבנים כל א' במקומו, גם החלבנה שהיא דמיון הזהב גם היא נדלדלה ממקומה, ואין לנו להשען בזה רק על אבינו שבשמים ידריכנו במעגלי צדק למען שמו, וישים לבבנו לאהבה אותו, ולהתפלל כל א' התפלה הראויה לו, ולרצון תהיה לפניו ית' אכי"ר. ואפשר לומר אתר דכהנא מקטר קטרת ע"ג מדבחא, ידוע כי סוד הקטרת הוא להעלות מ"נ בסוד ז' מלכים, היינו הניצוצות שנפלו בין הקליפות, וזה נעשה ג"כ ע"י התפלה,

א"כ לפי דרכנו יהיה דברי המדרש ודברי איכה מהזוהר עולים לדרך א', ובזוהר שיר השירים פי' עד אשר לא ירתק חבל הכסף, חוט של חסד. ונמשך מלמעלה למטה עכ"ל. אפשר לומר כי כונתו כמ"ש למעלה, וכמ"ש ג"כ בפי' איכה ישבה בדד, כי מעיקרא על כל פשעים תכסה אהבתו ית', והוא החסד הגדול הנקרא יומם, יומא דכלהו יומי, יומא דאזיל עם כלהו יומי. ועכשיו שנשבר אותו החוט, נתגלו כל העבירות וכל הדברים הרעים שעשו כמ"ש. ותרוץ גולת הזהב, אלו ד"ת הנחמדי' מזהב ומפז רב. אפשר לומר על דרך שאומר האר"י זלה"ה, שהיה עושה יחודים בחברת החברים והתלמידים שלו, בכונה גדולה והתבודדות גדול, מבלי שום כונה והרהור בניהם מענייני העה"ז, והיו מעיינות החכמה והתורה נפתחים מאליהם, עד שהיו רואים בעיניהם המעיינות הנז' נשפעים מאליהם עליהם בהתרחבות גדול ע"כ. ועתה בעו"ה אמר שנשברה ונתרצצה גולת הזהב הנז', ואין לנו אפילו כמלא מחט סדקית, וכולי האי ואולי, וזהו ג"כ שפי' בזוהר שיר השירים ז"ל: ותרוץ גולת הזהב. דאיהי נחתא בההוא חוט, נשבר החוט נפל הגולה. אפשר לומר כי ידוע כי החסד, ובפרט החסד הגדול הזה, כבר אמרנו מ"ש עליו כי משונה הארתו מכל שאר ההארות, כי כל שאר ההארות כל עוד שהם יורדים הם מתעבים ומתחשכים, אבל מדת החסד הנז', כ"כ אורו גדול ובהיר בסוף כמו בתחלה, ועתה אמר כי ע"י חוט של חסד הנז' היה יורד השפע של גולת הזהב הנז', וזהו דאיהי נחתא בההוא חוט, והוא כמ"ש נשבר החוט של חסד, נפל הגולה. וז"ש אח"כ ותשבר כד על המבוע. שהתורה נשכחה בגלותא, ואותו המשאב יופיא"ל (נוסח אחר יופיפי"ה) השר, לא משאב ממעיין התורה, ובני אדם נבוכין בה עכ"ל. הכונה נ"ל שהכ"ד הם כ"ד ספרי' אנ"ך, נשברו על המבוע, שהוא מעיין התורה של מעלה, ואפילו שרה של תורה לא שאב ממעיין התורה של מעלה, וזהו ג"כ כונה שאומר חד אמר כדו של ברוך על מבועו של ירמיהו, וחד אמר כדו של ירמיהו על מבועו של ברוך. ולא פליגי דמר סבר כדו של ברוך על מבועו של ירמיהו, לומר כי אעפ"י שברוך למד כל מה שראוי ללמוד, ונשלם כדו שהם כ"ד ספרים שלו, מ"מ נשברו על מבועו של ירמיהו, שלא היו מעיינותיו נובעים לסבת הגלות, וחד אמר כדו של ירמיהו על מבועו של ברוך. שלא היו מעיינותיו נפתחים כהוגן, שהתחילו הדורות לירד ממדרגה למדרגה, פי' כי ירמיהו היה שלם בכ"ד ספרים, אמנם נשברו על מבועו של ברוך, וזהו שמביא ראיה מפ' ברוך מפיו יקרא אלי (ירמיה לו, יח). והשיב ברוך לאותם ששאלו לו הגד נא לנו איך כתבת הדברים האלו מפיו, והוא השיב שלא היתה לו השגה אחרת בזה רק מפיו יקרא אלי וכו'. וזה בודאי מפני כי נתמעטה השגתו, ובזוהר איכה פי' ותרוץ גולת הזהב, דא הוא

בית קה"ק דתמן תרין כרובים דדהב. נ"ל מלבד מ"ש לעיל על עד אשר לא ירתק חבל הכסף, אתר דכהנא מקטר קטרת על מדבחא דלגיו. אפשר לומר שהוא על שפע הבינה הקשורה במדות עליונות, וזה ע"י מחתת הכסף דאיהי רחמי, וכאן הוסיף דא הוא בית קה"ק דתמן כרובי' דדהב, והוא על שפע הכתר דרך החכמה אל הבינה, ואמר דתמן תרין כרובי' זהב. להורות מ"ש הרבה פעמים מ"ש האר"י זלה"ה על מ"ש בזוהר פ' בראשית (בהקדמה א' ע"ב) על הנצנים נראו בארץ (שה"ש ב, יב). ומאן מקיים עלמא וגרים לאבהן דאתגליין, הה"ד תורי זהב נעשה לך (שה"ש א, יא). אינון ינוקי עולימין, דכתיב בהו ועשית שנים כרובים זהב. ופי' האר"י זלה"ה, ומאן מקיים עלמא וגרים לאבהן וכו'. הנה קיום העולם היא התורה, ומה גם לימוד התינוקות, הבל שאין בו חטא, מעלה המלכות למקום שאין הקליפות שולטים ונגלים, אבות העליונים במוחותיה, ושני דרועין וגופא דילה כנז"ל, וסוד תינוקות אלו כנגדם למעלה נו"ה עליונים דאתפשטת אימא עילאה בהם עד הוד כנודע, ואלו הם תינוקות של בית רבן, היא בינה רמז לחכמה שהיא רבן של כל האצילות, שלא חטאו, שאין שם מגיע פגם ולא חטא כלל, אלו התחתוני' מעוררים העליונים להמשיך לה האבות במוחותיה וזרועותיה, ואלו הם ב' כרובים זהב סגור, בסוד אי' עילאה שהוא זהוב. ואלו תרין דרועין דילה, כמו שיש אל המלכות שני כרובים לעורר את האהבה, וימצא דודאים בשדה של תפוחין עכ"ל. ובזה מובן מ"ש דתמן תרין כרובים זהב, וע"י היה מעורר יחוד או"א, והמלכות גם היא עולה ע"י עד או"א, ועתה נתרוצצה גולת הזהב הנז', והנה עם מ"ש שכל זה נעשה ע"י התורה, ובפרט ע"י תינוקות של בית רבן, נר' שמסכים למ"ש בזוהר שיר השירים, ובמדרש רבה ג"כ שמפרש על ענין התורה כי הכל א', וזה גורם את זה וזה תלוי בזה, ובזה אתי שפיר מ"ש אח"כ. ותשבר כד על המבוע, דא מלכות בית דוד דאתבר. כי כיון שנסתלק אור החו"ב, גם מלכות בית דוד שהוא בסוד משיח צדקנו, אתבר ונפלת עד כי ביום ההוא אקים את סוכת דוד וכו'. ונרוץ הגלגל אל הבור. זו בבל שהיא זוטו של עולם. אפשר לומר כי הנה הוא ית' מקרב הדברים אל הטבע, ומכריח ג"כ הגרמים השממיים לעשות את רצונו, ולכן בשעת שלום נאמר ומעגליך ירעפון דשן (תהלים סה, יב). פי' שהמזלות שלו וכן הגלגלים יהיו כלם מסכימים להשפיע דשן ורב טוב, וכאן פי' כי הגלגלים סבבו חובה לגלות ולירד אל הבור, זו בבל שהיא זוטו של עולם. ובזוהר שיר השירים פי': ומלאך המשחית ניתן לו רשות לחבל בכל יום ע"כ. פי' אותו דרך כלל אפי' בגלותינו זה, כי כל יום ברכתו מרובה וצריך זכות רב להמלט ממקרי הזמן ותולדותיו, וישוב העפר כשהיה, מבבל היו ושם חזרו. מלבד מ"ש למעלה על פ' כי הולך האדם אל בית עולמו (קהלת יב, ה). והבאנו מ"ש בס'

אור יקר פ' לך לך, אפשר לומר כי בהיותם בא"י היה גופם טהור ונקי וספיריי, וכמש"ה זכו נזיריה משלג וכו' (איכה ד, ז). ועתה חשך משחור תארם, לא נכרו לסיבת היותם בחוצות, וכמ"ש (בס' חסד לאברהם מאמר עין הארץ נהר י"ד): כי הדר בחוצה לארץ יש לו הרבה לבושי' מס"א ומעולם התמורות, וז"ש מבבל באו כדי לטהר עצמם, ולא הועילו בתקנתם מפני שחטאו וחזרו ונתלכלכו, וירדו וחזרו לבבל, אבל בזוהר איכה פי' אותו על חרבן ב"ה וז"ל: וישוב העפר אל הארץ כשהיה. אתחרב בית מקדשא ויהא כעפרא. פי' שיסתלק ממנו הקדושה, ומלבד זה ג"כ יחרב ויהא כעפרא בעלמא, והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה, דא שכינתא ואסתלקותא דרוח נבואה מן עלמא שנתעלמה השכינה והכבוד ואור עליון נסתלק, ואין חזון נפרץ ולא שום הארה עליונה נגלית, ודבר זה באמת גרם הגלות, כי אין מי שיוכל לשוב ולעשות תשובה על עונותיו, ומלבד זה עמא דארעא אזלא ומדלדלה. וז"ש וכיון שגלו היה ירמיהו מקונן עליהם איכה ישבה בדד. לא אמר התחיל כמ"ש במקומות אחרים רק היה, מפני שהיה דבר ההוה, כי זה נאמר על חסרון הרבה דברים שהיו מסתלקים מהם, עד כי נשארו בדד מכל הדברים הטובים שהיה להם הנז' בפ' זו, עם מ"ש במדרש וס' הזוהר. והנה בזוהר שיר השירים סיימו הענין בנחמה וז"ל: וישוב העפר אל הארץ כשהיה. ויכלו כל הנשמות והעולם יכלה והעפר, שהכל נהיה ישוב כבתחלה, ויהיה העולם חרב כשהיה, והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה, ויתחדש העולם כבתחלה, ובאותו זמן כתיב ורבים מישני אדמת עפר יקיצו עכ"ל. אפשר שכוונתו להורות כי כל הדברים האלו הם על דרך פורץ על מנת לבנות, וכמ"ש מהר"א גאלנטי על פ' חשב ה' להשחית חומת בת ציון. ומ"מ נטה קו לחזור ולבנות וכו' ע"כ. ולפי האמת כל הדברים אינם אלא לצרף ולזכות את ישראל, וכאשר יצטרפו ויתלבנו, אז והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה, ויתייחדו נשמותיהם של ישראל עם הב"ה, ויתחדש העולם כבתחלה, היינו שיצא מזוהמת הנחש, ובאותו זמן כתיב ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו (דניאל יב, ב). ואז יתגלה שיר השירים בעולם, וכמו שאמר שירו לה' כל הארץ (תהלים צו, א):

כ"ד

רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַח, מַשָּׂא גֵּיא חִזָּיוֹן (ישעיה כב, א). גֵּיא שֶׁכָּל הַחוֹזִים מִתְנַבְּאִים עָלֶיהָ, שֶׁכָּל הַחוֹזִים עוֹמְדִים מִמֶּנָּה, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל נְבִיא שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ שֵׁם עִירוֹ וּשְׁמוֹ - יְרוּשַׁלְמִי הָיָה. גֵּיא חִזָּיוֹן, שֶׁהִשְׁלִיכָה דִּבְרֵי חוֹזִים לָאָרֶץ, מַה לָּךְ אֵפוֹא כִּי עָלִית כֻּלָּךְ לַגַּגּוֹת, וּלְאַגָּרִיָּא סָלְקִין לוֹן. אָמַר רַבִּי לֵוִי אֵלּוּ גַּסֵּי הָרוּחַ. תְּשָׁאוֹת מְלֵאָה, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב הַלָּשׁוֹן הַזֶּה מְשַׁמֵּשׁ ג' לְשׁוֹנוֹת: צָרוֹת, מְרַגְּשׁוֹת, אֲפֵלָה. צָרוֹת שֶׁנֶּאֱמַר תְּשָׁאוֹת

נוֹגֵשׂ לֹא יִשְׁמָע (איוב לט, ז). מְרַגְּשׁוֹת שֶׁנֶּאֱמַר תְּשַׁאֹות מְלֵאָה (ישעיה כב, ב). אֻפֵּלָה שֶׁנֶּאֱמַר אֻמָּשׁ שׁוֹאָה וּמְשׁוֹאָה (איוב ל, ג). עִיר הוֹמְיָה, קָרָתָא מְעַרְבַּבְתָּא. קוֹרְיָה עֲלִיזָה קָרָתָא חֲדַיְיתָא. חֲלָלַיִךְ לֹא חַלְלֵי חָרֶב וְלֹא מֵתֵי מִלְחָמָה, וּמָה הֵן, מְזֵי רָעָב וּלְחוּמֵי רָשָׁף (דברים לב, כד). כָּל קְצִינַיִךְ נָדְדוּ יַחַד מִקֶּשֶׁת אֻסָּרוּ, מִקַּשְׁיוּתָם נִמְסְרוּ לְמַלְכֵיוֹת.

דָּבָר אַחֵר כָּל קְצִינַיִךְ נָדְדוּ יַחַד מִקֶּשֶׁת אֻסָּרוּ, שֶׁהָיוּ מַתִּירִין גִּידֵי קַשְׁתוֹתָם וְאוֹסְרִין בָּהֶן, כָּל נִמְצָאַיִךְ אֻסָּרוּ יַחְדָּו מֵרָחוֹק בָּרָחוּ, מַרְחִיקִים מִלִּשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי תוֹרָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר: מֵרָחוֹק ה' נִרְאָה לִי (ירמיה לא, ב). עַל כֵּן אָמַרְתִּי שְׁעוּ מִנִּי אֲמָרֵר בַּבֶּכִי (ישעיה כב, ד). אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ בְּג' מְקוֹמוֹת בִּקְּשׁוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לוֹמַר שִׁירָה לִפְנֵי הב"ה וְלֹא הִנִּיחָן, וְאֵלּוּ הֵן: בְּדוֹר הַמַּבּוּל, וּבְיָם, וּבְחָרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. בְּדוֹר הַמַּבּוּל מַה כְּתִיב: וַיֹּאמֶר ה' לֹא יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעוֹלָם (בראשית ו, ג). וּבַיָּם כְּתִיב: וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלָּיְלָה (שמות יד, כ). וּבְחָרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כְּתִיב: עַל כֵּן אָמַרְתִּי שְׁעוּ מִנִּי אֲמָרֵר בַּבֶּכִי אַל תָּאִיצוּ לְנַחֲמֵנִי, אַל תַּאַסְפוּ אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא אַל תָּאִיצוּ, אָמַר הב"ה לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, נְחוּמִין אֵלּוּ שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים לְפָנַי נְאוּצִין הֵן לִי, לָמָּה כִּי יוֹם מְהוּמָה וּמְבוּסָה וּמְבוּכָה לַה' אֱלֹקִים צְבָאוֹת (ישעיה כב, ה). יוֹם מְעוּרְבָּב יוֹם דְּבִיזָה יוֹם דִּבְכְיָה. בְּגֵיא חִזָּיוֹן, גֵּיא שֶׁכָּל הַחוֹזִים מִתְנַבְּאִים עָלֶיהָ. מְקַרְקֵר קִיר וְשׁוֹעַ אֶל הָהָר, שֶׁהָיוּ מְקַרְקְרִים קִירוֹת בָּתֵּיהֶם וְעוֹשִׂין אוֹתוֹ מָגִנִּים וּמַעֲמִידִים אוֹתָם עַל שׁוֹעֵיהֶם. וְעֵילֶם נָשָׂא אַשְׁפָּה. רַב אָמַר הֲדָא קְבוּץ דְּגִירֵי, בְּרֶכֶב אָדָם וּפָרָשִׁים וְקִיר עֵרָה מָגֵן (שם ו), שֶׁהָיוּ מְקַרְקְרִין קִירוֹת בָּתֵּיהֶם וְעוֹשִׂין אוֹתָם מָגִנִּים. וַיְהִי מִבְחַר עֲמָקַיִךְ מָלְאוּ רָכֶב. רַב אָמַר: כִּמְלֹא עֲמָקָהּ שֶׁל יָם. וְהַפָּרָשִׁים שׁוֹת שָׁתוּ הַשָּׁעָרָה (שם ז), מְשֻׁתְּיֵי אָזְלִין וּמְשֻׁתְּיֵי אָתְיָין וּמִתְחַמְּאִין סָגְיָן. וַיְגַל אֵת מָסַךְ יְהוּדָה, גַּלֵּי דְּכַסְיָא. וַתַּבֵּט בַּיּוֹם הַהוּא אֶל נֶשֶׁק בֵּית הַיָּעַר (שם ח). תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי כְּלֵי זַיִן הָיָה לְיִשְׂרָאֵל בְּסִינַי, וְהָיָה שָׁם הַמִּפּוֹרָשׂ חָקוּק עָלָיו, וּכְשֶׁחָטְאוּ נוֹטֵל מֵהֶן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֶדְיָם מֵהַר חוֹרֵב (שמות לג, ו). כֵּיצַד נוֹטֵל מֵהֶן, רַבִּי אַיְבוּ וְרַבָּנָן. רַבִּי אַיְבוּ אָמַר מֵאֵלָיו הָיָה נִקְלָף. וְרַבָּנָן אָמְרֵי מַלְאָךְ הָיָה יוֹרֵד וּמְקַלְּפוֹ. וְאֵת בְּקִיעֵי עִיר דָּוִד רְאִיתֶם כִּי רַבּוּ וגו' (ישעיה כב, ט). וְאֶת בָּתֵּי יְרוּשָׁלַיִם סְפַרְתֶּם וַתִּתְצוּ הַבָּתִּים לְבַצַּר הַחוֹמָה (שם י). מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ נוֹתְצִין בָּתֵּיהֶם וּמוֹסִיפִין עַל הַחוֹמָה, וְלֹא כְבָר עָשָׂה חִזְקִיָּה כֵּן, הֲלֹא כְתִיב וַיִּתְחַזֵּק וַיִּבֶן אֶת כָּל הַחוֹמָה הַפְּרוּצָה וגו' (דה"ב לב). אֶלָּא, חִזְקִיָּה בַּה' אֱלֹקָיו יִשְׂרָאֵל בָּטַח, אֲבָל אַתֶּם לֹא בְטַחְתֶּם אֶל עוֹשֵׂיהָ, הַיְינוּ הוּא דְּאָמַר וְלֹא הִבַּטְתֶּם אֶל עֹשֶׂיהָ וְיוֹצְרָהּ מֵרָחוֹק לֹא רְאִיתֶם (ישעיה כב, יא). וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּתִיב הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו (תהלים צו, ו). וְאַתָּה אוֹמֵר כְּדֵין. אָמַר לְהוֹן אֲנָא מַלֵּיף לְהוֹן, הַיְינוּ הוּא דַּאֲמַר

פְּשׁוּטָה וְעוֹרָה וַחֲגוֹרָה עַל חֲלָצַיִם, כָּךְ תִּהְיוּ מַסְפִּידִים עַל שָׁדַיִם סִפְּדִים, עַל חֲרָבָן רִאשׁוֹן וְעַל חֲרָבָן שֵׁנִי. עַל שְׁדֵי חֶמֶד, עַל בֵּית חֶמְדָּתִי שֶׁעָשִׂיתִי אוֹתוֹ כְּשָׂדֶה, הַיְינוּ דְּאָמַר צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ (מיכה ג, יב). וְעַל גֶּפֶן פִּרְיָה, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ (תהלים פ, ט).

דָּבָר אַחֵר, וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא וגו', זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ עַל יְדֵי בְּנֵי קֹרַח, אֵלֶּה אֶזְכְּרָה וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי נַפְשִׁי וגו' (תהלים מב, ה). כְּנֶגֶד מִי אָמְרוּהוּ בְּנֵי קֹרַח לְמַקְרָא הַזֶּה, לֹא אָמְרוּהוּ אֶלָּא כְּנֶגֶד כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁאָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הב"ה, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זְכוּרָה אֲנִי בִּטָּחוֹן וְשַׁאֲנָן וְשַׁלְוָה שֶׁהָיִיתִי שְׂרוּיָה בּוֹ וְעַכְשָׁיו נִתְרַחֵק מִמֶּנִּי, וַאֲנִי בּוֹכָה וּמִתְאַנַּחַת וְאוֹמֶרֶת מִי יְשִׁימֵנִי כַּשָּׁנִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהָיָה מִקְדָּשׁ בָּנוּי בְּתוֹכָם, וְאַתָּה יוֹרֵד מִשְּׁמֵי מָרוֹם וּמַשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ עָלַי, וְאוּמּוֹת הָעוֹלָם מְקַלְסִין אוֹתִי, וּכְשֶׁהָיִיתִי מְבַקֶּשֶׁת רַחֲמִים עַל עֲוֹנִי אַתָּה עוֹנֶה אוֹתִי, וְעַכְשָׁיו אֲנִי בְּבוּשָׁה וּכְלִמָּה. וְעוֹד אָמְרָה לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם שָׁמְמָה עָלַי נַפְשִׁי כְּשֶׁאֲנִי עוֹבֶרֶת עַל בֵּיתְךָ וְהוּא חָרֵב וְקוֹל דְּמָמָה בְּתוֹכוֹ, וְאֹמַר מָקוֹם שֶׁזַּרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הִקְרִיבוּ קָרְבָּן לְפָנֶיךָ וְהַכֹּהֲנִים עוֹמְדִים עַל הַדּוּכָן, וְהַלְוִיִּם מְקַלְסִי' בְּכִנּוֹרוֹת, הָיוּ שׁוֹעֲלִים מְרַקְּדִים בּוֹ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב עַל הַר צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם שׁוּעָלִים הָלְכוּ בוֹ (איכה ה, יח). אֶלָּא מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁעָוֹנוֹתַי גָּרְמוּ לִי, וּבְיאַי הַשֶּׁקֶר שֶׁהָיוּ בְּתוֹכִי שֶׁהִתְעוּ אוֹתִי מִדֶּרֶךְ חַיִּים לְדֶרֶךְ הַמָּוֶת, לָכֵן נֶאֱמַר: אֵלֶּה אֶזְכְּרָה וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי נַפְשִׁי וגו'.

דָּבָר אַחֵר, וַיִּקְרָא ה' אֱלֹקִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד וגו', בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ הב"ה לְהַחֲרִיב אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָמַר, כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי בְּתוֹכוֹ אֵין אוּמּוֹת הָעוֹלָם נוֹגְעִים בּוֹ, אֶלָּא אֶכְבֹּשׁ אֶת עֵינַי מִמֶּנּוּ, וֶאֱשָׁבַע שֶׁלֹּא אֶזְקֹק לוֹ עַד עֵת קֵץ, וְיָבוֹאוּ הָאוֹיְבִים וְיַחֲרִיבוּ אוֹתוֹ, מִיָּד נִשְׁבַּע הב"ה בִּימִינוֹ וְהֶחֱזִירָהּ אֲחוֹרֶיו, שֶׁנֶּאֱמַר: הֵשִׁיב אָחוֹר יְמִינוֹ מִפְּנֵי אוֹיֵב (איכה ב, ג). בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִכְנְסוּ אוֹיְבִים לַהֵיכָל וּשְׂרָפוּהוּ, וְכֵיוָן שֶׁנִּשְׂרַף אָמַר הב"ה שׁוּב אֵין לִי מוֹשַׁב בָּאָרֶץ, אֶסְלֹק שְׁכִינָתִי מִמֶּנָּה וְאֵעֶלֶה לְמְכוֹנִי הָרִאשׁוֹן, דִּכְתִיב אֵלֵךְ אָשׁוּבָה אֶל מְקוֹמִי עַד אֲשֶׁר יֶאְשְׁמוּ וּבִקְשׁוּ פָנָי (הושע ה, טו). בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה הב"ה בּוֹכֶה וְאוֹמֵר, אוֹי מָה עָשִׂיתִי, הִשְׁרֵיתִי שְׁכִינָתִי לְמַטָּה בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וְעַכְשָׁו שָׁחֲטוּ חֲזָרְתִּי לִמְקוֹמִי הָרִאשׁוֹן, חַס וְשָׁלוֹם שֶׁהָיִיתִי שְׂחוֹק לַגּוֹיִם וְלַעַג לַבְּרִיּוֹת, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּא מטטרו"ן וְנָפַל עַל פָּנָיו וְאָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲנִי אֶבְכֶּה וְאַתָּה לֹא תִבְכֶּה, אָמַר לוֹ אִם אֵין אַתָּה מַנִּיחַ לִי לִבְכּוֹת, אֶכָּנֵס לְמָקוֹם שֶׁאֵין לְךָ רְשׁוּת לִיכָּנֵס וְאֶבְכֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּהָ בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה נַפְשִׁי מִפְּנֵי גֵּוֶה וגו' (ירמיה יג, יז). אָמַר לָהֶם הב"ה לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, בּוֹאוּ וְנֵלֵךְ אֲנִי וְאַתֶּם וְנִרְאֶה בְּבֵיתִי מָה עָשׂוּ אוֹיְבִים בּוֹ, מִיָּד הָלַךְ הקב"ה וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת

וְיִרְמְיָהוּ לְפָנָיו, וְכֵיוָן שֶׁרָאָה הקב"ה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אָמַר בְּוַדַּאי זֶהוּ בֵּיתִי וְזֶהוּ מְנוּחָתִי שֶׁבָּאוּ אוֹיְבִים וְעָשׂוּ בוֹ כִּרְצוֹנָם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה הב"ה בּוֹכֶה וְאוֹמֵר אוֹי עַל בֵּיתִי, בָּנַי הֵיכָן הֵם, כֹּהֲנַי הֵיכָן הֵם, אוֹהֲבַי הֵיכָן הֵם, מָה אֶעֱשֶׂה לָכֶם, הִתְרֵיתִי אֶתְכֶם וְלֹא חֲזַרְתֶּם בִּתְשׁוּבָה. אָמַר לְיִרְמְיָהוּ, אֲנִי דּוֹמֶה הַיּוֹם לְאָדָם שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן יְחִידִי וְעָשָׂה לוֹ חוּפָּה וּמֵת בְּתוֹךְ חוּפָּתוֹ, וְאֵין לְךָ כְּאֵב, לֹא עָלַי וְלֹא עַל בָּנַי, לֵךְ קְרָא לְאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וּמשֶׁה מִקִּבְרֵיהֶם, שֶׁהֵם יוֹדְעִים לִבְכּוֹת. אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵינִי יוֹדֵעַ הֵיכָן משֶׁה קָבוּר, אָמַר לוֹ הב"ה לֵךְ וְעָמוֹד עַל שִׂפַּת הַיַּרְדֵּן וּקְרָא, בֶּן עַמְרָם בֶּן עַמְרָם עֲמֹד וּרְעֵה צֹאנְךָ שֶׁבְּלָעוּם אוֹיְבִים. מִיָּד הָלַךְ יִרְמְיָה לְמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה וְאָמַר לַאֲבוֹת הָעוֹלָם, עִמְדוּ שֶׁהִגִּיעַ זְמַן שֶׁאַתֶּם מִתְבַּקְּשִׁים לִפְנֵי הב"ה, אָמְרוּ לוֹ לָמָּה, אָמַר לָהֶם אֵינִי יוֹדֵעַ, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מִתְיָרֵא שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ בְּיָמֶיךָ הָיְתָה לְבָנֵינוּ זֹאת. הִנִּיחַן יִרְמְיָה וְעָמַד עַל שִׂפַּת הַיַּרְדֵּן, וְקָרָא בֶּן עַמְרָם בֶּן עַמְרָם עֲמוֹד, הִגִּיעַ זְמַן שֶׁאַתָּה מְבוּקָּשׁ לִפְנֵי הב"ה, אָמַר לוֹ מָה הַיּוֹם מִיּוֹמַיִם, אָמַר לוֹ יִרְמְיָה אֵינִי יוֹדֵעַ. הִנִּיחוֹ משֶׁה וְהָלַךְ אֵצֶל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, שֶׁהָיָה מַכִּיר אוֹתָן מִשְּׁעַת מַתַּן תּוֹרָה, אָמַר לָהֶם מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹנִים, כְּלוּם אַתֶּם יוֹדְעִים מִפְּנֵי מָה אֲנִי מִתְבַּקֵּשׁ לִפְנֵי הב"ה, אָמְרוּ לוֹ בֶּן עַמְרָם, אִי אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ חָרֵב וְיִשְׂרָאֵל גָּלוּ, וְהָיָה צוֹעֵק וּבוֹכֶה עַד שֶׁהִגִּיעַ לַאֲבוֹת הָעוֹלָם, מִיָּד אַף הֵם קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם וְהִנִּיחוּ יְדֵיהֶם עַל רָאשֵׁיהֶם, וְהָיוּ צוֹעֲקִים וּבוֹכִים עַד שַׁעֲרֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם הב"ה, מִיָּד וַיִּקְרָא ה' אֱלֹקִים צְבָאוֹת וגו'. וְאֵלְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאוֹמְרוֹ, וְהָיוּ בוֹכִין וְהוֹלְכִין מִשַּׁעַר זֶה לְשַׁעַר זֶה, כְּאָדָם שֶׁמֵּתוֹ מוּטָל לְפָנָיו, וְהָיָה הב"ה סוֹפֵד וְאוֹמֵר אוֹי לוֹ לַמֶּלֶךְ שֶׁבְּקַטְנוּתוֹ הִצְלִיחַ וּבְזִקְנוּתוֹ לֹא הִצְלִיחַ וכו' ע"ש.

אפשר לומר שר' יוחנן בא לתרץ ולומר שלא באה הרעה פתאום ח"ו רק התרה בהם כמה פעמים על ידי נביאיו, וזהו "גיא שכל החוזים מתנבאים עליה". עוד אמר "גיא שכל החוזים עומדי' ממנה", לומר עוד שלא היו נביאים רחוקים ממנה רק בתוכה היו עומדים. דבר אחר ר"י וכו' גיא שהשליכו דברי חוזים לארץ. אפשר לומר עוד על דרך יודעים רבונם ומכוונים למרוד בו. וג"כ כאן היו מכירי' דברי נביאים ומ"מ היו משליכין אותן לארץ ובוזים דבריהם. ואפשר שכל אלו הדברים נפקא ליה ממלת "גיא חזיון" שפי' גיא הנבואה שמתנבאי' עליה, וגם אפשר לפרש שהנביאים עומדים ממנה, ומדקאמר גיא ש"מ שהשליכה דברי הנביאים לארץ למטה כגיא הזה שהיא למטה עמוקה, ולפי הדרך שפי' על מה שאמרו שהשליכו ד"ת לארץ, שהיו מפרשים ד"ת לפי פשוטן, נוכל ג"כ לפרש כי הנביא היה אומר להם נבואתו ומגלה להם איך ע"י חטאם היו פוגמים בגבהי מרומים, והיה אומר להם ג"כ העונש הראוי להם בעה"ז ובעה"ב, והם היו מגשימים

דבריו באמרם שאינם אלא ענשי העה"ז, וגם מזה לא היו מתייראים ולכן היו אומרים ימהר יחיש מעשהו, וכמ"ש ג"כ ויהיו מלעיבים במלאכי האלקים ובוזים וכו' (דה"ב לו, טז). וזהו שהשליכו דברי חוזים לארץ. מה לך איפוא כי עלית כלך לגגות ולאגריא סלקין לון. אמר ר' לוי אלו גסי הרוח. אפשר דהוקשה לו מה לו לנביא וכל שכן הוא ית' להוכיחם על מה שהיו עולים לגגות, כי אין בזה שום עבירה, ולזה תירץ א"ר לוי אלו גסי הרוח. שהנביא היה מוכיחן על גסות הרוח שהיה בהם, וידוע כי עון גסות הרוח והגאוה פוגם מאד כמ"ש ז"ל (ברכות מג, ב), כאילו דוחק רגלי השכינה. וכמ"ש האר"י זלה"ה ג"כ בענין הגאוה שגורם הסתלקות המדות העליונות והסתלקות שם י"ה, ודבר זה גרם שליטת הקליפות למעלה עד כי גרם לפרעה ושאר רשעים שעשו עצמן אלוקות לסיבת אחיזתם למעלה, וכמו שהאריך הרבה בענין זה בס' ברית מנוחה ג"כ, יעויין שם בדבריו ובמקומו. תשואות מלאה. א"ר אלעזר בן יעקב הלשון הזה [משמש] ג' לשונות: צרות, מרגשות, אפלה. צרות: תשואות נוגש לא ישמע (איוב לט, ז). מרגשות: תשאות מלאה (ישעיה כב, ב). אפלה: אמש שואה ומשאה (איוב ל, ג). אפשר דהוקשה לו שאם ללמד שהיו בה אנשים הרבה היל"ל עיר מלאה, ומה לו להזכיר קול ההמון ועוד היל"ל קולות מלאה, ולפיכך פי' שבכוונת מכוין אמר הכתוב תשואות לרמוז אל ג' דברים הנזכרי'. והכוונה נ"ל כי הנביא מקונן כי במקום שהיה להם להרים קולם בד"ת ורנה ותפלה ושבח לאל ית', היו מגביהים קולם בדברים בטלים ודברי שחוק והתול, ואולי מתוך זה היו באים לידי ליצנות ונבלות הפה ולפעמים לידי מחלוקת וג"ע וש"ד, ולפיכך באו עליהם צרות, וגם חשך עליהם כמ"ש למעלה וחשכו הרואות וכו' (קהלת יב, ג). ולכן אמר לשון תשואות שרומז לג' דברים: צרות, מרגשות, אפלה. שע"י מה שהיו מרגישים בדברים בטלים, לפיכך בא עליהם צרות ואפלה, ולהוכיח שמה שהיו מרגישים כנזכר היו דברים בטלים וכיוצא, פירש אח"כ עיר הומיה קרתא מערבבתא, כי הערבוב אינו בא כי אם לסיבת דברים בטלים וכיוצא, דברים שאינם ד"ת, והנה הערבוב בא לפעמים מחמת צער ובכיה וכיוצא ובזה אין בו אשם כי אין אדם נתפס על צערו, לפיכך אמר אח"כ קריה עליזה קרתא חדייתא, חלליך לא חללי חרב ולא מתי מלחמה, ומה הן מזי רעב ולחומי רשף שהם בידי שמים. בא לרמוז מה שאמרו ז"ל (סנהדרין צו, ב) על פ' קחי רחיים וטחני קמח (ישעיה מז, ב). גברא קטילא קטיל וכו'. וג"כ כאן לא חללי חרב ולא מתי מלחמה שהם בידי אדם, רק מזי רעב ולחומי רשף שהם בידי שמים, וז"ש אח"כ כל קציניך נדדו יחד מקשת אסרו (ישעיה כב, ג). מקשיותם נמסרו למלכיות, שאפי' בשעה שצר נבוכדנצר הרשע על ירושלים, אילו יצאו אליו כמ"ש הנביא אליהם לא היה נחרב

הבית ולא היה נעשית גלות שלימה, אבל להיות כי הקשו את ערפם והיו בוטחים שהיו יודעים להשביע שרים של מעלה, סוף דבר חלל ממלכה ושריה ונמסרו ביד נבוכדנצר, וסוף דבר ביד כל אומה ולשון, כי כן היה ג"כ בבית שני, כי קושי לב הפריצים גרם חרבן הבית ושאר הצרות שאירעו בעוה"ר. ד"א שהיו מתירין וכו' גם זה להורות כי צורם מכרם וה' הסגירם עד כי האויבים היו בטוחים ומתירים גידי קשתותם ואוסרי' בהם, כל נמצאיך אסרו יחדו מרחוק ברחו, מרחיקים עצמם מלשמוע ד"ת. נתן טעם לכל זה ופירש ביותר מ"ש תשואות מלאה, שהיו מגביהים קולם בדברים בטלים ובזה היו מרחיקים עצמם מלשמוע ד"ת, היינו מה שהיה החכם דורש והם לא היו מטים אזנם לשמוע את דבריו רק מדברים דברי' בטלים, ובזה היו מרחיקים עצמם מלשמוע ד"ת, והביא ראיה מפ' מרחוק ה' נראה לי לרמוז מ"ש ז"ל (ברכות ו, א): כל העוסק בתורה שכינה כנגדו. ובהיות החכם דורש או המלמד מלמד ד"ת, הנה שם השכינה שורה, ובהיות האדם מתרחק ממנה יאמר על זה מרחוק ה' נראה לי. והנה עיקר הכתוב הוא להורות כי אפילו בהיות האדם רחוק מה' מ"מ נראה לו. ועתה אומר המדרש להפך, כי אעפ"י שהיה ה' מתראה להם מ"מ הם היו מרחיקים עצמם ממנו ע"י דברים בטלים וביטול תורה, על כן אמרתי שעו מני אמרר בבכי. אמר ריש לקיש בג' מקומות בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הב"ה ולא הניחן, ואלו הן: בדור המבול, ובים, ובחרבן בית המקדש. בדור המבול מה כתיב ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם לעולם. בים כתיב ולא קרב זה אל זה כל הלילה. ובחרבן ב"ה כתיב על כן אמרתי שעו מני אמרר בבכי אל תאיצו לנחמני. אל תאספו אין כתיב כאן אלא אל תאיצו, א"ל הב"ה למלאכי השרת ניחומין אלו שאתם אומרי' לפני ניאוצין הם לי, למה כי יום מהומה ומבוסה ומבוכה לה' אלקים צבאות. יום מעורבב יום דביזה יום דבכיה. הנה ענין השירה הוא להעלות כל דבר רוחני וגרם שמימיי, וזה פשוט בדברי האר"י זלה"ה ותלמידיו בהרבה מקומות. גם ידוע כי עיקר שכינה בתחתונים ובפרט אחר שנבחרו ישראל עיקר שכינה בישראל, והעולם ומלואו לא נבראו אלא בשביל ישראל, וכשישראל זוכים כל העולמות עולים ממדרגה למדרגה עד אין תכלית, וכל הדברים כתיקונן אין פרץ ואין יוצאת, וכשחוטאים גורמים רעה לעצמם ולכל העולמות ג"כ, וכמו שהאריך מהר"א גאלנטי זלה"ה בפ' נחפשה דרכינו ונחקורה (קול בוכים איכה ג, מ) ע"ש. והנה בזמן חרבן בית המקדש גברו העונות ונתקלקלו הצנורות כידוע, ויותר מזה היה בזמן המבול כמ"ש ז"ל: כי בזמן המבול לא היו שם צדיקים זולתי נח ובניו סגורים בתיבה, ובזמן החרבן היו הרבה צדיקים, בבית ראשון החרש והמסגר ורבים כמוהם, ובחרבן שני ג"כ היו ריב"ז ור' אליעזר ור' יוחנן ור'

עקיבא וחביריו ורבים כאלו, ולפיכך לא היה חרבן בכל העולם, ועל פי הדברים האלו בזמן המבול ובזמן החרבן לא הניח הב"ה למלאכי השרת לומר שירה, להיות כי גבר הדין מאד, והגם כי מצד מלאכי השרת עצמם לא היה שום עיכוב, להיות כי הם לא חטאו, מ"מ להוכיח ולהראות כי עיקר השכינה בתחתוני' לא רצה הב"ה לקבל שירה מהם, כיון שעיקר משטרם ושליטתם בארץ בטל. והנה בדור המבול כתיב ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם לעולם. נראה שאין מכאן ראיה למ"ש, אבל נ"ל שזה יובן עם מ"ש בס' הזוהר פ' בראשית (ח"א נ"ז סע"ב): ויאמר ה' לא ידון רוחי וכו' (בראשית ו, ג). א"ר אלעזר תא חזי כד ברא קב"ה עלמא [עבד להאי עלמא] לאשתמשא כגוונא דלעילא, וכד בני עלמא אינון זכאין דאזלי באורח מישר, קב"ה אתער רוחא דחיי דלעילא עד דמטו אינון חיין לאתר דיעקב שרייא ביה, ומתמן נגדי אינון חיין עד דאתמשך ההוא רוחא להאי עולם דדוד מלכא שרייא ביה, ומתמן נגדי ברכאן לכל אינון תתאי, וההוא רוחא עלאה אתנגיד ואתמשיך לתתא ויכלין לאתקיימא, ובג"כ לעולם חסדו דא הוא עולם דדוד מלכא, ובג"כ כתיב לעלם בלא ו', דהא כד ההוא רוחא אתנגיד להאי עלמא, מתמן נפקין ברכאן וחיים לכלא לאתקיימא, השתא דחבו בני נשא אסתלק כלא, בגין דלא ימטי ההוא רוחא דחיי להאי עולם לאתהנא מיניה תתאי ולאתקיימא ביה. בשגם הוא בשר. בגין דלא יתרק האי רוחא להאי עולם, מאי טעמא לאסגאה נחש תתאה דדרגין, דיתתקף ביה רוחא דקב"ה דלא יתערב ברוח מסאב וכו' עכ"ל. ולפי דרך זה יהיה פירוש הכתוב ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם. פירוש רוחא דחיי דלעילא לא ידון אם ראוי לירד ולהשפיע, לא מעט ולא הרבה, באדם שהוא ז"א אתר דיעקב שרייא ביה, כדי להשפיע אח"כ במלכות עולם דדוד מלכא שרייא ביה, והטעם הוא מפני כי בשגם הוא בשר, כדי שלא להשפיע אח"כ במקום טומאה שהוא הנחש הטמא, כמ"ש דלא יתערב (רוחא עילאה ח"ו) ברוחא מסאבא. ולפי זה כיון שאמר הב"ה לא ידון רוחי באדם לעולם, לפי הדרך שפי' כיון שבאו מלאכי השרת לומר לפניו שירה כדי להעלות מ"נ כדי לקבל אח"כ השפע, ואולי כדי להשפיע ג"כ למטה, על דרך מ"ש אם תשים משטרו בארץ (איוב לח, לג). אין לך כל עשב ועשב שאין לו מלאך למעלה שמכה בו (פי' משפיע בו) ואומר לו גדל. וכן כל שאר בעלי חיים וכ"ש האדם דאית ליה מזלא, וכיון שחטאו למטה וגברה הקליפה לא רצה הב"ה שיאמרו שירה לפניו כדי שלא להשפיע אל הקליפות ח"ו. אמנם בים טעם אחר היה שם, כי להיות ישראל חסרי התקון ועדיין היו צריכים להטהר ולהשתלם ע"י ספירת העומר וכיוצא, לא רצה הב"ה שיתעורר היחוד על ידם, וכמשז"ל (זח"ב נ"ב ע"ב): על מה תצעק אלי וכו' (שמות יד, טו). בעתיקא קדישא תלייא.

וכמ"ש האר"י זלה"ה בדרוש יום ז' של פסח וסוד האיילה. וכן נמי אפשר לומר שלא רצה הב"ה שמלאכי השרת יעוררו שום יחוד ולא שום דבר, פן יעוררו הדין על ישראל ח"ו, וזה מלבד משז"ל והוא דרך דרש, וה' יצילני משגיאות. ובחרבן בית המקדש רצה הב"ה להראות כי העולם ומלואו עליונים ותחתונים כלם לא נבראו אלא בשביל ישראל, ולפיכך א"ל הב"ה למלאכי השרת על כן אמרתי שעו מני אמרר בבכי. ופנו עצמיכם ממני ולא תאמרו שירה לפני ואני אמרר בבכי. פי' ע"י הבכיה שהוא סוד השפעת הדין ומתוקו כמ"ש מהר"ם אלשיך, ומ"מ עי"ז אמרר אשפיע מרה ומדה"ד הקשה, אל תאיצו לנחמני. לפי פשוטו מלת תאיצו הוא מלשון והנוגשים אצים. ופירושו אל תמהרו לנחמני, אמנם מדשני קרא בדבוריה לפיכך פירש מלשון ניאוצין. והנה התחיל בתחלה בלשון שירה ואמר בג' מקומות בקשו (מ"ה) לומר שירה, ואח"כ הביא ראיה מפ' אל תאיצו לנחמני ואמר ניחומים אלו שאתם אומרים ניאוצין הן לי. אפשר לומר כי בראות מה"ש תוקף הדין היו רוצים להמתיקו במה שבידם, והיו מתאספים לומר שירה אולי בזה יהיה קצת תנחומין ומתוק הדין, ואמר להם הב"ה אל תאיצו לנחמני וניאוצין הם לי, כי אדרבה מתוק הדין הוא למרר בבכי ולהשפיע מדה"ד בעולם. והנה מהר"ר יהודה לי"ב מארץ פולונייא פירש על מ"ש אל תאיצו לנחמני, ניחומים שאתם אומרים וכו'. פירש ע"ד משז"ל כי כיון שנגזר דין על הרשעים, והב"ה מקבל תנחומין אז לא ישוב חרון ה' עד שיעשה הדין, לפיכך לא היה רוצה בתנחומין כדי שיוכל לשוב מחרון אפו, ולזה א"ל למלאכי השרת כל מה שאתם מרבין תנחומין ניאוצין הן לי ע"כ. ולפי דרכו לא יעלה יפה מ"ש אח"כ ולמה כי יום מהומה וכו'. הן אמת כי להיות כי נתמלאה סאתם ע"ז נאמר באבוד רשעים רנה, ובזה אתי שפיר מה שפי' הרב נר"ו הנז', אבל מה שנ"ל לפי האמת שהם היו מבקשים למתק מדה"ד ולהוריד שפע ומדת רחמים בעולם, וא"ל הב"ה ניאוצין הן לי, כי להיות שגברה כח הקליפה לפיכך נסתלק מדת הטוב, על דרך וימנע מרשעים אורם (איוב לח, טו). ואילו היה יורד השפע לעולם היה נותן כח יותר אל הקליפות ח"ו וזה לא יתכן. וז"ש ניאוצין הן לי לערב ח"ו טהור בטמא, וז"ש למה כי יום מהומה ומבוסה ומבוכה לה' אלקי צבאות. ידוקדק אומרו ה' אלקי צבאות עם מ"ש בזוהר פ' נח (ח"א ס"א ע"ב): כי הן אמת באבוד רשעים רנה, הטעם הוא כי אז נתבטלה הקליפה ונשארה הקדושה נקיה וטהורה. אבל בזמן החרבן נעשה דין בישראל הקרובים אל ה', וגבר כח הקליפה בעוה"ר ונסתלקה הקדושה, ולפיכך ראוי למרר בבכי כמ"ש, ופי' המדרש ואמר יום מעורבב. על דרך מ"ש בזוהר [חדש] איכה (דף נ"ד ט"ד): על ענין י' הרוגי מלוכה, בההיא שעתא נחת ס"מ ובלבל עלמא וכו'. וזהו ג"כ שאמר כאן יום מעורבב יומא דביזה,

שכל השפע שהיה יורד לישראל בזזו ולקחו אותו החיצונים, יומא דבכיה כמ"ש שהוא הורדת הדמעות סוד הדין, ומ"מ עי"ז היה בו איזה מיתוק, כמ"ש בשם מהר"ם אלשיך זלה"ה. גיא חזיון שכל החוזים מתנבאים עליה. אפשר שחזר הפי' לומר גיא חזיון, וכן המדרש חוזר לפרש גיא שכל החוזים וכו' ליתן טעם למה נתהוה הדין כ"כ חזק, ופי' ואמר שהוא מפני שכל הנביאים היו מתנבאים עליה ולא שבה, ואעפ"י שהתחיל הפורענות לבא שהיו מקרקרין קירות בתיהם וכו' והיו צריכים להתחזק בבתיהם מ"מ לא שבו, ולפיכך ועילם נשא אשפה (ישעיה כב, ו). רב אמר הוא קבוץ דגירי. נ"ל שר"ל קבוץ הדינים והפורענות הראויה לבא בעוה"ר, כלם נטלו הקליפות להרע לשונאיהם של ישראל. ברכב אדם ופרשים, אפשר לפרש שהוא רמז למרכבה טמאה. וקיר ערה מגן, שהיו מקרקרין קירות בתיהם ועושים אותם מגינים, לפי פשוטו הוא על דרך משז"ל (איכ"ר ב, ה): שאין לך בית בירושלם שלא היה בו כח לעמוד נגד האויב חמשים יום. ולפיכך היו משברים ומתקנים, שיהיו חזקים כדי להנצל מן האויב, זה נ"ל לפי פשוטו. אמנם נ"ל לדקדק שהזכיר הדבר הזה בפסוקי' ב' פעמים בשינוי לשון, ועוד אח"כ אומר ותתצו הבתים לבצר החומה. נר' שעדיין לא נלכדה ירושלים, ולפיכך ניתן לידרש שהוא רמז למ"ש בתי גוואי ובתי בראי שהם בינה ומלכות, והנה הבינה נקראת י"ש, ויש בה י"ש עולמות היינו בתבונה לפי דרך האר"י זלה"ה שעולים קי"ר, גם המלכות נקראת קי"ר כמ"ש ויסב חזקיהו פניו אל הקיר (ישעיה לח, ב). ואפשר מפני שגם במלכות יש בה הארת כ"ב אתוון שהם בסוד ש"י עולמות, ואפשר לפרש על דרך מה שכתבנו למעלה בפתיחתא (אות י"א): תחת אשר לא עבדת את ה'. אילו זכיתם וכו' שפירשנו שאילו זכו היו עובדים את ה', וע"י עבודתם היו מקבלים טובות וגדולות, ועתה שלא זכו כל מה שהם טורחים בענין העבודה אינו אלא להנצל מן הפורעניות המתרגשות לבא בעולם, וזהו שרמז ג"כ כאן שהיו מקרקרין קירות בתיהם, שבמקום שהיה להם למצא מקום ליחד ולעשות מצות כדי לזכות לאותם ש"י עולמות כמ"ש הנמשכים מבתי גואי בינה, עתה שוע אל ההר. מעמידי' על שועיהם. פי' חזקם ובטחונם, כמ"ש מהר"ר בעל מתנות כהונה. ופי' היו ממשיכים שפע מן הבינה הנקראת הר כדי להמלט מן האויב, וכן היו ממשיכים מן המלכות בתי בראי, וקיר ערה מגן שהיו עושי' מגינים, שכן היא גולה עמנו וכל השפעתה לעת עתה אינו אלא דרך מגן ומגינים להגן מן האויב, ואפשר ג"כ שכיון שהיו מרחיקים עצמם מלשמוע ד"ת, גרם שנסתלק הארת ש"י עולמות הנמשכי' מכ"ב אותיות התורה כמ"ש, וכיון שנסתלק השפע שהיה משפיע טוב לישראל, וגבר הדין בבתי גואי ובבתי בראי, לכן ויהי מבחר עמקיך מלאו רכב מן המרכבה טמאה.

וז"ש רכב מלא, עמקה של גהינם כמו שמגיה אות אמת שמשם הם באים. אי נמי אפשר לומר כמלא עמקה של גהינם, כי המלכיות הם במקום גהינם לישראל. והפרשים שות שתו, משתיין אזלין ומשתיין אתיין ומתחמאין סגיין. אפשר שהוא על דרך משז"ל בענין שלוחי הדין, זה בא וגובה כדי שיעור חוב האדם ועונו, וזה בא וגובה אחר. וז"ש משתיין אזלין ומשתיין אתיין, ובזה ומתחמאין סגיין. להיות כי העונות רבו למעלה ראש ולפיכך רבו המקטרגים עד שנפרעים מהם. ויגל את מסך יהודה גלי דכסיא. כמ"ש במקום אחר כי נטלה השררה מבית יהודה. אי נמי המכסה והמגן שלהם שהיו מסתתרים ובוטחים בו, ותבט ביום ההוא אל נשק בית היער. תני רשב"י כלי זין היה להם לישראל וכו' עד מלאך היה יורד ומקבלו. קשה שנראה שכל הפרשה מדבר בענין חרבן בית המקדש, וזה היה בעת עשיית העגל, לכן נ"ל שכוונת הכתוב לומר כי בשעת עשיית העגל אעפ"י שהרגישו בדבר כמ"ש וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו (שמות לג, ד). מ"מ כיון שעדיין היה להם מלכות והיו סבורים לתקן כל דבר ע"י בנין ב"ה והקרבת קרבנות וכיוצא, אך אח"כ כאשר נחרב הבית וגלו ישראל זכרו את יום עשיית העגל שגרם להם שברון הלוחות ובו ביום ג"כ שברון חומת העיר, כמ"ש במשנה (מס' תענית ד, ו): הובקעה העיר. וזש"ה ותבט ביום ההוא אל נשק בית היער שזכרו והביטו ביום אשר נלכדה ירושלים אל נשק בית היער, שהוא הזין הניטל מהם, שאילו לא נטלה מהם היו בני חורין, חירות ממלאך המות חירות מן המלכיות. ואת בקיעי עיר דוד וכו' ואת כל בתי ירושלים ספרתם וכו' ר"ל שראו הפרצות שפרצה הקליפה, וזהו ואת בקיעי עיר דוד ראיתם ותתצו הבתים לבצר החומה, מלמד שהיו נותצין בתיהן ומוסיפין על החומה, שהיו משתמשין ולוקחין מן האור הפנימי שהם ב' פעמים אור חסר א' העולה בי"ת, והיו משתמשים ולוקחים מזה לבצר החומה להגן מן האויב, ולא הועיל כי גבר הקטרוג והקליפה. ואם תאמרו הלא עשה חזקיהו כן, הלא כתיב ויחזק [ויבן] וכו'. אלא חזקיהו בה' אלקי ישראל בטח. פי' בטח בה' וחזר בתשובה והמשיך אור פנימי מלמעלה מצד הבינה ששם התשובה ועסק בתורה ג"כ, כמשז"ל (סנהדרין צד, ב): בדקו מדן ועד באר שבע וכו'. ובזה המשיך שפע מצד אבא ג"כ שמשם התורה ג"כ, (ב"ר יז, ה): נובלות חכמה של מעלה תורה. אבל אתם לא הבטתם אל עושיה, שלא חזרתם בתשובה וגם לא עסקתם בתורה, וז"ש ויוצרה מרחוק לא ראיתם. כמ"ש למעלה על מלת מרחוק, שהיו מרחיקים עצמם מלשמוע דברי תורה, וזהו ויוצרה מרחוק וכו'. ויקרא ה' אלקים צבאות ביום ההוא וגו' אמרו לפניו רבש"ע כתיב הוד והדר לפניו (תהלים צו, ו). ואת אמר כדין, א"ל אנא מוליף לכון. זה יובן כמ"ש מהר"ם קורדווירו זלה"ה בס' פרדס רמונים (שער ח'

פרק יב) על פי' מאמר (חגיגה ה, ב): ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי (ירמיה יג, יז), ופי' בבתי גואי איכא עציבו פי' התעוררות הדין, אבל בבתי בראי ליכא והכתיב ויקרא ה' אלקים צבאות ביום ההוא וכו'. ולשון קריאה חוץ משמע, ופי' שם ואמר שאני חרבן ב"ה שאפילו מלאכי שלום בכו. פי' שאפי' כחות הרחמים הסכימו בהשפעת הדין וכו' ע"ש. וז"ש המדרש: אמרו לפניו רבש"ע כתיב הוד והדר לפניו, שאין שם התעוררות הדין ואת אמרת כדין, שגם בבתי בראי יעוררו הבכיה והדין, א"ל אנא מוליף לכון, שהוא ישפיע כח עליהם כח הדין. פשוטה ועורה וחגורה על חלצים, הנה זה הפ' הוא בישעיה ל"ב. ותחלת הפ' הוא חרדו שאננות רגזה בוטחות וכו'. ובינוקא פ' שלח לך (זח"ג קס"ז ע"ב) אמרו שיש היכלות שבהם בתיה בת פרעה בכמה נשין וכו', בהיכלא אחרא דבורה וכו', בהיכלא אחרא סרח בת אשר וכו', בהיכלא אחרא יוכבד אמיה דמרע"ה, בהיכלא אחרא דבורה וכו'. ואמרו שם שאלו נקראות נשים שאננות, ועוד אית ד' היכלין דאמהן קדישין וכו' עד אקרון היכלין דבנות בוטחות עכ"ל. ולפי זה אפשר לומר כי כונת הכתוב חרדו שאננות רגזה בוטחות על סוד היושבות בהיכלות אלו שנצטערו בצערן של ישראל, ובפרט האמהות רגזו על חרבן ב"ה, וכמו שיסד הפייט: קול לאה וכו'. וכה"א ג"כ קול ברמה נשמע וכו' רחל מבכה על בניה (ירמיה לא, יד). ואליהן אמר פשוטה על השאננות, שיסירו הלבושים שהם מצד הטוב של קליפת נוגה הנדבקת בחשמ"ל, ונדבקה בעוה"ר בצד הרע שהם אש מתלקחת וכו'. והנה אמרו כי בתיה בת פרעה היתה מצד הטוב של קליפת נוגה, וכנגד זה אמר פשוטה בהסיר הלבושים כנז', ועורה להסיר העור וזה מצד לאה שהיא בחי' עו"ר, וחגורה על חלצים מצד רחל שמקומה במקום החגורה, מחצי ז"א ולמטה. והכוונה כי במקום שהיה בחי' הנשים האלה מצד הקדושה מתפשט הארה שלהם, עתה נסתלקה ושלטה הקליפה, כמ"ש ונשים משלו בו (ישעיה ג, יב). מצד הקליפה. עוד עלו ג"כ התרין צפרין שהם מבחי' לאה, וינקו מדדי מלכות דאצי' שהם בסוד דדי בהמ"ה, וגם עז"א ועזא"ל המקבלים מרגל לאה קבלו הארה מלמעלה, וזה גרם חרבן ראשון וחרבן שני, וזהו שאומר במדרש: על שדים סופדים, על חרבן ראשון ועל חרבן שני, על שדי חמד רמז לדדי בהמ"ה שעולה ב"ן כמנין חמ"ד, על בית חמדתי שעשיתי אותו כשדה, פי' שבמלכות היו בה ב' פעמים או"ר כמנין בי"ת בחסרון א', היינו ב"פ ו"ר, ועתה נעשית כשדה שנאמר: ציון שדה תחרש. פי' כי יש בחי' שדה שהיא טובה, אבל עתה שלט בה בחי' שדה חצוני, בסוד: שפחה כי תירש גבירתה (משלי ל, כג). ונזרעים בתוכה חירוב ומאסבו (זח"א קכ"ב ע"ב). וכמ"ש למעלה (אות י"ז). ועל גפן פוריה אלו ישראל, כמד"א: גפן ממצרים תסיע (תהלים פ, ט). כי גם הנשמות שבתוכה

שלטה בהם הקליפה, בסוד: עת אשר שלט האדם באדם וכו' (קהלת ח, ט). ד"א ויקרא ה' אלקים צבאות וגו' ז"ש הכתוב ברוח הקדש ע"י בני קרח אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי וגו'. אפשר דהוקשה לו אומרו ה' אלקים, ובפרט שהוא באדנ"י והוי"ה בניקוד אלקים, וגם אומרו צבאות היאך שייך תאר צבאות במקום הזה, ולפיכך הביא פ' אלה אזכרה וכו'. ולפרש זה צריך להביא דברי הס' הזוהר פ' בראשית (דף ב' ע"א) ז"ל: א"ר שמעון על דא שמייא וחיליהון במ"ה אתבריאו וכו' עד ועל דא בראשית ברא אלקים דא אלקי' עילאה דהא מ"ה לא הוי הכי, ולא אתבני אלא בשעתא דאתמשכן אתוון אילין, אל"ה מלעילא לתתא, ואימא אוזיפת לברתא מנהא ולא קשט לה בקישוטה, ואימתי קשט לה בקשוטהא כדקא חזי, בשעתא דאתחזון קמיה כל דכורא, דכתיב את פני האדון ה'. ודא אקרי אדון כד"א הנה ארון הברית אדון כל הארץ (יהושע ג, יא). כדין נפקת ה' ואעילת י', אתקשטא במאנין דדכורא לקבליהון דכל דכר בישראל, ואתוון אחרנין משכן לון לישראל מעילא לגבי אתר דא, אלה אזכרה אדכרנא בפומאי ושפיכנא דמעאי ברעות נפשי, בגין לאמשכא אתוון אילין, וכדין אדם מעילא עד בית אלקים, למהוי אלקים כגוונא דיליה, ובמאי בקול רנה ותודה המון חוגג עכ"ל. והנה דברי הזוהר הנז' ביארם האר"י זלה"ה בארוכה (ס' עץ חיים שער מיעוט הירח, פרק ב), ובעוה"ר אין פי' עתה בידי, אמנם לפי מה שאני זוכר לפי מה שכתבתי קצת ממנו במקום אחר, והוא כי ע"י שהיו ישראל עולים לרגל היו ממשיכים אל המלכות ה' גבורות מגבורה שבת"ת ולמטה, ונכנסים תוך חסד שבחכמה ומתלבשת בו אי' תתאה כגוונא דאי' עילאה, וגם בינה משאלת ו"ק למלכות בהלואה, ואז כאימא כן ברתא. ומה שהיתה המלכות נקראת מ"ה עתה נקראת מ"י, וזה נעשה ע"י עליית פעמי רגלינו, יראה כל זכורך, והמלכות נקראת אדון ומתחברים אל"ה עם מ"י ונעשים אלקים, ועתה נחרב הבית בעוה"ר, צריך להרבות בתפלה ע"י השפתים שהם נ"ה דבינה, וזהו אדכרנא בפומאי, וגם להוריד דמעות בגין לאמשכא מנ"ה דחכמה, וזהו ושפיכנא דמעאי כדי להוריד ולחבר אותיות אלקים, וזהו שאמר בגין לאמשכא אתוון אילין עכ"ל. ובזה נבא אל פי' המדרש, כי הוקשה לו כמ"ש איך אפשר כי אדנ"י יֶדְוֹ"ד שהם בינה ומלכות שניהם יחד ובצירוף צבאות שמורה שהוא ע"י היות כלולים בב' ספירות הנזכרי' נשמותיהם של ישראל, ועי"ז קרא לבכי ולמספד וכו'. ולזה הביא פ' אלה אזכרה וכו' והאריך בלשונו לומר ז"ש הכתוב ברוח הקדש על ידי בני קרח, לרמוז כי ידוע כי המלכות נקראת רוח הקדש ע"י קבלתה מן החכמה הנקרא קדש, וגם כי רוח סתם הוא אור יסוד אי' המתגלה בדעת זעיר, והנה הכתובי' הם בחג"ת דנוק', ועתה יאמר זש"ה שהוא בחג"ת דנוק' וזה ברה"ק ע"י קבלתה מחכמה

ובינה ע"י ז"א, וזה ע"י בני קרח שהם לויים מצד הגבורה, אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי וכו' כמ"ש בזוהר אדכרנא בפומא ושפיכנא דמעאי, ולפיכך אדנ"י יֶדוֹ"ד שהוא חיבור בינה ומלכות ע"י צבאות נשמות ישראל הכלולים בהם. אי נמי צבאות בסוד נו"ה, בין שנפרש בבינה או במלכות, לבכי ולמספד פי' כדי לחבר בינה במלכות צריך בכי כדי להמשיך מנו"ה דחכמה, ולמספד על החרבן וכיוצא כדי להמשיך מנו"ה דבינה, וע"י הבכי והמספד יתחברו כנז'. ואמרו במדרש כנגד מי אמרוהו בני קרח למקרא זה, לא אמרוהו אלא כנגד כ"י, אמרה כ"י לפני הקב"ה רבש"ע זכורה אני בטחון ושאנן ושלוה שהייתי שרויה בו ועכשיו נתרחק ממני וכו'. הנה בזמן בנין בית ראשון עלתה המלכות עד החכמה, והנה במקום ג' ראשונות אין פחד מן החצונים, וז"ש זכורה אני בטחון שאנן ושלוה כנגד ג' ראשונות, ואפשר לומר כי בטחון הוא מצד הבינה כמש"ה: והניח לכם מכל אויביכם מסביב וישבתם בטח (דברים יב, י). ושאנן מצד החכמה, ושלוה מצד הדעת המקבל מהכתר. ואפשר לומר כי בטחון בגימטריא כמנין שם אכדט"ם עם הכולל, וידוע כי שם זה מגין מן החצונים, ושאנן בגימטריא ת"א, אפשר שהוא כנגד המלכות בהיותה כלולה מכ"ב אותיות מא' ועד ת'. אי נמי בסוד (זח"ג קכ"ח ע"ב): ת' רשים רשימו וכו'. שהיא מלכות בעלותה עד אבא ששם ד' יודי"ן דע"ב בגימ' ת', וא' יתירה לרמוז על הארת הכתר, ושלוה הנה ג' פעמים יב"ק גימטריא שלו"ם, כמ"ש וישם לך שלום (במדבר ו, כו). דברכת כהנים ר"ת של"ו, שבזה מקבלת הארה מג' רישין, וזהו שלו"ה שלו' ה', ועכשיו נתרחק ממני, שבחרבן ראשון חזרה אחור באחור מחזה ז"א ולמטה, באופן שהיא רחוקה מג' ראשונות שיעור ג' ספירות שזה נק' הרחק, כמ"ש על מרחוק ה' נראה לי (ירמיה לא, ב). ובמקומות אחרים. ואמר עוד ואני בוכה ומתאנחת, פי' על זה אני בוכה ומתאנחת, היינו בוכה להוריד שפע מנ"ה דחכמה, ומתאנחת באנחה השוברת חצי גופו של אדם, שכן ירדה מן החזה ולמטה ואומרת מי ישימני כשנים ראשונים שהיה מקדש בנוי בתוכם, ואתה יורד משמי מרום ומשרה שכינתך עלי. זה יובן במ"ש עוד בדרוש הנז' (ס' עץ חיים שער מיעוט הירח פרק ב): כי בזמן ב"ה ראשון היתה בינה מתפשטת עד הוד הב' דז"א ע"ש וכו'. ואח"כ אמר: ואמנם גרעון שהיה בגלות בבל הוא כי אמנם ההארות שהיו מאירים ז' ספירות עליונות שבהם נתפשטה הבינה בז"א כנז"ל, וכלם היו מאירים בבחינת פנים אל פנים כנז', הנה אלו ההארות כלם ירדו ונמשכו אל הקליפות בעוה"ר, אך לא ט"ס עצמן שבה עלו בז"א וכו' ע"ש. וז"ש מי ישימני (מ"י דוקא) אם בסוד בינה או בסוד מ"י דאלקי"ם, ואמר מי ישימני כשנים ראשונים שהם מצד ג' ראשונות, כמ"ש הרמ"ק שהיה מקדש בנוי בתוכם שהוא הארת

הבינה מקדש ראשון, והיה בנוי בתוכם דוקא היינו בתוך השנים הראשונים הנז' שהם ספי' ז"א שנתעלו מחג"ת לחב"ד, ואתה יורד משמי מרום שהיא הבינה ומשרה שכינתך עלי, שכן עד הוד אתפשטת ששם בנין המלכות, ואומות העולם מקלסי' אותי, להיות שעיקר הגאוה והגדולה היתה למלכות שמים ולישראל, וכשהייתי מבקש רחמים על עוני אתה עונה אותי. וכמ"ש במס' ברכות (דף ז, א): ישמעאל בני ברכני. אי נמי כמו שידוע כי ביוה"כ היה מתגלה אור לובן העליון מצד הבינה העולה עד אריך, ולשון של זהורית מלבין, ועכשיו אני בבושה וכלימה, כי הארות האלו שאמרנו ירדו אל הקליפות הנקראי' בושה וכלימה, וכ"ז הוא בחרבן בית ראשון, ועל חרבן שני אמר: ועוד אמרה לפניו רבש"ע שממה עלי נפשי כשאני עוברת על ביתך והוא חרב וקול דממה בתוכו וכו'. הנה בחרבן שני חזרה בסוד נקודה כלולה מי' שהיא המלכות שבה בלבד אחור באחור תחת היסוד שלו, והט' ספירות שלה ירדו אל הקליפות. אמנם ע"י תפלותיהם של ישראל וקיומם מצות התפלה יש כח בנו להעלותה בסוד פרצוף, תחלה אחור באחור ואח"כ פנים בפנים וכו' כמ"ש במקומות רבים ובדרוש הנז'. עוד צריך לדעת כי בחינת המלכות הזאת העיקרית היא נפשה ועיקרה של הנוק' כידוע, והשאר הם בסוד תוספת וזה פשוט בדברי האר"י זלה"ה, ובזה נבא לפרש דברי המדרש, אמרה לפניו רבש"ע שממה עלי נפשי, שהוא בחינה זו העיקרית, הנה היא שוממה כשאני עוברת על ביתך, פי' כשנעשית בחינת בית שלמה, ואמרה עוברת שאינו אלא דרך העברה בעלמא, כי אינו אלא לפי שעה כי אח"כ חוזרת להיות נקודה, והוא חרב שאין בה הארת החו"ג רק קול דממה בתוכו, כמ"ש בענין החשמ"ל (חגיגה יג, ב): עתים חשות עתים ממללות. והענין כי כשהחשמל מפתי לאתתא אז כלא בחשאי, והחסדי' שביסוד נגנזים שלא יתאחזו בהם הקליפות, וכשזה החשמל אינו מפתי לאתתא אז הוי מל' וכו' (זח"ב ר"ג ע"ב). גם אמרו כי זה החשמל נק' קול דממה דקה ע"כ. וז"ש וקול דממה שהוא זה החשמל דמפתי בתוכו. ואומר מקום שזרעו של אאע"ה הקריבו קרבן לפניך, דקדק אומרו זרעו של אברהם לפי פשוטו כמשז"ל (רמב"ם הלכות בית הבחירה פ"ב ה"א): שמקום המזבח מכוון ביותר, והוא המקום שעקד אברהם את יצחק עליו. ולפיכך אמר זרעו של אברהם, ועל דרך האמת יאמר כפי מ"ש בס' הכוונות שבכל בקר השי"ת מעורר החסד בסוד עול"ת תמיד כמנין אבגית"ץ, כמש"ה: וישכם אברהם בבקר (בראשית כב, ג). וזה נעשה ע"י קרבן תמיד וכו' ע"ש. וזהו מקום שזרעו של אברהם מצד החסד הקריבו קרבן לפניך, שהוא קרבן תמי"ד, ולהיות שהיא בסוד לאה שכלה דינין, לכן למתק הדין הנזכר אמר הכהנים עומדים על הדוכן, אם הנוסחא כך נוכל לפרש על דרך מ"ש בזוהר פ' ויצא

(ח"א קמ"ח ע"ב) ופ' פינחס (ח"ג רמ"ד ע"א) על כהניך ילבשו צדק ע"ש. ופי' הרמ"ק זלה"ה בס' פרדס רמונים בשער (מהות והנהגה) [י' ולא ט' פרק ג']: פי' כי דוד התיר לכהנים לומר שירה כדי להרבות ברחמים. אי נמי נוכל לומר ועיקר שהוא רמז לברכת כהנים. והנה א' מהכוונות שבברכת כהנים הוא שהזעיר מגביה ידיו כנגד ראשו כדי לעשות חו"ב דלאה כמ"ש בס' אוצרות חיים, ובזה בודאי מתמתקים דיניה, וגם הלוים מקלסים בכנורות למתק הדינים ולהמשיך השפע כידוע, ועתה היו שועלים מרקדים בו שהם האומות הנק' בשם שועלי', ובפרט אומת אדום הרשעה כמ"ש (ברכות סא, ב): משל לשועל שמהלכת על שפת הים וכו'. הה"ד על הר ציון ששמם שועלים הלכו בו. וכמ"ש בפי' הפ' בס"ד. אלא מה אעשה ועונותי גרמו לי ונביאי השקר שהיו בתוכי כי התעו אותי מדרך חיים, דרך חיים דוקא שהוא בסוד המוחין בסוד חיי המלך שהם בג' ראשונות, לדרך המות שהם הקליפות הנקראי' מות, והם מו"ת ג"כ בעצם, לכך נאמר אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי כמ"ש. ואפשר לומר דעתה דייק מלת נפשי ע"ד מ"ש על שממה עלי נפשי, והנה כנגד זה בא ג"כ שיר השירים כמ"ש בזוהר פ' תרומה (ח"ב קמ"ג ע"א): פתח ר' יוסי ואמר שיר השירים אשר לשלמה, שירתא אמר לה שלמה מלכא כד אתבני מקדשא ועלמין אשתלימו עילא ותתא באשלמותא חדא, ואע"ג דחברייא פליגן בהאי, אבל שירתא לא איתמר אלא בשלימו כד סיהרא אתמלייא ובי מקדשא אתבני כגוונא דלעילא עכ"ל. והדבר מובן כי ע"י מה שזוכרת כנסת ישראל חרבן הבית בפי' איכה ישבה בדד. ופי' ישבה בדד אותה נקודה מבלי תוספת האחרון, וכמו כן ע"י שיר השירים תזכור שתשוב עוד כימי קדם ותעלה למעלה עד שיהיו ב' מלכים משתמשי' בכתר א', וזה יהיה בבי"א.

דבר אחר ויקרא ה' צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד וגו', בשעה שבקש הב"ה להחריב ב"ה ואמר כל זמן שאני בתוכו אין א"ה נוגעים בו, אלא אכבוש את עיני ממנו ואשבע שלא אזקק לו עד עת קץ וכו'. אפשר שעתה דייק אומרו ביום ההוא שנראה ביום ההוא דווקא קרא למספד ולא יותר, ולפיכך פי' ואמר בשעה שבקש הב"ה להחריב את בית המקדש וכו'. זה יובן עם מ"ש באותו דרוש שהבאנו מקצתו למעלה (ס' עץ חיים שער מיעוט הירח פרק ב') וז"ל: ואמנם כשגרמו עונות ונחרב בית ראשון, הנה בעת החרבן עצמו היתה אחרי היסוד דז"א, אמנם הט"ס עליונות שבה לא ירדו לקליפות כמו שהיה בחטאו של אדה"ר, אמנם ט' ספירותיה העליונות עלו למעלה בתוך ז"א בשרשיהם אשר שם כנז"ל בענין מיעוט הירח, ואילולי שנתמעטה מיעוט זה הגדול לא היה יכולת אל הקליפות ולא"ה להחריב את ב"ה, אך אמנם חזרו ט' ספירותיה להתעלם למעלה בז"א

ולא שלטו בהם הקליפות, אמנם תכף אחר החרבן חזרה הנקבה בבחי' שנית, ונעשית פרצוף של י"ס אחור באחור מן החזה ולמטה וכו'. גם אמרו כי בזמן בית ראשון נתפשטה אי' עד הוד הב' דז"א, ואז גם המלכות יונקת ממנה, והנה אלו האורות ירדו אל הקליפות. וז"ש ע' שנה של גלות בבל וכו', ע"ש כי האריך ואני הבאתי רק מה שצריך לענייננו, והנה כתב מהר"ם אלשיך זלה"ה (בס' דברי נחומים בהקדמה) על מ"ש בשעה שבקש הקב"ה להחריב את ב"ה, שלא יאמר בקש רק על דבר שהוא נעשה ברצון, וכאן א"א לומר כן, ותירץ כי בכונה מכוונת רצה הב"ה כדי שלא לכלות את ישראל, ושפך חרון אפו על העצים ועל האבנים. ועם כל מה שאמרנו יאמר כי הגם שפגם עונות ישראל לא היה מגיע רק להחזיר את המלכות אחור באחור מן החזה דז"א ולמטה כאשר חזרה תכף אחר החרבן, מ"מ בשעת החרבן נסתלקו האורות והט' ספירות הנז'. וזה היה למען האויבים יחריבו ב"ה, וזהו שאמר כל זמן שאני בתוכו אין א"ה נוגעים בו, ולפיכך נסתלקו ט"ס הנז' ובזה שלטו א"ה בב"ה והחריבוהו בעוה"ר, ואמר אכבש את עיני ממנו, שנסתלק ג"כ אור אי' מהוד הב' דז"א, ואשבע של אזקק לו עד עת קץ, שכן לא חזר עוד אור אי' אלא עד הוד הראשון, והוא סוד (יומא כא, ב): ה' דברים שחסרו בבית שני. מיד נשבע הב"ה בימינו והחזירה אחוריו. פי' מהר"א לאניידו ז"ל בפ' נשבע ה' בימינו, שהב"ה אינו צריך שבועה אלא לשכך את האזן, שכמו שהנשבע צריך לקיים דבריו כך הוא ית' מצד התורה שבימינו מוכרח הוא לקיים דבריו וכו' עכ"ל. ולפי דרכו נאמר בין שנפרש ימין על התורה כמ"ש, ובין שנפרש כפשוטו על מדת החסד, יהיה פירושו שכיון שהתורה הסכימה בדבר וכן ג"כ מדת החסד, אין לך הכרח גדול מזה, וזהו נשבע בימינו שהיא מדת החסד, והחזירה אחוריו כי אעפ"י שמטבע החסד להתפשט, וכל מאי דאתפשט טב איהו, מ"מ החזירה אחוריו כדי להשפיע לחצוני' ולא לישראל. וקרוב לזה פי' ג"כ מהר"ם אלשיך ז"ל, והביא המדרש ראיה ואמר הה"ד השיב אחור ימינו מפני אויב. הנה תחלת פ' זה הוא גדע בחרי אף כל קרן ישראל. אפשר שירמוז למ"ש על אכבש את עיני ממנו, שהרי נו"ה נקראי' קרנים כמ"ש האר"י זלה"ה, וכמו שנפרש בפי' הכתוב בס"ד. וכיון שנסתלק אור נו"ה מן המלכות, אז השיב אחור ימינו ונסתלק החסד, ויבער ביעקב אש הגבורות, ובאותה שעה נכנסו גוים להיכל ושרפוהו לסיבת אש הגבורות. וכיון שנשרף אמר הב"ה שוב אין לי מושב בארץ, פי' אין לי עוד השפעת נו"ה שהם מקום הישיבה בארץ שהיא המלכות. אסלק שכינתי ממנה, שהם ט' ספירותיה. ואעלה אל מכוני הראשון, שנתעלמו בתוך הז"א, הה"ד אלכה ואשובה אל מקומי הראשון עד אשר יאשמו ובקשו פני, שהוא ע"י תפלה, כי ע"י התפלה נבנית פרצוף המלכות, וכפי

בחי' התפלות וכן ג"כ עד אשר יאשמו והתודו את עונם עי"ז יגלו ויורידו אור הבינה שהיא התשובה, וכן ג"כ ע"י הוידוי בפרט אחר התפלה יורדים החסדים ומתגלים בחזה, ובזה יחזור החסד ויאיר למטה מצד הפנים. באותה שעה היה הב"ה בוכה, פי' כיון שנסתלק הארת ההוד דאי', וכמ"ש הכתוב: והודי נהפך עלי למשחית (דניאל י, ח). אז היתה הבכיה והיו יורדים הדמעות, ואפשר לומר שהם סוד (ברכות נט, א): ב' דמעות דנחתין לימא רבא. והיה אומר אוי לי מה עשיתי, השריתי שכינתי למטה בשביל ישראל, שזכותם הועילה לבנות המלכות בנין שלם ולהעלותה למעלה עד חכמה, גם הבינה נתפשטה למטה כמ"ש, ועכשיו שחטאו חזרתי למקומי הראשון, שנתעלמו ט' ספירותיה בז"א כמ"ש, וכן הבינה נסתלקה ג"כ. ח"ו שהייתי שחוק לגוים, אפשר שנתן טעם למה נסתלקו כנז', גם למה נסתלקה הבינה למעלה, ואמר כי הטעם הוא ח"ו שהייתי שחוק לגוים, כי הנה בכתר רחל יש ב' פעמים אור, והם בגימטריא שחו"ק, וחלילה שיהנו ממנו האומות, וזהו ח"ו שהייתי שחוק לגוים. ולפיכך נסתלק למעלה עד כי אז ימלא שחוק פינו בבי"א.

עוד אמר: ולעג לבריות, זה יובן כמ"ש בזוהר פ' תרומה (ח"ב קס"ו ע"ב) ז"ל: תחות כורסייא עילאה טמירא, שריין אינון עולמות, בסטרא דההוא ימינא תלת מאה ועשר אינון, מאתן ושבע אינון בסטרא דימינא, מאה ותלת אינון מסטרא דשמאלא וכו' עכ"ל. ופי' הרמ"ע מפאנו זצ"ל כי מי"ש עולמות נחלקים דוגמתם בעה"ז, או"ר למלכות בית דוד, וק"ג הם חלק המשנה, תלתא במלכותיה ישלט להלחם במחנה האויב, וירבעם הפך הקערה על פיה, ומאלו הק"ג כחות עשה מהם עגלים וכו' עכ"ל. באופן שמאלו הק"ג כחות אפשר שיהנו מהם החצונים, ולפיכך אמר המדרש ולע"ג לבריות ח"ו כמנין ק"ג, והנה בעת רצון שישראל מטיבים דרכיהם כתיב: ולא תגע"ל נפשי אתכם (ויקרא כו, יא). כי אעפ"י שהם מסטרא דשמאלא, הם בקדושה, והגבורה מתגלית בעולם לחזק מדת הטוב, וכשישראל הם עצמם בעונותיהם מוליכין הארות אלו אל הקליפות ח"ו, כמ"ש: ו[אם] את משפטי תגע"ל נפשכם (שם טו), כתיב ג"כ וגעל"ה נפשי אתכם (שם ל'). והכתוב אומר בפירוש יען וביען במשפטי מאסו ואת חקותי געל"ה נפשם (שם מג). ומ"מ עדיין עוד ידו נטויה עלינו להגין, וכתיב אח"כ: ואף גם זאת בהיותם וכו' לא מאסתים ולא געלת"ים לכלותם (שם מד). רק להתם פשע ולהריק חטאת, והוא רחום יכפר. ונחזור לדברי המדרש: באותה שעה בא מטטרו"ן ונפל על פניו ואמר לפניו רבש"ע אני אבכה ואתה לא תבכה, א"ל אם אין אתה מניח אותי לבכות עכשיו, אכנס למקום שאין לך רשות ליכנס ואבכה, שנאמר ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי מפני גוה וגו'. מלבד

מה שאמר הרב אלשיך זלה"ה, יעויין במקומו, הנה מלבד הנז' נ"ל שראיתי בזה ואיני זוכר באיזה מקום, כי כונת מטטר"ון היתה שלא היה רוצה שהשי"ת ישפיע הדין ממקום גבוה, והיה ירא מן האף והחימה, שתי כחות הדין, ולפיכך אמר רבש"ע אני אבכה ואתה לא תבכה, והוא ית' השיב לו שאם לא יניחהו לבכות ולהשפיע הדין מב' דמעות היורדים לרחל כמ"ש, יהיה מוכרח אח"כ להשפיע דין יותר חזק, וזהו אכנס למקום שאין לך רשות ליכנס לשם ואבכה, שהוא ע"ד מ"ש בענין י' הרוגי מלוכה (מוסף ליוה"כ): אם אשמע קול אחר אהפוך את העולם למים. וכמו שנתנו טעם שהוצרכו לזה כדי להעלות מ"נ ולברור בירורין, וג"כ כאן להיות המלכות בתוקף הדינין צריכה להשפיע דין, ובזה תטהר ותעלה למעלה, ואם לא תשפיע דין יחרב העולם ח"ו, וזהו שמביא ראיה שנאמר ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי מפני גוה, כמשז"ל (חגיגה ה, ב): מפני גאותן של ישראל שניטלה מהם וכו'.

א"ל הב"ה למלאכי השרת בואו ונלך אני ואתם ונראה בביתי מה עשו אויבים בו, אפשר לומר לפי שמלאכי השרת לא הרגישו בדבר כמו שהרגיש מטטר"ון, ובפרט אם נפרש מלאכי השרת הנז' כאן על בחי' אראלים, כמ"ש בסוף: הן אראלם צעקו חוצה (ישעיה לג, ז). נוכל לומר כי להיותם מסוד מלכות דיצירה ויונקים ממלכות דבריאה, כמ"ש הרח"ו בפי' סוד ג"ע וגהינם, ופי' ג"ע הזוהר פ' ויקהל דף קצ"ה [ע"ב], לכן להיות שלא הגיע הפגם אל מלכות שבמלכות, רק אל ט' ספירותיה שנסתלקו בז"א כנז', לכן לא הרגישו בדבר, והשי"ת התחיל לעוררן וא"ל בואו ונלך אני ואתם וכו', א"ל תחלה באו למעלה וראו איך נסתלקו ט' ספירותיה של המלכות כמ"ש, ועלו בתוך ז"א כמ"ש, וגם שאר האורות שנפלו בתוך הקליפות, וזהו אח"כ ונלך אני ואתם. לרמוז שלכלם הגיע הפגם, גם ונראה בביתי למטה מה עשו, כי אעפ"י שאינו אלא כעשיה גשמית מ"מ הגיע פגע ג"כ בזה למעלה, מיד הלך הב"ה וירמיה לפניו, מלבד מה שפי' מהר"ם אלשיך ע"ש במקומו, אפשר לומר שבא הב"ה להורות אל מלאכי השרת כמה צריך לבכות, כי האורות הנז' נסתלקו ולא יחזרו עד עת קץ. וזה ע"ד מ"ש בזוהר פ' תצוה (ח"ב קע"ט ע"ב) ז"ל: דהא כד אסתלק נהורא עילאה מתתאה, כדין אתחשך כל נהורא ולא אשתכח כלל בעלמא, וע"ד איתחרב בי מקדשא ביומוי דירמיהו, ואע"ג דאתבני לבתר לא אהדר נהורא לאתריה כדקא יאות, ועל רזא דא שמא דההוא נביאה גרים ירמיהו אסתלקותא דנהורא עילאה דאסתלק לעילא לעילא ולא אהדר לאנהרא לבתר כדקא יאות, ירמיהו אסתלק ולא אהדר לאתריה ואתחרב מקדשא ואתחשכו נהורין וכו' עכ"ל לענייננו. ואפשר לומר שבא לרמוז מ"ש שהובא בדרוש הנז' (עץ שער מיעוט הירח פרק ב') כי בימי החרבן אותם האורות

שהיו מאירים ז"ס עליונות שבהם נתפשטה הבינה בז"א, וכלם היו מאירים בבחי' פנים בפנים, הנה אלו האורות כלם ירדו ונמשכו אל הקליפות בעוה"ר, אך לא ט"ס שבה עצמן ח"ו כנז' שעלו בז"א, אך אלו הז' האורות ירדו בקליפות והיא חזרה אחור באחור וכו' עכ"ל. ולפי זה יאמר כד אסתלק נהורא עלאה שהיא הבינה, מתתאה שלא נתפשטה עד הוד השני דז"א, והמלכות לא היתה מקבלת הארה ממנה, אז כדין אתחשך כל נהורא שהוא הארת הבינה שהי' מאירה במלכות, ולא אשתכח כלל בעלמא שנסתלקו ט"ס שבמלכות ונשארה בלי הארה כלל רק נקודה א' בלבד, וע"ד אתחרב בי מקדשא ביומוי דירמיהו מפני שנסתלקו כנז', ואע"ג דאתבני לבתר לא אהדר נהורא לאתריה כדקא יאות, שלא חזרה המלכות בבחי' פנים בפנים, גם לא חזרה הבינה רק עד הוד הראשון שהוא הגבורה וזהו לא אהדר וכו'. ועל רזא דא שמא דההוא נביאה גרים ירמיהו. פי' ירי"ם יה"ו שנסתלקו אורות או"א וז"א מה' אחרונה, אסתלקותא דנהורא עלאה דאסתלק לעילא לעילא. פי' נהורא עלאה, הארת הבינה שנסתלקה למעלה מכל ספירות ז"א ג"כ, וזהו לעילא לעילא, ולא אהדר לאנהרא לבתר כדקא יאות, שלא נתפשטה עוד בבנין בית שני רק עד הוד ראשון שהוא גבורה דז"א, וזה אפשר שרצה לרמוז הב"ה כשהלך הוא ומלאכי השרת וירמיהו (דשמא גרים כנז') לפניו, להורות ולהראות אל מלאכי השרת איך נסתלקו האורות, ולא יחזרו רק עד עת קץ, וביותר יש להם לדאג יען המלאכים עיקר הווייתם היא מצד הבינה, וכמ"ש בהרבה מקומות. וכיון שראה הב"ה את בית המקדש אמר בודאי זהו ביתי וזהו מנוחתי שבאו אויבים ועשו בו כרצונם, הנה בית ראשון היה כנגד בינה כידוע, ומלבד מ"ש הנה בסדר העולמות כתב הרח"ו וצ"ל ז"ל: וב"ה וקה"ק הוא נקודת היסוד שבה הפנימית ששם ארון התורה יסוד דדכורא נכנס ומשמש בה, וגם הבית המקדש בעצמו שהוא היסוד שבה כלול מי"ס, ויש בה עזרות ולשכות והראש הוא בקה"ק, והגוף הוא ההיכל שבו שלחן ומנורה וכו' עכ"ל. ולפי זה יאמר זהו ביתי שהוא בבחי' הפנימיות, וזה בית מנוחתי על סוד ארון התורה שהוא אור אי', ובתוכו יסוד אבא המתלבש בתוך יסוד ז"א, נכנס ומשמש בה, ועתה עשו בו אויבים כרצונם ששלטו בו הקליפות. באותה שעה היה הב"ה בוכה ועי"ז היה מוריד אותם דמעות לים הגדול כמ"ש, ואומר אוי על ביתי שהוא פנימיות המלכות כמ"ש, ולא אמר עתה בית מנוחתי, להיות כי הארון נגנז כידוע ולא שלטו בו האויבים. בני היכן אתם שהיו גורמים היחוד, וכן כהני היכן אתם שהיו מביאים הכפרה כמ"ש הכתוב: וכפר הכהן. מלבד שכל א' היה עושה היחוד הראוי לו, וכמ"ש למעלה על מ"ש במדרש עד שברית כהונה קיימת. וכן ג"כ אוהבי היכן אתם כמ"ש בזוהר פ' ויצא ובמקומות

אחרים על וחסידיך ירננו. ואמר בכל א' מהם היכן אתם כמדבר לנוכח, להיות כי בכל מקום שגלו שכינה עמהם, ומ"מ להיותם בחוץ לארץ, מקום שאין שם ייחוד כתיקונו, לזה אמר היכן אתם, וכמו שגם ישראל חששו לזה עד שאמר להם יחזקאל הא שכינתא הכא, כמ"ש בזוהר פ' שמות (דף ב' ע"ב) ע"ש. מה אעשה לכם, התריתי בכם ולא חזרתם בתשובה, ובזה כיון שלא חזרתם לא נגלית אור הבינה ע"י התשובה, ולפיכך כאשר גברו העוונות נסתלקה לגמרי וחרב הבית בעוה"ר. עוד אמר הב"ה לירמיהו אני דומה היום לאדם שהיה לו בן יחידי ועשה לו חופה ומת בתוך חופתו, אין לך כאב גדול מזה עלי ועל בני. אפשר שבא לרמוז כי מרוב הארה שקבלו ישראל עד כי בינה היתה חופפת עליהם ומתפשטת עד הוד הב' כמ"ש, עתה שנסתלקה וגם זו"ן, ובפרט המלכות ירדה ממדרגתה נחשב למיתה ח"ו, אי נמי חופ"ה הוא בסוד פ"ח ו"ה, ופ"ח הוא סוד ד"ם האדם, שהוא סוד אחוריים דאדי"ד פשוט העולה בגימט' ד"ם, המתפשט בז"א שהוא יו"ד ד"א ו"ו ד"א, וכשמתפשט א' בתוך הוא"ו ונעשית מ"ה אז הוא בסוד חופה כמשז"ל, ועתה שנסתלק נשאר בסוד ד"ם בלבד. וזהו ומת בתוך חופתו. אי נמי אפשר לומר מפני שנסתלקו ל' ומ' שהם סוד המקיפים, לפיכך קרי ליה ומת בתוך חופתו. אי נמי לפי כי אפילו המ"נ של הבינה ירדו למטה בקליפות, וזהו ומת בתוך חופתו, וזה היה בבית שני בלבד, והנה כל זה היה אומר הב"ה לירמיהו דוקא, להיות כי שמא גרים שנסתלקו או"א וז"א, ונשארה בת יחידה ה' יחידה, וכמ"ש איכה, איך ה' ישבה בדד, ולתקן זה אמר לו לך קרא לאברהם ליצחק וליעקב ולמשה מקבריהם שהם יודעים לבכות, ומלבד מה שפי' מהר"ם אלשיך זלה"ה יעויין בספרו, אפשר לומר שבראות הב"ה שנסתלקו האורות הנז', לפיכך אמר לו לירמיהו לך קרא לאברהם יצחק ויעקב ומשה שהם יודעים לבכות, להיות כי אברהם יצחק ויעקב שרשם בחג"ת דז"א, וכל שכן לפי מ"ש בכוונות השופר שהם נעשים אח"כ חב"ד, גם מרע"ה שרשו בסוד הדעת הנעלם, א"כ יוכלו להמשיך הדמעות מנו"ה דאבא שמשם באים, כמ"ש האר"י זלה"ה על אדכרנא בפומאי ושפיכנא דמעאי. כי ע"י הדמעות שאדם מוריד בתפלתו מביא שפע מנו"ה דאבא, וזהו שהיה רוצה הוא ית' שהאבות ומרע"ה ימשיכו רחמים ויביאו גאולה לבניהם, והנה הועילה תפלתם כמ"ש בזוהר חדש במדרש הנעלם פ' בראשית דף י"ג ע"א. כי בזכות אברהם יצחק ויעקב חזרו בג' גליות, ובגלות רביעי הזה אומר ז"ל: הם חטאו בתורה שנתתי למשה ונקראת על שמו, שנאמר: זכרו תורת משה עבדי (מלאכי ג, כב). כד יתעסקון בתורתו בזכות משה אני גואלם עכ"ל. והנה ירמיהו היה רואה היאך הגלות הזה מתארך ולכן היה משמט עצמו מלקרא למרע"ה, אולי יחזרו בזכות אחרים ולא יהיה צריך לישראל כ"כ זכות גדול,

והב"ה רמז לו כי אילולי זכותו של מרע"ה כי גדול הוא, יש סכנה בדבר שלא יטמעום אויבים ח"ו, ולפיכך כשא"ל איני יודע היכן משה קבור, א"ל הב"ה לך ועמוד על שפת הירדן והרם קולך וקרא בן עמרם בן עמרם עמוד ורעה צאנך שבלעום אויבים וכו', מלבד לפי פשוטו אפשר שרמז לו הב"ה לירמיהו שיעמוד על סופה של מדה"ד שהוא על גלות אחרון הזה סוף כל הגליות, וזהו לך ועמוד על שפת הירדן, כמ"ש (בכורות נה, א): שיורד מן דן. והוא סוד מדת הדין, וזהו על שפת הירדן, וראה כי גברה מאד מדה"ד, ולכן הרם קולך וקרא בן עמרם בן עמרם עמוד ורעה צאנך שבלעום אויבים וכו'. ויש להקשות א"כ הוא שבלעום אויבים כמ"ש, מה יש עוד לעשות ומה ירעה, אבל רמז למ"ש בזוהר חדש (פ' בראשית י"ג ע"א): כי בזכות התורה עי"ז יגאלו ישראל. גם זכות התורה משמר את ישראל בגלות, והכתוב אומר רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם (תהלים קמט, ו). שהוא עסק התורה ועי"ז וחרב פיפיות בידם, וכ"ז הוא כדי לעשות נקמה בגוים וכו', כמשז"ל שהוא דמיון חיה גדולה שבלעה אדם שלם מזויין בכלי זיינו, שהוא מחתך בני מעיה ויוצא, וכן ישראל בזכות התורה הגם כי ח"ו יהיו בעמקי הקליפות, ע"י התורה שבידם יצאו משם, וידוע כי מרע"ה הנה הוא מתלבש בנשמותיהם של ישראל ללמדם תורה כמ"ש המקובלים ז"ל בהרבה מקומות, והעיקר הוא ברע"מ פ' פינחס (זח"ג רט"ז ע"ב) שאמר שם: שנהיר בשתין רבוא נשמתין דישראל. וזהו שאמר עמוד ורעה צאנך, היינו שיתלבש בהם ללמדם תורה מפני שבלעום אויבים ועי"ז יצאו ביד רמה בעה"ו.

מיד הלך ירמיהו למערת המכפלה ואמר לאבות העולם, עמדו שהגיע זמן שאתם מתבקשים לפני הב"ה, א"ל למה אמר להם איני יודע, מפני שהיה מתירא שלא יאמרו בימיך זאת, הניחם ירמיהו ועמד על שפת הירדן וקרא בן עמרם בן עמרם עמוד הגיע זמן שאתה מבוקש לפני הב"ה, א"ל מה היום מיומים אני מבוקש לפני הב"ה, א"ל ירמיהו איני יודע וכו'. נ"ל לדקדק שלמעלה אמר לך קרא לאברהם ליצחק וכו' וכאן אומר לאבות העולם, כי הגם כי הכל א', מ"מ ניתן לידרש, ועוד הנה האבות לא שאלו לו רק למה, ומרע"ה האריך בשאלתו לומר מה היום מיומים וכו'. וכן ג"כ אח"כ הלך אצל מלאכי השרת מה שלא עשו האבות כנז', ולהשיב כל זה אפשר לומר כי לפי מה שפי' ע"כ שם הב"ה הנזכר כאן הוא בבינה או במלכות, כמ"ש הכתוב שעליו סובב המדרש הזה, ויקרא אדנ"י יֶדוֹ"ד שהם מלכות ובינה, וכבר פי' במקומות אחרים, היינו שהבאנו מ"ש האר"י זלה"ה על מ"ש בזוהר פ' בראשית (בהקדמה דף א' ע"ב) על פ' הנצנים נראו בארץ (שה"ש ב, יב). ז"ל: הנצנים אלין אבהן דעאלו במחשבה, ועאלו בעלמא דאתי וכו'. והכלל העולה כי כאשר יחטאו התחתונים אז יחסר אורה ח"ו, ותמלא דינים מפני

מעשה התחתונים כי רע הוא, ותרד למקום הדיני' לעומק הקליפות, אז יעלו האבות במחשבה לעלמא דאתי להרבות אורם, וכשיגיעו ליסוד יתגלו האבות באור רב במלכות וינצלו התחתוני', וזהו ענין הקשת הרומז ליסוד, וניצולים ע"י התחתונים, וז"ש אמאי אשתזיבו, בגין הנצנים נראו בארץ עכ"ל. ולפי זה אפשר לומר שעתה קרא להם אבות העולם להיות שהם עולים בבינה הנק' עולם, וגם לצורך המלכות הנקרא עולם, בסוד מן העולם ועד העולם. ועתה בזמן החרבן להיות כי גבר הדין כמ"ש, ולכן הב"ה אם נפרש אותו בבינה או במלכות, אמר לירמיהו לך קרא וכו'. הלך לו למערת המכפלה וא"ל עמדו שאתם מתבקשים לפני הב"ה, לפניו דוקא שהיו צריכים לעלות עד או"א, והדבר ידוע שהוא כדי למתק הדינין, ולהיות שהדבר הזה היה דבר מצוי אצלם בכל עת צרה, לא אמרו מה היום מיומים כמ"ש מרע"ה, רק שאלו למה, והוא ע"ד מש"ה: מה היה הדבר. אמנם מה שנתחדש עתה נ"ל לומר דרך דרש, והאמת יורה דרכו. וזה כי בשאר פעמים הגם שיעלו עד או"א, אינו אלא נשמת נשמתם וזכיותם העומדת לעד, ושרשם למעלה מעלים מ"נ, וכאן הוצרכו לעלות נפשם ורוחם ונשמותם, ואולי גם בגופם כנראה מפשט המדרש, וזה להיות כי הם השרשים לכל ישראל, וכמעט דומה לזה מה שעשו י' הרוגי מלוכה שהעלו מ"נ בשביל כל ישראל, ואם נאמר שנתעברו בירמיהו, היינו שירמיהו הנביא עשה יחודים דמיון מה שאמרו ביחודי האר"י זלה"ה, ונשתטח על קבריהם עד שנתלבשו בו, כל זה יכול להיות וברוך היודע האמת, והוא ינחני בדרך אמת, ויצילני משגיאות, כי על זה אומר לא שמענא ולא אימא. ואפשר ג"כ לומר כי בשאר הפעמים עולים האבות במחשבה כנז' ע"י תפלות התחתונים וכיוצא, וכאן לא היה שום תפלה רק הב"ה כמ"ש שלח לקרא אותם כמ"ש, ולפיכך שאלו למה. ונחזור לענין כי להיות האבות דרכם לעלות, לפיכך לא שאלו רק למה, אמנם משה רע"ה שלא היה דרכו לעלות, לפיכך שאל מה היום מיומים, שאני מבוקש לפני הב"ה. ומלבד מ"ש למעלה אפשר לומר לפי דרך זה כי להיות בזמן החרבן גברו הדינין והקליפות שלא כמנהג בעוה"ר, לפיכך הוצרך מלבד האבות כנז' שיעלה גם מרע"ה, אשר הוא בסוד הדעת הנעלם כידוע, וכלם עלו במחשבה חכמה אשר היא לפני הב"ה בינה, והנה בראות מרע"ה שהיה צריך לעלות במחשבה כנז', הלך אצל מלאכי השרת שהם באים מסוד הנשיקין, אולי הם יגידו למה הוצרך לכך. אמנם צריך לדקדק אומר שהיה מכיר אותם משעת מתן תורה, ולזה אפשר שהוא ע"ד מ"ש בס' אוצרות חיים על מלאכי השלום, שהם המלאכים הקרובים אל נשמת הצדיקים יותר משאר המלאכים, ובפרט בשעת מתן תורה שהיה הדבור מדבר עם כל א' מישראל ונושקו על פיו וכו'. וידוע שכל דבור שיצא מפי קב"ה נברא מלאך, ובודאי

שהם היותר מובחרים, ואולי שהם מסוד הנשיקין הראשונים, ועיין בדברי הרח"ו וצ"ל בדרוש המ"נ ומ"ד, ולפיכך אמר להם משרתי עליונים, לרמוז שהם עליונים מן האחרים, וא"ל כלום אתם יודעים מפני מה אני מתבקש לפני הב"ה, שאם לא היו יודעים הוא סימן שלא הגיע שום פגם אליהם ואין חשש בדבר, והם השיבו לו כי בודאי הגיע פגם אפילו אליהם, להיות כי בית המקדש חרב וישראל גלו כמ"ש, והנה בכל הפעמים שמזכיר המדרש למרע"ה בכאן קורא אותו בן עמרם, אפשר שבא לרמוז משז"ל (זח"ג רט"ז ע"ב): שהוא מתלבש בכל ישראל ללמדם תורה, וזהו בן ע"ם ר"ם, וכיון שאמרו לו ענין חרבן ב"ה וגלות ישראל, מיד היה צועק להעלות מ"נ, ובוכה כדי להוריד חסדים מנו"ה דאבא, עד שהגיע לאבות העולם אשר גם הם עלו כמ"ש.

מיד אף הם קרעו בגדיהם, הנה סוד הקריעה כתוב בס' נגיד מצוה שהוא כנגד הצ' של צלם שבקרבו אשר היא בתוך הלב, כי החיות של אדם בתוך הלב הוי הקריעה כנגד הלב שנקרע עכ"ל. ולהיות כי בעת החרבן נסתלקו ג' ראשונות דז"א, וגם שחזר תלת גו תלת ונסתלקו ז' דאי' לפיכך קרעו בגדיהם כנז', והניחו ידיהם על ראשיהם, בסוד וישא אהרן את ידיו (ויקרא ט, כב). מחג"ת נעשו חב"ד, גם קרעו בגדיהם לרמוז לסוד החשמל שנסתלק וגברו החצונים כמ"ש בשער הקליפות, והיו צועקים ובאים עד שערי בית המקדש, שהם ביסוד בינה מקדש עליון, ויסוד דמלכות מקדש תחתון, כיון שראה אותם הב"ה מיד ויקרא ה' אלקים צבאות ביום ההוא וגו'. מלבד מ"ש בענין הבכיה, עוד אפשר לומר מ"ש כי בכי"ה בגימ' ל"ז והוא מלוי ס"ג, ואפשר לומר כי בכיה לחוד וסוד הדמעות והורדתן לחוד, הגם כי זה נמשך מזה, אך נ"ל לומר כי ע"י הבכיה והורדת הדמעות מנו"ה דחכמה ימשיכו מילוי ס"ג שהוא ל"ז במלכות, וזהו לבכ"י ולמספד, שהוא אחוריים דע"ב בגימטריא מספ"ד, ואפשר לומר ע"ד מ"ש (מו"ק כז, ב): שלשה לבכי ושבעה להספד. ג' לבכי על סילוק ל' דצלם, ועוד ד' אחרים נוספי' להספד בלבד על סילוק המ', והכוונה לענייננו כי על סילוק אור חו"ב בשביל זה ויקרא ה' אלקים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד, אולי יהיה בזה איזה מיתוק להחזיר אורות אלו למקומם, וזהו ויקרא ה' אלקים ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה. הנה באידרא רבא דנשא (ח"ג קל"ג ע"ב) בתיקונא שתיתאה שהוא ורב חסד אמרו ז"ל: אית חסד ואית חסד, אית חסד דלגו ואית חסד דלבר, חסד דלגו הא דאמרן דעתיקא דעתיקין, והוא סתים בסטרא דא דדיקנא דאקרי פאת הזקן, ולא בעי בר נש לחבלא האי סטרא משום האי חסד דלגו דעתיק יומין, ובג"כ בכהן דלתתא כתיב ביה לא יקרחה קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו. מ"ט בגין דלא לחבלא אורחוי דחסד דעתיק, דכהן מסטרא דא קאתי, ותאנא בצניעותא דספרא

בכלא אצטריך חסד לאתרבאה ולמבני ולא לקטעא ודלא לאשתצי מעלמא וכו' עכ"ל לענייננו. מכאן נראה כי איסור הקרחה הוא כדי שלא יתמעט מדת החסד, ואפשר שהוא כמ"ש כי דרך החסד להתפשט, ולפיכך צריך ליזהר שלא לעשות מעשה כדי לבטל או למעט אותו ח"ו, והנה עתה בזמן החרבן שגברו האויבים והקליפות בעוה"ר, לפיכך סלק ה' מדת החסד, וכמ"ש הכתוב: השיב אחור ימינו (איכה ב, ג). ולפיכך קרא ג"כ לקרחה שהוא סילוק מדת החסד כמ"ש, ולחגור שק. ענין לבישת השק ידוע שהוא להתיש כח ארבע מאות איש של עשו, וכמו שהאריכו בענין כוונת השק ע"ש.

והיו בוכין והולכין משער זה לשער זה כאדם שמתו מוטל לפניו, אפשר שהוא על בחינת המלכיות שבכל פרצוף ופרצוף או על בחי' היסודות. אי נמי אומרו והולכין משער זה מיסוד אי' לשער זה הוא יסוד דמלכות, כאדם שמתו מוטל לפניו שהוא מתאבל על שנסתלקו ממנו המוחין וההארות, והנשמה של המת בעצמה הולכת מביתא לבי קברי, וכל זה היו עושים האבות ומרע"ה והב"ה בראשם לסייע עמהם למתק את הדין בכל האפשר, והיה הב"ה בין שנפרש אותו בבינה או במלכות כנז', והיה סופד ואומר אוי לו למלך שבקטנותו הצליח ובזקנותו לא הצליח, אפשר לומר כי המלך שהוא ז"א, בקטנותו בהיותו בסוד קטנות היינו בגלות מצרים שאז היה תלת גו תלת בסוד קטנות, הצליח עד כי נכנסו בו נוה"י דאי' וגם המלכות עלתה עד הבחי' הג' והאירו בה ה' ראשונות דז"א כמ"ש, ובזקנותו שהוא בזמן בנין בית ראשון שעלתה עד בחי' הו', והוא בסוד הזקנה שנעלה עד או"א במוסף שבת, ולא הצליח שחרב הבית בעוה"ר.

אָמַר ר' שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, בְּשָׁעָה שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּא אַבְרָהָם לִפְנֵי הב"ה והיה בּוֹכֶה וּמְמָרֵט זְקָנוֹ, אפשר דלא פליג למ"ש לעיל שהב"ה שלח לקרוא אותם ע"י ירמיהו, שאפשר לומר בא אברהם וכו' אחרי שהב"ה שלח לקרא אותו כנז', ואמר שהיה בוכה כמו שפירשנו, וממרט זקנו **וְתוֹלֵשׁ שְׂעָר רֹאשׁוֹ**, הנה בס' תורת נתן בפ' תולדות פי' מהר"ר נתן שפירא זצ"ל בשם האר"י זלה"ה, כי יצחק הוא ממזל הח' מסוד השערות עצמם, ואברהם הוא טפת החסד והוא האור שבתוכם עכ"ל. ולפי דרך זה נוכל לומר כי עתה שגבר הדין ונסתלק החסד, לפיכך היה אברהם ממרט זקנו ותולש שער ראשו, למען לא ישלוט הדין, להיותם ריקנים מאור החסד, **וּמַכֶּה אֶת פָּנָיו**, להיות שלא היה יכול לעלות בסוד חג"ת הנעשים חב"ד שהם הפנים, **וְקוֹרֵעַ אֶת בְּגָדָיו**, בסוד: בצע אמרתו (איכה ב, יז). אי נמי על סילוק צ' של הצלם מז"א שבו נרמז סוד הקריעה, **וְאֵפֶר עַל רֹאשׁוֹ**, כדי לעורר איזה יחוד בין חו"ב כנודע בסוד כוונת האפר, ומ"מ לא הועיל כלום כי גבר הדין והקטרוג, ולפיכך **הָיָה מְהַלֵּךְ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְסוֹפֵד וְצוֹעֵק**, כמו שכבר ביארנו

מ"ש בענין סוד ההספד והצעקה. **אָמַר לִפְנֵי הב"ה מָה נִשְׁתַּנֵּיתִי מִכָּל אוּמָּה וְלָשׁוֹן שֶׁבָּאתִי לִידֵי בּוּשָׁה וּכְלִימָּה זֹאת**, כי אפילו העמים ההולכים כל א' בשם אלקיו, הוא השר שלהם, לא באו לידי חרבן וחורב ושממה כזו, נוסף על זה כי אין גלותם גלות כמשאז"ל (איכ"ר א, כח), ואפשר ג"כ לומר לידי בושה וכלימה זאת, כי להיותו בעל החסד וכמ"ש הכתוב: חסד לאברהם (מיכה ז, כ). וכל ימי היות אברהם בעולם לא הוצרך מדת החסד לעשות מלאכתה. ועתה שלא הועילה כלום אפילו למתק הדין במקצת, אין לך בושה וכלימה גדולה מזו, ולפיכך היה צועק ובוכה לפני הב"ה וכו'. **כֵּיוָן שֶׁרָאוּהוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרַת אַף הֵם קָשְׁרוּ מִסְפֵּד שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת**, פי' כיון שראוהו סופד וצועק וכל שאר הדברים שהיה עושה אעא"ה כדי למתק הדין, ולא היה יכול עד שאמר אוי לי שבאתי לידי בושה וכלימה זאת. חששו פן יתרבה מדה"ד ויגברו החצונים ויחרב העולם ח"ו, ולפיכך אף הם קשרו מספד, לראות אם יוכלו למתק הדין, ולפיכך קשרו מספד שורות שורות, להיות כי מטבע החסד להתפשט, לכן קשרו שורות שורות כנז' אולי בזה היו מורידים מדת החסד וימתקו הדין, ולפי דרכם בהספד שהיו עושים היו מזכירים זכותם של ישראל, וז"ש **וְאוֹמְרִי' נָשַׂמּוּ מְסִלּוֹת שָׁבַת עוֹבֵר אוֹרַח** וגו' (ישעיה לג, ח). **מַאי נָשַׂמּוּ מְסִלּוֹת**, אפשר דהוקשה לו לבעל המדרש וכי היו מספידים על הדרכים שהיו שוממים, היה להם להספיד על בני אדם שפסקו מהם, וכמ"ש אח"כ שבת עובר אורח. ולפיכך הקשה ואמר מאי נשמו מסילות, כלומר אפילו לפי דרכך היל"ל נשמו דרכים, ועל זה תירץ ואמר **אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרַת לִפְנֵי הב"ה מְסִלּוֹת שֶׁהִתְקַנְתָּ לִירוּשָׁלַיִם שֶׁלֹּא יְהוּ עוֹבְרֵי דְרָכִים פּוֹסְקִים מֵהֶם הֵיאַךְ הָיוּ לְשָׁמָמָה**, פי' ידוע כי התפלות עולות דרך העולמות מעולם לעולם, עד שעולים באצילות כל עמידה ועמידה לפי מקומה ושעתה, והנה בעוד שהיו ישראל בארץ היו התפלות עולות בדרכי הקדושה דרך ישר מבלי שום עיכוב, וכשחרב הבית וגלו ישראל כבר אמרו בזוהר פ' שמות (דף ב' ע"ב), שנפל לבן של ישראל כי לא ידעו היאך יתפללו והיאך יעשו שום יחודים, פן יחשב להם ח"ו כעובד ע"ז לסייע כח השר החצוני, עד שנגלה עליהם יחזקאל וא"ל הא שכינתא הכא, ולא הימנוהו עד דאמר להם וארא וכו'. מיד עאל בלבייהו חדוותא שלימא וכו'. וז"ש מלאכי השרת לפני הב"ה מסילות שהתקנת לירושלי' שהם המדורין והשבילים וההיכלות שהתקנת לירושלים שהיא השכינה, שלא יהיו עוברי דרכים פוסקי' מהם, שאפילו הרשעים הנקראי' "עוברי דרכים", היתה תפלתם מקובלת ועולה דרך המסילות הנזכרות, היאך היו לשממה שנכנסה השממה והקליפה ביניהם, וכמ"ש על מנשה (סנהדרין קג, ב): העלה שממית על גבי המזבח. **שָׁבַת עוֹבֵר אוֹרַח, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרַת לִפְנֵי הב"ה דְּרָכִים**

שָׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹבְרִים וְשָׁבִים בָּהֶם בַּחַגִּים הַיאַךְ שָׁבְתוּ, כאן אמר ישראל ואמר עוברים ושבים וכו', פי' כי אפילו אם היו עוברים עבירות הנה בשעת הרגל היו מטהרים עצמם ושבים בתשובה, והכתוב מעיד כל ישראל כא' חברים. ויפורש עוברים ושבים, עוברים כל ימות השנה, ושבים בחגים, ועתה איך שבתו ושערי תשובה ננעלו, **הֵפֵר בְּרִית, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הב"ה רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוּפַר בְּרִית שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִיהֶם שֶׁעַל יָדוֹ מִתְיַשֵּׁב הָעוֹלָם** וכו', כאן הוסיף לומר רבש"ע להורות כי עי"ז יתקיים העולם לא זולת, ואמרו הופר ברית של אברהם, פי' כי בראותם כי אפילו אאע"ה לא היה יכולת בידו למתק הדין, לפיכך תמהו ואמרו וכי הופר בריתו של אברהם, כי אפילו אם נאמר תמה זכות אבות מ"מ ברית אבות עדיין קיימת ועל ידו מתיישב העולם, **וְעַל יָדוֹ הַכִּירוּךְ בָּעוֹלָם שֶׁאַתָּה אֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ**, פי' כי הנה עד שלא בא אאע"ה לא היה בריה בעולם מכרת אלקותו יתברך, וכמו שהאריך הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות ע"ז, וע"י אאע"ה ויקרא שם אברהם בשם ה', שהקריא שמו בפי כל בריה, ואעפ"י שלעת עתה עדיין כל העמים הולכים איש בשם אלקיו, מ"מ בכל מקום מוקטר מוגש לשמו ית' רק דקרו ליה אלקא דאלקייא, באופן כי אעפ"י שחטאו ישראל, זכותו ובריתו של אברהם ראוי שיהיה קיים, כי עדיין עושה פירות בכל העולם, וז"ש ועל ידו הכירוך בעולם שאתה אל עליון וכו', כי אעפ"י שאת אלקיהם הם עובדים מכירים אותו שהוא אל עליון וכו' כמ"ש, **מָאַס עָרִים, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הב"ה מָאַסְתָּ יְרוּשָׁלַיִם וְצִיּוֹן לְאַחַר שֶׁבָּחַרְתָּ בָּהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: הֲמָאֹס מָאַסְתָּ אֶת יְהוּדָה** [ו]**אִם בְּצִיּוֹן נָעֲלָה נַפְשֶׁךָ** וגו' (ירמיה יד, יט), ידוע כמה כרכורים כרכרו דוד ושלמה לקדש את ציון וירושלים, ודוד המלך ע"ה בפרט כמה יגיעות יגע עד שמצא מקום ב"ה, וע"י יחודם וקדושתם עם קדושת כל ישראל קדשו את ירושלים וב"ה עד כי אפילו עופות היו בורחים ממנו, כי לכן לא הוצרך לכלה עורב כמו בבית שני, וה' ממעון קדשו ירד עליו באש ע"ג המזבח, והענן מלא את בית ה', וקדושת ירושלים ג"כ אין אחריה היתר. והכלל העולה כי ציון וירושלים כחדא אזלי בקדושה ובטהרה מבלי שום טומאה שבעולם, ולסיבה זו אמרו (ב"ק פב, ב): ירושלים אינה מטמאה בנגעים. שאין צריך כח אחר להוציא את הטומאה, כי כבר יצא ממנה כל טומאה והרי היא בקדושתה, וידוע כי בכל מקום שהקדושה שורה אין כח בטומאה ליכנס שם, וא"כ אפילו חטאו ישראל, ציון וכן ירושלים מה חטאו, וז"ש מלאכי השרת לפני הב"ה מאסת ציון וירושלים, שנכנסה בהם הקליפה והחריבו אותם לאחר שבחרת בהם. ובפרט אם נפרש לפני הב"ה בינה, ידוע ששם אין קליפה שולטת, אדרבה מתוכה כעין החשמל ושולח אור חצון ממנה, ובכל מקום שהוא מגין מן החצונים, ואומר הה"ד

המאס מאסת את יהודה שחטאו, אם בציון געלה נפשך כי היא לא חטאה. וכאשר סיימו לבקש רחמים על הדרכים ועל העיר וגם על העולם כלו בכללו, חזרו להיות מבקשי' רחמים על ישראל בפירוש, וזהו לא חשב אנוש. לֹא **חָשַׁב אֱנוֹשׁ** (ישעיה לג, ח), **אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הב"ה אֶפְלּוּ כְּדוֹר אֱנוֹשׁ שֶׁהָיוּ רֹאשׁ לְעֲבוֹדָה זרה לֹא חָשַׁבְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל**, כי בדור אנוש פרץ אוקיינוס והציף שלישו של עולם, וכאן **הָגְלָת יְהוּדָה כֻּלָּהּ הָגְלָת שְׁלוֹמִים** (ירמיה יג, יח). **בְּאוֹתָהּ שָׁעָה**, אפשר לומר באותה שעה שהזכירו זכותם של ישראל, אז **נִזְקַק לָהֶם הב"ה**, להורות כמו שאמרנו למעלה בשם מהר"ם אלשיך זלה"ה על בני היכן אתם וכו', עיין בספרו. והנה באותה שעה **נִזְקַק לָהֶם הב"ה לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, אָמַר לָהֶם מַה לָּכֶם קוֹשְׁרִים מִסְפֵּד בָּעִנְיָן הַזֶּה שִׁוּרוֹת שִׁוּרוֹת**, כי מטבע הדין להתמעט עד שבטל במיעוטו, ולא להתפשט עד אין תכלית ח"ו, והם השיבו **וְאָמְרוּ לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי אַבְרָהָם אוֹהַבְךָ שֶׁבָּא לְבֵיתְךָ וְסָפַד וּבָכָה מִפְּנֵי מָה לֹא הִשְׂגַּחְתָּ עָלָיו**. דייקו לומר אוהבך שהוא מצד החסד, שבא לביתך שהיא בינה, וספד ובכה מפני מה לא השגחת עליו, וכיון שלא השגחת עליו אפילו השגחה בעלמא, א"כ נראה כי גברה מדת הדין במאד מאד, ולכן כדי להקל הדין מעל ישראל עשינו מספד שורות שורות, להשפיע הדין על העולם בכללו ובזה יקל על ישראל. **אָמַר לָהֶם מִיּוֹם שֶׁנִּפְטַר אוֹהֲבִי מִלְּפָנַי לְבֵית עוֹלָמוֹ לֹא בָא לְבֵיתִי, וְעַכְשָׁו: מַה לִּידִידִי בְּבֵיתִי** (ירמיה יא, טו), תחלה לפי דרכו רמז הוא ית' אליהם שעדיין אברהם הוא אוהבו ולא שכח ברית אוהבו כנז', וזהו מיום שנפטר אוהבי לבית עולמו וכו'. ואמנם בעיקר התשובה מלבד מ"ש למעלה כי עתה עלו האבות בנפשם ורוחם ונשמתם ואולי בגופם ג"כ. עוד אפשר לומר כי בה"מ כבר אמרנו מה שאמר הרח"ו זלה"ה, כי בית המקדש הגשמי הוא יסוד דנוק' דעשיה, ועל זה מה שאמרו למעלה בודאי זהו ביתי בסוד הפנימיות, ועתה אפשר לומר מיום שנפטר אוהבי מלפני לבית עולמו, היינו שנסתלק למעלה באצילות למקומו הראוי לו בחסד, אי נמי בבינה למעלה, לא בא לביתי פה למטה בעשיה, ועכשיו מה לידידי בביתי. אפשר לומר דרך רמז, רמז לו ענין מ"ש ז"ל בעליית שבת, כי ע"י שם מ"ה היינו המילוי ממנו עולים ז' תחתונות דעשייה, וזה ע"י שם מ"ב וזה מ"ה לידידי בביתי. הם ג' ידות. כי ד' אחרונה נוכל לומר שהיא משמשת לכאן ולכאן, ואפשר ג"כ שרמז לו כי ע"י מדת החסד שהוא שם הראשון של שם מ"ב עם שאר השם הנטפל אחריו יוכל לעלות העשייה ועי"ז יהיה איזה מיתוק ותיקון.

אָמַר אַבְרָהָם לִפְנֵי הב"ה, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִפְּנֵי מָה הִגְלֵיתָ אֶת בָּנַי וּמְסַרְתָּן בִּידֵי הָאוּמּוֹת וַהֲרָגוּם בְּכָל מִיתוֹת מְשׁוּנּוֹת, וְהֶחֱרַבְתָּ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מָקוֹם שֶׁהֶעֱלֵיתִי אֶת יִצְחָק בְּנִי

עוֹלָה לְפָנֶיךָ. אפשר לומר כי כשראה אברהם כי עדיין לא השגיח הב"ה עליו רק עשה עצמו כמדבר עם המלאכים באומרו להם: **מִיּוֹם שֶׁנִּפְטַר אוֹהֲבִי** וכו' ולא אמר לו, רק שלא לנוכח שהיל"ל מה לך ידידי בביתי, לפיכך התחיל הוא ואמר לפני הב"ה: **מְפַנֵּי מָה הִגְלֵיתָ אֶת בָּנַי**, אפילו לא היה רק גלות בלבד לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ יש לי להתאונן על זה שיצאו מרשות הקדושה לרשות סטרא אחרא, ארץ העמים, וע"ז אמר דהמע"ה: כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים (ש"א כו, יט). בתתם כח אל השר החצוני שאינו מינם, ובפרט להיותם בני, כי כל ימי הייתי עומד על משתיתה של ארץ לדעת איזה ארץ תהיה יותר נכונה אשר בה יתכן לעבודתו ית', כמ"ש בזוהר פ' לך לך (ח"א ע"ח ע"א). עד כי לבסוף נגלה השי"ת אליו וא"ל לך לך מארצך וכו' אל הארץ אשר אראך. וכמשז"ל והאריכו על זה הרבה בס' הזהר פ' הנ"ל כנ"ל. וז"ש: למה הגלית בני דוקא, ועוד **מְסַרְתָּם בְּיִדֵי הָאוּמּוֹת**, עד כי נאחזו בהם החצונים ושלטו עליהם, ואילו בזה היו ניצולים מן המיתה הייתי מתנחם, אבל **וַהֲרָגוּם בְּכָל מִיתוֹת מְשׁוּנּוֹת**, באופן שלקו ונטלו גופם וממונם, ועוד ידם נטויה עליהם להמיתם במיתות משונות ח"ו, ועוד אפילו אם ישובו ישראל וירצו להתפלל אל ה', אין להם מקום להתפלל בו כי בית המקדש חרב בעוה"ר, וז"ש עוד: **וְהֶחֱרַבְתָּ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ**, ולא אמר והחריבו בית המקדש רק **וְהֶחֱרַבְתָּ**, כי מה שהיה מתאבל ומתאונן ובוכה הוא על סילוק שכינתו ית', וגם על דרך מ"ש ז"ל (ילקוט איכה, רמז תתר"ט): ממרום שלח אש וכו', [כל רעיה בגדו בה. זה גבריאל ומיכאל שהיו מלמדין עליה זכות, אמר להם הקב"ה מי חביב עליכם, אמרו לפניו ישראל, ואחר ישראל מי חביב עליכם, אמרו לפניו בית המקדש, אמר להם נשבע אני בשמי הגדול שאתם בעצמכם מציתין בו את האור, מיד נטלו גבריאל ומיכאל שני לפידי אש והציתו אש בהיכל ה', והיה היכל קורא על עצמו קינה, שנאמר ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה]. כי הוא ית' היה העיקר. עוד אמר: **מָקוֹם שֶׁהֶעֱלֵיתִי אֶת יִצְחָק בְּנִי עוֹלָה לְפָנֶיךָ**, מלבד לפי פשוטו אפשר לומר שבא להגדיל עוד ההספד ולומר כי הגם אם נאמר כמשז"ל (מס' עדיות ח, ו): מקריבי' במקום המקדש אעפ"י שאין בית. גם זה לעת עתה אי אפשר, כי הלא אמרו (רמב"ם הלכות בית הבחירה פ"ב ה"א): מקום המזבח מכוון ביותר. והוא המקום שהקריב עליו אדה"ר, וכן ג"כ הבל ושם עקד אברהם את יצחק בנו כנז', ואי אפשר לכוין הדבר ולמצוא המקום הנזכר עד כי יבא מורה צדק ויורנו את מקומו בבי"א:

כל זה אפשר לומר לפי פשוטן של דברים, אבל לפי דרך האמת ידחיקו קצת דברים ויבא על נכון תשובת הב"ה, **שֶׁאָמַר לוֹ הב"ה לְאַבְרָהָם בָּנֶיךָ חָטְאוּ וְעָבְרוּ עַל הַתּוֹרָה וְעַל**

כ"ב אוֹתִיּוֹת שֶׁבָּהּ וכו'. וזה כאשר נקדים מ"ש מהר"ם זכו"ת נר"ו בס' יודעי בינה בפי' מאמר הזוהר דף קי"ט ק"כ א' בענין העקידה, וכונתו בקיצור ממה שצריך לענייננו, כי הב"ה אמר לאברהם שילך לארץ המוריה, הוא היסוד היינו עטרת היסוד, ובלכתו וירא את המקום מרחוק וכו'. דא יעקב הוא ראש היסוד. ופירש על מ"ש בזוהר חמא ליעקב דזמין למיפק מיניה, כי כן אברהם סודו מיסוד אבא שממנו יצא יעקב, והיינו תורה מורשה קהלת יעקב (דברים לג, ד). ונמצא א"כ שסוד העקידה והייחוד נעשה בשרש היסוד, ושם בנה את המזבח שהוא תקון רחל כנודע. ונחזור לענין שמה שאמר (פי' בזוהר) מיא באשא, והוא הורדת אור החסדים על הגבורות, אשא במיא, הוא אתאדקות הגבורות וביסומן שביסוד למטה מהם וכו' עכ"ל. ובדף ק"כ על מ"ש וירא את המקום דא יעקב דכתיב ויקח מאבני המקום. הקשה למה לא הביא פ' ויפגע במקום, ונתן טעם לדבר עם מה שיפרש בפ' ויצא, ושם בפ' ויצא כתב וז"ל: דע כי העקדה היתה במנחת יוה"כ, ונודע שכל יוה"כ סודו בבריאה מצד עצמה וכו', עד וגם ידוע שבתפלת מנחת יוה"כ כבר עלתה רחל לאימא, וא"כ אז עולם הבריאה עלה אל מקומה באצילות עד כנגד חדוי דמלכא. ולפי זה יום השלישי דא יעקב והוא סוד המקום הנז', דהיינו סוד היכל קה"ק שאז היתה כנגד חזה דזעיר, ולפי ששם מתגלה יסוד אבא לכן אמר מרחוק וכו'. ובסוף על מ"ש בזוהר ויקח מאבני המקום, פי' כי בעולם הבריאה שהוא הכסא לעולם האצילות, בהתכלל היכל הרצון בקה"ק, אז הוא בסוד מטה לזווג ישראל ולאה ואז ויקח מאבני המקום וכו' עד תליסר מרגליטן טבוון וכו'. והם בסוד י"ב שבטים וכו' עכ"ל בקיצור ודלוג, ע"ש כי אני קצרתי הגם שהי"ל להאריך. ועתה נבא לדברי המדרש, כי זהו שאמר אברהם לפני הב"ה, מפני מה הגלית את בני. דקדק אומרו 'את בני', כי להיותו מיסוד אבא, בני יעקב הנמשך ממנו בניו אקרון, ואמר מפני מה הגלית אותם כי להיות כי יעקב שם אותם, היינו י"ב שבטים למעלה בהיכל הרצון בהיותו נכלל בקה"ק בהיותו באצילות, והיו ראויים להיות שם קבועים לעולם וא"כ למה גלו. זאת ועוד להיותם מיסוד אבא, הנה מלכותו בכל משלה, ואפילו ברדתו למטה הנה הוא דוחה את החצונים, וראיה לדבר מפורים כמשז"ל במקומו שנתגלה הארת יסוד אבא והאיר עד העשיה, ובזה ניצולו ממות לחיים, וא"כ למה מסרתם ביד א"ה והרגום בכל מיתות משונות, הפך ממה ששם תלויים ומשם נמשכי' החיים בסוד חיי המלך. ומלבד זה עוד ג"כ והחרבת את בית המקדש שהוא בסוד ה' ראשונה, היינו המלכות מקבלת מן הבינה, כמ"ש למעלה בענין ז' בחינות שיש לנוק', מקום שהעליתי את יצחק בני עולה לפניך, שאז נכלל מיא באשא שהם חסדים על הגבורות, ואשא במיא שנמתקו עם הגבורות

למטה במקומם, ועתה לא הועילו שום א' מהדברים אלו להגן ולהציל את ישראל. אמר לו הב"ה לאברהם בניך חטאו ועברו על התורה ועל כ"ב אותיות שבה, **הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וְכָל יִשְׂרָאֵל עָבְרוּ אֶת תּוֹרָתֶךָ** (דניאל ט, יא). פי' אדרבה ממה שאמרת היא ראיה וטעם לגלות וכל הדברים שאירעו, שהרי בניך הם שרשם ממקום גבוה, ועתה שחטאו הפגם שלהם הגיע למעלה, וגם עברו על התורה אשר היא מורשה לקהילת יעקב, והוא הארת יסוד אבא המתגלה ביסוד ז"א, באופן שהמיתוק הנעשה למטה אשא במיא, עתה נפגם בעברם על התורה, גם המיתוק שנעשה מיא באשא שהוא למעלה בצאת החסדי' מיסוד אי', עברו על כ"ב אותיות שבה. כי הנה ידוע כי כ"ב אותיות הנה הם תחות עלמא דאתי, והם נחלקי' לג' קוים בחב"ד דזעיר כמבואר בכוונת העמידה, באופן שפגמו מלמעלה למטה ונתקלקל התקון שנעשה, הן אותו שנעשה בשעת העקידה כמ"ש על ויקח מאבני המקום שהם י"ב מרגליטן, לפיכך גלו ונחרב המקדש.

והנה אברהם לא מצא בזה מענה, כי צדיק ה' וישר משפטו, ולכן מה עשה בקש לו דרך אחרת וזהו כמ"ש: **אָמַר אַבְרָהָם לִפְנֵי הב"ה [רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם], מִי מֵעִיד בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁעָבְרוּ עַל הַתּוֹרָה**, שבודאי לא ימצא מי שראוי להעיד על זה, וגם ע"י העדות אולי ימצא בהם איזה זכות לומר שהפגם לא היה כ"כ להגלותם ולהחריב את ב"ה, והשיב הב"ה **וְאָמַר לוֹ תָּבֹא תוֹרָה וְתָעִיד בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל**, וזה על דרך מש"ה: ותמוגנו ביד עוניו (ישעיה סד, ו). כי העון עצמו הוא הפגם והוא הנפרע מן האדם עד שיוסר הפגם ההוא, וכן אמרו ג"כ שבשעת פטירתו של אדם רואה את השכינה אפילו אינו ראוי לכך, למען יראה הפגמים שפגם בה בעונותיו, וזהו שאמר התורה עצמה תעיד בהם, שאילו עסקו בה היתה מאירה באור גדול, וזה יפורש ג"כ על פי הדרך שאמרו כי כל א' מישראל יש לו חלק מיוחד בתורה, אמנם הנה הוא בכח ואינו יוצא מן הכח אל הפועל רק בהיות האדם עוסק בתורה ויגע בה ומחדש ומוציא מפיו. ויש לזה ראיות ממקומות רבים בזוהר, ובפרט באידרא בדברי ר' שמעון לחברייא. וכן באה התורה להעיד, היינו להראות הפגמים שעשו בה על שלא עסקו בה, וגם על שעברו על מצותיה. **אָמַר לָהּ אַבְרָהָם בִּתִּי**, קראה ע"ש משז"ל במקום אחר (ב"ב טז, ב): בת היתה לו לאברהם ובכל שמה. שפי' המפרשי' ז"ל על התורה. וא"ל **בִּתִּי אַתְּ בָּאָה לְהָעִיד עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁעָבְרוּ עַל מִצְוֹתַיִךְ, וְאֵין לָךְ בּוֹשֶׁת פָּנִים מִבָּנַי, זְכְרִי יוֹם שֶׁהֶחֱזַרְתְּ הב"ה עַל כָּל אוּמָּה וְלָשׁוֹן וְלֹא רָצוּ לְקַבֵּלֵךְ, עַד שֶׁבָּאוּ בָנַי לְהַר סִינַי וְקִבְּלוּ אוֹתָךְ וְכִבְּדוּךְ, וְעַכְשָׁו אַתְּ בָּאָה לְהָעִיד בָּהֶם בְּיוֹם צָרָתָם** עכ"ל. והנה התורה עד שלא ניתנה היתה נעלמת, ולא היתה מאירה כלל לשרידים אשר היו בארץ ע"י מלאכי עליון הקדושים, כמשז"ל רבו של אדה"ר רזי"אל. רבו של

שם יופי"אל וכו'. ואחר מתן תורה לא הוצרכו לכך כי ניתנה תורה בתחתונים, ולישראל לבדם ניתן לגלות סודותיה ע"י עסקם בה. וזה פשוט כתבוהו המפרשים והמקובלים ז"ל, ובפרט מהר"ם אלשיך ומהרמ"ע מפאנו זלה"ה, והנה בעת שרצה הב"ה להוריד ולתת תורה למטה כדי שתהיה עיקר תורה בתחתונים, החזירה על כל אומה ולשון ולא קבלוה, והיתה נשארת למעלה מבלי שום הארה, והיתה כולה בכח ולא בפועל, ועל ידי מה שישראל קבלוה נתגלית הארתה בפועל, והם הוסיפו הארה על הארתה, ובפרט דור דעה לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, באופן שקבלה התורה הארה גדולה ע"י ישראל, ולא די זה אלא בכל דור ודור עד זמן החרבן שהיו בני ישראל עוסקי' בתורה היו הארות על הארות עד אין תכלית, והנה אלו הארות לא זזו ממקום תפארתה של תורה הקדושה, והגם כי באו רשעים אח"כ ועברו על מצותיה ופגמו קדושתה, ואפילו אם נאמר שהפכו דבריה למינות ח"ו, על דרך מ"ש הכתוב: ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על ה' אלקיהם (מלכים ב יז, ט). הנה קדושת הארתה ראשונה מאירה, באופן כי אפילו לפי מה שחטאו ישראל ופגמו בתורה, מ"מ עדיין היא קרובה לריוח אצלם יותר מן ההפסד, וא"כ לא לכבוד אליה יחשב להעיד על ישראל, אדרבה עליה יאמר כוסה קלון ערום (משלי יב, טז). וזהו מאמר אעא"ה את באה להעיד וכו' ואין לך בושת פנים מבני. שאם אמרו (ב"ק צב, ב): בירא דשתית מיניה מיא לא תשדי ביה קלא, כל שכן בהיותו נהנה ממנו והנאתו ניכרת, הלא יכלם מלדבר נגדו וקולו לא ישמע. והנה בתחלה א"ל את באה להעיד על ישראל, ואח"כ אמר אין לך בושת פנים מבני. קראם בתאר 'בני', כי להיותם בני יעקב יוצאים מיסוד אבא, לפיכך קבלו התורה, ועתה בבא התורה להעיד נגדם בפני אעא"ה אשר הוא ביסוד אבא כמ"ש לעיל, הרי הוא כאילו באה להעיד בפניהם, וראוי הוא שתהיה לה בשת פנים מהם, וא"ל **זִכְרִי יוֹם שֶׁהֶחֱזַרְתְּ הב"ה עַל כָּל אוּמָּה וְלָשׁוֹן וְלֹא רָצוּ לְקַבֵּלָךְ, עַד שֶׁבָּאוּ בָנַי לְהַר סִינַי וְקִבְּלוּ אוֹתָךְ וְכִבְּדוּךְ**. ואותו הכבוד עדיין הוא קיים לעולם אצלך, **וְעַכְשָׁו אַתְּ בָּאָה לְהָעִיד בָּהֶם בְּיוֹם צָרָתָם**, דומה למ"ש כי בהיות האדם חולה, או אשה יושבת על המשבר, אין ראוי באותה שעה להזכיר עונותיו או עונותיה כדי שלא לעורר מדת הדין נגדם, אף כאן אין ראוי לך להעיד מן הטעם שכתבנו. עוד נוכל לומר בהקדים מ"ש בס' עץ חיים על פ' ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל (תהלים עח, ה). כי ישראל הוא חצי העליון דז"א אשר שם יסוד דאבא סתום, וממנו יוצא התורה ונגלה למשה במקום חצי התחתון דז"א אשר הוא כנגד יעקב, וזהו ויקם עדות ביעקב. כי יעקב הוא עדות שהתורה שם למעלה בחלק ישראל, ומפני שיעקב בחלק התחתון, נקט שם קימה וזהו תורה צוה לנו משה מלגו, ומשם מורשה קהלת יעקב שהוא

מלבר בגלוי עכ"ל. ולפי זה יאמר: **אַתְּ בָּאָה לְהָעִיד עַל יִשְׂרָאֵל**, שפגמו בסוד התורה בהיותה למעלה במקום הסתום, והיינו כמ"ש שלא עסקו בה לגלות סודותיה למטה, **וְאֵין לָךְ בּוֹשֶׁת פָּנִים מִבָּנַי**, שהם בני יעקב כמ"ש ששם התורה בגלוי כמ"ש, **זִכְרִי יוֹם** וכו'. שאז ע"י ישראל נתגלית הארת התורה כמ"ש, ואין ראוי להעיד על הפגם הנז' אף אם נאמר שפגמו, ולכן **כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעָה הַתּוֹרָה** [כְּךָ] **עָמְדָה לְצַד אֶחָד וְלֹא הֵעִידָה בָּהֶם**, מן הטעם הנזכר. וגם להיות שישראל היינו בני יעקב מעידים פה למטה על שלמות התורה למעלה, אין ראוי שתעיד נגדם. **אָמַר לוֹ הב"ה לְאַבְרָהָם יָבוֹאוּ כ"ב אוֹתִיּוֹת וְיָעִידוּ בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל**, כי אף אם נאמר שלא חטאו ופגמו למטה, יבואו כ"ב אותיות שהם יוצאות מבינה ויורדות בזעיר, ויעידו בהם בישראל שחטאו במקום מיא באשא, ששם החסדי' למעלה אשר הם ממתיקים את הגבורות, ולפיכך שלטה בהם מדת הדין, **מִיָּד בָּאוּ כ"ב אוֹתִיּוֹת, בָּאָה הַאל"ף לְהָעִיד בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁעָבְרוּ עַל הַתּוֹרָה. אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אל"ף אַתְּ רֹאשׁ לְכָל הָאוֹתִיּוֹת וּבָאת לְהָעִיד עַל יִשְׂרָאֵל בְּיוֹם צָרָתָם, זִכְרִי יוֹם שֶׁנִּגְלָה הב"ה עַל הַר סִינַי, וְלֹא קִבְּלוּהּ אוּמָה וְלָשׁוֹן אֶלָּא בָּנַי, וְאַתְּ בָּאָה לְהָעִיד בְּבָנַי** וכו' עכ"ל. להבין זה צריך להביא משז"ל הובא בילקוט פ' במדבר (רמז תרפ"ד) וז"ל: בשעה שקבלו ישראל את התורה, נתקנאו אומות העולם בהם, מה ראו אלו להתקרב יותר מן האומות, סתם פיהם הקב"ה א"ל הביאו לי ספר יוחסין שלכם, הבו לה' משפחות עמים (תהלים צו, ז). כשם שבני מביאים, ויתילדו על משפחותם (במדבר א, יח). וכו' עכ"ל. והגם שנראה שאינו לענייננו יש להקשות שהרי החזיר הב"ה את התורה על כל אומה ולשון ולא רצו לקבלה, ועתה למה נתקנאו. וי"ל שהיו סבורים שגם ישראל לא יקבלוה, וכשראו שקבלו אותה אז תמהו, וז"ש המדרש: "בשעה שקבלו ישראל את התורה", ואינו אומר בשעה שנתן הב"ה תורה לישראל, ובקנאתם על זה אמרו: "מה ראו אלו להתקרב יותר מן האומות", כי כיון שראו כי כל האומות פחדו מלהתקרב, מה ראו ישראל שלא פחדו אדרבא נתקרבו, וזהו "מה ראו להתקרב יותר מן האומות", והב"ה סתם פיהם באמר להם הביאו ספרי יחוסיכם וכו'. וזה על דרך מ"ש במקום אחר בענין (טור או"ח סי' ת"ל): והיו שניהם קהות האמור בקרבן פסח, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ואח"כ הלכו בכלימה במכת בכורות, שאז נתגלו היות כלם ממזרים, משא"כ בישראל לא נחשד א' מהם על העריות, בני ישראל נחתין בני ישראל סלקין (ויק"ר לב, ה), ולפיכך להיות שלא נטו אחרי החומר וזרמת הזנות, רוח טהרה שבהם העיר אותם לקבלת התורה ולקרב עצמם, כאשר כן נתקרבו אל ה' אלקינו משא"כ באומות. העולה מזה כי להיות ישראל נזהרים מן הזנות לפיכך קרבנו המקום לעבודתו ולתורתו. והנה בזוהר פ' חיי שרה דף

קל"א ע"ב על פ' אשר אנכי יושב בקרבו (בראשית כד, ג). אנכי דייקא, כתיב אשר אנכי וכתיב אנכי עשיתי ארץ, וכל דא בגין דלא לאסתאבא בהו וכו' עכ"ל. ופירש הרמ"ז נר"ו בספר יודעי בינה ז"ל על זה רמז נכון לחומר הבא על הגויה, וזה תדע במה שאמר הרב זלה"ה כי מלת אני היא המלכות בסוד שם ב"ן וט' אותיות כמנין אנ"י, אך בהאיר בה הנקודה הפנימית שהיא הכתר שלה אז נק' אנכי. והנה בפ' בשלח דף ס' תמצא שעון זה פוגם בתנה"י דז"א, ששם סיום יסוד אי' שבו שם של ב"ן, בסוד חסד דגנוז בפום אמה, והיא מדת אברהם ממש וכו' עכ"ל לענייננו. והנני מוסיף לפי דרכו שזהו מה שאמר הכתוב אשר אנכי, היינו הבינה הנק' אשר אנכי כמ"ש, ובזוהר פ' בשלח דף ס"א ע"א האריך הרבה כמ"ש הרב נר"ו. והעולה מדבריו בסוף כתיב: ת"ח לא בעא קב"ה למיהב להו אורייתא עד דקריבו בהדיה, ובמה קריבו בהדיה בגילוייא דרשימו דא כמה דאתמר עכ"ל. דוק אמרו 'בגילוייא' שנשאר אות ברית קדש מגולה ולא נתכסה בטומאות נשג"ז (כידוע שהבא על הגויה מכסה אות ברית קדש), וזהו כמה דאיתמר, כי כל דברי הזוהר שם הוא לפרש כל פ' ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך על אזהרת נשג"ז, ובזה תשמע לקול ה' אלקיך. וז"ש אברהם: **אַתְּ רֹאשׁ לְכָל הָאוֹתִיּוֹת**, והיא בסוד כתר כמ"ש על אמ"ש בג"ד כפר"ת, בסוד י' ספירות כסדרן מלמעלה למטה, **וּבָאת לְהַעִיד בְּיִשְׂרָאֵל**, שהם עולים בנשמותיהם עד שם, **זִכְרִי יוֹם שֶׁנִּגְלָה הב"ה עַל הַר סִינַי וּפָתַח בָּךְ: אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ**, אנכי דייקא ולא אני מן הטעם שאמרנו. **וְלֹא קִבְּלוּךְ אוּמָה וְלָשׁוֹן**, מן הטעם שאמרנו שהיו מטונפים בעריות. ואפילו הוה בהו רשימא קדישא לא הוה אתגלייא, כמ"ש כי כל הגוים ערלים (ירמיה ט, כה). ולכן לא קבלוך **אֶלָּא בָּנַי**, להיותם טהורים שלא נטמאו כנז', **וְאַתְּ בָּאָה לְהָעִיד** בהם, **מִיָּד עָמְדָה לְצַד א' וְלֹא הֵעִידָה בָּהֶם**. אמנם להיות כי זה לא היה רק בעת נתינת התורה, לפיכך מצאה אות ב' מקום לבא להעיד נגד ישראל, ולפיכך **בָּאתָה אוֹת בי"ת לְהָעִיד בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל, וְאָמַר לָהּ אַבְרָהָם, בִּתִּי אַתְּ בָּאָה לְהָעִיד עַל בָּנַי, שֶׁהֵם זְרִיזִין בַּחֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה שֶׁאַתְּ בְּרֹאשׁ הַתּוֹרָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים** וכו'. הנה על דברי אברהם אלו יקשה, כי הלא על זה אנו דנים שבאו להעיד על שעברו ישראל על התורה, ואם היו זריזים בה לא היו גולים, אבל אפשר לדקדק אומרו '**שֶׁהֵם זְרִיזִים בַּחֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה**', מה לו להזכיר חמשה חומשי תורה, ומה היא זריזותם בהם, ולכן לתרץ הכל אפשר לומר שכוונתו על קריאת התורה בביה"כ בשני ובחמישי ובשבת קדש, אשר בזה ישראל זריזים הם. והנה בענין הוצאת ס"ת הוא גילוי יסוד אבא כידוע מס' הכוונות, וא"כ ע"י גילויו ינוסו החיצונים, ואמנם היאך תשובה זו נכונה לאות ב' אשר עי"ז שתקה, אפשר לומר כי הנה בס' הזוהר פ'

בראשית (בהקדמה דף ג' ע"א) אמרו: אעל את ב' אמרה קמיה, רבון עלמא ניחא לך למברי בי עלמא, דבי מברכאן לך עילא ותתא, א"ל קב"ה הא ודאי בך אברי עלמא ואת תהא שירותא למברי עלמא וכו' עכ"ל. והנה ע"י קריאת התורה בפרט ביום ש"ק מידי שבת בשבתו כל שבת ושבת פרשה הראויה לו, אמרו בזוהר פ' ויקהל (ח"ב ר"ו ע"ב): סלקן אינון מילין דההיא פרשתא דאשתלים בצבורא, ונטיל לון ההיא רתיכא דממנא בההיא פרשתא, וסליק לון קמיה קב"ה, ואינון מילין ממש קיימין קמיה וכו'. ולמעלה מזה אמר בענין קריאת ס"ת (שם ע"א): דהא אתברכת ואתעטרת כורסייא מרזא דתורה שבכתב, ותמן אעיל כל אינון דיוקנין ואיהי אתקדשת מיניה, בעי לאתחזאה באתוון לחודייהו כדקא יאות, וכדין כלא אתקדש בקדושה עילאה כדקא חזי, כל שכן וכל שכן בהאי יומא עכ"ל. הנה מפשט דברי הזוהר הנז' נראה כי על ידי קריאת התורה מתברכי' עליונים ותחתונים, וכיון שהתורה מתחלת בב' מן הטעם שבה מברכאן לך לעילא ותתא, אין ראוי שתעיד נגד ישראל הקוראים בתורה וזריזים להשלים הפרשיות בעתם, ועי"ז אתברכאת ואתעטרת כורסייא וכו' עד וכולא אתקדש בקדושה עילאה וכו'. ומ"ש אח"כ: כל שכן וכל שכן בהאי יומא. אפשר לומר שכיון שביום ש"ק מתגלים ז' תחתונות דאבא שבהם עולה הזעיר ביוצר דשחרית, והם סוד ז' שעולים לקרוא בתורה לפחות בשבת, הנה בהם מתגלה בהם אור החסד. וידוע שאות ב' היא בחסד, אם מטעם וסוד אמ"ש בג"ד כפר"ת שאמרנו לעיל, ואם ג"כ לפי סדר אח"ס בט"ע, א' בחסד ח' בגבורה ס' בת"ת, ב' חוזר בחסד. ולפיכך מתגלית הברכה כמ"ש ואתברכת כורסייא וכו' יותר ביום השבת מבשאר ימי קריאת התורה, כל הני מילי מעלייתא הנעשים ע"י ישראל בקריאת התורה, שמתגלה הארת יסוד אבא שבו עיקר הברכה כידוע מכוונת הברכות, וכן ג"כ אתברכא ואתעטרא כורסייא שהיא המלכות, מתורה שבכתב שהוא יסוד אבא ג"כ, ומלבד זה מה שעולה כל פרשה ופרשה בזמנה כנז', אין ראוי שהב' שנרמזה בה ברכה, ולפיכך התחילה התורה בה, שתעיד נגד ישראל, ולפיכך **מַיִד עָמְדָה בי"ת לְצַד א' וְלֹא הֵעִידָה בָּהֶם כְּלוּם**. אמנם להיות כי מה שמתגלה על ידי קריאת התורה אינו אלא לפי שעה כמ"ש בס' הכוונות, (הגם כי אין האורות בטלים למעלה ח"ו), ולכן לפי הטעם הנז' מצאה מקום אות ג' **וּבָאתָ גימ"ל לְהָעִיד בְּיִשְׂרָאֵל, אָמַר לָהּ אַבְרָהָם גימ"ל אַתְּ בָּאָה לְהָעִיד בְּבָנַי שֶׁעָבְרוּ עַל הַתּוֹרָה, כְּלוּם יֵשׁ אוּמָּה שֶׁמְקַיֶּימֶת מִצְוַת צִיצִית שֶׁאַתְּ נְתוּנָה בָּרֹאשׁ, אֶלָּא בָּנַי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ**. הנה סוד מצות ציצית הוא המשכת אור מקיף מחכמה דאימא, והיינו בזמן התכלת, ובזמן הזה שאין כאן תכלת הוא מרוח בינה דאי', והם שזורים שנכלל ג"כ רוח הבינה עם רוח הגבורה, וזה פשוט בס' הכוונות. והנה בבא

אות ג' להעיד **אָמַר לָהּ אַבְרָהָם גימ"ל**, לא אמר לה בתי כמה דאמר אל התורה ולאות א' ואות ב', מפני שאלו רמוזים מצד אבא שמשם אברהם, אבל לאות ג' שרומזת לגבורה כמ"ש בסוד אמ"ש בג"ד כפר"ת כמ"ש, וגם לפי מה שיאמר לה בענין הציצית אשר הוא בבינה דאי' כמ"ש, לפיכך אמר לה **גימ"ל אַתְּ בָּאָה לְהָעִיד** וכו', **כְּלוּם יֵשׁ אוּמָּה שֶׁמְּקַיֶּימֶת מִצְוַת צִיצִית**, ועי"ז ימשיכו בכל יום תמיד אור מקיף מצד הבינה, באופן כי אעפ"י שחטאו מ"מ ע"י המשכת אור מקיף מצד הבינה, שהם ממשיכים בכל יום ע"י מצות ציצית, ראוי הוא שלא ישלטו בהם החצונים, ובפרט בהכלל עמה כח הגבורה, והיינו גדילים שהם שזורים וכפולים, וכל שכן בזמן היות לנו התכלת שאז היו ממשיכים מרוח חכמת הבינה וכלול עמה החסד, וז"ש: **הֲדָא הוּא דִכְתִיב: גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ**. וזו היא תשובה נצחת, כי באמת על כל פשעים תכסה אור מקיף של אי' ולא יהיה ניכר, ובפרט אם נאמר שחטאו בכ"ב אותיות התורה היוצאות מאי', עתה על ידי אור מקיף של אימא יתוקן הכל. לפיכך **עָמְדָה גימ"ל לְצַד א' וְלֹא הֵעִידָה כְּלוּם**. גם שאר האותיות ראו שזו היא תשובה נצחת כוללת לכלם, לכן שתקו כלם גם הם, וז"ש אח"כ **וְכֵיוָן שֶׁרָאוּ כָּל הָאוֹתִיּוֹת שֶׁהִשְׁתִּיקָן אַבְרָהָם** אבינו ע"ה, **נִתְבַּיְישׁוּ וְעָמְדוּ בְּעַצְמָן וְלֹא הֵעִידוּ בְּיִשְׂרָאֵל. מֵיָד פָּתַח אַבְרָהָם לִפְנֵי הב"ה וְאָמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְמֵאָה שָׁנָה נָתַתָּ לִי בֵּן** וכו'. אפשר שכיון לומר בן מאת שנה, לרמוז למשז"ל כי בכוונה מכוונת המתין הב"ה לתת לו את יצחק למאת שנה, אחר שכלה כחו וכלתה ממנו הקליפה והוסר ממנו הערלה, ואח"כ יצא ממנו יצחק נקי וטהור. וא"כ יצחק בעצמו לא היה צריך שום צירוף, ומ"מ **כְּשֶׁעָמַד עַל דַּעְתּוֹ וְהָיָה בָּחוּר בֶּן ל"ז שָׁנָה אָמַרְתָּ לִי הַעֲלֵהוּ עוֹלָה לְפָנַי, וְנַעֲשֵׂיתִי עָלָיו אַכְזָרִי וְלֹא רִחַמְתִּי עָלָיו, אֶלָּא אֲנִי בְּעַצְמִי כָּפַתְתִּי אוֹתוֹ, וְלֹא תִזְכּוֹר לִי זֹאת וְלֹא תְרַחֵם עַל בָּנַי** וכו'. זה יובן במ"ש מהררח"ו וזצ"ל בא' מהפי' שהביא מהר"ר זכות נר"ו בשמו, שעד ל"ז שנה היה עדיין בבחי' גבורה שבנוק' תתאה, היינו בבחי' גבורות שבמלכות, ואח"כ ע"י העקידה השלים גבורה דדכורא. ופי' הרמ"ז נר"ו הנז' כי שלשים הם נה"י, וב' שלישי ת"ת הם ז' הרי ל"ז עכ"ל. הרי מכאן נראה כי יצחק בן ל"ז שנה כבר עלה ב' שלישי ת"ת שהם ז' תחתונות, והתחיל לעלות למעלה מזה שהוא בדע"ת, וזהו **כְּשֶׁעָמַד עַל דַּעְתּוֹ** דוקא, **וְהָיָה בָּחוּר** שהיה נבחר ולא היה צריך שום צירוף כמ"ש, **בֶּן ל"ז שָׁנָה**, וזה ג"כ כמ"ש, **אָמַרְתָּ לִי הַעֲלֵהוּ עוֹלָה לְפָנַי**, כדי לתקן ולמתק אשא במיא כמ"ש, **וְנַעֲשֵׂיתִי עָלָיו אַכְזָרִי וְלֹא רִחַמְתִּי עָלָיו**. הגם כי אני במדת החסד כבשתי את רחמי לעשות רצונך, **אֶלָּא אֲנִי בְּעַצְמִי כָּפַתְתִּי אוֹתוֹ** וכו' כדי לכבוש ולמתק מדת הדין, **וְלֹא תִזְכּוֹר לִי זֹאת וְלֹא תְרַחֵם עַל בָּנַי. פָּתַח יִצְחָק וְאָמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּשֶׁאָמַר לִי אַבָּא: אֱלֹקִים יִרְאֶה לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה**

בְּנִי, לֹא עִכַּבְתִּי עַל דְּבָרֶיךָ וְנֶעֱקַדְתִּי בִּרְצוֹן לִבִּי עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וּפָשַׁטְתִּי אֶת צַוָּארִי תַּחַת הַסַּכִּין, וְלֹא תִזְכּוֹר לִי זֹאת וְלֹא תְרַחֵם עַל בָּנַי ע"כ. פי' לא עלה במחשבה בתחלה ליצחק להיות נשחט, רק כאשר אמר לו אברהם אלקים יראה לו השה, ואם לאו לעולה בני כמו שפי' ז"ל, כי הן אמת כי כל הקרבנות באים לתקן החיצוניות, ועתה היה צריך לתקן הפנימיות ע"י עצמו והיינו לעולה בני, מיד קבל עליו יצחק וילכו שניהם יחדיו, לייחד החו"ג בפנימיותם. וז"ש **כְּשֶׁאָמַר לִי אַבָּא** וכו' **לֹא עִכַּבְתִּי עַל דְּבָרֶיךָ**. והאריך בדבריו: **וְנֶעֱקַדְתִּי בִּרְצוֹן לִבִּי עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ**, שהיא מלכות אילנא דמותא, כדי ליחד שמך ולעשות רצונך, וכן **פָּשַׁטְתִּי צַוָּארִי תַּחַת הַסַּכִּין**, כדי להוציא את דמי ולתקן הפנימיות ולהוציא מדת הדין, ועתה **לֹא תִזְכּוֹר לִי זֹאת וְלֹא תְרַחֵם עַל בָּנַי**.

פְּתַח יַעֲקֹב וְאָמַר [רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם], לֹא עֶשְׂרִים שָׁנָה עַמַּדְתִּי בְּבֵית לָבָן, וּכְשֶׁיָּצָאתִי מִבֵּיתוֹ פָּגַע בִּי עֵשָׂו הָרָשָׁע וּבִקֵּשׁ לַהֲרוֹג אֶת בָּנַי וּמָסַרְתִּי עַצְמִי לְמִיתָה עֲלֵיהֶם, וְעַכְשָׁיו נִמְסְרוּ בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם כַּצֹּאן לְטִבְחָה, לְאַחַר שֶׁגִּדַּלְתִּים כְּאֶפְרוֹחִים שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים וְסָבַלְתִּי עֲלֵיהֶם צַעַר גִּידּוּל בָּנִים, כִּי רוֹב יָמַי הָיִיתִי בְּצַעַר גָּדוֹל בַּעֲבוּרָם, וְעַתָּה לֹא תִזְכּוֹר לִי זֹאת לְרַחֵם עַל בָּנַי וכו'. אפשר לפרש כונת יעקב אבינו ע"ה באמרו: **לֹא עֶשְׂרִים שָׁנָה עָמַדְתִּי בְּבֵית לָבָן**, כי כל כונתו בעמדו בבית לבן היתה להוציא ניצוצות שהיו טמונות שם, כאשר כן עלה בידו והוציא ד' נשיו בטהרה ובקדושה, וכן כל השבטים ואת דינה בתו, וכשיצא מבית לבן פגע בו עשו הרשע ובקש להרוג בניו, כי בתחלה היה עשו סבור כי יעקב ישאר נטמע בבית לבן, וכשראה כי אדרבה הוציא נשמות בניו והתחילה הקדושה להתפשט ולהתרבות, ולפיכך בקש להרגן, ויעקב מסר עצמו עליהן, הן בהיותו נפגש עם המלאך הוא שטן הוא יצה"ר וכו' הוא שרו של עשו. וגם נגד עשו פה למטה, והוא עבר לפניהם (בראשית לג, ג). כמ"ש ז"ל. ועכשיו נמסרו כצאן לטבחה ביד אויביהם, אשר אין כוונתם כי אם לעזור לרעה ולטמוע אותם ביניהם ח"ו, לולי ה' עזרתה לנו. וזה **לְאַחַר שֶׁגִּדַּלְתִּים כְּאֶפְרוֹחִים שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים**, דמיון מ"ש בס' הזוהר (זח"ג רל"ח ע"ב): ביצים אלו בעלי מקרא, אפרוחים אלו בעלי משנה. והכוונה כי אפילו לאחר שהוציא אלו הנשמות של בניו בפרט, עדיין לא ידעו ולא נתחזקו בקדושתם עד שהגדילו ולמדם יעקב אבינו ע"ה תורה והדריכם בדרך ה'. וזהו **וְגִדַּלְתִּים** וכו' **וְסָבַלְתִּי עֲלֵיהֶם** וכו'. כמאמרם ז"ל (ב"ר פד, ג): לא שלותי מלבן, ולא שקטתי מעשו, ולא נחתי מדינה, ויבא רוגז של יוסף. וכל כוונתי היתה כאשר עלתה בידי, גם כי היה בצער גדול כדי להוציא את הטומאה ויהיו נשמות קדושות, ויהיה הצירוף שלם בגלות וטלטול, ויצטרפו ויתלבנו כראוי, **וְעַתָּה לֹא תִזְכּוֹר לִי זֹאת לְרַחֵם עַל בָּנַי**, שלא יטמאו בין האומות ח"ו.

פָּתַח מֹשֶׁה וְאָמַר [רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם], לֹא רוֹעֶה נֶאֱמָן הָיִיתִי עַל יִשְׂרָאֵל מ' שָׁנָה וְרָצִתִּי לִפְנֵיהֶם כְּסוּס בַּמִּדְבָּר, וּכְשֶׁהִגִּיעַ זְמַן שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ גָּזַרְתָּ עָלַי בַּמִּדְבָּר יִפְּלוּ עַצְמוֹתַי, וְעַכְשָׁיו שֶׁגָּלוּ שָׁלַחְתָּ לִי לִסְפּוֹד וְלִבְכּוֹת עֲלֵיהֶם. הנה מרע"ה עליו נאמר: ויהי בישורון מלך (דברים לג, ה). ופי' המפרשים ז"ל שהוא מלך על נשמותיהם של ישראל. והנה הוא מלמדם תורה לכל א' כראוי לו, וכן הוא אומר בכל ביתי נאמן הוא (במדבר יב, ז). ומ"ש לו הב"ה דבר אל בני ישראל, למד אותם אליהם, ומ"ש לו הב"ה לאמרם בינו לבין עצמו לא גלה אותם רק בינו לבין עצמו, וסוף דבר הואיל משה באר את התורה, וגלה להם סודותיה במה שהורשית לגלות, וכשהגיע זמן שיכנסו לארץ. יש ב' נוסחאות: א' גזרת עליהם במדבר יפלו עצמותם. ואהדר לגבי ישראל דור המדבר שמתו. ונוסח אחר: גזרת עלי במדבר יפלו עצמותיך. ואהדר לגבי מרע"ה, ושניהם אמת וגם שניהם גרמו הגלות, אם על דור המדבר נאמר וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים וכו'. גם אילו נכנס מרע"ה לארץ ישראל לא היה גלות לישראל, באופן כי מה' היתה מתחלה למען ילכו בגלות, **וְעַכְשָׁו שֶׁגָּלוּ שָׁלַחְתָּ לִי לִסְפּוֹד וְלִבְכּוֹת עֲלֵיהֶם**, והנה יותר טוב היה להניחני לעשות התקון הראוי מתחלה כדי שלא יגלו בהיותי נכנס לארץ, **זֶהוּ הַמָּשָׁל שֶׁאוֹמְרִים בְּנֵי אָדָם מְטוּב אֲדוֹנִי לֹא טוֹב לִי וּמֵרָעָתוֹ רַע לִי**. ויהיה פי' לפי מ"ש שבשעת התיקון הראוי למנוע הרע שלא יבא, לא רצה השי"ת שמשה יעשהו, ובעת רעה אז שלח לספוד ולבכות כדי למתק הדין כמ"ש, והנה על כל דברי אברהם יצחק ויעקב ומשה לא השיב השי"ת. ואפשר שלא חשש להשיב להם שכבר אמר במספיק במ"ש שחטאו ועברו על התורה ועל כ"ב אותיות, ואע"ג שהשתיק אותם אברהם ולא העידו, מ"מ לפניו ית' נגלו כל תעלומות ואין צריך עדות. אמנם האבות ע"ה, ומרע"ה יותר מכלם חשב כי הוא ית' היה מסכים לדבריהם, הגם כי שתיקתו ית' אפשר לומר שלא היתה אלא מפני שלא תקטרג מדת הדין, ולפיכך **בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר מֹשֶׁה לְיִרְמְיָהוּ, לֵךְ לִפְנֵי שֶׁאֵלֵךְ וַאֲבִיאֵם וְאֶרְאֶה מִי מַנִּיחַ יָדוֹ עֲלֵיהֶם**. והיה חושב היות כחו מן האבות, כי אברהם היה נאחז בו ישמעאל, ויצחק עשו, ויעקב אע"ה גם כי היה מטתו שלימה מ"מ מצינו שהוצרך לרדת למצרים כדי לצרף וכו' כמשז"ל, אבל מרע"ה אמר: **אֶרְאֶה מִי מַנִּיחַ יָדוֹ עֲלֵיהֶם**, כי לא היתה אומה ולשון שיהיה בו אחיזה, ולא הוצרך לגלות וצירוף, אדרבה עמד בבית פרעה כדי לכוף אותו, וכל העליונים והתחתונים היו סרים למשמעתו, ואפילו מלאך המות נעשה אוהבו, והיה טוב מתחלתו ועד סופו, ולפיכך אמר: **אֵלֵךְ וַאֲבִיאֵם וְאֶרְאֶה מִי מַנִּיחַ יָדוֹ עֲלֵיהֶם**. והנה **אָמַר לוֹ יִרְמְיָהוּ אִי אֶפְשָׁר לֵילֵךְ בַּדֶּרֶךְ מִפְּנֵי הַהֲרוּגִים**, אפשר לומר כי כונת ירמיהו היתה לומר כי להיות כי במתים שולטים רוחות רעות, ובפרט

בהרוגים וכל שכן באלו שרשעים היו בחייהם, ויש לחוש שמא ידבקו בהם ויטמאו אותם, ובמקום תיקון יעשו קלקול ח"ו, ומרע"ה השיב **וְאָמַר לוֹ אַף עַל פִּי כֵן**, כי לא היה ירא משום דבר, כי לא יגור במגורו רע, ולכן **מִיָּד הָלַךְ מֹשֶׁה וְיִרְמְיָהוּ לְקָנָיו, עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְנַהֲרוֹת בָּבֶל**, למדקדק בדברי המדרש נראה שיבא מדוייק על נכון מ"ש למעלה, שיכול להיות כי ירמיהו נשתטח על קברי האבות ועל שפת הירדן בשביל מרע"ה, והעלה מ"נ עד שנתלבשו בו נשמות האבות ומרע"ה, וזהו ג"כ שאומר שהיה הולך מרע"ה והוא היה ההולך ומוליך לפניו ירמיהו. והנה בודאי לא נעלם מבני ישראל, ובפרט אל הכשרים שבהם שהיה להם עין יפה וספיריי כעין נבואה להכיר כשראו את ירמיהו, והכירו שנתלבש בו נשמת מרע"ה, ולפיכך אמר: **רָאוּהוּ לְמֹשֶׁה וְאָמְרוּ זֶה לָזֶה**, הנה **בָּא בֶּן עַמְרָם** [**מִקִּבְרוֹ**] **לְפָדוֹתֵינוּ מִצָּרֵינוּ**. וכבר אמרתי כי כל זה דרך דרש, והאמת יורה דרכו והפשט לא יופשט. אמנם במ"ש **עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְנַהֲרוֹת בָּבֶל**, אפשר לומר ע"ד מ"ש בפירוש פ' טבעו בארץ שעריה (איכה ב, ט - שה"ש ב, טז). ושם נבאר פי' על נהרות. ונפרש על נהרות שהם בחי' היסודות הנקראי' כל א' מהם נהר, ובהקבצם יחד יקראו נהרות, ואז בחורבן בית המקדש בעוה"ר נתבלבלו הצנורות, וזהו על נהרות בבל. והנה הלכו משה וירמיהו בעיונם ובבקשתם עד שראו שנתבלבלו הדברים בעוה"ר, וזהו **עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְנַהֲרוֹת בָּבֶל**. והנה ירמיה היה לפניו של משה, כשמו כן הוא כמ"ש למעלה בשם ס' הזוהר פ' תצוה (ח"ב קע"ט ע"ב): ירי"ם י"ה. ומשה ג"כ מי כמוהו אשר הוא מיסוד או"א, ועליהם נאמר מקולות מים רבים וכו'. כמשז"ל בקבלת שבת ובאכילת ערב יה"כ. ומרע"ה וכן ירמיהו ג"כ הכירו איך נתבלבלו הנהרות הנז' כמ"ש, והנה כשהגיעו לשם **רָאוּהוּ לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע"ה, אָמְרוּ זֶה לָזֶה בָּא בֶּן עַמְרָם מִקִּבְרוֹ לְפָדוֹתֵינוּ מִיַּד צָרֵינוּ, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי**, בזה הורה כי מה שלא השיב הוא ית' עד עתה לכל דברי האבות ומרע"ה, הוא מפני שלא חשש להשיב, אבל האמת כן הוא כי כיון שנתבלבלו הדברים והצינורות והנהרות, מוכרח הוא שיגלו להשיב הדברים להוייתן הראשונה, לפיכך גם מרע"ה הודה לזה, **מִיָּד אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה בָּנַי לְהַחֲזִיר אֶתְכֶם אִי אֶפְשָׁר שֶׁכְּבָר נִגְזְרָה גְּזֵרָה, אֶלָּא הַמָּקוֹם יַחֲזִיר אֶתְכֶם בִּמְהֵרָה וְהִנִּיחַ אוֹתָם**. וכיון שראו ישראל שזכות משה לא הועיל להם, מיד **הֵרִימוּ קוֹלָם בִּבְכִיָּה גְּדוֹלָה עַד שֶׁעָלְתָה בְּכִיָּיתָם לַמָּרוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם בָּכִינוּ**. כבר פירשנו במקום אחר על פ' ויבך חזקיהו בכי גדול (מ"ב כ, ג). מהו בכי גדול, אלא הכונה לומר שבכה על עוונותיו ושב בתשובה, ולא היה כמו בכי הקטנים שאין בו ממש, וזהו בכי גדול. וכן נאמר כאן בכיה גדולה, שהיתה הבכיה עם תשובה בשביל עונותיהם, וזהו בכיה גדולה. ולפיכך **עָלְתָה בְּכִיָּיתָם**

לַמָּרוֹם. ולפי מ"ש נוכל לומר כיון שראו שמרע"ה לא יכול להצילם, וזה לסיבת הבלבול שנתבלבלו הדברים אפילו למעלה במקום הנהרות של או"א כמ"ש, לפיכך **הֵרִימוּ קוֹלָם בְּבְכִיָּה גְדוֹלָה**, כדי להוריד שפע מאו"א ע"י הדמעות כידוע, ולכן **עָלְתָה בְּכִיָּתָם לַמָּרוֹם** במקום חו"ב, **הָדָא הוּא דִכְתִיב: עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם בָּכִינוּ**, הורה שמקום הבכיה היתה במקום הישיבה שהוא בנה"י כידוע, **כֵּיוָן שֶׁבָּא מֹשֶׁה אֵצֶל אֲבוֹת הָעוֹלָם, אָמְרוּ לוֹ מָה עָשׂוּ אוֹיְבִים בְּבָנֵינוּ, אָמַר לָהֶם, מֵהֶם הָרְגוּ, וּמֵהֶם כָּפְתוּ יְדֵיהֶם לַאֲחוֹרֵיהֶם, וּמֵהֶם אֲסוּרִים בְּכַבְלֵי בַרְזֶל, וּמֵהֶם נִפְשָׁטִים עֲרוּמִים, וּמֵהֶם מֵתוּ בַּדֶּרֶךְ וְנִבְלָתָם לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ**, אפשר לומר אפילו אם נאמר לפי מה שפירשנו כי נתלבשו האבות ומרע"ה בירמיהו, אפשר שסילקו עצמן מירמיהו בלכתו עד נהרות בבל, אם מפני מ"ש ירמיהו מפני ההרוגים, כמ"ש שלא היה כחם יפה כמו מרע"ה, ואם מפני הטעם האחר כמ"ש, ולכן כשחזר משה אצל אבות העולם שאלו לו ואמרו לו **מָה עָשׂוּ אוֹיְבִים בְּבָנֵינוּ**, והשיב אליהם כסדר, **מֵהֶם הָרְגוּ**, ששלטו בג' ראשונות שלהם, ואז נאמר צפו מים על ראשי אז אמרתי נגזרתי, שסילקו מהם החיים בסוד חיי המלך שהוא בג' ראשונות, **מֵהֶם כָּפְתוּ יְדֵיהֶם לַאֲחוֹרֵיהֶם**, שהוא בחג"ת בסוד השיב אחור ימינו מפני אויב. **וּמֵהֶם אֲסוּרִים בְּכַבְלֵי בַרְזֶל**, שהוא ברגלים שהוא בנה"י. **וּמֵהֶם נִפְשָׁטִים עֲרוּמִים**, שהסירו מהם הלבושים כמ"ש לעיל על מעדה בגד וכו' (משלי כה, כ). וכל זה עשו האויבים בעצמם, אבל עוד יש שם צרות שאירע להם מצד עצמם, כי **מֵהֶם מֵתוּ בַּדֶּרֶךְ וְנִבְלָתָם לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ, וּמֵהֶם מוּשָׁלָכִים לַחַמָּה רָעֵבִים וּצְמֵאִים**. וזה מהעדר השפע, עד כי קצתם מתו וקצתם רעבים וצמאי' כנז', **מִיָּד פָּתְחוּ כּוּלָּם וּבָכוּ וְקִינְנוּ בְּקִינוֹת, וַי עַל דִּמְטָא לְבַנָן**, דרך כלל אמרו תחלה: **וַי עַל דִּמְטָא לְבַנָן**, ששלטה עליהם הקליפה, **וְהֵיכִי הֲוֵיתוּן כְּיַתְמֵי בְּלָא אַבָּא**, שנסתלק אור או"א מעליהם, והקליפה שלטה עליהם, ולפי דרכם אמרו **הֵיכִי הֲוֵיתוּן כְּיַתְמֵי בְּלָא אַבָּא**, על דרך מ"ש האר"י זלה"ה על יתומים היינו ואין אב. כי יתומים בגימט' תק"ו כמנין שם אבגית"ץ, הראשון משם מ"ב. והוא החסד הראשון שעתה נסתלק בעוה"ר, ושלטה במקומה הקליפה הנקראת שור בגימט' הכי הוי. **הֵיכִי דַּמְכְתּוּן בְּטִיהֲרָא וּבְקַיְיטָא בְּלָא לְבוּשָׁא וּבְלָא כְסוּ**, מלבד לפי פשוטו אפשר לומר שרמזו **הֵיכִי דַּמְכְתּוּן בְּטִיהֲרָא**, מקום הקליפה מלשון חבילי טהירין, **וּבְקַיְיטָא**, רמז למדת הדין, כחום היום בוער כתנור, וזהו **בְּלָא לְבוּשָׁא וּבְלָא כְסוּ**, היינו שנסתלק אור הבינה החופף עליהם בסוד החשמל, ובסוד אור חיצון ששולח הבינה להגן מן החצונים. **הֵיכִי סָגֵיתוּן בְּטוּרֵי וּבְחַצֵצֵי חֲלִיצֵי מָסָאנֵי וּבְלָא סַנְדָּלָא**. היינו **הֵיכִי סָגֵיתוּן בְּטוּרֵי** על הר נשפה, **וּבְחַצֵצֵי** מקום הסלעים, וכל זה

הוא מקום החצונים והקליפות, **חֲלִיצֵי מְסָאנֵי** בסוד איסור נעילת הסנדל, שמפני שהוסר מהם אור אימא, גם **וּבְלֹא סַנְדָּלָא**, כי אפילו הארת מט"ט וסנדלפו"ן אין להם, **הֵיכִי טָעַנְתּוּן מוֹבֵלֵי טָעוּנֵי דְּחָלָא**, שהוא משא הקליפות, שהם כחול שאינו עושה פירות, **הֵיכִי הֲווֹ יְדֵיכוֹן כְּפוּתִין לַאֲחוֹרֵיכוֹן**, כמ"ש לעיל בסוד השיב אחור ימינו מפני אויב, **הֵיכִי לָא בְּלַעְתּוּן רוֹקָא בְּפוּמֵיכוֹן**, היינו **הֵיכִי לָא בְּלַעְתּוּן רוֹק**, שהוא בסוד ש"ו משופר, והוא נמתק ויוצא דרך השפתים, עתה **הֵיכִי לָא בְּלַעְתּוּן** אותו הרוק הנז' **בְּפוּמֵיכוֹן**, למען לא יתמתק ותמותו מיתת עצמכם ולא מיד האויבים.

פְּתַח מֹשֶׁה וְאָמַר לִיטָא שִׁמְשָׁא, אַמַּאי לָא חֲשַׁכְתְּ בְּשַׁעְתָּא דְּעָאל שַׁנְאָה לְבֵי מַקְדְּשָׁא, הנה משה אשר פניו כפני חמה, אמר שהיה לו לשמש להחשיך ולסתום מאורו שלא להאיר בשעתא דעאל שנאה לבי מקדשא, והטעם כיון שבית המקדש ובפרט בית ראשון, הנה הוא בסוד בינה, ה' ראשונה, הנה השמש שהוא בסוד הת"ת שמקבל הארה מהבינה, היה לו להחשיך אורו להודיע לכל באי עולם הנזק והפגם שהגיע, **וְאַהֲדַר לֵיהּ שִׁמְשָׁא**: **בְּחַיָּיךְ מֹשֶׁה, רַעֲיָא מְהֵימְנָא, [הֵיכִי אֶהֱוֵי חָשׁוֹכָא] דְּלָא שַׁבְקִין לִי וְלָא רָמוּ לִי, דְּנָקְטִין לִי שִׁיתִּין פּוּלְסֵי דְּנוּרָא וְאָמְרִין לִי פּוֹק וּנְהַר נָהוֹרָיךְ**, לפי פשוטו כמשמעו, כמשז"ל (נדרים לט, ב): לאור חיצך יהלכו (חבקוק ג, יא). כי בכל יום חמה ולבנה אינם רוצים לצאת, עד שזורק בהם חיצים. ובמקום אחר אומר ג"כ **דְּמָחוּ לֵיהּ שִׁתִּין פּוּלְסֵי דְּנוּרָא** וכו'. ואפשר לומר כי בזמן החורבן השפיעו עליו ג"כ כח הדין, בסוד שתין פולסי דנורא, עד שהאיר אל החצונים ונתן להם כח להחריב ב"ה בעוה"ר. וכאשר שמע מרע"ה תשובת השמש, אז פתח ויקונן על חורבן בית המקדש, וז"ש: **תּוּב פְּתַח מֹשֶׁה וַאֲמַר**: **וַי עַל זִיוָךְ בֵּי מַקְדְּשָׁא.** להורות כי העיקר מה שראוי להתאבל הוא על האור שנסתלק ממנו, והוסיף לומר: **הֵיכִי חֲשַׁךְ**, שלא די שנסתלק הוא, אלא שגם שלט בו החשך והקליפה, **וַי כִּי מְטָא זִמְנֵיהּ וְחָרֵב**, כי מתחלה שוא עמלו בוניו בו, שהרי היה לו תכלית וכיון שהגיע זמנו חרב, **וְהֵיכְלָא מְקָלֵי**, ששלט בו האש, כמ"ש הכתוב: ממרום שלח אש. שהוא כח הגבורות הקשות, כמ"ש מהר"א גאלנטי בפי' פ' הנזכר, **וְדַרְדְּקֵי דְּבֵי רַב** שהם בסוד נו"ה דאבא, **מִתְקַטְלִין וַאֲבוּהוֹן אָזְלִין בַּשִּׁבְיָה וְגָלוּתָא וּבְחַרְבָּא**, ששלטו עליהם הקליפות הקשות והרעות כמ"ש.

תּוּב פְּתַח מֹשֶׁה וַאֲמַר, שַׁבָּאֵי, אִי בְּחַיֵּיכוֹן וכו'. אפשר שהתרה בהם כדי שתהיה טענתו יותר חזקה לפניו ית', כיון שלא קבלו התראתו אדרבה הרשיעו יותר לעשות. ולכן **וְעוֹד אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּתַבְתָּ בְּתוֹרָתְךָ, וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד. וַהֲלֹא כְּבָר הָרְגוּ בָּנִים וְאִמּוֹתֵיהֶם כַּמָּה וְכַמָּה וְאַתָּה שׁוֹתֵק.** והנה כל אלו הדברים

אמרו אבות העולם ומרע"ה לפניו ית', כדי לעורר רחמיו ית', ולא השיב להם כלום. וכבר אמרנו כי על כל הדברים האלו לא חשש להם להשיב, שכבר אמר להם בתחלה חטאו וכו'. ואח"כ גלו גם על מה שקננו בתחלה אבות העולם על ישראל, ואח"כ מרע"ה על בית המקדש, כבר נכלל בתשובתו כנז', אבל על מ"ש מרע"ה עתה באחרונה, היא טענה נצחת, שעושה ח"ו תורתו פלסתר, ולפיכך אמר לפניו ית': **וְאַתָּה שׁוֹתֵק**, וגם על זה לא השיבו ית' כלום. ואפשר לומר כי כיון שחטאו ישראל בע"ז אשר המודה בה ככופר בכל התורה כלה, א"כ אין להביא עוד ראיה מן התורה לזכות ישראל.

(לפיכך **בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָפְצָה רָחֵל אִמֵּנוּ לִפְנֵי הַב"ה**. ועיקר תשובתה היתה להליץ על ישראל על ענין ע"ז, כנראה מפשט דבריה. והנה באמרו '**אִמֵּנוּ**' מה שלא אמר כן באברהם יצחק ויעקב, אפשר שהוא על דרך משז"ל (שבת פט, ב) על כי אתה אבינו (ישעיה סג, טז). על יצחק הפוטר את בניו מן הדין לעתיד לבא, וג"כ כאן להיות כי רחל ע"י טענתה נתגלגלו רחמיו של הב"ה, לפיכך קראה **אִמֵּנוּ**, וכל שכן לפי מה שאמרו בזוהר איכה (דף נ"ב ט"ד): שהאבות ומרע"ה כלם אמרו ימחו על קדושת שמך. לאינון חוביהון ביני עממייא עד דיהא רעוא דילך לאתבא לון קמך. ואפשר ג"כ שקראה **אִמֵּנוּ**, להיות שבה מתראים כל הנשמות וממנה יוצאות, והנה לפי פשוטו הודה לה הב"ה **וְאָמַר**: **בְּשָׁבִילֵךְ רָחֵל אֲנִי מַחֲזִיר אֶת יִשְׂרָאֵל לִמְקוֹמָן**. אך לפרש הדבר על דרך האמת, יפורש בב' דרכים: הא' הוא בהקדים משחז"ל כי בימי החול הזווג אחר חצות הוא יעקב ולאה, ורחל יורדת לבריאה, ובליל שבת הזווג אחר חצות הוא יעקב ורחל. ויש בזה ב' נוסחאות: במקום א' אומר מן החזה ולמטה, ובמקום אחר אומר כי הוא בכל אורך הזעיר אחר חצות של שבת. עוד אמרו במקום אחר כי כאשר עיקר הזיווג לרחל אז לאה משאלת הכלים והגוף שלה כדי שתתארך, וכן בהיפך לוקחת לאה הגוף של רחל והכל נק' לאה וכו' עכ"ל. ופי' שהם הט' נקודות הבאים בסוד תוספת, וזה פשוט לבקי בדברי האר"י זלה"ה, עוד אמרו בשם האר"י זלה"ה, כי נשואי יעקב אשר על זה נאמר ויאסוף לבן את כל אנשי המקום ויעש משתה (בראשית כט, כב). היה בליל שבת, רמז לדבר משת"ה בגימט' שבת הגדול עכ"ל. ובמה שאמרנו למעלה אפשר להליץ על יעקב למה לא קיים מה שאמרו במשנה (מס' כתובות א, א): בתולה נישאת ליום רביעי. וזה מפני שבליל שבת הוא זווג רחל ולא בלילי החול. ולבן הרשע ברמאותו הסכים לדברי יעקב, וכל שכן אם נאמר שהיה הוא הממציא ראשון, כדי שלא ירגיש יעקב, ומ"מ נתן לו את לאה. ואפשר ג"כ שכוונת לבן הנז' היתה לבלבל היחוד העליון ח"ו, לולי ה' עזרתה לו ליעקב, והנה אמרו ג"כ כי בליל שבת להיות הזווג ליעקב ורחל, אז עולה לאה להיכל הבינה עכ"ל. והנה לפי דרך

זה כשנתחלפה רחל בלאה ליעקב צריכי' אנו לומר א' משני דברים, וכבר אמרנו פעמים הרבה כי כל זה דרך דרש והאמת יורה דרכו).

או שעלה יעקב למעלה בהיכל הבינה ונזדווג שם, או שרחל ירדה למטה בבריאה כמו בימי החול, ולאה ירדה במקום רחל ונזדווגה שם עם יעקב. והנה לפי דברי ס' הזוהר ממגילת איכה (דף נ"ב ט"ד) שאומר ז"ל: ועל דא אמרה רחל לגבי קב"ה, ואנא לא עבדית יתיר דאעילנא צרתי לגו ביתי. צריכים אנו לומר כפי הפי' הב', שרחל ירדה למטה בבריאה והניחה מקומה ללאה, באופן שהיא נכנסה לתוך ביתה, ולפי מ"ש על ויעש משתה בשם האר"י זלה"ה, כי משת"ה בגימט' שב"ת הגדו"ל. צריכי' אנו לומר כפי הפי' הראשון, שעלה יעקב למעלה אל בינה, שכן היא נק' שבת הגדול, אבל לפי דברי ס' הזוהר ממגילת איכה, צריכי' אנו לומר כפי הפי' השני. ועתה לפי דברי הזוהר של איכה, וכפי הפי' הב' שאמרנו, הן הנה דברי רחל מלכות, לפני הב"ה בינה אימא עילאה, **רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, גָּלוּי לְפָנֶיךָ שֶׁיַּעֲקֹב עַבְדְּךָ אֲהֲבָנִי אֲהֲבָה יְתֵירָה**, כמ"ש כי היות יעקב אוהב את רחל יותר מלאה, הוא מפני כי רחל עיקרא דביתא, כי היא מכלל הי"ס העשירית שבהם, והיא פרצוף גמור פנים ואחור פנימי וחיצון, כמו שאר כל הפרצופין שבאצילות, אך לאה אינה רק אחוריים של אי' לבד וכו'. כי אינה אלא רק בחי' עור, הארה בלבד. **וְעָבַד בִּשְׁבִילִי לְאַבָּא ז' שָׁנִים**, שהם בסוד ז' שני שמיטה כמ"ש בזוהר. וכשהשלימו אותן ז' שנים דווקא, קודם שיצא בת קול ואמרה מן העולם ועד העולם, **יָעַץ אָבִי לְהַחֲלִיפֵנִי לְבַעְלִי בִּשְׁבִיל אֲחוֹתִי, וְהוּקְשָׁה עָלַי הַדָּבָר עַד מְאֹד, כִּי נוֹדְעָה לִי הַעֲצָה, וְהוֹדַעְתִּי לְבַעְלִי וּמָסַרְתִּי לוֹ סִימָן שֶׁיַּכִּיר בֵּינִי וּבֵין אֲחוֹתִי כְּדֵי שֶׁלֹּא יוּכַל אָבִי לְהַחֲלִיפֵנִי**, הרבה פעמי' נאמרו מהו הסימן הנז', וא' מהם הוא שאמרה לו שיעקב יאמר שמע ישראל וכו' והיא תענה בשכמל"ו. וזה צודק לע"ד לפי דברי האר"י זלה"ה, שכן יחוד בשכמל"ו הוא כולו לרחל כמבואר בס' הכוונות, ואפשר שמה שמסרה רחל ללאה לפי דרך זה, הוא על דרך מ"ש כי ביוה"כ אנו אומרים בשכמל"ו בקול רם שהוא כנגד ה' קולות פנימיות שעולה המלכות אל התבונה, ושם מקום לאה. וזהו **וּמָסַרְתִּי לַאֲחוֹתִי כָּל הַסִּימָנִים** וכו', **וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנִּכְנַסְתִּי תַּחַת הַמִּטָּה** וכו', כמ"ש שירדה למטה וכו'. עד **וְנִמַּלְתִּי חֶסֶד עִמָּהּ**, אעפ"י שכלה דינין, **וְלֹא קִנֵּאתִי בָּהּ וְלֹא הוֹצֵאתִיהָ לְחֶרְפָּה** אל הקליפות ח"ו, **וּמָה אֲנִי שֶׁאֲנִי בָּשָׂר וָדָם** וכו' **וְאַתָּה מֶלֶךְ חַי וְקַיָּים**, אשר לא יגור במגורך רע, כמ"ש הכתוב: אם חטאת מה תפעל בו (איוב לה, ו). **מִפְּנֵי מָה קִנֵּאתָ בְּעָבוֹדָה זָרָה שֶׁאֵין בָּהּ מַמָּשׁ**, והנה היא טענה נצחת עד כי **מִיָּד נִתְגַּלְגְּלוּ רַחֲמָיו שֶׁל הב"ה** וכו'. ואפשר לומר עוד דרך אחרת באיזה שינוי, ונ"ל יותר עיקר, וזה עם מ"ש בס' הכוונות, בענין ויעבר ז"ל לענייננו. ואמנם זווג

רחל עם יעקב בנ"ה דזעיר כנודע, וזווג לאה עם ישראל מחצי ולמעלה, וז"ס שרחל היתה תחת המיטה כשנזדווג ישראל עם לאה, כי הלא בעת שמזדווגת לאה עם ישראל שם מטתם שלימה למעלה עד חזה דזעיר, ומשם ולמטה יושבת רחל, הרי כי רחל נתונה תחת המטה ממש, ולזה כוונו רז"ל וכו' עכ"ל. ובס' אוצרות חיים כתוב וז"ל: ואמנם טעם אמרו ויאהב יעקב את רחל ולא ללאה, הטעם הוא לב' סבות, הא' הוא כי הנה יעקב התחתון אשר הוא בעה"ז לא היה משיג כל מציאות ז"א, רק כנגד החזה ולמטה, מקום רחל. ולכן כתוב אז ויאהב יעקב את רחל, ולא כתיב ויאהב ישראל את רחל שהוא הז"א, שהוא יש לו שתיהן לאה ורחל, אבל יעקב אהב את רחל התחתונה כמוהו, שהוא עלמא דאתגלייא, אבל לאה היא עלמא דאתכסייא שהוא צורת הד' שבקשר תפלה של ראש, ולכן לא היה יכול יעקב להזדווג עמה, כי לא היה משיג עד שם, וזהו שאומר בזוהר פ' ויצא דף קנ"ג ב'. כי לאה ורחל תרין עלמין, מן העולם ועד העולם, ז' שנים עלמא דאתכסייא עכ"ל. העולה מזה דבר פשוט הוא בין המקובלים כי לאה היא עליונה, ומה שהיה יעקב אוהב את רחל, הוא מפני שלא היתה לו השגה בלאה, ומלבד זה אמרו ג"כ ולא היה יכול להזדווג עמה. והנה בודאי שהיה לה לרחל פה למטה לעשות כל יכלתה, שלא יעלה יעקב במעלה עליונה ותעכב אותו למטה כדי שיזדווג עמה, וכל שכן שיש לחוש שאם יזדווג עם לאה תהיה היא רחל אסורה על יעקב משום אחות אשתו, כאשר כן היה לפי האמת אילולי שיצאת בת קול כמ"ש בזוהר (ח"א קנ"ג ע"ב): מן העולם ועד העולם, ולכן בתחלה מסרה לו ליעקב סימן כדי שיכיר יעקב ויזדווג עמה, ובזה אפילו אם יעלה אח"כ יעקב במעלה עליונה מ"מ לא ישא את לאה, מפני שהיתה אז אסורה לו משום אחות אשתו, אמנם אח"כ בראות רחל כי מן השמים סייעו את לאה, חשבה דבר אחר והוא מ"ש כי ראויה היתה להיות בחלקו של עשו, וזה להיותה מסוד חוה ראשונה, לילי"ת דינא קשיא, אך ע"י תפלותיה ודמעותיה נמתקה ואז ניתנה בחלקו של יעקב, ולכן חשבה רחל אם מצדה יבא עיכוב נישואי לאה עם יעקב יחשב לה לאשם ועון אם תעלה אח"כ לחלקו של עשו ח"ו, ולכן מסרה לה סימניה כדי שתנשא ליעקב, ומן השמים סייעו את לאה ויעקב עלה במעלה עליונה בסוד שבת הגדול, ונזדווג עמה בסוד ישראל למעלה, ורחל עמדה תחת המטה בנו"ה דז"א, והנה הגם כ"א נאמר שרחל לא היתה מתפחדת לעלות בחלקו של עשו, וזה להיות שאין לו בה אחיזה, ובפרט שהיא נקודה עשירית של המלכות, והיא ספירה גמורה, ונעשה אח"כ פרצוף גמור, מ"מ בהזדווג יעקב וקחתו את לאה, נשארה רחל פה למטה בלי בן זוג להיותה אסורה משום ואשה אל אחותה. ואעפ"כ כדי שלא תצא לאה לקליפת עשו נתרצתה בדבר, וז"ש ולא

הוצאתיה לחרפה שהיא הקליפה ח"ו, ובזה יבא על נכון כל דברי המדרש עפ"י הדרך שאמר, וצדקה בזה רחל בטענתה לפני הב"ה, שאם כבשה תאותה ונכנסה בסכנה שלא תזדווג עם יעקב בן זוגה, למען לא תצא אחותה לאה אל הקליפות ח"ו, כל שכן ואתה מלך חי וקיים רחמן וכו'. הגם כי המסכה צרה כהתכנס, היה לך לסבול יותר מזה ולא להוציא את ישראל לקליפות ועשו אויבים בם כרצונם, ועל זה מיד נתגלגלו רחמיו של הב"ה, פי' כמו שיצאתה בת קול בעת נישואי לאה ואמרה מן העולם ועד העולם, ועי"ז נשא יעקב שתי אחיות ונזדווג עם שניהם, עם לאה בבחי' ישראל, ועם רחל בבחי' יעקב. וזה נעשה ברחמי האל, היינו ע"י סוד ויעב"ר כמבואר בס' הכוונות בסוד ויעבר במלת ויעבר כנז' שם. כן עתה נתגלגלו רחמיו, רחמיו דווקא מלשון רח"ם, בסוד יסוד לאה הנעשה ע"י בקיעת הר הזתים כנזכר שם, וגם זווג יעקב עם רחל, ואמר בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן. כי רחל יש בה ריבוי אורות יותר מלאה, כידוע בסוד ושמתי כדכד שמשותיך. ולפיכך א"ל: **בִּשְׁבִילֵךְ רָחֵל**, ולא לאה ולא בזכות האבות, **אֲנִי מַחֲזִיר אֶת יִשְׂרָאֵל לְמְקוֹמָן**. ובמה שאמרנו על נתגלגלו רחמיו וכו', אתי שפיר מ"ש בזוהר איכה: אנת מרי עלמא דכתיב בך אל רחום וחנון ארך אפים וכו' שהוא סוד התעוררות י"ג מדות של ויעבר. והביא ראיה ואמר הה"ד כה אמר ה' קול ברמה נשמע. זה יובן כמ"ש בזוהר פ' ויגש (ח"א ר"י ע"א) ז"ל: והקול נשמע בית פרעה, דא היא שכינתא דבכאת על חרוב בי מקדשא ועל גלותיהון דישראל, כתיב הכא והקל נשמע, וכתיב קל ברמה נשמע. מה להלן שכינתא אף כאן נמי שכינתא. ר' אלעזר אמר קלא בחשאי, דא הוא קלא עילאה דכל קלין נפקין מתמן, אבל קל בלא ו' דא היא צלותא דלתתא, דאיהי אזלא לאסתלקא בוא"ו ולאתחברא ביה. ת"ח והקל נשמע, דא הוא קל בלא וא"ו, קלא דבכאת על מקדש ראשון ועל מקדש שני. נשמע כד"א קול ברמה נשמע, מאי ברמה דא הוא עלמא עילאה עלמא דאתי, וסימניך מן הרמה ועד בית אל, מן העולם ועד העולם, הכא ברמה דא עלמא עילאה, דהא בההיא שעתא די ברמה נשמע כדין מה כתיב ויקרא ה' צבאות וכו' לבכי ולמספד וגו'. והקל נשמע לעילא לעילא, ואי טעמא בגין דוא"ו אתרחק ואסתלק מיניה, וכדין רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי אינינו, והא אוקימנא כי אינינו דבעלה לא אשתכח עמה, ואלמלא בעלה ישתכח עמה תתנחם עלייהו, דהא כדין בנהא לא יהון בגלותא, ובגין דאינינו לאו איהי מתנחמה על בנהא, בגין דבנהא אתרחקו מינה על דאינינו עמה וכו' עכ"ל. אין ספק שהוקשה לו אומרו והקול נשמע חסר, ולכן פי' בית פרעה דרך רמז כמו שפי' לבסוף, וכאן פי' לשון פרעון שהוא מדת הדין וכיוצא, ופי' דא היא שכינתא וכו'. כי כמו שהשכינה בכתה על חורבן ב"ה ועל הגלות בזמן

חורבן ראשון ושני, הכי נמי בכתה הכא בגלות מצרים. וז"ש והקל נשמע וכו' דא היא שכינתא דבכאת, ה"ה נמי הכא בכתה על גלות מצרים, וזהו שאמר אח"כ כתיב הכא והקל נשמע וכתיב התם קל ברמה, מה להלן שכינתא אף כאן נמי שכינתא. ואפשר דדריש דמיון גזירה שוה, נשמע דהכא ונשמע דהתם. ר' אלעזר אמר קלא בחשאי דא הוא קלא עילאה דכל קלין נפקין מתמן. פי' הרמ"ק זלה"ה שהוא בבינה. ואפשר לומר על דרך האר"י זלה"ה שמפרש בכוונת ר"ה, כי בתיקון ואמת מדה ז' מי"ג מדות יש ז' פעמים ס"ג, ומהם נמשכים ז' הבלים והם מילואי ס"ג, והם עולים ר"ס, והם בז' תחתונות דבינה, והם נחלקים ק"ל לזעיר [שהוא ו'] ונעשה קול, וק"ל לנוקביה [שהיא] ה' ונעשית קל"ה עכ"ל. וז"ש ר"א קלא בחשאי דא הוא קלא עילאה דכל קלין נפקין מתמן, כי הבלים יוצאים מהפה, וכאן יוצאים מיסוד הבינה שהוא בדעת דז"א, והוא בחשאי דלא אתגליא מפני שהוא נעלם בדעת דז"א כנז', דכל קלין נפקין מתמן, להיותו כולל ע"ב ס"ג בגימט' קול עם הכולל, וזה ע"י שם אהו"ה במילוי אלפי"ן שבדעת העולה קול, אבל קל בלא ו' דא היא צלותא דלתתא דאיהי אזלא לאסתלקא בוא"ו ולאתחברא בהדיה. אפשר לומר שהוא אחוריים דאלפין העולה, שכן אמרו בס' אוצרות חיים בשער השמות, כי בימות החול החיצון דמלכות, שהוא הדעת שלה שעולה לאסתלקא בוא"ו ולאתחברא בהדיה כי עדיין לא נתחברה. ואפשר ג"כ שהוא בסוד מ"ש במלת ברוך של תפלת העמידה, שצריך לכוין בו ע"ב ק"ל, ובזה היא עולה דרך אחורי זעיר, וזה הוא ממש דאיהי אזלא לאסתלקא בוא"ו תחלה, ואח"כ לאתחברא בהדיה בחזרתה אח"כ פנים בפנים במלך עוזר ומושיע ומגן, ואח"כ עיקר החיבור בשים שלום. ת"ח והקל נשמע דא הוא קל בלא ו' דבכאת על חרבן ראשון ועל חרבן שני, מלבד מ"ש לעיל אפשר לומר דחזר לומר להורות כי אגב גלות מצרים ראתה השכינה גלות בית ראשון ושני ובכתה על זה נשמע, כד"א קול ברמה נשמע. פי' הרמ"ק זלה"ה ז"ל, והענין שהמלכות כשהיא עולה אל הבינה להתייחד עולה בחשאי, וכשהיא עולה דרך בכיה נשמע ברמה במרירות וכו' עכ"ל. אפשר שבא לתרץ כי בשלמא פ' והקל נשמע הנה הוא חסר ו', יצדק לפרשו במלכות, אבל פ' קול ברמה נשמע הנה הוא מלא והיאך יצדק במלכות לפי דברי הזוהר, לפיכך פי' כי דווקא כשהיא עולה אל הבינה להתייחד אז היא עולה בחשאי (פי' והוא ק"ל חסר בלי ו', שהוא קול גדול כמ"ש במקום אחר), וכשהיא עולה דרך בכיה נשמע ברמה במרירות וכו'. ואז הוא בקול גדול ונתוסף עמה ו'. והטעם נ"ל דרך דרש, כי ע"י בכיה מתעוררים שערי דמעה, נו"ה דחכמה, ומתייחדים ע"ב ס"ג שהם בגימט' קו"ל עם הכולל כמ"ש, ולפיכך אמר קול ברמה עם ו', ואמר אח"כ ברמה, מאי ברמה, דא הוא עלמא עילאה עלמא דאתי. אפשר

דהוקשה לו שהיל"ל קול למעלה נשמע, וזהו מאי ברמה, וכל שכן למ"ש בפ' ה' רמה ידך בל יחזיון. שזה נאמר להכרית הקליפות, כמ"ש בתקון שמסר האר"י זלה"ה להרח"ו זלה"ה, בהסיר ג' אלפין של השרש כמ"ש שם, וזה לא יתכן הכא, ולפיכך פי' דא הוא עלמא עילאה עלמא דאתי. אפשר לומר כי עלמא עילאה הוא בינה עילאה, וכמו שתרגם יונתן קל ברום עלמא אשתמע, וגם בזוהר איכה אמרו, עד דאשתמע קלא לרום שמיא, ומאן איהו דא רקיע כעין הקרח הנורא דאיהו ע"ג החיות, כי רקיע סתם הוא ביסוד תבונה, כמו שאמרו שבו חמה ולבנה וכו'. וזה הרקיע הוא למעלה והוא למעלה בבינה כמ"ש, ומפני ששכינה עילאה אינה נגלית כמשז"ל כי לפיכך נקראת לעתיד לבא, לפיכך אמר עלמא דאתי שהוא בסוד תבונה עולם הבא שבא תמיד כמשז"ל, והוא ע"ד משז"ל בזוהר איכה ג"כ, עד דאתגליאת אי' לברתא. וא"ל מנעי קולך וכו' וכמו שנפרש. וסי' מן הרמה ועד בית אל, שפי' מן הבינה עד שמגעת למלכות. והיא תבונה המתלבשת בז"א ומגעת עד מלכות, מן העולם ועד העולם. מלבד לפי פשוטו אפשר שבא לרמוז טענת רחל שהכניסה צרתה לתוך ביתה, גם כי היתה סבורה שבזה לא תזדווג עם יעקב, עד שיצאתה בת קול ואמרה מן העולם ועד העולם, הכא ברמה דא עלמא עילאה. פי' אעפ"י שבעלמא אפשר לפרשו כמו שפי' על ה' רמה ידך, או באיזה מקום עליון, בכאן צריך לפרשו בבינה כמ"ש, דהא בההיא שעתא די ברמה נשמע כדין מה כתיב ויקרא ה' אלקים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד וגו'. וכמ"ש למעלה כי פ' זה נכתב אדנ"י יֱדוֹ"ד שהיא מלכות ובינה, ולפיכך פי' ברמה שהיא בבינה, וכמ"ש בזוהר איכה, וכדין אתגלייא אימא לברתא. וזהו ויקרא אדנ"י יֱדוֹ"ד, והקל נשמע לעילא לעילא, פי' הוקשה לו אומרו נשמע בלשון נסתר והיל"ל וישמע הקל. ולפיכך פי' שהוא לעילא לעילא שהוא בבינה עליונה כמ"ש, מאי טעמא בגין דו' אתרחק ואסתלק מינה, בסוד אוי והו"י, ולפיכך צריכה להעלות תפלתה ובכייתה למעלה, וכדין רחל מבכה על בניה כי אינינו, כי אינם מבעי ליה, כי אינינו להעלותה, והא אוקימנא דבעלה לא אשתכח עמה וכו'. ועם מ"ש הוא מובן כי עיקר הבכיה הוא על בניה, אבל אם היה יחוד לא היתה חוששת על גלות בניה, כי במהרה היו חוזרים ובשלומה עם בעלה יהיה שלום לבניה ג"כ, אמנם להיות כי בעלה אינינו לפיכך רחל מבכה על בניה דוקא, וגם מבכה דוקא, שהיא מבכה את ארץ ישראל ג"כ כמ"ש הכתוב ויקרא אדנ"י בתחלה ואח"כ יֱדוֹ"ד לבכי ולמספד וכו'. והטעם כי ע"י התעוררות המלכות מתעוררת גם הבינה, אדנ"י יֱדוֹ"ד, וזהו קול ברמה נשמע, וזה על העדר הייחוד, הן מצד נשמות הצדיקים מישראל שגלו כמ"ש אח"כ על בניה, וגם הז"א נתרחק ממנו כי אינינו, וזהו ויקרא ה' אלקים מלכות ובינה, צבאות שהם נשמות הצדיקים בניה ממש

לבכי וכו'. וגם פ' קול ברמה נשמע וכו' ירמוז מלת נה"י לר"ת נ'צח ה'וד י'סוד ששם זווג יעקב עם רחל, וגם נה"י בגימט' אדנ"י, בכי כמ"ש, וזה בשביל תמרורים שיש בה ריבוי הדינים בלי שום מיתוק, שהם ב' פעמים ש"כ בגימט' תמ"ר, ובמרירותה היא עומדת, וזה להיות כי רחל שהיא בגימט' ב' פעמים דמע"ה כמ"ש האר"י זלה"ה, מבכה כמ"ש על בניה כי אינינו. ובאת התשובה מנעי קולך מבכי וכו', פי' מצד הקול הנז' שעולה עד או"א, ע"ב ס"ג שהם באו"א, בגימט' קול עם הכולל כמ"ש, עי"ז מנעי מבכי. גם אפשר לומר מנעי קולך מסבת בכי, כי ע"י הבכ"י מאיר בה ל"ב נתיבות שהם בגימט' בכ"י, ועי"ז נאמר ובהיכלו כלו אומר כבו"ד בגימט' הכי הוי ג"כ, גם קול"ך בגימט' ציו"ן יוס"ף בסוד היסוד בגימט' ו' הויות, עי"ז מנעי מבכי, וגם עיניך שהם בסוד ק"ל בגימט' עי"ן, מנעי אותם מדמעה כנז', כי יש שכר לפעולתך. הנה י' פעמים א"ל בגימט' י"ש, וכתב האר"י זלה"ה בכונת ק"ש כי כאשר נוסיף ייא"י, עיקר שם ס"ג חסד א"ל על תמ"ר יהיה בגימט' תרע"א, אדנ"י מלא, ובזה ג"כ וי"ש תקוה, פי' ת"ק ו"ה לאחריתך שהוא בסוד זווג זו"ן, ב' אותיות של שם ו"ה, ועי"ז ושבו בנים לגבולם. העולה מכל זה כי ע"י מה שלא נתקנאה רחל בלאה ולא הוציאה לחרפה אל הקליפה ח"ו כמ"ש, אדרבה סייעה גם היא ועמדה תחת המטה, והעלה את לאה למעלה להזדווג עם בחינת ישראל, ועי"ז בנו שתיהן את בית ישראל, הנה בטענה זו נתגלגלו רחמיו של הב"ה כמ"ש, ואמר לה בשבילך רחל אני מחזירן למקומן. והנה כ"ז נרמז ג"כ בפ' שיר השירים וכו'. וזה על דרך מ"ש בס' אוצרות חיים ובס' הכוונות ג"כ כי שיר היא בלאה, גם המלכות רחל נקראת שיר, כמשז"ל בסוד אלקים אל דמי לך וכו'. שהיא משוררת תמיד, וזהו שיר השירים שהוא סוד תרין נשין רחל ולאה, אשר לשלמה שמקבלים הארה מיסוד אימא הנק' אשר, וגם לשלמה מלך שהשלום שלו, שהוא יסוד אבא שממנו מקבלת רחל הארה בנה"י, וכמו שאמרו על פ' מרחוק ה' נראה לי. ועי"ז ושבו בנים אשר הם נה"י הנקראי' בנים כידוע. ועתה נסתלקו, עי"ז כנז' ישובו לגבולם ויתגדל ויתקדש הז"א בגדלות ראשון ושני ותבא הגאולה בבי"א.

כ"ה

רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַח: תְּנוּ לַה' אֱלֹקֵיכֶם כָּבוֹד בְּטֶרֶם יַחְשִׁיךְ וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם וגו' (ירמיה יג, טז). **אֵימָתַי נִתְקַיֵּים לָהֶם הַמִּקְרָא הַזֶּה, בְּמוֹתוֹ שֶׁל חִזְקִיָּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וַיִּשְׂכַּב חִזְקִיָּהוּ עִם אֲבֹתָיו וַיְקַבְּרוּהוּ בְּמַעֲלֵה קִבְרֵי בְנֵי דָוִד וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ** (דה"ב לב, לג). **מַה כָּבוֹד עָשׂוּ לוֹ. ר' יְהוּדָה בְּר' סִימוֹן וְר' חָנִין וְרַבָּנִין. ר' יְהוּדָה בְּר' סִימוֹן אָמַר בֵּית וַועַד בָּנוּ לְמַעֲלָה מִקִּבְרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּה, בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים לְשָׁם הָיוּ אוֹמְרִים לוֹ לַמְּדֵנוּ. ר' חָנִין**

אָמַר סֵפֶר תּוֹרָה נָתְנוּ לְמַעְלָה מִקִּבְרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּה, וְאָמְרִין זֶה שֶׁהוּא מוּטָל בְּאָרוֹן קְיֵּים [זֶה] **דְּבָרָיו** [שֶׁל זֶה] **מַה שֶּׁכָּתוּב בָּזֶה. וְרַבָּנִין אָמְרִין הִצִּיעוּ לוֹ טַפְּטִיוֹ"ת מִפֶּתַח בָּתֵּיהֶם עַד קִבְרֵי בְּנֵי דָוִד, וְכָל כָּךְ לָמָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְיַחֲפוּ רַגְלֵיהֶם, וְאַף עַל פִּי כֵן נִתְיַחֲפוּ רַגְלֵיהֶם. אָמַר לָהֶם יִרְמְיָהוּ מָה אִם בְּשָׁעָה שֶׁהִצַּעְתֶּם טַפְּטִיוֹ"ת מִפֶּתַח בָּתֵּיכֶם עַד קִבְרֵי בְּנֵי דָוִד נִתְיַחֲפוּ רַגְלֵיכֶם, לְכְשֶׁיִּתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם עַל הָרֵי נֶשֶׁף עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. עֶשֶׂר מַסָּעוֹת נָסְעָה שְׁכִינָה** וכו'.

המדרש הביא הפ' הזה בשביל מה שיפרש לבסוף על סילוק שכינה, ואגב זה מפרשו במיתתו של חזקיהו, כי הוקשה לו שהכתוב אומר **תְּנוּ לַה' אֱלֹקֵיכֶם כָּבוֹד בְּטֶרֶם יַחְשִׁיךְ,** מה[ו] שיחשיך, וגם הפסיק באמצע באומרו **וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם** וכו' וחזר ואמר **וְקִוִּיתֶם לְאוֹר** וכו'. גם היל"ל ובטרם תלכו בהרי נשף מאי **יִתְנַגְּפוּ**. ולכן פי' עתה בתחלה יתנגפו ואמר **אֵימָתַי נִתְקַיֵּים לָהֶם הַמִּקְרָא הַזֶּה**, היינו אימתי היה איזה שייכות לאזהרה זו שאומר בטרם יתנגפו רגליכם, ואמר **בְּמִיתָתוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ** לדעת רבנן כמ"ש, ואפשר דלא פליגי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא. ונ"ל דכלהו דייקי מקראי. **ר"י בְּר' סִימוֹן אָמַר בֵּית וַיַּעַד בָּנוּ לְמַעְלָה מִקִּבְרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ, בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים לְשָׁם הָיוּ אוֹמְרִים לוֹ לַמְּדֵנוּ**. נראה דדייק אומרו: "**וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּמַעֲלֵה קִבְרֵי בְנֵי דָוִד**", נראה שהמעלה שעשו הוא על קברו, וזה בבנין בית וועד שבנו למעלה מקברו, **וּבְשָׁעָה שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים לְשָׁם הָיוּ אוֹמְרִים לוֹ לַמְּדֵנוּ**, להראות איך היו מרגישים במיתתו, שלא היה להם הלכה ברורה כמו שהיה להם בימיו, גם היו מראים עצמם כאילו בהיותם שם היה נפתח להם מעיינות החכמה ודמותו ומקום כבודו מנצח לפניהם בהלכה. אי נמי היו מראים עצמם כי אותו המעט, היינו הבלא דגרמי ועצבונא דבשרא השוכן על הקבר היה בו כח ללמדם תורה, וזהו שאמרו: **הָיוּ אוֹמְרִים לוֹ לַמְּדֵנוּ**, שיאיר עיניהם בהלכה. ואם נאמר שהתמידו כסדר הזה י"ב חדש, גם זה יצדק עם משז"ל (שבת קנב, ב): כל י"ב חדש נשמתו (פי' של הצדיקים) עולה ויורדת. וכיון שעולה למעלה בודאי משגת השגה עצומה, וברדתה אז תלמד להם דעת סתרי תורה, וכל שכן אם נאמר שהיו עושים יחודי' דמיון מ"ש האר"י זלה"ה, כי אז בוודאי שייך לומר **הָיוּ אוֹמְרִים לוֹ לַמְּדֵנוּ**. **ר' חָנִין אָמַר סֵפֶר תּוֹרָה נָתְנוּ לְמַעְלָה מִקִּבְרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ, וְאָמְרִין זֶה שֶׁהוּא מוּטָל בְּאָרוֹן קְיֵּים** [זֶה] **דְּבָרָיו** [שֶׁל זֶה] **מַה שֶּׁכָּתוּב בָּזֶה**. אפשר דר' חנין דריש כבוד גדול וכו' ומפרש אין כבוד אלא תורה, ולפיכך אמר **סֵפֶר תּוֹרָה נָתְנוּ לְמַעְלָה מִקִּבְרוֹ** וכו'. והנה על זה אמרו בגמ' (ב"ק יז, א): והאידנא נמי אנוחי מנחינן אבל קיים לא אמרינן. והרבה חילוקים נאמרו בב"ק פרק א', ולכן רבנן לא ניחא להו למדרש הכי, כיון שהוא דבר המצוי אצל החכמים הגדולים, ועוד

דייקו בכתוב אומרו "כל יהודה ויושבי ירושלים", ולפיכך פי' **הִצִּיעוּ לוֹ טַפְּטִיוֹ"ת מִפֶּתַח בָּתֵּיהֶם עַד קִבְרֵי בְּנֵי דָוִד**, וזה מפני שהיו הולכים יחפים לכבודו, ולפיכך שואל במדרש: **וְכָל כָּךְ לָמָּה**, שהצעתם הטפטיו"ת אינו כבוד, יותר כבוד היה אילו בהליכתם יחפים היו הולכים הצג רגליהם על הארץ, ולזה אמר שהיה **כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְיַיחֲפוּ רַגְלֵיהֶם** מפני הצינה, **וְאַף עַל פִּי כֵן נִתְיַיחֲפוּ רַגְלֵיהֶם**, וזש"ה ויושבי ירושלים ולא אמר ובני ירושלים או אנשי ירושלים, רק יושבי ירושלים שבעלי הנאות היו ומפונקים ביותר, ולפיכך אמ' להם ירמיהו אם באותה שעה שהצעתם טפטיו"ת מבתיכם **נִתְיַיחֲפוּ רַגְלֵיכֶם**, **לִכְשֶׁיִּתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם עַל הָרֵי נָשֶׁף עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה**.

עָשָׂר מַסָּעוֹת נָסְעָה שְׁכִינָה, מִכְּרוּב לִכְרוּב מִכְּרוּב לְמִפְתַּן הַבַּיִת, מִמִּפְתַּן הַבַּיִת לַכְּרוּבִים, מִן הַכְּרוּבִים לַשַּׁעַר הַקָּדְמוֹנִי, מִשַּׁעַר הַקָּדְמוֹנִי לֶחָצֵר, מֵחָצֵר לַגַּג, מִן הַגַּג לַמִּזְבֵּחַ, מִן הַמִּזְבֵּחַ לַחוֹמָה, מִן הַחוֹמָה לָעִיר, מִן הָעִיר לְהַר הַזֵּיתִים. ובגמ' ר"ה פ"ד (לא, א): א"ר יוחנן עשר מסעות וכו' מכפרת לכרוב, מכרוב למפתן וכו'. ובס' אות אמת אומר שאפשר שנפל טעות וחילוף גירסאות. ואפשר לומר דלא פליגי דכ"ע עיקר שכינה היתה על הכפרת, אלא שהמדרש לא חשיב ליה סילוק, וזה בהקדים מ"ש למעלה מ"ש מהרח"ו זלה"ה ז"ל: כי בית המקדש וקדש הקדשים הוא נקודת היסוד שבה הפנימית ששם ארון התורה, יסוד דדכורא נכנס ומשמש בה עכ"ל. וא"כ אפשר לומר כי על העדר היחוד שהוא שנסתלקה שכינה מעל הכפרת שהוא יסוד דדכורא לא חשיב, וגם לפי פשוטו כיון שהארון נגנז בימי יאשיהו (שקלים טז, א), ואפשר ג"כ מפני שראה שנסתלקה שכינה משם, ואפשר שהוא לסיבה שהכניס מנשה ע"ז בבית קה"ק, באופן שסיבת הסילוק מעל הכפרת הוא מפני שנגנז הארון שהוא יסוד דדכורא אשר היה נכנס ומשמש בה, לפיכך לא חשיב ליה מפני שנגנז הארון שהוא יסוד דדכורא אשר היה נכנס ומשמש בה, לפיכך לא חשיב ליה המדרש למסע, רק התחיל ואמר: **מִכְּרוּב לִכְרוּב**. ובגמ' חשיב ליה למסע. והנה "**מִכְּרוּב לִכְרוּב**" יפורש שבתחלה היתה על גבי שני הכרובים ועתה נסתלקה על גב כרוב א'. והנה בפי' רש"י בגמ' כתב ז"ל: וירכב על כרוב ויעף לא גרסינן ליה, דההוא ביציאת מצרים קאמר. ואפשר לפרש כי טעם נסיעתה על כרוב א' בלבד, הוא על דרך מ"ש מהר"ם קורדווירו זצ"ל (אור יקר שער ח' סי' א) בפי' ינוקא ז"ל (זח"ג קס"ב ע"א): כי בשביל מכירת יוסף לא נשתמשה שכינה רק מכרוב א' שהוא כנגד בנימין עכ"ל. ואפשר לומר כי בעת רצון היתה השכינה על גבי שני הכרובים ולא היה נזכר עון [מכירת] יוסף, וכשהתחילה להסתלק חוזר לעורר עון שנאת חנם כמ"ש בזוהר. ולפיכך הזכירו עון [מכירת] יוסף ונסתלקה מכרוב א'. ובזה אפשר לקיים גירסת שנאמר וירכב על כרוב ויעף, כי משם עיקר דרשה זו של יוסף כמ"ש מהר"ם קורדווירו זצ"ל בפי' ינוקא כנז'.

והנה אין ספק כי בכל מסע ומסע היה אור שכינתו יתברך מסתלק ומתעלם, ואפשר שהוא על דרך מה שכבר אמרנו משז"ל, כי בחורבן ראשון בעת החורבן נסתלקו ט' ספירותיה של המלכות ונתעלמו בתוך הז"א, והיא נשארה נקודה א' תחת היסוד, והנה נקודה זו שנשארה בה היא בחינת הכתר שבה, אך גם היא נתמעטה ונשארה אורה כפי בחי' המלכות, וזה מבואר בפי' ברכת ולמלשינים, וגם בס' הגלגולים בענין חטא אדה"ר עם מ"ש חלתו של עולם היה. והנה חטא ע"ז החמור, ובפרט כשהכניסו אותה לבית קה"ק גרם פגם גדול, ולפי הסברא דרך דרש אפשר לומר שאז נסתלק אור הכתר והתחיל להתמעט, וז"ש בגמ' "מן הכפרת לכרוב", אמנם במדרש לא חשיב ליה מסע וסילוק, כיון שעדיין ט' ספירותיה היו אצלה ולא נסתלקו, רק התחיל המסע הראשון ואומר: **מִכְּרוּב לִכְרוּב**. ואפשר שהוא מחכמה לבינה, כי בחכמה יש שני כרובים זהב, שאמרו בזוהר (בהקדמה, דף א' ע"ב): שהם בסוד תינוקות של בית רבן, שהם נצח והוד דחכמה ובינה כמ"ש האר"י זלה"ה וכו' (שער מאמרי רשב"י ד"ה בראשית, ושער הפסוקים ע"פ ועשית כפורת). והביא המדרש ראיה מפ' **וַיָּרָם כְּבוֹד ה' מֵעַל הַכְּרוּב** (יחזקאל י, ד). כידוע כי המלכות נקראת כבוד, כמ"ש הכתוב: ובהיכלו כלו אומר כבוד (תהלים כט, ט). ואמר כי נסתלק כבוד ה' כנז' מעל הכרוב כמ"ש, ולפי דרכו רמז כי נסתלקה אותה בחי' ונתעלמה בה' שהוא ז"א, והראה הב"ה ליחזקאל המסעות האלו, להודיע אליו הפגמים שהיו פגומים ישראל, וזה גרם אח"כ חורבן ירושלים ובית המקדש בעוה"ר, וכמ"ש מהר"י אברבאניל ז"ל (בפירושו ליחזקאל י, א).

מִכְּרוּב לְמִפְתַּן הַבַּיִת, הנה כאשר נייחס בית קה"ק לג' ראשונות שהוא בחי' הראש כמ"ש הרח"ו זלה"ה, הנה בחינה החצונה היא הדעת שהוא היותר תחתון, ואפשר שזהו "מפתן הבית", היינו פי' שנסתלק אור חו"ב שבמלכות ונשארה בחי' הדעת, והביא ראיה מפ' **וּכְבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נַעֲלָה מֵעַל הַכְּרוּב אֲשֶׁר הָיָה עָלָיו אֶל מִפְתַּן הַבָּיִת** (יחזקאל ט, ג). באומרו "אשר היה עליו" דייק יותר לפי דברי המדרש, וכאן אמר "וכבוד אלקי ישראל" ולמעלה אמר "כבוד ה'", מלבד מ"ש אפשר לומר כי מצד החכמה נקרא כבוד ה', כמ"ש הכתוב: ה' בחכמה יסד ארץ (משלי ג, יט). ומצד הבינה נקרא "כבוד אלקי ישראל", כי כן הבינה נקראת אלקי ישראל, בסוד: כונן שמים בתבונה (משלי ג, יט). (שהוא ת"ת הנק' ישראל בתבונה), והנה רמז למ"ש כי מפתן הבית הוא בחי' הדעת, כי מפתן בגימט' תק"ע, שהם כמנין ב' פעמים מנצפ"ך עם ב' פעמים הי' אותיות שהם הה' גבורות שבדעת, **מִמִּפְתַּן הַבַּיִת לַכְּרוּבִים** (כך כתוב במדרש), והביא ראיה דכתיב **וַיֵּצֵא כְּבוֹד ה' מֵעַל מִפְתַּן הַבַּיִת וַיַּעֲמֹד עַל הַכְּרוּבִים. וַיֵּצְאוּ, לֹא הָיָה צָרִיךְ קְרָא לְמֵימַר וַיֵּצְאוּ אֶלָּא וַיָּבֹאוּ, וְאַתְּ**

אָמַר וַיֵּצֵא. אָמַר רַבִּי אַחָא לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה יוֹצֵא מִפַּלְטֵרִין שֶׁלּוֹ בְּכַעַס, מִשֶּׁהוּא יוֹצֵא הָיָה חוֹזֵר וּמְגַפֵּף וּמְנַשֵּׁק בְּכוֹתְלֵי פָּלְטִין וּבוֹכֶה וְאוֹמֵר, הֱוֵי שָׁלוֹם בֵּית מַלְכוּתִי, הֱוֵי שָׁלוֹם בֵּית יְקָרִי, הֱוֵי שָׁלוֹם, מִן כַּדּוּן הֱוֵי שָׁלוֹם. כָּךְ מִשֶּׁהָיְתָה שְׁכִינָה יוֹצְאָה מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיְתָה חוֹזֶרֶת וּמְנַפֶּפֶת וּמְנַשֶּׁקֶת בְּכוֹתְלֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבְעַמּוּדֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּבוֹכָה וְאוֹמֶרֶת הֱוֵי שָׁלוֹם בֵּית מִקְדָּשִׁי, הֱוֵי שָׁלוֹם בֵּית מַלְכוּתִי, הֱוֵי שָׁלוֹם בֵּית יְקָרִי, הֱוֵי שָׁלוֹם, מִן כַּדּוּן הֱוֵית שָׁלוֹם. והנה בגמ' לא הביאו מסע זה בכלל המסעות, אך בפסיקתא היינו בילקוט משם הפסיקתא מביא משל זה. ולפי הנר' בס' אות אמת גם גירסת התוספתא בזה הוא כמו המדרש. ואפשר לומר דכלהו סבירא להו שחזרה מן המפתן לכרוב, אמנם בגמ' לא חשיב ליה למסע כיון שהיה חוזר לפנים, ומ"מ במדרש חשיב ליה למסע כיון שהיה דרך כעס ובכיה וגם על מנת לצאת יותר ממה שכבר יצא כמו שהיתה בעוה"ר, ולפי דרכנו שאמרנו כי במפתן הבית היינו בדעת שיש ב' פעמים מנצפ"ך בגימט' מפת"ן, אפשר לומר שדרך הדעת חזרה לחו"ב, ובפרט כמ"ש המשל שהיה בוכה, וזה היה אולי ע"י הבכיה והתפלה ימשיכו שפע מנ"ה דחו"ב, שני כרובים זהב כמ"ש, ואמנם היתה מגפפת ומנשקת בכותלי בית המקדש המגינים עליו, ובעמודיו שהם יכין ובועז שהם בסוד נ"ה, אולי גם בזה יתלבש רוחניותו ית' בהם ולא ימוט לעולם. ובמשל אומר: **הֱוֵי שָׁלוֹם בֵּית פָּלְטִין שֶׁלִּי**, כי מצד עצמו לא חטא ולעולם היה בשלום עמו, ואדרבא המלך היה מתכבד בשבתו בתוכו, וגם קראו בית מלכותו, כי מתוכו היה ניכר מלכותו, וגם בית יקרו. וסיים ואמר: **הֱוֵי שָׁלוֹם, מִן כַּדּוּן הֱוֵית שָׁלוֹם**. פי' עד עתה היה שלום על דרך מ"ש מהר"ם אלשיך זלה"ה על מ"ש למעלה (פ' כד): "**בָּנַי הֵיכָן אַתֶּם, כֹּהֲנַי הֵיכָן אַתֶּם**". כי עיקר מה שהיה כביכול הוא ית' מצטער הוא על ישראל ולא על בית המקדש, וכאן ג"כ אומר: **הֱוֵי שָׁלוֹם עַד כַּדּוּן הֱוֵית שָׁלוֹם**, כי היה מצטער על השלום שנסתלק בעוה"ר. וכמשז"ל כל הצרות והרעות שבאו על ישראל היו אחר החורבן, ובנמשל אמר "**הֱוֵי שָׁלוֹם בֵּית מִקְדָּשִׁי**" על ארון התורה, יסוד דדכורא שהי' בבית קה"ק. "**הֱוֵי שָׁלוֹם בֵּית מַלְכוּתִי**" כפשוטו שהיה במלכות, "**הֱוֵי שָׁלוֹם בֵּית יְקָרִי**" מצד הבינה ג"כ שמשם בא היקר. וגם יק"ר בגימטריא ש"י עולמות דתחות עלמא דאתי כמשז"ל, וכולם היו נרמזים בבית המקדש, ובפרט בבית ראשון שהוא כנגד הבינה, ה' ראשונה של שם כמשז"ל.

מִן הַכְּרוּבִים לַשַּׁעַר הַקָּדְמוֹנִי, דִּכְתִיב: וַיִּשְׂאוּ הַכְּרוּבִים אֶת כַּנְפֵיהֶם וגו' (יחזקאל י, יט). גם המסע הזה לא הזכירוהו בגמ', ואפשר כיון דלא חשיב מסע ממפתן לכרובים, הכי נמי לא חשיב מסע מהכרובים אל השער שהכל א', רק שהמפתן מבפנים ודרך קבע, והשער היה מבחוץ כמ"ש גם הרד"ק ז"ל: וגם לא נח הכבוד בארץ מפני העוונות שהיו

עושים שם, וכמ"ש גם כן הרד"ק ז"ל כנז', ואפשר לומר שבתחלה היה הכבוד בדעת עליון הכולל חו"ב, ועתה ירד בבחינתו התחתונה הכוללת חסדים וגבורות, וכבר אמרתי כי כל זה הוא דרך דרש, וה' היודע האמת ינחני בדרך אמת ויצילני משגיאות.

מִשַּׁעַר הַקָּדְמוֹנִי לַחָצֵר, דִּכְתִיב: וְהֶחָצֵר מָלְאָה אֶת נוֹגַהּ כְּבוֹד ה' (יחזקאל י, ד). הנה שער קדמוני הוא בהיכל שהוא בחי' חג"ת כמ"ש הרח"ו זלה"ה, ועתה אמר **מִשַּׁעַר הַקָּדְמוֹנִי אֶל הֶחָצֵר, דִּכְתִיב: וְהֶחָצֵר מָלְאָה אֶת נוֹגַהּ כְּבוֹד ה'**, וכפי מ"ש רש"י ז"ל, הנה הוא בין האולם למזבח, והנה הוא בנה"י כמ"ש הר"ר חיים ויטאל זצ"ל, וכיון שירד הכבוד לג' אחרונות לא אמר כבוד ה' רק "**אֶת נוֹגַהּ**", כי התחילו להכיר את חסרון ההארה, ולפיכך אמר "**אֶת נוֹגַהּ כְּבוֹד ה'**" בלבד ולא כבוד ה', כי כבוד ה' בעצמו כבר נסתלק ונעלם בעוה"ר.

מִן הֶחָצֵר לַגַּג, דִּכְתִיב: טוֹב שֶׁבֶת עַל פִּנַּת גָּג (משלי כה, כד). ואח"כ: **מִן הַגַּג לַמִּזְבֵּחַ, דִּכְתִיב: רָאִיתִי אֶת ה' נִצָּב עַל הַמִּזְבֵּחַ** (עמוס ט, א). ובגמרא הופך הסדר, ואפשר דלא פליגי בהבנת הדברים, כי גג היא בחי' תלת גו תלת, והמלכות הנה מקומה היא אחרי נה"י, ואמר "פנת גג", אפשר שהוא על דרך משז"ל שנסתלקו הג' יודי"ן של ויסע ויבא ויט, ונעשו בסוד ג' נקודות והוא נקודת ההוד, וזהו "**קִיּוּמָא דְּחַד סַמְכָא**". ועיין בפי' האידרא [רבא] (זח"ג קכ"ח ע"א), כי כל זה היה בחורבן הבית. ואח"כ "**מִן הַגַּג לַמִּזְבֵּחַ**" שהוא מלכות, והנה כל זה הוא בחי' הי' ספירות דיסוד דמלכות. ואח"כ: "**מִן הַמִּזְבֵּחַ לַחוֹמָה, דִּכְתִיב: וְהִנֵּה ה' נִצָּב עַל חוֹמַת אֲנָךְ** (עמוס ז, ז). שהיא בחי' חיצונה של זו המלכות.

מִן הַחוֹמָה לָעִיר, דִּכְתִיב: קוֹל ה' לָעִיר יִקְרָא (מיכה ו, ט). שהיא בחי' המלכות בעצמה. **מִן הָעִיר לְהַר הַזֵּיתִים, דִּכְתִיב: וַיַּעַל כְּבוֹד ה' מֵעַל תּוֹךְ הָעִיר וַיַּעֲמֹד עַל הָהָר אֲשֶׁר מִקֶּדֶם לָעִיר** (יחזקאל יא, כג). אפשר לומר שנסתלק מן הבחי' הפנימית שהיא ירושלים וציון כחדא אזלין, ועמדה על הר הזיתים אשר מכלל ארץ ישראל תחשב ולא יותר, שהיא בחי' החיצונה שבמלכות, ואפשר שבחרה לעמוד במקום הזה לזכור זכות תחיית המתים שאז יבקע הר הזיתים, כמ"ש הכתוב: ועמדו רגליו וכו' (זכריה יד, ד). וכמשז"ל.

ועמדה שם **שָׁלֹשׁ שָׁנִים וּמֶחֱצָה**, כי כן שיעור קומת המלכות היא אחורי נה"י וחצי ת"ת. **סְבוּרָה שֶׁמָּא יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה**, ויגלה אור הבינה עליהם וישובו הדברים לקדמותם. **וְהָיְתָה בַּת קוֹל מַכְרֶזֶת וְאוֹמֶרֶת: שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים** (ירמיה ג, יד). **שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם** (מלאכי ג, ז). ובודאי כי הבת קול הזאת היתה ע"י הנביאים, וגם ע"י שהיו האויבים צרים על העיר, ומתקרבים בכל יום אליה והחרב והרעב והדבר היה גובר בכל

יום. ומ"מ אילו היו עושי' תשובה היו מתקנים, **וְכֵיוָן שֶׁלֹּא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה, אָמְרָה: אֵלְכָה וְאָשׁוּבָה אֶל מְקוֹמִי** (הושע ה, טו). ונסתלקו כל י' ספירותיה ונעלמו בתוך ז"א. והנה בגמ' חשיב ג"כ מהר למדבר, דכתיב טוב שבת בארץ מדבר (משלי כא, יט). ואפשר שהמדרש לא חשיב ליה כיון שהוא מקום הקליפות הוה ליה כאילו נסתלקה לגמרי.

וְעַל אוֹתָהּ שָׁעָה נֶאֱמַר: תְּנוּ לַה' אֱלֹקֵיכֶם כָּבוֹד בְּטֶרֶם יַחְשִׁיךְ (ירמיה יג, טז). נ"ל שזה יובן במה שאמר בס' אוצרות חיים בענין דרוש המקיפי' ז"ל: והנה בימי החול הדעת החצון של המלכות שהוא סוד אחור באחור, הוא שם ע"ב [באחורים] כזה: י' י"ד יד"ו ידו"ד הנק' [ק"ל], והדעת הפנימי של החול הוא שם הוי"ה דמילוי ההי"ן: יו"ד ד"ד ו"ו ד"ד שהוא [גימט'] ב"ן, וזה הוא סוד פנים בפנים בחול, אבל בשבת הדעת החצון של החול הוא יורד למטה להאיר בתחתונים כמ"ש בעה"ו, ונמצא כי שם ב"ן הנז' שהיה נק' [דעת] פנימי בחול, [הלא] עתה הוא בשבת נק' חצון, ואז מתגלה [בה] דעת פנימי אחר יותר גדול, והוא שם ס"ג: יו"ד ד"י וא"ו ד"י עכ"ל. ובסוף כתב עוד ז"ל: ודע כי זהו שאמרו בזוהר פ' בראשית דף ח', בכל יומי שתא "אל" אקרי, והשתא אקרי "כבוד אל" וכו'. פי' כי בכל ימות השנה אין לה אלא שם אל, אבל עתה יש לה דעת יותר פנימי כנודע, והוא שם ס"ג שהוא בגימט' כבוד אל, והדעת הזה אין לה רק בעת הזווג שהוא [ב]יום השבת, או ביום השבועות שאז הוא דוגמת השבת כנודע עכ"ל לענייננו. וכבר הבאנו למעלה מ"ש במקום אחר, כי כאשר נבנה בית ראשון ע"י שלמה ניתוסף בה וכו', כי בין בשבת בין בחול היתה עמו פנים בפנים בבחי' ו', היינו שהיא עלתה עד חכמה שלו, ובזה יובן כוונת הכתוב תנו לה' אלקיכם כבוד שהוא כבו"ד הנז', שיהיה נק' כבו"ד א"ל בכל עת, היינו שתהיה המלכות פנים בפנים עם הז"א בכל עת כמו שהיה בזמן בית ראשון, וזה בטרם יחשיך כמ"ש. ואמנם אומרו לה' אלקיכם, כי [ב]הרבה מקומות נאמר על זו"ן, אפשר לומר גם על הז"א שיש בו שם ס"ג כנזכר, אלא שבחול הוא פנימי ובשבת הוא חצון, והפנימי הוא שם הוי"ה דע"ב דיודי"ן כנז' שם, וכאשר נתחבר ע"ב ס"ג, פנימי דז"א ופנימי דנוק' בשבת יעלה קל"ה, וה' אלקיכם הוא בגימט' קל"ב ועם הב' תיבות וכללותם יעלה קל"ה ג"כ, גם אלקיכם כבוד בגימט' חק"ל שהיא המלכות שכך נק' בשבת, לה' אלקיכם כבוד בגימט' קצ"ד כמנין א"ל מלא כזה: אל"ף למ"ד עם ו' אותיות וב' תיבות והכולל, גם במלת תנ"ו נרמז שעולה כמנין ג' אדי"ד במילוי אלפי"ן יודי"ן וההי"ן עם הכולל, והם בדעת דאי' פנימי וחיצון כנז' באוצרות חיים במקום הנז'. ונחזור לענין כי הכתוב אמר תנו לה' אלקיכם כבוד כנז', שיהיה נק' "כבוד אל" ויתמיד היחוד בכל יום תמיד, וזה בטרם יחשיך שיסתלק האור מכל וכל. ואמר: **בְּטֶרֶם יַחְשִׁיךְ**

לָכֶם מְדַבְּרֵי תוֹרָה. אם כפשוטו, כי בעוה"ר נסתלק אור התורה, ואפילו לפי פשוטן של דברים אין מי שיבין דברי תורה בהלכה ברורה, וכל שכן להבין סודותיה הנסתרים. וגם לפי דרך האמת ר"ל בטרם יחשיך ויסתלק אור החכמה מתוך ז"א, וגם שיסתלק אור הז"א עצמו הנק' תורה שבכתב. **בְּטֶרֶם יַחְשִׁיךְ לָכֶם מְדַבְּרֵי נְבוּאָה**, שיסתלק גם אור נו"ה המתראים במלכות, במראה אליו אתודע (במדבר יב, ו). כמ"ש בזוהר. **וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם עַל הָרֵי נָשֶׁף** (ירמיה יג, טז). שבעוה"ר רגליה יורדות מות.

וְקִוִּיתֶם לְאוֹר בָּבֶל, כי בבבל עדין היה להם נביאים, דניאל חגי זכריה מלאכי, מלבד כי ידוע היה להם כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה יגאלו בדברי הנביא (ירמיה כט, י). וזהו: "וקויתם לאור בבבל". אבל במדי: **וְשָׂמָה לְצַלְמָוֶת בְּמַדַי**, שהיה שם גזירת המן להשמיד להרוג ולאבד (אסתר ג, יג). לולי ה' שהיה לנו כידוע. **וְשִׁית לַעֲרָפֶל בְּיָוָן**, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיה, וכמ"ש ז"ל (ב"ר מד, יז): שהיו אומרים כתבו לכם על קרן השור וכו'. **וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּהָ בֶּאֱדוֹם**, זה יובן במ"ש בס' הכוונות ובשאר מקומות, כי השכינה בכל לילה מחצות לילה ואילך, הנה היא בוכה על גלות ישראל ועל חורבן בית המקדש ועל הרג הצדיקים ועל חילול שמו יתברך, וצריך לקום ולהשתתף בצרתה ולבכות על כל אלו הדברים, ועל ידי זה נקראו חבירים מקשיבים (שה"ש ח, יג). וכן פי' הכתוב: אם תבעיון בעיו שובו איתיו (ישעיה כא, יב). כי צריך תשובה גדולה בגלות הזה, ולהתמרמר בבכי כדי להשתתף בצרת השכינה שהיא גולה ומצטערת בצרת ישראל, ואשר לא שת לבו אל הדבר הזה נק' דמהדרי אנפייהו מן שכינתא (זח"ג ע"ה ע"ב). עכ"ל. ועתה אומר הכתוב ואם לא תשמעוה, פי' שלא תשמעו בקול השכינה, היינו שתעשו עצמיכם כאילו אינכם שומעים לקול צעקתה, אז במסתרים תבכה נפשי, שישפיע כח הדין ממקומו מלמעלה ח"ו בגזרות המתחדשות לבא בעולם, כי ידוע כי עיקר תיקון חצות הוא למתק מדת הדין, ואם אין מי שימתק את הדין אז הדין הוה ח"ו.

[**בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה נַפְשִׁי מִפְּנֵי גֵוֶה, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר**] **מִפְּנֵי גֵוֶה, אֵלּוּ אוּמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֵם מִתְגָּאִים וְאוֹמְרִים: אֵי אֶלֶקֵימוֹ צוּר חָסָיוּ בוֹ** (דברים לב, לז). זה יובן במה שכבר אמרנו מ"ש בדרוש ז' בחי' הנוק', כי בחורבן בית שני נפלה המלכות תחת היסוד בסוד נקודה בלבד מאחוריו, וט' ספירותיה שלה ירדו אל הקליפות, והאריכו בזה והוא סוד (רש"י בראשית כה, כג): אמלאה החרבה (יחזקאל כו, ב). לא נתמלאה צור וכו' עכ"ל. והנה בס' דרך אמת בהגהות התיקוני' דף ל"ו ע"א ז"ל: ואם ח"ו לא מקיימין אורייתא ופקודין דילה, יהיב י' כתרין בידוי דס"מ, ולא צריך מזונא לא מידא דקב"ה כל שכן משליחא דילה, ודא לפרעה דאמר לי יאורי ואני עשיתני (יחזקאל כט, ג). בגין דחזא כתרין

נוכראין, דבקדמיתא כד הוו כתרין תתאין בידא דקב"ה מה כתיב בישראל, וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך (דברים כח, י). ובזמנא דאינון כתרין נוכראין בידא דס"מ, לא דחלין אומין דעלמא ועבדין בהו כרעותייהו, עד שעתא דפורקנא דיתקיים בהו: ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ (זכריה יג, ב). עכ"ל. ועתה כיון שבעוה"ר ירדו ט' ספירותיה אל הקליפה, לפיכך הם מתגאים ואומרים אי אלקימו צור חסיו בו, כי בעוה"ר הקליפה עשתה עצמה אלוק וא"ה כופרים בעיקר, ויתנו את כבודו לאחר ותהלתו לפסילים, עד ירחמנו עושנו, ואת רוח הטומאה יעביר מן הארץ, וזה יהיה בבי"א:

דָּבָר אַחַר: מִפְּנֵי גֵוָה, מִפְּנֵי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁהֵם מִתְגָּאִים וְאוֹמְרִים: מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ וגו' (תהלים ח, ה). אפשר דדייק אומרו: **מִפְּנֵי גֵוָה**, שהיל"ל מפני גאה, ולפיכך פי' לשון גאות ג"כ כמ"ש, ומלבד זה הנה לפי דרכו רמז שהגאות הוא מפני גוה לשון פנימיות, מלשון דברים בגו, וגם לשון לגו שבא בגמרא. וזה כי ידוע מ"ש בס' אוצרות חיים ובשאר מקומות ג"כ כי המלאכים הם מבחינת החצוניות, ונשמות הצדיקים נבראו מבחי' הפנימיות וכו' ע"ש. ועתה שחטאו והפילו עצמם אל הקליפות, הנה מלאכי השרת מתגאים ואומרים מה אנוש כי תזכרנו, והגאות הוא שרוצים להשתרר על הפנימיות וזה פגם גדול, ולפיכך במסתרים תבכה נפשי להשפיע דין על בני אדם כדי לזכך אותם ולכפר להם כל עוונותיהם, למען יתוקן בזה הפנימיות וישוב כבראשונה, ובזה לא יתגאו עוד מלאכי השרת כנזכר.

וְדָמוֹעַ תִּדְמַע וְתֵרֵד עֵינִי דִּמְעָה כִּי נִשְׁבָּה עֵדֶר ה' (ירמיה יג, יז). אפשר דקשיא ליה הג' דמעות הללו למה, שאומר **וְדָמוֹעַ** א', **תִּדְמַע** ב', **וְתֵרֵד עֵינִי דִּמְעָה** הם ג', ולכך פי' כי לפי האמת הם ג' עדרים, כהנים לויים ישראלים, וכנגדם ראוי להוריד ג' דמעות על כל א' וא' בפני עצמו, וכלם לתועלת ישראל, וכמ"ש כהנים בעבודתם לויים בדוכנם ישראל במעמדם, כל א' מעכבים את הכפרה, ובפרט עם מ"ש לעיל (פ' כג) בפ' **וְזָכוֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ, עַד שֶׁבְּרִית כְּהֻנָּה קַיֶּימֶת** וכו'. שכל א' היה עושה תיקון בפני עצמו וכלם לתועלת ישראל, ועתה נסתלק ונשארו רק בחי' א', ואפילו אותה בחינה נשבית, **כִּי נִשְׁבָּה עֵדֶר ה'**.

אַתָּה מוֹצֵא עַד שֶׁלֹּא גָּלוּ יִשְׂרָאֵל הָיוּ עֲשׂוּיִים עֲדָרִים עֲדָרִים, עֶדְרֵי כְּהוּנָּה לְבַד, עֶדְרֵי לְוִיָּה לְבַד, עֶדְרֵי יִשְׂרָאֵל לְבַד, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ נַעֲשׂוּ עֵדֶר אֶחָד, כִּי נִשְׁבָּה עֵדֶר ה', כִּי נִשְׁבּוּ עֵדֶר ה' אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא כִּי נִשְׁבָּה עֵדֶר ה'. אפשר לדייק אומרו "**אַתָּה מוֹצֵא**" מה היא מציאה זו. ואפשר לומר אם נפרש מציאה זו על היותם ג' עדרים, כהונה לוייה ישראל, יפורש כי זו היא מציאה לישראל ולא אצל אחרים, וזהו "אתה מוצא" ולא אחר. ואם נפרש על

היותם בזמן הגלות רק עדר א', גם זו מציאה היא לגבי ישראל, היינו שלא שלטו א"ה רק על בחי' היותם ישראל, אבל על בחי' כהונה לוייה לא שלטו, כי נסתלקה קדושתם ונשארו כלם רק בחינת עדר א', ובזה יצדק לומר "**אַתָּה מוֹצִיא**", ובזה מדוייק ג"כ אומרו "**כִּי נִשְׁבּוּ אֵין כָּתִיב כָּאן אֶלָּא כִּי נִשְׁבָּה**", והוא על דרך מ"ש רש"י ז"ל על פ' וישב ממנו שבי (במדבר כא, א). אינו אלא שפחה א'. והנה עשר מסעות שנסעה שכינה בשעת החורבן וירדה י' מדרגות, הכי נמי ירדה בענין עון אדה"ר, וגם נסתלקה בעון דור אנוש, וגם דור המבול ודור הפלגה ואנשי סדום כמאמרם ז"ל (ב"ר יט, ז). והנה עלתה אח"כ ע"י הצדיקים, על ידי אברהם יצחק ויעקב, ואח"כ ביציאת מצרים ע"י מרע"ה, וכמו כן ע"י כניסת ישראל לארץ, ואח"כ על ידי דוד ושלמה ובנין בית המקדש חזרה ונבנית והאירה עד שהיתה בבחי' ו' כמ"ש ז"ל, וכמ"ש ג"כ פעמים רבות. והנה כל זה נרמז בזוהר חדש שיר השירים דף ה' ע"א ז"ל: **כְּתִיב: וְהַבַּיִת בְּהִבָּנוֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה** (מ"א ו, ז). **כַּד הֲוֹוֹ דְּכַר וְנוּקְבָא מִתְחַבְּרָאן, כְּדֵין אֶבֶן שְׁלֵמָה, אִשְׁתְּלִימַת כְּמָה דְּאִצְטְרִיךְ, וְלָא אִשְׁתְּלִימַת עַד דַּהֲוַת מַסָּע, דְּנָסַר לָהּ קב"ה וְאַתְקִין לָהּ וְקַשִּׁיט לָהּ, וְאַיְתֵי לָהּ לְגַבֵּי דְּאָדָם וּכְדֵין נִבְנָה וְאִשְׁתְּלִימַת מִכֹּלָּא, וְכַד אִתְחַבְּרוּ דָּא עִם דָּא, כָּל רוּחִין אַחֲרָנִין וְכָל זִינִין בִּישִׁין אִתְעֲבָרוּ מִתַּמָּן וְלָא אִתְקָרְבוּ לְמַקְדְּשָׁא, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: וּמַסָּעֹת וְהַגַּרְזֶן כָּל כְּלִי בַרְזֶל לֹא נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנוֹתוֹ. דְּהָא כּוּלְהוּ עָאלוּ גּוֹ נוּקְבָא דְּתָהוֹמָא רַבָּא, כְּיָון דְּאִתְבְּנֵי בֵּי מַקְדְּשָׁא לְתַתָּא, וְאִתְתַּקַּן הֵיכָלָא עַל בּוּרְיֵיהּ, כְּדֵין אִתְגְּלֵי שִׁיר הַשִּׁירִים, דְּאִצְטְרִיךְ לְאִתְחַבְּרָא מַקְדְּשָׁא בְּמַקְדְּשָׁא כַּד הֲוָה מֹשֶׁה בְּמַדְבְּרָא בְּגִין חוֹבֵיהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל, זִוּוּגָא דְמֹשֶׁה הֲוַת מִתְחַבְּרָא בֵּיהּ בְּאָחוֹרָא, וְהַוֹוֹ דְּכַר וְנוּקְבָא מִתְחַבְּרָאן כַּחֲדָא. כְּדֵין וְהַבַּיִת בְּהִבָּנוֹתוֹ, בְּהִבָּנוֹתוֹ זְעִיר זְעִיר. כַּד עֲבָרוּ יִשְׂרָאֵל יַת יַרְדְּנָא, וּמֹשֶׁה אִתְכְּנִישׁ, קב"ה נָהַר לָהּ וְאַתְקִין לָהּ בְּמִשְׁכַּן שִׁילֹה, עַד דְּאִשְׁתְּלִימַת בְּבֵי עִלְמִין וְאִתְחַבְּרַת לְמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה, וַהֲוּוּ עָלְמִין אַפִּין בְּאַפִּין, כְּדֵין אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה, מַסָּע נִבְנָה, מַסָּע דְּלָא הֲוַת בַּאֲתַר חַד קְבִיעַ, אֶלָּא אִתְעַקַּר וְאִשְׁתְּיל, וּכְדֵין נִבְנָה כְּדְקָא יָאוֹת, וְכָל זִינִין בִּישִׁין וְכָל רוּחִין בִּישִׁין, כְּדֵין אִתְעֲבָרוּ מֵעָלְמָא, וְלָא שַׁלִּיטוּ כְּלָל, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: וּמַקֻּבוֹת וְהַגַּרְזֶן כָּל כְּלִי בַרְזֶל לֹא נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנוֹתוֹ. בְּהַהִיא שַׁעֲתָא כַּד אִתְעֲבָרוּ מֵעָלְמָא וְאִשְׁתְּאַרַת אִתְתָּא בְּבַעֲלָהּ אַפִּין בְּאַפִּין, כְּדֵין אִתְגְּלֵי שִׁיר הַשִּׁירִים, וְדָא אִיהוּ שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה בְּלָא עִרְבּוּבְיָיא כְּלָל, אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה אַפִּין בְּאַפִּין. אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה דְּאִתְעַר וְאַשְׁתִּיל בַּאֲתַר דְּשַׁלְמָא כֹּלָּא דִּילֵיהּ** עכ"ל. ודבריו הם מובנים, כי בתחלה הוקשה לו מה שהוקשה להם לרז"ל אמרו "**בְּהִבָּנוֹתוֹ**" מעצמו, ולפיכך **וְהַבַּיִת בְּהִבָּנוֹתוֹ**, כמו ו"ה שהם זו"ן, **בַּיִת** שהיא מלכות, **בְּהִ**' עליונה **בָּנוֹתוֹ**, ופי' **כַּד הֲוֹוֹ דְּכַר וְנוּקְבָא כַּחֲדָא מִתְחַבְּרָאן** שהם זו"ן, **כְּדֵין**

אֶבֶן שְׁלֵמָה אִשְׁתְּלִימַת כְּמָה דְאִצְטְרִיךְ, היינו שנעשית בת י' ספירות, והנה המלכות נקראת בית בבחי' היות בה ב' פעמים אור כמנין בית, היינו ב' פעמים ו"ר, ואבן נקראת בסוד שם של ב"ן עם א' של ז"א כזה: יו"ד ד"ד וא"ו ד"ד. וכבר אמרנו מ"ש כי מעת יציאת מצרים עד שבנה שלמה בית ראשון, בכל ימות החול היתה המלכות בחי' פרצוף מי' ספירות מן החזה ולמטה, וגם אור ה' ראשונות דז"א האירו בה תמיד ע"כ, ובודאי כי בכלל זה האירו בכתר שלה הב' אורות הנזכרי', ולפי זה יאמר **וְהַבַּיִת**, שהם ב' אורות שלה כנז', **בְּהִבָּנוֹתוֹ**, שנבנית ונעשית בת י' כמו הז"א, מחכמה שלו ולמטה, כמשז"ל שזה היה כל ימי בית ראשון, **אֶבֶן שְׁלֵמָה** וכו' שחזרה בסוד שם ב"ן, ונכנס בה הארת הא' שהוא הז"א, ונעשית בת י' שלימות, והיינו **אִשְׁתְּלִימַת כְּמָה דְאִצְטְרִיךְ**, **וְלָא אִשְׁתְּלִימַת עַד דַּהֲוַת מַסָּע**, **דְּנָסַר לָהּ קב"ה וְאַתְקִין לָהּ**, היינו שהשפיע ונתן בה כל הדינים כמבואר בסוד הנסירה, ואח"כ **וְקַשְׁיט לָהּ** בסוד החסדים, ואח"כ הביאה פנים אל פנים, וזהו **וְאַיְיתֵי לָהּ לְגַבֵּי דְאָדָם וּכְדֵין נִבְנֵית וְאִשְׁתְּלִימַת מִכֹּלָּא** כמ"ש, ובזה נסתלקו הקליפות, וז"ש: **כָּל רוּחִין אַחֲרָנִין** וכו' **וְלָא אִתְקָרְבוּ לְמַקְדְּשָׁא**, **הֲדָא הוּא דִכְתִיב**: **וּמַקָּבוֹת וְהַגַּרְזֶן כָּל כְּלִי בַרְזֶל**, פי' **וּמַקָּבוֹת** שהם כחות המתפשטות מאחוריים של שם שד"י, אשר הוא בא"ת ב"ש בק"ם, ואחוריים שלו מק"ב, ואמר עתה "**ומקבות**" שהם כחות המתפשטות כנזכר, **וְהַגַּרְזֶן** שהוא המשחית, כמאמר הכתוב: היתפאר הגרזן על החוצב בו (ישעיה י', טו). **וְכָל כְּלִי בַרְזֶל** שהם כלים הבאים מן ערש ברז"ל, שהם תרין צפרין ובנות לוט כמבואר בדרוש מרכבת יחזקאל (זוהר חדש פ' יתרו, דף ס' ט"ב). שום א' מדברים אלו **לֹא נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנוֹתוֹ**, **דְּהָא כּוּלְהוּ עָאלוּ גּוֹ נוּקְבָא דְתְהוֹמָא רַבָּא**, **כֵּיוָן דְּאִתְבְּנֵי בֵּי מַקְדְּשָׁא לְתַתָּא** כמ"ש, **וְאִתְתַּקַּן הֵיכָלָא עַל בּוּרְיֵיהּ**, שנברר מתוך הקליפות, אז **כְּדֵין אִתְגְּלֵי שִׁיר הַשִּׁירִים**, שהוא שיר חד, השירים תרין, והוא קה"ק. ושם הוא זווג בסוד הנשיקין בהיכל קה"ק, וישק יעקב לרחל. אי נמי נ"ל יותר עיקר, והוא כי עיקר השיר הוא בגבורה, וכאן הוא על גבי שאר השירים שהם בינה ומלכות, היינו בינה שורש הגבורה, ומלכות כמ"ש הרבה פעמים מ"ש ז"ל בסוד: אלקים אל דמי לך (תהלים פג, ב). וכן למען יזמרך כבוד וכו' (תהלים ל, יג). וז"ש אח"כ: **וְאִצְטְרִיךְ לְאִתְחַבְּרָא מַקְדְּשָׁא בְּמַקְדְּשָׁא**, כמ"ש כי בית ראשון היה בסוד ה' ראשונה, היינו כמ"ש בדרוש הנז' כי בינה נתפשטה עד הוד הב' דז"א ומלכות ששם מקומה, והיתה יונקת ממנה, וכמבואר שם בארוכה. וזהו **לְאִתְחַבְּרָא מַקְדְּשָׁא בְּמַקְדְּשָׁא כַּד הֲוָה מֹשֶׁה בְּמַדְבְּרָא**, **בְּגִין חוֹבֵיהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל זִווּגָא דְמֹשֶׁה הֲוַת מִתְחַבְּרָא בֵּיהּ בְּאֲחוֹרָא** וכו'. הנה בשעת מתן תורה היה הזווג פנים בפנים, כמ"ש הכתוב פנים בפנים דבר ה' עמכם. כך כתוב בשם האר"י בהגה"ה

בס' עץ חיים, ואפשר שהיה בבחי' הו', ואילו זכו לקבל לוחות ראשונות אז היה עולה בבחי' הז' וכתרו וכתרה היו שוים, ואז היה חרות על הלוחות, חירות ממלאך המות ומשעבוד מלכיות וכו'. כך אפשר לומר. אמנם במקום אחר כתב האר"י זלה"ה וז"ל, ואלמלא לא חטאו ישראל במעשה העגל היו ראויים שיחזרו זו"ן אז פנים בפנים כבזמן בית המקדש עכ"ל. ואפשר לומר כי מבחי' הו' לבחי' הז' היה נקל לעשותו כנר' מדברי מהר"א אזולאי זלה"ה ממ"ש מהבחי' שהיה בעת בנין בית ראשון, למה שהיה ראוי בימי רחבעם אילו לא חטאו שלמה וכו'. ונחזור לענין אמנם מפני עון העגל חזרה ונתמעטה, ואעפ"י שתקנו פגם העגל במקצת על ידי מרע"ה ועל ידי המשכן, מ"מ לא חזרה פנים בפנים עד בנין בית המקדש, והרואה בזוהר פ' פקודי דף רמ"ב כמו שציין המגיה בזוהר חדש הנז', יראה איך דבריו מסכימי' למ"ש כי היתה אחור באחור מן החזה דז"א ולמטה, ומרע"ה שהוא בסוד הדעת הנעלם, מחצי ז"א ולמעלה היה מאיר בה ומתקנה, והן הן דברי הזוהר חדש עד **בְּהִבָּנוֹתוֹ זְעִיר זְעִיר**, והנה היה אפשר לפרש מ"ש בזוהר כנז' **זוּגָא דְמשֶׁה**, שהוא על בחי' לאה, דור המדבר אשר בה היה הזווג בהיותם במדבר כמבואר בס' אוצרות חיים, אבל לפי המשך לשון הזוהר הנז' נ"ל כמ"ש בתחלה. ונחזור לדברי הזוהר הנז': **כַּד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל יַת יַרְדְּנָא, וּמשֶׁה אִתְכְּנִישׁ**, ולא היה מאיר אל המלכות, **קב"ה נָהִיר לֵהּ וְאַתְקִין לֵהּ בְּמִשְׁכָּן שִׁילֹה**, היינו קב"ה שהוא ז"א, על ידי מה שנכנסו לארץ ישראל שהם סוד לאה ורחל, ועל ידי משכן שיל"ה בגימט' משה, **אַתְקִין לֵהּ** כנז', **עַד דְּאִשְׁתְּלִימוּ בְּנֵי עָלְמִין**, ואתחבר שלמה שהוא בסוד חכמת ז"א, וגם זכה שלמה להההוא רוחא דמוחא סתימאה, וע"י השיר היה מעלה השרשים, היינו מוחא סתימאה ששם הדינין מסתבכין כחמר טב על דורדייא, ולכן היה שלמה ושלום בימיו, וכמ"ש מהר"ר הרמ"ז נר"ו ביודעי בינה שלו, ואז **הֲווֹ עָלְמִין** שהם זו"ן, **אַפִּין בְּאַפִּין**, שעלתה עד החכמה דז"א, **כְּדֵין אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה, מַסָּע דְּלָא הֲוֹת בַּאֲתַר חַד קָבוּעַ**, נ"ל פי' שבא לומר שלא עלתה הכתר ששם היה מקום קבוע, ולא היתה זזה משם לעולם, רק עדיין היא מסע שעולה ויורדת, **אֶלָּא אִתְעַקַּר וְאִשְׁתְּיל, וּכְדֵין נִבְנָה כִּדְקָא יָאוֹת**, והוא כמ"ש. **וְכָל זִינִין בִּישִׁין וְכָל רוּחִין בִּישִׁין, כְּדֵין אִתְעֲבָרוּ מֵעַלְמָא** שהוא מלכות, **וְעָאלוּ גּוֹ נוּקְבָא דְתְהוֹמָא רַבָּא**, ובזה **לָא שַׁלִּיטוּ כְּלָל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וּמַקֵּבוֹת וְהַגַּרְזֶן** וכו' כמו שפי' לעיל. **בְּהַהִיא שַׁעֲתָא כַּד אִתְעֲבָרוּ מֵעָלְמָא**, היינו שהקליפות נסתלקו מהקדושה, ובזה **אִשְׁתְּאַרַת אִתְתָא בְּבֵעֲלָהּ**, שעלתה למעלה עד החכמה, **אַפִּין בְּאַפִּין** כמ"ש, **כְּדֵין אִתְגְּלֵי שִׁיר הַשִּׁירִים**, ופי' בו ג' פירושים, א' **וְדָא אִיהוּ שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה בְּלָא עַרְבּוּבְיָא כְּלָל**, היינו שנסתלקו הקליפות מן זו"ן כנז', וזה על ידי שיר השירים כמ"ש

הכתוב: **זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֶקֶיךָ** (תהלים קיט, נד). כי ע"י שיר השירים והמזמורים אדם כורת ומסיר הקליפות, ועתה נסתלקו מכל וכל וזהו שיר השירים אשר לשלמה, שנשארה שלימה בלי תערובת ופגם כלל, וזהו אשר לשלמה. וכבר אמרנו למעלה מ"ש הרמ"ז נר"ו, כי שלמה בסוד השיר היה מעלה הגבורות לשרשם דאיהו מוחא סתימאה, והמלכות ג"כ שרשה משם. גם משם בא כח הבירור אל כל הדברים בכח בוצינא דקרדינותא, וזהו **שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה בְּלָא עַרְבּוּבְיָיא כְּלָל**. [ב'] אח"כ אמר: **אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה אַפִּין בְּאַפִּין**. זה יובן כמ"ש בתיקונים [תקון י"ג] דף כ"ז ע"ב: **תְּנַיְינָא בְּשִׁיר דָּא חָכְמָה, שָׁר י', וּתְלַת יוּדִי"ן אינון י'י'י', וְאינוּן רֵישָׁא וְסוֹפָא וְאֶמְצָעִיתָא דְּאַת א', וְאינוּן רְמִיזִין בְּשְׁמָא סְתִים דְּאִיהוּ יו"ד ד"י וא"ו ד"י, בְּאִלֵּין תְּלַת שַׁבַּח דָּוִד מַלְכָּא לְבָרְתָא דְּמַלְכָּא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: שִׁיר לַמַּעֲלוֹת, ל' מַעֲלוֹת אינון וַדַּאי, אינון תְּלָתִין דַּרְגִין דְּבֵהוֹן בְּרַתָּא סָלְקָא לְגַבֵּי אַבָּא** וכו' עכ"ל. והנה כבר אמרנו הרבה פעמים כי בבית ראשון עלתה עד חכמת ז"א אפילו בחול, דמיון למה שהוא עתה ביום השבת, והנה ביום השבת, הנה חכמת זעיר בעת מוסף שבת בחזרה שזעיר עולה עד כתר דאבא ועד בכלל, ונוקביה עולה בג' ראשונות דאי' ושם מזדווגים כמבואר בס' הכוונות. והנה כאשר נחשוב עליית המלכות עד ג' ראשונות דאימא, נמצא שעלתה המלכות ל' מדרגות, היינו י' דידה כי בתחלה לא היתה רק נקודה א' ועתה נעשית בת י', וכל שכן בהיותה בראש הבריאה, שלעליה תחשב לה בעלותה באצילות, ואח"כ היותה נעשית בת עשר, ואח"כ בעלותה כל ארך ז"א בהיותו במקומו הרי י' אחרים שהם עשרים מעלות, ואח"כ בעלותה כל י' דאימא הרי ל' מעלות הרמוזות בשיר למעלות, ולפי דעתי נ"ל לומר דרך דרש שזהו ג"כ מה שאמרו ז"ל (אבות ו, ו): והמלכות נקנית בשלשים מעלות. פי' המלכות נוק' נקנית אל הז"א בעלותה ל' מעלות וזה כמ"ש. עוד כבר אמרנו למעלה כי בשבת דעת הפנימי דמלכות הוא שם ס"ג וז"ס כבו"ד א"ל. ובזה נבא לביאור דברי התקוני', וכבר אמרתי כי כל זה הוא דרך דרש, אמר כי שיר זה הוא בחכמה, והגם כי כל שיר הוא בגבורה, ובכאן פי' **שָׁר י'**, אפשר לומר שר י' שהיא החכמה כמ"ש, בעלות זו"ן עד שם נק' שר מהמלכות שהיא י' קטנה בהיותה בסוד נקודה כמין י'. ואפשר שקראה שר, כי בעלות זו"ן עד או"א כמו שאמרו במוסף שבת, הנה ז"א עולה עד הכתר דאבא ונוק' עד חכמה דאי', באופן שבז"א מאירים ג' ראשונות כח"ב דאבא, ובנוק' ח"ב דאי'. וזה יפורש ג"כ על דרך מ"ש באידרא, דנהירו דתרין מוחין גליפין בה. ואמר אח"כ: **תְּלַת יוּדִי"ן אינון י'י'י'**, שכן שם ס"ג הוא באי' ויש בו ג' יודין, **וְאינוּן רֵישָׁא וְסוֹפָא וְאֶמְצָעִיתָא דְּאַת א'**, פי' אעפ"י שאמרנו שהמלכות מצד אי' אין לה רק חו"ב, מ"מ הם ג' יודין והם רישא וסיפא

דוקא כסדר הזה, ואח"כ ואמצעיתא, היינו שהם תחלה חו"ב ואח"כ דעת שהוא אות א'. וזה נרמז באי"ה מקום כבודו שאמרו שהוא דעת דאו"א המיחד י"ה, כמבואר בכוונת איה מקום כבודו במוסף שבת בקיצור. ואמר: **אינון רְמִיזִין בִּשְׁמָא סְתִים דְּאִיהוּ יו"ד ד"י וא"ו ד"י**, שכן הנה הוא הפנימי דמלכות בשבת קדש בסוד כבו"ד א"ל כמ"ש, **בְּאִלֵּין תְּלַת שַׁבַּח דָּוִד מַלְכָּא לְבָרְתָּא דְמַלְכָּא**, קראה עתה ברתא דמלכא, בסוד: ה' בחכמה יסד ארץ (משלי ג, יט). **ל' מַעֲלוֹת אינוּן** בחכמה כמ"ש, השירים שמעלה כל שאר השירים שהם סוד העליות העולות ע"י השירים שהם בגבורה, כי כן טבע האש לעלות, וכל אלו הם **אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה אַפִּין בְּאַפִּין**, כי עי"ז עולה המלכות הנק' שיר עד הבינה הנק' אשר, ועי"ז מתחברת לשלמה שהוא ז"א בסוד הדעת הנעלם, שכן הוא למש"ה ושלמ"ה אותיות דדין כאותיות דדין כמ"ש המקובלים ז"ל. ואפשר שניתוסף הל' בשלמה לרמוז למה שאמרנו, כי המלכות עולה ל' מעלות כמ"ש לעיל.

עוד אפשר לומר: **שִׁיר דָּא חָכְמָה**, שהיא חכמה סתימאה, וזה על דרך מ"ש כי שלמה ע"י השיר היה מעלה המלכות עד שרשה שהוא מוחא סתימאה כנז' ששם עיקר הבירור, וז"ש אח"כ **שָׁר י'**, פי' בחכמה סתימאה כנזכר, נמשך ממנה שם אלקים דההי"ן העולה רצ"ה, ועם ה' אותיות העולים ש' בין הכל, ומהרח"ו זלה"ה כתב וז"ל, אפשר ג"כ שם אלקים דיודין העולה ש', והגם כי אין אני כדאי להכניס ראשי, אמינא לפי מ"ש בעץ חיים כי מכאן נמשכין תיקוני דיקנא, ותחלתם הם בפיאות הראש והם מצפ"ץ בגימט' ש' שעולה בגימט' אלקים דיודי"ן, והנה האחוריים דאלקים דההי"ן עולה אלף וא', ואחוריים פשוט עולה ר', באופן כי במוחא סתימאה יש אלקים העולה ש', ואחוריים דאלקים העולה ר' מלבד המילוי. ולכן יאמר עליה ש"ר כמ"ש, לי' שהיא החכמה במקומה, ואמר: **וּתְלַת יוּדי"ן אִינוּן י'י'**, **וְאִינוּן רֵישָׁא וְסוֹפָא וְאֶמְצָעִיתָא דְּאַת א'**, **וְאִינוּן רְמִיזִין בִּשְׁמָא סְתִים דְּאִיהוּ יו"ד ד"י וא"ו ד"י**, שכן יש בה ג"כ שם ס"ג, וממנה נמשכין תלת יודין, היינו תלת שמהן דע"ב, כמ"ש הרב האר"י זלה"ה בפי' מקורא דתלת שמהן וכו'. ובס' עץ חיים ג"כ בשער ג' ח"ב פ"ה. ומ"ש: **רֵישָׁא וְסוֹפָא וְאֶמְצָעִיתָא דְּאַת א'**, אפשר לומר כי הג' יודין הם א' בתחלה שהיא יו"ד, וסיפא היא הי' אחרונה, ואמצעיתא היא הי' ראשונה, ואח"כ היא אות וא"ו שבתוכה יש אות א'. אי נמי בא לרמוז ג"כ שבמוחא סתימאה הנז' יש מילוי אלפין, ואמר: **וְאִינוּן רְמִיזִין בִּשְׁמָא סְתִים דְּאִיהוּ יו"ד ד"י וא"ו ד"י**, אמר "שמא סתים" לרמוז שאינו שם ס"ג שהוא למטה באי', רק הנה הוא סתום ונעלם והוא במוחא סתימאה כמ"ש ז"ל בס' עץ חיים הנז' שהוא עליון משם ע"ב. ואמר: **בְּאִלֵּין תְּלַת שַׁבַּח דָּוִד מַלְכָּא לְבָרְתָּא דְמַלְכָּא**, **הֲדָא הוּא דִכְתִיב: שִׁיר לַמַּעֲלוֹת**, שכן מג' יודין אלו נמשכים

ג' הויות דע"ב במילוי יודין, ונעשים אח"כ י"ג תיקוני דיקנא ומהם נמשכים י'חוד ב'רכה ק'דושה אל המלכות, ובפרט בהיותה למעלה באי' כמ"ש, כי אז נק' ברתא דמלכא כמ"ש ל' מעלות וכו', כמ"ש ל' מעלות לעיל. עוד אמרו בזהר חדש הנזכר ז"ל: **אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה, דְּאִתְעַקַּר וְאִשְׁתְּיל בַּאֲתַר דְּשְׁלָמָא כֻּלָּא דִּילֵיהּ**, הנה יסוד הז"א יקרא מלך שהשלום שלו בשעה שמתפשט בתוכו יסוד אבא הנק' שלום, אך אינו מתפשט בתוכו רק עטרת יסוד הנז' שמגעת עד שם, אמנם בעלות זו"ן עד או"א אז מקבל הארה מכל היסוד דאבא ויותר מזה, וז"ש: **דְּאִתְעַקַּר**, פי' שנעקר הז"א ממקומו, ועלה למעלה **וְאִשְׁתְּיל בַּאֲתַר דְּשְׁלָמָא כֻּלָּא דִּילֵיהּ**, שהוא נטוע במקום שכל השלום שהוא יסוד אבא כנז' הוא דיליה.

העולה מכל זה כי ע"י התגלות שיר השירים עלתה השכינה ממסע למסע כמה מעלות טובות עד כי נק' ג"כ כבוד"ד א"ל. וא"כ הוא גם עתה אעפ"י שעשר מסעות נסעה שכינה ונתמעטה בעוה"ר, מ"מ על ידי שיר השירים עוד תשוב תעלה במעלות אשר ירדה, ויותר מזה עד שתעלה במדרגה הז', והיה אור הלבנה כאור החמה וכו'. עד שאין הפה יכול לדבר וזה יהיה בבי"א:

כ"ו

ר' נַחְמָן פָּתַח: הוֹי אֲרִיאֵל אֲרִיאֵל (ישעיה כט, א). **אַרְיָא אַרְיָא גְּבָרָא. קַרְיַת חָנָה דָוִד, קִרְיָה שָׁחָנָה בָּהּ דָּוִד, קִרְיָה דְּלָא הִנִּיחַ לֵיהּ בָּהּ אֶלָּא דָּוִד, קִרְיָה שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ דָּוִד לְקִסַּדְקִיטוֹן** (פי' בלשון רומי צבא ומחנה) **שֶׁלּוֹ. סְפוּ שָׁנָה עַל שָׁנָה חַגִּים יִנָּקוֹפוּ, שָׁנָה עַל שָׁנָה נָקְפָה וְלֹא הָיוּ עוֹלִים לְפַעֲמֵי רְגָלִים, וְהָיוּ הַדְּרָכִים מַעֲלִים חַגִּים** (נ"א **הִיגִּין וְהוּצִין**). **הֲדָא הוּא דִכְתִיב: חַגִּים יִנָּקוֹפוּ. וַהֲצִיקוֹתִי לַאֲרִיאֵל, ר' נְשָׁא דְקֵסָרִין אָמַר: מִכָּאן שֶׁהָיְתָה קוֹרַת רוּחַ לְיִשְׂרָאֵל. וְהָיְתָה תַאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה, סְכוּפֵי סְכוּפִין. וְהָיְתָה לִי כַּאֲרִיאֵל, כְּחוּרְבָּן רִאשׁוֹן חוּרְבָּן שֵׁנִי. כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה** עכ"ל.

אחרי שלמעלה (פ' כה) אמר: תנו לה' אלקיכם כבוד וגו' שהוא על בחי' הדעת החצון דמלכות, שנכנס לתוכה שם ס"ג ונעשה "כבוד אל", ועתה נסתלק, עתה פי' על הדעת החצון דפנים בפנים בימות החול שהוא ע"ב קד"ם, והנה ע"ב קד"ם בגימט' רי"ו, ואמר: **הוֹי אֲרִיאֵל אֲרִיאֵל**, ופי' שר"ל **אַרְיָא אַרְיָא גְּבָרָא**. והענין כי בק"ש של לילה אמרו שצריך לכוין להוריד מן הדעת דמזלא, והוא נמשך מן הדעת דמזלא קדישא, והוא נמשך מן הדעת העליון דלא אתיידע, והוא סוד קרומא דאוירא הגנוז בין גולגלתא ומוחא, וצריך

להמשיך ממנו ג' ע"ב שהם רי"ו, והם יורדים בדעת דאו"א ואח"כ ניתנים בז"א, והז"א מעכב לעצמו החצי ונותן החצי לנוק' שהוא מילוי ההין, ונעשה בה בחי' ע"ב קד"ם והוא רי"ו אחר, וזה כתיב בס' הכוונות ובדרושים אחרים. עוד אמרו כי עי"ז נהרגים החצונים, וז"ש: **לֹא יִשְׁכַּב עַד יֹאכַל טֶרֶף** (במדבר כג, כד). והנה כל זה נמשך מסוד הדיקנא הוא סוד אל, וכמ"ש שנרמז בפ' **רוֹמְמוּת אֵל בְּגָרוֹנָם** וכו' (תהלים קמט, ו). ועתה אמר הכתוב: **הוֹי אֲרִיאֵל אֲרִיאֵל**, שהוא על אלו הב' רי"ו שהם בגימט' ארי"ה הנמשכים מבחי' אל, וזהו אר"י א"ל אר"י א"ל. ואמר המדרש: **אַרְיֵא אַרְיֵא**, לרמוז מ"ש שהוא סוד אריא בחי' ב'. ואמר: **אַרְיֵא אַרְיֵא גִּיבָּרָא**, שבזה הוא נגבר נגד החצונים, כמ"ש הכתוב: **וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם** (תהלים קמט, ו). ואמר עתה: **הוֹי אֲרִיאֵל אֲרִיאֵל** וכו', שאין אתנו יודע עד מה כדי לכפות את החצונים. והנה עיקר הזווג הזה של רי"ו שאמרנו הוא בק"ש שע"ג המטה, וזה כדי לעשותה כלי לזווג אחר חצות לילה, והנה דוד המלך ע"ה היה נזהר לקום כל חצות לילה ועוסק בשירות וזמירות כדי לסייע לשכינה, ובזה היה נעשה מרכבה לשכינה, וז"ש הכתוב: **קִרְיַת חָנָה דָוִד, קִרְיָה שָׁחֲנָה בָּהּ דָּוִד**. אמנם להבין ולדייק "קריה שחנה בה דוד", מה היא החניה והיאך חנה בה, זה יובן לפי ע"ד כאשר נביא לשון ס' הכוונות כמ"ש וז"ל: והנה דהע"ה כל הלילה היה עוסק בשירות וזמירות לסייע השכינה, וז"ס: ולא אמר איה אלוק עושי הנותן זמירות בלילה (איוב לה, י). כנראה בזוהר עכ"ל. ופ' זה הביאוהו בזוהר פ' ויקרא (ח"ג כ"ג ע"א וב') והאריך הרבה, ובסוף כתוב ז"ל: **רִבִּי יְהוּדָה אָמַר: אֲנָא שְׁמַעְנָא דְּר' אַבָּא אָמַר הַאי קְרָא, אַיֵּה אֱלוֹקַּ עוֹשָׂי, עֹשֶׂה לִי מִבָּעֵי לֵיהּ, מַהוּ עוֹשָׂי. אֶלָּא כְּמָה דְּאָמְרַן, בְּשַׁעֲתָא דְּאִיהוּ קָם בְּפַלְגוּת לֵילְיָא וְאִשְׁתַּדָּל בְּאוֹרַיְיתָא, כַּד נָהֲר יְמָמָא אִתְּעַר אַבְרָהָם בְּהַהוּא חוּטָא דִּילֵיהּ, דִּכְתִיב: אִם מְחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל** וגו' (בראשית יד, כג). **וְקב"ה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, וּמְתַקְּנֵי לֵיהּ דְּעַבְדֵי לֵיהּ בְּכָל יוֹמָא בְּרַיְיתָא חֲדָשָׁה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב אֱלוֹקַּ עוֹשָׂי. וְהָא אוּקְמוּהָ** (ח"א צ"ד ע"א). **א"ל-ו"ה, א"ל דָּא אַבְרָהָם דִּכְתִיב בֵּיהּ: הָאֵל הַגָּדוֹל. ו' דָּא קב"ה, ה' דָּא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, וְדָא הוּא אֱלוֹקַּ, וְאִינּוּן עַבְדִין לֵיהּ לְבַר נָשׁ וּמְתַקְּנִין לֵיהּ בְּכָל יוֹמָא, וּבְגִין כָּךְ כְּתִיב עוֹשָׂי, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר: יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעוֹשָׂיו** (תהלים קמט, ב). עכ"ל. ואפשר לומר שסוד בריה חדשה הנעשה ע"י שם אלוק, כמ"ש בזוהר הוא על דרך מ"ש בדרוש א' מהאר"י זלה"ה ז"ל לענייננו, ושניהם (פי' ע"ב רי"ו) פר"ח שהם רפ"ח ניצוצין, ומחיבור שניהם נעשים הנשמות, כנודע כי נשמות יוצאות מלובשות במקצת מן האי רוחא דשדי בגוה, והוא ג"כ מהחסד בסוד אלוק, אלא שהוא מהרי"ו. ואולי לכן סוד אלוק הוא בגימט' מ"ב שהוא ג"כ גבורה עכ"ל. והיינו יכולים להרכיב דרוש זה עם מ"ש בדרוש אחר, כי זו"ן הם האחים הגדולים,

והנשמות הטהורות היוצאות מזווג או"א הם אחים, ונוטלים קצת מההוא רוחא דשדי בגוה, אבל לענייננו נראה דאיך צריך, רק נאמר כי ע"י מה שהיה דהע"ה מכוין בתחלת הלילה ברי"ו הנז', וכמו שרמז הכתוב: קדמתי בנשף ואשועה (תהלים קיט, קמז). ואח"כ בחצות לילה היה נזהר לקום, בודאי שהוא היה מרכבה לשכינה והיה שורה בתוכה, וכן **קִרְיָה דְּלָא הֲנִיחַ לֵיהּ בָּהּ אֶלָּא דָוִד**, כי אעפ"י שהאבות ומרע"ה ושאר צדיקים נעשו מרכבה לשכינה, מ"מ כל א' בחר מדתו, אברהם בחסד, יצחק בגבורה וכו' וכן כל שאר צדיקים, וכמ"ש בס' הבהיר על אבן מאסו הבונים (תהלים קיח, כב). אבל דהע"ה בחר בה ונעשה מרכבה אליה, וכל ימיו היתה כונתו לתקנה, וזהו **דְּלָא הֲנִיחַ לֵיהּ בָּהּ אֶלָּא דָוִד**, ועל זה אמרו ג"כ **הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּינָּה** (תהלים קיח, כב). כמשז"ל שהיא נעשית אח"כ עטרת בעלה, וזהו ג"כ **קִרְיָה שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ דָּוִד לְקֶסֶדְקִיטוֹן שֶׁלּוֹ**, והנה בכתוב אפשר לומר כי אריא"ל הוא בגימט' רמ"ב כמנין ריי"ו כ"ו, וב' פעמים אריאל הוא ב' פעמים ריי"ו כנז', וב' פעמים כ"ו הוא ב"ן, והוא סוד ההוא רוחא שהוא סוד שם ב"ן, גם קרי"ת בגימט' תש"י כמנין מנצפ"ך וה' פעמים אלקים שהם סוד הגבורות, ומלת חנה בגימט' ס"ג שמשם באי' החסדים וגבורות, ור"ת ק'רית ח'נה ד'וד בגימט' יב"ק שסודו ידוע. **סְפוּ שָׁנָה עַל שָׁנָה חַגִּים יְנַקּוֹפוּ, שָׁנָה עַל שָׁנָה נָקְפָה וְלֹא הָיוּ עוֹלִים לְפָעֲמֵי רְגָלִים**, הנה ע"י עליית הרגלים אמרו בשם האר"י זלה"ה, כי היתה המלכות נתקנת ועולה למעלה בבינה ומתייחדת עם הזעיר ונקראת אלקים. ועתה לא די שלא עשו היחודים הצריכים מידי יום ביומו לעשות הזווג ע"י הרי"ו, אלא גם לא היו עולים לרגלים, ובזה לא היה היחוד הנזכר נעשה, מלבד מה שכתב האר"י זלה"ה בדרוש הנז', כי ע"י עליית ג' רגלים היה נתקן עון מעשה העגל, ועתה שנה נכנסת שנה יוצאה, **וְלֹא הָיוּ עוֹלִים לְפָעֲמֵי רְגָלִים, וְהָיוּ הַדְּרָכִים מְעֻקָּלִים הֵיגִין וְהוּצִין** (כך היא הגירסא באות אמת), ופשוטו כמשמעו. ולפי הדרך שאמרנו שהיו הקליפות מתגברות, ובמקום מה שאמר הכתוב: **לֹא יַחְמוֹד אִישׁ אֶת אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ** (שמות לד, כד). והיו כורתים הקליפות, עתה שלא היו עולים לרגל, הנה היו הקליפות מתגברות עד כי גבר אויב ונחרב הבית בעוה"ר. ואמנם אמרו: **סְפוּ שָׁנָה עַל שָׁנָה**, ולא אמר ספו מועד על מועד וכיוצא, אפשר לומר שבא לרמוז כי גם בראש השנה אשר נעשה בו איזה תיקון, דמיון מה שנעשה בכל לילה, אלא שהוא באופן אחר, היינו ע"י תקיעת שופר, רמז לומר עורו ישנים וכמשז"ל (רמב"ם הלכות תשובה פ"ג ה"ד). גם זה לא היו עושים, ודרך כלל כוונת המדרש לומר כי הן דרך פרט בדברים הצריכים לעשות ולהזהר בהם מידי יום ביומו, וגם בדברים הבאים מזמן לזמן כגון ימים טובים וכיוצא, לא היו נזהרים בהם, ובמקום שהיה להם

לעשות יחוד למעלה לא היו עושים, רק אדרבה היו עושים פירוד ע"י עונותיהם, לפיכך גברו הקליפות, שאילו היו עולים היה להם קורת רוח לישראל, כמ"ש אח"כ: **וַהֲצִיקוֹתַי לַאֲרִיאֵל. רַבִּי נְשָׁא דְקֵסָרִין אָמַר מִכָּאן שֶׁהָיְתָה קוֹרַת רוּחַ לְיִשְׂרָאֵל**, כי הנה הן ע"י זווג רי"ו אין לך קורת רוח יותר ממה שאמרנו, שבזה נעשים בריה חדשה, וגם ע"י עליית הרגל היו נמחלים להם עונותיהם, וגם ע"י עליה אל הבינה שהיא בסוד היובל, יתחדשו הדברים כקדמותן, ואין לך נחת רוח גדול מזה. **וְהָיְתָה תַּאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה, סְכוּפֵי סְכוּפִין**, כי מטבע האדם להיות כלה ואבד אילולי ה' עזרתה לו ומחדשו בכל בקר ובקר, ועתה שאינו מחדשו לסיבת הנזכר, הנה הוא בכל יום מוכה ומעונה יותר מחבירו עד שזה גרם להם **חוּרְבָּן רִאשׁוֹן וְחוּרְבָּן שֵׁנִי, כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ** וכו', פי' כיון שלא העלו מ"נ וגם לא היו מעלים הניצוצות בכל לילה, וגם לא היו עולים לרגל כמ"ש וגברו הקליפות, לכן הוצרכו לגלות כדי ללקט הניצוצות שנפלו ע"י עונותיהם, **וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיכֶם אֵיכָה**, להיות שבעוה"ר נתרוקנה הקדושה ונשארה בדד, וכמשז"ל (רש"י בראשית כה, כג) על אמלאה החרבה (יחזקאל כו, ב). והנה גם כל זה, היינו על כל מה שאמרנו כנז', הדבר פשוט כי כאשר ישמרו ישראל משמרת דוד מלכם בשירותיו וזמירותיו להודות לה', ובלילה יהי' שירה עמהם, אז עי"ז יוציאו הניצוצות הבלועות בתוך הקליפה, ויעלו מ"נ אל תוך הקדושה, ואז תעלה המלכות ותשוב במעלות אשר ירדה, ואז יאמר שיר השירים אשר לשלמה, וכמ"ש במאמר הקודם.

כ"ז

ר' פִּנְחָס פָּתַח, וְאִם עַד אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וגו' (ויקרא כו, יח). **רַבִּי אֶלְיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֶלְיעֶזֶר אוֹמֵר אֵין הַב"ה מֵבִיא פּוּרְעָנוּת עַל יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁמַּתְרֶה בָּהֶם תְּחִלָּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וְאִם עַד אֵלֶּה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר שֶׁלֹּא יְהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים כָּלוּ מַכּוֹת, עוֹד אֵין לוֹ מַכּוֹת אֲחֵרוֹת לְהָבִיא עָלֵינוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאִם עַד אֵלֶּה, יֵשׁ לוֹ עוֹד אֲחֵרוֹת מֵאֵלֶּה וְכֵאלֶּה לְהָבִיא עֲלֵיכֶם. וְיָסַפְתִּי לְיַסְּרָה אֶתְכֶם שֶׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם. אַתֶּם עֲבַרְתֶּם לְפָנַי שֶׁבַע עֲבֵירוֹת, בּוֹאוּ וְקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם שֶׁבַע פּוּרְעָנִיּוֹת. אַתֶּם עֲבַרְתֶּם לְפָנַי שֶׁבַע עֲבֵירוֹת, הֲרֵי יִרְמְיָהוּ בָּא מְקוֹנֵן עֲלֵיכֶם קִינוֹת, שֶׁהוּא שֶׁבַע אַלְפָּא בֵּיתִין אֵיכָה.** עכ"ל.

כתב מהר"ר אהרן ן' חיים ז"ל בעל קרבן אהרן וז"ל: דהוקשה אומרו עד אלה היה לו לומר ואם באלה, ועוד קושיות אחרות יעויין בספרו פ' בחקותי. ולפיכך כל א' מהם פי'

אותו לפי דרכו, היינו ר' אליעזר פי' מלת עד מלשון עֵד, ואמר **אֵין הב"ה מֵבִיא פּוּרְעָנוּת עַל יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁמַּבַּתְּחִלָּה מַתְרֶה בָּהֶם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר שֶׁלֹּא יְהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים כָּלוּ מַכּוֹת, עוֹד אֵין לוֹ מַכּוֹת אֲחֵרוֹת לְהָבִיא עָלֵינוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאִם עַד אֵלֶּה, יֵשׁ לוֹ עוֹד אֲחֵרוֹת מֵאֵלֶּה וְכָאֵלֶּה לְהָבִיא עֲלֵיכֶם.** ומפרש עד לשון עודיות, **יֵשׁ לוֹ עוֹד אֲחֵרוֹת.** ואפשר לומר שבא להוציא מלב בני ישראל לבל יחשבו כי הגם כי הב"ה מודד מדה במדה ולא יותר, מ"מ אין הכוונה לומר שאפילו אם יעברו על עבירה א' כמה פעמים לא יקבלו יותר מהעונש המפורש, וז"ש המדרש: **כָּלוּ מַכּוֹת, וְאֵין עוֹד מַכּוֹת אֲחֵרוֹת לְהָבִיא עָלֵינוּ,** דייק אומרו **עָלֵינוּ,** כי הם יודעים כי לא יבצר ממנו ית' מזימה להביא פורעניות ועונשים לעוברי רצונו, אך **עָלֵינוּ** אין לו עוד מכות להביא כנז', ולפיכך אמר **וְאִם עַד אֵלֶּה,** כלומר ואם לא תשמעו לי עוד אלה אביא, ועוד זה אין לו שיעור עד שישובו, ודייק אומרו **מֵאֵלֶּה** וכו', שיהיו דומים לראשונות באופן מדה במדה לא בטלה. **וְיָסַפְתִּי לְיַסְּרָה אֶתְכֶם שֶׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם. אַתֶּם עֲבַרְתֶּם לְפָנַי שֶׁבַע עֲבֵירוֹת, בּוֹאוּ וְקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם שֶׁבַע פּוּרְעָנִיּוֹת.** אפשר שכוונת ר' פינחס לומר כי אם ישראל ירגישו מעונותיהם, די להם בזה שיקבלו עליהם הפורעניות המפורשות בתורה, וזהו אומרו: **בּוֹאוּ וְקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם שֶׁבַע פּוּרְעָנִיּוֹת.** ואפשר שלזה תקנו בוידוי קבלת ד' מיתות בית דין, וכן תקנו לומר: על חטא שחטאנו לפניך כל מיני יסורין וכל מיני עונשים. ואפשר כי כאשר יקבל עליו דברים אלו בלב שלם ונפש חפצה ובכיה וחרטה יועיל לו על כל פעם ופעם על עבירה א'. ואפשר בפעם א' על עבירות הרבה אפי' עשאן פעמים רבות, והכל לפי גודל התשובה. וכבר אמרו ז"ל (אבות ד, יז): יפה שעה א' בתשובה וכו'. עוד אומר במדרש: **אַתֶּם עֲבַרְתֶּם לְפָנַי שֶׁבַע עֲבֵירוֹת, חֲרֵי יִרְמְיָה בָּא מְקוֹנֵן עֲלֵיכֶם קִינוֹת שֶׁהוּא שֶׁבַע אַלְפָּא בֵּיתִין אֵיכָה. שֶׁבַע עֲבֵירוֹת,** פי' אותם רש"י על **וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי** (ויקרא כו, יד). ז"ל: **חֲרֵי שֶׁבַע עֲבֵירוֹת, הָרִאשׁוֹנָה גּוֹרֶרֶת הַשְּׁנִיָּה וְכֵן עַד הַשְּׁבִיעִית,** (א): **לֹא לָמַד,** (ב): **לֹא עָשָׂה,** (ג): **מוֹאֵס בְּאַחֵרִים הָעוֹשִׂים,** (ד): **שׂוֹנֵא אֵת הַחֲכָמִים,** (ה): **מוֹנֵעַ אֶת הָאֲחֵרִים,** (ו): **כּוֹפֵר בְּמִצְוֹת,** (ז): **כּוֹפֵר בָּעִיקָּר** עכ"ל. ואולי שכנגד זה בכוון באו ז' אלפא ביתות כסדר, היינו כנגד **לֹא לָמַד** באה **אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד** (איכה א'), וכמו שנפרש במקומו, שנפרש איכה ישבה זמן הרבה בדד מבלי המלאכים המלוים את האדם, מפני שהיתה כאלמנה מבלי תורה כנראה מדברי ס' הזוהר פ' ואתחנן (ח"ג רס"ח ע"א), יעויין שם בפי' הכתוב (שה"ש א, א). וכנגד **לֹא עָשָׂה** אפשר לומר שבא **אֵיכָה יָעִיב בְּאַפּוֹ ה' אֶת בַּת צִיּוֹן** וכו' (איכה ב'). שבמקום היותם **בָּנִים הַמְצוּיָּנִים בְּתִגְלַחַת וּבְצִיצִית,** ובכל מיני מצות (שהש"ר ג, כ), עתה חשך משחור תארם, וזהו "יעיב", יחשיך את בת ציון המצויינים כנז', וזה מפני

שהחשיכה מעשיהם. **מוֹאֵס בְּאֲחֵרִים הָעוֹשִׂים**, כנגד זה אמר: **אֲנִי הַגֶּבֶר רָאָה עוֹנִי** (איכה ג, א). כמו שנפרש בא' מן הפירושי'. פי' אעפ"י שאני הגבר, גבר בגוברין ובעל שכל, מ"מ ראה עוני, אין עניות כעניות התורה, ומלבד מ"ש בפ' אני הגבר בס"ד, נוכל לדקדק מלת ראה, וכמו שדייקו רז"ל ואמרו אעפ"י שהוא גבר כמ"ש, ישר בעיניו ורואה בעין יפה ריקים ופוחזים וכל מי שהוא עני בתורה, מכלל שאת החכמים והמקיימים את התורה לא היה רואה בעין יפה רק מואס בהם. אי נמי אמרו ז"ל (קהלת רבה ט, כג) על **וְחָכְמַת הַמַּסְכֵּן בְּזוּיָה** (קהלת ט, טז). **וְכִי חָכְמָתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא** [**שֶׁהָיָה מַסְכֵּן**] **הָיָה בְּזוּיָה, אֶלָּא מַאי וְחָכְמַת הַמַּסְכֵּן בְּזוּיָה, זֶה שֶׁהוּא מַכְרִיז וְאוֹמֵר לַאֲחֵרִים לֹא תִּגְנֹבוּ וְהוּא גּוֹנֵב, לֹא תַלְוּוּ בְּרִבִּית וְהוּא מַלְוֶה בְּרִבִּית, אֵין לְךָ מַסְכֵּן גָּדוֹל מִזֶּה**. א"כ הרוצה לקשט אחרים ולא את עצמו נקרא מסכן ודבריו אינם נשמעים, ועתה אמר אני הגבר כמ"ש, ראה וחיבב את העני הזה, וזה להיותו מואס באחרים העושים, לפיכך הוא חפץ בזה שאינו עושה ואין בו כח להיות מֵעֲשֵׂה אחרים. **שׂוֹנֵא אֵת הַחֲכָמִים**, פי' חכמי התורה, כנגד זה אמר: **אוֹתִי נָהַג וַיֹּלַךְ חֹשֶׁךְ וְלֹא אוֹר** (איכה ג, ב). כמ"ש בס"ד שזה נאמר על העוסקים בחכמות חצוניות הנקראי' חשך, והנה סבת התעסקו בזה הוא מפני היותו מבזה את חכמי התורה ושונא דרכיהם, ולפיכך ארח לחברה עם פועלי און, ובילדי נכרים יספיקו ההולכים בחשך ולא אור. **מוֹנֵעַ אֶת הָאֲחֵרִים** מלעשות מצוה, זה פשוט באומרו: **אַךְ בִּי יָשׁוּב**, פי' אפי' אם ירצה לשוב בתשובה, **יַהֲפוֹךְ יָדוֹ כָּל הַיּוֹם** ומונע אותו מלשוב בתשובה. **כּוֹפֵר בָּמְצוֹת**, זה פשוט ג"כ שכנגד זה בא **אֵיכָה יוּעַם זָהָב** (איכה ד'). שהם המצות התמימות, **פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים** וכו', **הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב** (תהלים יט, ט־יא). עתה **נֶחְשְׁבוּ לִנְבְלֵי חֶרֶשׂ** (איכה ד, ב). שאין בהם קדושה ורוחניות כלל. וסוף דבר שביעית קשה מן הכל, **כּוֹפֵר בָּעִיקָּר**, ועל זה נאמר: **הַבִּיטָה וּרְאֵה אֶת חָרְפָּתֵינוּ** (איכה ה'). כמ"ש האר"י זלה"ה שבמקום הקדושה נכנסה הערלה הנק' חרפה עכ"ל. וזה ודאי מפני כי נסתלק רוח הקדושה ממנו בכוונת מכוין, ואפשר לפרש שהוא על שהכניסו ע"ז בבית קה"ק, הגם כי מנשה לא היה כופר בעיקר, היה יודע רבונו ומכוין למרוד בו, וזה היה קשה יותר, ואפשר כי כנגד זה נאמר: **יְתוֹמִים הָיִינוּ וְאֵין אָב** (איכה ה, ג). פי' כנגד מה שכפרו בה' שהוא אבינו ואנחנו בניו, כנגד זה **יְתוֹמִים הָיִינוּ וְאֵין אָב**. והנה כנגד כלל כל הז' אלפא ביתות בא ג"כ שיר השירים, אשר נפרש כל פסוק ופסוק ממנו כנגד פסוקי איכה, וגם בפ' ראשון נרמז שבע כנגד שבע אלפא ביתות, היינו **שִׁיר** חד, **הַ'שִּׁירִים** - ה' שירים. **אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה** הרי א' - הם ז', כי גם זה לעומת זה עשה האלקים, כי כאשר ישראל חוטאים, כאשר ייסר איש את בנו מייסר אותם ע"י תוכחות, איכה

ישבה בדד וכו' וכל שבעה אלפא ביתות, וכאשר ישובו בתשובה אז ינחם אותם וידבר על לבם דברי ניחומים, ויקרב אותם אצלו לחסות תחת כנפיו בשירים ושבח האמורים בשיר השירים, ויקראם עמו ונחלתו להיות לו סגולה החביבה אצלו אכי"ר.

כ"ח

ר' חָמָא בַּר חֲנִינָא פָּתַח, וַיִּרְמְיָהוּ לָקַח לוֹ מְגִילָה אַחֶרֶת וגו' (ירמיה לו, לב). **ר' חָמָא בַּר חֲנִינָא וְרַבָּנִין. ר' חָמָא אָמַר: וְעוֹד נוֹסַף עֲלֵיהֶם - זֶה אֵיכָה יָעִיב** (איכה ב'). **דְּבָרִים - זֶה אֵיכָה יוּעַם** (איכה ד'). **רַבִּים - זֶה אֲנִי הַגֶּבֶר** (איכה ג'). **כָּהֵמָה - זְכוֹר ה' מֶה הָיָה לָנוּ** (איכה ה'). **וְרַבָּנָן אָמְרֵי: וְעוֹד נוֹסַף עֲלֵיהֶם - זֶה אֵיכָה יָעִיב** (איכה ב'). **דְּבָרִים - זֶה אֵיכָה יוּעַם** (איכה ד'). **רַבִּים - זֶה זְכוֹר ה'** (איכה ה'). **כָּהֵמָה - זֶה אֲנִי הַגֶּבֶר** (איכה ג'), **שֶׁהוּא מִן תְּלָתָא תְּלָתָא פְּסוּקֵי בְּאַלְפָּא בֵּיתָא.**

אפשר שהביא דברי ר' חמא בר חנינא וגו' להוכיח מ"ש למעלה (פ' כז) שהם כנגד ז' גופי עבירות, שהרי בתחלה לא נכתב כי אם איכה ישבה בדד, ואפשר שהוא כנגד העון הראשון שהוא "לא למד" כמ"ש למעלה, וכמשז"ל (ב"מ פה, א) על פ' על מה אבדה הארץ, על עזבם את תורתי (ירמיה ט, יא־יב). אך אח"כ כאשר שרף יהויקים את המגילה (ירמיה לו, כג). וזה היה יותר קשה מכופר בעיקר, שרצה להתריס כנגד גזרתו של מקום, ועליו נאמר: והנפש אשר תעשה ביד רמה (במדבר טו, ל). ועוד וכי היה חושב שבהיותו שורף הדברים אשר שרף לא יתקיימו דבריו של מקום חלילה וחס, ולכן אז נתמלאה הסאה, ונכתבו ז' איכה כמ"ש כנגד ז' גופי עבירות שאמר למעלה. ואפשר לומר ג"כ כי בתחלה לא היה ה' מקפיד רק על ביטול תורה כמ"ש, וגם אז"ל (מס' פאה א, א): ותלמוד תורה כנגד כלם.

אמנם כאשר ניתוסף עון "כופר בעיקר" השגחתו ית', אז ניתוסף עוד עליהם דברים רבים כמ"ש כנגד כל העבירות הנז'. ועוד יש לומר עם מ"ש בדרוש הנז' בחילוק שיש בין גלות ראשון היינו גלות בבל לגלותינו זה, וכן ג"כ מ"ש בזהר חדש פ' תבא דף צ"ה ע"א וז"ל: **כְּךָ אָמַר הקב"ה, בְּקִלְלוֹת** [קַדְמָאִין] **אִית ל"ב קָרָאֵי, וְכֻלְּהוּ לְקָבֵיל שְׁבִילֵי דְאוֹרַיְיתָא. בְּקִלָּלוֹת בַּתְרָאֵי אִית בְּהוּ נ"ג קָרָאֵי, לְקָבֵיל פָּרְשָׁיָין וְאוֹרְחִין דְּאוֹרַיְיתָא. בְּגָלוּת קַדְמָאָה דְּבֵית רִאשׁוֹן עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אִינוּן שְׁבִילִין וּסְתִימִין דְּסִתְרָא, וְאִתְגְּלֵי חוֹבַיְיהוּ וְאִתְגְּלֵי קִצָּא דִילְהוֹן וְנֶחָמָתָא וְאַבְטָחוּתָא דִילְהוֹן. בְּגָלוּת בַּתְרָאָה דְּבֵית שֵׁנִי עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל ג"ן פָּרָשִׁיוֹת, אֹרְחִין דְּאִתְגַּלְיָין, וְאַסְתִּים חוֹבַיְיהוּ וְאַסְתִּים קִיצַיְיהוּ** וכו' עכ"ל. ונ"ל דאפשר לומר שמה

שאמר **שִׁעְבְּרוּ יִשְׂרָאֵל אִינּוּן שְׁבִילִין דְּסִתְרָא**, הוא משז"ל (ב"מ פה, א): על עזבם את תורתי (ירמיה ט, יב). כי גלות ראשון היה על עון ביטול תורה. והנה אפשר לומר כי בעון ביטול תורה מסתלקי' ג' ראשונות דז"א, ולפיכך כנגד "לא למד" נגזר עליהם **אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד** (איכה א'), שכיון שנסתלקו ג' ראשונות, נפרדו ג"כ ז' תחתונות זה מזה, פי' לא היה חיבורם יפה כבראשונה, אך אח"כ כשעברו ז' גופי עבירות כמ"ש, אפשר לומר שזה גרם כמ"ש בדרוש הנז"ל ז"ל: **וְאָז אוֹתָם הַהֶאָרוֹת שֶׁהָיוּ מְאִירִים ז' סְפִירוֹת עֶלְיוֹנוֹת, שֶׁבָּהֶם נִתְפַּשְׁטָה הַבִּינָה בז"א בִּימֵי בַּיִת רִאשׁוֹן, וְכֻלָּם הָיוּ מְאִירִים בִּבְחִינַת פָּנִים בְּפָנִים כַּנִּזְכָּר, הִנֵּה אֵלּוּ הַהֶאָרוֹת [כֻּלָּם] יָרְדוּ [וְנִמְשְׁכוּ] אֶל הַקְּלִפּוֹת בעוה"ר, אַךְ לֹא ט' סְפִירוֹת רִאשׁוֹנוֹת בְּעַצְמָם שֶׁבָּהּ כַּנִּזְכָּר עָלוּ בז"א, אַךְ אֵלּוּ הַז' אוֹרוֹת יָרְדוּ אֶל הַקְּלִפּוֹת, וְהֵיא חֻזְרָה אָחוֹר בְּאָחוֹר כַּנִּזְכָּר בִּימֵי הַחֹל, וְזֶהוּ עִנְיַן גָּלוּת בָּבֶל [ע' שָׁנָה] כְּנֶגֶד ז' הָאוֹרוֹת הָאֵלּוּ שֶׁהֵם בְּגִימַטְרִיָא ע', כָּל א' כְּלוּלָה מִי'**. עכ"ל בדרוש הנז'. ואפשר לומר כמ"ש כי בתחלה לא נכתבה כי אם איכה א' כמ"ש, לסיבת ביטול תורה כמ"ש, ועדיין הדבר היה תלוי בתשובה אם ישובו, וכמ"ש הכתוב בפי', **אוּלַי יִשְׁמְעוּ בֵּית יְהוּדָה אֵת כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר אָנֹכִי חוֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת לָהֶם** (חושב דוקא, שלא היתה אלא בסוד המחשבה כמו שאמרנו, ואולי לא היתה יוצאה אל הפועל), **לְמַעַן יָשׁוּבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וְסָלַחְתִּי לַעֲוֹנָם וּלְחַטָּאתָם** (ירמיה לו, ג). אבל אח"כ כאשר שרף יהויקים את המגילה ביד רמה, ומרד בפרהסיא כנגד המקום ב"ה, אז נאמר: **שׁוּב קַח לְךָ מְגִלָּה אַחֶרֶת** וכו' (שם כח). **וַיִּרְמְיָהוּ לָקַח מְגִלָּה אַחֶרֶת** וכו' (שם לב). ולא נזכר בה שיהא תלוי בתשובה אדרבה נז' סדר הפורענות וסדר החרבן והגלות עד תום כל הדברים הרעים שנתהוו בעוה"ר. והנה ע"י סיבת העונות וביטול תורה אשר היה תחלת הכל, כמ"ש בשם רש"י (ויקרא כו, יד) ז"ל: **לֹא לָמַד, לֹא עָשָׂה** וכו'. וזה גרם תחלה הסתלקות ג' ראשונות דז"א, ובכלל זה הסתלקות נה"י דאי', וע"י שאר העונות ירדו ז' האורות הנזכרים, הנה כנגד זה כאשר יחזרו בתשובה ויחזיקו בתורת ה' ויעסקו בה לשמה, וישובו אל ה' בכל לבם ובכל נפשם, הנה הדבר פשוט כי ידיעת ההפכים א'. ואז ע"י שיר השירים שהוא קדש קדשים כמו שאז"ל (רש"י שה"ש א, א), יתגלו אור ג' ראשונות וישובו ההארות לקדמותן בתוך הקדושה, ואין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה, רק הכל יהי' ברחובותינו אשר ירחיב ה' לנו ופרינו בארץ בבי"א כן יהי רצון:

כ"ט

זַבְדִּי בֶּן לֵוִי פֻּתַּח: אֱלֹקִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה (תהלים סח, ז). **אַתָּה מוֹצֵא עַד שֶׁלֹּא נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הָיוּ יוֹשְׁבִין בִּכְּנֵי עַצְמָן**

וְהַשְׁכִינָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְכֵיוָן שֶׁנִּגְאֲלוּ נַעֲשׂוּ כֻּלָּן הוֹמוֹנְיָא אַחַת. (ובילקוט מוסיף: **וְשָׁרְתָה שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם**), **וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ חָזְרָה שְׁכִינָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְיִשְׂרָאֵל בִּפְנֵי עַצְמָן, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: אַךְ סוֹרְרִים שָׁכְנוּ צְחִיחָה. שֶׁנֶּאֱמַר: אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד**, עכ"ל.

המאמר לפי פשוטו הוא מובן. אמנם נ"ל לדקדק כמו שדקדקנו הרבה פעמים אומרו: "**אַתָּה מוֹצֵא**", מה היא מציאה זו, ובפרט כי נראה כי המציאה היא כי בהיותם במצרים היו כל א' וא' בפני עצמו, וכך היה לו לומר עד שלא נגאלו ישראל וכו' וכיון שנגאלו אתה מוצא שנעשו כלם הומניה א'. אבל נ"ל לומר עם מה שאמרו ז"ל (ויק"ר לב, ה): **בִּזְכוּת אַרְבָּעָה דְּבָרִים נִגְאֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, שֶׁלֹּא שִׁנּוּ אֶת שְׁמָם** וכו'. וא"כ היו ישראל בפני עצמן ולא נתערבו עם המצרים ולא עם שום אומה ולשון אחרת, וזכות זה הגינה עליהם והועילה להוציאם ממצרים ולגאלם, וכמ"ש ג"כ (ויק"ר לב, ה): **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נַחְתִּין וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל סַלְקִין**. וזוהי באמת מציאה גדולה, וזהו: **אַתָּה מוֹצֵא עַד שֶׁלֹּא נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הָיוּ יוֹשְׁבִין בִּפְנֵי עַצְמָן**. גם אפשר לומר יושבין בפני עצמן, שלא היו תחת שום שר ומלאך, רק מעותדים ומקוים לחסות תחת כנפיו ית', ואעפ"י שהיו בגלות תחת ממשלת שרו של מצרים לא נקראו עמו ח"ו רק עם בני ישראל, גם השכינה היתה בפני עצמה, ולא בחרה לה אומה ולשון רק גם היא היתה מצפה כי ישראל ישלימו עצמם ויצטרפו בכור הברזל להיות לו אח"כ לעם סגולתו, וגם זו היא מציאה באמת. ולפיכך: **כֵּיוָן שֶׁנִּגְאֲלוּ נַעֲשׂוּ כֻּלָּם הוֹמְנְיָא אַחַת**. פי' השכינה וישראל, זה אפשר לומר לפי גרסת מדרש רבה שבידינו כפי מה שמגיה אות אמת, אבל לפי מה שמוסיף בילקוט: **וְשָׁרְתָה שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם**. צריך לפרש: **וְנַעֲשׂוּ כֻּלָּם הוֹמְנְיָא אַחַת**, דקאי על ישראל בהיותם בגלות, היה כל א' פונה לעבודתו, ולא היו משגיחים זה על זה, ולא היה ביניהם אהבה וחבה, אדרבה אמרו ז"ל שהיו ביניהם דלטורין, וכשנגאלו אז היה ביניהם אהבה ואחוה. וכמ"ש הכתוב ג"כ: **וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר** (שמות יט, ב). ואמרו רז"ל (מכילתא): **בְּלֵב אֶחָד כְּאִישׁ אֶחָד**. וזהו שמביא ראייה מן הפ' **אַךְ סוֹרְרִים שָׁכְנוּ צְחִיחָה** (תהלים סח, ז). פי' אך אותם שהיו סוררים ובלתי שלמים, שכנו צחיחה, פי' שכנו יחד באהבה וחיבה, צמאים כדי לשמוע דברי תורה. וכאשר היתה ביניהם אהבה כנז' אז **וְשָׁרְתָה שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם**. ואפשר עוד לומר כי בהיות ישראל בגלות אעפ"י שהיתה שכינה עמהם לשמרם מ"מ היו ישראל בפני עצמן והשכינה בפני עצמה, להיות שהיו האומות משתעבדים בהם בישראל, לא היתה השכינה שורה בתוך ישראל כדי שלא יהיה אל האומות אחיזה בשכינה ח"ו, ולפיכך היו אלו בפני עצמן והשכינה בפני עצמה. אמנם כשנגאלו אז לא

היה חשש לזה, ולפיכך: **נַעֲשׂוּ כֻּלָּם הוֹמְנְיָא אַחַת**. והנה טעם היות האומות שולטים על ישראל הוא מפני כי לסיבת עונותיהם של ישראל נתערבו ניצוצות נשמותיהם הקדושות באומות העולם, גם לסיבת העונות נתערבו ניצוצות הטומאה בנשמותיהם של ישראל, וא"כ אעפ"י שהשכינה בגלות ללקט ניצוצות הקדושה והטהרה, כמ"ש על פ' **כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ אֵשׁ אוֹכְלָה** (דברים ד, כד). מ"מ לא יתכן היותה בתוך בני ישראל אם לא יהיו כלם מצד הטהרה והקדושה, ולפיכך היו אלו **בְּפְנֵי עַצְמָן וְהַשְּׁכִינָה בְּפְנֵי עַצְמָהּ**, אבל **כְּיוָן שֶׁנִּגְאֲלוּ** ונמצאו כלם עומדים בצד הטהרה והקדושה, אז **שָׁרְתָה שְׁכִינָה** עליהם.
וכדי שלא להפטר מן המדרש הזה בלא חידוש, אפשר לדקדק עוד אומרו: **יִשְׂרָאֵל בְּפְנֵי עַצְמָן**, וגם **שְׁכִינָה בְּפְנֵי עַצְמָהּ**. ותחלה נפרש אומרו ישראל בפני עצמן, וזה בהקדים מ"ש האר"י זלה"ה בס' הגלגולים וגם במקומות אחרים, כי בתחלה אדם זוכה לנפש דמלכות דעשיה, ועל ידי תורתו ומעשיו זוכה אח"כ לנר"ן וכל זה דעשיה. ויש בזה חילוקים רבים כמבואר במקומו, וסוף דבר עולה ממדרגה למדרגה עד שזוכה לנר"ן ח"י דאצילות היינו דמלכות, ואח"כ אם יזכה מצד ז"א, ואח"כ גם מאו"א וא"א. עוד נוסף על זה אמרו כי לפעמים יזכה האדם ע"י איזה מצוה או ייחוד או איזה עסק בתורה, עי"ז יתעבר בו נשמת איזה צדיק או נשמת אדם גדול, הכל לפי גודל המצוה וכוונתה והתבודדותו בתורה, וכמו שהאריכו בזה בדברי האר"י זלה"ה. וכל זה בהיות האדם עוסק בתורה ובמצות ועמל בהם, אמנם אם לא יעסוק בתורה ויהיה יושב ובטל, אז נמשל כבהמות נדמו, ולפעמים לא יהיה לו כ"א נפש הבהמית שנתנו לו מעת תחלת יצירתו. והנה ישראל במצרים היו עסוקים בטיט ובלבנים ולא אתם עוסק בתורה ובמצות זולתי שבטו של לוי כמ"ש ז"ל (בספרי) על **כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ** (דברים לג, ט). **בְּמִצְרַיִם** וכו'. וא"כ לא היו זוכים לנשמה יתירה או לנר"ן ומדרגות עליונות שאמרנו שזוכים בהם הצדיקים והעוסקים בתורה כמ"ש, אדרבה היו נטמעים והולכים בחומריות, וזהו **בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים** (שמות א, יד). וכמשז"ל. נוסף על זה כי להיותם בארץ מצרים בגלות, כי הדר במצרים מתלבש עליו קליפה א' מעולם התמורות, ועליה מתלבשי' ד' קליפות של ס"מ, ועל אלו מתלבשות ד' קליפות של עולם רהב, כמו שכתב מהר"ר אברהם אזולאי בס' חסד לאברהם מאמר עין הארץ נהר י"ד. וזהו אומרו שהיו **יִשְׂרָאֵל בְּפְנֵי עַצְמָן**, שלא היו מאירים בהם ההארות עליונות וחלקי נר"ן ח"י כמ"ש, וכל שכן שלא היו מתעברים בהם נשמות שאר הצדיקים, ואעפ"י שמצינו שכתב מהר"ש אלקבץ על מ"ש בזוהר (ח"ב צ"ט ע"א) על **כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם** (שמות כג, ט). שהיו מתלבשים המלאכים בתוך בני ישראל, ובזה היה להם כח לעמוד בעבודת פרך שהיו עובדים עכ"ל. אפשר לומר שלא היו מתבלשים להאיר עיניהם בדברי

תורה ובמושכלות וכיוצא, רק לסייעם ולתת להם כח כמ"ש, גם השכינה היתה בבחינת אחור דז"א מן החזה ולמטה, ולא היה אור ה' ראשונות מאירות בה, ולפיכך גם עליה יאמר שהיתה בפני עצמה, וכיון שנגאלו אז אמרו במדרש (שמו"ר טו, א): **מִיָּד גִּלּוּ הַצַּדִּיקִים אֶת רֹאשָׁן שֶׁהָיָה מְכוּסֶּה**. היינו שנסתלק מהם הלבושים הנזכרי' שהם מעולם הקליפות, ומלבד זה ג"כ נוכל לומר על גלו את ראשן וכו'. שזה נאמר על ז"א, כי בתחלה היה תלת גו תלת, **רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ** (שמות יב, ט), עתה נתגדל כמו שאמרו ז"ל על **וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי** וכו' (יחזקאל טז, ז). ונחזור לענין כי כיון שנסתלקו מהן הקליפות כנז', אז גלו את ראשן ונתנוצץ בהם הארות עליונות ונשמה יתירה שהיה להם בכח, עתה יצאו בפועל. ואפשר שלזה כוונו רז"ל במדרש ז"ל (שמו"ר כ, ה): **שְׂלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים** (שה"ש ד, יג). **אָמַר ר' לֵוִי מָשָׁל לְאִ' שֶׁהָיָה לוֹ שָׂדֶה וְהָיָה בָּהּ גַּל שֶׁל צְרוֹרוֹת, עָמַד וּמְכָרָהּ לְאַחֵר, עָמַד אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁקְּנָאָהּ וְהֶעֱבִיר אֶת הַגַּל מִתּוֹכָהּ וּמָצָא תַּחְתָּיו מַיִם חַיִּים, נָטְעָה גְּפָנִים עֲשָׂאָהּ שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת, נָטַע בָּהּ כָּל מִינֵי בְּשָׂמִים, נָטַע בָּהּ רִמּוֹנִים הֶעֱמִידָהּ עַל קַנִּים, בָּנָה מִגְדָּל בְּתוֹכָהּ וְהוֹשִׁיב בָּהּ שׁוֹמֵר, כָּל מִי שֶׁהָיָה עוֹבֵר עָלֶיהָ הָיָה מְשַׁבְּחָהּ. עָבַר עָלֶיהָ אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁמְּכָרָהּ, רָאָה אוֹתָהּ מְלֵאָה כָּל טוּב, אָמַר אוֹי לִי שֶׁכָּךְ מָכַרְתִּי, אוֹי לִי שֶׁכָּךְ הוֹצֵאתִי מִיָּדִי. כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם גַּל שֶׁל צְרוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: גַּן נָעוּל אֲחֹתִי כַּלָּה גַּל נָעוּל מַעְיָן חָתוּם** (שה"ש ד, יב). **כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ נַעֲשׂוּ פַּרְדֵּס רִימּוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: שְׂלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים** וגו'. **נַעֲשׂוּ כְּגָפֶן הַיַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ** (תהלים פ, ט). **נַעֲשׂוּ שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת, רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה, וְכֵן כֻּלָּם. נָטַע בָּהּ כָּל מִינֵי בְּשָׂמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם קָנֶה וְקִנָּמוֹן** (שה"ש ד, יד). **נָטַע בָּהּ תַּפּוּחִים, שֶׁנֶּאֱמַר: תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ** (שה"ש ח, ה). **סְמָכָהּ עַל הַקַּנִּים, אֵלּוּ קְנֵי הַמְּנוֹרָה. מָצָא בָּהּ מַיִם חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים** (שה"ש ד, טו). **בָּנָה בָּהּ מִגְדָּל, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ וְגַם יָקֶב חָצַב בּוֹ** (ישעיה ה, ב). **וְהֵשִׁיב בְּתוֹכָהּ שׁוֹמֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: ה' שָׁמְרֵךְ ה' צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ** (תהלים קכא, ה). עכ"ל. והנה לדקדק ולתת טעם למשל הזה, אפשר לומר כי המשל הוא רמז לשכינה, והנמשל כפשוטו שהוא על ישראל. וידוע כי השכינה נקראת שדה, ובפרט בבחינת הנשמות הנזרעות בתוכה, והנה בהיות השכינה בגלות היתה גל של צרורות, אם שנפרש כמו שמפרש מהר"ר נתן שפירא הזקן זלה"ה בס' מגלה עמוקות אופן ר"נ. שהם ל"ג צדיקים של אומות העולם, וישראל הוציאו כל הניצוצות ממצרים, בסוד **וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם** (שמות יב, לו). ואלו הל"ג ג"כ בכלל, ונפרש ונאריך בדבריו בפ' **גַּן נָעוּל** (שה"ש ד, יב) לקמן שהוא כנגד פ' **טוֹב לַגֶּבֶר כִּי יִשָּׂא** וכו' (איכה ג, כז). או אם נפרש גל של צרורות כי להיות המלכות כנגד נה"י, מן החזה של ז"א ולמטה

נקראת גל, היינו ל' של ג' ספירות נה"י כלולים מי', ולהיות כי הז"א לא היה בעל י' ספירות, לכן הגם כי מן החזה ולמטה הם ב' שלישים, מ"מ לא נחשב רק לשליש א', שהם ג' שליש ספירה א' הרי ל"ג, וכך היה שיעורה, והיתה של צרורות שלא היו מאירים בה האורות עליונות, וגם היא היתה אוספת הארותיה אליה בסוד בתולה דתרעין דילה סתומות בימי הגלות, כדי שלא יהנו ממנה החצונים, וגם בהיותה מתלבשת בחצונים יש לה לבוש חצון שנהנים ממנה החצונים ולא יותר, בסוד צררא בר זוזא, מדרגה מן מדרגה יותר אחרונות שבקדושה שבעשיה, וכמ"ש הרמ"ע זלה"ה בתחלת ס' צבאות ה' ח"א ג'. והוסיף עוד לומ' שנק' צררא, שצורר הקדושה שלא תצא, ואינם נהנים רק מן התמצית וכו' עכ"ל. והנה בהיות השכינה בגלות כביכול היתה ביד החצונים, היינו שהיו נהנים מתמציתה, וכשנגאלה כביכול השי"ת שהוא הז"א, על ידי הבינה דמסטרא דיובלא יצאו ישראל ממצרים, קנה את השדה שהיא השכינה הנז' מיד החצונים, והיתה הקניה ע"י המכות ששלח בהם כמשז"ל במדרש (ויק"ר ב, א): **ר' אַבָּא בַּר כַּהֲנָא** [אָמַר] **אִלְמָלֹא הָיָה רוֹצֶה פַּרְעֹה הָיָה הב"ה נוֹתֵן מִשְׁקַל כָּל א' מִיִּשְׂרָאֵל מִשְׁקָלוֹ זָהָב אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת. א"ר יִצְחָק וְלֹא קָנָה אוֹתָן בְּדָמִים** (פי' בתמיה), **מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת שֶׁל כִּנִּים, מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת שֶׁל עָרוֹב**. ועתה אחרי שפרעה שהיה אז ראש הקליפות מכר את השדה שהיא השכינה כנז', **עָמַד אוֹתוֹ הָאִישׁ** שהוא ז"א **שֶׁקְּנָאהּ** כנז', **וְהֶעֱבִיר אֶת הַגַּל מִתּוֹכָהּ**, היינו שהשפיע בה הארות, עד שנפתחה ויצאו צבאות ה' מתוכה, וזה היה ע"י הארות עליונות שקבל מאו"א שהם בונים את המלכות ומעבירים הקליפות ממנה, ועי"ז **וּמָצָא תַּחְתָּיו מַיִם חַיִּים**, שהם החסדים וגבורות הבונים את המלכות, ונקוים אח"כ ומתקבצים ביסוד שלה, שהם סוד מים והם חיים מצד חיי המלך, שהם המוחין העליונים הנקראי' חיים כנודע. ואז **נְטָעָהּ גְּפָנִים**, מלבד מ"ש בענין קדוש ליל שבת כי הגפן בגימט' חק"ל שהוא הוי"ה אדי"ד הוי"ה אדנ"י. עוד נוכל לומר שהשפיע בה אור הבינה מן היין המשומר שבתוכה, שבזה המלכות נקראת גפן, כמ"ש מהר"ם קורדווירו זלה"ה בס' הפרדס שער ערכי הכנויים ע"ש. ואמר גפנים לשון רבים וגם אמר נטעה ובשאר אמר נטע בה, ויהיה פי' הז"א אשר על ידי נה"י שלו היא נגדלת, השפיע בכל ספירותיה בסוד השלישים, אור הבינה שהוא היין המשומר כנז', ובזה **עֲשָׂאָהּ** ג"כ **שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת**, וזה כאשר נגדלת וניכר בה הקוים חסד דין רחמים. **נָטַע בָּהּ כָּל מִינֵי בְּשָׂמִים**, שהם הדברים הממתקים דיניה ומבסמים דיניה. אי נמי הארת והשפעת ג' ראשונות, ובפרט כתר עילאה שמשם סוד הבשמים. **נָטַע בָּהּ רִמּוֹנִים**, הם סוד תרין עטרין דספר תורה. **הֶעֱמִידָהּ עַל קַנִּים**, בסוד: קנה חכמה קנה בינה (משלי ד, ה). והם סוד ש"י עולמות. אי נמי בדרוש שלוח

הקן אמרו כי כשהאם בינה, רובצת על האפרוחי' או על הבצים, אז אין בה אלא קן רבא אורות, ולכן שלח תשלח את האם, שהוא סוד זווג או"א עליונים בסוד הגדלות, וזהו למען ייטב לך לעולם שכלו טוב בסוד גומל חסדים טובים וכו' ובזה והארכת ימים וכו'. ובזה יאמר: **הֶעֱמִידָהּ עַל קַנִּים**, שהוא משני בחינות ק"ן צפור הנזכרי' והוא בסוד גדלות. **בָּנָה מִגְדָּל בְּתוֹכָהּ**, שהוא סוד הדעת או היסוד, שכל א' מהם נקרא מגדל הפורח באויר. **הוֹשִׁיב** בתוכה **שׁוֹמֵר**, שהוא יסוד ז"א הנכנס בתוכה. אי נמי הוא אור הבינה השומר אותה מן החצונים, **כָּל מִי שֶׁהָיָה עוֹבֵר עָלֶיהָ הָיָה מְשַׁבְּחָהּ**, שכן הוא אומר: ובהיכלו כלו אומר כבוד (תהלים כט, ט). וגם היה בו אור ג' ראשונות שמשם עיקר השבח. **עָבַר עָלֶיהָ אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁמְּכָרָהּ**, עפ"י הדרך שאמרנו. **רָאָה אוֹתָהּ מְלֵאָה כָּל טוּב**, בסוד הגדלות, וגם כל הארות והחסדים והגבורות המתוקות כמ"ש. **אָמַר אוֹי לִי שֶׁכָּךְ מָכַרְתִּי, אוֹי לִי שֶׁכָּךְ הוֹצֵאתִי מְיָדִי**, שאילו היה שומע לדברי השי"ת בתחלה והיה שב בתשובה שלימה בתחילה, היה נאחז בקדושה והיה מקבל שכר טוב בעה"ז ובעה"ב, וכמ"ש במדרש שהיה הב"ה נותן לפרעה על כל א' מישראל משקלו זהב, וע"י מה שהקשה את ערפו מכר אותה במכות שהיו לו ונטרד מן העה"ז ומן העה"ב, ובעל כרחו שלא בטובתו יצאה השכינה מתחת רשותו. כל זה אפשר לפי דברי המשל. ועתה נבא לפרש דברי הנמשל שאומר בפירוש על ישראל וז"ל: **כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם גַּל שֶׁל צְרוֹרוֹת**, מלבד מ"ש בשם מהר"ם שפירא בעל מגלה עמוקות [(אופן ר"נ), שהם ל"ג צדיקים של אומות העולם], כבר אמרנו ג"כ מה שכתב מהר"א אזולאי זלה"ה בס' חסד לאברהם, כי הדר במצרים יש לו נפש מסנדלפו"ן, היינו ממלכות סנדלפו"ן ועליו מתלבשים לבוש מג' קליפות תמורות ס"מ רה"ב, והנה כל א' מג' קליפות כלולים מעשר הם ל', ונפש מסנדלפו"ן ממלכות שלו הכוללת הג' שהם נה"י הרי ג"ל. והם באמת של צרורות הצוררים והמונעים השפע וההשכלה ג"כ. והנה כאשר יצאו ישראל ממצרים, אעפ"י שלא נכנסו לארץ מיד מ"מ תכף ומיד נכנסו באויר הקדושה ונפרדו הקליפות מהם, ומיד **וְכֵיוָן שֶׁיָּצְאוּ נַעֲשׂוּ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים**, שאפילו ריקנין שבהם היו מלאים מצות כרמון (סנהדרין לז, א). גם נעשו כגפן היין עפ"י הדרך שאמרנו, היינו שהיו מוכנים לקבל הארת התורה וסודותיה, ואפילו גופם היה מוכן לחזות בנועם ה', וכמ"ש הרמ"ע מפאנו זצ"ל על ראתה שפחה על הים. פי' **רָאֲתָה בְּחִינָה הַיּוֹתֵר גְּרוּעָה שֶׁבְּאָדָם הַנִּקְרָא שִׁפְחָה, מָה שֶׁלֹּא רָאָה** וכו' עכ"ל. וגם נקרא גפן להיות שלא היו מקבלים הרכבה ממין שאינו מינו, כי להיות שהיו כלם בקדושה לא ישלוט בהם טומאה, והביא ראיה מפ' שנאמר: **גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ** (תהלים פ, ט). לומר שבצאתם ממצרים נעשו כגפן, וזה כמו שאמר אח"כ תגרש **תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם**, שהם הקליפות

הנז', ועי"ז **וַתִּטְעֶהָ** בתוך הקדושה. **נַעֲשׂוּ שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת**, **רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה**, **וְכֻלָּם**, שנעשו ונחלקו לי"ב שבטים כמנין י"ב בקר תחת הים, כל א' וא' במקום הראוי לו. וכן ג"כ עד"ז נעשו דגלים דגלים לטעם הנז'. והנה כל אלו הדברים נעשו ישראל מעצמם על ידי מה שהעבירו מהם לבושי התמורות והקליפות כמ"ש. עוד מלבד זה זכו לכמה מתנות טובות מאת השי"ת, וז"ש: **נָטַע בָּהּ**, פי' השי"ת, **כָּל מֵינֵי בְּשָׂמִים**, שנתן כח ביד ישראל למתק מדת הדין בהרבה דרכים, הן על ידי עסק התורה והמצות והתפלות והקרבנות, וגם על ידי שאר דברים אשר יעשו ישראל לכבוד ה', וגם בשמים כפשוטו שהוא רמז לסודות התורה, והביא ראייה מפסוק **נֶרְדְּ וְכַרְכֹּם** וכו' (שה"ש ד, יד). ועם מה שנפרש במקומו יבא הכל על נכון בראיה מספקת, ועיין בפי' הכתוב לדכא תחת רגליו (איכה ג, לג) ע"ש. **נָטַע בָּהּ תַּפּוּחִים**, שהם בסוד חד"ר, תלת גווני התפוח, וגם ע"י בא התעוררות מ"נ, והנה היה להם כח להעלות מ"נ ע"י מעשיהם הטובים ולעורר היחוד, וזהו: **תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךְ**. **סְמָכָהּ עַל הַקָּנִים**, **אֵלּוּ קְנֵי הַמְּנוֹרָה**, הנה אמרו ז"ל (לקוטי תורה פ' בהעלותך) כי המנורה היא רחל, ושבעה קני המנורה הם שבעה ספירותיה. וידוע כי בהיות המלכות פרצוף גמור, וכן כל עוד שתגדל המלכות כן יגדלו ישראל עמה, כי בשלומה יהיה להם שלום. ועתה אומר שסמך את ישראל על קני המנורה כנז'. אי נמי אפשר לומר כי להיות הדור ההוא דור דעה, לפיכך סמכה על קני המנורה, שהיו למעלה מז' ספירות המלכות שהם קני המנורה, ולפיכך מה שפירש מהר"י סרוק זלה"ה בפי' שירי האר"י זלה"ה, שפי' כי מנורה היא בלאה, יצדק לומר על הדור ההוא, סמכה על קני המנורה, שהיו דור דעה מצד לאה, היינו אותה לאה שנקראת דור המדבר באוצרות חיים ע"ש. **מָצָא בָהּ מַיִם חַיִּים**, **שֶׁנֶּאֱמַר**: **מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים** (שה"ש ד, טו). הנה במשל הביא ענין הבאר ראשון, כי תכף שהעביר ממנה הג"ל מיד מצא תחתיו מים חיים, וכאן הזכיר אותו כמעט באחרונה. וי"ל להיות כי בשכינה אין שום עיכוב מצדה ולכן תכף ומיד שהעבירו ממנה הקליפות והגל של צרורות, מיד נתגלו ומצא בה המים חיים, אבל בנמשל שהם ישראל לא זכו להיות בתוכם באר מים חיים אלא לאחר זמן, והנה באר מים חיים היא התורה, ומלת באר כפשוטו הוא לשון ביאור, כמ"ש הכתוב: **הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת הַתּוֹרָה** (דברים א, ה). ומים חיים ר"ל נובעים. וידוע כי לישראל ניתן כח לחדש דברי תורה מה שלא ניתן אפילו למלאכי השרת, ובזה יאמר כי בישראל מצא בהם מים חיים, שהם נובעים ומוציאים ד"ת בחידושים רבים מידי יום ביומו ובכל עת ובכל שעה. והנה זה לא ניתן לכל אדם מישראל רק למי שהוא שלם, וגם אחרי העמל והטורח והעיון בתורה, ולפיכך אעפ"י שהעבירו מהם גל של צרורות שהם התמורות והקליפות הנז', לא

זכו עדיין להיות כמעיין המתגבר וכנהר שאינו פוסק בחידושי תורה, רק אחר שנעשו כפרדס רמונים, מלאי מצות כרימון וכגפן היין, מוכנים לקבל סודת התורה, וגם שורות שורות, שכל שבט ושבט מחדש לפי מדרגת שבטו, וכמ"ש הראב"ד בפי' לס' יצירה המדרגות והמעלות שיש לכל שבט בפני עצמו יותר מכל שאר בני אדם, וכן כתב מהר"א אזולאי בס' חסד לאברהם. וגם אחר שהשי"ת השפיע בהם בשמים ותפוחים, פי' שלמד להם הקדמות מעולות אשר בהם ידעו לחדש ד"ת לפי ההקדמות שבידם, והביא ראיה מפסוק **מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים**, וגם זה לפי מה שנפרש במקומו, כי כוונת הכתוב הוא כי ע"י מה שהצדיקים מעלים מ"נ ע"י עסק תורתם וכוונתם הנכונה, יש להם כח להוריד מ"ד מן המזל העליון הנק' לבנון, ועיין בפי' הפסוק ומה שאאריך בו בעה"ו:

בָּנָה מִגְדָּל בתוכו, **שָׁנְאֲמַר: וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ** (ישעיה ה, ב). לפי פשוטו זה נאמר על בית המקדש או המשכן, ואפשר לפרש כי מגדל נאמר על היסוד, שכן נקרא מגדל הפורח באויר. גם אמרו בס' אדם ישר (דרוש מרכבת יחזקאל פי"ג), כי דעת דז"א שיש בתוכו יסוד הבינה ג"כ נקרא מגדל כמו שאמרנו. והנה אחר שאמר שמצא בתוך ישראל מים חיים שהם חדושי התורה כמו שאמרנו, אמר בנה מגדל בתוכו, שנתן בו הבנה להורות את בני ישראל ולהיות ראש ישיבה כמו המגדל הזה. והנה כלל אחר הורה לנו האר"י זלה"ה, כי כל רבי, היינו מי שמורה לאחרים הוא ביסוד, וזהו בנה מלשון בינה, מגדל בתוכו, שהם ראשי ישיבות ומלמדי תורה ברבים, ויש להם דעת נכונה והם אחוזים ביסוד הנקרא מגדל, המלמד תורה לאחרים ומגדל אותם בתורה ומעשים טובים, ויהיה ג"כ פי' **וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ**, מלשון בינה, כמו שאמרו ז"ל (נדה מה, ב) על **וַיִּבֶן ה' אֱלֹקִים אֶת הַצֵּלָע** (בראשית ב, כב). מלמד שנתן בינה באשה וכו':

הוֹשִׁיב בְּתוֹכָהּ שׁוֹמֵר, שָׁנְאֲמַר: ה' שֹׁמְרֶךָ ה' צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ (תהלים קכא, ה). גם זה פשוט הוא שהוא על השראת שכינה בישראל בבית המקדש או במשכן. אמנם כדי שלא להפטר גם מזה בלא חידוש, אפשר לומר על דרך משז"ל (סנהדרין צג, ב): אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא סייעתא דשמייא היא. ובזה יאמר כי מלבד מה שזכו להיות בהם מורי הוראות כמ"ש, עוד זכו שה' ישמור אותם שלא יכשלו בדבר הלכה ח"ו, וזהו ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך, ללמד ידיו לקרב לשאת ולתת במלחמתה של תורה, וכמ"ש הכתוב: **כִּי יַעֲמוֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשּׁוֹפְטֵי נַפְשׁוֹ** (תהלים קט, לא). ובאמת אין לך שכינה שורה יותר מזה, ועל זאת יתפלל כל חסיד. העולה מזה כי כשיצאו ישראל ממצרים והוסרו מהם הקליפות כמ"ש, אז זכו לאורות עליונות ונשמה יתירה,

וזכו לתורה ומצות ועי"ז שרתה שכינה עליהם והיו כלם לאחדים, כנסת ישראל ושכינתו יתברך עמהם:

וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ חֲזָרָה הַשְׁכִינָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְיִשְׂרָאֵל בִּפְנֵי עַצְמָן וכו'. למעלה הקדים ואמר: ישראל בפני עצמן ושכינה בפני עצמה, וכאן אמר להפך. אפשר לומ' כי דבר פשוט הוא כי במקום טומאה לא תחול שם הקדושה, ולפיכך להיות כי ישראל היו מטומעים בין הקליפות לא שרתה שכינה עליהם, ותחלה יצאו מן הקליפות ואח"כ שרתה שכינה עליהם. אבל אח"כ בהיותם על אדמתם תחת צל הקדושה, בעוד היות השכינה עמהם היו ג"כ שאר הארות מתראות בהם, ותחלה נסתלקה השכינה ואח"כ גלו, ובהיותם בחוצה לארץ אז שלט עליהם לבושי התמורות והקליפות, ואז נעשו גם הם בפני עצמם ככל הדרכים שפי' לעיל. והנה כדי להחזיר את השכינה וכמו כן האורות הנזכרי', ונשמה יתירה אל כל ישראל כנגד כל מה שאמרנו, בא שיר השירים ג"כ כמ"ש בזוהר חדש במדרש הנעלם של שיר השירים דף ג' ע"ב ז"ל: **כָּל זְמַן שֶׁהַנֵּר דּוֹלֵק עַל הַפִּתְיָלָה, וְהַפִּתְיָלָה כְּתִיקוּנָהּ, הָאוֹר מֵאִיר וְצַח, וְהַכֹּל נֶהֱנִין מִמֶּנּוּ, כָּל זְמַן שֶׁהַפִּתְיָלָה נֶעְדֶּרֶת וְהַשֶּׁמֶן חָסֵר מִן הַפִּתְיָלָה, הָאוֹר מְסְתַּלֵּק, וְאֵין מִי שֶׁיּוֹדֵעַ בְּאוֹתוֹ הָאוֹר כְּלוּם, כָּךְ, כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל הָיוּ מְתוּקָנִים וּמְסוּרָגִלִים כְּפִתְיָלָה זוֹ, אוֹר שֶׁל מַעְלָה הָיְתָה דוֹלֶקֶת בָּהֶם, וְאוֹמֶרֶת שִׁיר, וְאֵינָהּ מִשְׁתַּכֶּכֶת לְעוֹלָם. דוּגְמַת הָאוֹר עַל הַפִּתְיָלָה, שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּכֵּךְ לְנֶגֶד מַעְלָה. וְאוֹתוֹ הַשִּׁיר זֶהוּ הַמְעוּלֶּה שֶׁבַּשִּׁירִים, קֹדֶשׁ קָדָשִׁים. נֶעְדָּרָה הַפִּתְיָלָה, כְּבָ"יְכוֹל נֶעְדַּר הָאוֹר, וְנִסְתַּלֵּק, וְאֵין מִי שֶׁיּוּכַל לַעֲמֹד בּוֹ** וכו' עכ"ל. דבריו מורים ורומזים למ"ש, היינו **כָּל זְמַן שֶׁהַנֵּר דּוֹלֵק עַל הַפִּתְיָלָה**, פי' נר דולק הם תורה ומצות, כמד"א **כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר** (משלי ו, כג). וכמ"ש ג"כ בזוהר פ' תרומה (ח"ב קס"ו ע"א): כי המצוה היא גוף הנר, והאור הדולק בו היא התורה, והם דולקים על הפתילה שהיא גוף האדם, **וְהַפִּתְיָלָה** ג"כ **כְּתִיקוּנָהּ**, שאינו עושה עבירות ודרכיו מתוקנים בעיני אלקים ואדם, אז **הָאוֹר מֵאִיר וְצַח**, היינו שהתורה מאירה בתוכו **וְהַכֹּל נֶהֱנִין מִמֶּנּוּ**. אך **כָּל זְמַן שֶׁהַפִּתְיָלָה נֶעְדֶּרֶת**, היינו שאין האדם פתיל צמיד עם בוראו, וזהו **שֶׁהַפִּתְיָלָה נֶעְדֶּרֶת, וְהַשֶּׁמֶן** שהם סודות התורה ומעשים טובים המכונים בשמן, כמ"ש הכתוב: **וְשֶׁמֶן עַל רֹאשְׁךָ אַל יֶחְסָר** (קהלת ט, ח). וכן הוא אומר: **לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים** (שה"ש א, ג). אך כשא' מהם נעדר וכל שכן כששניהם נעדרים, אז **הָאוֹר מִסְתַּלֵּק, וְאֵין מִי שֶׁיּוֹדֵעַ בְּאוֹתוֹ הָאוֹר כְּלוּם, כָּךְ, כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל הָיוּ מְתוּקָנִים וּמְסוּרָגִלִים כְּפִתְיָלָה זוֹ**, דייק אומרו **מְתוּקָנִים** כפשוטו, **וּמְסוּרָגִלִים כְּפִתְיָלָה זוֹ**, שהיו ישרים והיו דבקים בו ית', **אוֹר שֶׁל מַעְלָה הָיְתָה דוֹלֶקֶת בָּהֶם**, שהוא סוד נשמה יתירה ואורות עליונים, ואולי ג"כ שכינתו ית', הכל לפי גודל

הזכות וההכנה ג"כ. ואם נפרש נר על תורה שבע"פ, ואור על תורה שבכתב, כמ"ש בזוהר פ' תרומה (ח"ב קס"ו ע"א) על פ' **כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר** (משלי ו, כג). יבא ג"כ על נכון, ואז **אוֹמֶרֶת שִׁיר, וְאֵינָהּ מִשְׁתַּכֶּחֶת לְעוֹלָם**, היינו שהשכינה עי"ז הנה היא מעלה מ"נ תדיר, ולעולם היא עולה במעלה, וגם האדם כשיש בו האור הזה כמ"ש, הנה הוא עולה במעלה תדיר אפי' בהיותו בעה"ז, וכמ"ש בזוהר פ' לך לך (ח"א צ"ב סע"א) על **וְאִית לֵיהּ חוּלְקָא תְּדִיר לְעָלְמָא דְּאָתֵי**. והוא כדוּגְמַת **הָאוֹר עַל הַפִּתְיֶלָה, שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּכֵּחַ** לעולם כלפי מעלה, ותאותו לעולם לעלות. ואפשר ג"כ לפרש **כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל הָיוּ מְתוּקָנִים וּמְסוּרָגִלִים כְּפִתְיֶלָה זוֹ** וכו'. על דרך מ"ש בזוהר פ' בראשית (ח"א נ"א ע"ב) ז"ל: **כַּהֲנֵי וְלֵיוָאֵי וְיִשְׂרָאֵל. אִלֵּין בְּחָדְוָה דְּשִׁיר. וְאִלֵּין בִּרְעוּתָא דְּלִבָּא וְאִלֵּין בִּצְלוֹתָא. וּשְׁרָגָא דָּלִיק עֲלַיְיהוּ. וְאִתְדַּבְּקוּ נְהוֹרִין כְּחַד וּנְהִירִין עָלְמִין וּמִתְבָּרְכִין עִלָּאִין וְתַתָּאִין** וכו' עכ"ל. וכונתו כמ"ש למעלה על פ' **וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים** וכו' (דברים ד, ד). והביא משל הנר שיש בה גוונים הרבה, ומסיק דנהורא חוורא הם אותיות יה"ו, וישראל דבקים בשכינה שהיא אות ה', נהורא תכלא וכו'. ואמר עתה כי **כַּהֲנֵי וְלֵיוָאֵי וְיִשְׂרָאֵל** ע"י חדות השיר, אפשר לדייק שלא אמר ע"י השיר רק ע"י חדות השיר, שהוא דבר נוסף על השיר, שהשיר הוא בבינה, **וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא** (במדבר יח, כג). והוא כנגד היו"ד, **וְאִלֵּין בִּרְעוּתָא דְּלִבָּא**, שהוא הלב מבין, **וְאִלֵּין בִּצְלוֹתָא** שהיא בת"ת, ו' של שם, ובזה **וּשְׁרָגָא דָּלִיק עֲלַיְיהוּ**, שהם אותיות יה"ו, נהורא חוורא, **וְאִתְדַּבְּקוּ נְהוֹרִין**, שהיא שכינתו יתברך, ה' שבשם, ובזה **וְנַהֲרִין עָלְמִין** וכו'. וזהו ג"כ **כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל הָיוּ מְתוּקָנִים וּמְסוּרָגִלִים** וכו'. והוא מובן עפ"י הנ"ל. **וְאוֹתוֹ הַשִּׁיר זֶהוּ הַמְעוּלֶּה שֶׁבַּשִּׁירִים, קֹדֶשׁ קָדָשִׁים**, פי' קדש מצד עצמו, שאין בו שום לבוש מלבושי התמורות והקליפות, רק כלו קדש לה'. וגם הוא קדשים מצד ההארות עליונים ונשמה יתירה ושכינתו ית' השוכן בתוכו. **נֶעְדְּרָה הַפִּתְיֶלָה**, שאינו פתיל צמיד בכבודו ית', אז מלבישים אותו לבוש נכרי ח"ו, ואז **כְּבָ"יָכוֹל נֶעְדַּר הָאוֹר וְנִסְתַּלֵּק**, פי' שני דברים, הא' **נֶעְדַּר הָאוֹר**, וזה לסיבת לבוש הקליפות אשר נתנו עליו אשר זה הוא מחשיך האור הנזכר, וגם אמר **נִסְתַּלֵּק** כנגד אורות העליונים שאמרנו, שגם הם נסתלקו ואין מי שיודע בו, שאפילו הנשמה שיש בו הנה היא בכח ואינה בפועל, באופן שאין שיודע באור הנז', ואפילו הוא בעצמו אינו יודע, וכמ"ש הכתוב: **וְחָשְׁכוּ הָרֹאוֹת בָּאֲרֻבוֹת** (קהלת יב, ג). וכמו שפי' הרבה פעמי', וזהו ג"כ שאמר אח"כ: **וּשְׁלֹמֹה צוֹוֵחַ וְאָמַר: וְזָכוֹר אֶת בּוֹרְאֶךָ בִּימֵי בְחוּרוֹתֶיךָ** (שם א). **הֱיֵה מְתַקֵּן וּמְסַרְגֵּל עַצְמְךָ בְּמִצְוֹת וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים בִּימֵי בְחוּרוֹתֶיךָ**, פי' בעוד שאתה נבחר, והוא כמו שאמר שהמאור ההוא בוהל על הפתילה כמו שפירשנו. ויהיה פי' הכתוב לפי דרך זה, שיר ישורר האדם מצד עצמו,

וגופו מתוקן קדש לה' כמ"ש, ובזה יהיה ג"כ אח"כ השירים קדשים, ע"י אורות עליונים ושכינתו ית', וזה אשר לשלמה. למי שהוא שלם במעשיו, וגם אשר הנה הוא מאושר בשלמה, מלשון שלמה ובגד שלו, והנה הוא כלו קדש לה'. ובזה יהיה שכינתו ית' עמו להאיר לו ולברכו אכי"ר:

ל'

זַבְדִּי בֶּן לֵוִי פְּתַח: לֹא הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי אֶרֶץ [וְכֹל יוֹשְׁבֵי תֵּבֵל] וגו' (איכה ד, יב). **אַרְבָּעָה מְלָכִים הָיוּ, מַה שֶּׁתָּבַע זֶה לֹא תָּבַע זֶה, וְאֵלּוּ הֵם: דָּוִד אָסָא יְהוֹשָׁפָט חִזְקִיָּה. דָּוִד אָמַר: אֶרְדּוֹף אוֹיְבַי וְאַשִּׂיגֵם** וגו' (תהלים יח, לח). **אָמַר לוֹ הקב"ה אֲנִי עוֹשֶׂה כֵּן, הָדָא הוּא דִכְתִיב: וַיַּכֵּם דָּוִד מֵהַנֶּשֶׁף וְעַד הָעֶרֶב לְמָחֳרָתָם** (ש"א ל, יז). **מַהוּ לְמָחֳרָתָם, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר לִשְׁנֵי לֵילוֹת וְיוֹם א', הָיָה הקב"ה מֵאִיר לוֹ בְּלֵילוֹת בְּזִיקִין וּבְרָקִים, כְּמָה דְתֵנִינַן תַּמָּן עַל הַזִּיקִין וְעַל הַזְּוָועוֹת וְעַל הַבְּרָקִים, הָדָא הוּא דִכְתִיב: כִּי אַתָּה תָּאִיר נֵרִי** וגו' (תהלים יח, כט). **עָמַד אָסָא וְאָמַר אֲנִי אֵין בִּי כֹּחַ לַהֲרוֹג לָהֶם, אֶלָּא אֲנִי רוֹדֵף אוֹתָם וְאַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּרְדְּפֵם אָסָא** וגו' (דה"ב יד, יב). **לְפִנַי אָסָא אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא לִפְנֵי ה' וְלִפְנֵי מַחֲנֵהוּ. עָמַד יְהוֹשָׁפָט וְאָמַר אֲנִי אֵין בִּי כֹּחַ לֹא לַהֲרוֹג וְלֹא לְרַדּוֹף, אֶלָּא אֲנִי אוֹמֵר שִׁירָה וְאַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ הקב"ה אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְעֵת הֵחֵלּוּ בְרִנָּה וּתְהִלָּה** וגו' (דה"ב כ, כב). **עָמַד חִזְקִיָּה וְאָמַר אֲנִי אֵין בִּי כֹּחַ לֹא לַהֲרוֹג וְלֹא לְרַדּוֹף וְלֹא לוֹמַר שִׁירָה, אֶלָּא אֲנִי יָשֵׁן עַל מִטָּתִי, וְאַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ הקב"ה אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה' וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר** (מ"ב יט, לה). **כַּמָּה נִשְׁתַּיֵּיר מֵהֶם, רַב אָמַר עֲשָׂרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנַעַר יִכְתְּבֵם** (ישעיה י, יט). **שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ שֶׁל נַעַר לִהְיוֹת כּוֹתֵב יו"ד. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר שִׁשָּׁה, שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ שֶׁל נַעַר לִהְיוֹת שׁוֹרֵט שְׂרִיטָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אוֹמֵר חֲמִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה גַּרְגִּירִים בְּרֹאשׁ אָמִיר** (ישעיה יז, ו). **רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי סִימוֹן אָמְרוּ תִּשְׁעָה, הָדָא הוּא דִכְתִיב: אַרְבָּעָה חֲמִשָּׁה בְּסָעִיפֶיהָ פּוֹרִיָּה** (ישעיה יז, ו). **[רַבִּי תַּנְחוּם בֶּן חֲנִילַאי אָמַר אַרְבָּעָה**

עָשָׂר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: שְׁנַיִם שִׁלֹּשָׁה גֵּרְגִּירִים בְּרֹאשׁ אָמִיר אַרְבָּעָה חֲמִשָּׁה בְּסְעִיפֶיהָ פּוֹרִיָּה (ישעיה יז, ו)].

אפשר דהוקשה לו אומרו: **לֹא הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי אֶרֶץ וְכֹל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל** וכו', בכלל **יוֹשְׁבֵי תֵבֵל** יש **מַלְכֵי אֶרֶץ** גם כן, ולפיכך הביא ענין ד' מלכים כדי להביא ענין נבוכדנצר הרשע, ובזה יתורץ וכמו שנפרש. והנה טעם לאלו המלכים מה ששאל זה לא שאל זה, ביארתיו במקום אחר (שה"ש א, יב), כי כל א' חשש למיעוט הזכות אשר היו הדורות מתמעטים, ומלבד מה שפי' כנז', אפשר עוד לומר קרוב לדרך זה, כי בימי דוד המלך ע"ה לא היה ע"ז בישראל בימיו, ולפיכך היה בוטח על זכותו וזכות כל ישראל להכרית הקליפות, וכבר אמרו ז"ל (ילקוט פ' לך לך, רמז ע"ו) על **וַיֵּרֶד הָעַיִט עַל הַפְּגָרִים, זֶה דָּוִד**. שהיתה כונתו להכרית האומות, ולפיכך אמר: **אָרְדְּפָה אוֹיְבַי וְאַשִּׂיגֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד כַּלּוֹתָם** (ש"ב כב, לח - תהלים יח, לח). וידוע ג"כ כי בימי דוד ושלמה הוסרו והומתקו כל הקליפות, וכמ"ש למעלה (פ' כה) דברי זוהר חדש של שיר השירים (דף ה' ט"ב), [**וְהַבַּיִת בְּהִבָּנוֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה**] **וּמַקֶּבוֹת וְהַגַּרְזֶן** [**כָּל כְּלִי בַרְזֶל לֹא נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנוֹתוֹ**] וכו' (מ"א ו, ז). **דְּהָא כּוּלְהוּ עָאלוּ גּוֹ נוּקְבָא דְתָהוֹמָא רַבָּא** וכו'. אבל בימי אסא כבר היו ב' עגלי ירבעם, א' בבית אל וא' בדן, ובזה התחילה לה הקליפה להיות לה אחיזה בארץ ישראל, ובמקום שהיתה הקליפה אחוזה, הנה הקדושה מסתלקת באופן שלא היתה הקדושה מתפשטת בכל ארץ ישראל, ולפיכך התחיל לומר: **אֲנִי אֵין בִּי כֹּחַ לַהֲרוֹג לָהֶם, אֶלָּא אֲנִי רוֹדֵף אוֹתָם וְאַתָּה עוֹשֶׂה**. והנה בימי אסא כנז' אעפ"י שהיתה ע"ז בימיו, מ"מ לא היו רק ב' עגלי ירבעם, א' בבית אל וא' בדן ולא נתפשטה בכל ארץ ישראל, אך בימי יהושפט אז היה אחאב אשר עליו נאמר: **וַיְהִי הֲנָקֵל לָכְתּוֹ בְּחַטֹּאוֹת יָרָבְעָם** (מ"א טז, לא). והאשרה עמדה בשומרון והבעל ג"כ, ואין לך כל תלם ותלם בא"י שלא העמיד בתוכו ע"ז, אז נתפשטה הקליפה בכל ארץ ישראל ונסתלקה הקדושה וישבה לה בירושלים, ולפיכך נתיירא יותר מזה ואמר: **אֲנִי אֵין בִּי כֹּחַ לֹא לַהֲרוֹג וְלֹא לְרַדּוֹף, אֶלָּא אֲנִי אוֹמֵר שִׁירָה וְאַתָּה עוֹשֶׂה**. כי על ידי השירה, **וְכָרַת הַזַּלְזְלִים בַּמַּזְמֵרוֹת** (ישעיה יח, ה). וכמאמר דהע"ה: **זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי** (תהלים קיט, נד). **אָמַר לוֹ הקב"ה אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְעֵת הֶחֱלוּ בְּרִנָּה נָתַן ה' מְאֹרָבִים** וכו' (דה"ב כ, כב). כי על ידי השירה נתגרו הקליפות זה בזה ועי"ז עלתה שירתם ורנתם לפני הקב"ה, והוא על דרך מ"ש במקום אחר פ' **אֲנִי שָׁלוֹם** וכו' (תהלים קכ, ז). פי' אמרה כנסת ישראל אני שלום ואיני מתקוטטת עם שום אדם. אי נמי אני עוסקת בתורה הנק' שלום, וכי אדבר בדברי תורה אז המה למלחמה, פי' אותם אהלי קדר וכן בני עשו שהם שונאי שלו' הנז' למעלה הם למלחמה זה עם זה.

ונחזור לענין, ובימי חזקיהו נתחזקה הקליפה יותר בעוה"ר, ונכנסה גם בירושלים על ידי אחז אשר הושיב אותה בעליה (סנהדרין קג, ב), ולפיכך נתיירא, אעפ"י שכל מיני ע"ז ביער אותם חזקיהו מ"מ נתיירא שמא לא הוסרה הקליפה לגמרי, וכל שכן בראותו כי הלך סנחריב על ערי יהודה הבצורות ויתפשם אעפ"י שהוסר מהם הע"ז, ולפיכך אמר: **אֲנִי אֵין בִּי כֹּחַ לֹא לַהֲרוֹג וְלֹא לְרַדּוֹף וְלֹא לוֹמַר שִׁירָה**, פן יתגרו הקליפות ויבא לתקן ולא יעלה בידו, ולפיכך אמר שה' יעשה בחסדו הגדול לא זולת, כאשר כן עשה, **וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה'** וכו' [**וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר**] (מ"ב יט, לה).

[בֵּין כְּדִבְרֵי אֵלּוּ וּבֵין כְּדִבְרֵי אֵלּוּ הַכֹּל מוֹדִים שֶׁנִּבּוּכַדְנֶצַּר הָיָה א' מֵהֶם, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ הב"ה עָלֹה וְהַחֲרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אָמַר לָא בָעֵי אֶלָּא מְצַמְצְמָא יָתֵי וּמֶעֱבַד לִי כְּמָה דַּעֲבַד לְסִבִי, מֶה עֲבַד, בָּא וְיָשַׁב בְּדָפְנֵי שֶׁל אַנְטוֹכְיָא וְשָׁלַח נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים לְהַחֲרִיב אֶת יְרוּשָׁלַיִם, וְעָשָׂה שָׁם שָׁלֹשׁ שָׁנִים וּמֶחֱצָה, בְּכָל יוֹם מַקִּיף אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְכָבְשָׁהּ, בִּקֵּשׁ לַחֲזֹר נָתַן הב"ה בְּלִבּוֹ וְהִתְחִיל לְמַדֵּד בַּחוֹמָה, וְהָיְתָה שׁוֹקַעַת בְּכָל יוֹם טְפָחַיִם וּמֶחֱצָה עַד שֶׁשָּׁקְעָה כֻּלָּהּ, וְכֵיוָן שֶׁשָּׁקְעָה כֻּלָּהּ נִכְנְסוּ שׁוֹנְאִים לִירוּשָׁלַיִם, עַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר לֹא הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי אֶרֶץ [וְ]כֹל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי יָבֹא צַר וְאוֹיֵב בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלָיִם. כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה].

וכבר אז"ל (סנהדרין צד, ב) **וְחוּבַּל עוֹל מִפְּנֵי שָׁמֶן** (ישעיה י, כז). **חוּבַּל עוּלוֹ שֶׁל סַנְחֵרִיב מִפְּנֵי שַׁמְנוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ** [**שֶׁהָיָה דּוֹלֵק בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת**]. ועל דבר זה לא חשב סנחריב וגם לא שאר האומות, רק אמר: **הֲמִבַּלְעֲדֵי ה' עָלִיתִי** עַל הָאָרֶץ הַזֹּאת לְהַחֲרִיבָהּ (מ"ב יח, כה). ומלבד מה שאז"ל (סנהדרין שם ורד"ק במ"ב יח, כה): כי חשב סנחריב כי להיות כי גם בירושלים היתה הע"ז בימי אחז, אעפ"י שהסירה חזקיהו מ"מ היה מתלוצץ על זה, וכמ"ש **הֲלֹא הוּא חִזְקִיָּהוּ הֵסִיר אֶת בָּמוֹתָיו** וכו' (דה"ב לב, יב). ולפיכך מלאו לבו לבא על ירושלים. וכשראה שבא מלאך ה' ויך במחנה אשור וכו', אז חשב כי להיות ירושלים הנה היא העיר אשר בחר ה', אין נגע הע"ז פוסל ולא מטמא אותה, ואפילו אם יעברו ישראל ח"ו עבירות גדולות מ"מ לא יניח ה' עיר מושבו תחת רשות שום אומה ולשון, ולפיכך **לֹא הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי אֶרֶץ וְכֹל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל** וכו' (איכה ד, יב). ואומר **מַלְכֵי אֶרֶץ** ואח"כ **כֹּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל**, כי המלכים בפרט לא היו מאמינים

זה, וכל שכן נבוכדנצר שחיק טמיא לא היה מאמין דבר זה להיותו א' מאותם שנותרו עם סנחריב, וכמשז"ל במדרש: **הַכֹּל מוֹדִים שֶׁנְּבוּכַדְנֶצַּר הָיָה א' מֵהֶם**. ולפיכך אעפ"י שחטאו לא ערב אל לבו ללכת הוא בעצמו, **אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ הב"ה עֲלֵה וְהַחֲרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ**, וכמשז"ל (לעיל פ' כג): **אָמַר רַבִּי שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיְתָה בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת בְּפֶלְטִין שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר, וְאוֹמֶרֶת עַבְדָּא בִישָׁא סַק אַחֲרִיב בֵּיתָא דְּמָרָךְ, דִּבְנַיָּיהּ לָא שָׁמְעִין לַיָּיהּ** וכו' עכ"ל. מ"מ לא היה מאמין רק עדיין היה חושש כי עונותיו ילכדונו ללכת שם וליפול הוא ועמו כמו שאירע לסנחריב, ואולי יותר מזה וכל שכן בהיותו חושב כי ישראל קרובים אל התשובה, ולכן אמר: **לָא בָעֵי אֶלָּא מְצַמְצְמָא יָתִי וּמֶעֱבַד לִי כְּמָה דַּעֲבַד לְסָבִי**. ולכן **מָה עָבַד, בָּא וְיָשַׁב בְּדַרְפְּנֵי שֶׁל אַנְטוֹכְיָא וְשָׁלַח לְנְבוּזַרְאֲדָן** וכו', עד **וְעָשָׂה שָׁם שָׁלֹשׁ שָׁנִים וּמֶחֱצָה** וכו', **בִּקֵּשׁ לַחֲזוֹר, נָתַן הב"ה בְּלִבּוֹ וְהִתְחִיל לְמַדֵּד בַּחוֹמָה, וְהָיְתָה שׁוֹגַעַת בְּכָל יוֹם טְפָחַיִם וּמֶחֱצָה עַד שֶׁשָּׁקְעָה כֻּלָּהּ, וְכֵיוָן שֶׁשָּׁקְעָה כֻּלָּהּ נִכְנְסוּ שׁוֹנְאִים לִירוּשָׁלַיִם**. לא ידעתי מנין לו, ואם קבלה נקבל. גם לא מצאתי בשום מקום כמה היתה גובהה של חומת ירושלים, ואפשר לומר דנפקא ליה ממלת "**בָּדָד**", כי הנה הטפח הוא ד' אצבעות, וב' דלתין של בדד רמז לב' טפחים, ד' אצבעות לכל טפח, והב' הוא חצי טפח, הרי ב' טפחים ומחצה, ויהיה פי' הכתוב לפי דרך זה **אֵיכָה יָשְׁבָה**, דמיון היושב שמקפל גופו על כרעיו וכיוצא, **בָּדָד** כמ"ש, **הָעִיר רַבָּתִי עָם** וכו', עד כי **וְנִקְּתָה לָאָרֶץ תִּשֵּׁב** חוֹמָתָהּ (ע"ד ישעיה ג, כו). בעוה"ר. אי נמי **אֵיכָה יָשְׁבָה בָּדָד**, הנה כל עיר שיש לה חומה ודלתותיה נעולות בלילה נחשבת לרשות היחיד ומערבין בה ומשתתפין בה. אמנם עיר פרוצה אין חומה כל בית ובית נחשב לרשות בפני עצמו ואין מערבין בה וזהו **אֵיכָה יָשְׁבָה בָּדָד** כל בית בפני עצמו, וזה לסיבת בליעת החומה כנז'. ועל דרך האמת אפשר לומר הנה הכתוב אומר **צִיּוֹן שָׁדֶה תֵּחָרֵשׁ** (ירמיה כו, יח). ומתחלה היתה ירושלים נקראת בית לסיבת חומתה העושה אותה רשות היחיד, שאין מקום לקליפות ליכנס, ומפני העונות עתה הכתוב אומר שתהיה בבחי' שדה, והוא על דרך מה שאמרו בענין קבלת שבת בענין הג' תחתונות, שבעוד הקדושה בתוכם נקראת בית, ובהסתלק הקדושה נקראת שדה ולא מדבר ח"ו. עוד כתוב שם כי תחלה היה שיעור תחומין מן התורה שלש פרסאות, שהוא סוד הרחק הקליפה מן הקדושה ביום השבת ג' ספירות נה"י שבעשיה, אמנם אחר שחטאו ישראל גרמו שתשלוט הקליפה בימות החול כשיעור נו"ה וחצי יסוד דעשיה, כי תחלה היו דבוקים בסוף העשיה, אך עתה נכנסו ב' ספירות וחצי יותר לפנים, כי נו"ה לבר מגופא יכולים לשלוט בהם, וכן היסוד היינו באותו הנקב השמאלי המוציא מי רגלים מזון לחצונים וכו' עכ"ל בס' הכוונות

לענייננו. וכבר אמרו למעלה במדרש (פ' כה): **אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן שָׁלֹשׁ שָׁנִים וּמֶחֱצָה עָשְׂתָה שְׁכִינָה יוֹשֶׁבֶת עַל הַר הַזֵּיתִים, סְבוּרָה שֶׁמָּא יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְלֹא עָשׂוּ** וכו', עד **וְכֵיוָן שֶׁלֹּא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה אָמְרָה: אֵלְכָה וְאָשׁוּבָה אֶל מְקוֹמִי** וכו' (הושע ה, טו). והנה בעוד שהיתה שכינה יושבת על הר הזתים היתה אורה נוטה על ירושלים, ובעוד שאור שכינתו היתה שם היתה נקראת בית ואין כח בקליפות לשלוט בה, ולפיכך בזה הזמן היה מקיף את ירושלים בסוד: **סָבִיב רְשָׁעִים יִתְהַלָּכוּן** (תהלים יב, ט). **וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְכָבְשָׁהּ**, אמנם אח"כ כשנסתלקה הקדושה ואור שכינתו ית' ממנה, אז נשארה בבחי' שדה ושלטו בב' ספירות וחצי דעשיה, ולפיכך **נָתַן הב"ה בְּלִבּוֹ וְהָיָה מְמַדֵּד בַּחוֹמָה, וְהָיְתָה שׁוֹקַעַת בְּכָל יוֹם טְפָחַיִם וּמֶחֱצָה**, כנגד ב' ספירות וחצי שנכנסו הקליפות כנגדם כמ"ש בעוה"ר, ונרמז זה במלת **בָּדָ"ד** כמו שאמרנו העולה עש"ר, שכן בעונותיהם של ישראל גברו עשר קליפין ושלטו בב' ספירות וחצי כמ"ש, ובמקום שהיו יכולים ללכת שלש פרסאות שהם י"ב מיל, עתה חסרו מהם י' מילין ונשארו ב' מילין, וזה ג"כ ע"י עירוב דוקא כמבואר במקומו. ונחזור לענין, כי לפיכך היתה שוקעת בכל יום טפחיים ומחצה **עַד שֶׁשָּׁקְעָה כֻּלָּהּ, וְכֵיוָן שֶׁשָּׁקְעָה כֻּלָּהּ נִכְנְסוּ שׁוֹנְאִים לִירוּשָׁלַיִם**, ושלטו בתוך מקום הקדושה בעוה"ר, **עַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר: לֹא הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי אֶרֶץ** וכו' כמ"ש במקומו ע"ש כל הפי', וא' מהם הוא כי "**מַלְכֵי אֶרֶץ**" הם מלכי א"ה מצד הקליפה, **אֶרֶץ עֵיפָתָה** (איוב י, כב). **וְכֹל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל** שהפי' שהם הנשמות. וכאן אפשר לפרש אותם האחוזים בנו"ה הנקראי' יושבי תבל כמ"ש מהר"ם קורדווירו זלה"ה בס' תפלה למשה בפי' על כן נקוה לך וכו' של ר"ה. **כִּי יָבֹא צַר וְאוֹיֵב**, פי' צר למעלה ואויב למטה, **בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלָיִם** עליונה ותחתונה כמ"ש שם. אי נמי פנימית וחיצונה, ששלטו ג"כ על הנשמות שבתוכה ועשקו גבר וביתו בעוה"ר, ולפיכך מסיים במדרש: **כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ**, כמ"ש בפתיחות אחרות על זה, כיון שחטאו ושלטו האומות והקליפות ועשקו הנשמות, לפיכך גלו כדי ללקט הניצוצות, **וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָהוּ מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה**, כמ"ש ג"כ למעלה שנשארו כל בחי' ובחי' לעצמה, והנה כנגד כל זה ג"כ יבא שיר השירים כמו שנפרש, וכמ"ש פעמים רבות מ"ש רז"ל (זח"ב קמ"ג ע"ב): שיר חד, השירים תרי, הא תלתא. ועם מ"ש ג"כ כי ע"י השיר מעלים כל דבר רוחני למעלה, וגם מוציאים אותו מתוך הקליפות, באופן כי אעפ"י ששלטו הקליפות בנו"ה וחצי יסוד כמ"ש, הנה ע"י שיר חד ביסוד, השירים תרין בנו"ה, יעלו מתוך הקליפות, והמלכות הנקראת שיר עמהם, וזהו אפשר שרמזו ז"ל שאמרו: עתידה ירושלים שתעלה עד ג' פרסאות. וז"ל בבבא בתרא פ' הספינה (דף עה, ב): **וְאָמַר רָבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן עֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם שֶׁתִּגְבַּהּ שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת**

לְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְרָאֲמָה וְיָשְׁבָה תַּחְתֶּיהָ (זכריה יד, י). **מַאי תַּחְתֶּיהָ, כְּתַחְתֶּיהָ. וּמַאי דְּהַאי תַּחְתֶּיהָ תְּלָתָא פָּרְסָאֵי הָוְיָא, אָמַר רַבָּה: אֲמַר לִי הָהוּא סָבָא: יְרוּשָׁלַיִם קַמַּיְיתָא תְּלָתָא פָּרְסָאֵי הָוְיָא** עכ"ל. ונ"ל דהכי פי' דרך דרש, כי ירושלים קמייתא תלתא פרסאי הויא היינו שיעורה כנגד נה"י שהם ג' פרסאות כמ"ש בס' הכוונות, ולעתיד לבא שתגדל ירושלים שהיא המלכות תגבה ג' פרסאות שהם ג' ספירות חג"ת, ואח"כ עוד למעלה בחב"ד שנאמר וראמה וישבה תחתיה. **מַאי תַּחְתֶּיהָ, כְּתַחְתֶּיהָ**, פי' בתחילה וישבה תחתיה, דמיון היושב שהוא מקופל כמעט חציו על חציו, וז"ש על תחתיה. היינו תחתיה נה"י ועל תחתיה הוא חג"ת, וראמה אח"כ בג' ראשונות חב"ד, ובמה שפי' בסוף המאמר ז"ל: **וְהַצְּלָעוֹת צֵלָע אֶל צֵלָע שָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים פְּעָמִים** (יחזקאל מא, ו). **מַאי "שָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים פְּעָמִים", אָמַר רַבִּי לֵוִי אָמַר רַב בַּפֵּי מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין, אִם שָׁלֹשׁ יְרוּשָׁלַיִם הֵם, כָּל א' וְא' יֵשׁ בָּהּ שְׁלֹשִׁים מְדוֹרִים לְמַעְלָה, וְאִם שְׁלֹשִׁים יְרוּשָׁלַיִם הֵם, כָּל א' וְא' יֵשׁ בָּהּ שְׁלֹשָׁה מְדוֹרִים לְמַעְלָה** עכ"ל. ואפשר לפרש כי כוונתו לומר כי ירושלים שהיא מלכות תתחלק לשלשים כמבואר בדרך ההגדלה, וגם תעלה ותתגדל כל א' וא' מעשר ספירותיה עד שתהיה בגודל ספירות של ז"א, עד שתהיה כל א' מהם כלולה מעשר, וז"ס: **אִם שָׁלֹשׁ יְרוּשָׁלַיִם הֵם**, שאנחנו מחשבים נה"י לא' וחג"ת לא' וחב"ד לא', הנה כל א' מהם הנה היא כלולה מי' והם ל' **מְדוֹרִים. וְאִם שְׁלֹשִׁים יְרוּשָׁלַיִם הֵם**, היינו שנחשוב כל א' כלולה מעשר, נה"י שלשים וחג"ת שלשים וחב"ד שלשים, הם ג' עליות זו על גב זו שהם ג' **מְדוֹרִים**. ולפי זה יהיה פי' הכתוב מן המאוחר אל הקודם, תחלה **תַּחְתֶּיהָ**, שהם נה"י שהוא מקומה הראשון, ואח"כ **וְיָשְׁבָה תַּחְתֶּיהָ, כְּתַחְתֶּיהָ**, היינו שיסתלקו הפרקים העליונים דנה"י ויעשו חג"ת, וזהו וישבה שעדיין ניכר בהם הישיבה שהם תרין פרקין קדמאין דנו"ה, ואח"כ יכנסו כל נה"י דז"א ונה"י דאי' עמהם ויעשו חב"ד, ובאה מלת **וְרָאֲמָה** באל"ף שלא כמנהג, לרמוז שיכנס בה ג"כ הארת הכתר הרמוז באל"ף, ואז יהיה כתרו וכתרה שוים כמ"ש שהיא בבחי' הז', **וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה** (ישעיה ל, כו). ויתגלו אור שלש ראשונות, וזהו שיר השירים, קדש קדשים בבי"א:

ל"א

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי פָּתַח: רַע רַע יֹאמַר הַקּוֹנֶה וְאוֹזֵל לוֹ אָז יִתְהַלָּל (משלי כ, יד). **אַתָּה מוֹצֵא עַד שֶׁלֹּא גָּלוּ יִשְׂרָאֵל הָיָה הב"ה קוֹרֵא אוֹתָם רָעִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: הָעָם הַזֶּה הָרָע הַמְמָאֲנִים לִשְׁמוֹעַ אֶת דְּבָרַי**

(ירמיה יג, י). **וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל מְשַׁבְּחָן, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאוֹזֵל לוֹ אָז יִתְהַלָּל.** [**כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה**].

אפשר דהוקשה לו כי הנה השי"ת הנה הוא המוחץ והרופא ומידו הכל, ואם כן הוא לא ימנע מהחלוקה, או שהיו ישראל ראויים לאותו העונש והגלות או לא היו ראויים, אם לא היו ראויים למה הביא עליהם, ואם היו ראויים למה קנן אח"כ עליהם איכה ישבה בדד וכל הדברים אשר נזכרו במגילת קינות, ולזה הביא פ' **רַע רַע יֹאמַר הַקּוֹנֶה**, כי בתחלה בעוד שהיו בשלוה על אדמתם היו בועטי' מרוב טובה ולפיכך לא שמעו בקול ה', ולפיכך קראם "**רָעִים**", **הָעָם הַזֶּה הָרָע הַמְמָאֲנִים לִשְׁמוֹעַ אֶת דְּבָרַי**, וכשגלו וקבלו ענשם וגם שבו קצת בתשובה אז **הִתְחִיל מְשַׁבְּחָן**, והרי זה דומה למ"ש ז"ל במדרש (שהש"ר ד, יא): **בִּבְנִינָהּ הֶעֱמִידָה רְשָׁעִים וּבְחֻרְבָּנָהּ הֶעֱמִידָה צַדִּיקִים**. וכדומה לזה כתב האר"י זלה"ה על פ' **נָתְנוּ אֶת נִבְלַת עַבָדֶיךָ** וכו' (תהלים עט, ב). וקיצור דבריו הוא, כי בתחלה עד שלא קבלו ענשם קראם עבדים, ואח"כ כשקבלו ענשם קראם חסידים, וז"ש אח"כ **בְּשַׂר חֲסִידֶיךָ לְחַיְתוֹ אָרֶץ**. כל זה אפשר לומר לפי פשוטן של דברים, אמנם למען לא יצאו דברי רשב"י בלא חידוש, אפשר לומר כאשר נקדים מ"ש רז"ל (זח"א רי"ט ע"ב) על פ' **אוֹי לָרָשָׁע רָע** וכו' (ישעיה ג, יא): **וְכִי יֵשׁ רָשָׁע רָע וְרָשָׁע שֶׁאֵינוֹ רָע? אֶלָּא הַמּוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע לְבַטָּלָה נִקְרָא רָשָׁע**. והנה הכתוב אומר: **הַשּׁוֹכְבִים עַל מִטּוֹת שֵׁן וּסְרוּחִים עַל עַרְסוֹתָם** (עמוס ו, ד). ופי' רז"ל (במד"ר ט, ז): **שֶׁמְּסָרִיחִים מִטּוֹתֵיהֶם בְּשִׁכְבַת זֶרַע שֶׁאֵינוֹ שָׁלֵהֶם**. עוד אמרו ז"ל (חולין לז, ב): **שָׁלֹא הִרְהַרְתִּי בַּיּוֹם וּבָאתִי לִידֵי קֶרִי בַּלַּיְלָה**. והאריכו המפרשים ז"ל ג"כ לומר כי מי שלבו פנוי ואינו מהרהר בדברי תורה, לא ימלט מן ההרהור. וז"ש הכתוב: העם הרע הזה שהוא רע להיותו מוציא שז"ל שכבר אמרנו שנקרא רע, ונתן טעם למה נק' העם "הרע", מפני שהם **מְמָאֲנִים לִשְׁמוֹעַ אֶת דְּבָרַי**, ואינם שומעים דברי תורה, ולפיכך הם מהרהרים בזנות ובאים לידי טומאה, ובזה נקראים העם הרע, וז"ש ג"כ הכתוב: **רַע רַע יֹאמַר הַקּוֹנֶה**, פי' השי"ת שהוא אל עליון קונה הכל, החפץ לזכות ולטהר את ישראל, וע"י מצותיהם ותורתם יקבצו נפוצותינו מארבע כנפות הארץ ויעלו ניצוצות אל תוך הקדושה, דמינן הוו ואידחו, הנה הוא אומר ומזהיר: **רַע רַע**, כי לא פעם א' ולא שתים חטאו בזה רק הרבה פעמים.

ולפיכך **כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ גָּלוּ**, כדי ללקט הניצוצות שנפלו בין הקליפות כמ"ש הרבה פעמים, **וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ** ואז הכשירו מעשיהם והעלו ניצוצות מתוך הקליפות, **הִתְחִיל מְשַׁבְּחָן, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאוֹזֵל לוֹ אָז יִתְהַלָּל**. וזהו ג"כ אומרו: **אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד**, פי' מהניצוצות שהיו בתוכה, ועתה צריך לטרוח להחזירם, והרי זה דומה למ"ש הכתוב: **תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ**

וכו', **וְעָבַדְתָּ אֶת אֹוְיְבֶיךָ** וכו' (דברים כח מז־מח). והנה בראות ישראל כי הב"ה משבחן על היותם מעלים מ"נ וכנזכר, התחילו לשורר שיר השירים. אם כפשוטו כמ"ש רז"ל (רש"י): **הַשִּׁיר הַזֶּה אוֹמֶרֶת אוֹתוֹ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל בְּגָלוּתָהּ, מִי יִתֵּן וַיַּשְׁקֵנִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה** וכו'. וגם לפי מ"ש בענין העלאת ניצוצות, אין לך דבר המסייע להעלותם יותר מן השיר כמ"ש הרבה פעמים, והכתוב ג"כ אומר: **רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם** וכו' (תהלים קמט, ו). ודי בזה עתה:

הוֹי מֹרְאָה וְנִגְאָלָה הָעִיר הַיּוֹנָה (צפניה ג, א). **מַהוּ הוֹי מֹרְאָה, הוֹי מִפְּנֵי הָאֵימָה, שֶׁנָּתַתִּי אֵימָתָהּ עַל כָּל הָאוּמוֹת,** [**אֵימָתַי וְנִגְאָלָה, אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁנִּגְאָלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם נָפְלָה אֵימָתָן עַל כָּל הָאוּמוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן** וגו' **אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם** וגו' (שמות טו, יד). **הָעִיר הַיּוֹנָה, אוּמָּה שֶׁצִּיַּנְתִּי אוֹתָהּ בְּמִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כְּיוֹנָה, אַחַר כָּל הַשֶּׁבַח הַזֶּה: לֹא שָׁמְעָה בְּקוֹל ה' וְלֹא לָקְחָה מוּסָר בַּה' לֹא בָטְחָה אֶל אֱלוֹקֶיהָ לֹא קָרְבָה** (צפניה ג, ב). **כַּלָּה דְּלָא שָׁמְעָה מָה הֵיא לָאו שְׁטוּתָא הִיא, אָמַר רַבִּי רְאוּבֵן לָשׁוֹן יָוְנִי הוּא צָוּוחִין לְשְׁטוּתָא מוֹרָא, הוֹי מֹרְאָה, הֲוֵי מִקַּמֵּי שְׁטוּתָא. וְנִגְאָלָה, עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ מַרְחִיקִין עַצְמָן מִלִּשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי תוֹרָה, וְנִגְאָלָה מִן הַכְּהוּנָּה. הָעִיר הַיּוֹנָה, לֹא הָיָה לָהּ לִלְמֹד מֵעִירוֹ שֶׁל יוֹנָה, מִנִּינְוֵה, נָבִיא אֶחָד שָׁלַחְתִּי לְנִינְוֵה וְהֶחֱזִירָהּ בִּתְשׁוּבָה, וְאִלּוּ יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַיִם כַּמָּה נְבִיאִים שָׁלַחְתִּי אֲלֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וַיָּעַד ה' בְּיִשְׂרָאֵל וּבִיהוּדָה בְּיַד כָּל נְבִיאֵי כָּל חוֹזֶה לֵאמֹר שׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וְשִׁמְרוּ מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי** וגו' (מ"ב יז, יג). **וּכְתִיב: וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת כָּל עֲבָדַי הַנְּבִיאִים יוֹם הַשְׁכֵּם וְשָׁלוֹחַ** וגו' (ירמיה ז, כה). **הַשְׁכֵּם וְשָׁלוֹחַ בַּבֹּקֶר, הַשְׁכֵּם וְשָׁלוֹחַ בָּעֶרֶב, וְלוֹא שָׁמְעוּ. כֵּיוָן שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ גָּלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד**].

כבר אמר למעלה במדרש (פ' כד) מ"ש הב"ה: **אוֹי לוֹ לַמֶּלֶךְ שֶׁבִּקַּטְנוּתוֹ הִצְלִיחַ וּבִזְקְנוּתוֹ לֹא הִצְלִיחַ**. גם מצינו למרע"ה שאמר בתפלתו: **וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ אֶת הָעָם הַזֶּה** וכו', **וְאָמְרוּ, מִבִּלְתִּי יְכוֹלֶת ה'** וכו' (במדבר יד, יג־טז). וז"ש כאן: **הוֹי מִפְּנֵי** מוראה, **הָאֵימָה, שֶׁנָּתַתִּי אֵימָתָהּ עַל כָּל הָאוּמוֹת**, ועי"ז היה שמו ית' מתגדל ומתקדש ע"י הניסים

שהיה הוא ית' עושה לעמו ישראל, וז"ש שזה היה **בְּשָׁעָה שֶׁנִּגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם**, ועי"ז הכירו כי בחר ה' בעמו, ולפיכך **שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן** וכו' **אָז נִבְהֲלוּ** וכו'. וכמו שהיו אומרים אלקות הם אלו. ולא זו בלבד אלא ג"כ **הָעִיר הַיּוֹנָה, אוּמָּה שֶׁצִּיִּינְתִּי אוֹתָהּ בְּמִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים**, ועל ידי המצות ומע"ט היו מצויינים אליו ית', וכמ"ש הכתוב: **צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן** (שה"ש ג, יא). (שהש"ר ג, כ): **בָּנִים הַמְצוּיָינִים בְּתַגְלַחַת וְצִיצִית** וכו'. עד כי **כָּל רוֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ ה'** (ישעיה סא, ט). והיה ניכר אלקותו ית' ושכר העובד אותו, **וְאַחַר כָּל הַשָּׁבַח הַזֶּה, לֹא שָׁמְעָה בְּקוֹל ה'**. כי הנה הכתוב אומר: **וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל הָחֻקִּים** וכו' (דברים ד, א). ובזה אתם מתייראים בעיני האומות, וכמ"ש אח"כ: **כִּי הִוא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים** וכו' **וְאָמְרוּ רַק עַם חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה** (שם ו). והם לא שמעו. וזהו **לֹא שָׁמְעָה בְּקוֹל ה'**. וזהו **כֹּל דְּלָא שָׁמַע שְׁטוּתָא הוּא** וכו'. והוא על דרך משז"ל (רש"י) על פ' **רַק עַם חָכָם וְנָבוֹן**, **הָא אִם תְּעַוְּתוּ אוֹתָם מִתּוֹךְ שִׂכְחָה תֵּחָשְׁבוּ שׁוֹטִים**. גם להיות **וְנִגְאָלָה**, שנגאלה ממצרים, ועל אותה שעה נאמר: **אוֹ הֲנִיסָּה אֱלֹקִים לָבֹא** וכו' (שם לד). עוד אומר הכתוב: **כַּגּוֹיִם אֲשֶׁר ה' מְאַבִּיד מִפְּנֵיכֶם כֵּן תְּאַבֵּדוּן** (דברים ח, כ). והיה להם ללמוד ולחוש פן יקרה להם אם יחטאו כמו שקרה אל הגוים ולא לקחו מוסר, גם על היותם מצויינים במצות היה להם לשמור המצות ולבטוח בה' אשר צוה אותם להם, ובפרט כי עיקר הציווי הוא כדי שיהיו מצויינים לו, וא"כ לא היה להם לעזוב אלקים חיים, כמ"ש הכתוב: **אוֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לַחְצֹוב לָהֶם בֹּורוֹת** וכו' (ירמיה ב, יג). גם להיותה מצויינת כיונה, וידוע כי היונה כיון שמכרת את בת זוגה אינה מנחת אותו, וכאן היתה להפך **אֶל אֶלֹקֶיהָ לֹא קָרֶבָה**, ולפיכך פי' ר' ראובן פי' אחר בפסוק, ודקדק אומרו מוראה שהיל"ל ירואה, ומדשני קרא בדיבוריה בא להורות על שני הפירושים, ושקולים הם ויבואו שניהם. וסיים ג"כ לפרש כל שאר הפסוק לפי דרכו, ופי' הוי מוראה הוא **לָשׁוֹן יְוָנִי, צָוְוחִין לְשִׁטוּתָא מוֹרָא, הוֹי מֹרְאָה, וְנִגְאָלָה הָעִיר הַיּוֹנָה, הוֹי מַקֵּמֵי שְׁטוּתָא וְנִגְאָלָה, עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ מַרְחִיקִין עַצְמָן מִלִּשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי תוֹרָה וְנִגְאֲלוּ מִן הַכְּהוּנָּה**, פי' לא די שלא היו מטים אזנם לד"ת אלא היו ג"כ מרחיקים עצמם מלשמוע ד"ת, ולכן מדה כנגד מדה נגאלו מן הכהונה ונתרחקו מאת ה'. וסיים לפרש הפ' לפי דרך שאומר **הָעִיר הַיּוֹנָה**, אפשר דהוקשה לו אומרו העיר היונה שהיל"ל עיר היונה, ולפיכך פי' העיר שהיה לו **לִלְמוֹד מֵעִירוֹ שֶׁל יוֹנָה** וכו', והם לא שמעו בקול נביא וחוזה, ולפי הנראה כל אלו הם דברי רשב"י שאמר לעיל ג"כ **רַע רַע יֹאמַר הַקּוֹנֶה** כמו שפי', ונתן טעם למה היה הוא ית' מתרעם על זה, שהיו מוציאים שז"ל, מפני שכמה יגיעות יגע להוציאם ממצרים ולהוציאם מיד החצונים, ונתן אימתן על כל האומות והחצונים, ונתן להם מצות

להצילם מהם, רק אדרבא ע"י תורה ומוצת יוסיפו אומץ מידי יום ביומו לטהר ולקדש עצמם בהם ולהתקרב אל ה', ועי"ז יאבדו רשעים והקליפות מפני אלקים, ושמו ית' אשר נקרא עליהם, ולפי' הביא פי' ר' ראובן שפי' מוראה, **הוֹי מִפְּנֵי שְׁטוּתָא, כִּי אֵין אָדָם חוֹטֵא אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת** (סוטה ג, א). שממשיך על עצמו רוח מן הקליפה ועי"ז **וְנִגְאָלָה**, שטנפה עצמה בכל מיני טומאה, וכל זה על ידי שהיו מרחיקין עצמן מלשמוע ד"ת, ולפיכך נגאלו ונטמעו בתוך הקליפות בעוה"ר. ואומר עוד במדרש: **הָעִיר הַיּוֹנָה, לֹא הָיָה לָהּ לִלְמוֹד מֵעִיר שֶׁל יוֹנָה, נָבִיא אֶחָד שָׁלַחְתִּי לְנִינְוֵה וְהֶחֱזִירָהּ בִּתְשׁוּבָה, וְאֵילּוּ יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַיִם כַּמָּה נְבִיאִים שָׁלַחְתִּי אֲלֵיהֶם** וכו'. הנה בענין תשובת אנשי נינוה נאמר: **וַיַּאֲמִינוּ** [**וַיִּקְרְאוּ**] **אֶל אֱלֹקִים בְּחָזְקָה** וגו' **וּמִן הֶחָמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם** (יונה ג, ח). ואמרו ז"ל (תענית טז, א): **שְׁאַפִּילּוּ גָּזַל מָרִישׁ וּבָנָאוּ בְּבִירָה, הָיָה מְקַעְקֵעַ כָּל הַבִּירָה וּמַחְזִיר מָרִישׁ לְבָעָלָיו**. ופירשו המפרשים ז"ל והרמ"ע מפאנו זלה"ה בפרט, **כִּי לְהָיוֹת כִּי הָאוּמּוֹת אֵינָם בְּכֹלֶל תַּקָּנַת הַשָּׁבִים, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ** (ע"ז עא, ב): **בֶּן נֹחַ נֶהֱרָג עַל פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה וְלֹא נִתָּן לְהִשָּׁבוֹן. לָכֵן בִּתְשׁוּבָתָם אֲפִילּוּ גָּזַל מָרִישׁ** וכו', **מְקַעְקֵעַ אֶת כָּל הַבִּירָה כְּדֵי לְהָשִׁיב אוֹתוֹ הַדָּבָר בְּעַצְמוֹ** עכ"ל. והנה אפשר לומר כי כוונתם היתה על דרך מ"ש בשער ההונאה, כי ענין הגניבה הוא שאותו האור היורד בתוך הקדושה, הוא מאיר והולך אל תוך הקליפות, ולפיכך החזירו אותו הדבר שגנבו בעצמו כדי להחזיר האור למקומו, כי אין להם תקנת השבים להוריד אור הבינה, ועל כל פשעים תכסה הארתה, והנה ישראל היה להם ללמוד מזה, שלא להוריד האור אל הקליפות על ידי מעשיהם הרעים ועל ידי עונותיהם, ואפילו אחרי שחטאו היה להם תקנה על ידי תשובה, ולפיכך היה ה' מתרה בהם, וז"ש: **וְאֵילּוּ יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַיִם**, פי' ישראל הקדושים מצד עצמם, ועוד שהיו בירושלים מקום הקדושה, ובנקל היה להם להחזיר הדברים אל הקדושה, או להמשיך אור הבינה עליהם, ולכן היה הב"ה שולח להם עבדיו הנביאים למען יחזרו בהם, ולא יצטרכו לגלות וטלטול וצירוף אחר צירוף, ואפשר שהיה שולח להם **הַשְׁכֵּם וְשָׁלוֹחַ בַּבֹּקֶר**, והערב **וְשָׁלוֹחַ בָּעֶרֶב**, שהוא שעת הקרבת התמיד והוא עת רצון, כי תמיד של שחר היה מכפר על עבריות של לילה ושל בין הערבים היה מכפר על של יום, ולכן היה משלח להם הנביאים בעוד שהיה כח הקדושה קיימת, וכמ"ש למעלה (פ' כג): **עַד שֶׁבְּחוּרוֹתֵיכֶם קָיֶימֶת, וְעַד שֶׁבְּרִית כְּהוּנָּה קַיֶּימֶת**. וכמו שפי' לעיל, והם לא שמעו ולא שבו בתשובה וגברו העונות והקליפות. ולפיכך גלו, **וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד**. וזה מפני שנסתלקו כל הדברים הקדושים, וברית כהונה ולויה וירושלים ובית המקדש וכמ"ש למעלה (פ' כג). ומ"מ אעפ"י שגלו ונסתלקה הקדושה,

אעפ"י כן שערי תשובה לא ננעלו. והכתוב אומר: **הַצִּיבִי לָךְ צִיּוּנִים** (ירמיה לא, כ). והם התורה והמצות אשר יעשה אותם האדם מישראל וחי בהם, בהם בגלות הזה, ולהוציא בזה האורות מתוך הקליפות ולהעלות מ"נ עד הבינה, ולהוריד משם מ"ד והארת הבינה למטה, וכל שכן אם ירבה בתשובה ובבכיה ובתחנונים בהורדת שפע מחו"ב, או מלמעלה משלש עשרה מדות של רחמים, ויותר מזה עד מקום שאין הפה יכולה לדבר לפי גודל הכוונה, וכל שכן אם יעשה יחודים לפי שלימות הצדיק כמ"ש האר"י זלה"ה בפרט, הנה בזה יחזיר הדברים לקדמותן, וצדקו בזה דברי הרמ"ע מפאנו זצ"ל (מאמר העתים, סימן כה): **הָא לָמַדְתָּ שֶׁאֵין שִׁיעוּר לְקַלְקוּל הָרִאשׁוֹן בְּמִיעוּט הַמְּאוֹרוֹת, וְאֵין קִצְבָּה לְתִקּוּן הַמְקֻוֶּה בְּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ** עכ"ל. ומדבריו ז"ל נלמוד ג"כ לשאר דברים, והרבה דרכים לפניו ית', כלם נתנם לפני עמו ישראל, וכמ"ש רז"ל כי התורה ומצותיה כלם סובבים על קוטב א', שהם כלם אורות עליונים ודרכים טובים להוציא עצמן מן הקליפות, ואפשר שכל זה נרמז ג"כ בשִׁיר **הַשִּׁירִים**, פי' הרבה מיני שירים וכלם שוים לטובה, **אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה**, פי' להשלים עצמו לפני קונו, וע"י השלמתו אז את הטוב יקבל והברכה והשלום, אמן כן יהי רצון:

ל"ב

מַבְלִיגִיתִי עֲלֵי יָגוֹן עָלַי לִבִּי דַוָּי (ירמיה ח, יח). **ר' חֲנִינָא פְּתַח הָכִי, מַבְלִיגִיתִי עֲלֵי יָגוֹן עָלַי לִבִּי דַוָּי, מַהוּ מַבְלִיגִיתִי, מִבְּלִי שֶׁהוֹגִין בַּתּוֹרָה לְקַיֵּים מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, עָשִׂיתִי בֵּיתִי גִיתִי, וְאַף עַל פִּי כֵן עָלַי לִבִּי דַוָּי עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: עַל זֶה הָיָה דָוֶה לִבֵּנוּ** וגו' (איכה ה, יז). [**וּכְתִיב: הִנֵּה קוֹל שַׁוְעַת בַּת עַמִּי מֵאֶרֶץ מַרְחַקִּים** (ירמיה ח, יט)].

הנה מלת "**מַבְלִיגִיתִי**" כמעט אין לה דמיון במקרא, ולכן המפרשים ז"ל קצתם פירשו מלשון: **הַמַּבְלִיג שֹׁד עַל עָז** (עמוס ה, ט). והרד"ק ז"ל הביא בשם ר' יונה שהיא מלה מורכבת, ולכן שואל במדרש: **מַהוּ מַבְלִיגִיתִי**, ופי' אותה כמו דרך ראשי תיבות "**מִבְּלִי גִיתִי**". ופי' **מִבְּלִי שֶׁהוֹגִין בַּתּוֹרָה** וכו'. וזה ג"כ על דרך מ"ש על **אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד**, ולא פי' ממה ישבה בדד, וסמך על המבין כמשז"ל (רש"י): **מִיּוֹשְׁבֶיהָ** וכו'. וכן ג"כ אמר הכתוב **מִבְּלִי** ולא פי' כלום וסמך על המבין, שהוא מ"ש אח"כ לבסוף: **עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי** (ירמיה ט, יב). וזה סוד: **מִבְּלִי שֶׁלֹּא הוֹגִין בַּתּוֹרָה**, ואמר: **לְקַיֵּים מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים**, לומר כי אעפ"י שהיו הוגין בתורה לא היו הוגין על מנת ללמוד וללמד לשמור ולעשות,

רק כמי שקורא בשאר חכמות, והוא על דרך מ"ש לעיל: **הִנֵּה בִדְבַר ה' מָאָסוּ וְחָכְמַת מָה לָהֶם** (ירמיה ח, ט). כמ"ש מאר"י אברבנאל ז"ל, שהיו מואסים בתורת ה' ועוסקים בשאר חכמות, ועתה אמר כי אפי' בהיותם הוגים בתורה אפשר לדקדק דוקא "**הוֹגִים**", הגיון וקריאה בעלמא, לא היו הוגים בה לשמה לקיים מצות ומעשים טובים רק כמ"ש, ואמר שזה גרם **שָׁעָשִׂיתִי בֵּיתִי גֵיתִי**, והנה אמרו ז"ל (סנהדרין צו, ב) על פ' **גַּת דָּרַךְ ה'** (איכה א, טו). כי **גְּבַהּ הֵיכָלָא וְדָרְכוּ עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם**. ופי' הרמ"ע מפאנו זצ"ל בס' חקור דין ח"א פ' כ"ו: **שֶׁהֵהֵיכָל עָלָה לְמַעְלָה וְנִגְנַז, וּמַאי דְּאָמוּר רַבָּנָן: דָּרְכוּ בֵּהּ מִן שְׁמַיָּא, אַקְרָא קָאֵי דִּקְאָמַר מַסְהִיד, גַּת בְּעָלְמָא הוּא דְּדָרַךְ ה'** וכו' עכ"ל. ונ"ל דהכי פירושא, כי הרוחניות נסתלקה למעלה וננגז, וגם האבנים בעצמם שקנו צד קדושה נגנזו, באופן שעיקר החרבן היה כדורך בגת שהוא דורך ברגליו בגת, ואינו אלא דורך ענבים וכיוצא, וזה היה ממש בעון ביטול תורה, היינו כמו שבעון ביטול תורה נמסרו סודותיה לחצונים. וכבר פירשנו דרך דרש כי ח"ו ששולטים החצונים בסודות התורה, שהרי הכתוב אומר: **לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי** וכו' (תהלים קמז, כ). אלא שהחצונים סתמו הדרכים שלא יגלו סודות התורה, והוא על דרך מה שפי' המשנה דרך רמז (טהרות ז, א): **הַמּוֹסֵר מַפְתְּחוֹ לְעַם הָאָרֶץ הַבַּיִת טָהוֹר**. וכמו שפי' במקום אחר (פ' ב). וכן ג"כ בבית המקדש **גְּבַהּ הֵיכָלָא** ונסתלק למעלה, ולא שלטו האויבים רק כדורך בגת ואינו מזיז הגת ממקומו, ואעפ"כ אעפ"י שלא שלטו בו כמ"ש, מ"מ **עָלַי לִבְּי דָוִי עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: עַל זֶה הָיָה דָוֶה**. ונ"ל שזה יובן עם מ"ש במדרש (איכ"ר ה, יז): **רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר הָאִשָּׁה הַזֹּאת עַל יְדֵי שֶׁפֵּרְשָׁה מִבֵּיתָהּ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים קוֹרֵא אוֹתָהּ הַתּוֹרָה דָּוָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וְהָדָוָה בְּנִדָּתָהּ** (ויקרא טו, לג). **אָנוּ שֶׁפֵּירַשְׁנוּ מִבֵּית חַיֵּינוּ וּמִבֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ כַּמָּה יָמִים וְכַמָּה שָׁנִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיִּקָּרְאוּ דָוִים, לְכָךְ נֶאֱמַר: עַל זֶה הָיָה דָוֶה לִבֵּנוּ** עכ"ל. ונ"ל שבא לרמוז בו כי אעפ"י שבעלה עמה ואין בו פגם מ"מ לסבת טומאתה רוחק ממנה, ועל זה הכתוב קורא אותה דוה, כן על דרך זה ג"כ אעפ"י שהמקדש נסתלק ולא שלטו בו האויבים, מ"מ שרחקנו ממנו ואין אנו יכולים לעלות וכו'. הנה אעפ"כ **עָלַי לִבְּי דָוִי**, והביא ראיה מפ' **עַל זֶה הָיָה דָוֶה לִבֵּנוּ** כמ"ש. והוסיף להביא ראיה מפ' שאחריו, ואמר: **וּכְתִיב הִנֵּה קוֹל שַׁוְעַת בַּת עַמִּי מֵאֶרֶץ מַרְחַקִּים**, פי' למה על זה לבי דוי, לפי **שְׁהִנֵּה קוֹל שַׁוְעַת בַּת עַמִּי** וכו' ואינה בבית המקדש ששם היה קרוב ה' לכל קוראיו, ועל כן **עָלַי לִבְּי דָוִי**, יען כי עתה נתרחקו ממנו ית'.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן דְּבוּר זֶה מְשֻׁמָּשׁ שְׁלֹשָׁה לְשׁוֹנוֹת: זְעָקָה, שַׁוְעָה, נְאָקָה. זְעָקָה דִכְתִיב וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ (שמות ב, כג). **שַׁוְעָה**

דִּכְתִיב: וַתַּעַל שַׁוְעָתָם. נְאָקָה דִּכְתִיב: וַיִּשְׁמַע אֱלֹקִים אֶת נַאֲקָתָם (שם כד). **רַבִּי הוּנָא רַבָּה דְּצִפּוֹרִין אוֹמֵר לְשׁוֹן פִּרְפּוּר הוּא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וְנָאַק נַאֲקוֹת חָלָל** (יחזקאל ל, כד). **וּכְתִיב: וְנֶפֶשׁ חֲלָלִים תְּשַׁוֵּעַ** (איוב כד, יב). **הַה' אֵין בְּצִיּוֹן אִם מַלְכָּהּ אֵין בָּהּ** (ירמיה ח, יט). **אִילּוּ הָיָה שָׁם לֹא הָיוּ גוֹלִים, וְכֵיוָן שֶׁחָטְאוּ גָלוּ, וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד**].

אפשר שכוונת ר' יוחנן היא להוכיח כי עיקר מה שהשכינה מצטערת הוא על ישראל, לא בלבד על מה שגלו אלא על מה שאומות העולם הורגים אותם. והנה שלשה לשונות הללו פירשו אותם בשמות רבה (א, לד): **לְשׁוֹן קִינָה** על מה שהיו הורגים את בני ישראל בגזרת פרעה. **וְרַבִּי הוּנָא רַבָּה דְּצִפּוֹרִין** הוסיף לומר: **לְשׁוֹן פִּרְפּוּר הוּא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב וְנָאַק נַאֲקוֹת חָלָל. וּכְתִיב וְנֶפֶשׁ חֲלָלִים תְּשַׁוֵּעַ**, והן הם הכתובים שמביא ג"כ בשמות רבה כמ"ש. ואפשר לומר שבא לרמוז על י' הרוגי מלוכה שהיו צועקים, וכוונתם היתה כדי שבכח קול צעקתם יעלו מ"נ ויוציאו הנצוצות מתוך הקליפות, וכמ"ש המקובלים ז"ל ובזוהר פ' שמות (ח"ב י"ט ע"ב) על פסוקים אלו ז"ל: **אֲמַר רַבִּי יִצְחָק תְּלַת עְנְיֵיֵי הָכָא, אֲנָחָה שַׁוְעָה צְעָקָה, וְכָל חַד מִתְפָּרְשָׁא מֵאַחֲרָא** וכו'. ופי' מהר"ם קורדווירו זלה"ה בס' אור יקר כנ"ל ז"ל: **שֶׁהֵם כְּנֶגֶד מַחְשָׁבָה קוֹל וְדִבּוּר, שַׁוְעָה דִּבּוּר, צְעָקָה קוֹל, אֲנָחָה מַחְשָׁבָה** עכ"ל. והנה הכתוב אומר **הִנֵּה קוֹל שַׁוְעַת בַּת עַמִּי** וכו'. והוקשה לו לר' יוחנן שהי"ל הנה שועת עמי וכו' לרמוז על קבלת התפלה שהיא עיקר, היינו הדברים הנחתכים ונאמרים בפה, ואם כוונת הכתוב על הקול בלבד הי"ל הנה קול צעקת בת עמי, ולפיכך פי' כי שלשתם היו זעקת, וזהו הנה קול שועה כמשמעו, ונאקה שהוא לפי מה שאמרו במדרש יותר מאנחה, ובפרט לפי מ"ש **ר' הוּנָא רַבָּה דְּצִפּוֹרִין לְשׁוֹן פִּרְפּוּר הוּא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב וְנָאַק נַאֲקוֹת חָלָל**. והוא על דרך מ"ש שבא לרמוז על ענין י' הרוגי מלוכה. אי נמי לפי מ"ש מהר"ם קורדווירו זלה"ה במקום הנז' וז"ל: **צְעָקָה מוֹשֶׁלֶת עַל מִדַּת הַדִּין, [הֵיא בְּבִינָה וּלְכָךְ מוֹשֶׁלֶת עַל גְּבוּרָה הוֹד מַלְכוּת שֶׁהֵם מִדּוֹת הַדִּין] וּמֵהַפְּכָם לְרַחֲמִים, וְלָאו דַּוְקָא מִכָּל יָמָיו דְּהַיְנוּ אֲפִי' חֶסֶד, שֶׁלְּפִי דִּבְרֵי ר' יִצְחָק אִם גַּם הַחֶסֶד הִסְכִּימָה בַּדִּין אֵין צְעָקָה קוֹרַעַת, אֶלָּא אֲנָחָה אוֹ יוֹתֵר מִמֶּנָּה** וכו' עכ"ל. והנה על פ' **עָשָׂה ה' אֲשֶׁר זָמַם** (איכה ב, יז). שאז"ל (פ' לח): **בִּצַּע אִמְרָתוֹ, בָּזַע פּוּרְפִּירָא דִילֵיהּ**. נפרש בס"ד כי פורפירא רמז לשני בחי' מנצפ"ך, א' מצד הת"ת וא' מצד הבינה. ולפי זה נאמר לשון פרפור על דרך מ"ש שבקול צעקתם ונאקתם ונאק נאקות חלל, העלו מ"נ עד הבינה

מקום התשובה ששם יש מנצפ"ך השני שהוא יותר רחמים וזהו לשון פ"ר פו"ר, ומסיים המדרש ואומר: **הַה' אֵין בְּצִיּוֹן אִם מַלְכָּהּ אֵין בָּהּ, אֵילּוּ הָיָה שָׁם לֹא הָיוּ גוֹלִים** וכו'. כבר הבאנו הרבה פעמים משז"ל (ע"ח שער מיעוט הירח פרק ב'): **כִּי בִּזְמַן בַּיִת רִאשׁוֹן הָיָתָה הַנּוּקְ' פָּנִים בְּפָנִים, וְאַחַר כָּךְ בְּעֵת הַחֻרְבָּן עָצְמוֹ הָיְתָה תַּחַת הַיְסוֹד דז"א** וכו'. **אָמְנָם תֵּכֶף אַחַר הַחֻרְבָּן חָזְרָה הַנּוּקְ' בִּבְחִינַת ב' וְנַעֲשֵׂית פַּרְצוּף שֶׁל י' סְפִירוֹת אָחוֹר בְּאָחוֹר מִן הֶחָזֶה וּלְמַטָּה, וְאַף גַּם הָיוּ מְאִירוֹת בָּהּ ה' סְפִירוֹת עֶלְיוֹנוֹת שֶׁל ז"א** וכו' עכ"ל. ובזה יפורש הכתוב: **הַה' אֵין בְּצִיּוֹן**, היינו שנסתלקו הארת ה' עליונות של ז"א, שהכל נסתלק בעת החרבן, **אִם מַלְכָּהּ אֵין בָּהּ**, היינו שנסתלקו גם ט' עליונות של מלכות למעלה, ואמר: **אֵילּוּ הָיָה שָׁם לֹא הָיוּ גוֹלִים** כמשרז"ל בדרוש הנז' ז"ל: **וְאִלּוּלֵי שֶׁנִּתְמַעֲטָה מְעוּט זֶה הַגָּדוֹל לֹא הָיָה יְכוֹלֶת אֶל הַקְּלִיפּוֹת וְלְאוּמוֹת הָעוֹלָם לְהַחֲרִיב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** עכ"ל. ולכן **כֵּיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד**. נראה שמדקדק מלת "יָשְׁבָה", שאינו אומר איכה היא בדד, רק ישבה לפי שעה, וזה בעת החרבן והגלות, שאילולי כך לא גלו, אבל אח"כ בחרבן בית ראשון חזרה עד אחורי הזעיר ונעשית בת י', ולא היתה בדד. והנה אז"ל (סנהדרין צז, ב): **הַקִּיצִין כָּלָן כָּלוּ וְאֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בִּתְשׁוּבָה**. וכשיחזרו ישראל בתשובה מיד נגאלים. ואפשר שזה רמוז בפ' זה, **הִנֵּה קוֹל שָׁוְעַת בַּת עַמִּי** וכו'. וידוע כי מלת "**הִנֵּה**" מורה הזדמן ודבר שהוא מזומן, וזהו "**הִנֵּה**" דבר מזומן הוא, כי כאשר יבא לפני ה' **קוֹל שָׁוְעַת בַּת עַמִּי**, שהוא שועה צעקה וגם אנחה הנרמזת בפ' **עָלַי לִבִּי דָוֶי**, וכמו שמביא במדרש דומה לזה, **וְנָאַק נַאֲקוֹת חָלָל**, באופן שבפ' על פי' המדרש רמוז בתוכו הנחמה שיגאלו ע"י התשובה, ואפשר שגם זה רמוז בשיר השירים, שאמר בזוהר שיר השירים (דף ה' ט"א): תתר"ו. ופי' אותו מלשון רתת וזיע. ולפי דרך זה נוכל לומר כי כאשר ימלא האדם רתת וזיע לשוב בתשובה לפניו ית' אז תתגלה המ' סתומה של **לְמַרְבֵּה הַמִּשְׂרָה** (ישעיה ט, ו). הרמוזה במ' של שיר השירים, שעל ידה עולה מספר תתר"ו, היינו ס"ת של כל פסוק שיר השירים בהחשב המ' סתומה למספר ת"ר, עולה הכל תתר"ה ועם הכולל תתר"ו, וכמו שפי' הרמ"ע מפאנו זצ"ל, ולקמן נפרש ביותר המאמר הזה של תתר"ו בעה"ו. וע"י התשובה תבא הגאולה כידוע וזה יהיה בבי"א.

ל"ג

רַבִּי זְעֵירָא פָּתַח: וַיְהִי לְאֵבֶל כְּנוֹרִי וְעוּגָבִי לְקוֹל בּוֹכִים, תַּמָּן תְּנֵינַן אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב וּכְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁבָּהֶם בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל יוֹצְאוֹת בִּכְלֵי לָבָן

שְׁאוּלִים כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ, וְכָל הַכֵּלִים הָיוּ טְעוּנִים טְבִילָה וּבָהֶן בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת בַּכְּרָמִים. תָּנָא מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה נִפְנֶה לְשָׁם וּמָה הָיוּ אוֹמְרוֹת, בָּחוּר שָׂא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מָה אַתָּה בּוֹרֵר לָךְ, אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בְּנוֹי, תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתוּנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ (שה"ש ג, יא). בְּיוֹם חֲתוּנָּתוֹ זֶה מַתַּן תּוֹרָה, וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בְּשִׁלְמָא יוֹם כִּפּוּרִים יוֹם סְלִיחָה וְכִפּוּר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, יוֹם שֶׁנִּתְּנוּ בּוֹ לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת, אֶלָּא חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב מַאי הִיא, רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי אַמִּי אָמַר שֶׁבּוֹ זְמַן קְצִיצָה יָפָה לָעֵצִים, וְכָל עֵצִים שֶׁנִּקְצָצִים בּוֹ אֵין עוֹשִׁין מֵאָכוֹלֶת, וְתָנֵי כָּל עֵץ שֶׁנִּמְצָא תּוֹלַעַת אוֹ מַאֲכוֹלֶת פָּסַל מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא וְרַבִּי אַסִּי מְשׁוּם דְּעוּלָּא בְּשֵׁם רַבִּי אָמְרֵי, שֶׁבּוֹ בְּטֵל הוֹשַׁע בֶּן אֵלָה פְּרוּזְדָּאוֹת שֶׁהוֹשִׁיב יָרָבְעָם בֶּן נְבָט עַל הַדְּרָכִים. רַב כַּהֲנָא שְׁאַל מִן קֶדֶם רַב, אֲמַר לֵיהּ אֶפְשָׁר דְּכָל דָּא טִיבוּתָא עֲבַד, וּכְתִיב בֵּיהּ: עָלָיו עָלָה שַׁלְמַנְאֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר וגו' (מ"ב יז, ג). אֶלָּא עַל שֶׁהֶעֱבִיר קוֹלָר מִצַּוָּארוֹ וּנְתָנוֹ בְּצַוָּאר הָרַבִּים, וְלָא אֲמַר כָּל עַמָּא יִסְקוּן וְיִצְלוּן, אֶלָּא אֲמַר כָּל מַאן דְּבָעֵי לְמֵיסַק יִסַּק, וכו' כל המאמר. וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי וְאָמְרֵי לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק יוֹם שֶׁהוּתְּרוּ שְׁבָטִים לָבוֹא זֶה בָּזֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל בַּת יוֹרֶשֶׁת נַחֲלָה וגו' (במדבר לו, ח), וּכְתִיב: וְלֹא תִסּוֹב נַחֲלָה מִמַּטֶּה לְמַטֶּה אַחֵר וגו' (שם ט). וְכִי אֶפְשָׁר לְבַת שֶׁתִּירַשׁ שְׁתֵּי מַטּוֹת, אֶלָּא אֱמוֹר מֵעַתָּה, אֲבִיהָ מִשֵּׁבֶט אֶחָד וְאִמָּהּ מִשֵּׁבֶט אַחֵר. רַבָּנָן אָמְרֵי יוֹם שֶׁהוּתַּר שֵׁבֶט בִּנְיָמִין לָבוֹא בַּקָּהָל, דִּכְתִיב: אָרוֹר נוֹתֵן אִשָּׁה לְבִנְיָמִין (שופטים כא, יח). אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִקְרָא קָרְאוּ וְקֵרְבוּהוּ, מִקְרָא קָרְאוּ וְרִחֲקוּהוּ. מִקְרָא קָרְאוּ וְקֵרְבוּהוּ: גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמְּךָ (בראשית לה, יא). מִקְרָא קָרְאוּ וְרִחֲקוּהוּ: אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי (בראשית מח, ה). שֶׁאֵינָן נֶחְשָׁבִין עִם אַחֵיהֶם. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל יוֹם שֶׁהוּתְּרוּ

שְׁבָטִים. רַב מַתְנָה אָמַר יוֹם שֶׁנִּתְּנוּ הֲרוּגֵי בֵּיתָר לִקְבוּרָה. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אָמַר נִיחָא בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר, מִכָּאן וָאֵילָךְ תָּשַׁשׁ כּוֹחָהּ שֶׁל חַמָּה, וְלֹא הָיוּ כּוֹרְתִין עֵצִים לַמַּעֲרָכָה, וְאָמַר רַב מְנַסְיָא וּקְרֵי לֵיהּ יוֹם תִּבַּר מַגָּל, מִכָּאן וָאֵילָךְ הַמּוֹסִיף יוֹסִיף וּדְלָא מוֹסִיף יְסִיף. רַבִּי אָבִין וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרֵי יוֹם שֶׁבָּטַל הַחֵפֶר מִן מֵתֵי מִדְבָּר. אָמַר רַבִּי לֵוִי כָּל עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה מֹשֶׁה מוֹצִיא כָּרוֹז בְּכָל הַמַּחֲנֶה וְאוֹמֵר צְאוּ לַחְפּוֹר, וְהָיוּ יוֹצְאִין וְחוֹפְרִין קְבָרוֹת וִישֵׁנִין בָּהֶן, לְשַׁחֲרִית הָיָה מוֹצִיא כָּרוֹז וְאוֹמֵר קוּמוּ וְהַפְרִישׁוּ הַמֵּתִים מִן הַחַיִּים, וְהָיוּ עוֹמְדִים וּמוֹצִיאִין עַצְמָן, חֲמִשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף וּפְרוֹטְרוֹט חָסְרוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף, וּבִשְׁנַת הָאַרְבָּעִים הָאַחֲרוֹן עָשׂוּ כֵּן וּמָצְאוּ עַצְמָן שְׁלֵמִים, אָמְרוּ דּוֹמֶה שֶׁטָּעִינוּ בַּחֶשְׁבּוֹן, וְכֵן בְּעָשׂוֹר וּבְאַחַד עָשָׂר וּבִשְׁנַיִם עָשָׂר וּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר וְאַרְבָּעָה עָשָׂר, כֵּיוָן דְּאִיתְמַלֵּא סִיהֲרָא אָמְרוּ דּוֹמֶה שֶׁהִבַּ"ה בְּטֵל אוֹתָהּ גְּזֵרָה מֵעָלֵינוּ, וְחָזְרוּ וַעֲשָׂאוּהוּ יוֹם טוֹב, וְגָרְמוּ עֲוֹונוֹתֵיהֶם וְנַעֲשָׂה אֵבֶל בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּחוּרְבַּן הַבַּיִת פַּעֲמַיִם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וַיְהִי לְאֵבֶל כְּנוֹרִי וְעוּגָבִי לְקוֹל בּוֹכִים (איוב ל, לא). **וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא** (במדבר יד, א). **וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּ הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד**].

והנה למעלה (פ' לב) הביא ר' חנינא פ' **עָלַי לִבִּי דַוָּי** וכו'. ומצינו הכתוב אומר בס' משלי: **דְּאָגָה בְלֵב אִישׁ יַשְׁחֶנָּה** (משלי יב, כה). כמשז"ל (יומא עה, א): **יַשְׁחֶנָּה מִדַּעְתּוֹ**, אי נמי **יְשִׂיחֶנָּה לַאֲחֵרִים**. ומסיים הכתוב: **וְדָבָר טוֹב יְשַׂמְּחֶנָּה**. באופן כי אעפ"י **שֶׁעָלַי לִבִּי דַוָּי** אפשר כי בנגן המנגן רָוַח אל מי שדוה לבו, ולכן עתה הוסיף ר' זעירא ואמר **וַיְהִי לְאֵבֶל כְּנוֹרִי** וכו' (איוב ל, לא). והוא על דרך: **וְשָׁר בַּשִּׁירִים** וכו' (משלי כה, כ). כי אדרבה **דַּחֲוֹון לָא הַנְעֵל קָדָמוֹהִי** (דניאל ו, יט). (דחוון הוא היפוך מן חדוון ור"ל שמחת כלי זמר [מצודת ציון]). ואם נפרש אותו כביכול כלפי מעלה הרי הכתוב אומר: **אַל תָּאִיצוּ לְנַחֲמֵנִי** (ישעיה כב, ד). ופסוקים רבים דומים לאלו, אמנם לפרש הכתוב נוכל לומר מ"ש רז"ל (ברכות ג', ב): **כִּנּוֹר הָיָה תָּלוּי לְמַעְלָה מִמִּטָּתוֹ שֶׁל דָּוִד, וְכְשֶׁהִגִּיעַ חֲצוֹת לַיְלָה הָיָה קָם לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל בְּשִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת**. ועתה אחרי החרבן נאמר: **קוּמִי רוֹנִּי בַלַּיְלָה לְרֹאשׁ אַשְׁמוּרוֹת שִׁפְכִי כַמַּיִם לִבֵּךְ** וכו' (איכה ב, יט). שצריך לבכות ולהתאונן באותה שעה על חרבן בית המקדש ועל גלות שכינה והרג הצדיקים, כמשרז"ל שצריך אז להתעורר ולהאריך

בזה, וזהו **לְאֵבֶל כְּנוֹרִי**, וגם **עוּגָבִי** שבו היה מנגן אח"כ, היינו אחרי קימתו בהיותו עוסק בשירות ותשבחות, הכל היה לאבל. וזהו **לְקוֹל בּוֹכִים**, לסבת קול בוכים, כמ"ש לקמן שהוא על מה שאמר הכתוב: **וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא** (במדבר יד, א). שהוקבע עליהם בכיה לדורות, ואעפ"י שאמר הב"ה למשה: **סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ** (במדבר יד, כ). וגם אח"כ נכנסו לארץ ונבנה בית המקדש, מכל מקום היה הדבר שמור לדורות, וכמ"ש בזוהר פ' ויקרא (ד' ע"ב) על פ' **מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר** (ויקרא א, א) ז"ל: **וּמַאי אָמַר לֵיהּ מֵאֹהֶל מוֹעֵד, דְּזִמִּין לְאִתְמַשְׁכְּנָא בְּחוֹבַיְיהוּ, וְלָא אִתְקְיִים בְּקִיּוּמֵיהּ. אֶלָּא אַסְוָותָא לְהַאי, אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַהּ'. הֲרֵי לָךְ קָרְבְּנִין דְּאָגִין עַל כֹּלָּא** וכו' עכ"ל. הרי לך כי גלוי היה לפניו ית' שעתידים לחטוא עד שיתחייבו גלות בעוה"ר, והטעם אפשר לומר כי כיון שחזרו והמשיכו עליהם הזוהמא שפסקה מהם בעמדם על הר סיני אז חזר היצה"ר למקומו, ובזה הנה הם מעותדים לחטוא ולהוסיף על חטאתם פשע, כאשר כן עשו עד שחרב הבית בראשונה ובשניה: עוד נוכל לומר על פ' **וַיְהִי לְאֵבֶל כְּנוֹרִי** וכו'. שמביא במדרש: שהרי כוונת דוד המלך ע"ה היתה לתקן תיקוני השכינה ולשמחה בשירותיו וזמירותיו, ולתקן כל קלקולי הדברים ולהחזיר כל הדברים על תקונם, וכמ"ש בס' הזוהר במקומות רבים, ובפרט בפ' ויצא (ח"א קמ"ח ע"ב) על פ' **כֹּהֲנַיִךְ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק** וכו' (תהלים קלב, ט). והכל היה עולה בידו והיה נגמר הדבר ע"י שלמה המלך ע"ה בבנין בית המקדש ושאר דברים, אילולי שחטא בנשים נכריות ולסיבה זו משם ואילך התחילה ירידת הירח עד כי נתהוה הגלות והחרבן, ועל זה נאמר **לְטוֹב קִוִּיתִי** וכו' (איוב ל, כו). וזהו **וַיְהִי לְאֵבֶל כְּנוֹרִי וְעוּגָבִי** וכו' וכמו שפירשנו. והביא ר' זעירא ראייה לכל זה ואמר: **תַּמָּן תְּנֵינַן אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כְּט"ו בְּאָב וּכְיוֹהּ"כ**. והנה יוה"כ הנה הוא זכר לכפרת מעשה העגל, וט"ו באב הנה הוא זכר לכפרת עון המרגלים. והנה נדקדק תחלה אומרו: **לְיִשְׂרָאֵל**, היה די לו לומר לא היו י"ט כט"ו באב וכיוה"כ. ואפשר לומר כי כל המועדי' נקראי' מועדי ה', ואלו הם לישראל בפרט, ואעפ"י כי מועדי ה' הכתוב בתורת כהנים בסוף עניינא אכולא קאי אפסח ושבועות וסוכות ר"ה ויוה"כ ג"כ, מ"מ לא נקראו ימים טובים רק ג' רגלים בלבד וכמ"ש רז"ל. ואפשר ג"כ לומר ששאר ימים טובים הם זכר לנסים שנעשו בהם, פסח זכר ליציאת מצרים וקריעת ים סוף, שבועות למתן תורה, סוכות זכר ורמז לענני כבוד, ראש השנה זכר לבריאת העולם, אבל ליוה"כ אין בו שום זכר לשום דבר ונס שאירע בו, ואינו אלא לתועלת ישראל למחול בו עונותיהם, וכמ"ש ג"כ רז"ל (רש"י דברים ט, יח): כי **בּוֹ בַּיּוֹם נִתְרַצָּה הב"ה לְיִשְׂרָאֵל וְיָרַד מֹשֶׁה עִם לוּחוֹת שְׁנִיּוֹת**. וכן בט"ו באב לא נצטוו על שום יום טוב, רק נהגו אותו ישראל מעצמם

לסיבת דברים שאירעו בו כמ"ש לקמן. והנה הרמ"ע מפאנו זלה"ה בס' מאה קשיטה פ' פ"א האריך בפירוש מצוה זו, וטעמים רבים בשני ימים טובים אלו ע"ש. ולפי דרכו נוכל לומר שהימים טובים הללו הם לתועלת ישראל כי עי"ז היו פרים ורבים, וכמו שאמר אח"כ במדרש: **כָּל מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה נִפְנֶה לְשָׁם**. ואמנם טעם היותם **יוֹצְאוֹת בִּכְלֵי לָבָן**, אפשר שהוא להורות על דרך: **אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ** (ישעיה א, יח). ובפרט ביוה"כ יום מחילה וסליחה, וכן ביום ט"ו באב **בָּטַל הַחֶפֶר מִמֵּתֵי מִדְבָּר**, ובזוהר פ' שלח לך על ענין מתי מדבר אמרו בינוקא (ח"ג קס"ב ע"ב) וז"ל: עָאלוּ וכו' **אוֹף הָכִי כָּרָאן קִבְרִין וּמַיָּד מֵתִין, וּמִתְהַדְּרִין חַיִּין בְּגוּפִין חַדְתִּין, מְנַהֲרִין כְּאִינּוּן גּוּפִין קַדִּישִׁין דְּקַיְימוּ עַל טוּרָא דְּסִינַי** וכו' עכ"ל. ואפשר לומר שביום הזה ט"ו באב בטל החפר כמ"ש ז"ל במדרש כנז', ופי' משם ואילך לא הוצרכו להזדכך כנז', רק היו מוכנים לקדש עצמם וגופם בעה"ז ולהזדכך ע"י מעשיהם הטובים, ולא היו צריכים עוד לחפור קבריהם כמ"ש, ולכן היו יוצאות בכלי לבן, להורות מה שאמר הכתוב: **בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים** וכו' (קהלת ט, ח). ואמנם על ענין אמרו: **שְׁאוּלִים כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ**. מלבד לפי פשוטו אפשר לומר בהקדים משאז"ל כי ע"י עסק התורה והמצות שהאדם עושה נעשים לו מלבוש, גם אמרו במקום אחר כי לפעמים כשהאדם חוטא מפסיד אותם הלבושים, בסוד: **יָכִין וְצַדִּיק יִלְבָּשׁ** (איוב כז, יז). וכתוב בס' הכוונות שעל זה תקנו בברכת על הצדיקים: **וְשִׂים חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם לְעוֹלָם וְלֹא נֵבוֹשׁ. וּפְרוּשׁוֹ: שֶׁחֶלְקֵנוּ וְחֵלֶק מִצְוֹותֵינוּ וּמַעֲשֵׂינוּ הַטּוֹבִים אֲשֶׁר אָנוּ אוֹבְדִים אוֹתָם עַל יְדֵי מַעֲשֵׂינוּ הָרָעִים, יְשִׂימוּהוּ עִם אוֹתָם הַצַּדִּיקִים וְהַחֲסִידִים הַגְּדוֹלִים הָרְשׁוּמִים, כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁאֵר לָנוּ קִיּוּם בְּהִיוֹתוֹ עִמָּהֶם, כִּי כַּאֲשֶׁר נָשׁוּב אֵלָיו יִתְבָּרַךְ יִהְיֶה שָׁמוּר אֲלֵיהֶם** עכ"ל. והנה יום ט"ו באב הוא התחלת ימי התשובה, כי כן הוא המנהג למתענים ארבעים יום עד יוה"כ, מתחילים אחרי ט"ו באב כדי להשלים מנין הימים שאין מתענים בהם, כגון שבתות ויומי ר"ח וראש השנה וערב יום הכפור, ויום הכפור ג"כ יום סליחה וכפרה כידוע, ומ"מ ארז"ל (ירושלמי יומא פ"ח ה"ז דף מב, ב): יום הכפור אינו מכפר אלא בסופו. באופן שאם חטא אדם ואבדו ממנו הלבושים כנז', הגם כי יתעורר בתשובה והבא ליטהר מסייעין אותו, מ"מ סברא הוא שלא יחזירו לו הלבושים שאבדו ממנו עד גמר הכפרה שהוא ביום הכפור בסופו, שאז נאמר: **וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה** (בראשית לג, טז). **וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹתָם** (ויקרא טז, כב). **עֲוֹנוֹת־תָּם**. וזה נאמר בשעת נעילה כמ"ש בזוהר פ' אמור בתוספתא (ח"ג ק"א ע"א). והנה על אותה [שעה] אז"ל במדרש (קהלת רבה ט, ה): **יָצְאת בַּת קוֹל וְאוֹמֶרֶת לֵךְ אֱכוֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ** וכו'. ואפשר לומר שזהו ג"כ מ"ש אח"כ: **בְּכָל**

עֵת יִהְיוּ בְנָדֶיךָ לְבָנִים, כי כיון כי כבר רצה האלקים את מעשיך והוחזרו אליו הלבושים שלו, ראוי הוא שישמרם יפה שלא יטנפם ויהיו בכל עת לבנים. ונחזור לענין שבט"ו באב שבו מתחיל הכפרה וביוה"כ שהוא יום סליחה וכפרה, היו בנות ישראל יוצאות בכלי לבן, שהם לבושי מחלצות הנעשים ממעשיהם הטובים, והיו שאולים שהיו משאילים אורותיהם זאת לזאת, כל א' מהם לחברתה, כדי שלא לבייש את מי שאין לו שנאבדו ממנו בשביל עונותיו:

אי נמי שלא זכה אליהם מעולם, ומ"מ כל הכלים היו טעונים טבילה, שהיו צריכים טבילה להכין עצמם ולבושיהם הנז' ע"י מה שהיו מטהרים עצמם, ועי"ז **טָהֳרָה מְבִיאָה לִידֵי קְדוּשָּׁה** (ע"ז כ, ב). ולפי דברי המשנה נראה דדוקא בנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים, ויש ג"כ קצת ראיה מהפסוק שאמר: **הִנֵּה חַג ה' בְּשִׁילֹה** (שופטים כא, יט). נראה שהוא דוקא בשילה ולא במקום אחר, וה"ה בירושלים אחרי שנבחרה ירושלים, אמנם במדרש אומר: **וּבְנוֹת יִשְׂרָאֵל** וכו'. ואפשר לישב הכתוב שאומר הנה חג ה' בשילה, כי להיות כי כל ימי משכן שילה אין מלך בישראל ואיש הישר בעיניו יעשה, לא היו יוצאות וחולות בכרמים אלא בשילה, ששם היו סנהדרין של ע"א ואימת בית דין עליהם אך לא בשאר מקומות, וכאשר העמידו עליהם מלך כל ימי בית ראשון שהיו מכשירים עצמם ולא היה בישראל פורץ פרץ, היו בנות ישראל בכל מקום שהם יוצאות וחולות כמ"ש, אמנם אח"כ ובפרט בסוף בית שני שרבו הפריצים בישראל לא היו יוצאות רק בנות ירושלים, שהיא עיר שיש בה בית דין הגדול ומורא מלכות והרבה דברים שלא היו בשאר מקומות. והנה במדרש ובגמרא ג"כ הביאו הרבה טעמים על יום ט"ו באב, ועל כלם רמז הרמ"ע מפאנו זצ"ל טעם לשבח על כל א' וא' (בס' מאה קשיטה פ' פ"א). וכאשר נדקדק לפי פשוטו אפשר לומר כי מ"ד שבו זמן קציצה לעצים, וכן מאן דאמר **שֶׁבּוֹ זְמַן קְצִיצָה לָעֵצִים**, וכן מאן דאמר **שֶׁבּוּ בָּטֵל הַחֵפֶר לְמֵתֵי מִדְבָּר**, נ"ל שהם עיקר, דלכלהו שאר טעמי לא שייכי אלא בזמן הזה, ובס' שופטים מצינו: **הִנֵּה חַג ה' בְּשִׁילֹה** (שופטים כא, יט). **וּבִיטוּל פְּרוּזְדָאוֹת** היה זמן הרבה אחר זה, וכן **יוֹם שֶׁנִּיתְּנוּ הֲרוּגֵי בֵיתָר לִקְבוּרָה**, וגם טעם **שֶׁהוּתַּר שֵׁבֶט בִּנְיָמִין לָבֹא בַּקָּהָל**, אופן ההיתר מצאוהו ע"י שהיו חולות בכרמים, וכמו שאמר הכתוב: **וַאֲרַבְתֶּם בַּכְּרָמִים** (שם כ). והנה בענין **שֶׁבּוּ זְמַן קְצִיצָה לָעֵצִים**, פי' עד אותו היום ואותו היום בכלל, ופי' הרמ"ע ז"ל הנ"ל משז"ל (תענית לא, א): **וְקָרוּ לֵיהּ יוֹם תְּבַר מַגָּל**. שהוא סוד שבירת הקליפות בסוד שלש נשים: מ'חלת, ואג'רת בתה, ול'ילית סבתא, סימנם מג"ל. וידוע כי בעת השבתת הקליפות אז יפתחו המקורות העליונים וירדו נשמות טהורות, ולפיכך הוקבע יום זה לצאת בו בנות ישראל

כדי לעורר הזיווג בקדושה ובטהרה, והאי טעמא שייך נמי לדעת מי שאומר שהותרו שבטים לבא זה בזה, וכן שהותר שבט בנימין לבא בקהל, והעיקר אפשר לומר שבתחלה הוקבע יום זה ליו"ט מפני שבו בטל החפר למתי מדבר כמ"ש למעלה. והטעם שבו נתכפר עון המרגלים ונשלמה אותה גזרה שאמר הכתוב: **וּבְיוֹם פָּקְדִי** (שמות לב, לד). ואז"ל (סנהדרין קב, א): במרגלים, **וּפָקַדְתִּי עֲלֵהֶם חַטָּאתָם** של עגל. וזה היה בראותם כי הגזרה התחילה משנה ראשונה אעפ"י ששלוח המרגלים והגזרה לא היתה אלא בשנה שניה, הבינו כי כוונת הכתוב כך היא ועתה נשלם ונמחל הכל. והנה כתב האר"י זלה"ה: **כִּי לְתִקּוּן עֲוֹן הָעֵגֶל נִתְקַנּוּ הָרַגְלִים, וְזֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: אֱלֹקֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ, וְסָמִיךְ לֵיהּ: אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמוֹר** וכו' (שמות לד, יז־יח). עכ"ל. ולפיכך לפי דרך זה נוכל לומר, כי בראותם שבטלו בו מתי מדבר עשאוהו יום טוב לטעם הנז', להשלים בו כפרת מעשה העגל. והנה עיקר הי"ט היה שבהם בנות ישראל יוצאות, להיות שלא חטאו במעשה העגל, גם לא חטאו במרגלים כמ"ש במדרש ר' תנחומא (פ' פינחס, ז): **וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד** (במדבר כז, א). **אוֹתוֹ הַדּוֹר הָיוּ הַנָּשִׁים גּוֹדְרוֹת מַה שֶּׁהָאֲנָשִׁים פּוֹרְצִין, שֶׁכֵּן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁאָמַר לָהֶם אַהֲרֹן, פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב** וכו' (שמות לב, ב). **וְלֹא רָצוּ הַנָּשִׁים וּמִיחוּ בְּבַעֲלֵיהֶם** וכו', **וְכֵן בַּמְּרַגְּלִים שֶׁהוֹצִיאוּ דִּבָּה עַל הָאָרֶץ** וכו', **אֲבָל הַנָּשִׁים לֹא הָיוּ עִמָּהֶם בְּעֵצָה** עכ"ל. ובסופו ג"כ אומר: **ר' נָתָן אוֹמֵר יָפָה כֹּחַ נָשִׁים מִכֹּחַ אֲנָשִׁים, אֲנָשִׁים אוֹמְרִים נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה, וְהַנָּשִׁים אוֹמְרוֹת תְּנָה לָנוּ אֲחוּזָּה** עכ"ל. ולפיכך בנות ישראל דוקא יוצאות וכו'. והאי טעמא שייך נמי ביוה"כ שבו נתרצה המקום לישראל על מעשה העגל, ולכן ג"כ ביום ט"ו באב נתגלגל זכות ביום זכאי שבו ביטל הושע בן אלה פרודזאות שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל, ובזה היה מזכיר עון העגל להתפש על עון שני עגלי זהב של ירבעם בן נבט. וכל זה נתבטל ביום זה. ואפשר ג"כ כי זכות יום זה הועיל ג"כ כמ"ש **לִבְנֵי גוֹנְבֵי עֶלִי וּבְנֵי קוֹצְעֵי קְצִיעוֹת** שהזכירו רז"ל במשנה ובגמ' (מס' תענית ד, ה. ובגמ' תענית כח, א). וביום זה אשר בו נעשה הכנה לזווג כנר' מדברי הרמ"ע מפאנו זצ"ל, נתגלגל זכות ג"כ שבו הותרו השבטים לבא זה בזה, וכן ג"כ התירו שבט בנימין לבא בקהל, ובו ביום ניתנו ג"כ הרוגי ביתר לקבורה, ויש בזה תיקון לנשמותיהם, וזה כאשר נקדים מ"ש בזוהר פ' אמור אל הכהנים (ח"ג פ"ח ע"ב): בהיותו נותן טעם על איסור הלנת המת, א' מן הטעמים כי שמא נתחייב גלגול כדי לתקן איזה דבר וכיוצא, וכיון שלא נקבר נמנע ממנו הגלגול וכו'. וביום זה זכו לקבורה ואם היה בהם מאותם שהיו צריכים תיקון ע"י גלגול וכיוצא היו יכולים לקבל תקונם. והנה בו ביום תקנו ברכת הטוב והמטיב כמשז"ל (תענית לא, א): **הַטּוֹב**

שֶׁלֹּא הִסְרִיחוּ, וְהַמַּטִיב שֶׁנִּיתְּנוּ לִקְבוּרָה. אפשר לומר מ"ש האר"י זלה"ה כי הרוגי ביתר היו מסוד זווג יעקב ולאה, מאותם טפות הקרי שיצאו מיוסף הצדיק בה' מקומות כמ"ש בס' הגלגולים, ואלו היו מסוד זווג יעקב ולאה כמ"ש, והוצרכו ליהרג דמיון עשרת הרוגי מלוכה, והנה בענין י' הרוגי מלוכה אז"ל, שמסרו גופם אל הקליפות כדי להעלות מ"נ ע"י נשמתם, ועתה בענין הרוגי ביתר בראותם שלא הסריחו תקנו ברכת הטוב והמטיב, כי ראו שאעפ"י ששלטה הקליפה בגופם להמית אותם, מ"מ לא שלטה בהם לגמרי ועדיין נשאר בהם הבלא דגרמי ועצבונא דבשרא מצד הקדושה, וזה גרם שלא הסריחו דמיון בשר הקודש שלא הסריח, וזה מורה ג"כ כי נשמתם עלתה לרצון לפניו ית', וגופם נעשה דמיון אמורי קדשים ואברי עולה שלא הסריחו מעולם. והנה כל אלו הדברים הם נחמה במקצת, בראותינו כי אפילו בשעת כעסו הנה הוא ית' זוכר את הרחמים ולא יעיר כל חמתו ח"ו, ולפיכך אנו עושים אותו עדיין י"ט במקצת, אמנם כאשר נדקדק הרבה יש לנו לדאג, וביותר ויותר בראותינו איבוד הצדיקים בעוה"ר, ולא הועיל זכותם כנגד גודל עונותינו, ועדיכם בירה החרבה ועדיין לא חזרה, וכל יום ויום ברכתו מרובה, ושחה לעפר נפשנו מפני חלול ה' ומפני ההיכל שנשרף, וישראל בגלות מפוזרים בעמים בגזרות קשות המתחדשות בכל יום, וזהו שאומר במדרש: **וְנָרְמוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם וְנַעֲשָׂה אֵבֶל בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּחוּרְבַּן הַבַּיִת פַּעֲמַיִם**, ובאמת כאשר נשים השני ימים האלו, היינו ט"ו באב ויוה"כ לנגד עינינו, ראוי שנמרר בבכי אם על ט"ו באב שאירעו בו כל אותם הנסים, ועכשיו אין שוטה נפגע בעוה"ר, וביוה"כ יום סליחה וכפרה והיה כ"ג נכנס לפני ולפנים ועושה כל התקונים הידועים וכתובים בס' הזוהר ובמקומות רבים, מלבד מה שלא ידענו ונרמז קצת ממעלתו ביום זה בס' ברית מנוחה בניקוד ע"ש, ועינינו היו רואות הלשון של זהורית מלבין, מלבד כמה מעלות טובות עצמו מספר, ומעת חסרנו כל אלו דין הוא שנקרע סגור לבנו ולא תדום בת עינינו מלהוריד כנחל דמעה יומם ולילה, וזהו **וַיְהִי לְאֵבֶל כְּנוֹרִי וְעוּגָבִי לְקוֹל בּוֹכִים**, ע"ד מ"ש לעיל. וזהו שמביא: **וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא** (במדבר יד, א). שחזר ונתעורר אותה הבכיה, ושמורה היא לדורות עד ישקיף וירא. ונחזור לענין הראשון שאומר: **וְהָיוּ יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת בַּכְּרָמִים**, הנה סוד המחול פי' הר"ר ברכיה אהרן זצ"ל בס' מעבר יבק, **כִּי סוֹד הַמָּחוֹל הוּא סוֹד נָעוּץ סוֹפָן בְּתְחִלָּתָן וּתְחִלָּתָן בְּסוֹפָן** עכ"ל. ואפשר לפרש שהיו בנות ישראל הבאות מסוד המלכות, היו חולות כנז' בכרמים, בשביל ישראל שנקראו כרמים, שנאמר: **כִּי כֶרֶם ה' צְבָאוֹת** (ישעיה ה, ז). והנה כרם בגימטריא י' הויות, אפשר לומר שהם ה' חסדים וה' גבורות, ואפשר ג"כ שהם י' ספירות המלכות שהיא נעשית בת עשר. והעולה מזה שהיו מעלים את המלכות למעלה

לתועלת כרם ה' צבאות שהם נשמותיהם של ישראל, ולפיכך **כָּל מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה נִפְנֶה לְשָׁם**, כי להיות שהיו חולות כמ"ש ומעלות כל הבחי' מלמעלה למטה ומלמטה למעלה, ולכן כל מי שאין לו אשה, שלא היה לו בת זוג בסוד הגלגול כמשז"ל, או שלא היתה בת זוגו מזדמנת לו מפני עונותיו או איזה סיבה אחרת כמשז"ל, היה נפנה לשם, כי להיותם חלות כנז' וכוללות כל הבחינות, לפיכך היה לוקח מה שירצה, שהיתה לכל א' מהם בחינה כוללת והיתה לה איזה שייכות עם נשמתו, באופן שהיה ראוי ליקח אותה, וכבר אמרנו כי הרמ"ע מפאנו ז"ל מאריך בשבח יום זה, ובפי' משנה (מס' תענית ד, ח): **לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל** וכו'. ע"ש במאה קשיטה פ' פ"א. ופי' ג"כ מ"ש במשנה: **בָּחוּר שָׂא נָא עֵינֶיךָ** וכו'. שהוא בסוד: **אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים** וכו' (תהלים קכא, א). ויתכן לפרשו עם מה שפי' הרמ"ע זצ"ל הנז' בס' חקור דין (ח"ד פי"ז): **כִּי פְּסוּק זֶה רוֹמֵז לִשְׁנֵי מִינֵי זִוּוּגִים, א' בְּסוֹד תּוֹלֶדֶת הַנְּשָׁמוֹת, וְזֶהוּ עֶזְרִי מֵעִם ה', בְּסוֹד: אָעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ** (בראשית ב, יח). **וְאַחֵר שֶׁלֹּא מִדִּין הַתּוֹלָדוֹת, אֶלָּא בְּרַחֲמִים בְּזִוּוּגָהּ שֶׁל לֵאָה, כְּמָה דִּכְתִיב: מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי, כִּי הַפֶּלֶא הָעֶלְיוֹן נִקְרָא אַיִן** וכו' ע"ש עכ"ל. ולפי דרך זה להיות כי כל מי שאין לו אשה נפנה לשם כמ"ש, לפיכך היו אומרות: **בָּחוּר**, אפשר לומר אתה הנבחר היינו שנמחלו עונותיך, **שָׂא נָא עֵינֶיךָ** וכו' **וּרְאֵה מָה אַתָּה בּוֹרֵר לְךָ**, בין בסוד הרחמים כמ"ש מאין יבא עזרי, ובין בסוד התולדה בסוד עזרי מעם ה' וכו'. **וּרְאֵה מָה אַתָּה בּוֹרֵר לְךָ**. והביא המדרש ראיה מפ' **צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה** וכו'. אפשר שכוונתו כמשז"ל על פ' זה (שהש"ר ג, כ): **בַּמֶּלֶךְ שֶׁבָּרָא בְּרִיּוֹתָיו שְׁלֵימוֹת**, כנגד זיווג ראשון מתחלת התולדה, שכן נבראו שלמים, **זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם** וכו' (בראשית ה, ב). וכן כל הנשמות מתחלת ברייתם וצאתם לאויר העולם ג"כ יוצאות זכר ונקבה, וכנגד זיווג שני שהוא ברחמים אומר: **בַּמֶּלֶךְ שֶׁהַשְּׁלִים** [מַעֲשָׂיו] **לִבְרִיּוֹתָיו**. כי אעפ"י שאינם שלימים רק בגופו יבא, פלג גופא, מ"מ ע"י רחמים הנה הוא ית' ישלים בריותיו ויזווג אותם בסוד הרחמים, ומסיים הפ' ואומר: **בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ**, לפי דרך זה העטרה הנז' היא התפלה אשר היא נעשית עטרה בראש חי העולמים כמשז"ל (זח"ב רמ"ה ע"ב), וע"י התפלה הנאמרת בכוונה, יצאו נשמות זכרים ונקבות כמ"ש המקובלים ז"ל, וע"י התפלה ג"כ כבר אז"ל (מו"ק יח, ב): **שֶׁמָּא יְקַדְּמֶנּוּ אַחֵר בְּרַחֲמִים**. באופן כי ע"י התפלה שנעשית עטרה אדם זוכה לזווג שלו, אם בסוד התולדה ואם בסוד הרחמים, **בְּיוֹם חֲתוּנָּתוֹ זֶה מַתַּן תּוֹרָה, וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן**, שבכל א' מהם היה תיקון לנשמות, אם במתן תורה **יִשְׂרָאֵל שֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי פָּסְקָה זוּהֲמָתָן** (שבת קמו, א). וגם בבנין בית המקדש אמרו עליו (שהש"ר א,

סו): **אַף עַרְשַׂנוּ רַעֲנָנָה**, שעל ידו היו ישראל פרים ורבים כמשז"ל, וכן יהיה בבנין בית המקדש לעתיד לבא בבי"א. וכל זה היה בזמן שבית המקדש קיים, ועתה בעוה"ר **וַיְהִי לְאֵבֶל כְּנוֹרִי וְעוּגָבִי לְקוֹל בּוֹכִים**. פי' במקום שהמלכות היתה עולה ע"י בנות ירושלים אשר היו חלות בכרמים, ומעלות השכינה בכל עשר בחינותיה כמנין כר"ם כמ"ש עשר הויות חו"ג. אי נמי י' ספירות המלכות, ובזה היה הייחוד בכל שלש בחינותיה: הוי"ה אדי"ד, הוי"ה אלקי"ם, הוי"ה אדנ"י. והיתה מתייחדת עם הז"א שיש שם הוי"ה העולה כ"ו אשר בין הכל הוא כנו"ר, וכמשז"ל ג"כ כי כנו"ר הוא כ"ו נ"ר, ועם י' ספירות הנז' הם כנור"י. והנה כאשר היה מנשב רוח צפוני מצד הגבורה שמשם התעוררות הזווג היה הכנור מנגן, פי' היה בא אליו הארה מצד שם קמ"ג שהוא בגימט' מנגן, ועי"ז היה גורם זווג לאה עם יעקב, הוי"ה ואדי"ד בגימט' כמנין אלי"ו, ובאותו הזמן היה דוד המלך ע"ה קם כמ"ש למעלה, והיה עוסק בשירות ותשבחות להשלים השכינה ולהעלותה ולשמחה בשירותיו וזמירותיו, וכמ"ש למעלה. והנה בזמן שבית המקדש היה קיים היה הזיווג תדיר כמשז"ל בהרבה מקומות, וא"כ בודאי אעפ"י שהיה זווג יעקב ולאה כמ"ש, מ"מ לא היתה המלכות רחל נדחית ממקומה למטה בבריאה, רק היתה עומדת באצילות שלימה בכל בחינותיה, וכמ"ש בענין כנו"ר - כ"ו נ"ר, והיתה נקראת לבנ"ה כמנין מאלי"ו, כי כך שמה כשהיא שלימה, יפה כלבנה. והנה עתה בזמן החרבן הכתוב אומר: **וַיְהִי לְאֵבֶ"ל כְּנוֹרִ"י**, שאינה אלא שיעור ג' ספירות כנגד נה"י, וגם הנה היא דמיון האבל שנסתלקו ממנו המוחין כמ"ש בענין האבל, וגם **עוּגָבִ"י** שהוא כמנין הוי"ה אדנ"י העולים צ"א, הנה הם **לְקוֹל בּוֹכִים**, שנסתלק השפע והלך אל הקליפות בעוה"ר, וזה כמ"ש רז"ל (תענית כט, א): **אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם** וכו'. והנה הקליפה של עשו נקראת חנם כמשז"ל, וע"י אותה בכיה נתעוררו אותם הדמעות של עשו, כי ע"י אותם הדמעות הוריד ב' כחות הדין מבין העקביים דלאה לחו"ב, ועתה בעוה"ר חזרו ונתחזקו ועי"ז הוקבע להם בכיה לדורות, והנה לעתיד לבא יחזרו כל הדברים טובים לישראל, וזה יהיה בתוספת גדול מכל מה שהיה, ועל אותה שעה נאמר: **אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל** וכו' (ירמיה לא, יב). ולהבין יפה נפרש קצת כתובים שלמעלה מהם, שאומר: **שִׁמְעוּ דְבַר ה' גּוֹיִם וְהַגִּידוּ בָאִיִּים מִמֶּרְחָק וְאִמְרוּ מְזָרֶה יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֶנּוּ וּשְׁמָרוֹ כְּרֹעֶה עֲדָרוֹ. כִּי פָּדָה ה' אֶת יַעֲקֹב** וכו' (שם ט"י). והנה מסדרי התפלות תקנו לומר: **וְקָרֵב פְּזוּרֵנוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ**. ופי' מהר"ם קורדווירו זלה"ה: **וְקָרֵב פְּזוּרֵנוּ** וכו', **הַנְּשָׁמוֹת הַמְפוּזָרוֹת בֵּין הַגּוֹיִם, וְהֵם סוֹד הַגֵּרִים שֶׁנִּתְפַּזְּרוּ בֵּין הַקְּלִיפּוֹת, וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ, אִינּוּן נִשְׁמָתִין דְּאָזְלִין עַרְטִילָאִין, שֶׁאֵינָם בַּקְּלִיפּוֹת ח"ו אֶלָּא בְּיַרְכְּתֵי אֶרֶץ,**

שֶׁהֵם מַדְרֵגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת וכו' עכ"ל לענייננו. וידוע מ"ש רז"ל: **כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ אֵשׁ אוֹכְלָה** וכו' (דברים ד, כד). **כִּי הַשְׁכִּינָה גּוֹלָה עִם יִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְקַבֵּץ אֲלֵיהָ אֶת הַנְּשָׁמוֹת שֶׁנִּתְפַּזְּרוּ** ע"כ. והנה בודאי כי כדי להוציא הנשמות מן הקליפות צריך לטרוח יותר, וצריך זכות גדול ולהמשיך הארה גדולה יותר ממה שצריך לקרב אותם שנדחו בלבד, וזה פשוט. ועתה יאמר הכתוב: **שִׁמְעוּ דְבַר ה' גּוֹיִם וְהַגִּידוּ**, כי בגוים שהם הקליפות אשר בתוכם הנשמות אשר הם מעושקות, צריך שישמעו דבר ה' ועי"ז יצאו משם הנשמות הקדושות אשר הנה הם מעושקות, כי כל זינא אזיל לזיניה, ולקול דבר ה' אמר הכתוב: **נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ** (שה"ש ה, ו). אשר דרך רמז יאמר נפשי יצאה מן הקליפות בדברו, וזהו **שִׁמְעוּ דְבַר ה' גּוֹיִם**, ואפשר לומר שאמר מלת שמעו לרמוז מ"ש רז"ל במלת שמע ישראל, כי ע"י מלת שמע שיש בו שם־ע', ופי' מלת שם הוא קבוץ רפ"ח ניצוצין ע"י שם ב"ן במלכות, ואח"כ אל ע' שהיא בינה, כן עתה ע"י שמעו דבר ה' גוים אשר בתוכם הנשמות כנז', ע"ז יעלו בקדושה כדלקמן, אמנם באיים הרחוקים ששם הנשמות מפוזרות ולא נתלבשו בקליפות, על זה נאמר: **וְהַגִּידוּ בָאִיִּים מִמֶּרְחָק**, פי' המשיכו שם הארה כדי להעלות הנשמות שבירכתי ארץ, כי כן פי' הגידו לשון המשכה, ור"ל המשיכו כמשז"ל. ועל מה שאמרנו למעלה על שמעו דבר ה' נוכל עוד לומר כי דבר ה' בגימט' רל"ב כמנין ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, כי על ידיהם יעלו הנשמות כנזכר, והנה פי' ז"ל (זח"א רל"ד ע"ב) ג"כ כי הגדה הוא מצד החכמה, וכאשר נעיין אם ניתן לידרש, הנה מלת **וְהַגִּידוּ** הוא בגימט' ל"ד שהוא כמנין שם בוכ"ו אשר הוא חלוף אדי"ד השולחת בינ"ה אל המלכו"ת כדי להעלותה, וכן שם זה ג"כ מעלה את הנשמות, בסוד: **בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי** (תהלים לא, ו). ואפשר לומר כי ע"י אור הנמשך בהתלבשו בבינה אשר על ידו בורחים החצונים, ע"ז יקבץ נפוצותינו מירכתי ארץ, וזהו **וְהַגִּידוּ** כמ"ש, **בָּאִיִּים** ע"י התלבשותו באיי"ם שהוא שם ס"ג בגימט' באיים, וזהו ג"כ **מִמֶּרְחָק**, פי' ע"י שיתלבש בה אור החכמה הבאה ממרחק, כמ"ש הכתוב: **מֵרָחוֹק ה' נִרְאָה לִי** (ירמיה לא, ב). כל זה אמר אח"כ: **וְאִמְרוּ**, אם שנפרש אותו כפשוטו או שנפרש מלשון: **אֶת ה' הָאֱמַרְתָּ**, **וְהָאֱמִירְךָ** (דברים כו, יז־יח). לשון לבוש. אי נמי לשון עליה כלם צדקו, ויהיה הפי' מ"ש אח"כ, כי עי"ז **מְזֻרֶה יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֶנּוּ**, פי' כפשוטו כי הב"ה שהגלה את ישראל, והנשמות שנתערבו בגוים, וגם אשר נתפזרו בירכתי ארץ, את כלם יקבצם, והקבוץ יהיה על נ"ו, וזהו **יְקַבְּצֶ־נּ"וּ**, שהוא ע"י הארת הגבורות כמ"ש בשם האר"י זלה"ה בפי' תפלת ראש השנה, כי בכל מקום שנאמר נ"ו הוא דין, וה' פעמים נ"ו הם פ"ר כמנין מנצפ"ך. ונוכל לומר ג"כ דרך רמז כי ע"י קבוץ הנשמות כמ"ש, ע"י עלייתם במלכות יתוקנו רנ"ב איברי הנוק' שהוא

כמנין מזר"ה, וכאשר מזרה ישראל יקבצנו כמ"ש, אז יתקיים מ"ש: **וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַיִם עִיר מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם**, כמ"ש תלמידי האר"י זלה"ה בשמו שהוא בסוד חותם בתוך חותם, וז"ש אח"כ: **וּשְׁמָרוֹ כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ**, וכמ"ש פי' היינו הב"ה שהוא **מְזֶרֶה יִשְׂרָאֵל**, הוא בעצמו **יְקַבְּצֶנּוּ**, ואח"כ ישמר אותו **כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ** של הב"ה, ומי הוא הרועה עדרו של הב"ה, עתה נפרש כי הנה מצינו כי יעקב אבינו ע"ה בהיותו רועה את צאן לבן, אמרו בס' הזהר וכל המקובלים פה א' כי עי"ז היה מוציא ניצוצות כאשר עלה בידו להוציא, בתחלה שתי בנותיו וי"ב שבטים, ואח"כ **וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב** (בראשית ל, מ). וכמ"ש בס' הזוהר (ח"א קס"ה ע"ב) בענין הצאן המקושרות, והנה הכתוב אומר: **וַיַּצֵּג אֶת הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פִּצֵּל** וגו' (בראשית ל, לח). ואמרו בס' הזהר ז"ל (ח"א קס"ג ע"א): **יַעֲקֹב דְּבָעָא לְאַתְקָנָא תְּפִלָּה שֶׁל עַרְבִית וּלְאַנְהָרָא לְסִיהֲרָא, וּלְאַשְׁקָאָה וּלְבָרְכָא לָהּ מִכָּל סִטְרִין, דְּכְתִיב וַיַּצֵּג אֶת הַמַּקְלוֹת, אִלֵּין דַּרְגִין וּגְבוּרִן דְּנָפְקֵי מִגְּבוּרָה דִּלְעֵילָּא** וכו' עכ"ל. הנה שאומר **מַקְלוֹת, דַּרְגִין וּגְבוּרִן**. אמנם באמרו: **דְּנָפְקֵי מִגְּבוּרָה דִּלְעֵילָּא**, אפשר לומר היות כוונתו על בחי' המנצפ"ך שהוא מבינה גבורה דלעילא, כי הנה יש ב' בחי' מנצפ"ך הבונים את המלכות, א' מצד הזעיר וא' מצד הבינה, וכנר' בדרוש הנוק' בסוד ב' דלתין וב' צירין וכו'. והם ציון וירושלים, חותם בתוך חותם, ואין צריך להאריך בזה לבקי בדברי הרב זלה"ה, והנה ב' פעמים מנצפ"ך בגימט' מקלות, היינו ב' פעמים ר"פ הם תק"ס, וי' אותיות הם תק"ע, וה' גבורות הם תקע"ה ועם הכולל תקע"ו, וכדומה לזה פי' משם הרב זלה"ה במלת שערה בכונת העומר. וא"כ נאמר כי אחרי שהפריש יעקב והעלה ניצוצות, והמשיך מלמעלה הרהטים בשקתות המים, שהם סוד ד' בתי דתפילי, והמשיך ההשפעה במלכות סוד תפלת ערבית כמ"ש בזוהר, אז שם המקלות שהם הב' מיני גבורות הנז', ב' פעמים מנצפ"ך כמ"ש, ובזה הנה הוא חותם בתוך חותם לבל ישלוט זר במעין חתו"ם, והנה כדומה לזה אחרי **שִׁמְּרֵהּ יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֶנּוּ** כמ"ש, אז **וּשְׁמָרוֹ כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ**, שהוא יעקב אבינו ע"ה שהיה רועה עדרו של הב"ה כמ"ש, ורמז לזה **כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ** בגימט' תקע"ה, שהם ב' פעמים מנצפ"ך עם י' אותיות וה' גבורות, ובזה: **כִּי פָדָה ה' אֶת יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ**, הנה פדיה יאמר מצד אבא, כמ"ש הכתוב: **פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי** (תהלים נה, יט). שהוא יסוד אבא הנקרא שלו"ם, והזעיר נקרא מלך שהשלום שלו, בהתלבש בו יסוד אבא הנקרא שלו"ם כנז', וכן אמרו ג"כ בס' מאה קשיטה בענין הטבת חלום ז"ל: **וְשָׁלֹשׁ פְּדִיּוֹת הֵם מִצַּד הַחָכְמָה, כמ"ש הַכָּתוּב: וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְּדוּת** (תהלים קל, ז) עכ"ל. וגאולה היא מצד הבינה, כידוע דמסטרא דיובלא נפקו ישראל ממצרים, והנה על פ' **כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ** (תהלים קלה, ד). פי' כי יעקב

הוא מאור יסוד אבא הנכנס תוך ז"א, והכלי שלו הם אחוריים דאבא שנפלו בזמן שבירת הכלים, והנה אבא עצמו הוא המעלה את האחוריים, כי היסוד דאבא כשיורד בתוך ז"א אז עולים לקראתו האחוריים שלו וכו'. עוד אמרו בס' אוצרות חיים: **כִּי יַעֲקֹב וְעֵשָׂו שְׁנֵיהֶם מִיְּסוֹד אַבָּא, שֶׁבְּהִגָּלוֹתוֹ בְּחָזֶה ז"א חוּץ לַיְּסוֹד אִי', אָז בּוֹקֵעַ אוֹר יְסוֹד אַבָּא מִיְּסוֹדוֹ וְיוֹצֵא חוּץ לז"א, וְשָׁם הוּא סוֹד יַעֲקֹב דְּהַיְינוּ יבק"ע, וְשָׁם לְשִׂמְאל יַעֲקֹב יוֹצֵאת הֶאָרָה אֲלַכְסוֹנִית וְהִיא שׁוֹרֶשׁ עֵשָׂו, וְזֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ** (בראשית כז, ל). קְרִי בֵּיהּ **מִצֵּדוֹ שר"ל מִצַּד שָׁלוֹ** עכ"ל. ובזה נבא אל כוונת הכתוב לפי דרכנו דרך דרש, היינו שבא ליתן טעם ולומר כיון שהוא עת רצון שמעלים ניצוצות, **וּמְזֻמָּן יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֵנוּ** כמ"ש, למה צריך עוד שמירה שאומר הכתוב: **וּשְׁמָרוֹ כְּרֹעֶה עֲדָרוֹ**, ולזה השיב ונתן טעם: **כִּי פָּדָה ה' אֶת יַעֲקֹב**, לא אמר פדה ה' ליעקב אלא **אֶת יַעֲקֹב**, פי' יעקב והטפל אליו, שהם האחוריים של אבא שמהם נעשו לבושים ליעקב, פדה ה' שהוא ז"א, ע"י הארת יסוד אבא שבתוכו, שמשם בא הפדיון כמ"ש על פ' פדה בשלום נפשי. ומפני שבצאת הארת יסוד אבא מחוץ לז"א כמ"ש, אז בהמשך ההארה עשו אחיו בא מצידו כמ"ש, ויש לחוש שמא יאחז בקדושה, לכן בשביל זה נגלה ג"כ אור אי' שמשם באה הגאולה כידוע מסטרא דיובלא, ובזה אינם יכולים החצונים להאחז, כי בשביל זה אורות אבא בצאתם מתלבשים בלבושי אי', כדי שלא יהנו מהם החצונים כמבואר בדרוש ארון וכפרת ע"ש. והנה עשו בפרט פי' מהר"ם זכות נר"ו בס' יודעי בינה: **כִּי לְעֵשָׂו אֵין לוֹ אֲחִיזָה מִצַּד אִי'** רַק **בְּדִינִין הַנִּמְשָׁכִין מִמֶּנָּה, וְכַאֲשֶׁר נִמְתְּקוּ הַדִּינִין אָז אֵין לוֹ בָּהּ שׁוּם אֲחִיזָה** עכ"ל. וז"ש **וּגְאָלוֹ** מצד הבינה, **מַיִּד חָזָק מִמֶּנּוּ**, כי אעפ"י שבעת שליטת הדינים אז ח"ו עשו וחיילותיו מתחזקים ואז נק' חזק ממנו, אם שנפרש יותר מיעקב ובין שנפרש מצד יעקב שנתן לו כח מצד העוונות, מ"מ עתה שהעלה ניצוצות ונמתקו הגבורות ע"י אור אי', **וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ**, ואין כח בחצונים עשו וחיילותיו לשלוט עליו, ואז **וּבָאוּ וְרִנְּנוּ בְּמְרוֹם צִיּוֹן**, ע"ד מ"ש: **וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן בְּרִנָּה**. אמנם עתה מוסיף לומר ב"מרום ציון", שאינו ציון שהוא פנימיות המלכות, רק במרום ציון שהוא בבינה ששם הרינה, כמשז"ל על **וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא** (במדבר יח, כג). אי נמי "מרום ציון" הוא על בחי' היסוד המתגלה בחזה דז"א, ושם מסתיים יסוד אי' ומתגלה יסוד אבא, וע"י עליה זו **וְנָהֲרוּ אֶל טוּב ה'**. הנה בפי' גן עדן שבפ' ויקהל פי' הרח"ו זלה"ה, כי ההארה הנמשכת מן (הבינה) נק' נהר וכו'. ובס' הכוונות בפי' העמידה במלת וקונה הכל, א' מן הפי' הוא **כִּי הַחֶסֶד הוּא שֵׁם ע"ב, נ"ה אוֹרוֹת כְּמִנְיַן הכ"ל נִמְשָׁכִים אֶל יַעֲקֹב, וי"ז מֵהֶם כְּמִנְיַן טו"ב נִשְׁאָרִים בז"א, וְזֶהוּ הַטּוֹב הַצָּפוּן** עכ"ל בקצור. ועתה אומר הכתוב: **וְנָהֲרוּ אֶל טוּב ה'**, כי אחרי שעלו

במרום ציון שהוא יסוד עליון, אז יקבלו הארה מצד החסד אל חוורא בפום אמה, ויקבלו ג"כ מהטוב הצפון, וזהו אל טוב שהוא הי"ז הנשארים, עתה ונהרו כנז' אל טוב הנמשך מ"ה, וגם **עַל דָּגָן וְעַל תִּירוֹשׁ** שהם חו"ג שיקבלו הארה מהם, **וְעַל הַיִּצְהָר**, שהוא השפעת השמן הבאה מן החכמה, **וְעַל בְּנֵי צֹאן וּבָקָר**, הם הנשמות והניצוצות שעלו כנז', **וְהָיְתָה נַפְשָׁם כְּגַן רָוֶה** וכו'. הנה על מ"ש בזוהר פ' תולדות (ח"א קמ"א ע"ב) שהביאו פ' **וְהָיְיתָ כְּגַן רָוֶה** (ישעיה נח, יא). הביא הרמ"ז נר"ו מדרש שאומר: גן רוה זה גן ומוצא מים. ופי' שהם סוד ב' יסודות או"א, שגן הוא באי', ופי' בו הרבה פירושים וצירופים וגימטריאות במלת גן רוה, וא' מהם כי י' פעמים אדי"ד שבבינה בסוד חו"ג עולים עם הכולל רו"ה, עכ"ל בקיצור ושינוי לשון. והנה אז"ל (ח"ב פ"ה ע"ב): מסטרא דיובלא (ולא מיובלא) שהיא מצד הבינה יצאו אבותינו ממצרים, ופי' האר"י זלה"ה (בשער הפסוקים) בפי' פ' **חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם** (ישעיה נב, ג). **הַיְינוּ דְּאִתְגַּלְיָא אִי' עִילָּאָה בְּאִי' תַּתָּאָה וּבְאִי' תַּתָּאָה נַפְקוּ, וְהַשְׁתָּא לָאו הָכִי** (פי' השתא בגאולה העתידה) **אֶלָּא דְּאִתְגַּלְיָא אִי' עִילָּאָה בְּיִצְחָק וּבָהּ יִפָּקְווּן, וְכֻלָּא כִּדְקָא חָזֵי** וכו' עכ"ל. הנה מפני שלא היתה רק מסטרא דיובלא ולא מיובלא ממש לפיכך לא היתה גאולה ממש, אמנם לעתיד לבא תהיה מצד הבינה עצמה ולא תהיה אחריה גלות, ועתה אמר הכתוב כי אחרי שיעלו במרום ציון כמ"ש, אז תהיה נפשם כגן רוה שהוא סוד הבינה בעצמה הנקראת גן, וג"כ נקראת רו"ה בסוד עשר אדי"ד חו"ג כמ"ש, ועי"ז **וְלֹא יוֹסִיפוּ לְדַאֲבָה עוֹד**, שלא יהיה אחרי כן עוד חרבן ח"ו רק שמחה ותענוג בלבד, ועי"ז **אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל, בַּחוּרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו**, כי המלכות שנקראת בתולה דתרעין דילה סתומות ובפרט בעת הגלות, אז בעת הגאולה אז תשמח בתולה מצד הבינה שמשם השמחה, ובפרט באותו זמן שיהיה מיתוק הגבורות, וכמ"ש מהר"י סרוק זלה"ה, כי אין חדוה ושמחה כמו מיתוק הגבורות, ואז תשמח בתולה כנז', במחול ג"כ כמ"ש שהוא בסוד נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן, ועי"ז **בַּחוּרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו**, זה יובן בהקדים מה שאמרו בס' הכוונות, בעליית שבת בענין עליית זעיר, זה לשונו בקיצור: **כִּי ג' עֶלְיוֹנוֹת** (ראשונות) **גְּדוֹלוֹת מִן הָאֶמְצָעִיוֹת וּמִן הַתַּחְתּוֹנוֹת, כִּי הֵם עֶלְיוֹנוֹת וְהֵם מוֹחִין גְּמוּרִים, משא"כ בָּאֶמְצָעִיִים וְתַחְתּוֹנִים, וְעוֹד מַעֲלוֹת אֲחֵרוֹת אֲבָל הֵם פְּחוּתִים מִן הַתַּחְתּוֹנוֹת בְּעֶרֶךְ א', וְהוּא כִּי הַתַּחְתּוֹנוֹת הֵם מָקוֹם רָחָב, וְהָרֹאשׁ הוּא מָקוֹם צַר וְקָטָן מְאֹד יוֹתֵר מִן הַגּוּף וְהָרַגְלַיִם, וְכֵן הָאֶמְצָעִיִים הֵם רְחָבוֹת וּפְחוּתוֹת מִן הַג' עֶלְיוֹנוֹת, שֶׁהַג' רֹאשׁוֹנוֹת הֵם מוֹחִין וְהַג' אֶמְצָעִיוֹת אֵינָם מוֹחִין, וְהַג' תַּחְתּוֹנוֹת הֵם מְגוּלִים, וּבָזֶה הֵם גְּדוֹלִים מִן הָאֶמְצָעִיוֹת וּמִן הָרֹאשׁוֹנוֹת, אֲבָל הֵם תַּחְתּוֹנוֹת וְצָרִים יוֹתֵר מִן הַג' אֶמְצָעִיוֹת, וּבְלֵיל שַׁבָּת בַּעֲלִייָתָם הִרְוִיחוּ הַרְבֵּה, וְהִתְוַעֶלֶת שֶׁל זֶה נִיתָּן לָזֶה** וכו'.

ע"ש כי האריך הרבה כי יש הרבה בחי', וע"י העלייה ניתן של זה בזה ושל זה בזה, וכן ג"כ בס' הגלגולים בענין הנשמות אמרו בפי' כי לעתיד לבא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים, כי כל א' יחזור למקורו וכל א' יקבל תוספת הארה, כגון מי שהיה בראש וירד בכתף, עתה יחזר בראש בתוספת הארת הכתף, והבחי' הם רבות וכו' ע"ש. וא"כ עתה יאמר אז תשמח בתולה במחול כמ"ש, ובזה יהיה בחורים וזקנים יחדיו, פי' הן במדריגת בחורים שהוא בהיות הז"א בעל ו"ק שאז נק' בחו"ר בסוד רי"ו חג"ת, וזקן כשיש לו ג' ראשונות ג"כ, וכן ג"כ כשעולה עד או"א הנק' זקנים, כמ"ש בזוהר פ' בלק (ח"ג קצ"ז ע"ב) ופ' כי תצא [בזוהר גדול עמ' תקכ"ט] על פ' אל זקני עירו וכו'. ועיין במה שפי' על פ' זה של בחורים וזקנים וכו' (פ' יח) בפתיחת ר' אבין פתח השביעני במרורים וכו'. ועתה אמר כי עי"ז ישמחו יחדיו ויקבלו הארה זה מזה, ועי"ז והפכתי אבלם שהם המוחין שנסתלקו יהפכו לששון, שבתחלה יתגלה הארת ו"ק ויתגלו חו"ג, ואח"כ וניחמתים ושמחתים מיגונם, בסוד גלוי ג' ראשונות בסוד השמחה מצד הבינה, יין המשמח כידוע, והנחמה מצד הכתר, וזהו מיגונם. וזה בסוד גלוי ג' ראשונות בסוד השמחה. והנה כל זה נעשה ע"י מיתוק הגבורות, כי כיון שנמתקו הגבורות אין לעשו שום אחיזה מצד הבינה, כמ"ש על **וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ**. ואפשר כי מיתוק הגבורות נעשה ע"י מ"ש בפ' שלמעלה, מפ' שמעו דבר ה' שאמרנו לעיל שאומר **בִּבְכִי יָבוֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֵם** וכו'. פי' ע"י מה שימשיכו מנ"ה דאבא ע"י הבכיה, וכמ"ש הרבה פעמים מ"ש האר"י זלה"ה בפי' מ"ש בזוהר פ' בראשית (בהדקמה דף ב' ע"א): **אַדְכַּרְנָא בְּפוּמָאי וְשָׁפְיכְנָא דְּמָעָאי** וכו'. ועתה אמר כי ע"י הבכיה ימשיכו מנ"ה דאבא כמ"ש, ועי"ז יתמתקו תרין דמעין דנחתין לימא רבא, ובזה יבואו מעצמם, כי שערי דמעות לא ננעלו, וע"י תחנונים אשר לא ימשיכו רק מנו"ה דאימא, בזה אובילם אני בעצמי שאינם יכולים לבא מעצמם, כי שערי תפלה ננעלו וצריך סיוע מלמעלה להביאם, ולכן אובילם. ופי' כל זה ואמר: **אוֹלִיכֵם אֶל נַחֲלֵי מַיִם**, בסוד חותם בתוך חותם, היינו שיעלו למעלה עד יסוד או"א הנקראי' נחלים, ועתה הם נחלי מים בסוד הגבורות המתוקות, ונכללו עמהם החסדים, וזה הוא **דֶּרֶךְ יָשָׁר לֹא יִכָּשְׁלוּ בָהּ**, ששם אין אחיזה לחצונים ואין שם אבן נגף וצור מכשול ח"ו, רק דרך ישר לא יכשלו, ואפשר לומר כי עתה ההנהגה היא ע"י החסדים, כי אין כח בעולם לסבול הנהגת הגבורות, אך לעתיד לבא תהיה ההנהגה ע"י הגבורות, ומ"מ יהיה **בְּדֶרֶךְ יָשָׁר לֹא יִכָּשְׁלוּ בָהּ**, שיוכל העולם לסבול ההנהגה ההיא, ונתן טעם לזה ואמר: **כִּי הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב**, שנתגלה אור אבא, אז אור אי' הכלול עמו יש בה כח לגרש את החצונים כידוע, ואז מתגלות הגבורות למטה ביסוד ז"א בסוד

אפרים בן יוסף, וזהו: **וְאֶפְרַיִם בְּכוֹרִי הוּא**, פי' אפרים שהוא בסוד הגבורות כנז', וכמ"ש אפ"ר מ"י, הנה בכורי הוא, והעבודה הנה היא ע"י הבכורות שהם מצד הגבורות, וכאשר יתגלו הגבורות כנז' אז יתקיים מ"ש ז"ל על **וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם** (יחזקאל מד, טו). שאמר האר"י זלה"ה שהכהנים ישובו לויים ויתוקן שם ס"ג, ואז נאמר שירו לה' שיר חדש על גאולתינו מצד הבינה, ועל פדות נפשנו מצד אבא שמצדו הרבה עמו פדות כמ"ש, ואז בעבודת בית המקדש נשמח, ויקויים מקרא שכתוב: **צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן** וכו', **בְּיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן**, ויחזרו בנות ישראל לחול בכרמים ולעורר היחוד מלמטה למעלה, היינו שיהיו מעלים המלכות עד הבינה, בית ראשון אשר באתכסייא, ובית שני באתגלייא. וזהו שיר השירים, שיר חד, השירים תרין, יתייחדו בית ראשון ובית שני כמ"ש, וזה יהיה ע"י מיתוק הגבורות כמו שנפרש, וע"י גילוי שיר השירים היינו שיתקיימו, ובפרט במ"ש: **תָּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה מֵרֹאשׁ שְׂנִיר וְחֶרְמוֹן** (שה"ש ד, ח). שאז"ל (שמו"ר כג, ה): **כְּשֶׁיְּגַיְּעוּ הַגָּלֻיּוֹת לְרֹאשׁ אֲמָנָה עֲתִידִים לוֹמַר שִׁירָה**. וזה כמו שנפרש. והגם כי נצא מעט מן המכוון מ"מ תורה היא, וזה בהקדים מ"ש הרמ"ק זלה"ה בזוהר סוף פ' שלח לך (ח"ג קע"ה ע"ב) בענין מצות ציצית: **וַדַּאי אִיהִי כְּנוֹר דְּדָוִד מְנַגֵּן מַאֵילָיו לְמַלְכָּא עִילָּאָה**, עכ"ל ס' הזוהר. ופי' הרמ"ק זלה"ה היינו שיר השירים שהיא משוררת תמיד לנגד הת"ת כדי להתייחד ע"י בבינה, וממנה עולה התעוררות אל הבינה כדפי' בשיר השירים מהזהר, והיינו **עֲיֵיל עַד דְּקִיעָא** ת"ת, **וּמֵרְקִיעָא עַד כּוּרְסְיָיא** בינה וכו' עכ"ל. ולפי דרכו נפרש ג"כ לפי דרך האר"י זלה"ה, כי מה שייכות יש אל כנור דוד הציצית או התכלת, גם מ"ש הרמ"ק היינו שיר השירים מה שייך הכא, ולהבין זה נביא כל מאמר הזוהר בענין זה וז"ל בסוף פ' שלח לך (ח"ג קע"ה ע"ב): **וְתָאנָא הַאי** [**תְּכֵלֶת**] **הוּא רָזָא דְּדָוִד מַלְכָּא, וְדָא חוּטָא דְּאַבְרָהָם, דְּזָכָה בֵּיהּ לְבָנוֹי בַּתְרוֹי, מַאי תְּכֵלֶת. תַּכְלִית דְּכֹלָּא. רִבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כִּסֵּא הַכָּבוֹד אִקְּרֵי. רִבִּי יִצְחָק אָמַר שִׁבְעָה כְּרִיכָן דְּאִיהִי שְׁכִינְתָּא** (בזוהר דפוס מנטובה כן כתוב: **שְׁבִיעָתָא**) (נ"ל **שְׁבִיעָאָה**) **דְּכֹלָּא וַדַּאי, דְּהָא אִיהִי מִתְבָּרְכָא מִשִּׁתָּא אַחֲרָנִין, עַל יְדָא דְּצַדִּיק, וְאִי תְּלַת עֲשַׂר, תְּלַת עֲשַׂר אִינּוּן, כְּמָה דְּאוּקְמוּהָ בִּתְלַת עֲשַׂר מְכִילָן. וְהַאי הוּא פִּתְחָא דְּכֻלְּהוּ, וְהוּא חוּטָא חַד, וּרְשִׁימָא בִּבְנָוֹנָהָא, וּגְוָונָא דִּילֵיהּ נָפִיק מַחַד נוּנָא דְּאָזִיל בְּיַם כִּנֶּרֶת, וְכִנֶּרֶת עַל שְׁמֵיהּ אִתְקְרֵי, וְעַל דָּא כִּנּוֹר הֲוָה תָּלוּי לְעֵילָּא מֵעֲרָסָא דְּדָוִד, דְּהָא דְּדָוִד וַדַּאי אִיהוּ כִּנּוֹר דָּוִד מְנַגֵּן מֵאֵלָיו לְמַלְכָּא קַדִּישָׁא עִלָּאָה** עכ"ל. זה המאמר נ"ל שהוא מסכים עם מ"ש בתיקוני' [תקון י'] דף כ"ו ע"א: **דְּאִינּוּן ה' קִשְׁרִין, לְקַבֵּל שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵינ"ו ה', דְּאִינּוּן לָקֵבֵל ה' נִימִין דְּכִנּוֹר דָּוִד דְּהָוָה מְנַגֵּן מֵאֵלָיו, י"ג חֵלְיָין כְּחוּשְׁבַּן אֶחַ"ד, דְּקַלָּא דְּנָגוּנָא סָלְקָא בְּאֶחָד** וכו',

עד **כָּל מָאן דְּאִתְעַטַּף בְּעִטּוּפָא דְמִצְוָה כְּאִלּוּ אַתְקִין כּוּרְסְיָיא לְקב"ה, וְאֵינוּן יאקדונק"י** וכו' עכ"ל. והנה בדרוש א' של הציצית אמרו בס' הכוונות, כי ד' אוירים וה' קשרים שיש בכל ענף, כי הקשרים הם ה' חסדים דיסוד הנק' קשר ושרק, והם כלולים בד' אוירים שהם ד' אותיות הוי' שלה, כי לעולם אויר הוא בסוד נוק' עכ"ל. וז"ש בזוהר: ותאנא האי (תכלת) הוא רזא דדוד מלכא. וכלל הוא בידינו כי בכל מקום שאמרו בזוהר רזא הוא ביסוד, וזהו האי הוא רזא שהם ה' חסדים דיהיב בה ע"י היסוד, ולהוכיח שהם סוד החסדים אמר: ודא הוא חוטא דאברהם דזכה ביה לבנוי בתריה. אמנם להבין יפה היאך הוא חוטא דאברהם וכו', והוא תכלת תכלית דכלא, צריך להביא מ"ש ז"ל בס' הכוונות במקום א' בענין הציצית, כי הציצית שהיו נוהגים בזמן שבית המקדש קיים היה נמשך ממוחין דאי', מצד חכמה שבה היא בינה דאבא, וכמו שהאריכו שם ואמרו שהוא בסוד: וחכם בבינה (ס' יצירה). ואמר והם ד' אותיות יד"ו כנגד ד' כנפות הציצית, והם כ"ד מילויים ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, ויד"ו האחרון שהוא מילוי ההי"ן אין בו רק ז' אותיות, נמצא כי חסר חוט א' להשלים המנין והוא חוט של תכלת וכו', עד והענין הוא כי הלא סוד התכלת הוא לעולם במלכות, והוא סוד ה' אחרונה של שם וכו', עד אבל אין לוקחין רק המילוי שלה, והנה מילוי המילוי של שם ב"ן הם כ"ג אותיות כמנין חו"ט, והוא סוד חוט החסד שאנו משלימים אותו ע"י מילוי זה עכ"ל. ואח"כ אמר ובזה תדע איך התכלת הוא בג' עולמות וכלם א', כי בריש התקונים מצינו כי התכלת הוא חכמה גוון ספיר, ובזוהר אמרו כי התכלת הוא מלכות, גם נמצא שהיא בינה, ועם ז"ש כי הלא הוא בחי' המלכות שבבינה דאבא עכ"ל. והנה ידוע כי אברהם סודו באבא, וזהו שאמר ודא חוטא שהוא המילוי הנז' בגימט' חוט הוא דאברהם שהוא אבא, דזכה ליה לבנוהי בתרוהי, שנשמותיהם של ישראל מצד הבינה, וזה ע"י מה שנתן אבא בינה שלו לאי' כמ"ש, וזהו ג"כ מאי תכלת, תכלית דכלא. שהיא בחי' המלכות דבינה דאבא כמ"ש, ולפי מ"ש מהרמ"ז נר"ו בפי' זוהר דף קנ"ב על פ' **וַיִּתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הִיא** וכו' (קהלת ה, ח). מ"ש הרח"ו וזלה"ה בפ' ה' בחכמה יסד ארץ. שהוא ר"ת גימט' כ"ג שהוא מילוי המילוי דשם ב"ן שיש בו כ"ג אותיות, והשם הזה יורשת המלכות מאבא וכו' עכ"ל. יסכים לכל הנ"ל שהוא תכלית דכלא שהיא המלכות, ועם מה שפי' הרמ"ז נר"ו אח"כ על פ' **וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה** (בראשית ב, ז). שהנשמות באות מכח בחינת הנפש שבחיה שהוא זה המילוי, יבא על נכון ודא חוטא וכו'. ר' יהודה אמר כסא הכבוד אקרי. אפשר לדקדק אומרו כסא הכבוד אקרי ולא אמר זהו כסא הכבוד, שבא לומר שאינו כסא הכבוד בעצמו אלא כך נקרא, וזה עפ"י הדרך שנפרש היינו כי כבו"ד הוא בגימט' ל"ב, והוא סוד ל"ב

חוטין של הציצית, וזה החוט נעשה כסא אליו בהיותו משלים מנין הל"ב, וזהו כסא הכבוד, פי' כסא אל החוטין שהם כמנין כבו"ד, גם אמרו במקום אחר כי מלת כס"א הוא כמנין י"ה אדנ"י עם הכולל, וידוע כי שם י"ה הוא באו"א, י' חכמה ה' בבינה, והמלכות נק' אדנ"י. וזהו מלכות דבינה דאבא כמ"ש למעלה, גם אמרו בענין הציצית כנז', כי ל"ב ול"א חוטין הם בגימט' ס"ג, שהנה בזוהר פ' בראשית (בהקדמה דף ח' ע"א) אמרו בענין ליל שבועות ז"ל: **בְּכָל יוֹמֵי שַׁתָּא אִקָּרֵי אֵל, וְהַשְׁתָּא דְּעָאלַת בְּחוּפָּה אִקָּרֵי כְּבוֹד וְאִקָּרֵי אֵ"ל** עכ"ל. הנה שהמלכות נקראת לפעמים כבו"ד אל, וז"ש כסא הכבוד אקרי, כי אעפ"י שאינו כסא הכבוד עצמו מ"מ כך נקראת לסבות הנז', ואפשר שלזה כוונו רז"ל שאמרו (חולין פט, א): **דּוֹמֶה לְכִסֵּא הַכָּבוֹד**. ולעיל בפ' תנו לה' אלקיכם כבוד (פ' כה), הבאנו מ"ש בס' אוצרות חיים על מ"ש בזוהר שאמרנו בענין כבו"ד א"ל, והוא מסכים למ"ש כי בעלות המלכות עד או"א, שהוא ביום שבת או ביום שבועות שאז נקראת כבו"ד א"ל, וג"כ כאן בעלות המלכות בבינה דאבא כך שמה ג"כ. ר' יצחק אמר שבעה כריכאן דאיהי שכינתא (נ"ל שביעאה) ודאי, דהא היא מתברכא משתא אחרנין על ידא דצדיק. זה יובן במה שבא מפורש בתיקוני כנז' (תקון י' דף כ"ו ע"א), שהוא ע"י שם מ"ב שיש בו ז' שמות של ששה, וז"ל: **וְאִינּוּן שָׁבַע לְקֶבֶל שָׁבַע יְמֵי בְּרֵאשִׁית, דְּרָמְיָין לְשָׁבַע שְׁמָהָן אבגית"ץ** וכו'. שהם בו' קצוות והמלכות מקבלת מהם, ואפשר לומר כי ז' חוליין הם כ"א כריכות רמז לשם יד"ו. אי נמי לשם אדי"ד כידוע שיש בו רמז לציצית, ובין שניהם ר"ל אדי"ד יד"ו הם בגימט' מ"ב. ויש בהם ג"כ ז' אותיות כמנין ז' כריכות. ואפשר לומר ג"כ כי ב' שמות אלו אדי"ד יד"ו, הם עיקר לז' שמות המרגלא שהם בגימט' תתמ"ט, ועם הכולל הוא בגימט' כמנין תכל"ת. ואומר: **תְּלַת עֲשַׂר, תְּלַת עֲשַׂר אינּוּן, כְּמָה דְּאוּקְמוּהָ בִּתְלַת עֲשַׂר מְכִילָן**. זה יובן במ"ש בס' הכוונות אח"כ ז"ל: והנה בק"ש ביארנו איך נכנסים כל אלו המוחין בז"א במלת אח"ד כנז' שם, כי הוא סוד אח"ד, זו"ן המקבלים אלו המוחין, גם פי' כי א"ח שהוא הז"א מקבל הד' מוחין וע"ש. ושם כתב בזוהר פ' בראשית על פ' יקוו המים מתחת השמים. הוא סוד כניסת המוחין ברישא דזעיר בסוד מדידו דמשחתא, ושם ביארנוהו. והואיל ואתא לידן נבאר אומרו אל מקום אחד. פי' כי מחכמה זו דאי' הוא שם ד' יה"ו עם מילואם כנז', והם בגימט' מקו"ם והם ל"א אותיות, ואלו נכנסין בז"א הנק' אח"ד. וזהו אל מקום אחד עכ"ל. והנה אח"ד בגימט' י"ג, וזהו שאמר כנגד י"ג מכילן. וזהו ג"כ מ"ש בתיקונים: י"ג חליין כחושבן אח"ד. וזהו ה' קשרים לקבל שמע ישראל ה' אלקינו ה' וכו'. מלבד מ"ש למעלה. והנה ה' חסדים וה' גבורות אשר נכנסים בזו"ן בסוד יקוו המים, וזהו בפסוק שמע ישראל וכו'. אל מקום אחד זה

אח"ד כמ"ש. ונוכל ג"כ לפרש בתלת עשר מכילן, שהם רמז לי"ג מדות, והם נרמזים ג"כ בענין ח' חוטין וה' קשרים, וכן נחלקים הי"ב מדות לפעמים לשני בחינות: לח' בסוד ח' בגדי כהן גדול, ואח"כ ה' אחרים. גם ידוע כי או"א אינון תחות י"ג תיקוני דיקנא, וגם תרין מזלין דאינון נוצר ונקה אינון מתגליין אח"כ ביסוד או"א אשר שם ג"כ יורדין המוחין של הציצית הנז', וכן ג"כ יורדים שם החו"ג ובינת דאבא ואי', ושם יש המוחין של הציצית שהם שנו"ת חיים כידוע. וכל זה נרמז ג"כ במלת אח"ד, שהם ט' תיקוני ז"א א"ח, וד' תקוני דיקנא דאו"א הניתנים בסוד תוספת אל הז"א, וזהו א"ח ד'. ואמר אח"כ: **וְהַאי אִיהוּ פִּתְחָא דְּכֻלְּהוּ**, כי התכלת עיקרו במלכות שהוא פתח לכל הספירות מלמטה למעלה, וגם לפי מ"ש לעיל שהוא במלכות בינה דאבא, הנה הוא פתח לכל שאר המוחין דאבא כמ"ש, **וְהוּא חוּטָא רְשִׁימָא בְּגָוְונָהָא**, פי' אעפ"י שאינו אלא חוט א', שהוא מילוי המילוי של שם ב"ן כמ"ש, מ"מ הנה היא רשימא בגוונאה, שיש בה הארת כל המוחין ומתחבר עמהם, נוסף על זה אומר בס' הכוונות הנז', שהתורה קראו פתי"ל בגימט' י' פעמים שם ב"ן כמספר עשר הויות שבמלכות. אמר עוד: **וּגְוָונָא דִּילֵיהּ נָפִיק, מַחַד נוּנָא דְּאָזִיל בְּיַם כִּנֶּרֶת. וְכִנֶּרֶת עַל שְׁמָא אִתְקְרֵי** וכו'. הנה בפ' בהעלותך (ח"ג ק"נ ע"ב) אמרו: **כַּד אִתְנַהֲרָא מְנְהִירוּ דְּאַבָּא כְּדֵין אִקְרֵי יָם**. ופי' הרמ"ק דלא קאמר מאבא ממש אלא מנהירו דאבא, דהיינו אל דאקרי נהירו דאבא, דהיינו חסד וכו' עכ"ל. והוא מסכים עם מ"ש בזוהר פ' [אחרי מות] (ח"ג ס"ה ע"א): **אֵ"ל דָּא נְהִירוּ דְּחָכְמְתָא**. ולפי דרכו נאמר: **כַּד אִתְנַהֲרָא מְנְהִירוּ דְּאַבָּא**, שהם המוחין שיש בהם ל"א אותיות כמנין א"ל, אז נק' ים. והנה בפ' בהעלותך אמר עוד: **יָם כִּנֶּרֶת לְעֵילָּא, יָם כִּנֶּרֶת לְתַתָּא** וכו' עכ"ל. ואפשר לפרש על מלכות דבינה דאבא כנז', והנה על ענין כנור היה תלוי וכו'. אפשר לפרש על בחי' לאה נק' עו"ר, וכמ"ש בס' אוצרות חיים על **עוֹר בְּעַד עוֹר** (איוב ב, ד). וכן עולה כנו"ר כמנין עו"ר, והנה בענין ויעבור פי' משז"ל: רחל היתה תחת המטה כשנזדווג ישראל עם לאה, כי הלא בעת שמזדווג ישראל עם לאה שם מטתם למעלה עד חזה דזעיר, ומשם ולמטה יושבת רחל, הרי כי רחל נתונה תחת המטה, ולזה כוונו רז"ל עכ"ל. גם ידוע משז"ל בהרבה מקומות כי בתפלת ערבית הזווג הוא עם לאה מן החזה ולמעלה, וז"ס יעקב משמש במרום. והנה דהע"ה מדתו היתה במלכות כידוע, ולכן כנור היה למעלה ממטתו שהיא בחי' לאה כנז', שהיא בחי' עו"ר שעולה כמנין כנו"ר, וגם ידוע כי בלאה יש ג' יחודים שהם כמנין נ"ר, ועם שם הוי"ה שבזעיר עולה כ"ו כמ"ש למעלה, הרי כנו"ר. וזה היה למעלה ממטתו של דוד. והנה אחר חצות לילה הזווג של יעקב ולאה הוא מן החזה ולמטה ואז המלכות משוררת תמיד, בסוד: **אֱלֹקִים אַל דָּמִי לָךְ**

(תהלים פג, ב). וכמ"ש הכתוב: **לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם** (תהלים ל, יג). וזהו סוד שרוח צפונית מנשבת בכנור שהוא כח הגבורה, ועי"ז מנגן מאיליו. ונבאר דברי הזוהר וגם נבאר הקשר שיש אל הכנור עם התכלת וכן ים הכנרת. והוא כי הנה בענין הציצית יש ג"כ רמוז ד' אדי"ד במילוי קס"א קס"א קמ"ג קנ"א שעולים תרי"ו, ועם אותיות הם כמנין כת"ר כמ"ש בס' הכוונות. ואם נצרף עם כתר הנז' מספרם היה כמנין כנר"ת, וזהו וגוון דיליה נפיק מחד נונא דאזיל בים כנר"ת. פי' גוון התכלת נמשך מזאת המלכות הנקראת ים שעולה נ', דאזיל שזאת הנ' אזיל בים כנרת שהוא בחי' לאה, כמשז"ל שיש בחי' לאה נמשכת ממלכות אבא כמבואר בפי' העמידה, וע"ד כנו"ר הוה תלוי לעילא מערסא דדוד, מלבד מ"ש אפשר לומר כבר כתב לעיל בסוד יקוו המים אל מקום אחד, כי הד' יה"ו במלואם הם בגימט' מקו"ם, וכאשר נצרף אותם עם מי"ם שהם ה' חסדים, וז"ס ג"כ יקוו המים הם בגימט' כנו"ר, גם עם מ"ש בתקונים והבאנו אותו למעלה, כל מאן דאתעטף בעטופא דמצוה כאלו אתקין כורסייא לקב"ה, ואינון יאקדונק"י, כאשר נצרף הוי"ה ואדנ"י שעולה צ"א, עם מספר מקו"ם יעלה כמנין כנו"ר עם הכולל. והנה הכנור הזה הנה הוא מנגן מאיליו ע"י הארת ד' מוחין שיש בהם ל"א אותיות כמ"ש, ועם י"ו תיבות וזהו מ' אליו, וגם ד' יודי"ן שיש בעיקר כל שם מהם עולים מ', רמז אל מ' מ־אליו, וכל זה ע"ד דרוש וקבל שכר, דרך רמז בלבד. אמר עוד: דהא דדוד ודאי איהי כנור דדוד מנגן מאליו למלכא קדישא עילאה. אפשר לומר כי אעפ"י שלעת עתה שהוא זמן הגלות בעוה"ר מה שהשכינה משוררת הוא כדי לעלות מן הבריאה אל האצילות, הנה ע"י דהע"ה היה כדי לתקן השכינה, כדי להעלותה עד מלכא קדישא עילאה, שהוא עד או"א שהיא המדרגה הו' ששם עלתה אח"כ בזמן בנין בית המקדש, והנה מלכא קדישא הוא באבא כמ"ש בפ' תהלות לאל עליון, וגם ע"י התכלת כמ"ש, ובג"כ גוונוי עייל עד רקיעא ומרקיעא עד כורסייא, כמ"ש ג"כ בגמרא (מנחות מג, ב): **תְּכֵלֶת דּוֹמֶה לַיָּם** וכו'. שהוא המלכות בהיותה מקבלת מחכמה, **וְיָם דּוֹמֶה לָרָקִיעַ**, שהוא יסוד דבינה הנקרא רקיע, כמ"ש (חגיגה יב, ב): **שָׁבוּ חַמָּה וּלְבָנָה** וכו'. **וָרָקִיעַ לְכִסֵּא הַכָּבוֹד** כמ"ש למעלה. והנה הכנור הזה היה מנגן מאליו ע"י שיר השירים כמ"ש הרמ"ק זלה"ה, פי' היה מאליו דרך רמז בלבד, כי עדיין לא נתגלה שיר השירים רק מעט דרך רמז כמ"ש בזוהר חדש דף פ"ב ט"ב על מזמור מ"ה. **רָחַשׁ לִבִּי דָּבָר טוֹב**. ולא נתגלה **עַד דַּאֲפֵיקַת בְּרָא חַכִּימָא לְעָלְמָא וְאַתְקֵינַת כּוּרְסֵיָא לְמַלְכָּא, כְּדֵין מַלְכָּא שַׁוֵּי מְדוֹרֵיהּ עִמָּהּ, וְשָׁרַאת לְמַלְלָא, וַאֲמָרַת יִשָּׁקֵנִי** וכו' עכ"ל. וכן בזוהר פ' תרומה (ח"ב קמ"ג ע"ב) אמרו ז"ל: **אֲבָל בְּיוֹמוֹי דְּדָוִד מַלְכָּא לָא הֲווֹ כָּל אִנּוּן מְנַגְּנִין מִתְּתַקְנָן בְּדַרְכָּתַיְהוּ לְנַגָּנָא כִּדְקָא יָאוּת וּבֵי מַקְדְּשָׁא דְּלָא אִתְבַּנֵי**,

ובג"כ לָא אִתְתַּקָּנוּ לְעֵלָּא בְּדוּכְתַּיְיהוּ, דַּהֲא כַּמָּה דְּאִית תִּקּוּנֵי מִשְׁמָרוֹת בְּאַרְעָא אוּף הָכִי בִּרְקִיעָא, וְקַיְמִין אִלֵּין לָקֳבֵל אִלֵּין עכ"ל. ונ"ל לפרש לפי פשוטו, כי אעפ"י שדוד המלך ע"ה תקן כ"ד משמרות, וגם תקן המשוררים והשיר שהיו הלוים אומרים כנר' בדברי הימים, מ"מ עדיין היה ארון אלקים מתהלך באהל ובמשכן ולא אתקנו במקום הראוי, הגם כי הכל היה במקום הקדש לא היה קדש קדשים כמו בבית המקדש, ולפיכך הגם כי אתתקנו לא אתתקנו בדוכתייהו שהוא בבית המקדש, וגם בכאן היה הכנור של דוד המלך ע"ה מנגן מאליו, דרך רמז בלבד כמ"ש כי המקום גורם שעדיין לא נבנה בית המקדש, וכבר הפליג המקונן בקנתו ואמר: **אֵיךְ נָשִׁיר אֶת שִׁיר ה' עַל אַדְמַת נֵכָר** (תהלים קלז, ד). וכאשר יבנה ב"ה בבי"א אז ישובו כל הדברים לקדמותן, ואז תשמח בתולה במחול, וישובו אינון מנגנין בדוכתייהו, ועל הזמן ההוא נאמר: **עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר** (תהלים צב, ד). שלא יהיה בלבד מנגן מאליו רק הגיון ודבור ג"כ ע"י שיר השירים שיתגלו הסודות שבו, וזה יהיה עלי עשור שתהיה המלכות בת עשר, ותעלה למעלה עד הכתר שהיא המדרגה הז', ואנחנו נברך י"ה ונודה שיר חדש על גאולתינו ועל פדות נפשנו אכי"ר:

ל"ד

עַל הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי וגו' (ירמיה ט, ט). **שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים צִוָּה נְבוּכַדְנֶצַּר אֶת נְבוּזַרְאֲדָן עַל יִרְמְיָהוּ, קָחֵנוּ וְעֵינֶיךָ שִׂים עָלָיו** (ירמיה לט, יב). **עָלָיו וְלֹא עַל אוּמָּתוֹ. וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה רָע, לוֹ לֹא תַעֲשֶׂה אֲבָל עִם אוּמָּתוֹ עֲשֵׂה כִּרְצוֹנְךָ לְרָעָה. כִּי כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אֵלֶיךָ כֵּן עֲשֵׂה עִמּוֹ, וְלֹא לְאוּמָּתוֹ. וְהָיָה יִרְמְיָהוּ רוֹאֶה כַּתְּ שֶׁל בַּחוּרִים נְתוּנִין בְּקוֹלָרִין וְנוֹתֵן אֶת רֹאשׁוֹ עִמָּהֶם וּנְבוּזַרְאֲדָן בָּא וּמַעֲבִירוֹ מֵהֶן, וְחוֹזֵר וְרוֹאֶה כַּתְּ שֶׁל זְקֵנִים שְׁלוּלִים בְּשַׁלְשְׁלָאוֹת וְנוֹתֵן אֶת צַוָּארוֹ עֲלֵיהֶם וּבָא נְבוּזַרְאֲדָן וּמַעֲבִירוֹ מֵהֶן, אָמַר נְבוּזַרְאֲדָן לְיִרְמְיָהוּ, חֲזֵי חַד מִן תְּלַת מִילִּין אִית בָּךְ, אוֹ נְבִיא שֶׁקֶר אַתָּה, אוֹ מְבַעֵט בְּיִסּוּרִין אַתְּ, אוֹ שׁוֹפֵךְ דָּמִים אַתְּ** וכו' ע"ש.

וְאוֹ נְבִיא שֶׁקֶר אַתָּה, שֶׁכָּל הָדִין שְׁנַיָּיא אַתְּ מִתְנַבֵּא עַל הָדָא קַרְתָּא דְּהִיא חָרְבָה, וְכַדּוּ דְּחָרְבָה נַפְשָׁךְ בְּאִישָׁה עָלָךְ סַגִּיא. אוֹ מְבַעֵט בְּיִסּוּרִין אַתְּ, דַּאֲנָא לֵית אֲנָא בָּעֵי לְמֶעֱבַד בִּישָׁא, וְאַתְּ בָּעֵי לְמֶעֱבַד לָךְ בִּישָׁא, לְמֵימַר לֵית יִסּוּרַיָּא חֲשִׁיבִין עָלַי מִידֵי. אוֹ שׁוֹפֵךְ דָּמִים אַתְּ,

דְּמַלְכָּא פַּקִּיד לִי עֲלָיךְ סַגִּי בְּדִיל דְּלָא לְמֶעֱבַד לָךְ בִּישָׁא, וְאַתְּ בָּעֵי לְמֶעֱבַד בִּישָׁא בְּגִין דְּיִשְׁמַע מַלְכָּא וְיִקְטְלוּנֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא. וּבַסּוֹף אָמַר לוֹ, אִם טוֹב בְּעֵינֶיךָ בֹּא וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלֶיךָ, וְלֹא קִבֵּל עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה, עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ מֵאֵת ה' (לֵאמֹר) **אַחַר שַׁלַּח נְבוּזַרְאָדָן רַב טַבָּחִים אֶת יִרְמְיָהוּ וְהוּא אָסוּר בָּזִקִּים** (ירמיה מ, א). **מָה הָיָה אוֹתוֹ הַדָּבָר, אֶלָּא שֶׁאָמַר לוֹ, יִרְמְיָה, אֵין אַתְּ יָתֵיב הָכָא, אֲנָא אָזֵיל עִמְּהוֹן, וְאֵין אַתְּ אָזֵיל עִמְּהוֹן, אֲנָא יָתֵיב הָכָא. אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵין אֲנָא אָזֵיל עִמְּהוֹן מָה אֲנָא יָכֵיל מְהַנֵּי לְהוֹן, אֶלָּא יֵיזוֹל מַלְכָּהוֹן בָּרְיֵיהוֹן עִמְּהוֹן, דְּהוּא יָכוֹל מְהַנֵּי לְהוֹן סַגְיָא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: אַחַר שַׁלַּח נְבוּזַרְאָדָן רַב טַבָּחִים אֶת יִרְמְיָהוּ וְהוּא אָסוּר בָּזִקִּים, אָמַר רַבִּי אַחָא כְּבֵיכוֹל הוּא וְהוּא אָסוּר בָּזִקִּים. וְדִכְוָתֵיהּ כְּתִיב:** וַאֲנִי בְּתוֹךְ הַגּוֹלָה (יחזקאל א, א). **עַד הֵיכָן הָיְתָה נְבוּאָתוֹ שֶׁל יִרְמְיָהוּ, רַבִּי יַעֲקֹב וְרַבִּי אַבָּא, וְאִית דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹחָנָן, חַד אָמַר עַד:** מְזָרֶה יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֶנּוּ (ירמיה לא, ט). **וַחֲרִינָא אָמַר עַד: וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם ה' וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם** (שם טז)].

בכאן אין בו שום פתיחה, ואפשר שהוא מחובר עם מה שלמעלה שאמר: **וְכֵיוָן שֶׁנֶּחְרַב הַבַּיִת אָז נִתְקַיֵּם:** וַיְהִי לְאֵבֶל כְּנוֹרִי וכו'. ועתה הוסיף כי לא די זה לישב בשב ואל תעשה שלא לחול בכרמים, אלא שאפילו אם אצא השדה הנה **עַל הֶהָרִים** וכו'. והענין כמו שנפרש (שה"ש א, יז) בפ' **פַּרְשָׁה צִיּוֹן בְּיֶדֶיהָ** (איכה א, יז). (איכ"ר א, נב): **לְשֶׁעָבַר הָיִיתִי מְהַלֶּלֶת וְהָאֱילָנוֹת עַל רֹאשִׁי וְעַכְשָׁיו תְּלוּיָה לַשֶּׁמֶשׁ** עכ"ל. והטעם כי דרכי ציון אבלות ושוממות, וכל עובר עליהם ישום וישרוק באמר על מה עשה ה' ככה, כי הארץ אשר היתה כגן עדן עתה מדבר היתה וארץ שממה, באופן כי במקום גילה אשר אמרתי אלכה וירוח לי, שם תהא רעדה ובכיה על צרותי כי רבו, וזהו שאמר הכתוב: **עַל הֶהָרִים** וכו'. כלומר אם אלכה לי על ההרים **אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי**, והנה המדרש מדקדק אומרו: **עַל הֶהָרִים** שהיל"ל בהרים אשא וכו'. וגם מ"ש: **עַל הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי** ולא במישור, ולפיכך לתרץ זה מביא המעשה של נבוזראדן עם ירמיהו כמ"ש במדרש. ואמר כי **בַּחֲזָרָתוֹ הָיָה מוֹצֵא אֶצְבָּעוֹת מְקוּטָּעִין וּמוּשְׁלָכִין** וכו'. וזה היה דוקא בהרים ולא במישור, כי בדרך

ישר לא יכשלו בה. אמנם כאשר נרצה לתת טעם למה **כְּשֶׁהָיָה רוֹאֶה כַּתְּ שֶׁל בַּחוּרִים נְתוּנִים בְּקוֹלָרִין הָיָה נוֹתֵן רֹאשׁוֹ עִמָּהֶם. כַּת שֶׁל זְקֵנִים שְׁלוּחִים בְּשַׁלְשְׁלָאוֹת נוֹתֵן צַוָּארוֹ עֲלֵיהֶם**, מלבד לפי פשוטו, שהוא להצטער עמהם אפשר לומר שהוא מסכים עם מ"ש למעלה (פ' כד): **אָמַר מֹשֶׁה לְיִרְמְיָהוּ לֵךְ לְפָנַי וְאֵלֵךְ וַאֲבִיאֵם וְאֶרְאֶה מִי מַנִּיחַ יָדוֹ עֲלֵיהֶם** וכו', **מִיָּד הָלַךְ מֹשֶׁה וְיִרְמְיָהוּ לְפָנָיו** וכו'. ופי' למעלה שאפשר לומר כי ירמיהו עשה יחוד וכיוצא בזה ועי"ז נתלבשה נשמת מרע"ה בירמיהו בסוד העיבור כידוע, וזהו: **הָלַךְ מֹשֶׁה וְיִרְמְיָהוּ לְפָנָיו** וכמ"ש לעיל. ועתה אומר כי היה ירמיהו משתתף עמהם אולי בזה ינצלו מצרותיהם, אמנם לא הועיל כלום בתקנה זו, כמ"ש למעלה: **יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי**. וז"ש: **שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים צִוָּה נְבוּכַדְנֶצַּר** וכו'. **קָחֻנוּ וְעַיְנֶיךָ שָׂמִים עָלָיו, [עָלָיו] וְלֹא עַל אוּמָּתוֹ** וכו', עד **וְלֹא קִבֵּל עָלָיו, עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ מֵאֵת ה'** (לֵאמֹר) **אַחַר שַׁלַּח נְבוּזַרְאַדָן רַב טַבָּחִים אֶת יִרְמְיָהוּ וְהוּא אָסוּר בָּזְקִים** (ירמיה מ, א). **מָה הָיָה אוֹתוֹ הַדָּבָר, אֶלָּא אָמַר לוֹ: אֵין אַתָּ יָתִיב הָכָא אֲנָא אֲזִיל עִמְּהוֹן, וְאֵין אַתְּ אֲזִיל עִמְּהוֹן אֲנָא יָתִיב הָכָא. [אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִין אֲנָא אֲזִיל עִמְּהוֹן מָה אֲנָא יָכִיל מְהַנֵּי לְהוֹן, אֶלָּא יֵיזִיל מַלְכְּהוֹן בָּרְיֵיהוֹן עִמְּהוֹן דְּהוּא יָכוֹל מְהַנֵּי לְהוֹן סַגְיָא], הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: אַחַר שַׁלַּח נְבוּזַרְאַדָן רַב טַבָּחִים אֶת יִרְמְיָהוּ וְהוּא אָסוּר בָּזְקִים. אָמַר רַבִּי אַחָא כְּבֶיכוֹל הוּא [וְהוּא] אָסוּר בָּזְקִים. וְדִכְוָותֵיהּ כְּתִיב: וַאֲנִי בְּתוֹךְ הַגּוֹלָה** (יחזקאל א, א). ובילקוט מביא לשון הפסיקתא קרוב למ"ש במדרש זה, ובסוף כתב וז"ל: **נָטְלוּ הַגְּלִיּוֹת עֵינֵיהֶם וְרָאוּ אֶת יִרְמְיָהוּ שֶׁפֵּירֵשׁ מֵהֶם, גָּעוּ כֻּלָּם בִּבְכִיָּה, אָמְרוּ לוֹ רַבֵּינוּ יִרְמְיָהוּ הֲרֵי אַתָּה מַנִּיחֵנוּ, שָׁם בָּכוּ שֶׁנֶּאֱמַר: עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם בָּכִינוּ** וכו'. וזה דומה למה שאמר למעלה גבי מרע"ה שאומר: **מִיָּד גָּעוּ כֻּלָּם בִּבְכִיָּה** וכו'. והנה בכאן בפסיקתא אומר: **אָמְרוּ לוֹ רַבֵּינוּ יִרְמְיָה** וכו'. לא מצינו בשום א' מהנביאים שהזכירוהו רז"ל בשום מקום בלשון רבינו זולתי מרע"ה, וירמיהו ג"כ לא נזכר במקום אחר בלשון זה. אלא אפשר לומר שבא לרמוז מ"ש שנתלבשה בו נשמת מרע"ה אשר הוא רבן של כל ישראל כידוע, ולפיכך אמרו: **רַבֵּינוּ יִרְמְיָהוּ**, לרמוז שהוא רבינו מרע"ה וג"כ ירמיהו. ובזה מדוייק אומרו: **נָטְלוּ הַגְּלִיּוֹת אֶת עֵינֵיהֶם**. שאינו דבר הנראה רק ע"י הסתכלות בהיות האדם נושא את עיניו ומסתכל יפה. אמר עוד במדרש: **עַד הֵיכָן הָיְתָה נְבוּאָתוֹ שֶׁל יִרְמְיָהוּ, ר' יַעֲקֹב ור' אַבָּא. וְאִית דְּאָמְרֵי ר' אֶלִיעֶזֶר ור' יוֹחָנָן. עַד מְזֻרֶה יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֶנּוּ, וַחֲרִינָא עַד וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם ה' וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם** עכ"ל. על כרחין צ"ל כי כוונת המדרש לומר עד היכן היתה נבואתו באותה שעה, דאם לא כן מקרא מלא הוא בסוף ירמיהו: **עַד הֵנָּה דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ** (ירמיה נא, סד). אלא סברא

הוא שלא הניחם בפחי נפש והלך לו, ולפיכך שואל: **עַד הֵיכָן נְבוּאָתוֹ** וכו', כלומר עד היכן הגיעו התנחומים שניחם את ישראל כשהניחם, ועל זה פליגי בה וכו', ואע"ג כי פ' **הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ** (ירמיה מ, א). הוא הרבה אחר פ' **מְזֻרֶה יִשְׂרָאֵל**. ופ' **וְיֵשׁ תִּקְוָה** וכו' (ירמיה לא, ט־טז). מ"מ אין מוקדם ומאוחר. אמנם טעם מחלוקתם הוא דומה ג"כ למ"ש המדרש למעלה: **אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה בָּנַי לְהַחֲזִיר אֶתְכֶם אִי אֶפְשָׁר שֶׁכְּבָר נִגְזְרָה גְּזֵרָה, אֶלָּא הַמָּקוֹם יַחֲזִיר אֶתְכֶם בִּמְהֵרָה**. ודומה לזה ג"כ כאן **אָמַר לָהֶם: מְזֻרֶה יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֶנּוּ**, ויחזיר אותם במהרה ובזה קבלו ניחומין. וחד אמר: **עַד וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ** וכו'. וכבר הארכנו למעלה במקומו בענין בכיית רחל וסיפור טענתה לפני המקום ב"ה בטענה ניצחת, עד כי **נָעְתַר לְקוֹלָהּ וְאָמַר לָהּ מִנְעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי** וכו' עד **וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם**. ומלבד זה יש בפ' ושבו בנים לגבולם נחמה יתירה, שהוא אומר בפי' שישובו לארץ ישראל איש לעירו ואיש אל אחוזתו. ונוכל לפרש ג"כ **עַד הֵיכָן נְבוּאָתוֹ שֶׁל יִרְמְיָה**, כלומר עד מתי יהיו ויאריכו להתקיים הדברים הרעים שהם עיקר נבואתו של ירמיהו, **חַד אָמַר עַד מְזֻרֶה יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֶנּוּ**, כי כאשר יתחיל קבוץ גליות אז אעפ"י שאח"כ אפשר שתהיה מלחמת גוג ומגוג ודברים אחרים, מ"מ כיון שכבר התחילה הגאולה לא ירגישו ישראל שום צער ויקבלו הכל מאהבה, **וְחַד אָמַר עַד וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם**, שישובו כל א' לעירו ולאחוזתו ויהיו ג"כ נטועים בארץ כשורות הכרם כמ"ש ז"ל. ואז יתקיים מקרא שכתוב: **לֹא יִשָּׁמַע עוֹד חָמָס בְּאַרְצֶךָ** וכו' (ישעיה ס, יח). ואם נפרש על ענין הנשמות, הנה אמרו בס' הגלגולים כי מלבד מ"ש כי בעון אדה"ר נתערבו טוב ברע ורע בטוב, הנה מלבד זה נתערבו בחי' נשמות זו בזו. והנה **חַד אָמַר עַד מְזֻרֶה יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֶנּוּ**, כלומר שכל הצרות המתהוות אינם אלא לצרף את ישראל, והצירוף הזה יתמיד צירוף בתר צירוף עד כי **מְזֻרֶה יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֶנּוּ**, שיצטרפו כל הנשמות ויוסר הטוב מהרע, וכמ"ש: **וְקָרֵב פְּזוּרֵנוּ** וכו' **וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ**. **וְחַד אָמַר עַד וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם**, כמ"ש: **וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה** וכו'. וכן ג"כ כמ"ש למעלה מ"ש בס' הגלגולים על **וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים** וכו' (מלאכי ג, כד). שיחזרו כל הנשמות אל שרשם, וזהו ושבו בנים לגבולם, וזה יהיה בבי"א:

אמר עוד במדרש: **וּבַחֲזִירָתוֹ הָיָה מוֹצֵא אֲצָבְעוֹת מְקוּטָעִין מוּשְׁלָכִין בֶּהָרִים, וְהָיָה מְלַקְּטָן וּמְנַפְּפָן וּמְנַשְּׁקָן וְנוֹתְנָן לְתוֹךְ טַלִּיתוֹ, וְאוֹמֵר לָהֶם, בָּנַי לֹא כָךְ הִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם וְאָמַרְתִּי לָכֶם: תְּנוּ לַה' אֱלֹקֵיכֶם כָּבוֹד בְּטֶרֶם יַחְשִׁיךְ וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם** וכו' (ירמיה יג, טז). [**עַל אוֹתָהּ שָׁעָה**

נֶאֱמַר: עַל הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי וְעַל נְאוֹת מִדְבָּר קִינָה (ירמיה ט, ט). **עַל אוֹתָם הָרִים נָאִים וּמְשׁוּבָּחִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי, עַל נְאוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁנֶּהֶפְכוּ לְקִינָה. וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל מִקְנֶה, כִּי לֹא שָׁמְעוּ לְקוֹל דִּבְרֵי תוֹרָה וְלֹא לְקוֹל דִּבְרֵי נְבוּאָה, אֶלָּא מִקְנֶה, אֶלָּא לְקוֹל דָּבָר הַמְקַנֵּא, שֶׁהָיוּ מַקְנִיאִים אוֹתוֹ בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הֲדָא מָה דְאַתְּ אָמַר: יַקְנְאוּהוּ בְּזָרִים** (דברים לב, טז). **לְפִיכָךְ: מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם עַד בְּהֵמָה נָדְדוּ הָלָכוּ** (ירמיה ט, ט)].

מלבד לפי פשוטו כי היה ירמיהו מצטער עליהם, ובאהבתו ובחמלתו עליהם היה מגפפן ומנשקן, הנה אפשר לומר כי בראותו כי עונותיהם גרמו להם כמ"ש הכתוב: לכן **נִדְמוּ עַמִּי מִבְּלִי הַדָּעַת** (הושע ד, ו). ואז נאמר: **גַּם בְּלֹא דַעַת נֶפֶשׁ לֹא טוֹב** (משלי יט, ב). על דרל מ"ש בשער הקליפות (פרק ב'), ו"מבלי דעת" הוא שלא השכילו לדברי תורה ונבואה כמ"ש אח"כ, ולכן רגליהם ירדו מות. ואולי יותר ומר ממות דמשתמטי רגלייהו. הנה עתה אחר שקבלו את ענשם נתרצה עונם, והוא על דרך מ"ש האר"י זלה"ה על פ' **בְּשַׂר חֲסִידֶיךָ לְחַיְתוֹ אֶרֶץ** (תהלים עט, ב). **כִּי אַחַר שֶׁקִּבְּלוּ עָנְשָׁם עַל יְדֵי הַמִּיתָה נִקְרָאִים חֲסִידִים וְרָאוּי לְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם** עכ"ל בקיצור. וכן עתה כשהיה ירמיהו מוצא אצבעות מקוטעים מושלכים בהרים היה מלקטן מגפפן ומנשקן, בתחלה מלקטן בסוד: **וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס**. ומגפפן בסוד הנשיקין, ונותנן לתוך טליתו שהוא בסוד השערות, וגם עפ"י הדרכים שפי' והבאנו למעלה מ"ש בס' הכוונות בענין הציצית. **וְהָיָה אוֹמֵר לָהֶם לֹא כָךְ הִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם תְּנוּ לַה' אֱלֹקֵיכֶם כָּבוֹד**. על דרך מ"ש לעיל במקומו שהוא בסוד דעת פנימי שבמלכות ביום שבת קדש, שהוא שם ס"ג בגימט' כבו"ד א"ל כמ"ש בס' אוצרות חיים. והנה בשבת יש נשמה יתירה, ועל זה נאמר: **אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ** (ישעיה נח, יג). והרגלים עולים למעלה, ואין לחוש ולומר דילמא משתמטי רגלייהו ח"ו, ובימות החול ג"כ לפי מ"ש לעיל בענין הציצית שהוא סוד כבו"ד א"ל, פי' ל"ב ול"א כמ"ש. הנה ע"י קיום מצוה זו יתנו כבוד לאלקים ויקבלו המוחין מצד החכמה, אשר על זה נאמר: **הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְעָלֶיהָ** (קהלת ז, יב). אמנם על אשר לא נתנו כבוד כנז', אדרבא חטאו ובפרט בביטול תורה כמשז"ל, וכמ"ש לקמן במדרש: **וְלֹא שָׁמְעוּ לְקוֹל דִּבְרֵי תוֹרָה**. הנה אז נתקיים סיפיה דקרא: **בְּטֶרֶם יַחֲשִׁיךְ**. וכמ"ש במקומו מ"ש המדרש (פ' כה): **בְּטֶרֶם יַחֲשִׁיךְ מִדִּבְרֵי תוֹרָה** וכו'. ואז נסתלקו בחי' הרוח והנשמה. ואולי גם בחי' הנפש, היינו שלא נשתיירה רק בחינת נפש הבהמית. והוא על דרך משז"ל (ברכות יח, ב): **רְשָׁעִים אֲפִילּוּ בְּחַיֵּיהֶם קְרוּיִים מֵתִים**. ונתלבשה בהם נפש מצד הקליפה ע"י העונות, ובפרט על

ידי עון ע"ז, ונתקיים בהם כמו שאמרנו מש"ה: **גַּם בְּלֹא דַעַת נָפֶשׁ לֹא טוֹב** (משלי יט, ב). וזה גרם כי **נִדְמוּ מִבְלִי דָעַת** (הושע ד, ו). ורגליהם ירדו מות ונתנגפו רגליהם על הרי נשף, מקום הקליפות בעוה"ר. ועל אותה שעה נאמר: **עַל הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי** וכו' (ירמיה ט, ט). היה אפשר לפרש על אלו "הרי נשף", ששם היה מוצא אצבעות אלו מקוטעים, אשא בכי ונהי וקינה וכו'. אמנם נראה דלא ניחא ליה לבעל המדרש לפרש כך, ואפשר דדייק שא"כ היל"ל בהרים אשא בכי ונהי וכו'. ולכן פירש בשביל ההרים אשא בכי ונהי, ואמר: **הַנְּאִים וְהַמְּשׁוּבָּחִים**. אפשר לומר דדריש "על ההרים" על ת"ח, כמ"ש בזוהר פ' שלח לך (ח"ג קס"ג ע"א): **כָּל אִילֵּן טוּרֵי, רֵישֵׁי מְתִיבְתֵּי אִינּוּן**. ולפי דרך זה אפשר לומר שהוא הקדמה למ"ש אח"כ במדרש על **רַבָּתִי בַגּוֹיִם** (איכה א, א). (איכ"ר א, ד): **רַבָּתִי בְּדֵעוֹת**. וזהו **הַנְּאִים וְהַמְּשׁוּבָּחִים**. על דרך משז"ל (יומא פו, א): **בְּשָׁעָה שֶׁאָדָם קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה וּמַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ נָאֶה** וכו', עד **עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר וַיֹּאמֶר לִי עַבְדִּי אָתָּה יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר** (ישעיה מט, ג). וגם **מְשׁוּבָּחִים** כמשז"ל (איכ"ר א, ד): **בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיָה א' מִירוּשָׁלַיִם הוֹלֵךְ הָיוּ מוֹשִׁיבִין לוֹ קַהֲדְרָא לִשְׁמוֹעַ חָכְמָתוֹ. וְעַל נְאוֹת מִדְבָּר קִינָה, עַל נְאוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁנֶּהְפְּכוּ לְקִינָה**, נראה דהוקשה לו כי במדבר אין שום נאות ולפיכך פי' מדבר לשון דבור, פי' במקום שהיה הדבור נאה של יעקב שהם דברי תורה נהפכו לקינה, וכמ"ש (סנהדרין קג, א) על **וַיָּבֹאוּ וַיֵּשְׁבוּ בְּשַׁעַר הַתָּוֶךְ** (ירמיה לט, ג). **מָקוֹם שֶׁחוֹתְכִין שָׁם אֶת הַהֲלָכוֹת**, שם נמנו הכשדים היאך להחריב את בית המקדש, וכן אמרו ג"כ (ירושלמי מגילה פ"ג ה"א דף כג, א): **וְאֶת כָּל בֵּית הַגָּדוֹל שָׂרַף בָּאֵשׁ** (ירמיה נב, יג). **זֶה בֵּית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי** והרבה כיוצא בזה כמשז"ל. ואפשר לפרש על ההרים, **הַנְּאִים וְהַמְּשׁוּבָּחִים** על י' הרוגי מלוכה עפ"י הדרך שאמרו בזהר [חדש] איכה (דף נ"ד ט"ד) ז"ל: **מַאן חָמָא גּוֹ גִּנְתָּא דְעֵדֶן, בְּשַׁעֲתָא דְאִיתְמְסַר דִּינָא לְעֵילָא, עֶשֶׂר מַרְגְּלָאן סַפִּירָאן, נְהִירוּ דְּכָל גִּנְתָּא** וכו'. ואלו הם באמת ההרים **הַנְּאִים וְהַמְּשׁוּבָּחִים** בין הצדיקים שבגן עדן, וכן ג"כ **נְאוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב** שהוא הגן עדן כמו שנפרש בעה"ו. וכמשז"ל (ב"ר סה, כה) ג"כ על **רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה** וכו' (בראשית כז, כז). **שֶׁנִּכְנַס עִמּוֹ רֵיחַ גַּן עֵדֶן**, ועתה נהפכו לקינה כמ"ש אח"כ בזוהר הנזכר: **כַּד נָחֲתַת אִימָּא, וְלָא אַשְׁכָּחַת** [לוֹן] **תַּמָּן בְּגִנְתָּא, וְכָל אִינּוּן נְהוֹרִין וּבוֹסְמִין, נְעָאן וּמְיַלְלָן, כְּדֵין נָעֲאת וּמְיַלֶּלֶת. אִינּוּן כְּרוּבִים נְטוּרֵי תַּרְעִין בָּכָאן וּמְיַלְלָן, פָּתְחִין בִּבְכִיָּה** וכו'. ובמדרש (איכ"ר ב, ד) ג"כ על פ' **בִּלַּע ה' וְלֹא חָמַל אֵת כָּל נְאוֹת יַעֲקֹב** (איכה ב, ב). פי' **נְאוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב** על ענין י' הרוגי מלוכה, וכמו שנפרש במקומו בפ' הנז' בס"ד. ובתקונים תקון [כ]־כ"א (דף מ"ג סע"ב) אמרו על פ' **שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב ה'** וכו' (מיכה ו, ב). ז"ל: **וְהָאֵיתָנִים אִלֵּין תַּנָּאִים, תַּנָּאֵי"ם אֵיתָנֵי"ם**

בְּהַפּוּךְ אַתָּוֹן וכו'. אפשר לפרש ג"כ על דרך שמעו הרים, וזה עם משז"ל בגמ' (מגילה כח, ב): **פְּסַלְתְּ לָךְ אַרְבָּעָה טוּרֵי** וכו'. ופי' **אַרְבַּע סִידְרֵי מִשְׁנָה**. ויהיה פי' הכתוב לפי דרך זה על ההרים **הַנְּאִים וְהַמְּשׁוּבָּחִים** שהם משניות גדולות כמשז"ל (חגיגה יד, א): שהיו שם שש מאות סדרי משנה. **וְעַל נְאוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב**, שהם תפ"א בתי כנסיות שהיו בירושלים כמנין מלאת"י, ועתה נהפכו לקינה, וכמ"ש במס' ברכות (ג, א): על ענין **ר' יוֹסֵי כְּשֶׁנִּכְנַס לְחוּרְבָּה א'** מֵחוּרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם **לְהִתְפַּלֵּל, שִׁמַּע בַּת קוֹל שֶׁמְּנַהֶמֶת כְּיוֹנָה וְאוֹמֶרֶת אוֹי שֶׁהֶחֱרַבְתִּי אֶת בֵּיתִי** וכו'. וזהו **שֶׁנֶּהְפְּכוּ לְקִינָה**. ובתקונים תיקון כ"א כנז' אז"ל: **שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב ה' אֵלֵּין תְּלַת יוּדִי"ן, וְהָאִיתָנִים מוֹסְדֵי אֶרֶץ אִלֵּין תְּלַת וָוִי"ן דְּכֻלְּהוּ אִתְּרַמִּיזוּ בְּוַיִּסַּע וַיָּבֹא וַיֵּט** עכ"ל. ואפשר לפרש שהוא על דרך מ"ש בתחלת פי' האידרא ז"ל: **וְהִנֵּה נה"י דא"ק הָיוּ כֻּלָּם בְּסוֹד עֻגּוּלִים, ואח"כ נַעֲשׂוּ בְּסוֹד קַו שְׁלֻשְׁתָּם יַחַד, ואח"כ בְּאֶמְצָעוּת חוּט זֶה הַמֵּאִיר בְּתוֹכָם נִבְקַע וְיָצְאוּ לָאוֹר בְּסוֹד ג' ווי"ן, וְהֵם רְמוּזִים בר"ת וַיִּסַּע וַיָּבֹא וַיֵּט. ואח"כ הַג' ווי"ן נִגְלוּ הַג' יודי"ן, כִּי אֵלּוּ הג' ווי"ן הָיוּ תְּחִלָּה ג' יודי"ן בְּסוֹד הָעֻגּוּלִים אֲשֶׁר אָמַרְנוּ, וְאַחַר שֶׁבָּאוּ אֵלּוּ הג' ווי"ן נִשְׁאֲרוּ הַג' יודי"ן כְּנִשְׁמָה בְּתוֹכָם וּמְאִירִים ג"כ לְמַטָּה וּמִתְפַּשְׁטִים, וּמֵאֵלּוּ הנה"י נִבְנָה ז"א** וכו' עכ"ל. ולפי דרך זה יאמר שמעו הרים וכו', כי הנה שמיעה היא באזן, ובדרוש א"ק: כי ענין ראי"יה שמיע"ה ריח דיב"ור אמרנו כי שמיעה היא בנשמה, מצד האזן בינה דא"ק, והיא מתגלית למטה היינו ה' אחרונה של ס"ג וכו'. וגם ידוע כי מנו"ה דא"ק נעשו תרין אודנין דעתיק, וכמ"ש בהקדמת ביאור אידרת האזינו ובמקומות אחרים. וזהו שמעו מצד הבינה. אם שנפרש בינה דא"ק המתגלית למטה, או תרין אודנין כמ"ש הרים שהם היודין הנז', שמעו את ריב ה' שהוא ז"א כמו שנפרש. והאיתנים ג"כ שהם הווי"ן שיש בתוכם היודי"ן הנז', כנשמה בתוכם והם מוסדי ארץ שמהם נעשו כל בחי' האצילות עד המלכות, והנה הריב הנז' אפשר שהוא על דרך מ"ש אח"כ בפי' האידרא הנז' ז"ל: **וְהִנֵּה כָּל הָעִנְיָנִים מא"א וּלְמַטָּה, וְגַם א"א בְּכְלַל כֻּלָּם נַעֲשִׂים ע"י הַג' יודי"ן אֵלּוּ, שאח"כ הֵם נֶחֱלָקִים לְכַמָּה חֲלָקִים כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בעה"ו. וְהִנֵּה בִּזְמַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ מַשְׁגִּיחִין אַפִּין בְּאַפִּין, וְהָיוּ אֵלּוּ הַג' יודי"ן מְאִירוֹת וּמִתְיַחֲדוֹת וּמְזַוְּגוֹת ז"א פָּנִים בְּפָנִים, וְאַחַר שֶׁחָרַב ב"ה וְנִתְמַעֲטוּ כַּנְפֵי הַחַיּוֹת חָסְרוּ הַב' ווי"ן שֶׁנִּסְתַּלְּקָה אוֹרָם לְמַעְלָה, וְלֹא נִשְׁאַר כִּי אִם מְעַט הָאָרָה מִן הוֹ' שֶׁל שֵׁם, וְלִהְיוֹת הַג' יודי"ן רוֹאִים שֶׁנֶּחֱרַב הַבַּיִת, גַּם הֵם נִסְתַּלְּקוּ לְצַד הַהוֹד וְלֹא נִתְעַלּוּ, שֶׁאִם ח"ו יִתְעַלּוּ הָיָה נֶחֱרַב הָעוֹלָם, אֲבָל נִשְׁאֲרוּ מִן הַצַּד, הי' שֶׁל הַהוֹד יָשְׁבָה תַּחְתֶּיהָ הי' שֶׁל הַיְסוֹד לִהְיוֹת שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִן הַצַּד נִתְרַחֲקָה יוֹתֵר, הי' שֶׁל הַנֶּצַח נִתְרַחֲקָה יוֹתֵר וְיוֹתֵר, וּמִטַּעַם זֶה בִּנְקוּד הַהוֹד בָּאוּ ג' נְקוּדוֹת וְהֵם בַּאֲלַכְסוֹן, מִפְּנֵי שֶׁבְּעֵת הַחֻרְבָּן**

לֹא הָיָה שׁוּם זוּוּג כְּלָל פָּנִים בְּפָנִים כִּי אִם מִצַּד אָחוֹר, וְגַם מִצַּד אָחוֹר לֹא הָיָה שָׁלֵם כִּי אִם מִצַּד הַהוֹד וכו' עכ"ל. והנה ידוע כי מצד הפנים יש שם הוי"ה פשוטה עם מילוי מ"ה, וכמ"ש בתקון הנז' למעלה מזה, כי לזה שם הג' של ע"ב הוא סב"ט העולה ע"א כמנין הוי"ה ומ"ה, ועתה בזמן החרבן שהוא בסוד אחור באחור הנה הוא ק"ל ע"ב העולה רי"ב עם הי' אותיות. וזה עפ"י הדרך שאמרנו ביחודים של נעברה נא וכו'. וזהו שאמר שמעו הרים שהם הג' יודי"ן הנז' שהם בנה"י דא"ק כנז', שמעו את רי"ב ה'. שהזווג הוא אחור באחור כמנין רי"ב כנז', וזה בעוה"ר. וגם האיתנים שהם הווי"ן עם היודי"ן הנז', והם מוסדי ארץ, העולמות עד המלכות הנקראת ארץ כמו שאמרנו שמעו כלם כנז', ומפני כי עתה בעת החרבן שאין הזווג פב"פ, בשביל זה המלכות יורדת למטה כידוע בהרבה מקומות בעוה"ר, אפשר כי בשביל זה בתיקון הנז' אח"כ אמר ר' שמעון לר' אלעזר: **קוּם אֶלְעָזָר וְנַטְיֵל קִירְטָא דְּאִיהִי שְׁכִינְתָּא, וְאַקְיֵף לָהּ תָּגָא וְזָרִיק מִנָּהּ** וכו'. כדי להעלותה למעלה. ולפי זה יאמר המדרש "על ההרים" שהם היודי"ן הנז' שנסתלקו והיו **הַנָּאִים** מצד היסו"ד, **וְהַמְּשׁוּבָּחִים** מצד הבינה, **וְעַל נְאוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב** שהם הווי"ן שהיו נוה אל היודי"ן הנזכרים, והיו נקראים איתנים ע"ש כי בהיות בתוך הווי"ן הארת היודי"ן היו חזקם ותקפם, וכשלא האירו היודי"ן רק באלכסון כמ"ש בפי' האידרא, אז נסתלקו הב' ווי"ן כמ"ש שנתמעטו כנפי החיות, וזה בסוד החצוניות כמ"ש: **הֵן אֲרִאֵלָם צָעֲקוּ חוּצָה** (ישעיה לג, ז). וזה גורם את זה וזה נמשך מזה בעוה"ר. והיו נו"ה כמ"ש אל יעקב שהוא ז"א שיש בו ההוי"ה, וגם הוא הו' של הוי"ה שנשארה, ומשם נמשכת הארה כמ"ש בפי' האידרא כנז', ועל דרך מ"ש בתקונים **אֵיתָנֵי"ם בְּהַפּוּךְ תַּנָּאֵי"ם**, אף אנו נאמר בהפוך נאותים, וזהו **וְעַל נְאוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב** שהיו הנוי של יעקב, כי על ידו היה הזווג לז"א הנקרא יעקב פנים בפנים כמ"ש, ועתה **נֶהְפְּכוּ לְקִינָה**, היינו שנסתלקו הווי"ן והיודי"ן ג"כ נהפכו בסוד שלה נקודות לקינה, כי גם מצד ההו"ד נהפך ונעשה דו"ה, וכמ"ש: **וְהוֹדִי נֶהְפַּךְ עָלַי** וכו' (דניאל י, ח). בעוה"ר. עוד אמרו בתקונים כנז', **שִׁמְעוּ הָרִים אִלֵּין אֲבָהָן** וכו'. ולפי זה יאמר **עַל הֶהָרִים, הַנָּאִים וְהַמְּשׁוּבָּחִים** שהם האבות, והם נאים מצד עצמם ומשובחים מאחרים, **אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי**, וזה ע"ד משז"ל במדרש שלמעלה, שאמר הקב"ה לירמיהו: **לֵךְ קְרָא לְאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב** וכו' **שֶׁיּוֹדְעִים לִבְכּוֹת**, שיבואו לבכות על חרבן בית המקדש, שהוא היה **נְאוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב**, ובאו ובכו ועשו הספד בתוכו, וזהו: **וְעַל נְאוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁנֶּהֶפְכוּ לְקִינָה**, ועל זה אמר ירמיהו: **אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי**, שבכה עמהם. וידוייק ג"כ מלת **אֶשָּׂא**, שהבכי עלה למעלה עד נה"י דאבא, וכמ"ש למעלה במקומו, וכל אלו הדברים עפ"י כל הדרכים אשר אמרנו אירעו לישראל מפני כי **לֹא שָׁמְעוּ לְקוֹל**

מִקְנֶה כמ"ש הכתוב אח"כ, ואמרו במדרש: **לֹא שָׁמְעוּ לְדִבְרֵי תוֹרָה**, ועי"ז נסתלק אור התורה מבתי כנסיות ובתי מדרשות, ושלטה בהם כח הקליפה ונחרבו בעוה"ר, וגם עון זה גרם שפשטו האויבים ידיהם בתחילה ונסתלק אור ז"א, גם מפני כי ולא שמעו **לְדִבְרֵי נְבוּאָה**, ונסתלקו אור נה"י שמשם באה הנבואה, ונתמעטו כנפי החיות כמ"ש בפי' האידרא. ונתמעטו הלבבות ג"כ ולא נשארו כי אם שתא סדרי משנה. רק שמעו **לְקוֹל ע"ז הַמַּקְנֶה**, וזה גרם ג"כ פגם אל המלכות, היינו שנתגברו הקליפות והחריבו ארץ ישראל שהיא רומזת למלכות ומקבלת ממנה, ונחרבה מכל וכל עד כי מאדם ועד בהמה **נָדְדוּ הָלְכוּ** וכו' וכמ"ש במדרש. והנה הגם כי המדרש אינו אומר כלום בפסוק איכה, אפשר שכל זה נרמז ג"כ בפ' איכה, וכמ"ש על רבתי בדעות, ועתה נוכל ג"כ לומר ישבה בדד מחכמיה, גם ישבה בדד תורה שבכתב מתורה שבע"פ, וזה גרם שנתמעטו ולא היו רק שתא סדרי משנה, בדד מזכות אבות, בדד שאין בה רק ו' אחת מהתלת ויי"ן, ולא האירה רק ו' אחת כמ"ש, וגם היודי"ן ישבו להם מן הצד באלכסון, ועל זה נאמר דאזלי בפרודא, שאין הייחוד נעשה כתיקונו פנים בפנים לסיבת הנז' וכמ"ש. והנה גם על זה בא הרמוז נחמה בשיר השירים, וזה עפ"י מ"ש בזוהר פ' תרומה (ח"ב קמ"ג ע"ב) ז"ל: **בְּסִפְרָא דְאָדָם קַדְמָאָה הֲוָה כְּתִיב בֵּיהּ, יוֹמָא דְיִתְקַם בֵּיהּ מַשְׁכְּנָא, יִתְעָרוּן אֲבָהָן שִׁירָתָא עֵילָא וְתַתָּא, וּבְגִין כַּךְ אַשְׁכַּחְנָא שִׁי"ן מֵאַתְוָון רַבְרְבָן, וְאִלֵּין אִינּוּן דְּקָא אִתְעָרוּ, לָאו דְּאִינּוּן מְנַגְּנִין אֶלָּא דְּאִינּוּן מִתְעָרֵי לְגַבֵּי עֵילָא, כְּבֵיכוֹל שִׁיר דְּאִינּוּן מִתְעָרֵי שִׁירִין רַבְרְבָן דִּמְמָנָן עַל עָלְמִין כֻּלְּהוּ, וְתָנִינָן בְּהַהוּא יוֹמָא קָם יַעֲקֹב שְׁלֵימָא וְעָאל בְּגִנְתָּא דְּעֵדֶן בְּחֵידוּ עַל דּוּכְתֵּיהּ, כְּדֵין גִּנְתָּא דְּעֵדֶן שָׁאֲרֵי לְנַגָּנָא, וְכָל אִינּוּן בּוּסְמִין דְּגִנְתָּא, מַאן גָּרִים שִׁירָתָא וּמַאן אָמַר לֵיהּ, הֲוֵי אֵימָא דָּא יַעֲקֹב, וְאִלְמָלֵא אִיהוּ לָא עָאל בְּגִנְתָּא לָא אָמַר גִּנְתָּא שִׁירָתָא** עכ"ל. וכבר הבאנו למעלה (פ' לג) מ"ש הרמ"ק זלה"ה בענין שיר השירים שהיא משוררת תמיד לנגד הת"ת כדי להתייחד ע"י בבינה וכו'. והנה כאשר נדקדק מה היא הבחי' שבמלכות שהיא משוררת, הנה לפי מ"ש בס' הכוונות, הנה היא הבחי' העשירית שהיא הבחי' העיקרית שבמלכות, כי השאר באים מסוד תוספת, ועליה נאמר: **אֱלֹקִים אַל דָּמִי לָךְ** (תהלים פג, ב). וכמו שמבואר בתחלת כוונת התפילין, והנה בענין הקמת המשכן אמרו בס' הזוהר פ' פקודי (ח"ב רמ"ב ע"א) על **וַיָּקֶם מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן** (שמות מ, יח). אמרו ז"ל: **שִׁירוּתָא דְּשָׁאֲרֵי מֹשֶׁה לְאַתְקָנָא לְהַאי אֲתַר דְּאִיהוּ סְטָרָא דְּקִדּוּשָׁה, אוֹקִים קִימָה דְּנָקוּדָא דְּקַיְימָא בְּאֶמְצָעִיתָא דַּהֲוָה חָשׁוּף וּשְׁקִיעַ בְּאַתְרֵיהּ** וכו', **וְעַל דָּא וַיָּקֶם מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן, 'אֶת' דָּא נְקוּדָה דַּהֲוָת חֲשׂוֹכָא וּשְׁקִיעָא בְּאַתְרֵיהּ, וּלְבָתַר וַיִּתֵּן אֶת אֲדָנָיו, אִינּוּן סַמְכִין דְּאִינּוּן מִכָּאן וּמִכָּאן, בְּגִין דְּאִית אֲדָנִים וְאִית אֲדָנִים, וְכֻלְּהוּ הֲווּ מֵאָה** וכו'

עכ"ל. ונ"ל לפרש דרך דרש וה' יצילנו משגיאות, כי בתחלה הקים משה זאת הנקודה שהיא העיקרית, ואמר **דְּקַיְימָא בְּאֶמְצָעִיתָא** שהיא כנגד הת"ת, שכן היה מקומה ביציאת מצרים כנגד החזה דז"א כמשז"ל, ואמר **דַּהֲוָה חָשׁוּף**, היינו שלא היו מאירים בה אור ה' ראשונות, ועתה הקימה וזהו **וַיָּקֶם מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן** בתחלה, ואח"כ **וַיִּתֵּן אֶת אֲדָנָיו**, **אִינּוּן סַמְכִין דְּאִינּוּן מִכָּאן וּמִכָּאן**, אפשר לומר שהם שני הארות מאיר למלכות, כמ"ש בפי' מאה ברכות של כל יום, פי' **כִּי בַּתְּחִלָּה מִתְפַּשֵּׁטַת אִימָּא עַד שְׁלִישׁ ת"ת הָעֶלְיוֹן שֶׁהוּא בְּחֶזֶה שֶׁהֵם שִׁשָּׁה סְפִירוֹת וּשְׁלִישׁ שֶׁהֵם כח"ב דח"ג וּשְׁלִישׁ הָעֶלְיוֹן דת"ת וְהוּא שֵׁם ס"ג. וְכָל זֶה הוּא מָקוֹם הַסָּתוּם, ואח"כ יוֹצְאִים הַחֲסָדִים וּמִתְגַּלִּים מִן הֶחָזֶה דז"א וּלְמַטָּה, וְהֵם שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי ת"ת ונה"י דז"א, וְהוּא מִילּוּי שֵׁם ס"ג הַמִּתְגַּלֶּה מִן הַשֵּׁם דס"ג עַצְמוֹ, וּכְלָלוּת ס"ג ול"ז הֲרֵי ק' בִּרְכָאן אֶל ז"א, ואח"כ תְּכַוִּין לְהַמְשִׁיכָם ג"כ אֶל הַמַּלְכוּת הַנִּקְרֵאת אדנ"י** וכו' עכ"ל. וז"ש **אִינּוּן סַמְכִין**, שהם מצד אי' הסומכת לכל הנופלים, **דְּאִינּוּן מִכָּאן וּמִכָּאן** מצד הסתום מצד הגלוי, **בְּגִין דְּאִית אֲדָנִים וְאִית אֲדָנִים**, **וְכֻלְּהוּ הָווּ מֵאָה** כמו שאמרו בשם אדנ"י שציורו עולה מאה כזה: יו"י ד"י נ"י. והנה לפי פי' זה ידוייק אמרו **בְּגִין דְּאִית אֲדָנִים** וכו' שהוא אדנ"י כמ"ש. ואפשר לפרש פי' אחר, וידוייק אמרו **דְּאִינּוּן מִכָּאן וּמִכָּאן** שר"ל ימין ושמאל, ויהיה פי' ג"כ שנבנית המלכות ע"י נה"י דאו"א שנכנסו בז"א, ועל ידם נתגדל הז"א ונעשו לו ג"כ נה"י חדשים שמהם נעשה בנין הנוק', ונו"ה הם נקראים סמכין בכל מקום, וזהו **אִינּוּן סַמְכִין דְּאִינּוּן מִכָּאן וּמִכָּאן**. עוד צריך להקדים משז"ל שיש משכן תחתון - מלכות, ומשכן עליון - בינה. ונלע"ד כי זה לא יסתור מה שאמרו כי המשכן הוא בסוד מטטר"ון משכן הנער, כי הנה ידוע כי מטטר"ון הוא ביצירה, ושם מקנן זעיר כמ"ש כי ז"א הוא ביצירה, וכבר ביאר הרמ"ק זלה"ה בס' פרדס רמונים בשער ערכי הכנויים (פרק י"ג): **כִּי הַמַּלְכוּת נִקְרֵאת מִשְׁכַּן הָעֵדוּת, בְּהִיוֹת הַזְּעֵיר שׁוֹכֵן בְּתוֹכָהּ** עכ"ל. וכן ג"כ ידוע כי הזעיר עולה לפעמים ג"כ אל הבינה, ונחזור לענין כי כשהוקם המשכן למטה במלכות הוקם ג"כ למעלה בבינה, וראיה לזה ממ"ש בזוהר פ' פקודי (ח"ב ר"מ ע"א) וז"ל: **כַּד אוֹקִים לֵיהּ מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא אִתְּקַם מַשְׁכְּנָא אַחֲרָא עִמֵּיהּ, וּמַשְׁכְּנָא עִילָּאָה אוֹקִיר וְסָעִיד כֻּלָּא, בְּגִין דְּמַשְׁכְּנָא עִילָּאָה סָתִים וְגָנִיז אִיהוּ לְעֵילָּא לְעֵילָּא, וּמַשְׁכְּנָא אַחֲרָא אִתְּקַם עַל מַשְׁכְּנָא דִּלְתַתָּא וְקַיְימָא עָלֵיהּ, בְּחֵילָא דְּהַהוּא מַשְׁכְּנָא עִילָּאָה עַל כֻּלָּא** וכו' עכ"ל. וכן נראה מדברי הזוהר פ' תרומה דף קנ"ט [ע"א] דפוס מנטובה: **תְּרֵין מַשְׁכְּנִין אִינּוּן**. והכוונה נ"ל לפי פשוטו, כי כשהוקם המשכן גשמי למטה הוקם ג"כ רוחני למעלה, וזה פשוט. ואפשר לומר שהוא במלכות, וזהו **כַּד אוֹקִים לֵיהּ מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא**, פי' למטה, **אִתְּקַם מַשְׁכְּנָא אַחֲרָא עִמֵּיהּ**, שהוא המלכות הנקראת

משכן כמ"ש, **וּמַשְׁכְּנָא עִילָּאָה** שהיא בינה, **אוֹקִיר וְסָעִיד כֻּלָּא**, פי' המלכות וגם המשכן בעצמו, וז"ש **כֻּלָּא**. ואם נפרש כלא על זו"ן יצדק ג"כ עפ"י הדרך שנפרש בס"ד, ואמר **אוֹקִיר וְסָעִיד**, ששניהם מצד הבינה ששם היקר, וסעיד ע"י נה"י שלה, ונתן טעם לזה ואמר **בְּגִין דְּמַשְׁכְּנָא עִילָּאָה** זה **סָתִים וְגָנִיז אִיהוּ לְעֵילָּא לְעֵילָּא**, ואין כח לעשות משכן פה בעה"ז כנגד הבינה, מפני שהוא סתים וגניז ואין לנו השגה בו, ולכן **מַשְׁכְּנָא אַחֲרָא** שהוא מלכות, **אִתְקַם עַל מַשְׁכְּנָא דִּלְתַתָּא** כפשוטו, ע"י דמשה **בְּחֵילָא דְּהַהוּא מַשְׁכְּנָא עִילָּאָה עַל כֻּלָּא** שהיא הבינה כמ"ש, ומסיים בזוהר פ' פקודי ואומר: **וְכַד אִתְקַם מַשְׁכְּנָא דִּלְתַתָּא עַל יְדָא דְּמשֶׁה, אוּף הָכִי לְעֵילָּא**, פי' על ידא דמשה שהוא בסוד הדעת, וכמו שנפרש. ועם כל זה נבא לפרש דברי ס' הזוהר פ' תרומה (ח"ב קמ"ג ע"ב) ז"ל: **בְּסִפְרָא דְּאָדָם קַדְמָאָה הֲוָה כְּתִיב בֵּיהּ**, מלבד לפי פשוטו אפשר לומר כי אדה"ר הוא בחכמה, וספרו יהיה ביסוד, היינו ביסוד אבא. וידוע כי יסוד אבא על ידו נעשה בנין המלכות, כמ"ש הכתוב: **ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ** (משלי ג, יט). ואפשר שהוא על בחי' יסוד אבא הנכנס בתוך ז"א הנק' תורה שבכתב, וזהו **הֲוָה כְּתִיב בֵּיהּ**, והיה הדבר נעלם כלא היה, כי אם בכח עד כי יצא לפועל, ולפי פשוטו אפשר לומר כי להיות אדה"ר מצטער על פגם שאירע על חטאו, **הֲרָאָה לוֹ הב"ה דּוֹר דּוֹר וְדוֹרְשָׁיו** וכו' (ע"ז ה, א). והתיקון שיהיה בכל דור ודור ועל ספרו כלם נכתבו. והנה כתיב ביה: **יוֹמָא דְּיִתְקַם מַשְׁכְּנָא**, שאז תהיה בנין המלכות, אז **יִתְעָרוּן אֲבָהָן שִׁירָתָא עֵילָּא וְתַתָּא**, הנה האבות הם חג"ת, והעיקר לפי מ"ש בכוונת העמידה, וכן בכוונת השופר, האבות הם תרין פרקין דחג"ת שנכנסים בתוכם נה"י דאו"א ונעשים חב"ד, ואמר שאלו האבות **יִתְעָרוּן שִׁירָתָא עֵילָּא וְתַתָּא**, היינו בינה ומלכות כי על ידי השיר יעלו, כי השיר גורם לכל דבר רוחני לעלות כמ"ש מהר"י סרוק זלה"ה בפי' השירים של שבת, ואפשר שהוא על דרך מה שאמרו בשירה חדשה, כי כשיורדין המוחין אל הגרון שם במקום צר קודם שיתפשטו בגופא, שם היא השירה היוצאת מן הגרון. ואפשר לומר בדרך זה יובן ג"כ כמ"ש במלת **הָאֵל הַגָּדוֹל** וכו'. שאז במלת **הָאֵל** המוחין דקטנות יורדים אל הגרון, ואח"כ במלת **הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא** יורדים בחג"ת וכו', ע"ש בפי' ברכת אבות. וא"כ יאמר **יִתְעָרוּן אֲבָהָן שִׁירָתָא עֵילָּא וְתַתָּא**, שהם בינה ומלכות כמ"ש, ואם נפרש על לאה ורחל בקדש קדשים דבריאה, ואח"כ תכף אנו אומרים: **שִׁירָה חֲדָשָׁה**, וכן ג"כ אחרי שירדו ג' פרקין עלאין דנה"י דאי' בג' ראשונות דז"א, אז נכנסין מוחין דקטנות כמ"ש, ואפשר שגם שם יש שירה אעפ"י שלא נתפרש בשום מקום כמ"ש, וה' ידריכנו בדרך אמת. והעולה מכל זה כי על ידי משה שהוא ביסוד אבא, וגם הנה הוא בסוד הדעת הנעלם דז"א, על ידו הוקם המשכן ונבנית המלכות,

על ידי שהמשיכו האבות שהם פרקין קדמאין דחג"ת דז"א, המשיכו נה"י דאי' ועל ידם נתעוררה השירה עילא ותתא, כמ"ש אח"כ: **לָאו דְּאִינּוּן מְנַגְּנִין** אלא שנעשה על ידם, וז"ש בזוהר שהבאנו למעלה: **וְכַד אִתְּקַם מַשְׁכְּנָא דִּלְתַתָּא עַל יְדָא דְּמֹשֶׁה, אוּף הָכִי לְעֵילָּא.** ואמר: **וּבְגִין כַּךְ אַשְׁכַּחְנָא שִׁי"ן מֵאַתְוָון רַבְרְבָן** וכו'. כי הנה השי"ן רומזת לג' אבות שיש בה ג' קוים, ואותיות גדולות הם בבינה, ולהיות כי לצורך בנין המלכות כנז' עלו האבות והמשיכו אצלם נה"י דבינה כמ"ש, לפיכך נרמז השיר שהעלה המלכות בשירתה, שהוא שיר השירים העולה מן המלכות אל הת"ת כדי להתייחד על ידו בבינה, היינו שהת"ת מתייחד ממש בבינה, ונכנסים נה"י שלה לתוכו, נרמז כל זה בשי"ן שהוא רמז לאבות כמ"ש, וגם הוא מאתוון רברבן שהם בבינה, והנה צורת השי"ן היא ג' ווי"ן וג' יודי"ן, והג' ווי"ן אפשר לומר שהם סוד ג' קוין ז"א בהיותו ו"ק, והג' יודי"ן כשנעשה בעל י' ספירות. אי נמי ג' ווין כמ"ש. אי נמי ג' ווי"ן של ה' של אלקי אברהם כמבואר בפירוש תפלת ר"ה, וג' יודי"ן הם לג' יודי"ן שבג' אלקי כפי מ"ש בפי' הנ"ל, שהוא רמז להההיא נימא דקוצא דשערי דא"א שהכתה בעורף ז"א, ומכחה יצאו אח"כ המקיפין לחוץ וכו'. ועל כל זה אמר: **וּבְגִין כַּךְ אַשְׁכַּחְנָא שִׁי"ן מֵאַתְוָון רַבְרְבָן, וְאִלֵּין אִינּוּן דְּקָא אִתְּעָרוּ.** אפשר לומר מלבד מ"ש כי בעוד שז"א אינו רק ו"ק נקרא ישן, וכאשר נכנסים בו ג' ראשונות אז נאמר: **וַיִּקַץ כְּיָשֵׁן ה'** (תהלים עח, סה). וז"ש: **וְאִלֵּין אִינּוּן דְּקָא מִתְּעָרֵי**, פי' שננערו משנתם, **לָאו דְּאִינּוּן מְנַגְּנָן** כמ"ש, **אֶלָּא דְּאִינּוּן מִתְּעָרֵי לְגַבֵּי עֵילָּא** כמ"ש, **כְּבְיָכוֹל שִׁיר דְּאִינּוּן [מִתְּעָרֵי] שִׁירִין רַבְרְבָן**, פי' מהר"י קארו זלה"ה בפי' שעשה על פ' הליכות עולם, **כִּי כְּשֶׁאוֹמֵר כְּבְיָכוֹל ר"ל כ"ב אוֹתִיּוֹת יְכוֹלִים לוֹמַר. אִי נָמֵי** (תוס' עין יעקב מגילה סי' כ"ט ד"ה כביכול): **כָּתוּב בַּתּוֹרָה יָכוֹל** [לְאוֹמְרוֹ]. **כִּי אָנוּ מֵעַצְמֵנוּ לֹא הָיִינוּ יְכוֹלִים לוֹמַר דָּבָר זֶה** ע"כ. והנה להיות כי עיקר השירה במלכות היאך אנו אומרים דמתערי אבהן שירתא עילא ותתא, ובאיזה כח היא עולה למעלה, לזה אמר: **כְּ"בְיָכוֹל**, פי' על ידי כ"ב אותיות היא עולה, וזה על דרך מ"ש [בפרע"ח] בפי' העמידה (פרק ח') ז"ל: **וְזֶה שֶׁאָמְרוּ בַּזּוֹהַר כִּי י"ש עוֹלָמוֹת הֵם תְּחוֹת עָלְמָא דְּכַרְסְיָיא, עָלְמָא דְּאָתֵי, וּכְבָר הוֹדַעְתִּיךָ פִּי' עָלְמָא דְּאָתֵי, שֶׁהִיא הַתְּבוּנָה בְּהִתְלַבְּשׁוּתָהּ תּוֹךְ זְעֵיר שֶׁהוּא תָּמִיד בָּא הַשֶּׁפַע וְנִמְשָׁךְ תּוֹךְ הַזְּעֵיר. וְאָמְנָם הָעִיקָּר הֵם בְּג' רֵאשׁוֹנוֹת דְּזְעֵיר, וְאָז הֶאָרָתָם יוֹצֵא לַחוּץ אַחַר כְּלוֹת יְסוֹד בִּינָה אֲשֶׁר בְּחָזֶה דְּזְעֵיר כַּנּוֹדָע** עכ"ל. ולמעלה מזה אמר: **כִּי הֵם כ"ב אוֹתִיּוֹת וְנֶחֱלָקוֹת לג' חֲלוּקוֹת שֶׁהֵם ג' קַוִּים, ז' אוֹתִיּוֹת לְצַד יָמִין, וְז' לְקַו שְׂמֹאל, וְז' אַחֲרוֹנוֹת לְקַו אֶמְצָעִי, וְהִנֵּה הֵם כָּךְ: א"ב ג"ד ה"ו ז' הֵם בְּחֶסֶד, ח"ט י' כ"ל מ"נ בִּגְבוּרָה, ס"ע פ"צ ק"ר ש"ת בת"ת** עכ"ל. ואם כן כיון דאבהן אינון מתערי כמ"ש, יצדק מ"ש ג"כ שיר השירים ק"ק שהוא

בג' ראשונות, וגם לעילא בבינה שהוא על ידי מה שהמשיכו האבות חג"ת כמ"ש נה"י דאי' ונעשו חב"ד, שמשם נמשכים ש"י עולמות כנז' שהם כ"ב אותיות, וזהו כ"ב־יכול, להמשיך ולהעלות השיר כנז', ומה שנ"ל לדקדק הוא שאמר שהם ז' לכל קו וקו, והנה מצאנו כי באמצעי הם ח', והגם כי יש לדחות כי אי אפשר בלאו הכי, שאין לחלק אות א' לחלקים, מ"מ היכא דאיכא למדרש דרשינן, וכבר אמרנו כי כל זה דרך דרש לא זולת, והנה בדרש א' של תלמידי האר"י זלה"ה בענין האותיות פי' בענין אמ"ש וכו'. כי השי"ן היא ג' קוים והם ג' ראשונות, ולפי מ"ש בענין השי"ן רברבא, כי הג' ווי"ן רמז לז"א בהיותו בעל ו"ק, והג' יודי"ן בהיותו בן י"ס, ובזה יבא הכל על נכון, כי אעפ"י שהשי"ן נמשכת כמנין אות ה' שהם בקו האמצעי, מ"מ רבו יתירא אתוספת לה, שהיא עולה עד ג' ראשונות כמ"ש, ואפשר לפרש לפי דרך זה שי"ר ש' י"ר, השי"ן היא העולה למעלה כמ"ש, ור"י הם י' פעמים כ"א אותיות שעולים ר"י, וצירוף כלם שי"ר, ואמר: **כְּבְיָכוֹל שִׁיר דְּאִינּוּן [מְתְעֲרֵי] שִׁירִין רַבְרְבָן דְּמְמָנָן עַל עָלְמִין כֻּלְּהוּ**. אפשר עוד לומר כי כיון שנרמז דבר זה באות שי"ן, הנה אמרו במדרש הנעלם בשיר השירים (דף ב' ט"ב) ז"ל: **שִׁי"ן רַבְרְבָא וְהִיא תִּנְיָינָא מִסֵּיפָא דְּאַתְוָון דְּאַלְפָּא בֵּיתָא, ב' דְּבְרֵאשִׁית רַבְרְבָא, וְהִיא תִּנְיָינָא מְשֻׁשִׁירוּתָא דְּאַלְפָּא בֵּיתָא, מַאי טַעְמָא בְּגִין דְּשִׁי"ן רָזָא דְּרָתִיכָא עִילָּאָה, וְעַל דָּא אִיהִי בְּתְלָת סַמְכִין, דְּהָא אֲבָהָן אִינּוּן רְתִיכָא, וְכָל שִׁיר הַשִּׁירִים רָזָא דְּרָתִיכָא עִילָּאָה אִיהוּ, וּבְגִין כָּךְ שֵׁירוּתָא דִּילֵיהּ שִׁי"ן** וכו' עכ"ל. וזה שאמר כב־יכול, שנרמז בענין כ"ב אותיות בשירותא ובסופא, וזה ע"י אות שי"ן שהיא רמז אל האבות חג"ת שהם המרכבה, והיא עילאה מצד תרין פרקין קדמאין דחג"ת, ונרמז בשי"ן שהיא כנגד ג' ראשונות כמ"ש, והיא רברבא מצד הבינה, וזהו **שִׁיר דְּאִינּוּן שִׁירִין רַבְרְבִין דְּמְמַנָּן עַל עָלְמִין כֻּלְּהוּ**, שהם העה"ז שמהם ועל ידם נעשה בנין המלכות הנקרא עה"ז, וגם העה"ב שהם נה"י דתבונה שנקרא עה"ב, שהיא באה בתוך ז"א ועל ידו נתהוה השיר הזה, וזהו **שִׁירִין רַבְרָבָן**, שהם האבות למעלה שהם **מְמַנָּן עַל עָלְמִין כֻּלְּהוּ** כמ"ש, שהם ג"כ מ"ש בזוהר [חדש] שיר השירים (דף ד' ט"ב): **שִׁיר אָדוֹן, שַׁר רִבּוֹן, י' שְׁלִימוּ דְּאִשְׁתְּלִימוּ מִכֹּלָּא**. פי' שיר בכללו הוא אדון, שהיא המלכות כד אתקשטת במאני דדכורא, כמ"ש בזוהר (ח"ב ל"ח ע"א) על פ' **אֶת פְּנֵי הָאָדוֹן ה'** (שמות לד, כג). **שַׁר רִבּוֹן** היא הבינה, **י' שְׁלִימוּ דְּאִשְׁתַּלִּימוּ מִכֹּלָּא**, שהם י' ספירות דז"א דאשתלימו מכלא, מכל הפרקין ומכל נה"י דבינה, וזהו ג"כ שאמר אח"כ: **שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, רִבּוֹן מְמַנָּא עַל כָּל חֵיילִין וּמַשְׁרְיָין דְּרָגִין דִּלְתַתָּא**, ויהי' פי' לפי דרך זה, **שִׁיר הַמַּעֲלוֹת**, שכן עולים הפרקין, ומנה"י נעשו חג"ת, ומחג"ת נעשו חב"ד, ואח"כ **רִבּוֹן מְמַנָּא** וכו'. שהם נה"י דבינה כמ"ש, ואומר בזוהר פ' תרומה אח"כ: **וְתָנְיָנָן**

בְּהַהוּא יוֹמָא קָם יַעֲקֹב שְׁלֵימָא וְעָאל בְּגִנְתָּא דְּעֵדֶן בְּחֵידוּ עַל דּוּכְתֵּיהּ וכו'. הנה אומרו: **יַעֲקֹב שְׁלֵימָא**, יפורש על דרך מ"ש בס' אוצרות חיים, בענין **יַעֲקֹב יַעֲקֹב**, **בַּתְּרָאָה שְׁלִים** (זח"ג קל"ח ע"א). **כִּי בַּתְּחִלָּה כְּשֶׁבָּא יַעֲקֹב אֲבִינוּ ע"ה לְזֶה הָעוֹלָם הִתְחִיל לְתַקֵּן מַעֲשָׂיו וְעָלָה מַדְרֵיגָה אַחַר מַדְרֵיגָה, וּתְחִלָּה הִשִּׂיג לִהְיוֹת מֶרְכָּבָה לְזֶה יַעֲקֹב הַחִיצוֹן, שֶׁהוּא קַדְמָאָה בְּעֵרֶךְ יאע"ה, כִּי הוּא הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן וְקָרוֹב אֵלָיו, וְאָז לָא הֲוָה שְׁלִים, ואח"כ עָלָה וְנַעֲשָׂה מֶרְכָּבָה לְיַעֲקֹב הַפְּנִימִי שֶׁבְּתוֹךְ ז"א שֶׁהוּא בָּתְרָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה וְאָז הוּא שָׁלֵם** וכו' עכ"ל. וז"ש בההוא יומא שנעשה הזווג כנזכר, ונכנסו אלו ההארות שאמרנו תוך ז"א, הנה כאשר נכנסי' ג' פרקין עליונים דאי' בז"א נכנסים ג"כ ג' פרקין תתאין דאבא, ומהארת יסוד אבא יוצא יעקב, וגם אח"כ ע"י הכאת קוצא דשערי יוצאי' ממנו אורות ונגמרה בחי' לאה, אותה הנק' דור המדבר, אשר בעת ההיא היה הזווג עם לאה הנז', כמבואר כל זה בארוכה בס' אוצרות חיים הנז', והנה אז **קָם יַעֲקֹב שְׁלֵימָא** כנז' **וְעָאל בְּגִנְתָּא דְּעֵדֶן**, אם שנפרש גן עדן על לאה הנז' הנק' ג"ע במקומות רבים, וגם נוכל לפרש ג"ע בקבלתו מהארות אי' הנקרא גן, ובהתחברותה עם אבא שהוא עדן נקרא גן עדן, וז"ש **וְעָאל בְּגִנְתָּא דְּעֵדֶן בְּחֵידוּ**, מצד הבינה שמשם באה השמחה מצד מיתוק הגבורה והיין המשומר אשר הוא משמח, ואמר: **עַל דּוּכְתֵּיהּ**, שהוא הז"א אשר שם מקומו של יעקב שלימא הנז', היינו בפנימיותו כמ"ש, ואז **כְּדֵין גִּנְתָּא דְּעֵדֶן שָׁאֲרֵי לְנַגָּנָא** ע"י היחוד והזווג שנעשה ע"י יעקב בגנתא דעדן, וכמו שנפרש בעה"ו. ובתיקונים תיקון י"ג דף כ"ז ע"ב אמרו ז"ל: **תִּנְיָינָא בְּשִׁיר, שָׁר י'**, **וּתְלַת יוּדִי"ן אִינּוּן י' י'**, **רִישָׁא וְסִיפָא וְאֶמְצָעִיתָא דְּאַת א'**, **וְאִינּוּן רְמִיזִין בִּשְׁמָא סְתִים דְּאִיהוּ יו"ד ד"י וא"ו ד"י** עכ"ל. לפי הפשט נראה כי כוונת התיקונים לומר כי שיר הוא בחכמה, וכמ"ש בתחלה: **קַדְמָאָה בְּאַשְׁרֵי**, שנראה כי כוונתו לומר שהוא בכתר, **וְתִנְיָינָא בְּשִׁיר** שהוא חכמה, מלבד מ"ש למעלה בפ' (פ' כה) **תְּנוּ לַה' אֱלֹקֵיכֶם כָּבוֹד**, אמנם אם נעמיק הדבר אפשר לפרש ולומר כי כוונתו הוא על מוחא סתימאה שהיא חכמה דאריך וכמו שנפרש. וזה כי הנה פי' הרמ"ז נר"ו על מ"ש בזוהר פ' תולדות (ח"א קל"ה ע"א) על פ' **אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה** (קהלת ז, כג). **כִּי כָּל חָכְמָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה הָיְתָה בְּסוֹד מוֹחָא סְתִימָאה** עכ"ל. ועוד באותו דרוש כתב הרמ"ז נר"ו הנז' ז"ל: **וְעוֹד רָמַז שֶׁבְּסוֹד הַשִּׁיר הָיָה מַעֲלָה הַגְּבוּרוֹת לְשָׁרְשָׁם דְּאִיהוּ מוֹחָא סְתִימָאה, וְלָכֵן הָיָה שְׁלֹמֹה וְשָׁלוֹם בְּיָמָיו, כִּי תַּמָּן דִּינִין מִשְׁתַּכְּכִין** עכ"ל. ופי' כי בתוכה מתלבש גבורה דעתיק, והיא טלא דבדולחא שאין הדינין נראין בה, והנה כבר הבאנו למעלה מ"ש בפי' האידרא, כי בנה"י דא"ק היו הג' ווי"ן, ואח"כ הג' יודי"ן, ומהם נעשה כל העניינים שהם מא"א ולמטה וא"א בכלל וכו'. ובס' עץ חיים שער ג' ח"א פ"א אמרו: **כִּי נה"י דא"ק**

הַנִּקְרָא א"ס בְּכָל מָקוֹם, מִתְלַבְּשִׁים בְּתִלַּת רֵישִׁין, וכפי מה שפירש שם בארוכה היינו **כִּי הא"ס מִתְלַבֵּשׁ בַּאֲמִיתוּת בְּרֵישָׁא עִילָּאָה מִכּוּלְּהוּ שֶׁהוּא ע"ק, וְרֵישָׁא תִּנְיָינָא מְקַבֶּלֶת אוֹר הא"ס דֶּרֶךְ מָסָךְ רֵישָׁא עִילָּאָה, וְרֵישָׁא תְּלִיתָאָה מְקַבֶּלֶת דֶּרֶךְ מָסָךְ הַתְּרֵין רֵישִׁין** וכו' עכ"ל. ועל מ"ש באידרת האזינו ז"ל (זח"ג רפ"ט ע"ב): **אָתָר דְּשֵׁירוּתָא אִשְׁתְּכַח הוּא נְהִירוּ דְּחָכְמְתָא**. פי' שהוא על האי מוחא סתימאה, שמשם מתחיל גילוי האצילות, ולפי כל זה שאמרנו אפשר לפרש דברי התקונים דרך דרש כמו שנזכיר, **תִּנְיָינָא בְּשִׁיר**, פי' שהוא בחכמה, ויהיה פי' חכמה דאריך שהוא מוחא סתימאה. ופי' ואמר: **שָׁר י'**, אם שנפרש כוונתו לומר שהוא שר ושליט על העולמות שתחתיו שהם י"ס, או שנפרש לשון שָׂרֵי שהוא לשון התחלה, שמשם תחלת הגילוי לכל הי' ספירות, אך עיקר הפי' נ"ל דאפשר לומר **שָׁר י'**, כי משם התחלת הגילוי לי' א', היינו לאחד מאותם היודי"ן שבנה"י דא"ק, כי אעפ"י כי נה"י דא"ק הנז' הנה הם מתלבשים ברישא עילאה דלא אתיידע, מ"מ שם בתכלית ההעלם, אמנם ממוחא סתימאה ולמטה שם מתחיל להתגלות, וזהו **שָׁר י'**, פי' מתחיל להתגלות הי'. ואמר אח"כ: **תִּלַּת יודי"ן אינון**, כמ"ש שהם תלת יודי"ן שבנה"י דא"ק שמהם נעשה כל האצילות. והנה ב[עץ חיים ש"ג] ח"א פ"א הנז' לא פי' היאך מקבל רישא תניינא אור הא"ס דרך מסך רישא קדמאה הנז', ונ"ל כי פי' אותו אח"כ בש"ג ח"ב פ"ג וז"ל: **וְלָכֵן הוּצְרַךְ הַעֲתִיק יוֹמִין לְהַלְבִּישׁ גַּם אֶת הַדַּעַת שֶׁבּוֹ גּוֹ רֵישָׁא דְּאֲרִיךְ וְנִתְלַבֵּשׁ בְּאֶמְצַע הַכֶּתֶר, וְהַחָכְמָה דְּאֲרִיךְ בְּגוֹ הַהוּא אֲוִירָא דְּיַתִּיב לְגוֹ דְּגוּלְגַּלְתָּא, וְהַקְּרוּמָא הנ"ל מַפְסֶקֶת בֵּין הַאי אֲוִירָא לְמוֹחָא סְתִימָא, כְּדֵי שֶׁתּוּכַל הַמּוֹחָא לְסָבוֹל** (**לְהָכִיל** צ"ל) **אוֹר גָּדוֹל דְּהַאי אֲוִירָא דְּעַל גַּבֵּי קְרוּמָא דְּמוֹחָא** עכ"ל. עוד אמרו בפ"י משער הנזכר בענין תיקון ה"ג קרומא דאוירא, שזה הקרום מבדיל בין חסד וגבורה, דמיון יריעה כעין הרקיע הנטוי בין החסד והגבורה הם כדמיון ב' יודין. ונמצא שלשתם צורת אל"ף כזה: **א**. עוד אמרו שם בענין עמר נקי, שהם נו"ה והם רמוזים בגולגלתא ומוחין שבהם חו"ג דעתיק וטמיר תמן, ומתמן נפקי דרך ההוא קרומא שהוא הת"ת, ויוצאים משם הנצח וההוד בבחי' ויי"ן וכו' עכ"ל. העולה מזה כי רישא דלא אתיידע ששם נה"י דא"ק אשר יש בתוכם הג' יודין הנז', הנה היא מאירה ברישא תניינא בין גולגלתא ומוחא ע"י אוירא. פי' קרומא דאוירא שהוא רקיע כעין ו', מבדיל בין חו"ג דעתיק אשר הם מתלבשים בגלגלתא ומוחא, והם בצורת א'. א"כ זהו שאמרו בתיקונים **שָׁר י'**. שמתחיל גילוי הי' בין גלגלתא ומוחא. **וּתְלַת יודי"ן אינון**, פי' אעפ"י שאינו מתגלה רק י' א' ע"י אוירא כמ"ש, מ"מ **תְּלַת יודי"ן אינון**, שהם תלת יודי"ן דנה"י דא"ק כמ"ש, ואח"כ אמר: **רֵישָׁא וְסֵיפָא וְאֶמְצָעִיתָא דְּאָת א'**, פי' רישא וסיפא שהם חו"ג דעתיק שהם ב' יודין, ואמצעיתא שהיא אות ו'

דקרומא דאוירא. וזהו דאת א'. ומפני שיש בגלגלתא ומוחא הנז' ג"כ עמר נקי כמ"ש שהם נו"ה בבחי' ווי"ן, לפיכך בא הרמז שלהם באות וא"ו של ס"ג שהוא א' באמצע, רמז לגלגלתא ומוחא ואוירא, וז"ש: **וְאִינוּן רְמִיזִין בְּשֵׁמָא סְתִים דְּאִיהוּ יו"ד ד"י וא"ו ד"י**. שיש בו ג' יודי"ן וג' ווי"ן עפ"י הדרך שאמרנו, ואעפ"י שאם נחשוב הו' שבתוך הא' יהיו ד', אפשר לומר כי הו' העיקרית המאירה דרך הדעת דעתיק יומין היא הו' של מילוי יו"ד, והו' של קרומא היא הו' שבאמצע האל"ף, וב' ווין של נו"ה של עמר נקי הם הב' ווי"ן שהם מצד הב' יודי"ן של אות א', והנה מ"ש למעלה בתיקוני' תקון כ"א בענין הג' ווי"ן וג' יודי"ן, ואמר שהם משם ע"ב של ויסע ויבא ויט. ופי' שהם הג' ווי"ן והג' יודי"ן שבנה"י דא"ק, אפשר שהוא מסכים עם משז"ל בענין כוונת ק"ש, כי שם ע"ב ישר הפוך ישר הוא בחג"ת, ושם ע"ב כלו ישר הוא בנה"י, ומן התחתון נשפע אל העליון, והוא פשוט ודי בזה.

ועם מ"ש בפי' התקון הנז' נפרש פי' א' בדברי הזוהר פ' תרומה (ח"ב קמ"ג ע"ב) שהבאנו למעלה: **אַשְׁכַּחְנָא בְּסִפְרָא דְּאָדָם קַדְמָאָה**, הוא א"ק כמ"ש, וספרו אפשר לומר שהוא ביסוד שלו המתגלה בדעת דעתיק יומין, **וְהָוָה כְּתִיב בֵּיהּ**, בסוד היד הכותבת שהיא מכוננת את המלכות, בסוד: **מְקֻדָּשׁ אדנ"י כְּוֹנְנוּ יָדֶיךָ** (שמות טו, יז). כמו שנפרש. אי נמי בסוד: **וְהוּכַן בַּחֶסֶד כִּסֵּא** (ישעיה טז, ה). שהוא יד ימין, ונפרש על החסד דעתיק יומין שהיא בתוך הגלגלתא ומאירה במוחא סתימאה, כמו שאמרו כי רישא תניינא מאיר דרך רישא תליתאה, וממנה לכל האצילות עד המלכות. והנה בס' הנז' הוה כתיב ביה: **בְּיוֹמָא דְּיִתְקֵם מַשְׁכְּנָא**, שאז תהיה בנין המלכות כמ"ש, וזה היה ע"י מרע"ה אשר ע"י הוקם המשכן, וזה להיותו בעלה דמטרוניתא כידוע, ואופן ההקמה היתה ע"י ההוא רוחא דשבק בה בעלה, אשר האי רוחא נמשך לה ע"י תלת אבהן עילאין, וזה בפי' מה שפי' הרמ"ז נר"ו הנז' על מ"ש בזוהר פ' תולדות (ח"א קל"ה ע"ב) על פי' **מַעְיַן גַּנִּים** וכו'. הביא דברי האר"י זלה"ה על ענין זה בקצור ז"ל: **בְּעִנְיַן הַהוּא רוּחָא דְּשָׁבַק בָּהּ בַּעְלָהּ, וְעִנְיְינוֹ וּפֵירוּשׁוֹ בְּקִצּוּר הוּא, דַּע שֶׁמְּקוֹר רוּחַ זֶה הוּא בְּדַעַת דְּעַתִּיק יוֹמִין הַגָּנוּז בֵּין גּוּלְגָּלְתָּא וּמוֹחָא, וְהוּא בְּסוֹד אֲוִירָא דַּחֲפֵי עַל מוֹחָא, וּכְבָר יָדַעְתָּ כִּי י"ג תִּיקוּנֵי רֵישָׁא אִילֵּין דְּאִינּוּן גּוּלְגָּלְתָּא, טַלָּא, קְרוּמָא, הֵם מחג"ת דְּעַתִּיק שֶׁהֵם ג' אָבוֹת** עכ"ל לענייננו. וז"ש: **בְּיוֹמָא דְּיִתְקֵם מַשְׁכְּנָא** שהיא המלכות כמ"ש, **יִתְעָרוּן אֲבָהָן** שהם נאחזים בג' תיקוני' הנז', שהם חג"ת דעתיק יומין, **יִתְעָרוּן שִׁירָתָא עֵילָּא וְתַתָּא**, פי' עילא בבינה ותתא במלכות, כי ע"י רוח זה נעשית כלי ונכנסי' בה המ"נ, ואז נאמר: **אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל** וכו' (במדבר כא, יז). ועשיית כלי זה הוא ג"כ ע"י הבינה שקבלה גם היא מא"א, וכמבואר הכל

בדברי האר"י זלה"ה במקומות מפוזרים א' הנה וא' הנה, והעיקר מה שנ"ל שאפשר לומר בקצור על דברי המאמר הנז' וכוונתו במה שנעשה ע"י הקמת המשכן הוא, כי הנה ההתחלה עיקר הכל, וכל שכן בבא הדבר לידי גמר, כמ"ש סוף המעשה מחשבה תחלה. והנה כאשר הוקם המשכן ונעשה הייחוד ע"י מרע"ה, היה דמיון מה שנעשה בכל יום **בשִׁים שָׁלוֹם**, ונעשה הכל באותו יום, א"כ יצדק לומר כי האבות העליונים שהם גלגלתא טלא קרומא, חג"ת דעתיק יומין, למעלה עשו התעוררות ראשון שהוא כדי לעשותה כלי כמ"ש בק"ש של לילה, ונבנית המלכות בנין שלם, וגם נתייחדו או"א כנז' בייחוד ק"ש של שחרית, ונעשה היחוד ע"י הקמת המשכן והקרבנות והמצות שנעשו בו ביום, וכיון שנעשה הזווג אז התחילה לומר שירה, וכמ"ש בזוהר חדש פ' חקת (דף פ"ב ט"ב): כי בעת הזווג היא אומרת שירה לעורר הזווג ואומרת ישקני וכו', וכמ"ש ידוייק אומרו: **יוֹמָא דְּיִתְקֵם מַשְׁכְּנָא**, ולא אמר כד אתקם משכנא, לרמוז כי כל זה לא נעשה ע"י הקמת המשכן בלבד, רק ע"י המצות והיחודים שנעשו בו ביום, שנטל י' עטרות השנויות בסדר עולם, וכל זה נעשה ע"י מרע"ה שושבינא דמלכא אשר הוא נאחז בדעת הנעלם דז"א וביסוד אבא ג"כ, וכחו יפה להמשיך שפע מתרין מזלין, מזל עליון נוצר, ומהרצון העליון שבז' תקוני רישא כמשז"ל, וכל שכן בהיות אהרן עמו, כי כבר ידוע מעלתו, וכל שכן בהיות כל ישראל עמו, וכלם כוונתם לטובה, כמשז"ל (רש"י): [**וַיִּלְכוּ**] **וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** וכו' (שמות יב, כח). **לְהַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁלֹּא שִׁינּוּ**. ועל זה נאמר: **אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ** וכו' (תהלים קמד, טו). וז"ש בזוהר **יִתְעָרוּן אֲבָהָן שִׁירָתָא עֵילָּא וְתַתָּא** כמ"ש, ואמר אח"כ ז"ל: **אַשְׁכַּחְנָא שִׁי"ן מֵאַתְוָון רַבְרְבָן** וכו'. אפשר לומר כי הוא רמוז לג' יודי"ן וג' ווי"ן דנה"י דא"ק שאמרנו, ונעשו אות א' כאשר נתלבשו בדעת עתיק יומין אשר האיר בין גולגלתא למוחא ששם יש גולגלתא, טלא, קרומא, שהם ג' אבות שנרמזו באות שי"ן כידוע, וגם זה אפשר לומר שהוא רמוז במדרש הנעלם של שיר השירים שהבאנו למעלה: **שִׁי"ן רַבְרְבָא וְהִיא תְּנָיְינָא מְסֵיפָא דְּאַתְוָון דְּאַלְפָּא בֵּיתָא, ב' דְּבְרֵאשִׁית רַבְרְבָא, וְהִיא תְּנָיְינָא מְשֵׁירוּתָא דְּאַלְפָּא בֵּיתָא**, מלבד מ"ש למעלה אפשר לדקדק מה הוא הדמיון לשי"ן דשיר השירים עם ב' דבראשית. ומה רמז באומרו: **תְּנָיְינָא מְסֵיפָא דְּאַתְוָון**, וכן **ב' תְּנָיְינָא מְשֵׁירוּתָא דְּאַתְוָון**. והנה בענין **וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁת** (בראשית ה, ג). אמרו ז"ל (זח"א נ"ו ע"א): **כִּי הִתְחִילוּ הָאוֹתִיּוֹת לְהִתָּקֵן לְמַפְרֵעַ אַחֲרֵי שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ בְּחֵטְא אדה"ר, וְלֹא נִגְמְרוּ לְהִתָּקֵן רַק עַד שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַר סִינַי** עכ"ל. והנה בבריאת העולם עלו האותיות ממטה למעלה כנראה מס' הזוהר (בהקדמה דף ב' ע"ב). ואפשר לומר כי הטעם הוא כי בתחלה היה עולם התהו, וכשבא עולם התיקון נתקן בסדר, והיה ראוי להיות

נברא בא', אלא שנברא בב' מן הטעם שאמרו שם בזוהר הנזכר ומן הטעמים שאז"ל במדרש, ומלבד זה ג"כ לרמוז אל החכמה שבה התחילו ההארות להתגלות, כמ"ש בפי' בתחילת ס' הפליאה, כי לכך נכתב בראשית ולא אראשית, להיות האצילות מן החכמה, ומלת ב' מורה על החכמה וכו'. והנה חכמה זו היא מוחא סתימאה, ועליה אמר הכתוב: **כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ** (תהלים קד, כד). והנה כבר אמרנו שבבריאת העולם עלו למפרע ונתקנו, ובב' נברא העולם. כן עתה שנעשה התקון מלמטה למעלה, ובפרט עתה על ידי השיר העולה מלמטה כמ"ש, נעשה ע"י התקון שהיא ג"כ במוחא סתימאה שהיא חכמה כמ"ש, שהרי אמרו בענין תשר"ק באידרא [רבה] (ח"ג קכ"ח ע"ב): **תָּי"ו רָשִׁים רְשִׁימוּ לְעַתִּיק יוֹמִין**. ואמר אח"כ: **מַאי טַעְמָא בְּגִין דְּשִׁי"ן רָזָא דְּרָזִיכָא עִילָּאָה**, שהם חג"ת דעתיק יומין המתלבשים בגולגלתא ומוחא דאריך וקרומא דאוירא שביניהם, ואמר: **וְעַל דָּא אִיהִי בִּתְלָת סַמְכִין**, שהיא סוד הו' שבין האל"ף, וגם ב' ווי"ן של מילוי וא"ו של ס"ג, כמו שאמרנו למעלה שהיא הו' של קרומא שבאמצע האל"ף, וב' ווי"ן של עמר נקי שהם מתחברים עם חג"ת שבמוחא סתימאה וגולגלתא כנז', ואמר: **דְּהָא אֲבָהָן אִינּוּן רְזִיכָא**, פי' שהם האבות שהם בחג"ת דע"י הם מרכבה לג' יודי"ן שהם מתלבשים בחב"ד שעליהם ומאירים בהם, והשי"ן רמז אל האבות, ובא הרמז בתחלת שיר, **שִׁיר הַשִּׁירִים רָזָא דְּרָזִיכָא עִילָּאָה**, ולפי מ"ש ז"ל כי רזא הוא ביסוד וגם הוא בחסד, וזה בסוד יהי או"ר, יהי ר"ז. יהי' פי' על האי אוירא, שהוא דעת דעתיק יומין שיש בתוכו יסוד דא"ק, והוא מתגלה בין גלגלתא ומוחא, ומשם מאיר לרתיכא עילאה חג"ת דעתיק יומין. ונחזור לדברי פי' הזוהר פ' תרומה שאומר: **אַשְׁכַּחְנָא שִׁי"ן מַאתָוָון רַבְרְבָן**, שהוא ליודי"ן ווי"ן כמ"ש, וגם לרתיכא עילאה כמ"ש, ואמר: **וְאִלֵּין אִינּוּן דְּקָא אִתְעָרוּ, לָאו דְּאִינּוּן מְנַגְּנִין אֶלָּא דְּאִינּוּן מִתְעָרֵי לְגַבֵּי עֵילָא, כְּבְיָכוֹל שִׁיר דְּאִינּוּן שִׁירִין רַבְרְבָן דְּאִינּוּן מְמָנָן עַל עָלְמִין [כֻּלְּהוּ]**, פי' אלו האבות העליונים שהם חג"ת דעתיק יומין, גולגלתא טלא קרומא שהם מתעוררים על ידי הדעת דעתיק יומין, שממנו בא התעוררות של ההוא רוחא על ידי שלשה ע"ב, אומר עתה **לָאו דְּאִינּוּן מְנַגְּנִין**. שהרי לא נגמר הזווג על ידם, רק הנה הכנה לעשות אותה כלי כמ"ש, וגם נוכל לומר **לָאו דְּאִינּוּן מְנַגְּנִין**, שהרי שם אין אמר ואין דברים רק התעוררות בלבד, **אֶלָּא דְּאִינּוּן מִתְעָרֵי לְגַבֵּי עֵילָא**, כמ"ש שעל ידם נגמר אח"כ הזווג בשים שלום. ועוד נוכל לומר שהכל הוא בהמשך א', **דְּאִינּוּן מִתְעָרֵי לְגַבֵּי עֵילָא כְּבְיָכוֹל** וכו', פי' האבות הנז' הם מתעוררי' לגבי עילא כ"ביכול, כ"ב אותיות שבהם נבראו כל העולמות, היינו שמהם נעשו הכלים של כל העולמות, וא"כ ע"י התעוררות שהוא הרוח הנמשך מאבהן הנז' יכולים על ידם לעלות הכ"ב אתוון שבמלכות ושבבינה,

לְגַבֵּי עֵילָא עד כ"ב אותיות שבא"ק, וזה ע"י השיר, שי"ן רברבא שהוא חיבור היודי"ן והווי"ן הנז' בדעת דעתיק יומין כמ"ש, ועל ידו עולה ההתעוררות למעלה למעלה, וזהו **שִׁיר דְּאִינּוּן שִׁירִין רַבְרָבָן דְּאִינּוּן מְמָנָן עַל עָלְמִין כֻּלְּהוּ**, כמ"ש כי עתיק יומין נקרא רבון העולמי' שהוא ממונה על העולמות שתחתיו, ואדון עליהם בכח א"ס ב"ה המאיר בתוכו, **וְתָנִינָן בְּהַהוּא יוֹמָא קָם יַעֲקֹב שְׁלֵימָא וְעָאל בְּגִנְתָּא דְּעֵדֶן** וכו'. מלבד מ"ש אפשר לומר כאשר ניתן טעם למה על ידי מ"ש קם יעקב שלימא בשתי בחינותיו כמ"ש, אפשר לומר כי ע"י קבלת הז"א מדעת דעתיק יומין שהוא אוירא דכייא כמ"ש לעיל, והנה הדעת הזה ביארנו במקום אחר שהוא משז"ל במדרש הנעלם פ' וירא (ח"א קי"ח ע"ב), שהשיגו בני אדם דעה שלימה, שהוא הדעת הזה, ונק' שלימה שלא היה בו לא ביטול ולא שבירה לא בפנים ולא באחור, והנה עי"ז הדעת מקבלים הארה או"א, ומתגלה ג"כ הדעת העליון דז"א הנעלם, ובזה מקבל הארה יעקב אבינו ע"ה בשתי בחינותיו, וזהו **קָם יַעֲקֹב שְׁלֵימָא** בשתי בחינותיו כמ"ש למעלה, **וְעָאל בְּגִנְתָּא דְּעֵדֶן בְּחֵידוּ עַל דּוּכְתֵּיהּ** כמ"ש למעלה, ואמר: **כְּדֵין גִּנְתָּא דְּעֵדֶן שָׁאֲרֵי לְנַגָּנָא**, שכיון שנעשה הייחוד והזווג ע"י יעקב, **כְּדֵין שָׁאֲרֵי לְנַגָּנָא**, כמ"ש לעיל: שבעת הייחוד והזווג הנה היא משוררת והיא אומרת ישקני, כמ"ש לעיל מ"ש בזוהר חדש פ' חקת (דף פ"ב ט"ב), ואמר: **כְּדֵין גִּנְתָּא דְּעֵדֶן** וכו' **וְכָל אִינּוּן בּוֹסְמִין דְּגִנְתָּא** וכו'. אפשר לפרש שהם הנשמות של הצדיקי' שבגן עדן שהם ראשי בשמים בודאי, שנותנים ריח מעשיהם לפני הב"ה, ולפי מה שנפרש בפ' **נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם** וכו' (שה"ש ד, יד). כי ראשי בשמים הם ז' מיני בוסמין, שהם ז' תיקוני עתיק יומין אשר שם ז' אותיות אדי"ד יד"ו. והם ראשי בשמים שמהם נתהוו שבעה שמות המרגלא, והם בבריאה דתמן אימא מקננא שהוא גן עדן עליון, וכלהו **שָׁאֲרוּ לְנַגָּנָא** ע"י שנתייחד יעקב שלימא בגן עדן כמ"ש, וז"ש: **מַאן גָּרִים שִׁירָתָא וּמַאן אָמַר לָהּ, הֲוֵי אֵימָא דָּא יַעֲקֹב.** פי' מי הגורם שתאמר שירה זו במלכות ובבינה ג"כ, או רחל ולאה כמ"ש, **וּמַאן אָמַר לָהּ, הֲוֵי אֵימָא דָּא יַעֲקֹב**, כי כמו שהיא משוררת ואומרת ישקני וכו'. כמו כן אף הוא ישיב אמריו אליה, וכמשז"ל כי בשיר השירים היא מקלסת אותו והוא מקלס אותה, וסיים ואמר: **דְּאִלְמָלֵא אִיהוּ לָא עָאל בְּגִנְתָּא לָא אָמַר גִּנְתָּא שִׁירָתָא**, נ"ל דאפשר לומר כי אעפ"י שנכנסו הרבה הארות כמ"ש, וגם ירדה שכינה למטה ולא היתה שמחה לפניו ית' מיום שנברא העולם כיום שהוקם המשכן, מ"מ עיקר השמחה והשירה הוא מפני הזווג, וכמו שאמרו במדרש חזית (שהש"ר א, לא) על **נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָךְ** (שה"ש א, ד). וכן מ"ש לעיל שהובא בזוהר חדש פ' חקת ז"ל (דף פ"א ט"ד): **קב"ה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אִיקְרוּן דּוֹדִים הָדָא הוּא דִכְתִיב: שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים, בְּגִין כָּךְ שִׁיר יְדִידוֹת** (תהלים מה, א). **דָּא**

מְשַׁבְּחָא לְדָא וְדָא מְשַׁבְּחָא לְדָא, וּכְמָה דְּהָתָם כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שְׂרָאת בְּתוּשְׁבַּחְתָּא, דְּהָכֵי אִתְחֲזֵי דִּכְתִיב: יְשָׁקֵנִי, אוּף הָכָא הִיא שְׂרִיאַת לְשַׁבָּחָא לְמַלְכָּא עכ"ל. וז"ש: **כְּדֵין גְּנָתָא דְּעֵדֶן שָׁאֲרֵי לְנַגָּנָא** וכו', **דְּאִלְמָלֵא אִיהוּ לָא עָאל בְּגִנְתָּא** ונעשה הזווג, **לָא הֲוָה אָמַר גִּנְתָּא שִׁירָתָא** כמ"ש. והנה הארכנו בפי' דברי הזוהר הנז'. וכבר אמרנו כי כל זה דרך דרש כפי מעט הקדמות שבידינו, ומסקנא דמילתא העולה מכל מה שכתבנו, כי אעפ"י **שעַל הֶהָרִים** בשביל ההרים, **אֶשָּׂא בְכִי וְנֶהִי**, שנתנגפו רגליהם בהרי נשף וירדו אל הקליפות בעוה"ר, ונחרבו נאותיו ובתי מדרשיו של יעקב, והעולה על הכל בית קדשנו ותפארתנו, וכלם נהפכו לקינה, וכן ההרים שהם תלמידי חכמים וראשי ישיבות, ועל כלם י' אבירי ישראל הרוגי מלוכה, **וְנָאוֶתָיו שֶׁל יַעֲקֹב** הם הנשמות וכל אינון נטיען דבג"ע **נֶהְפְּכוּ לְקִינָה**, והאבות ג"כ כמ"ש למעלה, מלבד ג"כ שהגיע הפגם עד גבהי מרומים, כב-יכול עד היודי"ן והווי"ן שבנה"י דא"ק שנסתלקו ונהפכו לקינה, וזה גרם כי הייחוד לא היה פנים בפנים וכמ"ש, זאת תהיה נחמתנו כי ע"י שיר השירים יצאו מתוך הקליפות, וגם ע"י שיר השירים כנז' ישירו האבות ויעוררו שיר חדש, וגם הג"ע וכל אינון בוסמין, והנשמות של צדיקים שבג"ע **יִתְעָרוּן שִׁירָתָא**, והשיר הזה יעוררו אותו על ידי שיהיה הייחוד והזווג למעלה פנים בפנים, וזה יהיה על ידי שיאירו היודי"ן והווי"ן אשר יתגלו ע"י שי"ן רברבא, ויאירו דרך קוים כתקונם, ותתגלה הארתם ברישא דלא אתיידע, ואח"כ בכל האצילות ע"י הדעת דעתיק יומין אשר יהיה מאיר באבות העליונים, חג"ת דע"י שהם גולגלתא, טלא דבדולחא, וקרומא דאוירא, ומהם ימשך אל המלכות ההוא רוחא דיהיב בה בעלה, ותעשה כלי ותהיה ראויה אל הזווג ותתייחד עם הז"א, ויתייחדו יעקב ורחל ולאה פנים בפנים, ואז ירונו יושבי סלע ומראש הרים יצווחו, ששון ושמחה ישיגו במהרה בימינו אמן. אכי"ר ובילא"ו:

ל"ה

אֵיכָה יָשְׁבָה, שְׁלשָׁה נִתְנַבְּאוּ בְּלָשׁוֹן אֵיכָה, מֹשֶׁה, יְשַׁעְיָה, וְיִרְמְיָה. מֹשֶׁה אָמַר: אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי (דברים א, יב). **יְשַׁעְיָה אָמַר: אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה** (ישעיה א, כא). **יִרְמְיָה אָמַר: אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד** (איכה א, א). **אָמַר רַבִּי לֵוִי מָשָׁל לְמַטְרוֹנָה** וכו'.

המפרשים ז"ל פירשו כל א' מה שפירשו ודקדקו מה שדקדקו, ואני לע"ד מה שנ"ל אפשר לומר דרך דרש, שהוא מחובר עם מ"ש למעלה בענין ירמיהו על ההרים, ופירש אותו על ענין מרע"ה וכמו שנפרש בעה"ו. והנה בתחלה על מ"ש כי מרע"ה אמר איכה

אשא לבדי, אפשר לפרש כי מאמר איכה כנז' הנה הוא מקושר עם מ"ש למעלה, לא אוכל לבדי שאת אתכם (דברים א, ט). וצריך לדקדק מפני מה בעת ההיא דווקא אמר להם לא אוכל לבדי וכו' ולא בזמן אחר. והנה חז"ל דקדקו על מש"ה לא אוכל לבדי וכו'. ואמרו אפשר אדם שהוציאם ממצרים וקרע להם את הים וכו' לא היה יכול לדונם, אלא ה' אלקיכם הרבה אתכם על דייניכם, נטל העונש מכם ונתנו על הדיינים וכו'. והנה מ"מ עדיין הדבר קשה, כי לגבי מרע"ה שהיה יודע הדברים על בוריין ברוח הקדש שעליו, לא שייך לגבי דידיה לומר שום א' מהדברים הללו, שהרי דבר ה' בפיהו אמת ובכל בית ה' נאמן הוא, ולגבי דידיה להוציא את הדין ולדון אותו לאמתו מילתא זוטרתי היא מבלי שום עונש כלל. אך אפשר לומר כי הנה מצינו כמה נשתבחו ישראל בהרבה מקומות, שאומר הכתוב כאשר צוה ה' את משה ואת אהרן כן עשו. ואמרו ז"ל להגיד שבחן שלא שינו. רק אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם, ובכל פעם ובכל זמן שהתמידו כסדר הזה מאד נשתבחו, לא בלבד בדברי' שאמר מרע"ה מפי הגבורה, אלא אפי' בדברים שאמרם מפי עצמו, שהרי ידוע היה כי כל דרכיו בהשכל, להדריכם במעגלי צדק להביאם בתכלית השלימות, והנה דברים אלו שאמר מרע"ה לא אוכל לבדי וכו'. היה באותו העת שאמ' לו יתרו, לא טוב הדבר אשר אתה עושה (שמות יח, יז). נבול תבול וכו' (שם יח). וגם על זה קשה, וכי מרע"ה לא היה רואה מה שהיה רואה יתרו, אבל נ"ל להשיב כל זה עם מ"ש הרב בעל כלי יקר על התורה, וקצור דבריו כי ראה יתרו כי אחרי גמר דין, היו נצבים עליו לריב עמו על הדין שפסק, ולכך אמ' וכל העם נצב עליך. כי מצד היותם רשעים ע"כ נצבו לריב, כי כל איש טוב מקבל עליו הדין ואינו עושה מריבה עם הדיין, ושאלתו מה הדבר הזה אשר אתה עושה לעם, כי חשב יתרו אולי עשה להם איזה דבר אשר בעבורו קראו עליו תגר, וכשאמר לו שלא עשה להם כלום רק הכל הוא על דרך המשפט, וזהו כי יבא אלי העם לדרוש אלקים, לדעת מאיזה טעם דנתי אותם ואני מפייס אותם, וז"ש והודעתי את חקי האלקים ואת תורותיו. ועל זה אמר לו יתרו, לא טוב הדבר אשר אתה עושה. כלומר בשלמא אם היו מקבלים את הדין עליהם באהבה לא היה להקפיד על זה, אבל עתה שהם מערערי' יש עונש בדבר, ולכן נבול תבול וכו'. והנה בתחלה מרע"ה לא היה מקפיד בזה, כי חשב אולי לאורך הזמן ישובו בתשובה ולא יהיו מפקפקי' בענין הדין, אמנם יתרו אמר לו שלא יעלה בידו, כיון שהם מריבים עתה הדבר מוכיח על עצמו שסורם רע ולא ישובו מפני כל, ולכן שמע לדברי יתרו. וז"ש להם לישראל לא אוכל לבדי וכו'. והטעם כי נטל העונש מכם ונתנו על הדיינים. פירוש העונש שהם מצטערים על שבא פ"ד נגדם נתנו על הדיינים, שהיה להם לומר טעם ויכוח מתחלה כדי שלא יצטערו,

וכמעט כי הוא דבר נמנע, כי אין אדם רואה חובה לעצמו, ובפרט מי שסורו רע כמ"ש, ולפיכך אמר הבו לכם אנשים חכמים וכו' כמשז"ל (סנהדרין ז:): כי היכי דלימטי להו שיבא מכשורא. וגם כי כדאי הוא מינוי הדיינים הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבם על אדמתם. והנה ראתה עינו של מרע"ה כיון שלא היו מקבלים דבריו רק במה שהיה נראה להם, כשהיה נותן להם טעם נכון לפי מה שהיה נראה להם, גמר בדעתו ואמר כי בודאי כדרך הזה יעשו בשאר דברים ולא יעמדו בנסיון כאשר כן היה, ואדרבא חטאו וינסו אל בלבבם, וחטאו בהרבה דברים הכתובים בתורה, וא"כ הוא לא יעמדו תחת המאור הגדול, פני משה כפני חמה אשר לא יחשיך אורו לעולם, רק ירדו לאורה של לבנה, וכמו שאמרו אח"כ ישראל בפירוש, כנראה מדברי ס' הזוהר פ' ואתחנן ז"ל (דף רס"א ע"ב): ואת תדבר אלינו (דברים ה, כד). לא בעינן בתוקפא עלאה דלעילא אלא מאתר דנוקבא ולא יתיר, ואת תדבר אלינו. אמר משה ודאי חלשתון חילא דילי, חלשתון חילא אחרא, דאלמלא לא אתרחקו ישראל ואשמעון כל ההוא מלה כקדמיתא, לא הוה יכיל עלמא למהוי חריב לבתר, ואינון הוו קיימין לדרי דרין וכו'. עד אמר קב"ה אנא בעינא לקיימא לכו באתר עלאה ולאתדבקא בחיים, אתון בעיתון אתר דנוק' שרייא, לך אמור להם וכו' עכ"ל. וכנר' ג"כ ממקומות אחרים, והנה בהיותם תחת ממשלת הלבנה בלבד, אשר הנה היא עולה ויורדת, ראה כי עתידין לחטא, ובשביל זה ירדו מן המעלות אשר עלו, כאשר כן היה כי ירדה דור אחר דור עד כי חשך אורה ונשתקעה בימי צדקיהו וירמיהו, ואפשר שרמז זה להם באומרו והנכם היום ככוכבי השמים לרוב (דברים א, י). שהשמש אינו מאיר בהם רק לאחר שקיעתו, ע"ד מ"ש בזוהר ר"מ פ' פנחס (דף רט"ז ע"ב) ז"ל: ת"ח האי שמשא אתגלייא ביממא ואתכסי בליליא, ונהיר בשתין רבוא כוכבייא, אוף הכי רעיא מהימנא בתר דאתכניש, עלמא נהיר בשתין רבוא דאינון נשמתין דישראל, אי דרא כדקא יאות וכו'. ולפיכך אחרי שאמר להם לישראל לא אוכל לבדי שאת אתכם ולדון אתכם כמ"ש, קינן עליהם ואמר איכה אשא לבדי וכו'. וגם במ"ש לא אוכל לבדי שאת אתכם רמז בו קינה ג"כ, וזה שהיה רואה ברוח הקדש מה שעתיד להיות, וכבר אמרנו לעיל אמר מרע"ה אלך ואביאם ואראה מי מניח ידו עליהם וכו'. סוף דבר יצאת בת קול ואמרה גזרה היא מלפני וכו'. וזהו לא אוכל לבדי לעתיד לבא בזמן הגליות לפדות אתכם ולהוציא אתכם מן הגלות, וכל זה דרך רמז כי הפשט לא יופשט, וכן ג"כ אמר איכה אשא לבדי טרחכם וכו'. וזה שהיה רואה ג"כ מה שיהיה, כמו שפירשנו למעלה כמ"ש במדרש על ההרים וכו'. כשהיה רואה כת של בחורים נתונים בקולרים היה נותן ראשו עמהם. ופי' ג"כ שהוא מפני שנתלבש בו בירמיהו נשמת מרע"ה, היה סבור בזה

להצילם, וזה שאמר ג"כ עתה מרע"ה: איכה אשא לבדי טרחכם, שהוא הטורח ממה שהיו נתונים בקולרין, והמשא שהיו שלולין בשלשלאות, וריבכם שהוא הריב שעשה מריבה עם השכינה בשביל ישראל, ואמר לא רועה נאמן הייתי וכו'. ועל כלם לא חשש הב"ה להשיב לו ולא להעביר הגזרה כמ"ש הכל למעלה במקומו, וגם אמר איכה אשא לבדי, כי ראתה עינו ג"כ כי על אותו זמן נאמר תמה זכות אבות, מלבד מ"ש למעלה כי נתייראו ללכת להשיב את ישראל, וזהו איכה אשא לבדי וכו'. וע"ז ג"כ אמר הבו לכם אנשים חכמים וכו'. למען יועיל זכותם להגן במקצת, כאשר כן היה שאילולי זכותם של צדיקי' היה ח"ו נחרב העולם דמיון המבול, וכמ"ש המקובלים ז"ל בענין ז"א שחזר תלת גו תלת, וכן ענין זכותם של י' הרוגי מלוכה מועיל ג"כ לעת עתה לבל יחרב העולם, ולהעלות מ"נ להושיע את ישראל בכל דור ודור, והנה ישעיהו אח"כ אמר איכה היתה לזונה, כי הן אמת כי מרע"ה ראה מה שעתיד להיות, אך באותה שעה כשרים ושלמים היו, וכמו שאמר להם ואתם הדבקים בה' אלקיכם וכו' (דברים ד, ד). אך בימי ישעיהו היו עוברים עבירות וע"י העונות שהיו עושים הפילו עצמן לקליפות, ולפיכך התחיל מקונן עליהם איכה היתה לזונה, דקדק באומרו איכה היתה לזונה לרמוז כי במקום שבתחלה היתה בחלקו של הב"ה כמ"ש הכתוב, כי חלק ה' עמו (דברים לב, ט). עתה היא בחלק הקליפה הנק' זונה, לילית חייבתא, והוא ע"ד מ"ש הרמ"ע מפאנו זצוק"ל בענין ב' עגלי ירבעם, א' כנגד קליפת הזכר וזה היה בבית אל, וא' כנגד קליפת נקבה בדן, והכתוב אומר וילכו העם אחרי הא' עד דן (מ"א יב, ל). כי נופת תטופנה שפתי זרה עכ"ל. הנה כי ע"י ע"ז הטילו עצמם אל חלק הקליפות הנק' זונה, ומ"מ בימי ישעיהו כנז' עדיין היו שבט יהודה ובנימין על אדמתם, ובית המקדש בנוי וכחות הקדושה שולטי' על ישראל, הן מפני כי עדיין לא נתמלאה סאתם, וגם כי עדיין היו עוסקים בתורה כידוע בימי חזקיהו, מלבד כי גם דורו היה צדיק, וגם מנשה הגם כי הרשיע לעשות, ואפשר לומר כי בשביל דורו אמר ישעיהו איכה היתה לזונה, מ"מ הרי אמרו (סנהדרין ק"ג:): כי יודע היה מנשה נ"ה פנים בתורת כהנים כמנין שני מלכותו. ולכן לא היה כח אל הקליפה לעשות עמהם רע, אך בימי ירמיהו אז חשכו המאורות ונתמלאה סאתם, ונוסף על זה מ"ש ג"כ בנבואתו, ויאמר ה' על עזבם את תורתי (ירמיה ט, יב). אז בעו"ה נתגברה הקליפה ומצפון נפתח הרעה ונחרב הבית וגלו ישראל מעל אדמתם, ואז התחיל ירמיהו מקונן עליהם איכה ישבה בדד. כלומר שנסתלקו כל כחות ואורות של הקדושה, ובזה ישבה בדד.

והנה במדרש (איכה רבתי א, א) מביא על זה: **אָמַר רַבִּי לֵוִי מָשָׁל לְמַטְרוֹנָה שֶׁהָיוּ לָהּ שִׁלשָׁה שׁוֹשְׁבִינִין, אֶחָד רָאָה אוֹתָהּ בְּשַׁלְוָתָהּ, וְאֶחָד רָאָה אוֹתָהּ בְּפַחֲזוּתָהּ, וְאֶחָד רָאָה אוֹתָהּ בְּנִוּוּלָהּ. כָּךְ, מֹשֶׁה רָאָה אֶת יִשְׂרָאֵל בִּכְבוֹדָם וְשַׁלְוָתָם וְאָמַר: אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי טָרְחֲכֶם. יְשַׁעְיָה רָאָה אוֹתָם בְּפַחֲזוּתָם, וְאָמַר: אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה. יִרְמְיָה רָאָה אוֹתָם בְּנִוּוּלָם, וְאָמַר: אֵיכָה יָשְׁבָה.**

כי להיותה בשלוה וראה מה שעתיד להיות, לפיכך התחיל מרע"ה להיות מקונן עליהם איכה אשא לבדי וכו'. עפ"י הדרך שפירש רשב"י ע"ה בס' הזוהר (ח"ב ב' ע"ב): אר"ש מאן דארגיל בצערא, אע"ג דאתי לפום [שעתא] צערא סביל מטלנוי ולא חייש, אבל מאן דלא ארגיל בצערא והוו כל יומוי בתפנוקין ועדונין ואתי ליה צערא דא איהו צערא שלים, ועל דא אצטריך למבכי וכו', על דא כלא בכו על גלותא דבבל, מאי טעמא בגין דכתיב בני ציון היקרים וכו' (איכה ד, א). והשתא הוו אזלי בגלותא בריחייא על קדלהון, וידיהון מהדקן לאחורא וכו' עכ"ל. והנה בימי מרע"ה תכף אחרי צאתם ממצרים נאמר ויסב אלקים את העם (שמות יג, יח). ופירש במדרש דרך חירות הסיבה, וכן בזוהר פ' בשלח (דף מ"ה ע"א): וה' הולך לפניהם יומם וכו' (שמות יג, כא). וכל ארחין הוו סלקין ריחין דאסותא וכו'. וכן ג"כ היו מתענגי' במן שלו ובאר, והרבה דברים שאמרו ז"ל, מלבד כי היו מוכנים ליכנס לארץ, ולפיכך נשא עליהם קינה ואמ' איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וכו'. עפ"י הדרך שפי'. והנה ישעיהו הנביא ראה אותה בפחזותה כמ"ש במדרש ואמר איכה היתה לזונה, כפי הדרך שפי'. וזה כי הנה מצינו בס' הזהר בתחלת ויקרא (ב' ע"א) דפוס מנטוב' ז"ל: ר' אלעזר פתח שאל לך אות וכו' (ישעיה ז, יא). ואמר אח"כ אות משמא קדישא, משמע דכתיב מעם ה'. ופירש הרמ"ק זלה"ה שאמר הנביא לאחז אות ממש שיתנהג בה וימצא בה מבוקשו ועזרו, כדרך שהיה רודף בחשקו בע"ז, יפריש עצמו ממנה ויקח לו אות שיהיה מוצא לו תאות שאלתו כדרך שהיה רודף אחר ע"ז, והנה הנביא אומר לו זה, מפני שדרך אותם הדורות שהיו מתנהגים אחר האותיות בצירופם וענינם, ועל סמך זה קוראים שמות לילודים להם, ולכך א"ל שאל לך אות, ויקבע האות ההוא בשמו כאשר נבאר. ופירש אח"כ ואמר ה' בתראה, כגון אחזיה, ויהיה משמש בה בדברי העה"ז בצרכו בענין א' בשמאלה עושר וכבוד. או הגבהה דא אות י', כגון יאחז, ויהיה משתמש בה בענייני העה"ב, כאומר אורך ימים בימינה (משלי ג, טז). והיינו מעם ה', מהשם עצמו עכ"ל. והנה דברי ישעיהו הנביא הם דברי' נכוחים למען יסיר עצמו

מע"ז, ועד"ז אמרו בכהאי גוונא (חולין ד.): לא שביק איניש היתירא ואכיל אסורא, ומ"מ לרוע בחירתו של אחז ולהיותו להוט אחר ע"ז לא בחר בזה, והשיב ואמר לא אשאל ולא אנסה את ה'. ולזה הוצרך הנביא לומר לו, המעט מכם הלאות (את) אנשים כי תלאו גם את אלקי (ישעיה ז, יג). וזה בראותו כי כוונתו היתה להכעיס לא זולת, וזהו שאומ' במדרש: ישעיהו ראה אותה בפחזותה, כאדם שהוא פוחז ונבהל ואינו מבחין בין טוב לרע ובוחר ברע ומואס בטוב, והוא כמ"ש שהיו כ"כ להוטים אחר ע"ז וכרוכים אחריה, ונדבקו בחלקה של הקליפה, וז"ש איכה היתה לזונה, ועזבה אלוף נעוריה וכו'. והוא ג"כ על דרך מ"ש הנביא ירמיהו: אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות בורות נשברים וכו' (ירמיה ב, יג). והנה ירמיהו ראה אותה בניוולה, על דרך משז"ל (במדבר רבה ט, לג): היו עליה קטלאות ונזמים וטבעות, מעבירין ממנה כדי לנוולה. וג"כ כאן העביר ממנה כל תכשיטיה, הם הניסים שהיו נעשים על ידה, וכמ"ש מהר"א גאלנטי זלה"ה בפסוק ביום ההוא יסיר ה' את תפארת העכסי' וכו' (ישעיה ג, יח). וכן ג"כ חלל ממלכה ושריה (איכה ב, ב). והחליף שרי מעלה מגדולתם למען לא יסייעו את ישראל, וזה גרם חרבן הבית והגלות, וזהו שאמר איכה ישבה בדד מכל צדדי הקדושה, וגם מצד הקליפה שהיו מראים לה פנים, ע"ד מ"ש כי נופת תטופנה שפתי זרה (משלי ה, ג). עתה נהפכו כלם לאויבים להכות בהם ולהענישם, על דרך מש"ה ותמוגנו ביד עונינו (ישעיה סד, ו). וזהו איכה ישבה בדד. בנפול עמה ביד צר ואין עוזר לה בעו"ה, והנה כמו ששלשה כלם שוים, ונתנבאו בלשון איכה, לשון קינה, כן היו ג"כ שלשה שוין לטובה. וזה נרמז בשיר השירים ג"כ, שיר חד, השירים תרין, הא תלת כמשז"ל. והבאנו אותו פעמים הרבה, ועתה יפורש על אלו השלשה מרע"ה וישעיהו וירמיהו, כי הנה מרע"ה מלבד כי בתחלה כשאמר להם לא אוכל אנכי לבדי וכו'. וכן איכה אשא לבדי, הפסיק ביניהם בברכה, וברך אותם באומרו יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם וכו'. ונוכל לפרש שהוא ע"ד משז"ל (פסחים פ"ז:) על וזרעתיה לי בארץ (הושע ב, כה). לא הגלה הב"ה את ישראל אלא כדי שיתוספו עליהם גרים, באופן שבירך אותם ברכה של גליות. ואפשר שרמז להם וברכם, כי כאשר הקטן יהיה לאלף וכו' אז אני ה' בעתה אחישנה (ישעיה ס, כב). הנה מלבד כל זה, בשירת האזינו אשר בה רמז כל מה שיארע להם לישראל כמשז"ל, חתם בה דבריו בנחמה ואמ' הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום (דברים לב, מג). שהיא עיקר הנחמה של ישראל כמשז"ל בילקוט, שאומר הב"ה לכנסת ישראל בתי הגיע זמנך להגאל, מיד אומרת לפניו, רבש"ע איני מתנחם עד שתראני באותם הרשעים שציערוני וחרפו את שמך, א"ל חייך אני מביא אותם ונפרע מהם בפניך, עד שאוכלים

את בשרם וכעסיס דמם ישכרון וידעו כל בשר כי אני ה' מושיעך וכו' (ישעיה מט, כו). מיד אומרת מי יתנך כאח לי וכו' (שה"ש ח, א). עכ"ל. והטעם שאינה מתנחמת עד שרואה בנקמת אויבים הוא מבואר, כי כל עוד כי הקליפות בעולם אין נחמה לפניו ית', אך כאשר יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם, אז נאמר ברכי נפשי את ה'. ולפיכך מרע"ה סיים בנחמה, כי דם עבדיו יקום (דברים לב, מג). וכן ישעיהו אמר והאכלתי את מוניך את בשרם וכו' (ישעיה מט, כו). מלבד שסיים ג"כ ואמר ויצאו וראו בפגרי האנשים וכו' (ישעיה סו, כד). וכן ירמיהו ג"כ סיים ג"כ בס' קינות ואמר שישי ושמחי בת אדום וכו' (איכה ד, כא), תם עונך בת ציון וכו' (שם כב). באופן ששלשתם נבאו נחמות על ישראל, וזהו שיר חד, שהיא שירת האזינו, ואעפ"י שזה שיר וזאת שירה, כבר אמרו בזוהר ז"ל (אדרת האזינו, דף רצ"ט ע"א): תניא א"ר יהודה מאי טעמא אוכח להו משה בהאי שירה הכי, בגין דאינהו זמינין למיעל לארעא ולמשרי בהו שכינתא וכו' עכ"ל. וגם אנו נאמר כי בשביל שהיה מדבר עם הדור ההוא שהיו במדרגת נוק' כידוע, לפיכך קראה שירה בלשון נקבה, אבל מ"מ שיר ושירה הכל א'. אי נמי יש לומ' ג"כ כי להיות שיש בתוכה מאורעות על ענין גלות בבל ושאר גליות וגאולתם, אשר יצדק בהם להזכירם בלשון נקבה שיולדת וחוזרת וטוענת, אבל מ"ש באחרונה שהוא רמז לגאולה העתידה, זה יקרא בשם זכר, והנה לפי דרך זה שאמרנו, שיר יאמר על מה שאמר מרע"ה, השירים על דברי ישעיהו וירמיהו, וצריך לתת טעם כיון ששלשתם כא' כמ"ש במדרש, ג' נתנבאו בלשון איכה, א"כ למה לא נרמזו שלשתם כא' או כל א' בפני עצמו, ולזה נ"ל לומר כי מרע"ה נרמז בפני עצמו, להיות כי דברי נחמותיו אין להם שייכות עם ישעיהו וירמיהו, אך ישעיהו וירמיהו יש להם שייכות זה עם זה, כי מה שחסר זה מלא זה. וזה ע"ד מ"ש בזוהר פ' תצוה ז"ל, דהא כד אסתלק נהורא עלאה מתתאה, כדין אתחשך כלא נהורא ולא אשתכח כלל בעלמא, ועל דא אתחרב בי מקדשא ביומוי דירמיהו, ואע"ג דאתבני לבתר לא אהדר נהורא לאתריה כדקא יאות, ירמיהו אסתלק ועל רזא דא שמא דההוא נביא גרים, ירמיהו אסתלקות דנהורא עילאה, דאסתלק לעילא לעילא ולא אהדר לאנהרא לבתר כדקא יאות, ירמיהו אסתלק ולא אהדר לאתריה ואתחרב בי מקדשא ואתחשכו נהורין, אבל ישעיהו שמא גרים לפורקנא ולאהדרא נהורא עלאה לאתריה, ישעיהו לאנהרא ההוא נהורא עלאה ולמעבד פורקנא ולמבני בי מקדשא, וכל טבין וכל נהורין יהדרון כדבקדמיתא, ועל דא קיימין תרין נביאי אילין, דא לקבל דא וכו' עכ"ל. דברי ס' הזוהר הנז' יפורשו עם מ"ש בדרוש ז' בחי' יש לנוק'. וכבר הבאנו מקצתו פעמי' אחרות, ומה שצריך לזה הוא משז"ל כי ידוע דבינה עד הוד אתפשטת, ואמנם קודם

בית ראשון היתה הבינה בז"א עד הוד הראשון, שהיה אח"כ בחי' גבורה, אך אחרי בנין בית ראשון נתפשטה הבינה עד הוד הב' דז"א, והם עתה ז' ספירות שמתפשטת הבינה בתוך ז"א, ובשעת החרבן בעת החרבן עצמו היתה המלכות תחת אחורי היסוד דז"א, אמנם ט' ספירות עליונות שבה לא ירדו לקליפות, אמנם עלו למעלה בתוך ז"א בשרשיהם וכו'. אח"כ כתוב ואמנם גרעון שהיה בגלות בבל הוא, כי אותם הארות שהיו מאירים ז' ספירות עליונות שבהם נתפשטה הבינה בז"א, וכלם היו מאירים בבחי' פנים אל פנים, הנה אלו הארות כלם ירדו ונמשכו אל הקליפות בעו"ה, אך לא ט' ספירות ראשונות עצמן שבה כנז' שעלו בז"א, אך אלו הז' הארות ירדו בקליפות, והיא חזרה אחור באחור כבימי החול וכו', ע"ש כי מתוך הדרוש הנז' תבין מה שנכתב כאן, וזה כי בזוהר הנז' דייק בשמא ירים יה"ו. ישע יה"ו. ומפרש כד אסתלק נהורא עלאה שהיא בינה, אשר היתה מתפשטת עד הוד הב', ומשם מאירה אל המלכות, ואסתלק נהורא עלאה דא מתתאה שהיא המלכות, כדין אתחשך כלא נהורא, שנסתלקו ז' הארות הנז' ולא אשכח כלל בעלמא. אם שנפרש עלמא במל', שנסתלקו ממנה אורות אי' עלאה, וגם אם נפרש עלמא בז"א, גם ממנו נסתלקו אורות אי', שלא נתפשטה רק עד הוד הראשון, ועל דא אתחרב בי מקדשא ביומוי דירמיהו, מפני שנסתלק אור אי' וכ"ש אור אבא, באופן שנסתלקו אור ב' אותיות ראשונות של שם, וגם אור הזעיר נסתלק ונעלמו י' ספי' של המלכות בשרשיהן אשר בתוך ז"א, וזהו ירי"ם יה"ו. ואע"ג דאתבני לבתר לא חזרה המל' פנים בפנים, לא אהדר נהורא כדקא יאות, שהרי לא היתה בבחי' פנים בפנים רק בד' ספירות אחרונות דז"א, גם לא נתפשטה הבינה רק עד הוד הראשון בלבד, והמל' אינה יונקת ממנה, וזהו לא אהדר נהורא לאתריה כדקא יאות, כי הגם שחזרה לא חזרה כדקא יאות, שהוא עד הוד השני, ועל רזא דא שמא דההוא נביא ירמיהו אסתלקות דנהורא עלאה, דאסתלק לעילא לעילא ולא אהדר לאנהרא, שנסתלקה מכל וכל בעת החרבן, מהוד ראשון וב', וזהו לעילא לעילא, ולא אהדר לאנהרא כדקא יאות, כי אעפ"י שחזרה להאיר לא נתפשטה כ"א עד הגבורה של עתה שהיא הוד הראשון, וז"ש ירמיהו אסתלק ולא אהדר לאתריה ואתחרב בי מקדשא ואתחשכו נהורין, רמז ב' דברים, א' שנסתלק האור עד שנחרב הבית בעו"ה, וגם לא חזר עוד האור להאיר, ולפיכך נקרא ירמיהו ירים יה"ו, שנסתלקו או"א כמ"ש, וכן ג"כ שנסתלק הז"א שהוא ו' של שם, באופן שנשארה ה' בלחודאה, וזו היא ג"כ איכה ישב ה' בדד, אבל ישעיהו שמא גרים לפורקנא וכו'. לפי פשוטו הדבר ברור, כי הנה ברמז כן הוא לשון ישועה, וגם מלשון וישע ה' אל הבל ואל מנחתו (בראשית ד, ד). שהוא ל' פניה והסתכלות, ע"ד מ"ש בזוהר. וזהו ולאהדרא נהורא

עלאה לאתריה, וגם בלשון פניה כנז', אפשר שנרמז ג"כ פניה והסתכלות ע"ד מ"ש בזוהר פ' יתרו על פ' בגדי ישע (ישעיה סא, י), מלשון הסתכלות. ויהיה פי' הסתכלות או"א וז"א בפנים העליונים של א"א, ומקבלים הארה מלמעלה, וזהו ישע יה"ו, כי ג' אותיות יה"ו שהם או"א וז"א מסתכלים למעלה ומקבלים הארה מלמעלה, וגם מסתכלים למטה ומשפיעי' ומתייחדי' בה' אחרונה, והנה בשם ישעיהו נרמז בו ש"ע, רמז לש"ע נהורין, והנה יש הרבה מיני ש"ע כמ"ש בשם האר"י זלה"ה בדרוש שלוח הקן, וא' מהן הוא ז"ל: כי הפנים הז' הנק' ואמת, והנה הוא כללות פרצוף פנים עם החוטם, כי ג' שמות ס"ג יש בפן א', וג' שמות ס"ג בפן ב', וס"ג א' בחוטם עצמו, כי כן הוא חוטם בגי' ס"ג, וז' פעמים ס"ג הם בגי' אמת, אמנם הו' ס"ג לבדם אשר הם בשני הפנים הם בגי' שע"ח, והם סוד ג' חיוורתי דרישא המתפשטים בפנים לש"ע נהורין כנז"ל, והרי ש"ע עם ח' חיוורתי כנז"ל, ודע כי אלו הש"ע נהורין דאנפין עלאין נמשכין עד היכל ששי של הוד הנק' היכל עצם השמים, ושם הוא ההוא רוחא דביה הנק' או"ר פנ"יאל וכו'. ובזה נפרש כל דברי ספר הזוהר שאומ' כי כמו שירמיהו נרמז בשמו ענין הסתלקות האור למעלה, כן הענין בשמו של ישעיהו רמוז ענין הגאולה ולאהדרא ההוא נהורא עלאה, שהיא הבינה תחזור לאתרהא, שהוא עד ההוד הב' כמו שהיה בזמן הבית ראשון, וזה ע"י שיאירו אור הפנים העליונים שהם שע"ח נהורין, אשר הנה הם בשתי אותיות ש"ע ואות י' של יש"ע, רמז לח' חיוורתי הנז', וב' פנים העליונים הרי ב"ה י' ש"ע, וכל זה נשפע ומאיר לשם י"ה שבאו"א ואות ו' שבז"א, ומהם לאות ה' מלכות, והנה בתפלת ר"ה בענין ג' אל של אלקי אברהם וכו'. שהם מתחברים במלת מגן ומאירים בפנים שלה, כתב שיש ב' א"ל במלואם בגי' ש"ע, והנה כיון שע"י הארת ש"ע שאמרנו מתפשט הארה עד היכל עצם השמים הנז', זהו ישע כי ע"י הארת ש"ע כנז' תשוב הבינה להאיר עד הוד, וזהו ולאהדרא ההוא נהורא עלאה לאתריה, שהוא הוד הנז', דבינה עד הוד אתפשטת כידוע, ומן הבינה כנז' סוד הגאולה והישועה. והנה בדרוש שלוח הקן אומר עוד ז"ל, ודע כי כאשר או"א או זו"ן מסתכלים במצח של א"א, אז הזווגים שלהם הם שלמים ושוים בקומתם, והזווג ההוא בסוד הרכנת הראש כנז"ל, שאז אעפ"י שהזווג הוא פנים בפנים, עכ"ז הוא בהיות הז"א בבחי' חצי ת"ת ונה"י שלו עם נוק' קצרת הקומה בשעור הנז"ל עכ"ל. הנה כי כן ע"י הש"ע נהורין הנז' יש שני מיני זווגים, א' בכל אורך הז"א וא' מתנה"י שלו ולמטה, והנה בבית ראשון כבר אמרנו משז"ל כי הזווג היה בבחי' הו', שעלתה המלכות עד חכמה בבחי' פנים אל פנים, ובבית שני מתנה"י שלו ולמטה, והנה בבית שלישי לעתיד לבא תהיה בבחי' הז', שני מלכים משתמשים בכתר א', והנה זהו שאומר ס' הזוהר:

ישעיהו שמא גרים לפורקנא ולאהדרא נהורא עלאה לאתריה. וזה (נ"ל לא) היה במקדש שני, שאז לא היה הזווג שלם רק מתנה"י שלו ולמטה, וזה היה כפי מה שאמרו בדרוש שלוח הקן כנז', מפני שלא היו מסתכלים או"א וזו"ן רק בבחי' הפנים בלבד ולא במצח א"א, ולפיכך לא היתה גאולתם שלימה, וגם נהורא אהדר לאתריה בלבד, שהוא עד הוד הראשון ולא יותר, אמנם בבית הג' שיבנה בביא"ה אז יהיה ההסתכלות ג"כ במצח א"א, ואז יהיה הזווג שלם שוים בקומתם, ותתפשט הבינה עד הוד הב', והזווג לא די שיהיה בבחי' הו' אלא שלם בבחי' הז', שני מלכים משתמשים בכתר א'. וזהו שחזר ס' הזוהר ואמר ישעיהו לאנהרא ההוא נהורא עילאה. הוסיף ואמר לאנהרא וכו'. להוסיף הארה ולהאיר ההוא נהורא עלאה, וזה יהיה ע"י שתבא הארה מן הפנים העליונים ומן מצח ג"כ, ועי"ז תבא גאולה שלימה כי באור פני מלך חיים, ולמבני בי מקדשא. כי בהסתכלות זו"ן במצח הרצון, הנה הם שלימים בקומתם, ובזה יבנה בית המקדש ויהיה דמיון בית ראשון ויותר, שיהיה בבחי' הז', שני מלכים משתמשים בכתר א', והבינה תאיר ותתפשט עד הוד הב', ועי"ז וכל טבין וכל נהורין. פי' כל טבין וכל היסודות שהיסוד נק' טוב, וכיון שנתגלה מצח (העליון) הרצון, שיש בתוכו היסוד דעתיק יומין, גם שאר היסודות נתגלו בהארה גדולה, כמו שאמרו בענין גלוי מצח הרצון במנחת שבת, וגם כל נהורין יהדרון כדבקדמיתא, שהם כל הארות מצד אי' שממנה באים ומאירים הנהורין, הנה יאירו כמ"ש, כי הש"ע נהורין נמשכין עד היכל ששי, עצם השמים שהוא הוד דבריאה, וזה בודאי יהיה ע"י הבינה, דבינה עד הוד אתפשטת, ואמר ועל דא קיימי תרין נביאי אילין דא לקבל דא, כי מה שירמיהו מוחץ ישעיהו הנה הוא מרפא, וכמשז"ל במדרש איכה, ר' נחמיה אומר אעפ"י שקללן ירמיהו באלפא ביתא, הקדים ישעיה ורפא אותם עד תבא כל רעתם לפניך, ומלבד לפי פשוטו אפשר לומר שריפא ישעיהו את כל דברי ירמיהו, ותועיל רפואתו עד כי תבא כל רעתם של האומות לפניו ית', שהוא יום נקמה כמש"ה כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה (ישעיה סג, ד). כי אז תהיה נחמה שלימה וכמ"ש למעלה מ"ש כנסת ישראל איני מתנחמת וכו'. וכמ"ש מרע"ה כי דם עבדיו יקום, באופן כי שלשתם שוין לטובה, מרע"ה וישעיהו וירמיהו, מרע"ה לעצמו וישעיהו וירמיהו זה לעומת זה, וזהו שיר חד, השירים תרין כמ"ש, ועל גאולה העתידה רמז ג"כ ישעיהו באומרו השיר יהיה לכם וכו' (ישעיה ל, כט). כי במקום שבתחלה היתה נק' בשם שירה, שיר ה', עתה תהיה ה' שיר, כי ה' אחרונה תעלה למעלה, בסוד אשת חיל עטרת בעלה (משלי יב, ד), ובסוד אני ישנה (שה"ש ה, ב). אני שניה לחכמה (תקו"ז תס"ט, דף ק"ו ע"ב), וזה יהיה לכם כליל התקדש חג, שהוא בליל פסח שיש בו הלל

גמור, שעלתה המלכות עד בחי' הו', וז"א עולה עד א"א. ועוד יהיה יותר מזה כהולך בחליל לבא אל הר ה' אל צור ישראל אשר יקום בעזרת ישראל ולא תהיה אחריה נפילה כאשר אנו מקוים שיהיה במהרה בימינו אמן:

ל"ו

שאלו את בן עזאי א"ל רבינו דרוש לנו דבר א' ממגילת קינות, א"ל לא גלו ישראל עד שכפרו ביחידו של עולם ובי' הדברות ובמילה שניתנה לעשרים דורות ובחמשה ספרי תורה מנין איכה.

אפשר לדקדק מה זו שאלה ולמה בתשובתו א"ל דרשה זו, ולהשיב אפשר לומר שהוא ע"ד מ"ש הרב בעל כלי יקר זלה"ה על פ' ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה, הביא הרב ז"ל הנזכר מ"ש במסכת שבת בענין אותו שבא להתגייר ואמר ע"מ שתלמדני תורה על רגל א', אמר כי לפי הנראה לא היה מהתל היתולים והיה גר צדק אלא היתה כוונתו שילמדהו כלל א' אשר עם אותו כלל יזכור כל התורה כלה, והלל אמר לו דעלך סני לחברך לא תעבד עכ"ל. וכן ג"כ בכאן נוכל לומ' שאלו את בן עזאי רבינו דרוש לנו דבר א' ממגילת קינות, כוונתם היתה לומר שימסור להם כלל א' לדעת על מה נהיתה הרעה הזאת עד כי ירמיהו נתנבא כל הדברים שבאו במגילת קינות, ולזה השיב כי במלת איכ"ה נרמז הכל, וזה כי מגילת איכה נכתבה אחר גמר גזר דין קודם שנחתם כמו שהארכנו בזוהר חדש פ' בלק, וכאשר נאמרה ס' קינות אז נחתם הגזר דין, ולפי' במלת איכה נרמז טעם לכל הדברים שנאמרו אח"כ במגילת קינות, ואפשר ג"כ לומר שהרי מצינו כי כל מגילת קינות אינו אלא קינה על הדברים שאירעו ולא בא מפורש באותו טעם על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת, ולפי' שאלו שידרוש להם דבר א' שיהיה רמוז בתוכו טעם לדברים הנאמרי' במגילה הנז', ואפשר ג"כ שהוא סמוך למ"ש למעלה, ירמיהו ראה אותה בניוולה, למה היה הניוול כ"כ קשה בפעם א', והשיב שהמתין להם עד כי נתמלאה סאתם, וגם זה המתין להם אולי ישובו וכאשר עברו עבירות שמצד בחירתם הרעה לא היה אפשר להם לשוב, אז הביא עליהם הפורענות, וז"ש להם לא גלו ישראל עד שכפרו ביחידו של עולם וכו'. והנה מצינו כי מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל כמ"ש בר"מ פ' וארא ז"ל, וידעתם כי אני ה' אלקיכם וכו'. פקודא דא קדמאה דכל פקודין ראשיתא קדמאה דכל פקודין למנדע ליה לקב"ה בכללא וכו', עד ואלמלא פקודא דא לא הוו ישראל מהימנין בכל אינון ניסין וגבוראן דעבד לון במצרים וכו' עכ"ל. וכן בתחילת נתינת התורה פתח באנכי והיא מ"ע לדעת שיש שם מצוי ראשון כמ"ש הרמב"ם ז"ל, והסברה נותנת שמצוה זו היא עיקר הכל, שאם אינו מאמין מציאות השם

ואחדותו נמצא כל עבודתו בטילה, ומהר"ש אלבילדא פי' המאמר הזה בס' דרש משה, ובכלל דבריו אמר כי כוונת המאמר לומר ולתת טעם למה לא הועילו היסורין להציל אותם אח"כ מהרעה הגדולה שבאה עליהם, ואמר כי הטעם הוא כי ע"י היסורין לא שבו מדרכם הרעה, ולפיכך וכו' עכ"ל. והוא ע"ד משז"ל על פ' על מה תכו עוד. הטעם הוא מפני שתוסיפו סרה ואינכם שבים בתשובה, וכן ג"כ בפי' אמר הכתוב והעם לא שב עד המכהו. ולכן בכל זאת לא שב אפו ועוד ידו נטויה רחמנא ליצלן. והנה במה שאמר בן עזאי כנז', יש טעם על מה שכתוב גבי יהויקים, שלא שב בתשובה כאשר שמע את דברי המגלה, כי כיון שלא היה מאמין באלקים לפי' נא' ולא פחדו ולא שתו אל לבם, מפני שננעל בפניהם דרכי התשובה, כי אל מי ישובו והיאך ישובו, והנה יש לשאול כיון שאמר בן עזאי שכפרו ביחידו של עולם, מה נשאר עוד לומר ומה לו לומ' שכפרו בי' דברות וכו'. שהרי אף אם יעשו מצות אינם לש"ש ולא לרצון יהיו, וכפי מה שנר' מדברי ר"מ שהבאנו למעלה, ואם אמרו חמורה ע"ז כי כל המודה בה כאילו כופר בכל התורה כלה, כ"ש הכופר באחדותו ית', וגם בזה נר' שהרגיש מהר"ש אלבילדא זלה"ה והשיב מה שהשיב ע"ש. ומה שנ"ל הוא כי הנה מצינו לרז"ל שאמרו על פ' אוי לרשע רע, וכי יש רשע רע ורשע שאינו רע, אלא רע לשמים ורע לבריות זהו רשע רע, רע לשמים ואינו רע לבריות זהו רשע שאינו רע עכ"ל. והנה מצינו כי בעת נתינת התורה אז"ל בשעה שאמר הקב"ה אנכי ולא יהיה לך, אמרו אומות העולם לכבוד עצמו הוא מדבר, וכששמעו כבד את אביך וכו'. אז ע"ז נאמ' יודוך ה' כל מלכי ארץ וכו'. וכן ג"כ ראש דבריך אמת וכו'. ועתה לא די שכפרו ביחידו של עולם אלא מאסו ג"כ את דבריו וכפרו בדברים שאפי' א"ה מודים אותם ומשבחי' עליהם. וז"ש שכפרו ביחידו של עולם ובי' דברות. ועל כל זה יש להביא ראיה מהרבה פסוקים, כמ"ש כחשו בה' ויאמרו לא הוא. וכן ג"כ הוא אומר בי' הדברות כמ"ש אלה וכחש וגנב ורצח ונאוף. וכן ג"כ הוא אומר ואת שבתותי חללו וכו' אב ואם הקלו בך וכו'. והרבה כאלו, והנה על כל אלו יש לומ' אעפ"י שעברו על כל הדברים האלו מ"מ בענין גופם לא עברו עבירה, וזה ע"ד משז"ל א"ר עולא בשם ר' יהודה בר מספרתא, עכן מושך בערלתו היה, כתי' הכא וגם עברו את בריתי. וכתי' התם את בריתי הפר. פשיטא מהו דתימא במצוה קא פקר, בגופיה לא פקר קמ"ל עכ"ל. ולכן קמ"ל עתה ואמר שעברו ג"כ במצות התלויות בגופם שהוא ברית מילה, וכן הוא אומר ובשר קדש יעברו מעליך. וסוף דבר העולה על הכל, ועל זה נחתם גזר דינם, ועל חמשה חומשי תורה כמש"ה כי מאסו את תורת ה' וכו'. והנה כאשר ניתן טעם למה על דברים אלו גלו, מלבד כי טעמם מבואר ובא ג"כ מפורש בכתוב, אפשר לומ' כי כמו שביציאת

מצרים כאשר קבלו אלקותו ית' נגאלו ממצרים ונעשו להם כל אותם הניסים והנפלאות, כמו כן כאשר כפרו באחדותו ואלקותו ית' גלו בעו"ה ואירע להם כל אותם הדברים הרעים, וע"י שכפרו בי' הדברות, כי בשעת קבלתם יודוך ה' כל מלכי ארץ כמ"ש, עתה שכפרו בהם כל רעיה אלו האומות בגדו בה היו לה לאויבים, וע"י ביטול ברית מילה שלטה בהם הערלה ולא יכלו לצאת ממנה ושלטה בהם בגופם בעורם ובבשרם, וע"י ביטול תורה אז אירע להם כמשל המנגן, ואז נסתלקו כל ההארות של הקדושה עד כי לא היה לה מנחם מכל אוהביה וניתנו ביד אויב וניתן לו כח לגזור גזרות רעות ושמדות, וכמ"ש במדרש תני לה בשם ר' שמואל בר נחמני אימתי המלכות גוזרת גזרה ומצלחת, בשעה שמשליכים ד"ת לארץ וכו'. וכבר פירשנו אותו למעלה במקומו, הרחמן יצילנו מהם ומכל רע אכי"ר. ואם נדקדק אומרו עד שכפרו ביחידו של עולם, ולא אמר כפרו בה', וגם לא אמר שבטלו י' דברות וברית מילה וה' ספרי תורה רק אמר יותר מזה, שכפרו בכל אלו ד' דברים ביחודו ית' ועשרת הדברות וברית מילה וחמשה ספרי תורה, יפורש על המינות שגברה בחרבן הבית שני, ויחפאו דברים אשר לא כן על ה' אלקינו ה' אחד, ובטלו עשרת הדברות וכפרו בפירושן, וכן בברית מילה וגם בתורת ה', וזה בתורה אשר בדו מלבם, ועל זה גברו המים הזדוני' וס"מ גבר בקטרוגו, ובזה גבה לבו בקטרוגו באמרו אל אני מושב אלקים ישבתי עד ישקיף וירא ה' משמים, ואך אל שאול יורד וזה יהיה בבי"א. וזה ע"ד מ"ש בתיקוני' תיקון י"ח דף ל"ו ע"א, עם מה שהוסיף והגיה בס' דרך אמת ז"ל, ואתלבש באילין קליפין אחרנין בגין לנטרא לישראל דאינון מתלבשי' באילין קליפין, ודא איהו בכל צרתם לו צר וכו'. וסיים בס' ד"א ז"ל בקדמיתא יהב לון בידא דשליחא דאיהו גבריאל, ולא יהב מזונא לס"מ ומשיריין דיליה אלא ע"י שליחא בגין חובין דישראל אתלבש הוא בהון וכביכול אתי ליה ע"י דקב"ה להאי, אם ישראל אזלין בארח מישר ומקיימין אורייתא ופקודין דיליה, ואם ח"ו לא מקיימין אורייתא ופיקודין דיליה יהיב י' כתרין בידא דס"מ ולא צריך מזונא לא מידא דקב"ה, כ"ש משליחא דיליה ודא לפרעה דאמר לי יאורי ואני עשיתיני, בגין דחזא כתרין נוכראין בידא דס"מ וכו' עד שעתא דפורקנא דיתקיים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ עכ"ל. וכבר הבאנו אותו למעלה בפ' תנו לה' אלקיכם כבוד. ואפשר כי לסבה זו תקנו ברכת המינים כמ"ש בס' הכונות, שנתקנה כדי לתקן הכתר שלה, שעון המינות כ"כ גדול שגברה כח רשעתם וגרמו פגם עד שם, ואפשר שזהו ג"כ שאז"ל כאן דכלהו י' כתרין נוכראין יהיב בידא דס"מ, עד כי אמר לי יאורי ואני עשיתיני, וע"ז נאמר היו צריה לראש, וכמו שנפרש במקומו. והנה התיקון לזה הוא להעלות את המלכות ועי"ז כשזה קם זה נופל, והנה

להעלות את המלכות צריך למסור נפשו על קדוש שמו ית', ובפרט בפ' שמע ישראל, ובזה יהיה תקון על מה שחפאו דברים על ה' אלקינו ה' אחד, וגם בק"ש נרמזו י' דברות, וכמו שנפרש ב' כשושנה בין החוחים, שהוא כנגד פ' קראתי למאהבי. ובק"ש ג"כ נאמר ולא תתורו אחרי לבבכם, שהוא להסיר ערלת הלב, וכ"ש ערלת בשר, וגם נאמר וזכרתם את כל מצותי, שהוא קיום ה' חומשי תורה, וזה נרמז ג"כ בשיר השירים, ע"ד מ"ש בזוהר שיר השירים ז"ל, שיר דא איהו ישראל דממנא בסהדו דיחודא, השירים ה' אלקינו ה', וכלא חד ביחודא חד ואוקימנא יחודא דא, והכא יחודא דעלמין כלהו, אשר לשלמה רזא דאחד וכו'. וכבר פי' דברי הזוהר כנז' לעיל בפ' הוי מגיעי בית בבית. ואותו פי' יצדק ג"כ כאן, כי עי"ז רוח הטומאה יעביר מן הארץ העליונה והתחתונה והאלילים כרות יכרתון בבי"א.

ל"ז

אמר ר' לוי לא גלו ישראל עד שכפרו בל"ו כריתות ועשרת הדברות כמנין איכ"ה ישבה בדד.

הנה מנין איכ"ה אינו עולה כ"א ל"ו שהם ל"ו כריתות, ובילקוט מביא א"ר יוחנן ומזכיר ל"ו כריתות ואינו מזכיר י' דברות, ובס' אומר דדריש בד"ד בגי' עשר ונכון הוא. והנה בענין ל"ו כריתות, מלבד בגימטריא אפשר דדריש ישבה בדד, היינו הנפש מהגוף וגם הנפש נכרתה מהרוח והנשמה, וזהו ישבה בדד. וזהו ג"כ היתה כאלמנה, כי בזמן שאין לו לאדם רק נפש בלבד, הנה הוא כאשה אלמנה שמזונותיה ע"י אחרים, וכמו שנפרש בפי' הפסוקים דברי התלמידי האר"י זלה"ה בזה, וכ"ש בהיותה ג"כ נכרתת מן הגוף ע"ד רשעים בחייהם קרויים מתים, ע"ד מ"ש ז"ל. ואם נפרש ישבה בדד על העיר ועל המקדש, הנה כבר ידוע כי ירושלים של מטה הבנויה כעיר שחוברה לה יחדו, ירושלים של מעלה כנגד ירושלים של מטה, ועתה נכרתה וישבה לה בדד, והנה בין שנפרש על כל א' מישראל, וכן אם נפרש על העיר, קשה לו לר' לוי היאך אפשר שישבה לה בדד בלי שום התחברות עם שום דבר, ולזה השיב ואמר לא גלו ישראל, ובזה נפרדו מהקדושה וישבו בדד עד שכפרו בל"ו כריתות, וכיון שכפרו בכלם לא נשאר להם שום התחברות ונפרדה הנפש מהגוף והרוח והנשמה נסתלקו מהנפש וירושלים של מטה משל מעלה, וגם ישראל גלו ונפרדו מארץ הקדושה וגלו ממנה, ועל עברם על י' הדברות כמנין בדד, מלבד מ"ש למעלה בדברי בן עזאי, אפשר עוד לומ' כמ"ש הר"ם קורדוויר"ו זלה"ה בפ' לך לך בענין סנחריב ז"ל, ונק' סנחריב שהיה עושה ריב עם שוכן סנה, דהיינו כלי הקליפות ונשמותיהם הטמאות גוברות עוד ישראל שקבלו התורה מסיני חריב כנודע שהוא הגלה

את ישראל מעל אדמתו וכו' עכ"ל. הנה כי ע"י העונות גברה הקליפה עד כי כביכול עשתה ריב עם שוכן סנה והחריב את ישראל שקבלו תורה מסיני, וזה מפני שפגמו בתורה אשר קבלו מסיני שהם י' הדברות, וזהו שאומר שכפרו בל"ו כריתות וי' דברות, ואפשר לומ' שדברי ר' לוי הנה הם מקושרים עם דברי בן עזאי שאמ' למעלה עד שכפרו ביחידו של עולם וכו'. והוסיף ר' לוי עד שכפרו בל"ו כריתות וי' דברות, וזה עפ"י הדרך שפי' דברי בן עזאי בענין המינות, וזה כי בתקוני' תקון י"ח כנז"ל למעלה ממה שנז"ל אז"ל לעילא כתריא"ל לקבל כתר עליון, ומתמן כר"ת לכל אינון דעברין על אורייתא ואינון כתרין תתאין אינון קליפין לי' ספירן וכו' עכ"ל. והנה לעיל פי' דברי בן עזאי עם מ"ש בתיקונים כנז' לעיל לענין מינות שגברה עשר קליפין עד כי אמר לי יאורי ואני עשיתיני. וזה מפני כי שלטו אפי' בכתר שלה ע"י עון המינות כמ"ש, ועתה אמר כי ע"י שכפרו כל"ו כריתות שלטה בהם ההיא קליפה הנק' כתריא"ל שהיא לקבל כתר עליון שהיא הנקודה הפנימית העיקרית שלה כמשז"ל, והנה הסברה נותנת כי בעוד שהאדם פוגם בשאר ספירותיה בלבד עדיין יש לו קצת אחיזה בקדושה, אמנם כשהגיע הפגם גם בנקודה הנז' אז אין לו שום אחיזה בקדושה, ואז ונכרתה הנפש ההיא בעו"ה, וכן ג"כ ע"י שכפרו בי' דברות ופגמו בי"ס הנז' ועי"ז גלו ישראל כנז', והנה במה שפי' יבא על נכון מה שאומר אח"כ במדרש, א"ר ברכיה בשם ר' אבדימי דמן חפה, למלך שהיה לו בן, בזמן שעושה רצונו של אביו היה מלבישו בגדי מלתין, ובזמן שאינו עושה רצונו מלבישו בגדי בדד, כך ישראל כל זמן שהיו עושין רצונו של הב"ה כתי' ואלבישך רקמה. ר' סמאי אמר פרפרין וכו'. וזה כי בנתינת התורה בעת קבלת י' הדברות הלבישם רק מה שהיו ספריים במאד מאד ואפי' גופם נתקדש בקדושה עליונה דומים למה"ש, וכמש"ה אני אמרתי אלקים אתם. וכן אמרו ג"כ בזוהר בכמה מקומות, ולפי מה שפירשתי על פ' לרקמות תובל למלך. כי הכונה כי מלבד שצריך להבין פשטם של ד"ת, צריך עוד לעטרם בחידושים ורמזים יפים, מעשה רוקם עובד ציור, יפורש ג"כ ואלבישך רקמה שנתן כל בשכלם להבין בדברים ולחדש חידושים בד"ת, ואח"כ כשחטאו גלו ונתלבשו בלבושי הקליפות, כידוע כי הדר בח"ל הנה הוא מתלבש בלבושי התמורות, ומטעם זה כשעברו על י' דברות גלו ונתלבשו בלבושי הקליפה בעו"ה, וזה גרם ג"כ שלא יכלו להשכיל ולהבין בד"ת, ועיין בפי' מדרש זה בפ' איכה ישבה בדד לקמן בעו"ה. ואפשר לפרש עם זה מה שאומר הכתוב בס' איוב כי עם אבני השדה בריתך וחית השדה השלימה לך. ופי' המתרגם ארי עם לוחייא דאתייהיבו בפומבי בחקלא קיימך וכנענאה דמתילין לחיות ברא אשלימו עמך, שאילו לא נשברו לוחות ראשונות אשר ניתנו בפרהסיא אין כל אומה

ולשון היה שולט בהם ולא היו צריכים כלי זין לכבוש א"י רק הכנעניים היו הולכים להם מעצמם, ועתה שנשברו הוצרכו לכל הדברים שנעשו להלחם עמהם וכמפורסם, ומ"מ בעוד שהיו מקיימים את התורה היתה התורה משתמרת, והוא כמשרז"ל שברתם נעשה קיימו נשמע, ועל זה נאמר והיה בקרבכם אל המלחמה וכו'. ואמר אליהם שמע ישראל וכו'. ואז"ל אפילו אין בידכם אלא זכות שמע ישראל די, ועי"ז היו נוצחים את אויביהם, אמנם כאשר חטאו ועברו ולא שמעו לד"ת, ובפרט על עשרת הדברות אז גברו אומות העולם עד כי הגלו אותם מעל אדמתם, והנה כדי להנצל מכרת אז"ל כי מי שעומד ניעור ואינו ישן לילה א' ועוסק בתורה נחשב לו לכרת א' עכ"ל. והנה אין צריך להאריך במעלת העוסק בתורה בלילה, ובפרט בחצות לילה שהאריכו בזה חז"ל ואמרו כי אז השכינה כנגדו, ועוד הרבה דברים נאמרו בזה ובפרט בס' הזוהר פ' ויקרא על פ' הנה ברכו את ה'. פתח ר' יצחק ההוא מאן דזכי וקם בפלגות ליליא למלעי באורייתא, קב"ה אצית ליה כמה דאוקמוה היושבת בגנים חבירים מקשיבים לקולך השמיעיני, וכל אינון אוכלוסין לעילא וכל בני תושבחתא דמזמרין, כלהו משתככין בגין תושבחתא דאינון דלעאן באורייתא וכו'. וא"כ אעפ"י שכפרו ועברו על ל"ו כריתות ע"י רינה של תורה בלילה ינצל מכרת ונעשה בריה חדשה כמ"ש בזוהר פ' הנ"ל על פ' ולא אמר איה אלוק עושי וכו'. כי אברהם בחוט של חסד וקב"ה וכ"י מתקני ליה ועבדי ליה בכל יומא בריה חדשה, הה"ד אלוק עושי וכו'. והנה כל זה נאמר על הקם בחצות לילה וכ"ש הוא אם יעסוק בתורה כל הלילה, ואעפ"י שבכל הלילות שאדם עוסק בתורה בהן כל הלילה נצול מכרת, ביותר נשתבחה ליל שבועות שאז נתקן כת"ר לז"א ע"י קריאת התורה וכפי הסדר שנהגו, וכ"ש יצורף לזה ג"כ הטבילה עם הכונה שאז"ל, שבזה נתקן ג"כ כתר לנוק' דז"א, כי ע"י תקון הכתר ניצול מכרת, וכמ"ש אותיות דדין כאותיות דדין, ועי"ז הותש כחו של כתריא"ל אשר בקליפה ובזה ניצול מכרת, והנה בסדר הקריאה בליל שבועות נת' בס' מעיין גנים להרמ"ע מפאנו זצ"ל שצריך לקרות כל שיר השירים שהוא בגי' כת"ר חתן עם ג' אותיות שיר או עם התיבות והכולל עכ"ל. ואם כן אעפ"י שעברו על ל"ו כריתות, הנה ע"י רנה של תורה בלילה יתוקן נפשו ושב ורפא לו, ובפרט בליל שבועות כמ"ש, כי אז יחשב לו כאילו קבל תורה מסיני ויכופר לו ג"כ על מ"ש על עשרת הדברות, ויקויים בו מ"ש בזוהר פ' אמור, אחרי שהאריך בשבח הלומדים בליל שבועות, וכן ג"כ בטהרה וטבילה כמו שאמרנו, וכתיב בסופו עלייהו כתי' כי בי חשק ואפלטהו, וכתי' אחלצהו ואשגבהו. והנה דבר פשוט וכלל הוא כי כשמביא איזה פסוק בסוף הענין, בו נרמז כל מה שכתוב למעלה באותו ענין, ולפי דרכנו נדקדק שלא הביא

הפ' כסדר, כי מלת אשגבהו שהביא לבסוף הנה הוא בפ' כי בי חשק. אבל אפשר לומ' כי כונתו לומר כי בתחלה הביא ראיה שיפדה אותו מכרת, וזהו כי בי חשק, שלומד תורה בחשק נמרץ ליחדא קב"ה ושכינתיה ולעשות התיקוני' הראויים, ולפי' בשביל זה אפלטהו מיד עונותיו שגרמו כרת בין נפשו לרוחו ונשמתו, וגם נפשו מגופו, שזהו ענין הכרת כמ"ש, וכיון שיציל אותו מיד המקטרגים המבדילים וגורמים לו הכרת כמ"ש, אח"כ אחלצהו מלשון ועצמותך יחליץ, ויהיה פי' אחזיק את גופו ממה שנחלש מחמת הכרת הנזכר, ואח"כ אשגבהו שתעלה נפשו ותתחבר עם רוחו ונשמתו ושלשתם יחד יזכו לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, ולעלות להר ה' ואז עליו יאמר ה' מי יגור באהלך, כמו שכתוב בזוהר למעלה וכן יהי רצון אמן.

ל"ח

אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, קְרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, אָמַר לָהֶם מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁמֵּת לוֹ מֵת וְהוּא מִתְאַבֵּל, מַה הוּא עוֹשֶׂה, אָמְרוּ לוֹ תּוֹלֶה שַׂק עַל פִּתְחוֹ. אָמַר לָהֶם אַף אֲנִי עוֹשֶׂה כָּךְ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוּת וְשַׂק אָשִׂים כְּסוּתָם (ישעיה נ, ג). **מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם מַה דַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת, אָמְרוּ לוֹ מְכַבֶּה אֶת הַפְּנָסִין, אָמַר לָהֶם כָּךְ אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: שָׁמֶשׁ וְיֶרַח קָדָרוּ וְכוֹכָבִים אָסְפוּ נְגָהָם** (יואל ד, טו). **מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם מַה דַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת, כּוֹפֶה אֶת הַמִּטּוֹת. כָּךְ אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: עַד דִּי כָרְסָוָן רְמִיו וְעַתִּיק יוֹמִין יְתִב** (דניאל ז, ט). **כִּבְיָכוֹל שֶׁהָיוּ הֲפוּכִין. מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם מַה דַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת, הוֹלֵךְ יָחֵף, כָּךְ אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: ה' בְּסוּפָה וּבִסְעָרָה דַּרְכּוֹ וְעָנָן אֲבַק רַגְלָיו** (נחום א, ג). **מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם מַה דַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת, מְבַזֵּעַ פּוּרְפִּירָא שֶׁלּוֹ. כָּךְ אֲנִי עוֹשֶׂה, דִּכְתִיב: עָשָׂה ה' אֲשֶׁר זָמַם בִּצַּע אִמְרָתוֹ** (איכה ב, יז). **רַבִּי יַעֲקֹב דִּכְפַר חָנָן מְפָרֵשׁ לֵיהּ מַהוּ בִּצַּע אִמְרָתוֹ, מְבַזֵּעַ פּוּרְפִּירָא שֶׁלּוֹ. מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם מַה דַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת, יוֹשֵׁב וְדוֹמֵם, כָּךְ אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדֹּם** (איכה ג, כח).**מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אָבֵל, מַה דַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת, יוֹשֵׁב וּבוֹכֶה, כָּךְ אֲנִי עוֹשֶׂה, דִּכְתִיב: וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד וּלְקָרְחָה** (ישעיה כב, יב).

מהר"ם אלשיך זלה"ה הביא מדרש זה בס' דברים ניחומי' שלו בפ' איכה ישבה בדד, ודקדק בו דקדוקים רבים, ועליהם השיב דברים נכוחים נאים למי שאמרם, ואני הצעיר

לפי דרך הר"מ הנז' אפרש בדרך אחר כתינוק על גבי ננס, ומה שנ"ל לדקדק יותר על מה שדקדק כנז', הוא אומרו מלך בשר ודם, היה די שיאמר מלך שמת לו מת, וגם אומר מלאכי השרת ולא אמר מלאכים סתם, ונשיב על אחרון ראשון, שיש הרבה מיני מלאכים כמו שנפרש, ולבאר זה צריך להביא מה שבא מפורש בכתבי האר"י זלה"ה, בענין הזיווגים שמהם נמשכים נשמות המלאכים, ואל בני האדם, וביאר (בס' אדם ישר) סדר מדרגתם בדרוש מ"נ ומ"ד דרוש ג'. שהם ז' מדרגות, הא' הם נשיקין שניים דמוחין, הב' נשיקין הראשונים קודם שום זווג תחתון, קודם שנברר זו"ן שמהם נבראו נשמות המלאכים המעולים שאין למעלה מהם בכל המלאכים כנז"ל. (ולמעלה פי' שהם המלאכים הקדושים שאין שמם משתנה לעולם, והם קיימים תמיד כמשז"ל על יוצר משרתים ואשר משרתיו). ואח"כ פי' סדר מדרגת הזווגים, ובסוף כתב: אמנם הבחינה של אגד"ה הם נשמות בני אדם, ובחי' בו"ז הם נשמות המלאכים וכו' עכ"ל. והנה פי' מהר"ם אלשיך זלה"ה הנז"ל, כי כל כונת הסיפור הזה הוא שרצה הב"ה להראות אל מלאכי השרת חבתו עם ישראל עכ"ל. ולפיכך קרא למלאכי השרת שהם מבחי' הב', ולא קרא לשאר המלאכים, כי שאר מלאכים בודאי הנה הם מכירים בעצמם שהם ממדרגה שפלה פחותה הרבה ממדרגת נשמות בני אדם, אבל מה שהם ממדרגה הב', והם מבחינת הנשיקין הראשוני' קודם שנבררו זו"ן שמהם נשמות בני אדם, היו סבורים כי הנה הם היושבים ראשונה במלכות, ובפרט עתה שחטאו וגלו ונתרחקו מהקדושה, ולפיכך כדי להראות להם חבתן של ישראל לפניו ית', שאל למלאכי השרת דווקא, וע"ד שפי' מהר"ם אלשיך זלה"ה, וכמו שאמרנו. להודיע להם כי אעפ"י שהם מבחינת הנשיקין הראשונים, מ"מ גדולה מעלת ישראל הצדיקים אעפ"י שלא יהיו רק מבחינת הנשיקין השניים כנז', והנה עפ"י הדרך שנפרש הוא להודיע חבתם של ישראל, כי כפי מה שעולה ויורדת נשמתן של ישראל, כך כביכול עולה ויורדת עמהם, והנה אמר להם מלך ב"ו שמת לו מת וכו'. לפרש זה צריך להביא מה שכתב הרמ"ע מפאנו זצ"ל במאמר הנפש, שפירש בענין הנשמה ה' חלקי הנשמה שאמרו ז"ל נר"ן ח"י, שהם כנגד אותיות השם הגדול וקוצו של יו"ד, ופירש כי חיה יחידה אינם מתלבשים בגוף (וכן פירשו שאר המקובלים) והם נק' איקונין ראשונה, ונק' בן מלך, אמנם נר"ן הם הם דיוקן שניה כשר לפני המלך, ואלו מתלבשים בגוף לזוכים לזה, ויש מי שאינו זוכה לרוח ונפש, וזהו נקרא עבד, ומי שאין לו רק נפש הוא במדרגת שפחה, ע"כ תמצית דבריו ספיח קציר בקצור נמרץ. והנה בחינת חיה יחידה יקראו בשם בן מלך סתם, בן מלכו של עולם, אבל אינם נקראי' בשם מלך בשר ודם, שאינם מתלבשים בגוף, אבל בחינת הנשמה זה יקרא

בשם מלך, שהיא מתלבשת בגוף, ואעפ"י שהרמ"ע זצ"ל לא כנס אותה רק בשם שר, כשר לפני המלך, אפשר לומר כי לגבי מלכו של עולם לא יתואר רק כשר לפני מלך, אבל בפני עצמה וכל שכן לגבי הגוף יקרא בשם מלך ב"ו. והנה ידוע כי נשמתו של אדם מתאבלת עליו בשעה שחוטא, וכבר אמרנו לעיל בדברי ר"ל בענין הכרת לנפש מן הרוח והנשמה, ולפיכך אמר מלך ב"ו שמת לו מת. לומר ודאי שהיא מחלקו ודאי, והוא מתאבל, כי בשביל זה נסתלקו הארת המוחין דמיון האבל, מה הוא עושה תולה שק על פתחו (פי' מפני שהוא שחור). א"ל אף אנו נעשה כן, שנאמר אלביש שמים קדרות וכו'. זה יובן במ"ש בתקון כ' דף מ"ט ע"ב ז"ל, לבושין אינון גווני דשרגא, לנר ה' נשמת אדם, בגוון אוכם דאיהו טחול, וכד אתלבשת תמן בחובין, איהי אמרת אל תראוני שאני שחרחורת וכו'. וזהו תולה שק על פתחו. שהנפש מתלבשת בלבוש שחור, שהוא טחול אוכם, והיא שפחה בישא דעבידת ניאופין, והוא שחוק הכסיל, והיא על פתחו של אדם, לב מבין, ומעכבתו מלהבין בד"ת. ובתקון הנז' ביאר אח"כ יותר מזה וז"ל: ס"מ חשך נחש קדרות, ועליה אתמר אלביש שמים קדרות, ווי לנשמתא כד אתלבש בקדרותא דלהון, ועליה אתמר אלביש שמים קדרות. ובזה מבואר המשל והנמשל, כי הנשמה מתלבשת בלבושי הקליפות, וכן ג"כ כביכול שכינתו ית' עליה נאמר אל תראוני שאני שחרחורת, וכן ג"כ העולם בכללו אלביש שמים קדרות, וכמ"ש ג"כ בפירוש מרכבת יחזקאל, כי העולם נתלבש בעור הנחש משכא דחויא, והנה כל זה הוא בעשייה שהוא הפתח ראשון לכניסה לכל העולמות, עוד שאל מלך ב"ו שמת לו מת מה הוא עושה מכבה את הפנסין, אף אני עושה כן שמש וירח קדרו. פירוש לא די שנתלבשה הנשמה בלבוש נכרי המונע אותה מלהשיג, אלא גם היא מצד עצמה נתמעטה הארתה, וגם זה נרמז בתיקונים תקון הנז' וז"ל: אדם דאיהו נר, נהיר בה אורייתא דבכתב ונשמתא דאיהי נר נהיר בה מצוה, ובזמנא דלא נהירין בה אור ונר אתמר בנשמתא אל תראוני שאני שחרחורת, ואתמר באדם אלביש שמים קדרות, וכן ג"כ אומר אח"כ ותכהן עיניו מראות, אינון חשוכין דמכסן על עייניו דלא מסתכלין בקב"ה ושכינתיה, דמחשכין אור ונר עכ"ל. ועל זה אמר אף אני אעשה כן, שמש וירח קדרו, מלבד לפי פשוטו שהוא כנגד עולם היצירה, אפשר לפרש ע"ד מ"ש למעלה בפי' עד אשר לא תחשך השמש (קהלת יב, ב), זו מלכות בית דוד, והירח אלו סנהדרין, והכוכבים אלו הרבנים, ושאר דברים שפי' בענין הנז', ולפי זה יאמר שמש ירח, שהם מלכות בית דוד והסנהדרין, וכן קלסתר פנים של שכינה, והברייתות דהוו נהירין מחכמה סתימאה אלו קדרו, שחשך הארה שלהם, אבל הכוכבים שהם הרבנים אלו אספו נגהם בלבד, כי עדיין יש להם

הארה אבל אין מוציאין אותה לחוץ, והיינו שאין דנין דיני קנסות, אבל מ"מ בקצת דברים שליחותייהו דרבנן קמאי קא עבדינן עד ירחמנו עושנו. אמר עוד מלך בשר ודם מה הוא עושה, כופה את המטות, אף אני עושה כך, עד די כרסוון רמיו (דניאל ז, ט). כביכול שהם הפוכות, הנה המטה עשויה כדי לפרות ולרבות עליה, וגם ע"ג המטה אדם פושט עליה איבריו ויש לו בה מנוחה ושם ינוחו יגיעי כח, והנה האבל חייב בכפיית המטה מפני שהוא אסור בתשמיש המטה, וגם מפני שאין לו ליקח הנאות רק יש לו להצטער בענין משכבו, וכן ג"כ הנשמה מצטערת על הנפש כאשר נכרתה, ואוספת נתחיה אליה כדי שלא להשפיע לחצונים, ואין לה יחוד וזווג עם בחי' נפש, כי זהו עיקר העונג שלה, ולגבי דידה יחשב לה כפיית המטה, וגם לפי שאין לה עונג עליון, וכן ג"כ אל השכינה בשביל עונות ישראל הנה היא שכיבת לעפרא, כמ"ש בתיקונים תקון הנז' ז"ל: ונשמתא בגלותא בתראה אתמר (בגינה נפלה ולא תוסיף קום (עמוס ה, ב). ולית ליה עלוי וסלוק), בה ותגל מרגלותיו ותשכב (רות ג, ז). שכיבת לעפרא, ווי ליה לבר נש דנשמתיה נחיתת תחות רגלוי, דבההוא זמנא אתמר נפלה ולא תוסיף קום, ולית ליה עלוי וסלוק אלא בידא דקב"ה, דאזיל שמא קדישא בזמנא ההוא ואוקים לה וכו' עכ"ל. ואעפ"י שנראה שאינו מדבר אלא בענין הנשמה, מ"מ במעט עיון יובן שמדבר בענין השכינה ג"כ, וז"ש דבגינה אתמר. פי' בשביל הנשמה שירדה כנ"ל, נאמר נפלה ולא תוסיף קום. ופסוק זה נאמר על השכינה כמ"ש בפירוש בתולת ישראל וכן פירשו ז"ל. ומכאן יש להביא ראייה למשז"ל כי הב"ה והנשמה כחדא אזלי, וכמעט הוא ראייה לכל מ"ש, והביא ראייה מפ' עד די כרסוון רמיו, כביכול שהם הפוכות. פי' מדאצטריך לתקן הכסאות מכלל שהיו הפוכות, וכתוב זה בגלות בבל כתיב, וראה דניאל שתקנו הכסאות, וזה ע"י ועתיק יומין יתיב, שנתגלה אור עתיק יומין ועי"ז אזיל שמא קדישא שהוא ז"א ואוקים לה, וכנראה מזה מיחוד יודי"ן ווי"ן יעויין שם. אי נמי ראה דניאל ע"ה מה שיהיה לעתיד לבא שתתגלה אור מלכות עתיק יומין, ועי"ז תעלה המלכות מאליה, כנראה מזה בכמה מקומות. והנה הכסא והמטה הכל דבר א', כי המטה העליונה הנה היא בהיכל ק"ק, וכמבואר בקריאת שמע שעל המטה, וכן הכסא הנה הוא בהיכל הנז', וכמבואר בס' אוצרות חיים ובספר הכוונות ג"כ, ושניהם פירשו המטה והכסא הנה הם בעולם הבריאה, א"כ יצדק יפה להביא ראייה מזה על זה כי הכל א', מלך ב"ו מה הוא עושה, הולך יחף אף אני עושה כך, ה' בסופה ובסערה דרכו וענן אבק רגליו (נחום א, ג). פי' לא די כי הנשמה מצד עצמה אוספת נתחיה אליה ומקטנת עצמה כמ"ש, כדי שלא להשפיע לחצונים כנז"ל, אלא אף ההארות הבאות אליה נתמעטו, והנה ענין נעילת הסנדל הוא שהא"י שולחת אור חצון

אל זו"ן להגין עליהם מן החצונים, וכמבואר בענין נעילת המנעלים. והנה בענין האבלות נסתלקו אלו ההארות, ולפיכך האבל אסור בנעילת הסנדל, כן נמצא כתוב בכתבי האר"י זלה"ה. והנה בזוהר חדש מדרש רות על פ' שלף איש נעלו ונתן לרעהו (רות ד, ז). אמרו זה לשונם: מכאן אמר רבי עקיבא מיום שחרב בית המקדש נגדעו אלופי עצה, והדעות משתבשות והלב אינו קיים על בורייו והולך אחר מראית העין עכ"ל. וזה כי יש חליצת מנעל לטובה, היינו להסיר (העור) [האור] החצון, ונשאר הפנימי קדוש בסוד החשמל, דמיון מרע"ה בסנה שנאמר לו, של נעלך מעל רגליך (שמות ג, ה). ויש חליצת המנעל הפך מזה, היינו שנסתלק האור המגין ונשאר ערום ויחף, והוא דמיון מה שאירע לאדה"ר ע"ה שאמר וידעו כי עירומים הם (בראשית ג, ז). וכן ואירא כי עירום אנכי (שם י). והנה ידוע ג"כ כי כליות יועצות, והם בנצח והוד, וגם הבינה נקראת עצה, אם מפני שיש בה אדי"ד דיודי"ן בגי' קס"א, והוא עץ עם הכולל, וזהו על ה' שהיא ה' עלאה, גם הכתוב אומר: לי עצה ותושיה אני בינה וכו' (משלי ח, יד). והנה זה האור החצון שאמרנו שהוא בסוד המנעלים, הנה הוא נמשך מנ"ה דבינה, ועתה שנסתלקה ואינה מלבשת רגליו, יצדק לומר נגדעו אלו, כי העצה שמשם אלף בינה, וכיון שנגדעו כנז' הנה בזה הדעות משתבשות, כי גם הדעת ירד ממדרגתו והלב אינו קיים על בורייו והולך אחר מראית העין. וזה יובן ממשז"ל על מ"ש בזוהר (זח"ב ר"ג ע"ב): בהאי נגה מפתי סטרא אחרא לאתתא לנטלא נהורא. ופי' כי הנה אדה"ר נתפתה לדברי אשתו ששמעה לקול הנחש, מפני שלא הבין הדבר על בורייו, וזה מפני כי נטיו רגליו ונתפתה לדברי סטרא אחרא, וכמו שאמר הכתוב: ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכו' (בראשית ג, ו). ולא הבין טענות הנחש הכוזבות, וזהו שאומר והלב אינו קיים על בורייו והולך אחר מראית העין ולא אחרי עין השכל. וכן האדם גם כן, כי כיון שאין לו הארת החשמל והנשמה נתלבשה בלבוש נכרי, והם עון משחית אף וחימה, ואין לו הארה ממרכבו ארגמן, ובזה הלב אינו קיים על בורייו להבין הדברים על בוריים, ולהיות רואה את הנולד ולחשוב הפסד מצוה כנגד שכרה, וכי הוא עתיד ליתן דין וחשבון לפני ממ"ה הב"ה, רק הולך אחר מראית העין ואינו מבין כי על כל אלה יביאהו האלקים במשפט, וכל זה גרם כי ע"י כרת הנפש נסתלקו אור נצח והוד של אור הבינה כמ"ש. וזהו הולך יחף, ואמר אף אני הולך יחף, שנאמר ה' בסופה ובסערה דרכו וענן אבק רגליו (נחום א, ג). כי במקום שאומר הכתוב מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב (שה"ש ז, ב). עתה נתלבשה בקליפות להשפיע בהם, כדי לשמור את ישראל ומפני כבודם גם כן, וכמ"ש (חגיגה י"ג:) על פ' וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון (יחזקאל א, ד). כדי לכבוש כל העולם כלו לפני נבוכדנצר, וכל כך

למה כדי שלא יאמרו ביד אומה שפלה מסר הב"ה את בניו. והביא ראיה מפ' ה' בסופה ובסערה דרכו וענן אבק רגליו. הנה על פ' מי זאת עולה מן המדבר וכו' (שה"ש ג, ו). ומסיים מכל אבקת רוכל: נפרש מ"ש על פ' ויאבק איש עמו (בראשית לב, כד). ואז"ל (חולין צ"א.) שהעלה אבק עד כסא הכבוד. פי' שיעקב העלה בירורין מכל עולם ועולם, בסוד ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם (מלאכי ג, כא). וכבר אמרנו הרבה פעמים משאז"ל על פ' כי ה' אלקיך אש אוכלה (דברים ד, כד). כי השכינה גולה כדי לקבץ אליה נדחי ישראל, הניצוצות שנפלו בתוך הקליפות, דמינן הוו ואידחו (עשרה מאמרות מאכ"ח ח"ג, ח), וז"ש הכתוב ה' בסופה ובסערה דרכו, שהם הקליפות כמ"ש, וזה מפני כי ענן אבק רגליו, פי' סבותיו, מלשון ויברך ה' אותך לרגלי (בראשית ל, ל). בשביל זה מעלה אבק בתוך הקדושה, ואותו האבק נטהרת ומתקדש, והנה בזה הורה ית' שמו אל מלאכי השרת כי לא די שהגיע פגם לג' עולמות בי"ע, אלא גם אל המלכות דאצי', כי רגליה יורדות מות כמ"ש המקובלים ז"ל, כדי לשמר ולהושיע את ישראל, מלך מה הוא עושה, מבזע פורפירא דיליה, אף אני עושה כן, הה"ד עשה ה' אשר זמם בצע אמרתו (איכה ב, יז). אמר ר' יעקב דכפר חנן מפשר ליה, מהו בצע אמרתו, בצע פורפירא. הנה הרבה לבושים נעשים אל הנשמה, כל א' וא' כפי הראוי לו, וזה ע"י מעשה המצות שהאדם עושה, והנה כשהאדם עובר עבירות הרבה עד כי ונכרתה הנפש ההיא ח"ו, וכל צדקותיו אשר עשה לא תזכרנה, תרגמה רב בתוהא על הראשונות (קידושין מ:), אז נאמר על הנשמה והרוח אשר היו מתלבשים בנפש ההוא ערום ילינו מבלי לבוש (איוב כד, ז). ואעפ"י שאח"כ הב"ה ממציא אל הנשמה והרוח לבושים אחרים אם יזכו, כגון שהם מתלבשים בנפש הגר וכיוצא, מ"מ בין דא לדא כיון שנכרתה הנפש ההיא, יחשב אל הנשמה כאילו נקרע הלבוש שלה, וזהו בזע פורפירא דיליה. והנה סוד הקריעה פירש בס' נגיד ומצוה, כי הנה הוא כנגד הלב שנקרע ויוצא מה שבתוכו עכ"ל. וכן בכאן בענין נר"ן כיון שנכרתה ונקרעה הנפש, יצאו מה שבתוכה שהם הרוח והנשמה, ונשארו עירומים כי נקרע הלבוש שלהם, ובתיקונים דף קמ"ב ע"א. בענין (שמות כב, כה): אם חבול תחבול נפשא ורוחא, שלמת רעך דא נשמתא, ואם חבול תחבול תפילין דיד ותפילין דרישא, שלמת רעך כסוייא דמצוה עד בא השמש דאיתמר ביה כי שמש ומגן ה' אלקים (תהלים פד, יב). תשיבנו לו, קדם דיתכניש מיניה, דעליה איתמר וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה (מלאכי ג, כ). מאי צדקה צלותא, ומרפא בכנפיה כנפי מצוה דאינון תפילין כנפי יונה, כנפי מצות ציצית, היא שמלתו לעורו משכא דתפילין עכ"ל. והנה בסוד הנחת תפילין פירש האר"י זלה"ה, כי קודם הנחת

תפילין יש לת"ת מוחין בסוד הרוח, כי כן הת"ת הוא רוח, והמלכות יש לה מוחין בסוד נפש, כי כן היא נפש, אך אחר הנחת תפילין אז המלכות באים לה מוחין בסוד הרוח והת"ת בסוד נשמה עכ"ל. ודבר ידוע הוא בזוהר והרבה מקומות, ובפרט בפ' ויקרא ז"ל: ובגיני כך והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים (ש"א כה, כט). והא אוקמוה דנפש אתקשר ברוח ורוח בנשמה ונשמה בקב"ה וכו' עכ"ל. והנה התפילין נק' חיי המלך, כמ"ש הטעם כי ב' פעמים אדי"ד הוי"ה א' הם בגי' חיים, והנה ע"י תורה ומצות נקשרת הנפש עם הרוח והרוח עם הנשמה והנשמה בקב"ה, ובפרט ע"י מצות תפילין נאמר ה' עליהם יחיו (ישעיה לח, טז). ויאמר ע"ז ג"כ הפ' והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים, כי אפי' בחינת הנפש תהיה צרורה בצרור החיים ע"י התפילין הנקראי' חיים כנז', וזה ע"י התקשרה ברוח ורוח בנשמה ונשמה בקב"ה שהוא צרור החיים כמ"ש בזוהר כנז', אבל אם ח"ו לא יניח האדם תפילין אז הוא בכלל פושעי ישראל בגופן, וגורם פגם לרוח ונפש, וזהו אם חבול תחבול נפשא ורוחא, כיון שאינו מוסיף בהם הארה הוא כמי שחובל בהם, וביאר ואמר מה הוא הפגם והחבלה שחובל בהם, ואמר שהוא שלמת רעיך דא נשמתא, אשר כביכול הנה היא שלמה שמתלבש בה רעיך זה הב"ה, כד"א רעיך וריע אביך אל תעזוב וכו' (משלי כז, י). ופירש אח"כ ואמר באיזה אופן הנה הוא חובל לנפש ורוח, ואם חבול תחבול תפילין דיד ותפילין דרישא, שעל ידם מוסיף בחי' רוח לנפש ונשמה לרוח כמ"ש, שלמת רעיך כסוייא דמצוה שהיא הציצית, בסוד אור מקיף כמשז"ל, עד בא השמש וכו'. פי' עד שלא יסתלק השמש כמ"ש תשיבנו לו וכו'. וזה כי ידוע שאעפ"י כי מצות ציצית ותפילין כל היום, מ"מ העיקר הוא בשעת תפלה, והן אלה דברי התיקוני' הנז' עפ"י הדרך אשר נפרש, וכבר אמרנו הרבה פעמי' כי כל מה שנפרש הוא דרך דרש לא זולת, ואמר אם חבול תחבול שלמת רעיך, שעברת על מצות ציצית ותפילין קודם שיסתלק מכל וכל הארתם, היינו שיעבר זמן ק"ש ותפלה, והיינו תפלת המנחה ותשקע החמה, תשיבנו לו היינו לקיים המצות באותה שעה, וזהו דאיתמר ביה כי שמש ומגן ה' אלקים. שהוא ק"ש ותפלה, שעל זה נאמר יראוך עם שמש (תהלים עב, ה). ומגן ג"כ שהוא מגן אברהם, והיא התפלה. זה אפשר לומר דרך רמז, אבל העיקר נ"ל לומר כי כבר ידוע כי היסוד נק' שמש, ובפרט יסוד דבינה הנק' רקיע שבו חמה ולבנה כמ"ש ז"ל (חגיגה י"ב:), והנה בפי' תפלת ראש השנה בפי' אלקי אברהם וכו'. אמרו שיורדין מקיפין אל המוחין, והם מחג"ת דבינה, ומאירים במצחא בסוד תפילין, ויורדים אל זו"ן ג' אל ט' יודי"ן בז"א וג' אל בנוק', ואח"כ מאירים כלם בנוק' והם ג' אל בגימ' מג"ן וכו' עכ"ל. וידוע כי אעפ"י שהם מחג"ת, הנה הכל הוא יוצא מיסוד דבינה, וז"ש עד בא

השמש, קדם דיתכניש מיניה, היינו קודם שיסתלק יסוד דבינה שמאיר בעת התפלה, כי אז מאירי' או"א והם נק' ה' אלקיכם, ע"י היסוד הנק' שמש, והם אורות הנעשים כמנין מגן, ונעשים ג"כ מגן וכמבואר שם. וזהו כי שמש ומגן ה' אלקים: תשיבנו לו קדם דיתכניש מיניה, כמו שפירש ואמר דעליה איתמר וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה. פי' לאותם שיש להם תפילין בראשם והם נק' יראי שמי, יזרח לכם שמש צדקה וכו'. מאי שמש צדקה, צלותא. נ"ל דהוקשה לו כי גבי שמש לא שייך לומר שהוא עצמו צדקה, דהיל"ל שמש בצדקה, ולפיכך פירש צלותא. ואפשר לומר וזרחה לכם יראי שמי כמ"ש שמש צדקה, הוא יסוד אבא המתגלה בתהלות לאל עליון, גימ' אלם. שפי' כי מלת אלם בגי' צדק[35], וע"י הארת ז"א נעשית צדקה, ועתה אומר הכתוב כי ע"י הארת יסוד אבא יתמתק ב' פעמים ש"כ שהם בז"א שהם בגימ' שמש, ויאיר במלכות שהיא תפלה, וזהו שמש צדקה, מאי צדקה צלותא, ומרפא בכנפיה, שהם העולמות שנעשים כדמות כנפים, ואמר כנפי מצוה דאינון תפילין כנפי יונה, שגם הם הנה הם בסוד אור מקיף, כנפי יונה שהיא התפלה שנק' יונה כמ"ש בתיקונים, וכן הנשמה ג"כ תפלה של יד כנגד תפלה מיושב, ותפלה ש"ר כנגד מעומד, וכן כנפי מצות ציצית שהם עם ב' זרועות האדם בסוד שש כנפים (ישעיה ו, ב). ועוד נוכל לומר בענין שמש צדקה שאמרנו למעלה לפרש אותו כפשוטו, ויהי' פי' על יסוד בינה דתמן חמה ולבנה, ונק' שמש צדקה כי כן הבינה נקראת צדקה כמ"ש בתיקוני' דף ע' ז"ל: והאי צדקה איהי אי' עילאה וכו' עכ"ל. וסיים ואמר היא שמלתו לעורו, משכא דתפילי. כי אחרי שחטא אדה"ר ונתלבש בכתנות עור, הוצרך להארת תפילין להאיר אל הנשמה, ונוכל לומ' עוד ג"כ היא שמלתו הוא הטלית, לעורו משכא דתפילי, כמשז"ל שצריך לכסות התפילין בטלית, ואמר אח"כ ואם את לא תחזיר אלין כסויין ליה קדם דיתכניש מיניה שמשא דאיהו קב"ה דאתמר ביה כי שמש ומגן, הכי יתכניש מנך נשמתא דאתמר בה כסאו כשמש נגדי (תהלים פט, לז). מדה כנגד מדה וכו'. והוא מובן, כי כיון שהאדם עובר על מ"ע של ציצית ותפילין ומעיד עדות שקר בעצמו, ונכלל בכלל פושעי ישראל בגופן ח"ו, אז מסתלק אור השכינה מן הנשמה, וכיון שמסתלק האור, כאומ' חשך משחור תארם (איכה ד, ח). ונשארת ערומה מאור השכינה, ובמקום דאתמר בה כסאו כשמש נגדי, שהיא הנשמה שהיא כסא אל השי"ת, כשמש נגדי שהוא מאיר לארץ, כך היתה מאירה אל הרוח והנפש ואל הגוף ג"כ, עתה שנסתלק אורה כנז' נסתלקה מן הנפש ומן הגוף, ונכרתו שניהם שהיו לה למלבוש, וזהו ג"כ בצע אמרתו וכו'. הנה בפ' עשה ה' אשר זמם,

[35] מילוי אל"ם: לף מד ם, בגימ' צדק.

נפרש בצע אמרתו בזע פורפירא. שהם ב' מיני גבורות הנשפעות אל המלכות ע"י הז"א, והם ב' מיני מנצפ"ך, א' מצדו בלבד והם דין גמור, וא' מצד אי' והם יותר מתוקות, ובעת החרבן לא השפיע רק גבורות קשות, וזהו עשה ה' אשר זמם בצע אמרתו, בצע פורפירא. פי' כי לא נשאר רק פור בלבד, והנה זהו פגם נמשך אל המלכות גם מצד הז"א, ועיין לקמן בפ' הנזכר. אמר עוד מלך ב"ו מה דרכו לעשות, יושב ודומם אף אני יושב ודומם, ישב בדד וידום (איכה ג, כח). הנה הכתוב אומר נדמ(ה)[ו] עמי מבלי [ה]דעת (הושע ד, ו). וכן ג"כ אומר הכתוב גם בלא דעת נפש לא טוב (משלי יט, ב). ופי' פסוק זה בשער הקליפות, כי מי שיש לו נפש מצד הקליפות שהיא נפש לא טוב, הנה היא בלא דעת, ואמרו ג"כ כי מה שאמר הכתוב גבי אדה"ר, כי ביום אכלך ממנו מות תמות (בראשית ב, יז). נתקיים כפשוטו, שנסתלק ממנו ההוא זהרא עלאה, והנה בעוד שאדם מחדש ד"ת, גורם שכל האורות אשר לא היו רק בכח, עתה יוצאים אל הפועל ומאירים בנשמתו, והנשמה ג"כ מתלבשת בתוכו ועי"ז מאירים יחד נר"ן בגופו של אדם, וכשהאדם חוטא ואינו מחדש ד"ת, וכ"ש אם ח"ו עושה עונות חמורות עד כי עליו נאמר ונכרתה הנפש ההיא, הנה אז הנשמה אינה מאירה, והאורות שהם בכח יושבים ודוממים, וזה מה דרכו לעשות, יושב ודומם אף אני יושב ודומם, שנא' ישב בדד וידום. וזה כמו שאמרנו בסוד האבלות ז"ל, הנה כשנכנסים המוחין בתוך ז"א אז מתרבה האור בו ויוצא דרך פיו לחוץ בסוד הבל המקיף, ועתה נסתלק זה ההבל מפי וכו' עכ"ל. והנה בזמן החרבן נסתלקו המוחין מז"א, וזהו ישב בדד וידום. ואפשר ג"כ ישב בדד מבלי קבלת המוחין, והנה זהו פגם שמגיע כביכול אל הז"א מצד הסתלקות אור הבינה, היינו המוחין מן הז"א, אמר עוד מלך ב"ו אבל מה דרכו לעשות, יושב ובוכה אף אני עושה כן, הה"ד ויקרא אד' אלקים צבאות לבכי ולמספד (ישעיה כב, יב). בכאן הוסיף מלת "אבל" מה שלא אמר בקודמים, ואפשר לומר כי כיון שנסתלקו המוחין מן הז"א אז הוא דמיון האבל, וכמו כן הנשמה כאשר הנה היא יושבת ודוממת הנה היא דמיון האבל, ולפיכך הוסיף עתה מלת אבל, ואמר מלך ב"ו אבל מה דרכו לעשות, א"ל יושב ובוכה. כי כיון שהוא יושב ודומם ואין לו מה לדבר ואינו יכול להתפלל, כי שערי תפלה ננעלו בעדו, ולכן יושב ובוכה. כי שערי דמעה לא ננעלו, ודקדק באמרו יושב ובוכה, אינו אומר בוכה אל מקום שהם בנצח והוד דאבא, נו"ה ירכי קשוט בכל מקום ושם מקום הישיבה, והם מאירים בחו"ב דז"א ומשם באי' הדמעות, וזהו יושב ובוכה. ואפשר לומר ג"כ כי בהיות הנשמה זוכה, אז עליה נאמר עוז והדר לבושה (משלי לא, כה). שהוא הרוח והנפש, אז ותשחק ליום אחרון בעלותה למעלה להתענג בעונג ה', ואז פיה פתחה בחכמה, וכל אותה פ'

יבא על נכון בשבח הנשמה מידי עלותה בית ה', וכאשר נכרתה הנפש ח"ו, והנשמה להיותה בלי לבוש אינה יכולה לעלות, אז לא די כי הנה היא יושבת לבדה ודוממת כמ"ש, רק במקום העליה והשחוק, הנה יושבת במקומה אבלה ושוממה ובוכה, וז"ש יושב ובוכה, א"ל אף אני עושה כן, ויקרא אד' אלקים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד. וכמ"ש למעלה כי בינה ומלכות הנק' אד' ידו"ד עם נשמותיהם של ישראל הנק' בשם צבאות, כלם הסכימו בתוקף הדין והבכיה לסיבת גודל הקטרוג, ועיין בפ' אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי (תהלים מב, ה) הכתוב למעלה כי שם הארכנו בענין זה ע"ש. והנה אפשר לומר כי כל זה נרמז במדרש הנעלם של שיר השירים ז"ל, וסגרו דלתים בשוק (קהלת יב, ד). אלו הם השערים שכלם ננעלו זולתי שערי דמעה שלא ננעלו, בשפל קול הטחנה, סוכת דוד שנפלה ונשפלה לעפר שפל, וקולה שהיתה משוררת תמיד בשיר האהבה שפל וכו'. ומלבד מ"ש למעלה במקומו בפ' וזכור את בוראך וכו' (קהלת יב, א). אפשר לומר שבא לרמוז כל מה שאמרנו, ומלבד מ"ש בסוף על יושב ודומם, וגם על יושב ובוכה, נוכל לומר וסגרו דלתים בשוק, על דרך מ"ש תולה שק על פתחו, כדי שלא יכנס שום אדם בפנים, וזהו ג"כ אלו הם השערים שכלם ננעלו, והוא ג"כ על דרך מ"ש בזוהר פ' תרומה ז"ל (קמ"א ע"א): כיון דגרמו חובין משיכו ההוא פתיחו להאי סטרא ולהאי סטרא, עד דאתקרב קליפה כלא כחדא, כיון דאסתים קליפא למוחא, כדין שלטא ההיא קליפה דחת לון לבר מההוא דוכתא וכו'. עד וכד דחא לון לישראל מיניה, ההיא קליפה אהדרת ואתפתחת כמלקדמין, ובגין דעמא קדישא לא הוה תמן, חפיא על ההוא חופאה דפרוכתא קדישא, לנטרא ההוא אתר וכו' עכ"ל. וזהו שבשעת החרבן תלה שק וכו' וננעלו השערים, ואעפ"י שנסתלק השק שהיא הקליפה, מ"מ עדיין השערים ננעלו ע"י ההוא חופאה דפרוכתא קדישא, וגם במקום שהיתה השכינה מאירה באור גדול ועי"ז היתה משוררת תמיד, עתה חשך משחור תארה והושלך לארץ נצחה, וזהו דמיון שמש ירח קדרו כמ"ש למעלה, וזה בשביל קול הטחנה שהם השפתים, רחייא דטחנין מנא, וגם צבאות השכינה שהם דמיון הכוכבים, עתה וישחו כל בנות השיר, הם המלאכים הנחלקים במשמרותם על השיר, מהם משוררים ביום, ומהם משמרות [משוררים] בלילה, והם דמיון שמש ירח, ג"כ קדרו שדממו מזמר ומלדבר שיר, גם מגבוה יראו (קהלת יב ה). כי גבוה מעל גבוה שומר (קהלת ה, ז). גבוה מן המלאכים שהוא בסוד הבריאה, סוד המטה העליונה והכסא ג"כ כמ"ש למעלה, שומר כמ"ש שהוא סוד אור המנעלים כמ"ש למעלה, שהוא אפילו מתחת לרגלים. ושומר זה מזה, ומקבל זה מזה, בסוד הלבושים שהם שומרים ג"כ, ומקבל זה מזה, שהם הב' מיני גבורות שנרמזו

במלת פורפירא. בנעימה מצד הבינה, ובקדושה מצד החכמה, ובחרבן בית המקדש יצאה מְאֵרָה ודין חזק מצוי לפניו, וגבוה יראו מגבוה ומדינו עכ"ל. כי עתה בעו"ה כרסוון רמיו, כביכול שהיו הפוכין, והולך יחף ונסתלק השומר עליון ותחתון, בסוד המלבוש והפורפירא דבצע יתיה, ובמקום הנעימה מצד הבינה, עתה יושב ודומם, ובוכה ג"כ מצד החכמה, וזה מפני כי יצאה מְאֵרָה ודין חזק מצוי לפניו, וגבוה ירא מגבוה ומדינו, ולכן אין תקנה לזה רק יושב ובוכה, כי שערי דמעות לא ננעלו, ועל ידם נמתק הדין, והנה מדברי המדרש הנעלם הנ"ל, אפשר להביא ראיה ג"כ שנרמז בו נחמה עפ"י דרכנו, כי כאשר יחזר השיר כראשונה, הנה אז יפתחו שערי צדק וישובו הדברים לקדמותן, אבל למען לא יצא הדבר בלי חידוש נביא דברי ס' הזוהר בתחלת שיר השירים, ונפרש בו קצת דברים דרך דרש, ועפ"י מה שנפרש נוכיח שיש בו נחמה לאלו הדברים שאמרנו, וז"ל ס' הזוהר שיר השירים: פתח ואמר שיר השירים אשר לשלמה, זכאה דרא דחכמתא דלעילא שרייה בגויה בשעתא דקב"ה הוה בעי לגלאה בארעא מה דלא אתגלי למלאכי עילאי וכו'. אפשר לומר דדייק מלת "אשר לשלמה" ואמר זכאה דרא וכו'. וזה כי ידוע כי בימי שהע"ה נתגלה על ידו חכמה סתימאה, וכמ"ש שכך כתב הרמ"ז נר"ו. וז"ש זכאה דרא די חכמתא דלעילא, שאינה חכמה סתם רק חכמתא דלעילא שהיא חכמה סתימאה הזאת שרייה בגויה, שנתגלתה זאת החכמה באותו הדור, ולכך זכאה איהו. ואמר אח"כ בשעתא דקב"ה. אפשר לפרש על הבינה כי כך נק' ג"כ, וכאן יפורש על בינה דעתיק יומין שלא נתגלתה אך שולחת הארתה, והנה היא מגלה אור החכמה שבתוכה במצחא דא"א וכו'. וזה ע"י שם אדי"ד שהוא בבינה דעתיק יומין הנז' וכו'. עד שמגלה הארתה באו"א במקומם, ושם יש אדי"ד שלישי, וכל זה נרמז בפ' ויאמר אלקים אל משה אד"יה אשר אדי"ד וכו' אדי"ד שלחני אליכם (שמות ג, יד). וכל זה מבואר ביחודים, והנה ג' אדי"ד בג' מילואים קס"א קמ"ג קנ"א הם חות"ם עם הכולל כמשז"ל, גם כ"א פעמים אהי"ה בגי' אמ"ת, וזהו חות"ם אמ"ת. וכל זה מבואר בדברי רז"ל. וז"ש בשעתא דקב"ה שהוא בינה דע"י כנז', בעי לגלאה בארעא מה דלא אתגלי למלאכי עילאי כפשוטו, ומאי איהי רזין דחכמתא, שהוא סוד החכמה דעתיק יומין, והוא רזא דשמא גליפא שהוא שם אדי"ד זה.

אי נמי שמא גליפא עלאה הוא שם הוי"ה שנתגלה אח"כ והוא גליפא ע"י ג' שמות אדי"ד כנז', דשמהן קדישין לא אתמסרו לון, ואתמסרו לחכימין בארעא כפשוטו כמשז"ל, הנה אז בההיא שעתא משבחין ואמרין, ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים (תהלים ח, ב). פ' זה פירש בזוהר פ' תרומה למעלה ממה שאמרנו לעיל,

שאו' על פ' ויהי ביום כלות משה (במדבר ז, א). ז"ל: בההיא שעתא אתתקפת שכינתא ותברת ההוא חשוך קבל, כמאן דתבר גזיזין תקיפין ונחתת לארעא, כיון דחמו כלהו כך, פתחו ואמרו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ, אדיר ודאי וכו' עכ"ל. הנה כי על מה שהשכינה שברה ההוא חשוך נק' אדיר, ועי"ז יוסר השק שהיא הקליפה אשר היא על הפתח, ועלה הפורץ לפניהם שער, ויכנסו בו ע"י שיר השירים דעליה קאי, וכאן פירש מה אדיר שמך בכל הארץ, אילין רזין גליפין דשמהן קדישין דאתגליין בארעא, כי ע"י גלוי הסודות למטה, אשר הנה הם חקוקים בלב חכמי ישראל, ושמו ית' מתגדל ומתקדש, וזהו מה אדיר שמך בכל הארץ, ועי"ז ותושבחתא דהאי על השמים, דכל אינון אוכלוסין אודן ומשבחן עובדא דאתגלי בארעא, מה דלא אתגלי לון וכו'. כי ע"י גלוי הסודות למטה נתוסף כח בגבורה של מעלה, ולכן הנה הם משבחים ומשוררים, כי ע"י מה כי שמך הנה הוא אדיר בכל הארץ, עי"ז תנה הודך על השמים כמ"ש, וא"כ במקום כי ע"י העונות ח"ו טחול אוכם מעכבת הלב מלהבין, עתה ע"י כלוי הסודות נאמר על האדם הסירו הבגדים הצואים (זכריה ג, ד). והשק מעל בשרו מבית הלב, והלבש אותו אורות עליונים, וכן ג"כ במקום שנאמר אלביש שמים קדרות (ישעיה נ, ג), עתה תנה הודך על השמים, והם מאירים בהארה גדולה, ועי"ז ג"כ שכינתו ית' נאמר עליה וראיתיה לזכור ברית עולם (בראשית ט, טז). דאתחזיאת בלבושין שפירין וגוונין נהירין, ואמר אח"כ הא ברזין דרתיכא קדישא עילאה. בא ליתן טעם ולפרש מפני מה אמר שיר השירים אשר לשלמה, שהם ד' תיבות, ואמר שהם בסוד מרכבה העליונה שהוא סוד כסא הכבוד, ואמר קדישא לרמוז שהוא מצד החכמה, כי כל קדש הוא מצד החכמה, ופירש ואמר דארבע שמהן גליפן, והא איהו רזא דרזין רתיכא עילאה דשמהן, אד' צבאו"ת ידו"ד אדי"ד וכו'. לפרש זה צריך לפרש כל הענין, הגם כי קצרה כח השכל להשיג, מ"מ על זה נאמר דרוש וקבל שכר, וה' יאיר עינינו במאור תורתו. וכפי מעט הקדמות שבידינו נפרש כיד ה' הטובה, וזהו שאמרו בס' אוצרות חיים ז"ל: כסא הכבוד הם ג' אורות מתנוצצים מכח"ב דאצי', ומתלבשים בג' ראשונות שבכל פרצוף מה' פרצופין דבריאה וכו'. ובסוף כתוב: ונלע"ד שאלו הג' אורות הנק' כסא שאמרנו שמתנוצצים מכח"ב דאצי', הם עצמם ירדו תנה"י דמלכות דאצי', ונתלבשו אח"כ אלו הג' עם בחי' לבושיהם שהם נה"י דנוק' דאצי', ירדו ונעשו מוחין בסוד נשמה אל הבריאה לכל הפרצופי', כנז' במקום אחר עכ"ל. ואפשר שזהו שרמז כאן, כי בסוד שהיא סוד כסא הכבוד, יש הארת ד' שמות שזכר ממטה למעלה, תחלה היא המלכות הנקראת אדנ"י כידוע, וגם כמו שמפרש אח"כ ואמר כי צבאות שהם בנה"י הנק' צבאות, ופירש אותו ביסוד כמו שנפרש, ואח"כ ידו"ד הוא

בז"א, שממנו נמשכים כל ההארות למלכות ע"י היסוד שבו, ואח"כ אדי"ד שהוא בבינה, אשר בתוכה מתלבשים המוחין דאבא ויורדי' לזו"ן, באופן כי כח"ב דאצי' מתפשטים באדי"ד שהיא אימא, וממנה לידו"ד שהוא ז"א, וממנו לנה"י, היינו ליסוד דידיה, וממנו למלכות שהיא אדנ"י. ואמר אח"כ רזא דארבע שמהן. כי המרכבה הנז' היא סוד ד' שמות אלו, גליפן דארבע זהירין, שנחקקים בתוכם ד' אורות שהם ד' מקומות שאמרנו שמתלבשים בהם כ"ח ב"ד הנז', עד שיורדים לעולם הבריאה. ואמר וכל זהרא וזהרא אתכליל חד בחבריה, ותיאובתא דהאי לאעלא בהאי ולאתכללא האי בהאי. כל זה פשוט עם משז"ל כי חשק העליון להשפיע והתחתון לקבל, ולהיות נכלל כל א' בחבירו, ובזה כל א' מוסיף אומץ והארה בחבירו, העליון בתחתון והתחתון בעליון, ואילין ארבע זהורין אתפרשן בשמהן ידיען כפשוטו כמו שמפרש, ועל מה שאומר למעלה רתיכא קדישא עלאה, מלבד מ"ש אפשר לומר כי כונתו על ז' היכלות דאו"א, שהם אותם של שבת דיוצר כמו שנדקדק לקמן.

ונחזור לדברי הזוהר: **חד אקרי** זהר חשוך ולא חשוך. פירוש בחינת המלכות, כיון שהיא באתר נקבה נקראת חשך, אבל ולא חשוך, אינו חשך ח"ו, וזהו חשוך ולא חשוך. גם החשך הוא מצד עצמה, כי הלבנה אין לה אור, אמנם כשבא אליה אור השמש שהוא הז"א, אז הנה היא מאירה, וזה לפי פשוטן של דברים, אמנם לדקדק ולהתיך התיבות, נראה לפרש באסתכלותא דיליה חשוך, עם מה שאמרו בענין ברכת המפיל. כי בעוד שהמלכות היא באחורי ז"א מחצי ת"ת שלו ולמטה, אור עיניו נקיב מאחורוי ומאיר בה וכו'. והנה זו הארה מועטת, אמנם כאשר מאיר בה א"א, ומאיר לאישון בת עין, אז היא מתמלאת ביודי"ן ונבנית פרצוף ג' כמו הז"א ומאירה באור גדול. וז"ש באסתכלותא דיליה. פירוש אם נפרש על (החכמה) בהסתכל בו הוא חשוך, וגם נוכל לפרש באסתכלותא דיליה, בהסתכלות הז"א וי ליה, עדיין הוא חשוך יען הארתו מועטת, מיד ארים חשוך, שמסתלק אור הז"א ממנה בסוד המפיל חבלי שינה על עיני, אז מסתכלאן ביה יתיר, שבא אליה הארת א"א, אז נהיר ונציץ ולהיט בנהירו עלאה, פירוש בתחלה אותה נקודה של מלכות הנה היא מאירה, ואח"כ ונציץ. שמתחלקת לניצוצות עשר נקודות, ואח"כ ולהיות שכל א' מהנקודות נעשית מדה שלימה, וכל זה נעשה ע"י הגבורות, כידוע כי כל בנין המל' הוא ע"י הגבורות, וזהו ולהיט. וכל זה בנהירו ושפירו עלאה. שהוא א"א שעל ידו היא נבנית כמ"ש, אמנם מ"מ עדיין נהוריה קמיט בגווה, שהרי תרעין דילה סתומות, כמשז"ל שנעשית בתולה בכל לילה, עד דבטש בה נהורא אחורא, וכדין בהאי נהורא הם סוד הידים העליונים של הבינה העושה אותה כלי, בסוד

מקדש אדנ"י כוננו ידיך (שמות טו, יז). וזהו ואנקיב לה, ואז כדין אתמלייא מההוא זהרא, שנכנסים לתוכה מ"ד ונציץ לכל סטר, שאז משפעת לכל העולמות. ופירש אח"כ ואמר זהרא דא אתגליף בשבעין ותרין ניצוצין דאינון ע"ב שמהן גליפן. זה יובן ג"כ כמ"ש בענין ביאה ראשונה שעושה אותה כלי, הם ג' ע"ב שהם [בגימ'] רי"ו, או ע"ב קד"ם בגי' רי"ו, והוא שם של ע"ב תיבות, וכמבואר הכל בארוכה בביאור ק"ש על המטה. ובדרוש ה' של מ"נ ומ"ד. ואמר שבעין סנהדרין ותרין סהדין. הנה השבעים סנהדרין, אפשר לומר שהם עיני המלכות אשר הם בהיכל הזכות, כי המלכות בעצמה היא עולמתא שפירתא דלית לה עיינין. אי נמי תרין סהדין הם ג"כ בהיכל הזכות כנראה בהיכלות, נ"ל ועיקר דשבעין סנהדרין הם ה' ידות שעולים ע', והם ג"כ ז' ספיראן מצד הבינה שמקבלת המלכות, והם ע' סנהדרין כמו שפי' מהר"ם קורדווירו זלה"ה בס' פרדם רמונים בשער ערכי הכנויים, כי סנהדרי גדולה הם בבינה, בית דין הגדול ותרין סהדין הם ב' שמות, היינו שם אדי"ד שבבינה, וחלופו בא"ב ג"ד בוכ"ו, בגימ' יד"ך שנותנת הבינה אל המלכות, ובזה עושה אותה כלי, והם ב' פעמים בידך אפקיד רוחי (תהלים לא, ו). א' במלת בידך, וא' בס"ת למפרע. והוא סוד מלוי אל"ף דל"ת שיש בו ל"ד אותיות במילוי המילוי, כמשז"ל בכונת ק"ש שעל המטה. והם ב' ידות, תרין סהדין. וז"ש שבעין סנהדרין ותרין סהדין, כדין בהאי זוהר כלילן, שהכל נכלל זה בזה, והכל עולה לכוונה א' לבנות את המלכות ולעשות אותה כלי, ולנוסח אחר דאמר האי זהרא כלילא בשתי שמהן. ג"כ נוכל לומר כי הזהר הזה שממנו נבנית המלכות, כלול בב' שמות אלו, אדי"ד וחלופו שעולה נ"ה, כמנין ב"ן וג' מוחין כמ"ש מהח"ר צמח זלה"ה בהגה א', ומתעטרא בשמא דא אדנ"י. מלבד לפי פשוטו כי עי"ז המלכות מתעטרת בשם אדנ"י, כי אז הנה היא בסוד פרצוף ויש לה שם בפני עצמה כמשז"ל, ועתה היא נק' א"ד כמ"ש אח"כ, אפשר ג"כ לומר כי ע"י שם בוכ"ו הנז', שם אדנ"י מתעטר בו, והוא כמ"ש כי מלוי מלואו יש בו ל"ד אותיות כמ"ש, ואמר כי כיון שנק' בשם זה, כדין איהו שר דכל עלמין וכל חיליו וכל משריין דעלאין ותתאין כלהו וכו'. ועוד נוכל לומר ואתעטרא בשמא דא אדנ"י. פירוש על ידי שם אדי"ד מתעטר שם אדנ"י, כי בתחלה היה במלכות ש"כ דינין, ונקראת נער שאינה ראויה לזווג, והם ה' פעמים דין בגימ' ש"כ, ואח"כ כשבאין אליה ה' אלפי"ן מה' אדי"ד שבבינה, נעשים ה' פעמים אדנ"י, וכמבואר בפי' אדנ"י שפתי תפתח ובשאר מקומות. ואז נקראת נערה ראוייה אל הזווג והיא בגי' שכ"ה, וזהו ומתעטרא בשמא דא אדנ"י, ועפ"י דרך זה אפשר לומר ג"כ מ"ש למעלה, ונהיר ונציץ ולהיט לכל סטרין. פי' ונהיר על ידי א' של אדי"ד כנז', ונציץ ולהיט השכ"ה ניצוצין שהם גבורות כמ"ש, וכדין איהו שר וכו'. שהרי עי"ז

הנה היא מקבלת ומשפעת בכל העולמות, וכל גנזי מלכא בידה מסירין, והיא נקראת אדון לכל העולמות, וכמו שמפרש אח"כ. ולפי מ"ש לעיל בענין רתיכא קדישא עלאה, שהוא ז' היכלות דאו"א הנפתחים בשבת, אפשר לפרש מ"ש "חד אקרי זהר חשוך ולא חשוך" על סוד המרגלא, אשר כפי מהר"י סרוק זלה"ה, הנה היא בראש עולם הבריאה, והנה אמרו ג"כ כי ז' שמות המרגלא הם עולים עם הכולל כמנין תכל"ת, והנה התכלת מחשיך עיני החצונים, וכן אמרו ג"כ דתכלת אכיל ושצי, כשמו כן הוא לשון כליה, ובימות החול אינו שולט כי אם שם א' איש יומו, גם כללות השמות עולים תתמ"ט בלבד, ובשבת שולטים כולם, מלבד מ"ש הרמ"ע זלה"ה כי בשבת נעלם מספר הא', ושולט בו מספר יותר מעולה שהוא מעולם הבריאה ממש, והוא כל ז' שמות שזכרנו חוץ משם הוי"ה בניקוד אלקים ושם י"ה, ונכנסים במקומם אדי"ד יד"ו דאי' במקום הוי"ה בנקוד אלקים שהוא נמתק בו, ויה"ו שהוא זעיר דאבא במקום י"ה, ששתי אותיות אלה סימנים דאו"א, והרי מוסיף כח בשם אדנ"י באותה שעה שמלכות עולה מאליה מעצמה, לפיכך אותיות אלה נבלעות במקומן ונשלם עם זה מנין תכלת בזמנה, ושמות אדי"ד יד"ו הוי"ה א"ל אלקים מצפ"ץ מצפ"ץ וכו' עכ"ל לענייננו. וז"ש חד אקרי זהר חשוך ולא חשוך. פי' הנה הוא חשוך מצד הדין הקשה, וגם כי הוא מחשיך עיני החצונים כמ"ש, אבל אינו חשוך מצד עצמו רק באסתכלותא דיליה חשוך כמ"ש, מיד ארים חשוך, שנסתלק שם הוי"ה בנקוד אלקים שהוא דין, אז מסתכלאן ביה יתיר, ששולט שם אדי"ד שהיא בבינה עליונה, וגם שם יד"ו שהוא בזעיר דאבא, ועי"ז מסתכלאן ביה יתיר, שבא אליה הארה גם מנ"ה דאבא ששם סוד העינים כמ"ש משז"ל בזה הרבה פעמים, ואז נציץ ולהיט, שולח הניצוצות להגין מן החצונים, ולהיט על דרך מ"ש כי ה' אלקיך אש אוכלה (דברים ד, כד). להמשיך אצל שכינתו ניצוצות הקדושה, וכל זה בנהירו מצד הבינה, ושפירו מצד החכמה עליונה, שהם חו"ב העליונים כמ"ש, אמנם עדיין נהוריה קמיט בגויה, שאינה מאירה בשמות היוצאים ממנה, היינו אעפ"י ששולט אדי"ד יד"ו כמ"ש, אינה מאירה בשמות אחרים, עד דבטש ביה נהורא אחרא, שהוא הארת ז' תיקונין עלאין, ג"ט קר"ע פ"ח, אז מתנוצצים אתוון כמבואר בתוספתא פ' יתרו (זח"ב צ"ב ע"א), וכמו שפי' באותה תוספתא, והבאתי דברי מהר"י סרוק זלה"ה בזה, ואז וכרי[ך] (כהרי) [דכרי] בהאי נהורא. שנפתחים עי"ז ההיכלות העליונים שבבריאה ומתגלה הארתם בכל העולמות, ואז כדין אתמלייא מההוא זהרא ונציץ לכל סטר (נ"א סטרין), שמתגלים כל הז' שמות של המרגלא כמ"ש, ואח"כ זהרא דא אתגליף בשבעין ותרין ניצוצין, דאינון ע"ב שמהן גליפן. הנה הפשט לא יופשט, כי פשטיות דברי הזוהר הנז' הוא על מלכות שם אדנ"י,

ומ"ש על ענין המרגלא אינו אלא על המרגלא המתראה ומאירה בה כמ"ש, ואמר כי מלבד מ"ש ועוד זהרא דא אתגליף בשבעין ותרין ניצוצין, שכן ע"י הקדוש מאיר בה שם ע"ב, וכן אז"ל ויכלו בגי' ע"ב, וכן צריך לכוין, והם שבעים סנהדרין, ז' עליונות דז"א, וכן ע' תיבין שבויכלו וברכת הקדוש, והם תרין סהדין שהם ב' פעמים ל"ה. אי נמי סוד ב' נרות של שבת הם תרין סהדין, וכלם רומזים ומאירים במלכות. אי נמי עפ"י הדרך שפירש מהר"י סרוק זלה"ה כנז', אפשר לומר שמכח הבטישה של נוצר ונקה, תרין מזלין, יוצאין תרין עטרין שיורש זעיר מאבא ואי', ומהארתם מקיף אז הכלה וכו' עכ"ל. וזהו אתגליף בע"ב ניצוצין דאינון ע"ב שמהן, שכן מזל נוצר הוא שם ע"ב, וע' סנהדרין הם ע' עטורין שבאצי' מא"א ע"י אי', וכבר אמרנו כי ע' סנהדרין הם בבינה, ותרין סהדין הם שני מזלות הנז', והנה ע"י כל אלו ההארות שאמרנו, ואתעטרא בשמא דא א"ד, כמ"ש האר"י זלה"ה בשירים שלו, ועיטורין דיליה וכו' כמ"ש, שכן בליל שבת קדש נעשית אל"ף למ"ד אדנ"י. אי נמי כמ"ש למעלה מ"ש הרמ"ע מפאנו ז"ל, כי ע"י אדי"ד יד"ו שנתוסף עתה, עי"ז מוסיף כח בשם אדנ"י באותה שעה שמלכות עולה מאליה וכו'. וזהו כדין בהאי זהר כלילן כל אלו ההארות שאמרנו, וגם הארת ב' שמות אדי"ד יד"ו מאו"א כמ"ש, והארת ז' שמות המרגלא שקבלו הארה מז' תקוני עתיק יומין, עי"ז ואתעטרא בשמא דא אדנ"י שעולה מאליה כמ"ש, ואז כדין איהו שר דכל עלמין וכו'. כי כיון שהיא עולה ויורשת מקום זעיר, הנה היא נקראת אדון בלשון זכר, רבון ושליט כמו שמפרש, וגם באותה שעה תושבחתא דהאי דקא משבחן ליה ואמרין תושבחתא ומשבחין לעילא, כמ"ש הרמ"ע מפאנו זלה"ה הנז', כי אז המלאכים אומרים איה מקום כבודו, כיון שעלתה למעלה במקום ז"א, והם אומרים אח"כ ברוך כבוד ה' ממקומו שהוא ז"א, וזהו שאמר ומשבחי' לעילא. ונחזור לפי' הראשון ונסיים לפרש כפי הדרך ההוא, תושבחתא דהאי דקא משבחין ליה וכו'. כי הנה בבא השפע מלמעלה הנה הם מתעוררים לעלות והם משוררים, כי ע"י השיר עולים, וגם הנה הם משבחי' אל המלכות, כמש"ה ובהיכלו כלו אומר כבוד (תהלים כט, ט). דכלהו קרו לה כבוד וכו'. כי כיון שהיא משפעת בג' ראשונות דבריאה בסוד כסא הכבוד כמ"ש, וכמו שנפרש ג"כ הם נק' שבח, וגם המלכות בהיותה מקבלת מן הבינה, כמ"ש בסוד מקדש אדנ"י, ולפיכך הם משבחים ומקבלים שבח, וזהו תשבחתא דקא משבחין ליה, שהם מוסיפין כח בהאי זהר, ואמרין תושבחתא ומשבחין לעילא. פי' אמרין תשבחתא מצד עצמן, ומשבחין לעילא אל הבינה שמשפעת אל המלכות, וכלל העולה כי ע"י מה שהמלכות משפעת בג' ראשונות דבריאה, הנה הם משבחי' אותה, וזהו תושבחתא דהאי דקא משבחין ליה. פי' להאי

זהר שהיא מאירה וקרו ליה כבוד, וגם ואמרין תושבחתא מצד עצמן, ומשבחין לעילא ג"כ שהיא הבינה שממנה באה ההשפעה למלכות, כדי להשפיע למלכות כמ"ש, ודא זהרא כד אשתלים איהו שיר אדון, שר רבון י', שלימו דאשתלים מכלא עד למעלה, כי כשהמלכות מקבלת מהבינה ואתקשטת במאני דכורא נק' אדון, ועתה פירש שבמלת שיר נרמז, והכונה שר י' רבון י', שהנה היא אדון כל העולמות והיא בת עשר, ואמר שלימו דאשתלימו מכלא, עשר מעשר וכו', שיר המעלות. פירוש שנק' שיר לומר שהיא עולה, ואינו כמו לפעמים שנעשית בת עשר בירידתה לבריאה כי זו ירידה היא, רק הנה היא שיר המעלות שהיא עולה כנז"ל, ואעפ"י כי בעלותה אצל הז"א הנה היא טפלה אליו, מ"מ נק' רבון, ממנא על כל חילין ומשריין דרגין דלתתא, יען כל טוב בעלה עמה וכל אשר יש לו נתן בידה, ומזה הנה היא משפעת לתחתונים. והעולה מכל זה נאמר לפי דרכנו כי אעפ"י ששמש וירח קדרו וכו', הנה בבא כל אלו ההארות שאמרנו יחדו יאירו באור גדול, ותגלה ותראה מלכותו עלינו אכי"ר. והכי פירש א' בחי' א' מהבחינות שעל ידם נעשית המרכבה העליונה סוד כסא הכבוד, והוא רמוז במלת שי"ר.

זהרא תניינא הוא זהר דכל גוונין סתימין עילאין לגביה. וכבר פירשנו למעלה שנק' צבאות וכמ"ש ג"כ אח"כ, ולפיכך נראה לומר כי כונתו על נה"י שהם נק' צבאות בכ"מ, ואמר דכל גוונין דזהרין סתימין עילאין לגביה. כי כל ההארות העליונות כלם יורדים בנה"י, והנה נו"ה הנה נרמזו בתרין שוקין, אשר הנה הם סתומים, אמנם כאשר נדקדק כונתו על היסוד, וקראו צבאות מן הטעם שהזכיר בסמוך, ופירש דכל גוונין זהירין סתימין עילאין לגביה, כי ביסוד יורדים שם כל ההארות, וכל הגוונים כלם מתראים בו, כמ"ש מהר"ם קורדווירו בס' פרדס רמונים בשער הגוונים, ואמר סתימין עילאין, כי אפי' אותם שהם מצד כח"ב, שהם סתימין מצד הכתר שאינו מתגלה לרוב אורו, עילאין מצד חו"ב העליונים, הנה הם לגביה, שכלם יורדים אל היסוד והוא נציץ לעיינין דלא יכילו לאסתכלא ביה, פירוש הנה הוא משפיע ומאיר לעיינין, שהם הע' סנהדרין, שהם הה' ידות שקבלה המלכות ועשו אותה כלי, הנה היסוד משפיע בה מיין דוכרין, ומאיר בתוכה בחשאי דלא יכילו לאסתכלא ביה, וזה בסוד משז"ל אור שברא הב"ה וכו' וגנזו לצדיקים, צדיק וצדק, יסוד ומלכות כמשז"ל, והאי אקרי זהר חי (נ"א והאי זהר אקרי חי). ונ"ל כי הכל כונתו על היסוד שנק' חי, ונוכל לומר ג"כ כמ"ש על בניהו בן יהוידע בן איש חי (ש"ב כג, כ). שהוא בסוד ג' ויי"ן שנשארים בשם ב"ן בהסיר חמש ידות, וכמבואר הכל בק"ש בס' הכונות. וז"ש ובגין דאיהו חי נטיל כל זהירין עילאין סתימין. פי' הנה מלת חי פירש מהר"ם קורדווירו זלה"ה בפ' תולדות, כי אין לה גזרה

אם הוא מצד עצמה או אם מקבל החיות או משפיע לזולתו, ואמר כי כלם שייכים ביסוד ונכללים במלת חי, והנה כתבו בשם האר"י זלה"ה כי היסוד עולה עד למעלה עד או"א בסוד הדעת, כמ"ש בזוהר (ח"ב ק"י ע"א) על משכיל לאיתן האזרחי (תהלים פט, א). והוא משפיע למלכות, ואפשר לומר ג"כ ובגין דאיהו חי שהוא מסוד (הגווניו) שנשארו מה' ידות של שם ב"ן כמ"ש, אשר הה' ידות הם רמוזים בא"א ובאימא ג"כ כנראה בס' אוצרות חיים ובפי' ק"ש, לכן כחו יפה לעלות למעלה להיות נטיל כל זהירין עילאין סתימין, ומלבד מ"ש בענין עילאין סתימין, אפשר לפרש כמ"ש לקמן בזהר על פסוק שחורה אני ונאוה (שה"ש א, ה) ז"ל: כתיב יפה נוף משוש כל הארץ וגו' (תהלים מח, ג). יפה שפירו דנופא דאילנא דחיי, ברזא דכלילו דכל אתוון, מן[ת]חקקן ואתרשימו בחד את, ואתכלילו בההוא את, וכיון דאתכלילו ביה, כלהו אפיק לון לבתר, וההוא את איהו שבחא דכלהו, האי את לא עביד רשימו אחרא לבר מינה, בגין דאיהי אתכלילת בגווה ולא עביד רשימו בר טמירו וגניזא, ומאן איהי את יו"ד דאיהו נקודה חדא בלא רשימו אחרא וכו' עכ"ל. והכונה נ"ל לפי פשוטו כמ"ש בענין הכ"ב אותיות ז"ל בקיצור, והנה כל האיברים נעשים ומצטיירי' בכ"ב אתוון דכורין שמהם נצטייר עצמותו לצורך גופו, נתקבצו ביסוד שבו ונעשה כלי וכו'. וז"ש ואתרשימו בחד את. ואפשר לומר ג"כ שהוא על דרך טפה זרעית שבה כלולים כל האיברים ואינם ניכרים, כן כל האותיות נכללות ביסוד בצורת י' סתומה מכל הצדדים, ואח"כ מצטיירים ברחם הנקבה, וכן אמרו בס' עץ חיים ש"ה ח"א פ"ז. כי כל טפה היא בצורת יו"ד, וכבר ידוע כי כל הנשמות יש בהם כ"ב אותיות, וכן כל העולמות נוצרו ע"י כ"ב אותיות, וז"ש ג"כ כאן עילאין סתימין, שהם סתומים בתוכו דמיון אות י', וז"ש ג"כ כאן כי היסוד נוטל כל ההארות עליונות והם סתומים בתוכו כנז', והנה בתחלה למעלה אמר סתימין עילאין. סתימין זה יובן עם מ"ש בפי' ברכת המפיל ז"ל: והענין כי סוד ההארה העליונה וההסתכלות עליון נמשך משם מלוי יודי"ן אל מלוי ס"ג, ומשם אל מלוי אלפי"ן, ומשם אל מלוי ההי"ן, וכל זה מדת יום עצמו, כי השפע נמשך דרך הזכר עצמו אל מילוי ההי"ן ישר, ואז מתמלאת זאת ההוי"ה דההי"ן ונעשית מלוי יודי"ן, ולכן צריך שיוסר הארה ממלוי ס"ג ומ"ה וכו', ואז ומאיר לאישון בת עין. שהוא מלוי ההי"ן של הנקבה מלכות, בסוד התהפכותה אל מלוי יודי"ן עכ"ל. וז"ש בתחלה סתימין בסוד י' סתומה מכל צדדיה, שהוא מילוי יודי"ן עילאין בתחלה סתימין, אח"כ בתוך היסוד בצורת י' א', ובתוך המלכות שנעשית במילוי יודי"ן, וז"ש וזריק זהירין נציצין לתתא, כי בתוך המלכות נעשים נציצין ועביד פירין ואיבין לזניה, כי שם תוך המלכות מצטיירים ויוצאים כל א' למינו, אם בענין הנשמות

חדשות או ישנות או לקיום העולמות, ודא זהר חי אקרי חי העולמים, כמשז"ל שהוא חי בשני עולמים, שהם זו"ן, שני עולמות, וגם בעלותו למעלה בסוד הדעת והם ג"כ שני עולמים עה"ז ועה"ב, ואין צריך להאריך בזה, אך נדקדק אומרו ודא זוהר חי אקרי וכו'. כי עפ"י הדרך שאמרנו שנק' חי בסוד ג' ווי"ן שנשארו משם ב"ן מסוד ה' ידות, הנה סוד ה' ידות שעל ידם מ"נ אל המלכות, הם יד א' מאימא וד' ידות הם מזו"ן, וכן אי' ג"כ יד א' של א"א עושה אותה כלי, כמ"ש על פ' ונתתם חמישית לפרעה וכו' (בראשית מז, כד). א"כ גם למעלה מצד אי' נשארו ג' ווי"ן, וז"ש ודא זהר חי אקרי חי העולמים, וזהו ג"כ שאמר ודא כללא לעילא ותתא, ועל דאפיק זהירין נציצין דעתיד איבין לזניה אקרי האי זוהר צבאות. פי' אע"ג כי צבאות בכל מקום הם נו"ה, כאן נק' היסוד צבאות על שם כי הוא מוציא צבאות מעלה כל א' למינו, והכונה כי אעפ"י שביסוד הם בסוד טפה כמ"ש, מ"מ כיון שעל ידו ומכחו מתפשטים כל א' למינו, שמצטיירים בתוך המלכות על ידו כמ"ש, לכן נק' בשם צבאות כי ממנו נמשכים כנז', ודא איהו תיאובתיה תדיר לשבחא תדיר בהאי זהר קדמאה דאקרי שיר, כי היסוד אין לו כונה ותאוה אחרת כי אם להשפיע אל המלכות וזה פשוט, ולפי הדרך שאמרנו כי סוד רתיכא קדישא עילאה הם סוד היכלות או"א שמתגלין ביום השבת, וכן ג"כ פי' זהרא קדמאה בענין שבת, נוכל לומר דכל גווני דזהירין סתימין עילאין לגביה, כי כן בעליות שבת כל א' מוסיף הארה בחבירו, וכמו שהבאנו למעלה בפ' ויהי לאבל כינורי (איוב ל, לא). מ"ש בספר הכונות בענין עליית ז"א, ועתה אמר דכל גווני דזהירין סתימין עלאין, שהם מיו"ד או"א עלאין, סתימין עלאין מצד א"א, כלם הנה הם לגביה כמ"ש ג"כ האר"י זלה"ה בס' הכונות ז"ל, ולפי שהיסוד הוא סוד השביעיות כידוע, ולכן אומרי' המלאכי' באותו השיר עולם (שכלם) [שכלו] שבת מנוחה לחי העולמים. כי סוד השביעיות דשבת, כלם בסוד יסוד חי עולמים עכ"ל. והוא כמ"ש וגם הוא זהר נציץ לעיינין, כי בשבת שמתגלה הארתו, הנה היא כ"ש גדולה עד כי החצונים מסתלקים ונטמנים מפניו, דלא יכילו לאסתכלא ביה (זולתי ישראל אשר הנה הם מתקדשים בקדושת שבת), והאי זהר אקרי חי כמ"ש, ובגין דאיהו חי וכו' עד ודא זהר חי אקרי חי העולמים, ודא איהו כללא דעילא ותתא. אפשר לומר שהוא בסוד מה שאמרו שעולים היכלי ז"א באי', היינו היכלי החסדים בלבד, היינו היכל לבנת הספיר, יסוד היכל הרצון ת"ת, היכל אהבה חסד, אלו עולים בהיכלות או"א, וזהו חי העולמים כללא דעילא ותתא, והנה אנו אומרים בעליות היכלות אלו אל אדון, כי כן נק' המלכות בלשון זכר כמ"ש, וכן ג"כ אנו אומרי' לאל אשר ש'בת מ'כל ה'מעשים שהוא יסוד, ר"ת משה בגי' אל שדי. וידוע כי משה הוא יסוד אבא, וכן ג"כ אל שדי הוא

בדעת ז"א כמבואר בפי' העמידה בכונת האל הגדול. והכל א' כי יסוד אבא הנה הוא מתגלה בדעת ז"א, ומתגלה הארתו עד למטה, ואז באותה שעה אנו אומרים ויום השביעי משבח ואומר מזמור [שיר] ליום וכו'. ואמרו ז"ל (מדרש תהלים צ"ב) על מזמור שיר וכו'. כל מעשה שבת כפולים, שירו כפול כמ"ש מזמור שיר. והוא מובן עם מ"ש, כי כמו שהמלאכים משבחי' ואומרים מנוחה לחי העולמים, כן גם כן הוא משבח למעלה, וזה ע"י מה שמקבל זהירין עילאין סתימין, וזהו שאמר ודא איהו תיאובתיה תדיר לשבחא בהאי זהר דאקרי שיר, שאינה בסוד ההשפעה התדירה, רק להשפיע המלכות הארה בסוד השבח שהוא מצד שלשה ראשונות, וזהו והאי שיר שהיא משוררת גם היא כמ"ש, וכד כלילן כחדא בחבורא חדא בלא פרודא מגו תיאובתא שלימא, כדין אקרי כלא שיר השירים. פי' בלבד מאיר בה בבחינת הארה החו"ג, אלא מתייחד ומזדווג עמה ומשפיע ביה החו"ג עצמן, וזהו כלילן כחדא בחבורא חדא בלא פירודא, כמער איש ולויות (מ"א ז, לו), מגו תיאובתא שלמא, שהוא מבחי' כל הספי' העליונות וכ"ש התחתונות, ואינו מבחי' הגבורה בלבד כמו שהוא ברוב הפעמים, רק עתה הוא תיאובתא שלימא, כדין אקרי כלא שיר השירים. פי' שיר המלכות לבדה, השירים בהתחבר עמה היסוד, ואפילו איהו בלחודוי דאיהו כללא דכלא, פי' אפי' היסוד לבדו נק' כך מפני שהוא כולל כל הספירות, ואפשר לומר ג"כ כי בסוד השבת כי שירו כפול כמ"ש לעיל, אפי' היסוד בעצמו נק' שירים, לשון רבים כנגד כל השביעיות, וזהו ג"כ מנוחה לחי העולמים. הכונה לכל העולמות, וזהו דאיהו כללא דכלא אקרי. אי נמי כללא דכלא אקרי, כונתו על נו"ה הכלולים בו, כמו שאמרנו לעיל שמפני כך נק' צבאות על שם נו"ה, וידוע כי היסוד נק' כל מפני שיש בו כללות חמשים שערי בינה, וידוע ג"כ כי בינה עד הוד אתפשטת, וגם היסוד נק' כל מטעם זה, וזהו כללא דכלא אקרי, וזהו ג"כ כללא דסגיאין, ולפיכך נק' השירים בסוד השפתים, שכן נו"ה נק' שפתים, וע"י שפתים והלשון שהוא היסוד נאמר השיר, וגם נוכל לומר כללא דסגיאין על יסוד או"א, אשר הנה הם כלולים ביסוד ז"א, וכן גם כללא דכל זהירין עילא ותתא, שיש בתוכו הארת כל המוחין העליונים והארות העליונות, וכפי מה שאמרנו למעלה שהוא עולה למעלה עד הדעת, והנה הדעת הוא גנוז בפומא, ואפשר כי מטעם זה נק' השירים, וזהו ג"כ משז"ל: שיר שאמרוהו שרים של מעלה. שהם או"א שמהם נמשך השפע לז"א עד היסוד שבו, וגם זהו שאמרו שהוא קדש הקדשים, שמקבל הארה משלש ראשונות כח"ב, כל קרינן ליה כללא דכלא, שהוא כולל כל האותיות כמשז"ל, וגם שאר הארות כלם נכללים בו, והכלל העולה שאם בהוד השפע הנשפע בסוד העולמות או בסוד הנשמות חדשות או ישנות, הכל הוא ע"י

היסוד המשפיע במלכות, ולפי העליות שעולה וממשיך מלמעלה, כך יהיה חשוב וטוב ומעולה, ומפני שהיסוד נק' כל בסוד וקונה הכל. שלוקח נ"ה אורות בלבד, והשאר עד ע"ב נשאר גנוז, ולמעלה אמרנו שלוקח כל השפע כנז"ל, לזה אמר כל קרינן ליה כללות דכלא. פי' מה שאנו קוראים אותו כל, הוא מפני שהוא כללא דכלא, אבל לפי האמת אינו נוטל כל השפע כמ"ש, רק הנה הוא נוטל אותו כשהוא בסוד זווג ישראל ורחל שאז זוכה לכל החסד, משא"כ בחול וכמו שכתב הרמ"ז נר"ו בס' יודעי בינה על מ"ש בזוהר פ' נח דף ס' ע"א על מ"ש: ר' יצחק אמר דא שבחא דשבת, עיין שם. חיים איהו וכו'. הנה ב' פעמים בוכ"ו עולה לחשבון כמנין חיי"ם, ואמר עליה כתיב ועץ חיים בתוך הגן (בראשית ב, ט). היינו ועץ מצד הבינה שממנה העצה, וגם בסוד אדי"ד במילוי יודי"ן, כמנין עץ החיים שהם ב' פעמים שם ל"ד כנז', וזה הוא בתוך הגן שהיא המלכות הנק' גן, שיש בה שם ב"ן עם א' בתוך מלוי וא"ו, שהוא הז"א המזדווג עמה שעולה כמנין ג"ן, כן נוכל לומר לפי דרך זה, אבל נ"ל לומר עוד וכבר אמרנו כי כל מ"ש הוא דרך דרש, וברוך היודע האמת. חיים איהו זה היסוד, שאמר שהוא בסוד חי העולמים, הוא ג"כ חיים לשון רבים, וזה בסוד משז"ל בענין התפילין בסוד חיי המלך, שהם אדי"ד ידו"ד אדי"ד, והם בגימ' חיים, וזהו חיים איהו, שהיסוד מקבל הארת המוחין העליונים, ובזה נק' גם הוא חיים, עליה כתיב ועץ החיים בתוך הגן. שהוא מזדווג עם המלכות הנק' גן כמ"ש, והנה עץ חיים בגימ' רכ"ח כמנין ברוך שהוא ביסוד כידוע, וגם עץ החיים בגימ' עולה רל"ג, והוא כמנין ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן עם הכולל, וגם כמנין ע"ב קס"א שהוא יחוד או"א, שעל ידם מזדווג היסוד במלכות, ועם ו' של ועץ היינו ועץ החיים בגי' רל"ט כמנין רחל והכולל, בתוך בגי' תכ"ח כמנין שם חת"ך, לרמוז כי עתה נחתכו האחוריים וחזרה פנים בפנים, הגן בגי' נ"ח, ובאה מלת הגן רביעית לארבע תיבות, ועץ החיים בתוך הגן, לרמוז משז"ל ד' חנות הן. ועולים רל"ב כמנין עץ החיים וא' יותר, גם ר"ת ו'עץ' ה'חיים' ב'תוך' ה'גן' ר"ת עולה כמנין ח"י, ס"ת עולה ר' ועם הכולל א' הוא ר"א כמנין העולמים, וזהו חי העולמים, ואמר כל חיין ביה תליין, שכל אלו המוחין העליונים תלויים ביסוד, מניה פתחין חיין וזהירין לכל סטר. אפשר לומר שהם בסוד הארות היוצאות לרחל אחרי חזרתה פנים בפנים, וזה כפי מה שאמרו בספר אוצרות חיים: כי בהיותה אחור באחור היתה לוקחת הארות מצד אי' העומדים מצד אחור דז"א, ועתה בחזרתה פנים בפנים לוקחת גם הארות של אי' העומדים בצד פנים של זעיר, פי' כי הנה האורות היוצאות מיסוד אבא דרך פנים דזעיר, הם פוגעים עם האורות דאי' העומדים בצד פנים דזעיר, ומוציאים אותם לחוץ מן הזעיר וניתנים לרחל, ואז נעשית בחי' באר וכו', ולבסוף כתב:

ונודע כי הארות אלו הם בת"ת דז"א מן החזה ולמטה, וכאשר מתקבצים יחד מכל ד' רוחותיו הנ"ל ומתערבים, הנה אח"כ הם יורדים ביסוד הזעיר ומשם בוקעים ויוצאים לחוץ ונכנסים בדעת של רחל המכוון ממש כנגד היסוד של ז"א, ושם ניתנים כל האורות בדעת שלה, ואז נקרא באר עכ"ל. וזהו שאמר מיניה פרחין חיין מצד אבא כמ"ש, וגם כמ"ש והחכמה תחיה בעליה (קהלת ז, יב). וזהירין מצד אי' לכל סטר, שהם מסבבין מכל ד' רוחות עד שנעשית בחי' בא"ר כמ"ש. וזהו שאמר אח"כ האי שיר, רק אמר אקרי באר, כי אעפ"י שאמר למעלה שנקראת שיר המעלות אדון, וכל מה שאמר בזהרא קדמאה, מ"מ כיון שעדיין לא חזרה פנים בפנים, לא נקראת באר רק עתה שחזרה פנים בפנים והיסוד מזדווג עמה, וגם משפיע בה כל הארות עליונות שהם מצד או"א שעולים כמנין חיים כמו שאמרנו, וזהו ואינון חיי עלאי עאלין בגויה. ואז ההוא זהרא דאקרי חיין נבעין ביה, כי גם הארות של יסוד עצמו שהוא זהרא דאקרי חיים, כמו שאמר למעלה חיים איהו, נבעין ביה בהאי באר כמו שאמרנו, ועל דא כתיב באר מים חיים. שהוא בסוד הגבורות המתוקות, היינו שנכללו בהם החסדים, ולכן נק' באר מים חיים. ועיין מה שכתבתי בפ' מעין גנים באר מים חיים (שה"ש ד, טו). כי שם הארכתי בפי' פ' באר מים חיים, מלבד מה שהאריך מ"ע הרמ"ז נר"ו בס' יודעי בינה פ' תולדות (דף ..), וכתיב באר חפרוה שרים על שמא דאינון רברבין עלאין זהירין טמירין דאתכנשו בהאי זהורא. הכונה על או"א כמו שפירשו בזוהר פ' וילך, וגם מה שהאריכו בס' אוצרות חיים וכבר פירשנו לעיל פי' טמירין זהירין, שהוא על סוד כח"ב, ואמר דאינון לא חפרוה אלא ע"י היסוד שהכל נעשה על ידו כמו שאמרנו, והנה בס' אוצרות חיים הנז' אמרו כי ר"ת באר חפרוה שרים כרוה הוא בחש"ך, שהוא סוד הגבורות כמו שהאריך שם, וכמבואר יפה בדרושי הנוקבא, ואפשר שזהו מה שאמרו למעלה, בתחלה זוהר חשוך ולא חשוך.

זהרא תליתאה האי זהרא כללא דתלת זהירין וכו'. הנה עד כה דבר בענין המלכות, ואח"כ בענין נה"י דז"א שהוא בסוד צבאות, ועתה מדבר בענין שם ידו"ד שהוא בז"א, ופי' אותו בסוד יד"ו שהם ג' אותיות ראשונות של שם, ואמר האי איהו זהרא כללא דתלת זהירין, אפשר לומר שהוא בסוד הדעת שהוא כולל תלת זהירין שהם חב"ד, וגם תלת זהירין הנה הם חיור סמוק ירוק שהם חסד דין רחמים, ואמר כי הוא רזא דתלת אתוון שהם אותיות יד"ו, כמו שמפרש לקמן. בהאי זהרא אתדבקו אבהן, אפשר לומר כי חג"ת מתחברין בחב"ד שהוא האי זהרא דקאמרן, שכן תלת פרקין קדמאין דחג"ת נעשים חב"ד, ואלו התלת פרקין נק' אבות בכל מקום כידוע, ולפי מה שנפרש לקמן בשם מהר"ם קורדווירו זלה"ה בענין וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי (שמות ו, ג). יבא יותר

נכון בהאי זהרא אבהן אתדבקו, וכמ"ש בעה"ו. האי איהו רצוא ושוב, לית מאן דיכיל לאתיישבא בנציצו דיליה. אפשר לפרש שהוא דמיון כמ"ש בספר הכונות הלולב, כי הוא ממשיך החסדים משרשם שבדעת ז"א, ולית מאן דיכיל לאתיישבא בנציצו דיליה. לא אמר לאסתכלא, כי להסתכל אפשר שיהיה מי שיוכל להסתכל בו לפי שעה אבל לא בהתיישבות, וכמו שנבאר לקמן בענין גלגלא דעינא, על האי כתיב והחיות רצוא ושוב (יחזקאל א, יד). זה יובן במ"ש בזוהר פ' בראשית דף כ"ג ע"ב, בההוא זמנא חיון עלאין דאתקריאת בשמא דה' פתחין ואמרין וכו'. והם בסוד היכלות דז"א העולים עד או"א כמ"ש שם, ואפשר לומר שהם סוד ו' קצוות דז"א והם ו' צרופי יד"ו, וזהו ע"ד כתיב והחיות רצוא ושוב, שהם חיון עילאין דאתקריאו בשמא דה', דא ירית אחסנת ירותא דזהירין טמירין, כי בדעת ז"א יש בתוכו חו"ג מצד או"א, וידוע כי יסוד אבא גנוז תוך יסוד אי', וז"ש דא ירית. פי' זה הדעת דז"א ירית אחסנת ירותא, שהם החו"ג דאינון אחסנתא דאבוי ואימיה, והם דזהרין טמירין דלא אתגליין, שהם מיסוד אבא שאינו מתגלה, ואמר ברזא דשמא קדישא דתלת אתוון תליין בהו יד"ו. מכאן שהוא שרש החסדים שהם שם בדעת כנזכר, את ה' רביעאה לקיט ונקיט, שאנו ממשיכים אותם אל המלכות, והכי אתסדר בסדורא שלים, שנשלם שם הוי"ה בשלימות, דא זיהרא איהו רצוא ושוב ברזא דרצוא ושוב, ברזא דאת ו' ואיהו קאים באמצעיתא בין עילא ותתא, את ה' מסטרא דא לעילא, ואת ה' מסטרא דא לתתא, והחיות דאינון ו' באמצעיתא. נראה שהוא מפרש והחיות רצוא וכו'. וה' חיות רצוא ושוב, שכן היסוד שהוא ו' בסוד ו' ומשך ו', בהיותו עולה עד הדעת ממשיך שפע משרשי החסדי' והגבורות מיסוד אי' הגנוז שם עם יסוד אבא ג"כ, והם אותיות י"ה. אמנם להיות שלא נגלה רק הה"א, להיות כי היו"ד שהוא יסוד אבא טמיר וגניז, לפיכך אמר רצוא לגבי ה' עלאה בלבד, וזהו שאמר דאיהו קאים באמצעיתא בין עילא ותתא, את ה' מסטרא דא וכו' עד רצוא ושוב, רצוא לגבי ה' עלאה לאסתכלא לגבה בתיאובתא שלים, שכן עולה ומתייחד עמה ועם יסוד אבא שבתוכם, ועי"ז נעשה שם יד"ו, ושוב לגבי ה"א תתאה, למיהב ליה כמה דלקיט מלעילא, ובזה נעשה השם שלם.

זהרא איהו כגלגלא דעינא בארח סתים. כתב המגיה להבין בגלגלתא דעינא, עיין בפ' וארא בזהר. והנה בזהר פ' הנזכר האריך בס' הזהר בענין הנז', ולפי דבריו עם מה שפי' מהר"ם קורדווירו זלה"ה, הוא דתלת גווני אינון, והם רמוזים באותיות יד"ו, והם בדעת דז"א בסוד פנימיות, ומה שנגלה בחוץ הוא שם אל שדי, איהו וארא אל אברהם ואל יצחק ואל יעקב באל שדי, ועל מה שאומר בזוהר אח"כ (ח"ב כ"ג ע"ב) ורזא דא (א)סתים

עיניך וסחר גלגלך. פי' הרמ"ק זלה"ה הנז', כי כמו שבסתימתו העין אינו נראה כלום, כך הוא כי הנביאים אינם משיגים כלום, והאבות השיגו הארת ג' אותיות אלו אחרי הגלותם באל שדי עכ"ל בקיצור. וזהו שאמר כאן כי זהרא דא, שהם שלש אותיות יד"ו, אשר הם בדעת כמו שאמרנו, איהו בגלגולא דלעילא בארח סתים, דזהרא דיליה רצוא ושוב, שאינו מתגלה הארתו בעצמו אלא חצוניותו בסוד אל שדי, אשר גם הוא הנה בדעת ז"א, כמו שפי' הרמ"ק זלה"ה כנז"ל, וגם לפי דרך האר"י זלה"ה כבר אמרנו מה שפי' באותיות יד"ו בענין נענוע הלולב, וגם אל שדי פירש שהוא בדעת דז"א, כנראה בפי' העמידה במלת האל הגדול. וכבר ביארנו למעלה כי להיות נבואת האבות באל שדי כמ"ש, זהו שאמר בהאי זהרא אבהן אתדבקו. שהיו דבוקים אצל האי זהרא, שהוא שם יד"ו דפנימיות כנז', ונ"ל דאפשר לומר שזה הוא סוד מרע"ה שהיה מסתכל באספקלריא המאירה, שהרי הוא עצמו היה בדעת ז"א בסוד אל שדי בגי' משה, והיה מסתכל משם בפנים, והיה בסוד אספקלרייא המאירה, וזהו דרך דרש, ונחזור לענין שאומר דזהרא דיליה רצוא ושוב, תיאובתיה לאסתלקא לעילא ומיד אהדר, ורזא דא אשר קאים הכא והכא זה יובן במה שאמרו בענין זווג חכמה סתימאה ובינה דאריך, כי סוד הטפה הנמשכת ממוחא סתימאה והוא בסוד יד"ו, ואין טפה שאין עולים כנגדה מלמטה כפלי כפלים, והם ו' אדי"ד, ב' מהם בג' ראשונות, וב' בג' אמצעיות, וב' אחרי' בג' אחרונות, והם רמוזים בפ' אדי"ד אשר אדי"ד (שמות ג, יד). שהם בחו"ב שבי"ס הגרון, שהיא הבינה והכתר שבי"ס אלו של הגרון הוא רמוז במלת אשר שבין שני אדי"ד וכו'. וכל זה נתבאר בארוכה בס' עץ החיים שער ה' חלק א' פ"ז, ושם נתבאר כי כל זה רמוז בפ' ויאמר אלקים אל משה אדי"ד אשר אדי"ד וכו'. ואח"כ תקון ז"א כה תאמר אל בני ישראל ה' אלקי אבותיכם וכו'. וז"ש ותיאובתיה לאסתלקא לעילא ומיד אהדר, כי כיון שרמזנו הזעיר בסוד יד"ו שבדעת זעיר כמ"ש, כונת התחתון להדבק בעליון, היינו ביד"ו שבחכמה סתימאה כמ"ש, ורזא דא אשר קאים הכא והכא, שזה נרמז במלת אשר העומד באמצע שני אדי"ד, כמש"ה אדי"ד אשר אדי"ד, כי כל שני אדי"ד כנז"ל הם כנגד יד"ו א', וכונתו לפי פשוטו כי כל זה הוא כנגד שיר השירים אשר. ואפשר לומר ג"כ כי שיר הוא כנגד יד"ו שבחכמה סתימאה, והשירים כנגד טפיים שעולים מלמטה, שהם ב' אדי"ד הנז' אשר כנגד מלת אשר שבין ב' אדי"ד, וזהו שיר השירים אשר. והנה בזוהר פ' בראשית דף כ"ג ע"ב שאמרנו לעיל, בההוא זמנא חיוון עלאין וכו'. כבר אמרנו מה שאמרו בשם האר"י זלה"ה, כי ההיכלות הנזכרי' שם הם היכלות דאו"א דבריאה שנפתחים בשבת, והגם כי אין צריך להביא ראיה לדבריו, מ"מ אפשר לומר שזהו מ"ש למעלה בזוהר כנז', ובשבת נחית קב"ה בג'

אבהן לקבלא בת יחידאה, ודא רזא שב"ת יחידא דיליה עכ"ל. והכונה כי למעלה אמר בענין קבלת הג' תפלות בכל יום, אשר הנה הם מתקבלים ע"י החיות אריה שור ונשר, ובשבת נחית קב"ה בג' אבהן לקבלא בת יחידה, שמתגלה סוד אצי', וכמו שאמרו בענין תפלת שחרית. וכן בשאר תפלות השבת אמרו כי מנה"י דדכורא שהיו סוד חג"ת, נעשים מוחין לנוקביה ע"כ. וזהו שבת דנחית בג' אבהן לקבלא בת יחידא דיליה בהון, ואח"כ אמר בההוא זמנא חיוון נטלין בשמא ידו"ד, כמו שפי'. ואז פתחין ז' היכלין, והם ז' היכלין דשבת כמ"ש, והנה על פ' נודע בשערים בעלה (משלי לא, כג). שהביאו בזהר פ' וירא דף ק"ג ע"ב, אשר הביא פ' שאו שערים ראשיכם וכו' (תהלים כד). פי' אותו מע' הרמ"ז נר"ו בס' יודעי בינה. על ענין הגדלת ז"א ועלותו עד או"א, ובענין מלך הכבוד אמר גי' קכ"ו כמנין ו' פעמים יד"ו, יעויין שם. וז"ש בענין שם יד"ו כנז', והחיות רצוא ושוב, דא ירית אחסנת ירותא דזהירין טמירין דלא אתגליין וכו'. שהוא סוד עלותו עד או"א שהוא במוסף שבת, וכ"ש בעלותו עד הדיקנא במנחת שבת עת רצון כמשז"ל, והנה ע"י הארת שבת כנז' שנתגלה אור האי', הוא מה שאנו אומרים רצה והחליצנו ביום השבת כמ"ש, כי ההנהגה אינה ע"י מט"ט רק ע"י הב"ה בעצמו שהוא סוד האצי', ובמה שאמרנו כי מתגלים סוד ז' היכלות עילאין כמ"ש, נוכל לומר לפי דרכנו כי אע"פ דכרסוון רמיו, כביכול שהם הפוכות כמ"ש, הנה כאשר יתגלו ההיכלות העליונים של שבת כמו שביארנו, אז אין פרץ ואין יוצאת, גם כיון שנתגלה הארת האצי', כמ"ש בסוד רצה והחליצנו, אין צריך בזה הארת המנעלים והסנדלים, ועל זה נאמר רחצתי את רגלי (שה"ש ה, ג). משמושא דחול וכו'. ובזה נתקן מה שאמרו (בזע פורפירא דיליה) הולך יחף, גם מ"ש בצע פורפירא דיליה, הנה הכל נתקן ע"י לבושי שבת, וכמו כן שאר דברים וכמ"ש בעה"ו.

זהרא רביעאה האי איהו זהרא סתים דלא אתחזי כלל. הנה עד כה דבר בג' זהרין קדמאין שהם כנגד שיר השירים אשר, וקראם בשם אדנ"י צבאות ידו"ד וכמו שפי'. ועתה ע"י הרביעי מלמטה למעלה שהוא שם אדי"ד שהוא בבינה, ואמר האי איהו זהרא סתים דלא אתחזי כלל. אפשר כי כונתו על הבינה העליונה שאינה נגלית כלל הנקרא לעתיד לבא, אבל התבונה נק' עולם הבא, שהיא באה בתוך ז"א, וז"ש סתים דלא אתחזי כלל. ונתן טעם לזה ואמר דהא מהאי זהרא סתימאה נפקין שאר זהירין, ואתפשטן ואתכללן חד בחבריה. פי' ידוע שיש בינה ותבונה, והתבונה ג"כ מתחלקת לב', והם סוד סמ"ך מ"ם ד' (זח"ב קכ"ז ע"ב), והנה נה"י של התבונה הם נכנסים תוך ז"א, אמנם הבינה עצמה שהיא מחציה ולמעלה אינה מתלבשת, ז"ש האי איהו זהרא סתים דלא אתגלי

כלל. שאינה מתגלה כמ"ש, דהא מהאי זהרא סתימאה שהיא הבינה נפקי שאר זהרין שהם הב' תבונות מ"ם וד' כמ"ש, ואתפשטן ואתכללן חד בחבריה. שכן נה"י דתבונה הנה הם מתלבשים בתוך ז"א, והנה הם מתפשטים בסוד השלישים, ונכללים כל א' בחבירו עם נה"י דז"א. האי זהרא לא אתגלי כלל אבל קאים בסכלתנו דלבא, דלבא ידע לאסתכלא ביה אע"ג דלא אתחזי כלל, כמ"ש כי הבינה מן החזה ולמעלה לא נתגלתה יציאתה לחוץ אבל נתלבשה בתוך התבונה, וזהו אבל קאים בסכלתנו דלבא, דלבא ידע ואסתכל ביה. ואם נפרש הלב בז"א, נוכל לומר כי אעפ"י שהבינה העליונה לא נתגלתה בז"א, כיון שהיא מתלבשת בתבונה, והתבונה מתלבשת בז"א עי"ז הלב מבין ויודע מה שבתוכו, וכ"ש כשעולים ב' התבונות עם ז"א עד הבינה העליונה, כמ"ש על כי לא עם בינות הוא (ישעיה כז, יא). הנה בעלותו עד הבינה העליונה, אז יאמר עליו דלבא ידע ואסתכל ביה אע"ג דלא אתחזי כלל, כי אעפ"י שעולה עד שם מ"מ הנה הבינה היא נעלמת ואינה נראית כלל, ודא בגין דכל אינון זהירין מיניה נפקין. כי כן כל הז' ספירות יוצאות מהבינה, וכמו כן המוחין וכל ההארות כידוע. ולפי מה שפירשנו בסוד מה שמתגלה ביום השבת, אפשר לומר כמ"ש בכונות ויהי נועם, כי שם אדי"ד דאצי' אינו מתגלה כ"א ביום השבת, ובמוצאי שבת אנו ממשיכים שפע ממנו אל הבריאה. יאמר לפי דרך זה האי איהו זהרא סתים דלא אתחזי כלל. כי אור האצי' אינו נגלה רק ע"י התלבשו בבריאה, דהא מהאי זהרא סתימאה נפקי שאר זהירין, שהם שמות אדי"ד יד"ו שבבריאה, ואתפשטת שנעשים ז' שמות אח"כ, כמו שאמר ואתכללן חד בחבריה, בסוד התנצצותם וכמ"ש, וחזר ואמר האי זהרא לא אתגלי כלל אבל קאים בסוכלתנו דלבא וכו'. כי מה שאנו ממשיכי' ממנו הארה לימות השבוע, אינו אלא בסוד תוספת נשמה, וכמבואר בס' הכונות:

תיאובתא דזהרא תתאה לאסתלקא בגו אינון זהרין לאתכללא בגוויהו. עתה בא לפרש פי' פ' שיר השירים וכו'. כי תשוקת המלכות שהוא האי זיהרא תתאה, להיותה נכללת בהארות עליונות כדי לעלות גם היא אל הבינה, להיותה נכללת אי' וברתא כחדא, וזהו לאסתלקא ולמחמי בההוא נועם עלאה. ואם נדקדק אומרו נועם עלאה, אפשר לפרש פי' אחר על מ"ש בענין זהרא רביעאה, שאמרנו כי כונותו על בינה דאריך, ושם הוא סוד אדי"ד אשר אדי"ד כמשז"ל, וכמ"ש בס' עץ חיים, ובשער או"א חלק ח' פ"ז אמרו כי ב' מיני חסדים הם וכו'. ויש חסד גדול מכלם אשר הוא נמשך מן הדכורא דאריך, שהוא חכמה וכו' עד לבסוף כתוב ז"ל: ואז יצא אבא מסוד החסד ונגלה ביו"ד של השם, ואי' יצתה מסוד הגרון נעלמת בו, והיא גדולה ממנו וכו' עכ"ל בדלוג וקצור. וזהו האי זהרא

סתים בתוך אבא ולא אתחזי כלל, שאינה נראית, דהא מהאי זהרא סתימאה נפקי שאר זהרין, שממנה נעשה כל האצי' ונכללו הפרצופין ונתלבשו זה בזה, וחזר ואמר האי זהרא לא אתגלי כלל אבל קאים בסכלתנו דלבא. שהיא החכמה הנק' סוכלתנו דלבא, שיש בה ל"ב נתיבות חכמה, ונתן טעם לזה ואמר ודא בגין דכל זהרין נפקין. כי כן אח"כ בצאת האורות לחוץ יוצאים מיסוד אי' ולוקחים ממנה לבוש דק שמתלבשים בתוכו כדי שלא יהנו החצונים, וכמו שנת' בס' אוצרות חיים בשער ארון וכפורת. ועתה אמר כי מפני דכל זהירין נפקין מן אדי"ד שבבינה כנז', לכן בתחלה מתלבשת בינה בתוך אבא כנז', ואח"כ שאר האורות העליונות מתלבשות בבינה, ועי"ז נכללים האורות זה בזה, וכל א' מוסיף הארה בחבירו, ואמר תיאובתא דזהרא תתאה וכו'. כי כיון שכל זווג חו"ב דחו"ב דאריך כנז' הוא לצורך זו"ן כמ"ש שם, א"כ תיאובתא דזהרא תתאה שהיא מלכות לשבחא שבחא לאסתלקא בגו אינון זהירין, לעלות למעלה גם היא להזדווג בסוד הנשיקין זווג עליון לאתכללא בגוויהו, כטבע החלק להתדבק עם הכל, לאסתלקא למחמי בההוא נועם עלאה, כדי ליהנות מההוא אור העליון של הבינה העליונה דאריך כנז'. ואם נפרש ונדקדק מלת זהרא שפי' הארה, וא"כ אין עיקר כונתו על עצם הספירות ממש רק הארות הנמשכות מהם, נוכל לומר האי איהו זהרא סתים וכו', על בינה דעתיק יומין דלא אתחזי כלל, שלא נתגלתה כלל רק שולחת הארתה ומגלה אור החכמה שבה, ואמר דהא מהאי זהרא נפקי שאר זהירין, שכן מכחה נתפשטו והאירו חו"ב דאריך דאתפשטן ואתכלילן חד בחבריה, שהוא דעת דא"א שיש בתוכו יסוד דעתיק יומין, ובהאיר זאת הבינה דעתיק יומין מבחוץ אז מתרבה האור באו"א ובזו"ן, האי זהרא לא אתגלי כלל כמשז"ל, בינה דע"י לא נתגלתה אבל קאים בסוכלתנו דלבא, ולבא ידע ואסתכל ביה אע"ג דלא אתחזי כלל, שעל ידה מתגלה אור החכמה שבתוכה ועי"ז האדם משיג החכמה, וזה ודאי ע"י גלוי ל"ב נתיבות חכמה, וזהו ולבא ידע וכו'. וגם הלב כפשוטו מבין, ודא בגין דכל זהירין נפקו מיניה כמו שאמרנו:

תיאובתא דזהרא תתאה שהיא המלכות כמ"ש, לשבחא שבחא לאסתלקא בגו אינון זהירין לאתכללא בגוויהו לאסתלקא למחמי בההוא נועם עלאה. שכן המלכות מתייחדת עם הז"א, ועי"ז האי זהרא תתאה כמ"ש, עם שאר זהירין נהנים ומאירים מההוא נועם עלאה, כמ"ש שהיא בינה דע"י, והנה גם לפי דרך זה יבא על נכון, שנרמז בשם אדי"ד, כמ"ש בתחלה אדנ"י צבאו"ת ידו"ד אדי"ד, שהרי אדי"ד ראשון הנז' בפ' אדי"ד אשר אדי"ד, נרמז למעלה בבינה דע"י כנז', וממנו נמשך עד זו"ן, ונרמז בשם ה' אלקי אבותיכם וכו', וכמבואר הכל ביחודים, וסיים ואמר ועל דא אמר דוד מלכא, הנה דוד הע"ה הוא

מרכבה אל המלכות, וזהו שאמר מלכא: אחת שאלתי מאת ה' (תהלים כז, ד). הנה אמרו ז"ל ודרשו אח"ת א'רץ ח'יים ת'ורה. לפי הדרכים שאמרנו יפורש ארץ היא המלכות שנק' ארץ, וגם נוכל לומר א' ר"ת שם אדנ"י, שהוא זהרא קדמאה שאמר למעלה, חיים הוא זהרא תניינא, כמ"ש חיים איהו, עליה כתיב ועץ החיים וכו'. תורה שהוא ז"א שבו שם הוי"ה, והוא זהרא תליתאה, ואמר כי כל אלה הדברים שאלתי מאת שהיא הבינה כמ"ש על אתין וגמין, וגם נק' "את" שיש בה האותיות מא' ועד תי"ו, וגם מאת אותיות אמ"ת, שהוא אדי"ד פעמים אדי"ד בגי' אמ"ת. שהוא זהרא רביעאה שהוא אדי"ד כמ"ש. ואמר כי כל זה הוא מאת ה' שהוא באבא, כמו שמסיים אח"כ בזוהר כנז', ורזא דא לשלמה, למלכא דשלמא כלא דיליה, כמו שנפרש. וידוע כי הוי"ה ואדי"ד הם באו"א, וזהו מאת אותיות אמ"ת כמ"ש, ה' שהוא באבא כמ"ש, הנה רמוז בכאן כל הד' זהרין שאומר בזוהר, עוד רמז אח"כ הפי' האחר שפירשנו בסוד המרגלא, ואמר אותה אבקש. פירוש אות"ה אבקש, שהיא אות ה' על המרגלא שהיא עיקר בשבת, ואמר אבקש על דרך מה שפירשתי בפי' מאמר התוספתא של המרגלא, כי אות ה' שבמל' דמלכות דאצי', שיורדי' הקוים שלה בבי"ע, כמו שפי' מהר"י סרוק זלה"ה בפי' עולם הבריאה, הנה עתה עולים הב' קוים של הה' שירדו ביצירה ועשיה, ומתחברים עם הסיכתא שהיא גג הה' ונעשין ה' שלמה, וזהו אבקש, שהוא כמו אבידה המתבקשת, והוא כנגד זהרא קדמאה כמו שאמר שהוא אדנ"י, והיא אות ה' של שם ידו"ד, אח"כ אמר "שבתי" סוד הישיבה, הנה היא בנה"י כידוע והוא כנגד צבאו"ת, וגם מלת "שבתי" נוכל לומר דרך רמז שבת י', והנה כמו שפי' בפי' זהרא תניינא שהוא ביסוד, הנה היסוד הוא סוד שבת, וההארה הנמשכת ממנו היא בסוד י', כמו שפירשנו בענין זהירין טמירין, "בבית ה'" הנה הוא כפשוטו, בזהרא תליתאה שיש בו שם הוי"ה, ונרמז בו והחיות רצוא ושוב, שהוא רמז להיכלות ז"א העולי' באו"א כמו שפי', וזהו בית ה'. וכבר ידענו ג"כ כי "בבית" הוא ב' פעמים או"ר, שהם האורות המגיעי' אל הנוק', ואמר כי כל זה הוא כדי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, שהוא זהרא רביעאה שהוא הנועם העליון, אדי"ד במילוי יודי"ן בגימ' נעם עם הכולל, וכמשז"ל. והוא זהרא רביעאה המתגלה למטה, וקראו נועם ה' שכן הז"א עולה עד שם, וזהו הנועם שלו, וכפי הכלל שאמרו באדרת נשא, כי בכל מקום שנאמר בפסוק א' שם הוי"ה שתי פעמים, הראשון הוא בזעיר אנפין והשני באריך, נוכל לפרש בית ה', בינה שמשם מקבלים הארה כל הד' הארות הנז', שהם אדנ"י צבאו"ת ידו"ד אדי"ד, וכ"ש אם נפרש על בינה דע"י, כמ"ש כי משם באים הארה לכל הה' פרצופין א"א או"א וזו"ן, וסיים הכתוב ואמר "ולבקר בהיכלו" לתתא, כי אחרי שלמות והארה גדולה, אלו הד'

זהירין שהם בסוד המרכבה העליונה, הנה אז עולים ההיכלות למעלה ונכללים זה בזה, וכלם בהיכל הרצון ויעקב ורחל ג"כ עמהם, ואח"כ בהיכל קה"ק, וכמבואר הכל בתפלת שחרית. ובשבת ג"כ נפתחים היכלי או"א, והיכלי זו"ן דאצי' ג"כ מאירים בבריאה, וזהו ולבקר בהיכלו, ואפשר לומר ג"כ בהיכל ו', שנכללים בהיכל שביעי. וסיים ואמר ורזא דא לשלמה, למלכא דשלמא כלא דיליה. שהיא הבינה שהיסוד של אבא הנק' שלום, כלא דיליה. ואם נפרש ג"כ למע' כמ"ש בבינה, בין דאריך בין דעתיק יומין, הנה יסוד החכמה שבה הנה היא של הבינה שכנגדה, וכן אם על ז"א יבא ג"כ על נכון, ואם כן אעפ"י דבזע פורפירא דיליה, בהתחבר הד' זיהרא זה עם זה, אז יתחבר הז"א עם הבינה, ויתחברו הב' מנצפ"ך בסוד פו"ר פיר"א כמ"ש, מלבד ג"כ שיאירו לבושי שבת, ואז כאשר יתגלה אור או"א ויהיה הזווג בסוד חיך וגרון, יהיה כח הדיבור ולא ישב בדד וידום, ואז נאמר בכה לא תבכה (ישעיה ל, יט). רק קול רינה וישועה באהלי צדיקים אכי"ר:

עוד אמרו בזוהר הנז"ל, אח"כ כתיב: והנה מנרת זהב כלה וגולה על ראשה ושבעה נרתיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה (זכריה ד, ב). זכריה אתגלי ליה רזא דמנורות דכיין, חד מנורה דמתסדרא, וחד דנהרא וכו'. נראה שאין לו קשר עם מה שאמר למעלה, אבל עם מה שאמרנו בסוד רתיכא קדישא שהם סוד ההיכלות, ובפרט למה שפי' בענין שבת, אפשר לקשר זה עם זה עפ"י הדרך אשר נפרש, הנה סוד המנורה פי' בדרושים מקובצים פ' בהעלותך, שהיא רחל, נוק' דז"א בהיותה עומדת באחור מן הת"ת ולמטה שהם ז' ספירות, ומהר"י סרוק זלה"ה פי' בפי' השירים, שהיא בלאה, וגם בפי' תפלת ראש השנה אמרו ועריכת נר לבן ישי. היא לאה שיש בה ג' יחודים בגימ' נ"ר, (ואחרת הוי"ה אדי"ד אלקים). ואפשר לתרץ בענין מה שאמרו בשתי נרות של שבת, שא' מהם היא אל"ף למ"ד אדנ"י בגי' נ"ר, ואחרת הוי"ה אדי"ד, הוי' אלקים, הוי' אדנ"י בגימ' נ"ר, בכונת שובבים אמרו בענין שתי נרות של שבת, כי הא' היא כנגד זו"ן, וא' כנגד או"א. גם מהר"ם קורדווירו זלה"ה בס' פרדס רמונים בשער ערכי הכינויים כתב: כי יש מנורה עליונה בינה, ומנורה תחתונה מלכות. ולפי זה אפשר לומר שמה שאומר רזא דמנורות דכיין, חד מתסדרא וחד מנהרא. הם סוד בינה ומלכות, ראיתי והנה מנורת דא מנרתא מתסדרא בשבת, שהיא מלכות נר של שבת, שהיא אל"ף דל"ת אדנ"י בגי' נ"ר, דגווני גליפן. שכן יש באור הנר הרבה גוונים, כמ"ש חיוור סומק ירוק ותכלת ג"כ כנראה בזוהר פ' בראשית ושאר מקומות, ואמר גליפן לשון חקיקה, שכן חוקקים בה האורות העליונים, בשמא אדנ"י, בשמא דא מנהרא לתתא כמ"ש למעלה, שר ורבון אדון, שהיא מנהגת לתחתונים וזן ומפרנס לון בשם זה של אדנ"י, שכן היא נק' מדה"ד הרפה,

שהיא מנהגת התחתונים כראוי, זהב כלה. רזא דבי דינא שהיא סוד הגבורות, שכן הנה היא שבעה נרותיה, והם ז' ספירות של מלכות שנרמזו בז' של זהב, והה' הם ה' גבורות הניתנות בה, והב' של זהב הוא היותה כוללת ביסוד, וחוזרות ונכללות במלכות שהם ב' אחרים, והוא סוד ז'הב. וזהו רזא דבי דינא שהם סוד הגבורות, בשמא אלקים למידן כל עלמא, שכן הם ה' אותיות אלקים, הנה חמש גבורות חמש עלין תקיפין, חמשה אותיות כנ"ל, דהא בדינא קאי ואתזן, ועל שמא דא אתברי וכלא ברזא דשמאלא כפשוטו, שכן העולם נברא במדה"ד, כמשז"ל בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדה"ד. כלה כד אשתלים מסטרא דימינא ואתקיף ביה ברזא דשמא ידו"ד, הנה היסוד נק' כל, על שכולל חמשים שערי בינה שהם ה' גבורות, ה' פעמים י' עולים כמנין כ"ל, וכן ג"כ כמנין החסדי', והנה על פ' בהעלותך את הנרות וכו'. אמרו כי אהרן שהוא יסוד אבא הנה הוא מקבץ (הארת) הגבורות המגולות שעלו דרך קו האמצעי אל הנוק' ומאיר בקו הזה, וזהו ה' בחכמה יסד ארץ (משלי ג, יט). וכמו שהאריכו בדרושי' פ' בהעלותך ובדרושי הנוק' ג"כ דרוש ה'. וז"ש כלה כד אשתלים מסטרא דימינא. הן אם נפרש שבתחלה נבנית מצד החסדים, וגם נשתלמה מצד הימין שהוא אבא שהוא ימין בכל מקום, דאתקיף בה, שקבץ הארת הגבורות ברזא דשמא ידו"ד. אינו אומר בשמא דידו"ד רק ברזא, שהוא יסוד אמא הנכנס בתוך ז"א, אשר יקרא רזא דשמא ידו"ד. פי' עיקר וסוד יסוד שם הוי"ה שהוא בז"א, ועל ידו אשתלימת כמ"ש בדרושים הנז'. ואז באותה שעה הנה היא כלה בחופה, וזהו דהא כדין איהי כלה בחופה, כי הח[ו]פה הנה היא אימא החופפת (הפורסת) סכת שלום, וזהו הגורם דעלמין כלהו ברחמי בחדוא ברחימו בחבורא חדא, וזה ע"י שמתקבץ ביסוד דז"א הארת שלשה יסודות דידיה ודאו"א, ובזה עלמין כלהו ברחמי מצד ז"א, בחדוא מצד אי', ברחימו מצד אבא, וכלהו בחבורא חדא דהא כדין וגלה על ראשה, כתיב גלה דהיא מקורא דצדיק, פי' היסוד נק' צדיק, ומקורא דיליה הם או"א, וגלה פי' רש"י מלשון אגן הסהר (שה"ש ז, ג). ואפשר לפרש על יסוד דבינה שהיא בעיגול, והיא דמיון אגן והיא על ראשה, לא אמר בראשה שאינה נוגעת במלכות אלא על ראשה, והוא בסוד פורס סוכת שלום כמ"ש, והנה מקורא דצדיק זה אמר דאתעביד נהר פלגיו, שהוא יסוד אבא הנק' נהר פלגיו, שנכנס ביסוד הבינה וכורת אותה ועושה אותה כלי, והנה שנים אלו ישמחו עיר אלקים דחדתן, עיר אלקים משמחים, בסוד מתוק הגבורות שהיא עיקר השמחה, ואם נפרש נהר פלגיו על יסוד דז"א, ויפורש פלגיו על שם שמחלק חו"ג במלכות, ישמחו ע"י הזווג עיר אלקים שהיא המלכות, שיש בה ה' גבורות כמנין עי"ר שהיא מנצפ"ך אלקים, שכן ה' גבורות מנצפ"ך ממתיקים ה' גבורות של אלקים כנז' בסוד

הקדוש ובמקומות אחרים, ועי"ז עביד פירין ואיבין בשמא דאתקרי צבאות, מתתחמא בתריסר תחומין לד' סטרי עלמא, שהוא היסוד הכולל נצח והוד, ובהיותו כולל החו"ג בתוכו, נמצא שהם שנים שהם ארבע, והם נו"ה חו"ג, ויש בכל א' מהם תלת פרקין, כמ"ש בסוד חסד חסדי' גבורה גבורות, וכן נצח נצחים הוד הודות, והם י"ב שבטים כמ"ש שהם בתרין דרועין שיש בכל א' מהם תלת פרקין, וכן תרין ירכין שיש בכל א' מהם תלת פרקין, שהם בין הכל י"ב הרמוזים בי"ב שבטים כנז"ל, ואפשר לומר כי שם צבאות בהיותו מצטרף עם ג' שמות אחרים שהם אדנ"י ידו"ד אדי"ד הנז"ל, אז מתתחמא בתריסר תחומין שיש בג' שמות אלו י"ב אותיות והם לד' סטרי עלמא, כמ"ש המקובלים ז"ל, ובפרט הרמ"ק זלה"ה על פי' מהר והבא עלינו ברכה ושלום מארבע כנפות הארץ. ושבעה נרותיה עליה וכו'. דא רזא דשמא עילאה, קודם שנפרש ענין המנורה נ"ל ליתן טעם מלבד מה שארז"ל, וכמו שהבאנו מ"ש בדרושי הנוק' באיזה כח יסוד אבא מאסף הגבורות, ובכחו מאירים שבעת הנרות, ונ"ל כי ידוע כי השמן הוא המוחין דאבא, והנה השמן נמשך מלמעלה, וזה כי הנה שורש הגבורות הנה הם מבוצינא דקרדינותא אשר היא גבורה דעתיק, והנה היא מתלבשת במוחא סתימאה ומשם בא השמן כנראה מדברי הזוהר על פ' כשמן הטוב על הראש, וכמו שפי' מהר"י סרוק זלה"ה וכן הר"ן שפירא, וכמו שנפרש על פי דרכם באיזה תוספת, ועי"ז כיון שהשמן בא ממקום הגבורות כנז', לכן יש בו כח להדליק ולהאיר את המנורה וכמו שנפרש, והנה ברישא הנז' יש שם הוי"ה במלוי אלפין, וממנו נמשכים שלשה אדי"ד שממנו נעשה ס"ג א' אשר הוא בחוטם, כמ"ש חוט"ם בגי' ס"ג, גם ידוע כי שם אדי"ד בגימ' כ"א, וכן עולה שם בי"ט שהוא שמ"ן בא"ת ב"ש והוא שם קדוש. וכן עולה יד"ו כמשז"ל, והנה הטיפה היורדת ממוחא סתימאה דאריך, כבר אמרנו מ"ש בענין הזווג חיך וגרון שהוא בסוד יד"ו, והם ג' יד"ו ועולים כנגדו שם אדי"ד כפלים, ולפי כל זה אפשר לפרש הפסוק הנה מה טוב ומה נעים. כי שם מ"ה שהוא במוחא סתימאה, הנה הוא טוב בסוד החסד, ונעים מצד הגבורה, כי כן הגבורה אשר שם, הנה הם כחמר טב דיתיב על דורדייא, וזהו שבת אחים גם יחד, שהם חו"ג כאחים זה עם זה, ובהיותם יחד הנה החסדים ממתקות את הגבורות, ואמר כשמן הטוב על הראש, מלבד מה שנתבאר בזוהר וכמו שאמרנו לעיל, אפשר לומר שזה יובן עם מ"ש בזוהר פ' צו ז"ל: ר' חייא פתח כי עמך מקור חיים (תהלים לו, י). דא שמן עלאה דנגיד ולא פסיק לעלמין, דשריא גו חכמה עלאה דכלא, הה"ד כי עמך מקור חיים, בגין דאיהו מקורא דחיים לאפקא חיים לאילנא עלאה ולאדלקא בוצינין וכו' עכ"ל. והנה מלת מקור נאמר על היסוד או על הדעת בכל מקום, וכאן יאמר על יסוד דא"ק הגנוז בדעת

דעתיק יומין, אשר מתגלה הארתו בין גולגלתא ומוחא אשר הוא אוירא, ואמר דשרייא בגו חכמה עילאה שהוא חכמה סתימאה, וז"ש כשמן הטוב, שהוא השמן היוצא מן האי אוירא על הראש, שהארתו והשפעתו עומדת על הראש, שהוא זה הראש השלישי, חכמה סתימאה, יורד על הזקן, שכן מן מוחא סתימאה יוצאים י"ג תיקוני דקנא, והשמן יורד על הזקן, זקן אהרן שהם י"ג תקוני דקנא הנז', והזכיר ב' פעמים זקן, זקן אהרן, לרמוז לב' תיקונין נוצר ונקה, שמכחה באים החסדים והגבורות, והזכיר הזקן זקן אהרן, לרמוז לח' בגדי כהן גדול שהם רמוזים בח' תיקוני דקנא, והזכיר אהרן לרמוז ליסוד אבא, שכן אהר"ן בגי' ע"ב קפ"ד, שיורד על פי מדותיו, כי השמן הזה יורד עפ"י מדותיו של הראש הנזכר, כי היא מי"ס ומדותיו הם שאר החכמות. אי נמי על פי מדותיו עד היסוד של אריך, וכל החכמות הם מדותיו של הראש הנזכר, ואמר על פי, שכן הנה הוא יורד עד היסוד, ולפי זה יהיה פי' מדותיו של הראש, ואם נפרש מדותיו של הזקן יהיה פי' על או"א אשר הנה הם תחת הדיקנא, ואמר על פי, שכן הנה הוא יורד עד היסוד הנק' פה, ואמר על פי ולא אמר בפי, לרמוז מ"ש כי אור אבא כשהוא יוצא מיסוד אימא, מוכרח הוא לבקוע המסך ההוא על פי היסוד דאי', ובצאתו גם הוא מתלבש במסך דק יורד ומתפשט ולבושו עמו, וזה מבואר בדרוש ארון וכפורת, וזהו על פי מדותיו, ואח"כ אמר כטל חרמון שיורד על הררי ציון, שהוא א' מעשרה מן השמן הנז', וגם הוא יורד ממוחא סתימאה, כנז' ששם יש טלא דבדולחא, ונרמז בשם יד"ו הנז' במלוי אלפין יו"ד ד"א וא"ו, והנה יש ג"כ טל אחר שהוא ד' מלואים ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן שיש בהן ט"ל אותיות, והנה בק"ש אמרו כי ד' מלואים הנז' הם רל"ב, ועם י"ו תיבות הם רמ"ח, ועם ו' אלקים דו"ק דקטנות הם רומ"ח, והנה אם נוסיף עוד נ' שערי בינה שממנה יוצאים המוחי' הנזכרים, והם הרמוזים בן פרחיה של חרמון, יהיה הכל בגי' חרמו"ן, וזהו כטל חרמון, ואמר שיורד על הררי ציון, שהם נצח והוד דז"א שהם הררי ציון, יסוד דז"א שיש שם ו' הויות כמנין ציון ויוסף הכל א', והנה נצח והוד דז"א הנה נק' שחקים, והם שוחקים את השמן ויוצא ע"י היסוד הנק' ציון כמ"ש, ואמר ששם צוה ה' את הברכה, כי הנה בפי' מאמר מקורא דתלת שמהן, אמרו כי מהאי רישא תניינא הנק' אוירא, נמשך הברכה מיסוד, יב"ק י'חוד ב'רכה ק'דושה, וזהו כטל חרמון שיורד על הררי ציון כנז', כי שם צוה ה' את הברכה, כמ"ש בברכת כהנים על יברכך ה'. וזהו כי שם צוה ה'. בין שנפרש על ז"א או אבא או מ"ס, צוה את הברכה כנז', חיים שהם המוחין בסוד חיי המלך, וכמ"ש ג"כ כי עמך מקור חיים כמ"ש למעלה, "עד העולם" בינה ומלכות, כמ"ש מן העולם ועד העולם (תהלים קו, מח). שהם בינה ומלכות, והנה מדברי הזוהר שהבאנו למעלה שאומר בגין דאיהו

מקורא דחיים לאפקא חיים לאילנא עילאה ולאדלקא בוצינין, ובזה נוכל להביא ראיה למ"ש למעלה, כי להיות השמן יורד מן הדעת העליון דעתיק יומין, על הראש שהיא חכמה סתימאה אשר בה מתלבש גבורה דעתיק שהוא שורש הגבורות, יש כח בשמן הזה שיוצא מאבא, לאפקא חיים לאילנא עילאה, לתת המוחין שהם בגימ' חיים כמ"ש למעלה, באילנא עילאה שהוא ז"א, ולאדלקא בוצינין שהם נרות המנורה כמ"ש, ועי"ז אוסיף ג"כ הארת הגבורות ג"כ, ולפי זה נוכל לומר ג"כ רזא דשמא עילאה שהוא שם יד"ו הנז', ואחרי שהזכיר תחלה אדנ"י בשמא דא מנהרא לתתא וכו'. וזהו כנגד שם אד' שהזכיר למעלה, אח"כ מזכיר דאתעביד בשמא דאקרי צבאות, כנגד שם צבאות שהזכיר למעלה, ועתה הזכיר רזא דשמא עילאה שהוא שם יד"ו, אשר הוא יוצא ממוחא סתימאה, ואח"כ הזכיר שם אדי"ד כנר' לקמן, והם כנגד הד' שמות שהזכיר למעלה, והנה שלשה יד"ו הנז' כמשז"ל. אי נמי ג' אדי"ד כמ"ש למעלה הם כמנין ס"ג כמש"ל, ומשם זה נמשך שם ייא"י, כידוע כי בשם ס"ג יש תלת יודין וא', וז"ש ושבעה נרותיה עליה, דא רזא דשמא עילאה שהוא שם ייא"י הנזכר שהוא שם אל, והוא גליפא ברזא דע' שמהן דאקרי בהו קב"ה, ששם זה נחקק אח"כ בעולם הבריאה בשבעים מלאכים שיש בהם של אל בכל א' מהם, ונזכרו אלו המלאכים לקמן בפ' הביאני המלך חדריו (שה"ש א, ד). דף נ"א ע"ב. ובסתרי תורה פ' וירא דף ק"ו. גם נוכל לומר ע"ד מ"ש בדרוש ארון וכפרת הנז', בענין זר זהב שהוא הלבוש הנז' היוצא עם יסוד אבא, והוא גבוה מעט מן הארון שהוא זה הלבוש, והוא זר זהב שעל הכפרת וכו'. ונלע"ד ששמעתי ממורי זלה"ה כי זר הוא אל"ף למ"ד אדי"ד בגימ', וכבר הודעתיך כי שם אדי"ד הוא בגי' כ"א, ועם י' אותיותיו מלואו הוא ל"א כמנין א"ל, הרי איך שם א"ל יוצא משם אדי"ד ושניהם הם באים עכ"ל. ונ"ל לכוין זה הדרוש של ארון וכפרת עם מ"ש בפי' התפלה בס' הכונות בענין תהלות לאל עליון, דאז מלכא עילאה נפיק לקדמותה, ואמרו כי ל"אל" הוא יסוד אי' שיש בו שם ייא"י שיוצא משם ס"ג בגי' א"ל, ועליון הוא יסוד אבא המלובש בתוכו כנודע עכ"ל. והעולה מהדרושים הנזכרים כי בהתגלות יסוד אבא כנז', הנה הוא יוצא מלובש בלבוש דק של יסוד אימא, והוא שם ייא"י העולה א"ל, וזהו שאמר דא רזא דשמא עילאה גליפא ברזא דשבעין שמהן דאקרי בהו קב"ה כמ"ש, ואינון שבעה קיימין דעלמא קאים, הם סוד ז' היכלות הבריאה, דעלמא שהיא מלכות קאים עלייהו, וזה כי ע"י יסוד אבא אשר יש בו סוד השמן הנמשך מן הראש כמ"ש, ובשמן הנזכר שיש בו הארת הגבורות גורם להאיר שבעת הנרות המנורה, שהיא מלכות שבעה תחתונות שלה, אשר הנה הם נבנים מכח הגבורות, עתה יאירו בראש עולם הבריאה בהיכל הרצון, וקה"ק ששם עולים ז' היכלות

הבריאה, וז"ש שבעה ושבעה מוצקות, אילין תתאי דקיימי לקבלהון דעלאי, שהם אותם של בריאה שהם כנגד של מלכות, וכלהו אחיד לנרות אשר על ראשה, שכלן נאחזים בשרשם אשר באצי' אשר שם הם סוד הגבורות, וגם לנרות אשר על ראשה הם לאה ורחל, אשר קודם העמידה בתהלות לאל עליון עומדים בהיכל ק"ק בראש עולם הבריאה. ואפשר לפרש לנרות אשר על ראשה, בשביל הנרות אשר על ראשה, כי מפני שעלו הגבורות למעלה עד הראש עד הכתר שבה, לפיכך הנה הם למטה בסוד ז' וז' מוצקות, ואילין ז' ימים וז' ימים, אילין עלאי ואילין תתאי דמתחברן כחדא, וכמבואר הכל בס' הכונות ובס' אוצרות חיים בסוד כסא הכבוד, תו ז' וז' כלהו לעילא בגין דכליל כל חד בחבריה, וא"ת שיתא איהו דכליל חד בחבריה, חד דאשתאר במאן אתכליל וכו'. נ"ל שזה יובן כמ"ש בס' אוצרות חיים בסוד כסא הכבוד ז"ל: עוד צריך לדעת כי היכלין של או"א הם כפולים ומכופלים, כי הנה כמו שיש ו' היכלות מתתא לעילא עד היכל הרצון דיוצר דשחרית דחול שהם של ז"א, עוד יש בהיכל הרצון עצמו שהוא ת"ת דזעיר שיש בו ו' היכלות אחרים בתוכו, וזה סוד ו' כפולה, וכן בהיכל ק"ק שהם כח"ב שלו, יש שם כלו אלו ג"כ, ויש שם היכל אהבה יותר עליון, ונמצא כי יש היכל אהבה תחתון והיכל אהבה באל עליון עכ"ל. וכן כתוב בס' הכוונות בפי' העמידה, וז"ש שאלו ז' וז' מוצקות הם כלם למעלה בהיכל הרצון עצמו או בהיכל ק"ק עצמו, בגין דכליל חד בחבריה, שהרי הם בסוד ו' כפולה, שהיכל ז' כולל ששה אחרים, וא"כ אינם אלא י"ג, וז"ש חד דאשתאר במאן אתכליל, והשיב אלא כד סלקן כלהו לתריסר, שהם בסוד ו"ו כפולה, ההוא דקאים עלייהו דאשתלים תליסר, שהוא ההיכל עצמו, אתכליל בחד דקיימא עלייהו, דאשלים תליסר שהוא ההיכל עצמו, אתכליל בחד דקיימא עליה דאיהו דרגא דכלהו כלילן ביה, ודא איהו נקודה יש עילאה דכלהו נפקו מניה, הוא סוד הדעת שבו כלול יסוד אבא, שהוא נקודה יש עילאה, ובזה הם סוד ז' וז' מוצקות. ואפשר לפרש ז' וז' כלהו לעילא, שכלם במלכות, וזה כי בעת ירידת הגבורות, שרש עיטרא דגבורה נשאר בדעת שלה, ומשם נתפשטה ה' אורות של הה' גבורות בחג"ת נ"ה, ומכללותם נתקבצה הארה א' מכלם ביסוד וכן במלכות, ובדרוש א"ט ב"ח נ"ת במלת ד"ו נ"ת ז"ל: כי בנקודת הדעת נכנסת עטרא דגבורה הכוללת הגבורות, ושם נשארים שרשם, ואח"כ הארתם מתפשטת בו"ק הנקבה, וכשנצרף נקודת הדעת עם הה' גבורות היו ו' נקודות עיקריות וכו' עכ"ל. וזהו שאמר כלהו לעילא במלכות כמ"ש, ואמר בגין דכליל כל חד בחבריה שהם ו' קצוות כלולים כל א' למעלה בדעת כמ"ש, ועל זה שאל ואמר וא"ת שתא איהו שפיר, על דרך שביארו בענין נענוע הלולב, ושם פירשו יותר בענין החסדים, כי הה' חסדים הם מן

החסד עד ההוד, ועוד אמרו בחינה אחרת שהיא כללות כלם ביסוד (ולא הזכיר בחי' המל'), ואפשר לפרש כי כיון שהיא כללות, הכללות הוא דבר מועט ואינו נכנס במנין, ויש ראיה וטעם לזה, שהרי בגבורות מידי עלייתם וחזרתם למעלה הוא מן היסוד ולא מן המלכות, וברוך היודע ועד עתה, (ועל זה נאמר לא שמענא ולא אימא), ואמר כי כך הוא למעלה בשרשם במקום הדעת עכ"ל. וכבר אמרו בדרושי הנוקבא, כי כסדר החו"ג בז"א כן הוא בנוק', מלבד סדר חזרת הגבורות וכמבואר שם, ועתה אמר וא"ת שיתא איהו, שפיר דכליל חד בחבריה כמ"ש, ששה שרשים עם ששה ענפים, וק' חד ואשתאר כמאן שהוא הדעת עצמו, במאן אתכליל, בחד דקיימא עליה, שהוא יסוד אי' המסתיים בחזה דזעיר, וכנגדו יש הדעת דנוק' דאיהו דרגא דכלהו כלילן ביה, שכל החו"ג כלולות ביסוד אי', ופירש ואמר ודא איהו נקודה דיש עלאה דכלהו נפקו מיניה, שכן מיסוד אי' כנז' יוצאים ש"י עולמות, כמשז"ל בענין ש"י עולמות דאינון תחות עלמא דאתי דכלהו נפקו מיניה. פי' בין הו"ק עצמם בין שרשם שבדעת כנז', כלם יצאו מיסוד אימא כנז':

תו תרין דרגין אינון. אפשר לומר כי עתה מפרש הכתוב לפי הדרך שהתחיל, שהוא בסוד הגבורות היורדות מז"א למלכות, וכן קבוצם ע"י יסוד אבא כמ"ש, ואמר תרין דרגין אינון, וכל חד אקרי שבעה כפשוטו, וכמו שמפרש חד איהו עלמא דאתי דאיהו שבעה, הנה העולם הבא היא התבונה שהיא הנכנסת בתוך ז"א דאיהי שבעה, שכן הנה היא מחציה של הבינה ולמטה, והם ז' קצוות ואקרי ז' דכתיב ויבנהו שבע שנים (מ"א ו, לח). שעל ידה נבנים ז' תחתונות דז"א, וזהו ויבנהו שבע שנים. אי נמי ואקרי שבעה, שהיא עולה ונכללת בבינה עליונה הנק' שבעה, ועי"ז גם הזעיר עולה עד הבינה, כמשז"ל על מש"ה כי לא עם בינות הוא (ישעיה כז, יא). וז"ש דכתיב ויבנהו מלשון בינה, ויהיה פירושו השפיע בז"א הארת הבינה הנק' שבע שנים, וחד איהו צדיק דאקרי שבעה ואיהו שבע, כאן שינה כי למעלה אמר בתחלה דאיהי שבעה ואח"כ ואקרי שבעה, וכאן אמר דאקרי שבעה ואיהו שבע. אפשר לומר כי התבונה הנה היא מהחזה ולמטה, ויש בה ז' ספירות שהם מן החסד ולמטה, ולפיכך אמר דאיהי שבעה, כי כן עיקרה והיא עצמה כך, וגם ואקרי שבעה כמ"ש, אבל היסוד אינו רק ספירה א', אך נקרא שבעה על שם שכולל ז' ספירות, ואיהו שבע דכתיב כי שבע יפול צדיק וקם (משלי כד, טז). נ"ל שזה יובן עם מ"ש בס' אוצרות חיים בעניין מיתת המלכים, אמר בענין היסוד ז"ל: ואז יצא הסוד ונכנס בכלי שלו ומלך במקומו ונשבר, ועלה האור דרך קו האמצעי ועלה אור היסוד למעלה מן הת"ת עד מקום הדעת העליון, ואח"כ נתן טעם לזה מפני שהיסוד נק' משכיל לאיתן האזרחי, ועולה עד הדעת שהוא נשמת הו"ק עכ"ל. וזהו כי שבע יפול

צדיק, שבע מדרגות מן הבינה עד מקומו וקם, וזה סוד וקם אותם הז' נפילות עצמם בבת א', משא"כ בשאר הספירות, ועי"ז ואיהו שבע, שעל ידי שנתחבר עם הדעת נעשה גם הוא שבע, ששה בחינות של הדעת והוא עצמו הרי ז', וזה סוד ואיהו שבע כמו שאמרנו, והביא ראיה מהכתוב כי שבע יפול צדיק וקם. וגם נוכל לומר ואיהו שבעה על שם שיש בו ה' חו"ג וכללותם וכללות כללותם במלכות הרי ז', והביא ראיה מפ' כי שבע יפול צדיק וקם. כי הנה החו"ג הבאים אל היסוד באים דרך נפילה, ובפרט החו"ג המגולים, וזהו כי שבע יפול צדיק וקם, עי"ז שחוזרים החו"ג לעלות, האי כדאיתיה והאי כדאיתיה, ובענין הגבורות דעליה אנחנו קיימין, הנה אמרו בדרושי הנוק', והנה כאשר עלו אלו הגבורות עד הכתר אז נק' בשמו, וז"ש ואילין תרין כתרין שהם השני גבורות הנז' שעלו עד הכתר מוצקות לנרות, חד מסטרא דא וחד מסטרא דא. הנה ממה שנראה מדרוש הנוק' כנז' נראה כי חו"ב דמלכות כבר נתגדלו ע"י החסדים ואינם צריכים שום הגדלה, אבל ממה שאומר שם, כי ע"י חזרת הגבורות נתרחבו במרחב גדול ואינם עוד סתומים, אפשר לומר כי בהיות ב' גבורות אלו בכתר הנה הם מאירים בחו"ב ג"כ, וז"ש ואילין תרין כתרין מוצקות לנרות, חד מסטרא דא וחד מסטרא דא. כי לא די שהם מאירות בקו האמצעי, שדרך זה הקו עלו בו למעלה, אלא גם בימין ושמאל, חד מסטרא דא וחד מסטרא דא, ואע"ג דאינון במניינא דאינון נרות כמ"ש, ועם כל דא שבחא מאילין תרין דאינון שבעה ושבעה, פי' אעפ"י שאלו הב' גבורות הנה הם מאירים למעלה כמ"ש, מכל מקום עיקר ההארה היא מאילין תרין שהם מעלמא דאתי שהיא התבונה כנז', וצדיק שהוא היסוד, וזהו שבא מאילין תרין שהם עלמא דאתי דאינון שבעה ושבעה כמ"ש למעלה, למוצקות דמוצקות לגבייהו דאינון נרות, שאלו הז' של הבינה הנה הם מוצקות ומשפיעי' אל השבעה של המלכות, ואם נפרש ג"כ שבחא דאילין תרין על אלו הב' גבורות יבא ג"כ על נכון, כי בהיותם למעלה הנה הם קרובות ומתחברות הז' של המלכות עם הז' של הבינה, דקא מנהרין על רישא דההוא מנורה כפשוטו לכל שני הפירושים. וההוא מנורה מנהרא מחילא דילהון לסלקא לעילא עד הכתר. אי נמי שעולה עד הבינה העליונה כמו שאמרנו לעיל, וכל זה נעשה ע"י השמן היוצא מיסוד אבא המאיר לעולם כלו, שהיא הבינה או המלכות הנק' עולם כלו ע"י היסוד הנק' כלו, בכבודו ע"י הל"ב נתיבות שלו העולים כמנין כבו"ד, וכיון שנמשך מלמעלה מן הראש כמ"ש, עי"ז המלכות עולה ע"י השמן מדרגא לדרגא מיסוד דז"א עד הבינה, וכיון שעלתה עד הבינה הרי היא עטרת בעלה, ועולה מכתרא לכתרא לאתאחדא עד דאתאחדא כלא לעילא, שמתייחדת עד שרשה שהיא לעילא בנוקבא דפרדשקא שהיא מלכות (דע"י). ואפשר שלזה רמזו

בתיקונים תיקון כ"ח. דף ע"ב ע"א ז"ל: מנרתא דא רישא, וז' נרותיה עליה, אינון תרין אודנין, תרין עייניו, ותרין נוקבי חוטמא ופומא, ומנרתא לימינא, ואתמר בה הרוצה להחכים ידרים. בגין דתמן מוחא ברישא וחכמה ברישא שרייה, וביה נהיר מנרתא בגין דאיהו משחא דאתמר ביה כשמן הטוב על הראש וכו' עכ"ל. וכבר פי' למעלה ירידת השמן ממוחא סתימאה, ששם היא גבורה דעתיק הנותנת כח בשמן להדליק, ונוכל לומר דרך רמז שזה סוד מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק (תענית כ"ה.). כי הנה מתחילה במר שרשו יין, גבורה דעתיק סוד הגבורות (והיה ממתקם), ואח"כ ע"י נמתק ונעשה שמן, וע"י כח הגבורות כנז' יש בו כח לאדלקא בוצינין כמ"ש, והחומץ הוא להפך שהיה מתחלתו יין ואח"כ נשתנה לגריעותא, ור' חנינא אמרו עליו שהיה מכח הגבורות והיה ממתקם, ועתה לא די שהיה ממתק הגבורות למעלה, אלא אפי' שרשם שבתוך הקליפה שנשתנה לגריעותא ונעשה חומץ, על ידי דבורו המתיק אותו עד שהיה ראוי להדליק, וזה ע"י נס והדליק כל אותו שבת כמשחז"ל. ונחזור לענין כי כיון שהארת הדלקת המנורה הוא ע"י השמן הנמשך כנז', יש כח בהדלקתה להעלותה עד למעלה עד ז' תיקוני רישא, וזה שאמר מכתרא לכתרא לאתאחדא עד דאתאחדא כלא לעילא. והוא תכלית כל הדברים להעלותם וליחד אותם עד שרשם, וסיים ואמר ורזא דא שיר השירים אשר לשלמה. הנה בפי' מאמר פ' בהעלותך, מאמר הזוהר על ענין המנורה כנז' הבאתי מאמר א' פ' תרומה ז"ל לענייננו: כי טובים דודיך מיין. אהדר לגבי שמשא דאנהיר לה לסיהרא מגו נהירו דאינון בוצינין עלאין, ואיהו נטיל לנהורא דכלהו ואנהיר לסיהרא ואינון בוצינין דמזדווגי ביה מאן אתר נהרין, הדר אמר מַיִין. מההוא יין דמנטרא, מההוא יין דהוא חדוה דכל חדוון, ומאן איהו, ההוא יין דיהיב חיין וחדווא לכלא עכ"ל. והנה פי' ג"כ מקצתו במקומו בפ' בכה תבכה בלילה (איכה א, ב). ושם פי' מיין, על ו"ק הבינה ששם יש היין המשומר, ואם נפרש אותו עתה על הז' תיקונין שבעתיקא שגם שם יש חמר טב דיתיב על דורדייא יבא ג"כ יפה, וידוייק אמרו מההוא יין דהוא חדוא דכל חדוון. שהוא ממותק מכל הצדדין ואין בו שום התעוררות דין הניכר, והוא גבורה דעתיק כמ"ש, ופירש ואמר מאן איהו ההוא יין דיהיב חיין וחדוא לכלא. שמשם יוצאין המוחין (והמוחין) והחיים והשמחה, וכמו שאמרנו מ"ש בזוהר על פ' כי עמך מקור חיים (תהלים לו, י). עם הכ"ף ארוכה, שהיא בכתר יש מקור חיים שרש ועיקר החיים כנז"ל, וכמשז"ל ודא אלקים חיים, ששם הגבורות אינם ניכרות רק מתגלות לחזוק מדת הטוב, וזהו אלקים חיים, דיהיב חדוה וחיין לכלא, ויש לזה ראיה לכל מה שאמרנו, כי נרות המנורה ז' ספירות דמלכות מקבלים שפע והארה מן הגבורות העליונות אשר

במוחא סתימאה, והנה בפ' שמיני אמרו בזוהר ז"ל: ר' אבא אמר מאתר חד נפקי יין ושמן ומים דבש וחלב, מים ושמן נטלי כהני וירתי לון, ושמן יתיר מכלא דאיהו חדוותא שירותא וסייומה, דכתיב כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן. ויין לשמאלא ולארמא קלא ולזמרא ולא לשתוק וכו' עכ"ל. והנה השמן שבו מדליקין המנורה, כבר אמרנו שהכח שניתן בו להדליק הוא מצד הגבורה כמ"ש, ומ"מ להורות שלא היה בו דין כלל, אמרו שהיה ראוי להיות זך כתית בלי שמרים, וכיון שע"י באור פני מלך חיים, ובאור המנורה נראה אור שייך בו ג"כ שירה וזמרה, ואפשר שהוא על דרך מה שפי' בזוהר (ח"א קמ"ח ע"ב) על וחסידיך ירננו (תהלים קלב, ט). ולוייך ירננו, אינון דחשיבי יתיר. אף כאן שהע"ה סידר שיר השירים ואמר אשר לשלמה, שהוא מוחא סתימאה דשלמא כלא דיליה, וזה נעשה ע"י הדלקת המנורה כמ"ש, וזהו ג"כ שרמז ג"כ כמ"ש למעלה, בתחלה דא פורתא מתסדרא בשבת, שבו אמרו ז"ל (שבת כ"ה:) ותזנח משלום נפשי (איכה ג, יז). זו הדלקת נר שבת שהוא שלום בית, וזהו שיר השירים ע"י הגבורות אשר לשלמה, כי שלמים הם אתנו ברוב עוז ושלום עלינו ועל כל ישראל:

וגם זה יבא נכון ונחמה לפי דרכנו, אם דרך כלל כי ז' קני מנורה כנגד ז' דברים, תולה שק, מכבה את הפנסים, הופך המטות, הולך יחף, מבזע פורפירא, יושב ודומם, יושב ובוכה. אלא ג"כ דרך פרט, כי במקום כי חשך משחור תארם בלבושי שק ואפר ובחשך ידמו על ידי כיבוי הנרות והפנסי', הנה ע"י המנורה יאירו, וכנגד ז' כוכבי לכת ובכלל יאירו ג"כ שמש וירח אשר קדרו, ובמקום כפיית המטות עד די כרסוון רמיו, הנה ע"י המנורה ז' וז' מוצקות, יתוקן המטה העליונה אשר בהיכל קה"ק אשר שם סוד כסא הכבוד, וע"י שנים זתים שהם נ"ה, א' מימין הגולה וא' על שמאלה, ונ"ה הנזכר הם סוד הרגלים בכל מקום, עי"ז יאירו אפילו מתחת הרגלים, ובהאיר אור הבינה מלמעלה עלמא דאתי, אז יאירו ג"כ הה' גבורות של הבינה עם הה' של ז"א יחדיו שניהם יחד במלכות, אז יתחברו ב' פעמים פ"ר ויהיה פורפיר"א שלמה, ויאחה את הקרע דבזע פורפירא דיליה, ואז לא ישב עוד בדד וידום, רק צדיק ירון בשמחה, ולא ישמע עוד קול בכי וזעקה, רק מקראי דכתיבין והיה ה' לך לאור עולם וכו' (ישעיה ס, כ). עד אני ה' בעתה אחישנה (שם כב). אכי"ר. בילא"ו:

ל"ט

דָּבָר אַחֵר אָמַר לָהֶם יִרְמְיָהוּ, מָה רְאִיתֶם בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁאַתֶּם דְּבוּקִים אַחֲרֶיהָ, אִלּוּ הָיָה לָהּ פֶּה לְמֵיסַב וּלְמֵיתַב, הֲיֵינוּ אוֹמְרִים כָּךְ, אֶלָּא נֶאֱמַר דִּילָהּ וְנֶאֱמַר דִּילֵיהּ, נֶאֱמַר דִּילָהּ: כֹּה אָמַר ה' אֶל דַּרְדְּ

הַגּוֹיִם אַל תִּלְמָדוּ וּמֵאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אַל תֵּחַתּוּ כִּי יֵחַתּוּ הַגּוֹיִם מֵהֵמָּה (ירמיה י, ב). **וְנֶאֱמַר דְּיֵלֵיהּ: כִּדְנָה תֵּאמְרוּן לְהוֹם אֱלָהַיָּא דִּי שְׁמַיָּא וְאַרְקָא וגו'** (שם יא). **לֹא כְאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב כִּי יוֹצֵר הַכֹּל הוּא וְיִשְׂרָאֵל שֵׁבֶט נַחֲלָתוֹ ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ** (שם טז).

אפשר לומר שהוא מקושר עם מה שלמעלה, וסבירא ליה כמאן דאמר מגילת קינות אחר החרבן נאמרה, ונתן טעם ואמר כלום מתאבלים על המת עד שלא ימות, ולפי זה אחר שאמר מלך ב"ו שמת לו מת, שהקשינו פעמים אחרות שנר' שהוא מקונן על העיר בעצמה, איכה ישבה מעצמה בדד וזה לא שייך, אלא צריך לומר כמ"ש רש"י ז"ל בדד מיושביה, ונראה שהם מעצמם עזבוה והיא נשארה וישבה לה בדד, וזה ג"כ אפשר כי הלא כיון שחטאו גלו בעל כרחן בעו"ה, ולפי' אמר להם ירמיהו, מה ראיתם בע"ז וכו'. והוא מפרש על ענין יוחנן בן קרח וחביריו אחרי מיתת גדליה בן אחיקם שהם מעצמם הלכו להם אעפ"י שירמיהו א"ל בשם ה' שישבו שם, אם שוב תשבו בארץ הזאת ובניתי אתכם ולא אהרוס וכו'. והם לא שמעו בקול ה', והטעם כמו שפי' מהר"י אברבנאל ז"ל כי כוונתם היה לבלתי שמוע בקול ה' רק לעבוד ע"ז לרצונם בחשבם שלא יענשו שם עליה כאשר נענשים בהיותם בארץ הקדושה וכו' עכ"ל. ולפי' אמר להם ירמיהו מה ראיתם בע"ז שאתם דבוקים אחריה, עד כי בשביל זה אתם רוצים לעזוב ארצכם הקדושה לצאת ח"ל, אילו הוה לה פה למיסב ולמיתב יאות. פי' הרב בעל מתנות כהונה למיסב ולמיתב, להשיב על מה שאנחנו שואלים יאות וכו'. ומה שצ"ל שאפשר לומר הוא כי הנה הכתוב אומר כי כל העמים ילכו איש בשם אלקיו וכו'. וכל א' בחר לו אלוק לפי דרכו ולפי מקומו, וכבר ביאר יפה הרמב"ן ז"ל בענין האלקות הנז', והנה כבר אמרנו הרבה פעמים מה שאמר מהר"א אזולאי בס' חסד לאברהם כי ליהודה ניתן כח הדיבור, והם דברי הראב"ד בפי' ס' יצירה, וא"כ זהו שאומר המדרש שהוכיח הנביא לבני שבט יהודה אילו הוה לה פה למיסב ולמיתב יאות, שאתם להוטים אחריה כדי לקבל ממנה כח הדיבור, אבל כיון כי פה להם ולא ידברו, מפני מה אתם להוטים אחריה, ולפי' נאמר דידה ונאמר דידיה, נאמר דידה כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו לעשות כמו שהיו נוהגים האומות באותו הזמן שכל א' היה עושה לעצמו אלוק, ולפי מקומו והשר ששולט על אותה האומה ועל אותו מקום, ומאותות השמים אל תחתו, אעפ"י שיהיו מורים דם ואש ותמרות עשן וכיוצא, אין לכם לירא מהם לעשות כוונים למלאכת השמים כדי להנצל מהם, הגם כי יחתו הגוים מהם, הנה הכתוב אומר אשר חלק ה' לכל העמים, גם הכתוב אומר ובא האות והמופת וכו' לא תאבה לו וכו' כי מנסה ה' אלקיכם הישכם

אוהבים את ה'. ונתן טעם ואמר כי חקת הבל הוא אעפ"י שהקב"ה שם חקות השמים ולכל אומה ואומה חלק להם שר קבוע, הנה לפי האמת אין בידו של השר טובו להוסיף או לגרוע רק כפי מה שנגזר עליו מלמעלה, ומלבד זה כי נגזר עליו מלמעלה להיטיב על ידו לאומה שלו, הנה ע"י עון ע"ז לפעמים הופכים עליו לרעה, באופן כי אפי' מה שנגזר עליו אין בו ממש כאשר יעבדו ע"ז, וז"ש כי חקות העמים הבל הוא ואין בהם ממש, והטעם לזה מפני כי עץ יער כרתו מעשה ידי חרש וכו' לעשות להם ע"ז כמו שמאריך באותם הכתובים, באופן כי אין ממש בע"ז אפי' תחת ממשלת השרים, אדרבה הנה היא מזקת לעובדים אותה, וזהו נאמר דילה. אח"כ אמר ונאמר דיליה, כדנה תמרון להון אלקייא די שמיא וארקא לא עבדו וכו'. קצת קשה כי הכתוב הזה עדיין מדבר בגנות ע"ז והיל"ל נאמר דיליה עושה ארץ בכחו שהוא הכתוב שאחריו, ואפשר לתרץ כי מן הכתוב הזה נבין גדולתו של הקב"ה כאשר נדייק ונאמר כי האלקות (ההמר) שמייא וארקא לא עבדו, מכלל כי הקב"ה הנה הוא שברא אותם, כי אין לומר שנבראו מעצמם, ואמר יאבדו מארעא ומן תחות שמיא אלה, כי אעפ"י שמצינו שהכתוב אומר יפקוד ה' על צבא המרום בתחלה ואח"כ על מלכי האדמה, לזה אין צריך שהרי אין בו ממש ולכך יאבדו מארעא תחילה, ובזה לא יעשו פגם למעלה ויאבדו מן תחות שמיא אלה ג"כ, והביא המדרש אח"כ ואמר לא כאלה חלק יעקב, כי יוצר הכל הוא וישראל שבט נחלתו וכו'. ע"ד והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, פי' אעפ"י כי לי כל הארץ וכל העולם כלו שלו יתי הוא, מ"מ ישראל הם שבט נחלתו כמש"ה ובך בחר ה' אלקיך מכל העמים, באופן כי אעפ"י שתלכו בח"ל כיון שהנכם חלק הק ושבט נחלתו, אין לכם לעבוד ע"ז, והוא ע"ד אם לא ביד חזקה וכו' אמלוך עליכם. ואפשר עוד לומר אל דרך הגוים אל תלמדו וכו'. כי הכתוב תני והדר מפרש, אל דרך הגוים אל תלמדו, וכאשר לא תלמדו אותם, אז מאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהם, כי מאן דלא קפיד לא קפדי בהדיה, ומכלל לאו אתה שומע הין, כי מאן דקפיד קפדי בהדיה, וזהו כי יחתו הגוים מהם. א"נ אל דרך הגוים אל תלמדו. זה יובן כמש"ה העוזבים ארחות יושר ללכת בדרכי חשך, בענין חלוק שיש בין דרך לארח, פי' בזהר פ' ויקהל, כי ארח הוא דבר הנעשה מחדש ודרך היא דרך כבושה שכבר כבשוה אחרים, ולפי זה יאמר הכתוב להוכיח החוטאים כי הם עוזבים ארחות הנעשים מחדש, ואין בהם עוברי דרכים הרבה שיכשלו זה בזה, והם ג"כ ארחות יושר כמ"ש בזוהר הנז' דאתארח בהו שכינתא, והם ג"כ ארחות יושר, שאין בהם מכשול ועוזבים אותם ללכת בדרכי חשך, בדרכים שנכשלים בהם, וכמש"ה דרך רשעים באפלה וכו'. והם ג"כ דברי חשך דדריך בהו סטרא אחרא הנק' חשך, וז"ש ג"כ

אל דרך הגוים אל תלמדו, להיות כי כבר בירר הקב"ה להם לישראל דרך ישר לא יכשלו בה ע"י תורה ומצות אשר על ידם ילכו דרך ישרה להוסיף קדושה על קדושתם, והנה היא ארח סלולה ארח צדיקים דלא אתפתח אלא ליראי ה' ולחושבי שמו, ואתארח ביה שכינתא כמ"ש, והם ביררו דרך לעצמם להשליך עצמם אל הקליפות ולטמא את עצמם, וז"ש אל דרך הגוים אל תלמדו, ולפי דרך זה יאמר ג"כ ומאותות השמים אל תחתו, יען בזה יעמדו בקדושתם אשר היא למעלה מן השמים, מלבד כי צדיק מושל וכו' והב"ה גוזר גזרה והצדיק מבטלה, וז"ש כי יחתו הגוים מהם ולא ישראל כמ"ש, ונתן טעם אח"כ ואמר כי חקות העמים הבל הוא. מ"ט הקב"ה גוזר גזרה והצדיק מבטלה, והוא ע"ד מ"ש בזוהר ז"ל ס"ד דאיהו מקטרגא דמאריה לאו הכי אלא בגין דכד איהו קשיר קשרין וידע ליחדא יחודא וכל אנפין נהירין וכל שלימו אשתכח וכלא אתברכא כדקא יאות, כל דינין מתעבראן ומתבטלין ולא אשתכח דינא בעלמא עכ"ל. והדבר מובן שזה הוא ע"י תפילותיו וצדקותיו של הצדיק, כאשר יעשה אותם יזכרו לו ויעשו קשר ויחוד למעלה, ובהבל פיו היוצא ע"י תפילותיו ימתק מדה"ד ע"י שיתקשרו יחד אוירא ורוחא ומיא חד"ר, והנה יש הבל הבלים שהם ז' הבלים היוצאים מבינה, וכנגדם במלכות, וכלם הם קדש והשביעי שהוא במלכות שבמלכות הוא חול, והוא יורד אל הקליפות והוא הבל ורעות רוח, והנה זהו שנתן טעם למה יחתו הגוים מהם, פי' מאותות השמים, מפני כי חקות העמים הבל הוא, והוא מהבל זה שאין בו ממש, ולפי' אין בו כח לבטל שום גזרה, ואמר הנביא כמתאונן על ישראל, כי במקום שהיה להם לישראל להעלות מ"נ מהבל ז' מלכים הנתונים בעמקי הקליפות ולהעלות הארה שלהם למעלה, עתה אדרבה ע"י חקיהם ומעשיהם הרעים הנה הם מחזיקים את הקליפה וגורמים רעה להם וגם לעולם, ולפי' יחתו הגוים מהם, ופי' עוד ואמר כי עץ מיער כרתו, כי כאשר נסיר מנין עץ ממספר יער, ישאר ק"כ שהוא כנגד ק"כ אלקים שהם דינים חזקים שבהם נאחזים אח"כ אלקי' אחרים, ואמר כי ע"י ע"ז ממשיכים כח הק"ך אלקים הנזכרים, והנה אז"ל כי בעגל היו בו קכ"ה קנטירי' כנגד ק"כ צירופי' הנזכרים וה' אותיות אלקים הם קכ"ה, ואמר מעשה ידי חרש במעצד. נוכל לפרש מלת חרש מלשון אל תחרוש על רעך רעה, שהוא לשון מחשבה, והרי הוא כאלו אמר מעשה ידי חושב במעצד, וזה כי במעצד הוא בגי' ר"ו, והוא כמנין עג"ל, וזה עפ"י הדרך שפי' הרמ"ע מפאנו זצ"ל בס' מאה קשיטה, כי ירבעם היה לו אחיזה מתחלה בק"ג דרכים שהיה דורש בהם תורת כהני', והוא לקח ועשה מהם עג"ל, וכדי לכפול חלקו שכך היה סבור עשה מהם ב' עגלים, אמנם זה וזה לא נתקיים בידו, וגסות רוחו טרדתו מן העולם כמשז"ל וכו' ע"כ. וז"ש כי עץ מיער כרתו. ונשאר

ק"כ כמ"ש, ודבר זה הוא מעשה ידי חרש, פי' חושב כמ"ש אותו שהיה חושב במעצד, שעשה ב' עגלים כמנין הנז', וזה היה הבל ורעות רוח כי גסות רוחו טרדתו מן העולם, וכן יארע לכל הנוטים אחרי ע"ז, והאריך עוד בגנות ע"ז בכסף וזהב ייפהו, מלבד לפי פשוטו אפשר לומר ע"ד משז"ל בענין העגל שנאמר ויקהל העם על אהרן, מפני שהיה מצד החסד, והיה זהב מצד הגבורה, ובזה הם מבקשים ליפות אותו, וזהו בכסף וזהב ייפהו, וגם במסמרות ובמקבות יחזקהו, שהם מבקשים לנקוב ולפרוץ גדר הקדושה כדי לינק וליקח שפע ממנה, וגם במקבות שהוא סוף הקדושה ואחוריים שלה כמ"ש על אברהם יצחק ויעקב ס"ת אחוריים שלהם מק"ב, וכן אחוריים של שם שד"י הוא בק"ם, ועי"ז יחזקהו כדי לתת לה כח מצד הקדושה, אמנם ולא יפיק, שאין להם כח להוציא כלום מהקדושה, וזהו ולא יפיק. ואמר כתומר מקשה, כמ"ש על תמר במרירות העומדת שהוא סוד הדיני' הקשים, וזהו מקשה מאד קשה ולא ידברו כי אלילים אלמים הם, נשא ינשאו כי לא יצעקו כי אין להם רגלים כמ"ש השקר אין לו רגלים, אל תראו כי לא ירעו, כי אעפ"י שהם סוף הדינים כלם אין להם כח להרע לישראל אם לא שח"ו ישלטו אותו עליהם ע"י עבודתם אותה, וגם היטב אין אותם, שאין להם שום כח הטבה, כי הנה הם מצד הקליפות הקשות כי אין בהם צד טובה רק רעה אחר רעה, צא תאמר לו, באופן כי אין להם כח להרע ולא להיטיב, ואח"כ פי' כחות הקדושה ואמר מאין כמוך ה', שאין לו שום דמיון רק מלכותו בכל משלה, גדול אתה וגדול שמך בגבורה, כי אעפ"י שכחו מתפשט בכל העולמות כטבע השפע להשפיע הטוב ומטיב לרעים ולטובים, באופן כי אעפ"י כי גדול אתה בחסד כמ"ש, מ"מ אתה גדול שמך בגבורה כמשז"ל בענין והאלקים נסה את אברהם, דכלל אשא במיא ומיא באשא, ועי"ז נתגדל אברהם שהיא מדת החסד, כי להיות מדת החסד מתפשט ומשפיע לכל, והגבורה נותנת לה קצבה שלא תתפשט אלא כפי שיעור הראוי, וזהו גדול שמך, אבל יותר גדול בגבורה כשהוא משותף בגבורה מבהיותו בפני עצמו, כי ע"י הגבורה ניכרת מדת החסד, ואמר אח"כ מי לא ייראך מלך הגוים וכו'. הנה בזוהר פ' בראשית פירשו ז"ל, דהא ד' מלכוון שליטין אינון לעילא, שליטין ברעותיה על כל שאר עמין, ועם כל דא לית דיעביד אפי' מלה זעירא אלא כמה דכתיב וכמצבייה עביד בחיל שמייא ודיירי ארעא, חכמי הגוים אינון ממנן ורברבן דלעילא דחכמתא דילהון מפומוי הוה, ובכל מלכותם מלכותא דשליט וכו' עכ"ל. אפשר לומר שבא להוציא מלב ישראל שלא יעלה על דעתם כמ"ש אחז כי אלקי מלכי ארם הם היו עוזרים אותם להם אזבח ויעזרוני, ולכן אמר מי לא ייראך וכו'. כי בכל חכמי הגוים וכו'. כי אעפ"י שניתן להם שליטה מצד השר שלהם, מ"מ אין ביד השר להרע או

להיטיב זולתי כפי מה שנגזר עליו, וחזר ואמר אח"כ ובאחת יבערו ויכסלו, כי אעפ"י שניתן להם שליטה מ"מ פתאום יבא אידם פתע ישברו ואין מרפא, ואמר אח"כ וה' אלקים אמת הוא אלקים חיים ומלך עולם, הוא כמשז"ל על פ' זה, משל למלך שנכנס למדינה וקלסוהו וערב לו קלוסן, א"ל למחר אני מכניס אמת המים וכו' ישן לו ולא עמד היכן הן אמריו וכו', אבל הקב"ה וה' אלקים אמת, למה מפני שהוא אלקים חיים ומלך עולם. וא"כ אעפ"י שנראה הצלחת שרי האומות מ"מ באחת יבערו ויכסלו כמ"ש, אבל הקב"ה אעפ"י שהבטיח טובה לישראל ועד עתה אינו מקיימה, מ"מ הנה הוא אלקים חיים ומלך עולם, ועתיד לאמת דבריו. וסיים ואמר מקצפו תרעש הארץ ולא יכילו גוים זעמו. הוא ע"ד מש"ה כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש. שאין בהם כח לעמוד ולהט אותם היום הבא. אבל לישראל וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה, וג"כ כאן מקצפו תרעש הארץ ולא יכילו גוים זעמו, כי הנה הם כקש ולא יהיה שריד לבית עשו, אבל לישראל הוא אלקים חיים ומלך עולם כמ"ש כדנה תימרון להון אלקא די שמייא וארקא לא עבדו וכו'. בזוהר פ' בראשית נותן טעם למה פ' זה נאמר בלשון תרגום, כדי שלא יתקנאו מ"ה ויאמרו כי עליהם נאמר. ויש לדקדק מאין יתקנאו מ"ה ויאמרו כי עליהם נאמרו, והנה בזוהר הנז' אומר ג"כ שזה נאמר על ב' קליפות שהם בארץ ארקא, ולתרץ מה שדקדקנו יש לומר בהקדים משז"ל, כי לישראל דוקא ניתן כח לחדש ד"ת אבל לא למ"ה, עוד אמרו ג"כ כי ע"י מה שישראל מחדשים ד"ת נעשים שמים חדשים וארץ חדשה, ולפי זה כיון שהכתוב אומר אלקא די שמיא וארקא לא עבדו, יש לחוש שמא מלאכי השרת לא ידקדקו כמ"ש בזוהר שהוא עושה חלוק בין ארעא לארקא, עד כי בשביל זה הוא מפרש שהם השני קליפות כנז' שם, ולכן כיון שסוף הפ' אומר יאבדו מתחות שמייא וארעא אלה, יחשבו שח"ו מקללים אותם, ולפי' נאמר בלשון תרגום. זה אפשר לומר לפי פשט הכתוב, ולפי דרכנו י"ל שהנביא מוכיח לבני יהודה וירושלים להוטים אחר ע"ז, ואומר להם אלקא די שמייא וארקא לא עבדו, ואין בהם כח הדיבור לברוא שמים חדשים וארץ חדשה, ולא עוד אלא שסוף דבר יאבדו מתחות שמייא אלה, שאין להם חלק אפי' בארץ תבל כ"ש בשמים חדשה וארץ חדשה, ואתם שיש לכם כח הדיבור בעה"ז וגם לברוא שמים וליסוד ארץ, למה אתם להוטים אחריה, לא כאלה חלק יעקב וכו'. הנה יעקב וכן נשמותיהם הם מהפנימיות, ואעפ"י שאמרו יעקב מלבר ומשה מלגיו, מ"מ אינו מן החצוניות כמו הערב רב שהם בשורה חיצונה של יעקב מצד הימין כמבואר בס' אוצרות חיים בענין מטה משה וכו' ע"ש. וא"כ הוא כי יעקב וזרעו הם בקדושה, אין להם לטעות אחרי ע"ז שעליה אמרו אלה אלקיך

ישראל, וזהו לא כאלה פי' אלה של העגל חלק יעקב, כי יוצר הכל הוא שהוא אבא אשר הוא יוצר הכל שהוא יסוד ז"א הנק' כל, הנה הוא ע"י אבא שהוא יוצר הכל שהוא היסוד כידוע ג"כ כי יעקב נתהוה מאחוריים דאבא וישראל שהוא ז"א מחציו ולמעלה שנק' ישראל, הנה הוא שבט נחלתו, כי הנה השבטים הנמשכים מנחלת ו' שהוא ז"א והם לאה ורחל, שכל א' מהם נק' נחלה, וזהו שבט נחלתו, הנה על כל זה ה' צבאות שמו, שבהיות נשמותיהם של ישראל דבוקים בו ית', כמש"ה ואתם הדבקים בה' אלקיכם, אז נק' שמו ית' ה' צבאות, וזהו ה' צבאות שמו, ובפתיחה שעברה פי' בענין מ"ש בזוהר שיר השירים, בענין המנורה פי' במלת צבאות, כי מישראל שהוא ז"א נמשכים מיסוד שלו י"ב פרקין בסוד חסד חסדים גבורה גבורות נצח נצחים הוד הודות, והם סוד צבאות. וזהו ג"כ ה' צבאות שמו, והנה כללות כונת המדרש הזה הוא להודיע איך ירמיהו הנביא היה מוכיח לישראל איך היו טועים לעזוב ארחות יושר להדבק בקדושה ללכת בדרכי חשך ולהדבק בקליפה ע"י ע"ז, וכ"ש בצאתם ח"ל וירידתם למצרים רשות הקליפות כמ"ש למעלה, ואפשר שהוא נתינת טעם למ"ש למעלה שהיכולת בידו לעלות במעלה עליונה להיותו חי בחיים נצחיים, וברוע כונתו וקלקול מעשיו ירד למטה מטה עד כי נכרתה הנפש ההיא, מלבד מה שפגם בשרשי נשמתו רחמנא ליצלן, והנה ע"י היותם להוטים אחרי ע"ז היו עוברים על מאמר הכתוב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, ואמר שזה היה מפני שלא היו זהירים במצות, וזהו ג"כ איכה ישבה בדד מבלי שום מצוה שאילו היו עוסקים במצות היה מתקיים בהם חונה מלאך ה' סביב ליריאיו ויחלצם מעבירה, כמשז"ל חביבין ישראל שסיבבן הב"ה במצות, ועתה ישבה בדד מבלי שום מצוה, וכאשר נצרף לזה ג"כ מ"ש מהר"א גלאנטי, והבאנו אותו למעלה ונביאהו ג"כ לקמן, בדד מל' בגדי הבדדין, ופי' בגדים צואים יפורש שלא היו מקיימים מצות ציצית, כי אז נקראו אותם הבגדים בגדי צואים, ואילו היו שומרים אותה מצוה, הנה ידוע שיש בה זכירת כל המצות, והיה מתקיים בהם ולא תתורו אחרי לבבכם וכו'. והנה כנגד זה אפשר לומר שבא שיר השירים, וזה מלבד מה שפי' הרבה פעמים מלשון שיראים, ונוכל ג"כ לפרש מלשון כנף, מלשון שירי בגדים, והנה שיר השירים אמרו שי"ר בגי' תתר"ו סימן, ועל זה פי' הרמ"ע מפאנו בא' מן החשבונות, כי שי"ר בגי' ששת אלפים, וזה תתר"ו שיתא אלפי שני הוו עלמא, גם פי' כי ס"ת של שיר השירים אשר לשלמה, כאשר נחשוב המ"ם סתומה של השירים בחשבון אי"ק בכ"ר, שהוא שש מאות יהיה בגי' תתר"ו עם הכולל עכ"ל. ואם ניתן לידרש אפשר לומר כאשר נחשוב אחוריי' דאלקים שהוא בגי' ר', כאשר נחשוב אותו במילואו במילוי ההי"ן יהיה, היינו אל"ף, אל"ף למ"ד, אל"ף למ"ד

ה"ה, אל"ף למ"ד ה"ה יו"ד, ואלקים עצמו במילוי יודי"ן אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם, יהיה בגי' תתר"ו, ויהיה נרמז אלקים דיודי"ן בשיר דשיר ואחוריים בר' של שיר, וכבר פי' לעיל בפ' תנו לה' אלקיכם כבוד, כי אפשר לומר כי במוחא סתימאה יש אלקים דיודי"ן העולה ש', ואחוריים דאלקים יש בו י' אותיות, וזהו שיר. ועם מה שאמרנו כי שלמה ע"י השיר היה מעלה המלכות ע"ד מ"ס, ז"ש אשר לשלמה והכל הוא דרך רמז בעלמא, וז"ש תתר"ו סימן, והנה סי' זה של תתר"ו נרמז ג"כ במצות ציצית, שכן הכנף תכלת עולה תתר"ו עם הכולל, וכפי מ"ש כי תכלת בגי' ז' שמות המרגלא, וכן צריך לכוין במלת תכלת, וכאשר נצרף מספר קכ"ו אורות שנשארו ממספר שנו"ת חיים, ונשארים למעלה בסוד הגדיל כמבואר בכונות, יהיה בגי' תתר"ו, ועפ"י דרך זה נפרש קצת מדברי הזוהר שיר השירים ז"ל, שיר השירים על פומא דאליהו אתגזר ברשו עלאה, שיר השירים שבחא דשבחין דמלכא דשלמא דיליה, בגין דאיהו אתר דבעי חדוא דלא אית תמן רוגזא ודינא דהאי עלמא דאתי כלא איהו חדוא ואיהו חדי לכלא, ובג"כ משדר חידו וחדוא לכל דרגין וכו' עכ"ל. ונפרש אותו במקצת עפ"י הדרך שפי' אותו מהר"ם קורדווירו זלה"ה בספ"ר בשער מהות והנהגה פ"ו על פומא דאליהו אתגזר, כמו שפי' הרמ"ק זלה"ה כי אין כח לחדש שום דבר אלא התחתונים שהם בעה"ז, ולזה לא אמר פתח אליהו רק על פומא דאליהו אתגזר ברשותא עלאה, שניתן לו רשות לגלות מה שנתחדש בישיבה של מעלה, ואמר שיר השירים שבחא דשבחין, הנה מהר"י סרוק זלה"ה פי' שבח הוא בתבונה ובשאר מקומות ג"כ אמרו בענין משובח, מצד הג' ראשונות, וזהו שבחא דשבחין ע"ד מ"ש שיר השירים ק"ק, ולקמן נפרש פי' אחר בס"ד למלכא דשלמא דיליה, כמ"ש הרבה פעמים כי הוא יסוד אבא אשר הוא בתוך אי', ובזה נק' הבינה מלכא דשלמא שהוא היסוד הנק' שלו' דיליה, בגין דאיהו אתר דבעי חדוה, והנה ידוע כי השיר הוא בגבורה ומ"ס ע"י הלויים שהם ג"כ בגבורה נמתק הדין, וידוע כי אין שמחה לפניו ית' כמו מתוק הגבורות, וע"י השיר הנה הם מעלים הגבורה אל הבינה ונמתקת, וז"ש דלא אית תמן רוגזא ודינא. אפשר שדקדק בלשונו לומר דלא אית תמן רוגזא ודינא. פי' רוגזא ודינא לא אית תמן, אבל דינא בלבד בלחוד איכא, שהרי בינה דינין נפקין מינה, אבל מ"מ הדינין נכפין שם ואינם נגלים, ואפשר לפרש למלכא דשלמא דיליה על דעת דז"א שיש בתוכו יסוד דאו"א, ויפורש שבחא דשבחין על ג' ראשונות וז"א חב"ד, וכן ג"כ שבחא דשבחין ע"ש שכלול בתוכו הב' יסודות, ואמר שצריך להעלות השיר עד שם כי עי"ז יהיה מתוק הגבורות להיות כי שם הוא שרשם ועיקרם, כי מדעת ז"א מתחילים לצאת ולהתפשט וכמו שנפרש. ואמר בגין דאיהו אתר דבעי חדוא דלא אית תמן רוגזא ודינא,

כמו שפי' מלבד כי שם הגבורות מתגלות לחזוק מדת הטוב לא זולת, ואפשר לומר כי רמז לזה כי יצחק שהוא בגבורה כך נקרא שמו מלשון שמחה, וכן אמרו ג"כ במדרש הנעלם כי לעה"ב נק' הנשמה יצחק, והוא השמחה והצחוק, ואמר דהא עלמא דאתי שהוא התבונה שבאה בתוך ז"א, הגבורות שבה הנה הם מתוקות כמ"ש בדרושי הנוק' תלמידי האר"י זלה"ה, וזהו דהא עלמא דאתי כלא חדוא, ולא די זה אלא ג"כ ואיהו חדי לכלא. שהיא ממתקת הגבורות היינו גבורות הבאות אל המלכות מצד ז"א, הנה הבינה ממתקת אותם כמבואר בדרוש הנז', וזהו ובג"כ משדר חדו וחדוה לכלהו דרגין, כי מזה נמשך המתוק לכל המדרגות עד המלכות, ואפשר לפרש דהא עלמא דאתי כלא איהו חדוא וכו' על נה"י דאימא החדשים המתפשטים אחורי הז"א, אשר עליהם אמרו בס' אוצרות חיים שהיא בחי' אותה חיוורא שאמרו באידרת נשא, ומהאי גלגלתא נפיק חד עיבר חיור דנחית לגלגלתא דז"א וכו'. וכיון שהיא חיוורא וחסד הנה היא ממתקת מדה"ד, וזהו דהא עלמא דאתי שהיא זאת התבונה שהיא בחי' נה"י החדשים עם בחי' הת"ת שלה שהיא כתר בראש ז"א, כלא איהו חדוא שנמתקת מכל וכל וחדי לכלא שהוא הוא עד הדעת שלו שגם הוא נק' כל לסיבת כללות החו"ג שבתוכו, ובגין כך משדר חדו וחדוה לכלהו דרגין, כי מהאי חיוורתא נמשך חדו וחדוא ומתוק לכל הגבורות עד כי התכלת נהפך ללבן, כמה דאצטריך אתערו דחדוא לאתערא מהאי עלמא לעילא, הכי אצטריך לאתערא חדוה וחידו מעלמא דסיהרא לגבי עלמא עילאה וכו'. כמו שפי' מהר"ם קורדווירו זלה"ה, כי כמו שצריך התעוררות התחתונים לגבי המלכות, כי גם המלכות אצטריך לגבי עלמא עלאה, וזוהי שהמלכות משוררת תמיד בסוד אלקים אל דמי לך וכו'. ובג"כ עלמין קיימין בדוגמא חדא שהתחתון מתעורר לקבל מהעליון, ואתערו לא סלקא אלא מתתא לעילא, וזה יובן כפשוטו, ואפשר לומר שבא לרמוז ג"כ מ"ש בס' הכונות בענין התפילין, למה תש"י קודמת לתש"ר ז"ל בקיצור, כי הרשימו דנוק' עומד בחזה דז"א ממש, וזה בבא הבקר היא עולה ונקשרת בזרוע של שמאל דז"א, וזה ע"י עסק התורה אחר חצות ואח"כ יוצא אותו הרשימו מן הזעיר אליה ע"י המצוה והברכה שאנו גורמים אליה במעשינו בעה"ז, ולכן תש"י קודמת לשל ראש, ואח"כ בראות הזעיר כי היא יש לה תפילין מחמת שהיה רשימו קרוב אליה, אז מתקנא בה, והוא ממשיך ושואב מלמעלה אותו הרשימו שלו ונכנס בו, ואז נעשה בו תש"ר וזה ע"י מעשינו בעה"ז, כי אין דבר נעשה למעלה אלא ע"י מעשה התחתוני' עכ"ל. וז"ש כמה דאצטריך אתערו דחדוא מהאי עלמא לעילא, כי ע"י עסק התורה עולה המלכות כתר שלה נקודה פנימית עד הזרוע שמאל דזעיר אנפין ע"י מצות תפילין, יוצא הרשימו שלה ונעשה בה בחי' מוחין ותפילין,

הכי אצטריך לאתערא חדו וחדוא מעלמא דסיהרא שהיא המלכות לגבי עלמא עלאה שהיא הבינה, שנותנת ומשפעת מוחין ותפילין לז"א, וידוקדק אומרו עלמא דסיהרא ולא אמר מסיהרא, כי כונתו על זה הרשימו, ויהיה סיהרא בחי' פנימית כתר שלה, ועלמא דסיהרא יהיה הרשימו הנז'. א"נ ט' ספירותיה שירדו למטה והם מעלים מ"נ אליה, ומזה עולה ג"כ אל ז"א, וזהו ובג"כ עלמין קיימין בדוגמא חדא, ששניהם יש להם תפילין, וכל זה נעשה ע"י התחתונים, וז"ש ואתערו לא סלקא אלא מתתא לעילא, ולהביא ראיה לכל זה אמר שיר תתר"ו סימן, כמו שפי' כי שיר הוא מלשון שיראין, והוא מלשון שירי הבגד, והוא הכנף. וכונתו על כנף הבגד שיש בו ציצית ויש בו תכלת, שעולה תת"ן ועם הקנ"ו אורות שנשארים ביסוד אי' שבחזה דז"א הוא כמנין תתר"ו, ואעפ"י שלמעלה פי' אותו בסוד התפילין, הנה כבר אמרו כי כל מה שיש בפנימי יש ג"כ במקיף, ומן הפנימי נשמע אל המקיף, וכמבואר זה בהרבה מקומות, ונחזור לענין, והנה על התכלת אמרו בזוהר כי הנה היא רצועה בישא לאלקאה, והנה הוא מכניע כח החצונים ג"כ כמ"ש, שאינם יכולים להסתכל בו, ועל פ' וראיתם אותו וזכרתם. אמרו מי גרם לברא דיהא טבא האי רצועה דתלייא לאלקאה. וז"ש תתר"ו סימ"ן, שזהו לסי' וראיתם אותו וזכרתם וכו'. באתוון גליפן דשמא קדישא, כי כל זה נמשך ע"י הארת המוחין של אותיות יד"ו, והם גליפן שהם מלאות בד' מלואים. א"נ שהם מחוקקות בחכמת אי' שהיא בינה דאבא, שמשם נמשכים הציציות שיש בהם התכלת, ומזה נמשך זעו ורת"ת דכל עלמין, שכלם יראים מההוא רצועה כמ"ש, וכל נוקבין דתהומא רבא ג"כ שכל החיצוני' מתפחדי' ונסתרים בנוקבא דתהומא רבא, במדורא דלהון ואינם יוצאים לחוץ, מפני גוון התכלת המחשיך עיניהם כמ"ש, עד דהאי פשיטו דרוחא אתער לגבי זרעא קדמאה דלסטר (ס"א עאל לגבי תרעא קדמאה דלסטר מזרח) פי' האי פשיטו דרוחא, אפשר לומר שהם המוחין המתפשטים והם בסוד רוח, שאינם בסוד קטנות שהוא נפש, אתער לגבי תרעא קדמאה שהוא יסוד אי', והוא השער העליון מלמעלה למטה דלסטר מזרח שהוא ת"ת דז"א, ששם יש בחי' יסוד שמשם יוצאים המוחין, היינו בחי' הציציות וכמ"ש שנשארים שם קנ"ו כמנין יוס"ף, ששה הויות ויש ב' גרסאות א' אומרת אתער וכו' וא' היא עאל וכו'. ואפשר דהכל א' מפני כי כשהמוחין מתעוררי' לרדת אין עיכוב ומצב לאור ומיד נכנסים ביסוד כנז', והנה סטר מזרח שהוא ז"א כמ"ש, הנה הוא מדת יום מצד החסד שמשם מלבין התכלת, וכמו שאמרו משיכיר בין תכלת ללבן, שהתכלת נהפך ללבן, ואז ההוא מארי דעייניין כי ע"י הראיה וההסתכלות עי"ז נמתק ונהפך ללבן, וכמ"ש בכונת ההסתכלות וראייה בציצית עם הכונה ב"פ ק"ל בגי' עי"ן, עי"ז מתמתק. והנה מארי

דעיינין אפשר לומר שהוא דעת דז"א, ונק' מארי דעיינין מפני כי נ"ה דאבא מאירים בחו"ב דז"א, והם משפיעים בדעת ז"א ג"כ, וע"י ת"ק מפתחן שהם ה' חסדים כלולות מעשר ועשר מעשר עד ת"ק, וגם ת"ק הם ה' ספי' דז"א מחסד עד הוד, והוא סוד עץ החיים שמהלכו ת"ק שנים שהם ה"ס הנז', וקרא אל החסדים מפתחן שכן החסדים הם פותחים פי היסוד ומרחיבים אותו, והא איהו בגליפו דשמא קדישא דתריסר אתוון, שהם ד' יד"ו ארבע מוחין במילוי ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, ובד' יד"ו פשוטים יש בהם תריסר אתוון. א"נ אדי"ד הוי"ה אדי"ד שהם המוחין בלבושיהם כנר' מכונת התפילין של ראש, ובציצית ג"כ הם ד' יד"ו מלובשים בד' אדי"ד במילואיהם, וסי' לדבר שנות חיים כמבואר בדרוש הציצית ובג' שמות יש בהם י"ב אותיות. א"נ מארי דעיינין אפשר לפרש על יסוד תחתון דז"א, והוא מארי דעיינין לגבי נוק', שכן נו"ה דידיה הנה הם מאירים בנוק', והנה ההוא מארי דעיינין כנז' בת"ק מפתחן דהיכלין, היינו שם שד"י שביסוד דז"א, והמלוי שלו עולה ת"ק ונק' מפתחן דהיכלין כמ"ש בס' אוצרות חיים ז"ל, כי זהו שעור מהלך כל רקיע ורקיע, אשר בו אמר לעולמו די, והנה בשביל מילוי זה נק' היסוד כ"ל שהוא בגי' חמשים, וכל א' כלול מי' הרי ת"ק, והנה החיצון שלו הוא הפנימי שביסוד המלכות נוק' דיליה, ולכן הם מתחברים יחד בעת הזיווג הזה, החיצון בתוך הפנימי שלה עכ"ל. וזהו מפתחן דהיכלין שהוא פותח ההיכלות, והנה ע"י אתפשטותא דהאי רוחא שהוא אתפשטות המוחין יוצאין הציצית כמ"ש, ועי"ז בא אח"כ ההסתכלות, אם שנפרש מארי דעיינין למעלה כמ"ש, אם שנפרש ביסוד למטה, ע"ד מ"ש יוסף לעילא יוסף לתתא, על שניהם יצדק לומר מפתחן דהיכלין, שהם פותחין ההיכלות היכל עליון והיכל תחתון שהם לאה ורחל, ואמר והא איהו בגליפו דשמא קדישא דתריסר אתוון, מלבד מ"ש לעיל אפשר לומר שהוא כמ"ש בסוף הדרוש הנז' בס' אוצרות חיים, שביסוד יש שם כפול כנז' בתיקונים דף ל"א ע"א עכ"ל. והנה בתיקונים כנז' אמרו שביסוד יש חיבור הוי"ה אדי"ד הוי"ה אדנ"י, א"כ יש ביסוד כנז' הוי"ה אדי"ד אדנ"י, כי שם הוי"ה יהיה משמש לכאן ולכאן באופן שהם תריסר אתוון, ואמר אח"כ דטאסין ביה תשעסרי משריין מלהטן בנורא, הנה שורש עטרה דגבורה הנה הוא בדעת של הנוק', ואלו האורות של הגבורות יצאו מן הדעת וירדו דרך הלבוש שלהם הנמשך מיסוד דזעיר שבתוך הדעת והת"ת שבנוק', ונתקבצה הארתם ביסוד שלה ומן היסוד שלה עלו דרך חזרה ב' מהגבורות, והם מגולות ועולות עד הכתר שלה והם נכפלות. וכנר' זה מדרוש הנוק' ומקומות אחרים, וכבר ידוע כי האורות אעפ"י שיורדים ומתפשטים נשארת הארתם למעלה באופן כי הנה הם כללות ה' גבורות בדעת וה' גבורות שהם מתפשטים בה' ספירות שלה, ואח"כ

כללותם ביסוד הרי ט"ו, והב' גבורות הם מגולות וחוזרות ועולות למעלה והם נכפלות הרי ב' שהם ארבע, הרי הם בין הכל תשע סרי. וז"ש דטאסין ביה תשע סרי משריין מלהטן בנורא, שהם כל אלו הגבורות שעולה מספרם תשע עשרה והם משריין מלהטן דנורא, כי הגבורות הם אש לוהט כידוע, וההוא מארי דעיינין בין שנפרש על הדעת דז"א או על בחי' היסוד המתהוה בז"א או על היסוד דז"א למטה במקומו, על הכל יצדק לומר מארי דעיינין והוא לקיט גומרין דאשא שייפא דנורא שהם הגבורות הנז', הנה גומרין דאשא יאמר על שרשי הגבורות שבדעת נוקבא ושייפא דנורא הם הגבורות המתפשטות. א"נ סופן אשר הנה הם ביסוד ששם הוא סוף הגבורות, והנה קבוץ הארת הגבורות ועלייתם הוא ע"י יסוד אבא כמשז"ל, והבאנו אותו הרבה פעמים ועי"ז נבנית המלכות היינו ע"י הגבורות, וזהו שאומ' אח"כ עאלין גו ההוא היכלא דאקרי זבול, אע"ג כי זבול יאמר על הת"ת או על הבינה כמ"ש הרמ"ק זלה"ה בשער ערכי הכינויים, ורמז לדבר כי זבול בגי' מ"ה שהוא בת"ת, כאן יאמר על המלכות נוק' דז"א שבה הגבורות מתכנשות ועי"ז היא נבנית, וכיון שהנה היא נבנית הנה היא מזדווגת עם ז"א, ונק' זבול מלשון יזבלני אישי. ועל כניסת הגבורות בתוכה כמ"ש אמר דתמן כל שבחין אתסדרן לעילא. ואפשר כי כונתו על היסוד שבה דתמן כל שבחין אתסדרן, ששם הוא קיבוץ הגבורות, ולנ"א דאמר אתבדרן ג"כ אתי שפיר ששם נבררים ונמתקים הדינים, ובפרט ע"י השיר שגורם להעלות כל דבר רוחני, וזהו לסלקא לעילא ע"י הגבורות אל הבינה, ואפשר לפרש תשע סרי משריין באופן זה, שהוא כאשר המלכות עולה עד החכמה והיא בחי' הו' כמו שהיה בבנין ב"ה, ואז אין הפרש רק כי כתרו היא למעלה מכתרה, ואז הם תשע סרי משריין תשע דידה וי' דיליה, והם מלהטן דנורא כמ"ש, כי כל בנין המלכות ע"י הגבורות, ואז היו מתגלות לחזוק מדת הטוב, וכמ"ש הרמ"ע מפאנו זלה"ה כי בשביל זה אין כסף נחשב בימי שלמה וכו' עכ"ל. ועאלין גו היכלא דאקרי כמ"ש לסלקא לעילא כמ"ש, וע"ד בנה בניתי בית זבול לך. פי' שלמה הע"ה אשר עליו נאמר ויחכם מכל האדם, ושרשו היה בחכמה וכ"ש כמו שאמר למעלה מה שכתב הרמ"ז נר"ו, כי שרשו היה במ"ס, עתה שנבנה ב"ה ועל ידו עלתה המלכות עד החכמה, אז אמר וכו' בנה בניתי. פי' המלכות היתה מתחלה עד החזה מת"ת ז"א ולמטה בת ה' ספירות, וזהו בנה המלכות שיש בה ב"ן ה', פי' ה' ספירות ה"פ שם ב"ן, כי כל ספירות הם ע"י שם ב"ן, וזהו ב"נ ה', בן ה'. ועתה בניתי שהוא ב"ן י"ה וזהו בנ"י בן י' י"פ ב"ן, ובא אח"כ ת"י, רמז לת"י עלמין. א"נ כמ"ש במוסף שבת ת' רשים רשימו לעתיק יומין, וידוע כי במוסף שבת המלכות עולה עד החכמה, והנה בנה בניתי עולה כמנין י"פ ב"ן וט' יתרים כנגד

ט' ספירות שבה. א"נ כנגד ט' אותיות שם ב"ן, והנה היא בית זבול שהיא מתחברת עם הז"א פנים בפנים, והנה בית זבול לך כאשר נחשוב כ' של לך כפשוטה שהיא עשרים, וגם ף' של מנצפ"ך שהוא ה' מאות יעלה בין הכל אלף וזי"ן, מנין תתר"ו עם הכולל, וזהו שאמר ואין בה תתר"ו דרגין דסלקן וכו'. ולפי דרכנו יפורש כי התתר"ו דרגין הנז' הם כמנין תכלת שבמלכות, ויש בה אדנ"י במילוי ההי"ן, ורמוז במלת הכנף כמשז"ל בס' הכונות, ויהיה הכנף תכלת בגי' תתר"ו עם הכולל, בנה בניתי בית זבול לך עולה אלף תקי"ו, ועם ד' תיבות בהחשב בית זבול לתיבה א' הרי אלו תק"כ כמנין כנף פתיל תכלת, וכל אלו הם בחי' הגבורות כי על ידם הם מתקנים את המלכות ועולה אל הבינה, בסוד תכלת דומה לים. פי' המלכות שהיא תכלת דומה לים שהיא בינה, מלבד כי המלכות גם היא נק' ים, וים דומה לרקיע שהוא בחי' היסוד של בינה, ורקיע דומה לכסא הכבוד שהם ג' ראשונות של הבינה שיורדות ומתלבשות במלכות ויורדות ומתלבשות בבריאה, ונק' כסא הכבוד כמשז"ל, וזהו ג"כ בנה בניתי בית זבול לך, ויקרא המלכות בית זבול לז"א כשמתייחד עמה, וכמ"ש כי זבול בגי' שם מ"ה, וכן ל"ך בגי' נ' כמנין לך שהוא רמז לבינה, והנה כל אלו הדברים נעשים ע"י השיר שישראל משוררים למטה, וגם המלכות משוררת כנגד הבינה, וזהו שאומר דסלקן בשבחי דתושבחתא, ובגו כלהו אית חד דרגא פנימאה מכלהו, אפשר שהוא היתר שאמרנו שהוא יתר על תתר"ו, אבל העיקר כמ"ש שכיון שהמלכות נבנית מסוד הגבורות, אז הנה היא עולה בסוד עלי באר ענו לה, סק לאתחברא בבעליך, כמ"ש בס' אוצרות חיים בפי' הפסוק הזה, ועיין שם. והוא מסכים למ"ש, ואפשר ג"כ לומר כי השיר עיקרו בגבורה, והנה בגבורת ז"א יש אחוריים דאלקים במילוי יודי"ן שעולה תתרי"ו, ואפשר לומר כי התתר"ו הוא רמז לתתר"ו דרגין הנז', והי' היתרים היא דרגא פנימאה מכלהו, אתבריר רחימו דהאי תושבחתא, הנה המלכות משוררת תמיד כמ"ש למען יזמרך כבוד ולא ידום, וכן אלקים אל דמי לך וכו'. אמנם לא כל הפעמים שוות, כי לפעמים הנה היא צועקת בקול מר, היינו בזמן הגלות ברדתה לעולם הבריאה, אמנם בעלותה למעלה אז עוז וחדוה במקומו, והנה כבר אמרנו הרבה פעמים כמ"ש בזוהר פ' תרומה וגם בזוהר חדש פ' חקת, וגם בזוהר שיר השירים כנז' ובשאר מקומות, כי אפי' בימי דוד עדיין לא היו התיקונים מתתקנן בשלימותייהו, וכבר הבאנו אותו למעלה ופי' בענין כנור היה מנגן מאליו. אמנם עתה שעלתה המלכות למעלה עד החכמה, וסיהרא הות באשלמותא, אז אתבריר רחימו דהאי תושבחתא, וכן ברירו דנקודה תתאה שהוא בחי' היסוד של המלכות שעלתה ג"כ למעלה ונסתלקה מן הקליפות, וכד אתברירת מכלהו סלקא לעילא ונתייחדה עם הז"א בבחי' ה"ו פנים בפנים

ברזא דשיר, כמ"ש הרבה פעמים תרי"ו ושאר פי', ואקרי שיר השירים דסלקין מכל אינון שבחין ואתבריר מכלהו, אפשר לומר כי כונתו לומר כי כשנתגלה שיר השירים וסיהרא הות באשלמותא וע"י כלם אתבריר מכלהו, והוא המובחר שבשירים שעי"ז נסתלקו כל הקליפות ועלתה למעלה כמ"ש, ולהוכיח כל זה אמר כתיב והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה וכו'. והאריך בדבר עד שהעלה לבסוף, ודא איהו שיר השירים אשר לשלמה, אנפין באנפין אשר לשלמה, דאתעקר ואשתיל כלא, דשלמא כלא דיליה, וכבר פי' אותו בפ' תנו לה אלקיכם כבוד ע"ש כי הוא מסכים עם מה שפי' כאן בענין עליית המלכות, והנה בשמוע ר' שמעון דברי אליהו ז"ל, אז חדי ר' שמעון, והשמחה היתה מלבד על גלוי הסודות שגלה אליהו ז"ל, אפשר לומר כי בשמעו כי בימי שהע"ה נתקנה השכינה ע"י מה שתקנו הקדמוני' מעט מעט כמ"ש, הנה עתה אעפ"י שבעו"ה ירדה שכינה מטה מטה, וככה אז"ל עשר מסעות נסעה שכינה, מ"מ תחזור לעלות במעלות אשר ירדה, וזה דומה למ"ש בס' הזוהר פ' תולדות שהשיב השי"ת אל התורה שאמרה לפניו אי אדם יתברי וכו'. ובאה התשובה הא אתקנית תשובה עד לא בראתי עלמא. ופי' הרמ"ז נר"ו בס' יודעי בינה ז"ל, ירצה שכמו שקודם הבריאה הקיימת קדם התהו, והיה אור יקרות וקפאון, ואפ"ה נתקנו ונתבררו העולמות, כך יהיה האדם אם יחריב עצמו בחטאיו יהיה כח בידו לשוב ולברר, וכמ"ש משחית נפשו הוא יעשנה עכ"ל. והוא הדין כיון שראינו כי ע"י מעשה כמעט נתקן פגם אדה"ר, וכמעט שבו הדברים לקדמותן, אעפ"י שחטאינו גרמו, ומפני חטאינו גלינו מארצנו ושכינה אתתרכת מאתרהא, הנה ע"י מעשינו הטובים תשוב תעלה השכינה למקומה הרמתה, ויתוקן העולם במלכות שד"י אכי"ר:

א"ל אליהו ר' אימא מילך ואנא אבתרך, דהא מיני ומינך תסתיים מילתא. בר"מ בפי' מהר"ם קורדווירו שער א' סי' ט', בענין לעני ולגר תעזוב אותם. אמר ז"ל שהוא סוד השכינה בגלות, ואמר שאליהו תפיס לעילא שלא היה נמצא בתיקונים ההם בסוד שבועת ה' שלא להביא גאולה עד זמן פלוני וכו', עד ולכך אמר לר"מ שאין אליהו בא מפני העוני שלא היה היחוד שלם מפני השבועה והיה תפוס ומעוכב מאת הבורא לסיבה הנז' עכ"ל. ולפי זה נוכל לומר כי גם מפני טעם זה חדי ר"ש בראותו כי אליהו ז"ל בא לגלות הסודות, שמח כי ע"י אליהו ז"ל יהיה הייחוד שלם, ואם ניתן לידרש ולתת טעם למה ע"י אליהו ז"ל נעשה היחוד שלם, הנה נמצא בדברי האר"י זלה"ה כי אליהו ז"ל הנה הוא המ"נ של המלכות, וכמ"ש ג"כ בזוהר פ' ויצא, כי אליהו ז"ל הוא לתתא מהאי באר, והנה כיון שלמטה אין מי שיעלה מ"נ מפני העונות, גם אליהו ז"ל הנה הוא תפוס למעלה ואינו מעלה המ"נ של המלכות, ומפני זה היחוד אינו שלם כיון שהשכינה אינה

מעלה מ"נ, והנה לפיכך א"ל אליהו ז"ל לרשב"י אימא מילך, שיהא הוא הראשון לגלות הסודות ולעורר היחוד, ואנא אבתרך דהא מיני ומינך תסתיים מילתא, לא אמר מינך ומיני כי כך הול"ל כיון שאמר אימא מילך ואנא אבתרך, ואפשר שהוא מפני כי עיקר העלאת מ"נ הוא ע"י אליהו ז"ל כמ"ש, אך צריך שיתחילו התחתונים כמ"ש, ולפי' אמר דהא מיני שאני העיקר ומינך תסתיים ג"כ מילתא, ורשו אתייהיב לך וכו'. אמר עוד טעם אחר, כי רשו אתייהיב לך מעם עתיקא דכלא דיתגלו רזין אילין מתתא ומעילא, את לקבל תתאי ואנא לקבל עילאי, כי כיון שרשב"י היה רשות בידו מעם עתיקא דכלא דיתגלו הסודות, א"כ היה בו כח להוריד מיין דכורין והשפעה אל המלכות ממלכות דעתיקא, באופן שתעלה מ"נ מאליה כמו שיהיה לעתיד לבא, וז"ש את לקבל תתאי שהיה מוריד מיין דכורין לתתא לקבל תתאי, ואנא לקבל עילאי להעלות מ"נ למעלה מן המלכות, ובחייך ר' רבו יתיר אית לך דכל מילך אכתוב לעילא קמיה עתיק יומין וכו'. וזה יובן במה שפי' האר"י זלה"ה על מ"ש רשב"י באדרא בענין הג' יודי"ן והג' ווי"ן שבא"ק, כי בעת החרבן נסתלקו ב' ווי"ן והג' יודי"ן גם הם נסתלקו לצד ההוד כעין שלש נקודות, ולזה תיקן הרשב"י ע"ה האדרא שיהיה אל המלכות הכנה מג' קוים, וכן אידרא בגי' רי"ו עכ"ל בקיצור. והנה ז"ש אליהו ז"ל דכל מילך אכתוב לעילא קמי עתיק יומין, שהוא תקון הג' יודי"ן וג' ווי"ן שבנה"י דא"ק, שהם קמי עתיק יומין, ומילי לא אכתוב לעילא אלא בהאי עלמא יכתבון מילי על ידך, מילך יהון כתיבין לעילא, כמ"ש ומילי כתיבין לתתא שהם במלכות כמ"ש, שבהם הנה הוא מעלה מ"נ כמ"ש, זכאין אתון צדיקייא בהאי עלמא, כי הנה הם מעלים מ"נ אל המלכות בגופם נפשם ורוחם ג"כ מייחדים זו"ן, וזכאין אתון בעלמא דאתי, כי ע"י נשמתם ונשמת נשמתם גורמים יחוד ג"כ באו"א, ואפי' יתר למעלה לפי צדקת הצדיק, וכמו רשב"י כי גדלה מעלתו כמפורסם, ואין צריך להאריך בזה. ולזה פתח ר' שמעון וכו'. וכבר אמרתי הרבה פעמים כי כל זה הוא דרך דרש, אמנם עיקר הבנת הזוהר אין אתנו יודע עד מה, ובפרט ממה שפירשתי עתה בענין תתר"ו, הנה לגבי דידי הנה הוא דבר נעלם עד יבא מורה צדק בקבלה פה אל פה להבין הדברים על מתכונתם, אמנם ההקדמות שהבאתי הם אמיתיות, ולפי דרכנו נוכל להוסיף ולומ' כי הנה א"ל שד"י במילואו בגי' תתקצ"ט, ועם אותיות א"ל שד"י פשוט ועוד ב' תיבות שהם ב"ה ז', כאשר נוסיף אותם אל תתקצ"ט הרי הוא בגי' תתר"ו, והנה יעקב אבינו ע"ה אמר וא"ל שד"י יתן לכם רחמים, ואז"ל מי שאמר לעולמו די יאמר לצרותי די עכ"ל. וכיון שהאבות סי' לבנים, נאמר מי שאמר לעולמו די, וזה ע"י שגער בהם, כמש"ה עמודי שמים ירופפו ביום ראשון, ויתמהו מגערתו ביום ב', וע"י גערתו ית' עמדו ואחזתם חיל

ורת"ת, כן ע"י געתו ית' כאשר יעורר רחמיו עלינו, אז ה' כגבור יצא, וישמעו עמים ירגזון ויאחזם זעו ורת"ת, וזה יהיה ע"י שיהיה לבנו חרד במורא ורת"ת לשוב אליו ית' בתשובה שלימה ולב חרד, ועל ידי זה יפדנו ה' ויגאלנו במהרה בימינו אכי"ר.

מ'

וכדי לחבר כל הרמזים שאמרנו היינו הכנ"ף תכל"ת עם הכולל עולה תתר"ו, וכדי תכלת עם קנ"ו אורות וכן עולה ג"כ אחוריים דאלקים דההי"ן במלואו שעולה אלף וא', ועם ה' אותיות הוא תתר"ו, וכן אל שדי במילואו עם ב' תיבות וה' אותיות עולה תתר"ו בהקדים מ"ש האר"י זלה"ה בדרוש א' של הציצית, כי הציצית הוא מסוד השערות ע"כ. וידוע כי השערות הם מסוד הגבורות, גם אמר בדרוש אחר כי בציצית יש ה' קשרים וד' אוירים והם סוד ה' חסדים וה' גבורות, והנה שרש הגבורות הנה הם נמשכות מגבורות דעתיק אשר היא במוחא סתימאה, שם יש אלקים דההין אשר אחוריים שלו עולה אלף וא', וכבר אמרנו כי עם ה' אותיות הוא תתר"ו. והנה בס' עץ חיים אמרו כי ז"ס אלף אלפים וכו'. גם שם אל שדי מלא גימ' אלף כנז'. ואל שדי אמרו עליו שהוא עלמא קדמאה, ונמשך עד עולם הבריאה. והנה אמרו ג"כ טעם היותם אלף עלמין על היותם כלולים חו"ג ה' חסדים ה' גבורות, כל א' כלול ממאה הרי אלף, וכבר אמרנו כי בציצית כלולים חו"ג שהם ה' קשרים וד' אוירים, ועוד פי' האר"י ז"ל על מ"ש הזהיר במצות ציצית זוכה ויהיו לו אלף ות"ת עבדים. שהוא כנגד ו' צירופי שם שד"י שעולים ו' צירופי השי"ן הם אלף ות"ת, ושאר אותיותיהם פ"ד בגימ' חנו"ך שהוא עבד וכו', והעולה מכל זה כי ע"י מצות ציצית הרמוז במלת שי"ר כמשז"ל יתעורר אור מוחא סתימאה שהוא חסד גמור, ונכללות בו גבורה דעתיק שהיא שרש הגבורות ויאיר בז"א שנשאר בו סוד התכלת, וכן ג"כ קנ"ו אורות כנז', ומשם יאיר למלכות וכן ג"כ בעולם הבריאה שהוא בסוד א"ל שד"י, ובודאי כי בזכות זה תבא הגאולה כי בהתגלות אור מוחא סתימאה יתגלה אור משיח צדקנו הנמשך ממוחא סתימאה שמשם השמן ומאיר במלכות, כמ"ש באדרא רבא ז"ל, ומההוא נוקבא אתער ונפיק רוחא ממוחא סתימאה וזמין לאשראה על מלכא משיחא, דכתיב ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח דעת ויראת ה' רוח עצה וגבורה. הא הכא ארבע רוחין וכו'. עד בגין כן מארבע דאינון ארבע כלילן בשבעה דרגין עלאין דאמרן עכ"ל. ומהר"ר צמח זלה"ה הביא על זה מ"ש בס' דרושים ע"י עיבור זה השני נתפשט הז"א לט"ס בענין זה, שהנה מחצי ת"ת ויסוד שלו נתהוו בז"א חו"ב, חכמה מת"ת ובינה מיסוד, נשארו ד' בחי' נו"ה שב' פרקין עלאין נשארו לעילא באו"א, ואלו הד' פרקין מן הג' שבהם נתהוו ו"ק הת"ת, מפרק א' נתהוו חסד ונצח, ומן השני נתהוו

גבורה והוד, ומן הג' תפארת ויסוד, ומהד' נתהוה המלכות, הרי שאלו הד' פרקין כל אחד כלול מב', וז"ס הנזכר באדרת נשא, ג' רוחין דכלילן בג', שהם סוד תלת פרקין נו"ה שמכל א' נתהוו ב' קצוות לז"א, ועוד פרק ד' שממנו יוצאת המלכות, והוא סוד ההוא רוחא הד' דכליל מכלהו רוחי, ולכן מיניה יבינו אז בימי במשיח כי המלכות היא סוד מלך המשיח, וכשיתעורר אותו הרוח הד' אז יבא המלך המשיח וישיגו חכמה, כי אז תתעלה אור הלבנה עכ"ל. הנה הבאתי כל מה שהביא הר"ב זלה"ה הנז', כי עם כל מה שאמרנו נבין מה שאמרו בהיכלות דפ' פקודי ז"ל, וכד ייתי מלכא משיחא יתער היכלא דא לעילא, והיכלא לתתא ורזא דהיכלא דא כתיב שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה. בגין דהיכלא דא ההוא רוחא דקאמר וההוא רוחא אפיק תרין נהורין כלילן דא בדא מקשרן דא בדא ואקרון אל שדי, אילין אקרון שד"י ואל דלתתא מתחברן דא בדא ואעיל דא בדא, ואקרון א"ל שד"י בגין דנפק מכללא דאילין שדים וכו' עכ"ל. וזה שלמעלה מזה אמר כי בהיכל זה שהוא היכל אהבה קיימא חד רוחא דכליל מד' רוחי, וגם אמר כי מהיכל זה נפקין כל רוחין קדישין וכו'. אמר עתה וכד ייתי מלכא משיחא אשר הארתו ויניקתו הוא ממוחא סתימאה כמ"ש אז יתער היכלא דא לעילא, שהוא היכל אהבה עליון שהוא בהיכל ק"ק והוא מצד או"א, וזה ע"י שאז תגדל המלכות ותהיה שוה אל הז"א, כמ"ש על למען שמו באהבה, ויתער היכלא דא לתתא כפשוטו שהוא היכל אהבה שבבריאה, ורזא דהיכלא דא כתיב שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה, פי' הנה הגדלת המלכות הנה הוא ע"י הגדלת הזעיר שנתגדל הוא תחלה, וכמ"ש בענין ד' רוחי, כי ג' הם להגדלת ז"א והד' להגדלת נוקביה, והנה בענין הגדלת ז"א אמרו בס' עץ חיים, שהם בסוד ב' שדי, א' הוא בת"ת בסוד בין שדי ילין, והוא כפי שהוא בסוד החסד והוא חול, והאחר הוא בנה"י בדגש והוא קדש ודין, בסוד ואל שדי. וז"ש כי על זה כתיב שני שדיך וכו'. בגין דהיכלא דא ההוא רוחא דקאמרת שהוא זה הרוח הרביעי הנמשך ממ"ס, וההיא חיוורתא שהיא המלכות שנתגדלה שוה אל הז"א, אפיק תרין נהורין כלילן דא בדא ע"י קבלתה מההוא רוחא הנמשך ממוחא סתימאה כמ"ש, עי"ז היא מאירה ג"כ בבריאה בהיכל ק"ק, ובהיכל אהבה תרין נהורין כלילן דא בדא ומתקשרן דא בדא, ואקרון אל שדי, שכן מלת שמ"ו עולה כמנין א"ל שד"י, והם כאן בהיכל אהבה אילין אקרון שד"י וא"ל דלתתא מתחברן דא בדא ואעיל דא בדא. פי' הנה שם שד"י עיקרו ביסוד ושם א"ל עיקרו בחסד, ובהתחבר יחד השדים העליונים שהם בחג"ת שתחלתם בחסד עם השדים התחתונים שהם בנה"י שסופם ביסוד שבו עיקר שם שד"י יהיה א"ל שד"י. וזהו מתחברן

דא בדא ואעיל דא בדא, ואקרי א"ל שד"י בגין דנפק מכללא דאילין שדים, שהם הב' שד"י הנזכר.

אמר עוד: והאי א"ל נטיל מאתר דא כל אינון רחמי דקיימי לאתזנא ההוא היכלא דלתתא דאקרי זכותא ע"ש האי רוחא דקאמרן. ואפשר לומר כי שם אל שד"י נמשך מן הדעת שבמוחא סתימאה כידוע, ואפשר כי שם שד"י הוא מצד היסוד דעתיק יומין הגנוז שם, כי כל שד"י הוא ביסוד ושם א"ל נמשך משם ס"ג שהוא בגבורה דעתיק שהוא במ"ס, וידוע כי נמשך שם א"ל זה עד תקונא קדמאה שהוא אל רחום וחנון, וממנו לתקונא תמניאה נוצר חסד לאלפים, ומזה נמשכים ג' תיקונים א"ל שד"י וא"ל הוי"ה וא"ל אדנ"י בעולם האצילות בבינה ת"ת ומלכות, ובבי"ע היינו בבריאה בהיכל הזכות מאיר בו שם א"ל שד"י, וז"ש והאי א"ל נטיל מאתר דא, פי' מן השדים העליונים כל אינון רחמים דקיימי לאתזנא ההוא היכלא דלתתא דאקרי זכותא, שהוא היכל הזכות, והכל נעשה ע"ש דהאי רוחא דקאמרן, שהוא זה הרוח של מלכא משיחא הנמשך ממוחא סתימאה כמ"ש, ואם נפרש והאי א"ל שהיא מדת החסד, נטיל מאתר דא מן השדים העליונים של הבינה המנקת את הז"א, ג"כ יבא על נכון כי ממנה נמשכים ג' עולמות הנז', האי שד"י ינקא לכל אינון תתאין ולכל אינון היכלין ולכל אינון דלבר דקיימי מסטרא דא, ואקרון יתדות המשכן כמה דאוקימנא, פי' בבחי' מה שהוא מקבל מלמעלה מכל המקומות והבחי' שאמרנו נקרא א"ל בשם החסד, כי כן טבע החסד להשפיע, ובבחי' מה שהוא נותן קצבה לכל הדברים ומשפיע לכל א' כפי צרכו כפי מה שנראה בעיניו ית' נק' שד"י, שאומר לכל הדברים די, ואמר עתה כי האי שד"י יניק לכל תתאין אעפ"י שהוא למעלה כמ"ש, מ"מ הנה הוא משפיע לכל תתאין שהם כל הג' עלמין שהם בבינה ת"ת ומלכות, וכן ג"כ לכל אינון היכלין שהם היכלי הזכות שהם בבי"ע, ולכל אינון דלבר דקיימי מסטרא דא, שהם כחות מתפשטות מן ההיכלות ומלאכים מתפשטים ואקרון יתדות המשכן, פי' אינם מצד הקליפות רק מצד הקדושה, ואקרון יתדות המשכן כי המלכות היא המשכן כמ"ש מהר"ם קורדווירו זלה"ה בספ"ר וכבר הבאנו זה למעלה בפתיחות הקודמות, וחצר המשכן הוא בבריאה כמו שפי' מהר"י סרוק בפ' עולם הבריאה, וא"כ יתדות הנז' הם כחות ומלאכים המתפשטים משם, וסיים ואמר כמה דאוקימנא, וע"ד אקרי שד"י בגין דמספקא מזונא לכל אינון תתאי כמה דאיהו מקבל מסטרא דימינא, והוא מובן כמ"ש, והנה כתב מהר"א גלאנטי זצ"ל בס' קינת סתרים בפ' לא האמינו מלכי ארץ, כתב ז"ל: והנה בענין יתדות המשכן נימא ביה מילתא, קבלתיה ממורי זלה"ה והוא הרמ"ק זלה"ה, דע שכל היכל והיכל נמשכים ממנו ומתכיותו כחות משתלשלים, והם הנק' מיתרים,

ומהם משתלשלים כחות אחרים והם הנק' יתדות המשכן וכו'. עד והנה בשעת עלייתם בשעת הייחוד וזכר שם א' בן י"ב אותיות והוא מן המשרתים החתומים ברו"ן, הובא בתיקונים. וכשהשם הזה נז' מסתלקים היתדות ונעקרות ממקום קביעותן ומסתלקות בסוד היחוד, וזהו סוד שאמרו המגידים על השם הזה, השם הנז' על הסלעים ונשברו ושמעו מלאכי רום ורעדו, והוא שר הרנה והוא שיר תתר"ו הנז' בזהר שיר השירים, רתתא דכל עלמין עכ"ל. והשם הנז' בתיקונים נ"ל שהוא מה שנזכר בתיקון ע' דף קל"ה ע"א ז"ל, מתרין עשר אינון תליין מכתר עלאה, כגון יו"א א"ח צ"צ ב"י רו"ן. והנה זה השם עולה תע"ד. ואם נחבר עמהם מלת שי"ר הוא תתקפ"ד, וכאשר נחבר עמהם כ"ב אותיות התורה שמהם נתיסד השיר יהיה בגי' תתר"ו, שכתב מהר"א גלאנטי זצ"ל כנז', וענין הסלעים הוא סוד מקו"ם קבו"ע דקאמרן מקום כניסת היתדות והם מחזיקים בחזקה בל תמוט לעולם ועד, ובזמן היחוד מסתלקים כל הכחות הללו מסלעים הללו, בסוד פ' שירה העולה מעולם העשיה בסוד הזמירות, הללו את ה' מן הארץ וכו'. הללו את ה' מן השמים. בסוד הרנה, ולכן סוף אותו השם הקדוש מסיים ברו"ן, להורות שהוא שר הרנה, והיתדות הללו הם של נחשת, כלומר בעלי חוזק ותוקף וחזקם מעמידים האהל, ובחינותיהם הקשורות בהיכלות הם מתלבנות ומתמתקות, אמנם בצאתם החוצה הם מתקשים ונעשים בעלי חוזק, וזהו לכל יתדות המשכן ולכל יתדות החצר נחשת עכ"ל. ולפי זה נוכל ג"כ לומר כי מקום היתדות כמו שאמרו בתורה חסר, יהיה בגי' תתר"ו עם הכולל, א"נ מקום יתדת ג"כ בגי' תתר"ו, ולפי זה נוכל לפרש פי' אחר על דברי הזהר ויבא ג"כ על נכון לפי מה שאמר למעלה כמה דצריך אתערו דחדוה וכו'. וכמ"ש ג"כ שי"ר תתר"ו ס"י, אם כמ"ש כי יו"א א"ח צ"צ בירו"ן עם מלת שי"ר וכ"ב אותיות התורה הם בגי' תתר"ו, וכן ג"כ מקו"ם יתדו"ת בגי' תתר"ו, ולפרש זה אמר באתוון גליפן דשמא קדישא. שמא קדישא יאמר על שם אדנ"י במילואו שיש בו י"ב אותיות והוא בכתר בא"א כנראה מתקונים בתיקון הנז', וכמ"ש ג"כ מהר"ר ח"ו זלה"ה בפי' דברי הזהר פ' בלק על פ' אם עונות תשמר יה אדנ"י מי יעמד. ואמר עתה כי באתוון גליפאן דשמא קדישא פי' באותיות שנחקקו מן שמא קדישא, והוא זה השם של י"ב אותיות שהוא יו"א א"ח צ"צ בירו"ן, חד מאינון שמהן דתליין מכתר עלאה, כמו שאמרו בתיקונים מזה נמשך זעו ורת"ת דכל עלמין כמ"ש, כי ע"י השיר שלו שמעו מלאכי רום ורעדו וכן כל נוקבין דתהומא רבא כמ"ש הכתוב הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות, עד דהאי פשיטו דרוחא שהוא זה השיר העולה, אתער לגבי תרעא קדמאה דלסטר מזרח (ס"א עאל), וכבר אמרנו כי הכל א', והוא שער של היכל לבנת הספיר, אז הוא מארי דעיינין שהוא

טהריא"ל המלאך שוער של פתח לבנת הספיר, והמלאכים הממונים מתחת ידו נק' מארי דעיינין שנוטלים כ"ח מב"ד של שבעים וא' שבהיכל הזכות כנראה מהיכלות דפקודי, וכמו שפי' מהר"י סרוק בפי' עולם הבריאה, אז הוא מארי דעיינין בת"ק מפתחן דהיכלין שהם ה' גבורות שהם בסוד ת"ק, כמ"ש על קלעים לכתף. פותח ומעלה אותם למעלה, והא איהו בגליפו דשמא קדישא דתריסר אתוון, כי זה השיר העולה מן התחתונים כאשר נצרף עמו השיר של זה המלאך שסופו רו"ן שהוא בן י"ב אותיות, שעל ידו נעשה היחוד והזווג, וזהו דטאסין ביה ועולים למעלה תשע סרי משיריין דנורא, שהם בחי' יתדות המשכן, כמ"ש בהיכלות שהם תריסר אלפין, והם בחינות נמשכות מז' היכלות, באופן כי הנה הם ב"ה תשע סרי משיריין, ואם נאמר שהם תשע סרי מצד הי"ב אלף הנז', מקבלים הארת ז' ברכות כמ"ש בהיכלות הנז', אילין אושדי דמעין על כל אינון דמתרכי נשיהון קמייתא בגין אינון ז' ברכאן דאתמסרו לה ואתעדן ולא קיימן. א"נ י"ב הם י"ב מלאכים של י"ב אותיות שמצטרפים עם זה המלאך, וז' בחי' מז' היכלות או ז' ברכות הנז', והם מלהטן דנורא שהם מצד הדין חזקים ומעמידים המשכן כמ"ש מהר"א גאלנטי זלה"ה הנז', וההוא מארי דעיינין לקיט גרמין דאשא שייפא דנורא שהוא כח הגבורות העולות ע"י השיר הנז', ועאלין גו היכלא דאקרי זבול שהוא בת"ת, ושם יש ירושלים וב"ה של מעלה דתמן כל שבחין אתסדרן, שכן יש שם משמרות לויה, לויים בשירן וזמרן על דוכנם (ס"א אתברר) והכל א', ששם הדברים סדורין כהלכתן, וכמ"ש בס' ברית מנוחה כי הכ"ג כשהיה מזכיר את השם ביוה"ך היה מאריך בו בכונתו והלויים היו מעלים אותו בשיר שלהם ע"ש עכ"ל. וכן ג"כ אתברן ששם נבררין הדברים לסלקא לעילא, שכל א' עולה לפי מקומו ומעלתו הראוי לו, וזה לפי גודל הכונה ומעלתה, וע"ד כתיב בנה בניתי בית זבול לך, שגם כאן בב"ה של מטה נעשה כל מה שנעשה בב"ה של מעלה, ואמר ואיהו היכלא דאית ביה תתר"ו, דבגין שהם כ"ח יתדות המשכן, והשיר העולה ע"י י"ו א"א ח"צ צ"ב י"ר ו"ן הנז', וזהו דסלקן בשבחי דתושבחתא ובגו כלהו אית חד דרגא פנימאה מכלהו שהוא רנת המלאך הזה, שהוא פנימי מכלם ועל ידו עולה רנת ושיר התחתונים כמ"ש, אתבריר רחימו דהאי תושבחתא וכו', מפני שאמר למעלה דתמן כל שבחין מתסדרן (ס"א אתבררן) בזכות הנז', והנה למעלה אמרנו כי בתחלת היכל לבנת הספיר יש המלאך טהריא"ל, שהוא מעיין בתפלה ובשבח ע"י מארי דעיינין, וא"כ אין צריך בירור אחר, לזה אמר כי בכאן נתברר בירור מעולה שהוא לפי גודל הכוונה, וזהו אתבריר רחימו דהאי תושבחתא, פי' אהבת השיר והשבח, ואם נפרש ברירו דהאי תשובחתא על שיר השירים, נאמר כי כשגמר לפרש ענין השבח והשיר העולה מן

התחתונים הנרמז במלת תתר"ו כמו שפי', חזר לענין הראשון לפרש כי שיר השירים הוא המובחר שבשירים, וכבר פירשנו אותו למעלה בפי' הראשון, וה' יאר עינינו במאור תורתו ויצילנו משגיאות אכי"ר.

מ"א

רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֵין אֵיכָה אֶלָּא לְשׁוֹן תּוֹכֵחָה, הֲדָא מָה דְאַתְּ אָמַר: אֵיכָה תֹּאמְרוּ חֲכָמִים אֲנַחְנוּ וְתוֹרַת ה' אִתָּנוּ וגו' (ירמיה ח, ח). **וְרַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר אֵין אֵיכָה אֶלָּא קִינָה, הֲדָא מָה דְאַתְּ אָמַר: וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה** (בראשית ג, ט). **אוֹ"י לִ"ךְ. וְאֵימָתַי נֶאֱמְרָה מְגִלַּת קִינוֹת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בִּימֵי יְהוֹיָקִים נֶאֱמְרָה, אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה, וְכִי בּוֹכִין עַל הַמֵּת עַד שֶׁלֹּא יָמוּת, אֶלָּא אֵימָתַי נֶאֱמְרָה, אַחַר חֻרְבַּן הַבַּיִת, הֲרֵי פִּתְרוֹנוֹ: אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד.**

אפשר לומר כי כונת ר' יהודה הוא על דרך משז"ל: היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח, כי מפני שנתיישבה בגוים והגלות נעשה לה טבע, לפיכך לא מצאה מנוח, וזהו שהוכיח עתה ירמיהו, איכה ישבה בדד, שנתיישבה בין האומות ולמדה ממעשיהם ובילדי נכרים יספיקו, ועזבו את ה' ולא עסקו בתורה עם כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה שניתנו למשה מסיני, רק ע"י חכמות חיצוניות, וכמו שהגדיל ההספד על זה מהר"א אזולאי זצ"ל בהקדמת ספרו בעל חסד לאברהם ע"ש. והביא ר' יהודה ראיה על זה מפ' איכה תאמרו חכמים אנחנו ותורת ה' אתנו, כי הנה חכמה יאמר על מה שאדם למד מרבו, ואם הם נתעסקו בחכמות חצוניות בהקדמות שבדו מלבם חכמי האומות, איכה יאמרו חכמים אנחנו וגם ותורת ה' אתנו, הנה תורת ה' תקרא חכמת האמת, דרכי הקבלה כמ"ש מהר"ם אלשיך זלה"ה בס' רוממות אל על פ' כי אם בתורת ה' חפצו. וכיון שלא קבלו איכה יאמרו תורת ה' אתנו, והרי מצינו כמה יגיעות יגעו הרבה מהמפרשים שלא זרחה עליהם אור הקבלה, ורצו לפרש מרכבת יחזקאל ופירשו בה על דרך חכמת התכונה ודרכי הפילוסופים, והגם כי שכרם ועמלם אתם, ולא יאשמו בזה להיות כי לא האיר עליהם חכמת הקבלה כמו שאמרנו, מ"מ בימי ירמיהו אשר הנבואה היתה שורה, ואור הקבלה היתה מאירה בישראל, וכמשז"ל על ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה (מס' אבות א, א), שפי' מסרוה כמות שהיא שלימה, לא חסר דבר ממה שנאמר למשה בסיני, א"כ הוא בודאי כי העוזב דרכי התורה ובילדי נכרים יספיק ענשו גדול, והרי זה דומה

למ"ש מהר"ם קורדווירו זלה"ה בס' פרדס רמונים שער א' פ"ט, כי מי שלא יבחין בענין הספירות, לא יקרא זה כופר ולא קצץ בנטיעות ח"ו, אמנם יצדק עליו שלא זכה לראות מאורות מימיו, ולא טעם במתק התורה וכו'. אבל אותם אשר יגלו אליהם ענין הספירות, ויכחישום מפני רוע תכונתם, כי הורגלו בחכמות חצוניות ובילדי נכרים יספיקו, אלו אם לא יקראו כופרים או מינים, מפאת כי הנה הם מאמינים בכל ענייני האלקות, עכ"ז יקראו כופרים מפני שהם מכחישים פי' תורה שבע"פ כמ"ש, ועוד האריך הרבה יע"ש עכ"ל. וז"ש איכה תאמרו חכמים אנחנו ותורת ה' אתנו, והם מאסו בתורתו, תורה שבע"פ כמ"ש, ועל זה אמר הכתוב: איכה ישבה בדד העיר רבתי עם וכו'. רבתי בגוים, כמ"ש ז"ל: רבתי בדעות. כי בעוד שהיו שומרים ועוסקים בתורה שבכתב ושבע"פ, אז עליהם היה נאמר ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה (דברים ד, ו). הא אם תעוותו אותה מתוך שכחה תחשבו שוטים, וכ"ש מחמת מאיסה ובחירה בדרכים אחרים, כי בזה מן החכמה הפנימית יצאו ואל החצונה לא באו, כי לא כאלה חלק יעקב, וכמ"ש מהר"א אזולאי זלה"ה בהקדמת ספרו הנז', וכדי לפרש ג"כ סוף הפסוק שאומר אכן הנה לשקר עשה עט שקר סופרים (ירמיה ח, ח). צריך להביא עוד ראיה, מלבד מה שהבאנו בשם מהר"ם קורדווירו זלה"ה, להוכיח מ"ש כי בדורות האחרונים שלא ידעו דרכי הקבלה, אין להם אשם במה שפירשו פי' המרכבה בדרכים שפי', אדרבא יש להם שכר טוב בעמלם, אמנם בימי ירמיהו שהיתה הנבואה שורה והקבלה בידם, ראויים לעונש על שעזבו תורת ה', תורה שבע"פ כמ"ש, והראיה היא ממה שאמרו בזוהר פ' קדושים דף פ"ה ע"ב ז"ל: תנינן, מאן דאזיל בארח מישר באורייתא, ומאן דאשתדל באורייתא כדקא יאות, אית ליה חולקא טבא תדיר לעלמא דאתי וכו'. ומאן דלעי באורייתא ולא ידע לאשתדלא בה בארח קשוט ובאורח מישר, ההיא מלה סלקא וסטי ארחין, ולית מאן דיתחבר ביה, וכלא דחיין ליה לבר ואזיל ושט בעלמא ולא ישכח אתר, מאן גרים ליה האי, ההוא דסאטי ליה מאורח מישור, הה"ד ולפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט, יד). ובג"כ כתיב ויראת מאלקיך אני ה'. ומאן דתיאובתיה למלעי באורייתא, ולא אשכח מאן דיוליף ליה, והוא ברחימותא דאורייתא לעי בה ומגמגם בה בגמגומא דלא ידע, כל מלה ומלה סלקא וקב"ה חדי בההוא מלה, וקביל לה ונטע לה סחרניה דההוא נחלא, ואתעבידו מאילין מלין אלנין רברבין ואקרון ערבי נחל, הה"ד באהבתה תשגה תמיד וכו' (משלי ה, יט). עכ"ל. והנה הגם כי נראה דברי הזוהר סותרים זה את זה, במעט עיון נראה כי דבריו מובנים, כי בתחלה מיירי במי שיש לו ממי ילמוד, ואינו לומד מפני רוע בחירתו או עצלות שיש בו, וכ"ש אם יהיה מפני מאיסתו בד"ת ובדברי קבלה, ולפיכך סטי ארחין ולית מאן דיתחבר

בההוא מלה, אבל מי שאין לו מי שילמדנו, והוא ברחימותא דאורייתא לעי בה, ההיא מלה סלקא וקב"ה חדי בההיא מלה, וקביל לה ונטע לה סחרניה וכו'. ובזה נבא לפרש סיום הכתוב ואמר: אכן הנה לשקר עשה. שכיון שמפני שלא הלך אצל מי שילמדנו מפני כי הוא חכם בעיניו או מואס דברי חכמים, בשביל זה כלא דחיין לה להההיא מלה, כל מה שלמד ועשה הנה הוא לשקר, וזהו אכן לשקר עשה, וכתב מה שכתב עט שקר סופרים, כי בכל מה שכותב לא תיקן העשייה רוחנית כמו מי שכותב תורת אמת כמשז"ל, אדרבא עט שקר סופרים, שמהפך דברי אלקים חיים ומגשים אותם בדרך גשמיות, וענשו גדול כנראה מדברי הזוהר פ' בהעלותך, ואפשר שזה מסכים עם מה שאז"ל, לא גלו ישראל אלא על מאיסה של תורה. ואין לך מאיסה של תורה גדולה מזו, לעזוב ארחות התורה הישרים כמש"ה אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות בורות נשברים (ירמיה ב, יג). שהם סברות זרות אשר בדו אותם חכמי האומות מלבם אשר לא יכילו המים, כי כל א' סותר דברי חבירו והסברא מתהפכת, לא כן הקבלה האמיתית אשר לא תשתנה לעולם והדין דין אמת ומשה ותורתו אמת. והנה לפי דעת זה כי הוא לשון תוכחה, יצדק לומר מה שאמר אח"כ: בימי יהויקים נאמרה. אמנם לדעת ר' נחמיה שהוא מפרש לשון קינה, יצדק לומר כי אחר החרבן נאמרה, וכמו שנתן טעם וכי בוכין על המת וכו'. אמנם קשה לדברי ר' נחמיה, שהרי הכתוב אומר כתוב לך את הדברים וכו'. ולומר שהוא סובר שהם דברים אחרים אי אפשר, שהרי הכתוב אומר: וירמיהו לקח מגלה אחרת וכו' (ירמיה לו, לב). אמנם אפשר לומר דלא פליגי, ואליבא דכולי עלמא יבא הפ' כפשוטו, היינו שהדברים שאמר ירמיהו בשנה החמישית ליהויקים, כמ"ש בירמיהו סי' ל"ו, הם דברי מגלת איכה, אך לדעת ר' יהודה שהוא אומר שהם דברי תוכחות, הוא מפרש הפ' כפשוטו שאומר למען ישובו איש מדרכו הרעה וסלחתי לעוונם ולחטאתם, שלא יביא עליהם שום פורענות, אמנם לדעת ר' נחמיה כבר נגזרה גזרה ואי אפשר להחזירה, ודברי איכה לא היו רק כדי שישובו, ובזה יקל מעליהם הפורענות, וכמו שאמר אח"כ ירמיהו אל צדקיהו, אם יצא תצא אל שרי מלך בבל וחיתה נפשך והעיר הזאת לא תשרף באש וכו' (ירמיה לח, יז). ויש כמעט ראיה לזה ממ"ש בזוהר חדש פ' בלק וז"ל: בשעתא דהוו כתבי פתקין ברקיעא, עד דלא אחתימו וכו', עד קרא קב"ה לכל חילי שמייא וקרא לגבריאל דקסת הסופר בחרצוי, ואמר ליה אעכב פתקין עד לא אחתימו ואבכה על בני ואעבד להו הספדא וכו'. עד לבסוף שכתוב ז"ל: פתח קב"ה על כל חילי שמיא ואמר: איכה יועם זהב, וכל ההוא קינה דאלפא ביתא קב"ה בלחודוי אמר לה עכ"ל. וידוע כי איכה יועם נאמרה על יאשיהו כמו שכתוב בדברי הימים, ויקונן

ירמיהו וכו' והנם כתובים על הקינות (דה"ב לה, כה). וידוע ג"כ כי בימי יאשיהו נאמר: אך לא שב ה' מחרון אפו הגדול אשר חרה אפו ביהודה על כל הכעסים אשר הכעיסו מנשה (מ"ב כג, כו). ומלבד זה הנה אז"ל כי במיתת יאשיהו נגזרה גזרה להיות חרבן הבית באותה שעה, אמנם על כל מה שספדו איכה בכ"ב אותיות, הגין עליהם אותו זכות ונתלה להם כ"ב שנה כמשז"ל, והנה לדעת ר' נחמיה שאומר שהוא לשון קינה, ומביא ראיה מפ' ויאמר לו איכה (בראשית ג, ט). אפשר לומר עפ"י הדרך שפי' מהר"ם אלשיך זלה"ה, שאמר לו השי"ת לאדה"ר כמתאונן עליו ומקונן איכה, אם זהו מקומך שאתה ראוי לישב בו, ובמקום שהיה ראוי אליך לעלות מעלה מעלה ירדת מטה מטה, כן ג"כ ישראל נפלו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, כמשז"ל על פ' השליך משמים ארץ תפארת ישראל (איכה ב, א). ונפלה בין הקליפות, ועל זה נאמר ג"כ איכה ישבה בדד, כי אעפ"י שישבה בין הגוים אין שמה ישיבה, ורמז לזה משז"ל (אסתר רבה א, יא): ישיבת גוים אין שמה ישיבה. ולפי מה שנפרש בפי' הפסוקים איכה ישבה בדד על אדה"ר, כפי מה שפירשו ז"ל שנסתלק ממנו ההווא זיהרא עילאה, אפשר לומר שזהו שאמר לו איכה, וכן ישראל נסתלקו מהם אורות החכמה ונסתמו עיניהם ולבם מלהבין בד"ת, וכמו שפי' על וחשכו הרואות בארובות. וזהו ג"כ איכה ישבה בדד, והנה בין לר' יהודה בין לר' נחמיה הם דברי קנטורין, ואעפ"י שמהר"ם אלשיך זלה"ה קרא אותם דברי נחומים, כי בזה מראה חבתו ית' אלינו, כי הנה הוא מיצר בצרתם של ישראל, וכמש"ה בכל צרתם לו צר (ישעיה סג, ט). הנה לא ימנע מ"מ כי הנה הם דברי קנטורין ותוכחות אל הרעה העתידה לבא אם לא ישובו מדרכם הרעה, והנה כנגד זה באו דברי שיר השירים, בדברי רצוי ושבח אם ישמרו תורת ה' ללכת בה, וילכו בדרכיו ית' לשמר מצותיו וחקיו ועדותיו, וזה על דרך מש"ה אם בחקותי תלכו וכו' ונתתי גשמיכם בעתם וכו'. וכל היעודים טובים שכתבה תורה והבטיחה לישראל אם ישמרו ללכת בדרכי ה', וזה כמו שבא בפי' בזוהר שיר השירים ז"ל: פתח ר' שמעון ואמר שיר השירים אשר לשלמה, כתיב הולך ילך ובכה נושא משך הזרע, בכמה זמנין הקב"ה אוכח לון לישראל לאהדרא לון בתיובתא לגביה למיהך באורח מישור בגין לאסתלק בגווייהו, (נרא' דגרסינן ולסלקא לון לגביה), דהא כד ישראל זכאין ואזלין באורח מישור, כביכול סילוקא איהו לקב"ה עמהון לכל עמין דעלמא, כד ישראל זכאין ואזלין באורח מישור סליק לון קב"ה על כל בני עלמא וכלהו אודן ומשבחאן ליה, ולאו אינון בלחודייהו אלא אפי' עילאין לעילא, כולהו אודאן ליה בגינייהו דישראל, ולא דא בלחודייהו אלא איהו אסתלק ביקריה בגינייהו דישראל ממש, ולא דא בלחודוי אלא אפילו ישראל ממש מסתלקי ביקריה דקב"ה עילא ותתא, ת"ח

וכו'. עד כאן נ"ל שיובן כפשוטו כמו שנפרש, והנה תחלה הוקשה לו לרשב"י ע"ה אמרו שיר השירים שהוא כפל, וכמו שזה ג"כ הוקשה לשאר מפרשים, ולתרץ זה הביא פ' הלוך ילך ובכה. וגם הכפל שאומר הלוך ילך וכו'. וכן ג"כ בא יבא. ומאי טעמא בא יבא ברינה, ומתרץ כל זה לבסוף כמו שנבאר, וכדי לבאר התירוץ הקדים ואמר: בכמה זמנין קב"ה אוכח לון לישראל וכו'. להורות מ"ש ז"ל, כי עיקר שכינה בתחתונים בהיותו שוכן בתוך בני ישראל, והנה מאהבתו ית' את ישראל קרבנו לפני הר סיני והיינו דבוקים בו ית', ומאז טעינו בעגל, ועוד הוספנו לחטא לו, נתרחקנו ממנו ית', ומ"מ מאהבתו ית' נתן לנו שני דרכים לחזור ולהתקרב אליו, א' הוא ע"י התשובה, כי ע"י התשובה תתגלה אור התשובה העליונה (בינה), וימשיכו מים כבירים שוטפים, עד כי עי"ז ישליך במצולות ים כל חטאתם, והב' ע"י עסק התורה, עי"ז האדם מתקרב אליו ית', ובלבד שיהא עמל בה לשמה, כדי להיותו דבק ברוחניות התורה, וכמש"ה אם בחקותי תלכו. ופי' ז"ל: שתהיו עמלים בתורה וכו'. והנה קרא הכתוב היות האדם עמל בתורה בשם הליכה, כי ע"י היותו עמל בה יקרא הולך בתוכה, יען הנה הוא דבק בה, וע"י דבקותו בה הנה הוא מתקרב לה' ע"י מה שהוא מחדש בד"ת, אינון מילין נטרין ליה סחרניה כמשז"ל, וז"ש בכמה זמנין אוכח לון לישראל לאהדרא לון בתיובתא לגביה, כדי לגלות אור התשובה כמ"ש, ועי"ז ישובו אליו ית' למיהך בארח מישור ע"י תורתו התמימה משיבת נפש, ועל דרכיה נאמר כי ישרים דרכי ה', בגין לאסתלקא בגווייהו, כמש"ה ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא כב, לב). ואי גרסינן ג"כ לסלקא לון לגביה, ג"כ זה פשוט ג"כ, וכמו שמפרש אח"כ דהא כד ישראל זכאין ואזלין בארח מישור, כביכול סליקא איהו לקב"ה עמהון לכל עמין דעלמא, שהרי הוא מראה כחו וגבורתו ע"י ישראל, וכל האומות יכירו וידעו כי ה' הוא האלקים, וזה דומה למ"ש מהר"ש אלקבץ בס' ברית הלוי (פ"ז) בשם ס' הסודות, אשר המשיל הדבר הזה לאור השמש המכה במראה לטושה, או בכותל אשר היא טוחה בשמנים שונים, כי שם ניכר האור בהיר ויפה, וההפך בהיות השמש מאיר במקום האשפה ומים עכורים, נר' שנתעוות האור הגם כי הכל א', וכמו כן בהיותו הוא ית' מראה את כחו ואת גבורתו ואת גדלו ע"י ישראל הקדושים, ניכר אור גדולתו בהיר כנתיב יושר, וכשמראה כחו ואת גבורתו ע"י א"ה, הגם כי הן הן גבורותיו, הן הן נוראותיו, מ"מ אין האור ניכר מתוך החשך של א"ה, וכב-יכול נתעוות האור, כי נתנו את כבודו לאחר ח"ו, וזהו שאמר כד ישראל זכאין ואזלין באורח מישור, כביכול סלוקא איהו לקב"ה עמהון לכל עמין דעלמא, כמש"ה ג"כ וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וכו'. ואמר עוד: כד ישראל זכאין ואזלין בארח מישור, סליק לון קב"ה על כל בני עלמא,

כמש"ה ונתנך ה' אלקיך עליון על כל גויי הארץ (דברים כח, א). וכולהו אודן ומשבחן ליה, וכמ"ש מלכת שבא יהי ה' אלקיך ברוך (מ"א י, ט). ולא אינון בלחודייהו, אלא אפילו עלאין לעילא כלהו אודן ליה בגינייהו דישראל, שהרי המלאכים וכל חיילי מעלה אשר שם אלקים משטרם בארץ, כאשר פועלים פעולתם בקדושה ומראים כחו וגבורתו ית' ע"י ישראל הקדושים ניתוסף בהם כח, ומשבחים ואומרים ברוך ה' אלקי ישראל, ולא דא בלחודוי אלא איהו אסתלק ביקריה בגינייהו דישראל. על דרך מה שאמרו בס' הזוהר פ' בא אל פרעה ז"ל (זח"ב מ' ע"ב ברע"מ): כל בר נש דאשתעי ביציאת מצרים ובההוא סיפור חדי בחדוה וכו', עד ביה שעתא כניש קב"ה לכל פמלייא דיליה וכו'. ע"ש כי האריך. עד אלא ודאי אצטריך בר נש לפרסומי ולמשתעי קמיה בכל מה דאיהו עבד, בגין דאינון מילין סלקין, וכל פמלייא דלעילא מתכנשן וחמאן לון, ואודן כלהו לקב"ה ואסתלק יקריה עלייהו עילא ותתא וכו' עכ"ל. וכל זה מסכים ומפרש לכל מה שאמרו כאן, ולא דא בלחודוי אלא אפי' ישראל ממש מסתלקי ביקריה דקב"ה, ועילא ותתא זה מוכרח בכמה מקומות, והעד הגדול על זה בשעת מתן תורה, מלכי צבאות ידודון ידודון (תהלים סח, יג). ידודון בהליכה ידודון בחזרה (מכילתא דר"י ע"פ וירא העם וינועו), מלבד מ"ש בזהר: דאתו מלאכי עילאי וקבלו לון לישראל, מלבד ג"כ כי נעשה גופם ספיריי כמו אדה"ר קודם החטא, וכמ"ש בינוקא פ' שלח לך, שא"ל הקב"ה אני אמרתי אלקים אתם וכו'. מלבד ג"כ כי הנחיל הקב"ה לכל א' מישראל שני כתרים, ועוד כמה מעלות טובות מן המקום ב"ה עלינו, בהיותינו הולכים בדרכיו לשמור פיקודיו, וכמש"ה והתהלכתי בתוככם וכו' (ויקרא כו, יב). שעל זה אז"ל אטייל עמכם בג"ע וכו'. ת"ח בשעתא דישראל זכאין, כורסא יקרא דלעילא אסתלק לעילא לעילא וכו'. כבר פי' אותו למעלה בפתיחת ישיחו בי יושבי שער וכו' (תהלים סט, יג). ונחזור לפרש אותו עפ"י אותו הדרך, אמנם יותר בהרחבה על דרך אין מדרש בלא חידוש, וכבר הבאנו ג"כ מ"ש בס' אוצרות חיים ז"ל, סוד כסא הכבוד הוא אור א' מתהוה ממלכות דאצילות, כלול מד' אורות מתנה"י שבה, ויורדות ומתלבשות בהיכל ז' העליון בד' היכלות אשר בו, ואינם תנה"י עצמם רק שמאירים ד' אורות הנז', והם יורדים למטה בהיכל הנז' והם הנק' כסא, והם נשמת הבריאה הנק' ד' היכלות שבהיכל הז' העליון הנז', ואח"כ כתב בענין מעוט הירח, כי בעת המעוט נטרדה ממקומה העליון שבאצילות וירדה למטה בהיכל ק"ק דבריאה, וכל שעור קומתה שלה וכל כללותה בכל י' ספירות שלה, הם מתלבשות תוך ד' אורות, אותם שנתהוו מתנה"י של הכסא, ונמצא כי מה שהיתה תחלה למעלה מקומות בד' ספירות ז"א כנז', הי"ס עתה כלם תוך הכסא הזה, שגם הוא בחי' ד' אורות,

והכסא הזה מתלבש בתוך הד' היכלות הנכללים בזה ההיכל ק"ק, וא"כ שעור קומתה היא בכל ג' ראשונות שבהיכל העליון הזה דבריאה עכ"ל לענייננו. עוד צריך להקדים מ"ש בענין שלשה שעולים לקרא בתורה במנחה בשבת ז"ל בס' הכוונות: והעולה מזה, כי ס"ת של מנחת שבת הוא סוד ג' ראשונות של זעיר, אשר הוא עתה עולם הבריאה, ולכן הם ג' העולים לס"ת, ונמצא כי הארה זו, כי שם עומדת [והיא המקבלת הארה זו] וכו' עכ"ל. והנה ידוע ג"כ העליות שעלתה השכינה ביציאת מצרים ובמתן תורה ואח"כ בבנין בית המקדש, וכמו כן הירידות שירדה בעו"ה, עד כי בגלותינו זה הנה היא בתכלית הנפילה בעו"ה, ומ"מ ע"י תפלותינו הנה היא עולה, עד כי ביום השבת הנה היא עולה עד בחי' הו' עד החכמה, כמו שהיתה בימות החול בזמן שבית המקדש הראשון היה קיים, ובזה נבא לביאור דברי ס' הזוהר, ת"ח בשעתא דישראל זכאין וכו'. להוכיח כל מה שאמר איך ע"י זכותם של ישראל כב-יכול שכינה עולה וישראל עולים ג"כ, אמר: ת"ח בשעתא דישראל זכאין, כורסא יקרא דלעילא. פי' לא בלבד כסא הכבוד סתם שהוא האור המתפשט מתנה"י דידה כמ"ש, רק אפי' המלכות בעצמה שנתמעטה וירדה בראש עולם הבריאה, וזהו כורסא יקרא דלעילא אסתלק לעילא לעילא, אמר ב' פעמים לעילא להורות שהיא עולה הרבה עליות עד שהנה היא עולה עד החכמה, ובעלות המלכות עולים ג"כ העולמות שתחתיה, ועולה עולם הבריאה ג"כ שהוא בסוד הכסא כמ"ש, ואמר בכמה חדוון, בכמה רחימו. אפשר לומר בכמה חדוון מצד הבינה, שמצדה השמחה והרנה במתוק הגבורות, בכמה רחימו מצד החכמה שמצדה אהבה, אהבה רבא, וכמ"ש ג"כ באהבה וברצון, ואמר ומתחברן עלמין בחדוה, כי ע"י עליית העולמות מתחברים זה בזה, אשא במיא ומיא באשא, וכל א' ממתק את חבירו ומוסיף בו הארה, ואין שמחה גדולה מזו, ובהתגלות מצח הרצון כמ"ש בכמה רחימו, אז עי"ז וכלהו אתברכאן מעמיקא דנחלין, שהוא יסוד אבא המתגלה בתוך א"י, וממנו בא השפע לכל העולמות, ואמרו עלמין כלהו אשתקיין ואתברכן ואתקדשן, פי' אשתקיין מצד היסוד ששם עמיקא דנחלין, ואתברכן מצד ההו"ד, ברכה מלשון ברכים כמ"ש בזהר פ' ויצא, ואפשר ג"כ לומר אשתקיין מצד הדעת ששם גנוז יסוד או"א כידוע, ואתברכן מצד הבינה דאיהי ברכה, ואתקדשן מצד החכמה שנק' קדש, והוא ג"כ בנצח שמשם ג"כ הקדושה, כמ"ש על וקדשתנו במצותיך. ואמר אח"כ בכמה קדושין. זה יובן עם מה שאז"ל כי כשאנו אומרים איהו בנצח ואיהי בהוד, פי' בנצח דז"א שיש בו נצח דאו"א וא"א המאיר בתוכו, וז"ש בכמה ברכן וכמה קדושין, שהרבה נצחים והודות מאירים בה, וכ"ש בעלותה למעלה עד או"א, שאז כל עוד שתוסיף בעליות יתוספו ברכות וקדושות, וזה פשוט.

וקב"ה חדי עמהון בחדוא בשלימו. אם נפרש קב"ה על ז"א יצדק לומר חדי עמהון וכו'. כי גם הוא עולה עמה ואינו יורד, וגם אם נפרש אותו למעלה יותר מזה עד גבהי מרומים, ג"כ יצדק כי כל העולמות של מעלה עולים ונכללים א' בחבירו, מלבד כי כיון שמטבע הטוב להיטיב, אין שמחה לפניו כמו להשפיע מטובו לישראל עם קרובו אכי"ר:

ובשעתא דישראל לאו אינון זכאין כלא בהפוכא, כי שכינה יורדת ומתלבשת בבריאה, והז"א ושאר ספירות עליונות מסתלקות ואוספות השפע אליהם, שלא להשפיע לחצונים, והדין הוה בכל מקום, ואין לך יום שאין ברכתו מרובה מחבירו עד ירחמנו עושנו, ומלבד זה גם השכינה מצטערת בצערן של ישראל וטועמת מר ממות בהיותה משפעת לחיצונים, וישראל בעו"ה יורדים וא"ה מ"ה שליטתם בארץ בכל יום מרובה, עד ישקיף וירא בבי"א:

ועם כל דא רחימו דקב"ה לא אתמנע מינייהו, וכורסא דיליה יתבא עלייהו כאימא על בנין, כי ירידתה בעולם הבריאה כמ"ש, הנה היא כדי להגן על ישראל, וכמו שהבינה לפעמים מרכנת עצמה להניק ולהשפיע אל זו"ן, כן ג"כ שכינתו ית' משפלת עצמה וגולה עמנו להגן בעדנו, וכמש"ה כי ה' אלקיך אש אוכלה. להגן על ישראל וללקט ניצוצות הקדושה שנפלו בעו"ה, ועוד מלבד זה ולא אתמנעת מלמתבע עלייהו רחמי, כמ"ש ז"ל על פ' אלקים אל דמי לך אל תחרש ולא תשקוט אל (תהלים פג, ב). כי היא צועקת וקוראה לבעלה בלילה, כי היא עומדת בחוץ נדחית ממקומה, ובהאי קלא סלקא לעילא, כמשז"ל כי עי"ז עולה אח"כ בבקר ונקשרת בזרוע שמאל דז"א, ומפני זה אנו מניחים תפילין בזרוע שמאל כמבואר במקומו, ואמר בגין דרעותא דיליה מאן דאוליף סניגורייא על בנוי, כי בזה מתגלה מצח הרצון ע"י התפלה, וע"י מי שיש שילמד זכות על ישראל, מנא לן ממשה דאסתלק בסליקו על דאוליף זכו עלייהו דישראל, הנה אז"ל מהיכן זכה משה לקרני הוד, רבותינו אומרים מן המערה, שנא' והיה בעבור כבודי ושמתיך בנקרת הצור וגו' (שמות לג, כב). עכ"ל. והנה בתחלת שאלתו אמר מרע"ה ואדעך למען אמצא חן בעיניך וראה כי עמך הגוי הזה. ואז"ל בקש רחמים שלא תשרה הנבואה על א"ה, והכונה כי בקש משה היות ישראל מובדלים לשמו ית' ומקודשים לנבואתו, ואח"כ בקש הראני נא את כבודך. כמשז"ל בקש לדעת אמתת שמו וכו'. וה' ית' שמע לדבריו במקצת, וסוף דבר ויעבר ה' על פניו וכו'. ובאותה שעה התפלל מרע"ה והזכיר י"ג מדות, והמשיך י"ג מדות של רחמים מא"א על ז"א, ועי"ז נתגלה אור מצח הרצון ע"י מזלא קדישא, נוצר חסד, ומזה נוכל לומר כי מזה נמשך הארת הפנים אל מרע"ה, שכן נוצר אותיות רצון, בגי' משה עם הכולל, ונוכל לומר ג"כ כי זה נרמז בכתוב שאומר ומשה לא ידע כי קרן

עור פניו בדברו אתו (שמות לד, כט). ר"ל בשעה שמרע"ה דבר דבור קשה כביכול כנגדו ית', שאמר לו: למה ה' יחרה אפך בעמך (שמות לב, יא). ואז קרן עור פניו. ואפשר לומר עוד לפי פשוטו, כי הנה אז"ל ויתנצלו בני ישראל את עדיים מהר חורב, ומשה יקח את האהל (שמות לג, ו-ז). כי מרע"ה לקח כל הכתרים שאבדו ישראל, ואם ניתן טעם מאין זכה מרע"ה לנטלם, אפשר לומר שהוא ע"י שבקש רחמים על ישראל ובזכותו נצולו, ועי"ז זכה ונטל אותם ההארות, וכיון שבאו דרך מתנה ומציאה, לפיכך ומשה לא ידע וכו'. והעולה מכל זה כי ע"י שבקש רחמים על ישראל, לפיכך זכה לקרני ההוד, וזהו שאומר הזהר כנז', מנא לן ממשה דאסתלק בסליקו. פי' שעלה במעלה עליונה וזכה למזלא קדישא, נוצר רצון כמ"ש, וזה מפני על דאוליף זכו עלייהו דישראל, ומביא ראייה מהכתוב הה"ד ומשה לא ידע כי קרן עור פניו וכו'. ואפשר לומר דרך רמז כי מלת 'קרן' עולה ש"ן, כמנין דפ"ק קס"ו אחוריים דע"ב וס"ג, שהם אחוריים דאו"א, שמשה זכה אליהם, אימתי אסתליק ביקרא דא, כד חאבו ישראל ואוליף עלייהו זכו כמ"ש, כגוונא דא כתיב הלך ילך ובכה על חוביהון דישראל, כמ"ש על אלקים אל דמי לך וכו'. שהיא צועקת בקול מר וזה גורם מפני העונות, מאן נושא משך הזרע דא רזא דכורסייא דיקרא, לא אמר דא כורסייא דיקרא אלא רזא. וידוע כי כל רזא הוא ביסוד, ואפשר כי כונתו הוא ביסוד שבמלכות, ואמר ואיהו משיך משיכו דזרע קדישא עילאה, שהוא הארת יסוד אבא המתגלה להעלות את המלכות אל האצילות, ועי"ז למעבד פירין ואיבין בהאי עלמא, שעי"ז מזדווגים יעקב ורחל בהיכל ק"ק דבריאה, בסוד וישק יעקב לרחל (בראשית כט, יא). וכד אסתליק בקלא דישראל שהיא עולה ע"י התפלות, הן בשבתות הן בימות החול, כמ"ש ז"ל: אע"ג דלאו אינון זכאין, מ"מ הן אל כביר לא ימאס, ועולה כל העליות שעולה ומקבלת שפע, ובזה מזדווגת עם הז"א. וז"ש ועכ"ד קב"ה אמלי לה, שבתחילה היא נעשית בת עשר והנה היא מלאה, וזה נעשה ע"י הזעיר, ואשקי לה משקיו דנחלא עמיקא שהוא משפע הבינה, וזה בסוד ג' אחרונות שהם נה"י דבינה, ועי"ז ואשתלים מכל סטרין. שהנה היא מלאה מצד עצמה ומצד קבלתה מז"א ומאו"א ג"כ, כדין בא יבא ברנה, מצד הבינה ששם הרנה, מגו ההוא שלימא וברכאן וקדושין כמ"ש, היינו שלימו מצד הז"א, וברכאן מצד הבינה, וקדושין מצד החכמה שמשם הקדש, ובזה דאשתלימת כמ"ש, שהרי היא שלימא בקדמיתא, הלך ילך ובכה על חוביהון דישראל, שכן הסדר בתחלה לבכות על חרבן ב"ה ועל גלות ישראל והתורה והרג החסידים וג"כ על עונותיו, ואח"כ עסק התורה, וביום סדר התפלה, ועי"ז היא עולה ע"י מחשבה דבור ומעשה, ק"ש ותפלה, ציצית ותפילין כידוע, וזהו כד תב בא יבא ברנה כמ"ש. ויש קצת רמז בזה, במה

שנהגו בסוף סדר החרבן לומר דברי נחמה ולסיים בדברי שמחה, וזהו ג"כ הלך ילך ובכה בקדמיתא, ולבתר בא יבא ברנה, ויחס הליכה אל הבכיה, הלך ילך ובכה, שכן היא יורדת למטה ומשפלת עצמה ע"י מה שישראל בוכים ומצטערים עמה, ועי"ז באותה שעה ותתן טרף לביתה למטה, ואח"כ הנה היא עולה כמ"ש, וזה יתייחס לביאה, וזהו בא יבא ברנה וכו'. בשעתא דבנה שלמה בי מקדשא, הנה כל מה שאמר הוא הקדמה לפרש מ"ש למעלה, כד ישראל זכאין סלוקא איהו לקב"ה וכו'. בכל מה שאמרנו למעלה, ומפרש ג"כ מ"ש שהוקשה לו אמרו שיר השירים, ולכן אמר בשעתא דבנה שלמה בי מקדשא ואשתלים עלמא תתאה כגוונא דעלמא עלאה, שהזווג היה תדירי בזו"ן כמו שהוא באו"א כמ"ש למעלה, ואמר כגוונא לומר שלא היה ממש כמו זווג או"א, כי הנה הם שוים בקומתם, וכאן בזו"ן היה עדיין חלוק, כי כתרו היה למעלה מכתרה, ואמר והא עלמין אפין באפין כמ"ש, וישראל כלהו הוו זכאין ואסתלקו בכמה דרגין עילאין, שהיה נשמתם מקבלת הארה ממוחא סתימאה, וע"י המלך החסיד אשר נאמר עליו ויחכם מכל האדם (מ"א ה, יא). כדין אסתלק כורסייא דיקרא בחדוה, כי מידי עלות המלכות עפ"י סדר המדרגות והעליות, עולה ג"כ עולם הבריאה כמ"ש, וזה היה בחדוה, בכמה חדוון בכמה עלויין, שבאותו זמן היה מיתוק הגבורות, עד כי אין כסף נחשב בימי שלמה, כמו שפי' הרמ"ע מפאנו זצ"ל, וכדין שיר השירים אשר לשלמה, סליקו בחדוא, ע"י השיר נמתקה הגבורה, ועלתה המלכות בחדוה כמ"ש, ונחיתו בחדוא, שגם הבינה נתפשטה עד הוד הב' כמו שהבאנו למעלה הרבה פעמים, ואפשר ג"כ לומר "ונחיתו בחדוא", שכן ע"י שירן של לויים עם תפלת שלמה המלך ע"ה וכל ישראל עומדים, ירדה שכינה למטה, וכל ישראל רואים ברדת האש וכו' (דה"ב ז, ג), ואין שמחה גדולה מזו, וזהו ועלמין כלהו בחדוא, כי אפי' בעה"ז היתה שמחה גדולה, ואמר עוד וחבורא בחדוא, כי הזווג לא היה בסוד נשיכה ח"ו כמו שהיה בקריעת ים סוף כמשז"ל, רק בחדוא, שיר לקב"ה, השירים לעילאין ותתאין, שהיו משמרות לוייה על דוכנם דוגמת מה שהם למעלה, וזהו עילאין ותתאין, וכמ"ש בזהר בפ' תרומה ובשאר מקומות, וכן ג"כ שיר לקב"ה, השירים לעילאין ותתאין, כמ"ש למעלה: כד ישראל זכאין סליק לון קב"ה על כל בני עלמא וכו', עד אפי' ישראל ממש מסתלקי ביקריה דקב"ה לעילא ותתא, ועפ"י הדרך שפי', וזהו אשר לשלמה – חבורא דעלמין כלהו בחדוא למלכא דשלמא כלא דיליה, אפשר לומר כי להיות שנתגלה אור מוחא סתימאה, והנה במוחא סתימאה שם יש גבורה דעתיק, והיא בוצינא דקררדוניתא דעביד משיחו וכו'. ועיקר גילויה היא כדי לתת קצבה לכל העולמות, באופן כי ע"י הוא חזוק מדת הטוב ואין הדין ניכר בה, לכן יצדק לומר כי ע"י

מה שנתגלה מוחא סתימאה הוא חבורא דעלמין כלהו בחדוא, שנמתקו כל הגבורות שהוא עיקר השמחה, כמ"ש למלכא דשלמא כלא דיליה, שהוא זאת החכמה קדומה ששם הוא עיקר השלום והכל שלום, ואם נפרש הפ' "הלוך ילך ובכה", מלבד מ"ש בזוהר כנז', אפשר לפרש "הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע" על דרך מ"ש בזוהר פ' תרומה על פי' אור זרוע לצדיק ז"ל: ואי תימא בזמנא דגלותא כתיב אזלו מים מני ים ונהר יחרב ויבש (איוב יד, יא). איך עביד תולדין, אלא כתיב זרוע, זרוע איהו תדיר, ומיומא דאפסיק ההוא נהר גינתא, לא עאל ביה ההוא גננא, וההוא אור דאיהו זרוע תדיר עביד איבין, ומיניה ומגרמיה אזדרע כקדמיתא, ולא שכיך תדיר בגנתא דעביד תולדין, ומההוא זרעא נפיל ביה באתריה מגרמיה ועביד תולדין כדבקדמיתא וכו' עכ"ל. וכבר פי' המפרשים כפשוטו, כי אחרי החרבן בעו"ה אין שום זווג רק לחדש הנשמות הישנות, וזהו לא עאל ביה ההוא גננא, שהוא יסוד ז"א ונקרא נהר, לא עאל גו גנתא, שהיא המלכות הנקראת ג"ן בהיותה מזדווגת עם ז"א ע"י היסוד, והיא שם ב"ן, ע"י הזווג נעשית ג"ן שהוא שם יו"ד ד"ד וא"ו ד"ד בגימט' ג"ן, ועתה אומר הכתוב הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע, על דרך מ"ש בזוהר פ' בראשית: אדכרנא בפומי ושפיכנא דמעאי, כמו שפי' האר"י כי להמשיך השפע צריך להמשיך מנ"ה דחכמה, ששם שערי דמעות לא ננעלו, וזהו הלוך ילך ובכה, בסוד הדמעות לא ננעלו, וזהו הלך ילך ובכה בסוד הדמעות כנז', ואמר ג"כ "הלוך ילך" שצריך שילך למעלה, על דרך משז"ל כי כשאנו אומרים כי הזווג הוא אחור באחור, אין הכונה כפשוטו אלא שאין להם כח להזדווג למטה במקומם, ועולים למעלה באו"א, וזה נקרא זווג אחור באחור, וכמבואר כל זה בהרבה מקומות, ועתה אמר הלך ילך למעלה כמ"ש, ובכה וממשיך שפע בסוד הבכיה, נושא משך הזרע, שאינו זורע מחדש אלא נושא למעלה כדי שיתחדש משך הזרע, שכבר נזרע ועתה עביד תולדין בסוד הספירות כמ"ש כדפי', אמנם אם יהיה "נושא אלומותיו" שהם זכות הצדיקים, היינו שע"י זכות הצדיקים למטה יהיה הזווג, אז בא יבא ברנה, ויזדווג למטה במקומו פנים אל פנים, כאשר יהיה נושא אלומותיו כמ"ש, ודרך רמז נוכל לומר כי אלומו"תיו בגי' כמנין צבאו"ת, ופי' בס' הכוונות: כי צבאות הוא בבינה, בסוד עונתה כמ"ש בסבא פ' משפטים, והנה ענת"ה חסר ו' הנה הוא כמנין ה' צבאות, שהוא עיקר הזווג ע"י ז"א ונה"י, ובזהר חדש בתקוני' דף ל"ב ע"ג ז"ל: ובאבוד רשעים רנ"ה (משלי יא, י). איהו הנ"ר איהו נה"ר היוצא מעדן, ומאי ניהו מצות עשה ומצות לא תעשה כחושבן נה"ר, ואיהו הנר המאיר לכל אדם, וע"ד באבוד רשעים רנ"ה וכו'. אפשר לפרש כי באבוד רשעים שהוא ביטול הקליפות, אז יתגלה רנה של תורה, וזה ע"י שיתגלה אור הבינה

אשר שם הרנה והשמחה, ואמר איהו הנ"ר – פירוש שיתגלה אור הבינה עד המלכות אשר היא נק' נ"ר. ואפשר לומר דרך דרש, כי לכוונה זו בבנין בית המקדש אשר אז נתגלה אור הבינה אל המלכות, אמר שלמה המלך ע"ה כ"ד רננות כנגד כ"ד קישוטים כמנין ויבא"ה (בראשית ב, כב) דמקשטא אי' לברתא. ונחזור לענין ואמר ואיהו הנ"ר כמ"ש ואיהו נה"ר, שהוא בחינת הארה היוצאת מן היסוד כמו שפי' מהרח"ו זלה"ה בפי' הזוהר של פ' ויקהל בענין ג"ע ע"ש. ואמר ומאי ניהו מ"ע ומל"ת כחושבן נה"ר. אפשר לומר כי כונתו על המצות שאינם נוהגות אלא בזמן הבית, ואמר שהם כחושבן נה"ר, והנה בס' החנוך בענין המצות הנוהגות בזמן הזה אמר שהם שס"ט, ולפי חשבון זה כדי להשלים מנין תרי"ג, נמצא חסר רמ"ד, ואפשר לומר כי לפי כונת דברי תיקוני הזהר כנז', יהיה לו מנין אחר בענין המצות הנכנסים במנין תרי"ג בין הרמב"ם והרמב"ן וכן הראב"ד וסמ"ג ושאר המפרשים, וגם לפי דברי ס' החנוך אפשר לומר כי הנה הוא מונה בענין המצות הנוהגות בזמן הזה מצות הנזיר, ולפי האמת הגם כי צדקו דבריו, והנודר בזמן הזה בנזיר הנה הוא חייב בכולן, מ"מ כיון שאינו יכול לנהוג עצמו בטהרה ואינו יכול להביא קרבנותיו, על זה נאמר טוב אשר לא תדור (קהלת ה, ד). באופן כי כאשר נחשב רמ"ד מצות כמ"ש, ועוד נחשוב המצות שחייב בהם הנזיר, יעלה חשבונם למספר נה"ר בקירוב, ויהיה כונת דברי תקוני הזוהר, כי כאשר יאבדו רשעים ויתבטלו הקליפות, אז תהיה רנה ויבנה בית המקדש תוב"ב, וישובו ישראל לנויהם ויקיימו המצות הנ"ל כחושבן נה"ר להשלים התרי"ג מצות, ואז ואיהו הנ"ר המאיר לכל אדם, על דרך מ"ש בזוהר פ' תרומה על פ' כי נר מצוה ותורה אור, אצטריך עובדא לתקוני שרגא, ואצטריך למלעי באורייתא לאנהרא שרגא, וזהו שאמר ואיהו הנ"ר המאיר לכל אדם, כי ע"י קיום המצות וגלוי סודות התורה שיתגלו באותה שעה, אז המלכות תקרא נ"ר בהאיר בה ג' מוחין הוי"ה אדי"ד הוי"ה אלקי"ם הוי"ה אדנ"י, ואז יהיה עריכת נ"ר לבן ישי המאיר לכל אדם, ועל דא באבוד רשעים רנה וכמו שאמרנו. ואמר עוד ובההוא זמנא דהטחול אינו שוחק, אז ימלא שחוק פינו ולשונינו רנה, הנה הטחול היא קליפה הנוטלת כל השמרים, והנה ידוע מ"ש בס' אוצרות חיים, כי שחו"ק בגימ' ב' פעמים או"ר, ובע"ה בהסתלק האור וה' ית' משפיע לחיצונים ח"ו, הנה אז הוא שחוק הכסיל ח"ו, והטחול ע"י השמרים שהיא נוטלת אז עושנין דילה, הנה המה מחשיכים אור הלב מהשכיל בתורת ה', ועתה אמר כי באבוד רשעים והתבטלות הקליפות, ואז בההוא זמנא דהטחול אינו שוחק, אז ימלא שחוק פינו, המלכות שנק' פ"ה, אז תתמלא שחוק שהם הב' פעמים או"ר אשר האירו בתוכה, ולשוננו שהוא היסוד ימלא רנה, ודאי לא יכבה בלילה נרה,

ותהיה מאירה לכל אדם, ואז יקרא היסוד נה"ר מלשון נהיר"ו כמ"ש, והמלכות תקרא נר, והפסוק יתן טעם לזה לפי דרך זה, ואמר בגין דטעמה כי טוב סחרה, להבין זה צריך לפרש הפסוקים שלמעלה שאומרים ז"ל, זממה שדה ותקחהו מפרי כפיה נטעה כרם חגרה בעוז מתניה ותאמץ זרועותיה. אפשר לומר כי אחרי שאמר למעלה ותקם בעוד לילה, כי המלכות הנה היא יורדת לבריאה, כדי לחלק מזון לכל העולמות, ואח"כ הנה היא עולה תחת היסוד בסוד נקודה כמבואר בס' הכונות, עתה אמר כי מלבד זה זממה שדה, עלה בדעתה ליטול בחינת השדה, היינו שהיא לוקחת הארה מבחינת האבות, בסוד השי"ן וגם מבחי' ד' תחתונות דזעיר, ואז נעשית ה' בהיותה מתחברת עם זעיר, ואז נקראת שדה אשר ברכו ה'. ואם נפרש "זממה שדה" שהוא על בחינת החרבה, שהוא שדה המקולל של הקליפה, הנה היא זממה ונטלה אותו, היינו שכל מה שהיתה הקליפה לוקחת וזורעת בשדה שלה, עתה המלכות לקחה אותו, יבא ג"כ על נכון, ואמר זממה שדה וכו', ותקחהו כפשוטו, וגם ותקח-ה"ו, פי' לקחה בחינת הה"א של עצמה וגם בחי' הוא"ו, היינו שעלתה המלכות ונתחברה עם ז"א, וכשעלתה המלכות עם ז"א כנז', אז מפרי כפיה נטעה כרם, כי ע"י שנתחברה המלכות עם ז"א שהוא בחינת התורה, אז עלתה למעלה ראש ועשתה פרי, ומפרי כפיה שהם כף זכות וכף חובה, נטעה כרם שהם חכמי ישראל היושבים בשורות הכרם, ואפשר לומר ג"כ מפרי כפיה, בן י"ה, שכן בהתחברה עם ז"א, שניהם עולים יחד ולוקחים שפע מאו"א הרמוזים בשם י"ה, ועי"ז נטעה כרם, שהיא נעשית בת עשר ספירות שלמות של עשר הויו"ת העולות כמנין כר"ם, ועי"ז ג"כ חגרה בעוז מתניה, שנכנסים בה ג' ע"ב שהם בסוד רי"ו כמנין חגר"ה, והם בסוד ג' אבות שלוקחים ג' ע"ב מלמעלה אפי' מגבהי מרומים, והנה בענין ה"מתנים" פירש האלקי כמהר"ר משה קורדווירו זצ"ל, בס' פרדס רמונים בשער ערכי הכנויים, שהם למעלה בסוד יחוד ת"ת עם המלכות וכו', ונק' מתנים בסוד יחודם למעלה בסוד הגבורה והחזק וכו'. ואין כוונתינו שיהיו מתנים בגבורה אלא מתנים הם נצח והוד, אמנם העיקר לפי תגבורת יניקתם אם מצד הגבורה אם מצד החסד עכ"ל. והנה בכונת ק"ש שצריך לכוין בשם ע"ב שיש בו רי"ו אותיות בפרשת והי"ה עד ושמת"ם, כנגד חג"ת דז"א, והוא עטרה דגבורה דנוק', ומן וחר"ה אף ה' משם כח התפשטות ה' גבורות בגופא דנוק', ופרשת ציצית נה"י דדכורא, ומהם כל בנין הנוק' עכ"ל ס' הכונות. ובמקום א' אומר שבפ' ציצית צריך לכוין בע"ב תיבות של שם ע"ב, אלא שיש חילוק כי בפ' והיה אם שמוע צריך לכוין בשם ע"ב ישר הפוך ישר, ובפרשת ציצית בשם ע"ב כלו ישר, ועתה אמר חגרה בעוז מתניה, פי' ע"י הרי"ו שהוא כמנין חגר"ה, ע"י העוז שהוא הת"ת,

ואפשר לומר שהוא מצד הגבורה, כי כן מלת בעוז מלא בו' עולה כמנין אלקים, ועי"ז חגרה מתניה שהם נה"י שלה שעלו למעלה, וגם ותאמץ זרועותיה שהם חג"ת שלה, אמצה וחזקה אותם, ואם נפרש חגרה בעוז מתניה בסוד רי"ו של אוירא דכיא ואשא דכיא, בסוד ג' ע"ב של ק"ש על המטה, ועי"ז נבנית המלכות ונעשית כלי, יבא יותר נכון כי ע"י רי"ו של הגבורה, חגרה בעו"ז כמ"ש, עי"ז חגרה מתניה ותאמץ זרועותיה, שנעשית כל בנין הנוק' וכמבואר במקומו, ונתן טעם לכל זה ואמר טעמה כי טוב סחרה, פי' מפני מה זממה שדה ותקחהו כמו שפי', וכן ג"כ חגרה בעוז מתניה, שהיא נבנית מכח הגבורות, וע"י חג"ת שהם האבות, וגם ע"י רי"ו מכח או"א המקבלים מדעת העליון דעתיק יומין, הוא מפני כי טוב סחרה, כי נוטלת מלמעלה ונותנת למטה אל התחתונים, וע"י מה שמקבלת והנה היא נבנית כנז', עי"ז ותקם בעוד לילה, שהיא יורדת לבריאה וכו', וגם טעמה כי טוב סחרה, אפשר לפרש מלשון סביב, כדמתרגמינן סביב – סחור סחור, כי הנה השכינה סובבת בכל יום לראות אם ימצא איזה צדיק ונעשית מרכבה אליו, ומפני כי לפעמים לא ימצא, לפיכך הנה היא נבנית מן הגבורות, ותרעין דילה סתומות לבל יהנו החצונים ח"ו ממנה ובל ישלוט זר במעיין חתום, רק אם ימצא איזה צדיק, ובפרט מאותם העוסקים בתורה בלילה, ותתן טרף לביתה, נותנת להם מאותו הטרף שלקחה ע"י הרי"ו הנזכר בתחלת הלילה כנז' בכונת ק"ש שעל המטה, והנה היא נותנת להם טרף כנזכר, למען ע"י כונתם ועסק תורתם יתקנו אותם, וזה ע"י תורה ותפלה וכיוצא, ובפרט ע"י נפילת אפים, ואז מתקיים בהם כל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד משוך עליו ביום, ואין לך חוט של חסד גדול מזה החסד שעושה עם הנשמות, לתקן אותם ולצרפם ולהעלותם אל מקומם ע"י כונתו וייחודיו כנז', וזהו ג"כ וחק לנערותיה, פי' חק הוא ביסוד, כמו שפי' מהר"ם קורדווירו בס' פרדס רמונים בשער ערכי הכינויים, והנה ע"י שהיא נבנית מן הגבורות ותרעין דילה סתומות, ואינם נהנין ממנה החיצונים כנז', הנה היא משפעת הארת היסוד שלה שהוא חק כנז' לנערותיה, שהם ז' נערות דבריאה, ואפשר לומר כי אחר חצות לילה חוזר להאיר מילוי ע"ב אל ס"ג ומ"ה, ומהם אל מילוי ב"ן כנראה מכוונת המעביר חבלי שינה מעיני, וזהו וחק ונערותיה, שמשפעת הארת ס"ג ומ"ה שהם בגימ' ח"ק לנערותיה כנז', וכל זה הוא ע"י מה שנבנית כנז', וזהו ג"כ טעמה, הטעם לכל זה הוא מפני כי טוב סחרה, כי עי"ז הנה הוא כלו טוב ואין בו בחי' רע, ועי"ז לא יכבה בלילה נר"ה, וז"ש בגין דטעמה כי טוב סחרה, כי זה גורם את זה וזה נמשך מזה, פי' ע"י שהצדיק מתייחד עם השכינה קודם עלות השחר, עי"ז חוט של חסד משוך עליו ביום וכמו שפי'. ועי"ז ג"כ יש לו כח לבנות את המלכות בלילה,

ולעלות בסוד השינה בסוד מ"נ, ובזה לא יכבה בלילה נר"ה כמ"ש, ובההוא זמנא מתקנא ירושלים, פי' כאשר יסתלק שחוק הכסיל שהם טחול ומרה ועושנין דילה, אז ירושלים דאיהי לבא, פי' ירושלים שהיא באמצע העולם, וגם הנה הוא עיקר העולם דמיון הלב שהוא באמצע הגוף, וגם הנה הוא עיקר וחיות הגוף, וכל מה שנפרש בענין הלב, הנה הוא דמיון ירושלים ודמיון השכינה, כי הנה היא עיקר וחיות וקיום העולם, ומשכנה באדם הנה היא ג"כ עם הנשמה שמשכנה בלב, והנה בלילה ע"י השינה אז"ל, כי הרוח מתאסף בלב דמיון נח בתיבה, כדי להנצל מן הקליפות, והם טחול ומרה וכו' כמ"ש, וכאשר יסתלק שחוק הכסיל טחול ומרה ולא ישחית, אז הנשמה הנה היא עולה למעלה, ועי"ז עלייתו נעשית השכינה רבה אמונתך, ושואבת לו חיים מלמעלה, ומתחדשת בסוד חדשים לבקרים, ועי"ז כי מלאה הארץ דעה, וזהו ובההוא זמנא מתקנא (לבא) ירושלים דאיהו לבא, הוא הלב הוא לה"ב המזבח שהכל א', וכל זה נעשה ע"י הארת המילוי ס"ג שהוא בגימ' ל"ז כמנין לה"ב הנמשך מן הבינה אל רחל, והוא בסוד הב"ל, שהם ז' הבלים הנמשכים מן הבינה אל הז"א וממנו אל המלכות, והנה מהבל הז' שהוא ממלכות שבמלכות, נמשך ויוצא חיות לקליפות נגה וממנו מתפשטים הדינים, ועוד אז"ל בכונת השופר: כי ז' הבלים הם בגימ' ר"ס, והם נחלקים ק"ל לז"א, ועם ו' בגי' קו"ל, וקל א' לנוקביה והיא קל"ה עכ"ל. ואפשר שזהו שאמר: ובההוא זמנא מתתקנא ירושלים על ידי מלוי של ס"ג כנז', ואיהו לבא, הוא הלב שהוא ז"א שנק' לב, הוא להב המזב"ח, שהוא כח הגבורות המתפשטות במלכות ע"י מלוי ס"ג שהוא הבל הנז', והוא לה"ב המזבח אשר על ידו נאכלים אברים ופדרים, וממנו יוצא עשן המערכה ונוטה לצד צפון, עד כי כל הקליפות נאספות אל נרתקן בנוקבא דתהומא רבא כמ"ש בזוהר פ' פנחס (זח"ג רל"ה ע"א), ואפשר שזהו הבל ורעות רוח שהוא הבל הז', וכיון שנאספות כנז' לא יכבה בלילה נר"ה, כי זה ההב"ל אין לו כח להיות לו רעות רוח, לבלבל כח הכוונה מהעוסקים בתורה בלילה, יען אל מקומו סובב הולך לצד צפון, וזהו לא יכבה זה ההבל, בלילה נר"ה שהיא המלכות בג' יחודים בגימטריא נ"ר ה', וגם המצות הללו שהם בגימ' נר"ה, לא יכבה בלילה דאיהי גלותא, וזה ע"י עסק התורה, כמשז"ל: כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה, וכן בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכמו כן שאר כל המצות, לא יכבה בלילה דאיהי גלותא נר"ה, ואמר ודא ירושלים דאיהי לבא, ואתבניאת ע"י קודשא בריך הוא, דכתיב בונה ירושלים וכו'. פירוש אעפ"י שאמרנו כי המלכות נבנית ע"י הגבורות וכו', הנה כל זה הוא עד אור הבקר כמ"ש בס' הכונות, אך אח"כ ביום ע"י תפלת שחרית, היא נבנית ע"י הז"א וחוזרת עמו פנים בפנים ומקבלת החסדים ג"כ, וז"ש

ודא ירושלים דאיהו לבא כמ"ש, ואתבניאת ע"י קב"ה. וידוע שהז"א נקרא קדוש ברוך הוא, בהיותו מקבל מאבא, קדש העליון, וגם נקרא ברוך בהתייחד יסוד אבא, שביל דקיק ביסוד אי' הנקראת ברכה, וגם הבינה נק' הו"א עלמא דאתכסייא, וכאשר הז"א מקבל מהם נק' קב"ה, וע"י קבלתו כנז' הוא בונה את המלכות בבנין שלם, ומחזירה עמו פנים בפנים, ומביא ראייה מהפסוק, הה"ד בונה ירושלים ה'. אפשר לומר שמביא ראייה לכל מה שאמרנו, היינו בונה ירושלים ה' שהוא ז"א, בונה את המלכות, וזה בתפלת שחרית, וזה נעשית ע"י מה שעולים הנשמות שהם נדחי ישראל, להתייחד במלכות ע"י השינה. אי נמי ע"י מה שמעלים הצדיקים ע"י קריאת שמע שעל המטה כמ"ש ז"ל: לא ישכב עד יאכל טרף וכמ"ש, ואם נפרש הכתוב כמשז"ל, בונה ירושלים תחילה, ואח"כ נדחי ישראל יכנס, יפורש בונה ירושלים ה' בתפלת העמידה, ואח"כ נדחי ישראל יכנס בנפילת אפים, שעל ידה מעלין ניצוצות שנפלו בקליפות, ועי"ז ג"כ הרופא לשבורי לב, שהם אותם שהרהרו לעשות תשובה ולא עשו, עליהם נאמר עוברי בעמק הבכא מעיין ישיתוהו וכו' (תהלים פד, ז). וזהו ומחבש לעצבותם, כי הצדיק הנה מתקנם ע"י כונתו וייחודיו ומעשיו הטובים, ונחזור לענין כפי מ"ש למעלה, "הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע", היינו מה שכבר זרוע כמ"ש, ואח"כ בא יבא ברנ"ה, ע"י מצות אלו שיתקיימו בביאת משיחנו במהרה בימינו אמן, שאז תבנה ותכונן ירושלים ושם נעשה את קרבנות חובותינו, וכמו כן כל המצות התלויות בארץ ובזמן הבית בפני הבית, ויקויים בנו מקרא שכתוב: לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר מעטה תהלה תחת רוח כהה (ישעיה סא, ג). אשר עליו קנן המקונן באמרו איכה, אשר על דברי המקונן כנז' באו דברי ר' יהודה ור' נחמיה כמו שאמרנו למעלה, אשר עליהם אין לומר שנחלקו אם הם דברי תוכחה או דברי קינה, כי הדברים מובנים מעצמם כי הנה הם זה וזה, לא נחלקו רק על מלת איכה בעצמה וכמו שפירשנו, והעולה מדבריהם שהם דברי תוכחות וקינות על הצרות ודברים הרעים שעברו עלינו, למען כאשר נשכיל בדברים אלו נשוב להטיב, וכאב את בן ירצה ג"כ הוא ית', להורות דברי תוכחות אלו בלשון חבה ע"י יעוד הטובה העתידה לבא על כל ישראל המתהלכים לפניו באהבה ויראה לעבדו בלב שלם, והן הן דברי רשב"י כמ"ש על שיר השירים, באופן כי זה יהיה סיוע אל מה שנפרש לקמן בפי' שיר השירים ואיכה בעה"ו, באמר כי כל מה שנאמר באיכה ודברי קינות דרך קינה ותוכחה, יבא כנגדו לפי דרכנו כפי מה שנפרש פ' א' של שיר השירים לשבח, דברי שבח ונחמה, ועי"ז יתנחמו בני ישראל בגלותם, כי יאמרו נא יראי ה' האח האח יראו עינינו וישמח לבנו, כאשר תגלה ותראה מלכותו עלינו במהרה בימינו אמן:

וברוך ה' לעולם אמן ואמן.
תמו פתיחתא דחכימי, תהלה לאל וישתבח שמיה.